نزاع علم و دین

محرری

نویورق دارالمعارفی معلملرندن

ژ . و . درایه

اسلام وعلوم

محرری

احمد مدحت

معارف نظارت جلیله‌سنك رخصتیله

﴿ ترجمان حقیقت ﴾ مطبعه‌سنده طبع اولنمشدر

درسعادت

١٣١٣

نزاع علم ودین

محرری
نویورق دارالمعارفی معلملرندن
ژ . و . دراپه‌ر

اسلام وعلوم

محرری
احمد مدحت

اخطار — یوقاری‌یه بر برینک آلتنه
ایکی سرنامه قویدق. بونک بریسی دراپه‌رک
Les conflits de la scince et la
religion دیه کندی کتابنه قویدیغی
سرنامه‌نک ترجمهٔ عینیه‌سیدر. دیکری دخی
او کتابی قسماً شرح وقسماً انتقاد یوللو
طرف عاجزانه‌مزدن یازیلان سوزلره

مخصوص برسرنامه‌در. بوحالده شو کتاب
برجلد ایچنده ایکی کتاب حکمنی آلمشدر.
شوقدرکه مباحثی یکدیکرینه متداخل ایکی
کتاب اما بریسی یعنی درایه‌رك ترجمه‌سی
کوچك حروف ایله دیزلمش اولدیغندن
یالکز او حروف ایله مرتب اولان بندلر
متسلسلاً اوقونورلر ایسه درایه‌رك کتابی
متسلسلاً کورلمش اولور. بزم مطالعات
عاجزانه‌مزدخی بیوك حروف ایله دیزلد-
یکندن اوحروف ایله مرتب اولان اقسام
متسلسلاً اوقونمش اولورایسه عائداولدقلری
مسائل حقنده‌کی مطالعات عاجزانه‌مزدخی
یکپاره اوله‌رق کورلمش اولور. بوندن بشقه
مسائلك بویله متداخل اولمسی عظیم ومهم
برمحاوره تشکیل ایده‌جکندن درایه‌رك هر

فکر ومطالعه‌سنی متعاقب بزم فکر ومطا-
لعه‌مزی کورمك دخی مباحثات واقعه‌ده
بشقه‌جه برلطافت حصوله کتورر.

بزم مقدمه‌مز

کریمهٔ معنویه‌مز فاطمه علیه خانم
افندی حضرتلری برکون اثنای مباحثه‌ده
بالمناسبه :

— درایه‌رك « علم و دین آره‌سنده
منازعه » نام اثرینی کوردیکزمی ؟

دیه ایراد ایلدکلری سؤاله طرف
عاجزانه‌مزدن جواب نفی آلملری اوزرینه
کتاب مذکوری اهدا ایدرك بعد المطالعه

حاصل اوله‌جق ملاحظات عاجزانه‌مزك
دخی كندیلرینه تبلیغنی التماس ایلدیلر.

كتاب مذكوری اوقودق. اول باول
قارئلرمزه بو كتابك مؤلفنی طانتمق لازم
كلور. آمریقانك نویورق شهرنده‌كی
دارالمعارف معلملرندن دراپه‌ركه اشبو
« نزاع علم ودین » كندی تألیف یكانه‌سی
دكلدر. علوم طبیعیه وتاریخیه وسائره‌یه دائر
دها بر خیلی تألیفات مهمه‌سی اولوب هله
« اوروپانك تاریخ ترقیات فكریه‌سی »
نامیله تألیف ایلدیكی اثر بتون دنیا طرفندن
اوقدر اهمیتله تلقی اولنمشدركه اصل مؤلف
فیهی اولان انكلیز لسانیله آمریقا وانكلتره‌ده
دفعاتله باصلدقدن ماعدا فرانسز آلمان
ایتالیان روس وحتی صرب لسانلرینه دخی

ترجمه اولنه‌رق باصلمشدر . لكن مشغول
اولدیغمزاشبو « نزاع علم ودين » نام اثرى
اهميتجه آثار سائره‌سنه تفوق ايلديكى كبى
بشـقه لرينك بو يولده يازمش اولدقلرى
آثاره دخى تفوق ايتمشـدر . زيرا دين
عليهنــده پك چوق كتب حكميــه يازلمش
ايســه‌ده بونلر مؤلفلرينك ادعا ايلدكلرى
سربستئ افكاره طبان طبانه مخالف اوله‌
رق اوقدر شــدتلى برتعصب خصمانه ايله
يازلمشلردركه كنديلرينه جواب ويره بيلمك
مرام اكلاتمق قابل اولەميه‌جغنــدن اويله
مكابرهٔ متعصبانه و مخــاصمهٔ منكرانه ايله
يازيلان آثارك مؤلفلرينى يالكنز متدينلر
معتقدلردكل متفلسفلر بيله « مجنون!.... »
ديه محكوم ايدرك اثرلرينــه دخى « دلى

صاحبه‌سی!... » حکمنی ویررلر و بو حکمی
ویرمك ایله حقیقةً اصابت ایتمش اولورلر.
واقعا « بارقهٔ حقیقت مصادمهٔ افکاردن
چیقار » سوزی معقول بر سوز ایسه‌ده
شدتلی برتعصب منکرانه ایله کوزلری جهانی
وجهان ایچنده‌کی حقایقی کوره‌میانلرك قولا-
قلری دخی کندی معقولات معکوسه‌لرندن
بشقه سوز ایشتمدیکندن آنلرله مصادمهٔ
افکاره امکان بولنه‌مزکه نتیجه‌سندن بارقهٔ
حقیقت دخی لمعه نمای تجلی اوله‌بیلسون.
خوش او یولده کی آثار رذیلانه‌دن قور-
قلمزده ! چونکه اعتقادلی اولسون
اعتقادسز اولسون یالکز افکاری
درست اولانلرك تغلیط افکار ینه هیچ
خدمت ایده‌مزلر . بونلردن ذوق

آله بیلمك ایچون انسانك افكاری ذاتاً
دوچار صدمهٔ تغلیط اولمش بولنمیدر.
حتی قویاً امید اولنور كه بونلر بیله
اویولده كی صاحبه‌لری اولسه اولسه آنجق
مؤثرلری كندیلریله هم حال اولدقلری
ایچون اوقویه‌بیلوب یوقسه نتیجهٔ قرائتده
نه اكلادقلرینی وهانكی حقیقته واردقلرینی
دوشونسه‌لر هیچ بر شی اكلایه مامش
وهیچ برحقیقته واره‌مامش اولدقلرینه
كندیلری دخی قناعت ایدرلر. اما درایه‌ر
بونلره مقیس دكلدر . بوآدم حقیقةً
یك عالم وتحریات وتتبعات عمیقه ایله علم
وعرفانی مزین برذاتدر. نزاع علم ودین
خصوصنده برمدعی صفتیله میدانه چیقمش
كورنمیور. اصل صفت حقیقیه‌سی واقعاینه

بر مدعی صفتی اولمقـله برابر او یولده کی
مدعیلرك افکار سـلیمه اربابی نزدنده کی
محکومیتـلرینی بیلدیکی ایچـون کندیسنی
بربی طرف حکم صورتنده کوستریـیور. کویا
علم ایله دین کندی آره‌لرنده کی مخالفتلرندن
طـولایی درایه‌ری حکم اتخـاذ ایدرك
و یره‌جکی حکمـه قناعت ایلیـه جکلرینی
سـویله‌مشلرده اودخی بونلری محـاکمه‌یه
چکمش . ایکی طرفی دخی سـویلتمش .
بعـده کندی و یره‌جکی حکمی و یرمش.
اوت بو حکم بالطبع دینك علیهنده وعلومك
لهنده بولنیورایسه‌ده اثنای محاکمه‌ده ادیان
وعلومه او قدر مهم سـوزلر سویلتیورکه
بونلری ایشتمك بومنازعه‌یی کورمك محب
حکمت وعاشق حقیقت اولانلر ایچون پك

زياده موجب اهميت اولمقله برابر « دين »
كلمه‌سندن قصد ايلديكى معنى دخى نصرانيت
و آنك‌ده بالخاصه قاتوليك مذهبى اولديغندن
ايشك بوجهتندن قارئين اسلاميه ايچون
بشقه‌جه برچوق منافع دخى تحقق ايليور.
حتى منافع مذكوره « مدافعه » سرنامه‌سيله
يازمش اولديغمز اوچ جلدده تعقيب
ايلديكمز مقاصدى حقيقةً اكمال ايده‌جك
خصوصاتدندر.

بومنازعه على الاطلاق « دين » ايله
علوم آره‌سنده جريان ايلديكندن اسلاميت
دخى بالطبع منازعه‌يه تشريك ايديليور.
واقعا دراپه‌ر بك چوق خصوصاتده دين
اسلامى حقلى بولوب لهنده حكملر ويرييور
ايسه‌ده بوحكملر منافع دينيه‌مزه موافق

اولمقله برابر بعض جهتلرجه حقيقت قطعيه يه مطابق اولمدقلرى ايچون مجرد نفعمزه اويغون اولمغله بزى آلداته رق سويندير ه ميورزلر . ذاتاً بونلرك حب اسلام ايله سويلنميوب بغض نصرانيتله سويلنمش اوللرى دخى بزى ايقاظه كافيدر. كذلك درايه ر برچوق يرلرده دين اسلامك ده عليهنه حكملر ويرييور. آنجق بونلر دخى يالكز حقيقت قطعيه يه دكل صورت ظاهره يه بيله موافق اولمدقلرندن بزى كوجنديره رك اغضاب ايده مزلر. هم بونلر دخى جهلاً دكل التزاماً اويله سويلنمشلردر. بزايسه بالعكس شو كتاب مناسبتيله علومه مقابل اسلاميتك نه موقع وحالده بولنديغنى ميدانه قويه جق اولورايسه ك نصرانيت ايله علوم

آره‌سنده نزاع وجدال نقطه‌سی دنیلان شیلرك
اسلامیت ایله علوم آره‌سنده بالعکس نقاط
مطـابقت وموافقت اولدقلری کوریله‌رك
اوروپا و آمریقا ملل مترقیه ومنوره‌سنك
اسلامیتمز حقنده کی نظری دها زیاده بشقه
لاشه‌جغنی امید ایلیورز. حاضرشو زمانلرده
اورالرجه اسـلامیت لهنده بر بیوك میل
وتوجه پیدا اوله‌رق هله برچوق کیمسه‌لر
دین مبینی قطعیاً قبول وعلناً اظهـار دخی
ایلمکده بولندقلرندن شـو مناسبتله بوتنبه
واهتـدا یوللری اومولورکه بر قات دهـا
توسع ایدرلر.

کتاب مذکـورك تدقیق وتنقیـدینی
برمحاوره صورتنه قویمق بزم ایچون مرام
اکلامق و مرام اکلاتمق خصـوصنده

برمدار تسهیل عد اولنمدی . دراپه‌رك
اثرلرندن لزومی قدر سوزلری بالترجمه
آنلری بر « سوز » اعتبار ایلدکدن صکره
طرفمزدن سویلنه‌جك سوزلردخی بر « جواب »
تشکیل ایده‌جکلرندن بوصورتده یوروتیله‌
جك مباحثه‌نك طبع قارئینه کلال دخی
ویرمیه‌جکی امید اولندی . بوراجقده
شونی‌ده اخطارایده‌لم‌که: دراپه‌رك‌سوزلری
میاننده پك چوق مکررات واردر وبعض
سوزلر دخی بزجه بالکلیه خارج از
مقصددر . بو مکرراتك طرفمزدن دخی
تکرار اولنمامسی وبومالایعنیلرك ترجمه‌لرینك
ترك ایدلمسی برطریق اختصار عد اولندی
ایسه‌ده معلم مومی‌الیهك اصل مرامی اصل
فکری اصلا تبدیل اولنمیوب ترجمانلق

ایچون لابدولاجرم اولان صداقتدن سرمو
انحراف ایدلمدی. لزومی دخی یوقـدرکه
بویله برخیانته مجبوریت کورلسون. اثرك
مطالعه‌سنده دوام ایدلدکجه کوریله‌جکدرکه
مومی الیهك دین علیهنده برهاندردیه‌ایراد
ایلدیکی شیلرك کافه‌سی اسلامیت لهنده برهان
اوله‌رق ظهور ایده جکـدر . انشـاء الله
تعـالی و هو صـاحب التوفیق نعم المولی
ونعم الرفیق.

درایه‌رك مقدمه‌سی

و

مطالعاتمز

درایه مقدمه‌سنه شوسوزله باشلایور.
دییورکه :

— اوروپا وآمریقا اهالیسندن صنوف منوره‌نك احوال فکریه وذکائیه‌لرینی بیلنلره معلومدرکه‌صنوف‌مذکوره‌عقایدمؤسسهٔ دینیه‌دن یوماً‌فیوماً تباعدایتمکده‌درلر. بونلرك‌شومباعدت ومخالفتلرینی بعض کیمسه‌لر تعییب ایدییورلر ایسه‌ده افواج مهمهٔ اهالی عقاید دینیه‌دن‌انقطاع وتباعدلرینی کیزلیجه وساکتانه بر صورتده ینه ادامه ایتمکده‌درلر. بوحرکت او قدر قوی

واودرجه‌لرده غیر قابل مقاومتدرکه نه استحقار ایله نه جبر ایله منعی ممکن دکلدر. استهزا تحقیر تضییق هرشی بو حرکته قارشـو عاجز اولوب شوتحولات دینیه‌نك اوروپا وآمریقاجه تأثیرات سیاسیه‌سنك دخی کوریله‌جکی زمانلریاقلاشمقده‌در. کنیسـا ار بابنك نفوذ ومداخلاتی چوقدن بری مجالس دولدن اخراج وتبعیداولنمشلردر. بروقتلر دین هوساتنه تابع قلنان شدائد عسکریه چوقدن بری خیـال حکمنـه کیره‌رك بر زمان صلیب طاقنمش اولان شوالیه‌لره متعلق سرسرلر بعدما شدت وغیرت متعصبانه‌لرینی کنیسالرك مخزنلری ایچنده برصورت ساکتانه‌ده محافظه ایده‌جکلردر.

بز دیورزکه :

— اوت بوسوزلرکاملاً طوغریدرلر. فقط بومباعدت یالکز دیانت نصرانیـه‌یه مخصوص برمباعدتدر. بومبـاعدتی تعییب ایدنلردخی یالکز نصرانیتی کندی منـافع دینیه‌لرندن زیاده منافع واغراض دنیویه‌لرینه

وسیلهٔ حصول عد ایتمش اولان برصنفدن عبارتدر. تعیيب وحتی جبر یولنده کی ممانعتلرك هیچ برفائده‌سی اوله‌میه‌جنی دخی لیورپولده برعبداه ویلهلمك و نو یورقده برمحمد وه‌بك ظهور واعلای كلمة الله ایده‌بیلمش اولملریله محققدر. نتیجهٔ سیاسیه دخی ایشته بواعلای کلمه‌درکه زمان حلولی یاقلاشمقده دکل حلول ایتمشدر بیله! بروقتلر شوالیه‌لرك صلیب طاقنمسی موافق عقل وحکمت اولسه ایدی حالا دوام ایدر ایدی. برجنت محضه اثری اولدیغی ایچون صکره‌دن عقللرینی باشلرینه آلانلر آندن مجانبتی واجب کوردیلر.

درایه‌ر دییورکه:

— علوم ومدنیت جدیده ایله دین ارەسنده

كورمكده اولديغمز شو ضديت بونلر آره‌سنده برمنازعه ومجادلۀ قديمه‌نك اثر دواميدركه نزاع مذكور خرستيانلغك بر قوت سياسيه اولمق صورتنى آلديغى كوندن بدأ ايلمشدر. اودقيقه‌دن برى علوم ايله دين ميدان منازعه‌ده درلر. دوشونمكه استعدادى اولان هرصاحب فكردخى بومنازعه‌يه اشتراك ايتمشدر. تاريخ علوم يالكز كشفيات علميه حكايه‌لرندن عبارت قالماميدر. ايكى قوتك آره‌سنده حصوله كلن مخالفت ومنازعه‌نك دخى تاريخيدركه بوايكى قوتك بريسى ذكاى بشرك انبساطه اولان استعدادى وديكرى ايسه اعتقاد قديم ايله منافع بشريه طرفندن استعدادمذكور اوزرنده اجرا اولنان تضييقدر. بوايكى قوۀ منازعه آره‌سنده كندى نظريات ومحاكمات مخصوصه‌سنى يوروتمك همده بى طرفانه ومتواضعانه وفقط حق پرستانه بر صورتده يوروتمك هرصاحب وجدان ايچون لازمدر. زيرا اوروپانك اصلى اسكى دينى اولان بت پرستلك خيالات اساطيريه‌سى كونك بريسنده كندى بطلانى ثقلتنه طيانه‌ميه‌رق منهدم

اولی ویرنجـه نه روما ایمپراطورلرینـك نه لاتین
فیلسـوفلرینك کندی معاصرلری اولان خلقك
افکارینه دلالت یولندههیچ برشی یاپهبیلدکلری
کورلمامشدر. مسائل دینیه وقوعاتك کیفنه ترك
ایدیلهرك بومسـائل مهمه ایسه روماده برطـاقم
طواشیلرواسیرلرایله یا جاهل ویاخوددلی پاپاسلرك
اللرینه براقلمشدر . ایشـته اوزماندن بری پیدا
اولان ظلمت شمدی زائل اولمغه باشـلادیغندن
افکار بشریه بعـدما آیاق آتهجنی یولی روشن
کورمك ایچون انوارمعارفدن استمداد ایلمکدهدر.
بز دییورزکه :

— خرستیانانغك برقوهٔ سیاسیه حکمنی
آلمغه باشلامسی « قیصره عائد اولانی قیصره
ویرکز » قاعدهٔ اسـاسیهٔ نصرانیهسی ترك
اولندیغی کوندن بدأ ایتمشدر. بوقاعده ایله
برابر نصرانیت صورت اصلیهسنده محافظه
اولنسـه ایدی کندیسـیله علوم ومدنیت

آره‌سنه اومدهش مباینت هیچ کیرمز
ایدی. اوت! تاریخ علوم ذکای بشرك انبساطه
اولان استعدادیله استعدادمز کوراوزرنده
اجرای تضییق ایلیان قوت آره‌سنده‌کی
مباینتدن دخی بحث ایتملیدر . اما تاریخ
علومك بوقسمی بزیعنی مسلمانلرایچون
برتاریخ اجنبی حکمنده اولوب آنی آنجق
او وجهله تلقی ایده‌بیلورز . زیرا بزده
بو ایکی قوت آره‌سنده مخاصمه یه بدل
ایکنجینك برنجی یه معاونتی کورلمشدرکه بونی
ایلروده درایه‌ر کندیسی دخی ایضاح ایله
اعتراف وتسلیم ایده‌جکدر. اوروپانك دین
قدیمی کندی بطلانی ثقلتنه تحمل ایده‌میه‌رك
کونك بریسنده منهدم اولی ویردیکی کبی
آسیانك دین قدیمی دخی حقیقت ازلیهٔ

اسلامیه تضییقنه تحمل ایده‌میه‌رك ییقیلی
ویردی اما روماده مبادئ نصرانیتده
اولدیغی کبی مسائل دینیه وقوعاتك تصادفنه
ترك اولنمدی . طواشی واسرا وجاهل
یاخوددلی پیشوایان دین اللرینه‌ده براقلمدی .
احرار رجال عاقله وعالمه النه دوشوب
افکار عمومیه‌یه اویله برمجرای متین ودرست
کشاد ایدلدی‌که قیامته قدر ایلك وسعت
ومتانتیله مفتوح ومعمور قاله‌جغنه اون
اوچ عصرلق بر تجربه ایله دخی یقین
حاصل اولدی . درایه‌ر « دین » دیدکجه
آندن دینی اسلام قصد اولنه‌میه‌جغنی دها
بویله مبادئ مناظره‌ده نظر اهتمامه عرض
ایتملیدرکه ایلروده نتایج مقصوده‌نك استنتاجی
دخی کسب سهولت ایلمش اولسون .

درایه‌ر دییورکه :

— بومسئله‌ده ایراد اولنه‌جق محاکمه‌یه فکر اعتدال اربابنی دعوت ایتملیدر. چونکه آنلر ایکی طرفك هانکیسی ایله اولسه ائتلاف حاصل ایده‌بیلورلر. بالعکس ادعالرنده مدافعه‌لرنده افراطه تفریطه قدر واران ارباب تعصب وعنادی دعوت وآنلری محاکمه ایتملیدرکه منازعه‌یی اصل احداث ایدنلردخی آنلردر. بونقطهٔ نظره کوره روم اورتودوقسلری ارباب اعتدالدن معدود اولوب علومه اول قدر مخالفت ایتمدکلرندن آنلری بحثه قاتمیه‌جغم . اورتودقسلر علومی بالعکس حسن تلقی ایدرك حقایق حکمیه هانکی طرفدن کلور ایسه کلسون حقایق مذکوره‌یه تعظیم ایتمشلردر. کشفیات علمیه اجتهادات کنیسائیه‌یه مخالف دوشدکجه ایلروده طبیعت زمانك بومخالفتی نصل حل ایده‌جکنی کورمك ایچون اورتودوقس کنیساسی صبر وسکون ایله بکله‌مش واکثریا انتظاری محق ومثمر دخی چیقمشدر. قاتولیك کنیساسی دخی بویله عاقلانه حرکت ایتسه ایدی

اوروپا مدنیتی ایچون نه سعادت اولور ایدی !
دیمك اولیورکه بز اصل قاتولیك کنیساسنی موقع
محاکمه‌یه چکه‌جکز. پروتستان کنیساسی هیچ
بر وقتده قاتولیك کنیساسنك نفوذی درجه‌سنده
بر نفوذه مالك اولمامش بولندیغی کبی مباحثاتنی
دخی صرف علوم دینیه صورتنده و آنك حدودی
داخلنده یوروتوب حدود مذکوره‌نك خارجنه
چیقمامشدر .

بز دییورزکه :

— طرفینك یعنی دین ایله علومك الك
افراطجیلرینی دعوت ایتمك پك ده طوغری
اوله‌مز ایدی . زیرا بونلر پك چوق
انصافلری حقلری کندی متعصبانه عناد-
لرینه واغراض مخصوصه‌لرینه فدا ایده
بیلورلر. هله اورتودوقسلری قاتولیکلردن
آیرمق بالکلیه خطادر . بو ایکی مذهب

حقيقتده بردر. آره‌لرنده‌يالكزسكز نقطه‌ده
مخالفت وار ايسه‌ده آنلر دخى واقتيزده
چوجغى بالكليه صويه طالديرمق‌ايله ساده
باشنه صو سرپمك و يالكز اكمك ايله
قومونيون ياپمقله هم اكمك هم شراب ايله
ياپمق كبى جزؤياتدن عبارتدر . اساس
اعتقادده هيچ فرقلرى يوقدر . دينه
تعرض واموردنيويه‌يه مداخله خصوصنده
اورتودوقسلرك عجزى ايسه عواقب
وقوعاته انتظاردن دكل روم شرقى
دولتى هنكامنده روما پاپاسلرينك استقلالى
درجه‌سنده نائل استقلاليت اوله‌مدقلرى كبى
فتحدن صكره دخى دولت عليهٔ عثمانيه
نفوذسياسيه‌سنه‌تابع قالدقلرندندر. بورالرينى
ايلروده لزومى قدر توضيح ايده‌جكز.

پروتستانلری علومه موافق کوسترمك بالکلیه یاکلشدر. پروتستانلغك میدانه چیقیشی قاتولیکلکدن بیزارقالندیغی ایچون دکل بالعکس ینه قاتولیکلکك غیرتیله وقوعه کلمش اولدیغی دخی محلنده تعین ایده جکدر. بزجه دراپه رك شوسوزنده اصل جای دقت شودرکه: دراپه راورتودوقسلغی پروتستانلغی میدان منازعه دن چیقاره رق نزاعی یالکز قاتولیکلره حصرایتمکله علوم ودین آره سنده بر محاکمه یاپمش اولمیور. یالکز علوم ایله قاتولیکلك آره سنده بر محاکمه یاپمش اولیور. محاکمه یی طوغریدن طوغری یه بوصورتده یوروتمش اولسه ایدی اورتودوقسلرك پروتستانلرك خارج عد اولندقلری بر منازعه یه بز مسلمانلرك

هیچده داخل عد اولنمیه جغمز درکارایدی. چونکه اسلامیت علومه قارشو قیدسز بولنمقله دخی قالمیوب بالعکس علومه درت ال ایله صارلمش و ترقیسنه خدمت ایلمشدر. آنجق مباحثك ایلروسنده کوریله جکی وجهله دراپه رمحاکمه یی علوم ایله علی الاطلاق «دین» آره سنده یوروتمش و بزی دخی نزاعدن حصه دار ایلمشدر. مع مافیه شمدیلك میدان مخاصمه یه یالکز قاتولیکلکی دعوت ایتمسنده بر بأس کورمیه لم. ایشته معلم مومی الیه طرفین مخاصمیندن بریسی قاتولیك مذهبی اولدیغنی بوصورتده تعیین ایلدکدن صکره طرف دیکری دخی تعیین ایچون دییورکه :

— طرفین مخاصمینك ایکنجیسی اولان علومه

كلنجه : علوم دنيلن شی قوای حكومات ايله اصلا برلشمامش وانسانلره اصلا موجب كين اولەجق وصاياده بولنمامش وكندی نظرياتنی يوروتمك ايچون نه اشكنجه ونه اولوم جبرلرينه وارمامشدر . اما واتيقانده (يعنی رومادە پاپالق مقامی اولان دائرەده) هرشيئك جبری اولديغنی اثبات ايچون يالكز « انكيزيسيون » نامنی اخطار ايتمك كافيدر .

بز دييورزكه :

— اوروپاجه علوملك حكومات ايله اولان مناسبتی حقنده دراپەرك يوقاريكی فقرەده بيان ايلديكی صورت دخی بزده كی صورته بكزەمز . بزده علوم و فنون جملەدن زياده حكومتلر سايەسنده پرورش بولمشدر . ملوك امويه وخلفای عباسيەدن بدأ ايله سلاطين و خلفای عثمانيه‌يه قدر اسلامدن هيچ بر حكومت كورلمامشدركه

علومی حمایت وترقیاتنه خدمت ایتمامش
اولسون . وقتیله یونانك علومنی عربی یه
نقلدن بدأ ایله الیوم اوروپانك علومنی
عثمانلیجه‌یه نقله قدر بتون خدمات علمیه
هپ حکومتلر وحکمدارلرسایه‌سنده میسر
اولمش و اولمقده بولنمشدر . ایشته بزم
اصل آرایه‌جغمز شی دخی بویله حقایق
مطلقه‌یه تطبیق وتوفیق قبول ایتمیان مقایسه‌
لرله بزم کنج عثمانلیلرمزك فکرلری تغلیط
اولنمامق مسئله‌سیدر . اوت علومك کیمسه‌یه
جبر ایتمدیکی طوغرییدر . واتیقانده برانکیز-
یسیون کورلمش ایسه ممالك اسلامیه‌نك
هیچ بر یرنده هیچ بر زمان بویله برشی
کورلمامش اولدیغنی اخطار کافیدر .

(افاده) ایشته درایه‌رك مقدمه‌سندن

اخذی بزه لازم اولان نقطه‌لرشونلردن عبارتدر. بونلردن ماعدا مقدمه‌ده دراپه‌ر درعهده ایلدیکی محاکمه‌یی شویله مدققانه بویله بی‌طرفانه یوروته‌جکنی وعدایلمک کبی برطاقم شیلردها یازییورایسه‌ده وعدلرینك صورت اجراسنی قریباً کوره‌جکمزدن آنلری بوراده ترجمه ایله بیهوده تکثیر کلامه لزوم کورلمامشدر.

برنجی باب
(علمك مبادیسی)

دراپه‌ر اثرینك برنجی بابنی تشکیل ایدن مباحثی باب مذکور سرنامه‌سنك آلتنده شووجهله خلاصه ایلیور :

« میلاد عیسادن درت عصرمقدم یونانیلرك احوال دینیه‌سی — یونانیلرك عجملر ایله وقوع

بولان محار بەلرنده طبیعیاتك تجلیات جدیدەسنه مقابل کلەرك برطاقم یکی اصول دینیه دخی مشاهده ایتمش اوللری — ماکه دونیالیلرك محاربات حسبیله کوریلن فعالیت عسکریه وصناعیه وعلمیەنك اسکندریه موزه ئومنی تولید ایتمسیله بو موزه ئومده علومك تجارب وتتبع ومحاکمات صحیحه ایله تدقیق قلنمسی — اسکندریه موزه ئومنك مهد علوم اولمسی »

مسائل مذکورەیی صره سیله بسط وتمهیدده معلم درایەر شووجهله ابتدار ایلیور. دیورکه :

— بر دینك عصرلرجه مدت کندی معتقدلری ایچون موجب تسلیت اولدقدن صکره دوچار انقراض وانهدام اولدیغنی کورمك قدر هیبتلی و موجب تأثر هیچ بر حال اولەمز. حضرت عیسانك ولادتندن درتیوز سنه مقدم یونانستان کندی دین قدیمنك حدود اصلیەسنی تجاوزه باشلایەرق بو وادیٔ تجاوزکاریده سریعاً قطع مسافه ایتمکده ایدی. اوزمان یونانستانده احکام

طبیعتی تتبع ایدن فیلسوفلر طبیعیاتك علو وعظمتیله
بوكا مقابل اولمپ طاغی سكانی اولان معابید
مخیله‌نك ذلت و مسكنتلری آره‌سنده كی فرقه
شاشمغه باشلامشلر ایدی . كذلك او زمان
یونانستانده امور و احوال بشریه‌نك انتظام
جریاننه دقت ایلیان مورخلر كوزلری اوكنده
جریان ایلیان وقوعات وانقلاباتك هیچ بر یسی
سببسز اولمیوب هر وقعه‌نك مطلقا كندیسندن
اولكی وقایعدن بریسی اوزرینه ابتنا ایلدیكنی
كوره‌رك صحایف اساطیر قدیمه‌یی طولدیران
حكایات خارق العاده‌نك صحتلرندن اشتباهه وحكایات
مذكوره‌نك عادتا خیالات كاذبه‌دن عبارت
اوللری احتمالاتنی دوشونمكه باشلامشلر ایدی .
بر زماندن بری هاتفلرك نیچون اختیار صمت
وسكوت ایلدكلرینی معبود ویاخود نیم معبود
طانیلان اشخاص مخیله‌نك اولكی كبی اجرای
خوارقدن نیچون معطل قالدقلرینی و بویله فوق
الطبیعه احوالك دور وقوعنه نه زماندن بری
خاتمه چكلدیكنی صورشمقده ایدیلر . خاطرلرك

یتیشه میه جکی قدر قدیم زمانلردن قالەرق
بعض متدین ومعتقد آدملرنزدنده صدقلری غیر
مشتبه حقایقدر دیه تلقی ایدیلن بر طاقم حکایات
واساطیرغریبه جزایر بحرسفید ایله ممالك
متجاورەسنی طولدیرمشلر ایدی. کاهنلرسحربازلر
دیولر عفریتلر (و یوزلری قادین ووجودلری
قوش شکلندەکی) هارپیلر جادولر (و باشی
انسان وجودی آت شکلندەکی) سانتورلر
(و یالکز النی اورتەسنده بر کوزی اولوب
جهنمده وولکنه معاون اولان زبانیلر) ممالك
مذکوره ده یر طوتمش اولدقلری کبی سمت
رأسمزده کوریلن قبهٔ زرقا دخی « زوس »
دنیلن کو یا معبود اعظمك محل اقامتی اولوب
مرقوم زوس اوعالم علویده ایکنجی درجەدەکی
معبودلر وکرك کندینك وکرك بو معبودین
معاونەنك زوجەلری و اوطەلقلری برلکده
اولدیغی حالده اقامتسز اولیور و دنیا اموریی
اورادن رؤیتله بعض کیمسەلره بغض وبعضلرینه
لطف ایلیور دیه اعتقاد اولنور ایدی. عارضەلی
ساحللریله دنیانك الكکوزل جزایر مجتمعەسنی

تشكيل ايليان اشبو يونان قديم موقعی یونانیلره کمیجیلك ذوقنی ویردیکندن کمیلری بحرسفیدوسیاه‌ ده جولان ایله برطاقم کشفیات جغرافیه‌یه موفق اولدیلر و بر طاقم مستعمره‌لر تأسیس وتشکیل ایلدیلرکه بو سیاحتلری اثناسنده اساطیر قدیمه دیننك بعض محللره اسناد ایلدیکی عجایب فوق‌الطبیعه‌یی او محللره واردقلری زمان کوره‌مینجه شاشدیلر قالدیلر. ذکر اولنان عجایب فوق‌الطبیعه‌یه بدل آرتق احوال طبیعیه‌یی تتبعه آلشوب طرف سماده مقر معبودین ومعبودات اولمغه صالح اولمیلر بولنمدیغنی وفضانك بعد مجرد ایله اجرام سماویه محلی اولدیغنی اوکرندیلر. او زمانه قدر معبودین و معبودات قدیمه‌نك محل اقامتی ظن اولنان جهتك بووجهله آنلردن خالی اولدقلرینی کورنجه بالذات کندیلری دخی موهوم حکمنی آلدیلر. لکن بوتحولات اویله مخالفتسز مقاومتسز قوپوب قولایجه وجوده کلی ویرمدی. اولا اهالینك پس پایه وآیاق طاقمی اولانلری وباخصوص بونلر میاننده بر غیرت مفرطه ایله متدین ومتعصب

بولنانلر شو حقایق جدیدهٔ منکشفه‌یی برنوع
اعتقادسزلق ایمانسزلق اولق اوزره تلقی یه
قالقشدیلر. حقایق مذکوره‌یی کشفه چالیشانلر
اشبو متعصبین طرفندن بالاتهام بعضلرینك اموالی
مصادره و بعضلرینك کندیلری نفی وحتی قتل
ایدلدیلر. زیرا خلق من القدیم پیشوایان دینك
اعتقاد ایتدیردکلری شیلره بونجه عصرلردنبری
آچیقدن آچیغه کیمسه‌نك مخالفت ایتامش اولمسنی
اعتقادات مذکوره‌نك طوغریلقلری ایچون برهان
اتخاذ ایدرك بو بابده کی اطمئنانلرندن بردرلو
آیریله‌میورلر ایدی. فقط اوته‌کی طرفك حقایق
طبیعیه اوزرینه مبتنی بولنان برهانلری قابل رد
اوله‌میه‌جق صورتده ابراز قوت ایلدکجه تأویل
یولنه کیدلمك لزومی میدانه چیقدی. دنیلدی که
اواساطیر قدیمه وخرافات برطاقم مجازی شیلر اولوب
عقل وحکمته موافق اولان نیجه اسرار وخفایایی
بویله صورت مجازیه‌ده خلقه تفهیم ایچون ذکر
اولنان اسطوره‌لر تنظیم اولنمشلردر. حکمانك
کشفیات حقیقیه‌سیله اساطیر دینیه‌نك آره‌سنی اشبو

تأويلات ضعيفه ايله بولغه غيرت ايلديلر. چونكه
بو تأليف بينه موفق اوله مزلرايسه اساطيرقديمه‌نك
عادى ماصاللر منزله‌سنه تنزل ايده‌جكندن بحق
قورقلمغه باشلامش ايدى. لكن تأويل وتأليف
يولنده كى بو غيرتلر دخى بيهوده قالديلر. عقيدهٔ
قديمه بركره دوچارشبهه اولدقدن صكره تأويلدن
تأويله قوتنى غائب ايده ايده نهايت اساطير
و حكايات مخيله‌دن عبارت اوللرى حكمنده
قرار قيلندى.

بز دييورزكه :

— آوروپا عقلاسندن بريسى «تاريخ
دنيلن شى عينى وقوعاتك ازمنه وامكنهٔ
متخالفه‌ده تكررينى كوسترر» ديمشدركه
فى الواقع كرهٔ ارضك قطعات معلومه‌سى
اوزرنده ازمنهٔ معلومه ده حادث اولان
وقوعات وبونلرك اقتضا ايلديكى تحولات
فكر ونظر حكمت اوكنده تدقيق ايديله‌جك

اولسـه هر برينك ماهيتلرى همان صورت
واحده ده اولدقلرى كوريلور. اما بورا-
ده كى « همان » كلمه‌سـنه بيوك بر اهميت
ويرمليـدر. زيرا او « همان » بعض كره
او يله مشـابهلر آره‌سنى فارقدركه ظاهرده
بومشابهت آنلر آره‌سنده بر تقرب براتحاد
ظن ايتديرديكى حالده حقيقتده اومشابهلر
يكديكرندن اوزاقلاشـه اوزاقلاشه عادتا
بالكليه متباعد اولدقلرى كوريلور. ايمدى
يونانستانده دين قديمك حقايق جديده‌يه
تحولى شويله اولمش بويله وقوعه كلمش ديه
آسياده دخى تمـاماً بويله اولمش بولنديغنى
قياس وحكم ايده‌جك اولورايسه‌ك اوقدر
مدهش برخطايه دوچار اولمش اولورزكه
او خطـايى تصحيح ايده‌بيلمك بالآخره

محالات درجه‌سنده مشکللشور. آسیانك
قسم غر بیسنده دخی من القدیم معتقدلرینه
تسلیت بخش اولمش بر دین باطلك دوچار
انقراض اولدیغی کورلدی. لکن بو وقعه‌یی
یونانستان طرفنده‌کی وقعه‌یه قیاس ایده
بیلمك ایچون برچوق مانعلر واردر.
اولا یونانستانده دین قدیم درت یوزسنه‌دن
برو دوچار انقراض اولمقده بولندیغی
حالده آسیاده‌کی دین قدیم هیچ برطرفدن
هدم وتخریب صدماتنه دوچار اولمیوب
کمال قوتله مرعیتنی محافظه ایتمکده ایدی.
هم‌ده بر طرفده یهودیت ودیکر طرفده
نصرانیت اودین قدیم عرب وعجمه نسبتله
دها زیاده حقایقی حاوی وبالخاصه صابئیلری
حقایق مذکوره‌یی قبوله داعی ایکن

عربك دين قديم جاهليتی دوچار تزلزل
اولمديغی كبی عجمك دينی بالعكس آسيانك
تكميل قسم وسطی وشرقيسنه قدر جهانی
استيلا ايتمش بولنان عقايد قديمه‌يی قوت
الظهر اتخاذ ايدرك نصرانيتی يهوديتی دخی
تهديد ايتمكده تترتمكده ايدی . ثانيا شو
اديان قديمهٔ آسيائيه نك انقراضی يونانستا-
نده كی قدر منازعات فلسفيهٔ سفسطه كارانه يه
ميدان دخی آچمقسزين ايكی يلديرم ايله
بردن اورلمشجه‌سنه محو ايديلی ويردی .
اوايكی يلديرمك بريسی حقايق قرآنيه
وديكری قوهٔ سيفيه اولدی . عقيدهٔ قديمه
آلشقينلری عناد ايده‌جك وحقيقت جديده
اربابنی مصادره ونفی و قتل ايليه‌جك
ونهايتده تأويلات ايله زمانلر قزانيله‌جق

كبی احوال شويله طورسون بوايكی قوتك
بالاتحاد محو ايلديكی دين قديم اويله بر محو صحيح
ايله محو اولدی كيتدی كه بالآخره زمانمزده
موزه خانه لره سرمايه اوله جق معابد مصنو-
عه لری بيله قالمديغی كبی ادبيات اسلاميه يه
اساس اتخاذ ايديله جك اساطيری بيله
محو اولدی. بوكون او دين قديمی ترك
ايدنلر يارين دين جديد حقك ترصين
اساسنه خدمت ايچون ساق همتی كمال غيرت
مؤمنانه وغايت فداكاریٔ معتقدانه ايله
تشمير ايلديلر . محو ايديلن دين قديمك
غيرتی ايله دين جديد اربابنه قارشو
مخاصمه ايده بيله جك قوت دكل آ دين قديمه
حسيبجه آجيه جق بر قوجه قاری بيله قالمدی.
دين قديمك بويله بر حمله ده محو يله ينه او حمله ده

دين جديدك وضع و تأسيس ايدلمسندن نوع
بشر ايچون بر بيوك فائده حاصل اولدى واو
فائده ايسه يونانستانده كى دين قديمك امحاسى
غيرتيله ميدانه قونيلان فلسفياتك كيده
كيده عادتا سفسطه درجه لرينه وارەرق
دين اساطيرك محمومانه هزيانلرينه بيله
طاش چيقارەجق ترهات متفلسفانه يه يول
آچلمسى كبى بر عيبك آسياده وقوعه كلماسى
قضيه سيدر. بونى درايه رده انكار ايدەميور.
ايشته يوقارى يه درج اولنان سوزلرينك
آلت طرفنده بونى ده اشراب ايدييور
ايسه ده كندى ايشنه يك ده كلديكى ايچون
غايت قپالى غايت مختصر سويليور.
ديبوركه :

— دين قديم ملئى رهين انقراض ايتمك
ايچون يونانستانده انتقادات فلسفيه انتقادات

علميه‌یه منضم اولمش ایدی. خلق بیننده پیدا اولمغه باشلامش اولان اعتقادسزلغی تقویه ایده‌جك بر چوق برهانلر ایراد ایلیورلر ایدی . درلو عقایدی مقایسه‌یه چکه‌رك بونلر میاننده تناقضلر کوستریورلردیورلرایدی که انسان حقیقت قطعیه‌یه وصول اقتداری حائز دکلدر. انسانك ایلکلر فنالقلر حقنده‌کی فکری و حکمی بیله زمانلره مکانلره کوره تحول و تبدل ایدر بو ایسه اوحکملرك طبایع اشیایه کوره ویرلمامش ویالکز انسانك آلدیغی تربیه‌یه کوره ویرلمش اولمسندن نشأت ایلر. ایبلك فنالق ایکی امر اعتباری اولوب انسانلر بونلری کندی مقاصدینه کوره استعمال ایدر. ایشته بودرلوفلسفیات ایله آتنه‌ده افکارمنوره اصحابندن اولانلر بردرجه‌یه کلدیلرکه فوق الطبیعه اولان شیلره اینانمق دکل آ کندی احتساسات مخصوصه‌لری ایله طبیعیاته‌ده اینانمز اولدیلر. حتی بو عالمك بیله فی الحقیقه وجودی واصل واساسی اولمیوب بروهم وخیالدن عبارت اوله‌بیله‌جکنه وکندی ذاتلرینك بیله مخیلیتنه‌قدر سوق ذهن ایلدیلر.

بز دييورزكه :

— ايشته شوصوك سوزلر كمال دقت
واهميتله اوقونمليدرلر. « تاريخ علوم » نام
اثرمزده بسـط وتمهيـد ايدلمش اولديغى
اوزره « صوفيست » لركبى برطاقم صنوف
حكما اوزمانلر هر شيئى قياسـات منطقيه
ايله اثبات ايدهجكز ديه درايهرك بوراده
انظار قبوله سـوق و توصيه ايلديكى تتبع
وتدقيق طبيعيـاتدن دخى او قدر تبـاعد
ايلمشـلر ايدى كه طبيعتكده دوچار غلط
اوله بيلهجكنـه خلقى اينـانديروب يالكز
اودينه عائد مسائلده دكل حقوق ومدنيت
بشريه وعرض وناموس عامه يه دائر مسائلده
دخى لاابالیلكى اليوم صحـايف تواريخـده
اوقنورايكن بيله انسانك حياسندن يوزينى

قیزارته‌جق درجه‌لره واردیرمشلر ایدی . فیثاغوریلر تصحیح اعتقاد واخلاق خصوصنده او قدر شدت کوستردکلری حالده اخلاق عمومیه‌یی تصحیح واصلاحه یئه مقتدر اوله‌میورلر ایدی . بورادە ایشك بو جهتنی تمهید وتفصیل صددك خارجنده قالیر. یالکز شو قدرجق برشی سویلیه‌لم که اوزمانك یونان‌صنوف‌منوره‌سی شمدیکی آوروپانك بعض صنوف منوره‌سی کبی انسانلری کافهٔ علایقدن تجرید ایدرك هیچ برکیمسه‌نك نه‌مالنه نه‌عرضنه نه‌اعتبار وحیثیتنه نه‌حقوق بشریه‌سنه مالك ونائل اوله‌ماسی لزومنه قدر قناعت ایلمشلر ایدی . ایشته بوحاللر آسیاده دین قدیم جهالتك انقراضیله یرینه یکی دین حق

كلديكى زمان اصلا كورلمامشدر. بوايسه
حقيقةً شايستهٔ اهميت وشايان تشكردر.
زيرا بر خلقك عقائد دينيه واخلاق سيا-
سيه‌سنه خلل طارى اولمسندن نه بيوك
مضرات ماديه و معنويه ظهوره كلديكنى
درايه‌ردخى سوزينك آلت طرفندە سويليور
ايسه‌ده بوحقيقت كندى مقصدينه خدمت
ايده‌ميه‌جكى ايچون حكمنى قوتدن دوشورمك
اوزره وقايع تاريخيه‌دن بعض مقدملرى
مؤخر ومؤخرلرى مقدم طوته‌رق بونلرى
بر برينه مزج صورتيله سويليور. بناءً
عليه ينه آنك يازديغى سوزلرى تاريخه دها
موافق برصره‌يه قويه‌رق ديرز كه:
يونانيلرك اعتقادواخلاقلرينه بركره بويله
فسادطارى اولمغه باشلادقدن صكره كنديلرنده

آرتق حميت وغيرتدن اثرقالمديغندن كرك
اوروپاو آسياقطعه‌سنده بولنان ولايات وكرك
بحرسفيده‌ده‌كى جزاير يونانيه جملةً يك
وجود بردولت تشكيل ايده‌ميه‌رك اجزاى
پرا كنده وپريشان صورتنده قالان بويرلر
وانلرك جرى وذكى اهاليسى فسادات
داخليه‌يه قاپيله‌رق يكديكرى عليهنده
محاربات ايله اشتغال ايتمشلردر. اوته طرفده
دنيانك اك بيوك قسمنه مالك اولديغى حالده
نظام وانتظام حالنده بولنمديغندن طولايى
بالآخره اسكندركبيرك براووج عسكرينه
مغلوب اولمش بولنان قوص قوجه‌مان عجم
دولتى يونانيلرك بو دينسزلكلرينى واندن
متولد اخلاقسزلقلرينى كوره‌رك آسياى
صغيراوزرنده‌كى ولايتلرينى ضبط واوزمانه

قدر بو ولايتلرده حصوله كلمش اولان
ترقيات علميه وحكميه‌يى محو ايتمش اولديغى
مثللو يونانيلر پاره خاطرى ايچون بو دشمنه
عرض خلوص و حتى تكليف خدمتدن
دخى كيرو طورمامشلردر. اوقدركه عجم
اردولرنده يونانلى افرادك كثرتندن قطع
نظر برچوق ضابطلر وحتى قوماندانلر دخى
بولنديغى كبى عجم دونماسنده‌ده يونانيلردن
طائفه وضابط وحتى آميراللر بيله وار
ايدى . يونانيلرك سائر اقسامنه نسبتله
اخلاقلرى هنوز اوقدر بوزلمامش اولان
اسپارته‌ليلر ايله يونانستانك هر طرفندن
اورايه التجا ايلمش بولنان ارباب حميت
عجملر ايله محاربه‌يه چيقيشه‌رق حقيقةً
غيرت فوق العاده كوسترمشلر ايسه‌ده ينه

کندی ایچلرنده کی سائر یونانیلردن بعضلر ینك خیانتیله مغلوب اولدقلری ایچون اسپارته قرالی آژه‌سیلاس « اوتوز بیك عجم تیرانداز ینه مغلوب اولدم » دیمشدر. بوسوزده عجم تیراندازلرندن مقصد عجم آلتونلریدر. زیرا اوزمانلر عجم آلتونلری اوزرنده برتیرانداز مضروب ایدی. عجم شاهی بونلردن اوتوز بیك دانه‌سنی تیبتلی جنرال ئه‌پامینونداسه ارسال ایدرك اودخی بعض رؤسا ایله رشوت مذکوره‌یی پایلاشدیغی ایچون اسپارته لیلرك مغلوبیتنه ایشته بوخائنلر سبب اولمشلردر. وقعهٔ مذکوره میلاد عیسادن ٣٦٣ سنه مقدم مانتینه نام محلده وقوعه کلمشدر.

ایشته معلم درایه‌رك تقدیملی تأخیرلی

یازمسندن طولانی درست بر حاله افراغی
لازم کلن فقرهٔ تاریخیه بو اولوب بوندن
صکره معلم مومی الیه ماکه دونیالیلرك
دخی بویولده کی تشبثلرینی حکایه یه باشلایه رق
ماکه دونیا قرالی واسکندر کبیرك باباسی فلیبك
اول امرده کندیسنی عموم یونانیلره سردار
انتخاب ایتدیردیکنی وفقط تهیئات حربیه سی
اثناسنده مقتول اوله رق ایش اوغلی
اسکندره قالوب اودخی کنجلکی ایله برابر
عموم یونانستان طرفندن باباسی فلیب مقامنه
سردار انتخاب اولندیغنی وایلیلری اهالیسی
مخالفت ایتمکله اول باول آنلری تربیه
ایدرك متعاقباً طونه طرفلرنده کی قارغاشه
لقلری باصدیرمغه کیتدیکندن اثنای
غیبوبتنده تیبت اهالیسی ینه عجملرك

افسادیله ایاقلاندقلرندن عودتده آنلری‌ده
اوروب التی بیکنی قتل و اوتوز بیکنی
اسیردیه فروخت وتیبتك قلعه‌سنی وشهرینی
تخریب ایلدیکنی حکایه ایله نهایت اسکندرك
میلاد عیسادن ۳۳٤ سنه مقدم براول
بهارده اوتوز درت بیك پیاده ودرت
بیك سواری ایله اناطولی‌یه بالمرور
غرانیق و ایسوس محار به‌لرنده ایرانیلرك
یوز بیکلر ایله تعداد اولنان اردولرینی
بوزه‌رق ومتعاقباً مصری‌دخی‌اله‌رق انجام
کار اربیلده دارانك الك صوك و الك
بیوك اردوسنی دخی بوزنجه آرتق بتون
آسیای غربیه‌یه مالك اولمش ایدوکنی بو
کتاب کبی علم دین نزاعندن بحث ایده‌جك
برکتابده هیچ‌ده لزومی اولمیان تفصیلات

عسکریه ایله حکایه ایلیورده نهایت محاربهٔ
مذکوره دن اصل مطلوب اولان نتایج
حکمیه‌یی دخی شووجهله استنتاج ایلیه‌رك
دیورکه :

— بو معجزکارانه محاربات ایچون بر قاچ
صحیفه طولدیردم. زیرا اسفارمذکوره یونانیلرك
افکارعسکریه‌سنی توسیع ایدرك بالا خره اسکندریه
مکتبلرینك کشادینی انتاج ایتمشدرکه علومك مهد
صحیحی دخی ایشته بو مکتبلر اولمشدر . علوم
شتی حقنده معلومات صحیحه‌مزك مبدئی بومحارباتدر
دیه‌بیلورز . حکیم مشهور هومبولدیك طوغری
اوله‌رق اخطار ایلمشدرکه محاربات مذکوره
اثناسنده یونانیلرك واردقلری یرلرده یکیدن
یکی‌یه کوردکلری بیوك بیوك شیلر افکار بشریه‌نك
توسعنه خدمت ایلمشلردر. کرك اسکندرك
عسکری وکرك اردو آرقه‌سندن کیدن سائر
برچوق کیمسه‌لرهرخطوه‌ده اوزمانه قدر بیلمد-
کلری و تخیل و انتظار بیله ایتمدکلری شیلره

مصادف اولیورلر ایدی . یونانیلر ایسه ملل سائره دن زیاده زکی و مدقق آدملر اولوب کوردکلری عجایب وغرائبدن زیاده‌سیله متحسس اولیورلر ایدی . بعض یرلرده صوکی کلمز قوم صحرالری وبعض یرلرده تپه‌لری بلوطلره قارشمش طاغلر کوروب صحرالرك سرابلری و طاغلرك وادیلری ودومانلری هپ بونلرك انظار دقتلرینی جلب ایلیورلرایدی. بوممکلتلره کلنجه کندیلرینی مذهب الاثمار خرماالقلر وبا لاقد سروستانلر وتمر هندی و حضارت دائمه حالنده‌کی « میرت » و « اوله‌آندر » بوستانلری‌ایچنده بولدیلر. اربیلده هندستاندن کلمه فیللره قارشو محاربه ایتمشلر ایدی . بحر حزر جوارنده‌کی اورمانلرده عظیم قاپلانلری اورکوتوب چیقارمشلر ایدی. بشقه یرلرده دهاسائراوقدرعجیب حیوانلری کورمشلر ایدی‌که یالکز شکللرینك غرابتیله دکل جثه‌لرینك عظمتیله دخی اوروپا قطعه‌سنده کوردکلری حیوانلره بکزه‌مزلر ایدی. بو ینوزی برونده رینوسه‌رو یعنی کرکدان وفیللر جسامتنده هیپو

بوتام يعنى صو آيغرلرى ودوه ونيل وغانج نهرلرينك
تمساحلرى كبى مخلوقات بونلره برقات دها عجيب
وغريب كورونديلر . هله كونا كون عرقلره
منسوب ودرلو قيافتلر ايله متلبس آدملر دخى
كورمشلر ايدى كه بونلردن مثلا كونشده يانمش
قاورولمش ظن اولنان سور يه‌ليلر وسياه رنكلى
زنجيلر وزيتون رنكلى فرسلر و افغانيلر
صنوف و انواع بنى بشر حقنده هپ نظر
دقتلرينى جلب ايلمشلردر . حكايه ايدرلركه
اسكندر كبير بالآخره اولوم يتاغنه اوزانمش
ايكن بيله آميراللق خدمتنده قوللانديغى نه‌راقى
يتاغنك يانه جلب ايده‌رك بصره كورفزيله اندس
يعنى سند نهرنده كورديكى عجايبى حكايه ايتديرمش
و بو حكايه‌دن پك بيوك لذت آلمشدر . بحرك
جزر و مدينى اسكندر كمال استغراب ايله استماع
وتلقى ايدرك حزر دكزنده دخى كشفيات اجرا
ايتديرمك ايچون كميلر ياپديرمش ايدى .
زيرا كرك حزر دكزينك وكرك بحرسياهك
دهلم اوته طرفلرده براوقيانوس عظيمدن متشعب

بر كورفز اوللری احتمالی وارد خاطری اولمش
ایدی . ذاتاً او زمانه قدر بحر احمر ایله بصره
كورفزی دخی بر رمستقل دكز ظن اولنور ایكن
آمیرال نه‌راق بونلرك عماندن متشعب بر كورفز
اولدقلرینی كشف ایتمش ایدی . اسكندر كبیر
آفریقایی جنوباً طولاشوب سپته بوغازندن آق
دكزه كیرمك ایچون بردونما سوقنی بیله آرزو
ایتمش ایدی كه اویله بر سفری وقتیله فراعنهٔ
مصریه‌نك اجرا ایتدیرمش اولدقلری مرویدر .
الحاصل یالكز افراد عساكردكل بالخاصه اردو
ایله برابر كیدن حكما وعقلا یكی فتح اولنان
ممالكده كندی اشتغاللرینه لایق بومثللو برچوق
شیلره تصادف ایتمشلر ایدی . قیالدن بابلده كلدانی
ارباب هیئتنك بیك طقوزیوزاوچ سنه‌لك حسابات
فلكیه‌سنی بوله‌رق ارسطو یه كوندرمش ایدی .
حسابات مذكوره آتشده پشورلمش طوغله‌لر
اوزرینه ترسیم ایدلمش اولدقلرندن اوراجه
زمانمزده اجرا اولنان حفریاتده دخی بونلردن
اله كچمسی قابلدر . آثور قراللرینك كتبخانه‌لری

هپ بو يله كيلدن معمول و مطبوخ لوحه‌لردن عبارت ايديلر . مصرلى منجم بطلميوس بابلده ميلاد عيسادن ٧٤٧ سنه مقدمنه قدر خسوف و كسوفه دائر اجرا اولنمش بولنان بر حسابه مالك ايدى . حسابات فلكيه‌ده بو درجه‌يه واره بيلمك ايچون پك چوق سنه‌لر كمال متاعب و مزاحم ايله تتبعات اجرا ايدلمش اولمق لازم كلور. بابل علماسى سنهٔ مداريه‌يى حقيقت امتدادندن يالكز يكرمى بش ثانيه نقصان اولمق درجه‌سنده حساب وتعيين ايلمشلر ايدى. سنهٔ مطلعيه‌يى دخى يالكز ايكى دقيقه‌لق بر خطا ايله حساب وتعيينه موفق اولمشلر ايدى . بهرسنه نقاط اعتداليه‌ده‌كى پك جزؤى تأخرى بيله كشف ايدرك خسوف وكسوفك اسبابنى بولمشلر و « ساروس » تسميه اولنان آلت ايله بونلرك قبل الوقوع زمانلرينى تعيين ايلمكده بولنمشلر ايدى. بو كيفيت فلكيه‌نك ٦٥٨٥ كونده بردور اجرا ايدن مدتنى حسابده دخى يالكز اون طقوز بچق دقيقه خطالرى كورلمشدر. بواحوال مزاپوتاميا‌ده تدقيقات فلكيه‌نك نه‌قدر

صبر ومتانت ونصل برقدرت ومهارت ایله اجرا
اولنمش بولندیغی حقنده ردی غیرقابل براهیندرلر
زیرا غایت ناقص ونا تمام آلات رصدیه ایله بو درجهٔ
مکملیته واصل اوله بیلمشلردر. بو اسکی رآصدلر
کواکب موجوده نك برده دفترینی تنظیم ایدرك
منطقة البروج دائره سنی اون ایکی یه تقسیم ایتمشلر
وکیجه یی کوندوزی اون ایکیشر ساعت اوله رق
تعیین ایلمشلردر . ارسطونك روایتنه کوره
قمرك آرقه سنده کواکبك غیبو بتنی پك چوق
وقت تتبع ایدرك مسلك شمسی حقنده دخی تصورات
ومطالعات صحیحه یه یول بولمشلر واو مسلك حکمنه
کوره سیاره لرك موقعلرینی تعیین ایلمشلردر .
« قادران صوله ر » دنیلن کونش ساعتلرینی
« قله پسیده ر » دنیلن صو ساعتلرینی واسطرلابی
و« غنومون » دنیلن دیوارده کونش ساعتنی
ایجاد ایدنلر بونلردر . بونلرك صنعت طبعی
بیله تجربه ایتمش اولدقلرینی اخطار ایلمك دخی
فائده سز دکلدر . یادکار علمی و سیاسیلرینی
خط میخ ایله بر طاقم اسطوانه لره حك ایدرلر

ایدی که بو اسطوانه‌لری کیلدن معمول برانجه لوحه
اوزرنده کنز دیرنجه محکوکات مذکوره‌نك عینی
اوکیل لوحه‌لره منتقل ومنطبع اولور ایدی .
مؤخراً بونلرك کتبخانه‌لری پیدرپی کشف اولندقجه
بو یولده طبع اولنمش برچوق آثار تاریخیه وادبیه‌یه
ظفریاب اوله‌بیله‌جکمزی امید ایلرز. بونلر مبحث
رؤیتی دخی طانیامش دکل ایدیلر . تیمور نام
محلده بولنمش اولان محدب جاملر اثبات ایدرلرکه
بابللیلر بیولتیجی آلتلره دخی مالك ایدیلر. علم
حسابده اگرچه هندلیلرك کشف ایتمش اولدقلری
صفر اشارت مهمه‌سنه هنوز واقف دکل ایدیسه‌
لرده اعدادك قیمت اضافیه‌لرینه واقع اولمشلر
ایدی. اوزمانلر تجربه وتتبع خصوصنده بالکلیه
عجمی اولان یونانیلر ایچون بومشاهدات نه مهم
مشاهدات ایدرلر! فقط یونانیلرك ترقیات ذهنیه‌سنه
بونلردن دها زیاده خدمت ایدن شی اوفتح اولنان
ممالکده کوردکاری ادیان حقنده پیدا ایلدکاری
معلومات اولمشدر . یونانستانده جاری اولان
بت پرستلکدن عجملر دائما متنفر ایدیلر. یونانستانده

ممالك فتح ايلدكجه يونانيلرك معبدلريني تخريب
ومعبودلريني تحقير ايدرلرايدى. بونلر شو معامله‌
لرندن طولايي معبودلرك حشمنه اوغرايه‌جقلر در
ديه يونانيلر طرفندن ايديلن انتظارلر بوشه
چيقدقجه يونانيلرك دخى او معبودلر حقنده‌كى
اعتمادلرى آزالمقده ايدى. شمدى آسيا فتوحاتى
اثناسنده يونانيلر اوكرنمكه باشلديلركه ايرانيلرك
دينلرى فى الواقع كندى دينلرندن دها متين وعقل
وحكمته دها موافق ايمش. اسكى ملتلرك همان
كافه‌سنده اولديغى كبى ايرانده دخى دينجه بر قاچ
تحولات وقوعه كلمش ايدى . اولا زردشتك
وحدت الهيه اوزرينه مبنى اولان ديننه تابع
ايكن بالآخره تثنيه اوزرينه مبتنى براعتقاد پيدا
ايدرك بر آره‌لق دخى « ماژيزم » يعنى « ماژ »
تعبيراولنان دين اولولرينك كندى اللرنده بالآخره
« سحر » تعبير اولنان يولده برقوت فوق الطبيعه
موجود اولمسندن عبارت بولنان اعتقاده دوشمشلر
ايدى. سوق اسكندرايله ماكدونياليلرك وقوع
بولان استيلاسى اثناسنده ايسه ايران دينى كائناتك

خالق محافظی حاکمی اولمق اوزره برعقل اول وعقل کل بولندیغنـه ایمـان ایله محض حقیقت صافیه اولدیغی حالده بوعقل کلك کائنات اوزرنده اجرای حکم ایلدیکی اعتقـاد اولنـور ایدی . فقط بوعالمده مشاهده ایلدیکمز احوال حسنه وقبیحه‌نك برطـاقم قوا و اسباب متخالفه نتایجی اولدقلری کبی مجملر دخی آله واحد ذوالجلالدن صکره بری نور و بری ظلمتدن متولد ایکی قوت دها اعتقاد ایدرلرایدی که بونلر دخی قدیم ومستقل عد اولنـورلر ایدی . بو ایکی قوت من القـدیم یکدیکریله جنك وجدالده اولوب عالم کون ومکان بونلرك میدان جدالی ونوع بشرك طبعنـده‌کی نیك و بد احوال ایسه بومحاربه‌دن مقصود یکانه . لر یدر دنیلورایدی . بوندن اولکی ثنیه اعتقادنده حکایه اولنور ایدی که روح خبیثه جنت دنیایی تخریب ایچون بر ییلان کوندرمش . او جنت دنیا ایسه روح طیبه‌نك مصنوع ومخلوقی ایمش . بو روایت اسیراً بابله کیدن یهودیلر طرفندن دخی حسن تلقی ایدلمشدر . شوفنالق اساسنك موجودیتی

اكامقابل اورته‌ده برده ایپلك اساسی بولنمسندن
نشئت ایلمشدر • ضیا موجود اولدیغی ایچون
ظلمت دخی موجود اولمق اقتضا ایلدیکی کبی
رؤف ولطیف ورحیم بر اللهك مخلوقی اوله‌رق حکم
الهیسی تحتنده محکوم اولان دنیاده نصل اولوبده
فنالغك دخی موجود اوله‌بیلدیکی اشته بوصورتده
تعقل ایدلمشدر . نوره اسناد اولنان هرمز وظلمته
اسناد اولنان اهرمن کندیلرینه مطیع ملکلره
مستشارلره اردولره قوماندە ایدرلر ایمش .
ایی آدملرك دائما حقیقتی آراملری وصفوت اخلاقی
محافظه ایتملری وسعی وغیرت خیر اندیشانه‌ده
بولنملری لازم کلوب بوحالده اوآدملرك شوحسیات
فانیه‌لری رهین ختام اولنجه بشقه برعالمده دیکر
برحیاته نائل اوله‌جقلرینی وبناءً علیه بعث بعدالموتك
حقیقتنی وروحك بقاسنی اعتقاد ایتمسی ایجاب ایلر
ایدی . دارا دولتنك صوك زمانلرنده ماژیزم
اعتقادلری زر دشتك عقاید قدیمه‌سنه کرکی کبی
تغلب ایلمش ایدی . ماژیزم اساساً عناصر اربعه
اوزرینه مبتنی بردین اولوب عناصر اربعه

میانده آتش ایسه معبود علی الاعلانك اك پارلاق واسطهٔ حیات بخشاسی عد اولنورایدی . معبدلرده دكل فقط آچیق یرلرده رکز اولنان محرابلرده ابدیاً غیرمنطفی آتش یانار وشمس طالعه بومذهب اربابی نزدنده اك زیاده شایان پرستش تجلیات الهیه‌دن عد اولنورایدی . آسیا اقوامی نزدنده حکمدارلردن بیوك هیچ بر كیمسه یوقدر. كوكلرده دخی اك بیوك حكمدار كونش عد اولنور ایدی .

بز دییورزكه :

— معلم دراپه‌رك بورایه‌قدر ترجمه‌اولنان سوزلری تاریخ ترقیات علومدن بر كوزل صحیفه‌در. فقط یالكز تاریخ مقصدیله یازلمش ایسه پك مختصر و یالكز كندی محاكمه‌سی نقطهٔ نظرندن یازلمش ایسه بالكلیه زائد اولدیغنه قارئلریمز البته دقت بیورمشلردر. مومی الیه كندی قارئلرینی عادتا ترقیات علوم تاریخنه بالكلیه غیرواقف عدیله

بو سوزلری آنلر ایچون یازمش اولیور
ایسه او حالده ایضاحات و تفصیلاتك
بودرجه‌سی کرچکدن غیرکافیدر. زیرا
بزدخی بر تاریخ علوم یازمقده‌یز که آنده
بسط و بیان قلنندیغی اوزره بابلیلردن
مقدم دخی بر ملتك علوم فلکیه‌ده پك ایلرویه
کیتمش اولدیغی ومؤخراً او ملتك کلیاً
منسی حکمنی آلدیغی دخی ارباب تدقیق
نزدنده حکم اولنمشدر. فقط ایلروده بنا
ایده‌جکی محاکمات سائره‌یه اساس اولمق اوزره
درایه‌رك بوسوزلرینی ترجمه‌یه لزوم کوردك.
بوندن صکره درایه‌راسکندرك وفاتیله ملکی
جنراللری بیننده تقسیم اولندیغنی وقطعهٔ
مصریه‌نك بطلمیوسلره دوشوب آنلرایسه
ذوالقرنینك بنا ایلدیکی اسکندریه شهرینی

مقر حكومت اتخاذ ایدرك بابل اسارتندن
قورتاردقلری برچوق یهودیلر ایله برابر
لرنده بولنان برچوق یونانیلری اصل یرلی
اهالی اولان مصرلیلره قاتوب اوراده یکیدن بر
اهالیٔ مختلطه وجوده كتوردكارینی واك ماهر
معمارلرك بوشهری عالی سرایلر تیاترولر
مدرسه‌لر وسائره ایله تزیین ایده‌رك حتی
اسکندر کبیرك نعشی دخی اورایه نقل
اولندیغنی فلانی تفصیل ایلیورکه بونلر
تاریخ ترقیات علومه بیله متعلق اولمدیغندن
او یولده‌کی تفصیلات بوراده هپ مالا یعنی
جمله‌سندن عد اولنمشدر. نهایت درایه‌ر
بونجه معموریت مادیه‌نك هیچ بریسی
کندیسنجه دخی شایان اعتبار اولمدیغنی
بالاعتراف اصل شایستهٔ اهمیت اوله‌جق

شی آنجـق اسـکندریه مکتبی اولدیغنی
وتحولات ازمنه ایله اهرام مصریه غباره
تحول ایلدکدن صـکره بیله اسـکندریه
مکتبنك اهمیتی اونوتیله میه جغنی بالاخطار
مکتب مذکوری وآنك علومه ایتـدیکی
خدمتی تعریفه باشلایورده دییورکه :

ـــ اسـکندریه موزهٔومنك بنـا وتأسیسنه
بطلمیوس صوترطرفندن باشلانوب اوغلی بطلمیوس
فلادلف دخی بو تأسیسده دوام ایلمش ایدی.
ذکراولنان دارالمعارف اسکندریه شهرینك کبار
محله‌سی اولان بروکیون محله‌سنده وقرال سراینك
اتصالنده یاپلمش ایدی . بنا صافی مرمردن
یاپیلوب اطرافنده برده میدان وجوده کتورلمش
ایدی که اهالی بومیدانده قونوشه‌رق کزینه‌بیلورلر
ایدی . کتبخانه بالخاصه فلادلف نامنه منسوب
اوله‌رق کتابلر درلواویمه‌لر ایله مزین صالونلرده
بولنورلر وبوصالونلرحدوحسابه صیغمزهیکللری
لوحه‌لری دخی احتوا وآنلرایله تزیین ایدرلرایدی.

بالاخره کتب موجوده‌یی استیعابه صالونلر کفایت ایتمدیکندن «سراپس» معبدنده دیکر بر کتبخانه دها وجوده کتورلدی که بوده واقوتس محله‌سی یانندە ایدی. یالکز بو ایکنجی کتبخانه‌ده همان اوچ یوز بیك جلد موجود اولوب بو کتبخانه‌یه «موزه ئومك دختری» تسمیه اولنور ایدی. والده‌سی قزندن دها زنکین اولوب ایکیسنده یدی یوز بیك جلددن زیاده کتاب موجود ایدی (١) بناءً علیه

(١) اشبو یدی یوز بیك جلدی شویله‌جه یازی ویرییورلر اما بونلرك کافه‌سی بشقه بشقه آثار میدرلر؟ یوقسه یوزلرجه‌سی عینی اثرك نسخ مکرره سیمیدرلر؟ بونی تفریق ایتمیورلر. یدی یوز بیك کتب مستقله‌یی وجوده کتورن ملت هانکی ملت ایمش؟ یونانستان معارفك اك زیاده منتشر اولدیغی ومؤلفلرینك کافهٔ آثاری بزه انتقال ایده‌مامش ایسه‌ده آثار منتشره‌سنك اسملری کتب سائره‌دن بیلندیکی جهتله بو مقدار عظیمك عشری حتی عشیری معشاری بیله یونانلیلره اسناد اولنه‌مز. ملل سائره‌یه ایسه هیچ اسناد اولنه‌مز.

اسکندریه آرتق یالکز عصرك پایتختی عد اولنمقله
قالمیوب بلکه بتون جهانك مرکز ترقیات فکریه سی
عد اولنمق لازم کلمش ایدی. محقق اوله رق بیلنمشدرکه
اوراده شرق و غربك قوای ذکائیه سی برلشمشلردر.
اوزمانك پارسی دیمك اولان بوشهر برطاقم اسراف
و سفاهتك ده اوجاغی اولمق حکمنی آلمشدر.
اوراده کی معیشت سفیهانه یه آلدانوب آلیشان یهودیلر
بیله اسکی وطنلرینی اونوتدیلر. بابالرینك لسانی
ترك ایلدیلر. آنك یرینه یونان لسانی قبول
ایتدیلر. بوموزه ئومی تأسیس ایتمکدن بطلمیوس
صوترایله بطلمیوس فلادلفك اوچ مقصدی وار
ایدی. مقاصد مذکوره دخی اولا او زمانه
قدر بنی بشر نزدنده اکتساب ایدیلن دانشك
جمع و محافظه سی وثانیا بونلرك تزییدی وثالثا

بناءً علیه بزقویاً ظن ایدرزکه اویدی یوز بیك
یالکز کتب موجوده نك عددی اوله بیلوب بعض
کتابلرك یوزلری دخی کچن مکرراتی مقدار عمومی یی
بوقدر چوغالتمشدر.

معارف مذكوره‌نك نشر و تعميمى قضيه‌لرى ايديلر .
معارف مكتسبه‌يى جمع و محافظه ايچون حافظ كتبه
بلا فرق و تمييز نه قدر كتاب اله كچر ايسه مبايعه‌سى
ايچون امر ويرلمش ايدى . بعض كتابلرك
اصحابى كتابلرندن آيرلمق ايستميه جكلرندن
بونلرك استنساخى ايچون دخى موزه‌ئومده بر هيئت
خطاطيه موجود ايدى . مصره خارجدن نه قدر
كتاب كيرر ايسه براى معاينه اولاً باول طوغريجه
موزه‌ئومه كوتورلمك لازم كلور ايدى . نسخه‌سى
كتبخانه‌ده موجود اوليان كتابلردن ايسه درحال
غايت مصحح بر نسخه‌سى بالاستنساخ صاحبنه ويريلوب
نسخهٔ اصليه حفظ ايديلور ايدى . مع هذا بو بر
مصادره دكل ايدى . نسخهٔ اصليه‌نك قيمت مخصو-
صه‌سى اوله‌رق صاحبنه لزومى قدر دخى پاره
ويريلور ايدى . روايت ايدرلر كه بطلميوس
ئه‌وه‌رژت آتنه‌ده صوفوقل واوريپيد واسشيلك
آثارينى اسكندريه‌يه جلبه موفق اولوب بونلرك
اصحابنه خط نفيس ايله برر نسخه‌لرندن ماعدا
اون بش بيك عدد آلتون دخى ويرمشدر .

مومیالیه ئەوەرژت سوریه سفرندن عودتنده
قامبیس و سائر آسیالی غالبلرك وقتیله مصردن
آلوب كوتورمش اولدقلری آثارك كافەسنی
آقباتان كبی اوزاق یرلردن هانكیسنده بولدی
ایسه طو پلایوب كاملاً مصره اعاده ایلمشدر .
بونلرك اسكی یرلرینه قونیلوب بعضیلری دخی
موزەئومك ثروت موجودەسنه علاوه اولنمشلردر.
كتابلردن بعضلری یالكز استنساخ اولنبوبده
ترجمه دخی ایدیلەجك اولورلر ایسه بطلمیوس
فلادلف زماننده سپتانتلرك تورات ترجمەلری
حقنده أولدیغی كبی مترجملره مبالغ جسیمه اعطا
اولنورایدی. مقصدثانییه یعنی معارف بشریەنك
تزییدینه كلنجه : بونك ایچون دخی التزام اولنان
تدابیرك بریسی مدت عمرینی معارفه حصرایدەجك
بر طاقم ذواتی موزەئومه مأمور ایتمك قضیەسی
اولمشدركه بونلر قرالك مصارفیله مرفهاً اعاشه
اولنورلر ایدی . بعض كره قرال بالذات كلوب
بونلرك یاننده اوتورر ایدی . بوكا دائر برچوق
مناقب روایت اولنمشدر. مبادئ تأسساتندەاشبو

علمای مداومه درت صنفه منقسم ایدیلر. بو صنفلر
دخی ادبیات ریاضیات هیئت وطب صنفلری ایدی.
بو اسامه متفرع اولان علوم وفنونك هر بری
عائد اولدقلری علمایه ترك و تخصیص قلنمشلر
ایدی. هر صنفك ریاستنده بر بیوك مأمور بولنه رق
او صنفه عائد اموره باقار ایدی. عصرینك اك
بیوك عالمی صایلان فالرلی ده مه تریپوس برچوق
سنه لر آتنه والیلکی کبی بیوك بر منصبده بولنمش
اولدیغی حالده ایلك دفعه اولمق اوزره موزه ئوم
نظارتنه تعیین اولنمشدر. حافظ کتب بو ناظرك
معیتنده اولدیغی کبی بو حافظ کتب دخی مکتسبات
علمیه وآثار تألیفیه سیله اسملری اخلافه یادکار
قاله جق ذواتدن انتخاب اولنور ایدی. اراتو
ستن و ردوسلی آپوللونیوس کبی. موزه ئومك
ملحقاتندن اولمق اوزره برده حیوانات ونباتات
باغچه سی وار ایدی. اسملرندن اکلاشیله جغی
وجهله بو باغچه لر حیوانات ونباتات حقنده اربابنك
تتبعلرینی تسهیل ایدرلر ایدی. برده رصدخانه
وار ایدی که بر (متحد المرکز دوائر متخالفه دن

متشکل اولوب مرکزنده کرهٔ ارض موضوع بولنان) آرمیللر ایله سائر کره‌لری و تساویٔ لیل ونهاری کوستررآلتلری ودوائر استوائیه و متوازی جدوللری والحاصل استعمال اولنان کافهٔ آلات رصدیه‌یی حاوی ایدی. آلات مذکوره درجاته منقسم اولوب حسابلری دخی ستینی (۲) اصولنده رؤیت اولنورلر ایدی. بو رصد خانه‌نك دوشه‌مه تخته‌لری اوزرنده اسکندریه نصف نهار دائره‌سی مرتسم ایدی. یالکز زمان ایله برده حرارتی طوس طوغری اولچه‌بیله‌جك برمیزان بولنمدیغندن طولایی صیقنتی چکیلور ایدی . سته سیبوسك ایجاد کرده‌سی اولان قله‌پسیدر یعنی صو ساعتی کندیسندن بکلنر

(۲) ستینی دنیلن اصول حالا بزم منجملرنزدنده مستعمل در که واحد قیاسینك التمشه وهر کسرینك دخی کذلك التمشه انقسامی اوزرینه مبتنیدر . برساعتك التمش دقیقه‌یه وبرثانیه‌نك التمش ثانیه‌یه انقسامی اصول ستینیه‌نك حالا جاری اولان بقیهٔ معروفه‌سیدر .

خدمتی تماميله ايفا ايده‌ميور ايدی . بر چناق ايچنده يوزن ايدرو مترو دخی حرارتی بحقء اولچمكه كافی دكل ايدی . آلت مذكوره حرارتك درجاتنی هوانك ثقلتی ايله اولچمكه مخصوص اولوب فلادلف اواخر حكومتنده اولومدن زياده‌سيله خوف ايلديكندن وقتنك برقسمنی طول عمره خدمت ايدر بر اكسير بولمغه صرف ايلدی . بو مناسبتله موزه ئومده برده كيمياخانه تأسيس اولندی. او زمانك ظنون باطله‌سنه و باخصوص مصر خيالاتنه رغماً علوم طبيه دائره‌سنه برده‌دارالتشريح علاوه‌اولندی. بوتشريحخانه‌ده يالكز نعشلردكل حتی جانلی انسانلر يعنی اولومه محكوم اولانلردخی تشريح اولنورلر ايدی. معارف موجوده‌يی نشروتعميم خصوصنه كلنجه عمومی درسلر ونطقلر ايله اهالی‌يه فروع علوملك كافه سی تعليم وتدريس اولنورايدی. اطراف ممالكدن برچوق طلبه برمركز معارفه قوشوب طوپلانورلر ايدی . علی الدوام موجود اولان طلبه‌نك مقداری اون‌درت بيكدن اشاغی‌اولمديغی

روایت اولنور. بالآخره نصرانیت آباء کنیسا
ئیه‌سنك اك مشهورلرندن بر چوغی و ازجمله
اسکندریه‌لی قلمه‌مان واوریژه‌ن وآتاناس بومکتبك
شاکردانندندرلر. اشبو اسکندریه کتبخانه‌سی
قیصر رومینك اسکندریه‌یی محاصره‌سی اثناسنده
یاقلمشدر. بو ضیاع عظیمی تضمین ایچون مارق
آنتووان قله‌ئوپاترایه برغمه قرالی اومسنی طرفندن
تأسیس ایدلمش اولان کتبخانه‌یی اهدا ایتمشدر.
بوبرغمه کتبخانه‌سی دخی بطلمیوسلر کتبخانه‌سنك
رقیبی ایدی. شمدی شو موزه‌ئومده اساس
حکمت نه‌اولدیغنی وبومکتبك معارف بشریه‌یه‌نه‌لر
ضم ایده‌بیلمش ایدوکنی حکایه‌یه صره کلدی.
زماننده « اسکندریه مکتب التهیسی » تسمیه
اولنان بوتأسیس عالی‌مؤسسنك یادی ایچون اولا
مؤسس مشارالیه بطلمیوس صوترك اسکندر
کبیرك محارباتنه دائر قلمه آلمش اولدیغی تاریخ
عسکری‌یی ایراد ایلرزکه بواثر مؤلفنك قدرت
عسکریه‌سنه مهارت ملکیه و قدرت قلمیه‌نك
دخی انضمامنی کوسترر. فقط ازمنه واعصارك

قوهٔ مخربه‌سی بطلميوس صوترك شهرت شايعه‌سنی
بزه وصولدن منع ايده مامش ايسه‌ده اثرينی
عيناً وصولدن منع ايتمشدر. بوكتاب اليوم كلياً
ضايعدر. اسكندرو بطلميوس وارسطو آره‌سنده
موجود اولان مناسبت قويهٔ دوستانه‌يه مبنی
اسكندريه مكتبنك اساس حكمتی ارسطو اولمشدر.
باباسی فيليب اسكندرك تربيه‌سنی ارسطويه حواله
ايتمش ايدی. بناءً عليه اسكندر آسيا سفرنده ايكن
ارسطويه دردست تأليف اولان تاريخ طبيعيسنی
اكمال ايچون اقتضا ايدن پاره‌يی ومعلوماتی ارسال
ايلمكده ايدی. ارسطونك « مشائيه » ناميله
معروف اولان حكمتنك اساسی جزؤ ياتدن كلياته
وكلياتدن دخی عموميياته وكائناته انتقال واستدلال
نقطه‌سی اوزرينه مبتنی اولديغندن واستدلال دخی
نه‌قدر چوق حقايق كشف ايديلور ايسه اوقدر
قوت كسب ايده جكندن بونك ايچون هنوز
كشف ايدلمامش بولنان حقايقك دخی كشفنه
لزوم كورلمكده ايدی. بو حالده هر شيئك كنه
وحقيقتنه وصول ايچون برچوق تجربه‌لر اجراسنه

وتجربه‌لردن اکتساب اولنه‌جق نتایج اوزرینه
اجرای تتبعات عمیقه‌یه کیریشلمك لازم کلیوز
ایدی. بناءً علیه بوایشك برتفکر وتعقل ایشی
اولوب تخیل و تصور ایشی اولمدیغی بدیهی
وآشکاردر. ارسطونك دخی برچوق خطالری
اولمش ایسه‌ده بونلر کندی اصول حکمتنك
خطالری اوله‌مزلر. چونکه بوخطالرك منشئی
پیشکاه تجربه‌یه النان شیلرك عدم کفایه‌سندن
نشأت ایلر. ارسطو طرفندن استحصال اولنان
نتایجك بعضیلری غایت مهمدرلر. دقت ایتمش
کورمش که « حیات » دنیلن شی عالم طبیعت
ایچنده عمومیت اوزره نثار ایدلمشدر. بزم
نظرمزده تجلی ایدن صور متخالفهٔ ذی حیات
درونده بولندقلری حیزه کوره تجلی ایدرلر.
اکر بوحیزلر تبدل ایدرلر ایسه او صورتلر
دخی تبدل ایدرلر. حیات عضویه برسلسلهٔ
غیر منقطعه‌در. نباتاتك اك عادی صنفندن
باشلایه‌رق نوع بشره قدر کاور. بو ایکیسنك
آره‌سنده بولنان صور متخالفه حس اولنمز بر کیفیت

تحولات ایله یکدیکرنده مندرج اولورلر. بو صورتده
تصویر اولنان اصول استدلال غایت قوی بر
واسطۀ حکمتدر. الحالة هذه علوم جدیده‌نك
بتون ترقیاتی بو سایه‌ده میسر اولمشدر. زیرا
بو اصول اثردن مؤثره طوغری انتقال واستدلال
یولنی کوستره‌رك بعده مؤثردن اثره وحتی اثرك
تفصیلاتنه طوغری انعطاف نظرك یولنی کوسترر.
اسکندریه مکتبنك قسم علمیسی ارسطو کبی آتنه‌لی
بر بیوك فیلسوفك اساس حکمتنی قبول ایتمش
اولدیغی حالده مکتب مذکورك قسم اخلاق وادبیسی
زه‌نونك اصولنی قبول ایتمش ایدی که بو زه‌نون
قبریسلی اوله‌رق فنیکه‌یه منسوب بولنمقله برابر
آتنه‌ده طول مدت اقامتی حسبیله ینه نوعما
آتنه‌لی عد اولنور ایدی. مومی الیهك شاکردانی
« ستو یسیه‌ن » نامنی آلمشلردر. کندی اصول
حکمت اخلاقیه‌سی کندیسندن صکره چوق زمان
پایدار اولمشدر. یالکز برچوق معتبر یونانیلر
ایچون دکل برچوق علماورجال ملکیه وجنراللر
وآمیراللر ایچون بیله بعضاً هیچ بر مدار تسلیت

بولنمدیغی بحرانلی زمانلرده جمله‌یی متسلی ایدن یالکز بوستویسیه‌نلر حکمتی اولمشدر. زه‌نونك مقصدی انسانلرك خط حرکتلرینی تعیین ایدرك کندیلرینی طریق فضیلته سوق ایتمك ایدی. حسن تربیهٔ بشریه‌یی هرنوع کمالات انسانیه‌نك منبعی عد ایلرایدی. زیرا « ایی نه اولدیغنی بیلسه‌ك مطلقا اکا میل ایدرز » دیر ایدی. حسنات حقنده ایللك معلوماتی الق ایچون حسن طبعمزه رأی سالمزه مراجعت ایدرز. بو خصوصده زه‌نونك اصول حکمتی ایله ارسطونك اصول حکمتی آره‌سنده قرابت ظاهردر. هوسات وآمال قبیحه‌نك کافه‌سی معلوماتمزك نقصانندن ایلرو کلور. حکم قضا و قدر موجودیت جسمانیه‌مزی میدان حصوله کتورمش ایسه‌ده بزهوساتمزه مرام اکلاتمغی وذکی وفاضل اوله‌رق یشامغی وهر درلو حرکات و سکناتمزده عقل وحکمته موافق حرکت ایتمکی یکیدن اوکرنمکه محتاجز. اصل حیاتمز معنوی اولوب مادی اولان حیاتده ذوقدن ده کدردن ده قیدسز بولنملی یز

هیچ بروقت اونوتمامل یزکه بز جمعیت بشریه‌نك اعضاسندنز! محکوملرندن دکل. ستویسیه‌نك بریسی دیمشدرکه: « برخزینه‌یه مالکمکه آنی کیمسه المدن آله‌من. زیرا نعمت موتی کیمسه بندن غصب ایده‌من » تخطر ایتملی یزکه طبیعت کندی اعمالنده عمومیته میل ایدر وافرادی بوعمومیت مقصدینه فدا ایلر. بناءً علیه بزم ایچون قضا وقدره انقیاددن وفضیلتك اجزای لازمه‌سی اولمق حسبیله معلومات شتایی وعدالت واعتدالی اوکرنمکدن بشقه یاپه‌جق چالشه‌جق برشی یوقدر. بیلورزکه اطرافمزده هرشی تبدل ایدییور. اولوم حیاته حیات اولومه خلف سلف اولیور. هرکسك هرشیئك اولمکده بولندیغی بودنیاده اولومدن استنکاف وخوف عادتا عقلسزلقدر. برنهر جارینك صولری دائما تبدل ایلدیکی حالده آنك شکل وصورت ظاهره‌سی دکشمدیکی کبی طبیعت دخی دائمی الجریان بویله برنهردر. کائنات هیئت عمومیه‌سیله نظر تتبعه آلننجه کوریلورکه غیر متحولدر. فقط فضا ایله اجزای فردیه

وقوتدن بشقه هیچ برشی دائمی دکلدر. عالم
طبیعتده یالکز صور ظاهره دائمی‌التبدل بر
حالده‌در. کذلك تخطر ایتملی یزکه انسانلرك قسم
اعظمی برتربیهٔ غیر مکمله آلدقلرندن عصرمزك
عقاید دینیه‌سنی متأثر ایلمکدن اجتناب ایتملی یز.
بزم ایچون یالکز شونی بیلمك کفایت ایدرکه
هرنه‌قدر جهانده نافذ برقدرت عالیه وار ایسه‌ده
بر ذات بر شخص عالی یوقدر. کوزه کورنمز
بر قوت وار ایسه‌ده متشکل متشخص بر آله
یوقدر. هله بویله بر شخص تمثیلندن صکره
اکا برده صورت و یرلمك وانسانلرده اولان
حسیات وهوساته آنی‌ده تشریك ایلمك عقلسز-
لقدر. بوحالده طریق وحی والهام مسدوددر.
تصادفی دنیلن شیلر دخی بر طاقم اسباب
مؤثرهٔ مجهوله‌نك اثرلریدر. تصادف بیله برقانونه
تابعدر. تربیهٔ طبیعیات امرنده مربئ مخصوص
یوقدر. زیرا طبیعت برطاقم قوانین غیر ممکنة-
المقاومه‌یه تابعدرکه کائناتی عظیم بر اوتومات
(حرکاتی غیر اختیاری برماکنه) حالنه قویار.

دنیایی طولدیران قوۀ حیاتیه ایسه ایشته صفوت
درون اربابنك آله دیدكلری شیدر. هرشیئك
دوچار اولدیغی تحول وتعدیل بر قضا و قدر
مقتضاسی كبی حاصل اولور. دنیله بیلورکه دنیا
كندی ترقیات واقعه سندهبر تخم حالندهدركه تحولاتنی
بر صورت قطعیه ومعینهده اجرا ایدهمز.
انسانك روحی كائنات و موجوداتك اصول
موجودیت عمومیه سنه متفرع اولان حیات
عمومیه دن یعنی اللهدن بر لمعهدر. حرارت كبی
بر وجوددن دیكرینه انتقال و نهایت ینه حیات
عمومیه جانبنه رجوع ایدرك آنك طرفندن مص
و بلع ایدیلور. بو حالده اكلاشیلورکه بزی
بكلهین شی اولوم ومحو و تباه دكلدر. بلكه
هیئت عمومیهیه التحاقدر. فقط یورغون انسان
اویقویی امید ایلدیكی كبی دنیادن یورلمش اولان
حكیم دخی راحت موتی تمنی و دعوت ایلر. اما
بومادهلرحقنده بزده هپ غیرصحیح وغیرمؤسس
برفكر واردر. چونكه فكر بشر كندی ماهیت
مخصوصهسی حقنده هیچ بركونه معلومات صحیحهیه

دسترس اولهمز. تحری ٔ اسباب حقندهکی غیرت
حکمته فکر بشر منافیدر. یالکز آثار ظاهرهٔ
تکوناتی تتبع ایله اکتفا ایدهجکز . هله هیچ
اونوتمیهلم که انسان هیچ بروقتده وهیچ بروجهله
حقیقت مطلقهیه واصل اولهمیهجقدر. موجوداتك
اسرارینه نفوذ ووقوف ایچون مساعیٔ نوع بشرك
نتیجهسی نهایت هر شیئك حقیقتنی بیلمکه مقتدر
اولمدیغمزی اکلامقدن عبارت قالهجقدر .
بالفرض حقیقته واصل اولسهق بیله آنك حقیقت
اولدیغنه اطمئنانمز ینه نقصان قالور . او حالده
بزه نه قالیور؟ تتبعاتك بزده حاصل ایلدیکی علوم
ایله برده فضیلت ومحبت وحقیقته میل وحسن ایمان
وشو جهاندهکی موجودیتمزك شرائطنی قبوله قاتلانمق
ومعقولاته موافق برمعیشت ایچنده یشامق. اویله
دکلمی؟ اسکندریه موزهئومی هرنه قدر اساساً
حکمت مشائیهیی تتبع مقصدیله تأسیس اولنمش
ایدیسه دهسائر مسالك حکمت دخی مکتب مذکوردن
بالکلیه مطرود دکل ایدیلر . ترقیات اخیرهسی
اثناسنده حکمت فلاطون اوراده یالکز تدریس

ایدلمکله قالمدی. نهایت حکمت ارسطویرینه‌ده قائم اوله‌رق بناءً علیه حکمت مذکوره بالآخره نصرانیت اوزرنده ده عظیم بر تأثیر براقدی. فلاطونك مذهبی مشائیونك معکوسی ایدی. مبدأ حرکتی عمومیاتدن آله‌رق جزؤیاته طوغری کلورایدی. اوحکمته کوره موجودیت بیله برظن واعتقاد مسئله‌سندن عبارت اولوب بو وجهله عمومیاتدن جزؤیاته مفرداته تفصیلاته قدر انتقال ایدرایدی. ارسطوایسه بالعکس جزؤیاتدن بدأ ایله انتقالات لازمه‌یه کیریشه‌رك اوصورتله کلیاته وصول یولنی تحری ایلمکده ایدی. دیمك اولیورکه فلاطون تخیل وتصوره ارسطوایسه تفکر وتعقله بل باغلایورلر ایدی. فلاطون برفکر اساسی وعمومی‌یی آندن متفرع افکاره تقسیم ایلیور ایدی. ارسطو ایسه افکار جزئیهٔ کثیره‌یی جمع ایدرك آندن برفکر عمومی تشکیل ایلیور ایدی. بوندن دخی نشأت ایلیور ایدی که بادئ نظرده فلاطونك اصول حکمتی انسانك مقصودینی فی‌الحال و پارلاق بر صورتده حاصل ایدی ویرییور ایمش کبی

ظن اولنورایسه‌ده نتیجه‌ده اصلسز وبوش قالیور ایدی. ارسطو ایسه دها آغر حرکت ایدییور ایدی . اما دها قوتلی کیدییور ایدی . آثار موجوده‌یی تتبع ایچون بیتمز توکنمز برسعی ایله چالشمغه و تتبعات واقعه‌ده عادتا جان صیقه‌جق درجه‌لرده طوغریلق ایله تدقیقات عمیقه‌یه مجبور اولیور و بو حالده عاقبت اثبات ایلیه‌جکی شیئی لایقیله اثبات ایلیور ایدی . فلاطونك حکمتی هواده معلق غایت سوسلی بر قصره بکزه‌یوب ارسطونك حکمتی ایسه قیا اوزرینه کمال سعی وغیرتله تأسیس اولنمش بر بنایه بکزر. برشیئی یالکز خیالده تصویر البته عقله مراجعتدن دها زیاده خوشه کیدر. انقراضه تقرب ایلدیکی صوك زمانلرده اسکندریه مکتبی حقایق اشیایی تتبع ایچون جداً ذهن یورمقدن ایسه یالکز تصور وتخیل کبی تنبلجه‌سنه برصورتی ترجیح ایلدی. یکی فلاطونیلر مکتبلرنده برچوق درویش نهاد آدملر وعلم وحکمتی اقچه ایله صاتان فیلسوفلر ومعلملر جمع اولدیلرکه آمونیوس وساقاس

ویلوتن بونلردندراسکی موزه ئومك اوتندوعبوس
مهندسلری یرینی بونلرطوتدیلر. زمانمزده بزم یکی
فزیقجیلرك اللرنده بونجه نتایج معجز کارانه کو-
سترمش اولان اصول تدقیق وتحلیلی ایلك اجرا
ایدن اشبو اسکندریه مکتبی اولمش ایدی.
خیالاتدن نشأت ایدن شیلری کاملاً آتمش وکندی
اصولنی بالتجربه اثبات حقایق مادهسی اوزرینه
بنا ایتمش ایدی. بو اصول « طبیعیاتی ینه طبیعیات
ساحهسی اوزرنده تتبع ایتملیدر » قاعدهسنی
قبول ایلمش ایدی. آرشمیدك ثقلت حقنده کی
تحریاتی وبطلمیوسك مبحث رؤیته دائر کتابی حکمت
تجربه اوزرینه مبتنی کبی کورونیورلرایسهده اسکی
مؤلفلرك روایاتیله ینه پك زیاده متناقض کورو-
نیورلر. لاپلاسك روایتنه کوره اسکندریه مکتبنك
تأسیسندن اول یونانیلر نزدنده موجود اولان
علم هیئتك بزه کوستردیکی تتبع و تدقیق یکانه
میلاددن ۴۳۲ سنه اول مهتون و اوکتهبونك
اجرا ایتمش اولدقلری کسوف حسابندن عبارتدر.
ایلك دفعه اولمق اوزره مکتب مذکورده زاویه

اولچیلری ایچون مخصوص آلتلر واسطه‌سیله اجرای تتبع ایدلدیکنی ومثلثات اصولیله حسابلر یاپلدیغنی کور ییورز. او زمانلر اسکندریه‌ده علم هیئت اویله برشکل وصورت آلدی‌که اعصار آتیه بونی یالکز اکمالدن بشقه بر شی یاپمدی. اسکندریه موزه‌ئومنك اوزمانه قدر وجوده کتیرلمش اولان معلومات بشریه‌یه نه‌لر ضم ایتمش اولدیغنی بروجه مفردات تعداد ایتمك بوکتابك پلانی داخلنده دکلدر. یالکز مکتب مذکورك کشفیاتی حقنده قارئلرك برفکراجمالی پیدا ایتملری کافیدر. هرماده حقنده بویولده معلومات لازمه‌یی آله‌بیلملری ایچون دخی بنم « اوروپانك ترقیات فکریه‌سی تاریخی » نام اثریمه مراجعت ایتملرینی توصیه ایلرم.

بز دییورزکه :

— اسکندریه موزه‌ئومنك او زمانه قدر وجوده کتورلمش اولان معلومات بشریه‌یه نه‌لر ضم ایتمش اولدیغنی بروجه

مفردات تعداد ایتمك معلم دراپه‌رك بو کتاب
ایچون ترتیب ایلدیکی پلانه داخل اولامسی
پك مصیبدر. زیرا اصل مقصد اساسیسی
منازعهٔ علم ودیندن عبارت بولندیغی حالده
ارسطو وفلاطون حکمتلرینك ماهیتلری
ومقایسه‌لری حقنده‌کی تفصیلات بیاه‌زائددر.
اولجه دخی دینلدیکی وجهله اسکندر کبیرك
آسیا اسفاری حقنده‌کی تفصیلات بو کتابه
دکل بر تاریخ عسکری‌یه عائد اوله‌جغی کبی
مسالك حکمیه‌نك بربریله اولان مقایساتی
دخی حقیقت حالده بو کتابه دکل بر تاریخ
علومه عائد اوله‌جق مسائلدندر. حتی بو
ملاحظه‌یه مبنی دراپه‌رك اشبو تفصیلاتی
دخی اختصاره لزوم کورمش ایدیسه‌ك ده
شاید معلمك دیدکلرینی تماميله ترجمه ایتمامکی

التزام ایدیشمزه وبو دخی کتم حقایق
غیرتنده بولنیشمزه حمل اولنمسون دیه
اوخاطرمزه کلن اختصاردن واز کچوب
تماميله ترجمه ایلدك . او فقرهٔ مفصله
اوقوندیغی زمان قارئلرمز بونك ایکی نقطه‌سنه
البته دقت ایتمشلردر. بریسی بعض مسالك
فلسفیه وحتی بعض ادیانك تصورلری وجهله
کائناتده برآله متشخص موجوداولدیغنی رد
ایله تنزیه باری‌یه غیرت ایتدیکی حالده اوباری
تعالی طرفندن بعض قوللرینه وحی والهام
طریقك مسدودیتنی کوسترمسی وایکنجیسی
تربیهٔ طبیعیات امرنده بر مربئ مخصوصه
لزوم کورمیوب کائناتی عظیم براوتوماته
بکزتمسی قضیه‌لریدر. حیات عمومیهٔ عالمی
مقام الوهیته اسناد ایتمسی موجودیت

مطلقه‌نك اومقامدن ظهوری حسبیله بزم
حکمت اسلامیه‌مزه پك‌ده مغایردکل‌ایسه‌ده
اولومك فقدانی بیان خصوصنده روحك
حیاتك جسمدن جسمه انتقالنی تصویب
ایتمسی دخی‌مذهب تناسخه بکزر برشیدر.
برکت و یرسون‌که لمعهٔ حیاتك ینه کندی
مشکاتنه وصولنی بیان ایدرك هر شیئك
کندی اصلنه رجوعی قاعده‌سنی قبول
ایلمش اولیور. بز بوراده‌حکمت اسلامیه‌
مزه مغایر اولان شو نقطه‌لری یالکز بر
اخطار ایله اکتفا ایده‌جکز. بو بابده‌کی
مطالعات فلسفیه‌نك ردینه همان مسارعت
کوسترمیه‌جکز. ذاتاً مباحثك ایلرولری بو
نقطه‌لر ایچون مطلوب اولان ردی طبیعتیله
ایفا ایتمش اوله‌جقلردر . حتی بوراده بیله

اوسوزلردن اول وصکره کلن دیکر ملاحظات
دخی بو خطالری رده کافی دکلیدر؟ درایه‌ر
فکر بشرك کندیلکنی ادراك وتقدیردن
ونوع بشرك حقایق اشیایی بیلمکدن عجزینی
پك کوزل ارائه ایلیور. علم وفکرمزده عجزك
بو درجه‌سیله برابر طرق وحی والهامك
انسدادینی وکائناتك برمز بیدن استغناسنی
وبو حیات فانیه‌دن صکره عین حیات
جاوید دیمك اولان روحمزك مصدر
ومشکاتنه رجوع ایدنجه‌یه قدردها هانکی
اجسامه حلولنی حکمه قدر طوراجق
بر رحقیقت قطعیه دیه قبول اولنه‌بیله‌جك
شیلردنمیدر؟ واقعا بیلورزکه بوراده
درایه‌رك مقصودی اولان وحی والهام
او یولده کی فیوضات الٓهیه‌یی کندی

شخصلر ینه اغتصاباً اسناد ایلیان ارباب
نصرانیتك «رەوەلاسیون» و «انسپیراسیون»
تعبیر ایلدکلری حاللردرکه بونلرله بزم
« وحی » و « الهام » تعبیر ایلدیکمز فیوضات
سبحانیه آرەسنده کلی فرق واردر. بناءً
علیه درایەر فیوضات مذکورەنك بویله
بزجەسنی رد ایچون شومقدماتی بسط
وتمهید ایتمیوب قاتولیك کلیساسنجه اولان
صورتی ردە مدار اولمق ایچون بومقدمەیی
سرد ایلمشدر . اما اسملرك مشابهتندن
فکرلره وهلةً برتشویش کلمامك ایچون
اخطار کیفیته مجبورز. ربوبیت بحثی بیله-
بویلەدر: آنیده کندیسنه معارض مخصوص
اتخاذ ایلدیکی قاتولیکلکه قارشوسویلمشدر.
یوقسه قرآن کریمده هر شیئك حیاتی

رطـو بت ماء ايله قائم اولديغى و سمادن
ارزاق نزول ايتديكى طرزنده بيلك تكونات
طبيعيه موافق علوم اوله‌رق تصوير واخبار
ايلديكى وطبيعتك ايسه بزجه « عادت الله »
دنيلن شـيدن عبـارت بولنـديغى البتـه
دراپه‌رك دخى معلومى اولمق لازم كلـور
ايكن او يولده بويله بر سـوزى ايلرو يه
سـورمسى بزى رد ايچـون اوله‌ميه‌جغى
بديهى و آشكاردر. نه ايسـه بونلرصره‌سى
كلدكجه لزومى وجهله حل اولنه‌جقلردر.
شمديكى حالده بزسوزى ينه معلم دراپه‌ره
ترك ايده‌جكزكه شو باب اولده اسكندريه
موزه ئومنـك ايلك مهـد علوم اولديغى
اثبات ايچون ايرادينه حاضرلانديغى سوز
لرى كاملاً سـويليوب بتورسون. واقعا

بونلر میاننده دخی برچوق مالایعنی وخارج ازمقصود شیلر وارایسه‌ده معلمك سوزلرینی تحریف ایتمامش اولمق ایچون هیسنی ترجمه ایده‌جکز. ایشته دیبورکه :

— دمنجك دیمش ایدك که ستو یسیه‌نلر حکمتی فکر بشرك حقیقت مطلقه‌یه وصولی امکاننده اشتباه ایلمکده‌در. زه‌نون بو شبهه‌یی بیان ایتمکده اولدیغی اثناده اوقلید کندی اثر عظیمنی تهیه ایلیور ایدی که انسانك تناقضاتنه قارشو بواثرمیدان اوقومق ایچون یاپلمقده ایدی. یکرمی ایکی عصر موجودیتدن صکره دخی حالا بواثرطوغری یلغك وایضاحك و برصورت ثابته‌ده ارائهٔ مرامك مودلی اولمق اوزره یشامقده‌در . اوبیوك مهندس مخروطیات و پریزم کبی یالکز علوم ریاضیه‌نك شعبات سائره‌سی حقنده دخی بیان معلومات ایله قالمش اولمیوب موزیقه‌جه آرمونی یعنی آهنك مبحثیله مبحث رؤیت حقنده دخی بر طاقم تألیفات کندیسنه اسناد اولنمقده‌در.

مبحث رؤیتده کوزدن تباعد ومرئیاتی احاطه
ایدن شعاعات رؤیت قاعدەسنی بسط ایلیور .
آرشیمدی دخی اسکندریه ریاضیونی وفزیقیونی
میاننه ادخال ایتملیدر. بر حادثه نوعندن اولەرق
آرشیمد هر نەقدر سچلیاده یشامش ایسەده بونك
آثار ریاضیەسی میاننده کره وسلندیر حقنده
ایکی کتاب بولنیور ایدی . بونلردەده اثبات
ایلیور ایدی که بر کرەنك مساحۀ جسیمەسی
اسطوانه مساحۀ جسیمەسنك ثلثاننه مساویدر .
بو کشفنه اوقدر اهمیت ویرییور ایدی که شکلنی
مزارینك اوزرینه حك ایتملرینی وصیت ایلمش
ایدی. تربیع دائرەدن خطوط منحنیەدن دخی
بحث ایتمشدر . بحثنی مخروطیات وکرویات
ناقصەیه قدر یوروتمشدر. سپرایل مبحثی ایسه
حالا دخی کندی نامنه منسوبدر. بوبابده کندیسنه
ایلك فکری ویرن اسکندریەلی قونون نام دوستی
اولمشدر . ریاضیوندن اولمق حیثیتیله ایکی بیك
سنه مدت اوروپاجه امثالسزلك شرفنه نائل
اولمش ایدی . فزیقجی اولمق حیثیتیله ماکنه

وفن جریان میاهك اساسنی قویمش واجسامك ثقلت اضافیه‌لرینی اولچمه‌نك یولنی بولمش ومانه‌ولا و اجسام سابحه‌نك توازنلری قانونلرینی وضع ایتمش و نیل صولرینی یوكسكه قالدیرمق ایچون حالا كندی اسمنه منسوب اولان و یدایی تخیل ایلمشدر. یاقیجی آیینه‌لرك ایجادینی‌ده كندیسنه اسناد ایدرلركه گویا سیرا كوس محاربه‌سنده روما كمیلرینه او آیینه‌لر ایله آتش ویرمش ایمش. برزمانلر اسكندریه حافظ كتبی اولان اراتوستن دخی برچوق آثارمهمه‌یه موفق اولمشدر. دائرهٔ انقلاب ارضك میلانی تعیین ایدن اثریله جسامت ارضی مساحه ایچون التزام اولنان سعی وغیرتك درجه‌سنی ارائه و تعیین ایده بیلورز. قطعات ارضك تشكلیله یكدیكرینه اولان مناسبتلرینی وسلسلهٔ جبالك وضعیتلرینی وبلوطلرك یریوزینه اولان تأثیراتنی وصدمات بركانیه وبرزمان دكز ایله مستور اولان یرلرك یوكسلوب قره‌یه تحولنی وكلیبولی وجبل الطارق واستانبول بوغازلرینك تشكلنی اثبات كبی مسائل مهمه ایله دخی اشتغال

ایلمشدر. اوچ جلد اوزرینه براصول عوالم
تألیف ایلمشدرکه بو اثر فیزیق وماتهماتیق وتاریخ
قسملرینه منقسم ایدیلر. بو اثرده اوزمان طانمش
اولان بتون ممالکك خریطه‌سنی دخی علاوه
ایلدی . « تب قراللرینك مناقبی » نام اثرندن باقی
قالان پارچه‌لرك قدر و قیمتی هنوز زماننزده
تقدیر ایدیله‌بیلدی. شئونات کنیسائیه‌یه ابلهانه
برطرفدارلق سیئه‌سیله برچوق عصرلر بوقیمتدار
اثر کوشهٔ بی قیدی و نسیانه آتلمش ایدی .
اسکندریه‌لیلرطرفندن ارضك کریتی حقنده ایراد
اولنان براهینی بوراده ذکر ایتمك فائده‌سزدر.
کره وقطبلر ومحور وخط استوا ومدار سرطان
وجدی وتساوئ لیل ونهار نقطه‌لری و تبدلات
هوائیه واقلیمیه وسائره‌یه دائر اسکندریه‌لیلرك
معلومات صحیحه‌لری وار ایدی . خطوط منحنیه
حقنده قطع ناقص وقطع مکافی تعبیراتنی ایلك دفعه
اولمق اوزره استعمال ایدن آپوللونیوسك
ماقسیما ومینیالر یله مخروطیات حقنده‌کی قانونلرینی
یالکز اخطار ایلمك بو آدمك فضل وکمالنی اخباره

کافیدر. ارسنللی ایله تیمور خارینك ترصدات
هیئیه‌لرینی دخی یالکز شویله‌جه براخطاردن بشقه
برشی یاپه‌مم. ینه‌تیمورخارینك ئه‌پی‌کوکبی اوزرنده
اجرا ایلدیکی ترصداتك تسهیلی سایه‌سنده‌درکه
هیپارق اعتدال ربیعی وحریفینك تقدملری
اساسنی تأسیس ایلمشدر. ینه هیپارق قمرك
تخالف صفحاتنی ومعادلهٔ مرکزیه‌یی‌تعیین ایلدیکی
کبی‌قوهٔ عن المرکزیه وخارج عن‌المرکزیه قاعده‌
لرینی بالقبول حرکات دائرویه واسطه‌سیله اجرام
سماویه‌نك حرکات مرئیه‌لرینی تعیینه مدار اولان
وسائط هندسیه‌یی میدانه قویمشدر. اجرام
سماویه‌نك برده قاتالوغنی یاپمق‌عزم ایلدی‌که بونده
خط واحد اوزرنده مرئی اولان کواکب ینه
خطوط مذکوره نسبتنده تقسیم‌وارائه اولندیلر.
بوصورتله قاتالوغه درج اولنان اجرامك مقداری
بیك سکسانه واردی. بونکله برابر قبهٔ آسمانك
برتعریف وتصویرینی‌ده یاپمق ایستر ایدی. حتی
یریوزینك‌ده بویله برتصویرینی یاپمشدرکه آنده
شهرلرك‌وسائره‌نك مواقعنی عرض وطول درجه‌

لريله كوسترمشدر . جداول شمس وقمرى الك
اول او ياپمشدر . مع هذا بوقدر پارلاق مهندس
ومنجم و فيز يقجيلرك تشكيل ايلدكلرى آلاى
ميانده بطلميوس دها زياده شعشعه ايله پارلامقده
ايدى. عرب بلرك « المجسطى » ديه ترجمه ايلدكلرى
كتاب كه معروف جهاندر بطلميوسك قدرت
علميه‌سنه برهاندر . بو اثر بيك بشيوز سنه
كمال استقلال ايله حكم سوروب يالكز مشهور
نوتونك اثرى آنك بو حكومت مديده‌سنه خاتمه
چكه بيلمشدر . اثر مذكور ارضك كروى
و مركز عالم اوزرنده ثابت اولديغى قاعده‌سنى
وضع ايلمش وتساوئ ليل ونهار وسائره‌يى
اولجوب حساب ايلمك اوزره بر چوق آلات
وادوات هيئيه وهندسيه تعريف ايلمش ودائرۀ
انقلابك ميلنى استخراج وممالكك درجات عروضنى
تعيين واقاليمك مخالفت هوائيه‌سنى تصوير وبر يوم
ارضى ايله يوم فلكينك فرقنى ارائه و تفهيم
ايتمش اولديغى كبى محرك شمسك برخارج عن المركز
اولمسى قاعده‌سندن قو پوشه‌رق حركات شمسيه

قاعدەسنی تأسیس و حرکات قمری بالحساب
صفحاتنی و خسوفلرینی ارائه ایلمشدر . ذکر
اولنان المجسطیدن بشقه بطلمیوسك بر طاقم آثاری
دها بولنوب ازجمله شمس ایله قمرك ارضه اولان
بعدینی ممکن مرتبه اولچمکه غیرت ایلدیکی کبی
هیپارقك کشفیاتنی اوزرینه دخی بحث وتدقیقاته
کیریشەرك اعتدال ربیعی وحریفینك تقدملرندن
یکرمی بش بیك سنەده برکره بر دور حصوله
کلەجکنی بولمشدر. بیك یکرمی ایکی کوکبك قاتالوغنی
تنظیم ایدرك کهکشانك نەدن عبارت اولدیغنی
وسیاراتك حرکاتنی غایت ماهر برصورتده تعریف
ایلمشدر. هله بوتعریف بطلمیوسه الك بیوك شرف
ویرن مسائلدندر. بو بابده وباخصوص وەنوس
سیارەسنك حرکاتی حقنده قدمانك ویردکلری
معلوماتی اکمال ایلیور . برده ستەسیبیوس دخی
اسکندریه موزەئومنك مشاهیرندن اولوب « آتش
ماکنەسی » نامیله تواریخده مروی اولان ایجاد
بو ذاتك اثر موفقیتیدر . شاکردی هرونك
ایکی سلندر علاوەسیله اکمال ایلدیکی بوماکنه

ایلك واپوزما کنه‌سی دیمکدر. هرونك اکمالیله
بوما کنه برره آقسیونلی ما کنه صورتنی آلمش
دیمکدرکه ئه ئولیپه‌لك مودلی اوزرینه انشا
اولنمشدر. (بو ئه ئولیپه‌ن آلات فیزیقیه‌دن بر
آلتدرکه قدما آنکله بخارك درجهٔ قوتی کوستررلر
ایدی) سه‌راپس صالونلرینك سکوتی‌سته‌سیپیوس
و آپوللونیوسك ایجادکرده سی اولان صو
ساعتلرینك شماتتلریله اخلال اولندی‌که بونلر
زمانی طامله طامله اولچرلر ایدی . رومالیلرك
قالاندریه‌لری اصلاحه احتیاج کوستره‌جك درجه‌
لرده قاریشنجه صوسیژه‌ر نامنده اسکندریه‌لی
برمنجم واسطه‌سیله وقیصررومك امریله تصحیح
اولندیلر. اوزمانه‌قدررومالیلرك سنه‌لری اصول
قمریه‌یه تابع ایکن منجم موی الیه آنی ترك
ایتدیروب ٣٦٥ وکسورکوندن عبارت اولان
سنهٔ شمسیه‌یی قبول ایتدیردی . ایشته ژولیه‌ن
یعنی تاریخ قیصر دنیلن قالاندیریه بودر.
بز دیبورزکه :
— درایه‌رك اسکندریه موزه‌ئومنك

ایلك مهد معارف اولدیغنی تعریف
یولنده کی تفصیلاتی بوراده ختام بولمشدر.
مقصود اصلی یه بیانجیلغندن طولایی بزم
ایچون لزومندن فضله‌عد ایدلمك وبوکتابدن
زیاده بر تاریخ علوم کتابنه درج اولنمق
لازم کلن اشبو تفصیلاتی درایه‌ر بالعکس
پك آزینسایه آزینسایه یازمشدر. یعنی
بو قدرینی ده یازمز ایسه هیچ بر شی
یازمامش دینله‌جکندن خوف ایده ایده
بو تفصیلاتی ویرمشدر. بوندن مقصدی
یونانستانك دین قدیمی اولان عقاید
اساطیریه‌نك نه‌کبی معلومات صحیحهٔ فنیه
ایله دوچار انقراض اولدیغنی کوسترمکدرکه
ایشته بوکتابدن مقصود اساسی اولان
بو نتیجه‌یی دخی بروجه آتی استنتاج

ایدییور. دیورکه :

— مصرده حکومت ایدن ماکه دونیالی قراللر کندی تبعه‌لرینك حسیات دینیه‌لرینه مقابل شویولده اجرا آتده بولندقلرندن طولایی تعییب ایدلمشلردر. واقعاً مصردین قدیمی حکومتك اختیالات سیاسیه‌سی و اجرا آت ملکیه‌سی امرنده مدارنفوذی اولمق منزله‌سنه ایندیره‌رك تحقیر ایتمشلردر. اماذکر اولنان قراللرفطین و ذکی اولان صنف اهالی‌یه حکمت ویرمشلردر. هیچ شبهه یوقدرکه بوقراللر شو پولتیقه‌یی آسیا اسفارنده اوکرنمشلردر. اول سفرلرده که آنلر یونانیلری دنیانك برنجی ملتی عد اولنمق مرتبه‌سنه ترفیع ایلمشلر ایدی. بوسفرلرده‌کی آلدقلری حکمت سایه‌سنده یونانیلر ابا و اجدادلرندن قالان دین اساطیرك مصال منزله‌سنه ایندیکنی کورمشلر و اسکی شاعرلرك بحرسفید سواحلنی طولدیرمش اولدقلری خوارق معجزکارانه مناقبنك خیالاتدن عبارت اولدقلرینی اکلامشلر ایدی. اولمپ آله و الهه‌لری آرتق بایپلوب آنلرایله برابراولمپك کندیسی یعنی سمادخی

اسكی حكمندن دوشمش ایدی. « هادس » دنیلن عالم ارباب آرتق قورقیله جق بر محل حكمنده تلقی اولنمق شویله طورسون بونك موقعی نره سی اولدیغنی تعیین بیله ایده میورلر ایدی. اسكی ا له والههلر اوزمانه قدر تمكن ایدییورلر دیه اعتقاد اولندقلری اورمانلردن مغاره لردن و اناطولی انهارندن چیقمشلر كیتمشلر ایدی . ارباب مخیلهٔ مذكوره یه اینانانلر بیله بونلرك شومحللرده فی الحقیقه مسكن طوتمش بولندقلرندن بیله شبهه ایتمكه باشلامشلر ایدی. واقعا كنج سوریه لیلر آدونیسك احوال مؤلمهٔ عاشقانه سنه حالا اظهار تألم ایدییورلر ایدیسه ده بوتألم آرتق یالكز بر عادت قومیه صورتنده وقوعه كلیور ایدی. ایران طرفلری برقاچ دفعه تبدیل دین ایتمش ایدیلر. زردشتك اخبارات سماویه سنه بدل عقیدهٔ تثنیه یی قبول ایتمشلر ایدی. آندن صكره دخی بعض اسباب جدیدهٔ سیاسیه یه مبنی ماژ یزمی قبول ایتمشلر ایدی . طاغ باشلرنده كی آتشكده لرده یانان آتشلره نیجه وقت پرستش ایلدكدن صكره كونشه

طاپنمغه باشلامشلر ایدی . اسکندرك ظهوری
اوزرینه دخی فی الحال پانته ئیزمه (هرشی حقدن
عبارتدر مذهبنه) دوشدیلر . بر مملکتك
معبودلری بحران زماننده امداده یتشمزلر ایسه
اعتبارلرینی غائب ایتمکه یاقلاشورلر . کندی
ناملرینه دیکیلی طاشلر معبدلر رکزواقامه اولنان
محترم مصر معبودلری اکثریا غالبلرك قلیجی ایله
مغلوب ایدلمکه کندیلرینی ترك ایتمشلردر .
اهرام جسیمه و قولوسلر و ابو الهوللر ایله
مزین اولان اوملکتده ارباب قدیمه اصنامی آرتق
کرچکدن برحیات ذوات ایشلر حکمنی کوستره‌
میورلر ایدی. بونلره آرتق اینانلمیور ایدی.
انلرك یرلرینه بشقه معبودلر ایستنیاوب سه‌راپس
اوزیریسی رهین انقراض ایلدی اسکندریه
سوقاقلرنده ودکانلرنده بیاك یهودی وار ایدی که
بیت المقدسك وبیت اللحمك ربنی عادتا اونوتمشلر
ایدی . اساطیر اولین واوان کهنه و اعصار
عدیده‌نك شهادتی والحاصل هرشی کندی حکمنی
غائب ایلمش ایدی. اوروپا طرفنك یعنی یونانستانك

خاطرات اساطیریه‌سی وآسیانك عقاید تناسخیه‌سی
ومصرك ظنون قدیمه‌سی هپسی بر بایغینلق حالنه
کاوب اعتقاد دنیلن شیئك نصل سریع‌الزوال
بر خیال اولدیغنی بطلمیوسلر اکلامشلر ایدی .
کذلك بونلرك اکلامش اولدقلری بر شی وار
ایسه اوده بوعقاید وخیالات قدیمه‌دن دها قوتلی
بر بشقه شیئك وار اولمسندن عبارتدر. ذکر
اولنان خیالات قدیمه برکره منقرض اولدقدن
صکره طبقات ارض ایچنده مدفون قالان اجسام
عضویه‌کبی بردهاعودت ایتاملك اوزره‌بودنیادن
کچمش‌اولورلر. حال بوکه بوسریع الزوال‌اولان
خیالی عالمك وراسنده برده ازلی و ابدی برعالم
حقیقی واردر. لکن مدنیتك هنوز درجهٔ ابتدا-
ئیه‌سنده یشایان آدملرك بزه براقمش اولدقلری
خرافات بی‌اساس اوزرینه مؤسس قیاسات ایله
او عالم حقیقی یی اکلایه بیلمك قابل اوله‌میه‌جغی
کبی برطاقم اسرارعجیبه وخفایای غریبه‌خیالاتیله
دخی او عالم حقیقی یی تفهم قابل اوله‌مز. اسرار
وحقایق مذکوره‌یی‌علوم هندسیه‌وعلوم طبیعیه‌یه

صورملیدر. بوعلملر انسانیت عالمنه لایعد ولایحصی
فیوضات نثار ایدرلر که فیوضات مذکوره نك
قیمتلری عالی وکندیلری دائمی اولورلر. اوقلیدك
معادلات هندسیه سنی رد ایده بیلمککك قابل
اوله بیله جکی کون اصلا کلمیه جکدر. کذلك اوکون
کلمیه جکدرکه ئه راتوستنك کشف ایتمش اولدیغی
کریت ارض علیهنه اعتراض اولنه بیلسون.
اسکندریه ده سیرا کوسده حکمت طبیعیه یه بناءً
میسر اولان کشفیات عظیمه نك کوشهٔ نسیانه
آتلمسنی بو جهان اصلا تجویز ایده میه جکدر،
هیپارق و آپوللونیوس و بطلمیوس وآرشیمد
اسملری دنیا اوستنده انسانلر باقی قالدقجه کمال
تعظیم ایله یاد اولنه جقدر. ایمدی شو ایضاحاتدن
اکلاشلدیغنه کوره اسکندریه موزه ئومی علوم
جدیده نك بشیکی اولمشدر. واقعا اوموزه ئومك
تشکلندن اول دخی چینده و مزاپوتامیاده ترصدات
هیئیه اجرا اولنمش ایدی. حساب و هندسه
دخی هندستانده کرکی کبی موفقیتله تتبع ایدلمش
ایدی. لکن هیچ بر طرفده بونلرك اصول

تدوینی صحیح وجدی بر طور آلمامش ایدی. هیچ برطرفده تجارب فیز یقیه یه مباشرت اولنمامش ایدی. حال بوکه علوم جدیده خصوصنده الیوم اولدیغی کبی اوزمان اسکندریه ده دخی طبیعتی یالکز تتبع ایله اکتفا اولنمیوب بلکه طبیعتی استنطاقه قدر وار یلور ایدی که ایشته بوحال اسکندریه مکتبنك صفت متمیزه‌سیدر.

بز دییورزکه:

— آره‌یه برقاچ سوز قاتمق ایچون ویردیکمز فاصله‌لردن قطع نظر دراپه‌رك اسکندریه موزه‌ئومی حقنده اونبر صحیفه‌یه طولدیرمش اولدیغی معلوماتی کاملاً ترجمه ایلدك که بونلری مطالعه ایدن قارئلرمز اکر تاریخ ترقیات علومه دخی واقف ایسه‌لر دراپه‌رك سوزلرینی اوقودقجه‌یریر توقفلر ایله قسم قسم بعض تأملات و ملاحظاتده بولنمشلردر. ازجمله دقت ایتمشلر

درکه بوندن اول دخی بیان ایلمش اولدیغمز
وجهله ذکر اولنان موزه ئوم حقنده
ویریلن معلومات « تاریخ » اولمق نقطهٔ
نظرنجه ناقص وعلوم ایله ادیان آره‌سنده
« نزاع » اولمق نقطهٔ نظرنجه دخی بالعکس
فضله‌در. حتی اسکندریه مکتبنه منسوب
اولان عالملرك موفق اولدقلری کشفیاتی
تفصیلاً تعداد ایتمك بوکتابك پلاننده داخل
اولماملق لازم اولدیغنی دراپه‌رك کندیسی دخی
اعتراف ایلدیکی حالده او تفصیلات کلفتنی ینه
اختیار ایلمشدرکه بوندن مرامی کویا
« ایشته اسکندریه مکتبی ترقیات علومه
بوقدر خدمت ایلدیکی ایچون اباطیل
قدیمه‌یی برباد ایدرك انك یرینه علومه
دها زیاده موافق اوله‌بیله‌جك بر دین

جدید وضعنه مقدمه تهیه ایلمش اولدی »
دیمك ایسه‌ده بو مرامی ذکر اولنان تفصیلات
زائده ایچنده ضایع ایتمکده بولندیغنه بزدن
زیاده کندیسی تأسف ایتملیدر. بو مراملرده
دراپه‌ره مخالفتمز اولمیوب بالعکس موافقتمز
اولدیغنـدن او مراملری او مقصودلری
برر برر کوزدن کچوره‌رك کندی دوشو
نجـه‌لرمزی دخی علاوه ایتمـك ایچـون
دیرزکه : اسکندریه موزه‌ئومنك ترقیات
علومه سـبق ایدن خدمات عظیمـه‌سی نه
قدر لسان ستایشله حکایه ایدلسه سزادر.
حقیقةً ایلك مهد علوم بو موزه‌ئومدر. اما
بو حکایه‌لرهپ تاریخ قسمنده قالوب اصل
دین و علم نزاعنه میـدان عد اولنه‌مزلر.
ذکر اولنـان مکتبـك تأسیسـنده اوچ

مقصد اولوب برنجیسی او زمانه قدر
موجود اولان معلومات بشریه‌یی جمع
و محافظه و ایکنجیسی بونلری توسیع
واوچنجیسی دخی نشر وتعمیم ایمش. اشبو
مقاصد ثلثه‌یه شویله خدمتلر واوخدمتلرده
بویله فداکارلقلر ایدلمش. هپسی طوغری!
فقط هپسی تاریخ علومه عائد مباحثدن
اولوب منازعهٔ علم ودینه تعلقلری یوقدر.
اسکندریه‌ده کی عالملر ادبیات ریاضیات
هیئت و طبیعیات دیه درت صنفه منقسم
اولمشلردر. برحیوانات وبرده نباتات باغچه‌سی
علاوه اولنمش. بررصدخانه بردارالتشریح
بیله یاپلمش. هپ ترقیات علمیه تاریخنه
عائد مباحث! نهایت علومده ارسطو
و اخلاقیاتده دخی زه‌نون حکمتلری

اساس اتخاذ اولنديغنى شرح و تفصيله
باشلايوركه ايشته نزاع علم ودينه عائد
سوزلر دخى بونلر اولمق لازم كليور.
ارسطونك اصول حكمتى برشى حقنده
خيالك كوستر ديكى صورته اتباع ايدلميوب
عقلك كوستر ديكى صورته اتباع اساسى
اوزرينه مبنى ايمش. عقل ايسه تجربه
ايستر ايمش. بو اصول حكمتجه اولا
جزؤياتى تجربه وتدقيقدن ايشه باشلايوب
آندن متحصل نتايجى كلياته طوغرى
توسيع ايتملى ايمش. تجارب واقعه
عند التطبيق بوراده دخى اصابت وحقيقتنى
كوسترر ايسه عموميانه قدر تشكيل ايدلملى
ايمش. بزجه « اثردن مؤثره انتقال »
دينلن اصول حكمتكه حقيقةً عقله دخى

اك موافق اولان اصول انجق بودر .
بونك معكوسى اولان حكمت افلاطو-
نيه‌دن قات قات اقوادر . حتى درايه‌رك
دخى ديديكى كبى بو يولده ده اكرچه
خطادن سلامت بالكليه قابل دكل ايسه‌ده
دوچار اولنه‌جق خطالر اصولك خطالرى
اولميوب بلكه اعطاى حكمه مدار اتخاذ
اولنان تجربه‌لرك كفايتسزلكندن متولد
خطالر ديمك اوله‌رق اوتجربه‌لر اكمال
ايديله‌جك اولورايسه خطالردخى تصحيح
ايدلمش اولورلر.
مقاصدك بوجهتلرنده هپ درايه‌ر ايله
برابرز. لكن تجربه دنيلن شيئى اوقدر
تعميم و تصحيح قابلدر ديه حكم اولنه-
بيلورمى؟ ارسطودن وياخود اسكندريه

کتبخانه‌سندن بوزمانه دکین ایکی بیك
بوقدر سنه مرور ایدرك یونانیلردن
صکره عربلر لاتینلر وآنلردن صکره
اوروپالیلر دخی هپ تجارب وتتبعاته
حصر سنین و اعصار ایتمش اولدقلری
حالده تجاربك بوکون استحصال ایتمش
اولدیغی نتایج بیله کافهٔ حقایقی ارائه وتعیین
مرتبه‌سنه وارمشمی که تااوزمانلر مشائیونك
تجربه‌سی بویله بردرجهٔ مکملیته وارمشدر
دیه فرض اولنه بیلسون. بوکا دراپه‌ردخی
امکان تصور ایده‌میه‌رك ارسطونك ده
برچوق مسائلده دوچار خطا اولمش
بولندیغنی کتم ایده میوب اعتراف ایلیور.
اوت ارسطو دخی بعض اوقدر غریب
خطالره دوچار اولمشدرکه درجهٔ غرابتی

بوكونكی مكتب چوجقلرینی بیله كولدیرر.
اما اومعلم علی الاعلی بو خطالردن طولایی
استخفاف اولنه‌مز. یالكز شو دنیلورکه
واقعا ارسطونك اصول حكمتی اوزمانك
عقاید اساطیریه‌سنی رده ابطاله محوه كفایت
ایده‌بیلمش ایسه‌ده بوموفقیت ذكر اولنان
اصول حكمتده‌كی قوت قاطعه‌دن نشأت
ایلمش اولمقدن زیاده عقاید مذكوره‌نك
ذاتاً چوروك و باطل اولمسندن نشأت
ایلمشدر. « فلان مغاره‌ده بر پری وار
ایمش‌ده اومغاره‌یه كیرنلره برنغمهٔ سحارانه
اوقویه‌رق ایشیدنلری اوآنده هلاك ایلر
ایمش » طرزنده‌كی اسطورهٔ كاذبه‌یی رد
و ابطال ومحو ایچون حكمت مشائیه‌نك
قوت وصلابتنه نه حاجت ؟ اومغاره‌ده

برقاچ کیجه بیتوتت درجه‌سنده‌کی جسارت
دخی کفایت ایده‌بیلور . شمدی بزم
قوجه قاری طاندر نامه‌لریله خیالات
اساطیریه آره‌سنده پك بیوك برفرق یوقدر،
حال بوکه زمانه کنجلری اوطاندرنامه‌لر
احکامنی ترك وابطال ایچون حکمت مشائیه‌یه
احتیاج کورمیورلر. مثلا چهارشنبه قاریسی
حقنده بونجه اسطوره‌لر میدان آلمش اولدیغی
حالده نهایت چهارشنبه قاریسنی هیچ
برکیمسه‌نك رأی‌العین کوردیکی تحقق
ایده‌مامش اولمسنی دوشونمك بونك برمصال
اولدیغنی حکمه کفایت ایلمکده‌در. نه‌حاجت
اسکندریه مکتبندن دکل آ ارسطودن بیله
مقدم اساطیر یونانیه حکمدن دوشمکه
باشلامش ومعتقدلری برطاقم ارباب مخیله

یورطیلرینی فی الواقع آنلره حسن اعتقـاد
لرندن طولایی دکل بلکه عیش و نوشـه
و ملاعب وفحشه مدار اولدقلری ایچون
طوتمقده بولنمش ایدی. حکیم سـقراطك
اواعتقاد قدیم علیهندهکی افکار حکمیهسی
دکلیدرکه بعض ظلمهٔ متعصبین طرفنـدن
قتلنه قدر وارلمغه سبب اولمشدر؟ معهذا
اسکندریه مکتبنده معارفك ترقیسی تنویر
افکاره خدمتله خیالات وخرافات قدیمهنك
قویاسی دهـا قولای دها مکمل میـدانه
چیقمشدر. مثلا قدمای اساطیریه نزدنده
یاغمور روزکار برکت قحط عشق سـودا
تجـارت فلان هپ برر معبود ومعبودهیه
اسناد اولنورلرایکن انوارمعارفله بر آزتنور
ایدن کوزلر اشـبو تکونات طبیعیهیه اسناد

اولنان احكام خرافيه‌يى يلك قولاى رد
ايده‌بيلمشلردر. هيچ بر وقت بلوطسز
ياغمور ياغمديغنى دوشونمك درجه‌سنده
برمعرفت ياغمور خصوصنده ذوات مخيلهٔ
معبوده‌دن هيچ برينك دخلى اولمديغنى
واوله‌ميه‌جغنى كوسترەجكى كبى ياغمورلرك
ينه دكزلردن نهرلردن بالتبخر بلوط حالنى
اكتساب ايله روزكارك اوكنه دوشه‌رك
سوق اولندقلرينى و طبقات نسيميه‌دن
بر صوغوق طبقه‌يه كلنجه مياه متبخره‌نك
بالتكاثف ياغمورصورتنده يره ايندكنى
بيلمك ودوشونمك بو كيفيت طبيعيه‌نك برقاچ
معبودك قدرت مخصوصه‌سيله حصوله كلمسى
خاطره‌سنى محو ايدر. چونكه تجربه‌نك
بو نقطه اوزرنده كوستردبكى حقيقت اوقدر

قطعیدرکه یاغمورك اشبو کیفیت حصولنی
کشف سایه‌سنده تقطیر انبیقلری دخی
وجوده کلمش و انبیق قزغاننده مایعك
تبخرحالنه کتورلمسی دکزلردن دره‌لردن
صویك دخی بوحاله کیرمسی دیمك اولوب
بخارك بوریلردن کچمسی بلوطلرك طیرانی
وبخارك مبردلرایچنده تکاثفی بلوطلرك
برطبقهٔ بارده‌ده تکاثف ایلمسی ونهایت
امزیکدن مایعك آقمسی دخی یاغمور
یاغمسی دیمك اولمشدر . اصل عبادته
لایق اولان معبود حقیقینك نزول باران
ایچون قویمش اولدیغی اشبوقانون طبیعته
وقوف ایله خرافات قدیمه‌نك بوکیفیته
توکیل ایلدکلری معابید قدیمه‌یی رد ایتمك
نه قدر قولای ایسه سائر حقایق طبیعیه

ایله خرافات خیالیه‌یی رد ایتمك دخی او قدر
آسان اوله‌جغی بدیهی و آشکاردر. لکن
باقه‌لم حکمت مشائیه او قانون طبیعتك
واضعنه قدر کشفیاتنی ایلرولتوب تعمیم
ایده‌بیلمشمی؟ فیزیق حدودی داخلنده
بو قدر قطعیت کوسترن حقیقت مه‌تافیزیق
حدودی داخلنه کیردیکی زمان دخی
او حقیقت بویله قطعیت صورتنده تجلی
ایلیه بیلمشمی! هیهات!..... ایشته
ارسطونك خطالری اصل بو طبیعیاتدن
صکره‌یه وارلدیغی زمان میدانه چیقمش.
بونك ایچوندر اسکندریه مکتبی ایشك
بوندن ایلروسنی زه‌نونه براقمشدر. چونکه
مسئله طبیعیاتك خارجنه چیقوبده ماورای
طبیعیاته وارنجه حکمت مشائیه‌نك سوزلری

دخی خرافات اساطیریه‌نك بربشقه درلوسی
اولمق صورتندن قورتیله‌میه‌جگی تحقق
ایلمشدر. زه‌نون اوزمانه قدر طبیعاتی
تدقیق ایلیان مسالك حكمیه‌نك كشفنه
موفق اولدیغی حقایقه بنای فكر ایدرك
دیه بیلمش كه: «كائناتده اجرای حكم
ایدر برقوهٔ عالیه وغالبه وارایسه‌ده برذات
عالی برشخص غالب یوقدر» مشارالیه
بو سوزینی ایضاح دخی ایدرك «كوزه
كورنمز برقدرت عالیه وارایسه‌ده برآله
شخصی یوقدر» دیبور. حتیٰ «هله بویله
برآله شخصی تخیل وتمثیلندن صكره اكا
برده صورت ویرمك وانسانلرده اولان
حسیات وهوساتی اكاده اسناد ایلمك
بالكلیه عقلسزلقدر» دیه‌رك بوندن ده

وحبه الهامه قدر ایلرولیوب بونلرك ده
امكاننی انكار ایلیور. درایه‌ر بو سوزلری
نیچون سویله‌یور؟ شبهه یوق‌كه علم ایله
دینك منازعه‌سنده علمی غالب دینی مغلوب
چیقارمق ایچون سویله‌یور. دین انسانی
برآله قیوم وقهاره دعوت ایتمیورمی یا؟
آنك موجودیتنی اراده‌سنی زه‌نون آغزندن
انكارایتدیرمك ایسته‌یور. لكن بزمتدینلر
بونقطه‌ده بر تأمل ایدرز. دوشونورزكه
زه‌نون بو سوزلری نه‌زمان وكیملره قارشو
سویله‌یور؟ اسكی یونانیلر زماننده كوكلرك
آلهلرمقری ظن اولندیغی واوآلهلرك عادتا
انسانلر كبی حسیات وهوساته وهردرلو
امراض نفسانیه وشهوانیه‌یه استعدادلری
اعتقاد ایدلدیكی وجمله‌سنك زوجه‌لری

معشوقه‌لری بولندیغنه قدر ایناندیغی
زمانلرده کی آدملره قارشو سویله‌یور.
بو آدملر اعتقادات غریبه‌لرینی تا او آله
والهه‌لرك انسانلر ایله سویلشدکلرینه
ومسافرلشدکلرینه وحتی چفتلشدکلرینه قدر
واردیررلر ایدی. ایشته الهام ووحی‌یده
بوصورتده اولمسندن طولایی رد ایدییور.
بوحالده بز موحدین ومنزهین دخی زه‌نون
ایله برابرز . ذاتاً اومثللو معابید مخیله‌یه
اینانمق قوتنه خلل کلمکه باشلامش اولمسی
اوزرینه زه‌نونك بنه دلالت علومله دخی
مؤید بولنان بو حقلی سوزلرینه خلقك
اینانمسی یك لازم یك طبیعیدر . شو
قدرکه زه‌نون اوقوت عالیه‌یی تعییناً ایضاح
وتصریح ایده‌میور. بوکون بز حکمت اسلامیه

یاردیمی ایله اکلایه بیلورز که بوقوۀ عالیه
وغالبه‌دن مقصدی الله واحد وذوالجلالدر.
اما آنك تعیین ماهیتی امرنده عجز وفتور
یالکز زه‌نونك یاقه‌سنه صارلمق ایله قالمیور.
اوزماندن بوزمانه کلنجه‌یه قدر بونجه انبیاء
عظامك ارشاداتی منضم اولدیغی حالده دخی
ینه او قادر قدوس وسبحان اولان ذات
اجل واعلی حضرتلری حقنده صوك سوز
« ماعرفناك !........ » اولوب قالیور .
زه‌نون حقیقةً بیوك بر حقیقته واصل
اولمش . زیرا « بو مسئله‌لر حقنده بزده
اولان فکرلر هپ غیر صحیح هپ غیر
مؤسسدر . چونکه فکر بشر کندی
ماهیت مخصوصه‌سی حقنده برکونه معلومات
صحیحه‌یه دسترس اوله‌مز» دیبور. کندینی

بیلمیان فکر بشر کندی خالقنی نصل
بیله‌بیلور ؟ باقکز نه کوزل سویله‌یور.
دییورکه : « بزتکوناتك یالکز آثارظاهره‌
سنی کوروب تتبع ایده بیلورز . مسبب
خفی و حقیقیسنی کوره‌میز بیله‌میز . هیچ
بر وجهله اونوتمیه‌لم که انسان اوغلی هیچ
بر وقت هیچ بر صورتله حقیقت مطلقه‌یه
واصل اوله‌میه‌جقدر » بوسوز حقیقةً
الی قیام الساعه فراموش ایدیله‌میه‌جك ومرتبهٔ
حقیقتدن دوشمیه‌جك بر سوزدر. زیرا
حقیقت الوهیه دکل آهر کون کوزلرمز
اوکنده‌کی تحولات و تکوناتك مستند
اولدقلری قوانین طبیعیه‌نك صحتنده‌کی
حقیقت مطلقه‌یه بیله حالا مطلع اوله‌مامش
بولندیغمز کبی دها نه زمانه قدر مطلع

اوله بیله جکمز دخی معین دکلدر .
« روزکار » دییورزده نه ماهیت حقیقیه سنی
نه زمان وسمت هبوبنی حالا قطعیاً تعیین
ایلیه میورز. بو ایسه ایشته طبیعیاتدر یا طبیعیاتك
اوته طرفنده حتی معقولاتك دخی خارجنده
اولەرق روزکارك خالقنك ماهیتنی تعیینه هانکی
اصول حکمتك زهره سی واردر ؟ زه نون
اوذات اجل واعلا حقنده کی جهلنی « من
عرف نفسه » حدەسندن کچیروب عین
معرفت حالنه قویمش بولندیغی ایچوندرکه
بو معرفت جهل نفسیسندن کندی حکمت
اخلاقیه سنه بالانتقال انسانلره فضیلت
وانتظام معیشت وحسن معاشرت وقضا
وقدره تسلیمیت اساسلری اوزرینه مؤسس
بر مسلك تعیین ایتمش. شرایع صحیحهٔ

سماويه‌يه نه قدر تقرب ايلمش ! بويله بر
ياندن ارسطونك حكمت طبيعيه‌سى وديكر
طرفدن زه‌نونك حكمت اخلاقيه‌سى
ياردىمى ايله ديانت قديمهٔ اساطيريه محو
ايدلمش ايسه‌ده شو دقيقه‌يه دقت ايتملى‌كه
زه‌نونك شرايع صحيحه‌يه تقربى ايله برابر
قبول ايلديكى شى مجرد بر « دين حقيقى »
اولميوب بر مسلك حكميدن بر مذهب
ظنيدن عبارت قالديغى ايچون فيوضات
صحيحه‌سى آثارينى كوستره‌مامش. بوكوزل
كوزل حقيقتلرك ميدانه چيقمسندن
نهايت نه نتيجه حاصل اولمش ؟ درايه‌ر
بونى‌ده سويليور. سويليور اما شويله بر
طاقم تفصيلات غيرمطلوبه ميانده برقاچ
كلمه‌جك ايله سويله‌يوب تفصيلات لازمه

ولايقەسنى پك تر كچيور. كندى ايشنه
اويلەسى ال ويرديكى ايچون اويلەسويليور.
اما بزمتدينلر آنك اوقدرجق سويلەمسندن
دخى ايشى اكلايەبيلورز . كتب سائرهٔ
تاريخيەدن دخى خبرآليورزكه اوزمانلر
اسكندريه شمديكى پارس كبى برشى اولمش.
اهاليسنى تشكيل ايدن نه روملرك روملغى
قالمش نه يهوديلرك يهوديلكى نه قبطيلرك
قبطيلكى ! جملەسى كويا امت واحده اولمش
اما ايمانسز دينسزاخلاقسز ادبسز برهيئت
مجتمعهٔ سفيهه ومسرفه اولمشلر قالمشلر.
ايديلن سفيهلكلرى بحقٍ تصويردن اليوم
قلملر حيا ايدييورلر . انصاف اولنسون.
ژوپيتر ايله وەنوس وسائره آرەسندەكى
اساطير عاشقانەيە اينانان بطلان پرست

اسکیلر حقنده سفاهتك فضاحتك بو
درجه‌سندن بحث اولنمیور . آنلرك صاف
درونلقلرندن بحث ایدیله رك بو صاف
درونلقلر دخی بیچاره‌لرك جهالتلرینه حما-
قتلرینه بلاهتلرینه حمل اولنیور. جهالتك
بلاهتك موجب اولدیغی فضائل ایله علوم
ومعرفتك وحکمتك مستلزم اولدیغی فضایح
مقایسه ایدیله‌جك اولسه انسانك عادتا
علومدن نفرت وجهالته محبت ایده‌جکی
کلیور. اما صاقین ظن اولنمسون که درایه‌رك
دوچار طعن و تشنیعی اولان قاتولیك
پاپاسلری کبی بزدخی اساساً علوم ومعارفك
علیهنده‌یز ! حاشا ! بو محاکماتك ایلروسنده
دها نه عجیب وغریب شیلر کوریله‌جکدرکه
فکرلر میللر اوزمان دها زیاده وضوح

ایله اکلاشیله‌جق وانشاالله تعالی ایکی بیك سنه‌در بونجه حکمتلرك حل ایده‌مدکلری حقیقت قطعیه‌یی حکمت اسلامیه‌نك نصل حل ایلدیکی کوریله‌جکدر . بز شمدیکی حالده درایه‌رك شوبرنجی بابندن اسکندریه مکتبنك تحقیقات وکشفیات علمیه سی او زمان موجود اولان عقاید اساطیریه وخرافیه‌یی محوه کفایت ایده‌بیلمش اولدیغنی کورمك ایله اکتفا ایلیه‌رك یوقسه اوزماندن صکره بوزمانه طوغری امتداد ایدن عقایده هیچ بر تأثیری اوله‌میه‌جغنی خاطرمزده طوتملی یز .

ایکنجی باب

《 نصرانیت وتحولاتی وعلوم ایله مناسباتی 》

درایه‌ر ایکنجی بابنی تشکیل ایدن مباحثی باب مذکورك سرنامه‌سی آلتنده‌شو وجهله خلاصه ایلیور :

« روما جمهوریتنك احوال دینیه‌سی — اصول ایمپراطورینك وحدت ربو بیته یول آچدیغی — ممالك ایمپراطوریه‌ده خرستیانلغك انتشاری — خرستیانلغك حکومت ملکیه‌یی استیلا ایتمسنك بت پرستلك ایله امتزاجی مقتضی قیلمسی — ترتولیه‌نك کندی مذهب وعملنی کیفیت تصویری —

قسطنطيننك تعليسندن خرستيانلغك تدنيسى
نتيجه‌سنك استحصالى — خرستيانلغك ايمپراطورلر
وقراللر ايله اتفاقى — علوم ايله غير قابليت موا-
فقتى — اسكندريه كتبخانه‌سنك محوى وفلسفه‌نك
محكوميتى — سنت اوكوستننك حكمتنك تشريحى
وعموميتە اوزره حكمت كنيسائيه‌نك بيانى —
تورات وانجيللرك حقايق محضۀ علميه صورتنده
اعتبارى »

درايه‌رك برنجى بابى علم ودين مجادله-
سندن اصل مقصود اولان شو ايكنجى بابه
كيرمك ايچون بر مدخل حكمنده ايدى.
آنك ايچون باب مذكورده يالكز يونانستانده
فلسفه‌نك ظهورى اباطيل اساطيريه‌يى
حكمدن دوشورمش و كنديسنجه علوم
وفنونه موافق عداولنان دينك شويله‌جه
بر تخمنى اكمش اولديغنى كوسترمك ايله

اكتفا ایتمش ایدی . بزدخی مقابله‌مزده
یالکز اوبابك استعدادی درجه‌سنده سوز
سویله‌مش ایدك . شمدی دراپه‌ر اشبو
ایکنجی بابنده‌ده مقاصد اصلیه‌سنی دهازیاده
جه ایضاحه کیریشدیکندن قرائت ومطالعه‌
سنده قارئلرمزدخی دقت واهتماملرینی اکا
کوره آرتدیرملیدرلر. ایشته شووجهله
سوزه باشلایوب دیورکه :

— معنای سیاسیسنه کوره خرستیانلق روما
ایمپراطورلغنك عالمه اهدا ایتمش اولدیغی بر
هدیه‌دن عبارتدر . رومانك جمهوریتدن
ایمپراطورلغه انتقالی اثناسنده حوضهٔ بحرسفید
سواحلنده‌کی ممالك مستقله‌نك کافه‌سی رومانك
هر نفوذی بر مرکزده جمع ایتمکدن عبارت
بولنان قاعده‌سنه اطاعت ایلمشلر ایدی. بوحالده
رومانك غالبیت فاتحانه‌سی ممالك مذکوره ایچون

برفلاكت صورتنی الامش ایدی . بالعكس ممالك
مذكوره‌نك اوته‌دنبری یكدیكری علیهنده ایقا-
عندن خالی قالمدقلری محارباته نهایت ویره‌رك
بویله صوكی كلمز منازعه‌نك صلح عمومی مقصدینه
ایراث ایلدیكی خلل و فلاكتی دخی اورته‌دن
قالدیرمش ایدی. یالكز فتح وغالبیتك برعلامت
علنیه ومرئیه‌سی اولمق ایچون دكل بلكه یادكار
غلبه و مدار افتخار اولمق ایچون ملل مغلوبه‌نك
من القدیم معبود اتخاذ ایلمش اولدقلری صنملر
رومایه نقل اولنمش ایدی. مستهزیانه برمساعده
اولمق اوزره اصنام مذكوره‌نك رومادە دخی
كندی معتقدلری طرفندن مظهر پرستش
اولملرینه مساعده ویرلمشدر. اشبو صنملردن
هر برینك عن اصل كندی مملكتلرنده مظهر
اوله‌كلدكلری نفوذ واعتبار عظیم رومایه دنیانك
هرطرفندن كتوریلوب جمع ایدلمش اولان اصنام
كثیره میاننده كوچیلوب بالكلیه ضایع اولمق
مرتبه‌سنی بولمشدر. اولجه دخی كورمش اولد-
یغمز وجهله كشفیات جغرافیه و انتقادات فلسفیه

اشبو عقاید قدیمهٔ بت پرستانه‌یی ذاتاً متزلزل
ایلمشلر ایدی. عقاید مذکوره رومانك اصنام
حقنده اتخاذ ایلدیکی شو تدبیر سیاستکارانه ایله
بالکلیه محو ایدلمش اولدی. رومایه الحاق اولنان
ممالکك اسکی قراللری دخی اورته‌دن قالقمش
اولدقلرندن ممالك مذکوره‌نك عمومی ایچون بر
ایمپراطور یکانه‌نك حکمی شامل اولمش ایدی.
افکار سیاسیه ایله افکار دینیه آره‌سنده دائما
موجود اولان مناسبت قریبه‌یه نظراً اسکی کثرت
آله یرینه‌ده بر آله یکانه قائم اولمق طبیعی
حکمنی المش ایدی. دیر ایکن او معبود یکانه‌یه
ایدیله‌جك تعبدی رومادہ بر آره‌لق وفات ایدن
ایمپراطورلر حقنده ده اجرا ایتمکه باشلادیلر.
متعاقباً پرستش مذکوری هنوز بر حیات اولان
ایمپراطوره دخی لایق کورر اولدیلر. ایمپرا-
طورلری بو وجهله معبود درجه‌سنه واردیری
ویرمك مسئله‌سنك افکار عمومیه اوزرنده عظیم
بر تأثیری کورلدی. یکیدن یکی یه معبودلر
تشکیل واتخاذ اولندقجه اسکیلرینك حکمی

آزالمغه ونهایت هیچ قالمامغه وانجام کار اوعتیق
و متروك معبودلر تمسخر ایدلمکه باشلاندی .
شرقده کی حلولیه مذهبی کبی غربده دخی انسان
اولادندن بعضلرینك بویله آلهلر درجه‌سنه
ایصالی مسئله‌سی اسکی اولمپلرك مسکن معبودین
اولان اولمپلری طرزنده یکی اولمپلر پیدا ایتمش
حکمنی آلدی. یالکز شوفرق ایله‌که یونانیلرك اسکی
اولمپنده معبودلر یر یوزینه اینوب انسان شکلنی
الورلر وانسانلرایله آمیزش ایدرلرایکن رومالیلرك
بو یکی اولمپنده انسانلر یردن کوکه چیقه‌رق
معبودلر میاننده یرطوتار وانلر ایله آمیزش ایدر
دیه اعتقاد اولندیلر. اما رومالی بوحاله قویان
شی یونانستانك ینه بویله اولان حالی دکلدر .
دین غیرتنی وبطلان اوزرنده کی تعصبی چیلغنلق
درجه‌سنه واردیرمق قضیه‌سیدرکه دینه هیچ بر
کیمسه‌نك یاپه‌میه‌جنی قدر بیوك فنالقلری هپ
اوغیرت هپ اوتعصب یاپار. بومشرب جدیدك
آدی آله واحد مذهبی تسمیه اولندی. آنجق
خلقك هر صنفی مسلك مذکوره سلوك ایچون

مسارعت كوسترمديلر. تاجرلر آووقاتلر كندى
صنعتلرينك دخى اقتضاسنجه معيشت سفيهانه يه
دها زياده منهمك اولدقلرندن وقريه لرى دخى دها
زياده آچيق و مستعد بولديغندن دها زياده
سرعت وسهولتله تحويل مذهب ايده رك سائر
اهالى وباخصوص كويلر خلقى ايسه عقايد قديمه لرينى
اوزون اوزادى يه محافظه ايتديلر و آنجق بك
چوق زمانلر صكره تحويل مذهب ايده بيلديلر.
بزديبورزكه :
ـــ درايه رك بورايه قدر اولان
سوزلرى اولجه ترجمه ايديلن برنجى بابك
خلاصهٔ حكميله برلشديريله رك نظر تأمل
ودقته آلنديغى زمان كوريلوركه اديان قديمهٔ
اساطيريه يى هدم ايچون دائما اسكندريه
مكتبى كبى بر منبع علم ومعرفتك تنوير
عيون و افكار ايتمسنه ده احتياج يوق
ايمش. اولجه بز دخى ديدك يا ! خرافات

مذکوره نك اساسی ذاتاً باطل اولدیغی
جهتله ایشته بویله رومالیلرك بش اون
پارچه اصنامی برتعظیم مستهزیانه ایله روما
شهرنده موقع تعبده قویدیرملرندن عبارت
و لطیفه طرزنده بر شی دخی خرافات
مذکوره یی هدم و تخریبه کفایت ایلیه
بیلیور ایمش . بو حالده تحقق ایلیور که
روما حدودی داخلنه کیرن یرلرده کی ادیان
قدیمه نك هدمی خارجدن بر قوته محتاج
اولمقدن زیاده — ینه درایه رك دخی دیمش
اولدیغی وجهله — ذاتاً کندی ثقلت
بطلاننه تحمل ایده میه رك انهدامه استعداد
پیدا ایله کندی کندیسنه بیله منهدم اولی
ویریور ایمش . اما بر دین قدیم ولو که
خرافات اساطیریه دن اولسون محو ایدیلور

ایسه بوندن فائده و مضرتك نه درلوسی
و نه مقداری حصوله کله‌جکنی دوشونمك
جمله‌دن اول لازم اولان احوالدندر .
بر خلق کندی دین قدیمندن جایدیر-
یلوب ده او دینك یرینه آندن دها حق
و صواب اوله‌جق بر دین قونلمز ایسه
بوندن بیك درلو وخامتلرك ظهوره
کله‌جکنه شبهه بیله ایتاملیدر. بر دیانت
قدیمهٔ خرافیه واساطیریه‌نك لغوی مجرد
اصل دین حقی تأسیس مقصد و نیت
خالصه‌سیله اولدیغی حالده ترقیات فکریهٔ
بشریه‌یه نه بیوك حسن خدمت ایدرایسه
عکس حالنده ودها بلاسی دین قدیمك
یرینه هیچ برشی قویمامق اوزره محو
ایدیلورایسه نه‌درجه‌لرده وخامت مدهشه‌یه

یول آچلمش اوله‌جغنی تاریخ عمومی بیك
امثال ایله اثبات وایضاح ایلمکده‌در .
امثال مذکوره‌دن اقتضا ایدنلری صره‌سی
کلدکجه بو کتابده دخی ایراد اولنه‌جقدر.
شمدی‌یه قدر کچن احوالك کوستردیکی
امثالی تکرار تخطر ایچون اسکندریه‌ده
دین‌قدیمك لغوندن صکره اخلاق‌واحوال
اهالی‌یه طاری اولان فساده دائر ینه
درایه‌رك باب اولنده ایراد ایلدیکی سوزلره
ارجاع نظر ایلمك ورومادە دخی ایمپرا-
طورلرك آلهلر درجه‌سنه واردیرلدیغی
حقنده بوراده مختصراً خبر ویردیکی شیئی
ذهنده بیولتمك لازم کلور . « ایمپراطور-
لری آلهلر درجه‌سنه واردیرمق » دیه
مجملاً سویلنان سوزدن وهلةً چیقاریلی

و يره‌جك حكم كافى دكلدر . بوكا علاوةً
دوشونمليدركه روما ايمپراطورلرى الوهيت
دعواسنده اسكى مصر فرعونلرندن و آثور
نمرودلرندن هيچ‌ده اشاغى قالمزلر ايدى.
كندى هيكللرينى ژوپيتر وسائر آلهلر
صورت و قيافتنده ياپديروب معبدلرده
اصنام واوثان يرينه قويه‌رق خلقه سجده
ايتديررلر ايدى . حتى بيوك قسطنطين
خرستيانلغى قبول ايدرك بت پرستلكى
كويا خدا پرستلكه تحويل ايتمش اولديغى
حالده بيله ينه كندى هيكلنه پرستش ايدلمسى
ايچون خلقى مجبور ايلمش ايدى. ايشته
بو يله صورت غير معقوله وغير مقبوله‌ده
تبدل دينك اسكندريه‌ده موجب اولديغى
فنالقلرك دها زياده‌سى رومادە دخى ميدان

آلدیغنی درایه‌رك كندیسی دخی ولوكه بلا اختیار اولسون اعتراف ایدرك دییوركه :

— روما ایمپراطورلغی سیاست وعسكرلكجه عظمت وشوكتنك مرتبهٔ غایه‌سنه واصل اولدیغی زمان اخلاق و معنو یاتجه فسادك دخی مرتبهٔ غایه‌سنه وارمش ایدی. ئه‌پیكور یه‌نلرك مسلك فلسفه‌سنجه فوق‌الحد لاابالیلكی اله آله‌رق بومسلك اقتضاسنجه ادعا ایدرلر ایدی كه حیات بشر دنیلن شی دائمی بربزم عیش ونوشدن بر مجلس ذوق صفادن عبارت اولوب فضائلك او حیات بشره دخولی ایسه اولسه اولسه براز چاشنیسنی دكشدیرمك ایچون تجویز اولنه‌بیلملی ومعیشت سفیهانه‌ده بعضاً پرهیزواعتداله لزوم كوریله‌جك اولور ایسه بوده محضا عیش و نوش و ذوق وصفایه انسانك قابلیت وتحملی مدتنی دها زیاده تمدیده یاردیم ایلسون دیه التزام اولنملیدر. ضیافت صالونلری آلتون ومجوهرات ایله پار یل پار یل پارلایه‌رق و غلمان و جواری پك شعشعه‌لی صورتده زر وز یوره مستغرق اوله‌رق قادینلرك

آشفته‌لكی و اعلا حماملر وتیاترولر اكلنجه‌لری
وبوغا دوكوشلری تماشالری او زمانلر روماليلرك
اك كبارانه هوساتی‌تشكيل ايدرلر ايدی. جهانی
فتح ايتمش اولان روماليلر آرتق زور و قوتدن
بشقه هيچ برشيئه پرستش ايتمز اولمشلر ايدی.
من‌القديم انسانلرك تجارت و صنايع يولنده سعی
و غيرتله قازانمش اولدقلری شيلرك كافه‌سنی او
زور وقوت و آنلرك استعماليله پيدا اولان جبر
وشدت كنديلرينه‌قولايجه حاصل ايدی ويرمكده
ايدی . املاك و اموالك مصادره‌سی ومغلوبلر
اوزرينه طرح اولنان آغير ويركولر هپ غالبانه
محاربه‌لرك ثمراتی اولوب بو قوت وجبرك تمثال
ذی‌حياتی ايسه ايمپراطورلرايديلر. روما عالملرينك
دبدبه وشعشعهٔ ظاهريه‌سی آق‌دكز حوضه‌سندن
شراره پاش انتشار اولان بر فوسفور پارلاقلغی
اولوب فقط برفكرحكمتله دوشونلری قورقوته‌
جق قدر رذيلانه وفسادپرستانه برعالم ايدی.
بزدييورزكه :
— ايشته درايه‌ر رومانك فساد

احوالنی شو یله بر قاچ کلمه ایله تصویر
ایتمکده‌در. لکن تاریخ بو ماده حقنده
صحیفه‌لر بابلر طولدیرمقده‌در . آنلری
اوقوملیدر. مثلا یالکز قناریا دیلندن
برضیافته شوربا یتشدیرملك امرنده نه‌قدر
قوش اولدیرلدیکی وادامهٔ تذوق غیرتیله
قرنلر طویدقدن صکره مقیئلر ایچیلوب
بعد الاستفراغ تکرار تناول طعام
ایدلدیکی طرزنده‌کی سفاهتلر کورلملیدرکه
درایه‌رك شو قیصه سوزینك اصل
اوزون حکمی اکلاشیله‌بیلسون. مع هذا
بومحاکمه‌ده درایه‌رك برده نقصانی واردر.
او ایسه بو فسادلری کویا روما یلرك
سیاستجه عسکرلکجه شوکت و عظمتلری
مرتبهٔ غایه‌یه واصل اولمسندن طولایی

وقوعه كلمش ظن ايتمسندن عبارتدر.
عسكرلكجه سياستجه بر ملتك واصل
مرتبهٔ اقصى اولمسى اخلاقنجه موجب
فساد اولمق لزومى مطلقميدر؟ تاريخده
بونك خلافنه برهان اتخاذ اولنه‌جق بر
چوق مثاللر واردر. ايشته ازجمله ملت
اسلاميه‌ده بعض اقسامك ادوار جهانكيرا-
نه‌سى كبى. بونلر روماليلردن دها زياده
واسع ممالكه نائل اولمش بولندقلرى حالده
شو فساد اخلاق كنديلرنده كورلمامشدر.
غربيدركه ايرانيلركبى عن اصل بردين
باطل خرافى‌يه سالك اولان ورومادن‌دها
بيوك ممالكه مالك بولنان ملل قديمه‌ده‌دخى
فساد اخلاقك بو درجه‌سى كورلمامشدر.
انسان قيود دينيه‌دن وارسته باشى بوش

برحالده قالەجق اولورايسه دوچاراولەجغى
فساد اخلاق سببيله او حيوان ناطقك
سائر حيوانات سافلەدن بيله محجوب
قالمسى لازم كلەجك بر منزلهٔ منحوسەيه
تنزلى محققدر . بو حقيقت عظمايى بوراده
كوكلمزك آرزوسى درجەسنده بسط وتمهيد
ايدەميەجكز . بونك ايچون ايلروده دها
كوزل دها مناسب يرلركلەجكدر .
شمدى دراپەر بوراده سوزك صره سنى
خرستيانلغك مبادئ شيوعى مسئله سنه
كتورمش اولديغندن بز دخى آنك ترتيب
ايلديكى صره يه اتباع مجبور يتنده يز . ايشته
دييوركه :

— روما بوحالده ايكن آسيانك برولايتنده
يعنى سوريەده وضيع الحال برقاچ ساده آدم
برمعاونت متقابله وبردين مقصديله عقد پيوند

اتحاد ایلمشلر ایدی. بونلرك مذهبی شول اخوت
احتساسنه موافق ایدی که اخوت مذکوره روما
طرفندن فتح اولنان الکالرك هپ یکدیکریله هم
حال اوللرندن تولد ایلیان براخوت عمومیه دیمك
ایدی. بودین حضرت عیسی طرفندن تعلیم اولنان
دین ایدی. اوزمانلر یهودیلر آبا واجدادلرندن
کندیلرینه انتقال ایدن برروایت اوزرینه کندی
آره‌لرندن برقورتاریجی ظهوریله شوکت وعظمت
قدیمه‌لرینی اعاده ایده‌جکنه منتظرایدیلر. حضرت
عیسانك تلامیذی مشارالیهی مدت مدیده‌دن بری
بعثتی منتظر اولان مسیحدر دیه تلقی ایتمشلرایدی.
فقط یهودی احبار و علماسی حضرت عیسانك
نشر ایلدیکی دینك کندی منافع مخصوصه‌لرینه
مغایر اولدیغنی کوردکلرندن مشارالیهی برصاحب
خروج اولمق اوزره رومالی والی حضورینه
احضارایلدیلر. والی دخی علمای مرقومه‌یی تطمین
ایچون کندی رضای قلبی خلافنه اوله‌رق مشار-
الیهی بردار ایتدیردی. حضرت عیسانك نشر
ایلدیکی اخوت وشفقت قاعده‌لری بووقعهٔ دلسوز

صلیبدن صکره دخی بردوام اولدیلر. شاکردانی
طاغلمیوب برلشدیلر. قومونیزم یعنی جماعت
داخلنده اشتراك مال و معاونت متقابله اساسی
اوزرینه بر جماعت عقد ایلدیلر. هرکس مالنی
و مکتسباتنی موقع اشتراکه قویار ایدی. ایتام
وارامل مظهر حمایه اولورلر ایدی. فقیر خسته‌لر
باقیلورایدی. بوصورتله‌یکی برجماعت‌قویه ومقتدره
تشکل ایلدی‌که آدینه «کنیسا» دینلدی «یکی»
ایدی. زیرا ازمنهٔ قدیمه‌ده هیچ بویله برشی
موجود دکل ایدی. «قوی» ایدی. زیرا
خصوصی کنیسالر اول امرده متفرق و منفرد
ایکن‌منفعت مخصوصهٔ مشترکه مقصدیله برلشمکده
تأخر ایتمدیلر. ایشته بو انتظام وتنسیق ایله‌درکه
خرستیانلغی برغالبیت سیاسیه قازانمشدر. اولجه
دخی دیمش اولدیغمز وجهله رومالیلرك غالبیت
عسکریه‌سی واقعا عموماً برصلح وآسایش‌حاصل
ایتمش ایدیسه‌ده ملل مغلوبه میانده هپ برحالی
اولمقدن متولد براخوت معنویه پیدا ایلمش‌ایدی.
بناءً علیه روما ممالکنك هرطرفنه بو یکی حکمت
نصرانیه‌نك انتشاری ایچون هرطرفده استعداد

موجود دیمك ایدی . بو سببه مبنی سوریه‌ده حاصل اولان نصرانیت آ ززمان ظرفنده اناطولی‌یه قبریسه یونانستانه ایتالیایه حتی غول وبریتانیای کبیره قدرمنتشر اولدی. دفعهٔ واحده‌ده هرطرفه طوغری انتشارایدن میسیونرلرنصرانیتك سرایتنی تسریع ایلدیلر. اسکی فلسفه‌لرك هیچ بریسی بویله برصورت سریعه‌ده انتشاروتعالی ایده‌مامش ایدی. بعض احوال سیاسیه بویکی دینك حدودینی تحدید ایلدی . حدود مذکوره روما ایمپراطورلغی حدودندن عبارت اولدی . اول روما حدودی که حضرت عیسانك صلیبی داخلنده وقوعه کلدیکی مخالفت قبول ایده‌میان قدس شریفده تلمیذی بطروسك دخی وفاتی وقوعه کلمش اولمسی قبول ایدلیه‌رك بطروسك وفاتی او رومادہ وقوعه کلدیکی ادعا اولنمقده‌در . ایشته اصل مرکز نصرانیت قدس ایکن بطروسك اسناد وفاتیله روما شهری نصرانیتك دخی مرکزی اولدی. بر چوق مقدس یادکارلردن قطع نظر مرکز نصرانیت مطلقا قدس شریف اوله‌جغنه یدی

طاغ اوزرنده مبنی اولان رومانك مركز اولمسی دها نافع كورلمش ایدی.

بز دییورزكه :

— شوراده بر لحظه‌جق ایچون درایه‌رك سوزینی كسیورز. یالكز شونی اخطار ایتمك ایچون : نصرانیتده‌كی دین صحیح رنكی ایشته شو صورت ابتدائیه‌سندن عبارت اولوب آنی ایسه درایه‌ر بر لسان تعریض ایله دكل بر لسان تقدیر ایله تصویر ایلیور. اول درایه‌ركه بو كتابی اساساً ادیانك علیهنده اولمق ایچون یازمشدر! قارئلریمز بو خرده‌لره بودقیقه‌لره دقتدن غافل اولماملیدركه مومی‌الیه دینی رد ایله علومی التزام غیرتنده ایكن حقیقت حالده دین حقیقی‌یی نصل قبول ایدوب یالكز دین نامنه ارتكاب ایدیلن

سوء استعمالاتی رد ایلمکده بولندیغی کورنسون . ایشته سوزی ینه کندیسنه ترك ایدیيورز . هپ نصرانیتك مبادیسنی بیانده دوام ایلیور . دییورکه :

— بر چوق سنه‌لر خرستیانلق شو اوچ صورتده کورونمشدر: اولا حق تعالانك تعظیمی ثانیاً اخلاقك طهارتی ثالثاً اخوان دینك بر برینه شفقتی ! خرستیانلق شو ساده‌لکی حالنده قوتسز وضعیف اولدیغی مدت ظرفنده کندیسنه پیدا ایلمش اولدیغی طرفدارانی حقیقةً ایمانلرنده قناعت حالیله پیدا ایلیور ایدی. معتقدلرینك نفوسیله کندی نفوذی آرتدقجه بر طاقم آمال سیاسیه‌یه دخی دوچار اولمغه باشلایوب حکومت ایچنده برحکومت دها تشکیلنه ودولت ایچنده بردولت دها تأسیسنه قیام ایلدی. ایشته کندی ترقیاتنك نتیجهٔ منطقیه‌سی بوندن عبارت اولدی . روما ایمپراطورلری بویکی اصول دیانتك کندی حکومت ایمپراطوریه‌لری اصولیله قابل توفیق اولمدیغنی

كوره‌رك خرستيانلنى منع و محوه قيام ايلديلر. بونك ايچون‌ده كندى‌قدرت عسكريه‌لرى مقتضاسنجه حركت ايتديلر. او مقتضا ايسه حصول انتظام ايچون جبروشدتدن بشقه قوت وواسطه طانيمامقدن عبارتدر. ميلادك ٣٠٢ سنه‌سندن ٣٠٣ سنه‌سى‌موسم شتاسنه قدر خرستيان اولان افراد عسكريه روما معبودلرى ايچون من‌القديم موضوع اولان‌عبادت‌علنيه‌يه اشترا كدن اعراض ايلديلر. بو اطاعتسزلك او قدر چابوق توسع ايلدى ومسئله درحال او درجه‌لرده اهميت پيدا ايتدى‌كه ايمپراطور ديوقله‌تيه‌ن بوكا نه‌يولده چاره بولنمق لازم كله‌جكنى مذاكره ايچون برمجلس مشورت تشكيل ايلدى. او زمان ديوقله‌تيه‌نك قاريسى ايله قزى دخى خرستيان اولدقلرى دوشونيلور ايسه ايشك درجهٔ اهميت ووخامتى اكلاشلمش اولور. ديوقله‌تيه‌ن غايت ماهر وسياسياتجه نظريات عاليه صاحبى برآدم ايدى. اكلادى‌كه فرقهٔ‌جديدهٔ نصرانيه‌يه مخالفت برواجبه ذمت حكومتدر. مع هذا قان دوكولمامسنى امر

ایلدی . لکن غلیان اهالی یی منعه نصل امکان بولنه بیله جك؟ نیقومدی (اذمید) شهری طوپراغه قدر هدم و محو ایدلدی . بونك انتقامی اوله‌رق قسطنطینیه‌ده ابنیهٔ عالیه احراق واوامر حکومت پارچه پارچه مزق وتحقیر ایدلدی. اردولرده‌کی خرستیان ضابطلر طرد اولندیلر. طرف طرف قتل عاملر وقوعه کلدی . احوال او قدر غیر قابل مقاومت برصورت پیدا ایلدی که بالذات ایمپراطور بیله اعتسافات واقعه‌یی آرتق منع ایده‌میور اولدی . ایشته بو وقایع ایله یکی دین ار بابنك نه قدر قوتلی برجماعت اولدیغی وکندی حقلرنده ایدیلن تجاوزات بت پرستانه‌دن بالمأیوسه آرتق اومقهوریته تحمل ایده‌میه جکلری اکلاشلدی. ۳۰۵ ده دیوقله‌تیه‌نك حکومتدن فراغندن صکره مقام ایمپراطوری ایچون موجود اولان رقباسی میاننده قسطنطین بو پولتیقه‌دن حاصل ایده‌جکی منافعی اکلایه‌رق نصرانیلرك باشنه کچدی. بوحال کندیسنه الکالرك هرطرفنده فدای جانه بیله حاضر برچوق ارکك وقادینلری طرفدار ایدرك اردوده

دخی بر صداقت غیر قابل التزلزل صاحبی برچوق طرفدار پیدا ایتدیرمش اولدی . ملیو ییه‌ن کوپریسی یاننده بر محاربهٔ قطعیه‌ده نائل اولدیغی غلبه دخی بو حسابنده اولان طوغریلغی اثبات ایلدی. ماقیسمه‌نك ومن بوره‌یی متعاقباً لیسینیوسك وفاتلری قسطنطینك اوكندن بتون موانعی قالدیرمش اولدی . نهایت قسطنطین ایلك خرستیان ایمپراطور اولمق اوزره قیاصره صندالیسی اوزرینه اوتوردی .

بزدیبورزکه :

— ایشته درایه‌ر خرستیانلغك اصل مبادیٔ شیوعنی یوقاری یه ترجمه ایدیلن ایکی پارچه‌ده کورلدیکی اوزره یازییور . بوکا « مبادیٔ شیوع » تعبیر اولنمسنه قارئلرمز شاشامیلیدرلر . واقعا حکایه میلادك دردنجی عصری مبادیسنه قدر کله‌رك خرستیانلغك ایلك تأسسی اوزرندن

اوچ عصر كچمش و روماده حاصل اولان
نصرانیت آنجق بومدت ظرفنده بت پر-
ستلكه بو یله غلبه ایده‌جك درجه‌لری
بولمش ایسه‌ده بوشیوع هرحالده «مبادئ
شیوع» در. اصل تفصیلنی مراق ایدنلر
«مدافعه» لرمزه مراجعتله كوره‌بیلورلركه
اوچ یوز سنه ظرفنده خرستیانلغك روما
ممالكنده نائل اوله‌بیلدیكی شیوع وانتشار
اسلامیتك اللی سنه ظرفنده آسیاو آفریقاده
مظهر اولدیغی شیوع وانتشاره نسبةً هیچ
منزله‌سنده اولدقدن فضله بوشیوع وانتشار
طوغریدن طوغری‌یه خرستیانلق
نامنه‌ده دكل ایدی. برچوق زمانلر
رومالیلر نزدنده خرستیانلق تماميله
یهودیلك دیمك اوله‌رق اووجهله تلقی

اولنوب فقط يهوديلر بالنسبه سربست اولد-
قلری حالده خرستيانلر كندی نظرلرنده
كنديلرينی يهودی دخی عد ايتمدكلری جهتله
اصل ماهيت حقيقيه‌لرينی اورته‌يه قويه-
ميورلر ايدی. نوعما تقيه ايديورلر ايدی.
زيرا روما بت پرستلرينك عمومی ورسمی
آيينلرينه ظاهراً اشتراك ايده‌رك الهه‌لرك
و ايمپراطورلرك بتلرينه سجده دخی
ايديورلر ايدی. بونلرك شو تعبددن دخی
اعراض ايله كنديلرينك بشقه بردين
مستقل اصحابی اولدقلرينی ميدانه قويملری
ايشته درايه‌رك دخی يازديغی وجهله درد نجی
عصر مباديسنده وقوعه كلمشدر. قاتوليك
و پروتستان ميسيونرلرينك اسلام حقنده
يازمش اولدقلری كتابلرده اسلامك سرعت

انتشاری قلیج سایه‌سنده وقوعه کلدیکنی
درمیان ایتمکه مقابل نصرانیتك قلیج
سایه‌سنده دکل وعظ ونصیحت ایله اعلان
حقیقت سایه‌سنده انتشار ایلمش اولدیغنی
یازملری حقایق تاریخیه یه نه قدر موافق دوشه
بیله جکنی ایشته قسطنطین زمانه قدر وقوعه
کلن انتشارك حقیقةً برمبادئ انتشار
اولمسی قضیه‌سی اثبات ایلر. زیرا خرستیا۔
نلغك اصل دور انتشار وتأسسی بوندن
صکره کلمش اوله‌جق وآنده دخی محضا قوت
سیوف ایله نشر ایدیله بیلدیکی کوریله‌جکدر.
حتی ایشك دها غریبی اولملق اوزره خرستیا۔
نلغك ساده‌لك وسکون حالنده صفوت
اصلیه‌سنی محافظه ایدرك تمام دور صحیح
شیوع وانتشارنده وهنکام شوکت وحاکمیته

كیردیکی آنده صفوت ابتدائیه‌سنی غائب
ایدرك هرجهتله تبدل ایلدیکی دخی کوریله‌
جکدر. واقعا بزجه اصل مقاصد اساسیه‌دن
اولان شو کیفیتلر درایه‌رك مقاصد اساسیه‌سی
جمله‌سنه داخل اوله‌مدیغی جهتله بورالرینی
مومی الیه پك مختصر کچیور ایسه‌ده اصل
تفصیلاتی تواریخ عمومیه‌ده موجود اولدیغندن
بزدرایه‌رك افادات مختصره‌سیله دخی قناعت
ایده‌رك ایشته نوبت کلامی کندیسنه
ویریورز. دییورکه:
— بعدما فرقهٔ غالبه‌یه کیم کیرر ایسه مجرد
مساند عالیه‌یه کچمك قوت و منفعت مادیه‌یه نائل
اولمق طمعیله کیرمکه باشلامش ایدی. قیود دینیه‌یه
مقابل پك بی‌قید و بی‌مبالات اولان برچوق ارباب
سفاهت خرستیانلغك پك غیرتلی طرفدارلری
و مدافعلری کوروئمکه باشلادیلر. قلباً و فکراً
هنوز بت پرست اولدقلری جهتله خرستیانلغی

دخی بت پرستلکه بکنزەکه غیرت ایلیورلرایدی.
بالذات ایمپراطور قسطنطین دخی بونلردن فرقلی
اولمدیغی جهتله بو تحریفه ممانعت یولنده هیچ
بر شی یاپمامشدر. باخصوص کندیسی دخی
کلیسانك اوامر ونواهیسنه اصلا اتباع ایتمیور
ایدی. متمادیاً جرم و جنایتله کچن عمرینك
صوکلرنده براز قیود دینیه‌یه رعایت‌ایدراولدی‌که
بو حالده ٣٣٧ سنهٔ میلادیه‌سنده وفاتی وقوعه
کلدی.

بز دیورز که:

— دراپه‌رك قسطنطین حقنده یازدیغی
شوسوزلرك نه قدر مختصر نه قدر کفایتسز
اولدقلرینه قارئلریمز البت دقت بیوررلر.
کلیسانك ذوات معززه درجه‌سنه‌وارديرديغی
قسطنطینك کندی اقربا وتعلقاتی بیله
اعدام ونصرانیتی قبولدن صکره دخی هیکلنه
سجده ایچون خلقی اجبار والوهیت مسیح

مسـئله‌سی کبی مسائل اسـاسیه‌ده پاپاسلرك قسم اغلب واعظمنی کندی امرینه اطاعتده مضطر ایلمك درجه‌سنده‌کی سیئاتی وبو یولده‌کی خـونریزانه شـدائدی تواریخ عمومیه‌ده مصرحاً ومفصلاً مذکوراولمسه ایدی دراپه‌رك بوسوزلرنده‌کی کفایتسزلك بتون بتون تحقق ایلر ایدی . مع هـذا مقصودمز نه نصرانیتی مدافعـه نه‌ده اکا تعرض اولمیوب برصورت عمومیه ومطلقه‌ده دین نامنه نزاعی تدقیقدن عبارت بولندیغی ایچون دراپه‌رك یازدیغی شیلری صره‌سیله ترجمه‌ده دوام ایلیه‌جکز . دییورکه :

ـــ بالآخره علوم ایله نصرانیت اره‌سنده‌کی نقاط منـازع فیهایی وجوده کتورمش اولان تعدیلات وتحریفات کنیسائیه‌یی نظرمزده کوزلجه تعیین ایده‌بیلمك ایچون برمقایسه اجراسنه مدار

اولمق اوزره نصرانيتك دور صفوتنده كى حالنى
ميدانه قويمليز . بخصوصه بونى ده ترتولليه‌نك
« مدايح نصرانيه » سنده بوله‌بيلورزكه نام ديكرى
دخى « روماليلرك اتهاماتنه قارشو خرستيانلرك
مدافعه‌سى » در. سه‌ور نام ايمپراطور خرستيانلره
بر طاقم اعتسافاتى روا كورديكى زمان بو اثر
رومادہ يازلمشدر. ترتولليه‌نك بو اثرى بالذات
ايمپراطوره تقديم ايتميوب بلكه جرايم كونا كون
ايله اتهام اولنان خرستيانلرى محاكمه‌يه و حكمه
مأمور اولان حاكملره تقديم ايلمشدر . بناءً
عليه اثر مذكور غايت جدى و شايان اهميت
آثار تاريخيه‌دن اولوب شو مسئله‌يه دائر مطلوب
اولان ايضاحاتك كافه‌سنى حاويدر . او زمانكى
خرستيانلرك اساس ايمانيه‌سنى مبين اوله‌رق روما
پايتختنده بتون دنيانك يوزينه قارشو ميدانه
قونلمشدر. حتى طائفهٔ قسيسينك آتش فشان
بر لعنتنامهٔ حديدانه وغضوبانه‌سى حكمنده دخى
اولميوب غايت اديبانه يازلمش شايستهٔ حرمت
برنسخهٔ تاريخيه‌در. تخميناً ميلادك ۳۰۰ سنه‌سنده
يازلمش اولديغى ايچون خرستيانلغك ايلك عصرلرى

ایچنده یازلمش اولان آثارك انافسندن عد اولنور.
بونده ترتوللیه‌نك بحثـه غایت ماهرانه بر صورتده
کیریشه‌رك حاکملره دییورکه :

« خرستیانلق یریوزنده پك یبانجیدر. کندی
« جای مختصی اولمیان بر یرده کندیسنه دشمنلر
« بولمسی شایان تعجب دخی دکلدر . یالکز
« کندینی ده سو یلتمکسزین بر حکم ویرلمامسنی
« ورومـا حاکملرینك کندیسنه دخی حق مدافعه
« ویرمسنی طلب ایدییور . خرستیانلق امید
« ایلیورکه قوانین ایمپراطوریه‌نك بر شعشعهٔ عدالت
« قازانمسنی مدعی علیهك استماعنه حاجت کورلمکسزین
« ویریلن حکملر ایله دکل بلکه مدعی علیهی
« دخی سو یلته‌رك تحقیقات و تدقیقات لازمه‌نك
« اجراسندن صکره ویریله‌جك حکملر ایله حاصل
« اوله‌جقدر . بیلمدیکمز بر شی علیهنده کین
« وغرض باغلامق عادلانه بر شی دکلدر. زیرا
« محاکمی قال وقیلی دکل افعالی محاکمه ایتملیدر
« حال بوکه قباحتلری یالکز خرستیان نامنی حائز
« اوللرندن عبارت بولنان آدملرك دخی محکوم
« ایدلدکلری کورلمشدر »

بوندن صكره ترتولليه‌ن خرستيانلغك منشأ وكيفيتنی و انسانلر اوزرنده‌كی تأثيراتنی بيانه كيريشه‌رك بودينك دنياده الك محترم كتب عبرانيه اوزرينه مؤسس اولديغنی ده بعد الاخطار حاكملره ديبوزكه :

« حضرت موسانك كتابلری كه حق تعالی
« يهوديلرك بتون احكام دينيه‌سنی برخزينه ايچنه قويار
« كی بوكتابلره قويمشدر و بناءً عليه خرستيان
« دينی دخی آنلره درج ايلمش ديمكدر. بوكتابلر
« سزك الك اسكی سالنامه‌لريكزدن دها اسكی اولوب
« سزك الك قديم آثار عموميه‌كزدن دها قديم
« وحتی حكومتكزدن وبرچوق شهرلريكزدن
« قصبه‌لريكزدن والحاصل تاريخ واساطير اولمق
« اوزره طانيديغكز شيلرك كافه‌سندن دها قديمدر.
« علومك و سائر كوزل شيلرك حافظی اولان
« حروف وخطك ايجادندن بيله دها قديمدر.
« بوندن زياده‌سنی بيله سويلمكه جسارت آلورم كه
« اودين سزك آلهه‌لريكزك دينندن سزك معبدلر-
« يكزدن هاتفلريكزدن مذبحلريكزدن بيله ده
« قديمدر. بوكتابلرك واضعی يعنی حضرت موسی

« تroووا محاصره سندن بيك و هومردن يدى
« يوز سنه دن زياده اول كلمشدر. وقت حقيقتك
« متفقيدر عاقل اولان آدملر محقق اولان وعصرلر
« طرفندن تصديق قيلنان شيلردن بشقه هيچ
« برشيئه ايمان ايتمزلر. بوكتابلرك الك باشلیجه
« مدار صدق حاكميتلری بونلری دائما تحت
« احترامده محافظه ايتديره كلمش اولان عتيقلكار-
« يدر. فلادلف ناميله معروف اولوب بطالمه نامك
« الك عالمی اولان حكمدار كامل فالرلی دەمتريوسك
« نصيحتيله بومقدس كتابلری استنساخ ايتديردی.
« بونسخه اليوم كندی كتبخانه سنده موجوددر.
« بوكتابلرك اثر وحی ربانی اولدقلری شونكله
« اثبات اولنوركه زمانمزده هرنه اولوب بيتمكده
« ايسه كتب مذكوره ده قبل الوقوع جمله سی خبر
« ويرلمشدر. بونلرده مندرج اولان اخبارات
« قبل الوقوع او زمانلردن بو زمانلره قدر
« انسانلرك نظر شهادتلرندن مرور ايلمشلردر.
« براخبار قبل الوقوعك فی الحقيقه وقوعه كلسی
« او خبرك صدقنه برهان دكلميدر ؟ وقوعات
« سالفه نك براخبار قبل الوقوعی تصديق ايتمش

« اولدیغنی کوردیکمزده وقوعات آتیه ومستقبله یه
« دائر اولانلر ینه دخی ایناندیغمزن طولایی
« شایان تعییب کور یلیورمی یز ؟ قبل الوقوع
« خبر و یرلمش اولدیغی حالده فی الحقیقه وقوعه
« کلمش اولان شیلره ایناندیغمز کبی ینه قبل الوقوع
« اخبار اولنمش بولندیغی حالده هنوز وقوعه
« کلمامش اولان شیلره دخی اینانورز . زیرا
« وقوعه کلمش اولانلرده کله جك اولانلرده
« هپ اللهك کتابلرنده یاز یلیدرلر . ایمدی
« بو مقدس کتابلرده بزه اخبار ایدییورلرکه
« براللهدن بشقه الله یوقدر. او الله بو دنیایی
« هیچدن یاراتمشدر. او الله بر آله خفیدر.
« لکن لاینقطع آثار مخلوقه سی ایچنده ظاهردر.
« کندی حقیقتنی آنجق ینه کندیسی بیلور. لایتنا
« هیلك آنی هم نظرمزدن ستر همده بزه ارائه
« ایلر. انسانلره عمللرینه کوره مکافات یامجازات
« ایلر. اولولری دیرلته جك وآنلره شکل ابتدا-
« ئیلرینی اخذ ایلملرینی امر ایده جکدر. بعده
« آنلری یا سعادت ابدیه جنتنه ویاخود عقوبت

« ابدیه جهنمنه سوق ایده جکدر. جوف ارضده کی
« آتشلر جهنمدرلر. من القدیم الله تعالی دنیایه
« پیغمبرلر واعظلر کوندرمشدر . بونلر یهودی
« ایدیلر . آثار وحی الـٰهی یی یهودیلره تبلیغ
« ایدرك یهودیلردخی آثارمذ کوره‌یی کتابلرنده
« محافظه ایلدیلر . اولجه دخی دیدیکمز وجهله
« ایشته بووحیلراوزرینه درکه نصرانیت تأسس
« ایتمشدر. صورت وطرز عبادتده نصرانیتك
« هر نه قدر براز فرقی وار ایسه‌ده ! برآدمه
« پرستش ایدرك عبرانیلرك اللهنی اونوتدق دیه
« بزی طعن ایدییورلر. خیر ! حضرت عیسایی
« تعظیممز اللهه اولان تعظیممزك عینیدر .
« اسکی پطریقلرك (یعنی پیغمبرلرك) اهمیتلرینی دها
« کوزل اکلامق ایچون دوشونملیدرکه یهودیلر
« یکانه ملت منتخبهٔ الـٰهیه ایدیلر . حق تعالی
« اوپیغمبرلره کندی آغزیله کلام سویله‌مکله دخی
« لطف ایلمش وآنلری منتهای عظمته ترفیع
« ایتمش ایدی . فقط یهودیلر خیانت دنائتنی
« قبول ایلدیلر. اللهه عبادتی براقوب اباطیله

« عبادت ایتدیلر. حق تعالی آنلره خبر و یردی که
« برملت اخرایی انتخاب ایدرك یهودیلری ارض
« مقدسه‌دن چیقاره‌جقدر . الیوم آنلر بتون
« دنیا یوزنده متفرق و پریشاندرلر. هرطرفده
« سرسری کز ییورلر. آرتق وطن اصلیلری
« هواسنی تنفس ایده‌میورلر . آرتق الٓهلری
« یوقدر. حق تعالانك ایتدیکی تهدیدیرینی بولدی.
« هرملتدن کندیسنه دها صادق اولاد انتخاب
« ایلدی. پیغمبر ایله اعلان ایتمش ایدی که بونلر
« کندی ملتیدر وبونلردن برمسیح طوغه‌رق یکی
« برشریعت وضع ایده‌جکدر. بومسیح حضرت
« عیسادن بشقه کیمسه دکلدر. برنور دیکر
« نوردن علولندیکی کبی الوهیت دخی الوهیتدن
« چیقـار . اب وابن ا ٓله واحـددرلر . ضیا
« هرنره‌دن کلورایسه کلسون ضیادر کتب الٓهیه
« ابن اللهك ایکی درلو جلوسنی بیـان ایدرلر .
« برنجیسی بلیه ایچنده‌وایکنجیسی عظمت ایچنده
« وقوع بولمشدر. یهودیلر بونلرك جمله‌سنی کندی
« پیغمبرلری واسطه‌سیله خبرالمشلردر. فقط کناهلر

« ندن طولايى بونلر اوقدر دوچار عمى اولمشلردركه
« حضرت عيسانك يريوزينه كلديكنه ايناناميه‌رق
« حالا بيهوده يره آنى بكلمكده درلر. ظن ايتديلركه
« حضرت عيسانك اجرا ايتديكى معجزه‌لر سحر
« ايشيدرلر. شريعتك پيشوالرى و پاپاسلرك رئيسى
« حضرت عيسانك حسودلرى ايديلر. پلاتك
« نزدنده آنى اتهام ايلديلر. صليبه چكلدى و (حاشا)
« صليب اوززنده جان و يروب دفن اولندى
« واوچ كون صكره ديرلدى. قرق كون شاكرد
« لريله برابر اوتوروب بعده بر سحابه راكباً
« كوكه چيقدى. بو وقعه رومولوسك وسائر روما
« پرنسلرينك عروجندن دها طوغرى دها
« كرچك بر وقعه در. اوپرنسلر دخى كوكه چيقمشلر
« ايسه بو بابده انسانلرك شهادتلرندن بشقه
« هيچ شهادت سماويه يوقدر »

بزديبورزكه :

— ترتولليه‌نك بوسوزلرى ميانده
حضرت مسيحك توراتلرده‌كى مبشريتى ايله

حضرت محمدك (ع . م) مبشريتنى بربرينه
قائمقده بولنمسنه دقت اولنمز ايسه ذهنلر
دوچار خطا اولورلر . زيرا يهوديلرك
برينه بشقه برملتى انتخاب ايده‌جكنه دائر
توراتده ويرديكى خبرلر رسول‌الله افنديمز
حضرتلرى حقنده بر تبشيردركه بو حقيقت
« بشائر صدق نبوت محمديه » ناميله طر-
فمزدن يازيلان و اليوم باصلمقده بولنان
كتابده عريض و عميق بحث و اثبات
ايدلمشدر. برده دها ترتولليه‌ن زماننده يعنى
ميلادك ٣٠٠ سنه‌سنده حضرت عيسانك
(ع . م) نبوت جليله‌سى تحريف اولنه‌رق
مرتبهٔ الوهيته چيقارلمغه باشلامش اولديغى ده
ترتولليه‌نك سوزلرندن اكلاشلمقده‌در .
لكن ظن اولنمسون كه اوزمانلر بو اعتقاد

عمومیت حالنده ایدی . خیر ! پك خصو-
صی ایدی . زیرا بالآخره ازنیق مجلس
عمومیسنده ایکی بیك بشیوز قدر رهابیندن
آنجق درتیوز قدری ربوبیت مسیح رأینده
بولنوب ایکی بیك یوز قدری یالکز نبوتنه
قائل ایدیلر . مع هذا مسئله‌نك بو جهتنده
بو کتابجه او قدر اهمیت یوقدر . دوشو-
نملیدرکه ترتوللیه‌نك کندیسی دخی مقاله‌سنك
مبادیسنده بر اللهدن بشقه الله اولمدیغنی
اساس ایمان اوله‌رق تأسیس ایلمشدر .
بومقاله‌یی یازمسی ایسه او زمانلر نصارا
علیهنده روایت اولنان جنایتلری ردایچون-
ندر . مفتریات مذکوره‌نك برقسمی نصارانك
میمنتسز لکلرندن طولایی و بالر حریقلر
فلانلر وقوعه کلدیکی طرزنده ابلهانه شیلر

اولديغنــدن ترتوللیه‌ن دخی تمام بو زمینه
مقدمه اولمق اوزره یوقاری‌یه ترجمه اولنان
تفصیلاتی یازدقدن صکره اصل مقصوده
شروع ایلیور. درایه‌ر آنك بقیهٔ اشعارینی
دخی قارئلرینه تبلیغ ایچون دییورکه :

— بوندن صکره ترتوللیه‌ن شیاطینك منشأ-
لرینی و طبیعتلرینی حکایه‌یه کیریشه‌رك کندی
پرنسلری اولان ساتانك امری التنده خسته‌لکلری
ومخالفات هوائیه‌یی ووبالری ویره اکیلن تحملرك
محوینی ایقاع ایلدکلری کبی انسانلره قانلی قربانلر
عرضنی‌ده آنلر احساس واقناع ایتمکده اولدقلرندن
بحثله دییورکه :

« بوقانلی قربانلردن غرضلری او قربانلرك
« قانلرندن کندیلری‌ده تعیش ایتمکدر. شیاطین
« مرقومه قوشلرقدر خفیفدرلر. قوشلر کبی بونلر
« دخی یریوزرنده نه‌لر اولدیغنی کاملاً بیلورلر.
« هواده اوچوب یشادقلرندن کوکلرده اولانلری
« دخی بیلورلر . بعض معجزات کاذبه ایله

« انسانلری آلداتمەلری دخی بوندن اوترودر.
« یالاندن هاتفلری دە بوصورتلە سویلتورلر. پرسە
« اوزرینە اجرا اولنان محاربە منتج مظفریت
« اولدقدن صکرە بو مظفریتك قریب اولدیغنی
« رومایە اخبار ایدنلر دخی بونلردر. بونلر
« خستەلكلری ایی ایتمك ادعاسندە اولوب چونكە
« بونلر اولا بر انسانە مستولی اولەرق آنك
« وجودینی خستەلك ایلە طولدیردقدن صكرە
« بعض معالجات ایلە اوخستەلكلرینە كندیلری
« ازالە ایدرلردە انسانلر دخی بوخستەلكلری طبیعی
« وتداویسنی دخی جدی ظن ایلرلر»

ایشتە ترتوللیەن خرستیانلرە افترا ایدیلن شیلری بویلە شیطانلرە تحمیل ایلە رد ایلدكدن صكرە بردە خرستیانلردن روما حكومت ایمپراطوریە سنك اصلا خوف ایتامسی لزومنی دخی اثباتە باشلایەرق دییوركە :

« هرنە قدر خرستیانلر ایمپراطورك الوهیتنی
« تصدیق ایتمیوب انكار ایدرلر ایسەدە ینە ایمپرا-
« طورك شان عظمتی ایچون دعا ایدرلر. زیرا

« بیلورلرکه روما ایمپراطورلغنك عظمتی دوام
« ایلدکجه جهانی تهدید ایدن فتنه و فساد تسکین
« ایدیلور. چونکه خرستیانلق جهانك شورش
« وفسادینی ایسته‌مز. خرستیانلر جماعت اوله‌رق
« یالکز برجماعتدن بشقه جماعت طانیمزلرکه اوده
« جمهور نصرانیتدر. بو جماعت بتون دنیایی
« شاملدر. نصارا یالکز بر جسم تشکیل ایدرك
« یالکز بر التهدن بشقه سنه طاپنمزلر. اصل بختیارلق
« اولمق اوزره دخی سعادت ابدیهٔ اخرویه یی
« بکلرلر. یالکز ایمپراطور یالکز حاکملر ایچون
« دکل صلح عمومی ایچون دخی دعا ایدرلر.
« ایمانلرینی تقویه ایچون کتب مقدسه‌یی اوقورلر
« وفکرلرینی مقام الوهیته یوکسلتوب بوصورتله
« اعتمادلرینی تقویه ایدرلر. بر برینی امر دینده
« تشویق ایچون طوپلانورلر. کنهکارلردن
« آیریلورلر. اجتماعلرینه ریاست ایچون دسپوطلری
« واردرکه بونلر کندی تبعه‌لرینك آرای عمومیه‌سیله
« انتخاب اولنورلر. هر ماهك نهایتنده هرکس
« کندی صدقه‌سنی سربست اوله‌رق ویرر. بو

« صورتله و یریلن پاره‌لر صدقات دینیه‌درلر.
« یمکه ایچمکه صرف اولنمزلر . بلکه فقیرلری
« بسیله‌مکه جنازه‌لرینی کومکه یتیملری اعاشه‌یه
« وکنجلکلرینی مؤمنلره خدمت یولنده صرف
« ایتمش اولان اختیارلرك معاونتنه وثروت وسامانلر
« ینی حرب کبی حریق کبی بلیه‌لرایله غائب ایدنلرك
« امدادینه وعملیات شاقه ایچون معدنلرده ایشله‌مکه
« محکوماً نفی ویاخود مجرد خرستیان اولدقلرندن
« طولایی حبس ایدیلنلره صرف اولنورلر .
« خرستیانلرك مشترك اولمدیغی یالکز برشی
« واردرکه اوده قادینلرندن عبارتدر . یارین
« اوله‌جکلر ایمش کبی هیچ شنلك شطارت سومزلر.
« هیچ اولمیه‌جکلر ایمش کبی متین بنالر یاپمزلر.
« آنلرجه حیاتدن مقصد معصومیت عدالت صبر
« عفت واعتدال معیشتدر »

کندی زماننده عقاید نصرانیه‌نك بو صورت
عالیجنابانه‌ده بسط و تمهیدی اوزرینه ترتولیه‌نك
مخاطبی اولان حاکملره بر خبر عظیم دخی
و یرمکدن احتراز ایتمیور . بو خبری « عظیم »

دیه توصیف ایلرز. زیرا قریباً وقوعه کله‌جك
اولان حالی اخبار دیمکدر. دیورکه :
« شو حالده بز هنوز یکی طوغمشز دیمکدر.
« فقط دها شمدیدن دنیایی سزك منتهای حدو-
« دکزه قدر طولدیرمشزدر. شهرلرقلعه‌لراطه‌لر
« ولایتلر واجتماعات اهالی ورومانك واروشلری
« سرایلرسناتولرعمومی میدانلر وبالخاصه اردولر
« نصارا ایله مالامالدر . سزه یالکز معبد-
« لریکزی براقمشز(یعنی یالکزاورالرده خرستیان
« یوقدر) ایسته‌مش اولسه‌ق هانکی محاربه‌یی
« کوزه آلدیره‌میز ؟ اکر دینمز منع ایتمسه
« واولدورمکدن ایسه اولمك مرجح اولدیغنی
« بیلدیرمسه نه‌چابوق سلاح التنه کیره‌بیلورایدك»
بز دیورزکه :

— یوقاروکی فقره‌لر اوقونور ایکن
دائما خاطرده طوتملیدرکه ترتولیه‌ن بو
سوزلرینك هرجمله‌سنی هپ روما دولتنك
خرستیانلر حقنده احتراز ایلدیکی نقطه‌لره

جـواب اولمق اوزره يازمشـدر . زيرا
روماليلر خرستيانلر حقنده اجرا ايلدكلرى
تدقيقات نتيجه‌سـنده ظن ايتمشلر ايدى كه
خرستيانلر ايمپراطورك رسمنه تعبد ايتامك
ايله اصل حكومت ايمپراطوريه‌يى قبـول
ايتمك ايسته‌مزلر . تحصيل صـدقاتدن
مقصـدلرى دخى بالآخره بونلرى بت
پرستلر عليهنده تشبثات خصوصنده صرف
ايتمكدر ديه ظن ايدرلر ايدى. حاصـلى
خرسـتيانلرى حكومت حاضره‌يه مخالف
وبوكون يارين بت پرستلك عليهنه برفساد
چيقارمغه مهيـادر ظن ايلدكلرى ايچون
ترتوليه‌ن ايشته بو ظنلرى ابطال مقصديله
بو سـوزلرى يازمش وفقط مسـكينانه بر
لسـان ايله يازميـوب احرارانه اولديغى

اثبات ایچون دخی الك صوكنده نصارا
ایسته‌مش اولسه‌لر شویله‌ده یاپه‌بیلورلر دیه
اخافه جهتنه بیله كیتمشدر . درایه‌رك
ترتوللیه‌ندن ایتدیكی اقتباسات دخی بو
فقره‌ده ختام بولمشدر . بوندن صكره
درایه‌ر ترتوللیه‌نك تصویر ایلدیكی مبادیٔ
نصرانیه ایله آندن صكره یعنی قسطنطین
زماننددن بدأ ایله پیدا ایلدیكی صورتی دخی
موازنه‌یه كیریشه‌رك دییوركه :

— ترتوللیه‌نك شو ماهرانه یازلمش اولان
اثرنده خرستیانلغك بت پرستلر طرفندن هنوز
تحت اعتسافده طوتیله‌رق انجق كندی موجودیتنی
محافظه غیرتنده بولندیغی زمانلرده‌كی حالنی كوریورز. بوندن صكره دخی نصرانیتك موقع
اقتدار وشوكته كلدیكی زمان پیدا ایلمش اولدیغی
حال وصورتی كوره‌جكز . ایمپراطور سه‌وه‌ر
زماننده‌كی نصرانیت ایله ایمپراطور قسطنطین

زماننده میدان انتشاره چیقمش اولان برچوق
مذاهب سه‌وه‌ر زماننده بالکلیه مجهول ایدی .
دیانت نصرانیه‌نك بت پرستلك ایله قارشمه‌سنه
ایکی سبب یاردیم ایتمشدر . برنجیسی خاندان
حکمرانینك نظریات سیاسیه‌سی و ایکنجیسی
دخی یکی دینك انتشار و شیوعنی تأمین ایچون
التزام ایلدیکی تدابیر اساسیه‌سیدر. اولا برنجی
سببی بسط ایده‌لم : واقعا فرقهٔ نصرانیه روما یه
یکی بر ایمپراطور اقعاد ایده‌جك قدر قوت پیدا
ایلمش ایسه‌ده اصل دشمنی اولان بت پرستلکی
محو ومنقرض ایده‌جك درجه‌لرده قدرتی هنوز
حائز دکل ایدی. بناءً علیه ایکی دین آره‌سنده‌کی
مبدأ مخاصمه یکدیکرینك اصولنی بر برینه قاتمق
صورتنده کورلدی. بوخصوصده خرستیانلق
مسلمانلغه بکزه‌یه‌مدی. مسلمانلق کندی دشمنی
اولان صابئیتی کلیاً محو ایدرك کندی قواعدینی
بلا اختلاط موقع مرعیته قویمشدر.

بز دییورز که :

— درایه‌رك سوزینی بوراده کسه‌رك

اسلامیتك مبادئ تأسسی وصابئیت ایله قطع
مناسبتی حقنده بوراده برقاچ سوز سویله‌ـ
مکه مجبورز. زیرا دها ایلروده بوسوزلری
سـویله‌مك ایچون دهـا مناسب فرصتلر
کلیه‌جکدر. اوسوزلر شونلردرکه: اوروپا
ارباب تدقیقنـدن هم‌ده حقایق اسـلامیه
حقنده‌کی معلوماتلری ینه درایه‌ردن یك‌ده
ایلرویه وارمیان ارباب تدقیقدن بعضلری
اسـلامیتك مبادیسی وصابئیت ایله اولان
مناسبتی حقنده درایه‌رك بوملاحظه‌سی کبی
ملاحظـه‌ده بولنیورلر. بونك بالکلیـه
خلافنده بر ملاحظـه‌یه دوچار اولیورلر.
آنلرزعم ایدییورلرکه رسول اکرم صلی الله
علیه وسلم افندیمز حضرتلری بت پرستلکی
بالکلیه ابطال و محو ایتمدیلر. بلکه طواف

بيت شريف وذبح قرابين وكثرت زوجات
وقادينلرك حقوقجه ارككك نصفى عداولنمسى
وبرقبيله‌نك ديكرينى اوره‌زق اموالنى اغتنا.
مك حلال بيلنمسى كبى برچوق قواعد
عرب جاهله‌نك بعضلرينى عيناً بعضلرينى
تعديلاً اسلامه ادخال ايلمشدر. بوزعمك
بطلاننى ميدانه چيقارمق ايچون صابئى
مذهب قديمنى ايجه تدقيق ايتمليدر. تخطر
ايلمليدركه صابئيلكده حج بيت اللهك
بولنمامسى قربان ذبح ايدلمامسى وسائر
بويولده برچوق شيلرك موجود اولمامسى
لازم كلورايدى. زيرا بونلرك كافه‌سى دين
ابراهيم حنيف مقتضياتندن اولوب مقتضيات
صابئيه‌يه اساساً مخالفدر. صابئيت آله
واحد وذوالجلالى قبول ايتمزكه اكا بربيت

معنوی تصور ایده‌بیلسون. آنلر کعبهٔ
مکرمه‌یی بیت الله اوله‌رق دکل فرنکلرك
« تامپل » تعبیرایلدکلری وجهله بیت‌الاصنام
اولمق اوزره تلقی ایدرلر ایدی. اجرام
سماویه‌نك بللی باشلولرینی برر آله اعتقادیله
آنلر نامنه یاپلمش برسنکپاره‌یی خشبپاره‌یی
دخی اصنام معبوده اتخاذایدرلرایدی حضرت
ابراهیمك حجاز طرفلرینه عزیمتی کتب
اسرائیلیه‌ده نصلسه اهمال اولنمش ویاخود عن
اصل مندرج ایکن صکره تحریفات وتخریبات
اثناسنده غائب ایدلمش اولدیغندن اوروپالیلر
بیله مشارالیهك حجازه کیدرك بیت اللهی
بنا ایلمش اولدیغنه وقوف حاصل ایتمامشلر
وبناءً علیه بیت‌اللهی عرب جاهله طرفندن
یاپلمش برمعبد دیه تلقی ایلمشلردر. آنجق

خطالرينك مبدئى دخى بوذهاب اولمشدر.
مصر قديمده يونانده سوريه‌ده رومادە
ايرانده فلانده اولديغى كبى عربده «معبد»
فكرى پيدا اولمامش ايدى. ادنا ملاحظه
ايله معلوم اولوركه معبد انشاسى فكرى
مقيم ومتمدن اهاليده بولنه بيلوب سيار
اهاليده كنديلرى ايچون بيله اقامتكاه
انشاسى فكرى اوله‌مزكه معبد انشاسى
فكرى اوله‌بيلسون . اولسه ايدى مكهٔ
مكرمه‌عربك يكانه شهرى قصبه‌سى اولميوب
دها برطاقم شهرلر قصبه‌لر دخى بولنديغندن
و ازجمله مدينهٔ منوره مكه‌دن بيله بيوك
و زراعت و معموريته صالح اولديغندن
اورالرده‌ده برر بيت‌الله ياپلمسى لازم كلور
ايدى . حال بوكه مكه‌دن ماعدا يرلرده

عربك اصنامی شوراده بوراده و بعضاً
طاغلراوزرنده یوللر کنارنده بولنوب اویله
معبد اطلاقنه سزا مکانلری یوق ایدی.
مکه‌ده کعبهٔ شریفه‌نك موجودیتی شرفی
وهرسنه اورایه بیکلرجه اهالی طوپلانه‌رق
وقوعه کلن تجارت منفعتی بعض عربلری
دوچار حسد ایلیه‌رك بیت اللهی کندی
مملکتلرینه نقل ایتمك ویاخود آنك کبی بر
بیت الله دخی کندی مملکتلرنده وجوده
کتورمك امللری دخی پیدا اولمش ایدیسه‌ده
موفقیت ممکن اوله‌مامش ایدی . بو نه‌دن
ایدی؟ چونکه بیت شریفی حضرت ابراهیم
بنا ایده‌رك طواف و حج دخی نبی ذیشان
مشار الیهدن قالمش وقریش ایسه آنك
اولاد واحفاد واخلافی بولنمش اولدیغندن

بو شرف مكه و قريشه منحصر ايدی .
بالآخره عربك بيت شريف اطرافنه
اصنام جمع ايتملری حادث اولوب اوحدوثه
مبنی بعثت پيغمبريده آنلر ازاله ايدلمشلردر.
ايمدی رسول الله افنديمز حضرتلرينك
عادات قديمهٔ عربدن ابقا بيورمش
اولدقلری ظن اولنان شيلرك كافه‌سی
واجبات وسنن ابراهيميه و اسماعيليه
اولدقلرينه اصلا شبهه ايتاملی وبناءً عليه
درايه‌ر بوراده ديمليدركه حضرت محمد
اصل دين ابراهيمدن عرب جاهله نزدنده
موجود قالمش اولانلری كرك شريعت
جديده‌سی موجبنجه تعديلاً وكرك حقيقت
قديمه‌سی موجبنجه عيناً ابقا ايدرك بونلردن
ماعدا عرب جاهله نك صكره‌دن كندی

ظنون باطله و خرافات واهیه‌لرندن ایجاد و ایقـاع ایلمش اولدقلری اباطیلی کاملاً محوایتمش وایشته اسلامیتی بویله برصورت صافیه وخالصه‌ده وضع وتأسیس ایلمشدر. شو ایضاحاتی اعطادن صکره سـوزی ینه دراپه‌ره ترك ایدیورز که اودخی خرستیا نلغك دور شـوکتنده‌کی تبدلاتی حکایه‌ده یوقاریکی سوزینك الت طرفنی ایراد ایلیور. دییورکه :

ــ قسطنطین کندی حرکات ومعاملاتیله دائما کوستریوردیکه کندیسی ملتنك یالکز برقسم غالبنك حکمدار مابه‌الافتخاری اولمق ایله اکتفا ایده‌میوب بلکه بتون ملتنك بیطرف برحکمدار عمومیسی اولمق ایسته‌یور. بونك ایچون برطرفده خرستیانلره کلیسا بنا ایتدیردیکی حالده دیکر طرفده دخی کرك تعمیراً کرك مجدداً صنمخانه‌لر دخی احیا ایلیور ایدی . کاه پاپاسلرك نصایحنه

قولاق ويرييور كاه بت پرستلر رؤساى دينيه ـ
سنك نصايحنى اصغا ايليور ايدى. واقعا مشهور
ازنيق قونسيلنى دعوت وتشكيل ايتمش ايسه‌ده
او صره ده ركز اولنان « فورتون » صنمنه
دخى تعظيمات لازمه‌يى ايفا ايلمشدر . برياندن
خرستيان وافتيزينى قبول ايتمش اولديغى حالده
ديكر طرفدن كنديسنه علامت الوهيت اوله‌رق
ضرب ايديلن مداليه‌يى ده قبول وتصديق ايلمشدر.
شهر قسطنطنيه‌ده بر بيوك مرمر ستون اوزرينه
وضع ايديلن كندى هيكلى آپولون معبودينك
صورت وقيافتنده تصنيع ايدلمش ايدى . يالكز
چهره‌سى كندى چهره‌سنه بكزر ايدى . برده
قفاسنه تاج كبى برشى قونلمش ايدى كه بوتاجك
چيوى كبى سيورى سيورى اولان شعاعلرى
خرستيانلره كوره حضرت عيسانك چارميخه
ميخلانمش اولديغى چيويلرك يادكارى وبت پرستلره
كوره دخى شمسك اشعه‌سى ديه تأويل اولنيور
ايدى. بت پرست فرقه‌سنه امنيت ويرمك ايچون
كندى سراينده‌كى بت پرستلك اصول وعاداتنك

دوامنه اعماض ایله مساعده ایلیور ایدی .
بواحوال وعاداتی التزام ایدن رؤسادن بعضلری
کندی فامیلیاسی اعضاسندن ایدیلر .

بزدییورزکه :

— درایه‌ر دیانت نصرانیه‌نك بت
پرستلك ایله قارشمسنه ایکی سببك یاردیم
ایلدیکنی خبر ویردکدن صکره برنجیسی
اولان خاندان حکمرانینك نظریات سیا-
سیه‌سی بحثنی بورایه قدرایضاح ایلمشدر.
بوندن‌صکره ایکنجیسی اولان ویکی دینك
انتشار وشیوعنی تأمین ایچون التزام
ایلدیکی‌تدابیردن‌عبارت بولنان‌سببی‌دخی‌شو
صورتله بسط وتمهیده کیریشه‌رك دییورکه :

— ایکنجی جهتك بسط وتمهیدینه کلنجه :
منحصراً امور بشر ایله مشغول بر آدم اولمق
و بناءً علیه خصوصات دینیه‌یه پك ده اهمیت

ویرمامکده بولنمق حسبیله ایمپراطور دوشوندی که
کرك حکومت وکرك فرق منازعه و باخصوص
بالذات کندی منافعی ایچون الك موافق اولان
صورت خرستیان وبت‌پرست‌اهالینك‌ممکن‌مرتبه
یکدیکرینه مزجیله جسم واحد تشکیل ایتملرندن
عبارتدر . کوروندیکنه نظراً ایمپراطوره الك
صادق اولان خرستیانلر بوکا اصلا مخالف
چیقمدیلر. احتمال که یکی دین اسکی دینه قاریشور
ایسه دها چابوق ودها عمومی برصورتده منتشر
اوله‌رق نهایت حقیقت غلبه ایدوب اباطیل محو
اوله‌جقدر دیه دوشوندیلر. ایمپراطورك والده‌سی
هه‌لن بوخصوصده سرای قادینلرینك ده معاونتیله
ممزوجیت مطلوبه‌نك حصولنه غیرت ایلدی .
آرزوسننك حصولی ایچون قدس شریفده برمغاره‌ده
مدفوناً محفوظ اولان اصل صلیب عیسی ایله
مشارالیه ایله برلکده آصلمش بولنان ایکی خرسزك
صلیبلرینی ویافته‌لرینی وچیویلرینی بولوب چیقاردیلر.
بونلردن هانکیسی حضرت عیسانك اولدیغنی
برمعجزه ایله تحقیق واثبات ایلدیلر. ایشته امانتلره

عبد عادتی بونك اوزرینه پیدا اولدی . اسکی
یونانیلرك بویولده کی تعبداتی تکرار احیا ایدلمش
اولدی . او زمانلر ماتایوتته‌ده ترووا آتنی
اعمالده قوللانلمش اولان آلات وادوات خلقك
نظرگاه زیارتنه عرض اولندیغی وکه‌رونه‌ده دخی
په‌لوبك عصاسی وفالیستده آشیلك مزراغی
و نیقومه‌دیده آغا مامنونك قلیجی کوسترلدیکی
کبی ! کذلك فه‌آغوتلره کلن زیارتجیلره قالیدو.
نیه‌ن طموزینك اقامتکاهنی کوستردکلری و بر
چوق مملکتلر ترووانك کوچك باللادیومنه
مالکیت ایله مفتخر اولدقلری کبی ! بعض یرلرده
میزوانك هیکللری بولنه‌رق مزراغنی صاللادیغی
وبعض رسملر بولنوب بونلرك بعضاً قیزاردیغی
واعزه رسملری بولنه‌رق ترله‌دکلری و حدسز
حسابسز خوارقه مالك یرلر بولنوب خسته‌لره
شفا و یردکلری کبی !
بزدییورزکه :
— مدافعه‌لرمزك برنجی جلدنده بیوك
قسطنطینك نصرانیتی قبولنه نصارانك

ویردکلری معانیٔ معتقدانه‌نك او یولده‌کی
اخبار تاریخیه ایله عدم موافقتنه دائر سرد
ایلدیکمز مطالعات اوزرینه اثر مذکوره
اعتراض ایدن و درسعادت پروتستان
میسیونرلرینك رئیسی بولنان میستردوایت
جنابلری رد یوللو بر طاقم مطالعات سرد
ایلمشلر ایدی‌ده آنلری وجوابلرینی دخی
مدافعه‌مزك ایکنجی جلدینه درج ایتمش
ایدك . بونلری مطالعه بیورمش اولان
قارئلرمز قسطنطینك قبول نصرانیتی حقنده
شوراده دراپه‌رك دخی یازمقده اولدیغی
سوزلری اوقور ایکن هیچ شبهه یوقدرکه
ذاتاً آشنا اولدقلری بر مسئله‌دن بحث
ایدلمکده بولندیغنی تخطر بیوررلر .
کذلك دقت ایدرك کوررلرکه دراپه‌ر

بوراده دخی سوزی پك مختصرسویله‌یور.
هم مختصر هم‌ده اوسته‌لقلی براحتیاطکار-
لقله سو یله‌یور. زیرا بتون بتون مختصر
اولمقله برابربتون بتون‌ده افکارینی آشکاره
سویله‌مك لازم کلسه ایدی قسطنطینك
خرستیانلقده‌کی حقیقت اصلیهٔ سماویه‌یی
تقدیراً تنصر ایتمش اولمسندن زیاده کند-
یسنه مخالف اولان بت پرست فرقه‌سنه
قارشو نصارانك قوتندن استفاده ایچون
تنصر ایتمش کورندیکنی وفقط خصماسنه
غلبه ایدوب ده ایمپراطورلق صندالیسنه
قعود ایلدکدن صکره بت پرست طاقمنك
دخی عداوت وخصومتده شدتلرینی تسکینه
مدار اولمق ایچون ینه آنلری ده حمایه‌ده
دوام ایلدیکنی سویلر ایدی . چونکه

قسطنطين دين حضرت مسيحى صدق قبول ايله قبول ايلمش اولسه ايدى اسكى بت پرست يونانيلرك مراسم و عادات وعقايدينى بووجهله دين مسيحه قاتمغه اصلا رضا كوسترميهرك آنلرى ابطال صحيح ايله محو ايلر ايدى. مع هذا دراپهر ولوكه ينه بويله قباليدن اولسون بوبابده دها برطاقم حقايق تاريخيه دخى ايراد ايليور. ديبوركه :

— سنهلر كچدكجه ترتوللياهنك تعريف ايلديكى دين بالكليه بشقه بر دينه تحول ايليور ايدى. واقعا بو دين جديد نصرانيت صحيحه واصليهدن دها سوسلىدها زينتلى ايسهدهسادهلك وصفوت جهتندن نصرانيت صحيحه درجهسنده دكلدر. زيرا يونانيلرك اساطير قديمهسيله قارشمغه باشلامشدر. اولمپ يكيدن تشكل ايديور ايدى. يالكز معبود و معبودهلرك اسملرى دكيشيور

ایدی. امرحکومتده نفوذلری اك زیاده مؤثر اولان ایالتلرکندی اساطیر قدیمه‌لرینی دین‌جدیده عیناً ادخال ایتدیلر. اقانیم ثلثه اصولی مصر قدیم اساطیرینه موافق بولمغه باشلادیلر. ایزیس عبادتی یکی بر صورتده عودت ایلدکدن فضله هلال قمر اوزرنده آیاق اوستی‌طورمق وضعیتنده بولنان رسمنی بیله قبول ایتدیلر. معبودمرقومك مشهور اولان رسمی ایکی قوللری آره‌سنده اوروس نام طفل معبود زاده‌سنی ده طوتیور صورتنده ترسیم اولنمش ایدی. بو رسم حضرت مریم و عیسای نوزادناملریله یاپیلان اولطیف رسم لوحه‌لری وساطتیله زمانمزه قدر انتقال ایتمشدر. اسکی اساطیرك یکی ناملر ایله بوصورتله عودتی هرکسی ممنون و بختیار ایلیور ایدی. ئه‌فسده اهالیٔ شهره مجلس رهابینك حضرت مریمه « مادر یزدان » نامنی ویرمش اولدیغی اعلان‌ایدلدیکی‌زمان اهالی‌کوزلری سوینج یاشلریله مملواولدیغی‌حالده‌تشکراً پاپاسلرك دیزلرینی اویدیلر. اهالینك بو حالی تمامیله معبوده دیانه بومرتبهٔ

رفیعه‌یی ویرمش اولان آبا واجدادلرینك حالیدر.
دینه هنوز یکی کیرمش اولانلری خشنود ایتمکله
برابر یکیدن دها بر چوقلرینی‌ده جلبه مدار
اولمق ایچون آنلرك اسکی اعتقادلرینی ومراسمنی
قبوله‌اولان بوانهماك دیکرطرفدن تدبیرمذکوردن
مقصد اصلی نه‌اولدیغنی کشف ایده‌جك درجه‌لرده
ذکاوتی ودین صحیح مسیحه ایمان ومحبتی‌اولانلری
میرلدا تمقدن خالی قالمدی. فوستوس اوکوستنه
دیدی‌که « سز نصرانیلرك جماعتله طعام ایدیشنی
بت‌پرستلرك ذبح ایتدکلری قرابینی اکل‌ایدشلرینه
بکزتدیکز. آنلرك اصنامی یرینه دخی نصرانیتك
شهداسنی قویدیکز. آنلر بتلره نصل حرمت
ایدییورلر ایدیسه سزده شهدا و اعزه‌یه او
حرمتی ایدییورسکز. اولولرك روحلرینی شرابلر
ضیافتلر ایله تسکین و تطمین ایلیورسکز. بت
پرستلرك بیوك بیراملرینی‌نصرانیت بیرامی اوله‌رق
اجرا ایدییورسکز. آنلرك تقویملرینی‌قبول‌ایتدیکز
آنلرك اخلاق وعادتلرینه کلنجه بونلرك جمله‌سنی
تماماً قبول واجرا ایلیورسکز. یالکز جماعتلرینك

اسمی آیری اولمقدن بشقه سزی آنلردن تفریق
ایده‌جك هیچ برشی یوقدر » واقعا بت‌پرستلك
احوال ومراسمی نصرانیتك هر جهتنه کیرمش
ایدی. دوکونلرده بیله وه‌نوسك التهیلرینی تغنی
ایدییورلر ایدی . شوراده بر دقیقه توقف
ایده‌لم‌ده بوتحولاتك نصرانیتی عن قریب الزمان
نه قدر تغییر ایده‌جکنی دها شمدیدن دوشونوب
سویلیه‌لم. اسکی بت پرستلك اوزرینك خلقك
نظر رغبتنی جلب ایده‌جك نه قدر شعشعه‌لی
آلایش وار ایسه جمله‌سی قبول اولندی . عن
جماعة آلایلر ترتیبیله عبادت کونه جولانلر !
مکلف پاپاس لباسلری ! مکلف تاجلر عصالر!
معبدلرده‌شموع‌وقنادیل‌ایقادی! کلیسا درونلرینی
آلتون وکموش‌وازولروسائر‌اوانی‌ایله‌طولدیرمق!
شهدا مزارلری اوزرینه کلیسالر بناسی ! یاپیلان
بنالری اسکی روما‌لیلر عادتی وجهله معبودلره
اهدا ایچون تقدیس ایلمك ! کویا هر برینك
امانتلری بولندقجه اعزه وشهدا نامنه یورطیلر
تشکیلیله عینیله بت پرستلرده اولدیغی کبی هر

يورطيده عيش و نوشلر ذوقلر صفالر بيراملر
اجراسى ! پرهيزك شيطانى طرده و غضب
الٓهى يى تسكينه مدار اوله جغنك اعتقادى ! مأمورين
روحانيه ايچون الك بيوك ممتاز يت اولمق اوزره
بكارلغك قبولى ! قبور اعزه يى و باخصوص قدس
شريفده قبر مسيحى زيارت عادتى ! مساوئ
شياطينه قارشو علاج يكانه اولمق اوزره قدس
شريفدن يوكلرجه طوپراق كتوروب عالى بهالر
ايله فروختى . اوقونمش صولرك فضائلنك
مبالغه ايله اعلانى ! بت پرستلرك ياپدقلرى كبى
اعزه يادكارلرينى ورسملرينى كليسالره قويوب
بونلره عادتا سجده ايتمك صورتنده اجراى
پرستش ! بعض محل ومكانك خوارق ايله مملو
اولديغنك اعتقادى ! ارواح مسعوده نك يريوزنده
و بالخاصه مزارلر اطرافنده كزيندكلرى جهتله
ارواح مذكوره دن استعدادك معقوليتى ! كليسالرى
وبونلرده كى محرابلرى ومعتكفلرك رو بالرينى بيك
درلو انواعه منقسماً تكثير ايلمك ! تصفيهٔ مريم
يورطيسنك ايجادى كه بونلرلو پرقال دينلن وپان

معبودينه مخصوص اولان يورطينك نصرانيت طرفندن الغاسی اوزرينه محزون قالانلری تسكين وتسرير ايچون ايجاد اولنديغنه شبهه ايتامليدر. اصنامه وكويا صليب صحيح پارچه‌لرينه بر طاقم كميكلره چيويلره و« ره‌ليق » دنيلن سائريادكارلره عبادت حقيقيه ايله عبادت كه بونك « فتيشيزم » (يعنی سودانيلرك عقايدی) دن بشقه نه معنالری واردر ؟ بو ره‌ليقلرك صحت و حقيقتلرينه ايكی وجهله قناعت اولنورايدی. اولاهيئت كنيسائيه‌نك امری ثانيا بونلر يوزندن خوارق ظهوری ! اعزه‌نك البسه‌سنه مزارلرينك طوپراقلرينه قدر سجده ايلديلر. قدسدن سن مارقك سن ژاقك وسائر ذواتك قديدلرينی چيقاروب كتورديلر. اسكی بت پرستلرزماننده برآدمك الوهيتنه قائل اولنديغی كبی بودفعه دخی كنيسانك قانونيزاسيونی يعنی تعزيز وتقديسی بونك يرينه قائم اولوب اسكيدن هرشيئه مؤكل بر معبود اولديغی كبی بوكره دخی اعزه و قديسانك هر بری برشيئك حاميسی اولدی. ديرايكن كنيسانك بر پارچه

اكمك و بر يوطم شرابی الوهيت ازليه‌نك لحم ودم صورتنه تحويل ايتمسی صره‌سی كلدی. زمان كچدكجه خرستيانلغی بت پرستلك حالنه بالكليه تحويله باشلاديلر . حضرت مسيحی صليبه ربط ايدن چيويلر نامنه يورطيلر بيراملر تشكيل اولندی. وجودينه حواله ايديلن مزراق نامنه باشنه قونيلان ديكنلر نامنه يورطيلر ياپلدی. ره‌ليقلردن بعضلرينك عينی برقاچ مناسترده بولنه‌رق بونلرك بردن زياده‌سی مطلقا كرچك اوله‌ميه‌جغی آشكار ايكن هيچ كيمسه بونی دوشونمكه جسارت بوله‌مز ايدی.

بزديورزكه :

— درا په‌رك بو سوزلری كنيسا تاريخلرنده دخی مندرج اولان خبرلره تماميله موافقدر . بونلر مدافعه‌لرمزده‌ده مفصلاً ايراد اولنمشلردر. لكن اوجله دخی اخطار ايتمش اولديغمز وجهله قارئلرمز دوشونمليدرلركه مجادلهٔ علم ودين خصوصنده

درایه‌رك علم لهنده و دین علیهنده حکم ویرمسنك سببی حقیقت دینیه‌یه مخالفتی قضیه‌سی اولمیوب بالآخره شونك بونك اصول ومراسم دینیه‌دندر دیه بر طاقم لزومسز و اهمیتسز شیلری دینه قاتمش اوللرینه مخالفت یوزندن او حکمی ویرمکده‌در. بوبابده حقایق اصلیهٔ دینیه‌یه رعایتکار اولان معتقدلر متدینلر دخی کندیسیله برابردرلر . زیرا درایه‌رك اصل معترض علیهی اولان غلات قاتولیکان بیله هردرلو عبادت و پرستشه لایق حق عز وجل حضرتلرندن بشقه کیمسه اولمدیغنی اقرار ایدرلر . یالکز شایان تعظیم کوردکلری خصوصاته حرمةً تعظیمات وتکریماتی بو وجهله تعمیمده بولنورلر . بونك ایسه

اصول واساس دينه هيچ برتعلق كليسى اولەمز . ايشته دراپەر ينه بو واديدن خارج اولمامق اوزره دييوركه :

— خرستيانلغك بو صورتله تبدلنه دائر دسپوط نوتونك سويلديكى سوزلرى كمال استفاده ايله استماع ايلرز. آثارينك بر يسنده دييوركه: « ملائكه واعزەيى شايان پرستش زعميله آنلره ايديلن عبادت بالوجوه اسكى بت پرستلرك شياطينه ايتدكلرى عبادتك عينى دكلميدر؟ يالكز اسملرك تبدلندن بشقه فرق وارميدر ؟ » بر بشقه يرده دخى دييوركه: « خرستيانلرك بعض انسانلرى استغاثه ايله دعوتلرى طبق بت پرستلرك دعوتى كبيدر. بونى يكى دينك واضعلرى دخى پك اعلا بيلورلر ايدى . يالكز اساسلرى بر اولقلەده قالميوب حتى عبادتلرينك تفصيلاتى دخى بر برينك عينيدر. محرابلرده يانان بخورلر توتسيلر طوز ايله مخلوط صو دخى بت پرستلر عادتنك عينيدركه معبدلره كيريلور معبدلردن چقيلور ايكن جماعتلرك اوزرينه سرپرلر ايدى .

الوهیتلری اعتقاد اولنان صنملرك رسملرك
اوكنده كو په كوندوز موم یاقمق وبر خارقه
صورتیله وقوعبولان خلاصلر تداویلر اوزرینه
نذراً كتوریلن هدیه‌لری معبدلره آصمق وفضیلتلی
امواتی السهلر مرتبه‌سنه واردیرمق ایچون
ایدیلن قانونیزاسیونلر واسكیدن نیم معبود عد
اولنان قهرمانلر حقنده اولدیغی كبی بر طاقم
اعزه‌یی حامی طانیمق وقبرلرده‌كی امواتی معبود
اتخاذ ایتمك صورتلر صنملر اوكنده دیزچوكوب
ركوع و سجوده وارمق بتلره معجزه‌لر اسناد
ایتمك معابد ده كوچك محرابلر كرسیلر پیداسیله
ونلره و یوللره ومیدانلره و طاغ باشارینه هیكللر
ویمق ره‌لیقلری صنملری آلای ایله كزدیرمك
بوالایلرده كو په كوندوز موملر یاقوب موزیقه‌لر
چالەرق السهیلر اوقومق وپاپاسلرك تپه صاچلرینی
ررسم وآیین مخصوص ایله كسدیرمك واركك
نادین رهابینك ازدواجدن امتناع ایله برابر
عفیف قاللری ایچون تعهد ایتملری تحت مجبوریته
ونلمق كبی شیلر عن اصل بت پرستلكده
داخل اولدقلری حالده صكره دن دینه دخی

کیرمشلردر. باخصوص من‌القدیم ژوپیتره وسائر معبودلره نسبت ایدلمش اولان عینی هیکللر الیوم حضرت مریمه واعزهٔ سائره‌یه تخصیص قلنمشلردر. عینی عبادتلر عینی قانونلر دخی عقیدهٔ جدیده‌یه ادخال ایدلمشلردر. بونلره عینی کرامتلر عینی خارقه‌لر اسناد اولنورلر. الحاصل اسکی بت پرستلك تمامیله پاپیزم اولمش و پاپیزم دخی پاغانیزم پلانی اوزرینه عیناً قورلمشدر. اویله برصورتده‌که بت‌پرستلك ایله‌خرستیانلق آره‌سنده یالکز « مشابهت واردر » دنیله‌میوب یکدیکرینك عینیدر والسلام »

بز دیورزکه :

— درایه‌رك دسپوط نوتوندن نقل ایلدیکی سوزلر بوراده ختام بولدی. بونلره علاوةً کندیسنك سویلدیکی سوز- لری‌ده ترجمه‌یه دوامدن اول‌شونی‌ده علاوه ایده‌جکز حتی شائبهٔ تکرردن بیله احتراز ایتمکسزین اخطار ایلیه‌جکزکه درایه‌رك

بو یولده ادارهٔ کلام ایتمسی نصرانیتهقارشو
بر تعرض اولمیوب تاریخاً وعموماً معلوم
اولان احوالی شو نزاع علم ودین مسئله-
سنده سادهجه بر اخطاردن عبارت اولد-
یغی کبی بونلری بورایه بزم ترجمه ایتمکلکمز
دخی بر مقصد مدافعهکارانهیه مبتنی دکلدر.
بوراده مقصدمز بالکلیه بشقه بر شیدر.
اوده نتایج علومدن متولد اولان حکمتی
کویا کندیلرینه دین ومذهب اتخاذ ایلد-
کلری ادعاسنده بولنان متفلسفینه قارشو
کندی کنجلرمزك فکرحکمتلرینه دلالت
مقصدندن عبارتدر. متفلسفین مرقومهنك
علی‌الاطلاق دین نامنه کوستردکلری
خصومتك منازل ومراتبنی بیلمکسزین
اکلامقسزین کنجلرمز دخی اك بیوك

نعمت الٓهیه اولمق اوزره نائل بولندقلری
حکمت صحیحه‌یی تقدیر ایده میه‌رك بر
نظر لا ابالیانه ایله یوللرینی غائب ایتمسونلر
دینه اخطاری وجیبه‌دن عد ایلرز .
پرستشکاران علوم وحکمتك رد ایلدکلری
دینك نه‌دن عبارت اولدیغنی درایه‌ر بو
صورتده تصویر ایلدکدن صکره بر کره
آنی کوروب بر ده کندی اصول حکمت
دینیه‌مزده بو مثللو شیلرك مطلوب وملتزم
اولمدقلرینی دوشونمك ارشادمز ایچون
کافیدر . شمدیکی حالده بونی دوشونه -
جکمز کبی ایلروده حکمای مرقومه‌نك
علوم و فنونه موافق مذهب اولمق اوزره
تعیین وارائه ایده‌جکلری شیئك دخی
ایشته حکمت اسلامیه‌مزدن عبارت

قاله‌جغنی بعنایته تعالی میدان ثبوته قویه‌جق اولور ایسه‌ك اوزمان السنهٔ آوروپائیه ایله حکمت جدیدهٔ علمیه‌یی تحصیل ایدن کنجلرمز حکیم اولمق ایچون اسلامیتدن تباعد ایجاب ایتمك شویله طورسون بالعکس حکمت جدیده وحقیقیه ایله حکیم اولمق محضا اسلامیتده تکمل ایله میسر اوله‌جغنی کوروب اکلارلرده دینلرینه اکا کوره محبت ایدرلر. بو نتیجهٔ مسعوده‌یه وصولمزی عنایت سبحانیه‌دن رجا ایله دسپوط نوتوندن اقتباس ایلدیکی سوزلردن صکره‌درایه‌رك افاداتی ترجمه‌یه‌دخی مباشرت ایلیورز. دییورکه :

— ایشته دسپوط نوتون بویله دییور . فقط قسطنطین زماننه کلنجه هرنه قدر اهالینك اسکی عادات بت‌پرستانه‌یه رعایت ایتملرینه مساعده

ویرلمش وحتی بوعادتلرك دوام اجراسی آرزو
بیله ایدلمش ایسه‌ده خرستیان فرقه‌سی غالب
ونافذ اولوب قسطنطین کندی قوۀ حکومتیله
خرستیانلره معاونت وآنلری تأییدوتقویه ایتمکدن
خالی قالمز ایدی . ازنیق قونسیلنده الوهیت
مسیحیه طرفدارانه دخی بو یله معاونت ایلدی .
حتی آرییوس حقنده اوقدر دهشتلی طوراندی‌که
هرکیم بوملحدك برکتابنه مالك اولوب‌ده آنی
کندی اختیاریله یاقمزایسه النده بولندیغی زمان
اعدام اولنه‌جغنی دخی اعلان ایلدی . بالآخره
ایمپراطور کنج تئودوس طرفندن دسپوط
نسطوریوس‌دخی ینه‌بوصورتله مصره نفی‌ایدلدی .
بت پرستلرك دخی کندی طرفدارلری دوستلری
اوله‌رق داخل مملکتده برچوق قدیم پاتریسیه‌ن
فاملیالری وار ایدی . اسکی مسالك حکمیه
سالکلری دخی بونلر ایله طرفدار ایدیلر . حتی
خصملری اولان نصرانیلره استحقار ایله باقه‌رق
علوم وفنونك عقل بشری برصورت سربستانه‌ده
استعمالدن بشقه بر شی ایله حاصل اوله‌میه‌جغنی
ادعاسنی التزام ایدرلر ایدی . نصرانیلر ایسه

بالعكس كافۀ علومك تورات وانجيللرده بولنوب بناءً عليه آنجق احاديث كنيسائيه ايله تعليم اولنه‌بيله‌جكنى ادعا ايدييورلر ايدى . كتب مقدسه‌ده حق تعالى بزه اقصاى حقايقى بيان ايتمك ايله قالميوب بلكه بزه بيلديرمك ايسته‌ديكى سائر شيلرك دخى كافه‌سنى بيلديرمش اولديغى ادعاسنده بولنورلر ايدى . ديمك اوليوركه كتب مقدسه انسانه لازم اولان معلوماتك كافه‌سنى شاملدر ديه اعتقاد ايديليور ايدى . ايشته كنيسانك بوادعاسى حكومت ايمپراطوريه طرفندن دخى مظاهرت ماديه ايله تأييد ايدلديكندن كنيسا امور عقليه يه كنديسندن بشقه هيچ بركيمسه‌نك مداخله‌سنى چكه‌ميور ايدى. ايشته علومك « علوم مقدسه » و « علوم عقليه » ديه ايكى يه انقسامى بووجهله وقوعه كلمشدر . ايشته ايكى فرقۀ متخالفه دخى ايلك دفعه اولمق اوزره بووجهله ميدان مبارزه‌يه چيقمشدر. بريسى دليل اوله‌رق عقل وفكرى وديكرى دخى يالكز پاپاسلرك ادعا ايلدكلرى سنوحات لايخطيانه‌يى اتخاذ ايتمشلر ايدى . بت پرستلك كندى فيلسوفلرينك علومنه مراجعت

ایدر نصرانیت دخی « آباء کنیسائیه » دنیلن عالملر ینـك سنوحاتنه التجا ایلر ایدی . ایمدی کنیسا هر علوم و فنونه عائد مباحثده یالکز کندیسنی حکم کورمك طورینی طاقندی. مسائل علومه دائر هرنه‌یه نه‌یولده قرار ویرر ایسه‌ آنی جبراً مرعی طوتمق ایچون حکومتك آهنین پنچه‌سنه کووه‌نور ایدی. بوصورتله مستقبلده اوینایه‌جغی اویونلری کندیسنه میسر ایده‌جك بریوله کیرمش ایدی. بیك سنه‌دن زیاده برزمان اوروپاده مانع ترقی‌اولمق صورتنی آلدی کیتدی. خرستیانلغك بالکلیه وضعیت اصلیه‌سندن چیقه‌رق عن اصل بر دین ایکن بعدما بر مسلك سیاسی صورتنی آلمسی تمام قسطنطین زماننده وقوعه کلوب هرنه قدر من جهة بومسلك ینه اسکی بت پرستلك دیمك اولمش ایسه‌ده دیکر جهتدن اساطیر یونانیه‌یی مرتبهٔ غایه‌سنه قدر اکمال ایتمش اولدی. بر قاعدهٔ کلیهٔ طبیعیه‌در که ایکی جسم مصادمه ایلدکلری زمان ایکیسنكده شکل ووضعیتلری دکیشور. خرستیانلق بت پرستلك

ایله تعدیل اولندیغی کبی بت پرستلك دخی
خرستیانلق ایله تعدیل اولندی.

بز دیورزکه :

— ایشته علم ایله دینك اصل مبدأ
مجادله‌سنی دراپه‌ر بوفقره ده کوستریبور.
دیدیکی سوزلر قارئلرمز طرفندن اهمیت
لایقه‌سیله وبردقت لازمه ایله اوقونمشلر
ایسه کورلمشدرکه نصرانیت علوم ریاضیه
وطبیعیه وعقلیه کبی شیلری دخی احتوا
ادعاسنه قالقشدیغی ایچون صورت مطلقه‌ده
دین اولمق صفتندن خارجه چیقمشدرده
علوم دخی آنك ایچون میدان مخالفته
آتلمشدر. لکن بوکا مقابل علوم صورت
مطلقه‌ده علم اولمقلق حدودینك خارجنه
چیقمسه ودینه تعرض ایتمسه ایدی مسئله
بویله بیك سنه دوام ایده‌جك بر مجادلهٔ

مدهشه صورتنی آلەمز ایدی. اوت علوم دخی کندی حدود طبیعیه‌سنك خارجنه چیقمقده‌در . بونی شو کندی زمانمزده دخی کوریورز . زیرا بوکونکی کونده دخی مجادلهٔ علم و دین دوام ایلمکده بولنمشدر . هم ده اك بیوك شدتنی اصل بو زمان آلمشدر. علومك دخی کندی حدود مخصوصه‌سی خارجنه چیقمش اولمسی شو وجهله‌درکه : علم علی‌الاعلا اطلاق اولنان علوم ریاضیه ایکی قسم عظیمه بالانقسام بریسی اعداددن ودیکری ابعاددن بحثه مختص اولدیغی وصحت وثبوتده علوم ریاضیه‌یه ثانی اولان علوم طبیعیه دخی ایکی قسمه بالانقسام بریسی اجسامك خواص ظاهره‌سی و دیکری ترکیبات

طبیعیه‌سیله اشتغاله منحصر بولندیغی حالده
ارباب علوم بوحدود طبیعیه‌نك خارجنه
چیقه‌رق « مه‌تافیزیق » نامیله تصورات
ذهنیه‌یه دخی وارمشلردر . ایشته تجاوز
حدود دخی بودر . واقعا تصورات ذهنیه
امرنده دخی معلومات ریاضیه وطبیعیه‌نك
بیوك یاردیمی اوله‌جغی درکار ایسه‌ده
مسائل تصوریه هیچ بروقتده مسائل
ریاضیه کبی قطعیت پیدا ایده‌مز . برشیئی
« شویله‌در » دیه « بیلمك » بشقه‌در بر
شیئی « شویله‌اولملیدر » دیه « دوشونمك »
دخی بشقه‌در . بونك برنجیسنه « علم »
وایکنجیسنه دخی « اعتقاد » دیمشلردر .
اعتقادیاتده علمیات قدر قطعیت اولسه
ایدی بو انقسامه حاجت اولمز ایدی .

اوحالده بومجادله یه دخی لزوم کورلمزایدی. اعتقادیاتك علمیات ایله برلشمسنده قطعیت شویله طورسون کندی حدودی داخلنده توحدی دخی قطعیت پیدا ایده‌مز «ایکی کره ایکی‌درت‌ایدر» و«ایکی‌نقطه آره‌سنده اقصر طریق خط مستقیمدر» و «تیمور کندی حجمنه مساوی صودن آغردر» و «صو ایکی غازدن مترکب وممتزجدر» دینلدیکی‌زمان بودرت سوزك ایلك ایکیسنه هیچ برکیمسه‌مخالفت‌ایده‌مز صوك ایکیسنه ده‌الحالةهذه مخالفت اولنه‌مز. تا که‌برتدقیق وتحلیل جدید مادةً بوسوزلرك خطاسنی اثبات‌ایده! اما مه‌تا فیزیق عالمنه کچیلوب‌ده مثلا «خیروشر تجلئ واحد اثریمیدر؟ تجلتیین اثریمی؟» سؤالنه ایکی احتمالك

هانكیسنه كوره جواب ویریله‌جك اولسه
او جواب‌ده اعتراضـدن مصون اوله‌مز.
هم‌ده هر اعتراض ینه اساساً مه‌تافیزیقه مستند
براهین ایله تعلیل دخی ایدیله‌بیلور. بو حالده
محاسبلر مهندسلر فیزیقجیلر وكیمیاجیلر
آره‌سنده مخالفت اوله‌مز ایكن مه‌تافزیقجیلر
آره‌سنده بیك درلو مخالفتلر اولور. بناءً علیه
حقیقهً عاشق حقیقت اولان آدم فلاسفه‌نك
ادیانه ادیانك فلاسفه‌یه مخالفتی مسئله‌سندن
طولایی اوزولمز. دوشـونورکه اختلاف
یالکز ذاتاً مخالف اولمق شانلرندن بولنان
بو ایكی فرقه‌یه منحصر دكلـدر. بونلرك
هر بری آره‌سنده‌ده اختلاف واردر. ادیان
متخـالف اولدیغی كبی دین واحـده تابع
اولانلر دخی متخالفدرلر. حكمت متخالف

اولدیغی کبی حکمت واحدەیە تابع اولانلر
دخی متخالفدرلر. ازجملە سقراطك حکمت
الٓهیەسی ارسطو و فلاطون مکتبلرنجە دوچار
تخلف اولدیغی کبی حکمت فلاطونیە دخی
اسکی و یکی فلاطونیلر مکتبلرنجە متخا-
لفدرلر . بو تخالفلرك سببی ایسە ریاضی
و فیزیقی اولمیوب مەتا فیزیقی اولمسندن یعنی
علمی وفنی اولمیوب تصوری واعتقادی
بولنمسندندر. ایلرودە بومسئلۀ نازکە لیاقت
واهمیتنە متناسباً بسط وتمهید قلنەجقدر.
بوراده ایسە شوقدرجق اخطارمز اوزرینە
اصل شونیدە علاوە ایدەرك دیەجکزکە
درایەر یوقاریکی فقرەسندە قصد اصلیسنی
براز دها توضیح ایلمش اولەرق اصل
اعتراض اولنەجق شی دین نصرانیت بیلە

اولمديغنى وبلكه صكره‌دن ايشـك ايچنه
بر طاقم آمال ومقاصد سـياسيه ايله برابر
علومه مخالفت مقصـدينك دخى قاتلمش
بولنمسـنه اعتراض ايلديكنى كوسـترمش
اوليور. اما دين عليهنده بويله برتعرضده
بولنه‌بيلمك ايچون انجيللرى مساعد دخى
كورييور. زيرا فى‌الواقع انجيللرده يالكز
علوم دنيويه ايله دكل اموردينيه ايله دخى
اشتغاله مساعده يوقدر. بوعدم مساعده‌يى
كنيسا اربابى سوء استعمال ايدرك‌درايه‌رك
دهـا ايلرويه طوغرى شرح وايضـاح
ايليه‌جكى وجهـله كندى تجويز كرده‌سى
اولان شيلردن ماعدا علوم ومعارفى قطعياً
محوه قدر يور يمشـلردر. لكن بو تعرض
بر « دين » دكلـدر . بر پولتيقـه‌در .

نصل كه يالكز انجيللر بيله « دين محض » ويا خود « محض دين » دكلدرلر. آنلردن بشقه دخى كتب سماويه واردر. ازجمله اك صكره كيسى اك مكمل اولان قرآن كه علوم ايله اشتغالى منع شويله طورسون يرى صره‌سى كلديكى زمان تعييناً تصريح ايديله جكى وجهله امر ايلمكده‌در. حال بوكه قرآن دخى رطب و يابس هر شيئى جامعدر. اما بوجامعيتدن مقصد « آنسيقلوپدى » اولمسى تخيلنه قدر واريله جق اولور ايسه بو صاف درونلغه كولمك ايجاب ايدر. رطب ويابس هرشيئك « پرنسيب » نى يعنى روحنى فكرينى جامع ديمكدر. اوپرنسيبلر اوزرينه بالابتنا اهل اسلام علوم مذكوره ايله اشتغاله مأموردر.

بواشتغال علوم مذكوره‌نك بسط وتمهيدى
صورتيله اوله‌جغى آشكاردر . يوقسه حد
ذاتنده اوكتاب إلٰهينك كنديسى بيله بسط
وتمهيد لزومندن وارسته دكلدركه بوكا
اربابنك اصطلاحنجه « تفسير » و« تأويل »
ديرلر. ايمدى بوندن اول دخى برنبذه‌جك
ديمش اولديغمز وجهله اذكياى شبان
اسلاميه‌مزه اخطار ايدرزكه آوروپاجه
علوم وحكمياته استناداً على الاطلاق دين
نامنه ايديلن تعرضلردن دين اسلام مصوندر.
زيرا تعرضلرك نه‌لردن عبارت اولدقلرى
تحليل ايدلدكجه اوتعرضلرك اسلامه واقع
اوله‌ميه‌جقلرى كندى كنديسنه توضح
ايلمكده‌در . مسئله‌يى كنجلرمز كندى
ذكاوت و فطانت عالمانه وحكيمانه‌لريله

عريض وعميق تتبع وتدقيق ايتمينجه ولوكه دراپه‌رلرك اولسون هركيمك اولور ايسه اولسون تسويلاتنه قاپيلى ويره‌جك اولورلرايسه تحقيقاً دكل تقليداً برفيلسوف اولمش اولورلر . تقليد ايسه نه اصول دينده نه اصول حكمتده تحقيق قدر مقبول دكلدر .

بوفقره‌دن صكره دراپه‌ر آريوس نام دسپوطك الوهيت مسيح ادعاسنه نصل مخالفت ايلديكنى وازنيق قونسيلنك نصل قورلديغنى ومسئلهٔ الوهيته نه يولده قرار ويرلديكنى وخرستيانلغك بت پرستلكه قارشو قوهٔ جبريه وسيفيه ايله نصل محافظه ومدافعه ايدلديكنى حكايه يه كير- يشيوركه بونلرك كافه‌سى مدافعه‌لرمز جلد-

لريله قارئين اسلاميه‌نك معلوملری اولوب فقط بو صره‌ده باشلیجه ایکی فقره ایراد ایلیورکه آنلر هر زمان ایچون بیلنمسی لازم کلن شیلر اولدیغندن بروجه‌ آتی ترجمه اولنیورلر. درایه‌ر دییورکه :

— اسکندریه دسپوتلغی کرسیسنده تئوفیل بولنیورایدی. من‌القدیم اوزیرس معبدی اولان برمحل طرف حکومتدن خرستیانلره ترك اولنه‌رق اوراده برکنیسا انشاسی ایچون یرقاز یلور ایکن اسکی بت پرستلك آیيننك فاحشانه برحالنی مصور محکوك برمرمرچیقه‌رق تئوفیل بونی خلقك نظرکاه تماشاسنه عرض ایله خلق طرفندن‌ده استهزاله باشلانمش ایدی. بت‌پرستلر نصارایه بودرجه‌لره قدر حق وصلاحیت ویرلمسندن‌طولایی فنا حالده متأثر اولدیلر . نصرانیلر اوزرینه هجوم ایلدیلر. ایکی طرفدن ایجه آدم مجروح ومقتول دوشدیلر . بونك اوزرینه ایمپراطور بت پرستلره قارشو عسکر چکدی. بت پرستلر

سراپیون محله‌سنه تحصن ایلدیلر . تئوفیل ایسه
ایمپراطورك امریله محلهٔ مذکوره‌یی هدم وتخریبه
باشلایه‌رق او مشهور اسکندریه کتبخانه‌سی
قیصر روم تخریباتندن قورتلمش اولدیغی حالده
بودفعه نصارا تخریباتدن قورتیله‌میه‌رق ویران
ومحو ایدلدی .

بز دییورزکه :

— ایشته فقره‌نك بریسی بودر .
معلومدرکه مؤلفین نصارادن بعضلری
اسکندریه کتبخانه‌سنك هدم ومحوینی
فتح مصر اثناسنده اهل اسلامه عطفاً
کتابلر یازمشلر وبویله موسسات علمیه‌یی
تخریب ایتمکی تجویزندن طولایی اسلام
علیهنده فنا فنا سوزلر سویله‌مشلردر .
بو سوزلر مجرد غرضدن طولایی ایسه
سویلیانلرك نه‌درجه‌لرده معیوب طوتلملری
لازم کله‌جکی تفصیلدن مستغنیدر . یوق

بوکا دائر کتب عتیقهٔ نصاراده موجـود
اولان قیودی کورمکسزین بیلمکسزین
یازیلی و یرمش ایسه بو یله جهل اوزرینه
بر دیانت حقیقیه وملت متمدنه علیهنه حکملر
اعطـا ایدیلی ویرمك دخی ممدوحیت صا-
یبله‌مز. ایکنجی فقره‌یی‌ده درایه‌ر بروجه
آتی ایراد ایلیور. دییورکه :

— بعده تئوفیلك صندالیٔ دسپوطپسنه‌یکـی
سن سـیریل اوتورمش ایدی . اسکندریه
خرستیانلرینك آنی انتخابی غایت فصیح وبلیغ
خطبادن اولمسندن ناشی ایدی . حضرت مریمه
دخی پرستش آیننی وضع ایدنلرك وصالحهٔ مشار
الیها حضرتلرینی‌ده معبودیت مرتبه‌سنه واردیرا-
نلرك‌ده بریسی بوسن‌سیریلدر. فقط مومی الیهك
نصارا اوزرنده‌کی نفوذی هیپاتی‌نامنده برفیلسوف
قادین طرفنـدن کسر ایدیلیور ایدی . بو هیپاتی
مشـهور تئونك قزی اولوب علوم ریاضیـه‌ده
یکتا برمعلمه ایدی. یالکز ارسطو و فلاطون

مسالك حكمتلرینی شرح ایله قالمیوب آپوللونیوس
وسائر مهندسلرك آثارینی دخی شرح ایلمکده
ایدی . مکتبنك قپوسی اوکنده هرکون غایت
سوسلی عربه‌لر سلسله‌بند انتظام اولورلر ایدی.
زیرا بونلرك اصحابی‌اولوب اسکندریه‌نك الك کبار
الك ذکی اهالیسی دیمك اولان ذاتلر معلمهٔ مومی
الیهانك درسنده حاضر بولنورلر ایدی. معلمهٔ
مومی‌الیها برمسئله اوزرینه بیان افکار ایدییور
ایدی‌که من القدیم انسانلرك مراقنی موجب اوله
کلدیکی کبی الی نهایه دخی موجب مراق اوله
کیده‌جکی درکار بولندیغی حالده نه شمدی‌یه قدر
قطعیاً حل اولنمش نه‌ده بوندن صکره قطعیاً
حل اولنه‌جقدر. اومسئله ایسه « بن نه‌یم ؟ نره‌یه
کیدییورم ؟ نه‌لری بیلیورم ؟ » مسئله‌سیدر .
هیپاتی ایله سن سیریل یعنی حکمت ایله دین
برلکده حسن امتزاج ایده‌بیلورلرمی.؟ بونك عدم
امکانی الك اول سیریل حل ایده‌رك اواحتساس
موجبنجه حرکته قیام ایلدی. پسپایکان اهالی‌یی
تحریك ایده‌رك تمام معلمهٔ مومی‌الیها مکتبه کیدر

ایکن بیچاره‌نك اوزرینه هجوم ایلدیلر. مهاجملر میاننده بر چوق پاپاسلر دخی وار ایدی. قادینجغزی البسه‌سندن عریان ایدوب کلیسا ایچنه صوقه‌رق اوراده اولدردکدن صکره جسدینی دخی پارچه پارچه ایلدیلر. بو مدهش جنایتدن طولایی سیریل استنطاقدکل استجواب بیله اولنمدی. ایشته بویله کتبخانه‌نك تخریبی و برمعلمه‌نك اعدامیله اوقوجه بطلمیوسلرك جمع ایلمش اولدقلری حکمت و علوم اسکندریه‌دن محو ایدلدی. حتی بیوك کتبخانه‌نك همشیره‌سی عد اولنان کوچك کتبخانه دخی محو ایدلدی. بعدما کیمسه تعلیم علوم وتدریس حکمیات ایده‌مز اولدی. چونکه بوکا هرکیم جسارت آله‌جق اولسه حالی هیپاتینك حالنه بکزه‌یه‌جکی درکار ایدی. بوندن صکره فکر بشرك عدم سر بستیسی محدودیتی دوری حلول ایتمش اولدی. هرکس کنیسانك دوشوندیکی کبی دوشونمکه مجبور اولمق لازم کلدی. بو زمان تاریخی دخی میلاد عیسانك ٤١٤ سنه‌سی ایدی که آتنه‌ده بیله یونان

علوم وحكمياتى تدريسدن منع اولندى . حقيقت كونك بريسندهايمپراطورژوستينيه‌نك امريله بتون مكتبلر تعطيل ايديله‌رك تدريس علوم منع ايدلدى .

بز ديبوروزكه :

— معلمه هيپاتى يى بوصورتله اعدام ايتديرن سن سيريلك غيرت مفرطهٔ نصرانيه‌سى بوندنده عبارت دكلدر. دين حضرت عيسايى صافيت اصليه‌سى اوزره محافظه غيرتنده بولنان مشهورنسطوريوسى دخى عقللره حيرت ويره‌جك برانتريقه ايله محو ايلمشدركه ايلروده اوچنجى بابك برنجى فقره‌سنده درايه طرفندن حكايه و تفصيل ايديله جكدر . اوحكايه‌يى ينه محل مذكوره ترك ايده‌لم ده درايه‌رك بورادهسويلديكى قدر سوز ايله بالا كتفا فقط بر دقت حكيمانه ايله دوشونه لم كه :

اوت! سماوی و حقیقی دینلر آثار وحی ربانیدرلر. علوم تعلیمیه وتجربیه دخی عقل و فطانتك محصول ثمراتیدرلر. لکن وحی الٰهی نەدر؟ کیملره مخصوصدر: بورالری حکمت مقدسهٔ اسلامیەنك تعیینی وجهله تعیین اولنمقسزین اولو اورته محاکاته کیریشیله‌جك اولور ایسه نقطهٔ حقیقت بولنەمز. عند الاسلام تعیین اولنمشدرکه وحی الٰهی پیغمبران ذیشانك آیینهٔ قلوب منورەسنه پرتوافزا اولان تجلیات حقایقدر. جناب پیر حکمت ضمیر مولانای رومی قدس الله سره السامی کتاب مثنوئ معنویده بونی:

وحی چه بود گفتن از راز درون

گفتار حقیقت نثاریله بیان بیورمشلردر.

اشبو فیض الٰهی بالکلیه خاص اولمیوب
ینه علم وقدرت الٰهیه ایله آنده عمومیت
دخی واردر. قرنجه‌نك آرینك دخی مظهر
وحی الٰهی اولدقلری قرأن کریمده اخبار
بیورلمشدر. فقط عند الحقیقه وحی قلوب
منورهٔ انبیای کرامه وقوع بولان تجلیات
ربانیه‌یه تخصیصاً تعبیر اولنوب اولیای
کرامك مظهر اولدقلری تجلیات
و سنوحاته « الهام » تعبیر ایدلمشدر . بو
حالده آثار وحیك موافق حکمت اولمسنه
نصل اشتباه ایدیله‌بیلورکه عقل بشر واره
واره انجق او درجه‌یه واره‌بیلور دنیالمك
دخی ناقص قالور . حقیقت محضه اوله‌
بیلسه اوله‌بیلسه آنجق اندن عبارت اوله‌
بیلمك اقتضا ایدر . بو یولده‌کی آثار

وحيك ايسه علوم ايله مستدل بولنان
حقايقه مباينتی نصل وارد خاطر اوله‌
بيلور ؟ اما بشقه بردين وار ايمش‌ده او
اودينده بشريت دائره‌سی داخلندن خارجه
چيقه‌مامق شانلرندن اولان برطاقم كيمسه‌
لرك خاطرلرينه نه كلورايسه عين حقيقتدر
ديه قبول اولنمق ايجاب ايدرايمش! ايكی
ايكينك بش وياخود اوچ ايده‌چكنی حكم ايتسه
دخی اينانمق ايجاب ايلرايمش. بوصورتده
ظنون و اوهام شخصيه ايله حقيقت وحی
ربانی آره‌سنده كی فرقی تقدير ايده‌ميانلره
ديه‌جكمز نه اوله‌بيلور ؟ درايه‌ر ديبوركه
«علم ايسه عقل و فطانتك محصول ثمراتيدر»
پك اعلا! اعتراضمز يوقدر. فقط جوهر
عقل هانكی مشكات كلی وازليدن مقتبسدر؟

انسانك ایلك مكتب علم و عرفانی اولان
« ولقد علمنا ..... » اوجكاه عالیسندن
دكلمی؟ عقل و حكمت دخی برعنایت ربانیه
اولدیغنی قرأن كریم « هركیمه عقل و حكمت
ویرلمش ایسه خیر كثیر ویرلمش دیمكدر »
معناسندهكی قول شریف ایله تأیید ایلیور.
عقل و فكر وفطانتی امراض وساوس
واوهامدن مصون وصافی بولندیرمش اولور
ایسهك اصل مهبط وحی والهام ربانیی بولمش
اولورز. معلومدركه نبوت وولایت ایچون
عقلك تمامیسی شرائط اساسیهدندر. عقل
واذعان عرفان الٓهیایله تزین ایلرایسه انك
تعقلاتی دخی حقایق ازلیهیه موافق
بولورز. علومك بونجه كشفیاتی فی الحقیقه
نهدن عبارتدرلر؟ اسرار خلقت الٓهیهیه

خفـایای حکمت ربانیـه‌یه یقین حاصـل
ایتمکدن عبارت دکلی ؟ حکمت اسـلامیه
نظرنده بونلرك مردودیتی لزومنه قناعت
ایده‌بیله‌جك فرد واحد کلامشـدر . اما
اوروپاجه بعض عقلای جدیده‌ده امثـالی
کورلدیکی وجهله امراض نفسانیه واوهام
شیطانیه‌یی عقل سـلیم ظن ایدوب‌ده انك
توهمات و توسـوساتی حقایق دینیه‌یه بیله
مرجح قطعیاتدن عد ایده‌جك اولورایسه‌ك
کرچکـدن یولمزی غائب ایدرز . بو ایکی
درلو عقلك محصـولنی و آنلرك انسـان
اوزرنده درکار اولان تأثیرات سوقیه‌سنی
موازنه‌یه مدار اولمق ایچون شـو میزانی
عرض‌ایده‌لم که : ایشـته سزه برمشرح !
انسـانك وجودینی تشریحـه کیرشمش .

اعضـای وجودك تشـكلات مقانیقیه سنی بعد التعیین وظائفنی تعیین ایلمش . آندن دخی خواص روحیه‌سنه بالانتقال دوشو- نمش كه انسان دنیلن شی لحم وشـحمدن عظام و اعصـابدن یاپلمش بر ما كنه‌در . اوما كنه‌نك حركاتی حیات دنیلن شـیئی وبوزلمسی ممات دنیلن كیفیتی ایقاع ایلیور. بوتشكل آبادن اجداده تا ازله قدر كیتدیكی كبی اولاددن احفاده تا ابده قدرده كیده- جكدر. بونده اویله «آله» اتخاذاولنه‌جق برصانعك صنعی یوقدر. شمدی شومشرح اولانجه عقل وفكر بنی اوكنده‌كی ما كنه- نك چرخلرینه طولاشدیرمش برزواللیدن بشقه نه‌در؟ دوشونملیدركه بوما كنه برجسم مركب و متحرك اولوب اجسـامده اصل

اولان ایسه سکوندر. محرکسز حرکت
محالدر. انسانده تحرك ایکی یه منقسم
اولوب بریسی حرکت اختیاریه ودیکری
حرکت غیراختیاریه‌در. بوایکی درلوحرکت
یکدیکر یله متداخل ومتدارج اولوب حتی
حرکت اختیاریه بیله غیراختیاریه یه تابعدر.
بناءً علیه بو قدر دقیق بر ماکنه‌نك خلقتی
توارثه وابسته اولمق عدیم الاحتمال اولوب
برصانعه احتیاج و افتقاری درکاردر.
لکن ینه او ماکنه‌نك جملهٔ قابلیاتندن
اولان عقل انجق بواحتیاج وافتقاری تفهم
و تعقله مقتدر اوله بیلوب صانعك تعیین
ماهیتی امرنده ینه او صانعك مصنوع ید
قدرتی اولمقلغی موجب عجزدر. ایشته بوده
برمشرحدر. بو مشرح حقیقت دینیه‌یی

انكار شو يله طورسون « تشريح كورميان حق طانيه‌مز » ديمشدر. ايمدى بزديرزكه مجادله حقيقت دينيه حقيقت علميه آره‌سنده دكلدر. او ايكى حقيقت شئ واحددر. هر ايكيسى مشكات واحددن پرتو انداز اولمش نور يكانه‌در. اصل جدال دينى سوء تفسيره اوغراتانلر ايله علومى سوء استعماله اوغراتانلر آره‌سنده‌در . بونلر وارسونلر مجادله‌يى نره‌يه قدر ايسترلر ايسه اورايه قدر كوتورسونلر.

بزدرايه‌رى يالكز تتبعات بشريه نتايجى اولان علومه حصر نظر اهميت ايده‌رك دين صورتنده تجلى ايدن آثار وحى الٓهى‌يى نظر بى قيدى ايله تلقى ايلمسندن طولايى غضوبانه بر صورتده مؤاخذه ايتميز. آنك

اهمیت ومقبولیتدن اسقاط ایلدیکی وحیه
اوروپالیلر اصطلاحنده « رەوەلاسیون »
دیرلرکه آنی تعریف یولنده ویریلن ایضاحاته
نظراً او یله بر شی اسلامده موجود اولمق
شویله طورسون متصور بیله دکلدر. رەوە
لاسیون عادتا طوغریدن طوغری یه سمت
سمواتدن اشارتلر منکشف اولمق کبی برشی
اولوب حتی اکا استناداولنان فیض دخی بتون
نصرانیت کنیساسنه شامل ایمش. لایخطیلك
دخی بوندن طولایی ایمش. بزده ایسه
علمای کرام حضراتنك استخراج احکامنه
« اجتهاد » دینلورکه صورت تعبیرندن دخی
مستبان اولەجغی وجهله تحری حقیقت
امرنده صرف ما حصل اقتدار ایتمکی
مستلزمدر . اما اجتهاد دخی لایخطی

دکلدر . زیرا مجتهد دخی خطا ایدر .
فقط مجتهد خطا بیله ایتسه نیتی تحرئ
حقیقت اولدیغی ایچون مکافاةً ینه مثاب
اولور . اجتهادی موافق حقیقت اولدیغی
صورتده ایسه بو ثوابك اون مثلیله
مکافاتلانور . بوکا مقابل آباء کنیسائیه‌نك
لایخطیاکی حکم اولنوب حال بوکه خطادن
سلامتلرینی اثبات ایده‌جك هیچ بر برهان
معقول کوستریله‌مز. کندیلری پیغمبر
دکلدرلر. آنلر دکل آ اصحاب اناجیل بیله
پیغمبراندن دکلدرلر. انجیللری حضرت
مسیحك تقریر واملاسیله یازمامشلردر.
کندیلکلرندن یازمشلردر . واقعا کنیسا
بونلری رسوللردن عد ایدرك انجیللری
روح‌القدس ایله یازدقلرینی حکم ایدر.

ایسەدە بوحکم نصل طوغری اولەبیلورکە
انجیللر پك چوق بحثلردە یکدیکریلە متناـ
قضدرلر. حق ایسە بردن زیادە اولەمیەـ
جغندن احکام متناقضەنك هر هانکیسنە
حق دینلەجك اولور ایسە دیکرلرینك
بطلانی طبیعیدر. یا آثار وحیدە بویلە بر
شی اولورمی؟ ایشتە درایەر بورالرینی
دوشونەرك والنە قوت وقدرت کچر کچمز
نصرانیتك علومی محوە یوریدیکنی کورەرك
بالطبع دیندن اعراض وعلومە انهماك
ایلمکدەدر. یوقسە دین اسلام طرف
الٓهیدن لسان پیغمبر ایلە درایەرە:

« بز انسانی ناطقیت قدرتیلە ممتاز
وعاقل یاراتدق. اکا مبادئ علومی تعلیم
ایچون تعلم استعدادینی دخی ویردك.

بو كائناتده يد خلقتدن نه چيقمش ايسه
بر قانون منتظمه تبعيتله ياراتلمشدركه
اوقانونك واضعى و بناءً عليه مكوناتك
اصل خالقى بزز. طاغلر ارتفاعلريله صحرالر
دريالر وسعتلريله انظار حيرتكزى جلب
ايتميورلرمى ؟ آنلر دخى هپ آثار صنع
وقدرت الهيه‌مزدرلر. روزكارلرك وزانى
ياغمورلرك نزولنى و بونلرك فيضيله اوتلرك
انباتنى لايتغير قانون حكمته ربط ايدن
هپ بزعظيم الشانز. برطامله نطفه‌يى پيختى
و صور سائره‌دن كچوره‌رك انسان حالنه
قويوب آنى انوار عرفان ايله تنوير
ايليان هپ بزز . اوزرنده ساكن
اولديغكز ارض سياره دخى دها نيجه
يوز بيك دانه‌سى كوزلريكزك اوكنده

طوران عوالمك الك كوچكلرندن بريسيدر.
بونلردن ايستديكمزى يورتوب ايستد.
يكمزى طوردير تمغه‌مقتدر اولديغمزى چشم
حكمت وديدهٔ عرفانكزه كوسترمك ايچون
كيمنى ثابت كيمنى سيار قيلدق. هر تجلى
بزدن اولديغنى كوسترمك ايچون بعضلرينى
منير وبعضلرينى مستنير ايلدك. بوخلقتلردن
مرامز كندى آثار قدرتمزى ابراز ايله
طانتمقدر. بوعرفانك دخى بين المخلوقات
جمله‌دن زياده انسانده حصولنى ايسترز.
زيرا اكمل مخلوقاتمز نوع بشر اولوب آنك
عظمت واجلال ربانيمزى اقراراً تقديراً
تعبدى اقدم مطاليبمزدندر. اى انسان!
ربكى طانيمق ايچون ربكك مخلوقنى تتبع
ايت. هرشيئى تفحص قيل. حتى يريوزنده

کزوب ابنای نوعکزدن مقدما کلش وسز
دن زیاده قوت و قدرت پیدا ایلمش
بولنانلرك عاقبتلرینی ده کور. هب بوتحو-
لات ارادهٔ سبحانیهم ایله اولمشدر. سن
دخی ید اختیار واراده مدهسك . نظر
حکمتکی آج ! »

دیه‌جك اولسه درایه‌رك بو سوزلری
علومه و فنونه مغایر بوله‌رق رد ایتمسی
قابلمیدر ؟ ایشته اسلام بودر . علومی رد
ایتمك منع ایلمك محض حکمت اولان بو
دینك کاری دکلدر. برهیئی بر مهندس
برطبیب برفیلسوف برتاریخ طبیعی اربابی
والحاصل علومه منتسب اولان برآدم آثار
قدرت الٓهیه‌یی البته برجاهلدن اعلا تقدیر
ایده‌بیلور. اویله ایسه انك ایماننده کی

كمال دخی البته بر جاهلدن زیاده اولور.
کتاب الهینك قویدیغی اساسه مخالفته
ارباب علومك لزومی بیله یوقدر. ذات
رسالتپناه بیله « بن‌ده سزك کبی بر آدمم.
یالکز فیوضات وحی الهی ایله متفیضم.
ربمك بکا تعلیم ایلدیکندن و بنم ده سزه
تبلیغ ایتدیکمدن بشقه برشی بیلمم. سز
امور دنیاده اعلمسکز » دیمش وامر دینك
حدودینی قطعیاً تعیین ایلیوب انك خارجنه
چیقمامشدر. اسلامده الله واحد
و ذوالجلالدن بشقه حاکم یوقدر. جناب
رسالتپناه بیله امر و نهی الهی یه سائر
افراد امت کبی وحتی دها زیاده مکملاً
تابعدر. اصحاب کرامی و علما وصلحای
امت کاملاً بو اثره تابعدرلر. امر دینده

هیچ بر کیمسه نك هیچ بر کیمسه دن
استثناسی یوقدر. هر کس مساوات کامله
وقطعیه یه نائلدر. بوقاعدهٔ مساواتك یالکز
بر مستثناسی واردرکه او دخی « بیلنلر
و بیلمیانلر مساوی اولورلرمی ؟ » حکم
شریفنی مبین اولان آیت کریمه ده بیان
اولندیغی وجهله علومك و علمانك لهنده
بر استثنادر . ایشته اصل سبب وحکمتی
بودرکه اسلامده بر آدم نه قدر علم ونه
درجه لرده حکمت پیدا ایدر ایسه دینجه
قوتی دخی اونسبتده آرتار. ادیان ومذاهب
سائره بونك خلافنه در . بو سوزلری
درایه ر ایچون سویله میوب اصل کنج
متفننلرمز ایچون سویلیورزکه مجادلهٔ علم
و دین امرنده درایه رك ایراد ایلمکده

بولندیغی حقایقی دها بشقه برنظر حکمتله اوقویوب استفادهٔ صحیحه‌لرینی تأمین ایلسونلر دیه! ایشته نوبت کلامی ینه دراپه‌ره ترك ایلیورز. دیورکه:

— روما ایمپراطورلغنك ایالات شرقیه‌سنده بواحوال وقوعه کلمکده بولندیغی اثناده احوال مذکوره‌یی حصوله کتورمش اولان ذکاوت وفطانت بشریه غرب طرفنده تکرار یقظانه کلیور ایدی. په‌لاژ نامنی آلان بریتانیالی بر پاپاس اوروپای غربی ایله آفریقانك شمال طرفلرینی جولان ایدرك اوته‌دنبری عندالنصارا شهرت بوله کلمش اولدیغی وجهله دنیاده انسانلر ایچون جزای ممات حضرت آدمك زله‌سی مسؤلیتندن متولد اولمدیغنی واولاد آدمك خلقت طبیعیه‌سی جهتیله فانی و مستعد موت اولدیغنی وحضرت آدمك دوچار زله اولمامش بیله اولسه ینه وفات ایده‌جکنك درکار بولندیغنی وزله‌سندن یالکز کندیسنك مسؤل اولوب عندالنصارا اعتقاد

اولندیغی وجهله بومسؤلیتك اولاد آدمه انتقال
ایتمیه‌جکنی خلقه اعلان ایده‌رك پاپاس په‌لاژ
بو مقدماتدن ترقیات ذهنیه و عقاید دینیه‌جه
نتایج مهمه دخی استنتاج ایلیور ایدی . په‌لاژ
روماده ملایمتله تلقی اولندی . قارتاژه واردقده
سنت اوکوستنك خیانتیله حکومته ژورنال
ایدلدی. دیوسپولیس شهرنده بر سینود مجلسی
اجتماع ایده‌رك په‌لاژه خصماسنك اسناد ایلدکلری
رفض والحادك واقع اولمدیغی تحقیق ایله په‌لاژك
برائتنی حکم ایلدی . فقط دعوی اوزمان روما
دسپوطی دنیلن پاپابرنجی اینوسانه عرض اولندقده
په‌لاژ رفض و الحاد ایله محکوم ایدلدی . بو
اثناده اینوسان وفات ایده‌رك یرینه کلن پاپا
زوزین بودعوایی اعادةً بالرؤیه په‌لاژك ادعالری
اورتودوقسی یه یعنی مذهب اساسیٔ نصرانی یه موافق
اولدیغنی حکم ایتدی . بو یولده کی تناقضلر
زمانمزده پاپانك لایخطیلکی دعوالرینه اعتراض
ایدنلر طرفندن دائما اخطاروتکرار اولنمقده درلر.
ایشلر بو درجه‌یی بولمش ایکن برده قارتاژك

حیله کار پاپاسلری قونت والەر واسطەسیله ایمپراطوردن پەلاژك رفضی و کرك کندیسنك وکرك طرفدارانك نفییله مالّرینك مصادرەسی حقنده بر امرنامه استحصال ایلدیلر . حضرت آدمدن اول دخی بوعالم فانیده موتك موجودیتنی ادعا ایلمك حکومتجه بر جنایت سیاسیه صورتنی آلمش اولدی . ایمدی بوقرار غریبك بوحکم عجیبك ابتنا ایلدیکی قواعدی تتبع ایلمك بالطبع غایتله نافعدر. بومسئله صرف برمسئلهٔ حکمیه اولدیغندن امید اولنەبیلور ایدی که بو بابده لازم کلن دلائل وبراهین معقولاتدن طبیعیاتدن اخذ اولنسون. هیهات ! مذاکرەیه ملاحظات و دلائل دینیەدن بشقه بر شی قبول اولنمدی. بین القارئین ارباب دقتدن اولانلر دقت ایدرلرکه ترتوللیەن طرفندن سرد اولنان قواعد اساسیهٔ نصارا میاننده زلهٔ آدمدن وانسانك فساد اخلاقندن قضا وقدردن عفو التهیدن ازالهٔ جرمدن اصلا بحث اولنمامشدر. ترتوللیەن طرفندن ایدیلن تصویر موجبنجه خرستیانلغك شکل و صورتی

میانده فدای مسیح ایله نوع بشرك مسئولیت
زله‌دن خلاصی فقره‌سی اصلا موجود اولمیوب بو مسئله
ترتوللیه‌ندن ایکی عصر صکره احداث اولنمشدر.
بو مسئلهٔ مهمه‌یه دائر الدیغمز معلوماتی قارتاژلی
سنت اوکوستندن آلمشزدر. زلهٔ آدمدن اول
دنیاده اولوم وارمی ایدی؟ واولوم زلهٔ واقعه‌نك
جزاسیمی ایدی ؟ بومسئله‌یی حکم ایچون پەلاژك
مسلکنی حقایق قوانین طبیعیه ایله اصلا تطبیق
ومقایسه ایتمدیلر. یالکز سنت اوکوستنك تعلیمات
دینیه‌سیله مقایسه ایلدیلر . نتیجه دخی بوندن
انتظار اولنه بیله‌جك صورتده اولدی حکومت
کنیسائیه‌نك اورتودوقسی‌یه موافق اولدیغنی حکم
ایلدیکی تعلیمات دینیه و علوم جدیده‌نك قابل رد
وانکار اولمیان کشفیاتیله محو ایدلمشلردر. دنیا
یوزنده آدملرك انتشارندن پك چوق زمان مقدم
ملیونلرجه انواعك ملیونلرجه افرادی یشامشلر
وفات ایتمشلردر . الیوم موجود اولان اجسام
ذی حیات وقتیله دنیاده اتخاذ سکنی ایدن
حدسز حسابسز فاملیالرك بقیهٔ لاشیئیدرلر. پەلاژ

علیهنده کی مباحثه‌دن مهم برحکم تفرع ایلدی.
توراتلر خرستیانلق دیننك اساسی اولدیلر.
بو کتابلرك زلهٔ آدمه وحضرت آدمك او زله
مسئولیتندن عفوینه دائر و یردیکی معلوماتك
دینیات نقطهٔ نظرندن اکر براهمیت مخصوصه‌سی
وارایسه اکا دنیله‌جك اولمیوب فقط اومناسبتله
بوکتابك مواد علمیه خصوصنده دخی حجت
قطعیه برهان قطعی اولمسنه‌ده قرار و یرلدی.
علم هیئت طبقات‌الارض جغرافیا علم احوال بشر
علم شئون و حوادث والحاصل بتون علوم بشر
هپ بوکتابه توفیق احکام ایتمکه مجبورایدلدی.

بز دیبورزکه:

— زلهٔ حضرت آدم مسئله‌سنه نصا-
رانك نه نظرله باقدقلری قارئین نزدنده
موضحاً معلوم اولمز ایسه درایه‌رك بو
سوزلرنده‌کی اهمیت لایقیله تقدیرایدیله‌مز.
حضرت آدمك خلقتی وجنت اعلایه ادخالی

و اوراده اغوای شیطان ایله ذات نبوت
سماتلرندن زلهٔ معلومه‌نك صدوری وبوندن
نبیٔ مشارالیهك تأثر واستغفاری وجناب
حقك كندیسنی عفو وصفحی حقنده توراتك
و یردیکی خبرلر بو بابده کی اخبار قرآنیه‌یه
دخی کرکی کبی موافق ایکن و ترتوللیه‌ن
زماننه قدر اخبار مذکوره ایلك ساده‌لك
حالنده کی حقایقی محافظه ایلدیکی حالده
بالآخره نصارا خلقت آدمه قدر عمرلر
ابدی ایکن زلهٔ آدمدن صکره حیاتلره
فانیلك عارض اولدیغنی وبو ایسه زله‌نك
جزاسی ایدوکنی و او زله‌نك مسئولیتی
اولاد آدمه دخی انتقال ایدرك بومسئولیتك
بعثت مسیحه قدر دوام ایلدیکنی و نهایت
حضرت مسیحك صلیبده فداسیله نوع بشرك

مسئولیت مذکورەدن قورتارلدیغنی اعتقادە
باشلامشلردر. پاپاس پەلاژك اشبو اعتقادات
منضمەیی رد یولندە سویلدیکی سوزلرك
حقایق قرأنیەدن دە بعید اولمامسنە نظراً
آنك زماننە قدر حقایق مذکورەیی مثبت
کتابلرك دخی موجودیتی تحقق ایلر. دیمك
اولورکە حقایق مذکورەیی شامل اولان
کتابلر آندن صکرە بالکلیە اورتەدن
قالدیرلمشلردر. واقعا شوپاپاس پەلاژ مسئلە‌
سنك بزجە حد ذاتندە هیچ بر اهمیت
جدیەسی یوقدر. بوبابدە کی اهمیت اولسە
اولسە سنت اوکوستنك اشتهارینە سبب
اولدیغی ایچون واقع اولەبیلور. بوسنت
اوکوستن نصارانك آباء کنیسائیەسی
میاننده الك بیوکی صایلوب یازدیغی آثارندە

خرستیانلغی وضعیت اصلیه‌سندن چیقارمغه
پك بیوك خدمت ایتمشدر. حتی کافهٔ علومی
کتب مقدسه‌ده بوله‌رق آندن ماعدا علوم
آرامامق لزومنه نصارایی اقناع ایدن دخی
کندیسی اولمشدر . حال بوکه علومدن
اولمق اوزره کندی کتابلر ینه یازدیغی
شیلر اساطیر اسرائیلیه‌دن عبارت اولوب
آنلری شرح و تفسیر یولنده و یردیکی
تفصیلاتك برچوغی اوقویانلری عادتادوچار
استغراب ایلیه‌جك صاچمه‌لردن عبارتدر .
ایشته سنت اوکوستنك بوماهیتی‌ده میدانه
قویمق ایچون درایه‌ر برازتفصیلات اعطا-
سنه کیریشیور. دییورکه :

— اوکوستنك اصول حکمت دینیه‌سی علوم
ایله دینی طبان طبانه ضد و معاند بر حاله قویمش

اولدیغندن خرستیانلقجه بیوك طانتان بو آدمك
اساس حکمتندن بعضلرینی مجملاً ومختصراً نظر
امتحاندن کچورمك فائده‌سز دکلدر. بونك ایچون دخی
توراتك ایلك ابوابی حقنده کی تدقیقات وتفسیراتی
نظر تدقیقه آله‌جغز که « قونفسیونلر » یعنی
اعترافلر سرلوحه‌سیله مشهور اولان اثرینك
اون برنجی واون ایکنجی واون اوچنجی کتابلر-
نده‌در. بوکتابلرده مومی الیه ملاحظات حکمیه
سرد ایلیور. اول امرده کتب سماویه معانیسنك
کندیسنه کشاد و عیان ایدلسی ایچون جناب
حقه دعا ایلیور. کتب سماویه‌نك فائده‌سز هیچ
برشیئی تضمن ایتمدیکنی قبول ایله برابر آنده کی
کلمه وجمله وکلاملرك معانئ کثیرۀ متخالفه‌سی
اولدیغنی ده علاوه ایلیور. شوکائناتك موجودیتی
برخالقك وجودینه دلالت و شهادت ایدر.
بوکا کیمسه‌نك دیه‌جکی یوقدر. فقط مسئله
بوندن عبارت قالمیور. اوکوستن مسئله‌یی
یوکسلته‌رك کوکلرك ویرك نه زمان ونصل خلق
اولندقلرینه‌ده کیریشیور. دنیا کندی کندیسنه

ياراتلمديغنى وهيچدن دخى خلق اولنمديغنى درميان
ايله اوكوستن جناب حقه خطاباً « سن امر
ايتدك وكافهٔ خلائق دخى ياراتلديلر » دييور .
فقط مسئله بوراده دخى بتميور. مشكلات اصل
بوندن صكره باشلايور. سنت اوكوستن دقت
ايليوركه امر خلقت حقنده دهان معنوئ
الوهيتدن چيقان سوزلرك هجالرى يكديكرينى
تعقيباً صادر اوليورلر. اوهجالر ايسه على الانفراد
برر « شى » درلر . شى اولمق حيثيتيله مخلوق
اولوب بوحالده دخى يرك وكوكلرك خلقتندن
مقدم اوشيلرك مخلوقيتلرى لازم كليور. حال بوكه
سنت اوكوستن يرك وكوكلرك خلقتندن مقدم
هيچ بر مخلوق بولنمديغنى حكم ايليور. كلامك
برر مبدأ ومنتهاسى بولنديغنه نظراً مخلوقيتى
ثابت ايسه‌ده اوكوستن بو مشكلاتى ازاله ايچون
« حق تعالانك كلامى دخى قديمدر » دييور .
بونى اثبات ايچون دخى هجالرك تعاقبى آنلرك
تعاقبنى مستلزم اوله‌جغنى رد ايله كلام الٰهينك
آن واحدده صدورينى درميان ايليور. بوحالده

اوکوستن سفر توراتك اولنده کی « ابتداده »
کلمه سنك معناسنی شرح خصوصنده اوزون
اوزادی یه تأویلات تصوفیه یه کیریشه رك قارئلرینك
حیرتندن استفاده ایچون دخی « ای ربم سنك
آثار صنع و قدرتك نه درجه لرده شایستهٔ وله
و حیرتدر . ای ربم سن او آثاری هپ کمال
حکمتکله میدانه قویدك » دییورده «ایشته بو حکمت
ربانیه دخی هرشیئك ابتداسی اولوب و هرشیئك
بوحکمتدن عبارت بولنان ابتداسنده جناب حق
یری وکوکلری یاراتمشدر» نتیجه سنی دخی استنتاج
ایلیور. آنجق آثار صنع وقدرت الهیه یه حیرت
واقعا طبایع و اذهانه مورث لطافت وعبودیت
ایسه ده خلقت کبی علومه پك زیاده تعلق بولنان
برمسئله ده یالکز بوکوزل سوزلر کفایت ایده میه
جکنی دوشونه رك کندیسنه برمناظر ومعترض
فرضیله « اکر اومعترض یر ایله کوکلری خلق
ایتمزدن اول جناب حقك نه ایله مشغول اولدیغنی
سؤال ایدرسه ! زیرا اکر جناب حق کائناتی
یاراتمغه باشلامش ایسه بوباشلایشدن اکلاشیلیورکه

ازل دنيلن عالمده دخی زمان وار ایمش. ازلیت عالمنده ایسه تعاقب وقت اولەمز. ازمنۀ ثلثه یوقدر. هرشی زمان حالدن عبارتدر» دیدیرتیور. ایشته اوکوستن معترضك اعتراضنی بو صورتله سرد ایلدکدن صکره بوکا دخی منطقاً جواب ویرمکه مباشرت ایلیور. ذاتاً مومیالیهك علم منطقدهکی مهارتی اصل اسباب اشتهارندن بریسیدر. جواباً دییورکه : « بومعترضه جواب اولەرق او حالده حق تعالانك اسرار خلقتنه وقوف غیرت متجسدسانەسنده بولنان ملحدلری تعذیب ایچون ظلمات جهنمی تهیه ایله مشغول اولدیغنی درمیان ایتمیەجکم. دیەجکمکه اوابتدادن مقدم حق تعالی هیچ برشی یاپمیور ایدی. زیرا خلقتدن اول هیچ بر مخلوق موجود اولەمز. زمان دخی برمخلوق اولدیغندن اودخی قبل الخلقه موجود اولەمز. ذاتاً زمان دنیلن شی نەدر ؟ ماضی مفقود یعنی شیٔ لایذکردر . مستقبل هنوز حاصل وواصل اولمامشدر. یا زمان حالك نه اولدیغنی کیم تعیین ایدەبیلەجك؟ ماضی ومستقبل

کبی ایکی شیٔ مفقودكِ آرەسنی فارق دیکر برشی مفقود اولمقدن بشقه زمان حاله کیم نه معنی ویره‌. بیله‌جك؟ اوزون زمان قیصه زمان یوقدر . چونکه ماضی ده مستقبل ده یوقدر. بونلرك موجودیتلری روحه وعقله منحصر اولوب بشقه صورتله موجودیتلری متحقق اولمیان شیلردندر» ایشته بوسوزلرسنت‌اوکوستنك سوزلریدر. شیوهٔ افاده‌سی ایسه اسکی یونانستانك سیار شعراسی طرفندن مناجات ومدایح یولنده معابید قدیمه‌یه خطاباً ایراداولنان اشعارك شیوهٔافاده‌سی کبیدر. آثار مذکوره اوقونور ایکن انسان کابوسلی براویقوده خیالات کوریورم ظن ایدر. ایشته بونك ایچون مومی الیهك اون برنجی کتابندن برپارچه‌یی عیناً ترجمه‌یه غیرت ایلیورز.

بز دیبورزکه :

— درایه‌رك سنت اوکوستندن بعض پارچه‌لرك ترجمه‌سنه‌لزوم کورمیه‌جکز. چو- نکه قابل ترجمه شیلردکلدر. دوشونملیدرکه

بونلرك اصل محرر فیهی اولان یونانجه‌سی
دخی یونانیلر نزدنده بیله حقیله اکلا-
شیله بیلمکدن بعید اوله‌جق بر صورت
اغلاقده‌در . ذاتاً هرملت نزدنده سنت
اوکوستنلر نادر دکلدرلر . جمله‌سنك
سوزلری دخی بو صورت مغلقه‌ده اولور .
قابل تعبیر اولمیان یالکز دل وجان ایله حال
وعرفان ایله بیلنمك لزومی کندی اربابی
طرفندن دخی درمیان واعتراف ایدیلن
شیلری تعبیره صیغدیرمغه چالشمق نه مشکل
شیدر ؟ آندن صکره بونلری انکلیز ویا
فرانسز لسانی کبی طار لسانلره ترجمه‌یه
اوغراشمق ایشی برقات دها بوزمق دیمك
اولوب اوچنجی درجه‌ده اوله‌رق برده انلردن
عثمانلیجه‌یه ترجمه ایدلمکه قالقیشیلور ایسه

ایش بتون بتون چیغرندن چیقمش اولور. مع هذا بوبابده قارئلرمزه ممکن مرتبه بر فکرویرمکه چالشه جغز. اما آندن اول ایشلك شو جهتی درمیانه لزوم کورمکده یزکه :

یوقاری یه درج اولنان شیلردن دخی قارئلرمزك اکلامش اوله جقلری وجهله سنت اوکوستنك اشتغال ایلدیکی مواد خلقت کائناته عائد شیلردرکه بونلر برحقیقت قدیمه اولمق اوزره تا دیانت جلیلهٔ اسلامیه مزه قدر کلمشلردر. متکلمین کرام حضراتی دخی بونلرله اشتغال ایلمشلردر. لکن اسلامك اشتغالیله اسلامدن غیریسنك اشتغاللری آره سنده فرق عظیم واردر. نصرانیتده بویولده کی اجتهاداته دائر آباء کنیسائیه طرفندن سویلنان سوزلره حرف

بحرف ایمـان ایتمیـانلر تکفیر اولنورلر.
بو حالده خرسـتیانلق عقاید اسـاسیه‌سنی
محافظه‌یه مدار اولمق ایچون علوم ریاضیه
وطبیعیه‌نك تدوینی قطعیاً منع ایدلمش وایشته
دین ایله علمك مجادله‌سی دخی بوصورتله
تکون ایلمشدر . اسلامده ایسه حال بویله
دکلدر. مطلب اسـاسی بوجهـانك بعض
مادیون طرفندن ظن ایدلدیکی وبرحقیقت
قطعیه اولمق اوزره هرکسه دخی ایناندیرمغه
غیرت اولندیغی وجهـله من الازل کندی
کندیسنه متخلق ومتشکل اولمیوب برصانع
تعـالی و تقدس حضرتلرینـك اثر صنع
وقدرتی اولدیغنه وازلیت وابدیت ایسـه
اصل اولوب صانع اعظمك شـانی بولنوب
آنك مخلوقنده بوازلیت وابدیت بولنه‌مامق

لازم کلهجکنه وبناءً علیه کائناتك حادث ایدوکنه ایماندن عبارتدر. بو مطلوب اساسی یه مادیونك اعتراضات واقعهسنده حق قازانه بیلملری شویله طورسون کولنج اولمق درجهلرنده مردودیتلری علمای اسلام طرفندن میدان وضوحه قونلمشدر . امام غزالی و ابن رشد بو موفقیتلریله تمیز ایلمشلردرکه اثرلری استادمز خواجه موسی افندي حضرتلری طرفندن بالترجمه بشقهجه نشر اولنمق اوزرهدر. اما بو حدوث کائناتك وجه وکیفیتی حقندهکی مجادلات بزم عالم اسلامیتمزده ینه مجادلات علمیهدندر. حتی او مجادلات علمیهده بولنهبیلمك ایچون نصرانیتك ردومنع ایلدیکی علوم ریاضیه وطبیعیهنك

بزده بالعکس تدریس و تدرسی هر زمان
مدارس پروغراملرنده داخل بولنمشدر .
بناءً علیه دین ایله علم ارەسنده درایەرك
بوصورتله اساسنی تشکیل ایلدیکی جدال
بزم دین اسلام ایله علم آرەسنده اساساً
یوقدر . فضانك محدودیت وغیر محدودیتی
خلقتك حدوث وقدمی کبی مسائل امرنده
قیود دینیەدن مجرد اولان فلاسفه ارەسنده
دخی ذاتاً اتحاد افکار بولنیوب بر چوق
مسالك حکمت اربابی بربریله متخالف
اولدقلرندن حکمت اسلامیه اربابنك دخی
بونلره مخالفتی امثالسزلك ایله جالب نظر
استغراب بر حال اولەمز . باخصوص که
علمای اسلام « بو بویلەدر. زیرا توراتده
بویله دنیلمشدر » دیه توراته اسناد اولنان

روايات ايله استشهاد دكل ينه علوم رياضيه
و طبيعيه‌دن استشهاد ايله بومسئله‌ده اتيان
افكار ايلمكده‌درلر . اوت توراتك سفر
تكوين المخلوقاتنده كى تفصيلات وتعيينات
قرأن كريمده يوقدر. يالكز حق تعالى
حضرتلرينك امر خلقتى دفعةً واحده ده
اتمام ايتميوب خلقتى التى كونده بالاتمام بعده
عرش اوزرينه مستولى اولديغى اخبار
بيورلمقده‌در. بوراده‌كى « كون » كلمه‌سندن
مطلوب اولان ايام بزم صايديغمز ايام كبى
اولمديغى دخى قرأن كريمده « سزك ربكز
عندنده بركون ينه‌سزك صايديغكزسنه‌لردن
بيك سنه كبيدر » مألنده كى آيت كريمه
ايله بيان بيوريليور. « كائنات » نام
تاريخمزك مقدمه‌سنده اشبوخلقت عالم

وانتشار بنی آدم حقنده علوم ایله کتاب
سماوی آره‌سنده کی مباینتك صورت امکان
حلنی بوندن یکرمی بش سنه اول کوسترمش
ایدك . اومقدمه‌یی بوکون یازمش اولسه‌ق
بالطبع دها مکمل یازه بیلور ایسه‌ك ده
یکرمی بش سنه اولکی حالی دخی کافیدر.
اما توراتده برنجی کون فلان و فلان
شیلر ایکنجی کون فلانلر خلق اولندیغنه
و هر کونکی مخلوقاتك عند الخالق
شویله بکنلدیکنه بویله تصدیق اولندیغنه
دائر ویریلان تفصیلاتك هیچ بریسی قرأن
کریمده موجود اولمیوب واقعا بونلردن
بعضلری کتب اسلامیه‌یه نقل اولنمشلر ایسه
ده منقولات مذکوره‌نك هیچ بریسنده
قرأنلق قوتی ذره قدر بیله تصوراولنه‌مز.

آنلره اعتراض ایدن علمای اسلامیه دخی
پك چوقدر. الحاصل قرآن کریمده خلقته
التی نوبت التی حمله تعیین ایدلمسی خلقتك
حملهٔ واحده‌ده وقوعه کلیوب صورت
تدریجیه‌ده وقوعه کلدیکنی کوسترمك
ایچوندرکه بو صورت تدریجیه امرنده
مادیون دخی مخالف دکل موافق ومتفقدر.
شمدی کله‌لم درایه‌رك اوکوستندن نمونه
اوله‌رق ترجمه ایلدیکی پارچه‌لره ، ایشته
بونك مبادیسندن برمقداریی دخی بز
ترجمه ایتمکه چالیشیورز. شویله که :

« — ای بنم دم ! سنك کتب مقدسه‌ك
« بکا «ابتداده الله کوکی ویری یاراتدی ویر کوزه
« کورونمز وشکلسز ایدی وظلمات اوچوریمی
« اورتیور ایدی و بونلر وقت وزمان ایچنده
« یاراتلمامشلردر » دیدکلری زمان بن بونلری

« اکلایه بیلوری‌یم دیم ! بن بونلری تصل
« اکلایه بیلورم‌که سمای سموات سببیله واو سماء
« فکری و روحانی سببیله‌که اوراده روح هر
« شیئی بیلور اما بر صورت غیرمکمله‌ده دکل
« قاریشق بر صورتده‌ده دکل بر آیینه ایچنده
« کورونش دکل کمالیله واضحاً یوز یوزه بر
« کورونشه حق متعاقباً دکل جمله‌سی بردن
« کورونش و بو ارضك فقدان شکلی وعدم
« مرئیتی سببیله وازمنه‌نك عدم تعاقبی سببیله
« والحاصل بوایکی سبب ایله‌که بر یری کوکدر
« اما سمالر سماسی اولان کوکدر و دیکری‌که
« یردر اما کوزه کورونمز و شکلسز بر یردر
« ایشته بو ایکی شی سببیله کتب مقدسه‌نك
« ابتداده حق تعالی کوکلری ویری یاراتدی »
« دیه سویلدیکی شیئی تعیین وقت ایتمکسزین
« دخی بن اکلایورم. زیرا متعاقباً کتب مقدسه
« سنك یاراتدیغك ارضك هانکی ارض وسنك
« یوم ثانیده یاراتدیغك هم ده زمانك موجو-
« دیتندن مقدم یاراتدیغك سمانك هانکی سما
« اولدیغنی خبر ویریورلر »

بز دییورزکه :

— ایشته ترجمۀ عینیه بوندن عبارت اولوب بونلك ترکجه‌سی نصل اکلاشلمز برعباره ایسه فرانسزجه و انکلیزجه‌سی دخی اویله اکلاشلمز یعنی مزایا چیقارلمز بر عباره‌در . درایه‌رك تأمیننه کوره لاتینجه‌سی ویونانیجه‌سی دخی اویله ایمشلر. مع هذا اوکوستنك کندیسی بو سوزلری یلك اکلاشیلور سوزلر اولمق اوزره تلقی ایلیور. دییورکه :

« — کلام الهینك درینلکی شایان حیرت
« بر درینلکدر. ایشته باقی معناسی اوکزده
« آچیق اولوب کوچکاری بیله آنلری اکلامغه
« دعوت ایلیور. فقط ای بنم ربم بودرینلك
« نه وله وشایان حیرت بردرینلکدر ! اوبر
« اوچورومدرکه اورایه کوز آنجق کمال خوف

« ودهشتله تعمق ایدییور . اولاچی یه حسابه
« صیغمازبرکوزللك؟ عشقدن متحصل برلرزش!
« سنك دشمنلرك دوچارکین وغضبمدر یارب!
« لطفاً آنلری ایکی یوزلی قلیجك ایله اولدورکه
« بعدما سنك کلامکك دشمنی اولمسونلر. زیرا
« کندی کندیلکلرینه هلاك اولرینی ایسترم.
« تاکه سنك ایچون یشاسونلر.
بز دییورزکه :

— ایشته اوکوستنك الك زیاده قابل تفهم اولان سوزلرندن بریسی دخی بو پارچه‌درکه تناقضات صریحه‌سندن معنی چیقاره‌بیله‌جك اولانلر شایستهٔ تبریك کوریلورلر. بوندن صکره درایه‌راوکوستنك اون اوچنجی کتابندن تثلیثك یعنی اقانیم ثلثه‌نك مبادیٔ خلقتدن بری تورات خبرلریله دخی موجودیتلری مصدق ومحقق اولدیغی حقنده کی تأویلات وتفسیراتی

انتقاده باشلایوب فقط اکلاشلمامزلق حالی
اوکوستنك بو سوزلرنده اوقدر غالبدرکه
اقانیم ثلثه‌نك واحددن عبارت واقنوم
واحدك اوچه منقسم اولدیغی حقنده آباء
کنیسائیه‌نك سویلدکاری سوزلر ذاتاً
حسن قبول عقوله صیغار شیلردن اولمامق
حسبیله « اکلامدیغکز حالده دخی ایناکز
ایمان ایدکز » امرینی اعطایه هیئت
کنیسائیه مجبور اولمش ایکن بونی تورات‌لر
ایله دخی اثبات ایده‌جکم دیه معانیٔ
توراتیه‌یی اکنه بوینه چکوب اوزاتمغه
چالشمقدن حصوله کان تغیرات وتشبثات
ایشی بالکلیه صاچمه‌لق حالنه افراغ ایتمش
براقشدر. بونلری ترجمه‌یه چالشمق حقیقةً
بیهوده یره اضاعهٔ اوقات ایتمکدن بشقه

حکم کوتورەمز، کذلك سنت اوکوستنك
شکل ارضە وشکل سمایە ویردیکی حکملرە
وکوا کبلکوشمس وقمرك حرکاتی وخسوف
وکسوفك وکیجە و کوندوزك وقوعی
ونباتات وحیواناتك نشوونماسی و آدمك
و بعدە حوانك خلقتی وابنای آدمك
انتشاری وطوفان نوحك وقوعی و اولاد
نوحك احوالی و ارضك شکل کرویدە
اولدیغی حقندەکی حکمك تزییفاً وتزذیلاً
رد و ابطالی کبی علوم ریاضیە وطبیعیە
وجغرافیە و قوزموغرافیەیە عائد اولان
روایاتی اکرچە ممکن الترجمە شیلردن ایسەدە
بونلر ذاتاً سرپنسدیلری بزە قدر انتقال
ایلمش اولان ظنون و روایات قدیمەدن
اولمسیلە قارئلرمز نظرندە معلومی اعلام

ایدییورکبی کورونمامك ایچون ترجمه‌لرندن صرف نظر ایلدك . یالکز اوکوستنك آچدیغی وادی‌یه سلوکده یکدیکریله مسابقه ایدن آباء کنیسانیه‌دن لاقدانس ایله بد نام پاپاسلردن درایه‌ولك نقل ایلدیکی ایکی فقره‌یی غرابت مخصوصه‌لرندن ناشی ترجمه‌یه شایسته بولدق. لاقدانس ارضك کرویتی عقیدهٔ ملحدانه‌سنی رد ایچون دییورکه :

« اشبو ارض اکر کره شکلنده ایسه سمت « مخالفمزده بولنان انسانلرك آیاقلری یوقاریده « تپه‌لری اشاغیده کزملرینه واکینلرك وآغاجلرك « تپه اشاغی تنبت ایتملرینه اینانه‌بیله‌جك قدر « احمق آدملر بولنه‌بیلورلرمی ؟ بویله بر ظن « عجیبده بولنانلره « اوحالده یریوزنده بولنان « اشیا نصل اولوبده جوفه طوغری دوشوب « کیتمیورلر ؟ » دیه صوره‌جق اولسه‌کز بر « تکرلکك شعاعلری دائما مرکزه متوجه اوله

« قلری کبی اجسام ثقیله‌نك دخی مرکز ارضه
« متوجه اولدقلری وفقط بلوطلر دومانلر علولر
« کبی اجسام خفیفه‌نك هرطرفدن سمایه‌طوغری
« تمایل ایلدکلری جوابنی ویررلر . بویله بر
« خطای فاحشه دوچار اولدقدن صکره او
« جنتده ثبات ایله خطای واقعلرینی آندن افحش
« برخطا ایله اثباته چالیشانلره نه‌دیملی؟»

بز دیبورزکه :

سمت قدممزده بولنانلر حقنده شو
سوزلردخی اوکوستنك سوزلریدر :

« — دنیانك اوته‌کی یوزنده آدم بولنه‌بیلمك
« محالدر. زیرا کتب سماویه‌ده اولاد آدمدن
« بحث اولندیغی صره‌ده اودنیانك اوته‌کی یوزنده
« بولنان آدملردن بحث ایتمیور . برده قیامته
« یقین حضرت عیسی یریوزینه اینرایکن آنك
« نزوانی دنیانك اوته‌کی یوزنده بولنان آدملر
« کوره میه جکلرندن بو حالك صحتنه احتمال
« ویریلمز »

بز دییورزکه :

— بو دخی دییورکه :

« — ﺻﺤل کواکب اولان کوکار حرارت
« شموس ایله او قدر صیجاقدرلرکه اکر میاه
« منجمدهدن عبارت طبقات ایله حرارتلری
« تعدیل ایدلمسه ملولنوب یانارلر . اڭ الچق
« کوکه « فیرمامان » دنیلور . سبیده باشمز
« اوستنده بولنان صولر ایله آیاقلرمز آلتنده
« بولنان صولری فاروق اواسیدر . فلکدهکی
« صولر عالم ملائك اولان افلاك عالیهدن دها
« الچق و بو عالم جسمانینك موجوداتندن دها
« یوکسك اولوب بعض آباء کنیسائیهنك ظننه
« کوره ایکنجی بر طوفان دها یاپمق ایچون
« محفوظ ایمشلر . اما حقیقتده دها قریب اولان
« دیکر برظنه کوره کواکب ثابتهنك حرارتلری
« نی تعدیل ایچون محفوظ ایمشلر . »

بز دییورزکه :

ایشته بونمونهلردن اقوال مذکورهنك

دیکرلری دخی استدلال اولنه‌بیلورلر .
شمدی سوزی ینه درایه‌ره ترك ایده‌لم که
دین ایله علم آره‌سنده بوصورتده وقوعه
کلمکه باشلایان جدال حقنده‌کی نظریاتی‌ده
سویلسون . دیورکه :

— سنت اوکوستنك یازدیغی شیلره نصرانیت عالمنده اون بش عصرلق بر زمان ظرفنده پك بیوك اهمیت ویرلدیکنی نظر دقته آله‌رق بو آدم حقنده طاور تعظیمدن بشقه برصورتله سوز سویلمیه‌جکم . فی‌الحقیقه بشقه درلو سوزسویلمکه لزوم دخی یوقدر . آندن اقتباس ایله یازدیغم فقره‌لر کندی انتقادلرینی کندیلری حاویدرلر . علم ایله دین آره‌سنده‌کی مخالفتی ایجاد و ایقاعه بو ذات قدر کیمسه چالشمامشدر . توراتلری ابنای بشری طریق فضیلته سوقدن عبارت اولان موضوعیت اصلیه‌سندن چیقاروب حقایق علمیه‌یی حاوی اوراق کبی ینه کندیلری ایچون تهلکه‌لی بریوله صوقمشدر . بوحالده علوم

ایله اشتغاله آنلری مانع کوستردرک پرستشکاران
حقایق علمیه‌نك انظار خصومتنی آنلر علیهنه
جلب ایلمشدر. شومثال کندیسی طرفندن برکره
ایراد اولندقدن صکره دیکر آباء کنیسائیه دخی
اومثاله امتثال ایلمشلردر. بناءً علیه یونان قدیم
حکماسنك آثاری تکفیراً تخطئةً رد اولنوب
اسکندریه موزه‌ئومنك کشفیات عظیمه‌سی کوشهٔ
مسکنت ونسیانه آتلمشدرکه آنی سترایدن ظلام
جهالت التندن بعض کره شعشعه‌نثار اولان
بوارق حقیقت درحال قدرت کنیسائیه ایله محو
ایدیلور اولمشدر. کنیسانك « علم » نامیله قبول
ایتدیکی شی یالکز منزل من عندالله اولمق لازم
کلوب آنك ایچون هیچ برترقی وتکمل متصور
اوله‌مزایمش. بناءً علیه کنیسا هر نوع تتبعاتی
کشفیاتی بیهوده اولمق اوزره حکم ایلدی .
حق تحریات مذکوره‌یی حق تعالی حضرتلرینك
نوع بشره افشا ایتمك ایسته‌مدیکی اسراره مقابل
تجسسات قبیحه‌دن عد ایله کناه بیله صایدی.
یاآباء کنیسائیه‌نك منزل من عندالله اولمق ونوع

بشره میسر اوله‌بیله‌جك علومك منتهاسی بولنق اوزره قبول وحکم ایلدیکی شیلر نه‌دن عبارتدرلر؟

بز دییورزکه :

— ایشته درایه‌ر خلقت عالمه وتکونات طبیعیه‌یه دائر من‌القدیم ملتدن ملته انتقال ایله زمانمزه قدر کلمش وهر کس کندی خیالنه بالاتباع شرح وتأویل ایده ایده حقیقةً عقللرده نتایج علومه‌ده بالکلیه مخالفتنه خدمت ایدلمش اولان شیلری اصلی بوراده صایوب دوکمشدرکه بونلری عیناً ترجمه کرك علومه و کرك ادیانه نه خدمت نه خصومت عداولنه‌میوب دوزجه زوزکلکه حمل اولنه‌جغندن درایه‌رك کندیسنی دخی بویله بر نظر تعجبه هدف اولمقدن قورتارمق ایچون ترجمه‌لرندن صرف نظر قلنمشدر . واقعا درایه‌رك نتایج علمیه‌دن

اولق درجه‌سنده برقوتله اسلامدن ماعدا
ادیان اربابی نزدنده میدان آلمش بولنان
ظنون مذکوره‌یی بر طور جدیتله کتابنه
درج ایلمش بولنمسی کندیسنجه معذور
کوریله‌بیلور ایسه‌ده بزجه اوکبی روایاته
ذره قدر جدیت اسنادی یالکزعلومه‌دکل
دین اسلامه دخی افترا حکمنی آلور. بزم
ایچون صورت قطعیه‌ده حرف بحرف
اینانوب ایمان کتورملك مجبوری اولان
کتاب کریم یکانه قرآن عظیم الشاندر.
اکا مراجعتله بحق تدقیق ایدیلور ایسه
کوریلورکه مبادئ خلقته وتکونات طبیعیه‌یه
دائر قرآن عظیم الشانده دخی برطاقم اساس
حقیقیه ایراد و اخبار اولنمش ایسه‌ده
آنلرك قسم اعظم واغلبی اساس فنیه‌یه

مغایرت شویله طورسون موافقت تامه ایله
موافق بولندقلرینی اوروپا متتبعین حکماسی
دخی اعتراف ایتمکده‌درلر. حتی درایه‌رك
کندیسی‌ده متتبعین مذکوره‌نك بریسی
اولدیغی ایلروده کوریله‌جکدر . اما ینه
موادمذکوره توراتلرده دها زیاده موضح
اوله‌رق مندرج بولنمقله برابرذکر اولنان
ایضاحات زائده علوم حاضره ایله قابل
توفیق دکل ایمشلر. بوندن بزه نه؟ شمدیکی
توراتلرده‌کی بومثللو ایضاحاتك عن اصل
شرح وتفسیرایکن بالآخره متونه قاریشد
یرلمش اولملری حقنده مدققینلك ظنلرینی
اخطارایله برابر کتب قدیمه‌نك محرفیتلری
حقنده‌کی ادعای قدیمی الیوم اوروپامدقق
و مستشرقلرینه دخی قبول ایتدیرمش

اولان اسلامك بوندن مسؤل اولهمیهجغی
بدیهی و آشكاردر. حتی مواد اساسیه
وصحیحهٔ مذكورهیی شرح وتفسیر یولنده
بزم كتابلرمزه یازلمش اولان شیلرك مقبو-
لیت قطعیهلری دخی اسلامجه مجبوری
دكلدر. قطعیاً مؤمنیت انجق كلام الهیه
مخصوص اولوب آندن غیریسی هپ كندی
قائللرینك قولیدركه حقایق علمیهیه وطبایع
مصالح ومسائله وبرده بزجه اخبارواحكام
صریحهٔ قرآنیهیه درجهٔ مطابقت ومقا-
رنتلرینه كوره شایستهٔ قبول اولهرق والا
بشقه درلو هیچ برمزیتلری اولهمز.
چونكه بزده لایخطیلك حتی هیچ بركیمسه
ایچون طانمامشدر. شرائط لازمهٔ علمیهیی
حائز اولانلر میاننده هرمسئلهمیدان مناظره

واجتهاده قونلمشدر. بناءً على ذلك اشبو
مناظرلرك نه كبي مأخذلردن آلمشلر ايسه
آلمش اولسونلر ايراد ايلدكلرى شيلر
زمانلرينه كوره علومه مطابق اولوب ده
زمانمزه كوره بو مطابقت موجود دكل ايسه
آنلر اوزرنده تكرار اجراى مناظره يه
اسلامك حقى واردر. يالكز حقى دكل
بو مجاهده هر مسلم مقتدرك وظيفه سيدرده!
اما علومك نتايجيدر ديديكمز شى علوم
ثابته و محققه نك نتايج قطعيه سى اولوب
يوقسه بو حكمك من جهةٍ علومدن بريسنه
تماس و تعلق اولمسندن طولايى «علمى!...»
صفتنى اغتصاب ايلمش بولنان وهميانه قدر
واريله مامق لزومنى كنج و متفنن مسلمانلره
اخطارده غفلت ايده ميه جكز. معلومدركه

علملر هنوز متتابعاً مترقیدرلر. بین العلوم
محققیت قطعیه یالکز علوم ریاضیه حقنده
مسلم اولوب آندن صکره بر درجه یه قدر
طوغریلق دخی علوم طبیعیه حقنده
مسلمدر. آنلردن ماعدا علملر وحتی علوم
طبیعیه نك بر چوق جهتلری بیله کشفیات
روزمره ایله مترقیدرلر. « مترقی » دیمك
« متکمل » دیمکدر. تکمل ایسه کمال قطعینك
هنوز نقصانی دیمکدر. برشی قطعیاً مرتبهٔ
کماله وارمش ایسه اوشی ایچون ارتق
تکمل وترقی قابل اولەمز . قرآن عظیم
الشانده کی حقایق علمیه نك برطاقنی
شمدی یه قدر علوم موجوده یه موافق
بولەمیورلر ایدی. مثلا لحم خنزیرك اکلیله
خمرك شربی ممنوعیتلرینك حکمتنی علوم

موجـودەیە تطبیق ایدەمیورلر ایدی
تریشینلر ایلە دیقروبلرك كشـفی اوزرینە
بوممنوعیتـدەكی حكمتی اكلادیلر . بزجە
دیناً ممنوع بولنان بو اكل وشربی آنلردخی
علماً وفناً ممنوع طوتمغە باشلادیلر. ایشتە
حالا دخی قرآن كریمـدە علوم مترقیە
ومتكمـلۀ حاضرەیە بادئ نظردە تمـامە
توفیق قبول ایدەمیان بعض مسائل كوریلە
جلك اولورایسە بوعدم موافقتە باقوب دە
سـائر بیكلرجە حقایق غیر قابل التعرضی
حاوی اولان حكمت دینیەسنی فدا ایتمك
هانكی عالم مسلم هانكی حكیم مؤمن راضی
اولەبیلور؟ ایشتە بزم كنج اخوان دینمزك
نظر حكمت وحقیقتلرینە اصل عرض ایتمك
ایستەدیكمز مسئلۀ عظما بوندن عبارتدركە

اثرك ایلرولرینه طوغری بوحقایقی دها
ده تقویه وتأیید ایلیه‌جك مسائل دخی
ر قالمیه‌جقدر .

﴿ باب ثالث ﴾

« وحدانیت الهیه مسلکنجه نزاع .
نجی رەفورم یاخود جنوب رەفورمی »

درایه‌ر اشبو اوچنجی بابك محتویاتی
وجه آتی خلاصه ایلیور :

مصر خرستیانلرینك عبادت مریمی نصرانیته
خالده اصرارلری — بوبابده استانبول پطریقی
طوریوسك مخالفتنه تصادفلری — ایمپراطور
دنده‌کی نفوذلری حسبیله نسطوریوسك نفیی
طرفدارلرینك طاغیدلسی موفقیتنی احراز
قلری — جنوب رەفورمنك مقدماتی —

بونك تأثيرات معنويه‌سی — عربستان ره‌فورمی — محمدك (ع.م.) نسطوريلر ايله تلاقيسی — عبادت مريم آيينی وتثليثی و وحدانيت الهيه‌يه مغاير كلن سائر هر شيئی رد ايدرك مذهب نسطوری يی توسيعی — عربستانده قوهٔ جبريه ايله بت پرستلكی محوايتمسی وروما ايمپراطورلغی ايله دخی محاربه‌يه تدارك كورمسی — خلفاسنك سوريه و مصر وآناطولی و آفريقای شمالی واسپانيايی فتح ايدرك فرانسه‌يه طوغری استيلاسی — بو ره‌فورملرك نتيجه‌سی اوله‌رق رومانك قسم كليسنده وحدانيت مسلكنك انتشاری — تتبعات علميه‌نك مظهر رغبت اولمسی وخرستيانلغك اسكندريه قارتاژ و قدس كبی شهرت تاريخيه‌يه مالك اك مهم مراكزينك الدن چيقمسی —

درايه‌رك اشبو مواد مندرجه‌يی نصل بسط وتمهيد ايلديكنه كيرشمزدن مقدم بوميانده استعمال اولنان « ره‌فورم »

ـسنلك معناسنی ایضاح ایتملی یز . لغتجه
کلمـه « تکرار تشـکل » معناسـنه‌در .
رجملرمز اکثریا « اصلاح » دیه ترجمـه
ـیورلر ایسه‌ده اصل حکمی عن اصل
الح وحسن ایکن مرورزمان ایله برطاقم
رفانه اوغرامش بولنان شیئی اوتحرفات
غیراتدن قـورتاروب حال و صـورت
ابتدائیه‌سنه ارجاع صورتیله اصلاح ئیمکدر .
کا « تجدیداً اصلاح » دیسه‌ك دها مناسب
لور . الك مشهور مثالی لوتر وزوه نقل
رفندن قاتولیك مذهبی اوزرینه پروتستا
لك نشریله وقوعه کتوریلان رهفورمدر .
را بونلرك دعـواسی یکی برشی یاپمق
ملك اولمیوب نصرانیتی اناجیل موجوده‌دن
اکلاشیلان شکل وصورت ابتدائیه‌سـنه

ارجاعدن عبارت ایدی .

« رەفورم » کلمەسنی بوصورتده تعیین ایلدکدنصکره بوقارودەکی مواد مندرجەیی بسط وتمهید ایچون سوزی درایەره ترك ایدییورز . ایشته دیبورکه :

— بیزانس ایمپراطورلرینك پولتیقەسی نصرانیته بت پرستلك قیافتلری کیدیرمش وبوصورتله آنی دولتك بتون تبعهٔ بت پرستانی میاننده نشر وتعمیم ایتمش ایدی . بو حالده بت پرست ونصارا فرق متخالفەسی بربرینه مزج اولنمش اولدیلر . خرستیانلق بت پرستلکی تعدیل ایلمش وبودین جدید و ممزوج بتون روما ولایتلرینی استیلا ایتمش ایدی . بو انتشار عظیم خرستیانلره قدرت و ثروت پیدا ایتدیردی . واردات عمومیەنك بربیوك قسمی آرتق کلیسا خزینەسنه کیدراولدی . بوکبی احوالده دائما کوریله کلدیکی اوزره برچوق کیمسەلر پاپاسلق طریقنه کیرەرك غیرت دینیه نقابی التنده شرف ومنفعت آرامغه

ـلاديلر . بوندن مقـدم قيـاصره اداره‌سی
رلرنده روما فتوحاتی مرتبهٔ غایه‌سنی بولمش
ی . اوراده حکـومت ایمپراطوریه قطعیاً
ـکل ایتمش ایدی . آرتق فتح و ضبطی قابل
قالدیغندن عسـکرلك عالمك شـانلی کونلری
لمعکارانه محاربه‌لر ودشمن ولایتلرینی یغما
رلری کچمش ایدی . ارباب حرص و طمعه
قه شیلر تجلی ایدییورایدی . بونلر ایچون بشقه
یول آچلمش ایدی . اوده پاپاسلق مسلکی
ی که ایصال ایلدیکی منافع مقدما عسـکرلك
ملکنك تأمین ایلدیکی منافعه قیاساً هیچ ده
ستحقاراولنه‌جق صورت ودرجه‌ده دکل‌ایدی .
عصرك کنیسا و حتی سیاسی تاریخی اوچ
وك بلدهٔ مرکزیه‌نك دسپوطلری آره‌سنده‌کی
ادله اوزرینه مؤسسدر . بواوچ بلدهٔ مرکزیه
خی استانبول واسکندریه وروماد‌ر . اصل
طهٔ منازع فیها مجرد تفوق وتقدم غوغاسندن
بارت ایدی . استانبول حکومت ایمپراطوریه
قری اولدیغی ایچون دیکرلرینه تفوق‌ادعاسنده

بولنوب روما ایسه بر طاقم یادکار وخوا
تاریخیه ایله مشحون اولدیغندن اوشرفه است
ایله تفوق ادعا ایلیور ایدی . اسکندریه د
موقعنك اهمیت تجاریه وادبیه‌سنی ایلرو سوره
تقدم دعواسنی سرد ایلیور ایدی . لکن استانب
پطریقی حکومت ایمپراطوریه‌نك پك یقیندن کوز
اوکنده وصیق صیق آثاری‌ده کورلدیکی اوز
ایمپراطورلرك همان الی التنده بولندیغندن دعوا
کوستره‌جکی شدت کندیسی ایچون برتهل
صایله‌بیلورایدی. روما واسکندریه دسپوطلر
ایسه مرکز ایمپراطوری‌یه اوزاقلقلرندن طولا
دها زیاده امنیت وسلامت ایچنده ایدیلر.
بز دییورز که :
— صرف برخاطرهٔ تاریخیه‌دن عبار
اولان شو فقره‌یه شونجغزی دخی علا
ایتملیدرکه : استانبول پطریقلکنك شـ
ضعف معنویسی یالکز نصرانیتلك ادو
ابتدائیه‌سنه مخصوص قالمامشدر. استانبو

یقلری تافتح عثمانی‌یه کلنجه‌یه قدر
، ایمپراطورلر طرفندن نصب وعزل
بلور برصاحب منصب اولمقدن ایلرویه
مامشلردر . پولتیقه‌جه ظهور ایدن
ن بحرانلر اثناسنده اشتراك وتعلقلری
تنده اوله‌رق پطریقلر دخی دوچار
ربات اولمقدن مستثنا قاله‌مامشلردر .
مال « بازامپیر » یعنی دولت شرقیهٔ رومیه
یخینک هر جهتنده کمال وضوح ایله
رلمکده‌در . روم ارباب قلمندن صاحب
ساف بر ذاتك دیمش اولدیغی وجهله
الفتح روم پطریقخانه‌سنك سلاطین
لام عثمانیه طرفلرندن کوردکلری عنایت
رمت وادارهٔ روحانیه‌جه نائل اولدقلری
تقلال وقدرت روم شرقی زماننده‌کی

احواله اصلا مقیس اوله میه جق درجه
مکمله ده دور . روماده کی پطریقلك حالی
ایسه بونك بالکلیه معکوسی اولمق اوزره
صحایف تواریخی اشغال ایلمشدر . شرقده
پطریقلر ایمپراطورلرك ارباب منصبندن
عبارت بولندقلری حالده غربده پطریق نامنی
« پاپا » نامنه تحویل ایدن رؤسای روحانیه
حکومت جسمانیه جه حتی سیاسیات
دولیه جه هرشیجه نفوذ ومداخله لرینی
آرتدیره آرتدیره حکمدارلرك فوقنه
چیقمشلر وقراللر قرالی ایمپراطورلر
ایمپراطوری اهمیتنی احراز ایلمشلردر .
یعنی ظرفای نصارادن بر ذاتك دیمش
اولدیغی وجهله طرف حضرت مسیحدن
« قیصره عائد اولانی قیصره ترك واعطا

یدکز » امریله مأمور اولدقلری حالده
الکز قیصره عائد اولان حکومت
جسمانیه‌یی دکل حتی قیصرلکی هم‌ده
قیصرلر قیصرلکنی دخی کندی حکومت
معنویه وروحانیه‌لرینه ضم وعلاوه
ایتمشلردر . اوروپاجه هر زمان وبالخاصه
ازمنهٔ متوسطه‌ده کوریلان اومدهش
بحرانلرك سبب اصلیسی‌ده ایشته بوحال
اولمشدر . اسکندریه بطریقنه کلنجه آنك
اهمیتی اوموقعه درایه‌رك اسناد ایلدیکی
اهمیت تجاریه و ادبیه ایله برابر پك
سریع الزوال اولمشدر . زیرا آره‌دن
بریچوق عصر قدر زمان مرور ایلدکدن
صکره مصرك اسلام طرفندن استیلاسیله
تاریخ نصرانیتك اوقسمنه خاتمه چکلمشدر .

شو ایضاحات تاریخیه‌یی علاوه ایتمـ
مسئله‌نك بوجهتی قارئین عثمانیـه نزدن
قپالی وناقص قالور ایدی . بوندن صكر
سوزك صره‌سنی کسمکسزین ینه درایه‌ر
سویلتیورز . دییورکه :

ــــ اشبو بلاد ثلثهٔ مرکزیه‌دن جهت شرقیا
عائد منازعات دینیه علی‌العموم ذات و صفا
الٓهیه مسئله‌سی اوزرینه جریان ایدوب غر
منازعاتی ایسه انسان و آنك تعلقاتی مسئله
اوزرینه جریان ایلیورایدی . بواحوال خرست
نلغك آسیا وآوروپاده کوردیکی تحولات اوزرن
یك بیوك برتأثیر حاصل ایلدی . بحث ایلدیکم
عصرده ایمپراطورلغك آیالات شرقیه‌سی معنو
برفترت حالنی کوستریورلر ایدی . اقانیم ثلث
وذات الوهیت وابنیتك منشأ و موردی ورو
القدسك ماهیتی و حضرت مریمك مداخله
حقنده منازعات شدیده حصوله کلوب کاه
وکاه دیکر فرقه‌نك غالبانه ولوله‌لری برچو

وارق اعجازکارانه ایله برابر برچوق‌ده اراقهٔ
ون مظلومیته قارشمقده ایدیلر . فرقه‌لردن
چ بریسی کندی مخالفی اولان فرقه‌نك رأیی
ل سلیم نقطهٔ نظرندن تدقیق ایله ملاحظه‌یه
رب بیله ایده‌میور ایدی . فقط بتون فرقه‌لر
کز شو نقطه‌ده متفق ایدیلرکه بت پرستلك
انده‌کی معبودلرك ساخته‌لکی آنلرك محولرنده
ریلن سهولت ایله تحقق ایلمشدر . کنیسا
بابی کمال غرور وافتخار ایله دییورلر ایدی‌که
معبودلر نکبت ومصیبتلری کوننده کندیلرینی
افعه‌دن اظهار عجز ایلمشلردر . اوروپانك
وب طرفلرنده‌کی ملتلر هپ کثرت اله افکارینه
ایل ایدیلر . بنی سام جنسندن اولان اهالی
دنده ایسه هر زمان وحدانیت الهیه فکری
ب ایدی . یکی مؤلفلردن بریسنك انظار دقته
صیه ایتمش اولدیغی وجهله احتمال‌که بوحال
رضه‌لی اراضینك و طاغلردن و ادیلردن
ه‌لردن چایلردن کوللردن متشکل ومناظرجه
خالف یرلرك اله خصوصنده دخی اهالیسنده

برفكر تنوع و تخالف حاصل ایتمسه مق
حدسز نهایتسز برقوم چولنك بر اوقیانوس
انسانده بر وحدت اله فكری حاصل ایتمسه
نشأت ایلمشدر .
بز دیورزكه :
— شوراده برلحظه‌جق درایه
سوزینی كسوب طرفمزدن برایكی س
سو یله مكه مجبورز . انسانلرده وحد
ویاخود كثرت آله فكرینی اوانسانل
یشادقلری اراضینك حاصل ایتمش اوله‌ج
انظار دقته توصیه ایلیان یكی مؤلفك
اولدیغی معلم درایه‌ر تصریح ایلمش اول
ایدی بك اصابت ایتمش اولورایدی . ز
اصل انظار دقت اربابنك استغرابندن كندی
قورتارمش اولور ایدی . سام بن نو
منسوب اولان كلدانی سریانی اهل فلسف

رب وسائره اقوامنك مسكنلريني حدسز
ایتسز چوللردن عبارت ظن ايتمك او
ؤلفك برنجی خطاسیدر . شمالاً دجله
اديسی و جنوباً عمان ايله محدود اولان
نسل سام موطنی بولنان قطعه‌ده واقعا
قاچ چول وارایسه‌ده بونلر آسیای علیا
آوروپای شرقی چوللرینه نسبتله بر آووج
ومدن عبارت قالورلر . دجله واديسی
سوريه و فلسطين وجبال يمن كبی بو
طعه‌نك اقسام جباليه‌سنده‌كی اختلاف
مناظر عجبا اوروپای جنوبی ممالكندن
آزميدر ؟ بر مملكتك طبيعت موقعيه‌سندن
هاليسنك الوهيت حقنده‌كی فكر واستعدا
ينه تأثير اولمق دخی اوه‌ؤلفك ايكنجی
خطاسيدر . هندستان ايله هيمالايانك جهت

شرقیه‌سی قدر انهاری جبالی جزایری
کوللری فلانلری چوق ومناظری متخالف
یرلراولمسون. اوراده اشبو طبیعت موقعیه
اهالی یه رومالیلر یونانیلر درجه‌سنده
کثرت آله فکرینی ویرمامشدر. اوروپانك
متخالف المناظر یرلرینك طبیعت موقعیه‌
لری کندی اهالیسنه کثرت آله فکرینی
ویره‌جکی صحیح اولسه ایدی الحالة هذه
بوحکمك دوامی لازم کلورایدی. قوانین
طبیعیه‌نك لایتغیر اولدیغی بالعموم مسالك
حکماجه تصدیق اولنمشدر. بناءً علیه
شمدی دخی اوراره کثرت آله فکری
جاری وبردوام اوللی ایدی. حالبوکه کثرت
آله دکل آآله واحده قناعت بیله اورا.
لرجه منسی حکمنه کیروب بالکلیه فکر

انکار تعمم مرتبه‌سنی بولمشدر . انسلی
سالمك وحدانیت الهیه افکارنده دوامی
دائما پیغمبران ذیشان وآنلرك ورثه‌سی
اولان علمای اعلام طرفندن درایه‌رك
یوقاروده تصویرایلدیکی وجهله حکم ونفوذ
وثروت وسامان غرض وطمعیله دکل
رضاءً لله خلقه تعلیمندن غفلت ایدلمیان
حقایقه خلقك دخی سمع اعتبار وقبولی
حواله‌دن کیرو قالملرینك ثمرهٔ جلیله‌
سیدر . طبع انسانیده وحدت الهیه
فکرینك اقدم اولمسی امورطبیعیه‌دندر.
انسان برشیئك اول باول واحدینی ذهننه
قویارده آندن صکره کثرتی احتمالاتنه
سوق افکار ایلر. « بر » دیمکسزین « اوچ
بش یکرمی بش .... » دیه صایی صایمش

برملت تصور اولنه‌بیلور ایسه اول بارل
وحدانیت الهیه‌دن باشلامیه‌رق کثرت آله
اوهامنه دوشمش ملت‌دخی واردر دنیله‌
بیلور . انسانلرده‌کی ایلك فکر الوهیت
توحید اوزرینه‌می تکثیراوزرینه‌می مبتنی
بولندیغنی حل و حکمده تاریخ عاجزدر .
زیرا بومسئله مسائل قبل‌التاریخیه‌دندر .
بوفکرلر انسانلر میاننده پیدا اولوب
چوغالدقدن اسکیدکدن یرلرینه یکیلری
ظهور ایدوب آنلر دخی اسکیدکدن
والحاصل نیجه تحولات وتبدلات وقو-
عندن یك چوق صکره‌لری بیله تاریخ
هنوز طوغمامش ایدی . بزم بوطرفلرك
اعتقادنجه تاریخك باباسی هرودوت‌دکلیدریا؟
اوایسه بالنسبه دها دونکی بریونانلیدر .

درایه‌ر بوندن اول کندیسی دییورایدی‌که
هرودوت زماننده یونانستانده دین‌اساطیر
انقراضه یوز طوتمش‌ایدی. دین اساطیرك
ایسه الك اسکی الك قدیم بر دین اوله‌بیله‌
جکنی ادعایه کیمسه جسارت ایده‌مز.
اساطیر یونانیه‌نك توهم وتخیل‌ایتدیردیکی
معبودلرك سرایلرنده آلتوندن کموشدن
مرصع اشیا واوانیسی وارایمش. آره‌لرنده
معاشقات جریان ایدرلك آنلك مقتضیاتندن
اولان ادبیات مروج ایمش. بونلرله یر
یوزنده‌حکومت‌سورن‌حکمداران آره‌سنده
همان ضهریته قریب بر صورتده مناسبتلر
وارایمش . یعنی سوزك قیصه‌سی مدنیت
بشریه همان همان مرتبهٔ کمالده ایمش . بو
مرتبهٔ مدنیه ایله لوئی فیکیه کبی بر طاقم

مؤلفلرك « اوم پر یمتیف » یعنی ابتدائی
آدملر سرنامه‌سی التنده کوستردکاری
بشریت آره‌سنده نه بیوك فرق واردر.
اما تاریخلك حل ایده‌مدیکی بو مسئله‌یی
تتبعات رجعیه پك اعلا حل ایده‌بیلور.
بوقارووده‌کی حلمز کبی‌که نظر بشرده هر
شیئك مبدئی مطلقا واحد اولوب تکثرات
اخیره او واحد اوزرینه نصل متزاید
اولمش ایسه الوهیتده دخی اصل اولان
وحدانیت اولوب کثرت آنك اوزرینه
منضم اولمشدر. نه حاجت هر ملتك
میتولوژیسنده ژوپیتر کبی بر معبود اعظم
واقدم موجود اوله‌رق معابید سائره‌نك
متجزی و متخلق اولدقلری میدانه قو-
نلمقده‌در. بناءً علیه طبایع موقعیه‌نك

ر الوهیت اوزرینه تأثیری اوله بیله جکنی
ایه‌ر کبی برفاضلك تخیل ایتمسی دکل آ
قه برینك بو بابده‌کی خیالنی کتابنه نقل
سی بیله شایستهٔ تأسفدر. ایشته ینه
رزی درایه‌ره ترك ایدییورزکه یوقاروده
اقدیردیغمز یردن باشلاتیورز. دیورکه:

— برطاقم اسباب ومطالعات سیاسیه خرستیا
لك بت پرستلك ایله قارشمسنه وبرجسم مختلط
بوده کتورمسنه وبو صورتله آره‌لرنده کی
ابتك آزالمسنه مساعد کورونمك ایچون ایمپرا
ورلری مجبور ایلمش ایدی . خرستیانلردن
ق طاقمی ایله خوارده مزاج اولانلرینك
نی اسکی بت پرستلك اولمندن بشقه برشی
لمدی. بواولمدن اسکی معبودلر طرد اولنمشلر
ر بیوك بیاض تحت اوزرینه اقانیم ثلثه‌نك ابی
تورمش و صاغ طرفنه ابن و والده‌سی مریم
لتونلره وقیمتلی زینتلره مستغرق اولدقلری

حالده قعود ایلمش وصول طرفنه روح القد-
یرلشمش . اللرنده ارغنون ایله الای الا
کروبی وفرشتکان بو تحتک اطرافنی احاط
ایتمشلر. آرقه طرفده غایت واسع برفضا ایچند
سفره‌لر قورلمش‌که مختیاران نصارا بوراده بر
ضیافت ابدیه‌یه دعوت اولنمشلر . عقاید ساد
وافکار بسیطه اربابی بوشیلرک تفصیلاتنی ایسته‌مک
طورانمشلر وبو ضیافت جاویدده انسانک جا
نصل صیقلمیه‌جغنی دوشونمامشلر ایسه‌ده افکار
منوره اربابی ایچون ایش بودرجه‌ده قالمامشدر.
یقینده کوره‌جکمز وجهله کنیسانک اک عالی
مراتبنده برطاقم ذوات وارایدی‌که بویله جسمانی
وشهوانی اولان خیالاتی رد ایدرلر ایدی . هر
یرده حاضر وناظر اولان الله ذوالجلال حقنده
بویله ماتریالیستلره لایق اولان اسنادانی قبول
ایده‌مزلرایدی. خرستیانلغک هرنقطه‌سی اوزرنده
اجرا اولنان پاغانیزیاسیون عملیاتی (یعنی بت
پرستلشدیرمک عملیاتی) اثناسنده هر پاپاس
کندی حدود اداره‌سی داخلنده من القدیم جاری

ولەکلن افکار وظنیاتی قبول ایتدیرمکە چالشمقدە
اندیسنی منفعتلی کوریبور ایدی . ایشتە بو
صورتلە مصریلر چوقدن کندی اقانیم ثلثەلرینی
نصرانیت کنیساسنە قبول ایتدیرمش اولدقلری
کبی اخیراً عبادت مریمی دخی ایزس عبادتی
مقامنە قائم ایتمك غیرتنە قیام ایلمشلردر .
بز دیبورزکە :

— درایەر ولوکە نصرانیتە حصراً
اولسون اوصاف جنت حقندەکی مطالعات
منکرانەسنی بوراده یك قیصە کچمشدر .
بزدخی یالکز بورایە مخصوص اولمق اوزرە
یك قیصەجق اولەرق دیرزکە احوال جنتە
دائر کتب الهیەدە ویریلن خبرلرك او
کلمەلردە مقصودمز اولان معانئ دنیویەیە
مطابقتی طوغری دکلدر . دها زمان سعادت
اقتران جناب رسالتپناهیدە ایلك تفسیر

قرأنه داهن درمیان همت اولمش بولنـار
حضرت ابن عبـاس رضی الله عنهمـانك
دیدیکی وجهله نعم ولذائذ جنانی تعبیر ایچون
ایراد اوانـان کلهلرك دنیـاجه مدلوللری
اولان شیلری جنتـده عینیله دنیـاده کی
حاللریله برحالده بولهجـق دکلدر . بونلر
یالکز اسم جهتیله دنیاده کیلره مشابهدرلر.
ماهیت حقیقیهجه مشابهتلری یوقدر. وار
اولملری لازم کلسـه نعم ابدیهٔ جنـانك نعم
موقتهٔ دنیـادن فرقلری اولمـاسی لازم
کلور. انسانه مجهولی اولان برشیئی تعریف
ایچون معلومی اولان شیلری مثال اولهرق
ایراد ایلمك هرانسانك خصوصیات احوا-
لندندر. مثلا بك طاتلی اولوب کیفیت ذوقی مجهو
لمز اولان بر شیئك طاتلیلغنی تفهیم ایچون

شکرکی » حتی ادات تشبیهی دخی حذف
ایله « شکر » دیرز. ایشته جنت لذائذ
صفاسی دخی تعبیرات دنیویه ایله بویولده
تعبیر ایدلمش اولدیغندن درایه‌ر وامثالنك
وجاوید ضیافتلرده برحضور وموجودیت
ابدیه ایله حاضر بولنمقلغك جان صیقوب
صیقمیه‌جغنی دوشونملری بیهوده اضاعهٔ
اوقاتدر. ینه نوبت کلام کندیسنه کچیور
دیورکه :

— دیرایکن انطاکیه دسپوطی نسطوریوس
حکمادن تئودورده موپسدستك نظریات فلسفیه‌
سنی قبول ایتمش اولدیغندن ۴۲۷ سنهٔ میلادیه‌
سنده ایمپراطور طرفندن استانبول پطریقلکنه
دعوت اولنمش ایدی. نسطوریوس آحاد ناسك
ذات الوهیته انسان شکلی اسناد ایتملری اساسنی
رد ایدرك بوکا عادتا شان جلیل الوهیت حقنده

استحقار وبناءً علیه کفر نظریله باقار ایدی،
کندیسی حق تعالی حضرتلری حقنده او یله بر
اساس اعتقاد وایمانه تابع ایدی‌که بو نظریه‌جه
تجلیات الٓهیه بتون کائناتی طولدیرەش اولوب
بناءً علیه احوال انسانیه‌یه مشابهتدن بالکلیه
منزهدر. بو ذات ارسطو مذهبنه زیاده‌سیله
میال اولوب ارسطو حکمتی کندیسنك
« اورتودوقسی » تعبیرایلدیکی مذهب نصرانیت
ایله تطبیق ایتمکه اوغراشیور ایدی . ایمدی
نسطوریوس ایله اسکندریه پطریقی سن سیریل
آره‌سنده برمنازعه پیدا اولدی.

بز دیورزکه :

— شوراجقده یالکز بر اخطار ایله
اکتفا ایده‌لم‌که بواسکندریه پطریقی سن
سیریل بوندن اول دخی هیپاتی نام‌حکیمه‌نك
دروس حکمتندن طولایی اسمی سبق
ایتمش اولان سن سیریلدر . ایشته دراپه‌ر

ذاتك برحركت عجيبه‌سنی دها بروجه
تی حكايه ايليور:

— سيريل نصرانيته برچوق بت پرستلك
صولنی قاتان فرقه‌نك رئيسی اولوب نسطوريوس
يسه كنيسانك حكمت پرور اولان فرقه‌سی
باستنده بولنيور ايدی. حضرت مريمی ام‌الله
ولقی اوزره بالتعيين اكا مخصوص برتعبد اصولنی
تأسيس ايتديرمك عزم و جزمنده ايدی .
نسطوريوس دخی بونی منع ايتديرمك عزم
قطعيسه دوشديكندن قسطنطينيه باش كليساسنده
ايراد ايلديكی برنطقده قديم وقيوم وعلی كل شیء
قدير اولان الله واحد ذوالجلالك كافهٔ صفاتنی
تميين ايدرك : « بويله برذات اجل واعلا بر
والده‌يه مفتقر اولورمی ؟ » ديدی.

بزديپورزكه :

— فرصتی فوت ايتميه‌رك اخطار
ايده‌لم كه نسطوريوس « لم يلد ولم يولد ولم

يكن له كفواً احـد » حقيقت قديمه‌سـ
ايراد ايلمش ديمكدر . ايشته ينه دراپ
سو يليور :

— سائر وعظلرنده وكتابلرنده دخی نسطو
يوس اثبات ايلدی‌كه حضرت مريمه « ام الله
تسميه اولنمامليدر. بلكه حضرت عيسانك صفـ
انسانيه‌سی حسبيله والده‌سی تسميه اولنمليدر.

اخطار ايده‌لم كه :

قرأن عظيم الشانده مسيح مشاراليـ
حضرتلرينه « عيسى ابن مريم » تسـميـ
اولندیغی كبی . ينه دراپه‌ر سويليور :

— حضرت عيسانك انسانيتی ايله الوهيتی
بربرندن اوقدر فرقليدركه بوفرق بر معبد ايلـ
اوراده پرستش ايديلن اللهك فرقلری كبيدر .

بز دييورز كه :

— اساسی علوم اوزرينه مؤسس
وبناءً عليه عقولك حسن قبولنه مظهريتی

محقق اولمق اوزره درمیان ایدیلن حکمت
نظرنده رسول اکرم صلی الله علیه وسلم
افندیمز حضرتلرینه اسلامك نظریله روح
خدا عیسی ابن مریم صلی الله علیه وسلم
افندیمز حضرتلرینه نصارانك نظرلری
آره‌سنده شو فرق عظیم واردرکه نصارانك
حضرت مسیحه اسناد ایلدکلری ربوبیتك
وجه وکیفیتندن قطع نظر فقط مشار الیه
حضرتلرینی هر بری بروجه وصورت ایله
معبود اتخاذنده فرق نصارانك کافه‌سی
اتفاق ایتمشلردر. حضرت رسول اکرم
ایسه عند الاسلام وحسب الشرع معبود
دکل عبددر. حق نبوتپناهیلرنده اسلامك
شهادتی « اشهد ان محمداً عبده ورسوله »
در. ایمدی عبد ایله معبود آره‌سنده نه

فرق وار ایسه ایکی پیغمبر ذیشان حقنده
ایکی امتك نظری آره‌سنده دخی او فرق
واردر. شان جلیل الوهیت ایچون « وحده
لاشریك له ولانظیرله » اساس ایماننده
کرك متشرع کرك متفلسف عامهٔ ذوی العقول
متفقدرلر. ایشته بوشان اساسی یه نظریات
نصرانیه موافق دوشمدیکی ایچون حکما
نظریات مذکوره‌یی حقایق علمیه‌دن
مقتبس اولان حکمته موافق بوله‌میه‌رق
منازعه‌یه قیام ایلمشلردر. حق رسول
اللهده بزم عبدیت و رسالتدن عبارت
بولنان اعتقادمز ایسه هیچ برجهتدن
حکمت مذکوره‌یه مغایردوشه‌مز. حضرت
رسول خدا کندیسنه وحی اولنان اوامر
و نواهیٔ الهیه‌یی امته تبلیغدن بشقه بر

مأموریتی حائز اولمیوب تبلیغات مذکوره یه
ایمان و احکامنه اتباع ایله ذات رسالتپناه
هیلری دخی مأموردرلر. حتی نوافل کبی
بعض عبادتلر امته فرض عین اولمدقلری
حالده کندیلرینه فرض عین اولمسنه نظراً
جناب قادر ذوالجلاله عبودیت خصوصنده
جمله یه مقدم وجمله یی سابقدرلر. ایشته
فکر ونظرلری معارف شتی ایله تنورایدن
کنجلرمز بوفرقی عظیمی دخی نظر دقت
وهمته آله رق علم ایله دین آره سنده درایه رك
سرد ایلدیکی منازعاتك دین اسلامه هیچ
بر تعلقی اولمدیغنی و اوله میه جغنی حکم
ایتملیدرلر. درایه رسوزنده دوام ایدییور.
دییورکه :

ـــ اسکندریه پاپاسلری طرفلرندن ایدیلن

تحریکات اوزرینه استانبول پاپاسلری دخی غیرت
ام الله ایله سلاحلاندیلر . منازعه بر درجه یه
کلدی که ایمپراطور افس شهرنده بر قونسیل
یعنی مجلس عمومیٔ رهابین جمعنه مجبور اولدی .
بو اثناده سن سیریل ایمپراطورك باش طواشیسنه
برچوق آلتوندن عبارت برهدیه تقدیمیله ایمپرا-
طورك همشیره سنك توجهنی قازانمش ایدی .
« آسمانده کی باکر مقدس یر یوزنده همشیره سی
اولان باکره قدسی کندیسنه متفق اتخاذ ایتمش »
اولدی . سیریل قونسله ارککدن قادیندن وفقط
بو ایکی نوعك الك آیاق طاقی صنفندن برجم غفیر
ایله برلکده کیتدی . مجلسك ریاستنی کندی ید
اغتصابنه آله رق هنوز سوریه پاپاسلری کلمکسزین
ایمپراطورك امرنامه سنی اوقودی . غلبهٔ کامله یی
احراز ایچون یالکز برکون کفایت ایلدی .
بیچاره نسطوریوس طرفندن ائتلاف ایچون
ایدیلن تکلیفاتی کاملاً رد ایدرك نسطوریوسك
قلمه آلمش اولدیغی افاده نامه نك اوقونمسنی بیله
منع ایله آنی استماعسز اوله رق رد ایتدیردی .

آنذن صکره سوریه‌لی پاپاسلر یتیشوب کلرك قرار واقع علیهنده پروتستو ایچون اجتماع ایلدیلر ایسه‌ده سیریلك اشارتنه تابع اولان آیاق طاقمی معرفتیله سن‌ژان کلیساسی درونده بیله بر قانلی عربده چیقه‌رق سرای ایمپراطوری طرفندن آرتق ترك اولنمش بولنان نسطوریوس براز صکره مصرك هجری برمحلنه نفی اولدی. دشمنلری ایسه بتون مدت عمرنده هر ممکن اولان وسائط ایله بیچاره‌یی راحتسز ایدرك وفاتندن صکره دخی کویا آنك ارتکاب کفر ایدن لسانی قوردلر یدیکنی و منفاسنك آتشین چوللرندن اولوم واسطه‌سیله چیقمسی برخلاص اولمیوب بلکه جهنمك دها آتشین چوللرینه کیرمك ایچون اولدیغنی اعلانه قدر واردیلر.

بز دییورزکه :

— اخطاره حاجت وارمی ؟ شو فقرۀ صحیحۀ تاریخیه‌یی اوقورلر ایکن قارئلرمز البته دوشونیورلر ایدی که بویله

برحال دکل آ بوکا اوزاقدن اوزاغه بکز
تیله بیله جك برحال دخی اسلامده قوعا
کلمش اولمق شویله طورسون هیچ بر
کیمسه نك خیال وخاطرندن بیله کچمامشدر
متکلمین وائمه حضراتنك مناظره لری
اجتهادلری نه قدر احرارانه اولدیغی
بوراده تذکاراً اولسون تکراره لزوم
یوقدر . زمان عباسیه ده بك جزؤی بعض
اختلافات اجتهادیه یه حکومتك بك خفیف
وبك موقت مداخلهٔ غیرمثمره وبیهوده
سندن ماعدا حکومات اسلامیه نك هیچ
بریسی علمای اعلام حضراتنك حکمت
دینیه جه اجتهاداتنه قطعاً مداخله
ایتمامشلردر . ایشته بوکیفیت دخی برفکر
حکمتله پیشکاه تأمله آلنور ایسه کوریلورکه

رايه‌رك بحق بسط و تمهيد ايلديكی شو
زاع دخی دين اسلامه عائد مواددن
كلدی . ينه درايه‌ر سويليور . دييوركه .

— فقط نسطوريوسك مغلوبيت و منكوبيت
شخصيه‌سی كندی مذهبنی محو ايده‌مدی . كرك
كنديسی وكرك طرفداران واخلافی‌ی انجيلنك
برنجی بابنك صوك آيتيله ينه او انجيلك اون
وچنجی بابنك اللی بشنجی واللی آلتنجی آيتلری
وزرينه استناداً ملكة السموانك يعنی حضرت
مريمك كنيسا طرفندن اسناد اولنان اوصافنه
بنائموب قطعياً مخالفت ايلديلر . بونلرك مسلك
حكميسی براز صكره فعلاً دخی تمهيد و ايضاح
اولندی . رئيسلری اولان نسطوريوس آفريقانك
برچولنده دوچار اضطراب اولمقده بولنديغی
حالده نسطوريلردن برچوغی فرات كنارلرينه
قدر هجرتله كلدانی كليساسنی تأسيس ايلديلر .
ئه‌دس مكتبی بونلرك حمايه‌سی سايه‌سنده تأسيس
اولندی . نزيبده كی مكتبلرندن اويله منتهيلر

یتشدی‌که نسطوری مذهبنی سوریه و عربستان وهندستان وتاتارستان وچین ومصره قدر نشر ایلدیلر .

بز دییورزکه :

— نسطوریلرك بو انتشارده مدنیت وانسانیته ایتدکاری خدمت پك بیوکدر. حتی وحشت وبداوت قدیمه‌دن هنوز صنعت کتابته مقتدر اوله بیله‌جك قدر قورتیله‌مامش بولنان بعض اقوام شرقیه‌یه حروف هجا ترتیب ایلیه‌رك آنلری اوقور یازار اقوام متمدنه درجه‌سنه واردیرمغه قدر خدمت ایلمشلردرکه طوائف اتراکك برقسمی دخی بونلردندر. اوت ! اویغور حروفی نسطوریلر طرفندن تشکیل ایدیله‌رك تیمورلنك زماننه قدر ترکلرك کتابت ملیه‌سی اولمق اهمیتنی محافظه

ایلمشدر. فقط ذکر اولنان ممالك واسعه یه نصرانیتـك نسطوریلك صورتنـده کی انتشاری بر انتشار عمومی اولمیوب الیوم قاتولیك وپروتستان میسیونرلرینك چین وهندستانده کی انتشـارلری کبی سرپمه برشی اولدیغندن روم طرفنه قریب اولان یرلرده قاتولیك واورتودوقس مذهبلری ینه غلبـه ایلمش بولندقلری کبی ممـالك شرقیه‌ده دخی قدیم بت پرستلك وبالآخره اسلامیت تغلب ایده‌رك نسطوریلکك اثری قالمامشدر . ینه درایه‌ر دییورکه :

— نسطوریلر ارسطو مذهبنی قبول ایدرك بو بیوك یونان معلمنك آثارینی سریانی وفارسی لسانلرینه ترجمـه ایلدیلر . لاتین حکماسندن بیلینك آثاری کبی بالنسبه دها یکی آثاری ده ترجمه ایتدیلر. یهودیلر ایله بالاتحاد جوندسابور

مکتب طبیسنی تأسیس ایدرك کندی میسیونر-
لری نصرانیتك نسطوری مذهبنی آسیانك اوقدر
بیوك برقطعه‌سنه نشر ایلدیلرکه اورالرده بولنان
مذهبداشلری مقدارجه اوروپانك یونان ولاتین
دیه ایکی یه منقسم اولان کنیساسی تبعه‌سنك ده
مقدارینی کچدیلر. عربستانده بیله بردسپوطلری
بولندیغی شایان دقتدر.
بز دییورزکه :

— درایه‌ر بعض کره تاریخاً مقدم
اولانلری تأخیر ومؤخر اولانلری تقدیم
کبی قاریشقلقلرده بولنمقده‌در. بوحال عن
جهل اوله‌مز. چونکه درایه‌ره اسناد
جهل ایتمکه هیچ برانسان وارەمز. بوندن
مرامی اوفاق اوفاق دعوالری اوکوچك
کوچك تحریفات تاریخیه ایله قازانه‌رق
نهایت بیوك دعوالر امرنده دخی قارئلرینی
عادتا آلداته بیلمکدر. آسیاده نصارای

نسطوريه‌نك مقدارى برى طرفلرده
قاتوليك واورتودوقسلرك مجموعندن زياده
اولمق نصل تصور اولنه بيلوركه بوندن مقدم
ترتولليه‌نك بياننامه‌سنى ترجمه ودرج ايلديكى
صره‌ده شهرلرك قلعه‌لرك اطه‌لرك ولايتلرك
وجماعات اهاليه‌نك وروما واردوشلرينك
وسراى ايمپراطورينك وسناتونك وعمومى
ميدانلرك وبالخصوص اردولرك نصارا ايله
طولمش بولنديغى حقنده‌كى مفتخرانه
سوزلرى كنديسى ايراد ايليور ايدى .
حالبوكه ترتولليه‌نك بوبياننامه‌سى آثار
نصرانيه‌نك الك اسكيسى اولوب تخميناً
ميلادك ٢٠٠ سنه‌سنده يازلمش ايدى .
نسطوريوسك استانبول دسپوطلغنه دعوتى
دخى ٤٢٧ سنهٔ ميلاديه‌سيله تورخ ايلمش

ایدی بوحالده نسطوریلرك ترقیاتی ٥٠٠ سنهٔ میلادیه‌سنه طوغری وقوعه کلمش اولمق لازم کاوب ترتولیه‌نك هر طرفی خرستیان ایله طولدیرمسندن ایکی یوزسنه صکره نسطوریلرك مقدارجه نصارای سائره‌یی کچمش اولدقلرینه ارباب دقتی ایناندیره بیلملك مشکلدر . اکر آسیانك اورالرنده نصرانیت اوقدر چوغالمش اولسه ایدی بروطرفلرده اولدیغی کبی اورالرده دخی ایش حکومتجه بر رسمیت پیدا ایده‌رك وقوعات عظیمه‌یه میدان آچار ایدی . حال بوکه اورالرجه اویله برسس هیچ ایشیدلمامشدر . بواخطاری یازمقدن مقصدمز کیم اولور ایسه اولسون بر مقصد ترویجی ایچون یازی یازانلرك

قلملرندن چیقان هر سوزه عین حقیقتدر نظریله باقیلی ویرمامسنی کنجلرمزه اخطاردر . بوکبی آثار مهمه تاریخك دلالتیله برابر اوقونمز ایسه بعض معلومات سطحیه وقلوب ضعیفه اصحابنی اضلال ایتمسی‌ده محتملدر. سوزی ینه درایه‌ده ترك ایدییوروز . دییور که :

استانبول ایله اسکندریه آره‌سنده‌کی منازعه آسیایی اویله بر فرقه ایله طولدیرمش ایدی‌که بونلر یالکز اوروپا خرستیانلرینه دکل کندیلری حقنده بونجه اعتسافاتی روا کورن ایمپراطورلره دخی کین وغرضله مملو ایدیلر. بوکین وغرضدن دخی دینجه برتحول عظیم ظهوره کلدی‌که بتون دنیایی متأثر ایلدی. نتایج مقتضیه‌سی حالاً دخی باقی وموجوددر. تحول‌مذکوری اولا «آسیاده خرستیانلغك عجملر طرفندن قهر و تدمیری» و ثانیاً «عربلر طرفندن اجرا اولنان صوك

رهفورم » دیه ایکی قسمه تقسیم ایدر ایسه‌ك ایشك اکلاشلمسنی دها زیاده تسهیل ایتمش اولورز.

بزدییورزکه :

— باب ثالثدن بورایه قدر درایه‌رك اصل مقصدی نسطوریلکك فرق سائرهٔ نصارادن صورت تمیزینی کوسترملك اولوب بوندن صکره آسیاجه نصرانیتك عجملر طرفندن حرباً وعربلر طرفندن دیناً محوینه یوروندیکنی حکایه ایده‌جکدر . آنجق مذهب نسطورینك آسیا طرفلرنده درجهٔ انتشارینی بیوك کوسترمك درایه‌ر ایچون برمقصد مخصوص برمنفعت مخصوصه اولوب بومقصد وبومنفعت ایسه بالآخره اسلامیتك علیهنده حکملر چیقارمق ایچون ترتیب ایدلمش وبوامحورده حقایق تاریخیه‌نك

آز چوق تحریفنه قدر کیدلمش اولدیغندن
حقایقمز کوره‌یی تاریخاً میدانه چیقارمق
ایچون بر قاچ سوز دها سویله‌مکه
مجبورز . نسطوریلری آسیا ومصر
طرفلرنده نصارای سائره‌دن زیاده چوغا-
لمقلدن درایه‌رك مقصدی بالآخره اسلامیتك
دخی تعلیمات نسطوریه ثمره‌سی اولدیغی
حقنده نصاراجه واوروپاجه موجود
اولان ظن ضعیفی قوتلندیرمکدر . ایلروده
کوریله‌جکی وجهله درایه‌ر حتی اسلامیتك
دها مبسوط دها واسع بر نسطوریتدن
عبارت بولندیغنه قدر تمایل ایلمکده‌در .
لکن بویله بر مقصد ضعیف اوغورنده
حقایق تاریخیه‌یی فدا ایتمسنه هیچ بر مورخ
رضا کوستره‌مز . بو مسئله ایچنده‌کی خطالری

میدانه چیقارمق ایچون اولا دوشونملیدرکه نسطوری مذهبی روما حدودی داخلنده منتشر اوله مامشدر. زیرا حکومت ایمپرا-طوریه آنی رسماً رد وانکار ایلمش اولدیغندن داخل ممالکده نره ده برجمعیت نسطوریه باش کوستره جك اولسه سائر اهالیٔ نصرانیه قیامتلر قوپاره جغندن حکومتك دخی درحال قوهٔ جبریه ایله ممانعته مسارعت کوستره جکی درکاردر. سوریه پاپاسلری اساساً نسطوریوس طرفداری اولمقله برابر مومیٰ الیهك نفیندن صکره اولا جبراً ینه اورتودوقسی داخلنه کیرمشلر وبالآخره پیدر پی اومذهبه آلشمشلردرکه دها صکره لری اورالره اسلام کلدیکی زمان نصرانیتك نسطوری

كل اورتودوقس مذهبنى بولمشدر .
صرده ايسه مذهب نسطوريتك شيوع
تعمم درجه‌سنده انتشارى تخيله بيله
يغه‌مز . چونكه مصر ايشته تمام نسطو-
بوسلك الكبيوك دشمنى اولان سن سيريلك
اريق بولنديغى يردر . عربستانده يعنى
جاز ويمن طرفلرنده نصرانيت يك
ـدود بر صورتده منتشر اولوب فقط
نلكده مذهب نسطورى اولمسندن زياده
رتو دوقس مذهبى اولسى مظنوندر .
را قرآن كريمده تثليثك وحضرت مريمه
امرئة صالحه اولمقدن بشقه بشريت
قنده اسناد اولنان احوالك ردينه دائر
جود اولان آيات كريمه شو رداولنان
ئك عقايد اورتودوقسيه‌دن عبارت

بولندیغنی کوستر . هله حجاز طرفنده کی
نصرانیلرک ورقه بن نوفل کبی یک معدود
بعض کیمسه‌لردن عبارت بولندقلری پك
آشکاردر . زیرا سیر نبویه میاننده کفر
قریش ویهودمدینه وخیابره ایله برچوق
معامله‌لر موجود بولندیغی حالده نصار
ایله همان هیچ برمعامله مذکور دکلدر .
عربستانك شرق جهتلرنده نجرانیلر کی
بعض عشایرك نصرانی اولدقلری وارتحال
نبویدن صکره اوراره کوندریلن عسکر
اسلامك بونلرله معامله ومناسبت پیدا
ایلدکلری واقعدراما عرب وعجم نوعندن
اولان اهالی‌یه نسبتله بونلر ینه شئ قلیل
حکمنده ایدیلر . چونکه باشلی باشلرینه
الك کوچك برایش بیله کوره مدکلرندن

هور اسلامه قدر عجملره تماق مجبوريتنده
لنمشلر واوراره عسكر اسلامك وصواني
تعاقب اسلام ايله برلشمشلردر . ايرانه
لنجه اوراده بت پرستلك كمال شعشعه
قوتله حكمفرما اولهرق نصرانيتك خصم
جاني اولديغي واشاغيده درايه‌رك دخي
بيان ايده‌جكي اوزره نصرانيتي اناطولي
وزرندن بيله محوه سل سيف غيرت ايلمش
ولنديغي حالده ولوكه صورت نسطوريه‌ده
ولسون نصرانيتك كندي مملكتنده
نتشارينه نصل مساعده ويره بيلور ؟
علومدركه فس قونسيلي ٤٢٨ سنه‌سندن
رخيلي صكره اولوب ايران شاهي خسروك
وفاتي ايسه ٦٢٨ سنه‌سي اولوب بناءً عليه
« الم غلبت الروم الخ » آيت كريمه‌سيله اخبار

ایدیلن محاربه بوناریخدن اولدر . حالبوکه
نصرانیتك مبادیسندن قسطنطین زماننه
دکین نه قدر آغر ترقی ایلدیکنه نظراً ممالك
شرقیه کبی کندیسنه بالکلیه مخالف اولان
یرلرده شو ایکی تاریخ آره‌سنده کوریلن
بربچق عصرلق برمدت ظرفنده نسطور-
یلکك نصارای سائره مقدارندن زیاده
جماعت پیدا ایده بیلمش اولسی هیچ
بروجهله ذهنلره صیغه‌مز . ایشك طو-
غریسی اول دخی دیمش اولدیغمز وجهله
نسطوری پاپاسلری فی‌الواقع آسیاجه پك
اوزاق یرلره قدر وارمشلر وملاقی
اولدقلری اهالینك تربیه وتعلیملری ایچون
پك بیوك خدمت ایتمشلر ایسه‌ده بوانتشار
شمدیکی میسیونرلرك انتشاری کبی بر

صورتده وقوعه كلوب يوخسه افرادا هالى
بيـانده نصرانيت برى طرفلرده كى
انصارانك مقدارندن زياده تخمين اولنه
بيله جك برصورتده منتشر اوله مامشدر .
وايضاحات تاريخيه يى كورد كدن صكره
نه درايه رى ديكليه لم . ديورکه :
— آسياده خرستيانلغك عجملر طرفندن
دوى مسئله سنه كلنجه : ٥٩٠ سنهٔ ميلاديه سنده
شرق خاندان حكمرانيلرى ميانده كثيرالوقوع
ولان قارغاشه لقلرك بريسيله ايران ولى عهدى
ولان خسرو روم شرقيده بر ملجأ آرامغه
مجبور ايدلدى . ايمپراطور موريسك معاونتنى
تماس ايلدى . بو معاونت كنديسندن دريغ
ولنميه رق قيصه و غالبانه برمحاربه نتيجه سنده
خسرو آبا واجدادينك صنداليسى اوزرينه اقعاد
يدلدى . فقط بومحاربه نك او بختيارانه غلبه سى
موريسك كنديسنى قورتاره مدى . امراى
عسكريه دن فوقاس نام كيمسه نك تشويقيله روم

ازدوسنده بر قیام ظهور ایدرك «وریسك
هیکللری ییقلدی . «وریس صیغنمش اولدیغی
بر مناستردن جبراً قالدیریلوب اولا بش نفر
اوغلی کندی کوزلری اوکنده قتل ایدیلهرك
بعده کندیسیده اعدام اولندی . زوجهسی
ایمپراطوریچه آیاصوفیه کنیساسندن خارجه چیقا.
ریلهرق اشکنجهیه قونلدی ومتعاقباً اوچ قزی
ایله برابر اعدام ایدلدی . ایشته بو صورت
وحشیانهده قتل ایدیلن فامیلیانك اصدقای دوستانی
غیرقابل تعریف شدائد ایله تعقیب اولندیلر.
بعضلرینك کوزلرینه میل چکلدی. بعضلرینك
دیللری قوپارلدی. دیکر بر طاقمنك دخی اللری
آیاقلری کسیلدی. برقسمیده دکنکارایلهدوکیله.
رك بعده اعدام اولندیلر. بوخبر رومایه واصل
اولدیغی زمان پاپا بولنان غره‌غوار مظالم مذکو.
رهیی ممنونیتله تلقی ایدرك دشمنلری علیهنه
فوقاسك قولی دها زیاده قوتلی اولمسی ایچون
جناب حقه دعا ایلدی. بوخدمت دعاکویانهسنه
مقابل فوقاس طرفندن دخی غره‌غواره «عمومی
رسپوط» عنوانی ویرلدی .

شوراجقده اخطار ایدی ویره‌لم که :
— اشبو اعصار اولیه‌ده روما دسپوطی شمدیکی کبی عموم عالم نصرانیت اوزرنده حکمی شامل برحکمدار روحانی دکل ایدی. اسکندریه دسپوطی مصرك واستانبول دسپوطی بوطرفلرك رئیس روحانیسی اولدقلری کبی روما دسپوطی دخی اوطرفلرك رئیس روحانیسی ایدی . حتی اشبو اعصار اولیه‌ده هر کنیسا و مناسترك پاپاسی کندی دائره‌سی داخلنده روحانیهٔ مستقل اولوب فائق کنیسالر وپاپاسلر میاننده بر براخوت دینیه موجود ایدی . یوقسه بریسی دیکرینك آمری و مرکزده کی دسپوطلك دخی جمله‌نك روحانی حکمداری اولمسی پك چوق صکره‌لر وقوعه کلمش

بدایعدندر . ایشته ینه درایه‌و سوزینك صره‌سنی کسمکسزین دیورکه :

— رومادسپوطنك بووجهله حرکتنه سبب موریسك ایران‌ایله اولان‌مناسبت دوستانه‌سندن طولایی ماژیزم مسلکنه سلوك ایله متهم اولدیغی قضیه‌سی اولمق قویاً مظنوندر. استانبول‌اهالیسی موریسه سوقاقلرده لعنت اوقویه‌رق کندیسنك مارسیونیت اولدیغنی اعلان ایلیورلر ایدی که « مارسیونیت » دیمك ایران ماژلری کبی بریسی فاعل خیر و دیکری فاعل شر ایکی قوۀ حاکمۀ ربوبیه‌یه ایمان ایدنلر دیمکدر . ایران شاهی خسرو کندی‌دوستنك بووجهله قتلنی خبرآلنجه بالکلیه بشقه بر احتساسده بولندی . فوقاس موریس ایله چوجقلرینك باشلرینی خسروه کوندرمش ایدی. ایران شاهی بو تماشادن کمال نفرتله باشنی چویردی وکندینه ایبلك ومعانت ایدن ذاتك انتقامنی سلاح بدست اوله‌رق آلمغه قویاً عزم وجزم ایلدی . ایمپراطورلغك برنجی امرای عسکریه‌سندن اولوب آفریقا

ارخی یعنی قوماندانی اولان هراقلیوس دخی
یس وعائله‌سنك قتلی خبرینی کمال تأثرله تلقی
ش ایدی. ایمپراطورلق خفتاننك فوقاس کبی
نصی مستکره بر سانتور یونك اوموزلری
رنده براقامغه قطعیاً قرار ویرمش ایدی.
وعا فوقاس پك آلچق بویلی و بیچه‌سز برآدم
ی. قالین قاشلری الی اورته‌سنده یکدیکریله
صق اولوب صاچلری قرمزی صقالی کوسه
لری رنکسز وبرچوق یاره نشانلریله لکه‌لی
ی. ادبیاتدن قوانیندن جهل تامی اولوب
رتعسکریه‌سی بیله یوق ایدی. سائرانسانلره
فوقی وارایسه اوده یالکز شهوت پرستلك
رخوشلقده‌کی تفوقی ایدی. هراقلیوس اولا
رکو اعطاسندن اعراض صورتیله فوقاسه
اعتنسزلك کوستردی. فقط کندیسی پك یاشلی
خسته‌لکلی برآدم اولدیغندن فوقاسه سلاح
ست اوله‌رق مقاومت ایشنی ینه کندیسی کبی
اقلیوس تسمیه اولنان اوغلنه حواله ایلدی.
شوراجقده اخطار ایده‌لم که :

— بوکنج هراقلیوس عن ٦۱۰ ا
٦٤۱ میلاد ایمپراطورلق ایتمش ذاتدر
رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندی
حضرتلرینك نامهٔ رسالتپناهیلرینه مرسل
الیه اولمشدر . مراسله‌نك تفصیلی سی
شریفه کتابلرنده مفصل اولدیغی کبی بز
« بشائر صدق نبوت محمدیه » نام اثر
اخیرمزده دخی مذکوردر. درایه‌ر ینه
سوزنده دوام ایدییور، دییورکه :

— کنج هراقلیوس سریع وبختیارانه برسفر
ایله آز وقت ظرفنده استانبول اوکنه قدر
کلدرك شانلری ثباتسزلقدن عبارت بولنان پاپاس
طقمی ایله سناتو و اهالی دخی آنك طرفنه
دونديلر. غاصب و قاتل فوقاس اقامتكاهنده
توقیف وقتل ایدلدی . فقط استانبولده وقوعا
کلن بوتبدل ایران شاهنی عزمندن آلیقویمدی.
مازلر کندیسنه روملرك حرکتنه بلا اشتراك

رداً حركت ايتمسنى نصيحت ايلمشلر ايدى.
ملرى برطاقم ظنون باطله ايله اتهام ايلمشلر
ىكه ظنون مذكورەنك عدالت و حقيقتـه
ير اولديغنى حكم ايلمشلر ايدى. بناءً عليه
سرو اردوسيله فراتى مرور ايلدى. بواردو
ريەده كى مذاهب متخالفه اربابى طرفندن
ونيتاه استقبال اولندى. طرف طرف اهالى
انيلر لهنده قيام ايليورلرايدى. انطاكيەليلر
صر روه وشامليلر خسروه طرفدار اولديلر.
دس شريف هجوم ايله ضبط اولندى. قبر
ضرت عيسى ايله قسطنطين و والدەسنك انشا
تديرمش اولدقلرى كليسالر غباره تحويل
لنديلر. صليب عيسى يادكارظفر اولەرقايرانه
وندرلدى. كليسالرك خزينەلرى يغما ايدلدى.
نون اهالينك شايان پرستش كوردكارى
ەليقلر روزكاره آتلدى. مصر دخى استيلا
ضبط ايله ملك ايرانه الحاق اولندى. اسكندريه
طريقى نجاتى فرارده بولوب قبريسه قاچدى.
فريقا سواحلى طرابلس غربه قدر ضبط

اولندی . آناطولی دخی شمالاً استیلا قلنور
اون سنه مدت عجم اردولری استانبول بوغازی
ساحلنده اردو قوره‌رق اوتوردیلر . موجب
یأس وفتور اولان بواحوال‌اوزرینه هراقلیوس
صلحی استدعا ایلدی. شاه شدید ایران « است
نبول ایمپراطوری تا کندی رب مصلوبنك دینی
ترك ایله کونشه پرستش ایتمینجه صلحی قبول
ایده‌مم » دیدی. بر چوق مذاکره‌دن صکره
نهایت شرائط صلحی قبول ایدرك شرق ایمپرا
طورلغی بیك تالان آلتون وبیك تالان کموش
وبیك‌قات‌ایپك‌البسهٔ‌فاخره وبیك رأس جنس آت
وبیك نفر باکره قز فدیهٔ نجات مقابلنده نائل
صلح اوله‌بیلدی. مع هذا هراقلیوس ایرانه یالکز
موقتاً مغلوب وتابع قالدی. یالکز ایشلرنی یولنا
قویمق ایچون بومصالحه‌یی قبول ایلدی. بالآخره
ایران علیهنه تعرضك دخی یولنی بولدی . بو
خصوصده بولدیغی یول و وسائط رومانك الك
شانلی کونلرینه لایقدر. هرنه قدر روما دولتی
سیلاحنك ناموسنی تکرار اعلا ایلدی و غیب

ندیکی ممالکی تکرار آلدی ایسه‌ده یالکز بر
بی اولدی‌که آنی تکرار استرداد ایده‌مدی.
ایسه خلقك نصرانیته اولان اسکی ارتباط
اعتقادلرینك مختل اولمسی قضیه‌سی اولوب بو
یان بر دها تعمیر قبول ایتمز صورتده ایدی.
لرعالمده ماژیزم خرستیانلغی تحقیرایتمش اولدی.
ندالنصا الك زیاده معتبر اولان شیلرعلیهنده کی
امله‌یه بوندن بشقه معنی ویریله‌من ایدی. بر
قتلر مصرده سوریه‌ده اناطولیده بوندن دها
زمهم زمانلرده دها اهمیتسزشیلرایچون برچوق
خارقه‌لر کوستردکلری خلقك ذهننه القا ایدیلن
وشیلربویله الك مهم برمغلوبیت‌زماننده هیچ بر
خارقه کوستره‌مامش اولدیلر. بونلرعلیهنده عجملرك
بونجه حقارت منکرانه‌لری‌جزاسز قالدیغنی شرق
هالیسی کورنجه‌دوچارحیرت اولدیلر. عجملرك ایتدی
کلرینه کوره کونش‌جریانی‌دکشدیرملی یراجوافنی
آچملی وخرستیانلغك معنوی‌قلیجی کندی دهشتلی
شمشکلرینی چاقوب دشمن غالبی‌سنا کریبك حالنه
قویملی ایدی. بونلرك هیچ بریسی اولمدی.

خلق بوکبی خوارقه منتظر ایکن آنلری کور
مینجه حیرتدن یأسه دوشوب او یأس د
عقیده‌جه شبهه‌یی تولید ایلدی .

بز دییورزکه :

— شوفقره‌ده ایضاح اولنه‌جق ای
ماده واردر . بریسی رومك ایرانه بعد
المغلوبه غلبه سیدرکه : «الم غلبت الروم الخ
آیت کریمه‌سنده بضع سنیندن صکره رومك
ینه ایرانه غلبه ایده‌جکی حقنده قبل الوقوع
ایدیلن اخبارك صدقی ثابت اولمسیدر .
عندالنصارا والیهود معجزاتك اك بارلاغی
اخبار قبل الوقوع اولوب بو آیت کریمه
ایسه اویله ایما وایهام وتمثیل واشارت
صورتیله دکل آچیقدن آچیغه صورت
قطعیه‌ده براخبار قبل الوقوعدر . ایضاح
اولنه‌جق شیلرك ایکنجیسی درایه‌رك

دی قارئلری نزدنده معلومیتندن ناشی
کز اسمنی ذکر ایلدیکی سنا کریدر.
ذات آثوریه قرالی اولوب تاریخده
سارغون » دیه‌ده تسمیه اولنمشدر .
بلاددن یدی عصر مقدم اردوسیله قدس
ریفه هجوم ایلمش ایدیسه‌ده اردوسی
الطاعون ایله قیرلدیغندن رجعت قهقریه‌یه
مجبور اولمش ایدی. درایه‌ر خسروك دخی
ویله اولمسی لازم کلورایکن اولمدیغنی مقام
مریضده ایراد ایلیور . قالدی که کرك
روملرك عجملره مغلوبیتی و کرك بعد۔
المغلوبیه غالبیتی درایه‌رك صورت حکایه‌سی
برعداوت نصرانیه ایله وقوعه کلمش غایت
خصمانه برطرزده‌در. بوعداوت بوخصو۔
مت درایه‌ری اوقدر کندیلکندن چیقار

مشکه التزام ایلدیکی مبالغهٔ مفرطه ا
حقایق تاریخیه‌نك بالکلیه خارجنه قد
چیقدیغندن بیله خبردار اوله‌مامشدر
آنلك صورت اشعار وافاده‌سنه کوره عجملر
کیردکلری یرلرده خرستیانلغی محو ایتمشلر
کندیسی دخی بونی « تخریب » کلمه‌سیله
تعبیر ایلمیورمی ایدی ؟ لکن صحایف
تاریخیه‌یه باقیله‌جق اولور ایسه عجملرك
خرستیانلغی برصورت شدیده وحق بر
ادیانه‌ده تحقیردن بشقه بر شی یاپمدقلری
کوریلور. اولا فراتی کچن عجم اردوسنك
فرق متخالفهٔ نصارا طرفندن حسن استقبال
اولندیغنی ویریراهالینك ایرانیلر لهنده
قیاملر ایلدکلرینی کندیسی‌ده یازییورایدی.
بویله اردویی حسن استقبالده بولنان اهالی

محو وتخریب ایدیلورمی ؟ ایدلدیکنه دائر
تاریخده خبر دخی یوقدر. ثانیاً سکز اون
سنه ظرفنده روملرك عجملره تکرار غلبه ایدرك
تحت استیلالرنده بولنان یرلری تکرار
استرداد ایلدکلرینی دخی یازیبور ایدی ؟
بوحقیقت تاریخجه دخی بویله در. قرآن
کریم ایله ده مصدقدر . اگر عجملرك
کیردیکی یرلرده خرستیانلق تخریب ومحو
ایدلمش ایسه ایرانیلره غلبه ایدن بوقوت
نره دن پیدا اولمش ؟ ثالثاً بوایکی محاربه نك
اوزرندن پك چوق کچمکسزین اهل اسلام
دخی اشبو ممالك رومیه یه هجوم ایله بیوك
بیوك محاربه لر وقوعه کلمشدر. یرموك
واجنادین وشام وانطاکیه و اسکندریه
محاربه لرنده عربلر قارشولرنده یوزبیکلرله

تعداد اولنور روم اردولری بولمشلردر.
اسکداره قدرکان وطرابلس غربه قدر
کیدن عجملر طرفندن محوایدیلن نصرانیت
بوقوای جسیمه‌یی نره‌دن بولمش؟ سوزك
طوغریسی قرآن کریمده‌دخی بیان اولندیغی
وجهله روملر ایرانه بعد المغلوبیه غلبه
ایتمشلر و عجملر مدت غالبیتلرنده معززات
نصرانیه‌یی تحقیرده بولنوب مغلوباً رجعتلر.
بدن صکره ایسه نصرانیت ینه اسکی حال
وصورتنه رجعت ایلمشدر. اما خالقك
روملیقلر وسائره حقنده‌کی حسن ظن
واعتقادینك مختل اولمسی بحثنه کلنجه:
اوزمانلر بونلر حقنده‌کی اعتقادك قوتی
عجبا آندن بش التی عصر صکره‌کی درجه‌یه
وارمشمی ایدی که او اعتقادك انحلالنه درایه‌ر

بودرجه‌لرده اهمیت ویرمکده حقلی کوریله‌
بیلسون؟ کندیسی هنوز نسطوریلرك مقدار
جه نصارای سائره‌دن زیاده اولدقلرینی سو-
یلیوب طورر ومعتقدات مذکوره اصل اورتو
دوقسلرده کوریلوب نسطوریلر ایسه بونلره
ایدیلان عبادتدن متنفر بولنور ایکن اوبابده‌کی
اعتقادك انحلالندن بحث ایتمسك حقیقةً
عجیب وغریبدر . زمانجه مؤخر
اولانلری تقدیم ومقدم اولانلری تأخیر
مسئله‌سنی درایه‌ر غافللری آولامق ایچون
کندیسنه بر واسطه ومدار اتخاذ ایلمش
ایسه‌ده بویله ارباب مطالعه‌یی آلداته‌رق
ایدیله‌جکلك استفاده‌دن بر خیر ومنفعت
بکلیه‌مز . شو مباحثده نصارا علیهنده هیچ
برفکر رقابت وخصومته تابع اولمدیغه‌زدن

مومی الیهك بو یولده کی اغفالاتی نصرانیت علیهنه اولسه بیله خدعه‌سنك ماهیتنی میدانه قویارز. نرده قالدی‌که اسلامیته متعلق اغفالاتنه قاپیله بیله‌لم. ایشته اسلامیت حقنده‌کی سوزلرینی دخی سویلیورم. دیورکه :

— ایران وقعه‌سی اگرچه بروقعهٔ مدهشه ایدیسه‌ده بو وقعه اصل حکایه‌سنه مباشرت ایلدیکمز وقعهٔ آتیهٔ عظیمه‌یه برمقدمه مثابه‌سنده قالدی. بووقعهٔ عظیمه ایسه جنوبك خرستیانلق علیهنه قیامی وقعه‌سیدر. بووقعه آسیا و آفریقا وآوروپادن ممالك نصرانیه‌نك اونده طقوزینك الدن چیقمسنه سبب اولدی.

بز دیورزکه :

— دها ابتداسنده درایه‌رك سوزینی کسمکه مجبوریتمزدن طولایی متأسف

ایسه‌کده نه چاره اخطاره مجبورز که
اسلامك ظهورینی خرستیانلق علیهنه
قیامدن عبارت کورمسی درایه‌ر ایچون
الك عجیب وغریب رؤیتلردندر . قرأن
کریمك هراسانه ایدلمش بولنان اوناقص
ترجمه‌لری بیله اثبات ایدرکه حکمت
اسلامیه‌نك طوغریدن طوغری‌یه هدف
تعرضی عرب جاهله‌نك التزام ایتمش
اولدیغی کفر صابئیدر . عجملرك ماژبزمی
ایکنجی درجه‌ده قالور . یهود ونصارا کبی
اهل کتاب ایله اسلامیت آره‌سنده‌کی مناسبت
ایسه بونلره قیاس بیله قبول ایتمز . اسلامك
آنلرله اولان مجادله‌سی بدعت تحریفیه‌دن
نشأت ایلیان بر مجادله‌در . فتح بلاد
ماده‌سی ایسه صرف سیاسی اولوب ممالك

خرستیانیه‌نك اونده طقوزی الدن
چیقمش ایسه بوندن یالکز ایمپراطورلق
زیان ایدوب نصرانیت هیچ برشی غائب
ایتمامشدر . حتی قدس شریف وسائر
معززات ومؤسسات نصرانیه ایرانیلردن
کوردکاری حقارتی‌ده کورمکسزین حمایهٔ
شرعیه سایه‌سنده امین ومحفوظ قالمشلردر.
بورالری خاطرده بولنسوزده درایه‌رك
بوبابده‌کی کلامی اکا کوره اوقونسون .
ایشته دییور که :

— تاریخ میلادك ٥٨١ سنه‌سی موسم
صیفنده برعرب کاروانی شامك جنوب طرفنده
عربستان‌حدودی اوزرنده کائن بصرا قصبه‌سنه
واصل اولدی. بوکاروان مکه‌دن کلیور ایدی.
عربستانك زنکین محصولاتیله محمول ایدی .
کاروانك رئیسی اولان ابوطالب نامنده‌کی ذات

اعتبر وآنك يكنى اولان اون ايكى ياشنده كى بر طفل
اعتبر قصبهٔ مذكوره ده كائن نسطورى مناسترى
ارفندن مسافر پرورانه بر صورتده قبول
ولنديلر . پاپاسلر درحال اوكرنديلركه بوكنج
سافرلرينك اسمى حلبى ياخود محمددر وعربلرك
قدس معبدى اولان كعبه محافظنك دخى يكنيدر .
و پاپاسلردن بحيرا نامنده بريسى محمدى (عليه
لسلام) ايچنده طوغمش اولديغى بت پرستلكدن
آييروب نسطور يلكه ادخال ايچون الندن كانى
ريغ ايتمدى . بو طفل نوجوان ذكاى خارق
لعاده دن ماعدا تعلمه دخى عظيم بر هوس صاحبى
يدى . باخصوص اديانه دائر خصوصاتك تعلمنه !
محمدك (عليه السلام) مملكتى اولان مكه ده
خلقك الك زياده پرستش ايلديكى شى بر سياه
حجر سماوى ايدى كه كعبه ده محفوظ اولوب آنك
اطرافنده ايكنجى درجه ده اولمق اوزره اوچيوز
التمش اصنام سائره دها موجود ايدى . يعنى
اوزمانك حسابنجه سنه نك اوچيوز التمش كوننه
متناظر برعدد ! اولجه دخى بيان اولنديغى وجهله

او زمانلر خرستیانلق کنیساسی عجیب برحال فترتده اولوب بودخی پاپاسلرك نفوذ خریصانه‌لریله سوء اخلاقلرندن نشأت ایلمش ایدی. وسائط کوناکون ایله برطاقم قونسیللر قورمشلر ومقصدلرینی کیزلی اوله‌رق یوروتمشلر ایدی. اورته‌ده برچوق احوال جبریه واختلافات معیوبهٔ اخلاقیه کیزلنمکده ایدی. غرب طرفنده دسپوطلق مقاملری ثروت وسامانه وقدرت ونفوذه اوقدر طمع کوسترمکده ایدیلرکه بر دسپوط انتخابی اکثریا بین الخلق قانلی منازعه‌لره قدر سبب اولیور ایدی. شرقده‌شهر قسطنطینیه‌نك پولتیقه‌سی مسائل کنیسائیه‌جه بر طاقم فرقه‌لر ورخنه‌لر تشکیل ایتمش وبرطاقم رفض والحاد مسلکاری تشکانه میدن آچمش ایدی. بو منازعلر میاننده یالکز آریوس طرفدارانیله بازیلیدیه‌نلری قارپوقراتیه‌نلری قوللیریدیه‌نلری اوتیشه‌ئنلری نیوستقلری ژاقوبیتلری مادسیونیتلری ماریونیتلری نسطوریه‌نلری سابللیه‌نلری والانتینیه‌نلری ذکر وتفکر ایلمك کفایت ایدر. ماریونیتلر اقانیم

ثلثه‌نك بابا واوغل ومريمدن عبارت بولنديغنى
اعتقاد ايدرلرايدى. قولليريديه‌نلرحضرت مريمه
عادتا ذات الوهيت كبى تعبد ايدرك قربان
مقامنده بوركلر طاتليلر تقديم ايدرلر ايدى .
نسطوريلر ايسه اولجه كورمش اولديغمز وجهله
بر ام الله اوله‌بيلمك احتمالنى انكار ايدرك علوم
يونانيه‌نك ده وارثلرى اولمقله افتخار ايلرلر
ايدى. اعتقاديات خصوصنده ذكراولنان فرقه‌لر
بربرلريله صلح قبول ايتمز دشمن اولوب يالكز
برنقطه وار ايدى‌كه اونقطه اوزرنده كافه‌سى
متحد ايديلر. اونقطه ايسه يكديكرينه قارشو
كين وعداوت شديده نقطه‌سى ايدى . عمان
هنديدن‌سوريه چوللرينه قدرممتداولان عربستان
برمملكت مستقله اولوب بو مسلكلرك طالعلرى
ديكركون برانقراضه مقرون اولدقجه عربستان
بونلرك بقيهٔ اربابنه ملجأ كوستررايدى. بوحال
چوق وقتدنبرى دوام ايليور ايدى. روماليلرك
قدس شريفى ضبطندن صكره عربستانه يك
چوق يهوديلردخى هجرت ايتمش ايديلر. سن پول

خرستيانلغى بالقبول حواريلره التحاقندن صكره غالاتياليلره اولان مكتوبنده ديبوركه: كنديسى دخى بر آره‌لق عربستان طرفلرينه چكلمشدر. ايمدى عربستان چوللرى خرستيان زاهدلرى طرفندن مسكون اولوب بو زاهدلر عربلرك باشليجه عشيرتلرندن بريسى ميانند پك چوق آدملرى خرستيان ايتمش وشورايه بورايه كليسالر بنا ايلمش ايديلر.

شمديلك يالكز شونى اخطار ايده‌لم كه:

— بوراده درايه‌رك تنصرلرندن بحث ايتمك ايستديكى عرب عشيرتى ياغسانيلر اوله جقدر يانجرانيلر. بونلردن باشقه عربدن اويله جماعتليجه برصورتده قبول نصرانيت ايتمش عشيرت تخطر ايده‌ميورز. سوزده ينه درايه‌ر دوام ايديور. ديبوركه:

— حبشستانك نسطورى اولان خرستيانلرى

دخی عرب بستانك یمن قطعه‌سنه مالك ایدیلر .

بز دیرز که :

حبشستان فی‌الواقع نصرانی ایدی . فقط یمن قطعه‌سنی ضبط ایتمك ایله نصرانیتی اورایه ادخال ایتمش اولمدیلر . بوبر اشغال عسکری ایدی . نصلکه بر آره‌لق دخی ایرانیلرك یدضبطنه کچمش ایسه‌ده اهالیسی اولان عربلر هپ کندی جاهلیت قدیمه‌لرینی محافظه‌ده دوام ایلمشلردر . ینه درایه‌ر سوزنده دوام ایدیور . دییور که :

— بصرا مناسترنده راهب بحیرا محمدی (علیه السلام) تعلیم ایلدی. نسطوری مذهبنی کندیسنه اوکرتدی. نسطوریلرك دخی نصل دوچار ظلم واعتساف ایدلدکارینی او نوجوان عرب بحیرادن اوکرندی . شرق کلیساسنك بت پرستلك ایله مخلوط اولان مذهبنه عداوتی دخی اوراده بحیرادن اوکرنوب بالآخره حضرت عیسادن

« ابن الله » دیه دکل « ابن مریم » دیه بحث ایتمکه آلشدی. بعدما او پارلاق مسلکنده بو آلشقینلغی اصلا غائب ایتمدی. تعلیمسز و فقط فعال اولان ذهنی یالکز افکار دینیه ایله دکل بلکه معلملرینك (یعنی بصرا راهبلرینك) افکارفلسفیه‌لریله دخی عمیقاً متأثراولدی. چونکه بو پاپاسلر ارسطونك علومنه واقف اولمق ایله ده افتخارایدییورلرایدی. صکره‌کی حاللرکوسترديکه شو خصوصات مذهبیه محمدك (علیه السلام) ذهننده نه‌قدر یر طوتمشدر وحرکاتی دخی کوستردیکه او پاپاسلر حقنده نه درجه‌لرده توجهی واردر. بتون عمرینی او پاپاسلرك مذهبنی بالتوسیع نشره صرف ایلدی واو مذهب بر دفعه یرلشدکدن سکره کندی اخلافی او پاپاسلرك مذهب علمیسنی دخی شدیداً استصحاب وحمایه‌ایلدیلر. ارسطودن کلن افکارك کافه‌سنی التزام وترویج ایتدیلر. محمد (علیه السلام) بیودکده سوریه‌یه بشقه‌سفرلر دها اجرا ایلدی. ظن اولنمغه مساعده واردرکه بو فرصتلرده دخی بصرا مناستری ایله آنك مسافر

پرور راهبلری اونوتلمدیلر . مشارالیهك بو مملکت حقنده بو کیزلی تعظیمی وار ایدی . خدیجه (رضی‌الله عنها) نامنده بر زنکنن ارمله سوریه ایله اولان تجارتنك اداره‌سنی محمده (علیه السلام) امنیت ایتمش ایدی . آنك ذکاسندن عفتندن واحتمال که علو اخلاق شخصیه‌سندن دخی پك محظوظ اولدی . کندی افکار و آمالنی مشارالیهه آچمسنی بر جاریه‌یه حواله ایتدی . مشارالیهانك معمر اولدیغی یکرمی درت سنه ظرفنده محمد (علیه السلام) آنك صادق زوجی اولدی .

شوراده بر مقدار توقفله دیه‌لم که :

— درایه‌رك رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندیمز حضرتلرینك مبادی ظهوری حقنده‌کی شو سوزلری نه حق مشارالیهده نه‌ده اسلامیت حقنده بر تعریض اولق اوزره سویلنمامشدر . بلکه طرفکیرانه بر صورتده سویلنمشدر . بونکله برابر

حقایق تاریخیه یه نه درجه‌لرده مغایراولدیغی
قارئلرمزك نظر دقتلرندن تباعد ایده‌مز.
حال طفولیتلرنده بصرایه عزیمتله راهب
بحیرا ایله ملاقاتلری مسئله‌سی « بشائر
صدق نبوت محمدیه » نام اثرمزده بر
تفصیلی تدقیق ومحاکمه ایدلمشدر. آنی
مطالعه‌ایدنلر درایه‌رك بورادهکی سوزلرینه
قارشو کولومسه‌مکدن کندیلرینی منع
ایده‌مزلر. بوراده دخی شو قدرجغنی
اخطارایده‌لم که : اوزمان حضرت رسول‌الله
هنوز اون ایکی یاشنده بر نورسیده
اولدیغندن واوزمانه قدر نسطوریلکه
فلانلغه دائر کندیسنده برشمهٔ هوس بیله
استشمام اولنمامش بولندیغندن یوزلرجه
آدم وبالخصوص ابو طالب کبی بر رئیس

قوم موجود ایکن بصرا راهبلرینك بویله
برچوجغی تعلیمه احتیاج کورملری حقیقةً
استغراب اولنه جق موادندر. مدت ملاقات
بالکز بر یمك یه‌جك قدر دوام ایتدیکی
حالده او مدت ظرفنده بر طفله نه تعلیم
اولنه بیلور؟ ایکنجی ملاقات دخی حضرت
رسول اللهك هنوز یکرمی درت یاشنده
بولندقلری زمانیه تجارت کاربانیله وقوعه
کلمش ومعامله اخذ واعطا بیتر بیتمز عودت
ایدلمش ایدی. امی برقومك برکنجنه شو
مدت ظرفنده حقایق نصرانیه ایله صکره‌دن
ادخال اولنان بدایع وبونلر آره‌سنده کی
طوغریلق اکریلك ومکتب ارسطونك
علوم وحکمیاتی نصل تعلیم اولنه بیلور ؟
ذکر اولنان ملاقاتلردن طبع رسالتپناهه

ذره قدر تأثر کلمش اولسه ایدی مکهٔ
مکرمه‌یه عودتلرینی متعاقب کندیلرنده
اکا متناسب احوال واطوار کورلملی
ایدی. حال بوکه بوایکنجی ملاقات ایله ایلك
علائم نبوتك ظهوری آره‌سندن اون
التی سنه دها مرور ایده‌رك حضرت
رسول‌الله‌ده نه اویله برادعانه اویله برحال
وطورکیمسه طرفندن مشاهده اولنمامشدر.
حضرت عیسانك سنین حیاتندن اون ایکی
سنه‌لك احوالی مجهول قالدیغی کبی اکر
حضرت محمد علیه السلام دخی مبادئ
علائم نبوته قدر آز چوق بر زمان
ظرفنده قومنك نظر مشاهده‌سندن
غیبوبت ایلمش بولنسه ایدی اومدت
غیبوبتده برطرفدن تعلیم اولندیغی وارد

طر اوله بیلور ایدی. الحاصل بشاگرده
لك بو جهتلری عریض وعمیق تدقیق
تحقیق ایدلدیکندن آنی اوقسویانلر ده
یچ بر شبهه قالمز. حکمت ارسطو بحثنه گلنجه:
ضرت رسول الله بوکا دائر هیچ بر فکر
اع ایدلمامشدر. قرآن عظیم الشانده
سطو یه فلاطونه فلانه دائر ایما واشارت
ه یوقدر. لقمان وذو القرنین مذکور
لوب صورت تذکار ایسه علمای اسلامی
انلرك نبوت وولایتلرنده مشتبه براقه جق
یولده در. بالآخره اسلامك علوم وحکمت
سطوی تدقیق ایتمسی دخی خلفای
سول الله طرفندن واقع اولمش برشی
لدر. خلفای امویه زماننده بیله بو حکمت
وعلوم عندالاسلام مجهولات قطعیه دن

ایدی . تا خلفای عباسیه زماننده مجر
حکمت اسلامیه‌نك علوم ایله اشتغاله مانـ
اولماسی وبالعکس اواشتغالی امر ایتمو
سایه‌سنده علمای اسلام علوم وحکـ
یونانیه‌یی پیشکاه تدقیقه چکمشلردر
اما اشتغاللری بونلرده منحصر قالمشدر
بو تتبعی کلدانیلره ایرانیلره هندیلره قد
تعمیم ایده‌رك « الحکمة ضالة المؤمن اخذه
این وجدها » حکمنه اتباع ایتمشلردر
بز بحثك بوجهتنی دخی « تاریخ علوم
نام اثرمزده برتفصیل شرح وایضا
ایلمشزدر . درایه‌رك مبادیٔ اسلامیه
بوصورتده تصویره باشلامسی اکا دیـ
نسطوریلك وعلوم وحکمتجه دخـ
ارسطوئیلك حکمی ویرملك ایچوندر

رسول الله افنديمزده آثار باهرهسی وله
فزای عقول اولهجق درجهده تجلی ایلمش
ولنسان علوم اولین وآخرینك نصل بر
وح محفوظ علم الهیدن مقتبس اولدیغنی
بیلهمامکده درایهر معذور اولمقله برابر
بونی بویله یازیشی محضا کندی ادعالرینی
یوروتمك ایچوندر . نصلکه ایش ایلرویه
طوغری پیدرپی توضیح ایدهجکدر .
کمال صبر ومتانتله موسیالیهلك کفتارینی
اوقومالیدر . ایشته یوقاریده کسیلن
سوزك مابعدینیده ایراد ایدییور .
دییورکه :

ـــ کثرت زوجاتك مجاز اولدیغی برمملکتده
بررقیبه ایقاعیله خدیجة الکبرایی اصلا بیزار
ایتمدی . برچوق سنهلر صکره آرتق قوت
وقدرت حکومتك مرتبهٔ عظماسنه واصل

اولنجه عربستانك اك كوزل قادينلرندن بريسى اولان عايشه (رضى‌الله عنها) بركون محمده (عليه السلام) خديجة الكبرادن طولايى « او اختيار دكلمى ؟ حق‌تعالى سنك ايچون بنى آندن لايق برزوجه ايتمامشميدر ؟ » دينجه محمد (عليه السلام) ناموسكارانه برشكران نعمتله « خير ! خديجه‌دن اعلا قادين كلمامشدر. انسانلربكابغض ايدرلر ايكن خديجه بكا ايمان ايتمشدر . فقير اولديغم وبتون انسانلر طرفندن دوچار اعتساف ايدلديكم زمان اوبكا كلمشدر » جوابنى ويرمشدر.

بز دييورزكه :

— آمريقاليلر كبى بر خلق ميانندە انكليز لسانى كبى برلسان ايله سويلنمش اولان شوسوزلر حضرت رسول‌الله حقنده حاشا تعرض واستخفاف يوللوسويلنميوب بالعكس تعظيم وتحسين يولنده سويلنمشدر. فقط بز بويولده‌كى افاداته مأنوس اولمديغمز

ایچون بزه کرکی عجیب کورینورلر. مع
مذا بزمعلم درایه‌رك تعظیمنده تکرینده‌ده
یکاز. الهمزده اولسون علیهمزده اولسون
سویلدیکی سوزلرك حقایق تاریخیه‌یه موافقت
وعدم موافقتنه باقارزه بو نقطهٔ نظردن
حضرت عایشه ایله حضرت رسول الله
آره‌سنده وقوعنی خبر ویردیکی شیلری
عادتا شایستهٔ استغراب بولورز. حضرت
خدیجه‌نك نه زمان وفات ایلدیکنی وحضرت
عایشه‌نك نه زمان شرف زوجیت رسالتپنا
هی‌یه نائل اولدیغنی دریش ایدوب‌ده حین
نکاحنده طقوز یاشنده بولنان بر قزی
حضرت رسول‌اللهه آندن سنه‌لرجه اول
یعنی حال صباوتنده تکلیف ازدواج ایلمش
برقادین دیه تلقی ایدرك شوسوزلری یازمق

ذرایه‌ر ایچون موجب خنده اولمغه کافیدر.
رسول الله افندیمز حضرتلرینه سویلندیکی
سوزلره نظراً حضرت خدیجه ایله حین
ازدواجلرینه قدر انسانلر طرفندن دوچار
اعتساف ایدلمکده بولندقلری اکلاشیلیور.
حالبوکه بو ازدواج ظهور نبوتدن اون التی
سنه مقدم وقوعه کلدیکندن او زمانلر
قریشلک حق پیغمبریده هیچ براذا وجفا
سی یوق ایدی . کذلك آلك افاده‌سنه
کوره رسول الله افندیمزك کمال قدرت
وقوت رسالتلری زمانده حضرت خدیجه‌نك
یتشمش اولدقلری اکلاشیلیور. بو ایسه
بالکلیه بعیددر. حضرت خدیجة الکبری
شوکت وغالبیت اسلام دورینك حلولندن

اول ارتحال داربقا ایلمشلر ایدی . هله
حضرت عایشه نڭ ازدواجی مسئله سی بالکلیه
صحتدن بعیددر . قبل الازدواج حضرت
رسول‌الله ایله آره‌لرنده بویله برمناسبت
وقوعی شویله طورسون لیلهٔ زفافه قدر
حضرت عایشه حقیقت حالدن خبردار
بیله اولمیوب بوتبشیره اوکیجه والده‌لری
طرفندن نائل اولدقلری سیر شریفه‌ده
مصرحدر. بونلر بیلندکدن صکره درایه‌رك
بقیهٔ کلامی دخی حضور بال ایله اوقنه
بیلور . ایشته دییورکه :

— خدیجة الکبری ایله ازدواجی اکا رفاه
ویسارڭ کافهٔ منافعنی حاصل ایلدی . وتأملات
دینیه‌دن عبارت اولان ذوقنه قویولمغه دخی
مساعد اولدی. اوآره‌لق خدیجه‌نڭ یکنی اولان
ورقه یهودی ایکن خرستیان اولمش و توراتی

عربجه‌یه ترجمه ایتمش ایدی . او ورقه ایله
ایتدیکی محاوره‌لرده محمد(علیه السلام) بت‌پرستلك
علیهنده‌کی شدتنی اکمال ایلدی . چولده ساکن
اولان نصارا زاهدلری کبی محمد (علیه‌السلام)
دخی جبل خرا مغاره‌لرندن بریسنه چکلدی که
مکه‌یه برقاچ ساعتلك مسافه‌سی اولوب کندی کند.
یسنه تأمل و عبادته قویولمق ایچون بو عزلته
محتاج ایدی. بو عزلتکاهده الله قدیم وقادرك
وله افزای عقول اولان صفات وعظمتنی دوشو.
نه‌رك اوزمان خرستیانلرك ایمان ایلدکاری نبوت
ور بوبیت عیسی ومریم کبی شیلره اینانوب ده
وادیٔ ضلاله صاپمامش صایلمق قابل اوله‌بیلوب
اوله‌میه‌جغنی دوشونیور ایدی. مغاره‌سی ایچنده
بو تأملات ومطالعات نتیجه‌سنده شو نقطه‌اوزرنده
قرارقیلدی که : اطرافی احاطه ایدن کافهٔ منازعات
دینیه‌نك کافهٔ مذاهبك اوته طرفنده عیون حقیقته
آب آشکاره برشی کورونیور. بوایسه وحدانیت
الٓهیه‌دن عباتدر. برخرما آغاجنك ساقنه طیانه‌رق
بوماده حقنده‌کی افکارینی اقرباسنه ودوستلرینه

شرح ایلدی وآنلره بیلدیردی که انسان بتون
عمرینی بوحقیقت کبرایی اعلان و اعلایه حصر
ایتملیدر. وعظلرنده بیك دفعه تکرار ایلدی که :
« بن برواعظ عمومیدن بشقه بر شی دکلم .
بن وحدانیت الٓهیه‌یی وعظ ایدرم » کندی
رسالتنی کندیسی دخی‌ایشته بو یله اکلا یورایدی.
وفاتنه قدر پرمغنده‌خلقه‌شکلنده برخاتم‌طاشیدی‌که
آنك اوزرنده « اللهك رسولی محمد » یازیلی
ایدی .

بز دییورزکه :

— بوراده برمقدار توقفه مجبورز .
زیرا بوندن صکره مهم برمسئله کله‌جك که
آنکله اشتغال بزی الصبو بصرا وبحیرا
مسئله‌سنه تکرار ارجاع نظردن منع
ایلیه‌جکدر. واقعا بومسئله حقنده‌درایه‌رك
سوزلری میاننه بوندن اول دخی برقاچ
سوز قاتدق ایسه‌ده آنلر اصل صدددن

خارجه چیقمقسزین درایه‌رك سوزلری
آره‌سنه درج ودمجی لابد ولاجرم اولان
شیلر ایدی . حال بوکه بومسئله‌یی برازده
عمومیت اوزره نظر تأمله آلیه‌جق اولور
ایسه‌ك درایه‌رك بوافکارنده کی سخافت
تماميله میدانه چیقه‌مز . معلم مومی‌الیهك
صورت افاده‌سندن باباس بحیرانك سوریه
واناطولی ومصر طرفلرنده نصرانیتك
دوچار اولدیغی تحریفاتدن متأذی اوله‌رق
نصرانیت صحیحه دیدك اولان نسطوریلکی
عربستانده نشر ایتمك وبعده اوصورتله
تجدد ایلیان دین حقی نصارای سائره
اوزرینه تسلیط ایلمك املنده بولندیغی
وایشته بوامل وآرزو اوزرینه هنوزطفل
نوجوان حالنده بولنان حضرت رسول‌الله

ایله کوروشدیکی ویالکز برملاقاتده ا.....
کندیلرینه عرب جاهله دیننك بطلانی
نصرانیت صحیحه‌نك حقیتنی وسنت
اوکوستن‌وسن سیریل کبی آباء کنیسائیه‌نك
تحریفاتی آریوس ونسطوریوس کبی
ذواتك مسلکلرنده‌کی سلامتی وسائر
بونك کبی هر بری ذوات رشیده میاننده
آیلرجه‌وحتی ییللرجه‌مذاکرات‌وتأملاتدن
صکره اطرافیله اکلاشیله‌بیله‌جك خصو-
صاتی هپ اوملاقات یکانه‌ده اکلاتی
ویرمش اولیور . بونلرك هیچ بریسی
تاریخ صحیح محمدی دیمك اولان سیر
شریفه‌یه موافق شیلر دکل آ . فقط باقه‌لم
تاریخ عادی ایله دخی مطابقت قبول
ایده‌بیله‌جك شیلر دکیدر . درایه‌رك بویله

براملہ دوشه بیلمسی ایچون عربستان
طرفلرنده نصرانیت ونسطوریت دنیلان
شیلرك مجهولاتدن بولنمسی وبناءً علیه
بوبابده‌کی حقایقك اورایه یکیدن ادخالنه
احتیاج اولمسی لازم کلور . حال بوکه
اوزمانه قدر عربستانده نصرانیتك
وباخصوص آنك‌ده نسطوریلك مذهبنك
منتشر اولدیغنی وچوللرده صومعه نشین
زهاد نصارا بولندیغنی تاریخ عادیدن
بالاقتباس کندیسی‌ده یازییور ایدی .
بوافاده‌ده حقیقت تاریخیه‌نك براز دها اوته
طرفنه بیله کچه‌رك اورالرده نصارانك مقدا-
ریني بری طرفلرده مسالك متخالفه‌یه سالك
نصارامقدارندن دهازیاده بیله کوستریبور
ایدي . ایشدی نصرانیت برالعربده آنك

دیدیکی قدر منتشر ایمش ایسه اورالرینی
وساطت محمدیه ایله تکرار ایقاظ وارشاده
راهب بحیرانك لزوم کورمسی نصل قابل
اوله بیلور ؟ برفرض بعید ایله بولزوملك
کورلمش اولمسی فرض ایدلسه بیله یوزلرجه
کاروان اهالیسی میاننده برطفل نوجوانی
ترجیحه سبب نه اوله بیلور ؟ کندی
افادهسنه کوره کعبه محافظنلك یعنی
بین العرب الك اشرف اولان ذاتك یکنی
برطفل شریف ومعتبر اولمسی سبب اولیور
ایمش. حال بوکه اصل کعبه محافظی اولان
اوذات معتبر یعنی ابوطالب دخی اوکاروانده
بولنیور ایکن بحیرا ایچون آنی براقوب ده
اون ایکی یاشنده کی برصبی یی ترجیح لازم
کلورمی ایدی ؟ ایشته درایه رك نظریاتنك

هسانکی جهتی میزان تدقیق وتحقیقده
سنجیده ایدلسه بونلرك تاریخ عادی‌یه
تطبیقاً دخی معقول اوله‌مدقلری کوریلور.
حقیقت حال « بشائر صدق نبوت محمدیه » ده
بر تفصیل بیان اولندیغی وجهله بعثت
رسوالله حقنده‌کی بشائر توراتیه وانجیلیه
بحیرایه معلوم اولدیغی واوصاحب سعادتك
علائمی دخی اوطفل سعادتمند اوزرنده
مجتمع کوردیکی ایچون تعلیم مقصدیله دکل
تشرف مقصدیله بوملاقاتك وقوعه کلمش
بولنمسندن عبارت ایسه‌ده درایه‌رك بوحقیقته
یناشه بیلمسی قابل دکلدر . بحیراده
عربستانك بوصورتده ارشادی مقصدی
موجود اولسه ایدی اوامر عظیمی بر
صبی‌یه حواله دکل آبیوکلرینه دخی

براقيوب جانب حجازه بالذات كيتملى وتشبثات لازمه‌يه كنديسى ابتدار ايتملى ايدى . اورايه ايلك كيده‌جك كنديسى اولميه‌جق ايدى‌يا؟ اوراده كنديسنى ياپ يالكز بولميه‌جق ايدى يا ؟ شمال طرفندن اينن بونجه زاهدين نصارادن ماعدا ورقة بن نوفل كبى بالتنصر كتب سماويه‌يى عربجه‌يه ترجمه ايدن ذوات دخى بوله‌جق ايدى. اما شو سوزلردن مقصدمز بحيرايى مؤاخذه‌در ظن اولنمسون . بز يالكز درايه‌رى انتقاد ايليورز . بحيرا يايديغى ايشى بيله‌رك ياپمش ايدى . خوش درايه‌ر دخى يازديغى شيئى بيلميه‌رك يازييور دكل آ؟ اوقدر حقايقه واقف اولان بر معلم شو ملاقات امرنده‌كى حقايقه‌ده واقفدر اما

اسـلاميتی نسـطور يلكك طرف اشرف
محمديدن توسيع ايدلمش برصورتندن عبارت
اولديغنی كوسـترمك ايچون دها مباديده
قارئلر ينك اذهاننی تغليط مقصديله شـو
مقدمات تحريفيـه‌يی سرد ايليوره درايه‌ر
حقيقةً جن فكرلی بر آدم ايمش. سير شريفه
وتواريخ صحيحـه‌دن آلديغی برتخم حقيقتی
قارئلر ينك واهمه‌سـنده اويله برصورتده
انبات ايليوركه اكا آشـيلاديغی تحريفـات
وتغييرات ايله آندن هيچ منتظر اولميـان
برميوه‌يی اثمـار ايديبوره بو هنر ينك اك
عجيب وغريب نمونه‌سی بت پرسـتلك
عليهنده‌كی نفرت محمديه‌يی صورت ارائه‌ـ
سيدر. آنلك حكايه‌سنه باقيلورايسه بونفرتی
طبع تابنـاك محمديده بحيرا حاصل ايلمش

ایمش. حال بوکه سفید وسیاهی تفریقه
باشلایه‌لیدنبری حضرت رسول اللهك
اصنامدن متنفراولدقلری اهل سیر نزدنده
محقق اولوب حتی بحیرا کندیلرینه بتلر
نامنه آند ویردیکی زمان ذات رسالتپناهك
بونامله آند ویرمکدن طفولیت حاللریله
برابر ابا ایتمش اولدقلری ده مصرحات
سیردندر. بناءً علیه عبادت اصنامدن
کندیلرینی بحیرا تنفیر ایتمامشدر. اوملاقاتده
ذات رسالتسمات جناب احمدی یی اصنامدن
ذاتاً متنفر بولمشدر. بوکبی خرده‌لر
ظاهر حالده لاشی قبیلندن کورینورلر
ایسه‌ده برچوغی بریره طوپلاندیغی زمان
سلامت فکریه‌یی کرکی کبی اخلال ایده.
بیله‌جك برمجموع حاصل ایده‌بیله‌جکلرندن

کرچکدن محقق مدقق معمق اولان برمسلم
تام اشبو خرده جکلری دخی غفلتله تلقی
ایتمامليدر. درایه‌رك شو مقدمات مسروده
سنده حضرت رسول اکرم ایچون «شویله
دوشوندی بویله قرار ویردی. قرارینی
اقربا ودوستاننه شووجهله تلقین ایلدی »
یولنده‌کی افاداتنده دخی نظر واردر. او
ایسه حقیقت رسالت احمدیه‌یی وحی الهی‌یه
عطف ایتمیوب ده کندی شخصنه تخصیص
ایلمك شائبه‌سندن طولاییدر که اهل
اسلامك بونی اصلا قبول ایده‌میه‌جکی
درکاردر. واقعا لسان قرأن ایله دخی بیان
بیورلدیغی وجهله ذات نبوت سماتلری دخی
بزم کبی بر بشردر. اما «یوحی الی» امتیاز
ربانیسیله ممتاز بر بشردر. اوت ا زمان

سعادت اقتران رسالتده كفرهٔ قريش ويهود
ونصارا دخی شمدی درایه‌رك ديديكی كبی
ديمشلر يعنی دعوت محمديه‌نك من عندالله
اولميوب من عنده اولديغنه ذهاب ايله حتی
بو نقطهٔ نظردن اويوشمغه‌ده رضا كوستر-
مشلرايدی. فقط برچوق خوارق ومعجزات
مقنعه كورلدكدن صكره او شبهه‌لر زائل
اولمشلرايدی. هم بو معجزه‌لراويله درایه‌ر
عقلنده اولانلرك قبول ايده‌ميه جكلری
يولده شيلرده دكل ايدی. « بشائر صدق
نبوت محمديه » مزده درجهٔ وضوح ومقبو-
ليتلری بيان اولنان معجزات قرآنيه وسا-
ئره كه درایه‌ر دخی اوزمان موجود اولسه
ايدی بونلری مطلقا قبول ايدرايدی. او
زمان موجود اولمغه‌ده نه حاجت ! سودای

حقیقت وفیض الٓهی کندیسنی بو زماندن
اوزمانه نقل و ارجاع ایلسه‌ده ایمان کامل
اصحابی اولان محققین اسلام کبی حقیقةً
اوزمانده بولنیورمشه دونسه او معجزات
حقیقیه‌یه ینه اینسانه‌جنی درکاردر . زیرا
درایه‌ری وحی الٓهینك بالکلیه منکری‌ده‌ظن
ایتمیکز. دیدك آ؟ تحریفاتی غایت استادانه
یوروتمکده بو آدم پك ماهردر. باقکز وحی
مسئله‌سنی‌ده نه یولده تدقیق ایلیور. وقوعلری زمانده کیمسه طرفندن اشتباه
ایدیلمه‌دیکی کبی بیك اوچیوز سنه‌دنبری
محققین اسلامیه‌نك کافه‌سی طرفندن ده
رأی العین کورلمش کبی تلقی بالقبول ایدیلان
فیوضات وحی ربانی‌یی باقکز نه عجیب
وغریب بر یولده تأویل ایلیور . بتوفیقه

تعالی اسلامك بومسئله‌ده دخی درایه‌رك حیلهٔ استادانه‌سی قویاسنی میدانه قویمقدن عجزی یوقدر. هله اولا آنی بردیکلیه‌لرده ایجابنه صکره باقارز. دییورکه :

— طبیبلر طرفندن پك اعلا طانمش برحال واردرکه اوزون اوزادی یه اوروج طوته‌رق بوکا برازده فعالیت ذهنیه قاریشه‌جق‌اولورایسه انسانده صایقلامق نوعندن برطاقم سوزلرحاصل ایده‌جکی قضیه‌سیدر. احتمال هیچ بر دین پیدا اولمامشدرکه درشت ومسلکنه حصرفکر ایتمش صدق واطمئنان تام صاحبی واحوال‌فوق‌الطبیعیه علائمنی کوستررآدملرطرفندن تأسیس ایدلمش اولمسون. بو یولده‌کی احوال فوق‌الطبیعیه‌علائمی آنلرك تشبثاتنی فوق البشروالهی بریولده اولمق اوزره انسانلره قبول ایتدیرمشدر. عربلره حقایق دینیه‌یی نشر ایدن بوذاتی دخی برطاقم اصوات عجیبه وغریبه تشویق ایدرك کندی عزم وجزمنده کندیسنك دخی کیتدکجه دها

زياده قورتلمسنی موجب اولیور ایدی. کوزلرم
اوکندن برطاقم اشکال عجیبه مرور ایلیور ایدی
اوزاقدن اوزاغه چالنان چاك صدالرینه مشابه
اوله‌رق قولاقلرینه صدالر کلیور ایدی. برکیجه
رؤیاسنده جبرائیل واسطه‌سیله مکه‌دن قدس
شریفه نقل اولندی. اورادن دخی یدی کوکك
التیسی اوزرینه قدر کوتورلدی. یدنجی یه کلنجه
جبریل دها ایلرو یه کچمکه جسارت آله‌مدی
والله عظیم الشانك عرشی اطرافنده بولنان دهشتلو
بلوطی رسول خدا کندیسی یالکز کچدی ویا
اللهك کندی اوموزلری اوزرینه تماسنی حس
ایدنجه قلبنده بر اهتزاز حاصل اولدی.

بز دییورزکه:

— درایه‌رك بو سوزلرنده‌کی غرابته
قارشو بردنبره کندیمزی برخندهٔ استغرابه
قاپدیری ویره‌رك اضاعهٔ وقت ایتمیه‌لم. معلم
مومی الیه بوسوزلری برطور مستهزیانه

ه سویله‌میور. دها ایلروده کوریله‌جکی
جهله رسول الله افندیمز حضرتلرینك
وکلکنی جدیتنی حتی امور مأمورهٔ
و یه‌سنده صدقنی دخی اعتراف ایدییور.
راده ایسه شو سوزلری کندی عقلنجه
و یا وحی ومعراج کیفیتلرینی تأویله مدار
ولمق اوزره ایراد ایلیور. بزجه‌خنده‌دن
ستخفافدن نه فائده حاصل اولور؟ بز
مسئله‌یی جدیت نقطهٔ نظرندن تلقی ایلیه‌لم‌ده
کا کوره محاکمه‌مزی ایراد ایلیه‌لم. واقعا
علوم طبیه میاننده فیزیولوژی پسیقولوژی
و بونلرك دخی یاردیمیله وجوده کلمش
آنتروپولوژی کبی انسانك احوال عضویه
و روحیه‌سندن باعث علملرده انسانلر
ایچون احوال عادیه‌یه مغایر بر طاقم حاللر

کوستریلیور. احوال مذکوره‌دن بعضلری
مصروعلرك حاللریدرکه حفظنا الله اوحال
دوچار اولدقلری زمان بر طاقم حرکات
وتوهاتده بولنورلر. او بیچاره خسته‌لرك
بوحاللرنده‌کی اقوال و افعاللری اختیار
لرینك فوقنده وخارجنده‌در. دیکر بر طاق
کیمسه‌لر دها کوستریلیورکه مصروع
اولمدقلری حالده کندیلرندن فرق الاختیار
ایشلر وصایقلامق نوعندن سوزلر صادر
اولیور. اکثریا قادینلرده کوریلان بو احوال
« ایستری » یعنی « اختناق رحم » دنیلان
خسته‌لکك مقتضیاتیدرکه تدقیقات اخیره‌یه
کوره مرض مذکورك رحمده تعلق
اولمیوب جملهٔ عصبیه‌یه متعلق بر کیفیت
اولدیغنه یقین حاصل ایدیلیور. زیرا بو

خستەلك بعضاً صاحب رحم اولميانلرکلر
دەدە بولنيور. کذلك بر طاقم كيمسەلردە
صرعه و اختنـاق اولمديغی حالدەدە بعض
احوال دماغيەدن ناشی ينـه بويله عادت
فوقندە حرکتلروسوزلرمشاهدە اولنيور
لکن کمال اهميتـله دقت ايتمليـدرکه کرك
بونلرك وکرك احوال سائرەلرندن طولايی
صورت عاديه وطبيعيۀ بشريەيه نسبتله بر
حال ديگرکوندە بولنانلرك نه حرکتلرندە
نەسوزلرندە انتظام کوريلەمز. حتی خلقتجه
صحت و سلامت وجودجه هيچ برنقصانی
بولنمديغی حالدە انواع مسکراتدن بريسيله
کنديسـنی غائب ايدنجـەيه قدرسرخوش
اولانلردە دخی بويله غيراختياری حرکتلر
سوزلرنادراتدن اولميوب لکن اوسوزلردە

اوحر كتلرده دخی انتظام يوقدر . بونلر
بعضاً هپ برسوزی ورد زبان ايدينه‌رك
تكرار تكرار هپ آنی ايراد ايلرلر. بعضاً
دخی بابدن محرابه محرابدن بابه آتلارجه‌سنه
جمله‌لری يكديكريله تناسبدن عاری مجموعی
بی معنی وبی مآل صاچمه‌لر ايراد ايلرلر .
شمدی بركره احوال طبيعيه وعادیهٔ بشريه
سندن بووجهله خروج ايتمش اولان آدملری
كوز اوكنه كتورملی ومتعاقباً انبياء ذيشان
صلوات الله عليهم اجمعين افنديلرمز حضرا.
تنك كتب سماويه وتاريخيه ايله مضبوط
اولان حاللرينی سنجيدهٔ ميزان تدقيق
ايلملی ده اولا ايكی صنفك احوال شخصيه.
لرينی مقايسه‌يه كيرشملی. درايه‌رك دردشت
ومسلكنه حصر فكر ايتمش صدق واطمئنان

م صاحبی واحوال فوق الطبیعیه علائمی
وستر » دیه تعریفه کیرشدیکی مؤسسین
دیان یعنی انبیاء ذیشان حضراتنك عجبا
مانکیسنده بوورشتلك بویله نقطهٔ واحده یه
حصرفکرایتمش افعال واقوال غیراختیاریه
حاللری کورلمشدر؟ حضرت ابراهیم اسحق
یعقوب یوسف داود سلیمان عیسی محمد
صلوات الله علیهم اجمعین افندیلرمزك
مضبوط اولان احوال شریفه لری حلم
ومرحمت تواضع وانسیت شجاعت وشهامت
کبی یالکز انساناقجه بیله معلوم اولان
کمالاتی جامع اولوب هنوز تأهل بیورمامش
اولان حضرت عیسادن ماعدا جمله سی
زوجات و اولاد اصحابی اولمغله اهالی
بیتیه جه خوش کذراناقلری امتلرینه نمونهٔ

امتثال اولمشدره بالخاصه رسول اكرم
صلى الله تعالى عليه وسلم افنديمز حضرتلرى
غايت بشوش بسيم لطيف براكمل مخلوقات
اولوب حسب الاقتضاذات رسالتپناهيلرنده
حال غضب پك نادر اوله رق كورلمش وا
حالده بيله انصاف ومرحمت مقتضاى
غضبلرينى تعديل ايلمشدركه كيفيت كتب
سيرده مفصلاً مشروحدر. واقعا بونلرد
صدق واطمئنان مسلم جهاندره زير
فيوضات رحمانيه يه طوغريدن طوغرى
ذات شريفلرى مظهر اولوب آندن بزه
انعكاس ايدن قسمى برجزؤ اولمق طبيعيدر.
شريعت وحكمتلرينك حقيتلرينه كنديلرى
قدر واقف بركيمسه بولنه بيلورمى كه آنلره
ايمانجه صدق و اطمئنانلرينك درجه سى

خی بر کیمسه یه نصیب اوله بیلسون. ذوات
رسالت سمات مشارالیهمك گفتارلرینه
نجه : بونجه تحریفات و تغییراته دوچار
لمرندن صکره دخی الیوم اللرمزده بولنان
نسخ توراتیه وانجیلیه ده کورلدیکی وجهله
انبیاء ذیشان مشارالیهمك سوزلری اویله
صروع وایستریق وسائر احوال عادیه
طبیعیه سنده بولنمیان سقطلرك معناسز
حکمسز صاچه صپان سوزلرینه مقیس
وله بیلملك شویله طورسون هر بری برر
امت عظیمه یه عصرلرجه شریعت اولمش
قوانین منتظمه صورتنده مؤسسدرلرکه
اکر بو سوزلری دخی تفوهات محمومانه دن
عد ایده جك اولور ایسه‌ك آرتق دیکر
هانکی سوزلری انسان کامل سوزی عد

ایده جکمزده متحیر قالورز. معلم درایه
جسارتمزك بودرجه‌سنی عفو ایتسون ا.
الیوم درجهٔ محرفیتلری اهل تحقیقی اشغال
ایدن کتب مذکوره‌نك شو المزده بولناز
بقیهٔ تخریباتی بیله معلوممی الیهك سوزلری
میاننده شمدی یه قدر اخطارندن خالی
قالمدیغمز کبی بوندن بویله دخی یری کلدکجه
اخطارندن خالی قالمیه‌جغمز تناقضات
درجه‌سنده متناقض وتغلیطات درجه‌سنده
مغلط دکلدرلر. هله بالخاصه خواجهٔ عالم
و واقف حقایق حکم تلمیذ مدرسهٔ علم
لدن رسول ذیشان صلی الله علیه وسلم
افندیمز حضرتلرینك آثار وحی آلری
اوله‌رق زبان درفشان رسالتلری واسطه
سیله حمداً ثم حمداً بزه تبلیغ و تبشیر

یوریلان قرأن عظیم الشانك علوم اولین
وآخرین روح واساسلرینی حاوی برکنز
حکمت وحقیقت اولدیغی میداندهطوروب
طوررایکن بونی برخسته آدمك اقوال
غیراختیاریه‌سنه بکزتمك درایه‌رکبی برمعلم
برمعرفتك شانی اوله‌بیلمك بزجه قطعیاً
مردود اولوب بز بوندن طولایی کندینی
دکل کندیسنه بوصورتله ادارهٔ کلام ایتدیر-
مکی التزام ایلیانك غرضنی تلعین ایلرز.
یوقسه برمستشرق عظیمك دیمش اولدیغی
وجهله ادبیات قدیمهٔ شرقیه‌نك السنهٔ
غربیه‌یه ترجمه‌لری اصللرنده‌کی پارلاقلغه
نسبتله پك صولغون قالمسنه نظراً کویا
قرأن ترجمه‌لری اولمق حیثیله نه‌درجه‌لرده
صولغون وبایغین قالمسی لازم کله‌جکی

محتاج تأمل بولنسان ترجمه‌لرندن اسـاس
حکمت قرآنیـه‌نك متانتنی کورن اوروپالی
مدققـلر دوچار وله وحیرت اولمقـده
بولندقـلری کبی درایه‌رك دخی بونلرك
بریسی اولدیغنه شبهه‌مز یوقدر . نصل
شبهه‌مز اوله بیلورکه رسـول الله افندیمز
حضرتلری حقنده ایلروده کوریله‌جـك
تقدیرات تعظیمکارانه‌سیله درایه‌رك بوراده
سویلدیکی شو سوزلر طبانه ضددرلر .
قرآن کریم بیـك درایه‌ر بریره کلسـه
طرناق طاقمق درجه‌سنده قابلیت تعرضدن
مصـون اوله‌رق شـو طرفده قالسـون
طوغریدن طوغری‌یه آثار وحی الهی
اولمامقله برابر طولاییسندن ینه‌ا کاقریب
برقوتده پرحکمت وحقیقت اولان احادیث

يحه بيله كنديلرينك قاتلى اولان جناب
سالتمأبك لصل بر خزينهٔ علم وعرفانى
لدقلرينى دشمنلرى نظرنده بيله اثباته
قيدرلر . كمال سعادتله ولادتلرى كوننده ن
ل عنايتله بعثتلرى كوننه قدر قرق ييل
دت ظرفنده بركون بيله اهل بيتنك
رباو تعلقاتنك احباب واعوانك نظرلرندن
بوبت ايتمامش بولنان اول ذات رسالت
مات بالخاصه بعثتلرندن ارتحاللرينه قدر
رمى اوچ سنه مدت اصحاب وامتنك
ردمك چشمى اولمق مرتبه سنده محفوظ
ظار صداقتلرى اولمشلردر. عجبا هانكى
مسه نه زمان نره ده اول حبيب خدادن
نسته لك حاليله احوال واقوال غير
ختياريه كورمشلردر ؟ جبل خراده كى

عزلت كزينلكارى مجرد راحت حال وصفا
بال ايله اول خداوند متعاله پرستش ايچو
اولوب يوقسه ييه‌جكدن ايچه جكد
ذخيره‌سى بيتدكجه و اهل بيت نبوتلرى
كورمك ايسته‌دكجه كله‌رك انس والف
ومصاحبت ومعاشرتلرنده هر زمانكى ك
لطافتلرى مشاهده‌سيله خويشانى قريرالع
اولورلر ايدى . احوال وحى مقتضياتند
اوله‌رق ياالكز ايلك كونى خانهٔ سعادتلرينه كاو
« بنى اورتكز بنى اورتكز » ديه وجو
مباركلرينى اورتديرمشلر ايدى كه ك
صافيت ومعصوميت وصدق رسالتلرند
ناشى طرف ربانيدن نائل اولدقلرى مرت
اعلاى نبوتى بر كيفسزلك صاندقار
ايچون بوحال واقع اولمش ايدى . بالآخر

یاایها المدثر. قم فانذر. وربك فكبر. وثیابك
طهر. والرجز فاهجر. ولاتمنن تستكثر.
ولربك فاصبر» فرمان الهیسی شرفصادر
اولنجه اوحال دخی دفعهٔ یكانه‌یه مخصوص
اولمق وبر دها تكرر ایتمامك اوزره
كچمشدر. آندن صكره ایسه حضرت
رسول اكرمك علنا سرد حقایقه باشلامسی
وارك الفاظ وكفتارنده‌كی فصاحت و بلاغت
وكرك معنالرنده‌كی حكمت وحقیقت ایله قدر
شناسان وقیمت سبحان شریفان ووضیعانی
كندیسنه اویله برحبل متین ایمان ایله
باغلامشدر كه كندی زماننده وباخصوص
مبادئ نبوتنده مؤمنیتك بودرجه‌سی
انبیاء ذیشان حضراتندن هیچ برایسنه
نصیب اوله‌مامشدر. بز بودرجهٔ مؤمنیتی

« بشائر صدق نبوت محمدیه » ده سندات لازمه‌سیله اثبات وایضاح ایلمشزدر ایشلك دها ایلروسنه‌نه حاجت ؟ حضرت رسول اکرمده کوریلان فوق‌البشریت حالی برخسته‌لك اثریدر دیه حکم ایتمك اول نبی ذیشان حقایق بیانك تعلیم وکفتارینه ایمان ایدنلری دخی تجهیل وتحمیق درجه‌سنه واررکه تاریخـه آز چوق واقف اولانلر ایچون ایشته اصل شایان استغراب دخی بو کیفیت اولور . اهل مکه میاننده حضرت رسول‌الله ایله معانده‌ده اصرار وتمرد ایدنلر ابوجهل وابولهب وابوسفیان کبی برقاچ رؤسادن عبارت اولوب بالآخره آنلرك بعضلری‌ده حقیت رسالت محمدیه‌یی تصدیق ایتمشلردر . آنلردن ماعدا كرك

ریف وکرك وضیع مکه اهالیسندن نه
قداری نه قدر مدت ظرفنده نه درجه
ده قوی ومتین برصورتده ایمان ایلمش
لدقلری تاریخده مصرح بولنوب ذوات
شارالیهم رضوان الله علیهم حضراتنك هر
ی‌ده اویله عقول قاصره وافکار محدوده
پابندن اولمیوب ذاتاً بین‌البشر عقول
امله ورویت وفطانت شخصیه اصحابی
لنملرندن فضله برده انوار حکمت اسلامیه
له بعدالتنور هر برینك برمدنیت جدیده
سینه مقتدر ذوات حکمت سماتدن
لدقلری ده یایدقلری ایشلرله ثابت
لمشدر . حجة‌الوداعده یالکز حجاجنك
تداری یوز یکرمی بیکه واران اذکیای
رب عجبا دراپه‌ر درجه‌سنده قدرت

تمیزیه‌دن محرومی ایمشلر که برخسته
آدملك تفوهات غیراختیاریه‌سنه قاپیلوب‌در
مذهب قدیملرینی محو ایده‌رك اوذاتك
اغورندهماللرینی جانلرینی فداادرجه‌سنده
صلابت ایمان کوسترمشلر؟ بویله برمسئله
نازکه‌ده امر تأملاتده اوشنملك جائزدکلدر،
برازدها دوشونه‌لم. کوناکون بت‌پرستلك
طرزنده ظهوره کلن ادیان قدیمه‌ده خلقی
آلداتمق ایچون درونلری قوف بتلر
ایچنه پاپاسلر کیروب اورادن خلقه سوز
سویلیه‌رك بوسوزلری ده‌اصنام مذکوره‌نك
سویلدکلرینه خلقی ایناندیرمغه چالشدقلری
وبوکا بکزردها بیك درلو حیله‌لره‌خدعه‌لره
مراجعت ایلدکلری تاریخاً معلومدر، حال
بوکه درایه‌ر اشبو ادیان قدیمهٔ باطله‌ده بیله

بر چوق حقیقتلر بولیورایدی. آنلری علومه
ها زیاده موافق کوریبور ایدی. دیانت
صرانیه علومی منع وهدم ایلدیکی ایچون
سدتله طاریلوب بناءً علیه ادیان باطلهٔ
ییه‌یی نصرانیته ترجیح ایلیورایدی . بو
لده بر مذهب قدیم عربستانده دخی
وجود ایدی. آندن فضله مدینه‌نك شمال
شمال شرقی طرفلرنده بر چوق اهالیٔ
ودیه بولنوب درایه‌رك روایتنه کوره
بازك هر طرفنده برچوق‌ده نصارا منتشر
دی. شمدی‌شو احوال موجوده اوزرینه
رته‌یه چیقوب سرد حقیقت ایدرك بونلرك
له‌سنی محو ویرینه یکی بردین حقیقی اقامه
امش اولان ذات رسالت سماتی حرکات
نقولات غیر اختیاریه‌یه دوچار بر خسته

عد ایدوبیلمك ایچون بتون اواهالی‌یی
یاجوجق یا احمق والحاصل برخسته‌یه اتباعه
مستعد شیلر عدایتمك لازم کلورکه بوکا
هیچ برکیمسه احتمال ویره‌مزه ابتدای
وحیده واقعا اوزاقدن کلن برناقوس صدا۔
سی کبی سمع همایون رسالت پناهی‌یه بعض
صدالر کلدیکی سیرشریفه‌ده دخی مذکور
ایسه‌ده بونی خسته‌لك حالنه حملدن زیاده
آغاجلردن طاشلردن صدالر کلمك صورتنده‌کی
خوارق متواتره‌یه حمل ایتمك اولی اولمزمی؟
وحیك آثار ابتدائیه‌سی میاننده اصل
رؤیای صادقه‌یه علمای اسلام عقله دها
ملایمدر دیه قناعت ایلمشلردر . اما او
رؤیالر درایه‌رك دیدیکی کبی مکه‌دن قدس
شریفه یعنی مسجد حرامدن مسجداقصایه

قدر اسرای آتی قضیه‌سندن عبارت
اولیوب احوال حالیه واستقبالیه واحکام
دینیه ودنیویه‌یه دائر برچوق حقایقلك
واسطهٔ انکشافی اولان رؤیالرکه بونلرك
صحت وقوعنده اشتباهه دخی محل یوقدر.
آنتروپولوژی یعنی علم احوال بشرده
بوامکانك طبیعیات اموردن بولندیغنی قبول
ایتدیره‌جك تفصیلات موجود اولوب بزم
« نوم و حالات نوم » نام اثرمزده حقایق
مذکوره‌نك برچوغی مندرج اولدیغی کبی
« الهامات وتغلیطات » نام اثرمز دخی بو
مسئلهٔ عجیبه‌یی توسیعه یاردیم ایلیه‌بیلور.
نه‌حاجت جسمانیتی عیش وعشرت وارتکاب
انواع فضاحت ایله مختل اوله‌رق تأثیرات
مخربه‌سی روحانیاتنه‌ده انتقال ایلمش اولان

آدملردن ماعدا اعتدال مزاج وسلامت
طبع وصافیت قلب اصحابندن عادی آدملرده
بیله انکشاف مستقبله آچیقدن آچیغه دلالت
ایلیه‌جك رؤیالر واقع اولدیغی حالده
پیغمبران ذیشان حضراتنك آینهٔ مصفای
قلوبنه دها بك چوق حقایقك دها زیاده
وضوح ایله عکس انداز هبوط اوله بیله‌
جکنی هیچ برعقل محالاندن عد ایتمز.
دوشونملیدرکه تجلیات الهیه یالکز پیغمبران
ذیشان حضراتنه واقع اولمق ایله دخی
قالمیور. طبیعتنده‌کی قابلیته کوره عادتا هر
کسه میسر اولیور. لکن طبایعك مراتبنده‌کی
مکملیتنه کوره یالکز بزم تعبیرلرمزجه
اسملری دکیشیور. انبیاء کرامه اولان
تجلیات سبحانیه‌یه «وحی» دنیلدیکی کبی

قلوب صافیه‌لری تلقی فیوضات امرنده
قلوب سائره‌دن دها مستعد وبناءً علیه دها
ممتاز اولان اولیای کرامه فیوضات
الهیه‌نك تجلیسنه دخی « الهام » دنیلیور.
ایشته بر وحی بویله اکلارز. بو وحی ایله
درایه‌رك « ره‌وه‌لاسیون » دیدیکی شی
آره‌سنده مشابهت بیله یوقدر. بر حق
متحسس برشاعرك بیله بو احسان الهیدن
حصه‌مند اولدیغنی حکم ایدرك اکامیسر
اولان فیض الهی‌یه دخی « سنوح »
دیرز. حکمانك کاشفلرك موجدلرك
والحاصل کائنه ماسلك دخی علی قدر مراتبهم
حصه‌لری بولنوب هر حصه‌یی عائد اولدیغی
ذواته کوره بر وبشقه تعبیرایله توسیم ایلرز.
نه حاجت قرأن عظیم الشانده آرینلك

قارنجه‌نك بيله مظهر وحی ربانی اولدقلری
بيان بيوريليور. بومسئله‌ده بزم كبی اهل
ايمان ايله درايه‌ر كبی فلاسفه آره‌سنده
بالكز شوفرق واردركه آنلر اشبو تجليات
الهيه‌يی كندی نفسلرينه اسناد ايله تعبير
ايده‌جكلری زمان «عقلمه شويله كلدی»
وياخود «خاطرمه شويله كلدی» ديرلرده
«كلدی» فعلنك مفعول منهنی هيچ حسابه
قويميوب نره‌دن كلديكنی دوشونمزلر بيله.
اهل ايمان ايسه اومورده عنايت الهيه‌دن
عبارت اولديغنی اعتقاد ايدرلر. وحی الهام
سنوح احتساس تعقل تخطر هپ آثار
عنايت الهيه اولوب صنوف عاديهٔ خلق
اوزرنده بعضاً آثار ولايتشاعی مشاهده
اولنان بوتجليات الهيه‌نك پيغمبران ذيشان

حضراتنده دخی نوع بشری عقلك حقیقتك
طوغری بولدیغی طریق مستقیمه سوق
امرنده لازم كلن حكمنی میدانه قویه جق
صورتده تجلیسی نه دن استبعاد اولنسون ؟
آمریقا هنروران ارباب علومندن ادیسونك
مخترعات القتریقیه سی شمدی یه قدر كیمسه یه
میسر اولامشدر . ازجمله ایجاد ایلدیكی
فونوغراف اوقدر اعجازكارانه برصورتده
دركه درایه رك نصرانیته ترجیح ایلدیكی
بت پرستلك زماننده كاهنلرك النه كچمش
اولسه ایدی اوصندقدن ظهور ایدن صدایی
خلقه اعلای علیندن كلیور دیه كوستره رك
عالمی كیم بیلور نصل آلداتورلر ایدی . عجبا
مخترعات مذكوره یی ادیسونك كندی
بشریت عادیه سیمی بولدی ؟ بشریت عادیه ده

بواقتدار بولنسه ایدی آثار مذکوره‌یی
هرکس وجوده کتوره بیلملی ایدی. بز
اعتقاد ایدرزکه بو قدرتلر وقوتلر هپ
بخشیدهٔ الٓهیدرلر. اسلامده دخی بونجه
علما حکما کشافین مخترعین کلمشلر. هرکیم
نه‌یه موفق اولمش ایسه هپ « هذا من
فضلی » تسلیمیت مؤمنانه‌سندن آیرلمامشلر.
در. فکرلر بو صورت حقیقیه‌ده پرورش
بولورلر ایسه پیغمبران ذیشان حضراتی
ایچون وحی الٓهی یی استبعاد شویله طور.
سون بونی عادتا حقایق طبیعیه‌دن عد
ایدرلر. بوتربیهٔ فکریه‌یه نائل اوله‌میانلر
ایسه انسان اوزرنده کوردکلری او
تجلیاتی نه‌یه حمل ایده‌جکلرینی بیله‌میه‌رك
شاشیروب قالورلر. اماظهور وورود وحی

مسئله‌سنی حقیقتی وجهله اکلامغه مقتدر
اولمیان افکار محدوده اربابنه مدار تفهیم
اولمق ایچون ایجاد ایدیلان تمثیللری روایتلری
حرف بحرف صحیح اولمق اوزره قبوله
هیچ برمجبوریت یوقدر. اوروایتلر میدانده
بولنمقله برابر جلال الدین رومی قدس سره
السامی حضرتلری کبی برپیر روشن ضمیر

پس محل وحی گردد گوش جان
وحی چه بود گفتن از حس نهان

بیتیله بو تجلیٔ رحمانی‌یی تصویر بیورمشلردر.
گوش جانی حس نهانی اکلامق اقتدارندن
محروم اولانلر ایچون سهولت تفهمه مدار
اوله‌رق ایجاد اولنان تمثیللری روایتلری
عدم قبولده ارباب عرفان هر زمان مختاردرلر.

عندالاسلام حقیقت قطعیهٔ محضه آنجق قرآن کریم اولوب آندن ماعداسی ایسه اخبار ویاخود اجتهاد حکمنده‌در . بونلرك صحت وعدم صحتلرینه واحتمالات طبیعیه‌یه موافقت وعدم موافقتلرینه دائر بحثه کیریشمك هر مسلمانك حقی ووظیفه‌سیدر . بزده کنیسا وسائره کبی برنامه استناداً هیچ بر هیئت روحانیه وجود بولمش اولمق دکل تصور بیله ایدلمامشدرکه السانلر اوهیئتك دوشوندیکندن بشقه درلو دوشونه مامك وآنلرك دوشونجه‌لرینه علی‌العمیا تابع اولمق مجبوریتی التنه آلنسونلر . بزده ایمان تحقیقی هرکسك عقلی یتدیکی قدر کندی تأملات وتفکرات مخصوصه‌سی نتیجه‌سنده حاصل اولور . یعنی مسلمانلر

دق تعالی حضرتلرینك مصنوع دست
اندرت ربانیه‌سی اولان هر شیئی دوشو-
مرك آنلردن خالقك عظمت ووحدانیتنی
کندی کندیلرینه تفکر وتذکره چالیشه‌
جقلردر. قرآن کریمك بیك یرنده بوتأمل
ایله مأموردرلر. مذاهب اربعه یه اتباعمزدن
بزی قاتولیکلرك روما کنیساسنه تابعیتلری
کبی برتبعیت التنده ظن ایتمامليدر. ایمان
واعتقاد خصوصنده مذهب مخصوص
یوقدر. دها چوجقلغمزده «اعتقادده
مذهبم اهل سنت والجماعتدر» دیه
اوکرنمشزدر. یعنی سنت رسول اللهه اتباع
ایلیان جماعت مسلمین وحدانیت الهیه یی
ونبوت ورسالت محمدیه یی نصل تأملات
مخصوصه‌لریله حق بولوب قبول ایتمشلر

ایسه بتون مسلمانلر دخی اویله‌جه حق
بولوب قبول ایتمشلردر . یالکز عمل
جهتندن مذاهب اربعه‌نك بریسنه تابع
اوله‌رق « عملده مذهبم امام فلاندر »
دیرز . واقعا بوبیله برتحقیق اولمیوب بر
تقلیددر . اما جواز شرعی تحتنده بر
تقلیددر. احکام دینیه وقوانین اسلامیه‌یی
تتبع وتعمقه هرکسك علمی اقتداری
کفایت ایده‌میه‌جکندن انسان ائمه حضرا.
تندن هانکیسنی ایستر ایسه عملده کی اجتهادینه
تابع اولور. ایشته مسلمانلرك ومسلمانلغك
شو حقایق احوالنی بیلنلر ایچون وحی الٓهی
کبی خصوصاتده عوام طائفه‌نك تفهملرینه
مدار سهولت اولمق اوزره تمثیل یوزندن
درمیان ایدیلن روایاتی « ایشته اسلامیت

وندن عبارت ایمش. بونلك دها ایلروسی
وق ایمش . بونلر ایسه بلك ساده بلك
یاحی روایتلردن عبارتدرلر » دیه محکوم
ایدی ویرملك قابل اولەمیوب اعماق
حقایقه طوغری تعمقده ایسه جملەسنی
دراپەر کبی فلاسفەنك تعرضاتندن مصون
حقایق قطعیەدن بولمق طبیعیدر . مکەدن
قدسه و اورادن افلاکه انتقال یعنی
معراج مسئلەسنده دخی دراپەر حقایق
اسلامیەدن خیلی تباعد ایدییور . قرآن
کریمده « سبحان الذی اسری بعبده لیلاً
من المسجد الحرام الی المسجد اقصی » آیت
کریمەسنك اخبارایلدیکی مسئله واردرکه
مسئلۀ مذکوره بین الاسلام مباحثات دورا
دوره زمین اولمشدر. بو آیت کریمەیه

متفرع اولان آثار اخباریه‌دن بالاستدلال بعضلری بو انتقالك جسماً و بعضلری روحانیةً ویاخود رؤیاءً وقوعه کلدیکنه ذاهب اولمشلردر. شوراسی محققدرکه حضرت رسول اکرم هیچ بروقت قدس شریفه کیتمامش اولدقلری حالده بوانتقالك وقوعنده شبهه ایدنلر طرفندن « قدسك فلان یری نصلدر؟ » طرزنده وقوع بولان سؤاللرك کافه‌سنه طوس طوغری جوابلر ویرمشلردر. صانکه قدس شریف او آنده پیشکاه رسالت پناهیلرنده ایمشجه‌سنه بر مشاهدهٔ ظاهره‌نك تعریفی طرزنده تعریف ایتمشلردر. بناءً علیه بوانتقاله جسماً واقع اولمق امکانی ویره‌میانلر روحانیةً ویاخود رؤیاءً اولسون وقوعی امکانی بر درلو

انکار ایده‌مامشلردر. دینلیلرده انکار ایده‌مامشلردر دینسزلرده! دینلیلر ذاتاً انکار ایده‌مزلر. زیرا صادق الوعد الامین اولان رسول اکرمك رؤیای صادقه‌سنه او قدر امنیتلری واردرکه آنلرك وحی الٓهی اولدقلرینه بلاشبهه ایمان ایتمشلردر. دینسزلر دخی انکار ایده‌مزلر. زیرا رؤیا خصوصنده درجه‌سی بوندن چوق اشاغی اولمقله برابر ینه بوکا بکزر حاللر سائر ابنای بشرده دخی کورلمکده‌در. اما سیر افلاکه کلنجه بوکا دائر قرآن کریمده نصوص صریحه یوقدر. بعض ایما واشارتلر بولنوب برطاقم آثار اخباریه دخی آنلره منضم اولدیغی ایچون مسئله اوجهته قدر توسیع ایدلمشدر. لقای الٓهی ایله ملاقی اولمق

ایچون مطلقا سیرافلاکه لزوم کوریله جك
اولور ایسه افلاك مقر الٰهی اولمسی لازم
کلور بحال بوکه اهل اسلام حق سبحانه
وتعالی حضرتلرینك مکاندن منزه اولدیغنه
قائلدر. کرك بونی وکرك برشیئك مشاهد
ومرئی اوله بیلمسی ایچون محدود ومتشکل
اولمسی لازم کلور بوکا مقابل دخی الله
ذوالجلالك غیر محدودیتی وغیر متشکلیتی
مسئله سنی نظر دقت وحکمته آلان حقایق
اندیشان اهل اسلام قضیهٔ معراجك
روحانیتنه میل ایتمشلردر. متصوفین کرامکه
عادتا کافه سی بو فکرده در آنلر عرشك
کرسك وحیك وواسطهٔ وحی الٰهی اولان
جبریلك والحاصل اعلای علیینه متعلق
خصوصاتك کافه سنك معانی باطنیه وتصو.

فیه‌سنی مراد ایدینه‌رك بنی بشراوزرنده‌کی
لدنیات الٓهیه‌یه تطبیقاً بونلری اوقدرکوزل
تفسیر وتأویل ایدرلرکه عقله‌فهمه ملایمت
تامه‌لرندن ناشی حسن قبوللرینه طبایع
سلیمه اربابنك کافه‌سی مجبوریت حس
ایدرلر. اما اسلام یالکز بو فرقهٔ متصوفه
واهل باطندن عبارت دکلدر. بر بیوك
قسمی دخی اهل ظاهردر. آنلر برشی محال
عقلی ایله محال اولمیوب ده باخصوص
قدرت صمدانیه وعادت الٓهیه‌نك تعلق
ایلدیکی خصوصاتدن عبارت بولنورایسه
اوشی عقول عادیه‌نك ایره میه‌جکی قدر
نزاکت حالنده بولنسه دخی قبولنی الزم
عد ایدرلر. بونلراهل شریعتدرلر. آنلر
نزدنده‌معراج‌شریف‌جسمانیدر. رسول‌الله

افنديمز حضرتلری جمال باكمال سرمديسنه
من الازل الى الابد عاشـق اولديغى رب
ذوالجلالى رأى العين كورمشدر. بو اعتقاد-
لرينه مخالفت ايدنلره بوده لطيف جوابلری
واردر. ديرلركه « برشيئه نيچون ايناندیغى
ايچون بر كيمسه‌يى مؤاخذه‌يه كيمسه‌نك
حقى اوله‌مز. بشـقه‌لرينك ايناندقلری
شيلره سزك اينانمامقده نه‌قدر صلاحيتكز
وارايسه سزك ايناميه‌جقكز شـيلره بشقه-
لرينك اينانمقده‌كى صلاحيتلری اوقدردر.
سز آنلری يالكز عقله ايرمز شـيلره ايناـ
نيورلرديه مؤاخذه ايدرايسه‌كز آنلر دخى
سزی هيچ برامتناع عقلى ايله محال اولميان
شيلره اينانميوردیه مؤاخذه ايدرلر » هر
حالده معراج مسئله‌سی اسلامده نقاط معينه

انیه‌دن دکلدر. مسجد حرامدن مسجد
صایه قدر اولان اسرا مسئله‌سنی دییورز.
مسئله نص قاطع ایله خبر ویرلدیکی ایچون
سائل ایمانیه‌دندر. آندن صکره سیر آسمان
سئله‌سی اویله قطعی وصریح صورتده
ن طرف الله خبر ویرلدیکی ایچون مسائل
یمانیه‌دن عداولنمیه‌رق حتی بین المتکلمین
نقطهٔ مختلف فیها اولمشدر. برطرفدن
رباب تصوفك بوکا ویردیکی معانیٔ باطنیه
دیکر طرفدن مقابلارینك اعطا ایلدیکی
عانیٔ ظاهریه میاننده برده منقبهٔ مولد
ریف صاحبی سلیمان افندی مرحوم
حضرتلرینك

بی حروف ولفظ وصوت اول پادشاه
مصطفایه سویله‌دی بی اشتباه

صورتنده کی اخباری واردرکه کلا
حروفسز لفظسز صوتسز اولدیغی حالد
مسموع جناب رسالتپناهی اولان حضر
رب العالمینی اول عاشق ازلی وابدینك
مشاهده‌سی دخی ینه بو یولده اولمق لاز
کله‌جکی بلك قولایلقله استدلال اولنور
نتیجهٔ کلام حضرت رسول اکرمك معرا
شریفنی دوایه‌رك روماليلرزماننده بعض
ایمپراطورلرك بعدالوفات حاشا عالم ملکو
چیقدقلری حقنده‌کی روایتنه بکزتمسی قابل
اوله‌مدیغی کبی عروج حضرت عیسایه تشبیه
ایتمك دخی قابل اوله‌مز. رمز آشنایا
ظرفای اسلام تجلیگاه وحی الهی اولا
قلب احمدینك ذاتاً حضرت باریده حضوری
مسلم مؤمنین اولمق لازم کلور ایکن بو

ضورك دها زياده عيان بيان برصورت
لمسندن عبارت بولنان معراج صحيح
بغمبری یه عقلی ایردیره میانلرك اولسه
ولسه ادرا كسزلكارينه قانع اولورلر .
ل ديديكمز كبى بر دها تكرار ايده‌لم كه
رايه‌ر بومسائلی برفكر تزييف ايله‌درميان
تميوره بالعكس رسول اكرم صلى الله عليه
سلم افنديمز حضرتلرينك علو قدر
منزلتلری حقنده‌كی تقديراتی پك بيوكدر .
فكنز نه ديبوره ديبوركه :

— وظيفهٔ نبوتك اجراسی خصوصنده
بادئ امرده حضرت محمد خلافكيرانی طرفندن
ك چوق مقاومت ومعانده‌يه تصادف ايدرك
ناءً عليه موفقياتی دخی اونسبتده آغر وآزايدی .
لفرهٔ قريش طرفندن مكه‌يی ترك ايله مدينه‌يه
بحرته مجبور ايدلديكی زمان القی سنه‌لك مساعی

نتیجه‌سنده هنوز بیك بش یوز قدر آدم اسلامی
قبول ایلمش ایدی . مدینه بر چوق یهود
ونسطوریلری دخی حاوی اولان شهر جسیمدر
بعدالهجره اوچ کوچك چرخه‌ده مظهر موفقی
اولنجه بالآخره بدر واحد واحزاب محاربه‌لر
کبی بیوك محاربالك وقوعیله اکلادی که کفره
قارشو براهین اقناعیه‌نك الك قاطعی قلیجدر
فصاحت وبلاغت شرقیه‌نك یاردیمیله و « الجنه
تحت ظلال السیوف » کبی تشویقاتله بالتشویق
اسلامی حسن تعبیه ایلدیکندن اجرا اولنان
طاقم حرکات عسکریه نتیجه‌سنده خلافکیرا
کاملاً وکلیاً مغلوب ایلدیلر . عربك بت‌پرستلك
محو ایدیلوب وحدانیت الٰهیه ایمانی اعلا
اولندی ونبوت محمدیه عمومیتله قبول ایدلدی
بوذات شریفك صورت کذار حیاتنه کلنجه
مرتبهٔ غایهٔ مظفریته وارمش اولدیغی برزمانده
عمرینك دخی ختامه تقرب نی حس ایدنجه سو
یلدیکی سوزلره نصب سمع دقت ایده‌لم . وحدانیت
الٰهیه ایمانه قطعیاً باغلانمش اوله‌رق صوك

ن ايفا ايچون يوز اون درت بيك حجاج ايله
ينه‌دن مكه‌يه كيتدى . دوه‌لر چيچكار ايله
ونانمش واقمشهٔ كوناكون ايله تزيين ايدلمش
.ى. بلدهٔمكرمه‌يه تقرب ايدنجه اعلاى صوت
.رك : « ايشته اللهم سكا وظيفهٔ عبوديتى
سايه‌كلدم . اى بنم ربم ! هيچ برشى سكا
بيه و نظير اوله‌مز . عبادته مستحق آنجق
نسك . سلطان يكانه سنسك . سنك سلطنتكه
يچ بركيمسه مشترك اوله‌مز » ديدى. بعده
باتلق دوه‌لرى ذبح ايلدى. بوعادت قديمهٔحج
عمره‌يى نماز قدر مقدس عد ايدرك نمازك
بوليتى حقنده هرنه دليل و برهان ايراد
ليور ايسه ديكرينك مقبوليتى حقنده‌ده عينى
. ادله و براهينى ايراد ايليور ايدى. كعبه‌ده
لاى منبردن خلقه ديدى كه : « اى ناس !
ن سزك كبى برآدم اولمقدن بشقه برشى دكلم »
نظر اولنوركه بر ديكر دفعه‌سنده يانته تواضع
سكينانه ايله تقرب ايدن برآدمه « نه قورقيور
لك ؟ بن بر پادشاه وحكمدار دكلم . كونشده

قوروتلمش ات يبان برامرئهٔ عربك طوغور
دیغی چوجغم » دیمش ایدی . نهایت مدینه
کلوب اوراده وفات ایتدی . امتنه ایتدیکی
وداعده دیدی‌که : « هر شی اللهك اراده‌سیله
اولور. اللهك هراراده‌سنك کونی ساعتی اولدی
تعیین اولنمشدر. انسان آنی نه‌تأخیر نه‌ده تقدیم
ایده‌مز . بن بنی کوندرنه رجوع ایدیبورم
سزه صوك وصیتم بری بریکزی سومکز وحقوق
یکدیکره رعایتله بری بریکزه معاونت‌ایتمکزدر
یکدیکریکزی ایمانه صدقه تقوایه تحریص‌ایدکز
بن سزك ایچون یاشادم ینه سزك ایچکزده
اولیورم » سکرات موتك صوك دقیقه‌لرنده
باشی عایشه‌نك دیزینه طیامش اولدیغی حالده
آره‌لقده برپارمقلرینی صوغوق صویه باتیروب
یوزینه سوریبورایدی. کوزلرینی کوکه دیکه‌رك
صوك نفسنی آلدیغی زمان کسیك برصدا ایله
« ربم ! امرك یرینی بولسون. استغفاریمی قبول
ایت. سکا رجوع ایدییورم » دیدی. ای بویله
برذات حقنده تعظیمسز تکریمسز برسوز سو

ابیلورمی یز؟ شریعت اسلامیه‌سی الیوم نوع
ارك برثلثی میاننده منتشر وصرعیدر.

بز دییورز که :

— ایشته‌درایه‌رك حق‌رسول‌اللهده‌کی
یراتی بوصورتده‌در. دینه‌متعلق‌خصو۔
اته طور تعظیم ایله تقرب بیله ایتمك
ته‌میان بردرایه‌ر قلمندن شوسوزلرك
کولسی عادتا معجزات احمدیه‌دن عد
ائغه‌شایاندر. خوش اوروپا عقلاوحکما۔
دن سائر برچوق کیمسه‌لرده دخی حق
تحق جناب رسالت پناهیده بو یولده
یرات صادر اولمشدر. لورد ستانفورت
بعضلری تقدیرك دها ایلروسنه‌کیدرك
الت احمدیه‌حقیقةً ایمان‌دخی ایلمشلر
. نهایت لیور پولده عبدالله کویلیام

ونو يورقده محمد روسل وهب افنديلر
آنلره تبعاً دها برچوق كيمسه‌لر بو ايما
نلريني اظهار واعلانه قدر واردقلری ک
اوروپادن هندستانه كيدوب كويا اه
اسلامی تنصيره چاليشان ميسيونرلر اي
سائر اوروپالی معتبراندن برچوقلری دخ
پيدرپی اسلامی قبوله قويولمشلردر. مع هذ
درايه‌رك ذات رسالت سمات محمدی حقنده
آثار تعظيمنه آشكر بورجمزدر. واقعا ترج
حال رسول اللهه دائر سويلديكی سوزا
ايچنده سير صحيحهٔ نبويه‌يه موافق دوشميا
بعض جهتلر دخی وارايسه‌ده عدم موافقه
يالكز صورت افاده‌ده اولوب حكماً س
صحيحه‌دن ينه يك ده بعيد دكلدر. لكن
ايشلك بو صورتی بزجه او قدر موا

عتنادن دخی دکلدر. بزجه اصل مقصد
کرك معلم مومی الیهك وکرك سائر ای
فکارده بولنانلرك اصل دیانت اسلامیه
حقنده‌کی انتقادلرینی کورمك ومحاکمه‌ایلمك
ولدیغندن ینه شو اوچنجی بابده بحثك او
جهتنه دخی انتقال ایچون سوزی درایه‌ره
رك ایلیورز. ایشته دییورکه:

— کندی مملکتنك اسکی بت پرستلکی ایله
علاقه‌سنی ذاتاً کسمش اولان محمد (ع. م.) کندی
چوجقلغنده ایکن تعلیم ایدلمش اولان نسطوری
مذهبنك دخی ابطال ومحوی اسبابنی تهیه ایتمش
یدی. چونکه بو مذهب دخی عقل واحتساس
شره مغایرایدی. واقعا قرآنك مبادیسنده جناب
حقك موسی وعیسایه انزال ایلدیکی شیلرده
یناندیغنی سویله‌مش وایکیسنك‌ده اسملرینی
عظیم ایله یاد ایتمش ایسه‌ده اصل نصب نفس
هتمام ایتدیکی شی جناب قادرقیومی تعظیم وتکر.

يمدن عبارت قالمشدر. حضرت عيسانك الوهيتندن
وحضرت مريمه ام الله ناميله پرستشدن وتصاويره
عبادتدن كمال نفرتله بحث ايدرك بونلر كنـدى
نظرنده پست بر بت پرستلكدن عبارت كو.
رلمكـده درلر . تثليثى برصورت قطعيـه ده رد
ايليور. زيرا بواعتقادى آيرى آيرى اوچ اللهه
اينانمق ديه تلقيدن بشقه صورتله اكلامق قابل
اوله ميه جغنى كوستريور . آنك اصـل ايلك
افكارى نصرانيتجه بر رهفورم اجرا ايتمك
ايدى. مملكتنده بت پرستلكى محو ايتمكله برابر
نصرانيت ايچنده توره ين مذاهب باطله يى دخى
اصلاح ايلمك ايدى . يكى بردين وضعنه هوسى
استانبولده آنك عليهنه ترتيب ايدلمش بر افترا
بربهتاندر. مؤخراً روماده لوترى نصل نفرتله
تلقى ايديورلرايديسه اوزمان استانبولده حضرت
محمدى (ع. م.) دخى اويله تلقى ايديورلرايدى.
الله واحد وذوالجلاله ايمان تامى آز چـوق تغيير
ايدن مداخلات ومشاركاتى هرنه قدر كمال نفرتله
رد ايديورايديسه ده سرد ايلديكى صفات ذاتيه

.ثبوتیه « آنتروپومورفیق » اصولندن ینه پك‌ده
مارجه چیقه‌میور ایدی. قرآنك تصویر ایلدیکی
خدا دخی جسم وعقل جهتیله بر انسان کبیدر
یمکه مساعده وارایسه اویله‌در. فقط مؤخراً
حضرت محمدك اخلافی بو یاکاش فکرلردن واز
کچوب دها عالی افکاره واصل اولدیلر .

بز دییورز که :

— درایه‌رك بو فقره‌ده « آنتروپو
مورفیق » دیدیکی شی جناب حقه حاشا
صورت بشر اسناد ایدلمسی اصولندن عبا.
رتدرکه بواصولك اصل تمامی بعدالتحریف
نصرانیتده کو لمشدر. حق تعالی‌یی انسان
صورتنده هم‌ده آق صقاللی براختیارانسان
صورتنده تصور واویله تصویر ایتمشلردر.
دین اسلامده ایسه بویله برتصور قطعاً
موجود اولمدیغی جهتله تصویردخی وجوده

گله‌مامشدره درایه‌رك بویله برشیئی اسلامه
افترامی عجبا بوبابده‌کی احکام قرأنیه‌یی
اکلایه‌مامسندنمیدر؟ زیرا خلفا واخلاف
محمدیه‌نك بوفکردن واز کچه‌رك دها عالی
برفکر ومطالعه‌یه واصل اولدقلرینی بیان
ایتمسی قطعاً واقع اولمیوب اسلامدن هیچ
بر فرقه‌نك احکام جلیلهٔ قرأنیه‌دن اصلا
تباعد ایتمامش اولدقلری محققات قطعیه‌دندر.
الله ذوالجلال سبحانیتله متنزه اوله‌رق
شریك ونظیرومثالی بولنمدیغی قرأن کریمك
بیك یرنده مکرر ایکن الهٔ قرأنه مثال
بشرك اسنادی درایه‌رك دخی خاطرینه
کلمه‌ملی ایدی. بزظن ایتمك ایستیورزکه بو
مسئله‌ده درایه‌ری تغلیط ایدن شی «ید الله»
و «بیت الله» و «استوی علی العرش»

« لايستحيي ان يضرب مثلاً » كبي آيات
ريمه‌يي اكلايه‌ماسي قضيه‌سيدر. واقعا
تشابهاتدن اولان شيلرك صورت قطعيه‌ده
ير قابليت تفهمندن طولايي هركس
مذوردر. لكن بونك ايچون منطقاً بديهاً
ياناً قاعده‌لر قونلمشدر. بركلامك معناي
حقيقيسي مقصود اولمق متعذر ايسه موجود
ولان قرائندن بالانتقال معناي مجازيسي
صداولنمق يولي هرلسانجه طرق طبيعيه‌دندر.
اجيل موجوده‌ده بابا واوغلي كبي تعبيراتدن
عناي حقيقي قصد اولنه‌ميه‌جغي وبناءً عليه
معناي مجازينك قصدي لازم كله‌جكي
نطقيون نصارا ميانده دوشونلسه ايدي
ومدهش خطالره دوچار اولنمز ايدي.
نط درايه‌رك شكايتي وجهله خرستيانلق

كنيسانك هر علومی ردايلديکی کبی منطق ده
نظر اعتباره آلمامش اولديغندن صرف
ظاهری وحقیقی معنای مراد ایله دوچار
خطا اولمشدر. حمد اولسون اسلام بوکبی
خطالردن مصون قالمشدر. معانئ حقیقيه
متعذر اولديغی يرلرده معانئ مجازيه قصد
اولنه‌رق ذهنلردن وهملر ازاله ايدلمشدر.
احتمال که درايه‌ر بو حقايقه قدر سوق
وقوف ايده‌مديکی ايچون قرآن عظيم الشانه
اشبو « آنترو پو مورفيق » اسنادينى
ايتمشدر. مسئله بوندن زياده تفصيله دكرلى
اولمديغى ايچون سوزى ينه دايه‌ره ترك
ايديورز . ديورکه :

— اسلاميتك مبادیسی حقنده بيان ايلديکمز
شو مطالعات بو بابده ارباب صلاحيتدن اولانلر

طرفندن چوقدن قبول اولنمشدر. سیرویلیام‌جون
بو مسئله ده مؤلف لوق ایله متفقاً بولیورکه
خرستیانلق ایله اسلامیت آره‌سنده نقطهٔ یکانهٔ
ائتلاف حضرت عیسانك ابن الله عدیله جناب
حقه مساوی طانیمقدر. حق‌تعالی‌حقنده مسلمانلرك
اعتقادی ومطالعاتی نصارادن پك چوق دها
عالیدر. ایتالیا حکماسنك افکاری دخی بویله
ایدی. مشهور دانته حضرت محمده عادتا بر
شیزماتیق (یعنی نصارای‌معتزله‌دن) اولمق‌نظریله
باقارایدی. اسلامیته دخی آریوس مذهبنك بر
شعبه‌سی دیه حکم ویررایدی. انکلتره‌ده واته‌لی
مسلمانلغه صورت اصلیه‌سندن چیقمش بر خر-
ستیانلق نظریله باقارایدی. « نسطوریلکك بر
شاخی » دیر ایدی. برقاچ محاربه‌ده روملری
مغلوب ایلدکدن وآسیا وآفریقایه منتشر اولمغه
باشلادقدن صکره مظفریات واقعه‌سندن طولایی
قوت قلبنی آرتدیره‌رق ایلك حدودینی تجاوز
ایلدی ویکی ومتفرد بردین اولمق اوزره کند-
یسنی اورته‌یه قویدی اعتقادنده ایدی .

بز دییورزکه :

— بومسئلهٔ نازکه خصوصنده درایه رك ۱۷٤۰ سنهٔ میلادیه سنده وفات ایتمش لوق و ۱۳۲۱ سنهٔ میلادیه سنده وفات ایلمش دانته کبی ذواتدن فکر آلمغه کندیسنی محتاج کورمسی وباخصوص مدعاسنی سرداتچون کندینی بونلره محتاج کوسترمسی شایان تأسفدر. اوروپاده اسلامیت آنجق شمد یلرده بر پارچه اکلاشلمغه باشلامش ایکن بیله کرك عمداً وکرك من غیر تعمد کوریلن خطالری جمله مزه حیرت ویرمکده در. بوندن اولکیلرك کرك عمداً وکرك من غیر تعمد نشر ایلدکلری یاکلشلقلره قاپلمق حقیقةً موجب تألم اولمزمی؟ بوراده «عمداً ومن غیر تعمد» سوزلرینی تکرار ایدیشمز

مقصدسز دکلدر. نصرانیت عالمی اسلامیت
علیهنه آلداتمق ایچون عمداً برچوق افترالر
نشر ایدلدیکنی کوردیکمز کبی هرنه‌دن ایسه
اسلامیته دوست اولانلرك دخی من غیر
تعمد برچوق خلاف شیلره قاپلدقلرینی
کورمشزدر. درایه‌ر بواسکی مستشرقلرك
اسلامیت حقنده‌کی خطالرینی یکی مستشر-
قلرك آثاریله تصحیح ایده‌بیلور ایکن او
کافی اختیار ایتمامسی تعمداً می من غیر
تعمد می وقوعه کلدیکنی بیله‌یز. حقیقت
شودرکه اسلامیت ایله نصرانیت آره‌سنده‌کی
اختلاف یالکز ابوت وبنوت مسئله‌لرندن
ده عبارت دکلدر. بو اختلاف مسائل
مختلفه‌نك اس الاساسیدر. یوقسه نقاط
اختلافیه دها پك چوقدر. ازجمله اسلامده

رهبانیت یوق نصرانیتده ایسه واردر .
اسلامده قول ایله ربی آره سنه کیمسه کیره مدیکی
حالده نصرانیتده قوجه بر حکومت کنیسائیه
کیرمشدر . اسلامده علوم شتی ایله اشتغال
عادتا عبادت درجه سنده ملتزم اولوب
حکومت کنیسائیه ایسه بونی قطعیاً منع
ایتمشدر . دها برچوق مسائل مختلف
فیها واردر که ظاهر حالده پك اهمیتسز
کورینورلر ایسه ده حقیقتده عندالاسلام
سربستیٔ افکاری محافظه یه مدار اولدیغی
حالده عندالنصارا محدودیت افکاری موجب
اوله رق محافظه ایدلدیکندن ایکی دینی
بر برینه قیاس ایتمکه مانع اولور . نه حاجت
پروتستانلق ایله قاتولیك مذهبلری آره سنده
ایشته او ابوت وبنوت مسئله سنجه هیچ

بر فرق اولمدیغی حالده بوایکی مذهبه یکدیکرینك عینیدر دنیله بیلورمی؟ اسلامیت ایله پروتستانلق وبالخاصه قاتولیکلك آره سنده کی نقاط ومخالفت بوندن پك چوق زیاده در . دقت اولنملیدرکه بوفقره ده حق تعالی حقنده « مسلمانلرك اعتقادی مطالعاتی نصارادن پك چوق دها عالیدر » سوزی بوندن اولکی « آنتروپومورفیق » سوزیله متناقضدر. قرآن کریم حق تعالایه بشریت صورت وسیرتی اسناد ایلیور ایسه علویت بونك نره سنده قالور ؟ هله رسول اکرم افندیمزی شیزماتیق عد ایتمك یالکز درایه‌ر ایچون دکل آدانته ایچون بیله خطای فاحشدر . شیزماتیق اولمق ایچون اولجه نصرانی اولق حتی روما کنیساسنی طانیمش

بولنمق و بعده آندن رجوع ایلمك لازم
کلور . اسلامیت دکل آپروتستانلق بیله
شیزماتیق صاییله‌مز . وقتیله روماپی طانیمش
اولان اورتودوقس مذهبی بالاخره رومادن
آیرلدیغی ایچون شیزماتیق دیه حکم اولنمش
و زمانمزده‌ده اسلاو عنصری روم پطریقخانه‌
سندن آیرلدیغی ایچون آنلره پطریقخانه
نزدنده شیزماتیق دنیلمشدر . حالبوکه
مذاهب مذکورهٔ نصرانیه‌نك کافه‌سی ینه
یکدیکرینك عینی دیمکدرلر . اسلامیتی
آریوس مذهبنه بکزتمك شیزماتیق عد
ایتمکه نسبتله پك اهون قالور . فی‌الواقع
دراپه‌ر ابوت و بنوت مسئله‌سنی و بالخاصه
حضرت مسیحك ربوبیتنی رد ایلیور
ایدی . اما بزجه آریوسه مسند اولان

شی یالکز بوندن عبارتدر . آریوسك
نقاط سائرۀ ایمانیه‌سنی دخی بیلملی یزکه
اسلامه دکلسه بیله نصرانیت حقیقیه‌یه
درجۀ تقربی حکم ایده‌بیلهلم . انکلیز
واته اینك مسلمانلغه صورت اصلیه‌سندن
چیقمش برخرستیانلق ونسطوریلکك
برشاخی نظریله باقسی عادتا موجب خنده
موادندر . عجبا نسطوریلك خرستیانلغك
صورت صحیحه‌سیمیدر ؟ حتی مذاهب
سائره‌سنه صورت صحیحه دنیله بیله‌جکمی؟
بونلر حالا ایادیٔ اعتبارده بولنان انجیللرك
قویدیغی نصرانیتمیدر ؟ مسئله‌لڪه بوجهتنی
« مدافعه » نام اثرمز حل ایدر . برقاچ
محاربه‌ده رومه‌لری مغلوب ایلدکدن وآسیا
وآفریقایه منتشر اولمغه باشلادقدن صکره

حضرت رسول اللهك قوت قلبنی
آرتدیره‌رق اسلامیتی یکی ومتفرد بردین
صورتنه افراغی تاریخ ایله توفیق قبول
ایدر روایاتدن دکلدر . حضرت رسول
اکرم نصارا ایله هیچ برمحاربه ایتمدی .
برکره عزیمت بیورمشلر ایدی . تلاقیٔ
صفین واقع اولمقسزین عودت بیورلدی .
ایکنجی حاضرلقده ارتحال رسالت پناهی
وقوعه کله‌رك حاضرلنان اردویی حضرت
ابوبکر سوق ایلدی . اسلامك آسیا
وآفریقایه منتشراولدیغنی رسول اکرم افندیمز
کورمدیلر . هله « الیوم اکملت لکم دینکم »
فرماننده‌ن صکره دینه برنقطه دها قونلمدی .
حمداً ثم شکراً اسلام کندی حقایق دینیه‌.
سنی بیلدیکندن درایه‌رو امثالك بوپولده‌کی

تحریفات تاریخیه‌سی اسلامی تغلیط ایده‌من،
ایسه‌ده اوروپاده حقایقجویانی کرکی کبی
تغلیط ایده‌بیله‌جکنه قارشو تأسفدن بشقه
المزدن بر شی کله‌من . ایشته سوزی ینه
دراپه‌ره ترك ایدییورز . دییورکه :

— حضرت محمدك عمری همان تمامیله کندی
مملکتنی فتح ایله آنی دین اسلامه ادخال ایتمك
مقصدینه صرف اولندی . یالکز عمرینك نهایه
یتلرنده سوریه ایله ایرانی دخی تهدید ایده‌جك
قدر کندیسنده قوت کوردی .

— همان اخطار ایده‌لم که ایشته بو فاریکی
خطاسنی دراپه‌ر کندی کندیسنه تصحیح
ایدییور .

— آخر عمرنده کندی حکومتنك کیمه
انتقال ایده‌جکی حقنده هیچ بر وصیت اجرا
ایتمدیکندن بعد وفاته کندیسنه برخلیفه تعیینی
مسئله‌سی مشکلاتسز حل اولنه‌مدی . نهایت

حضرت عایشه‌نك باباسی حضرت ابوبكر انتخاب
اولنه‌رق برنجی خلیفه اولمق اوزره اعلان
ایدلدی. اسلامیتك صورت تأسس وانتشاریله
نصرانیتك تعممی آره‌سنده عظیم برفرق واردر.
خرستیانلق هیچ بروقتده روما دولتنك بت
پرستلكنی محو ایده‌جك قدرت و قوتی پیدا
ایتمامش ایدی. بناءً علیه او بت پرستلكی دخی
كندیسنه قاتمقدن بشقه بر شی یاپه‌مدی . بت
پرستلكك كهنه قواعد قدیمه‌سی خرستیانلغك
افكار جدیده‌سیله تجدیداً احیا ایداشن اولدی.
بوندن اول بحث ایلدیكمز نصرانیتك بت پرستلشد-
یرلمسی ماده‌سی دخی ایشته بوندن طولایی وقوعه
كلدی . فقط عربستانده حضرت محمد بتلری
تماميله كسر ومحو ایلدی . كندیسیله اخلاقی
طرفندن تأسیس اولنان دینده الیوم بت پرستلكك
هیچ براثری بولنه‌مز. وقتیله كعبه اطرافنه
دیزلمش اولان صنملر الیوم كلیاً منسی حكمنه
كیرمشلردر. اعلان اولنان توحیدباری اعتقادینه
هیچ برشی قاریشدیرلمامشدر. موفقیات عسكریه

دخی افکار عامه‌یه یکی دینی حسن قبول ایتدیرمکه کوزل خدمت ایلدی. زیرا بر دین عموماً قبول اولنمش اولدیغی حالده آرتق آنك صورت وکیفیتی نه اولدیغنه اهمیت و یریلورمی؟

بز دیورزکه :

رسول الله افندیمز حضرتلرینه خلافةً برامیرالمؤمنین انتخاب واکا عموماً اهل اسلامك بیعت واطاعت ایتمسی مسئله‌سندن اوروپالیلر بحث ایلدکاری زمان اویله بر صورتده بحث ایدرلرکه کویا حضرت رسول الله برحکمدار ایمشلرده بلا ولد وفات ایدرك تاج وتخت حکومتنك کیمه انتقال ایتمسی لازم کله‌جکنی وحق بر وصیت ایله تعیین بیورمدقلرندن بو میراثه کیملرك قوندیریله‌جقلری خصوصنده امته حیرت کله‌رك انتخاب خلیفه مناظره‌سی دخی آندن

طـولايى ظهـوره كلمش ظن ايدرلر. اما
بوندن طولايى اوروپاليلرى تعييبه پك‌ده
حقمز يوقدر. زيرا او زمان مدينه‌ده بيله
بوظن بعض‌ذوات نزدنده كركى كبى ميدان
آله‌رق شـاه ولايت على كرم‌الله وجهـه
ورضى‌الله عنه افنديمز حضرتلرى كنديلرى
كبى اهل بيت رسـولدن برذات وار ايكن
مقام خلافته بشقه سنلك انتخابى لازم كلميه.
جكى ظننه دوشمش وبوظن بعض‌طرفدار.
لرى جانبندن دخى قبول وتصديق ايدلمش
ايدى. واقعا اوزمان حضرت عمر وسائر
واقف دقايق‌خلافت اولان ذوات‌طرفلر.
ندن بو ظنـك موافق حقيقت اولمـديغى
ميدانه قونيله‌رق حضرت سـلطان ولايته
دخى قناعت كامله كلمش وحضرت ابوبكره

زدل و جان اطاعت كامله ايله اطاعت
ايدرك حتى صدق محبت درونى دخى
اصلا تبدل و تغير ايتمامش وبو ايسه خليفهٔ
مشار اليهك ارباب ارتداد ايله بالذات محاربه يه
كيتمكه قالقشمسنده حضرت علينك
«يا امير المؤمنين اكر بو محاربه ده سكا بر
حال اولور ايسه اسلامك حالى نه يه منجر
اولور؟ بالله سن بالذات جنكه كيتميوب
مركز خلافتده ثابت اولمليسك. بو خدمت
بزم كبى امراى اسلامه تعلق ايدر» ديه منع
ايلمش بولنمسيله مرتبهٔ تحققه وارمشدر.
لكن اندن صكره ممالك واسعهٔ اسلاميه
اوزرنده حكومتلر تتابع و تعدد ايلديكى
و باخصوص حكمران خاندانلرك بعضيسى
بعضسنه تفوق داعيه سنه قالقشديغى زمان

بومسئله امت میاننده دها زیاده بیو یه‌رك
علویه و فاطمیه وعباسیه و سائره وسائره
کبی طرفدارلر کویا خلافتك حاشا حضرت
ابوبکر وعمر و عثمان طرفلرندن اغتصابی
افترا وحکمنه قدر وارمشلردر. حال بوکه
رسول اکرم افندیمز بر حکمدار دکل بر
پیغمبر ذیشان ایدیلر. حتی مکه فتحی اثناسنده
عسکر اسلام فوج فوج کچرلر ایکن ابو
سفیان حضرت عباسه « محمدك دولتی نه
قدر شوکت پیدا ایلمش؟ » دیدیکی زمان
حضرت عباسك « بو بر دولت دکلدر.
نبوت و رسالتدر » دیه ایتدیکی تصحیح
دخی بوحقیقتی مؤید بولنمشدر . حضرت
رسول اکرم بر پیغمبر ذیشان هم‌ده
خاتم النبیین ونبی آخرزماندرلر. نبوت ایشه

حكومت وسلطنت كبى بر ذاته آبا و اجدا.
ندن انتقال ايدەمز. بناءً عليه اولاد
احفادينەده منتقل اولەمز. رسول الله
فنديمز حضرتلرينه دخى اونبوت او
رسالت هيچ برطرفدن ارثاً انتقال ايتمامش
ايدى كه كندى ورثهٔ اهل بيتنه دخى ارثاً
انتقال ايدەبيلسون. نبوت و رسالت هم ده
خاتم الانبيا اولمق شرطيله يالكز كنديلرينه
طرف الهيدن توجيه بيوريلوب خلقك
قبول وايمانى دخى آنلك انتشار وتعممى
اسبابنى اكمال ايلمش ايدى. ذات سعادتلر.
ندن صكره بر پيغمبر دها كلميەجك كه او
جهتدن كنديلرينه بر وارث آرانەبيلسون.
يالكز احكام شريعتى انفاذ جهتندن بر
اميرك لزومنه كلنجه : بونده دخى اساس

حكمت اسلاميه يه مراجعتدن بشقه يول اوله بيلورمى؟ اوامارت وامامت اسلاميا دخى نبوت ورسالت كبى اولا طرف باريدن توجيه وثانياً خلق طرفندن قبول وتصديق ايدلمش اولمق لازم كلور. واقعا امارت وامامتك طرف باريدن مادةً توجيهنه امكان يوقدر. بو امتياز انبياى ذيشانه مخصوصدر. اكرچه اولياى كرامه طرف باريدن مرتبهٔ ولايت احسان بيوريلور ايسه ده اوليانك دنيا شريعتجه هيچ برحكمى حكومتى اولەمز. امر ولايت كنديلريله الله آره سنده بر كيفيت معنويه دركه خلق اغلبى آندن آكاه بيله اولەمز. بو حالده الده ايكنجى جهت قالوركه اوده امتك قبول و اتباعيدر. بونك ايچون احكام شرعيه اوقدر متين

ـستحكمدركه آنی اوروپانك توارث
[ه]ونلرينه بكزتمكه بيله احتمال يوقدر.
[ـ]ه عليه حضرت ابوبكر واخلافی خلقك
[ـ]ت و قبوليله مقام خلافته كلمشلردر.
[ـ]مله اولهرق رسول الله افنديمز حضر
[ـ]ی كنديلرندن صكره امامت اسلاميه
[ح]ضرت ابوبكرك كچمسی لزومنی خسته
كاری زماننده بالذات آلمك آرقه‌سنده
[ا]ز قيلمش اولمق كبی برچوق احوال ايله
[ـ]سترمشلردر. علمای اهل سنت والجماعت
[ـ]حقيقی بيلدكاری جهتله خلفای راشدين
[ر]ضوان الله عليهم اجمعين حضراتنه على
[مر]اتبهم حرمت و رعايت ايدرلر. بونلره
[ـ]نصب خلافت افترا سنی ايدنلر ايسه مذاهب
[ا]هل سنتك خارجنده برطاقم فرقه‌لر اولوب

ادعالرنده محق اولمدقلری‌ده احکام ش
عیسه‌یه واقف اولانلر نزدنده جزؤ
محاکمه ایله تحقق وتبین ایلره بردین‌صور
عمومیه‌ده تصدیق وقبول اولندقدن صکر
آرتق آنلك وجه وکیفیتی نه‌اولدیغنه اهمی
ویرلمیه‌جکی حقنده درایه‌رلك سردایلدیکی
مطالعه دخی یاکلشدر. « بویله بولد
بویله کیدوز » اعتذاری اسلامدن بشق
ادیانده بولنور ایسه‌ده اواعتذار اسلامد
یوقدر. متکلمین ومجتهدین وائمه وعلم
حضراتنك آثاری کورنلر بو حقیقت
واقفدرلر. اسلام‌ده‌ائمه‌مجاهده‌ایله‌مأموردر
علمای کرام حقایق دینیه‌یی دائما تحری
وخلقه تفهیم ایله موظفدر. سلاطین عظام
حضراتی حضورلرنده‌وقوع بولان درسلری

لرایچون تفصیله حاجت اولمدیغی وجهله
مسئله‌ده نه‌قدر اعتراض ممکن ایسه سرد
یلورو آنلرك جوابلری‌ده اعطا اولنه‌رق
به‌لر رفع وازاله قلنور. بوسببه‌مبنیدرکه
لامده نه‌قدر تحریات عمیقه‌یه کیریشیلور
مه ار بابنك اعتقادی او نسبتده قوت
وب بو خصوصده مسلمانلق ادیان
رویه بكزه‌مز . ادیان سائره ده چوق
ایشدیرمه آلتندن چیان اوغلی چیقار ،
د احترازیسی ایله باغلیدرلر. ایشته بو
اط نازکه اوزرینه اهل اسلامك انظار
ت وحکمتی جلب اولندقدن صکره بلا
وف ولا احتراز سوزی درایه‌ره ترك
یورز. دیورکه :

— اسلامیتك آحاد ناس طرفندن رعایت

اولنان اصول وقوانینی حقنده بوراده هیچ
شی دیمیه‌جکم. بونی اوکرنمکی مراق ایدن قارئ
« آوروپانك ترقیات فکریه‌سی تاریخی »
اثرمك اون‌دردنجی بابنه مراجعت ایده‌بیلور
بوراده یالکز براخطار کفایت ایدرکه اسلا
کوکلری یدی قاتدر. او ایسه اصول شرقیه
تجهیز اولنمش بر سرایدرکه درونی حظوظ
شهوانیه ایله مالامالدر . اورالرده قره کوز
جاریه‌لردن مستفرشه‌لردن بشقه برشی کورل
بت پرستلك ایله مزج ایدلمش اولان خرس
نلقده صورت الٓهیه بلکه بوندن دها زیا
عظمتلیدر. لکن جهلای ناسك ذهنلرندن ح
تعالی حضرتلرینك برصورت آدمیه‌ده اول
خیالنی سیلوب محو ایتمکه امکان یوقدر. جهلا
ناسك معبودی اواسه اولسه آنجق فوق‌العا
جسیم بر آدم اوله‌بیلور. انسانیتك بر هیک
عظیمی‌که اوزاقدن آلپ طاغلرینه توجه ایدر
کندی کولکه‌سنی بر مقیاس عظیمه‌ده کور
آدمك کوزی اوکنده‌کی خیال کبی !.....

بز دییورز که :

— شو غریب سوزلر اوزرینه
یه‌رك سلسلهٔ کلامی بر دها کسمکه
ر اولدق. درایه‌ر مسلمانلرك کوکلری
ئ جنتلرینی بر برینه قاتار ایسه بونی
بتسزلك ایله‌می بیلورمی بز؟ هیچ اولمز
ه کوکلرك یدی قات وجنتلرك سکز
اسی کبی برفرق اولسون بیچاره آدمجکزی
ظ ایده‌مامش. درایه‌ر اسلامیتی بوصو.
.. اکلامش اولورایسه واقعا علوم ایله
لامیت آره‌سنده عظیم بر نزاع بوله‌بیلور.
ان اسلام حقنده آنك خلیاسیله حقیقت
لامیه آره‌سنده‌کی فرق میدانه چیقارایسه
کمادندر فلاسفه‌دندر دیه کنج ومتفنن
سلمانلرمزك درایه‌ر وامثالنه علی العمیا

قابيلى و يرملرينك احتمالى اوكنه‌ده
چكمش اولورزه بوفقره‌ده درايه‌رك
ايله جنتى ايكيسى بركبى كوستره‌سى
اسلاميت نقطهٔ نظرمزجه عظيم بر خ
ايسه‌ده سائر برچوق خطالرى كبى
خطايه دخى كنديسنى دوچار ايدن شى
خرستيانلقدره زيرا خرستيانلقده
وجنت شئ واحددرلر. جناب حقه
مكان تعيين ايدرك ارواح طيبه‌نك د
وجودلردن خروجندن صكره
بالعروج حق تعالى حضرتلرينك يانده
موقع معينده الى الابد باقى قاله‌جقلر
يعنى اوسمانك ارواح ايچون جنت اوله‌جغ
اعتقاد ايدرلرده درايه‌ر دخى مسلمانلر
جنتى بويله يدى‌قات سمادن عبارت ظ

ندر . بزم سكز جنتك يدى سمادن
رت اولمدقلرينى بيلسه واز جمله
سارعوا الى مغفرة من ربكم و جنة
ـها السموات والارض * آيت كريمه
ه بيان بيورلديغى اوزره جنت اسلاميه
مرضى سموات و ارضك عرضنه
وى اولديغى كوره رك بويله مساحه سى
يره كوكه بكزه مديكنى فرق ايتسه ايدى
ا بوخطاى فاحشه دوچار اولمز ايدى .
، نصارا و آنلره اتباعاً حكما « مسلما
ا جنتى برحظوظات نفسانيه خانه سيدر »
قوب قولايجه تعيب واستغراب ايدى
ورلر . حتى آنلر جنتلرك يالكز حظوظات
شهوانيه يى مطمئن ايتمك ايچون خلق
اندقلرى خلياسيله قادينلرك جنته كيرميه

جكلرینی ده اسلامه اسناد ایلرلرکه بو اسنا
کندیلرینی یهودیلک تغلیط ایتمشدر
ظن ایده بیلورز. زیرا یهودیلکده قادی
عبادتله مکلف اولمدقلری کبی عبا
قازانیله جق اولان جنت ایله دخی مکاف
اولنمزلر. شو نوع نسوانك جنته کیره
جکی حقنده کی خطالری صراحةً فاح
اولدیغی جهتله آنی رد ایچون هیچ برکو
تفصیل وتوضیحه لزوم بیله کورمیز
چونکه خطالرك بو قدر باهرلری ایچو
دخی تفصیلات ویره جك اولور ایسه
آنلرك کثرتنه مبنی برچوق جلد
طولدیرمغه مجبور اولورز. جنتك برحظ
ظات شهوانیه محلی اولمسی بحثنه کلنجه
واقعا قرآن کریمك برچوق آیتلرینك یالکز

انى ظاهرہسنه نظراً جنتده درلو میوہلر
لو شرابلر حوریلر غلمانلر والحاصل
سك اشتها ایدہجکی ہرشیلر موجود
لہجق ایسہدہ « نحن معاشر الانبیاء
رنا ان ننزل الناس منازلهم وان نكلم الناس
قدر عقولهم » و« كلموا الناس على قدر
ولهم لا على قدر عقولكم » حدیث
رفلرندہ تعیین بیوریلان مسلك عرفان
لام نظر اهتمامدن دور ایدیله بیلورمی؟
ق تعالى حضرتلرینك قوللرینه انعام
احسانى « رحمن » و « رحیم » صفات
لهیہسنك مقتضاى شانیدر. صفت رحمن
عالم كون مكاندہ مؤمن اولسون كافر
ولسون بالجمله عباد الهیسنه احسانى
بذول اولدیغنى كوسترر. مدحیات

اوله‌رق آلدیغمز بر یوطم نفسدن ماد
معنوی الك بیوك تذوقات و تلذذا
وارنجه‌یه قدر هر شی نعمت و احسا
الٓهیه‌در . نعم الٓهیه یالکز بو عالم دنیا
مخصوص ومنحصر قالوب‌ده عوالم سائره
یوقدر دیه کیملك النده بر سندی وارد
وعد صادق الٓهی ایله بز اهل اسلام اعتقا
وامید ایلرز که عالم آخرتده دخی
الٓهیه واردر . هم عالم آخرت عالم دنیا
قیاس قبول ایده‌میه‌جك قدر اوسع واعظ
اولدیغی کبی اوراده‌کی نعم الٓهیه دخی د
نعمتلرینه قیاس ایدیله‌میه‌جك قدر اعظ
واکملدر . بونلری انکار ایچون فلاسفه‌نك
کندی اوهام منکرانه‌سندن ماعداسندلری
یوقدر . بزم تصدیقمز ایسه قول مجردمز

دکلدر . سماویدنه ایناندیغمز کتاب الله
رینه‌در . « عقل ایره‌جك شی دکل »
لر ایسه بو خلقت اولای دنیویه دخی
ه ایره‌جك شی دکلدر. ازجمله عقلمز
یسنه یعنی کیفیت ایلقمزه‌ده ایره‌مز .
ه‌مدیکی ایچون انکارده حق قازانیله‌مز.
اصلی آخرت و آنلك نعمتلری دنیادن
المدر . هم اوراده‌کی نعمتلرك انعام
وحسانی حق تعالی حضرتلرینك « رحیم »
تیله متجلیدر . یعنی عبادندن کندی
خاب ایتدکلرینه او نعمتلری بذل
ه‌جکدر. ای‌شمدی برملاحظه ایدهلم .
داده بلااستثنا هرکسه بذل ایتدیکی نعمتلر
ایسه آخرتده کندی منتخبلرینه
یص ایده‌جکی نعمتلر دخی آنلرك عینیمی

اوالى ؟ ايشته يالكز شو مطالعه وملا
نعم آخرتك نعم دنيادن بشقه درلواولدي
افهامه كافيدر. سورهٔ بقره‌ده « وبشرالذ
آمنو و عملوا الصالحات ان لهم جنا
تجرى من تحتها الانهار . كلما رزقوا منها
ثمرة رزقاً قالوا هذا الذى رزقنا من ق
واتوا به متشابهاً ولهم فيها ازواج مطه
وهم فيها خالدون » آيت كريمه‌
تفسيرنده مفسرين كرام حضراتنك اي
بيوردقلرى وبزم دخى يازمقده بولنديغ
برتفسيرشريفده جمع ومحاكمه ايدلد
اوزره عصر سعادت نبويه‌ده قرآن كر
ايلك تفسير ايتمش اولان ابن عم رسـ
ابن عباس حضرتلرى اول خواجهٔ كائن
عليه افضل التحيات افنديمز حضرتلرن

اتعلم بيورورلركه نعم جنت يالكز اسم جهتيله
ام دنيايه مشابهدرلر . يوقسه ماهيت
كيفيت جهتيله بتون بتون بشقه‌درلر .
سلك عقولى مرتبه‌سنجه تفهيم مرام
اب قرآن اولديغى ايچون اوصورتده
خبار ووعد بيورلمشدر . واقعا اويله‌ده
ولمق لازم كلزمى يا ؟ اگر نعم اخرويه نعم
نيويه‌تك عينى اولسه‌لر دنياده لذائذ كايه
شربيه وشهوانيه‌يه فسقه‌بيله‌ايستنه‌دكلرى
در نائل اوله بيلدكلرندن بونلرك عادتا
ائل جنت اولمش بولنملرى لازم كلور
يدى‌ده آخرتده‌صالحانك نائل اوله‌جقلرى
جنتلرك هيچ حكملرى قالمز ايدى . فقط
دنياجه نائل اولنان نعمتلرك دخى ماهيتلرينى
كوزلجه بردوشونملى‌يز . يالكز اكل وشرب

و استیفای حظ شهوانی نعمت کافیه‌میدر
آلتون لگنی اولوبده ایچنه قان قوصان
ایچون اوالتون لگن نعمتمیدر ؟ مأکو
لات و مشروبات نفیسه‌یه نائل اولدیغی
حالده اضطراب معده‌یه دوچار اولانلر
ایچون بونلر نعمتمیدرلر؟ برمحبوبهٔ دلارایی
دراغوش ایدوبده آنك عفت وصداقتندن
مشتبه اولانلر ایچون اوده بر نعمتمیدر ؟
بر ظریفك دیمش اولدیغی وجهله دنیاده
« امل » لر « الم » لردن و « لذت » لر
« ذلت » لردن مقلوبدرلر . بو ذوقلر بو
صفالر هپ نسبی شیلردر . بالکلیه یوقلقلری
انسان ایچون موجب خسران وچوقلقلری
مستلزم بحران اولور . عالم آخرت برعالم
بقا وسرمدی اولدیغنه کوره بوکبی احوال

سیسه‌دن مبرا ودهـا مکملی اولمق طبعاً
عقـلاً ومنطقاً دخی لازم کلمزمی ؟ هم
یـاده‌کی نعمتلر ایچنده بولدیغمز لذتلر
ی بر طاقم وظائف طبیعیه‌نك ایفاسنه
ـویق وسـوق ایچوندرکه او قدرجق
تلراولمسه او وظیفه‌لرحقیقةً کوریله‌مز.
 یوم وجودمزك استهلاك ایلدیکی قوا
دید اولنمق ایچون دیشـلرمز التنده بر
وق شیلری اوکوتمکه مجبورز . انلردن
نذوق حصوله کلمسه او آنغاریه‌یی کیم
کر؟ ادامهٔ نسـل ایچون نه‌لره مجبورز
لره ! بر عضـو مخصوصـك بر تذوق
ریع الزوالی اولمسـه غائلهٔ عائله‌یه کیم
مل ایدر ؟ بوخصوصده‌کی خفی حکمتلر
ك حقیقتلر نظر اعتباره النورایسه دنیا

نعمتلرينه انسانك عادتا « نقمت » ديه‌جكي
كلور . نعم آخرتك اشبو نعم دنيايه بكزه
ماه‌سي ضروريات حقيقيه‌دندر . مثلادنياده
لذائذشهوانيه‌دن حكمت خفيهٔ الهيه‌تناسل
اولوب آخرتده ايسه ارواحك كافه‌سي
وجود طريقيله بو عالم هستي‌يه كلوب عا
عقبايه مرور ايلمش اوله‌جقلرندن تناسل
احتياج قالمامشدركه اوحوريلر ايله‌اوله‌جق
صحبت دخي دنياده‌كي حظوظات شهوانيه‌يه
موافق دوشه بيلسون . « آمور » كلمه‌سي
فرانسز لسانده محبت وعشق وسود
وغرام معنالرينه دلالت ايتدكدن صكره
برده شهوت وجماع معناسنه دلالت ايدر
حالبوكه حق تعالى حضرتلرينه « آمور
ايتملك » دخي فضائل ديانت نصرانيه‌دندر

بوحالده اوا آوره « جماع » معناسی ویرملك
عندالنصارا نه‌قدر غریب دوشرایسه‌جنت
حوریلریله ایدیله‌جك صحبته عینیله دنیـا
جماعی معناسنی ویرملك دخی عارفان اهل
اسلام نزدنده‌اوقدر غریب دوشر . قرأن
کریمده اشبو حوریلر « قاصرات الطرف »
یعنی کوزلر ینـك قویروقلری بیله طرف
رجاله یعنی هیچ براحتساس هوا پرستی‌یه
باقمقدن قاصر و « لم یطمسهن قبلهم انس
ولاجان » یعنی أصحابندن اول انلره انسدن
جندن هیچ برکیمسه ال سورمامشدر دیه
تعریف اولنمش ایسه‌ده بونلرله دنیـا جماعی
کبی جمـاع ایدیله‌جکنه دائر قرأن کریمده
صراحت دکل ایمـا بیله یوقدر . عارفان
اهل اسلامدن قطع نظر اسلامدن عقول

قاصره اربابنه بیله بوحوریلرك دنیانسوانه
وآنلرله ایدیله‌جك صحبتك دنیا جماعنه
بكزه‌مدیكنی اكلاتمغه مدار اولمق اوزره
واعظ افندیلر اشبو حوریلرله ایدیله‌جك
صحبتك دنیا جماعنده كی لذتی یتمش بیله
تمدید ایتمش قدر اوله‌جغی طرزنده تمثیللر
یاپارلر . تمثیلات مذكوره او ذوقلرك
اوصافلرك صرف معنوی و روحانی شیلر
اوله‌جغنی عقول قاصره اربابنه اكلاتمق
یولی اولمدیغندن بونلرك دنیوی ذوق
وصفالره مقیس اوله‌میه‌جغنی اكلاتمق
ایچون هیچ اولمز ایسه بو صورت تمثیل
بولنمشدر. نصارانك سمواتدن عبارت
بولنان جنتلرنده كی عمر جاوید نه صورتله
كچه‌جكنی تصویر ایتمیورلركه جنت اسلامیه

يله مقايسه ايدەلم . اوحالده جمال اللهه
ديران حيران نكران اولمقدن بشقه صفا
تصور اولەميوب بزجه دخى جنات
عالياتده غايهٔ احسان الٓهى او جمال باكمال
يله تشرف اولەجغى وعد وتبشير بيور.
لمقدەدر . ايمدى جمال الله ايله تشرفدن
رواحمزك اكتساب ايدەجكى حظ عظيمى
تفهيمه مدار اولمق ايچون دنياجه اطعمه
و اشربهٔ لذيذه و محبت نسوان كبى اك
چوك تلذذات وتذوقاتدن عد ايلديكمز
شيلرك يالكز اسماً مشابهلرى وحقيقةً
آنلره يك چوق فائقلرى جنت اعلاده
بولنديغندن بحثله بو مقدمات احسان
الٓهى يه برده جمال الله ايله تشرف نعمتنك
انضمامنى درميان ايلمك تعريف وتبشيرى

توسیع دکلیدر؟ اما حق تعالی حضرتلری ینه
آلب طاغلرینه عکس ایدن کولکەلرکی
جسامتندن قطع نظر هرحالده بر انسان
شکل وصورتی اسناد اولنمسی بحثنه
کلنجه : قرآن عظیم الشان ذات اجل واعلا
حضرتلرینی « سزی والده کزك قرننده
بر تخم نطفەدن تشکیل ایدوب بعده مضغه
وعلقه کبی اشکال صوردن کچورد کدن
صکره وجود انسان صورتنده دخی بو
عالمه بعث ایدن و بو عالمده اولدیروب عالم
عقباده ینه دیرلتەجك اولان قادر قیومدر .
ارضی سمایی و بونلرده اولان کافۀ مخلوقاتی
ده او یاراتمشدر . کوکدن باران فیض
نشانی او یاغدیرر . یردن اوتلری او بیتورر .
کافۀ خلایقك رزقنه او کفیلدر . ذات

اجل واعلاسی سمواتك نوریدر. هر فیض
هر تجلی آندندر. خیر وشر فائده وضرر
هب آنك آثار تقدیریدر. شان اعلاسی
وحدانیت اولوب کندیسنی بر کیمسه طو.
غورمدیغی کبی کندیسی دخی هیچ بر
کیمسه‌یی طوغورمامشدر . زوجه وولد
اتخاذندن مستغنیدر . هیچ برکیمسه اکا
شریك اوله‌مز . انك شبیهی و نظیری
مثالی کفوی یوقدر، اوهر شیدن منزه
والحاصل اشکال وصوردن خاطرلره هرنه
خطور ایلسه جناب الله انك غیری بر
سبحاندر . کائناتك خالقی اولوب هر کائن
هرمخلوق نزدنده خصوصیت و عمومیتله
معروف اولدیغی حالده آنی حق معرفتیله
هیچ برکیمسه طانیه‌مامشدر . . کبی هپ

تعریفات تنزیهیه ایله تعریف ایدرك بو حکمت
قرآنیه‌یه استناداً متکلمین اهل اسلام
حق تعالی حضرتلرینی شویله‌می اوله
بویله‌می اوله دیه دوشونمکی دخی بدعت
وبیوك گناه صایمشلردر . کائنات مخلوق
اولمق حسبیله برخالقك وجودینی واجب
گورملك حقیقت اندیش اولان فلاسفه
نزدنده دخی مسلمدر . ایشته حکمای
اسلامیه عبادته لایق اولان الله ذوالجلالی
او وجودی واجب و مقتضی اولان ذات
اجل واعلا اولمق اوزره بالتعیین بونی ده
« واجب الوجود » دیه تعبیر بیورمشلردر .
حق تعالی حضرتلرینی انسان شکل
وصورتنه بکزتمك دکل آهیچ برشیئه
تشبیه ایلمه‌مك اسلامیتك اس الاساسی

بولندیغی حالده دیانت اسلامیه‌یه « آنتروپو مورفیزم » اسنادی حقیقةً استغراب اولنه‌جق افترالردندر . اشبو مدافعات مشروعه‌دن صکره سوزی ینه درایه‌ره براقیورز . اسلام حقنده بو قسم آدملرك اك شدتلی اعتراضاتی نه قدر بیاغی شیلردن عبارت بولندیغی کورملك ایچون افادات واقعه‌نك هیچ برجهتنی تعدیل ایتمیورز . ایشته‌دییورکه:

— حضرت ابو بکر تحت خلافت اوزرینه اوتورر اوتورمز آتی الترجمه بیاننامه‌یی نشر ایلدی :

« بسم الله الرحمن الرحیم . ابوبکر طرفندن مؤمنین
« خالصینه سلام . اللهك لطف ومرحمتی سزك
« اوزریکزه اولسون . حمد اللهه مخصوصدر .
« پیغمبری محمد (ع. م.) نامنه اول اللهه ندا
« ایدرم . بو اعلان سزه شونی اخطار ایچوندرکه :
« عسکر اسلامی سوریه‌یه کوندروب اوممکلتلری

« مشركارك اللرندن آلمق نيتندهيم. بيلمليسكزكه
« دين ايچون جنك ايتمك اللهه اطاعت وعبادتدر»
برنجی مصادمه‌ده عرب سرداری خالد يقيندن
تضييق اولنه‌رق اللرينی كوكه قالديردی وديدی كه :
« اللهم بوحريفلر بت پرستلر كبی عبادت ايدرك
« سندن بشقه معبودلره عرض پرستش ايليورلر.
« بزه معاون اول. بونی رسولك محمد (ع.م.)
« نامنه سندن نياز ايليورز » عربلر سوريه‌ده
برغيرت وحشيانه ايله حركت ايلديلر. دشمنلر
ينك دينی بونلری نفرت وخصومتله طولديرييور
ايدی . بونلر « ابدی و ازلی وقدوس وقيوم
« اولان الله عظيم الشانك براوغل توليدايلديكنی
« تفوهله بت پرستانه كفرايدنلرك كافه‌سنك يننی
« ازرم » ديبورلرايدی. قدس شريفی اخذ وتسلم
ايلمش اولان حضرت عمر ايمپراطورهراقليوسه
يازديغی نامه‌يه « بسم الله الرحمن الرحيم . اللهه حمد
« اولسون كه بودنيا وكله‌جك آخرتك صاحبيدر.
« نه زوجه‌سی ونه اوغلی يوقدر » سوزلر يله
باشلامش ايدی. عربلر خرستيانلره « مشرك »

عنوانی و یررلر ایدی . زیرا بابا اوغل روح القدس ومریمه مساواةً ایمان وپرستش ایدرلر. اردولرینه بالذات قوماندا ایتمك خلیفه‌نك پلاننده داخل دکل ایدی. بوقومانداىی لفظاً ابوعبیده‌یه ویردی ایسه‌ده حقیقت حالده ینه خالد قوماندا ایدییور ایدی . عسکرك عزیمتندن اول اجرا ایلدیکی کچید رسمنده خلیفه عسکراسلامه عدالت وشفقتده وعهده وفا خصوصنده قصورایتمامه‌لرینی و مصاحبات بیهوده ایله وقت کچورمامه‌لرینی وشراب ایچمامه‌لرینی وساعات معینه‌سنده نماز قیلمه‌لرینی و مملکتلرنده جنك ایتمکه کیتدیکی اهالی‌یه لطف ایله معامله ایدوب فقط پاپاسلری حقنده اصلا مساعده‌لی طورانمامه‌لرینی نصیحت ایلدی .

بز دییورزکه :

— شو خلاصهٔ تاریخیه‌ده درایه‌رك حقایق تاریخیه‌دن نه‌قدر تباعد ایلدیکنه دقت ایدیلیور یا ! نه حضرت ابوبکرك

بياننامه‌سی نه حضرت خالدك دعاسی صحت
تاريخيه‌يه مقارن اولمديغی كبی اهالی حقلرنده
مشفق طورانملری عسكره اخطار ايلديكی
حالده پاپاسلر حقنده اصلا مساعده كوسترلمامسنلشده علاوه اولنمسی بالخاصه حقايق
تاريخيه‌نك معكوسيدر . صومعه‌لرنده
اوتوروب حربه قارشميان ووظيفهٔ اصليه‌
لرندن اولديغی اوزره عبادتدن آيرليان
پاپاسلره و كنيسالرك اموالنه اراضيسنه اصلا
تعرض ايتامك شريعت اسلاميه‌نك احكام
قطعيه‌سندندر . كتب فقهيه‌ده بونلر عريض
وعميق مصرح اولوب هله امام محمد
رحمه الله‌ك سير كبيری همان منحصراً اشبو
حقوق حربيه‌يه دائر اولديغی كبی فريدون
بك منشآتنده مندرج اولان امان‌نامه‌لر

بياننامه‌لردخی بوبابده‌درایه‌رعلیهنه براهین
قاطعه‌دندرلر . بومسئله‌ده‌جزؤی ایضاحاته
کیرشمك چارناچارتفصیلات کلیه اعطاسنی
ایجاب ایلیه‌جکندن واسمنی خبرویردیکمز
آثار ایسه ترکجه ومطبوع بولندیغندن
مراق ایدنلرك آنلره مراجعتلرینی توصیه
ایله اکتفا ایلر و سوزی ینه درایه‌ره
براقورز . دیبورکه :
— ژوردن نهرینك شرق طرفنده بصرا
قصبه‌سی واردرکه اوراده محمد (ع. م.) نسطو-
ریلرایله ملاقی اولمش‌ایدی . بودخی رومالیلرك
اوطرفلرده برچوق امثالی‌انشا ایتمش اولدقلری
قلعه‌لردن بریسی ایدی. عربلربوقلعه پیشکاهنده
اردو قورمشلرایدی. قلعه‌نك عساکر محافظه‌سی
چوق ایدی. برچلر بارولر معجزات باهره‌سی
مشاهد حاجلر ایله و هر بری بر عزیزه نذر
اولنمش بایراقلر ایله مالامال ایدیلر. شو حالده

قلعه‌نك اوزون اوزادی یه مقاومتی مأمول ایکن
رومانوس نامنده‌کی محافظی خیانت ایدرك محاصره
ینه قپوی کیزلیجه آچی ویردی. بومعامله سوریه
خرستیانلرینك نه‌قدر دنائت طبعه دوچار اولمش
بولندقلرینی بزه ارائه ایلر. دشمنه تسلیم ایلدیکی
اهالی یه ایراد ایلدیکی بر نطقده رومانوس
دیدی‌که : « سزك جمعیتکزی دنیا و آخرتده
« ترك ایدییورم. مسیح مصلوب ایله اکا ایمان
« ایدن هرکسه میدان اوقویورم. اللهی صاحب
« واسلامی دین ومکه‌یی قبله ومسلمانلری قرنداش
« اتخاذ ایلیورم. حضرت محمدی دخی رسول‌الله
« اوله‌رق قبول ایلیورم که بزی طریق هدایته
« سوق و متعدد آلهلره عبادت ایلیانلره رغماً
« دین حقی اقامه ایچون طرف ربانیدن بعث
« بیورلمشدر » ایران هجومندن بری اناطولی
سوریه وحتی قدس شریف بیله عربلره عرض
تسلیمیته مستعد ومهیا برطاقم خائنلر طرفندن
اسکان اولنمشلر ایدی. رومانوس دخی دیکر
بیکلرجه کسان کبی حرکت ایلمش دیمك ایدی.

بجملوك غلبه‌سندن بری حضرت مسیحه ایمان
تمامکه باشلایانلر زمره‌سندن ایدی . سوریه‌نك
مرکزی اولان دمشق‌شام بصرانك آنجق‌طقسان
میل قدر شمال طرفنده‌در. عرب اردوسی بلا
تأخیر بوشهر اوزرینه‌ده یوریدی. اهالیٔ شهر
یا مسلمان اولمق ویا خرج ویرمك ویاخودجنکه
حاضر اولمق صورتلرندن عبارت بولنان اوچ
تکلیفدن بریسنی قبولده مختار براقلدیلر . بو
مدهش خبری آلدیغی زمان ایمپراطورهراقلیوس
شامك یوزاللی میل قدر جهت شمالیه‌سنده کائن
انطاکیه شهرنده‌کی سراینده ایدی. درحال
التمش بیك کشیلك براردویی شامه کوندردی.
عربلرشامدن محاصره‌یی قالدیرمغه مجبوراولدیلر.
ژارادین صحراسنده برجنك اولدی. روماليلر
مغلوب و پریشان ایدلدیلر. خالد ایمپراطورلغك
قره قوشلی بایراغنی حامل اولدیغی حالده شامه
کلدی ویتمش کون دوام ایدن یکی برمحاصره‌دن
صکره شهر تسلیم اولدی. بووقوعات حقنده
عرب مورخلرینی اوقویه‌جق اولور ایسه‌ك امین

اوله‌بیلورزکه اوزمانلر عرب اردوسی هنوز بر
متعصبلر درنکنـدن بشـقه بر شی دکل ایدی
عربلرك بر قسمی چرچیلاق جنـك ایدییورل
ایدی. اکثریا یالکز برجنکجی دشمن اردوسنه
طوغری ایلروله‌یوب یکه‌یك ومقتولیته قدرجنك
ایتمك اوزره برجنکاور طاب ایدرایدی. بوندن
بشقه بعضاً قادینلر بیله جنکه اشـتراك ایدرلر
ایدیکه بونلرك محارباتنه دائرغایت لطیف فقره‌لره
تصادف اولنور. عرب اردوسی شـامدن جبل
لبنانك قارلی تپه‌لری واورونت نهر ینك مجراسی
دلالتیله شماله‌طوغری یوریدی. سوریه‌وادیسنك
مرکزی اولان بعلبـك شـهر ینی وآنك غرب
طرفنده‌کی چولك باشلیجه قصباتندن اولان حمص
بلده‌سنی اثنـای راهده ضبط ایدی ویردی .
عربلره مقـاومتی تجربه ایچون هراقلیوس یوز
قرق بیك کشیلك براردوجمع ایلدی. یرموکده
برمحاربه اولدی. عربلرك صول جنـاحی کیرو یه
یوسکورتلدی. فقط قاچان‌عربلرقادینلرك تشویقیله
تکرارجنك میدانه کلدیلر. اوکونکی‌کون روما.

بلرك مغلوبيت كاملەسيله اقشامه واصل اولدی.
رق بيك آدم اسير ايدلدی وبرچوقلری قتل
ولندی . ايشته بووجهله بتون مملكت غالبلره
چلمش اولدی. عربلر ژوردان نهرينك شرق
لرفنه طوغری ايلروولەديلر . بديهی ايدی كه
ناطولی يه هجوم ايتمزدن اول عربلرك آرقه
لرفنده قالان قدس شريف شهرمهم ومستحكمنی ده
لمق لازم كلور. اولا قدسەمی يوقسه سزاره
نهرينەمی هجوم ايدلمك لازم كلەجكی خصوصنده
رب جنراللری دوچار اختلاف اولديلر. كيفيتی
ليفه يه صورديلر. اوايسه قدس شريفك فتحنده كی
نفعت معنويه يی سزارەنك فتحنده كی منفعت
سكريه يه ترجيح ايدرك شهرمقدسی محاصره
تملرينی وهرنه بهايه اولور ايسه اولسون آنی
بط ايلملرينی جواباً بيلديردی . ايمدی قدس
ريف شديداً تضييق اولندی . اهاليسی وقتيله
ءملر طرفندن ايديلن اعتسافاتی وقبرعيسايه روا
وريلن حقاراتی نخطر ايدرك شديداً مقاومته
اضرلانديلر. فقط درت آی محاصرەدن صكره

پطريق صوفرونيوس قلعه‌نك ديوارلري اوزرند
كوروندي وشرائط تسليمك عقدني ايستدي
شامك تسليمى امرنده عرب جنراللرى ميانند
اختلاف واقع اولمش ايدى بوندن طولايى فرا
ايدن اهالى قتل عام ايدلمش ايدى . بناءً علي
صوفرونيوس ديدى كه قدسك تسليمى بالذا
خليفه‌نك حضورنده اوليدر . بونك اجوا
حضرت عمر مدينه‌دن كلدى . برقيزيل دوه
بنمش ايدى كه اوزرنده برچوال بغداى برچوا
خرما برمطهره وبر قربا وارايدى . مسلمانلر
خليفهٔ غالبى آت اوزرنده اولديغى حالده شهرمقدس
كيردى كه ايكى طرفنده پطريقلر دخى وارايدى
قبله كاه نصرانيت كورلتيسزجه حقارتسزجه
صورتده مسلمانلره تسليم اولندى . حضر
سليمانك معبدى يرنده بر جامع انشاسنى ام
ايلدكدن صكره خليفه ينه مدينه‌يه پيغمبرك قبر
يانه عودت ايلدى .

بز ديبورز كه :

ـــ فتوح شامه دائر درایه رك سرد ایلدیکی
لومات تاریخیه نك اختصـارندن طولایی
ادیسـنه برشی دیه میز. مطلقـا دیه جك
اور ایسـه ك كاشـكی بوقدرینی اولسون
میان ایتمسه ایدی دیرز. زیرا بویله دین
الم نزاعی مسئله سنده شو یولده كی مباحث
ـكریه یه لزوم یوقدر. اما كنـدیسی
كندر كبیرك فتوحاتی كبی فتوح اسلامی ده
كایه یه لزوم كورمش اولور ایسه اوبابده
م سویله مكلكمز لازم كلن سوزلری ده
اده سببیت كوسـترمش اولور. سرد
لدیكی خلاصهٔ تاریخیه نك هانكی نقطه لری
یخ صحیحه نه درجـه لرده قریب ویا بعید
لدیغنی قارئلرمز دها درایه رك فقره سنی
قور ایكن اكلایوب نظرلرنده تعیین

ایلمشلردر . بونلردن بعضلرینی بزد
بروجه آتی محاکمه ایده جکز .

بریسی اسلامیتی بلا مقاومت قب
واکا خدمت ایدنلری دراپه رك « خائ
دیه تعبیر ایتمیسیدر . معلومدرکه اسلا
سرعت انتشارنده کی اصلی سبب وحکم
بحق تحری ایتمیانلر هر وقعه ایچـ
عقللرینه کلن بر بشقه مطالعه یی س
ایدی ویررلرکه بونلرك مجموعی بر آر
کلنجه تاریخ وحکمت اسلامیه یه مغ
ونفس الامره مخالف برجمله غریبه
تشکیل ایدر . مثلا بونلر کاه اسلامیت
مطلقا ومحضا قلیج سایه سنده منتش
اولدیغنی درمیان ایدرلرکه بوسوزلر
صحیح اولسه ایدی سیف اسلامك ق

الديكی یرلرده هیچ برخرستیان موجود
ه‌ماملی ایدی . نفس‌الامر ایسه بونك
لافنی کوستره کاه‌دخی‌اسلامی قلیجسز
له‌رق ازدل جان قبـول ایدنلرك خیا .
لرینی حکم ایدرلرکه بودخی‌صحیح اولسه
ی اسکی دینلرینه خیانت ایدنلرك
لچماق ایله قبـول ایلدکاری یکی‌دینلرینه
خی خائن و منافق اولملری لازم کلور
دی . حال بوکه بوده نفس‌الامره مغا .
در . زیرافتوح‌شام اثناسنده دین‌اسلامی
ول ایلیانلرك بالآخره اسلام اغورنده
انلرینی فدا ایلدکاری دخی کورلمشدر .
والفدا وسائرفتوح شامی‌یازان مورخلره
راجعت بونك ایچـون کافیـدر . بویله
ناقض حکملرك قارئینی ارشاد ایده‌میه .

جكلرى درايه‌ر كبى تحرئ حقايق دعو
سنده بولنانلرك معلوملرى اواق لا
كلور ايكن انلرى‌ده بو تناقضه مشتر
كورمك موجب تأسف اولمزمى؟ دي
مناسبتلر اوزرينه درايه‌ر كنديسى درميا
ايلمش ايدى كه بت پرستلر كند
دينلرنده كى بطلانه واقف اوله‌رق كونل
برنده دينلر ينك او بطلان ثقلتنه تحم
ايده‌ميوب يالدز كولدريه‌قلديغى كورمش
ويالكز منافع ماديه‌لرينه مطابقتند
طولايى بت پرستلك بقيه‌سنى محافظ
ايلمكده بولنمشلر ايكن برقوۀ جبريه ا
نصرانيت ميدانه چيقنجه كندى ب
پرستلكلرى عادات ومراسمندن برجوع
برابر كتورمك اوزره نصرانيته كيرو

بالده اصر ايتلك دخى وضعيت اصليه سندن
جهسنه مبنى برچوق مذاهب متخالفه
مدان آلمش و آنلردن حكومتك رسمى
نيقه‌سنه موافق اولميانلرى ممالك بعيده‌يه
نده مجبور ايدلمشدر. ايمدى هر برى
برو يا بر قاچ جهتدن حقيقت اصليه
يديه‌يه مخالف اولان اشبو مذاهب
وسالك متخالفه ومتضاده ايچنه حقايق
اوت ماديه ومعنويه‌سيله اسلاميت كيرى
رنجه خلقك ازدل وجان اسلاميتى قبول
امش اولسى توحيد مذاهب متضاده‌لكه
. قطعى چاره‌سى اولمق اوزره دراپه‌ر
دنده دخى مقبول دوشمسى لازم
زمى ؟ بوكا هيچ شبهه يوقدر . ولا
رايه‌رك اوتضاد وتخالف حقنده اولجه

كوسترمش اولدیغی تأسفلرکده بر
اولمسی لازم کلور . حقیقتا دوشونلد
درجهٔ غرابت آرتیور . دین حقی ج
قبول ایدنلره بو مجبوریتدن وطوعاً ق
ایدنلره بو مطاوعتدن وهیچ برصو
قبول ایتمیانلره بوعنادن طولایی ز
تعریضی اطاله ایده جك اولور ایسه‌ك انلد
ایچون کندیسنی تعرضدن قورتاره بیلد
هانکی واسطه قالور ؟

رومانوسك طوعاً قبول اسلا
خیانته حمل ایدن درایه ایران هجومنا
بری انا طولی سوریه وحتی قدس شری
بیله عربلره عرض تسلیمیته مستعد وه
خائنلره مسکن اولدیغنی حکم ایلدیکی زه
هیچ تخطر ایتمیورکه اهالئ مرقو

ت درجه‌سنده دناتله انصاف ایتمش
الردن عبارت بولنسه‌لر ایدی نیسه
ویلنده رنکی کورلمش اولان یزانس
یاتنه برطور ر یا کارانه ایله اولسون
ایدی ویره‌رك آنك ضمننده کی منافعه
اولی ویررلر ایدی . آنلر ایسه
ی نظریات اعتقادیه‌لرینی محافظه
ون هردرلو مصائبه قاتلانمشلردر .
حکمت اسلامیه بونلرك نظریات
دیه‌سنده کی خطایی بحق تصحیح
آزادقلری طریق مستقیم هدایتی
به کافی اولمسه ایدی آنی‌ده قبول
ایدی . عدم قبوللرندن طولایی
عام مصادرهٔ اموال و استرقاق نفوس
لاره دوچار ایدیله‌جك دکللر ایدی‌یا؟

قبول ایتمیانلر یالکز شرائط شرعیه
دائره‌سنده جزیه‌یه تابعیتله کاید‌ه‌لر
دینلرینی لسانلرینی عادتلرینی محافظه
بیلدکلری کبی آنلر دخی محافظه
بیلورلرایدی. « جزیه » دیدیکمزشی ا
جزؤی بر ویرکودن‌عبارتدرکه آنلك‌بر
قاتنی ذاتاً اسکی حکومتلر ینه ویریبو
ایدی. شو احواله نظراً اسلامی ق
ایلمش اولان سوریه‌لیلرك بو قبولا
ازدل‌وجان برحسن قبول اولدیغنه و
علیه بونلری خیانتله اتهام یلك حق
دوشه‌جکنه شبهه‌بیله‌ایدیله‌مز .

عرب اردوسنلك چریل چپلاق
طاقم متعصبلر درنکندن عبارت بولند
استخفاف ایتمك درایه‌ر کبی برما

مقدن انتظار اولنه بيله جلك حكملردن
ل ايدى. بونلره « متعصب » ديه بيلمك
ون اولغتك حكمنى تدقيق ايلملك لازم
ر. برطاقم لغتلر واردركه آنلك فرانسز
ه وانكليزجه سيله تركجه سى و عربجه سى
ه سنده معناجه الك بيوك فرقلر كوريلور.
جه « متعصب » عصبيت دينيه ده تكلف
اسنه مستعمل اولديغى حالده آنلرجه
اناتيق » همان همان « دين دليسى » كبى
معناده استعمال اولنور. اردوى اسلام
اسه « شريعت » ديديكمز قانون الهى
ره سنده اوله رق زماننك الك منتظم
دوسى اولديغنه باالكز قدس شريفك
تيلاسنده هيچ بر اعتساف و نصرانيت
بهنده هيچ برحقارت ايقاع ايدلمامش

اولدیغنی ایراددن بشقه برهان ایسته‌مز
اصــل فاناتیقلر درنکی اولان برارد
کورملك ایسترمیسکز ؟ برقاچ عصرصکر
ینه قدس شریفی اسلامدن استردادە کار
اهل‌صلیب اردوسنه باقکز . بتون اوروپا
نك اك بیوك حکمدارانی وکبار و اصیلزا
کانی طرفلرندن سوق‌اولندیغی حالده‌قدس
شریفــه کیردکلری زمان طــاش طــاش
اوزرنده قالمامش واعتساف ایله دوکولن
دماء مظلومین سـیللر تشـکیل ایلمشدر
بواعتساف نصرانیت طرفندن اسـلامیت
کبی یبانجی بردین‌علیهنه واقع‌اولمش‌دنیلو
ایسه فتح اسلامده نصرانیت دخی اسلا
میتك یبانجیسی وحتی درایه‌رك بیله‌اعتقا
وادعاسـنه کوره نصرانیتی محوه چیقمش

...ثمنى ايمش. اوحالده مسلمان اردوسى
...مصبلر درنكى اولسه ايدى قدسده
...ستيانلغك مسلمانلغه ايتديكى ايشلرى
... مسلمانلغك خرستيانلغه ايتمسى لازم
...ايدى؟ حاضر لصرانيتك قبله سنى اله
...ومش ايكن بالكليه محوينه قدر يوريمسى
... ايلمزمى ايدى؟ هايدى فرض ايده.
...هنوز خرستيانلغك سائر قوتلرندن
...السونده حين فتحده بر پولتيقه اولمق
...ره بوتخريبه كيريشلمسون. ياسوريه
...لنده خرستيانلغك بتون قوهٔ حربيه سى
...وديله رك ايمپراطور هراقليوسلك دخى
...ماً آغلايه آغلايه سوريه دن چيقوب
...سندن صكره بوتخريب كالى ايچون
...ع قالمش ايدى؟ ايشته يالكز شو

مطالعه كفـايت ايدركه اردوى اسـلا
بر « متعصبلر درنكى » ديانلرك سوزلر
صحيح اولمديغى كبى اسلاميتك قليچ قو
نصرانيتى محـوه چيقـديغى ادعا ايدلا
سـوزلرى ده صحيـح دكلدر . نه حاجه
درايه‌رك « متعصب » ديه تعبـير ايلد
مسـلمان اردولر يله بو سـوزك مفه
مخالفندن متمدن اولدقلرى اكلاشـلد
لازم كلان خرسـتيان اردولرى قـد
شريفدن ماعدا يرلرده ده كورلمشلردر
هنوزايلك عصرهجرت نهايتلريله ايكن
عصر هجرت مباديسـنده اسـپانيولا
« قورتار يجيلر » ديه حسـن اسـتق
ايلدكلرى واوكلر ينه دوشوب فرانسه
ممالك جنوبيه ووسطيه سنه قدر كوتو

كلرى اردولر دخى هپ او « متعصبلر
ارنكى » جملهسندن ايديلر اما كيردكلرى
للارك اهالئ خرستيانيهسى كندى
رستيان حكومتلرينك مساوى ومظالمندن
طفت ورأفت خلاصكارانهلرينه التجا
درلر ايدى . بوكا مقابل شواليهلر
يلزادهلر پرنسلر حكمدارلر سوقيله
نصارا اردوسى دخى فتح عثمانيدن
لجه استانبوله كيرمش ايدى .
استانبول ١٠٠٠٠٠ كه درايهرك قريباً
داد ايدهجكى وجهله قدس شريف روما
قارتاژ كبى نصرانيتك مرا كز اربعهسندن
ريسى عد اولنيور ايدى . اهل صليب
وفتحنه دخى غرور و نشوۀ غالبانه ايله
ورتودوقسلرك كابهسالرينى حاچلرينى

دينلريني تحقير ايدەرك اياصوفيەنك بيك
كونا كون رذائل ايلە قدسيت نصرانيە
سني اخلال ايلە كلري ايچون بر مدنك
قبولريني قپامغە قدر مجبوريت الويرمش
ايدي. عجبا روم اورتودوقسلغي دخي
اسلاميت كبي نصرانيتك يبانجيسي دشمني
عد اولنيور ايدي؟ بو سؤاله ويريلەجك
جواب دراپەري بالطبع بيزارايلر. سوزك
طوغريسي مدنيتي مروتي نظامي انتظامي
كينوب قوشانمقدە آراملميدر. تربيە
ومدنيت انسانلرك شخصلرندەدر. بوني
فرانسزلرك « لابي نەفەپالوم » يعني « انساني
انسان ايدن روبا دكلدر » مثل مشهور-
لريدە اثبات ايدركە بزدە دخي بوكا
مقابل « جنس آت چولە آلتندەدە

لیدر ، سوزی دخی واردر .

محاربانده تلك باشنه میدانه چیقه‌رق
طلب ایتمك مسئله‌سنه كلنجه : بوعادتك
رقده مدنیت قدر قدیم اولدیغنی وحتی
ض مرتبه‌سی اوروپایه‌دخی سرایت‌ایتمش
اندیغنی درایه‌ر بیلمز دكلدرآ ؟ ازجمله
اسینك بر تراژدیاسی رومادە ایكی فرقة
اربه آره‌سنده طرفیندن چیقان یالكز
وچرقه‌رمانك مبارزه‌لری اساسی اوزرینه
بنیدر . روم شرقی دولتی من جهة
وروپالی اولمق حسبیله بوعادتی اوروپایه
ارشو بك اوقدر مرعی طوتامش ایسه‌ده
آسیایه قارشو مرعیتنی محافظه ایلمشدر .
لله سـور یه روملری عن اصـل عرب
ولدقلرندن آنلر دخی عربلردن یكه یك

محاربه ایتمك اوزره مبارزه میداننده ار
طلب ایلمشلردر . بوحقیقی دوئللویه نظر
اسلام اردوسنه « متعصبلردرنکی » توصیف
نصلل لایق کوریله بیلور؟ یکه یکه ارطلب
ایدنلری تعصب ایله اتهام وتعییب ایلیاز
درایه‌ر یابر صو باشنده جماشور یقامقده
بولنان مخدرات اسـلامیه اوزرینه هجوم
ایدن دلاوران نصارایی نصل برتعبیر ایلی
توصیف ایتملیدر ؟ بوچرکین و عیب ایشی
درایه‌رك « بعضاً قادینلر بیله جنکه اشتراك
ایدرلر ایدی‌که بونلرك محارباتنه دائرغایت
لطایف فقره‌لره تصادف اولنور » سوزیله
کچشـدیرمسی او آلچقلقلری ارتکابدن
دها عیب صاییلور ایسه استغراب اولنما.
ملیدر . فقره پك مشهورایسه‌ده صره‌سی

كلديكى ايچون بزدخى اخطار ايدەلم :
سوريه محارباتى اثناسنده اون اون بش
مخدرۀ اسلاميه بر صو باشنده چماشور
ييقارايكن اول مقدار خرستيان سواريلرى
چيقه كلوب يانلرنده اركك بولنميان مخدرات
مشار اليهندن استيفاى حظوظ شهوانيه
املنه دوشرلر . بويله بر تعرض عسكر
اسلام طرفندن نسوان نصارا حقنده
وقوعه كتورلمش اولسه ايدى درايەره
وارنجەيه قدر اقلام نصارا ار بابى كيم
بيلور نه درجەلرده تعييبات وتلعينات ايله
يازازلرايدى . مخدرات مشار اليهن بادئ
امرده هيچ تلاش كوسترميوب بالعكس
كولر يوزله بالمقابله تمام چادر صريقلرينه
وياقلمق اوزره جمع ايديلن اودونلره قدر

اللرینی ایصال ایدر ایمز اوارباب حرص
وآزه اویله برحسن مقابلهده بولنورلرکه
یاریدن زیادهسنك قفالری پاطلایوب لاشه‌ـ
لری یره سریلدیکنی کورنجـه دیکرلری
حظوظاتیٔ‌ده نفسانیتیٔ‌ده اونوتوب قفالری
قوللری قیریق اولدیغی حالده چیقهسیجه
جانلرینی کـوج حال ایله سمت سـلامته
ایصـال ایده بیلورلر ۰ ایشـته درایه‌رك
« غایت لطیف فقره‌لر » دیدیکی احوالك
بریسی بودرکه متمدن ودیندار بر ملتك
منتظم اردولری ایچون بوندن عیب هیچ
برشی اوله‌مز ۰ اوچریل چپلاق متعصبلر
درنکی دینلن عسکر اسلامه مدار تعییب
اولمق اوزره بوکا بکزر هیچ بر وقعه
تاریخ عسکریده بولنه‌مز ۰

برده معلم درایه‌ر خلیفهٔ سیدالمرسلین
مرالفاروق رضی الله عنه افندیمز حضر
رینك قدس شریفه ورودلرینی حکایه
مره‌سنده « حضرت سلمانك معبدی یرنده
رجامع انشاسنی امر ایلدکدن صکره
نه مدینه‌یه عودت ایلدی » سوزلریله
کتفاده دخی تاریخ اسلام علیهنده بر
خیانت صحیحه‌ده بولنیور. اواثناده حضرت
میرالمؤمنینك سلامت نصرانیه‌یی تأمین
یچون حالا کتب اسلامیه‌ده صورتلری
ندرج بولنان امانامه‌لری ونصارایه
حسان بیوردقلری بونجه مساعداتی
یچون سکوت ایله کچشدیرییورلر ؟
بونلری شرح ایدرلر ایسه اسلامك
حکمت مدنیه‌سی ونصرانیت حقنده‌کی

الطاف حمایتکارانه‌سی فلانی میدانه چیقارد
او خلیفهٔ ذیشانك اردوسنه « چیریا
چپلاق متعصبلر درنکی » دیمسنده ک
حقسزلغی تبین ایدر دیه‌می ؟ فقط نه قد
احتیاطلی طورانسه فائده‌سی یوقدر. زیر
اوروپا مستشرقلری شمدی‌یه قدر اوروپ
نلك انظار حقایقندن مستور طوتلمش
اولان بو حقیقتلری میدانه قویغه باشلا
مشلردر. بوندن بویله بز اهل اسلام دخی
آنلره معاونت ایشه‌جکز. تاریخمزه حکمت
دینیه‌مزه عائد حقایقی بتون جهانك انظار
نصفت وعدالتنه عرض ایله شمدی‌یه
قدر پامال ایدیله‌کان حقوقمزی دعوی
ایلیه‌جکز.

ایشته سوزی ینه درایه‌ره ترك

ایلرویده فتوح شام حقنده‌کی خلاصهٔ تاریخیه‌سنك بقیه‌سنی‌ده اتمام ایلیه‌لم.

دییورکه :

— هراقلیوس آشکاره کورمش ایدی‌که خرستیانلق اوزرینه چوللانان انقراض ینه خرستیانلغك کندی ایچنده کی تفرقه وتخالفدن طولاییدر. بناءً علیه بر طرفدن قلیچ ایله اعدایه مقاومته چالشدیغی حالده دیکر طرفدن خرستیانلق ایچنده کی مسائل مختلفه‌یی دخی حل وفصله غیرت ایلیور ایدی. بوغیرتله مونوته‌لیت (یعنی وحدت ارادت) مذهبنی عمومه قبول ایتدیرمکه چالشدی ؛ فقط آرتق ایش ایشدن کچمش ایدی . حلب وانطاکیه دخی ایادیٔ اسلامه دوشمش وآرتق عربلرك اناطولی‌یه دخی یایلملرینه هیچ برمانع قالمامش ایدی . بالذات هراقلیوس بیله کندی سلامت شخصیه‌سنی فرارده آرامغه مجبوراولدی. یدی یوزسنه مقدم پومپه‌لرك قوهٔ اسلحه‌سیله روما دولتنه

الحاق ایدیلن سوریه قطعه‌سی خرستیانلغك مهدی اولان وکندی یادکارلرینك الك قیمتلیلرینه محفظه بولنان او ولایت عظیمه او بالذات هراقلیوسك عجملری طرد ایدرك تسلطلرندن تخلیصه موفق اولدیغی سوریه آرتق نصرانیت ایچون ابدیاً غیب اولمش ایدی. برطاقم آلچق خائنلر آنلك انقراضی اسبابنی تسهیل ایتمشلرایدی. حکایه ایدرلرکه هراقلیوس کندیسنی استانبوله کتوره‌جك اولان کمی‌یه بندیکی زمان اوزاقلا. شدقجه اوزاقدن اوزاغه نظر تماشاسندن غیبوبت ایتمکده بولنان جبال لبنانه برنظرتحسر عطف ایدرك آغلایه « الوداع سوریه! ابدیاً الوداع ! » دیدی .

بز دییورزکه :

— دقت بیوریلیوریا؟ درایه‌ر هانیا شوخرستیانلغك علوه‌خصومتندن طولایی اظر شدت ولسان خصومتله لصرانیتی مؤاخذه ایدن درایه‌ر شوسوریه فتوحی

نتیجه‌سنه اصلی سوزشلی برقلم ایله خاتمه
چکیور؟ اودراپه‌رکه بوکتابی دخی خرستیا-
نلغك محتویی وآنك یرینه کویا علوم
اوزرینه مبنی بولنان واساسی ایسه صرف
دینسزلکدن عبارت اولان مذاهب فلا-
سفه‌نك وضع وتأسیسی تسهیل ایچون
یازمشدر. بویله اولدیغی حالده بیله سوریه-
نك خرستیانلر الندن چیقه‌رق اسلام
النه دوشمش بولندیغندن طولایی نه‌قدر
حیفلاندیغنه دقت ایتملیدرده برده دوشو-
نملیدرکه ایشته بوسوزش کندیسنه شمدی یه
قدر غیرت نصرانیه ایله یازلمش اولان کتا-
بلری اوقومقدن کلمشدر. فی الواقع مورخین
نصارا اشبو سوریه فتوح اسلامیه‌سنی
اوقدر سوزشلی برصورتده یازمشلردرکه

اوقـو یازلرك یورکلری قبـا ماهق قابل
دکلدر. اوسـوزشك درجه‌سنی آرتدیرمق
ایچون اسـلامك حبه قدر قصورینی قبه‌.
لندیرملك وکندیلرینك قبه قدر قصورلرینی
حبه‌لندیرمك درجه‌سنده‌کی مبالغات وتحر.
یفات تاریخیه‌دن دخی کیرو قالمامشلردر.
اهل صلیب محـاربات شـدیده‌سنی تمدیده
یاردیم ایدن دخی هپ اوقلام آتشـفشان
دکلیدرلر؟ بونی بویله‌جـه بیلدکدن صکره
برده دوشونملیدرکه ایشـته درایه‌ر اساساً
وحقیقةً اسـلامك دشمنی اولدیغی حالده
آنك بیله آره‌لقده برکره اسلام علیهنده
بویله‌جه سوزلر قاچیرمسی هپ اوآتشین
قلملرایله یازلمش اولان کتابلری اوقومه‌
سنك سیئه‌سیدر.

شمدی برازده هراقلیوسك وحدت
رادت مذهبنی تأسیس ایچون صرف ایلد.
کی غیرت حقنده کی ملاحظاتمزی سرد
یدهلم: بو وحدت ارادت مذهبی دیدیکمز
ی نصارانك « مونوته لیزم » دیدکاری
مذهبدرکه حضرت عیساده بری انسانیتدن
ودیکری (حاشا) الوهیتدن عبارت اوله رق
بشقه بشقه ایکی طبیعت وارایسه ده ارادت
جهتندن یالکز بر اراده یه مالك اوله رق
آنك دخی مشیت ربانیه دن عبارت بولند.
یغنه قناعت مذهبیدر. اما او عصرده
مذاهب نصرانیه نك نه قدر کثرت بولمش
اولدیغی بیلنهملیدرکه بو مونوته لیزم مذهبی
حقنده تاریخ نصرانیتك سرد ایلدیکی
ملاحظات دخی تقدیر اولنه بیلسون. کافه

مذاهب نصارایی بوراده بر بر تعداد
کیرشملك جان صیقمق درجه‌سنده تفصیل
موجب اولور. یالکز شونی دیمکله اکتفا
ایده‌لم که : او زمانلر حضرت عیسانك
(حاشا) عین آله اولوب قدمده بقاده
اراده‌ده قدرتده هرشیده اقانیم سائره‌دن
هیچ برفرقی اولمدیغی ویالکز اسم جهتندن
برفرقی بولندیغی صورتندن عبارت بولنان
قاتولیك اعتقادی هنوز لعمم ایتمامش بولند.
یغندن وحضرت مسیحده‌کی نبوتله قناعت
ایدیله‌میه‌رك آنی برکره ربوبیت مرتبه‌سنه
چیقارمق دعواسی میدان آلنجه آرتق
نبوت صفتی بتون بتون اونوتلدیغندن
ارباب اجتهادصاییلان پاپاسلرك بعضلری اصل
الله بشقه وعیسی بشقه ایسه‌ده عیسی رحم

مادرده ایکن ربوبیتك کندیسنه بر دها
آیرلماق صورتنده نفوذ ایلدیکنی وبعضلری
ایسه ایکیسی بشقه بشقه شیلر اولمیوب
شیء واحددن عبارت بولندیغنی یعنی جناب
رب العالمینك حاشا رحم طریقیله بودنیایه
دخی کلەرك عیسی تسمیه اولندیغنی و بر
طاقمی مسیح مشار الیهك من جهه عادتا
انسان اولەرق انسانه مخصوص ارادتلری
بولندیغی کبی من جهة دخی حاشا الله
اولەرق او صفته مخصوص ارادته مالك
ایدوکنی اعتقاد ایلمش وسائر برچوقلری ده
بویله بر برینی ناقض اعتقادلره دوشەرك
بونلرك هر بری کندیلرینه برچوق طرفدار
پیدا ایلمش ایدیلر. ایشته بویله یوزلرجه
مذاهب میاننده ایمپراطور هراقلیوس کویا

عقل وحكمته الك زياده يقين واحتمال قبوله
قرين اولمق اوزره مونوتهليت مذهبنی
ترجيح ايلمش ايدی‌كه بو مذهبه كوره
حضرت عيساده واقعا بر يسی آدميت وديكری
ربوبيت اولمق اوزره بشقه بشقه ايكی طبيعت
وارايسه‌ده ارادت جهتيله يالكز ارادت
واحده صاحبی اوله‌رق اوارادتك دخی
صرف الٓهی اولديغندن هرنه سويله‌مش
ايسه طوغريدن طوغری‌يه طبيعت الوهيه
سيله سويله‌مش اعتقاد اولنيور ايدی .
بناءً عليه هراقليوس بتون مذاهب مختلفه‌نك
بو مذهب اوزرنده اجتماع ايده‌بيله‌جكلرينی
تخمين ايليه‌رك مذهب مذكوری ايلرويه
سورمش ايسه‌ده بونده دخی عقلك كسديره
بيله‌جكی بر بداهت بر قطعيت كوريله‌مد .

بكندن آرزوسی وجهله خرستیانلری
کشمکشدن ینه قورتارهمامش وبناءً علیه
ینه سوریه‌ده اسلامك سیل استیلاسی اوکنه
دخی سد چکه‌مامشدر. ایمدی درایه‌ر
بو احوالی نظر دقت و حکمته اله‌رق
نصارادن طوعاً قبول اسلام ایدنلری
« آفرین! حقیقت واضحه میدانه چیقدیغی
کبی نصرانیتك عقله ایرمز حکمیات
بدعت پرستانه‌سنی ترك ایله او حقیقت
ازلیه وابدیه‌یی قبوله مسارعت ایتمشلر »
دیه تحسین ایده‌جکنه بالعکس بو حقیقت
پرستانی « خائن » و « آلچق » کبی تعبیرات
تحقیریه‌یه لایق کورمشدرکه بوکا حقیقةً
تعجب ایدیلور. درایه‌رك شو یولده کی
نظریاتی موافق حال و مصلحت اولسه

ایدی انسانك عقل وفهمنه صیغمیان بر
طاقم حکمیات مغلقه ومجهوله یه قارشو
خیانت ایتمیه جکم دیه حقی قبول ایتمامکده
عناد واصرار کوسترمسی مقبول ومستحسن
اولمق لازم کلور ایدی . بو حالده ده
درایه رك کندیسنجه قاتولیکلکدن اهون
کوریلن پروتستانلغی میدانه چیقارانلرك
وآنی ایلك قبول ایدنلرك دخی کافه سی
خائن و آلچق اولمق لازم کله جکندن
ماعدا نصرانیتك علوم ایله توفیق قبول
ایتمیان احوالنی ترك ایله علوم وآندن
متولد حکمیاته اتباع خصوصنده درایه رك
تشویقاتنه قاپیلانلرك ده خرستیانلغه قارشو
خائن وآلچق اولملری لازم کلور ایدی .
عجبا درایه ر بو استنتاجات منطقیه یه راضی

وله‌بیله جكمیدر ؟

حقیقت محضه‌نك نه‌دن عبارت بولندیغنی
رها خلاصه ایده‌لم . حق تعالی حضرت
یسـایی نبوتله بعث بیوردی . بعثنده كی
كمت ایسـه یهودیلرك اخـلال ایتمش
ولدقلری شریعت ابراهیمیه وموسویه‌یی
كمالدن عبـارت ایدی . بونی انجیل دخی
یله‌جه‌خبرو یردیكی انجیلدن اولكی كتب
ماویه دخی ایشلك بویله اوله‌جغنی خبر
یردكلرندن نصـارا دخی بونی بویله‌جه
ـول ایتمكه مجبـوردرلر . بونك بویله
له‌جغنی وجمله‌یی اصـلاح ایچـون نهایت
بی احمـد بعث بیـوریله‌جغنی دخی هم
وراتده هم انجیـلده خـبر ویرلمش ایكن
ـارا عنـاد ایله نه او بوزوقلغی ونه‌ده

بعثت احمدیه‌یی قبول وتصدیق ایتمامشلردر
اما ایش بونلرك قبولنه‌ده محتاج دکلدر
ارادهٔ الهیه هرحالده یرینی بوله‌جغندن
عربستانك قوملری ایچندن چیقان
ودرایه‌رك لسان استخفاف ایله بیسار
ایلدیکی وحشیله الك چوغی چیریلی چپلاق
وصوپالرایله جنك ایدن متعصبلردن کلرك
رومای شرقی دولتی کبی سکسان یوز
میلیون تبعه‌سی اولوب آز بر زمان ایچند
برقاچ کره ایکیشر اوچر یوزبیك عسکر
مقاومت و ممانعت میدانـنه سوق ایلمش
بولنان دولت دخی تاب آور مقاومت
اوله‌میه‌رق طرف طرف کلمة الله اعـ
قلنمشدر. برکره بونی دوستلرمزدن
قاتولیك پاپاسنه هانیا شوکندیسیله محاوره

[illegible]ناتو» نام اثرمزی میدانه چیقارمش
[illegible]زقاتولیك پاپاسنه دخی سویلمش ایدك ده
برجواب عقلی اولمق اوزره «اویله
[illegible]ـه اسلام بتون جهانه منتشر اولملی
[illegible]ی، ارادهٔ الهیه بو صورتله یرینی بولملی
[illegible]ی» دیمش ایدی. اکا جواباً دخی دیمش
[illegible]که: ارادهٔ الهیه یرینی بولدی یا! اسلام
[illegible]ون جهانه منتشر اولدی یا! نره لره
[illegible]سار ایلدیکنی صایمغه لزوم وارمی؟
[illegible]کز کرهٔ ارض اوزرنده نره لره انتشار
[illegible]لدیکنی سویلیه لم. اوروپادن یالکز آلمانیا
[illegible]فرانسه نك شمال طرفلریله انکلتره یه
[illegible]نتشار ایتمامش ایدی. اوزمانلر روسیه نك
[illegible]ال طرفلریله اسوج نوروج عادتا بوش
[illegible]ك آز وحشیلر طرفندن مسکون یرلر

ایدیلر. آسیادن هندستانك جنوب طرفلر
چینك شرق طرفلرینه انتشار ایتمد
اوزمانلر آمریقا وآوستراليا معلوم د
ایدی. ایشته بونلردن بشقه بتون جه
منتشر اولدی . بو قدر منتشر اولدق
صکره ایسه آرتق صیتی جهانی طو
اولدیغندن هنوز داخل اولمامش بولند
یرلر ایچون دخی دخولی امیده هیچ
مانع تصور اولنه مز. آفریقای وسطی
تصل سهولت و سرعتله استیلا ایتمه
اولدیغنه و هندستان وچینده تصل تر
ایلمکده بولندیغنه نظراً آوروپا وآمریق
دخی هنوز بلك مقدمه سنده بولنان شیوع
نتایج سریعه سندن قطع امید ایلمکه هیـ
برلزوم یوقدر .

شو ایضاحاتی اعطادن صکره سوزی
ینه درایه‌ره براقیورز. اسلاملک استیلاسی
حقنده یازمقده اولدیغی خلاصهٔ تاریخیه‌نك
بقیه‌سنی‌ده ایراد ایلیور دییورکه :

عربلرك فتوحات سائره‌سی حقنده سوزی
اوزاتمق بیهوده‌در. تیر وطرابلسك نصل تسلیم
اولندقلرینی وایلك عرب دونماسنك لبنانده کی
اورمانلردن نصل انشا اولنه‌رق فنیکه‌لی کمیجیلر
ایله نصل تجهیز ایدلدکلرینی و بو دونمانك روما
دونماسنی مرمره دکزینه طوغری نصل سوروب
تضییق ایتدیکنی وقبریس وردوس وسائر جزایر
بحرسفیدك نصل تالان ایدلدکلرینی وعجایب سبعهٔ
عالمدن اولان ردوس هیکلنك باقرلری بر یهودی‌
یه فروخت اولنه‌رق انقاض نحاسیه‌سیله طقوز یوز
دوه یوکلتلدیکنی و خلفا اردولرینك بحرسیاه
کنارینه قدر نصل ایلرولیه‌رك واستانبول اوکنه
کلدرك اردوقوردقلرینی تفصیل ایتمیه‌جکز. چونکه
بونلرك کافه‌سی قدس شریفك سقوط وضبطنه

نسبتله هیچ منزله‌سنده قالورلر. قدس شریفك
سقوطی! بوقبلهٔ نصرانیه‌نك غیبی دیمکدر. او
زمانك انظار وافکار عمومیه‌سی مقابلنده بوحال
ایکی دینك نزد الٓهیده امتحان وتجربه‌سی دی
تلقی اولنمش ایدی. جناب‌حق اسلامك دین‌حق
اولدیغنی بوتجربه ایله جهانه کوستردی دینلمش
ایدی. بومحاربه‌نك نتیجه‌سنده اسلامه مکافات
اوله‌رق قبلهٔ نصرانیت اعطا اولندی. برآره‌لق
اهل صلیبك موفقیت موقته‌سندن قطع نظرایشه
بیکلرجه سنه مرور ایلدیکی حالده قدس حا
اسلام النده‌در. بیزانس مورخلرینك آسیاد
اضمحلال نصرانیت حقنده هیچ برشی یازمامل
ینك سببی ایشته بووجهله اکلاشیله‌جنی کبی آسیاد
مسیحك طوغمش بیومش وفات ایتمش اولدیغ
اصل قبله مسلمانلرالنده ایکن کویا پطروسك
ایتمش اولدیغی سیاحتدن طولایی رومایه پاپالرا
برقدسیت ویره‌رك آنی قبلهٔ نصرانیت عد ایتمش
اوللرنده‌کی سبب وحکمت دخی شمدی اکلاشیلور
کرك بیزانس کرك روما مورخلری کندی شا

رانيتلرينه موافق دوشميان شيلرى خلقه افشا
كلرندن وبالكز تأويلى قابل اولان شيلرى
التأويل كوستروب تأويلى قابل اوليانلرى
كليه مسكوت عنها براقدقلرندن ايشته بو قبلهٔ
رانيتك عربلرالنه دوشمش بولنمسى دخى غير
تأويل احوال معكوسه‌دن اوله‌رق قاله
نامش ورومايلرايسه قبلهٔ نصرانيتى ايتاليايه
ايتمش اولق برتأويل ممكن اوله‌جغى ظنيله
تأويله مراجعت ايتمشدرلر. عربلرك سائرفتوحاتى
س شريف استيلاسى حقنده ويرمش اولديغم
سيلات درجه‌سنده حكايه ايتميه‌جكم. هرنه‌قدر
حات مذكوره‌نك نتيجه‌سى اسكندرك وحتى
مايلرك الكاسندن دها واسع برايمپراطورلق
كانى مستلزم اولمش ايسه‌ده بو بحث تطويل
لك بو اثرك پلاننده داخل دكلدر . مع هذا
سوز ايله دنيله‌بيلوركه اوزمانلر مازلر مذهبى
رستيانلق طرفندن اوريلان ضربه‌يه‌دخى‌مقيس
له‌ميه‌جق صورتده برضربه يمشدر. ايرانك
جهٔ حالى قادسيه محاربه‌سنده تعين‌ايلدى. ايران

شاهلرینك اسلحه سی بایراقلری هرشیلری عربلر
النه دوشدی . نهاوند غلبه سنی مسلمانلر
« فتح الفتوح » تعبیر ایتلری حقسز دکلد
برطرفدن خزر دکزینك سواحلی بوینه طوغر
ایلرولیوب دیکرطرفدن دخی پرسه پولیسه (یا
اسطخره) قدر دجله سواحلنه تابع اولو
کیتدیلر. ایران شاهی فراردن بشقه برشی ا
قورتیله مدی . اسکندرك ضیافت غالبانه
کورمش اولان ستونلی وهیکللی صالونی عربل
براقه رق طوزلی صحرایه طوغری قاچدی که
صالون اوزماندنبری حال خرابی یه دوچاراولمشد
برعرب قول اردوسی فراری مشارالیهی جیحو
نهرندن اوته یه قدرتعقیب ایلدی واوراده چا
فراری قبائل ترکیه طرفندن قتل اولندی. اوغ
ایسه چینه قدر قاچوب اوراده چین ایمپراطو
رینك جنراللرندن بریسی اولدی. جیحونك او
طرفنده بولنان مملکت تمامیله عرب استیلا
التنه کیروب ییلده بیك آلتون خراجه کسیلدی
چین ایمپراطوری مدینه خلیفه سنك دوستلغ

اتفاقی طلب ایلدیکی زمان پیغمبرك سنجاغی
س نهری کنارلرنده تموج ایلیور ایدی.
بزدییورز که :

— آسیا ایچرولر ینه طوغری
ح اسلامیه‌یی حکایه ایلدیکی صره‌ده
به‌رك هیچ بر اثر تألم کوسترمدیکنه
یالیلری خیانت ودنائتله اتهام ایلمدیکنه
لازمدر. معلم موسی الیهك تأثرلری
ده اسلامك نصرانیت اوزرینه ایتدیکی
لردن طولایی حصوله کلیور. هم ده
بسی دین نصارایی قبول ایتمدیکی وآنی
ت دها دوشورمك ایچون بوکتابی
نی حالده ینه بو درجه‌لرده متأثر
ور. فتوحات اسلامیه‌نك یالکز بویله
اسنی بر صورت مخربانه‌ده کوسترمکله

ا كتفا دخى دراپه‌رك حقسزلقلری جمله
علاوه ايدلسه سزادر . كنديسى
بيطرف و حقانيت پرور اولسه ايدی
استيلابى و آنك ضمننده كى تخر
بالآخره تعمير مقصديله بر خانه‌يى هـ
وترميم ايچون بر كهنه ابنيه‌يى حرقا
تشبيه ايدرايدى . بو بابده :

آنكه داند دوخت اوداند در
هرچه‌را نفروخت نيكوتر خر
خانه‌را ويران كنند زير وز
پس بيكساعت كنند معمور

ديان جناب مولانايه پيرو اولور ايد
اسلامك كيروب بيقديغى برلر او
بيوت كفر وظلمت ايديلركه آنلرى

التخریب یرلرینه بیوت معمورهٔ مزینه
ومنوره انشا ایتمشدر . تاریخده بونی دخی
کورمك ایچون دوشونملیدرکه بادیٔ امرده
ضرب شمشیر ایله کیردیکی یرلرده اسلامیت
ر نهایت ایکی قرشاق صکره اهالینك قالو
بلادن بری طبع وضمیرنده موجود دین
ملی و قدیم اولمق درجه‌سنده یرلشوب
قالمش واورالردن ظهور ایدن علمای اعلام
حکومت اسلامیه‌یی توسیع ایلدکه ایلیوب
ین اسلام علیهنه و آندن قورتلمق ایچون
هیچ برحرکت ظهوره کلمشدر . عربلك
غیری اقوام اسلامیه‌نك هم ده لسان عرب ایله
علوم دینیه ومعارف عمومیه‌یه نه‌درجه‌لرده
خدمت ایلمش اولدقلری « تاریخ علوم »
ام اثرمزده کوریله‌جکدرکه درایدر کی

علوم پرست ومعارف پرور اولانلرك بو حاله كمال شكران ایله حیران قالمالری قابل دكلدر. نه ایسه سوزی ینه درایه‌ره ترك ایدییورز. فتوح اسلامیه‌نك آفریقایه عائد اولان قسمنی‌ده حكایه ایلیور. هم فتوحك اوجهتی‌ده نصرانیتـه متعلق اولدیغی ایچون آثار تألمی كوسترەرك دییوركه :

— سوریه محاربانی اثناسنده الك زیاده تمیز ایتمش اولان اصحای عسكریه میاننده عمرو نامنده بر یسی (عمرو بن العاص رضی الله عنه حضرتلری اوله‌جق) بولنیورایدی كه ایلروده بر كون مصرفاتحی اوله‌جق ایدی. زیرا خلفایا لكز شمال وشرق طرفلرنده كی غلبات و فتوحات ایله قانع اوله‌مدقلرندن بالآخره كوزلرینی غرب طرفنه‌ده چویره‌رك آفریقانك‌ده فتحنی آرزو ایدییورلر ایدی. اهالئ محلیه‌نك خیانت ودنائتلری بودفعه

امدادلرینه یتشدی. مصرلیلر عرب اردوسنی
ری یعقوبی کلیساسندن قورتارمغه کلمش
کار بردوست اردوسی اوله‌رق حسن قبول
. حضرت عیسانک عینا آله عدایدن مونو
تلر کندی رئیسلری بولنان مقنسس
سیله بیان ایلدیلرکه نه بودنیاده نه اوته‌کی
ادآرتق روملر ایله علاقه‌لرینی محافظه ایتمك
ورلر وبیزانسی ظالم عد ایدرك آندن للابد
ر مباعدتله آنلك سبب اولدیغی قولسیللر
ان دخی یاقه سیلکیورلر. همان خلیفه‌یه
برمکه واردوی اسلامك کچمسی ایچون
وکوپریلری تعمیره و آنلرك استیلاسنی
ایچون اولانجه قوتلریله معاونته مسارعت
فرعونلرك اسکی پایتختلرندن بریسی
نفس شهری درحال عرض تسلیمیت
اسکندریه دخی تحت محاصره‌یه آلندی.
ن مصون وسربست قالان دکز جهتی
محصورلرینه لاینقطع امدادیتشدیرملك
اقلیوسه قولایلق کوستریور ایدی.

دیکر طرفـدن حضرت عمر دخی اسکند
محاصره ایدن عسکره سوریه ده ایی جنکجی
اولان عسکری دخی علاوه ایلدی. عربلر
فندن بر چوق هجوملر وروملر طرفندن
برچوق خروجلر یاپلدی. حتی برآره لق
عمرو محصورلر طرفندن اسیربیله ایدلدی
دیکر براسیرك حیله سیله یه قاچمق طریقنی
یکرمی بش بیك آدمك قانی بهاسنه اوتوران اوز
آی محاصره دن صکره اسکندریه دخی
النه دوشدی: عمرو خلیفه یه یازدیغی مکتوبده
غربی اولان اسکندریه شهرینك معموریت
« درت بیك سرای درت بیك حمام در
تیاترو واسیر تجارتی ایچون درت بیك دکان
ذخایر تجارتی ایچون دیکر اون ایکی بیك
وخرج ورن قرق بیك یهودی اهالیسی
دیه تعریف ایلیورایدی. ایشته نصرانیتك
کرسیسی دخی بووجهله سقوط ایلدی
آربوسك سیر یلمك وطنی اولان اسک
اقانیم ثلثه مذهبنی وصربمه پرستش آیین
نصرانیتــه قبول ایتدیرمش اولان اس

خی قدسك دوچار اولدیغی حاله دوچار اولدی.
خبر مصیبتی هراقلیوس استانبول کرسیسنده
ذ ایدرك اوقدر متأسف اولدی که کندی عهد
کومتی خرستیانلغك تخریبیله تحقیر ایدلمش اولد
نه قناعت ایدرك آنجق برآی دها معمر اولوب
نات ایلدی. اسکندریه‌نك الده بولنمسی قاتولیك
هبی ایچون لازم اولمقدن زیاده استانبولك
ازم اکلیه‌سی ایچون لازم ایدی. مصر استا
ولك انباری ایدی. بناءً علیه آنی عربلردن
سترداد ایچون ایکی دفعه حرکت اولندی.
رو دخی ایکی دفعه روم دونما وعساکر وفیره
له اوغراشمغه مجبور اولدی. دائماً آچیق قالان
نز یولیله بوهجوملرك تجدید وتکرری نه قدر
لای اوله‌جغنی کوروب بوکا یالکز بر چاره
لیور ایدیسه‌ده اوده پك مدهش ایدی. عمرو
دی که: « اللهه قسم ایدرم که اکر براوچنجی
مه دخی اسکندریه‌یه هجوم ایدیله‌جك اولور
مه بوشهره دخولی اوقدر قولای برحاله قویه
ه آنجق برقحبه‌زن خانه‌سنه دخی اوقدر قولای یاقله

كير يله‌بيلسون ، حال بوكه اوچنجى هجومى د
بكله‌مدى . اسكندريه‌قلعه واستحكامنى قلع و
ايدرك نقطهٔ مذكوره‌نك بتون اهميت عسكريه
كاملاً محو اولدى .

بز ديبورز كه :

— ايشته دريا‌ه‌مصرك استيلاسن
دخى بويله سوزشلى بر صورتده حكا
ايديبور . كويا علومه مخالفتندن ناشى اظه
خصومت ايلمكده بولنديغى خرستيانا
غيرتى تا دنيانك منتهاى غربنده بولنا
بردرياه‌رده‌هنوز آثارينى بوصورتده كوستر
ايسه نه علومه نه‌صنايعه نه‌مدنيته نه‌سعاد
عموميه‌يه ذره قدرمخالفتى اولمق شو
طورسون بونلرك جمله‌سنى جامع ومقتن
اولان دين اسلام داخلنده اكتساب‌عل
ايله افكار حكمتلرينى توسيع وتنويرايلي

جلرمزك بوندن نه بيوك عبرت آللرى
م كله جكى جاى ملاحظه در، شوسطرلرى
رايكن درايه‌ر دوشـونمامش كه قوجه
صراهاليسى ، بز سزك اولاد وعيـال
حى معبودكزى ايستەميز. قونسيل ديه
يالاديغكز يوزلرجـه پاپاسـلرك حشم
ومتـدن قورقه‌رق دين صحيحـه عقل
كمته مغاير ويردكلرى احكامى قبول
ميز ، دعواى محقنده بولنان برخلقك
ما مظلوميتندن قورتيلوب حمايهٔ اسلاميه
سى مدنيتجه و آنك مقتضياتندن بولنان
م وصنايع ترقياتنجه نه كـوزل بر دور
اديدك انفتـاحنه مقدمه اولمشـدر. بو
قت كبرايى هيچ نظر دقتـه آلمامش .
مديكى نصرانيت غيرتنه مغلوب اولمش،

حال بوکه درایه‌ر نبی محضا عقل وحکمتك
مقتضیاتنی جبر وا کراهه غلبه ایتدیرمك
ایچون العاب قلم ایدر بر حاکم بیطرف
اولق ادعاسنده بولنان ذات بیچاره مصر
اهالیسنی بو یله خیانت و دنائتله محکوم
ایدر ایسه متعصبین نصارانك شدتی ده
نه درجه‌لره واردیردقلری قیاس اولنمق
لازم کلور.
اسلامه عائد خصوصانده درایه‌رك
سوزلرندن هیچ برشیئی ترك ایتمیه‌جکمزی
قارئلرمزه اخطاره حاجت وارمیدر؟ وار
ایسه اخطار ایده‌لم که هیچ برشیئی ترك
ایتمیوب جمله‌سنی یازییورز. بناء علیه ایشته
سوزی ینه کندیسنه براقدق که غربه
طوغری فتوح اسلامی حکایه‌ده دوام

بليور، ديبور كه :

— خلفا يالكز مصرك فتحيله دخى اكتفا
نكارنده دكل ايديلر. حضرت عثمان بتون سواحل
فريقه نك ده ممالك اسلاميه يه الحاقى املنده
بدى. عبدالله منفسدن قرق بيك عسكر ايله
حركت ايدرك برقه چوانى كچدى وطرابلس
غرب اوكنه كلوب آنى تحت محاصره يه آلدى.
كن اردوسنده طاعون ظهورايلديكندن تكرار
صره عودته مجبوراولدى. بونك اوزرينه يكرمى
نه قدر متاركه واقع اولدى. آندن صكره عقبه
يل واديسندن محيط اطلاسى ساحلنه قدر يول
آچوب كيتدى. قناريه اطه لرى قارشوسنه واسپا
يا جهتنه كلديكى زمان آتى دكزه صوقوب
« اى الله متعال ! اكر حركتمه شو دكز مانع
اولمسه ايدى غربك ممالك مجهوله سنه قدر
كيدوب وحدانيت الهيه كى اعلان ايله سندن
بشقه بر معبوده پرستش ايدن ملل عاصيه يى
ضرب شمشير ايله تخريب ايدر ايدم » ديدى.
عربلرك بو استيلاسى هب طرق بريه ايله واقع اولمش

ایدی . زیرا بیزانس ایمپراطورلری هنوز آق دکزه مالك اولوب سواحلده‌کی شهر وقصبه‌لری محافظه ایلیورایدی. نهایت خلیفهٔ امیه عبدالملك بلاد آفریقیه‌نك اك مهمی‌اولوب آفریقای شمالینك مرکزی عد اولنان قارتاژ شهرینك ضبطنی‌عزم وجزم ایلدی. جنرالی اولان حسن قارتاژی‌هجوم ایله ضبط ایلدی‌ایسه‌ده استانبولدن امدادکوندر. لدیکی‌کبی غوت‌طائفه‌سی وسچلیالیلر دخی متعاقباً امداده کلدکلرندن عربلر رجعته مجبور اولدیلر. لکن بورجعت چوق زمان ایچون دکل ایدی. چند ماه صکره حسن تکرار کلوب قارتاژی آلدی واحراق بالنارایلدی. نصرانیتك کرسیلری عد اولنان بش بلدهٔ شهیره‌نك اوچی یعنی‌قدس واسکندریه وقارتاژ بوصورتله غائب اولدیلر. استانبولك سقوطی دخی وقت مرهوننه‌براقلمش برایش ایدی. استانبولدن صکره‌ده یالکزروما قاله‌جق ایدی. تاریخ نصرانیتده قارتاژ بیوك بر موقع طوتمشدر . بالآخره رومانك مذهبی اولان قاتولیك مذهبنی اورو پایه اهدا ایدن

نارتاز اولوب مذهب مذکورك اك بيوك پاپاسلری
ورادن ظهور ايتمشدر. سنت اوكوستنك وطنی‌ده
وراسيدر. مسلمانلغك دنيايی استيلاسی قدر
سريع وواسع بر استيلانك هيچ برينه نصيب
اولديغی كورلمامشدر. دها شو زمانده آلتای
طاغلرندن اوقيانوس اطلاسی يه وآسيای وسطيدن
آفريقای غربی يه قدر مستولی اولمش ديمك
ايدی. متعاقباً خليفه وليد اوروپا قطعه‌سنك
فتحنی تجربه ايچون تبعه‌سنه مساعده ويردی.
مساعده اندلس فتحندن باشلادی. بشقه يرلرده
اولديغی كبی اندلسده دخی عرب‌لرك قوماندانی موسی
اختلاف مذاهب نصارادن طولايی بر چوق
خائنلری كنديسنه معين ومتفق بولدی. طولد
دسپوطی ايله غوتلرك جنرالی اولان قونت
ژوليه‌ن مملكتی عربلره تسليم ايتديلر. قسه‌رس
نام محلده جنكك اك زياده قيزشديغی برزمانده
بوايكی آدمك دلالتيله خرستيان اردوسنك بر
قسمی عربلرطرفنه كچوب آنلرله برلشدی. جنك
ميداندن فراره مجبور اولان اسپانيا قرالی عربلر

طرفندن تعقیب اولنوب غواد الکویر نهرنده بوغلدی. موسانك قائممقامی طارق بلا افاتهٔ وقت طولد اوزرینه یورویوب بعده شماله طوغری سوردی . موسی کلدیکی زمان اسپانیا شبه جزیرهسی تحت اطاعته آلنمش وغوتلرك اردوسی پیرهنه طاغلرینك اوته طرفنه سورلمش ایدی. موسی اشبو اسپانیا فتحنی تصمم کردهسی اولان فتوحاتك مقدمهسی عد ایدرك ایتالیایه طوغری یول آچوب الله واحد وذو الجلالك وحدانیتنی رومادهواتیقان سراینده اعلاواعلان ایدهجکنی میدانه قویدی. اورادن‌دخی‌استانبوله کچهجك ورومشرقی دولتنك وخرستیانلغك تاریخ موجودیتلرینه خاتمه چکدکدن صکره آسیایه عودتله شامه کیدوب قلیجنی خلیفهنك تحتی پیشکاهنه قویهجق ایدی. فقط بوتصمیات وقوعه کلهمدی. موسی کندی قائممقامی طارقك موفقیاتنی قصقانهرق حقنده معاملهٔ غیرلایقهده بولنمغله طارقك مرکزخلافتده بولنان دوستلری کیفیتی خلیفهیه عرض ایلدکلرندن شامدن کلن

ر مأمور موسايى اردوكاهنده تحت توقيفه آلدى. حضور خليفه‌يه كوتوردى . خليفه موسايى جلد ضربيله جزالانديره‌رق موسى دخى اسف وعارندن وفات ايلدى. لكن عربلر رؤساى سائره قوما. نداسيله فرانسه‌نك فتحنى تجربه ايلديلر. ايلك محاربه‌ده غارون نهرى منصبلرندن لوارنهرينه قدر فرانساى جنوبى يى استيلا ايتديلر . بعده سردار عبدالرحمن قوۀ موجوده‌سنى ايكى قوله آييروب بريسيله بالذات رون نهرى واديسنى كچدى وآرل قصبه‌سى اوكنـه كلوب تحت محا. صره‌يه آلدى. موقع مذكورى مدافعه ايچون ايلروله‌مش اولان ديكربرخرستيانقول اردوسى محو ايدلدى. عربلرك ايكنجى قولى دخى دوردون واديسنى كچه‌رك ديكر برخرستيانقول اردوسنى پريشان ايتديكه فراريلرك اخبارينه كوره مقتوللرك عددينى آنجق جناب حق بيله‌بيلور ايدى . فرانساى وسطى دخى كاملاً استيلا ايدلدى. اهل اسلام لووار نهرى ساحلنه قدر كلديلر. كليسالرك مناسترلرك خزينه‌لرى مصادره

اولندی. اوزمانه قدر برچوق خوارق بیهوده کوسترمش اولان اعزهٔ کنیسائیه شو احتیاج و اقتضا نقطه‌سنده آثار مجزدن بشقه بر شی کوستره‌مدیلر.

شوراجقده بردقیقه توقفله قارئلرمزك نظر حکمتلرینه شونی عرض ایلیورزکه :

— درایه عربلرك لووار لهینه قدر صورت استیلالرینی عادتا جنکیزیلرك استیلاسی کبی بر یولده خبر ویرملك ایله تاریخه برخیانت صریحه‌ده بولنیور. زیرا بو وقوعاتی بویله یازمسی جهلندن اولمدیغی بدیهی و آشکاردر. مشهور ویاردو کبی عربلرك فضائل اسلامیه‌سنی انکارایتمیه‌رك وقوعاتی طوغری یازان ومحاکماتی‌ده اکا کوره یوروتن مورخین وحکمایی‌بکنمیور ایسه باری غیرت نصرانیه‌سی الك دیندار

قانولیکلرك دخی مسلمی بولنان سه‌زار
قانتوبی‌اولسون نیچون تخطر ایتمیور؟ آفریقای
شمالینك بحرسفید سواحلی هنوز نصارا
النده ایکن چول طریقله سبته‌یه کله‌رك
اورادن دخی اسپانیایی فتح ولوواره
قدر فرانسه‌یی استیلا ایدن عرب اردوسی
عجبا میلیونلرله‌می تعداد اولنیور ایدی‌که
اوکلرنده هیچ برقوم ثاب آور مقاومت
اوله‌مدی ؟ ذره‌جه افکار عسکریه‌سی
اولانلر ایچون تفصیله حاجت یوقدرکه
اردوی اسلام میلیونلرله تعداد اولنسه
بیله بوحرکت سریعه‌یه امکان یوقدر .
مگرکه‌واردقلری یرلرك اهالیسی کندیلرینی
حسن استقبال ایده‌لر. بوحسن قبول
واقع دخی‌اولمشدر. تواریخ عمومیه‌ده

ویریلن تفصیلات موجب حیرت اولدیغی
اوزره اوزمانلر اسپانیا و فرانسه وایتالیا
وسائرەدە هر بری « منم دیکر نیست »
دعواسیله خلق عالمك مالنی جاننی عرضنی
کندیلری ایچون مباح عدایدن سلیورلوك
آتش جور واعتسافیله چار چار یانان
اهالی قورتاریجی برقوته اوتەدنبری محتاج
اولملر یله فوج فوج اردوی اسلامی
بالاستقبال محاربات واقعەدە چرخەجیلق
وظیفەسنیدە درعهدە ایدرلر وبواغور
دە فدای جانه قدر وارورلر ایدی. یالکنز
شو نقطەیه دقت کفایت ایدرکه اردوی
اسلام نرەلردە محاربه ایتمش ایسه هب
قوهٔ رسمیهٔ عسکریه ایله محاربه ایتمشدر.
هیچ بر یردە اهالیٔ محلیەنك عسکر

اسلامه قارشو عصیانی خیانتی کورلمامشدر. بو ایسه هیچ بر یرده عسکر اسلامك اهالیٔ محلیه یه تعرض وخصومتی اولمیوب بالعکس آنلركماللرینی جانلرینی عرضلرینی دینلرینی حمایه ومحافظه ایتملرینك مکافات لایقه سیدر. سوزیمز ایی اکلاشلسون. اغتنامی انکار ایتمیورز. اماغتنام اوزمانلر حکومت مقامنه قائم اولان دره بکلریله دسپوطلره عائد امواله منحصر قالمشدر. احاد ناسك حبه سنه بیله تعرض ایدلمامشدر. بوحال ذاتاً شرع شریفك مقتضیاتندندر. اکر اهالی یه تعرض ایدیله رك خصومتلری جلب ایدلمش اولسه ایدی ایکی قول اردونك سبته دن بیکلرجه میللك مسافه یه قدر ایلروله یه بیلملری نصل قابل اولور

ایدی ؟ مسافه‌لرك شو بیوكلكی درابه‌ر
دخی نظر دقته آلیور. بانكز اسلاملك
اوروپاده كی استفار ینك بقیه‌سنی نصل
حكایه ایدیور. دیورکه :

ــــ استیلاده‌كی ترقی یی نهایت شارل مارتل
طوردیردی. میلادك ۷۳۲ سنه‌سنده طور ایله
پوواتیه آره‌سنده بر بیوك محاربه وقوعه كلدی كه
یدی كون دوام ایتدی. عبدالرحمن مقتول دوشوب
عربلر رجعته مجبور اولدیلر. براز صكره پیره‌نه
طاغلرینی تكرار آشوب كیرو یه چكلمكه اجبار
ایدلدیلر. ایمدی لووار نهری اوروپای غربیه‌دن مسلما
نلرك حدود استیلاسنی تحدید ایلر. انكلیز مورخی
ژیبون بو وقوعات عظیمه‌یی حكایه‌سنده شو مطالعه‌یی
سرد ایدیوركه : جبل طارق نقطه‌سندن لووار
نهرینه قدر مسلمانلر بیك میل ممتد بر حركت
غالبانه اجرا ایلمشلر ایدی. ینه بو قدر بر حركت
دها ایتسه‌لر ایدی یا بر جهتدن لهستان حدودینه
ویاخود دیكر جهتدن اسقوچیا طاغلرینه واره.

جهتلرايدى. مسلمانلرك اشبو ترقيات عسكريه‌سنه وبحر سفيد درونده كريدك سچيليانك فتحنه وحتى روما اوزرينه هجوملرينه دائر علاوهٔ افكاره احتياجم يوقدر. يالكز شوكا دقت اولنمليدركه ايتاليانك جنوب جهتلرنده مسلمانلرك ظهورى اوروپانك ترقيات فكريه وذهنيه‌سى ايچون بيوك بر تأثير حاصل ايلمشدر.

بز دييورزكه:

— دراپه‌رك بو تأثيرى ايضاح ايچون بر كلمه‌جك بيله علاوه ايتمامسى شايان دقتدر. اما او ايضاح ايتمسه‌دخى تاريخ عمومى اعتراف ايليوركه او زمانه قدر اوروپا اقوامى مدنيتك علوم وصنايع كبى تجملاتندن بالكليه محروم ايكن بو بابده ايلك درسى مسلمانلردن آلمشلردر. بالآخره امراى اسلاميه سرايلرينه كنج

زاد كانی كوندروب حسن تربیهٔ اسلامیه یه
آلشدیردقلری كبی مكتبلرینه شاكردلر
وفابریقه‌لرینه چراقلر كوندره‌رك علوم
وصنایع اسلامیه‌یی تحصیل ایتدیرمشلردر.
حتی عربلر اكثریتله خفیف اللحیه اولوب
یناقلری قیلدن همان عاری ولحیه‌لری
یالكز چكه‌لری اوزرنده ظاهر اولدیغندن
اوروپالیلر كندیلرینی عربلره بكزتمك
ایچون یناقلرینی قازیتوب یالكز چكه‌دن
صقال براقمق درجه‌سنده تقلیده قدر
وارمشلردر. نصلسه اسلامك بو درجه‌لره
قدر واران فضائلنی ایضاح ایلمك درایه‌رك
پلاننده داخل دكلدر. اما مسلمانلرك شدتنی
وحشتنی اثباته مدار اوله‌جق خصوصاتده
معلم جنابلری دقیقه فوت ایتمز. بر نمونه‌سی

دها بروجه آتی کوربلهجکدر، دیورکه:

— « عربلرك رومایه هجومی » دیدك ! بو هجومك صورت وقوعی قدر محقرانه بر حال عجبا هیچ برزمان وقوعه کلمشمیدر؟ ٨٤٦ سنهٔ میلادیهسنده عربلردن برکوچك قول تیبر نهرندن یوقاری یه طوغری چیقدی وروما شهری اوکنده کوروندی. جبراً کیرمکه کافی مقدارده اولمدیغندن یالکز واروشلری تحقیر ویغما وسن پیه‌ر وسن پول مزارلرینی استحقار ایلدی . روما استیلا ایدلسه ایدی بیله تأثیرات مدهشهسی بوندن زیاده اولهمز ایدی. سن پیه‌ر کنیساسنده‌کی کموش محراب قالدیریلوب آفریقایه کوندرلدی . دقت ایتملی سن پیه‌ر محرابی ! روما نصرانیتنك طرازی.

بز دیورزکه :

— بو روایتیه محاربهسی ۷۳۲ سنهسنده اولدیغنه کوره عربلرك روما اوزرینه هجومی بوندن یوز یکرمی التی سنه صکره

وقوعه كلمشدر. درايه‌ر ايسه بونی او[illegible]
برصورتده حكايه ايدييوركه اوقويانلررو[illegible]
هجومنك دخی كويا ينه بوواتيه‌محاربه‌[illegible]
زمانلرنده وقوعه كلديكنه ذاهب اول[illegible]
بيلورلر . ايشته تاريخجه مقدم اولان
شيلری تأخير ومؤخراولان‌شيلری تقديم
هنرندن ماعدا بزم معلم درايه‌رك بو يله
بر برينه اوزاق اولان شيلری تقريب
ويقين اولان شيلری‌تبعيد هنری دخی‌وار
ايدی. مع‌هذا ينه زيانی‌يوق. فقط‌درايه‌ر
بوراده‌برسؤال‌ايراد‌ايدييور. « بوهجومدن
دها محقر برحال هيچ برزمان وقوعه
كلمشميدر ؟ » ديه‌صوريبورايدی. بوسؤاله
جواب ويره‌لم. بوندن دها محقرانه برحال
شوهجومدن التی يوز سنه صكره وقوعه

كلمشدر، هم ينه روما عليهنده وقوعه
كلمشدر . هم مسلمانلر طرفندن دكل ينه
خرستيانلر طرفندن ايقاع ايدلمشدر .
شويله‌كه : اون التنجی عصر ميلادك ربع
اولی ايچنده يعنی اوستريا و المانيا واسپانيا
وسائره ايله آمريقا قطعهٔ جديده‌سندن
متصرف اولديغی ممالك اوزمانكی جهان
معلومك همان ثلثنه مساوی اولان ايمپرا
طور شارل كن ايله‌فرانسه قرالی برنجی
فرانسوانك اومعهود محاربات‌رقابتكارانه‌
ری اثناسنده وقوعه كلمشدر، امپريالر
يعنی ايمپراطوربايراغنه تابع اولان‌عسكرلر
روما‌يه كيردكاری زمان وقوعه كلمشدركه
واقعا بونلرك بر مقداری لوته‌ريه‌ن يعنی
مشهور لوتر طرفندن اوزمان يكی نشر

اولنان پروتستانلق مذهبنه کیرمش اولا
کیمسه‌لر اندیسه‌ده الكجه غی نسنه‌قانولیله
ایدیلر. روماده کی پاپا بو محاربه‌ده‌فو انسز
طرفنه مسال اولدیغی ایچون غالب اولا
امپرياللر انتقامه کندیلرنی حقلی کوردیلر
کلیسالری کاملاً صو یمق بونلرك اهو
اعتیاداتی ایدی. عالمك سجده ایتدکلر
تصاویر اعزه‌بی درلو مسخره‌لقلر ا
تخریب ایتدیلر . کلیسالرده برطر
فاحشه‌لر ایله مجالس نوشا نوش عق
ایلیه‌رك نصرانیتجه الك مقدس عداولنا
کنونیا ایچون محفوظ شرابلر ایله اوریاط
سون چال اویناسون عالملری یاپدیلر
« واز ساقره » یعنی اقداح مقدسه دنیلر
آلتون کموش کاسه‌لر آشفته ساقیلر الند

سرخوشلر آغزنده دوران ايلدى .
پاپايه وارنجه‌يه قدر الك معتبر پاپاسلر بو كبا
ملكلرك بورذاتلرك درجه‌سنى آرتديرمق
ايچون خوارده‌جه‌حورا تمكه مجبور ايدلديلر .
تى قاتوليك مذهبنى تماميله تحقير ايچون
قومونيون » ديلن ود مدافعه »لرمزى
قويانلر نزدنده اهميتلرى معلوم اولوب
خلاصه نصرانيتجه الك مقدس عد اولنان
ان وخمر معززى پاپايه وارنجه‌يه قدر
اسلريديله‌مر كبلره قدرويرديرديلر . مخطر
دليدركه بونار« لحم الهى » و بوخمر« دم
هى » اولمق درجه‌سنده عندالنصارا
زز ومقدسدر . معتبران اهالى كليسالرك
تونلرينه زنجيرلرله باغلى اولدقلرى حالده
چاره‌لرك كوزلرى اوكنده زوجه‌لر ينه

افعال شنیعه اجرا ایتدیلر • معلم درابه
بونلری بیلمزدکلدر • انکاردخی ایده‌مز
فقط نورایمان وفضائل اسلام ایله منو
ومزین اولان قارئین مسلمه‌مز دینی آیرن
دشمنلر طرفندن بیله برملت مغلوبه مع
بدینه ومقدسات دینیه‌سنه حقارتک ب
درجه‌سنی ذهنلرینه صیغدیره‌میه‌جقلرندن
بلکه مبالغه ایدییورز ظننه دوشرلر دی
تأمین واخطار ایده‌لم که شوصایدیغمز
شیلر ایچنده حرف واحد مبالغه بولنمق
شویله طورسون حقیقت حالدن اکسیلد
بیله یازمقده‌یز • اینانمزلر ایسه قاتولیك
مورخی سه‌زار قانتونك اونسکزجلدد
عبارت بولنان تاریخ نفیس عمومیسنك
اوندردنجی جلدینك ١٨٥ نومرولوصحیفه

ه مراجعت بیورسونلر. اهل اسلام
ارانك قدس شریف اسکندریه قارنار
ما استانبولدن عبارت بولنان بش
اسیسندن دردیی ضبط و برینه یعنی
مایه شویله برهجوم ایتمش اولدیغی حالده
ده خلاصهٔ خبر و یردیکمز تحقیراته
زه‌مك دکل تقرب بیله ایتمك درجه‌سنده
قیراته کیرشمش اولسه‌لر ایدی ارباب
الام نصارا کیم بیلورنه‌لریازارلر ایدی.
رده دیانت نصارایه حرمت وحمایه‌دن
قه حرکتمز کورلمامش اولدیغی حالده
شدتلر ابداع ایدیلور ایسه بحق دوچار
اخذه‌لری اولمقلغمز لازمکلسه ایشلك
درجه‌لره وارەجغی حقیقهٔ ملاحظه‌یه
تاج قالور. عربلر سن بیه‌رك کموش

محرابنی قالدیروب کوتورمشلرایمش ا
سوزی درایه‌رکی سربست فکرلی طال
حقیقت بر آدمدن ایشتدیکمزه تعجب د
حتی تأسف ایدرز . حواری مسیـ
پطروس کموش محرابی نره‌دن بولمش
اخوان نصارایه صرف اولنمق اوزر
صاتدیغی خانه‌نك اقچه‌سنی تماماً کتور
مدیکندن طولایی ایکی نصرانی‌یی یورک
ایندیروب اولدیره‌جك قدر مؤاخذ
ایدن پطروسك الـه اویله برکموش محرا
کچسه ایدی انك بدلی فقرای نصارا
تقسیم وصرف ایلرایدی . روما کلیساسنده
محراب ایسه سن پیه‌رك یعنی پطروسك
دکل پاپالك ایدی . اوزمار پاپااورالرك حکمدا
جمعیسی ایدی . دیمك اولیورکه محرا

مى بكلك مالى ايدى ، عرب اردوسى كى بر
قة مهاجمه‌نك بكلكه عائد اولان مالى
خصوص بوبله لزومسز اوله‌رق بر يره
مه‌لندبرلمش اولان كموشى ضبط اتمسى
كونكى سله كونده قوانين عسكريه احكام
ريه ومرعيه‌سندندر . فقط شمدى بز
مى دايره‌ده برسؤال صورارز . شو
بر ماللرك روماده اجرا اتمش اولدقلرى
تسافات محقرانه‌يه شبيه بر حركت هيچ
زمان اسلامدن صدور ايتمشميدر؟ هاتوا
هانكم ان كنتم صادقين .
سوزى ينه دايره‌ده ترك ايديورز .
يوركه :

— استانبول عربلر طرفندن برقاچ كره
سيق اولنمش ايدى . آنكده سقوطى محقق

ایدی. فقط وقت مرهونه قالمش ایدی. ا
ایسه طوغریدن طوغری یه بوحقارته وباخصو
کندی حقنده وقوعی ممکن اوله بیلن حقار
اك ظالمانه سی اولان بو حقارته دوچار او
ایدی. اناطولینك محترم کلیسالری تخریب اید
ایدی. بعدما هیچ بر خرستیان رخصت مخ
صه یی حائز اولمدیغی حالده قدس شریفه کیره
ایدی. تمام معبد سلیمانك عرصه سی اوزر
مسجد عمر یوکسلمش ایدی. اسکندریه ده انق
تخریبیه میاننده مسجد رحمان عرب قوماندا
آرتق قتل عامدن اوصانه رق اعدای مغا
بقیه سنك جانلری باغشلانمق ایچون امر ویرد
یرده بنا اولنمش ایدی . قارتاژده ایسه آ
حریق ایله قارارمش طاشلردن بشقه برشی کورل
ایدی. ایشته بویله جهانك هیچ بر یرده
کورلمیان اك قوتلی بردولت دینیه بردنبره مید
چیقی ویرمش ایدی. بودولت بحر محیط اط
سیدن سور چینه قدر ممتد ایدی. یالکز عر
هنوز وسعتنی اکمال ایده میوب برکون کله

که قیاصره‌نك اخلافنی طرد ایله یونانستانك ده
ن اوله‌رق بتون اوروپایی تهدید ایلسون
جهتدن کندی احکامنی خط استوایه‌قدر
حاره‌یه دخی ایصال ایتسون !
ز دییورزکه :
— درایه‌رك شو سوزلری یورك
انـدن منبعث سوزلردرکه جدیت
یله تلقی اولنمغه بیله دکرلری یوقدر .
ه شائبهٔ مبالغه‌دن دکل کذب ودرو.
دخی عاری دکلدر. اناطولینك محترم
ری تخریب ایدلسه ایدی اناطولیده
تیانلقدن اثرمی قالور ایدی ؟ حال
راز صکره قدس شریفه طوغری
ه‌ین اهل صلیب اردولری اناطولیده
یه‌ده پك معمور کلیسالر بولمشلر
نلرنده عبادت ایتمشلردر. بناءً علیه

درايه‌رك برياضت دينسزلك ادعاسنده بولن
يعنى حانده ديلرجهتدن يه عيرت انصرا
ايله بويله التزام دروغ درجه‌سنده‌كى ا
حدتنه معابه‌يى لزومسز عدايدرر. نو
كلامى يه لمديسنه برافيورر. ديبوركه
— مع هذا اسلاميت هنوز مرتبهٔ كمالنه‌ن
انبساطنى اكمال ايتامش ايكن دحى خلفانك قو
و شوكتى مرتبهٔ كمالى بولمش ايدى. اورو
اسلامك تكميل استيلاسندن ،ورتاران شى شا
مارتلك قليجى دكل بلكه دولت واسعهٔ اسلا
ايچنده ظهوره كلمش اولان قاريشقلقلر اورو
قورتارمشدر . دولت امويه سوريه‌ده عا
مقبولى ايديسه‌ده بشقه يرلرده غاصب خلا
نظريله تلقى اولنيورايدى. آنره مقابل علو
عباسيلر خاندان نبوته دخى قرابترى حسـ
دينك ودولتنك وارثى اولمغه دها مستحق
ريليورلرايدى. اوچ فرقه خلافت ادعاسنه
ايدرك نيجه شدائدواعتسافه قدر وارديلر. بر

يه‌كه بايراقلرى بيـاض و ديكرى فاطميه‌كه
لرى يشيل واوچنجيسى عباسيه‌كه بايراقلرى
ى اولوب اشبو عباسيه فرقه‌سى حضرت
عمى اولان عباسه منتهى ايدى. بومنازعاتك
سنده دولت اسـلاميه اوچه منقسم اولوب
. ومصر وقوردو خلافتلرى ميدانه‌چيقدى.
ات مذكوره اون ايكنجى عصر ميلادى
لندن اولوب آرتق دولت اسلاميه‌ده سياست
ه حارى اوله‌مديغندن نصرانيت قورتلدى
نيسانك ظن ايتديرديكى كبى برامداد فوق
به ايله دكل رؤساى اسلاميه‌نك مخالفتلرى
نده قورتلدى. عربلر كندى منازعهٔ داخليه
شغول اولدقلرندن اوروپايى تماميله اونوتديلر.
مشهور اوقله‌ى موافق حقيقت اوله‌رق
كه : « عربلرده هيچ برجنرال وسردار
ايدى كه اوروپانك قواى مجتمعه‌سى طر-
ان دوچار هجـوم اولغى موجب عار عـد
مون. اكر يونانيلرك بوكستاخ مستوليلرى
ايچون نه سببه مبنى دهـا زياده غيرت

« كوسترمدكلرى سئوال ايديله‌جك اولورايس
« يونانيلرك طبيعتلرينى بيلن آدملرايچون عمر
« اسكندريه‌ده ومعاويه‌نك شامده بولنديغى جو
« ويرمك كافيدر » بونلرك محقرانه اولان غر
وعظمتلرندن برمثال ايراد ايده‌لم . ايمپراط
نيسه‌فور طرفندن خليفه هارون رشيده كو
يلن تهديد آميز بر مكتوبه جواباً هارو
« بسم الله الرحمن الرحيم . اميرالمؤمنين هار
« الرشيد طرفندن رومالى كلبه . اى قحبه‌او
« مكتوبكى اوقودم . جوابمى اكلامزسك . ب
آنى كوزلرك ايله كوره‌جكسك » سوزل
يازدى . اصل جواب براز دها صكره فر
صحرالرنده حروف خونين وآتشين ايله يازلد
بز دييورزكه :
— بو يولده كلمات محقرانه استعم
دائر بزتاريخ اسلامده نمونه كورهميو
هارون رشيددن اول معاويه دخى ش
ايمپراطورى طرفندن بويله بر تهد

چار اولمش ایدی. صفین وقابعی اثنـا-
ده‌کی معاویه ایله حضرت علی آره‌سنده‌کی
ألفتدن استفاده‌یه چالیشـان امپراطور
ولاتم تکالیف عنیفه‌یه قالقشمش ایدی.
اویه یازدیغی مکتوبده « صاحبم (یعنی
ـتم) علی ایله بر متـارکه عقد ایدرك
زامك قوای مجموعه‌سیله کلور ایسـه‌م
لککی پامال ایدرم » یوللو ادارهٔ کلام
اش ایدی. مع هذا مخابراتك شدتنده
ممتنده بر اهمیت یوقدر. حقیقت حاله
ق. درایه‌رایسـه حقیقت حالی شـویله
که ایدبیور. دیبورکه:

— بر ملت غیب ایتـدیکی ایالتلری تکرار
اداایده‌بیلور. دشمن غالبه ویردیکی تضمینات
ه‌دن وحتی غیب ایلدیکی ثروتدن صکره‌ده

يشايه‌بيلور. فقط محاربه‌نك هرفنالغندن صكر
قاريلرینی دخی غیب ایدر ایسه بردها کندس
طوپلایه‌مز. ابوعبیده حضرت عمره انطاکیه
ضبطی خبرینی کوندردیکی زمان خلیفه دشمن
قاریلرینی آلوب عسکرلرینه توزیع ایتمدیکی‌ایچ
طاتلیجه برصورتده ابو عبیده‌یی تکدیر ایلم
ایدی. « نفرلری براقکزکه سوریه‌ده تأهل
ایتسونلر ونه‌قدر ایسترلرایسه اسرادن جوار
دخی استفراش ایتسونلر » دیمش ایدی. بو
فتح اولنان ممالکدن اغتنام ایدیلن قادین
استفراشی اوزرینه مبتنی‌کثرت‌زوجات‌قانونید
اسلامك کیردیکی یرلرده یرلشوب قالمسنی ان
ایلمشدر. بو اجتماعلردن تولد ایدن چوجقلر
زاده‌لر اولدقلری ایچون افتخار ایدرلر ایدی.
پولتیقه‌نك حسن نتایجنی اثبات ایچون آفرینا
شمالیده کوریلن حالدن دها واضح هیچ بر
اوله‌مز. یکی حال استیلایی تقویه امرنده تا
زوجاتك اوراده کوستردیکی قوت جالب انظ
حیرتدر. فتحدن ایکی قوشاق کچدکدن صکر

بفه‌یه عرض اولندی که اورالردن آرتق حرج
ب اولنامیدر. زیرا اورالرده‌توه‌ایدن‌اولادك
ه‌سی مسلمان اولوب جمله‌سی ده عرب اسانیله
کلمدر.

بز دییورزکه :

— درایه‌رتأ خیرمقدم وتقدیم مؤخر
بعید اقارب وتقریب اباعد صنایع ماهره‌
برده حقایق‌ یارپخه‌لك تحریفی مهارتی
ایدیور . اسلامك کیردیکی یرلرده
شوب قالمسنی انتاج ایدن شی اهلینك
لامی قبول ایمسی قضیه‌سی اولدیغی
غری ایسه‌ده اسلامیتك بوصورتله
سار وتعممنه‌واسطه اولان شی‌استفراش
اری قضیه‌سی اولمسی یا کلشدر. بونی
ه ظن ایتمك مجبور شرع شریفك
سترقاق حقنده‌کی احکامنی بیلمامك

واردوی اسلام نره لره کیرر ایسه بتون
اهالیسنك استرقاقی جائز اولدیغنی ظن
ایتمك لازم کلور . بو ایسه بو یله دکلدر .
استفراشی حلال اولان کدیمینك حین
حربده استرقاقی لازم کلور . یوقسه
جزیه یی قبولدن صکره اهالیٔ غیرمسلمه نك
دخی مالی جانی عرضی عینیله اهالیٔ
اسلامیه کبی سایهٔ شریعتده محفوظ اولدیغندن
استرقاق نفوس قبول اولنه من . درایه رك
صورت اشعارندن بوقابلیت اکلاشیلور که
ایشته اصل یا کلشلق بورادەدر . اکر
بوصورت طوغری اولمق لازم کلسه ایدی
اسلامك کیردیکی یرلردن نصرانیتك محو
وازاله سی ایچون ایکی قوشاقلق زمان
بکلەمکده نه حاجت یالکز قادینلری

كل اركلكلری دخی تحت رقيتـه آلەرق
ينه معلم جنابلرينك اوجله ديمش اولديغی
جهله كليسالری دخی ييقيلەرق نصرانيت
حو ايديلی و يرر ايدی ٠ حالبـوكه بو يله
رشی اولمديغی ممالك اسلاميەده نصرانيتك
حفوظيت و بقاسـيله ثابتدر ٠ بز اهالينك
بول اسـلامندن طـولايی حرج دنيلان
يركونك مقـداری آزالمسی مأمورين
لكيەجه برمسئله اولديغی تاريخ اسلامده
وردك ايسـەده بونی مغرب طرفلرنده
ـورمدك ٠ شرق طرفلرنده وايران
تركسـتان جهتلرنده كوردك ٠ اورالرده
خلقك فوج فوج قبول اسلامه مسارعتلر
ـن طولايی واردات دولتدن حرج دنيلان
سمك عادتا توكنديكی واليلر طرفنـدن

مقام خلافته عرض اولنمشیدی . شمدی
بوراده برمسئله دها کندی کندیسنه یو
کوسترمکده‌در . دنیله بیلورکه اهالی
مغلوبه‌نك دين اسلامى قبولارى عجب
حرجدن قورتلمق ایچونمیدر ؟ احکا
شرعیه‌یی و احکام مذ کوره‌نك اوزمان
امور رسمیه‌یه صورت تطبیقی حقنده
معلومات تاریخیه‌یی بیلنلر بوسؤاله تصدیق
جوابی و یره‌مزلر . نفی ایله جواب
ویررلر . زیرا اهالئ غیر مسلمه حر
دنیلن ویرکوایله مکلف اولدقلری حالد
اهالئ مسلمه هیچ برویرکو ایله مکلف
ایدی دیه ظن ایده‌مزلر . بیلورلرکه اهالئ
اسلامیه دخی زکات دنیلن ویرکو ایله
مکلف ایدیلر . حتی زکاتی اعطادن استنکاف

ـنلر اوزرينه جنك ايدلمكه قدر حكم شريعت
احق اولديغى حضرت ابو بكر الصديق
ى الله عنه افنديمزك زكات مالندن بر
ينك بيله تحصيلى ايچون جنكه قدر كوزه
ـيره جقلريني بيان بيورملريله مستدلدر.
اط زكات صورت ماليه ده بر تكليف
ـمى اولمقله برابر عن اصل مفروض الادا
ده عبادت اولديغى ايچون تعبيرمذكور
الامه حصر اولنمش وحرج ايسه حمايهٔ
عيه يه نائليت ايچون بربدل اولمق صو-
يله اهالئ غير مسلمه نك ويركوسى او
ـقرنله تعبير اولنمشدر . اسلامده ايسه
كاندن ماعدا برده قان ويركوسيله مكلفيت
ر ايدى. خدمت عسكريه يالكز اسلامه
رض اولوب تبعهٔ غير مسلمه يه فرض

اولمدیغی ایچون بو خدمتدن معاف
طوتیلورایدی. ایشته تاریخاً ورسماً تحقق
ایدییورکه اهالینك اسلامی قبول ایتملری
حرجدن قورتلمق ایچون دکل ایدی
قبول اسلام ایلیان اهالی میاننده ایکنجی
قوشاقده علمای اعلام یتشمك درجه‌سنده
اسلامیتك قوت بولمسندن دخی استدلال
اولنه‌جغی وجهله بونلر آنجق کندی
دیانت قدیمه‌لرینك بطلانی حقیقت اسلامیه
مقابلنده‌دها باهر وآشکار اوله‌رق کورور
اکلادقلرندن بر حقیقت باهره‌یی قبوله جان
آتمشلردر .

سوزی ینه درایه‌ره ترك ایلیورز
اوچنجی بابنك فقرهٔ خاتمه‌سنی بروجه آتی
ایراد ایلیور. دییورکه :

— مؤسسلری طرفندن قبائله تبلیغ اولنان
لامیت آنتروپو مورفیق صورتنده بر دیندر.
ا غایت قوی وقادر برانساندر. کوکجنتدر.
کی اولانلر آز وقت ظرفنده بو قباعقایدی
دیلی ایدوب آنلرك یرینه‌دها طوغری وحکمته
ها موافق عقاید قویمشلردر. آنلرك بویکی
کرلری بالآخره واتیقان قونسیلنك اورتو
وقسی یه موافق اولمق اوزره اعلان ایلدیکی
تقاده‌ده موافق دوشمشدر. مثلا امام غزالی
یبورکه : « نوع بشر کندی روحنی طانیمق
له حق تعالایی طانیمغه مقتدر اولەمز. صفات
هیه صفات بشریه ایله تعریف ایدیلەمز. حق
الانك حکومت واحکام حکومتی هیچ برشیئه
اس اولنه‌میوب اصلا قابل تفهم دخی‌دکلدر »
بز دییورزکه :
— ایشته معلم درایەر جنابلری اسلا.
تی اکلایه اکلایه آنجق بوقدر اکلایه
یلمشدر. امام غزالی‌یه سوء تفهمدن

طولايى بوافترايى ايدن برذاته اسلاميو
نه‌دن‌عبارت بولنديغنى اكلاتمقه‌قالقيشه‌جق
اولور ايسه‌ك سوز اوقدر اوزانوركيدركه
حقيقةً بو اثرك تحملى خارجنه چيقار .
آنترو پومورفيق ماده‌سى حقنده بوندن
اول ايراد ايلديكمز ردلركافى اولوب اثرك
ايلروسنده دها سائر بر طاقم ايضاحات بو
مسئله‌يى‌توسيع ايليه‌جكندن بوراده‌بزدخى
اوچنجى بابه خاتمه چكمكده‌يز .

نزاع علم و دين

محرری
نویورق دارالمعارفی معلملرندن
ژ . و . دراپەر

اسلام و علوم

محرری
احمد مدحت

معارف نظارت جلیلەسنك رخصتیله

« ترجمان حقیقت » مطبعەسندە طبع اولنمشدر

درسعادت

١٣١٣

دردنجی باب

« جنوبده علومك تجددی »

معلم درایەر اشبو دردنجی بابك مواد
محتویەسنی بروجه آتی خلاصه ایلیور :

یهودیلر ایله نسطوریلرك نفوذلری آثاریله
عربلرك علومی تتبعه سوق اولنملری — انسانلرك
موقعی حقندەکی فکر واعتقادلرینی تعدیل وتشکل
عالم حقنده افکار صحیحه پیدا ایتملری — ارضك
جسامتنی بالمساحه شکلنی دخی تعیین ایلملری —
خلفانك بیوك کتبخانەلر تأسیسیله علوم وادبیاتی

حمایه ورصدخانه‌لر کشادنده بولنملری — عربلرك
علوم ریاضیه‌یی بالتوسیع علم جبری ایجاد
هندسه ومثلثاتی اکماله موفقیتلری — علوم
ریاضیه وهیئیه‌یه دائر یونانیلرك کتابلرینی جمع ایله
ترجمه و ارسطونك اصول استدلالنی قبول
ایلملری — برچوق مکتبلر کشادیله نسطوریلرك
معاونتلرندن بالاستفاده برتدریس عمومی اصولنی
قویملری — حسابده عرب اصول تعداد
وترقیمنی بولملری — بر اصول فلکیه تأسیسیله
اجرام سماویه‌یه اسملر تسمیه ایتملری — یکی علم
هیئت ایله یکی کیمیا وفیزیقك اساسنی وضع
ایدرك صنایع و اصول زراعتده بیوك بیوك
اکمالاته موفقیتلری .

درایه‌ر خلاصه‌سنی بوصورتله قید
ایلدیکی موادك بسط وتمهیدینه دخی مبا-
شرتله دیبورکه :

— خلیفه حضرت علی دیرایدی‌که : « بنم
« عمر طویلمك مدت جریاننده دائما دقت

« ایلدم که انسانلر پدرلرینه بکزه‌مکدن زیاده
« ایچنده یشادقلری زمانه بکزه‌مکده‌درلر »
داماد محمدینك عمیقاً حکمی اولان شو مطالعه‌سی
تمامیله طوغریدر. زیرا بر آدمك اشکال مادیه‌سی
وصورت چهره‌سی هرنه قدر هانکی آباواجداد
دن کلدیکنی کوستره‌بیلورایسه‌ده احوال ذکائیه‌
سنی بالتشکیل افکارینك مجراسنی تعیین ایلیان
شی ایچنده یشادیغی حال ومحلدر.
شوراجغه علاوةً دیرزکه:
— بزم نتیجهٔ تتبعمزه کوره باب مدینة
العلم اولان جناب مرتضی کرم الله وجهه‌نك
سوزی درایه‌رك ایراد ایلدیکی صورتدن
دها واسع ودها عمیقدر. بزم بیلدیکمزه
کوره حضرت شاه ولایت « اولادکزی
کندی زمانکزدن غیری بر زمان ایچون
تعلیم ایدکز. زیرا آنلر سزك زمانکزدن
غیری بر زمانده یشامق ایچون خلق

اولمشلردر » معناسنه اولان « علموا
اولادکم لزمان غیر زمانکم لانهم خلقوا لزمان
غیر زمانکم » بیورمشلردر . واقعا شو
دستور حکمت دخی درایه‌رك مشارالیه
حضرتلرینه اسناد ایلدیکی فکره مستند
واکا متناسب ایسه‌ده حکمتلك یالکز او
درجه‌سی بر خبردن عبارت قالوب او
حقیقتدن استفاده نك یولی کوسترلامش
اولور . ایکنجی صورتده ایسه طریق
استفاده دخی تعیین ایدلمش بولنور . یعنی
مادامکه انسانلر پدرلرینك کچوردکلری
زمانلر کبی زمانلرده یشامیوب او زمانلرك
باشقه بردرلوسی یعنی دها زیاده مترقیسی
اولمق لازم کلن زمانلرده یشایه‌جقلردر
اوازمنهٔ مستقبله‌یه لایق ومتناسب آدملر

اوملری ایچون چوجقلری دخی پدرلرك کندی زمانلرندەکی تربیەیە کورە دکل مستقبلدە محتاج اولەجقلری تربیەیە کورە تعلیم ایلمك لزومنی کوسترمکدەدر.

سلسلۀ سخنی بوزمقسزین ایشتە ینە درایەر سویلیورە دیورکە :

— خلیفە حضرت عمرك سرداری عمرو مصری فتح ایدرك دولت عربیەیە الحاق ایتدیکی زمان اسکندریەدە « ژان » یاخود صورت عربیەسی اولان « یحیی » نامندە برروم غرامرجی بولدی کە « فیلو پونوس » یعنی « محب مساعی » لقبیلە ملقب ایدی. آرەلرندە حصولە کلان دوستلغە استناداً حسب المحاربە وحسب التعصب محوایدلمش اولان بیوك کتبخانە محتویاتندن بقایا اولارق زمانك محافظە ایدەبیلمش اولدیغی بعض شیلرك کندیسنە اهداسنی رجا ایلدی. عمرو بوبابدە خلیفەنك امرینی استعلام

ایلدکده خلیفه جواباً « آثار مذکوره اکر
« قرآنه موافق ایسه‌لر فائده‌سزدرلر. اکر موافق
« دکللر ایسه فنا دیمکدرلر. ایمدی هرحالده بونلر
« محو ایدلمیدرلر » امرینی کوندرمش اولدیغندن
بقیهٔ آثار مذکوره‌یی اسکندریه حماملرینه تقسیم
ایدرك آلتی آی صکره بونلردن هیچ برشی قالما-
مشدر. هرنه قدر شو فقره‌نك صحتنه اعتراض
اولنمش ایسه‌ده حضرت عمرك بوامری فی الحقیقه
ویرمش اولدیغنه شبهه ایدیله‌مز. مشار الیه امی
برذات ایدی. اطرافنده بولنان ذوات دخی بر
طاقم متعصب و جاهل ذوات ایدیلر. حضرت
عمرك بو حرکتی حضرت علینك فکر حکمتی
تصویب وتأیید ایلر . ظن ایتمامیدرکه ژانك
هوسلندیکی کتابلر بطلمیوسلر ایله پرغمه قرالی
اومنك جمع ایلدیکی کتابلردر. بطلمیوس فلادلفك
جمع کتبه باشلادیغی زماندن بو زمانه قدر بیك
سنه‌یه قریب بروقت کچمش ایدی. قیصر روم
بونك یاریدن زیاده‌سنی یاقمش ایدی. اسکندریه
پطریقلری ایسه بقیه‌سنك شورایه بورایه طاغلمسنه

مساعده ویرمکله دخی قالمیوب بونلرك محوینه
آنلر دخی یاردیم ایلمشلر ایدی. اوروسیوس
صورت محققه‌ده خبر ویر ییورکه سن سیریلك
عموجه‌سی تئوفیلك اسکندریه کتبخانه‌سنی محو
ایچون ایمپراطوردن استحصال مساعده ایلمسندن
یکرمی سنه صکره کتبخانه‌نك رافلری بوم بوش
قالدیغنی کندیسی بالذات کورمشدر. کتب مذکوره
بویولده‌کی شدائده دوچار اولمامش بیله بولنسه
ایدی التی عصر ظرفنده ایادئ مطالعینده‌کی استعمال
وکوچك قضالر وکوکه نوعندن قورتلر بونلرك
مقدارینی موجب تأسف اوله‌جق قدر آزالته‌بیلورلر
ایدی. لقبندن دخی استدلال اولنه‌بیله‌جکی وجهله
کندیسنه اووجهله ایش آچمقدن ژان ممنون قاله
بیلورایدیسه‌ده برمحق ملیون جلد ایله اوغراشمق
کندی قوتنك فوقنه چیقه‌جغی کبی بطلمیوسلر
قیصرلر طرفندن اختیار ایدیله‌بیلمش اولان بویله
برمصرف دخی عادی برغرامرجینك کیسه‌سی
ایچون آغر دوشرایدی. بوکتابلرك یاقیله‌بیلمسی
ایچون خبر ویریلن مدت بزم حسابمزه اساس

اتخاذ اولنه‌املیدر. پاپیروس یاپراقلری وکاغد پك
زیاده قابل اشتعال ومستعد احتراق موادندندر.
فقط ترشه‌لر فنا وکوچ یانارلر و یازی یازمقدن
بشقه برایشه کلمزلر. بناءً علیه یاقه‌جق بشقه‌شیلری
اولدقجه اسکندریه حماملرنده مستخدم اسرانك
بوکتابلری یاقمق‌ایسته‌میه‌جکاری درکاردر. کتب
مذکوره‌نك قسم اعظمی دخی ترشه‌لر اوزرنده
یازلمش ایدیلر. طرابلس کتبخانه‌سنی اهل صلیبك
یاقدیغی نه‌قدر صحیح ایسه اسکندریه‌کتبخانه‌سنك
احراقنی حضرت عمرك امر ایتمش اولسی دخی
اوقدر صحیحدر. طرابلس کتبخانه‌سنك محتو یاتی
اوچ میلیونه قدر واردیرمق بر حکم خیالیدر.
بوامر تخریب ایکی‌طرف ایچون دخی برمسئله‌ٔ
دینیه‌دن عبارتدر. طرابلسده اهل صلیبك ایلك
کیردکاری‌صالونده یالکز نسخ قرآنیه جمع‌ایدلمش
بولندیغندن اهل صلیب دیکرصالونلر محتو یاتی
دخی قرآندن عبارتدر ظنیله جمله‌سنه آتش
ویرمشلردر. بوایکی وقعه‌نك صورت حکایه‌سنده
صحت آز ومبالغه چوقدر. لکن تعصب دنیلن‌شی

بو يولده برچوق امثال كوسترمشدر. اسپانيوللر دخی مكسيقوده آثار قديمهٔ هيه‌روغليفيه‌یی ياقمديلرمی؟ حبر و تعميری غير قابل بر زيان! قاردينال قسيمه‌نه دخی غرناطه‌ده سكز بيك جلد ال يازيسی عرب كتابنی ميدانده احراق بالنار ايتمديمی؟ آثار مذكوره‌نك اك چوغی مصنفين مذكوره‌نك تراجم آثاری ايديلر.

بز دييورز كه:

— درايه‌رك شو فقره‌سی نه قدر اوستادانه يازلمش اولديغی قارئلرمزك دقت مخصوصه‌لرينه وحتی فقره‌يی بر دها اوقومه‌لرينه لايقدر. بوفقره‌ده درايه‌ر تخريب كتب امرفاجعنه مقابل هم اسلامی هم خرستيانلری احضار ايدرك اول‌باول شناعتده اسلامی تقديم ايلدكدن وبوصو - رتله بوغيرت نصرانيه اثری كوستردكدن

صكره علومه مقابل نصرانيتك دهمردودیتی
كندبسنجه ملتزم اولديغندن بوشناعتده
نصرانيتی دخی اسلامه ترديف ايلمشدره
ایکنجی قرأتلرنده قارئين آملده مسئله‌يی
نه يولده محاكمه ايلملك لزومی امرنده
ذهنلرينه دلالات ايچون اخطار ايتملی يز كه:
غرامرجی ژانك كنديسنه اسنا ايتديرملك
ايستديكی كتابلرك هانكی بقايادن اولدقلرينی
تعريف ضمننده درايه‌رلك د حسب المحاربه
وحسب التعصب محو ايدلمش اولان بيوك
كتبخانه محتويات‌دن بقايا ع يمه‌سنده ابهام
ايچنده بر ابهام واردره بونی بويله كورن
قارئلر او محاربه‌نك اسلام محاربه‌سی واو
تعصبك اسلام تعصبی اولديغنه ظن ايدرلره
بونی بو يله ظن ايتديرملك درايه‌رلكده

مقصوديدراما بوبابده كنديسنه براستيضاح
واقع اوله‌جق اولسه مقصودی اویله
اولمدیغنی و بومحاربه وتعصبك اسلامدن
مقدم نصرانيت طرفندن ايقاع ايدلديكنی
سويلر . حتی سوزلرینك آلت طرفندن
بومقصودك كندی كنديسنه توضح ايليه .
جكنی‌ده علاوةً مقال ايدر . او يله‌يا
سوزلرینك آلت طرفنده‌ديیوركه‌فرامرجی
ژان كتابلری ايستديكی زمان بونلرحقنده
ايديله‌جك معامله‌يی مقام خلافتدن استيذان
ايتمكسزين عمرو بن العاص تعيين ايده‌مامش .
بواستيذانه ژانك طلبيله لزوم كورلمش
اوله‌من يا ؟ مادامكه اردوی اسلامك
قوماندانی كتابلر حقنده ايديله‌جك معا .
مله‌يی تعيينه كنديسنی مأذون كورمامش

حسب المحاربه و حسب التعصب کتبخانهٔ
کبیرك محویی دخی کندی کندیسنه تجویز
ایتمش اوله‌مز . کذلك درایه‌ر دییورکه
طرف خلافتدن آلنان امراوزرینه بو
کتابلر التی آی‌مدت اسکندریه حماملرنده
احراق ایدیله گیتمشلر. اگرشو احراق
ایدیلان مقدار حسب المحاربه‌وحسب التعصب
محو ایدیلنلرك بقیه‌سی اولمق لازم کلسه
عجبا قبل‌التخریب ذکر اولنان کتابلرك
مقداری دها نه‌قدر ایمش؟ دوشونملی‌که
درایه‌ر اسکندریه‌یی عمرو بن‌العاص‌ه درت
بیك سرای درت بیك حمام درت بیك
تیاترو . . . . . الخ » دیه توصیف
ایتدیرییور ایدی. بودرت بیك سرایك
دخی حماملری بولنوب بولنمدیغی ولاجل

الاحراق آنلرده ده کتابلر کوندریلوب
کوندرلمدیکی بر طرفه براقلسونده یالکز
شو درت بیك حمامده التی آی مدت
کلخانلری قیزدیران کتابلرك مقداری
بر تخیل ایدلسون . التی آی ظرفنده
١٨٠ کون واردر . هرحمام کلخانه کونده
برر کتاب آتلسه یدی یوز یکرمی بیك
کتاب ایدر . اسکندریه کتبخانه‌سی
مقداری مبالغه‌نك نهایت درجه‌سنده آنجق
بر بچق ملیونه واردیریلیور . بناءً علیه
عندالحساب هرکلخانه ایکی کتاب بیله
دوشمیور . ایکی کتاب ایله حمام قیزارمی؟
اکر درونلرنده اودون یانان کلخانلره
ایکی کتاب آتلمش دنیله‌جك اولور ایسه
بونلرك پاپیروس ویاخود ترشه اولملرندن

طولأبی قولایجه یانمغه استعداد وعدم
استعدادلری درایه‌ری دوشوندیرملیمیدر؟
فقط معلم جنابلرنجه مقصد قارئلرینه حقیقتی
بولاق یوانی کوسترمك دکلدرکه انتقاداتنی
او یولده یوروتسون . مقصدی یالکز
قارئلرینك اذهاننه حیرت ویرمك اولدیغی
ایچون مقصدینی بو یولده یوروتیور .
الحاصل درت بیك حمام کلخانندهالتی آی
مدت یانه کیدن کتابلر اسلام محاربه‌سی
اثناسنده محوایدیلنلرك بقیه‌سی اوله‌میه‌جغی
کبی درایه‌رك بوندن مقصودی ده بودکلدر.
مقصود حقیقیسنه خدمت ایچون بو یولده
بر مهارت قلمیه ابراز ایلمشدر. لکن
مزراق کبی طوس طوغری اولان حقیقت
انتریقه چوالنه صیغه‌مز. درایه‌ر بردها

تشـویش افکاره مدار اولق ایچـون
بطلمیوسلر اومنلر طرفندن جمع ایدیلن
کتابلر اولمدیغنی ده سویلیور . آنلرك کیملر
طرفندن محو ایدلدکلرینی خبر و یردکدن
صکره اویله برتخریبه اوغرامامش اولسه‌لر
بیله التی یوز سـنه مدت اسـتعمال ایله
وقورتلرك وکوکه‌لرك هجومیله محواولمش
بولنه‌جقلرینی سویله‌یور . یلك اعلا اما ایلك
اسـکندریه کتبخانهٔ کبیری او صـورتده
محو ایدلدکدن صـکره عربلره یاقدیردیغی
بر بچوق ملیـون جلدك کیملر طرفنـدن
ونه صـورتده تدارك اولندیغنی نیچون خبر
ویرمیور ؟ بربچوق میلیون بوا دیله قولای .
شمدیکی فابریقه‌لرك مطبعه‌لرك کاغد قیأتی
طبع وتمثیل اجرتی همان هیچه ایندیرمش

لدیغی برزمانده بیله بریچوق میلیون کتب
ابوعه‌یی جمع ایده‌بیلمك همان اولمقدار
یرای صرفه موقوف اولوب بوایسه
لور اولمز دول معظمه ومقتدره‌نك بیله
لای قولای کوزه آلدیره بیله‌جکلری
موفق دخی اوله‌جقلری ایشلردن
لدر . اوزمانلر ترشه‌نك و قلم ایله
انتساخ کتبك نه بهایه مال اوله‌بیله‌جکنی
شونانلر بو یله بریچوق میلیون جلدك
ن قات دها بهالی اوتوره‌جغنی واویله
موفقیت عظیمه‌نك ایسه تاریخده مهم
باب و فوق‌العاده بر مبحث تشکیل
یه‌جکنی بلا توقف حکم ایدرلر. بناءً
یه تکرار صورارزکه درایه‌رك اسلامه
دیردیگی کتابلری بطالمیوسلردن اومنلر.

دن صکره کیملر جلب وجمع ایتمشلردر
علوم ومعارفه درجهٔ خصومتلرینی تمد
وتوصیف ایدوب ایدوب ده بتـورهمد
نصرانیت کنیساسی و آلمك پولتیقه‌سند
کندیسنی قورتاره‌میان وبناءً علیه اصـ
حال وشانی کتب علمیه‌نك تخریب ومحو
اسـتلزام ایدن شرق ایمپراطورلغیمی
میلیونلرجه کتابلری جمع ایلمشدر ؟ بو
بویله مطلقـا درایه‌ر دخی دوشـونم
اولدیغی ایچون بووقعه‌نك صورت حکا
سنده صحت آز ومبـالغه چوق اولدیغ
اعتراف ایدییور. صحت آز دکل هیچد
مبـالغه‌نك کثرتنـدن قلتندن صرف نظ
ایشـلك ایچنـده کذب محض بولنـد
طبیعت مصلحتله تحقق ایلیور.

ایشلك دها غریبی کتابلرك تخریجی
اینی ویرمش اولمسندن طولایی حضرت
رك امی و اطرافنده بولنانلرك متعصب
جاهل اولملرینی ایراد ایلمسیدر . بو
زك عندالاسلام هیچ برسوء تأثیری
الهمز. زیرا مسلمانلر حضرت فاروقك
وعرفانی پك چوق و آرای صائبه سنك
خره آیات قرآنیه ایله دخی تصدیق
النمق مرتبه سنده بولندیغنی واطرافنده
النان اصحاب کرامك « اصحابی کالنجوم
م اقتدیتم اهتدیتم » مدیحهٔ سویه سنه
اهر بولندقلرینی بیلورلر . بناءً علیه
افترانك سوء تأثیری اولسه اولسه شو
نیقته واقف اولمیان اوروپالیلره اوله
ور ایسه ده مشکات انواراسلامیه اطرا-

فنده بولنه‌رق آندن اقتباس لمعات ایلر
ذوات کراملك دنیا یوزنده یکی برحکم
یکی بر مدنیت ظهورینه خـدمت ایلمه
ذوات اولدقلرینی اثرلریله تقدیر ایدن
ده ینه درایه‌رك یالانی میدانه چیقارد
الله الله ! نه‌جسورانه تناقضدرکه‌حضر
فاروقلك اطرافنـده بولنانلری جهـا
و تعصبله توصیف ایدن درایه‌ر حضر
علینك دسـتور حکمتی شـایستهٔ تقد
وتحسـین بولیور. عجبـا مجلس خلیف
سـیدالکونین اربابی میاننده حضرت
دخی داخـل دکلی ایدی ؟ عجبا سـ
طبقات اصحاب میـاننده « بوامتك افقه
فلاندر » کبی بروات امتیاز ایله‌ممتازذوا
کرامی درایه‌ر خبر آلـامشمی ؟ عجب

و تحسينه سزا کوردیکی حضرت
ن حضرت فاروقه حین بعثنده مشار
کندی نفس علیاسنه تقدیم وترجیح
لای دوشونمامشمی ؟ بونلری کندیسی
ور ودوشونمامش ایسه هرکسیده
ن کبی صانمق بیوك بر صافدرونلق
ر. ایشلك هانکی جهتی دوشونلسه
ة احتمالات یالکز شونی کوستره
رکه : اسکندریه فتحنده بر مقدار
یونانیه بولنه رق آنیده برفرامرجی
ایسته مش اولق محتملدر. بوکتابلره
ه برمقدار » دیمکه مجبورز . زیرا
سهور اسکندر کتبخانهٔ کبیرینك
مدن اول محو ونابدید اولمش بولند.
بوندن مقدم باباولده ثابت اولدیغندن

نصله شمدی درایه‌رك اعترافاتیله
ثابتدر. نصرانیتك دور قوت وشـ
اولان دردنجی عصردن التنجی عصر
اسکندریه‌ده بر بچق میلیونلق دکل آ
عشرینه معشارینه مساوی برکتب
تشکیلی اولندیغنه دائر تاریخده هیچ
ایما بیله یوقدر. او بر قاچ کتب حق
ایدیله‌جك معامله‌یی‌ده اهل ایمـ
قوماندائی مقام خلافتدن استیذان ایله
اورادن شرفوارد اولان امر اوی
جاهلك بر متعصبك امرینه دکل بال
بر عاقلك بر حکیمك ویره‌جکی
مماثلدر، آثار مذ کوره اکر قرآنه مو
ایسه فائده‌سز ودکل ایسه مضراوله
حکمتنه مبنی یاقلمه‌سی امر اولنمشـ

ربراز دوشونسه ایدی بونلرك كتب
ه‌دن اولدقلر بنی پك اعـلا اكلار
. زیرا بونلر كتب علمیه‌دن اوله‌میه
در . نصرانیتـلك كتب علمیـه‌یه
تلرندن طولایی جمله‌سی محو ایدلمشدر .
ه‌رك دخی دیدیكی وحهله دهااوزمانلر
سیوس كتـاب رافلرینی بوم بوش
دیكنی اعتراف ایدیـور . بو حالده
رجی ژانك ایسته‌دیكی كتابلر كلیسا
نجـویز وترویج ایلدیكی كتب دینیه
جقـلردر . آنلر ایسـه قرآن كریمه
ق اولمق شـویله طورسـون حقایق
یـه‌یه بیله موافق اوله‌مامق طبیعیدر .
یازدیغی كتابك موضوعنه نظراً اشبو
دینیه‌یه عـداوتده دراپه‌رك حضرت

عمردن زیاده شدید اولمسی اقتضـا
چونکه عـلوم ریاضیه وطبیعه نك خ
التزام ایله فکری بشری عصرلرجه
ترقیـدن منـع ایلمش بولنـان بره
مذهبیه یه شوکتابنده کوسترمکده بولن
خصـومت وعداوت معـلم مومی ال
مدار یگانهٔ افتخاریدر. حضرت عمر
البته اسکندریه ده کی کتابلرك قرآن
موافقتندن زیاده عـدم موافقتنی بیا
واسـلام ایسـه یالکز صحن کعبهٔ مکر
طـولدیران اصناملك محـوینه دکل
ثلثهٔ اعتقادینك دخی خلافنه کلمش بولن
حکمتنه مبنی کتب مذکـوره نك محـ
کونا کون طرازلری میـاننده « کذ
کتاب الله » طرازیله قدر عالیـلری بر

...تلا ایلیان جناب فاروقك حكمت
...ستنه تماميله موافق دوشه‌جكی
...دره شمدی یالکز شونی صوراوزكه
...ریه‌ده بولنان كتابلرك محوی شويله
... نظردن اولديغی . عالده طرابلسده
...ده نصارانك كتب اسلاميه‌يی
...ی عجبا هانكی نقطهٔ نظردندر؟
... درايه‌ر بوكا « جهالت و تعصب
...ارندندر » ديمكه حاضر و آماده‌در.
...آنك مقصدی دينلر عليهنه اسناد
...تعصبدن عبارتدر . هانكی دين
...يسه اولسون ! حقلی اولسون
...اولسون نه اولورسه اولسون !
... ديرز كه نصارانك تخريب كتب
... بولنملری آنلرك يرينه بشقا هيچ

بردرلوسنی قیرمق اوزره ایدی . اس
تخریبی ایسه آنلرك یرینه دها اعلا
وضع و قامه ایلمك اوزره ایدی . ن
اوبله اولدی . ایشته ایشلك بو
درایه‌ر دخی انکار ایده‌میه‌رك د
— اسکندر کبیرك فرس قدیم جهتل
محارباتی نتیجه‌سنده یونانیلرك علوم وصنایع
استعداد مخصوصلرینك نه درجه‌لرده مت
ومنبسط اولدیغنی کوره‌رك آندن صکر
وصنایع قدرینی تقدیر ایدن بر ملتك مح
نتیجه‌سنده ریاضیات وطبیعیات کبی علوم
ومحققه‌نك دخی بطلمیوسلر اداره‌سی التن
درجه‌لرده ترقی ایلدیکنی مشاهده ایتمش
عربلرك محارباتنده دخی بوکا مماثل برنتیجه
اولدی . مصر فاتحی عمرو ایله غرامر
آره‌سنده‌کی دوستلق افکار عربك ترقیا
بستانه جهتنه میلنی کوسترر . اسکی بت‌پرس
قورتیلوب وحدانیت الهیه دیننه کیر

تتبعات حكميه و ادبيه استعدادینی پیدا
ایدی. آنلك اوزرینه اجرای نفوذ ایله
رکتنی ایکی قوت تعیین ایتدیردی که بریسی
ه‌ده کی نسطوریلر و دیکری مصرده کی
ردر. کچن بابده نسطوریوس ایله شاکر-
دوچار اولدقلری اعتسافاتی حکایه ایلمش
بونلر فدای جان حالنده دخی وحدانیت
شهادت ایلمشلرایدی. «آله والهه‌لر
اولمپ برکوك وجودینی انکارایله «کوکلر
بر مریم عقیده‌سی بزدن بعیددر»
ای. بوتوافق اعتقاد آنلرك عربلرله تعلقنی
یلمش ایدی. عربلر نسطوریلر حقنده
متله قالمیوب بعض مناصب رسمیه دخی
لدیلر. حضرت محمد بونلرحقنده فنالق
کندی اصحابندن قطعیاً منع ایلمش ایدی.
یاسی اولان یسوع عباس کرك حضرت
ك حضرت عمرو ایله متعدد معاهده‌لر
یکی کبی دها صکره خلیفه هارون رشید
له مکاتب عمومیه‌یی یحیی ماسنه نامنده

برنسطورينك نظارتنه توديع ايلمش
يهوديلرك نفوذى دخى نسطوريلرك نف
منضم اولدى. نصرانيت بتپرستلكى‌ده ا
ميل ايدنجه يهوديلر قبول نصرانيتدن
اولديلر. هله تثليث عقيده‌سى خرستيانلى
ايدنجه بوانقطاع دها زياده قوت بولدى.
ومصرشهروقصبه‌لرينك برصنف اهاليسى
اولوب يالكز اسكندريه‌ده عمرو بن ال
فتحى اثناسنده خرجكذار يهوديلر قر
ايديلر. عصرلرجه‌دوام ايدن تضييقات وا
يهوديلرى توحيد اعتقادنده تقويه‌دن
طرفلرنده كنديلرينه قارشمش اولان بت
عليهنه كينلرينى تزييددن بشقه برنتيجه
مش ايدى. بونلر نسطوريلرايله بالاتفا
ولاتين كتابلرندن برچوغنى سريانى لسا
ايلديلركه بعده سريانيدن عربى يه ترجمه او
نسطوريلر كباراسلامك اولادينى بوصو
ايتدكلرى اثناده يهوديلر دخى طبابت
كباراسلامه صوقولمشلر ايدى. بوتقرب

ب وحشيانه‌سنى بالتعديل اوضاع وحركاتلرینی
الاندیردی و ذهن و فکرلرینی یوکسلتدی.
ر رومای شرقی ایالتلرینی فتح ایچون نه‌قدر
دم حرکت ایلدیلر ایسه علوم و حکمت آفاقنی
ڈا ایچون ده اوسرعتی کوستردیلر. آنلر اسلامك
طاقمی صنفنه مخصوص اولان خیالاتی ترك
ه‌حقایق علمیه و حکمیه‌یی ترجیح ایلدیلر.

بوراده برمقدار درایه‌رك سوزینی
ه‌رك شو حقیقتی درمیان ایتمکه
رز که:

— درایه‌رك کرك بوسوزی وکرك
. حکمیهٔ اسلامیه‌یه دائر بونی تعقیباً
ه‌جکی سوزلر تاریخ وحکمت اسلا
نه تمامی تمامنه موافق ونه‌ده بالکلیه
اولمیوب صورت‌افاده‌سندن درایه‌رك
، اوصورتده اکلامش اولمسندن

زیاده قارئلرینه او صورتده اکلا
غیرتنده بولندیغی مستبان اولمقده‌د
بناءً علیه دوایه‌رك بو یولده کی سوزلر
انتقادمز بالطبع تکذیب یوللو اوله‌م
چونکه یالان سویله‌مامشدر . تصد
یوللوده اوله‌مز . چونکه طوغری
سویله‌مامشدر . اولسه اولسه ایشـ
طوس طوغریسنی سویله‌مك یوللو
انتقاد اوله‌بیلورکه قارئلرمزك بو قرائت
بکله‌دکاری استفادهٔ صحیحه‌یی تأمین ای
جك صورت دخی بو اوله‌بیلور .

استیلای عربی استیلای اسکنا
بکرتملك علوم و حکمت ومدنیته خد
نتیجه‌سنه کوره طوغریدر اما وحدا
الهیه کبی دین حق نشر نتیجه‌سنه

غری دکلدر. زیرا اسکندر سوریه‌ده
ارده بابلده ایرانده هر نره‌یه کیردی
ـه کندیسنی اورانك حکمتنه توفیق
ی. مثلا مصرده من القدیم فراعنه‌یه
ن الله » لقبی ویردکلرندن مصرپیشوا.
دینی بوعنوانی اسکندره‌ده تقدیم ایله
خی قبول ایلدی . اسلام ایسه نره‌یه
ی ایسه اورالرك حکمتی کندی
ستنه جلب وقاپ ایلدی. عمرو بن العاص
غرامرجی یحیی اره‌سنده دراپه‌رك
به ایلدیکی مناسبت موافقتکارانه‌بزجه
یح دکلدر. اکاداثر معلومات زنده‌مز
ر. فقط یهودیت و نصرانیدن اسلامی
ل ایدنلر ایله اسلام اره‌سنده کی
نقت دها بشقه برصورتده طوغریدر.

اسلامیتك یهود و نصارا نامنه تعیین ایلدیگ
مساعدات طوغریدن طوغری یه ذا
حضرت پیغمبری طرفندن نسطور یلل
نامنه تعیین اولنمامشدر . طوغریدن
طوغری یه حضرت قرآن طرفندن
صورت مطلقه‌ده اهل کتابه احسا
اولنمشدر که صورت ودرجه‌سی برچو
آیات کریمه ایله هرکسه معلوم اولدیغند
تفصیلنه حاجت یوقدر . آنجق یهو
و نصارا علماسندن اسلام حقنده وقو
کان خدمتی اخطار امرنده درایه‌ر ع
رسالتپناهیدن بردنبره هارون رشید
قدر صحرایی و یرمکده بیوك بر ا
استعجال کوسترییور . بوایکی زمان ارهسن
جریان ایلمش بولنان بر بچق عصر

ات طرفنده يهود ونصارادن پك چوق
ات كرام قبول اسلاميتله قرآن كريمده
رات وانجيله اسناد اولنان احوال
حكامك ينه او ايكى كتاب سماوى نقطهٔ
رندن تفسير وشرح وايضاحلرى امرنده
رك خدمتلرى سبق ايلمشدر. لكن
لامده يهوديت ونصرانيت علم وحكمتلره
ن هيچ بر شى يوق ايكن بالآخره
نلرى بونلر كتورمشلردر ديه ظن ايتمك
غرى اولەمز. زيرا بونلرك اسلامه
اقدن اول قرآن عظيم الشان بونلره
دلمك حقايق اساسيەسى كنديلر يله
ترك اولديغنى بيلديرمش واحكام
كورەيى تعيين وتعداد ايدر آيات كثيره
ن كوسترمشدر. بناءً عليه اشبو مهتديلى

قرأن کریمده وار اولان برشیئك وارل
کیفیت و صورتنی ایضاح و بسط وتمه
خدمتنده بولنمشلردر.

ملت شریفهٔ عربك بعد الاسـ
تعصب وحشـیانه‌سنی بالتعـدیل اوضـ
وحرکاتلرینی طاتلیلاندیران وذهن وفکر
لرینی یوکسلتدیرن شی یهود ولصـارا ا
اختلاط قضیه‌سی اولدیغنی حکم خصوصن
درایه‌رحقیقت تاریخیه‌دن برازدها زیاده
تبـاعد ایلمکده‌در. دوشـونسه کندیم
دخی تخطر ایده‌بیلورکه قبل‌الاسلام حوا
حجازیه‌ده بولنان مشرکلر یهودیلر لصرا
آره‌سـنده تربیهٔ مدنیه‌جـه هیچ برفر
یوق ایدی. عرب لسانی جمله‌سی میانم
عموماً تکلم ایدیله‌رك آندن ماعدا یهود

برانی ونسطوریلر سریانی لسانلریله دخی
تکلم ایدیسه‌لرده جمله‌سی السنهٔ بنی سامدن
ولنان بو اسانلر آره‌سنده‌کی مناسبت شمد.
کی فارسی وکردی لسانلرینك مناسبت
و مشابهتلری درجه‌سنده ایدی. بونلر
آره‌سنده یالکز اعتقاد جهتیله بر فرق
بولنوب او ایسه مشرکینك لات وعزی
ومنات وهبل کبی معبودین مخیله‌سنه یهود
ونصارانك اینانمالریله یهودیلرك یاهوواسنه
مشرکین و نصارانك اینانمالرندن و نصا-
رانك اقانیم ثلثه‌سنه دخی عرب وصابئینك
اعتقاد ایتمالرندن عبارت ایدی. اما کمال
اهمیتله دوشونیله‌جك احوالدندرکه یکد-
یکرینك معبودلرینه اینانمامق مسئله‌سی
بونلر آره‌سنده هیچ بر جنك وجدالی

موجب اولمیورایدی، تاریخـده بوکا دائر
هیچ برایما بیله یوقدر. عجبا شـوحسن
معاشرت نه‌دن نشأت ایلیورایدی؟ عقیدهٔ
صابئیه‌یه تابع اولان عشـایر وعربان یکد.
یکریله غزوه‌لرایدرك بربرینك نهب امو.
النی مباح عد ایلدکلری حالده مکه ومدینه
وخیبر شهر وقصبات و قراسـنده متمکن
ویاخود بونلر آره‌سنده خیمه‌نشـین اولان
صابئی ویهودی ونصرانیلر اعتقادجه دخی
متخالف اولدقلری حالده نیچون متحارب
دکل ایدیلر؟ شبهه یوق‌که معیشتجه اخلا.
قجه عادتجه حاصلی مدنیتجه یکدیکرینـك
عینی اولدقلری ایچوندر! حقیقت حال بوندن
عبارت ایکن یهودیلرك نسطوریلرك مسلمان
اولان عربلردن وحشتی ازاله ایلدکلرینی

ن ايتمك دراپەر ايچون خطا اولوب
ه بونى قارئلرينه ظن ايتديرمك خطادن
نله برده خيانته حمل اولنور . بوندن
ولايى كنديسنەهم ضال هم مضل دنيلور.
يله مهم واديلرده احالهٔ افكار ايچون
سانده معلومات واسعه بولنمليدر. ايشك
، جهتى حكيمانه وحتى جويانه دوشو -
لوب بىطرفانه وحقيقت كويانه يازلمليدر.
أن عظيم الشان كمال دقت وامعان ايله
قونور ايسه يهود ونصارا حقنده ذاتاً
كراً واعتقاداً مشترك دوستلره سوز
ـويلەنيور و حتى عرب كافرميه قارشو
هيم مرام ايچون آنلرك‌ده شهادتلرى
ستەنيور صورتنده لسان حكمت قوللا -
ـنيغى كوريلور. بوكا مقابل برده« عرب»

ایله « اعراب » آره‌سنك فرق اولندیغنه
دقت اولنـور، « الاعراب اشـد کفراً
ونفـاقاً » آیت کریمه‌سی دخی دلالت
ایلیه‌جکی وجهله اعرابك کفر عنادیسندن
لسان قرأن ایله دخی شـکایت ایدلدیکنه
کمال دقت و اهمیتله باقیلور. بر ده بو ایکی
تعبیرك حکمی تحری ایدیله‌رك كوریلورکه
« عرب » یاقصـبات و قراده متمکن ویا
بونلر اره‌سـنده خیمه نشـین وهر حالده
اصول معیشـتلرینه نظراً متمدن بولنان
اهالی اولوب « اعراب » ایسه چوللرده
بداوت صحیحه عالمنـده یشـایان خلقدر.
بونلرك وجودلری صو کورمز صاچلری
صقـاللری طرناقلری کسـیلمز عادتا
عنـدلرنده سـتر عورت بیله بیلنمز بر

حالده ایکن زینت دیانت ومدنیتله تزینلری
محضا اسلامیت سایه‌سنده میسر اولمشدر.
من القدیم تابع اولدقلری صابئیت بونلری
تمدین ایده‌مامش اولدیغی کبی بر خیلی
عصرلردنبری اوراده منتشر اولان یهو-
دیت ونصرانیت دخی تمدین ایده‌مامشلردر.
قبول اسلام ایچون رؤساسی نزد رسالتپناهه
کلدکجه صاچ صقاله صقال صاچه قارشمق
صورتیله انسانلقدن چیقمش اولان
اوبدویلره طرف رسالتپناهدن صاچلرینک
طراش ایدلمسی وصقاللرینک برطوتامدن
زیاده‌سنک قطع اولنمسی تنبیهاتندن باشلا-
نه‌رق لوازم طهارت ونظافتک تفرعات
ایمانیه‌دن اولدیغی نصیحت بیوریلور
وحتی ذات اقدس احمدیلری مثال

کوستروب « باقکز باقکز بنده اویله یاپیورم » یوللو تشویقات ایله کندی سر ودست سعادتلری ارائه اولنورایدی . ایشته عربك بداوت ووحشت مقتضاسندن اولان بوحاللرینی اصلاح ایدن محضا اسلامیت ایکن آنی یهودیلره نصرانیلره اسناد ایتمك درایه و کبی برمدققه لایق کوریله مز .

رومای شرقی ولایتلرینی استیلاده عربلرك کوستردکاری سرعت کبی بر سرعتله آفاقی علوم وحکمتده استیلا - لرینی درایه ریك قوللای درمیان ایدی ویریور . عربلر هپ . او عربلر ایکن قبل الاسلام بومادی ومعنوی استیلالره سریعاً دکل آبطیئاً اولسون نیچون موفق

اوله مامشلر ؟ اونسطوریلر او یهودیلر آثاری بواسطه‌یلاییه نیچون دلالت ایتمامشلر؟ مدنیت جدیده‌یی وضع ایچون خصائل عسکریه طرف جلیل سبحانیدن باقرآن اصل تعلیم بیورلمش ایسه علوم ومعارفلك قدر وقیمتی نفع واهمیتی وحتی اس الاساسی دخی اویله‌جه تعلیم بیورلمشدرده اهل اسلام ملکت مادیه‌یی تأسیسلرینی متعاقب ملکت معنویه اولان معارفه دخی مسارعت ایلمشلردر . جهاد مفروضات اسلامیه‌دن اولدیغی کبی علوم دخی فروضات اسلامیه‌دندر .

هله اسلامك علومده ترقیسنه متناسباً آیاق طاقی صنفنه مخصوص اولان خیالاتی ترك ایله حقایق علمیه وحکمیه‌یی ترجیح

ایلدکارینه دائر درایه‌رك سبویلدیکی سوز
عادتا مستجلب تبسم اولقده دره اسلامك
قبول ایلدیکی حقایق علمیه وحکمیه فیوضات
قرأنیه‌دن بشقه هیچ بر شی دکلدر ●
اسلامده هیچ بردستور حکمت یوقدرکه
طوغریدن طوغری‌یه حکمت قرأنیه‌یه
مستند اولمسون ● آیاق طاقمی صنفنه
مخصوص اولان خیالات هانکی خیالات
اوله‌بیلور ؟ خیالات صابئیه ایسه آنی
اسلام صوك نقطه‌سنه قدر محو ایتمشدر ؟
فائی اللهدن بشقه کیمسه‌نك بیله‌میه‌جکی
وخسوف وکسوف آیات الهیه‌دن اولوب
نه برکیمسه‌نك ولادتنه ونه‌ده وفاتنه دلالت
ایلیه‌میه‌جکی وسحر وکهانتك بعدما
ابطال وتحریم ایلدیکی کبی احکام ایله

ظنون باطلهٔ جاهلهیی تماميله محو ايتمشدر.
سدن اسلامده عندالاسلام آياق طاقى
وآنلرك خيالاتى كبى شيلر نصل تصور
وتخيل اولنه بيلوركه جملهسى مساوات
كامله وحقيقيه ايله مساوى بولنان اهل
اسلام اصل مشكات انوارحكمت اولان
شعلهٔ نبوتك يانده ويقيننده بولندقلرندن
اونورايله جملهسى متنور ايديلر. درايهرك
تخيل ايلديكى آياق طاقى وآنلرك ظنون
باطله وآنلرك خيالات عاطلهسى تا انتهى
يدنجى عصر هجريده بحر اطلسدن چينه
ومنجمد شماليدن اوقيانوس جنوبىيهقدر
اسلاميتك جهانه منتشر اولديغى اثناده
دون برعقيدهٔ باطلهيه تابع ايكن بوكون
دائرهٔ اسلامه كيرمش اولان خلقلك براير

کتورمش اولدقلری ظنون باطله‌دره کرا
زمانك کرك مکانك اوقسمی مشکلات انوا
نبوتدن پك بعیـد وبنـاءً علیه بوخلقـك
تنـوری پك ضعیف اولدیغی ایچـوز
یاقه‌لرینی اوخیـالات باطله‌دن قورتاره‌ما
مشلردره مع هذا براز زمان صکره آنلر
میاننده دخی علوم وحکمیات اسـلامیه‌یی
تعلم ایله تنویر فکر و نظر ایلیان علمـا
ظنـون باطـلهٔ مذکوره‌دن کنـدیلرینی
قورتاردقلری کبی همشهریلرینی دخی طریق
هدایت اسلامیه‌یه ارشاده باشلامشلردره

ایشته بوحقایق احوال صحیحه بویله‌جه
معلوم اولور ایسه درایه‌رك عندالاسـلام
ترقیات علمیه‌یه دائر ایراد ایلدیکی خصو-
صات سـائره‌یی‌ده قارئلرمز اوقودقجه

کندی کندیلرینه تنقیدایده‌رك یورییورلر.

ایشته دییورکه :

— بت‌پرستلکك تحت استیلاسنده بولنان بر یرده عربلرك قلبجی الله واحدك عزت وجلالی انتقامنی آلمش‌ایدی .. قرأنك محتوی اولدیغی قضا وقدر عقیده‌سی بونتیجه‌نك استنتاجنه زیاده‌سیله یاردیم ایتمش‌ایدی. «هیچ برکیمسه اولومنی تقدیم وتأخیره مقتدر اوله‌مز. زمان ومکان موتمزی دها ازلده جناب‌حق تعیین ایلمشدر» عقیده‌سی عقایدقرأنیه‌دن اولدیغی کبی عرب دخی برمجاز برکنایه اولان لسانیله دیرکه : « السان حکم قضاوقدردن قراراید‌ه‌مز. قضا وقدرك آتلری کیجه یوررلر. اویقوده اول جنکده اول ملك‌الموت سنی بوله‌بیلور» حضرت علی : « انسانك اموری یالکز مشیت الٓهیه‌ده اولدیغنه اطمئنانم واردر» دیمش. اصل‌الك طوغری مسلمانلر ارادهٔ الٓهیه‌یه تسلیمیتده بولنانلردر. قضا وقدرك حکمیله ارادهٔ جزئیه‌نك حکمنی « بزه رسم ویرلمشدر.

آنك رنكلريني بزقويارز» سوزيله تفريق ايدرلر.
كذلك ديرلركه : « قواى طبيعته صاحب اولمق
ايسته يورايديسه‌ك آنلره مقاومت ومخالفت تجربه
ايتميوب قواى مذكوره‌نك بعضلريني ديكربعضلرينه
مقابل كتوره‌رك برتوازن حاصل ايتملي يز » ايشته
بودرشت عقيده كندى صاحبلريني بيوك بيوك
ايشلر ياپمغه تهيئه ايلر ايدى. يأس ونوميدى يى
صبر وتحمله تبديل ايدوك موتى‌ده استحقار
ايتديرو ايدى. برعرب ضرب مثلى واردركه
« يأس حردروامید حر دكلدر» مألنده‌در. فقط
جنك وجدال عالمى كوسترمشدركه طبابت اوجاعى
تسكين وجراحلق ياره‌لرى تداوى ايدرك بوايكى
صنعت سايه‌سنده حياتى تهلكه‌ده بولنانلر تكرار
تكرار حياته اعاده اولنه‌بيلورلر. يهودى طبيبلر
قرأن كريمك اصرايلديكى قضا و قدر عقيده‌سى
عليهنه مادى براعتراض اهميتنى آلديلر. اوعقيدهٔ
شديده يواش يواش تعديل اولنوب بشريت
حالنده ارادهٔ جزؤيه‌نك دخى برحكمى اولديغى
وانسانك بعض حركات اختياريه ايله كندى

يينى بردرجه‌يه قدركنديسى تعيين ايده‌بيله‌جكى
ول‌ايدلمكه باشلاندى. بوحالده خرستيان اولان
تلر ايله مسلمان اولان ملتلر آره‌سنده اولان
نساد پك بديهى ايدى . خرستيانلر لاينقطع
داخلهٔ الٓهيه‌يى اعتقاد ايدوب جهانك برقانون
سين ايله اداره اولنديغنى دوشونمزلر ايدى.
حوال عاديه وطبيعيه‌نك جريانى برطاقم دعالرله
بادتلرله تحويل و تبديل ايده‌بيلورز اعتقادنده
بولنوب اكر بونلك ايچون ايتدكارى دعا قبول
يدليه‌جك اولور ايسه اوحالده حضرت مريمه
وياخود ذوات عزيزه‌دن بريسنه و نهايت
ره‌ليقلره توسل ايله نائل مرام اوله بيله جكلرينى
اومارلرايدى. بالفرض كندى ايتديكى دعا هيچ
بروجهله قبول ايدليه‌جك اولور ايسه پاپاسلره
وياخود معززيتلرى معلوم اولان ذواته‌مراجعت
ايدرك بونلره نذر وصدقه ايله دخى تمشيت آمال
اميدنده ايديلر. الحاصل نصارا على‌العموم جهانك
برقوهٔ فوق‌البشريه ايله هرج و مرج ايديله‌بيله‌
جكنه قانع ايديلر. اسلام ايسه تدبيرايله تقديرك

ممتنع التغییر اولدیغنه برصفوت مؤمنانه ایله‌قناعه
ایدرك دائما ارادهٔ الٓهیه‌یه گردندادهٔ اطاعه
اولورلر. برخرستیان دعا ایتدیکی زمان‌حصولن
آرزو ایلدیکی شیئی کمال سوز وگداز ایله طلب
ایدر. برمسلمان دعا ایتدیکی زمان ایسه طرف
الٓهیدن نائل اولدیغی شیئه مؤمنانه برصورتده
تشکرده بولنور . گرك اسلام گرك خرستیان
هرایکیسی هندلیلرك تفکرات متحیرانه‌لری برینه
کندی دعالرینی اقامه ایدرلر. بر خرستیانك
اعتقادینه‌کوره جهانك ترقیسی برچوق‌ظهورات
متخالفهٔ غیر مترقبه‌نك وقوعلریله موجب تعجب
اولملرندن عبارت اولوب برمسلمانه کوره بوحال
برطاقم مؤثرلرك‌تأثیراتی اسبابیله‌وقوعه‌کلمکده‌در.
برجسمك حرکتی دائما آندن مقدم دیکر بر
جسمك حرکتی مقتضاسیدر. افکار و مطالعات
دخی بویله کندیلرندن اول متحصل اولان دیکر
افکارومطالعاتك نتایجیدرلر. وقوعات تاریخیه‌نك
هر بری کندیسندن اول بر بشقه وقعهٔ تاریخیه‌نك
نتیجهٔ حاصله‌سیدر. انسانك کندی برایشی بیله

ندن اولكی برایشنك نتیجهٔ ایجابیدر. تاریخ نوع
مرده هیچ برشی یوقدرکه وقوعندن اول اسباب
وجبه‌سی طرفندن تهیئه ایدلمش اولمسون. بونلر
ب وقوعات سابقه‌نك منع حصولی غیر قابل
نتضیات منطقه‌سیدرلر. قضا وقدر دنیلن شی
آلتون زنجیردرکه هروقعه آنك برخلقه‌سی
بمکدر. بوخلقه من‌الازل کندی مقامنه‌معیندر.
. بودنیایه بلا اختیار کلوب بلا ارادهٔ آندن
یقیورز. بوحالده شوعالمده هیچ برشی یاپمقلغمز
زم کلیوب قوللرمزی قاوشدیره‌رق احوال
قوعاته منتظر اولملغمز لازم کلور.
بز دیه‌وررز که :

— درایه‌ر شو سوزلرك کافه‌سنی
ریا حکمت اسلامیه‌یی تصویر یولنده
ویلیور. مسلمانلرك نظرینه بونلر پك
ریب کورینورلر. اوقدرکه درایه‌رك برر
جملهٔ عطفیه‌صورتنده سویلدیکی بوسوزلری

خلاصهٔ حکمت اسلامیه اولمق اوزر
سویلدیکنی بر اخطار ایتمامش اولسه‌ایدی
اویله اولدقلرینی قارئلرمز مطلقا اکلایه
مزلر ایدی. بوحکمتلر ایچنده « وان لیس
للانسان الا ماسعی » و « فمن یعمل مثقال
ذرة خیراً یره ومن یعمل مثقال ذرة
شراً یره » کبی انسانك خیر وشر کندنده
محصول سعیندن بشقه بر شی انتظارند
بولنمامسی وبونکله برابر کندی مساعیسنك
مثمر یتی هپ الطاف الهیه‌دن اولور
غیرتده قصورایتمدکدن صکره اللهه متوکل
اولمسی لازم کله‌جکی نصایحه اونوتامشدر
بر حکمت بر عدالت کبی ایکی کفه‌لی
بر میزان ایله طارتلمق لازم کلدیکی
حالده درایه‌ر یاکز تسلیمیت کفه‌سنی

رائه سـی و غیرت کفه‌سنی اونوتمش
لکدر . ینه کندیسی دییورکه :

— معیشت شخصیه خصوصنده شو افکار
عقاید حاصل اولدیغی کبی عالمك تشکلات مقا.
یه‌سی امرنده دخی قرأن برطاقم صورتلربیان
مشـدر. بیانات قرأنیه‌یه نظراً بودنیا دوز
مربع الشکل بر یر اولوب اطرافنده بر طاقم
غلر یوکسلورکه بوطاغلر ارضی کوکلره تعلیق
ون روابط خدمتنی کوررلر وکوکلری استحمال
ن دیرکار دخی بونلر اولورلر. کوك دیدیکمز
عظیم قبه‌نك بیرتقسز قیرقسز اوله‌رق انشاسیله
ت رأسـمزده شعشعه نثار تشکل اولدیغی
رمه‌رك قدرت الٓهیه‌یه حیران قالملی یز. برنجی
ت سمای ارضینك اوسـتنده یدی قات کوکلر
اسا بولنوب بونلرك الك اوست قاتنـده غایت
ری مقیاسده برانسان شکل وصورتنده اوله.
حالده جناب حق تختنك اوزرنده اوتورمقده
توریه‌نك اسکی قراللری کبی آیاقلری التنده قنادلی
غه‌لر دخی یاتمقده‌دو.

بز دییوروزکه :
— درایه‌رك روایتنه کوره شو معلوما
دخی اخبارات قرأنیه‌دن ایمش. کولیک
قرأن عظیم الشانده بویله شیلر اولمدیغ
و آنده‌کی خبرلرك بوکا مشابه بیله بولنمد
یغنی و طوغریسی نه‌دن عبارت اولدیغ
ایراد ایله بونلری رد وابطاله بیله لز
کورمیورز . مکاندن منزهیتی ینه قر
ایله ثابت اولان حق سبحانه وتعالی‌حض
تلری حقنده بوصورتله تعیین مکان اسا
مدن بشقه‌لرینك خیالاتیدر . درای
بونی قرأنه اسناد ایده بیلدکدن صکر
عقلنجه بوبابده اسلامی قرأندن آییرییور
دییورکه :
— بویولده‌کی فکرلر اسلامیته‌ده مخصو

رلیوب انسانك ایلك ترقیات ذهنیه‌سی مراتبنده
ائما حصوله کلن شیلردر. افکار مذکوره انوار
سارفله تنور ایدن مسلمانلر نزدنده دها فنی
دها طوغری دیکر بر طاقم فکرلرله تبدیل
لندیلر. فقط بو تبدل خرستیان مملکتلرنده
لدیکی کبی دائما طرف الٓهیه‌دن وحی اولنان
یلری محافظه غیرتنده بولنانلرك مقاومتلرینه
غما وقوعه کلور. بونك کبی خلیفه مأمون ارضك
یتی اوکوندیکی زمان ارضك بردرجه‌لك مسا-
اسنده‌کی انحنایی مساحه ایتملرینی کندی مهند-
لرینه امر ایلدی . مسلمانلرك الك مشهور
لماسندن اولان ساقی الدین خلیفه‌نك بو امرنده‌کی
بالی اوتنه‌یه قویه‌رق اهل ایمانك اعتقادینی
ضلال و فکرلرینی توهمات فلسفیه ایله اضلال
ده‌جك اولان بو تشبثك جزاسنه مأمونك دوچار
له‌جغنی اعلان ایلدی. مأمون امرنده اصرار ایله
راحمر کنارنده وصنعار چولنده بر اسطرلاب
اسطه‌سیله قطب ارضینك افقدن بردرجه ارتفا-
ی مساحه ایلدیلر. بو درجه‌نك مبدئی ایله منتهاسی

مابیننی اولچەرك ایکی یوز بیك ذراع هاشم
اولدیغنی کوردیلر. بعده قوس مذکور اوزرینه
تشکل ایدەجك برکرەنك محیطنی حساب ایدوب
یکرمی درت بیك انکلیز میلی اولمق نتیجەسنی
استحصال ایلدیلرکه حقیقتدن پك دە اوزاق دکلدر
لکن کریت ارض بویله یالکز برمساحه ایله قطع
تحقق ایدەمیه جکندن خلیفۀ مشار الیه کوفه طرفلرنده
ایکنجی برمساحەیی دها امر ایلدی. مهندسلر
برنقطەدن ایکی قسمه آیریلوب برقسمی شماله دیگر
قسمی جنوبه طوغری برر درجەلك برر قوس
اولچدیلر. بو صورتله ایکی درجەلك برقوس
اولچلمش اولدی. اکر بونلرك واحد قیاسی
اولان ذراع « ذراع سلطانی » دنیلن اولچی ایسه
اوزمان بردرجەنك طولی برثلث میله قدر تقریبا
طوغری اولچیله بیلدی. مساحات مذکوره نتیجه
سنده خلیفه دخی ارضك کریتنه قناعت ایلدی
دقته شایان برشیدرکه عربلرك تعصبی پك چابوق
مندفع اولەرق تتبعات فنیەیه کیرشملرینی منع
ایدەمدی. بادیٔ امرده قرآن ادبیات وعلوملا

بسنه إيقاع سد ممانعت ايلمش ايدى. حضرت
. كندى كتابى كتب ممكنه نك الك بيوكى اولق
ا ره ميدانه قويه رق بونى نبوت ورسالتنك الك
وك برهانى اولق اوزره ايراد ايلمش ايدى.
آل وفاتندن يكرمى سنه صكره سوريه ومصر
واطوليده اجرا اولنان تجربه لر جالب انظار
انكار اولوب خليفه حضرت على هرنوع آثار
ايه نك تتبعنى تشويقه باشلامش ايدى. حكومت
يه نك مؤسسى اولوب ٦٦١ سنۀ ميلاديه
ده حكومت ايليان حضرت معاويه خلافتى
ورت اصليۀ انتخابيه سندن صورت ارثيه يه
ويل ومركزينى ده مدينه دن شامه تبديل ايدرك
راده اسباب دارات وسلطنتى سراينه ادخال
ش ايدى. بوذات او شدتلى تعصبى بالتعديل
بياتك محبى و حاميسى اولمق اوزره ميدانه
يقدى. خليفۀ ثانى حضرت عمرى زيارته كلمش
لان برعجم ساترايى مدينه ده مشاراليهى مسجدك
دبانلرى اوزرنده ديلنجيلر ميانده اويوربولمش
دى . حالبوكه معاويه نزدينه سفارتله كان

اجنبیلر عرب طرزمعماریسنده یاپلمش وچیچکار
وفوارهلرله مزین باغچهلرله احاطه اولنمش
سرایه ادخال ایدلدیلر. حضرت محمدك ارتحالند
برعصردن آز زمان صكره باشلیجه آثار یونان
عرب لسانه نقل اولندیلر. ایللیاد و اودیس
كبی منظومهلر یالكز علمانك قرائتلرینه مخصوص
اولمق اوزره سریانی لسانه ترجمه اولندیلر
زیرا بونلرك حاوی اولدقلری مناقب اساطیر
قارئین اسلامیه ایچون براز تهلكهلی كوروندی
عن ٧٥٣ الی ٧٧٥ خلیفه منصور مركز خلافت
بغداده نقل ایتدیردی كه آنی برشهر عالی حال
قویمش ایدی. علم هیئتی تحصیل ایچون پك چوق
زمان صرف ایدوب بر حقوق برده طبابت
مكتبی تأسیس ایلدی. حفیدی هارون الرشید
٧٨٦ سنهٔ میلادیهسنده آنك اثرینی بالاحیا
بتون ممالك اسلامیهده جامعلریانه برروده مكتب
یاپلمسنی امر ایلدی. لكن عن ٨١٣ الی ٨٣٢
خلیفه المأمون علوم اسلامیهیی درجات ترقینك
قصواسنه واردیروب شهر بغدادی علوم و

لك دخی مركزی حالنـه قويتی ايچون اورايه
چوق علما جلب واوراده بر چـوق كتابلر
م ايلدی. علوم و معـارف ايچون بوذوق بو
رت دولت اسلاميه‌نك انشـقاقات داخليه ايله
ج قسـمه منقسم اولديغی زمان دخی دوام
ـی. آسياده عباسيلر مصرده فاطميلر اسپانياده
ـيلر يالكز حكومتجـه رقابت و مسـابقه‌ده
بوب علوم ومعارفجه دخی رقابت و مسابقه‌يه
نديلر . ادبيـات خصوصنـده عربلر ذهنـه
كينلك ويرن هرشيئی سورلر ايدی. بالآخره
رن ملـل و اقوامك يتشـديرمش اولدقلری
مرلرك مجموعه‌دن زياده شعرانك كنديلرندن
مش اولمسيـله افتخار ايلديلر. علومده دخی
ملته تفوق ايتديلرايسه‌ده بوتفوق يونانستانك
وپا قسمندن آلدقلری اصول معارف ثمره‌سی
يوب اسكندريه‌ده بولنان يونانيلردن آلدقلری
ول سايه‌سنده ميسراولدی. مجادلهٔ بيهوده‌نك
ه‌سی اولميوب اصل فائده تتبعات عميقه ايله
و عرفان جهتنـده اولديغنی اكلاديلر. ذاتاً

تجربه ایله اشتغال آنلرك مقتضای استعدادید
حساب ایله هندسه‌یی منطقك مفتاحی عد ایتدی
ما کنه وفن جریان میاه و فن مناظر حق
یازدقلری کتابلرده کوریلیورکه هر مسئله‌نك
تجربه وبعض آلات فنیه واسطه‌سیله اثب
موفق اولمشلردر. ایشته عربلری کیمیانك موجد
ایدن وتقطیر تحلیل تخلیط وتصفیه ایچون بو
آلتلری ایجاد ایتدیرن وآنلری اهل هیئت
نتدیران وکونش ساعتی واسطرلاب کبی آ
پیدا ایتدیروب کیمیاده قوللانمق ایچون حس
ترازولری وطوغری درهملری و بغداد وقو
وسمرقند رصدخانه‌لرنده کورلدیکی وجهله تس
حساب جدوللری یاپدیران و هندسه‌ده او
ترقیلرینی موجب اولوب مثلثاتی وعلم جـ
ایجاد ایتدیرن واصول هندیهٔ تعداد وتر
قبوله لزوم کوسترن شی هپ بو تجربه و
قاعده‌سیدر. یعنی فلاطونك مؤثردن
انتقالدن عبارت بولنان قاعده‌سنی التزام ایتمـ
ارسطونك تتبع آثار ایله آندن مؤثره ا

عده‌سنی قبوللری سایه‌سنده اوموفقیات عظیمه‌یه
لهر اولمشلردر.
بز دیبورزکه :

— یالکز مقدمه‌ده بر قاچ جمله‌سندن
عدا دراپه‌رك عندالاسلام ترقیات علمیه
اله اشتغاله دائر اولان دیکر سوزلری
وغریدر. قیود صحیحهٔ تاریخیه‌یه حرف
رف موافقتی کندیسی ده ادعا ایده‌من
سه‌ده مخالفت دخی بر صورت مهمه‌ده
لدر .. اما انوار معارفله تنور ایدن
سلمانلرك احکام قرآنیه‌دن دها فی
ها طوغری دیکر برطاقم فکرلره تبدل
لدکاری قضیه‌سی طوغری دکلدر. قرآن
ئلیم الشانك اس الاساس حکمتی علوم
یحه اوزرینه مستند بولنوب بعضاً تمامی

تمامنه موافق دوشمیان نقطه‌لرده ایسه
یاکلشلق احکام قرآنیه‌ده دکل علوما
هنوز اودرجهٔ صحته وارهمامسنده‌در. اصل
صدر اسلامده کوریلان مباینتلرك برچوغ
زمانمزه طوغری حصوله کلن کشفیا
فنیه ایله موافقته تبدل ایلمشلردر. طرف
السمیدن وحی اولنان شیلری محافظه غیرتند
بولنانلرك مقاومتلرینه رغم غیرتی اسلامد
هیچ برفرقه‌ده کورلمامشدر. اوروپالیلر
« آنتی قله‌ریقال » دیدکلری فرقه کی
برفرقه بین الاسلام کورلمامشدر. زیر
احکام قرآنیه‌یی تفسیرده مفسرلك شرائط
جامع اولان هرکس سربستدر. هرمفس
دخی احکام مذکوره‌یی کندی مرتبه
عرفاننه کوره تفسیر ایدرلر. مفسرلك

ائطی جامع اولمقدن مقصد کتاب
ی بی خود بخود تفسیردن اهل وارباب
یانلری منعدر. زیرا یهودیت ونصرا
ی دوچار اولدیغی تحریفات اسبابنك
ی کتاب الهی یی بویله هرکسك کندی
یله تفسیر ایتمسی قضیه‌سی اولدیغندن
ای اسلام اول باول احکام قرآنیه‌یی
لمغه مدار اوله‌جق علوم شریفه‌ده
ولی پیدا ایتمینجه رأی خودیله تفسیر
ه جسارت ایده‌جك اولانلری منعده
ت بولمشلردر. اما شرائط مذکوره‌یی
م اولدقدنصکره هرکس کندی علمنه
انه کوره بر آیت کریمه‌یی تفسیر ایده
. مثلا «سبع سموات» مسئله‌سنی
ن و قوزموغرافیایه واقف اولمیانلر

صـوغان قاتمرلری کبی بر بری اوزرینه
موضوع وحرق و التیام قبول ایتمز قبه
اولمق ارزوره تفسـیر ایلدکلری کبی هیئ
و قوزموغرافیـایه واقف اولانلر بونا
مقصد افلاك سیارات سبعه اولدیغنی حـ
ایلدکلری حالده نه ایلك مفسرلره ر
ایتمش ونه ده حقـائق قرأنیه‌دن خارج
چیقمش اولمزلر . متصوفه ایسـه هیـ
وقوزموغرافیـایه دخی واقف اولدقلـ
حالده سموات سبعه‌دن مقصد یونان قـ
زماننده‌بری کلکده بولنان غیر قابل حـ
والتیام قبب سبعه اولمیه‌جقلری کبی سیار
سبعه فلکلری دخی اولمیوب بلکه بونـ
تربیهٔ معنویه‌جه احوال قلبیه‌دن عبـا
بولندقلری بنه قناعت ایلدیلرکه آنلر حـ

كرسی دخی قلب انسانیده بولەرق كائنات
زدنده معروف اولدیغی حالده حق معرفتی
اهلندن بشقه سنه معلوم اولەمیان جناب
اجب الوجودك دخی قلب انسانده
آرانمسی لازم كله جكی تعلیمنه تابع اولورلزده
ه قبب سبعه نه ده افلاك سبعه قائللرینه
ه رغم ایتمش اولمزلر و حقایق معنویه
رأنیه دن ده تباعد شویله طورسون بالكه
حقیقت شناسان لدنیات نزدنده اصل
حقایق قرأنیه یه بونلر واصل اولمش
كوریلورلر . اما بودرین وانیجه بحثلره
سلامدن بیله پك چوقلر ینك وقوفی
ولمدیغی حالده بر آمریقالی پروفسورك
ونلره عدم وقوفندن طولایی معذوریتی
ائما تسلیم اولنور . بناء علیه نوبت

کلام ینه کندیسنه و یریلور . ایشـ
دییورکه :

— ایمدی اولجه خبر ویردیکم بیوك کتبخـ
نه‌لری تشکیل ایچون کمال غیرتله کتاب جمعـ
باشلاندی. روایته کوره خلیفه مأمون بغداد
یوز دوه یوکی یازمه کتاب جلب ایلدی . رو
شرق ایمپراطوری اوچنجی میشل ایله عقـ
ایلدیکی معاهده‌نك شرائطندن بریسی‌ده استـ
نبول کتبخانه‌لرندن بریسنی خلیفه‌یه ویرمل
ایدی . بوکتبخانه‌ده برچوق خزائن علمیـ
میاننده بطلمیوسك ریاضیهٔ فلکیه‌یه دائر اولا
کتابی‌ده بولندی‌که مأمون آنی فی‌الحالی عربی
ترجمه ایتدیروب « المجسطی » تسمیه اولندی
بالآخره کتاب قوللقسیونلرینه او درجه‌لرد
اهمیت و یرلدی که قاهره‌ده برکتبخانه‌ده جـ
اولنان یوز بیك جلد کتاب هپ برقطعه‌د
یازیلوب برشکل وصورتده تجلید ایدلمشلرایدی
بونلردن التی بیك بش یوز جلدی یالکز هـ
طب وعلم هیئته دائر ایدیلر. مصرده مقیم طلبـ

ومه بونلردن اعاره ايلمك نظاماً جائز ايدى.
راده ايكى قطعه دخى كره واردىكه بر يسى
وم كموشدن وديكرى برنجدن ايدى. روايته
ره برنجيسى بطلميوس طرفندن انشا ايديلوب
قورون » دنيلن مسكوكات نوعندن اوچ بيك
اونه مال اولمش ايدى. برازصكره اسپانياده
لفانك كتبخانه سنده التى يوز بيك كتاب جمع
لنه رق يالكز قاتالوغى (دفترى) قرق درت
لد تشكيل ايلمش ايدى. بوندن ماعدا اندلسده
كرى يتمش كتبخانهٔ عمومى ايله بر چوق دخى
صوصى كتبخانه لر وار ايدى. روايته كوره
ره بخارا شاهى طرفندن دعوت اولنان بر
لم دعوته ابتدن اعتذار ايدرك سببى اولمق
زره دخى كتابلرينى نقل ايچون درت يوزدوه يه
تاج اولديغنى بيلديردى. هر كتبخانه ده استنساخ
رجمه ايچون بر دائرهٔ مخصوصه وار ايدى.
لباى نسطوريه دن هونيان بغدادده كتب
تنساخ وترجمه سى ايچون بر دائره آچه رق
٨٥ سنهٔ ميلاديه سنده ارسطو و فلاطون

وابپوقراط و غالیه‌نك آثارینی ترجمه و فرو
ایتـدیرر ایدی. متون جهتنه کلنجـه مبا
مه‌ینه‌یه دائرمتنلر تألیفی مدارس معلملرینك عا
ایدی. هرخلیفه‌نك برتاریخ نو یسی وارايد
خیالات ادبیه‌یه عربلرك درجهٔ استعدادینی د
الف لیله کبی رومانلروحکایه‌لر کوسترر. تار
فقه سیاسیات حکمت تراجم احوال وآت ود
تربیه‌سی کبی مباحثك کافه‌سندن بحث اوا
ایدی. امرتألیف بالکلیه سربست اولوب یا
نه‌دن صکره ساده کتب دینیه‌نك نشری ایچ
مساعدهٔ مخصوصه استحصالی لزومی میدانه چیقد
جغرافیـا و ایسـتاتستیق وطب وتاریخ والس
اجنبیه‌یه دائر تألیفات نافعه کیتدکجه چوغال
ایدی. محمد ابوعبدالله نام مؤلفك برده آنسی
به‌دیق قاموسی وار ایدی. کتـابلرك کاغدا
لکه‌سز غایت بیاض اولمق ورنکارنك مرّ
برصورت لطیفه‌ده قوللانلمق سرلوحه‌لر تذه
ایدلك کتابه‌لر تزیین اولنمق مراقنده عربلر
ایلرویه کیتدیلر. دولت اسلامیه هرطرفده مک

مدرسه‌لر تأسیس ایتدی. مغولستانده تاتارستا-
نده مرا کشده فاسده اسپانیاده مکاتب ومدارس
تأسیس اولندی . وسعتجه روما ایمپراطورلغنی
کچن بودولتك سمرقندکی براوجنده بررصدخانه
واسپانیا کبی دیکر اوجنده ژیرالدکبی دیکر
بررصدخانه‌وار ایدی علومه ایدیلن حمایه حقنده
مورخ ژیبولد دیورکه : « امرا خلفایه رقابت
ایدرجه‌سنه معارفی تشویق ایدرك سمرقند
وبخارادن فاس وقوردویه قدرعلوم ذوقنی نشر
ایلمشلردر. سلاطیندن برینك وزیری بغدادده
برمدرسه انشاسی ایچون ایکی یوز بیك آلتون
قوروب صرف ایدوب سنوی اون بش بیك
دینارایرادکتوره جك اوقاف دخی تعیین ایلدی.
اوراده فقرا اولادندن شهزادکانه وارنجه‌یه
قدر دائما التی بیك طلبه بالاجتماع نعمت علومدن
متنعم اولورلر ایدی. فقرای طلبه‌یه اعانه اولنوب
معلمینه مستوفا معاشلرویریلورایدی. هرمملکتده
کتب ادبیه‌نك استنساخی هم ادبانك احتیاجنه
همده زنکینلرك تفاخرینه خدمت ایلر ایدی »

مكتبك اداره‌سی سر بستیٔ افكار مقتضاسنجه
بلافرق نسطوریلره یهودیلره‌ده حواله اولنور
ایدی. برعالمك هانكی دینده و هانكی مملكتلی
اولدیغی دوشونلمیوب یالكز مرتبهٔ عرفاننه باقیلور
ایدی. خلیفه مأمون « جناب حقك اك منتخب
واك نافع خدمه‌سی عمرلرینی قوای طبیعیه‌لرینك
توسیعنه صرف ایدنلر یعنی انوار علومی ار باب
وطالبه‌سنه اشراق ایتدیرنلردر. اگربونلراولماسه
جهان ظلمات جهالت و وحشته مستغرق اولور
ایدی » دیرایدی. مصر مكتب طبیه‌سنك ارائه
ایلدیكی مثال اوزرینه دیگرمكاتب دخی شاگردانك
شدتلی امتحانلره تابع طوتلمسی اصولنی قبول
ایلدیلر. بالآخره اجرای طبابتلری بو امتحانه
وابسته قلندی. اوروپاده بویولده‌كی مكاتب طبیه‌
نك برنجیسی ایتالیاده سالرنوشهرنده ینه عربلرك
تأسیس ایلدیكی مكتبدر. برنجی رصدخانه اولمق
اوزره اسپانیاده سه‌ویل شهرنده‌كی رصدخانه‌یی
دخی عربلر تأسیس ایتدیلر. بو ترقیات عظیمهٔ
علمیه‌نك هرجهتنی حكایه ایده‌جك اولسه‌ق بو

كتابك حدودی خارجنه چیقارز . علوم عتیقه
لك زیاده توسیع اولندیلر. بو صورتله علوم
جدیده تولد ایلدیلر. هندلیلرك ساب‌ده اصول
رقیملری اوروپایه ادخال اولندی. بو اصول فکر
بشرك نه کوزل ایجادیدر که اعداد بی نهایه‌یی
بالکز اون اشارتله ترقیم ایتدیره‌بیلور. بونلرك
هر برنده حقیقی و اضافی اولمق اوزره ایکی
قیمت بولنوب هردرلو معادلات حسابیه‌یی حلده
بیوك سهولت کوسترر. اعداد مجهوله اوزرنده
اجرای عمل ایدن ویاخود مقادیر حسابیه وهند-
سیه آره‌سنده کی نسبتلری آراشدیران علم جبری
دیوقانتك حبس ایتمش اولدیغی دائره‌دن چیقا-
روب بر علم مستقل صورتنده تشکیل ایلیان
عربلردر. محمدبن موسی ایکنجی وعمربن ابراهیم
اوچنجی درجه معادله‌لرینك حلی یوللرینی کشاد
ایلدیلر. مثلثاته بوکونکی حال وصورتی ویرن
یعنی آنی بر فن مستقل ایدن دخی عربلردر .
سالف الذکر موسی مثلثات کرویه حقنده برکتاب
تألیف ایلدی. البغدادی دخی علم مساحهٔ اراضی

حقنده اوقدر مكمل براثر ميدانه قويدى كه بك چوق كيمسه‌لر بونى عن اصل اوقليدك تأليفى اوله‌رق غائب اولمش بولنان براثرك قوپيه‌سى ظن ايتديلر. علم هيئته كلنجه اجرام سماويه‌نك يالكز قاتالوغنى دكل خريطه‌سنى دخى ياپوب برنجى درجه‌ده‌كى اجرامه بررا‌سم تسميه ايتديلركه حالا دخى كرهٔ سمالرمز اوزرنده اواسملر كورلمكده‌در. اولجه سويلديكمز وجهله ارضك بر درجهٔ تقوسنى اولچه‌رك جسامت كرهٔ ارضى بولديلر. كرهٔ قمر وكرهٔ شمسك حركاتنى صحتله كوستررجداول نشر ايدرك سنهٔ شمسيه‌نك مقدارينى ونقاط اعتداليه‌يى تعيين ايلديلر. البا‌تنيوس نام مؤلفك « علم اجرام سماويه » نام اثرينى هيئئ مشهورلاپلاس حرمتله ياد ايديور. لاپلاس ١٠٠٠ سنهٔ ميلاديه‌سنده مصر خليفه‌سى اولان حاكمك منجمى ابن يونس نامنده براهل هيئتك اثرندن بعض پارچه‌لرى ايراد ايليوركه بونلر خسوفلره كسوفلره نقاط اعتداليه وسائره‌يه دائر المنصور زماننده‌نبرى اجرا ايديلن رصداتى حاوى اولوب كرهٔ سمانك

تحولاتی حقنده ارباب هیئتك افکارینی زیاده‌سیله تنویر ایلمکده‌در . عرب اهل هیئتی آلات رصدیه‌یی دخی تصحیح واکماله غیرت ایتدیلر. اوقاتی اولچمك ایچون درلو ساعتلر قله‌پسیدرلر ایجاد ایدوب بوبابده ایلك پاندول استعمال ایدنلر کندیلری اولدیلر. علوم تجربیه‌ده کیمیایی کشف ایتدیلر. آسید سولفریق وآسید نیتریق وآلقول کبی برطاقم مواد کیمیویه آنلر طرفندن اختراع اولندیلر. بوعلمی طبه دخی تطبیق ایله فن اسپنچاریدن ایلك کتابی عربلر تألیف ایدوب ادویهٔ معدنیه ترکیباتی‌ده آنلر بولدیلر. مقانیق علمنده اجسامك سقوطی قانونلرینی تعیین ایلدکاری کبی جاذبه‌یی دخی طانیمغه تقرب ایلدیلر. بوعلمك قوا وحرکات قوادن باحث اولان دینامیق قسمنده دخی مهارت قازاندیلر. علم احوال میاهده ثقلت اضافیه جدوللری تنظیم ایدرك هانکی جسملرك صویه باطوب هانکیلرینك یوزدکاری حقنده کتابلر یازدیلر . بحث رؤیتده یونانیلرك قاعده‌سنی بر عکس ایلدیلرکه اشعهٔ رؤیت کوزدن اجسام

مرئيه‌یه طوغری كیتمیوب اجسام مرئیه‌دن كوزه طوغری كلدیكنی اثبات ایلدیلر. ضیانك انعكاس وانحلالی عجیبه‌سنه دخی واقف ایدیلر. هوای نسیمه‌دن مرور ایدن شعاعلرك خطوط منحنیه ترسیم ایلدكارینی الحازن كشف ادوب شمس ایله قمرك هنوز افق شرقی اوزرینه چیقمزین وافق غربیدن باطدقدن صكره بیله كوزلرمزه كوزو كلدكارینی اثبات ایلدی. علوم ایله اشبو اشتغال عظیمك تأثیرات حسنه‌سی او زمانلر صنایع اوزرنده‌ده كوزلدی. صولرك سقی اراضی امرنده حسن اجراسی وكوبره‌لرك ترلالره حسن تقسیمی وحیوان بسلنمسی و نظامات زراعتك اصلاحی پرنج وشكر وقهوه زرعنك تأسیسی كبی خصوصاتده شو ترقیات علمیه‌دن بیوك استفاده ایلدیكی كبی یوك وپاموق وایپك منسوجاتی خصوصنده دخی دلالات علمیه‌دن پك چوق استفاده ایلدی. قرطبه و مراكشده انواع كاغد اعمال اولنوب دریلر دباغت ایلدی. معدنلر اریتیلوب عملیات معدنیه اكمال اولندی. والحاصل چالیشقلق

ومقراصجیلق صنعتنده‌کی ترقیاتیله تولد (طایطاله) شهرت کسب ایلدی . عربلر شعر و موزیقه‌نك دخی پك زیاده محبی اولدقلرندن ذهنه کشا ایش ویرن بو اکانجه‌لری‌ده ترقی ایتدیردیلر. اوروپالیلره شطرنج اویونی‌اوکرتن وروماتلر ذوقنی‌اذاقه ایدن عربلردر. ادبیات حکمیه کبی دها درشت پروادیدن‌ده ذوق آلورلر ایدی. اقبال وعظمت بشریه‌نك عدم ثباتنه و اعتقادسزلغك نتایج وخیمه‌سنه وثروت وسامان سوداسنه وعالمك مبدأ ومعادیه دائر پك حکیمانه اثرلر پیدا ایتدیلر. بعض عالی وعمیق مطالعهٔ فلسفیه واردرکه اوروپا وآمریقالیلرك طبیعتلرینه سانح اولمش ظن اولنور ایکن بونلر عرب آثارنده کوریله‌رك تعجب اولنور. ازجمله « ئه وولوسیون » یعنی تکامل قاعده‌سی بویله‌درکه ذوحیات اولان مخلوقاتك نصل تدریجی استکمال خلقت ایلدکده بولندقلری عصرمز کشفیاتندن ظن اولنور ایکن بونلرك عرب مکتبلر- نده تدریس اولندقلرینی کورمشزدر. حتی آنلر قانون تکاملی غیرعضوی مخلوقاته ومعدنیاته قدرده

تعميم ايدرلر ايدی . كبريت اتمز ديدكلری شی اجسام معدنيه‌نك تشكلات تدريجيه‌سندن عبارت كوريلورايدی. الحازنی ديبوركه : « فرقهٔ جاهله آلتونك بالتدريج حصوله كلمش بر جسم معدنی اولديغنی علمادن ايشتدكلری زمان ظن ايمشلردركه آلتون ديكراجسام معدنيه مراتبندن كچه‌رك او مكملیتی بولمش يعنی آلتون اولا قورشون بعده قالای وبرنج وكموش مراتبندن كچه‌رك نهايت آلتون اولمشدر. بونلر بيلميورلرايدی كه حكمانك شو سوزی انسانلر حقنده دخی اولديغی وجهله آنلر بوكونكی بولندقلری حاله ترقيات تدريجيه ايله كاوب يوقسه تبديل صورت طريقيله كلمامشلردر. كذلك انسان دخی اوكوز وبعده اشك وآت وميمون مراتبنی كچه‌رك انسانلق مرتبه‌سنه كلمش اوليوب بلكه صورت ابتدائيهٔ انسانيه‌سی تكامل قاعده‌سيله مرتبهٔ حاضره‌سنی بولمشدر »

بز ديبورز كه :

— درايه‌لك دردنجی بابی بوراده

رسیدهٔ حد ختام اولمشدر. اهل اسلامك
ترقیات علمیه‌یه سبق ایدن خدمتی حقنده
درایه‌رك ایراد ایلدیکی خلاصهٔ تاریخیه‌یه
علاوه ایده‌جك چوق سوزمز یوقدر. بز
شواثر ایله برابر بریاندن دخی برتاریخ علوم
یازمقده بولنمدیغمزدن بوکا دائر ایرادی
لازم کلن تفصیلات ایچون قارئلرمزی
اورایه ارجاع ایلیه‌جکز. بوراده یالکز شونی
اخطار ایده‌جکزکه درایه‌ر ترقیات علمیه‌یه
ایدیلان بو خدمات عظیمه‌یی منحصراً عربلره
اسناد ایتمکله ایجه برخطاده بولنیور. کرد
وترك وعجم عنصرلرینك بو خدمتلرده‌کی
اشتراك عظیمنی قاله بیله آلمیور. حال بوکه
نسبت ایدیله‌جك اولورایسه علمای اسلا-
مك اصل عرب قسمی غرب جهتی تنویر

ایدرك شرق جهتنده ایسه علمانك اکثریتی عربك غیری اولان اقوام مسلمه‌دن ظهور ایلمشدر. فقط عرب لسانی بتون اهل اسلام علم لسانی اولمق اوزره قبول ایلدکلرندن هرکس مؤلفاتنی عربجه یازمشدر. هر عربجه یازانی عرب عد ایتمك قابل اوله‌بیلورمی؟ نصلکه اوروپاده دخی هر لاتینجه یازانی ایتالیان عد ایتمك قابل اولەمز.

درایه‌رك اسلامده علومك ترقیاتنه دائر وقوع بولان اعترافاتی اثناسنده بو ترقیاتك هپ اسلامیت سایه‌سنده میسر اولدیغی حقیقتی خاطرندن بیله گچیرمیور ایدی‌یا! چونکه آنك اعتقادنجه مسلمانلر حکمت اساسیهٔ قرآنیه‌دن تباعد صورتیله

ترقیات علمیه‌یه ابتدار ایلمشلردر. حتی آثار وحیی حمایه‌ده بولنانلره رغماً بو طریق ترقی‌یه کیرمشلردر. هیهات! اکر اویله اولق لازم کلسه ایدی شعبات علومده ترقی ایدن اوروپالیلر نصل دیندن وایماندن چیقیورلر ایسه اسلامدن دخی مراتب علومدن اومرتبه‌لری بولانلرك حاشا وکلا دیندن وایماندن چیقملری لازم کلور ایدی. حمداً ثم شکراً علوم شتادن هانکیسنه دائر اولور ایسه اولسون کتبخانهٔ اسلامده هیچ براثر بولنمزکه بسمله وحمدله وصلوله وترضیه‌سز باشلانمش اولسون. علما و حکمای اسلامیه‌نك کافه‌سی تدقیقات وکشفیات علمیه وحکمیه‌لرینك نهایتنده استحصال ایلدکاری نتیجهٔ حقیقی قوت

وقدرت الهیه ایچون برمیزانِ عدیله عظمت الٰهیه‌یی او میزان ایله اولچه‌رك دها بیوك کیتدکجه بیوك کورنجه جمله‌سی « سبحان من تحیر فی صنعه العقول » خاتمه‌سیله اثرلرینی رسیدهٔ مسکین ختام ایدرلر. رحمهم الله تعالی ورضی عنهم !

بشنجی باب

روح حقنده نزاع. انتشار وارتجاع عقیده‌سی

درایه‌ر اشبو باب خامسك موادمندر-
جه‌سنی بروجه آتی خلاصه ایلیور:

— روح حقنده اورو پالیلرك تصوری —
روح وجودك شكل وصورتنه بكزر — بوبابده
شرقیونك مطالعات حكمیه‌سی — وه‌دا وبودی
دینلرینك انتشار وارتجاع مسلكنی احتوالری—
ارسطونك بو مسئلکی مدافعه‌سیله اسكندریه
مكتبی معلملرینك وبالاخره یهودیلرك وعربلرك
بو یولده ارسطویه اقتفالری — بونك اوریژه‌ن
آثارنده‌ده موجودیتی — بوعقیده‌نك قواده‌كی

تعلقات و آنك محافظه‌سی قاعده‌سیله مناسبتی — وجود وروحك اصلی ایله مختص لهی آره‌سند مقایسه — طبیعت بشریه‌یی فیزیولوژی تطبیق اوزرینه تأسیس ایتمك لزومی — مسلك ابن رشدك بو یولده‌کی بعض کیفیات اوزرینه بالابتد اسپانیا وسچلیا طریقلریله اوروپایه دخولی — مسلك ابن رشد علیهنده شدائد ممانعتکارانه‌نك تاریخی — اسلامك مسلك ابن رشده مخالفت و منازعه‌سی — یهودی حورالرینك مباینت ومخالفتلری — مسلك ابن رشدك تخریبی ایچون پاپالق‌مقامنك تشبثاتی — اسپانیاده انکیزیسیونك تأسیسی — اعتسافات مدهشه و آنلرك نتایجی — یهودیلرك وعربلرك طردی — اوروپاده مسلك ابن رشدك تخریبی — صوك واتیقان قونسیلنك قرار قطعیسی .

درایه‌ر مواد مذکوره‌نك بسط وتمهیدینه بالابتدار دییورکه :

— یونانستان قدیم ایله روما بت پرستلری

نسانك روحی شکل جسمانیسنه بکزر وتحولات
نسمانیه‌سیله تحول ایدر وآنکله منبسط اولور
یه اعتقاد ایدرلر ایدی. جهنملره ایمك مسا۔
دەسنه نائلیتلری معتقد اولان قهرمانلراوراده
بکی دوستلرینی طانیمقده زحمت چکمامشلر.
نلر یالکز شکل وسیمالرینی دکل آکتساسنی
بتیاد ایلدکلری رو بالرینی بیله محافظه ایلمکده
شلر. حیات آخرت حقنده‌کی اعتقادلری دها
تلی اولان وکنهکارلرله ثوابکارلرك مقرینی‌آب
نکاره کورییورلر اعتقادنده بولنان خرستیانلر
فکری قبول وبسط وتمهید ایلدیلر. شبهه
زلر ایدی‌که عالم آخرتده دوستلریله کوریشه
کلر ویر یوزنده اولدیغی کبی آنلرله قونوشه۔
لرذر. بوبرامیددرکه انسانلرایچون اضطرابك
الیمی اولوب مطالعهٔ موت ایله حاصل اولان
طرابی دفع ایدر ایدی. روحلرك بودنیادن
شلر یله یوم قیامتده حشرلری آره‌سنده‌کی
ن ظرفنده ارواحك نه اوله‌جقلری حقنده‌کی
ناد متعدد ومختلف ایدی. بعضلری روحلرك

مزارلر اطرافنده دورانی ودیکر بعضلری غیر
متسلی بر حالده هواده طیرانی اعتقاد ایدرلر
ایدی. اعتقاد عوامه کوره سن پیەر جنتلرك
مفتاحداری اولوب ایستەدیکی آدملری ادخال
وایستەمدکلرینی طرد ایلرایدی. فقط آنك بو
صلاحیتنه اعتراض ایدنلردخی بولنوب قیامت
و حشردن اول سن پیەر بویله برشی یاپه‌مز
دیرلرایدی. پاپا بیوك غراغواردن صکره عموم
« پورغاتوار » اعتقادلری قبول اولندی و بو
صورتله روحلره موقت برملجأ ویرلمش اولدی
اخطار ایده‌لم که :

— « پورغاتوار » دنیلن شی جنت
ایله جهنم آره‌سنده بر یر اولمق اوزره
اعتقادایدیلور. اماپورغاتوار بزم«اعراف»
دیدیکمز مقامك عینی دکلدر. اعرافك
محل جزا اولمسنه دائر خبر یوقدر. بلکه
جناب سعدینك (جوران بهشت را دوزخ

اعراف . ازدوزخیان پرس که اعراف
تست) بیتنده کورلدیکی وجهله بزم
اف بردار مکافات ایسەده آنده کی
اب تنعم جنتده کی نعم الٓهیه یه نسبتله پك
ن قالدیغندن مبادله یه راضی اولمیه جقلری
ی بولنان اهل جنت نظرنده جهنم عد
نق درجه سنده دوندر . فقط جهنم
دارالعذاب دخی اولمدیغی جهتله
تلرینك محدودیتیله برابر اهل ناره
ت کبی کورینور . بیوك غراغواره
میلاد عیسانك بشنجی عصری نهایتنه
عندالنصارا موجود اولمدیغی حالده
ن صکره وارلغی اعتقاد ایدلمش بولنان
غاتوار ایسه عادتا برنوع جهنمدر .
معنای لغویسی « محل تصفیه » دیمك

اولدیغندن دخی اکلاشیله‌جغی وجهله م
فی النـار قاله‌جق کفره‌نك للابد تعذ
ایدیله‌جکلری (آنفر) یعنی اصل جه
اولمیـوب ارباب صغائرك اوکنهلردن تص
وتجرد ایدنجه‌یه قدر توقیف اولنه‌جقلر
بر یردرکه اورادن چیقدقدن صکره
جنته داخل اوله‌جقلری اعتقاداولنور.
آدم نه‌قدر دینداراولسه وعادت نصارا
کنهلرینی نه قدرصیق اخراج ایتدیرسه
هرحالده بعض کوچك کنهلری ینـه با
قاله‌جغندن بونلرکده پورغاتوارده‌ازاله
اذهـان نصـارایه موافق کلـدیکی
ارواحك مزارلراطرافنده یاخود هوا
قیـامته قدر اوچوشـوب قاللرینه نظ
اوراده عاقبت حاللرینه منتظراً اقامتلر

ه عقوله دهاملايم كلور. سوزده ينه
پار دوام ايدييور. دييوركه:

— ارواح امواتك حياتده اولانلر نزدينه
تله مسكن قديملري اطرافنده طولاشملري
وپانك هرمملكتنده وهرزمان يالكز جهلايى
عقلايى دخى استيلا ايلمش براعتقاد ايدى.
ك اوزون كيجه‌لرنده اوجاق باشنده اروا-
كنديلريني كوستردكارى وجانيلر طرفندن
لدكارى حقنده‌كى حكايه‌لر مستعملره لطيف
رقو ويررلر. اسكى زمانده روماليلرك «لار»
لرى برطاقم ارواح طيبه وارايدى‌كه بونلر
ح حال ايله عمرچورن آدملرك روحلرى
د اولنورلرايدى. برده « لوتن »و«لاروا»
لرى ارواح خبيثه وارايدى‌كه ارباب‌فسقك
لرى صاييلورلرايدى. شوايكى صنف ارواح
سنده برده « مان » دنيلن روحلر اولوب
ايلكى فنالغى شبهه‌لى اولان شيلر ايدى.
وخصوصاتده انسانلرك شهادت وروايتلرى

مقبول اوله‌بیلورایسه الک اسکی‌زمانلره قدر وار
بر چوق روایتلر ایله ارواح امواتك مزا
وخراب حصارلراطرافنده وخالی وساکت‌یرل
آی ایشیغنده مجتمع اولدقلری حکایه اولنه‌بیلو
اوروپا ملتلری نزدنده بواعتقاد عموماً قب
اولنمسنه مقابل آسیاده‌ده بونك بشقه درلو
اعتقادلرمنتشر ایدی. یالکز آحاد ناس عند
دکل ذکا وعرفان اصحابی نزدنده‌ده منتشراول
ایدی. میلادك آلتنجی عصرنده نصرانیتکن
سی بو اعتقادلری محوه قیام ایلدی ایسه‌ده
جزؤی ویك ناقص اوله‌رق موفق اوله‌بیلد
بونلر زمانمزده برصورت ساکتانه‌ده اورو
دخی بالانتشار او قدر میدان آلدیلرکه
« سیللابوس » نام اعتقادنامه‌سنده بونلری د
حة بیانه لزوم کوروب بالاخره واتیقانقون
دخی بونلرك وخامتی کوره‌رك برنجی قرار
سنده « هرکیم ارواحه حقیقت الوهیتدن من
دیرایسه ویاخود هرکیم حقیقت الوهیت ظاه
تجلیاتی و انبساطاتی ایله اشیایه متحول

نده بولنورایسه اوكیمسه‌یه لعنت » حكمی
ن. بوقدر مهم برقراره مقابل بو بابده كی
اتك تاریخیله صورت وكیفیتنی كوز اوكنه
ك نافع عد اولنور.
زدیرز كه :
— درایه‌رك بو بابده كی تمهیداتی
یه باشلامزدن اول شوراسی محتاج
دركه یوقاروده« سیللابوس »دیدیكی
تینجه‌سی « خلاصه » دیمك اولان
اولوب حكمی ایسه عقاید نصرانیه‌یه
ف كوریلن بعض شیلری تعداد
لیك كلیساسی طرفندن رد اولنان
تكلیفاتی تبیین ایدر براعتقادنامه‌در.
ماد نامه پاپالق طرفندن صادر اولمش
ایسه لایخطی یعنی اجتهاداتنده
نمصون اولمق اوزره اعتقاد ایدلمش

بولنمق حسبیله ذاتاً صورت قطعیـ
مرعی‌الاحکام اولمق اقتضا ایدرایکن
واتیقان قونسیلنده رهابین طرفندن تصـ
ایدلمش اولمسی بونی قاتولیك مذهـ
مقررات قطعیه‌دن اولمق مرتبه‌سنه ایـ
ایلمشدر. واتیقان قونسیلی ١٨٦٩ سـ
میلادیه‌سنده عقدایدلمش اولمق حسـ
قاتولیکلرجه عمومی مجلسلرك الك صـ
دیمکدر. حتی پاپا بولنان ذاتك سهو و
دن مصونیتی مسئله‌سی اوزمانه قدر مـ
فیه اولمیوب پاپاسلردن بعضلری طرفـ
معترض ایکن پاپانك لایخطیلکنه دخـ
قونسیلده قرار ویرلمشدر. بوندن صـ
سوزی ینه درایه‌ره براقیورزکه اوـ
تمهیدات تاریخیه‌سنی بروجه آتی یوروتیـ

— حقيقت الوهيت حقنده کی فکرلر روحك
ی حقنده کی فکرلری تشکیل ایلمشدر.
انك غرب طرفلرنده بولنان اهالیٔ قدیمه
یت حقنده اویله براعتقاد پیدا ایتمشلر
که بو فکره کوره الوهیت اویله ذاتیتدن
صیتدن عاری ایدی . بونك مقتضیاتندن
ق روح حقنده دخی الوهیتدن انتشار
ارتجاع عقیده سی قبول اولنمش ایدی. بناءعلیه
حکمت دینیه سی اله اولمق اوزره بتون
شامل وموجوداتك کافه سنه نافذ برروح
اد ایدرك آنك اوزرینه ابتنا ایلمشدر.
ت مذکوره دیرکه : « اله واحدن بشقه
قدر. اوایسه روح علیة الاعلادر. آنك
طبیعیه سی روح بشرك ماهیتنك عینیدر»
کتابلری ایله مانو عقیدهٔ دینیه سی تصدیق
که روح کائناتك هر طرفنه منتشر اولان
ذکائیه و عقلیه نك برتجلیسی اولوب بو
ده ینه اصلنه ارتجاعی مقتضیدر. اکاوجود
ن مجرد نظریله باقوب ظاهرده نظرحیرتمزه

کشاده بولنان مکونات طبیعیه‌یه دخی کافهٔ
وحسنیله برابر حق تعالانك ظل قدرتی
باقارلر . وه‌دا مذهبی بالاخره بودی
اولدیغی زمان بوحکمت برقوهٔ عالیه تصو
مبدل اولوب فقط قوتدن عبارت اعتقاد
الوهیته نه‌قدر عالی اولورایسه اولسون بر
وشخصیت اسناد اولنمامشدر. اشبومذهب
اوزماندنبری نوع بشرك بربیوك قسمی ا
اجرای حکم ایلدیکی کبی حالا دخی حکمی .
الوهیت محضه اولمق اوزره طانیدیغی
مذهب بودی اجسام مادیه‌یه دخی حیات
اودر نظریله باقار. انتشار وارتجاع قا
دخی قبول ایدر. بو حکمت نظرنده ض
اشتعال اولان برشمع انسانك تمثال تامید
شمع برجسم مادی اولوب آنده تجلی اید
دخی براثر تکاملدر. روحك حالنی بوندا
ایده‌جك اولسه‌ق اوبزه صورارکه شمع
کدن‌صکره علو نه اولیور؟ وشمع تشکل
اول بال مومنك ماهیتی نه‌دن عبارت

هـدا مدت حیاتمزده بزم توهم ایلدیکمز
ـصیتمزك وجدانمزك حین موتده فی‌الحال محو
ه‌جغنی اعتقاد ایتمز. بومحو وانعدامك بالتدریج
سوله کله‌جکنی اعتقاد ایدر. ایشته کندی
هب تناسخنی دخی بوتدریج اساسی اوزرینه
ایلر. فقط نهایت امرده روحك محیط کائنات
لان عقل وذکای اوله رجوعنه قائلدرکه بو
ده روحك نیروانایه یعنی نسیان‌ابدی‌یه وحتی
تق مادیتدن حیزدن حتی زمان ایله‌موقوتیدن
ی اولان برمنسیت ابدیه‌یه وصولی نظریله
ر. بوحال سونمش اولان علوك بولندیغی‌حال
کدر. اوحال‌که بزتولددن مقدم اورادهایدك.
حالده منتظر وامید وار اوله‌بیله‌جکمز نتیجه
وندن عبارت اولور : محیط کائنات اولان
رته ارتجاع‌که سعادت عالیه وصفای ابدی دخی
ـن عبارتدر.

بزدییورزکه :

— « هرکسك‌مقصودی براماروایت

مختلف «مصرع مشهور»ینی تخطر ایده‌ج
بر یر وارایسه اوده بوراسیدر . تف
مرام ایچون استعمال ایدیلان تعبیرا
هر لسانده بر برینه‌او یمامسی آره‌ده بیوك بی
اختلافلر وقوعنه سبب اولدیغی پك چو
دفعه‌لر پك چوق مباحثه کورلمشدر . بو
مباحثه استعمال اولنان تعبیراتدن مقص
نه ایدوکی شرح ایدیله‌جك اولور ایسه
آندن اول یکدیکرینه متغایر ومتخال
کبی کورونن مناظرلرك متوافق ظهو
ایدی‌ویرملری بیله مستبعداتدن دکلد
شو مبحثده شمدیلك درایه‌رك طرفمز
« انتشار » و « ارتجاع » کلمه‌لریله تعب
اولنان ایکی‌سوزینی براز ایضاح ایده‌جك
بزم انتشار تعبیرایتدیکمز شی درایه

ماناسيون » صورتنده قوللانديغی
ر . بو كلمه لاتينجه برادات ايله برده
ن مشتقدركه عربجه حرف بحرف
مه‌سی « انتشرمنه » در . بو حالده
اناسيون كلمه‌سنه مقابل « انتشار » كلمه‌سنی
لاندق. كلمه‌نك حكمنه كلنجه: برمنبعدن
يئك انتشاری و اطرافه طوغری تبا-
ی ديمكدر . مثلا معلوم اولان رايحهٔ
« مسكدن انتشار ايدييور » ديديكمز
ن اكلارزكه مسك برمنبع برمحل
ازاولوب اطرافی استيلا ايليان اوكوزل
ر بومنبعدن انتشار ايلمشدر. لكن بو
بوحكم مسئله‌نك مادياته تطبيقنه كوره‌در.
بوكه ايشك برده جهت معنويه‌سی
ر. مثلا فرنكلر « قتله محكوم اولان

بر آدمی اولومدن عفو واطلاق حق و
حیتی آنجق حکمدار طرفندن تجلی ا
بیلور » دیرلرکه بوراده‌کی « تجلی » کلم
دخی ئه‌ماناسیون کلمه‌سنك برمعناس
حکمیدر. واقعا بویله یرده بزم استع
ایتدیکمز انتشار کلمه‌سی مأنوس اولد
استعماله پك‌ده اویمیوب اکابدل « ظه
کبی بر کلمه استعمال اولنه بیلور ایس
دراپه‌رك محل استعمالنه کوره انتشار کل
استعمالمز بوقدر اولسون غیرمأنوس کو
زیرا دراپه‌رك مرامی عالمده کافهٔ اجس
ذی حیات اوزرینه تعمم ایدن حیـ
طوغریدن طوغری‌یه طرف الوه
وارد ومنتشر اولدیغنی بیاندر. « ارت
کلمه‌سنه کلنجه : بوده دراپه‌رك قوللا

« آبسورپسیون » كلمه‌سنك مقابلیدر. معنای
لغویسی امتصاص ودها طوغریسی ابتلاع
یعنی بلع ایتمك یوطمق دیمك ایسه‌ده بوبابده
« ابتلاع » كلمه‌سنی قوللانمق ارتجاعدن دها
آز مأنوس اولور. مثلا طوپراق اوزرینه
دوكولن صویی طوپراغك ایچمسنه « آبسور-
پسیون » دینلدیكی كبی انسان وحیواناتك
ذخایر ایله تغدیسنه دخی « آبسورپسیون »
دنیلوركه بومعناره كوره امتصاص وابتلاع
كلمه‌لرینك استعمالی مستبعد اولمیه‌بیلور
ایسه‌ده طرف الوهیتدن كائناته منتشر اولیور
دنیلن حیاتك او منتشر اولدیغی اجسام
ذی حیاتك وفاتلرندن صكره ینه مورد
اصلیسنه واروب قاووشمسنه دخی دراپه‌ر
« آبسورپسیون » تعبیر ایدییور ایسه‌ده بو

معنایی بزم امتصاص وابتلاع کلمه‌لر یله ا
ایتمکلکمز بلکه مستبعد کوریلوب ا
مقابل « ارتجاع » تعبیرمز دها مناسب
بولنور. ذاتاً هرشیئك اصلنه بووجهه
وصولی حکمت اسلامیه‌مزجه‌ده «رجوع
کلمه‌سیله تعبیراولنمشدر. فقط بواراده‌درایه
حیاتك کائناتی استیلاسنی وبعده ینه‌طرف
الوهیته وصولنی برفعل لازم صورتنده
تعبیر ایتمیوب برفعل متعدی صورتنده‌تعب
ایلدیکندن بزدخی هیچ اولمزایسه اوفعل
متعدینك اثرینك خارجده حصولنی کوستر
مش اولمق ایچون صیغهٔ مطاوعتی ترجیح
ایدرك « انتشار » و « ارتجاع » کلمه‌لرینی
قبول ایلدك . بواراده ویره‌جکمزایضاحات
شوندن عبارتدر. هنوز حکمت هندیه‌نك

نادینه لزوم کورمیورز. بحثده برازدها
ولنسون وفکرلر برازا کلاشلمغه باشلا-
نده بز دخی دیه‌جکمزی دیه‌لم . ایشته
اپه‌ر آره‌سنی کسمکسزین سوزنده دوام
ییور . دییورکه :

— آسیای غربینك اشبو حکمت اساسیه‌سنی
و بابه ایلك دفعه اولمق اوزره طانتدیران
مطودر. حتی دها ایلروده کوره‌جکمز وجهله
اساس حکمتك موجدی ارسطو اولدیغی بیله
اولنمش ایدی. اسکندریه مکتبنك صوك
لرنده حکمت مذکوره افکار عمومیه اوزرنده
ك بر تأثیر حاصل ایتمش ایدی. روما ایمپرا-
ری قالیغولا زماننده یاشایان حکیم یهودی
ن کندی حکمتنی اشبو انتشار قاعده‌سی اوزر-
بنا ایلمش ایدی. پلوتن دخی اشبو انتشار قاعدهٔ
سیه‌سنی یالکز نوع بشره شایستهٔ تطبیق اولمق
زره قبول ایتمکله قالمیوب بونی نصارانك قاعدهٔ
ثنی موضح و مشرح اولمق اوزره دخی قبول

ایلمش ایدی. آنك تشبیهنجه اشعهٔ شمسدن
شعاع نصل که اوجرم سماویدن منتشر اول
وحرارت دخی نصل که اوشعاع شمسك طو
ندیغی اجسامدن انتشار ایلیورایسه ینه بوو
ابن ابدن و روح القدس دخی ابندن من
اولیور. بوقاعده‌دن قو پوشه‌رق پلوتن متعب
نصارایه تعلیم ایدییور ایدی‌که متعبدین مرق
کندیلرنده وجد دیندارانه حاصل ایتمك ایچ
جبرنفس ایتمیدرلر. بووجد روح کائنات او
جناب‌حقه ارتجاعك مقدمهٔ تذوقی‌ایمش. اوح
وجدده روح بشر کندی هویتنه واقف اوله
رق‌غشی اولورایمش. پورفیردخی قاعدهٔ ارتج
« وصول الی الله » تعبیریله بو وجهله تعر
ایدرایدی. پورفیر برسوریه‌لی ایدی‌که روم
بر مکتب تأسیس ایدرك خرستیانلغك علیه
تألیفاتده بولنورایدی. آباء کنیسائیه‌دن اوز
وسن ژه‌روم پورفیرك براثرنده ایراد ایلدیکی
یولده کی تکلیفاتی رد وجرحه قیام ایلدیلر. ف
ایمپراطور تئودوس تکلیفات مذکوره‌یی د

ؤثر برصورتده رد ایلمشدر. چونکه پورفیرو
مك كافهٔ آثارینی آتشده یاقمشدر. پورفیروس
مکسان التی سنه‌لك برعمر ظرفنده حالت وجده
الکنز بردفعه‌جق نائل اوله‌بیلدیکی ایچون کند
سنده کوردیکی لیاقتسزلکه بیان تأسف ایدر
ایدی. حالبوکه کندی معلمی اولان پلوتن التمش
سنه‌لك برعمر ظرفنده بونعمته التی دفعه نائل
اولمش. پروقلوس دخی انتشارقاعدهٔ اساسیه‌سی
اوزرینه مکمل بر حکمت دینیه تأسیس ایلمش
وبونده ارتجاعك نه وجهله وقوع بولدیغنی تبیین
وتفهیمه کیریشه‌رك فقط حین موتده روحك
فی الحال اصلنه ارتجاعمی ایلدیکی ویاخود دها
بر زمان کندی هویتنی محافظه‌دن صکره روح
کائناته تدریجاً می رجوع ایتدیکی مسئله‌سنی حلده
دوچار حیرت اولمشدر.

درایه‌ربوفقره‌ده ایرادایلدیکی اسامیدن
بعضلری حقنده براز ایضاحات ویرمش
ایسه‌ده بزدخی ایضاحات مذکوره‌یی شو

قدرجق توسیعه لزوم کوردك که : يهود
فيلون حضرت عيسادن يكرمی سنه مق
اسكندريه ده طوغمشدر. ديمك اوليوركه اي
اوچ عصر صكره نصرانيتك دوچار اولدي
تبدلات زمانده يتشميوب بلكه حضر
عيسايی انبياء بنی اسرائيلدن برنبی ذيشا
اولمق اوزره دخی خبر آلهمامشدر. موسو
يتی اوزمانلر اسكندريه ده منتشر اولا
فلاطون حكمت الهيه سيله نزيينه چالشمش
برحكيم ديمكدر. پلوتن ايسه مصرده ليقو
پوليس قصبه سنده طوغمش بر يونانيدر
اسكندريه مكتب مشهورنده اكمال تحصيلدن
صكره ميلادك اوچنجی عصری اواسطنده
رومايه كيدرك برحكمت مخصوصه تعليمنه
باشلامشدر. بوحكمتك اساسی امر الوهيتده

[ت عميقه ايله انسان كنديسنده بر حالت
[د حاصل ايده جك اولور ايسه روحنى
[ح كائنات اولان حق سبحانه وتعالى
[رتلرينه واصل ايتمش اوله جغندن
[تدر . پلوتن ٢٧٠ سنهٔ ميلاديه سنده
[ت ايلمش ايسه ده تاريخ مذكورده
[رانيت هنوز يهوديلكدن بشقه ومستقل
[ن اولمق اوزره طانمامش وخرستيانلر
[رينى هنوز كيزلى اوله رق اجرا ايلمكده
[وش اولدقلرندن پلوتن دخى خرستيانلقجه
[لات و تبدلات دورينه يتشمامشدر.
[خ بوذاتى ده فلاطونك حكمت الٓهيه سنه
[وب بر حكيم الٓهى اولمق اوزره تلقى ايدر.
[فيره كلنجه : دراپه رك دخى ديديكى
[ثهله كنديسى سور يه لى و پلوتنك شا-

کردی اولوب روماده پلوتن‌مسلك حَ
تدریس ایدر ایدی . بوذات میلادك
تاریخنده وفات ایلمشدر. حال بوکه درا
خبر ویردیکی اوزەب قیصر یه دسـ
اولەرق ٣٣٨ وسن ژەروم ٤٢٠ سنهٔ
دیەلرنده وفات ایلمش اولدقلری کبی
طور تئودوس دخی ٣٩٥ سنەسندە
ایلدکلرندن شوتاریخلره نظراً قوپ قو
حکم اولنەبیلورکه پورفیرك دشمنلری
کندی زماننـده مجتمع اولەرق اوحَ
انتشاریەیی ردوجرحه ورفع ومحوه یو
مشلردر. بلکه بوحکمت پلوتن زمانن
یعنی برچوق سنەلردنبری روماده تدر
اولنەرق کیمسه طرفندن‌ردینه لزوم کو
یکی واومکتبه دوام ایدن شـاکردان

دن مظهر قبــول دخی اولدیغی حالده
خره آباء کنیسائیه نصرانیتی اکمال قصد-
اسکی بت پرستلك طرزنده تحریفــه
شدقلری زمان پلوتن و پورفیر اســاس
متلرینی کندی مقصدلر ینه مغایر کور-
اری ایچون رد و جرحنه قالقشــمشلر
یوك قسطنطین زماننددنبری ایمپراطورلر
رانیتی قبول ایدرك حتی امر تحریفــده
کنیســائیه یاردیم ایلدکلری ایچــون
رفیرك آثاری ایمپراطور تئودوس طرفندن
مشــلردر. شــو ایضاحات ومقایســات
یحیه سرد ایدلمزایسه درایه‌رك سوزلری
رانیتك تاریخ ترقی وانتشــارینه واقف
لیان قارئلرمز طرفندن اکلاشــیله‌مز .
هذا دقت ایدلملیــدرکه بز بومســئله‌ده

هنوز محاكاته كيرشميورز . يالكز
كورلدكجه درايه‌رك سوزلريني ايضاح ايلي
ايشته يوقاروده براقديغي سوزك آر
كسمكسزين ينه درايه‌رسويليور. ديبو
— بوحكمت اسكندريه رومليلردن عر
انتقال ايلدى . عربلر مصرك بيوك پاي
اولان اسكندريه‌نك فتحندن براز صكره
اهالئ سافله‌سنك من‌القديم حق تعالايه اس
ايده كلدكلرى شكل و صورت بشريه ور
انسانه اسناد ايده كلدكلرى صورته ايليشمي
اهالئ مرقومه‌يى بواعتقادلرنده سربست براقد
فقط مصرده عربلق بالتدريج ايلروليه‌رك ع
ومعارفه موافق برصورت آلمغه باشلايجه مصر
دخى انتشار وارتجاع قانون حكمتى ميدن آ
باشلادى. يهوديلرك كوستردكلرى مثال
اسلامك آياق طاقمى اولان افرادى نزدنده
مسئلهٔ مهمه‌يه دائرموجود اولان فكرومطالع
ترك و تصحيحه پك چوق ياردم ايلدى .

به بشریتکبی برصورت اسنادی عرب جاهله
ده دخی موجود ایدی. حریم کعبه ده پرده لر
سنده قاعد اولان اصنامی یعنی ارباب قدیمه یی
ایدرك جناب رب العالمین حقنده بتون کائناته
ر بر عقل اول وبی انتها اولمق اعتقادینی
بحه باشلادیلر. ابتداسی اولان بر شیئك
اسی اولمامق نصل ممکن اوله بیله جکنی بر درلو
لرینه صیغدیره مدقلرندن روح بشرك نه ابتدا
و نه انتهاسی محدود اولمامق اوزره ایکی
ندن دخی جاوید اولدیغنی قبول ایلدیلر. عربلرك
غ ترقیاتنده کوریلیورکه عربلرایله یهودیلر
ریق ترقیده دائما آت باشی برابر کیدرلر
. سوریه ده مصرده اسپانیاده ترقیات سیا
لری دخی بویله در. آوروپای غربی ملتلری
کار حکمتی عربلردن آله رق بوندن طولایی
ارك منتداری اولمشلردرکه بوافکار حکمیه بر
ن صکره « آوه روئیزم » یعنی مسلك ابن
داولمشدر. ابن رشدك مسلك حکمیه سی دیمك
لامیتك حکمته تطبیقی دیمکدر. اوروپا نصرا

نيت عالمنجه رفض والحـاد صايلان بو حكم
مؤسسي ابن رشـددر ظنيله اكا ابراز خصو
ايتمشلرايسه‌ده حقيقت حال شودركه ابن رشد
حكمتك مرتب ورراويسندن بشقه برشى دكا
ابن رشـدك آثارى عالم نصرانيته ايكى طر
كيروب منتشراولشدر. اولا اسپانيادن‌فرانس
ايالات جنوبيه‌سى طريله ايتاليانى شمالى يه كچ
كذركاهنده برطاقم مسالك رفض والحاد آث
براقمشـدر . ثانيا سـجليادن ناپولى يه و اور
فره‌دريق ثانى حمايه‌سيله ايتاليانى جنوبى يه م
ايتمشدر .

اخطارايده‌لم كه :

— بو فقره‌لرده درايه‌رك « عرب با
و« عرب بلق » ديديكى شيلر كاملاً مسلم
ومسلمانلقدر. واقعا اوروپاليلرك استع
لنجه عرب ايله مسلمان‌وعرب بلق‌ايله‌مسا
نلق مترادف كوريليورسه‌ده بزجه‌سى ا

ر. تاریخجه اوزاقلری یاقلاشدیروب
ی اوزاقلاشدیرمقدن عبارت بولنان
رمسلکی معلومات تاریخیـه‌سی قوتلی
ن قارئلری آلداته‌بیلور. ابن رشـدك
، اوروپا توراریخ عمومیه‌سـنه میلادك
۱ سـنه‌سی اولمق اوزره قید ایدلمش
جه دخی ابن رشد التنجی عصر هجری
لك رجالندن عد اولنمشدر. بوعصرده
امام غزالی کبی برچوق مسلمان علا-
ی میدان آلمشلردرکه بونلرك لسانلری
جه و دینلری اسلامیت ایسه‌ده منسو-
قومیه‌لری عرب بلقدن بالکلیه بشـقه‌در.
وپا عربجه یازان هرمسلمانی عرب عد
ن ایسه‌ده عالم اسلامیتی آثار علمیه و حکمیه
، مالامال ایدن مشاهیر اسلامك بالنسبه

مقدار قليلى عرب ومقدار كثيرى ترك
و كرددر . « تاريخ علوم » سرنامه
دردست تأليف بولنان اثرمزده بعنـ
تعالى بوحقايق موضحاً اورته يه قونيله
كبى تركلرك اسلاميته قليجلرى درجه
قلملريله دخى ايتدكلرى خدماتى تحر
قويولمش اولان بعض اخوانمزدهاشمد
بوحقايقى ميدان ثبوته قويمقده بولنمشلر
برده معلم درايپر ابن رشد حقنده ر
والحاد سوزلرينى هرايراد ايلدكجه بور
والحادك عند النصارا حكم ايدلمش بر
اولديغنى خاطردن چيقارمامليدر . ز
نصاراجه كنيسانك وضع ايتديكى احكا
ذره قدر مخالفت رفض والحادعد اولنة
در. بومخالفتلرك اساسنى ابن رشد و

ش ظن اولندیغی جهتله اولانجه حشم
غضبلرینی دخی اکا حواله ایدرلر. ایشته
وزی ینه درایه‌ره حواله ایدییورز. یوقا
ِکی سوزك آره‌سنی کسمکسزین دییورکه:

— اوروپانك بوترقیات فکریه استیلاسنه
رچاراولمزدن چوق وقت اول اوراده استشراء
ك (شرقه عائد احوالی شمدیکی مستشرقلرك
ر یلری کبی تحریلرك) آثار پراکنده‌سی وار
ی. میلادك ۸۰۰ سنه‌سی رجالندن اولان
ان ئه‌ریژه‌نی مثال اوله‌رق ایرادایدرم که ارسطو
ن مسلك حکمتنی تدریس ایلیور ایدی. کندی
مقط رأسنه (یعنی انکلتره‌یه) صلهٔ رحمه کیدرك
م ایله دینی باشدیرمق امیدینه دوشدی. ذاتاً
زمانلر مسلمان مدرسه‌لرنده علوم و حکمت
رس وتحصیل ایتمکده بولنان خرستیان پاپاسلری
خی بو یله بر مصالحه تکلیفنده ایدیلر. ژان ئه
یژه‌ن انکلیزایدی. قرال شارل لوشووه تقدیم
لدیکی برمکتوبده آناستاس دنیانك براوجندن

(يعنى انكلترهدن) کلن وکنجلکی اثناسنده کام
انسانلر ایله مصاحبه نعمتندن محروم بولنان ب
باربارك افکار حکمیه‌سنی کندیسی ایچون یبانج
اولان برلسان ایله (لاتینجه ایله) بوقدر موض
صورتده بیان ایده بیلمسنه استغراب ایلیورایدی
اولجه دخی دیدیکمز وجهله بو بیانات وایضا
تدن مقصدی دین ایله حکمتی مزج ایتمك اولو
فقط هیئت کنیسائیه‌نك تفتیش ومعاینه‌سنه دوچا
اوله‌رق آثارندن برچوغی آتشه یاقلمشدر. بونلر
اك مهمی « ده دیویز یونه ناتورائه » نام اثریدر
ئه ریژه‌نك حکمتی شواس اوزرینه مؤسسدرکه
ذی حیات اولان هرشی آندن اول موجوداولا
دیکر برشیٔ ذی حیاتدن تولدایدر. نظرمزده مشاه
اولان شو کائنات برعالم ذی‌حیاتدر. بناءً علی
بالطبع کندیسندن اول موجود اولان بر ذات
ذی‌حیاتدن متحصلدرکه اوذات دخی حق جل وع
حضرتلریدر. هرشیئك منبع و منشئی خدا
متعالدر. هرشی آنك حفظ وصیانت صمدانیه‌سیل
محفوظ ومصوندر. کوردیکمز شیلرك هر بر

ن الا اوطرف سبحانیدن متجلی اولان برقوت
کندی شکل موجودیتنی محافظه ایلیه‌بیلور.
ر او قوت کیرو آلنه‌جق اولسه هرشی محو
نعدم اولور. ایشته بوصورتله‌ٔ ریژه‌ن اعتقاد
ییورایدی‌که حق تعالی عالم ایچنده دائما حاضر
بوم اولوب عالمی حفظ وصیانت ایلر. بوصورتله
کیم مومی‌الیه یونان قدیم اس عقیده‌سنه تقرب
ش اولورکه یونانیلرالوهیتی کائناتك روحی اولق
زره تلقی ایدرلرایدی. اویله اینسه افراددن بر
دك حیاتی حیات عمومینك بر جزؤی دیمك
لیور.

اخطارایده‌لم که:

— بورایه قدر درایه‌رك مسروداتی
زرینه هنوز برکونه محاکمه‌یه کیرشمدك.
الاده محاکمه‌خصوصنده استعجالمز یوقدر.
لکن قارئلرمزه شونجغزی اخطارایلرزکه
وروپالی حکما لساندن حق سبحانه وتعالی

حضرتلرینه ارجاعاً « قوت » و « رو
کبی تعبیرلر ایشیدلدکجه مالایعنی معنا
قدرزنهارسوق ذهن ایتمامليدرلر. بالآخ
کوریله جکدرکه علما ومشايخ اسلامیه
دخی بو یولده برطاقم تعبیرات استعم
ایلمشلردر. بوتعبیرلراوروپالیلرك تعبیرلر
لفظاً مشابه دوشمامکله برابر معناً بالكليه بع
دخی دکلدرلر. ازجمله شوراده درایه‌ر
ئه‌ریژه‌نه اسناد واساسنی یونان قدیمه قد
ایصال ایلدیکی شی بزم متصوفین حضرا
نزدنده زبانزد اولان « لاموجود الاهو
حكمی دیمكدر. هله درایه‌ر مسروداتنه
براز ایلرو یه کیتسون‌ده مسائلك كند
کندیسنه نصل توضح ایده جکی وتوض
ایده‌میان یرلرك طرف عاجزانه‌مزدن نصل

وضيح اولنه‌جغی دخی كورلسون. ايشته‌ينه
سلسله‌ٔ كلامی بوزمقسزين دييوركه :
— هر شيئی محافظه و صيانت ايدن قوت
وورته‌دن چكيلوب چيقه‌جق اولورسه هرشی اول
منبع اصلی‌يه يعنی خالق تعالايه قدر رجوع ايده‌جك
واومنبع طرفندن متبلع اوله‌جقدر. نظر مشاهده‌ده
ولنان طبيعت بسبتون آخرالامر ينه بر عقل مجرد
ينه بر حيات مطلق اولوب قاله‌جقدر. مخلوقاتك
ولومی ديمك حال اصليلرينه رجوعك مقدمه‌سی
ديمكدر. مثلا هوا ايچنده پيدا اولان صدانك بر
زمان ينه اهتزاز هوا ايله دوامندن صكره مبدل
سكوت اوله‌رق آرتق ايشيدلمز اولمسی كبی. بو
صدانك نه اولديغنی كيمسه بيله‌من سويليه‌من .
مقداری غير معين اولان برزمان ظرفنده بهمه‌حال
وقوعه كله‌جك اولان بو ارتجاع وابتلاع امرنده
هر موجوديت حقدن عبارت اولوب موجودلر
منعدم اولدقدن صكره موجود جاويد يكانه حق
تعالادن عبارت قاله‌جقدر. بن حق تعالايی هر
موجودك موردی اولمق اوزره قبول ايتمشم .

شمدی یه قدر نه‌لر موجوداولمش وبوعالم وجو
دن کیدرك غیرموجود حکمنی آلمش ایسه جمله‌سی
حق تعالانك کندی وارلغندن وارلق پید
ایتمشلردر. طبیعت عمومیهٔ عالمه نظراً درت‌اصول
تصور ایدلمکده‌در. بونك ایکیسی تجلیات الٓهیه
درکه بری ازلیت و دیکری ابدیتدر و دیکر
ایکیسی تجلیات طبیعیه وخلقیه دیمکدرکه بری‌اثر
ودیکری سببدر. اما هرحالده حق‌تعالادن بشقه
هیچ برقدیم یوقدر.

خبر ویرملی یزکه :

— درایه‌ر بواحکامی کندی خلاص
حکمتی‌اولمق‌اوزره سویله‌میور. نه‌ریژه‌نك
حکمتی‌اسلری اولمق‌اوزره سویله‌یور. حتی
هر اسی بر معترضه ایچنه آله‌رق او یله
یازییور. بوندن اشاغیسنی‌دخی معترضه‌سز
اوله‌رق دییورکه :

— ایمدی روح بشرك روح کائناته عقل

ه رجوعنى ئه ريژه‌ن « وصول الى‌الله » تعبيريله
. ايليور. بو نتيجهٔ ارتجاع وابتلاعده احوال
سيه‌يى ياد وتخطر يوقدر. روح اول حال‌ابتدا۔
يه عودت ايليوركه بر جسمه وضع اولنمزدن
ال ايشته اوحالده ايدى. ايمدى استحصال‌ايلد۔
، بونتيجه‌دن طولايى ئه ر يژه‌ن بالطبع نصرا۔
ت كليساسنك خوشنه كيتمامشدر.

بز ديرزكه :

— برطاقم مقدمات معقوله‌دن طولا۔
ديرديغى دعوايى بر نتيجهٔ باطله‌يه ايصال
لديكى ايچون يالكز هيئت كنيسانك دكل
ن‌صاحبى‌اولان‌هيئتلرك جمله‌سنك خوشنه
يده‌مز. لكن ئه ريژه‌ن سوزلرينك نتيجه۔
سنده روحلر ايچون احوال ماضيه‌يى ياد
تخطر قابل‌اوله‌ميه‌جغنى حكم ايدى‌ويرمش
ولمقله بودعوا ثابت دخى اولمش‌عد اولنه۔

بیلورمی؟ بونك نتیجه‌سنده ئه ریژه‌ن حشر
جسمانی‌یی‌ده حشر روحانی‌یی‌ده انکار ایدی
ویرمش اولیور. درایه‌رایسه ئه‌ریژه‌ن‌ایله
ابن رشدی امر حکمتده مشترك عد ایلیور
ایدی. ایلروده صره‌سی کلدکجـه موضح
کوستریله‌جکی وجهله ابن رشد منکر حشر
دکلدر. حشری معتقددر. او حالده‌ده انکار
حشردن طولایی نصرانیت کنیساسنك
رفضه وملاحده‌دن عدایلدیکی فیلسوفلری
ابن رشده منسوب قیلمق خطادر. اوروپا
ارباب قلمی فلانجـه فکر وعقیده‌یی فلانجه
آدمه اسناد ایدی ویریورلر ایسـه‌ده اول
باول اوفکرك اومسـند الیهده فی‌الحقیقـه
موجودیتی اثبات اولنملیدرده آندن‌صکره
محاکمه‌یه چکلملیدر. درایه‌ر بو اسناداتی

امرنده اوروپالیلر طرفندن دوچار مؤاخذه
اولمیه جغندن امیندر. زیرا اوروپالیلر ابن
رشدی طوغریدن طوغری‌یه اوقومامشلر
درکه حشری قبول ویا انکارکبی مسائل
نازکه‌ده درایه‌ر مثللو بر صاحب قلمك
ایتدیکی اسناداتك صحت وعدم صحتنی محاکمه
ایلیه‌بیلسونلر. بومحاکمه بزم قارئین عثمانیه‌
مزك بیله جمله‌سی ایچون قولای ایشلردن
دکلدر. بومثللو اموردە کشی نقصاننی بیلمك
عین عرفان اولدیغندن واونقصانه دوچار
اولانلرك بریسی‌دخی کندیمز بولندیغمزدن
مسئلهٔ حشرکبی نقاط نازکه‌ده اول باول
ابن رشدك کندی مسلکنی کورمکه مجبور
اولدق . بونك ایچون دخی امام غزالینك
حکمت علوم ایله حکمت اسلامیه آره‌سنده

بوله بیلدیگی مخالفه ابن رشدك نه یولده مقابله
ایلدیکنی حاوی اولان « تهافة الفلاسفه »
نام کتابه مراجعت ایلدك که بونلردن ماعدا
خواجه زاده نك رساله سنی دخی حاوی
ایسه ده آنك کیدیشی احتیاجمزدن غیری
برکیدش اولدیغی ایچون آنی لزوملك خارجنده
بولدق. امام غزالی ایله ابن رشدك تهافتلر
نده بزی مقصودمزه ایصال ایچون برده
دلیله محتاج ایدك. کرك حکمت علوم و کرك
حکمت دینك بوقدر یوکسك طبقاتنده
یالکز کندی قنادلرمزله طیران وجولانه
دخی امنیت ایده مدك. بضاعهٔ علمیه و حکمیه-
مندن همیشه متنفع و متمتع اوله کلدیکمز
استاد فاضل خواجه موسی افندی حضر-
تلرینك معاونت معلمانه لرینه عرض افتقار

ايلدك. شـومسائلده معلم درايه‌رك اشتغال ايلديكى نقاطى برر برر بالتعيين بونلر حقنده حكمت اسـلاميه‌نك احكامى وبر طرفدن امام غزالى وديكر جهتدن ابن رشد حضرا تنك افكارى نه‌دن عبارت اولديغنى تهافتلر- ندن اجمال بيورملرى رجاسنى بر افتقـار تلميذانه ايله عرض ايلدك. مسئولمز كماليله اسعاف واحتياجمز تماميله استحصال بيورلدى. ايشته اوتتبع صحيح اوزرينه ديرزكه ابن رشداوروپانك كندى حقنده‌كى اسناداتندن برى‌الذمه‌در. نصرانيت كنيساسنى‌ئه ريژه‌ن خشنود ايده‌مامش ايسه ابن رشد اومسئو- ليته مشـترك اوله‌مز. بو دعوى ايلرويه طوغرى برچوق مناسبتلر ايله ثابت اوله- جقدر. بزسـوزى ينه درايه‌ره و يره‌لم‌ده

مسروداتنده دوام ایلسون . ایشته دییورکه :

— نوع بشر ایلك دفعه اولمق اوزره قدم وبقا دنیلن شیئی وقدرت خالقه‌نك زوالدن منزهیتی قضیهٔ مهمه‌سنی هندستانده اکلامشدر . بو حال شمدیلرده بزم قوانك محافظه‌سی وبین القوا تعلق دیدیکمز شی حقنده آزچوق فرقلی برفکر ایما ایلمکده‌در . کائناتك دوامنه متعلق اولان مطالعات بوفکری تأیید ایلر . زیرا صحیح وآشکاردرکه قوا دنیلن شی آرتوب اکسیله‌جك اولسه انتظام عالم منقطع اولور . بناءً علیه عمومی ومعین ولا یتغیر وقیوم برقوتك قبول اولنمسی لازم کلوب بودخی موافق علوم برقضیه‌در . دائما کورمکده بولند یغمز تبدلات وتحولات بوقوتك تقسیمنده‌کی درجادن بشقه هیچ بر شیدن نشأت ایلیه‌مز . فقط روح دنیلن شی بر خاصهٔ فعاله اولمق اوزره تلقی ایدلمك لازم کلدیکندن اوحالده عالم ارواحدن بر روحی اشبو عالم وجوده دعوت ایلمك دیمك آندن اول عالم وجودده موجود اولان قوایه

برقوۀ جدیده دها علاوه ایلمك دیمك اولور.
اکر دنیایه هرکلن افراد ایچون بوحال واقع ایسه
وبعدما دنیایه کله‌جك هرفرد ایچون دخی بوحالك
واقع اولمسی لازم کله‌جك ایسه قوای مذکوره‌نك
مقداری لاینقطع آرته کیده‌جك دیمك اولور.
بوندن ماعدا حق تعالانك هوسات انسانیه‌یه
خدمتکار ایمش کبی هردفعه‌سنده برجنینه نفخ
ایچون برروح یاراتمغه مجبوریتی دوشونمك متدین
ومعتقدلری مخالفته مجبور ایلیه‌جك برشی حکمنی
آلور. انسانی جسد وروح دنیلن وبربرندن فرقلی
اولان ایکی حالدن مرکب اولمق اوزره بالتلقی
وجودك ظاهراً مشاهد اولان تعلقاتی روحك ظا-
هراً مشاهد اولمیان وبرقرا کلقده قالان تعلقاتنی
دخی تنویر وایضاحه خدمت ایلیه‌بیلور. حال بوکه
وجودك اجزای متشکله‌سی مادۀ عمومیۀ موجو-
ده‌دن آلنمش وبعدالممات بواجزانك ینه اوجمله‌یه
عودت ایتمکده بولنمش اولدیغی کوریلیور.
وجودك هر دورده کوستردیکی آثار تحولات
آره‌سنده طبیعت روحك دخی مبدأ ومعادینه

دائر هیچ براسرارارائه ایلیه‌بیلیورمی؟ بوراده
بردقیقه توقف ایده‌لم ده مؤلفین اسلامیه‌نك اك
بیوكلرندن اولان بر ذاتك سوزینی دیكلیه‌لم .
دییوركه : « حق سبحانه وتعالی‌حضرتلری‌روح
« بشری كندی انوار الٓهیه‌سنك برقطره‌سندن
« خلق ایلدی. بو روح ینه اكا رجوع ایده
« جكدر . روح دخی جسم ایله برابر وفات
« ایدییور طرزنده‌كی فرضیات بیهوده ایله آلد
« نمیكز. طوغدیغكز زمانده‌كی شكلكز ایله
« شمدیكی شكلكز بر برینك عینی دكلدر. اویله
« ایسه وجودیكزوفات ایدییوردیه سزك كندی
« انائیتكزك ده وفات ایتمسی لازم كلمز. سز بو
« عالمه بربانجی كبی كیردیكز وبوعالمده‌كی‌اقامتكز
« برمسافرك اقامتی‌كبیدر. بوحیات براضطرابك
« اوجاع وآلامنه‌قارشوملجأوپناهمزحق‌تعالادر.
« راحت ابدیه‌یی والمسز برصفایی كدرسز برسو
« نجی‌سقطسز برقوتی وشبهاتدن عاری وبری
« برعلم حقیقی‌یی والحاصل بو حیاتك صفاسنی
« نورینی عظمتنی وتحصل ایلدیكمز منبع ومبدئی

« هپ ذات اجل واعلاده بولەجغز » ایشته عرب فیلسوفی غزالی بویله سویلیور. (۱۰۱۰ سنهٔ میلاد)

بز دییورزکه :

— بوسوزلرك غزالیدن صورت اقتباسنی تعیین وتقدیر ایده‌مدك. مراجعت ایلدیکمز ذوات کرام دخی احیای علوم وسائر آثار غزالیده بوسوزلره تصادفلرینی تخطر ایلیه‌مدیلر. مع هذا سوزلرك خلاصهٔ حکمی حکمت اسلامیه‌یه مغایر دکلدر. بو یولده سوزلر علما ومشایخ اسلامیه‌نك پك چوقلری طرفندن سویلنمشدر. ازجمله جلال الدین رومی قدس سره السامی افندمز حضرتلری طرفندن مثنویٔ معنویلرنده بو اساسه بناءً برچوق حقایق سرد اولنمشدرکه بحثك بوراسنده لزوم عاجلنی کورمدیکمز

جهتله سرد ایتمدك . لزومی کورلدیکی زمان ایرادی خصوصنده غفلت ایتمیه جکمز درکاردر. ینه درایه رسوزنده دوام ایدییور دیبورکه :

— بر طاشده اجزای فردیهٔ مادیه ثابت بر توازن حالنی آلمشدر. بناءً علیه دائما اوحالده قالهبیلور. فقط برحیوان حقیقت حالده بر شکل وصورتدرکه برمادهلر آقنتیسی آنك دروندن لاینقطع جریان ایدر . کندینه مقتضی اولان شیئی اخذ وامتصاص وفضله اولانی رد واخراج ایدر. بوحالده اووجود برنهره برشلالهیه برعلوه بکزر. برزمان کلورکه اولجه کندی وجودینی تشکیل ایتمکده بولنان ذرات کاملاً طاغلمشلردر. بوحالده خارجدن مواد جدیدهیی اخذ ایتمینجه او وجود دها زیاده دوام ایدهمز. هرحالده زمان ایچنده آنك برمدت معینهسی واردر. او مدتك انقضاسنده توکنمسی مقتضیدر. پسیقولوژی مسئلهٔ عظیمهسنده اکر یالکز کیفیت واحدهنك تتبعنه

صراشتغال ایده‌جك اولورایسه‌ك برنتیجهٔ فنیه یه
صل اوله‌میز . نظرمزه واصل اولان کیفیاتك
ه‌سنك فوقنه چیقه‌ملی یز. نوع بشرك پسیقولو-
یسی انواع سائره‌نك پسیقولوژیلرینی مقابله
قایسه ایتمینجه حل اولنه‌مز. ده‌قارتك یاپدیغی
حیواناتك جانلری دخی انسانلرك جانلری کبی
لوب اولمدیغنی وحیوانلرك دخی عین جنسك
ضای غیرمکمله‌سی بولنوب بولنمدیغنی صورشد-
ملی یز . انسانك ذکاسنی تحری ایلدیکمز کبی
نجه‌ده آثارینی مشاهده ایلدیکمز ذکایی دخی
ی ایتملی یز. بویله جنس حیوانك هرنوعنك
قولوژیلرینی بربریله مقابله ومقایسه ایتمیه‌جك
ورایسه‌ك نوع بشرك پسیقولوژیسی ایله اشتغا-
ك درجه‌سی نه‌دن عبارت قالور ؟ مشهور
دی بو مسئله‌یی عریض وعمیق تتبع وتدقیق
کدن صکره حکم ایدییورکه حیواناتده کوریلن
نه ذکای بشر جنسندندر. هرکیم برکلبك
وصیات احوالنی تتبع ایتمش ایسه بیلورکه بو
اننیك وبدی فارق اولوب ایتدیکی قباحتلرك

درجهٔ وخامتنی‌ده تقدیرایدر. اهلی وخانکی‌ا
برچوق حیوانات تعقل وتفکر ملکه‌لرینه
اولدقلرینی آثاریله کوستررلر . مقصدل
وصول ایچون وسائط مناسبه استعمال ایا
فیل ومیمون یاپدقلری ایشی قصداً وتعمداً یاپ
ینه دائر امثال چوقدر. ظن اولنماملیدر
ذکاوت یالکز ظاهری برشی اولوب انس
برلکده یشادقلرندن طولایی آنلری تقلیدصو
حصوله کلور. خیر! عینی حالات وحشت ح
یشایان حیوانلرده‌ده کوریلور. بعض نو
اخلاق و استعدادی افراده کوره تحول ا
کوپك کدیدن دها زیاده ذکی اولمقله قالمز.
احوال اجتماعیه‌جه واخلاقجه بعض خصائل
درکه کدیده یوقدر. کوپك کندی صاحبنك
وکدی ایسه خانه‌سنی سور .
بز دییورزکه :
— معلم درایه‌ربو بحثده قارئینك ا
دقتنی حیواناتك حیات وذکاسی جه

جلب ایتمکله انسانلرك غروريني براز تعديل
ايتمك ايستيور. بوندن اصل مقصدی ده فيض
بانى انسانلره مخصوص ومنحصر اولمديغنى
حيوانات سائره نك ده على قدر درجاتهم او
فيضه مشترك بولنديغنى اثبات ايلمكدر. بونى ده
اثبات ايتدكدن صكره كندى نظرنده دين
نيلن شيئك هر درلو فيوضات معنويه يى يالكز
انسانلره حصر ايلمكده بولنمسنى معترض عليه
فرقضيه اولمق اوزره اثبات ايلمش اوله جقدر.
ايشك بوجهتلرى اشاغى يه طوغرى ويره-
جكى تفصيلات مكملهٔ فنيه ده كوريله جكدر.
لكن بز او تفصيلاتى ترجمه يه كيرشمزدن اول
اثرلرمزك نظر دقتلرينه عرض ايليه جكزكه:
معلم درابه رك بو ايجه دن ايجه يه اعتراضاتى
حكمت حقيقيهٔ اسلاميه عليهنه واقع اوله مز.

اسلامدن ماعدا بعض عقایده بو اعتراضار
واقع اوله بیلور ایسه برشی دنیله مز. حکمت
اسلامیه ایسه بو مثللو دقایق علمیه نك دخی
فوقنده در. چونکه قرأن عظیم الشا
کندی مؤمنلرینی صحایف طبیعت اوزرند
کوریله جك حقایقك تتبعیله اشتغالدن منع
ایتمیوب بالعکس اواشتغالی امر ایدر. هم د
نه کوزل نه دقیق آیات کریمه ایله امر ایدر
برمحلده کوستررکه آریلرده او حیرت افزا
عقول مدققین اولان انتظام هنر ومعرفت
هپ اثر وحی الهیدر. دیکر برمحلده کو
ستررکه قرنجه لردخی بو فیوضات وحی الهی
یه مظهردر. هله بر یرده خبر ویررکه ی
یوزنده کزن دواب ایله کوك یوزنده اوچان
طیورك هرنوعی بزم کبی بر امتدر. ایشته

م درايەرك يوقاروكى سوزلريله خبر وير
ك واشاغى يه درج اولنەجق سوزلريله
سيل وتوضيح ايليەجكى دقايق علميه
ويه هپ حقايق قرأنيه ميانندە داخلدر.
لرمز بو حقيقتى درخاطر ايدرك معلمك
يلات وايضاحات آتيەسنى اونظرله
وملیدرلر. دییوركه:

— دوبوا رەيمون نظر دقته چارپان شو
ظەيى سرد ايدييور: « طبيعياتى تتبع ايله
شتغال ايدنلر اوخردەبينى مادۀ عصبيەيى بر
لر تعظيم وحيرتله تلقى ايدرلركه نقطۀ عصبيۀ
. كوره قرنجەنك روحى ديمك اولان وكندى
اليتنك انتظامنك اجرا آتنك جسارتنك
كزى بولنان دماغنى تشكيل ايلر. خارج از
ۀ تعداد تناسل وتوارث طريقيله قرنجەنك
ستعدادى شو شمدى كورديكمز درجەيە
صل اولمشدر » ينه بو مادەيه دائر هو برك

سـويلمش اولديغى سوزلرى مطالعه‌دن نه بيو
حكمت استخراج ايده‌بيلورز. ايشته حكيم مو
اليه دخى دييوركه : « قرنجه‌نك عمليا‌تنه دق
« نظر ايدرايسه‌كز آنك هرعملندن‌صكره باش
« يه‌جنى ديكرعملى دها باشلامزدن اول‌اكلايو
« حكم ايده‌بيلورسكز» ديمك اوليوركه بوقر
اعمال فكر ايديور . هرشيئى بزم كورديك
نظر حكمتـله كوريور. حيله وخدعه‌دن عار
وبرى وهرسوزى كرچك اولان حكيم مومى
هوبر ايراد ايلديكى برچوق حكايات لطيفه‌وصح
ميانده ازجمله دييوركه : « بركون مفتش او
« بر قرنجـه رفقاسـنك اجرا ايلدكارى عمليـ
« تفتيش ايدييورايدى. بس بللى عملهٔ مرق
« يابمقده اولدقلرى يووانك طوانى تشكيل ايليه
« اولان كمرى ديوارلرك ارتفاع مطلوبه‌وصول
« اول باشلامش اولمليدرلركه مفتشك يارى يابلد
« كمرى ييقـديروب ديوارلرى ارتفـاع مطل
« ايصال ايتديردكدن صكره اولكى كمرك انقا
« ايله‌يكيدن بركمريابديرمغه باشلاديغنى رأى

كوردم » شوفقره اوزرينه هيچ شبهه قالمزكه
و بوجكلر يالكز اوتومات (يعنى درونلرينه
يلان‌ماكنه ايله ذى‌حيات وجودلرك حركاتى)
قملدايان شيلر طرزنده حركت ايتميوب
اهش و اراده ملكه‌سنه دخى مالكدرلر .
قلرندن آيريله‌رق بومفارقت‌اوزرندن برچوق
مرور ايلدكدن صكره دخى لدى التصادف
ى ارقداشلرينى طانورلروتكراركورشدكلرندن
لايى علائم بشاشت ارائه ايدرلر . قراكلق
الردرونندەكى اقامت ومعيشته متوافق برلسان
ن بونلرك اشارات قرنيه‌لرى اوله‌بيلور.
اخطار ايدرزكه :
— قرنجه‌لرك جمعيتله تعيشلرينه دائر
خ طبيعينك حكايه ايلديكى خوارق بزم
ن اك زياده نظرحيرتمزى جلب ايليان
حشدندر. حتى بونلردن اقتباساتمزى
ب قارئين كرامزه دخى بالدفعات اهدا
شمزدر. هرنرەده برانتظام كوريلور

ایسه اوراده برقاعده ونظـام برقوماند
بولنمق ضروریدر. او قوماندانك اوقا
احکامنی محـافظه ایده‌بیلمسی دخی اف
جمعیت آره‌سنده تفهیم وتفهمه وابسته‌د
دیمك اولیورکه قرنجه‌لردخی کندی آر
لرنده مکالمه ایدرلر. اوت! بوندن یکر
ایکی یکرمی اوچ سنه مقدم «قرق انبا
نام مجموعه‌مزده مندرج بر مقـاله‌ده د
بسط وتمهید ایدلمش اولدیغی وجهله‌المز
«خرده‌شنو» تسمیه ایدلمك لازم کلن
آلت بولنسـه‌ده کوزه کورونمیان اجـ
صغیره‌یی خرده‌بین ایله کوره‌بیلدیکمز
قولاغه‌دکمیان‌اصوات‌صغیره‌یی‌دخی‌اوخـ
شنوایله‌ایشیته‌بیله‌جك اولسه‌ق قرنجه‌لرل
صاحب صوت اولدقلرینه هیچ شبهه

ایدی، (غربیدرکه یکرمی اوچ سنه
ذهنمزه واقع اولان بوتصورمؤخراً
باب فن طرفندن موقع فعله قونلمغه
باشلامشدر. اصوات خفیفه‌یی ایشیته‌
مك ایچون بر آلت اختراع اولنوب
یقروفون » تسمیه ایدلمشدرکه حرفیاً
جمه‌سی‌ده « خرده‌شنو » در. لکن هنوز
جهٔ قوتی قرنجه و سینك مقوله‌سی
رات صغیره‌نك صدالرینی ایشتدیره‌جك
دجه‌ده دکلدر. امیداولنه‌بیلورکه ترقیات
انیه بونی‌ده مرتبهٔ امکانه ایصال ایلسون)
ته کوریلیورکه بورایه قدرمعلم درایه‌ر
، فکرمز متفقدر. فقط قرنجه‌لرك بر
ان آیرلمش اولدقلری رفیقلرینی کور-
ری زمان اظهار علائم بشاشتلری حقنده

درایه‌ر ایله اتحاد خصوصنده تردد ایلر
بوسوز هو برك سوزی اولمیوب درایه
کندی‌سوزیدر. درایه‌رکبی بعض مدعال
اثبات ایچون طبیعیاتدن بوصورتده ای
امثال ایلیسانلرك لزومنه کوره کاه افر
کاه تفریطه واردقلری دخی نزدمزده
بدر. بوعلایم بشاشتدن مرام قرنجه‌ا
اوك آیاقلریله بربرینی لمس ایتملرندن‌عبار
ایسه‌بوحال آنلرده‌ا کثریاوهمان‌ده علی‌الدو
کورلمکده‌در. حتی بوفون وسائرطبیعی
قرنجه‌لر میاننده تعاطئ افکارك ایشته
صورتده واقع اولدیغنی خبرویررلر.
بوکا دروندهکی‌سوینجه دلالت ایلیان علا
بشاشت معناسی ویرمك کرکی کبی ب
کوریلور. ایکی آرقداش اولدقلری حا

...یـلی زمان یکدیکرندن مهجور اولان
... کوپکك حین مواصله وملاقاتده کمال
...ن وشطارتله بربرینه ویاخود بو یله بر
...قاتده برکوپکلك افندیسـنه کوستردیکی
...یم ممنونیته قیاسـاً آنك میلیونده حتی
...رده برینی بیله قرنجه‌لرده کوره‌بیلمك
...سنه پك بیوك جسـارت ایستر. واقعا
...رك اصل موضوعی اولان نزاع علم ودین
...سئله‌سنه قیاساً شـو بحثك همان هیچ بر
...نی کوریله‌مز ایسه‌ده فقط طبیعیدر دیه
...حسن قبولمزه صونیلاق هر غریبه‌یی
...ه جان آتی ویرمامك درجه‌سـنده بر
...اط ایچون شواخطاره لزوم کوردك.
...نوبت کلامی درایه‌ره براقیورز. ایشته
...ینك آره‌سنی کسمکسزین دیورکه :

— حال عزلتده یشایان بوجکلر چوجقل
کندیلری یتشدیره‌بیله‌جك قدر طول حیاته
دکلدرلر. فقط جماعتله یشایان بوجکلردها ز
طول عمرایله معمر اولدقلرندن یاوورولرینك
وتربیه‌سی امرنده محبانه برملکهٔ اخلاقیه آثا
ده کوسترولر. ایشلرنده حزم وثبات ایله متم
اولان بومینی مینی مخلوقات کونده اون التی ا
سکزساعت چالیشورلر. صورت عمومیه‌ده انس
ایسه بردوزی یه اشتغالات ذهنیه‌یه‌درت وی
بش‌ساعتدن زیاده متحمل اوله‌مزلر.

اخطار ایده‌لم که :

— اولکی افراطه‌مقابل بوده‌درایه
برتفریطیدر. بزده ابن‌سینا وسیوطی‌وا
غزالی ومحی‌الدین عربی واوروپاده‌وو
وعلکساندر دوما کبی برچوق مؤلفا
کندی مسلکلرنجه آثار تألیفیه‌سنی حس
ایدنلر آنلری او ذاتلرك عمرینه هماز

بغشدیره میه جق کثرتده بولورلر. بوکون
روپا وآمریقاده اشتغالات ذهنیه ده
لنانلرك کونده متمادیاً اون اون ایکی ساعت
الشدقلری کبی بزم استانبولده بیله مطبو-
ات موقوتهٔ یومیه ایله اشتغال ایدنلر میاننده
قدر چالشانلرك نادر اولمدقلری کورلمکده
ر. هم انسان یالکز اشتغالات ذهنیه ایله
خلق ومفطور برحیوانمیدر؟ اك چوق
یقوسکز ساعت دوام ایده بیلوب یکرمی
رت ساعتك باقی اون التیسی انسانلر ایچون
ب ساعات اشتغال دیمکدر. بشقه یاپه جق
بشی اولمیانلر درلو اویونلر ایله اماتهٔ اوقات
بدرلرکه بوده عمل بوده اشتغال دکلمیدر؟
مانیا اکلاتمق ایسته یورزکه درایه رك شو
ثری کبی آثار مطالعه اولنور ایکن انسان

بو درجه‌لره قدر خرده اندیش طو
نملیدر. زیرا کندیلرنجه بعض مقاصد
یوروتمکه ساعی اولان بوافندیلر برنو
آووقاتدرلر. بعض مقدمات جزؤیه‌دها فک
قارئینی پیدرپی آلداته آلداته نتایجه کلن
کلیات مرتبه‌سنده کندیلرینی آلداتمق د
قولایلشمش اولور. ایشته ینه دراپ
سویلیور. دییورکه :

— عینی اثرلر عینی سببلری ارائه ایدرلر
عینی عملیات عینی عضولری استکمال ایلرلر.
فقره‌یی اوقویان و بالخاصه اشتغال ایلدیکمز
اعجازنما حیوانجقلرك عادات واخلاقنی تتبع ایلمش
اولان قارئلرمدن رجا ایدرم‌که « اوروپانك تار
ترقیات فکریه‌سی » نام اثرمك اون طقوزنج
بابنه مراجعت ایلسونلر. اوراده په‌رو اهال
وحشیه‌سنك آصول اجتماعیه‌لری تصویرات وتفص
تی بوله‌جقلردر. احتمال‌که او زمان قرنجه‌لر

ائط اجتماعيه ومنفرداً معاملات شخصيه‌لريله
رجه‌يه قدر مدنيلشمش ديمك اولان ذكر
نان پەرو اهالئ اصليه‌سنك شرائط اجتماعيه
نفرداً معاملات شخصيه‌لری آره‌سنده‌كی مشابهتی
ررلر. بر طرفدن خرده‌بينی عد اولنه‌جق بر
وانجق ايله ديكرطرفدن قوص قوجه‌مان بر
م آره‌سنده‌كی بو تناسب كوريلنجه قارئلرم بنم
ه برابر قناعتدن تباعد ايتمزلركه انسان قسمی
كون اولوب ده كنديسنك نه اولديغنی الحالة
ده نظر استصغار ايله كورديكی آری و يبان
يسی وقرنجه وسائر بومقوله حيواناتك احوالنی
بع ايله اكلايه‌بيله‌جكدر.

بز ديپورزكه :

— اكا شبهه يوق! هم يالكز كندی
رتبۀ انسانيه‌سنی دكل كنديسی كبی بونجه
خلوقات سائره‌يی دخی ياراتمش اولان صانع
عالی وتقدس حضرتلرينك اثر قدرت

ومرتبهٔ مهارت خالقیه وربانیه‌سنی ده انسا
اوغلی بو تتبعات نتیجه‌سنده اوکرنه‌جکدر
بوسبب وحکمته مبنیدرکه بونجه آیات کر
واحادیث شریفه وکلام کبارایله اهل اسلا
ملك انظارحکمتی تدقیق طبیعیات جهت
دعوت وجلب ایدلمشدر. درایه ردیبورکه

— حکیم ده قارتك بوجکاری بر اوتوما
اوله‌رق تلقی ایتمسی احتیاطسز قبول اولنه‌مز
بوجکلرده قرنلرندن کچن قوردون عصبی ایله ماد
دماغیه‌لری یکانه واسطهٔ احتساس اولدیغی واق
اوتوماتدرلر. حواس خمسك احتساسندن عبار
بولنان تأثراتی محافظه ایلیان شی حجرات عصبیه‌در
مادهٔ دماغیه دخی بو حجرات ماده‌سندن متشکل
اولمغله حجرات مذکوره‌یی تأثیرات احتساسیه‌ی
قید ایده‌جك بردفتر کبی تلقی ایلمك ممکندر. حتی
جملهٔ عصبیه‌نك ایفای وظائف امرنده وقت وزمانی
برمدار اوله‌رق ایشـك ایچنه قاتدیران شی دخی

نلردر . بونلرك عدم وجوديله بردنبره عمل
صورتنه تحول ايدن برتأثيرممتد اولوروامتدادى
حالنده كرك اسكى وكرك يكى تأثرات كثيره‌نك
تناسبيله استحصال ايديله‌جك نتيجه‌يه معاونت ايلر.
تفكر اولان برفردك وهلةً پيدا ايدى ويرديكى
فكر برخيال بى‌اساسدن عبارتدر. عاقلانه اولان
هر برحركت آندن اول ينه برصورت عاقلانه‌ده
وقوعه كلمش بولنان ديكر بر حركتدن متشعب
ومقتضيدر. آنك حصولى او حصوله واسطه
اوله‌جق اولان اسباب حسبيله‌در. ايكيسى عينى
صورتله متشكل اولان وهرايكيسى يكديكرينه
تماميله متشابه برمكانده تجلى ايليان ايكى فكرك
انبساطى ده بربرينك عينى اولوب هرايكيسى عينى
نتيجهٔ تفكرى ارائه ايدرلر. « عقل ايچون طريق
بردر » ضرب مثلنى ايراد ايلديكمز زمان ايشته
بواتحاد تأثر وتفكرى قصدواراده ايلمش اوليورز.
بناءً عليه بوضرب مثل غايت معنيدار اردر. برفكرك
حصولنده ايكى نوع سبب واردر. بريسى اوله‌جه
حصوله كلمش اولان تأثراته متعلق احوال عضويه

وايكنجيسى بعض شرائط طبيعيه ايله ينه اواحوال
عضو يه‌نك تقابل وتحصلى قضيه‌لريدر. بوجكارل
جسمنى محيط اولان عصبلرك خارجدن وقوع
بولان احتساساتى دماغلرنده مجتمع اولورلر. مثلا
رؤيت استشمام واستماع ملكه‌لرينه خدمت ايلياز
اعصابك احوال خارجيه‌دن وقوع بولان احتسا
ساتى دماغنده طوپلانورلر. اوحالده بواحتساسات
مجتمعه او بوجكى اوتوماتلق منزله‌سندن چيقارتر.
هرحالده مركزاعصابك حركاتى مراتب حيوانيه‌نك
هانكى مرتبه‌سنده اولورايسه اولسون كيميوى
برشرط اساسى يه‌تابعدر. اوشرط ايسه «تحمض»
دنيلن شيدر. حتى انسانلرده بيله دماء شراينيه
اعصابه وصولدن برآن توقف ايتسه وسائط عصبيه
كندى قدرتلرينى غائب ايدرلر. توقف دكل فقط
اوقان يالكز آزالسه اكا مقابل ومتناسب اوله‌رق
وسائط عصبيه‌نك قدرتلرى دخى آزالور. اورالره
وارد اولان قان بالعكس آرتسه يعنى «پروتوقسيد
دازوت» قوقلانديغى زمانكى حال كبى برحاله كلسه
اوقدرت متزايد اولور. ايشته دوچارتعب اولمش

بولنان قوایی تجدید ایچون راحت واویقویه احتیاج بوندندر. اشباح خارجیه‌یی احتساسمزه ایکی فکر اساسی بالطبع التحاق ایدر. بونك برنجیسی زمان ایکنجیسی فضا اولوب بو ایکی شی اوزرینه مبتنی بولنان فکرلر ایچون دخی جملهٔ عصبیه‌ده اعضای مخصوصه موجوددر. هم ده مبادئ تشکلات جسمانیه‌مزدن بری موجوددر. فکر فضایه خدمت ایده‌جك عضو کوزدر. فکر زمانه خدمت ایده‌جك عضو دخی قولاقدر. بوعضولرله کرك زمان وکرك فضانك تحسسی و تقدیراتی اوقدر مکمل بردرجه‌ده ممکن اولورکه بو امکانی مثلا قوهٔ لامسه‌یه خدمت ایده‌جك اعضا ایچون تصور وتخیل ایده‌میز. تأثرات دماغیه ایله حصوله کلن اثرلرك (ایزلرك) نه اوله‌بیله‌کلرینی اکلامق امرنده بعض پك ساده تجربه‌لروارددر. مثلا یکی براوسطوره‌نك سطحی کبی مجلا وصوغوق برسطح معدنی اوزرینه مثلا مکتوب یاپشدیره‌جق پول کبی برجسم تطبیق اولنسه‌ده بعده او سطح مجلای معدنی اوزرینه خوخلانسه سطح مذکور اوزرنده دومان کبی

برتر حاصل اولور. بعده پول قالدیرلسه ونفسدن
متحصل اولان اوقشر رقیق قوروینجه‌یه قدرتر
ایدلسه بوسطح مجلا اوزرنده او مکتوب پولنك
اثرندن هیچ برعلامت کوریله‌مز. نه‌قدر دقتله
باقیلور ایسه باقلسون اکا دلالت ایلیه‌جك هیچ
برشی بولنه‌مز. فقط بوسطح مجلااوزرینه تکرار
خوخلانه‌جق اولسه مکتوب پولنك اشغال ایتمش
اولدیغی یرده براقش بولندیغی ایز ینه میدانه
چیقار. بعدما بوسطح مجلاقاچ دفعه قوروتیلوب
خوخلانه‌جق اولورایسه هردفعهٔ تکررنده پولك
ایزی آشکار اولور. حتی بواوسطوره پاصلانمق
کبی آفاتدن محفوظ اوله‌جق بریرده آیلرجه مدت
حفظ اولنه‌رق بعده چیقاریلوب خوخلانورایسه
مکتوب پولنك ایزی ینه ظاهر اولور. بوتجربه
کوستررکه ظاهرحالده پك ضعیف اولان تأثرات
نه قدر مدت محفوظ قاله‌بیلور. فقط چلیك کبی
برمادهٔ غیرعضویه اوزرنده حال بویله اولورایسه
مجرداشبوحفظ تأثرات خدمتی ایچون خلق ایدلمش
بولنان مادهٔ دماغیه کبی برمادهٔ عضویه اوزرنده

نفوظيت تأثراتك درجه‌سی نره‌لره قدر وارمق
لازم کلور؟ بر دیوار اوزرینه بر کولکه دوشمزکه
اوراده دواملی بر اثر براقمسون. آنی دخی تکرار
میدانه چیقارمق ایچون وسائط استعمالی ممکن
اوله‌بیلسه ایدی اوسطوره اوزرنده‌کی پول ایزی
کبی دیوار اوزرنده‌کی کولکه ایزینی دخی میدانه
چیقاره‌بیلور ایدك. فطوغرافیا عملیاتی بو بابده
بزه برمثال اوله‌بیلمکده‌در. احبابمزك تصویرلری
ولطیف صحرالرك منظره‌لری کوزلرمزك سطح
متحسسندن صاقلی اوله‌بیلورلر. اما بونلر اوسطح
اوزرنده موجود وبوکا مخصوص اولان تأثیراتك
تحت نفوذنده تکرار کورونمکه مستعددرلر.
شوراده کموشدن یاخود بللوردن برفطوغرافیا
سطحی اوزرنده برصورت موجوددرکه بزم هنرمز
آنی میدانه چیقارنجه‌یه قدر غیرمرئیدر. هیچ بر
نظر متجسس داخل اولمدیغنی ظن ایلدیکمز یعنی
اغیارك انظارمشاهده‌سندن بری ومحفوظ بیلد.
یکمز اوطه‌لرمزك دیوارلرنده بتون حرکاتمزك
اثرلری بتون اوضاع واطوارمزك بالجمله حرکات

وسكنا تمزك صورتلری موجوددر. صباحلری اوی
دن اویاندیغمز زمانلرده اولدیغی کبی کوزلرمز
مدت قپالی قالدقدن صکره آچلدیغی زمان اجر
سماویه کبی مشعشع برجسم اوزرینه کمال دق
نصب نظر ایده جك وبعده کوز قپاقلرمزی قپا
جق اولسه‌ق شو قپالیلقدن حصوله کلن ظلم
ایچنده او شیٔ مشعشع مرئینك خیالی کوزمز
اوکنده کندیسنی کوسترر. اما بوخیال اوهامد
معدود اوله‌جق خیالاتدن دکلدر. امین اوللی یز
بوبرحقیقتدر. حتی اوجسمه کوزی آچیق اوله‌ر
باقدیغمز زمان دقت ایده‌مدیکمز بعض جهتلرینی
بویله کوزی قپالی مشاهده‌ده کوره‌بیلورز. بو
برنظر دانتللالی برپنجره پرده‌سی ویاخود براغا
حقنده واقع اولورایسه کوزمزی قپادیغمز زما
حاصل اولان تمثالدن آنلرك رسملرینی بیله یاپ
بیلورز. صکره یواش یواش بوتمثال صولغه باشلا
وبرایکی دقیقه ظرفنده بالکلیه غائب اولور. قپال
کوزمزه کورونمکده اولدیغی مدت فضا ایچند
معلق برحالده مستعد تموج کبی برصورتده کورو

ب آنى دها مصرح كوره بيلمك ايچون كوز
كارمزى قملداته جق اولسه ق فى الحال زائل
لورلر. ايشته كوزمزك پرده سى اوكنده بو
كلك دوامى اثبات ايدييوركه خارجدن عصب
ؤيت اوزرينه وقوع بولان نفوذلر مطلقا مستعد
تقال اوليوب بلكه فطوغرافيا صفحه لرى اوزرنده
وريلن ظهور ودوام وزوال اشكاله بكزه مكده در.
طوغرافيا اوبژقتيفنه تا مكسيقو شهرنده عكس
يتديرلمش اولان برطاقم مناظر صحرائيه نك جاملرى
ويورقه قدر كتوريله رك بوسياحت مديده دن صكره
(فطوغرافياجيلر اصطلاحنجه) دەويلوپه ايدلد-
كنى كورمشمدر. مكسيقوده كى صحرالرى طاغلرى
كورمش ديمك اولان بوفطوغرافيا جامى كورديكى
شيلرك هيچ بريسنى اونوتمامش. طاغلرك اشكالنى
محافظه ايلدكدن ماعدا حيدودلرك ياقديغى بر
آتشدن حصوله كلن دومانك كولكه سنى بيله
محافظه ايتمش. حواس خمسى واسطهٔ حصول اولان
اعضانك استحصال ودماغه نقل ايتديكى تأثرات
بويله كوز بكسنده مشاهداتك عكسى محافظه

اولندیغندن دها زیاده مدت دماغده محفوظ
قالورلرمی ؟ عجبا قوۀ حافظه دنیلن شی بومیدر
عجباقوۀ حافظه دنیلن شی حواس خمس واسطه سیله
دماغه نقل ونقش ایدیلن صورتلری فکر بشرك
تماشا ایلمسندنمی عبارتدر ؟ احتمال که کرك حی
وکرك متوفی متعلقاتمزله نظر تماشامزدن کچمش
اولان صحرالر وحاضر بولندیغمز تیاترواویونلری
« میقروغرافیق » رسملر کبی دماغمزده منقشدرلر.
عجبا اوراده دوام ایدن بقا بولان بوصورتلر بر
کتابك حروفی کبی عجبا بزده بر فکر ایقاظ
ایده جك ساده اشارتمیدرلر؟ یوقسه میقروسقوب
واسطه سیله لمحۀ بصرده درونلرنده قوجه برعائله
اعضاسنك تصاویر مجتمعه سنی ایکنه کوزی قدر
کوچك بر دلیکدن کوره بیلدیکمز میقروغرافیلر
کبی وحتی آنلردن خاطر وخیالمزه صیغه میه جق
قدر دها کوچك تصاویر حقیقیه میدرلر؟ کوز
پرده سی اوزرینه منطبع اولان صورتلر کوندوزك
آیدینلغنده کوریله مزلر. احتساسات واقعه مزك
عضو مخصوصنده یعنی دماغده منطبع اولان صو-

زتلرحواس خمسمزه مؤكل اولان عضولرك كماليله مشغول ودماغه يكى احتساسات نقليله متوغل بولندقلرى مدتجه نظر دقتمزى اصلا جلب ايتمزلر. فقط بووسائط حواس خمس يورولدقلرى زمان وياخود بزم كنديمزبرطاقم تهيجاته ويا متنوعانه مطالعاته دوچار اولديغمز وقتلرده والحاصل اويقو يه واورديغمز هنكاملرده صفحهٔ دماغمزده منتقش ومحفوظ اولان صورتلردها قوتلى اولهرق كنديكنديلرينى خاطرمزه اخطار ايدرلر. حالر تأثيريله صايقلانديغى زمانلر و باخصوص موتك تقربى دقيقهٔ عظماسنده كوزمزه كورينن خيالاتك سببى ايشته بونلردر. عمرمزك خواب ايله مملو اولان برثلث مدتى ظرفنده اشياى خارجيه نك جملهٔ عصبيه مزه تأثيرندن مصون ووارسته قاليورز. قوهٔ باصره وسامعه مز وسائرحواسمز هپ حال استراحتده بولنيورلر. فقط اصلااويومق شانندن اولميان فكرمز كندى اعماق اسرارى ديبندن ذهنمزك جمع ايتمش اولديغى صورتلرى تماشا ايدوب طوريبور. چونكه بوصورتلر دماغه بردها سيلنما

ملك اوزره منطبع اولمشلردر . اوحالده فكرمز
بونلرى تكرار تصورله رؤيا ديديكمز تماشا كاهى
وجوده كتورمكده‌در .

بز ديبورزكه :

— بو فقرهٔ مديده ومفصله‌ده دراپه‌ر
فيزيولوژيى پسيقولوژى يه‌قاته‌رق وبوندن
دهــا غريب اولمق اوزره ايكيسى ايچنــه
كيمياى صناعيه‌يى‌ده مزج ايدرك اويله بر
صــورتده ادارهٔ افكار ايليوركه بالآخره
روحك بقاسنى انكار ايچون عقلنجه بر كوزل
مقدمه تهيئــه ايلمش اوليور . اوت ! دها
اشاغيلرده كوريله‌جكى وجهله معلم مومى اليه
بعدالممات روحك احوال ماضيه‌يى حس
ايده‌ميه‌جكى نتيجه‌سنى استنتاج ايليه‌جكدركه
بوندن مقدم دخى بعض فلاسفه‌نك اويولده
استنتاج ايلمش اولدقلرى نتيجه‌يى شويله‌جه

بڭا خطار ایدی و یرمش ایدی. ظن اولنمسون که درایه‌رك بو تفصیلات میاننده ایراد ایلدیکی شیلر صرف اکاذیبدرلر. خیر! هپسی طوغریدرلر. اما هر بری طوغری یدن طوغری‌یه تعلق ایلدیکی مبحث فنی نقطهٔ نظرندن طوغریدر. مثلا ذکای حیواناته دائر سویلدیکی سوزلر علم حیوانات نقطهٔ نظرندن طوغری اولوب حواس خمسمزه خدمت ایلیان عضولره دائر سویلدیکی سوزلر پسیقولوژی نقطهٔ نظرنجه طوغری‌یدرلر. کذلك فطوغرافیا صنعتنده تجلی ایدن تکونات کیمیویه حقنده‌کی سوزلر دخی طوغریدرلر. اما بونلرك یکدیکرینه مزجندن انتظار ایلدیکی نتیجه‌یی استحصال ایچون کیرشدیکی قیاسات و محاکمات علوم مذکوره‌ده

مهارت کافیه‌سی اولمیان اذکیای قارئینی
تمامیله آلداته‌جق قدرشیطنتکارانه‌درلر.
حتی درایه‌ر بوبابده کی شیطنتنه قارئلرندن
اولور اولمز کیمسه‌لرك عقل ایردیره‌میه.
جکلرینه اوقدرامین اولمش‌که سردایلدیکی
صحیفه‌لر طولیسی حقایق فنیه میانه فنون
عالمنجه هنوز خاطروخیالدن بیله کچمیان
برطاقم توهماتی دخی کویا دیکر حقایق فنیه‌دن
ایمشلر کبی صوقوشدیری ویرمشدر.اوطه‌مزك
دیوارلرینه‌اصابت‌ایدن‌کولکه‌لرمزك‌اواوطه
ایچنده‌کی‌حرکات وسکناتمزك ایزلری‌اولمق
اوزره‌دیوارلرده‌ثابت‌قاله‌جغنی‌وبوحال‌فطو-
غرافیاجاملرینه‌اشکالك‌اصابتی‌کبی‌برشی‌اولوب
ایشـك یالکز بوکولکه‌لری‌ده فطوغرافیا
جاملرینی ده‌ویلوپه ایدرکبی‌ده‌ویلوپه ایتمکه
محتاج‌قاله‌جغنی‌وبونك‌یولی‌بولنسه‌مجلاچلیك

سطحی اوزرنده مکتوب پولنك براقدیغی ایزلر
نصل میدانه چیقاریلیور ایسه دیوارلرده‌کی
کولکه‌مزك ایزلری دخی اوو جهله میدانه
چیقاریله بیله‌جکنی کمال جرأتله حکم ایدی
ویرییور. حال بوکه کولکه‌لرمزك دیوارلره
انطباعی و بونلرك برزمان کلوب ده‌ویلوپه
ایدیله بیلملری امکانی هنوز فنونك خیالخا
نه‌سنك یانی باشندن بیله کچمیوب بویله بر
توهم آنجق درایه‌رك کندی وهمنده وجود
بولمقده‌در. بوتوهمات جناب معلم ایچون نه
بیوك اثر جرأت ایسه محسوساتك دماغه
انتقاشنی فطوغرافیا انتقاشاتنه قیاس ایلمك
دخی اوقدر بیوك برجرأتدر. فطوغرافیا
انتقاشاتی قولودیونلی بر صفحه اوزرینه
اشباحك کولکه‌لریله برابر ضیاء شمسك

دخی اصابتندن متحصل برتکون فزیقی
وکیمیـویدرکه درجاتی برلیسـهده تکمیل
تحصیل ایدن شاکردانك کافهسی نزدنده
معلومدر. بناءً علیه انتقاشـات دماغیهیی
اشبو انتقاشات فطوغرافیهیه بکزتمك محال
اولدیغی اولیسهده فزیولوژی وپسیقولوژی
تحصیل ایلمش بولنـان شـاکردان حکم
ایتمکده ترددایلمزلر. ایکی انتقاشك بربرینه
بکزراولدیغی قارئلرینـك خیالنه کوزلجه
یرلشدیرهبیلمك ایچون میقروغرافی مسئله-
سنی میدانه چیقارمقدرایهر ایچون حقیقةً
الك بیوك اوستهلقلردندر . میقروغرافی
معلوم آ؟ هانیا برباستونك صاپ طرفنده
ویاخود برقورشـون قلمنك کمیکی ویا بر
یوزوك اوززنده ایکنه دلیکی قدر کوچك

بردليكه بركوزيكزك بكنى تطبيق ايدوب ده
باقديغكز زمان ايچنده قوجه برلوحه كو-
سترر برفطوغرافيا رسمى كوررسكز.
ايشته بونلره «ميقروغرافى» ديرلر.
درايه‌ر دماغمزه انتقاش ايدن ميليونلرجه
محسوساتى اورايه صيغديره بيلمك ايچون
هر برمحسوسى برميقروغرافى قدر كوچو-
لتيورده قوهٔ حافظه دينلن شيئك دخى عجبا
فكرمزك نوم كبى بعض حاللرده بونلرى
تماشاسندنمى عبارت اولديغنى سئوال ايليور.
بوسئواللرى برقاچ كونه تكرار ايتمسى پك
لطيف دكلميدر؟ مطلقا ايتديكى مقايساتك
عدم مناسبت فنيه‌لرينى كنديسى دخى كوروب
شبهه‌لنديكى ايچون ايشى بوسئواللره بوزييور.
حتى سوزلرينك پك چوق جهتنده توضيحات

و تصريحاتدن قاچه‌مق كوسترە‌رك ايشى
اغلاقلره تعقيدلره‌ده بوغيور. فقط دوشو
نمليدركه دماغمزده منتقش اولان هر محسوس
حقيقةً برميقروغرافى وحتى آندن دها پك
چوق كوچك بيله اولسه مقدارلرى
ميليونلره ميليارلره وارديغى زمان بونلرك
مجموعى ينه بيوجك وعند الاقتضا كوزايله
وهيچ اولمزايسه خرده‌بين ايله كوريله‌بيله.
جك بر مقداره بالغ اولور. اويله يا بو
ميقروغرافيلر نقاط هندسيه كبى اسمى وار
جسمى يوق موهوماتدن دكلدركه ميليار
جه مقدارلرى برآره‌يه كلسه ينه بروارلق
تشكيل ايده‌مسونلر. بونلر مادةً موجود
جسملردر. غايتى جسامت طبيعيه‌نك بيكده
اون بيكده يوزبيكده وياخود ميليونده بر

نسبتنده كوچولشى ديمكدرلر. بناءً عليه
هانكى نسبتده كوچولشلر ايسه اول مقدار
عددى بر يره كلسه جسامت طبيعيه‌سنه
مساوى بروارلق تشكيل ايده‌بيلورلر. اما
ارباب تشريحدن هيچ بريسى تشريح ايلد-
يكى دماغلرده بو يله بر اثر بوله‌مامشدر.
ايشته درايه‌رك بومقايساتده‌كى مهارت
شيطنتكارانه‌سنى ميدانه چيقارمغه يالكز
بومطالعه كافيدر. يا انتقاشات دماغيه‌يى كوز
ببكنه تأثيرايدن جسم مشعشعى كوزلر قپا-
ندقدن‌صكره دخى برقاچ دقيقه‌لق برزمانه
قدركوره‌بيلمكده اولديغمزه تشبيه ايتمسنه
نه‌ديه‌لم؟ بوكبى تشبيهات علوم وفنونك آهنك
عموميسندن غافل بولنان ومباحث‌علميه‌ده
لزومى درجه‌سنده تعمق ايده‌ميان ارباب

سطحیاتی اغفال ایچون جرأتکارانه بر
صورتده کوزه آلدیرمش ارتکابلردندر
واسطهٔ رؤیت اولان عصبك دماغه نقل
ایتدیکی شی طوغریدن طوغری یه خارجده کی
اشباح مرئیه میدرلر؟ هیهات ! بر آدمك
کوزلری ایچنه باقه جق اولورایسه کز اوراده
کندی صورتکزی کوررسکز. ایشته
او آدمك دماغی سزی دکل کوزینك پرده.
لرینه منعکس اولان صورتکزی کورمکده‌در.
اشباحك کافه‌سی ایچون قانون رؤیت
بو یله‌در. فقط یالکز مشعشع شیلره دکل
شعشعه‌سز شیلره دخی بر مدت کمال دقتله
باقدقدن صکره کوزلریکزك قپاقلرینی یوا.
شجه قپایه‌جق اولورایسه کز دماغکز او
شیئی بر قاچ دقیقه مدت حالا کورمکده

وام ايدر. اما بونك ايچون كوز ببككزك
وشيئى كورديكى زمانكى وضعيت واستقا-
تى اصلا تبدل ايتمامليدر. كوزلريكز
جزؤ يجه قملدانه جق اولور ايسه اوشى
دماغكزك قدرت باصره سى اوكندن درحال
غائب اولور كيدر. چونكه قدرت دماغيه-
غيه كزك كوز قپاقلريكز قباندقدن صكره
دخى كورمكده دوام ايلديكى شى ببكلرك
اوكنده كى پرده يه منعكس و موقتاً منطبع
اولان تمثالدر. كوزيكز قملدانديغى آنده
ببكلر اوجه او تمثالره مقابل اولان وضعيتلر
نى غائب ايتمش اوله جقلرندن او تمثاللرى ده
كوره مزلر. محسوسات دنيلن شى دماغه
منطبع اولسه لر ايدى وجودمزدن بر قسمى
دائما متهالك و آنلرك يرينه اقسام جديده

متحصل اولمق حسبيله بر زمان ظرفنده
وجودلرمز تماميله دكشديكندن وبو كونكي
وجودلرمز بوندن بر وقت اولكي وجودلرمز
اولميوب يكيدن مخلوق وجودلرايدوكندن
وجودلرك اشبو تبدلات وتحولاتى اثناسنده
منطبعات دماغيه دخى زائل اولوب كيتملى
ايديلر. حال بوكه آنلر قوۂ حافظه‌ده محفوظ
قاليورلر. نيچون؟ دماغه دكل جانه منطبعدر
لرده آنك ايچون. بز بو مسئله‌يى «بن نه‌يم؟»
نام اثرمزده مفصلاً يازمشزدر. مراق
ايدنلر اورايه مراجعت بيوررلر. ايشته
سوزى ينه دراپه‌ره براقيورز: ماهيتنى
اورته‌يه قويديغمز مقدمات شيطنتكارانه‌دن
صكره آنلره انتاج ايتديره‌جكى نتيجه‌يى
اوقومق خصوصنده مسلمان قارئلرمز

لچون بعناية تعالى هيچ برتهلكه تصور
دەميز. ديبوركه :
— ديمك اوليوركه طبيعت انسانماكنه‌سنك
بنه برطاقم ملكات قويمشدركه بونلر انطباعات
يقيله انسانه لايموتلق فكرينى وحيات مستقبل
يدينى القا ايدرلر. خواب غفلت ايچنده اوقات
ار اولان وحشى‌دخى دماغى درونده برطاقم
رالراشكالى‌كورركه اوررده اولجه بعض ذوق
فاوياخود الم‌وكدركورمشدر. بوالواح‌ذهنيه‌دن
نلرك كنديسنه قرارگاه اولان يرلردن ماعدا
ستقبلاً واصل اوله‌جغى يرلر اولمق نتيجه‌سندن
نقه نه نتيجه استنتاج ايليه‌بيلور؟ او وحشى يه
ض‌كره رؤياسنده بروقت محبت وياخصومت
نش اولديغى ذواتك اشكالى‌ده كورينور. بو
ؤيالر كنديسنه ذوات مرقومه‌نك الحالة هذه
جوديتلرينى يعنى اولوم ايله محو اولمدقلرينى
هيم ايدر ايناندير. بونجه ترقيات ايله انجلمش
لان بزم معيشت متمدنه‌مزده بزم اوزرمزده
خى تأثيراتى كوسترن بوكبى خيالاتدن هنوز

کندیمزی قورتاره مامشزدر. خیالاتمز کوره دن مرتبهٔ تمدنلری بزم درجه مزه وارهمامش اولان آبا واجدادمز نه کبی نتایج استنتاج ایتمکده ایدیسه لر بزدخی حالا اونتایجی استنتاج ایلیورز. بزم ترقیات مادیه ومعنویه مز تشکلات عضویه مزك بوکبی تأثیراتندن هنوز بزی قورتاره مامشلردر. تکملات مادیه مز بزی هنوز سقطلقلردن وخسته لکلردن قورتارهمامش اولدیغی کبی!

بوراده دراپه رك سوزینی کسه رك شونی علاوه ایتمك ایسته یورزکه:

— معلم مومی الیهك ظن ایتدیردیکنه کوره رؤیالرمزده کوردیکمز ذوات حال حیاتلرنده کی موجودیتلری اوزره هنوز موجوددرلرده بز دخی آنلرك او موجودیتلرینی کوریورز. واقعا جناب معلم صافدرونلغك بو درجه سنی طوغریدن طوغری یه بزه اسناد ایتمیوب وحشیلره

اسناد ایدییور ایسـه‌ده تحصیل و تعلم یعنی
دائرهٔ مدنیتـده ترقی و تقدم ایله برابر ینه
آباء واجدادمزی هانیا شـو حال وحشت
ویا بداوتده یشـایان اسـلافمزی کچه‌مامش
اولمقلغمزی حکم ایتمسنه نظراً بز دخی آنلر
میاننه ادخال ایدیلیورز . بوحالده بن معلم
جنابلرینه دیسـه‌مکه : « بابام وفات ایده‌لی
قرق بش قرق یدی سـنه اولدی . اخیراً
بابامی رؤیاده کوردم . هر زمان آرقه‌سنده
کوردیکم کورك قابلی عباسی ینه آرقه‌سنده
ایدی . حالبوکه پدرم اولدیکی زمان بو عبا
ایله دفن اولنمدیغنی واو عبانك ترکه‌ده صا ـ
تیلوب کیم بیلور کیملر طرفندن دها نه‌قدر
مدت کییلدکدن صکره پارچه‌لانوب چور ـ
یدیکنی پك اعلا بیلیورم. رؤیامده کوردیکم

بابام بعدالوفات دخی محو اولمامش بولندیغ
حسب الاسلامیه. امین اولدیغم بابام اولمق
کلیور ایسه آرقه‌سنده کی عبا دخی
کندی عباسیمیدر؟ بعدالوفات ترکه‌سن
بونی ینه کندیسی صاتون آله‌رق عالم مثالد
تلبس ایدییورمی؟... » عجبا معلم درا
بو سؤاله نه جواب ویرر ایدی ؟ ف
ویره‌جکی جواب هرحالده پك تحف او
ایدی . دکلمی؟ لطیفه برطرف معلم جنابلر
دین حقنده کی خصومتی یوروتمك ایچ
قارئلرینی مطلقا آلداتمغه محتاج اولدیغ
بوغیرت ایله وقوعات تاریخیه‌نك مقدملر
تأخیر ومؤخرلرینی تقدیم ایتمسی وع
وصنایعی بربرینه قاتمسی ال ویرمیور ا
کی شمدی‌ده ترقیات مدنیه‌یی حال بداو

وحشته ارجاع ايلمك وتنورات ذهنيه‌-
زجه هنوز وحشيلردن فرقمز اولمديغنى
حكم ايتمك كبى غرابتلره قدرده وارييور.
ما كنديسى فى الحقيقه قطعياً بو فكر واعتقادده
ولنديغى ايچون بويله سويله‌يور دكلدر .
خير خير ! ترقيات مدنيه‌نك بو درجه‌لرده
فائده‌سزلكنه كيم قناعت ايده‌بيلور كه معلم
درايه‌ركبى كليت وشمول درجه‌سنده بضاعهٔ
علميه‌سى آثاريله قابل انكار اوله‌ميان بر
آدم قناعت ايده‌بيلسون ؟ اويله اولمق لازم
كلسه كنديسنه: «اوحالده نيچون اوقويورز؟
ترقيات ذكائيه‌مزه ياردېمى اوله‌ميه‌جق
اولان بوكوج تتبعات اغورنده نه‌دن عمر
صرف ايدييورز ؟ هم نه‌قدر چالشسه‌ق
آبا واجدادمز اولان اهل بداوتك ذهنى

واردیردقلری درجه‌دن اوته‌یه کچه‌م
ایسه‌ك سزك دخی بو حکمده داخل بو
لازم کلور . اوحالده سفید وسیاهی
ایتمکه باشلادیغمز زماندن بری پیداو
ایلدیکمز و ایکی جهان ایچون نقطهٔ
ایدندیکمز عقاید دینیه‌مزه نیچون تع
ایدییورسکز ؟ بزمکیسی خیال ا
سزککیسی‌ده توهمدن عبارت قالیور
برسؤال توجه ایدرده معلم درایه‌ربو اعتر
مدافعه‌دن حقیقةً عاجز قالور . لکن
براعتراضده استعجال ایدلمامليدر . چو
برایکی صحیفه اشاغیده جناب معلم غیرت
پرستانه ایله کندیسنی لطیف بر تناقض
دوچار ایده‌رك بوراده کی شو سوزلر
کندیسی رد ایلمکده‌در . نوبت کلام ی

بنه كچيور . ديبوركه :

. بوبابده انسانلرك جملهسى مساويدرلر.
مدنى جملهمز برمقانيزمايى حاملز كه مدت
زده وقوعـه كلن الك مهم احتساساتمزك
وصورتى اومتمانيزما بزه كوستر ييور. بو
انك حركته كلسى ايچون بر دقيقهلق راحت
، وياخود حالت حمويهدن بشقه برشى لازم
. زيرا اودقيقهده حواس خمسمزك فعاليتى
اولوب اشياى خارجيهنكده طبعمزه تأثيرى
طبعمز آنك بزه كوسترهجكى شيلرى حسن
مستعد وحاضر بولنور. هيچ بركيمسه بو
مادن مستثنا دكلدر. الك مغرور انسانلر
ويرهجكى خبرلرى قبوله مجبوردرلر. نصلكه
اجزلردخى كنديلرينهويرهجكى تسليتلرى اخذ
ل ايدرلر. شخص متفكر طرفندن فورى
ى الحصول هر برحركت معارضهدن مصون
ق وكندى تأثيرات طبيعيهسنى حصوله كتور
ايچون الحالة هذه هيچ بر كونه تأثيرات
جيهيه لزومى قالميهرق طبع بشرده دائماحاضر

وموجود بولندیغندن انسان نره‌یه خطوه جا
عزیمت اولسه بومقانیزما ماضینك تصاویروا
لندن مستقبلك حقایق مبرمه‌سی بداهتنی بر
حیرت بخشاده استحصال ایدروکندی قوتنی
الك زیاده غیرصحیح کورینان برمنبعدن اخذ
جمله‌مزی خبرمز بیله اولمقسزین آرتق میدا
وجودلری قالمامش‌اولان شیلرك توهم وخیا
واسطه‌سیله لایموتلغه اینانمق جانبنه‌قدرسوق‌اید
بز دیرز که :

— دقت‌بیوریلیوریا نه‌قدربورومه
برسفسطه ایله ماضی‌یی مستقبله بالتحو
عقلنجـه لایموتلق امیـدینی محو اید
ویریپور . اوت ! شمدی‌ده جنـاب ما
ماضی‌یی مستقبله شویله حس‌ایتدیرمکسز
تحویل مهارتنی کوستریپور . هانیا محس
ساعتمزك مجلا اوسطوره اوزرنده‌کی مکتو
پولی لکه‌سی ویاخود اوضـاع وحرکاتمز

اره اصابت ایدن کولکه‌سی ویافطوغرافیا
منه اشباحك انعکاسی کبی بر صورتله
اغمزه انتقالندن بحث ایدیور ایدی .
ۀ حافظه دنیلن شی دخی ذهنمزك بو
قوشاتی کورمسندنمی عبارت بولندیغنی
وریور ایدی . رؤیانكده بوندن عبارت
لدیغنی حکم ایلیورایدی . بومشاهداتك
فه‌سی ماضی‌یه عائد شیلردر . درایه‌رك
دعالری مسلم اولمق لازم کلسه انسان قسمی
ؤیاسنده احوال ماضیه‌سندن بشقه هیچ
رشی کورمامليدر . بوراده ایسه تمامیله
کلاشیله بیلمك ایچون لابد ولاجرم اولان
وضوح وصراحتدن عاری برادارۀ کلام
سفسطه انجام ایله اوماضیدن مستقبله انتقال
ایدی ویریور . اویله‌یا انسان رؤیاسنده

مستقبلیده کوریبور. تعبیر رؤیا کرك و
وکرك متمدن عموم انسانلر نزدندهشا
هیچ شبهه ایتمیکزکه درایه‌رك کندیسی
بعض احوال مستقبله‌یی رؤیاسنده کو
وکوردیکی شیلر کوردیکی کبی چیقمش
بوحالده رؤیا دماغك بر میقروغرافی
اولمسندن عبارت دکلدر . نه‌دن عب
اولدیغی فنونك دلالتی درجه‌سنده عقا
ایره‌بیلدیکی قدر « نوم وحالات نوم
اثرمزده کوسترلمشدر . بوندن اول
بیان ایتمش اولدیغمزوجهله علوم جدی
یك کوزل انتساب ایتمکده بولنان
کنجلرمز او تنورات ذهنیه‌لریله حق
دینیه‌لرینی دها واضح کورمکه مقابل ا
بوراده درایه‌رك صحیفه لرنده نمونه ل

لن سفسطه‌لركبى تفلسفاته قاپيله‌رق
دن بر نتيجهٔ واضحه وصريحه اميد
ورلرايسه حقيقةً متأسف قاله‌جغمزى
ر ايلرز . نوبت كلامى ينه درايه‌ره
ك . ديوركه :
– بوجكلر اوتوماتلردن شوجهتله فرقليدر
بوجكلر احتسات سابقه‌لرينك يعنى دفترحافظه
مقيد تأثرات واقعه‌لرينك تحت نفوذ وتأ
ه بولنورلر. مراتب حيوانيه‌دن دها عالى
جه‌يه واصل اولمش بولنانلرده‌قيودمذكوره
لجه تكمل ايدوب قوهٔ حافظه‌لرى دخى مرتبهٔ
يته‌وارزلر. آرتق اشباخ خارجيه ايله آنلرك مادهٔ
يه‌اوزرنده منطبع اولان صورتلرى آره‌سنده
مابهت بولنمغه‌ده لزوم قالمز. بر تلغراف قلمى
ندن سزه اعطا اولنان تحريرات تلغرافيه‌يى
بل ايليان كلمه‌لرك تلغراف ماكنه‌سندن چيقان
راته وياخود بر كتابى وجوده كتورن حروف
تك آنلردن مستفاد اولان شيلره مشابه اولمسى

لازم کلیه‌جکی کبی محسوساتی محافظه‌یه مخصوص
عضوی اولیان برحیوان بر عادی اوتومات ع
اولنمیلدر. آنده قوهٔ حافظه بولنمز. بویله برعض
ایسه اوزون اوزادی یه وغایت بطی الحصو
تکاملات ایله تشکل ایده‌بیلور و ایلك احوا
ابتدائیه‌سندن بالنسبه برتکمله قدر استعداد
ذکائیه برچوق درجات انبساطیه‌یه‌دوچاراولور
نوع بشرده محسوساتدن متحصل تأثراتی قیـ
ایده‌جك اولان عضومکملدر. انسان خاطره‌لریل
وماضینك کندی طبعی‌اوزرنده‌کی نفوذیله سوق
اولنور. نصلکه حال حاضرده‌کی تأثراتیله دخی
سوق اولنمقده‌در. دیمك اولیورکه تجربه صا
حبیدر. هرشیئه عقل وفکریله قراروبرر. بر
فرد ذی حیات کندی مرکز جملهٔ عصبیه‌سنده
(یعنی دماغنده) مجتمع اولان تأثرات وتحسسا
تندن متحصل معلوماتنی دیکر برفرد ذی‌حیاته
تبلیغ واخبار ایده‌جك وسائطه مالك اولنجه او
نوعك تکملاتی طریقنده بربیوك خطوه آتلمش
دیمکدر. ایشته جماعتله معیشت بو نقطه‌دن بدأ

که بومعیشت معایش منفرده‌نك توسعندن
اط وتزایدندن عبارتدر. تشکلات عضویه‌لری
کرلرندن عالی و مکمل اولان بوجکارده بو
سطهٔ تبلیغ آنجق اشارات قرنیه اوله‌بیلور.
ع بشرده ایسه او واسطه نطقدر. بشریت
ندی اوائلنده وساطت تبلیغیه‌نك یالکز بو
لق درجه‌سنه مالك ایدی. برآدمك معلوماتی
یکرینه یالکز شفاهاً نقل اولنه‌بیلورایدی. بر
عصرك احوال وافکاری عصرآتی یه انتقال
یده‌بیلوب اوعصرك احوال‌وافکاری‌اوزرنده‌ده
تأثیراتی کوستره‌بیلور ایدی. لکن بوصورتله
وقوعه کلن توارث وتسلسل روایاتك‌ده برحدی
واردر. نطقه قادر اولمق جماعتله معیشتی یالکز
ممکن قیلار. آندن اوته‌یه کچه‌مز. بناءً علیه بو
واسطهٔ تبلیغك ترقیاتی‌نظرمستفیدانه‌ایله‌کوریرز.
یازینك ایجادی محسوسات مقیده‌نك هم مدتی
تمدید وهم‌ده حدودینی‌توسیع ایلمشدر. اوزمانه
قدر یالکز شخص واحدك دماغنده مستحضر
ومقید اولان معلومات بتون جماعتـه نشر اولنه‌

بيلديككبي الى نهايه محفوظيت و مصونيتىده بو واسطه ايله تأمين اولنمشدر. بناءً عليه يازى مدنيتى دخى ممكن قيلمشدر. يازيسز وياخود وقوف ومعلوماتى ادامه ايدهجك بشقه برواسطه سز مدنيت موجود اولەمز. ايشته بو پسيقولوژيق نقطەدن مطبعەجيلق صنعتنك ايجادندەكى معناى صحيحى كشف ايدەبيلورز. بو صنعت يازيجيلغك انبساط وتوسعى ديمكدركه افكار بشريەيى بربرينه مزج وتوفيق ايدرك وآنلرك ضياعدن مصونيتنى تحت تأمينه آلەرق مدنيتى ترقى يه وبناءً عليه اقوام بشريەيى توحيده خدمت ايلر. تحسسات وتأثرات عصبيه وآنلرك دفتردماغده انطباعنه دائر بوراده سويلمش اولديغم شيلر برخلاصەدن عبارتدرلركه تفصيلاتى ١٨٥٦ سنەسنده نشر اولنان «پسيقولوژئ نوع بشر» نام اثرمده موجوددر. بناءً عليه قارئلريمى بو اثرك رؤيت منعكسەدن وتعبير آخرله رؤيت دماغيەدن بحث ايدن برنجى كتابك اوندردنجى بابى ايله خصوصات سائره ايچون دخى ايكنجى كتابك سكزنجى بابنه ارجاع ايلرم.

بوراده يالكز شونى اخطار ايدرزكه:

— برايكى صحيفه اول ترقيات فكريه ونظريه‌نك انسانى حال وحشتدن ايلرويه كوره‌ميه‌جكنى درميان ايدن دراپه‌ر ايشته بو سوزلريله اوحكمنى بالكليه كيرو آلمق درجه‌سنده تناقص ايليور . بوراسى معلوم اولسون‌ده ينه سوزك آره‌سنى كسمكسزين سوزده‌ينه كنديسى دوام ايلسون. ديوركه:

— فن نقطهٔ نظرنجه پسيقولوژئ نوع بشره وصولك طريق يكانه‌سى پسيقولوژئ متقابلدر . (يعنى بالجمله حيواناتك احوال پسيقولوژيه‌لرينى يكديكرينه مقايسه طريقيدر) بواوزون ومتعب بريولدر. فقط انسانى حقيقت مطلوبه‌يه ايصال ايلر. ايمدى كائنات ايچنده برموجوديت واسعهٔ ماديه بولنديغى كبى برده موجوديت واسعه روحانيه موجودميدر ؟ بربيوك آلمان شاعرينك ديمش اولديغى وجهله طاش درونده اويويان بر

روح حیوان درونـنده رؤیا کوروب انسا
درونـنده اویانق بولنور ایمش. بوکرچکمیدر
وجود برشیدن مقتبس و متشکل اولدیغی کبی
روح دخی برغیر شیدنمی تشکل ایدر؟ بونلرك
هر ایکیسی کلدکلری یره عینی وجه و صورتله می
عودت ایدرلر؟ اکر بویله ایسه نوع بشرك مو
جودیتنی تأویل وتفسیر ایله فکر واعتقادمزی
حقایق‌فنیه‌یه وکندی درونمزك احتساسنه وکائنا
تك بقا وعدم تحولی مسئله‌سنه توفیق‌ایلیه‌بیلورز.
بوغامضهٔ روحانیه‌یه عربلرملل شرقیه‌نك کوستر-
دکلری مثاله امثـالاً « عقل کل » نامنی ویر-
مشلردر. برقطره صو عن‌اصل بحر اوقیانوسه
منسوب اوله‌رق تبخرقاعده‌سیله آندن آیریلوب
یاغمورصورتنده ینه اکا رجوع ایلدیکی‌کبی‌روح
انسانینك دخی اوعقل کلدن مقتبس اوله‌رق ینه
اکا رجوع ایلدیکنی اعتقاد ایدرلر ایدی. ایشته
انتشاروارتجاع وابتلاع مذاهب عظیمه وقویه‌سی
عربلرمیاننده بوصورتله وجود بولمشدر. بوعقل
کل حق سبحانه وتعالادر. ینه بوفکرك ینه‌بویله

بر صورتده وهم‌ده بر صورت حاکمانه‌ده ساقیا
مونی طرفندن بسط وتمهید اولنه‌رق بودی اصول
واسعهٔ حکمتی میاننه ادخال اولندیغنی کورمشزدر.
ابن رشد طرفندن دخی دیکر بر صورتده فقط
ینه بوکا مساوی برقدرتده اوله‌رق عربلره ارائه
ایدلمشدر. خبر ویرملی یزکه اوروپالیلر بو اساس
حکمتك واضعی ابن رشددر ظن ایدرلر. زیرا
آندن اولکی احوالی اوزمانلر طانیامشلر ایدی.
اما مسلمانلر بونقطه‌ده یاکلمامشلردر. ارسطونك
حکمتنی شرح ایدن برشارحده بوحقیقتی کوره‌رك
آنی اسکندریه مکتبیله اوعصرك سائر مکاتب
حکمتنده دخی بولمشلردر. موسیو ارنست رونانك
« مسلك ابن رشد حقنده تدقیقات تاریخیه » نام
اثرندن بروجه آتی خلاصه ایده‌جکمز فقرات
عربلرك بو بابده‌کی مطالعاتی او مسئلهٔ قدیمه‌یه نه
قدر یاقلاشدیغنی کوستره‌جکدر.
بز دیورزکه:
— درایه‌رك بو تفصیلاتی ترجمه‌یه
باشلامزدن اول خبر ویره‌لم که: کرك ابن

رشد وكرك سائر اعاظم شرقيه‌دن اورو
انتقال ايلمش بولنان آثارك صورت ان
للرى غايت مشكوكدر . بر لسـاندن د
لسانه كرك الفاظى وكرك افكارى حر
بحرف عيناً وتماماً نقل وترجمه ايده‌بيلم
نه‌قدر كوج اولديغنى صنعت ترجمه‌ايله‌متو
اولانلر بيلورلر . بومشكلات زمانمزده
واقع اولديغى حالده برقاچ عصر مقـدم
بولده‌كى مشـكلاتك نه‌درجه‌لرده اوله‌جغ
دوشونمك لازمدر. بزلركه ينه اوروپاليلر
تهيه ايلدكلرى وسـائط سايه‌سـنده آنلر
لسانلرينى مكملاً اوكره‌بيليورز. اوزمان
آنلرايچون السنهٔ شرقيه‌يى مكملاً اوكر
بيلمك وسـائطى‌ده مفقود ايدى . هم
ترجمه‌لر طوغريدن طوغرى‌يه عربجـه‌د

انسزجه‌یه و یاخود انکلیزجه‌یه نقلدن
رت دکلدرلر. ایلك مترجم و ناقللری یهودیلر
وب اسپانیول و ایتالیان لسانلری طریقیله
بت لسان حکما اولان لاتینجه‌یه و آندن
کره آلمان فرانسز انکلیز لسانلری کبی السنهٔ
رهٔیه نقل اولنمشلردر . دوشونملیدرکه
رانی و عرب و عجم لسانلری کبی اوروپا السنه
ك بالکلیه یبانجیسی اولان لسانلردکل آ
کی یونان و لاتین لسانلری کبی السنهٔ جدیدهٔ
کوره‌نك والدلری صاییلان اسانلردن
ه یکی لسانلره حرفی حرفنه ترجمه متعذر
لیور . بونك ایچون یونان و لاتین قدما
لك ایلك ترجمه‌لری بالآخره بکنلمیه‌رك
بدن یکی‌یه ترجمه‌لر ایله اصلاحه مجبوریت
رلمش وحالا دخی کورلمکده بولنمشدز.

حالا دخی بوترجمه‌لره اوروپا ارباب علوم
وحکمتی تماميله امنيت ايده‌مدكلرندن قدما۔
نك آثارينی ينه كندی لسانلريله اوقويوب
كورمك ايچون لاتين و يونان لسـانلرينی
مكملاً تحصيله مجبوريت حس ايدييورلر.
اليوم عندالمستشرقين بو مجبوريت عبرانی
وعرب وعجم وترك وهند وچين لسانلری
كبی السـنهٔ شرقيه حقنده دخی واقعدر ۰
زيرا بويله غوامض دينيه وحكميه‌يه متعلق
مباحثده ترجمه‌جه جزؤی بر تحريف معناجه
كلی مغايرتلری مسـتلزم اوله‌جغی كبی بو
مباحث ايله اشـتغال ايدنلرك بر طاقملری
دخی بويولده‌كی تحريفاتی قصداً يا يمقده‌درلر.
يالكز تحريفـاتده دكل . بعض قدمای
اجنبيه هيـچ سويله‌مدكلری شيئی اسناده

قدر بیله وارمقده‌درلر . بشقه‌لرینه قدر
سوق ذهنه نه‌حاجت ؟ دراپارك بیله بو
بولده کی هنرلرینی آره‌لقده بر قارئلرمزه
اخطار ایلیورز . بناءً علیه شرقه اسناد
اولنان مباحثی مطالعه‌ده قارئلرمزدها زیاده
احتیاطلی طورانملیدرلرکه آلدانمسونلر .
ایشته نوبت کلامی ینه دراپه‌ره ویرییورز .
دییورکه :

— بواصول حکمتك فرضیاتنه کوره انسان
وفات ایدر . فقط کندی ملکهٔ عقلیه‌سنك یعنی
روحنك آرتق بوعالمده موجودیت‌مستقله ومعینه‌
سی یوقدر. بلکه اوملکهٔ عقلیه عقل‌کله عودت
ایدر واوعقل کل طرفندن ابتلاع ایدیلور. (یعنی
اولجه مقتبس اولمش بولندیغی مشکات ازلی یه
راجع وواصل اولور) عقل کل دیدیکمز ذات
الوهیت مخلوق دکلدر. متغیر وزائل ومتأثردخی
دکلدر. نه ابتداسی نه انتهاسی یوقدر. ارواح

مخلوقاتده آثاری کوریلن تکامله دخی محتاج دکلدر. مادەدن بالکلیه آیریدر. (برحیزده تحیزه محتاج دکل یعنی مکاندن منزهدر) تعبیر جائز ایسه کندیسی سبب تکون جهاندر. ایشته اوعقل کلك اشبو منزهیت مطلقەسی ابن رشد مسلك حکمتنك اساسی اولوب دیانت اسلامیەنك اس الاساس ایمانی اولان « وحدانیت الهیه » قضیەسنەده موافقدر. مخلوقك ارواح منفردەسی او روح فعالدن اوعقل کلدن منتشراولوب زمان ارتجاعنه قدر « روح انسان » تعبیرایلدیکمز حال اوزره دوام ایدر. برمعنایه کوره بوروح مستعدزوالدر. یعنی جسمك هلاکیله آندن آیریلور. دیکر بر معنایه کوره قابل زوال دکلدر. زیرا بعدالممات روح اقدمه عقل کله رجوع ایدر. بتون نوع بشرك ارواحی او مقتبس منهایه رجوع ایدرکه هرمخلوقده کی حیات ذاتاً آندن عبارتدر. بو حیات اشخاصه افراده عائد بر حیات دکلدر. بو حیات طبیعته عائددر. انسانك منتهای حالی ایسه عقل کله عقل علی الاعلایه وصولدن عبارتدر.

روحك سعادت ابدیه‌سی دخی بوندن عبارتدر.
بزجه مقصد راحت مسعودهٔ ابدیه‌در. ابن رشد
دوشونیورایدی که روح جاویدك افراددن عقل
کله انتقالی مماتی متعاقباً وقوع بولقده‌در. امامذهب
بودی اربابی اعتقاد ایدییورلر ایدی که انسانك
هویت شخصیه‌سی نیروانایه یعنی غیرمخلوق اولان
عقل کله وصولندن اول برزمان دهادوام ایدرك
تدریجاً منطفی اولور.

بز دییورزکه :

— ابن رشده دائر صوك فقره‌یه
کلنجه‌یه قدر درایه‌رك ایراد ایلدیکی سوز-
لرده اسلامیته وبناءً علیه ابن رشده مغایر
براسناد بولنمیوب حکماً طوغریدرلر. فقط
ارواحك اصله رجوعی مدتی متعاقباً دفعةً
وقوع بوله‌جغی قضیه‌سنده نظر واردر .
ابن رشدك افکار حکمیه‌سنده بعض نقطه-
لرجه حکمای سائرهٔ اسلامیه‌یه عدم موافقت

بولنمقله برابر شبهه یوق که کندیسی مسلماندر.
حتی او نقاط مختلف فیهادن طولایی کندیسنی
مؤاخذه ایتمك ایسته ینلره تهافتنده شدتله
مدافعه ایده رك اختـلافات مذکوره نك
اساس ایمانه متعلق شیلراولمدیغنی وحکمت
اسلامیه یه مغایر بولنمدیغنی وبوبابده کندیسنی
تخطئه ایدنلرك حکمای طبیعیه طرفنـدن
تعیین وحل ایدیلن نقاط مذکوره یی اکلا.
یه مامش ایدوکنی میدان ادعایه قویمشدر.
ایشته کوریلیورکه ابن رشد کندی حکمتنده
حکمت اسـلامیه یه مخالفت و مغـایرتدن
بعیددر . حالبوکه ممـاتی متعاقباً ارواحك
دفعةً واصل الی الله اولملری حکمت اسلامیه
ایله توفیق قبول ایده مز . حین ممات ایله
وصلت آره سـنده بر طاقم مراتب دهـا

واردركه آنلرك بريسی‌ده حشردر. اوبجه
دخی بالمناسبه ديمش اولديغمز وجهله ابن
رشـد حشری‌ده منكر دكلـدر . يالكز
حشرك جسمانيت وروحانيتی امرنده علمای
سائرهٔ اسلاميه ايله آره‌لرنده مناظره‌واردر.
امام غزالی ايله كندی تهافتلرنده بومناظره
تمهيد اولنمشـدر . علمای سائره حشری
جسمانيته تخصيص ايلدكلری حالده ابن رشد
بر مطلقيت صـورتنده تلقی ايليور كه بو
مطلقيتده حشرك جسمانيسی‌ده روحانيسی‌ده
داخلدر. ذاتاً حشرك صورت روحانيه‌سنی
نظر اهتمامه آلمق خصوصنده ابن رشـد
بين الاسـلام فريد ويالكزده دكلدر. بناءً
عليه بوراده درايه‌ر ابن رشد حقنده اسناد
مالم يكن حكميله محكومدر. سوزنده دوام

ایلیور ، دییورکه :

— اصول جهان خصوصنده حکمت هیچ بروقتده ایکی فرضیه‌دن بشقه برشی تکلیف ایتما۔ مشدر. بونلرك برنجیسنه کوره برشخص متعین صورتنده برخدا اولوب موجودیتی بشقه‌لرینك موجودیتندن آیری وغیریدر. روح بشرآنك طرفندن خلق اولنوب انائیت مخصوصه‌سی صو۔ رتنی آلدیغی آندن اعتباراً لایموت و باقیدر. فر۔ ضیه‌لرك ایکنجیسنه کوره شخصیت معینه‌دن منزه برعقل کل براله‌ واردر. روح انسان آندن صادر اولوب ینه اکا رجوع ایدر . مخلوقاتك منشأ اصلیه‌لری خصوصنده دخی بربرینه متخالف ایکی ظن واردر . برنجیسنه کوره مخلوقات هیچدن وارایدلمشدر. ایکنجیسنه کوره بونلر دها اولجه موجود اولان بررصورتدن متکامل‌درلر. خلقت اصول حکمتی بو ظنلرك برنجیسندن وتکامل۔ اصول‌حکمتی دخی ایکنجیسندن تولد ایلمشدر.

بن دییورزکه :

— فی‌الواقع بین‌الحکماموجوداولان

اویتمز توکنمز اختلافاتی براصله ارجاع
لازم کلور ایسه بربرینه بکزه‌یان ویاخود
توفیق قبول ایلیان ظنونی توحید ایده
ایده نهایت برمرتبه‌یه وار یلورکه اوراده
هیچ توفیق قبول ایتمزکبی کوریلن اصللرك
درایه‌ر طرفندن بالاده بیان اولنان قضایای
اربعه‌یه قدر واروب اوراده قالدیغی کوریلور.
لکن براز جدیجه دوشونه‌لم باقه‌لم عجبا بو
قضایای اربعه دخی حقیقةً اصل واحده
ارجاع ایدیله‌میه‌جك برشیمیدر؟ واقعا اسلا-
مدن ماعدا ادیانه وحکمت اسلامیه‌دن ماعدا
حکمتلره کوره بویولده قارشومزه برامتناع
دیواری چکیلور . هله حکمت نصرانیه
ایچون بومسئله‌ده حکم سائره ایله ائتلافه
اصلا امکان تصور ایدیله‌مز. زیرا الوهیتی

انسانلغه مزج وانسانلغی الوهيته تشريك
مقصدلريله برابر بومقاصد حكميه بر نقطهٔ
ائتلاف اوزرنده صيغيشه‌مزلر . بونی
كورن و حقايق حكميهٔ اسلاميه جهتندن
مطالعات عميقه‌يه هنوز كيرشميوب زمانلرينی
اوروپا حكمياتيله اشتغاله حصر ايلمش
اولان كنجلرمز « ايشته دين ايله علم
بو نقطه اوزرنده‌كی نزاعلرينه بر نهايت
ويره‌مزلر. اسلاميت دخی بردين دكلميدر؟
بناءً عليه اوده علوم ايله توفيق قبول ايليه‌مز»
ديه كنديلرينی دوچار ضلال ايليورلر.
بز ظن ايديورزكه برفكر ونظر محيط
ايله براقوال حكمايه بر حكمت اسلاميه‌يه
باقيله‌جق اولور ايسه شومبحثده بر نقطهٔ
ائتلاف بولنه‌بيلمك قابلدر. اونقطه اساس

حکمت اسلامیه‌دن اصلا بعید اولمدیغی کبی
مسالك سائره اربابی دخی بو نقطه یه کلمکله
کندیلرینی مسلك مخصوصلرندن خارجه
چیقمش عد ایده‌مزلر . هله شو مسئله‌یه
حکمت اسلامیه نقطهٔ نظرندن برباقه‌لم :
ایلك ایکی فرضیه‌نك برنجیسنه کوره خدای
متعال برشخص متعین صورتنده ایمش .
بوندن مقدمکی بابلرده درایه‌ر قرأنك آنترو-
پومورفیزم اساسی اوزرینه بنای حکمت
ایلدیکی حقنده‌کی ظننی درمیان ایلیور
ایدی‌ده طرفمزدن رد یوللو برقاچ سوز
سویلنمش ایدی . ایشته بوراده « شخص
متعین » دیدیکی شی او آنتروپومورفیزم
اصولنك تخیل ایلدیکی ذات خدا اوله-
جقدرکه انسان کبی الی ایاغی کوزی قولاغی

بولنان بر شخص دیمکدر . واقعا قر
کریمده « یدالله فوق ایدیهم » طرزن
حق تعالایه بعض جوارح و اعضا حکم
دائر آیتلر وار ایسه‌ده بونلر متشابهات
اولوب علمادن هیچ بریسی بونلرك معانی
حقیقیه‌سی مطلوب اولدیغنه بناشه‌مامشدر
واقعا حق سبحانه وتعالی حضرتلرینه
کبی بصر کبی سمع کبی برطاقم صفتلر دخی
حکم اولنمش ایسه‌ده بوصفتلرك بزم دخی
متصف اولدیغمز صفات مماثله‌یه تشبیهلرینه
اصلا جواز ویرلمامشدر . زیرا سمع وبصر
وسائره هپ مخلوقات الٰهیه‌دن اولوب صفت
قطعیهٔ منزهیتله متصف اولان صانع تعالی
وتقدس حضرتلرینك کندی مخلوقاتیله
اتصافی هیچ بر مسلمك خاطرینه بیله

مز. ذاتاً بويله صور معينه ايله متصور
تشخص برخدا اولسه اوله او يولده
بلان صورتلره تعظيم وتعبدده بولنانلره
بق اوله بيله‌جك بر تصـور اوله‌بيلوب
اكمات فيلسوفانه‌لرينى علوم رياضيه وطبيعيه
زرينه يوروتن حكمانك يناشه‌مدقلرى
نتقاد دخى ايشته بو اعتقاددركه حكماى
ومى اليهم بوبابده اسـلام ايله متفقدرلر .
اهيتنه عقللر ايرمامك شـان الوهيتندن
ولان اول سـبحانى بوتصوردن تبرئه‌وتنزيه
بلينجه خلقتى اويله برخالقه اسناد اولنان
نسانك امرخلقتنده ارباب علوم وحكمتله
حصول ائتلافمز دها زياده قولايلاشمش
اولور. آنجق بوندن اول الوهيت حقنده‌كى
نظريهٔ ثانيه‌يه دخى بر لحاظهٔ دقت وتأمل

عطف ایتملی یز . او نظریه‌نك ماهیتی نه‌دن
عبارت ایدی ؟ عقل کل روح عالم روح
فعال کبی تعبیراتدن قطع نظر ایده‌لم. حق
تعالی حضرتینك بیك براسمی وار. براول
مقدار دخی تعبیرات حکمیه استعما لنده
نه بأس کوریلور ؟ فقط اصل شو سوزه
نصب نظر ایده‌لم‌که « شخصیت معینه‌دن
منزه » دییور . یعنی مخلوقاتك کافه‌سنده
کوریلن صور متشخصه‌دن هیچ بریسی
کندیسنده بولنمیوب او کبی تشخصات مادیه
و معینه‌دن بالکلیه منزه بولنان برسبحان!
ذاتاً بزم ایله برابر یرده دوابك هواده
طیورك و عوالم علیینده ملائکه‌نك والحاصل
کافهٔ مخلوقاتك تسبیح و تنزیه و تذکیر و تهلیل
ایلدکلری واجب الوجود بودکلیدر ؟ آنك

بیحنده بتون کائناتك لسانی «سبحانك
ا یصفون » زمزمهٔ متعبدانه‌سیله اول
ات اجل واعلایه شخصیت اسناد ایلیان
فلین وضالینی ردایتمکده و آنلردن آیریلوب
رف سبحانه باغلانمقده‌درلر . ایشته کافهٔ
ئناتك خالقی بو صانع تعالی وتقدس اولدیغی کبی
سان و آنك جسمانیت وروحانیتدن عبارت
لنان مادی ومعنوی ایکی موجودیتی دخی
نك اثر قدرت جلیله‌سیدر . انسانی نه
ورتده خلق ایلدیکنی کتاب کریمنده
کی جمله ایله بر صورت کافیه‌ده اخبار
یوریورلر . « آدمی طوپراقدن یاراتدم
اکا روح نفخ ایلدم» دییورلر. بر بشقه یرده
نه بو نفخ روحی « اکا کندی روحمدن
فخ ایلدم » صورتنده ایضاح بیوریورلر.

بو تعریفك ایچنده انسانك جسمانیتی ده داخلدر روحانیتی‌ده. جسمانیهٔ طوپراقدن خلقتی ایشته حکمانك تکامل دیدکلری قانونك عینیدر. ذاتاً بوقانون تکامل‌دخی مادیاته مخصوص دکلیدر؟ روحه کلنجه آنی کندی روحیت الهیه‌سندن نفح‌وبخش بیورمشلردر. بودخی فرضیهٔ ثانیه‌ده‌کی ارتجاع قانوننه تمامیله موافق‌ولسان‌حقیقت بیان قرآن ایله دخی « والیه ترجعون » فرمانیله مؤیددر. مخلوقاتك هیچدن وار ایدلمسیله برده اولجه موجود اولان برر صورتدن تکامللری قضیه‌سنه کلنجه! قاعدهٔ تکامل حکمت مادیه اربابنك قاعده‌لرندن عبارت اولوب آنلر جوهرك عرضه وعرضك جوهره نسبتی‌غیر منفك وقدیم وباقی‌برنسبت‌اولوب‌خالقیتك‌دخی بو نسبت

ایچنده مندرج بولندیغنه قناعت ایدرلر.
بوفرضیه خلقتك وقوعندن صکره سی ایچون
حقیقةً عقله ملایمدر . چونکه عقلمز
دخی خلقتك جملهٔ بدایعندن معدود بر
مخلوق اولوب او عقل مخلوقه الك ملایم
صورت بوندن عبارتدر . صفردن ینه
یوقلقدن بشقه برشی طرح و ینه بوندن
بشقه برشی اکا ضم اولنه مز. اما بومبحثده
مخلوق ووارلق وماده دیدیکمز شی میدانده
وجودلر ینی کوردیکمز طاش طو پراق
نبات حیوان کبی اجسامدنمی عبارتدرلر؟
بوسؤاله مادیون دخی « اوت » جوابنی
ویره مزلر . زیرا آنلر کرك بسیط ظن
اولنسونلر کرك مرکب وارلغك بعدالتکامل
پیدا ایلمش بولندیغی هیولادر . اصل
وارلغك وجه وکیفیتی برموجودیت مطلقه

در. اوموجوديت مطلقه‌نك باشنی‌ده حكمت
اسلاميه اول قديم بلا ابتدا « لاموجود ا
هو» حلقه‌سنه باغلامشدركه بوحكمك حا
اولديغی قوتی كورن ماديونك‌ده حكمت
اسلاميه‌يه سرفروبردهٔ انقياداولماسی تكا
ومعانده‌دن بشقه برشيدن نشأت ايليه‌مز
« هركسك مقصودی برامارو ايت مختلف
مصرعنی تخطرايده‌جك براصل بوراسيدر
فقط بوسوزی سويليه‌جك لسان دخی يالكز
حكمت اسلاميه لسانيدر. عقللره حيرت
ويره‌جك اولان بوجامعيت يالكزاكا مخصو
صدر. حكمت اسلاميه‌دن بشقه هيچ
نقطه بولنه‌مزكه نزاع علم و دينك نقط
ائتلافی اوله‌بيلسون. مباحثمزك ايلرولر
طوغری بوحقيقت انشاء الله تعالی دها زياد

توضح وتحقق ایلیه‌جکدر . نوبت کلامی ینه درایه‌ره براقیورز. ینه اوسه ویلیور. دییورکه :

— ایمدی عربلر نزدنده فلسفه بالاده‌کی یوللرك ایکنجیسنی ترجیح ایلمش ایدی که‌چینلیلر هندلیلر وسائر شرقلیلر نزدنده دخی اویولی ترجیح ایتمشدر. اوحکمتك اساسی ماده وقوتك لایتغیر-لکی اوزرینه مبتنیدر. وجود بشرك ماده‌دن اخذ ایلدیکی عناصرك اجتماعیله بعدالوفات عناصر مذکوره‌نك ینه اصل مادیسنه رجوع ایتمسی قضیه‌سیله روحك عقل کلدن بالانتشار بعده ینه اکا رجوع ایلمسی آره‌سنده اوحکمت برمشابهت کورمشدر. ایمدی انتشاروارتجاع مسلك حکمیسنك حال وشانی بورایه قدر درجهٔ کافیه‌ده بیان ایلدکدن صکره صره بونك تاریخنی دخی حکایه‌یه کلمشدر. بوحکمت اوروپایه اندلس عربلری طر-فندن ادخال ایدلمشدر. بتون جمعیات مدنیه‌یه انتشار ایچون بو حکمتك پیدا اولدیغی اوجاق

اسپانیا اولدیغی کبی ینه او اسپانیاده درکه حکمت
مذکوره اوقدر موجب تأسف اوله جق برصو
رتده محو اولوب کیتمشدر.
بز دییورزکه :
— حکمت اسلامیه نك مبادیسی
چینلرده هندلرده والحاصل کافهٔ شرقیون
نزدنده دونوب طولاشدقدن صکره اسلامیت
عالمنه کیرمش اولمسی بزم وقارمزه اصلا
طوقونمز. اکر حکمت اسلامیه مز حکمت
خرستیانیه کبی اولسه ایدی بویله برحکم
مسلمانلری بیزار ایدرایدی . زیرا نصرا
نیتده نه قدر حکمت ونه درلو فیض وار
ایسه هپسی اکا مخصوص اولوب آندن
اول بشقه یرلرده بونلردن هیچ بر شی
موجود اولمدیغی دعواسی واردر . یعنی
نصرانیت فیوضات معنویه جه مبدأ اولمق

واسنده بولنوب اسلام ايسه ختام اولمق
وای محققنـدەدر . بوراده « حكمت »
يكمز شی « من يؤت الحكمة فقداوتی
راً كثيرا » آيت كريمەسنك تبشيرايلديكی
جب نجات عالم اولان حقيقتدركه حق
حانه وتعالى حضرتلری اودرسی انسانه
سائط انبيا ايله ويرمشدر . خواجۂ عالم
ی الله عليـه وسلم افندمز ايسـه انبيای
شانك صوكيدر. ذات رسالت سماتلرندن
ل يوز بيكلرجه انبيا كلمشلر كچمشلردر.
لەسیده عينی حكمت و سـنت الٓهيەيی
يغ بيورمشلردر. « ولن تجد لسنةالله
ديلا » دستور الٓهيسی ايشته بو جهتدن
حقيقت عظمايی مؤيددر. عقيدۂ اسلا-
ەمزه كوره ابوالبشر پيغمبران ذيشانك

برنجیسی اولوب زمان طوفانه قدراخلاف
کرامی هپ هندستان طرفلرنده جالس
تحت نبوت ورسالت اولمشلردر. تاریخ
جهتندن علممز هندستانه قدر واردیغی
ایچون بویله اعتقاد ایدییورز . واسطهٔ
رسل کرام ایله حقایق الٓهیه‌نك چینه‌فرسه
سیبرییایه ژاپونیایه قدر بتون ممالك‌شرقیه‌یی
تنویرایتمش بولنمسی دخی حکمت وقدرت
الٓهیه‌نك خارجنده عد اولنه‌مزیا ؟ اصل
جای اهمیت بوحاللرك اس‌الاساس حکمت
اسلامیه‌یه مغایر بولنماسی قضیه‌سندن
عبارتدر . مستشرقینك سکزنجی قونغره‌
سنه‌مأموراً استوقهولم وقرستیانیاشهرلرنده
بولندیغم اثناده‌بومسئله‌یه‌دائربین‌المستشرقین
تکون ایدن مذاکرهٔ مهمه‌یه اشتراك‌ایلمش

ایدم . صورتحال « اوروپاده برجولان »
سرنامه‌لی سیاحتنامه‌ده تفصیلاً حکایه
اولنمشدر. اورایه مراجعت بیوریله. ینه
درایه‌ر دیورکه :

— اسپانیا خلفاسی معیشت شرقیه‌نك شانی
اولان شعشعۀ دارات ایچنده اوقاتکذار ایدیلر.
عالی سرایلره لطیف باغچه‌لره مالك اولوب بونلر
برمعیشت بختیارانه تشکیلی ایچون لازم کلن اسباب
حسنه ایله مالامال ایدیلر. بو عصرلرده اسپا-
نیانك عرب مراکز مدنیه‌سی اولان شهرلرنده
حکمی کوریلن ظرافت کبارلق و حسن طبیعتك
امثالی شمدیکی اوروپانك هیچ بر یرنده هنوز
کوریله‌مامکده‌در. سوقاقلره منتظم قالدیرملر فرش
اولنمش وکیجه‌لر سوقاقلر تنویر ایدلمکده بولنمش
ایدی. اویه‌لر قاقه‌لر ایله مزین ونفیس قالیچه‌لر
ایله مفروش اولان خانه‌لر موسم شتاده یانمش
کمور آتشیله تسخین ایدلدکلری کبی موسم صیفده
دخی پر التندن کچوریلن باجه‌لر واسطه‌سیله

سر ينلنديرِ يلن هوالرله تبريد ايديلورلر ايدى
بومجارئ هوائيه ايچنه سپت طوليلرى چيچك
دخى قونلديغى ايچون اورالردن كچوب درو
خانه‌يه كيرن هوا روايح طيبه ايله معتبراولد
حالده كيررايدى. بوخانه‌لرده كوزل حاملر زنك
كتبخانه‌لر مكلف طعام صالونلرى وصوحوضلر
دخى وارايدى. شهر و صحرالر بيراملر ضيافة
ايله مالامال اولوب ماندولين ولوت دنيلن ساز
نغماتنه تطبيق خطواتله رقصلرايديلورايدى. ا
عرِبلر شمال طرفلرنده كى قومشولرينك كيجه
ضيافتلرنده كورلديكى وجهله كنديلرينى اوبورله
سرخوشلغه قاپديرميوب ضيافتلرينى قناعتكارلق
ايله تزيين ايدرلرايدى. بونلرك دیننده شرب خمر
ممنوعدر. اندلسك او لطيف مهتابلرنده عرِبلر
جنت كبى باغچه‌لرى ايچنده كزينوب ليمون وپور
تقال آغاجلرندن متشكل اورمانلرك تنهاالقلرى
داخلنده يا بر راوينك نقل ايتديكى حكاياتى ديكليه
رك وياخود برمبحث حكمت اوزرينه سويلشه‌رك
اكلنورلر ايدى. بوحياتك اوجاع وآلامى حقنده

برینه تسلیتلر ویره‌رك اکر بوحیات عالم المسز
درسزاولسه حیات باقیهٔ آخرتی اونوتورزدیرلر
هر کونکی متاعبه مقابل آخرتده راحت ابدیه
بیدیله متسلی اولورلر ایدی. ایکنجی عصرده
لك ایکنجی حاکم کوزل اندلسی بردنیا جنتی
رجه‌سنده تزیین ایلمش ایدی . خرستیانلر
بودیلر مسلمانلر اوراده یکدیکرندن خوف
اندیشه‌لری اولمدیغی حالده تلاقی ومعاشرت ایدرلر
بدی. اوراده بالآخره بزه قدر واصل اولمش
ولنان برچوق مشاهیر میانده ژربر دخی وار
یدی که براز صکره سن پیه‌ر کرسیسی اوزرینه
وتورمغه (پاپا اولمغه) نامزد ایدی. پیه‌رلوونه
ابل وسائر برچوق پاپاسلردخی هپ بواندلسده
یدیلر . مومی‌الیه پیه‌رلو ونه‌رابل دیرکه : علم
امیئت تحصیلی ایچون انکلتره‌یه قدر ممالك بعیده‌دن
ندلسه کلمش برچوق ذواتی کورمش ومعارفه
پیدا ایلمشدر. علم تحصیلیله مشغول اولان آدملر
هانکی مملکتدن کلمش اولورلر ایسه اولسونلر
وهانکی دین و مذهبه منسوب بولنورلر ایسه

بولنسونلر جمله سی مظهر حسن قبول اولورلرایدی.
ملكك سراينده كرچكدن بر كتاب فابريقه سی
وار ایدی. برچوق مستنسخ خطاطلر مجلدلر
مذهبلر ایشلرلر ایدی. آفريقانك وآسيانك هر
بيوك شهرنده آجنتا صفتيله برر آدم بولنوب
اندلسده موجود اولميان كتب نادره يی مبايعه يه
مأمور ايديلر. ملكك كندی كتبخانه سی مكملاً
مجلد ومذهب درت يوزبيك جلدی حاوی ايدی.
آسياده آفريقاده اسپانياده بتون حكومات
اسلاميه نزدنده صنوف عاديه اربابی اولان آحاد
ناس علوم عليهنه متعصبانه بر خصومت طوتارلر
ايدی. كنديلرينی مؤمن خاص عدايدن اك متدين
كيمسه لر عباسيلردن المأمونك احوال اخرويه سی
حقنده مشتبه ايديلر. زيرا بوذات يالكز ملت
اسلاميه ميانه ارسطو وسائر حكمای يونانيه
كتابلرينی بالادخال افكار اسلاميه يی تشويش
ايتمكله قالميوب ارضك كرويتنی وقطر ارضك
مساحه يه قابليتنی ادعا ايله پك بيوك كنهكار اولد-
يغنی ده حكم ايدرلرايدی. بو آدملر كثرت مقدارلريله

رقوت جسيمهٔ سياسيه تشكيل ايتمشلر ايدى.
عباسيلردن المنصور بو فرقه‌يى التزام ايده‌جك
اولور ايسه اربابنك قوتندن استفاده ايده‌بيلور
اميديله حاكمك كتبخانه‌سندن علوم حكميه‌يه
عائد كتابلرى قالديروب ميدان عموميده ياقديردى.
وياخود چشمه‌لر خزينه‌لرينه آتديردى. مركز
اداره‌ده ينه بوصورتده پيدا اولان برقار يشقلق
اوزرينه ابن رشد اختيارلق حالنده اسپانيادن
طرد اولنمشدركه بالآخره ۱۱۹۸ سنهٔ ميلاديه‌
سنده وفات ايلمشدر. متدين طاقمى حكما فرقه‌
سنه غلبه ايتمشدر.
بز ديبورزكه :
— درايه‌رك شوفقرهٔ تاريخيه‌سنده
قسم اول ايله قسم ثانينك يكديكرينه نه‌قدر
معكوساً متناسب مبالغات ايله مالامال
اولديغنه دقت بيوريليورمى؟ اسلامك
ترقيات علميه‌يه ايتديكى خدمتى او قدر

پارلاق بر لسان مدح وستایشله حکایه
ایلدکدن صکره احیای علوم امرنده کی
تشبثاتی دخی اویله برلسان ایله یازییورکه
اوقویان آدمك آندن صکره آرتق عندالاسلام
نه عالم نه بسلمان قالمامش اولدیغنه اینانه جغی
کلیور . حال بوکه ابن رشد اولجه دخی
دنیلدیکی وجهله اعصارهجرتك التنجیسی
اواخرینه منسوب بر آدم اولوب عصر
مذکوردن زمانمزه قدر فخرالدین رازی
جلال الدین رومی سید شریف جرجانی
علی قوشجی سیوطی طاش کوپریلی کبی
کبی نیجه علما وحکما کلمشلر کچمشلردرکه
منسوب اولدقلری قومیت عجمیه عربیه
وترکیه وعثمانیه دن قطع نظرله علوم اسلامیه
وطبیعیه دن هربری منسوب اولدیغی فنده

خدمات عظیمه‌سیله مشار بالبنان اولمشلردر.
دیار مغربده ابن رشدك وفاتی و برمقصد
سیاسیه ایله علوم علیهنده بر حکمدارك
تدابیر ممانعتکارانه‌سی ممالك اسلامیه‌یی نصل
دوچار جهل ایده بیلورکه آندن صکره
شرقده رصدخانه‌لره کیمیاخانه‌لره وارنجه‌یه
قدر مبانئ علمیه رواج بوله‌رق طریق
ترقیده اثراسلافه اتباعدن کیرو قالمامشدر.
« تاریخ علوم » سرنامه‌سیله دردست تألیف
بولنان اثرمزده بوحقایق موضحاً کوستریله‌
جك و بالجمله ملوك وسلاطین اسلامیه هر
هانکی زمان مشاغل حربیه‌دن امان بولمشلر
ایسه هیچ بروقتده حضورلرندن تباعد
ایتمیان علما حقلرنده انواع تلطیفات
تشویقیه‌لرینك ثمره‌سی اولمق اوزره میدان

معارف توسیع ایدلمشدر . البته بوحقیقتی
دراپه‌ر دخی بیلمز دکلدر. بو آدمك علمی
پك محیط اولدیغی حقنـده کی اعترافمزی
تکرار ایدرز . فقط کنـدیسی علومك
واهل علومك تعصب ادیانه هر طرفـده
وهمیشـه مغلوب ایدلدیکنی کوسـترمکله
ارادیغی نتایجی بولمغه ساعیدر . اسلامده
اسلامیتلری کرکی کبی مشکوك اولان تاتار
مسـتولیلرندن ماعدا هیچ بر حکمـدار
طرفندن تخریب بنای معارفه جرأت بزجه
معلوم ومصدق دکلدریا . بالفرض بریرده
برذات طرفندن بویله برمعاملهٔ متعصبانه‌
نك روا کورلمش اولمسنه احتمال ویره‌بیله‌لم.
فقط بونده دخی ایراد ایلیه‌جك ملاحظاتمز
واردر. شویله‌که : نصرانیت عالمنده امحای

علومه ديناً وسياسةً لزوم كوريله‌رك ايجا-
بات اليمه‌سى اجرا اولنـدقدن صكره اون
اون ايكى عصرمدت علوم دنيلن شى تحت
مقهوريتده قاله كيتمشـدر . بزه كلنجه
ايشـتـه دراپه‌رك كندى طرفـندن دخى
اعتراف اولنديغى وجهله اوغيرت تخريب
ديناً وسياسـةً وقوعه كليوب بلكه آياق
طاقمندن معدود اولان برفرقه‌يه كنديسنى
خوش كوسترمكه مجبوراوله‌جق درجه‌لرده
سياست ضعيفه صـاحبى بر ذات طرفندن
ايقاع ايدلمكله قالمشدر. بزده علومك ترقيدن
ممنوعيتى اسبابنى بشقه جهتلرده آراملیدر.
سـائر يرلرده دخى بيان ايتمش اولديغمز
وجهله اولا اسپانياده غيرت نصرانيه علوم
اسلاميه‌يى محوايتمشدركه بونى دراپه‌ردخى

معترف اولوب فقط اوغيرتك آثار تخريبيه
سجليا ومايورقا ومينورقا جزايريله آفريقا
شمالى يه قدر تعمم ايلديكنى اخبارده غفل
كوسترمكده در. شرق جهتندن تاتارلرد
توران وايرانى وعراق وشامى نصاران
اندلسى قويدقلرى حاله افراغ ايتمشلردر
بر آره لق اهل صليب دخى سوريه طرفلرند
بو تخريباتى اتمام ايتمشلردر . ايشته ممال
اسلاميه علم جهتندن بويله تخريباته اوغر
ديغى كبى سياسةً دخى نيجه غوائله دوچا
اولديغى ايچون ترقيات علميه اولكى حيزند
قالوب آندن صكره ده اوترقى غيرتى اوروپا
انتقال ايلديكندن علوم شرقيه زمانمزد
علوم غربيه دن تكمل احتياجنه دوچار
اولمشدر . بو حقايقى كوردكدن صكر

رايه‌رك بقيۀ حكاياتنی‌ده استماع ايلرز .
رييوركه :

— مع هذا ابن رشد مذهبی بر صورت سا-
تانه‌ده ايتاليا وآلمانيا وانكلتره‌ده يول آلور
دی. فرانسيسكن طريق رهبانيسی اربابيله پارس
ارالمعلمينی طرفندن مظهر حسن تلقی اولوب افكار
نوره اصحابندن برچوقلری اومسلكی قبول ايلمشلر
يدی. لكن فرانسيسكنلرك رقيب دائميلری اولان
ومينيكنلر مذهب مذكور عليهنه نعره‌زن تشويق
ولمغه باشلاديلر. « ابن رشد مسلكی الوهيتده‌كی
اعدۀ تشخصی هدم ايدييور. جبريلك مذهبنه
ول آچيور وافرادده‌كی ذكانك مراتب مختلفه-
سيله قابليت ترقيلرينی اكلاشلمز برحاله قوييور »
ديه نشر ياتده بولنيورلر ايدی . بتون كائنات
ايچنده يالكز برعقل وارادۀ فعاليه‌نك فرمانفرما
اولمسی اعزۀ نصارانك قدرتلرينی امحا ايدرك طريق
صلاحی مساواةً هركسه آچه‌جغی ايچون ابن رشد
مسلكی بونلرك ايشلرينه كليور ايدی. دييورلر
ايدی كه : « نصل نصل ؟ سن پيه‌رك مقدس

روحیله خائن یهودانك مجرم روحی آره‌سنده روح اولمق حیثیتیله فرق یوقمیدر؟ روح اولمق ماهیتنجه بونلر مساویمیدرلر؟ هم اوابن رشد کندی مسلك منکرانه‌سیله امر خلقتی قدرت الهیه‌یی وحی والهامی اقانیم ثلثه‌یی تأثیر ادعیه‌یی فلانی‌ده کاملاً انکارایلیور. بعث بعد الموتی وحیات جاویدی بیله انکارایلیور » دیه صوکی کلمز یایغره‌لره کیر-یشیورلر ایدی. اوزمانلر بین‌الاقوام اك زیاده افکار منوره اربابندن صاییلان یهودیلر میاننده دخی مسلك ابن رشد منتشرایدی. یهودیلرك اك بیوك مؤلفی اولان مه‌مونیدس بومسلك حکمتی تمامیله قبول ایلمش و تأسیس ایلدیکی مکتب مسلك مذکوری هرطرفه طوغری نشرایلمکده بولنمش ایدی. یهودیلکك اورتودوقسیسی دیمك اولان‌عادی یهودیلر بومسلك علیهنه قیام‌ایلدیلر. اولجه احبار وعلمای یهودك شاهی وحکیم اعظمی ومغرب‌زمینك‌فخری ومشرق زمینك انوارعلمیه-سی و یالکز حضرت موسادن ماعدا جمله‌نك افضل واشرفی عدایتمکده بولندقلری مه‌مونیدس

بعدما حضرت ابراهیمك دینی وخلقت کائناتی
انکار ایتمش برکافر اولمق ومادهنك قدم وبقاسنه
قناعت ایتمك وبناءً علیه منکر الوهیت فضیحهسنه
جسارت ایلمش بولنمق ایله اتهام ایدلدی . حق
تعالانك صفات اصلیهسنی سلب ایتمش والوهیت
سبحانیهیی بوش و لاشی منزلهسنه ایندیرمش
وایدیلن دعالره حوالهٔ سمع قبول ایتمز ودنیانك
تصرف وحکومتنه قارشمز وسائره وسائره دیه
عادتا وجود باری یی انکاره قالقشمش اولدیغنی
اعلان ایلدیلر . مون پلیه و بارسلون و طولد
حورالری مهمونیدسك کتابلرینی آتشه یاقدیلر.

اخطار ایدهلم که :

— یهودی مونیدس اکرمسلك ابن
رشده اشبو کفریاتی دخی ادخال ایلمش
ایسه دوچار ایدلمش اولدیغی بوحقارته
لیاقت واستحقاقی انکار اولنهمز . لکن
ابن رشد مسلکنده بوکبی کفریات موجود

دكلدر. اولسه‌ایدی تهافتلرده بورالره‌دائر
مباحثات دخی بولنمق لازم كلور ایدی .
مع‌هذا برفیلسوفك مسلك حكمتی برزمانك
احوال عمومیه‌سنه موافق دوشمیوب‌ده
منعنه لزوم كوریله‌جك اولور ایسه بیچاره
فیلسوف یالكز سرد ایلمش اولدیغی مطا-
لعات حكمیه‌سندن طولایی معاتب اولمقله
قالمز . سویله‌مامش وخاطر وخیالندن بیله
كچمامش اولان شیلر ایچون دخی معاتب
اولور . خصماسی آنك قلمندن چیقان
شیلره بالكلیه معانئ معكوسه و یرمك
وآنك مرامیله طبان طبانه ضد ومخالف
دوشه‌جك صورتده تأویل ایلمكله دخی
قالمز . بلكه « فلان وقت شویله بر شی
سویله‌مش ایدی . فلان وفلان دخی

ایشتمشلردر » طرزنده‌کی اسنادات بیله
آنك قلمندن چیقمشجه‌سنه سمع قبول
ایله تلقی ایدیلور . هرملتك تاریخنده بو
یولده بیك امثال واردر . حتی صنعت
طبعك ایجادندن مقدم بعض مشاهیرك
کتابلرینه صکره‌دن خصما قلمیله برطاقم
شیلر یازیله‌رق وبونلراوذاته اسناداولنه‌رق
مؤاخذه ایدلدکلری بیله کورلمشدر . مع
هذا تکرار ایدرزکه یهودیلرك مه‌مونیدسه
اسناد ایلدکلری شیلر مسلك ابن رشد
اولمق شویله طورسون مؤخراً افکار
مشوشه اربابنك بیك درلو اباطیل غیر
مؤسسه وغیر مثبته ایله تخریباتندن قطع
نظر اولنورسه اصل ماتریالیزم مسلکنه
بیله توافق ایلمز. سوزده ینه‌درایه‌ردوام

ایلیور. دییورکه :

— فردیناند وایزابلك اسلحهٔ غالبه‌سی اسپا-
نیاده عرب حکومتی رهین انقراض ایدر ایتمز
پاپالق‌مقامی اوزمانك خیالاتنجه اوروپاده خرستیا-
نلغك کوکنی قمع وقلع ایده‌جك اولان مسلك ابن
رشدی محووابطال‌ایچون تدابیرشدیده‌یه‌مراجعت
ایلدی. دردنجی اینوسان زمانده یعنی ۱۲۴۳
سنهٔ میلادیه‌سنه قدر رفض والحاده متعلق‌جنایات
ایچون دسپوطلرمجلسندن بشقه محکمه یوق‌ایدی.
رومن اتحادی نقطهٔ نظرنجه اوتاریخده تأسیس
اولنان انکیزیسیون محکمه‌سی‌محاکم محلیه‌مقاملرینه
قائم وعمومی برپاپا محکمهٔ مخصوصه‌سی‌اولدی. هر
مملکتك دسپوطی بو محکمهٔ پاپائیه‌دن خشنود
قالمیوب بونی کندی حقوق ومنافع مخصوصه-
لرینه مغایربولدیلر. انکیزیسیون محکمه‌لری‌ایتالیا
ده اسپانیاده آلمانیاده وفرانسه‌نك ایالات جنو-
بیه‌سنده کشاد ایلدیلر. فرانسه‌نك جهات جنو-
بیه‌سنده ایلك تجربه‌لر ایله انکیزیسیون اثبات
ایلدی‌که رفض و الحادی محوه حقیقةً مقتدر

اوله‌جقدر. بناءً علیه انکیزیسیونی اسپانیاده آراغون ایالتلرینه‌ده بالادخال اورادن یهودیلکك محاسنی آنك دست قدرتنه احاله ایتدیلر. مقدملری اورالرده ویزیغوتلر حاکم ایکن یهودیلر غایت مترقی ومعمور ایدیلر. فقط ویزیغوتلر آریانیزم مذهب موحدانهٔ نصرانیه‌سنی ترك ایدرك اورتودوقس مذهب تثلیثنی قبول ایلدکلری زمان یهودیلر مظالم شدیده‌یه دوچار ایدلمکه باشلادیلر. بونلر علیهنده انسانیتك تجویز ایده‌میه‌جکی حکملر صادر اولدی. جمله‌سی خرستیانلرك اسیریدر دیه اعلان اولندی. بناءً علیه اورایه عربلر کلدکلری زمان یهودیلرك غلبهٔ اسلامیه‌یه بتون قوتلریله معاونت ایتملری شایان تعجب دکلدر. عربلرکبی یهودیلر دخی شرقه و نسل حضرت ابراهیمه منسوب ایدیلر. آنلرکبی یهودیلردخی موحد اولوب ذاتاً کندیلرینی ویزیغوتلرك مظالمنه دوچار ایدن شی دخی حقیقتده بوتوحیددن عبارت ایدی. عربلرك مدت حکومتنده یهودیلر پك بیوك حرمت کور-دیلر. بونلرك اك چوغی مشائیون حکمتنه سالك

ایدیلر. اوحکمتی تدریس ایچون برچوق مکاتب
تأسیس ایلمشلر ایدی. بونلر غیرت تجارتله دنیایی
دونوب طولاشیورلر ایدی . طبابت همان آنلره
مخصوص ایدی. بتون قرون وسطی مدنیتده
اوروپانك طبیبلر یله صرافلری یهودیلر ایدی .
انظار تتبعلری سائر آدملردن عالی اولوب علوم
ریاضیه وهیئیه ده دخی جمله یه غلبه ایتمشلر ایدی.
آلفونسك جداولنی تنظیم ایدن وبالآخره واسقو
دوغامانك سیاحات کشفیه سی اسبابنی تهیئه ایلیان
بونلردر . ادبیات خفیفه ده دخی ممتاز اولوب
اونجی عصر میلاددن اون آلتنجی عصر میلاده
قدر اوروپاده کیمسه بونلره رقابت ایده مز ایدی.
صرافلق وطبیبلك وحتی بعض کره ویرکو وامور
مالیه مأمور یتیله پرنسلرك دوائر حکومتنده
بولنیورلر ایدی. ناوار حکومت نصرانیه سی اسافل
ناسی بونلر علیهنه تحریك ایلدی. مظالمدن قورتلمق
ایچون برطاقمی جعلی اوله رق خرستیانلغی قبول
ایدرك بونلرکده برچوغی صکره ینه آباواجدادی
دینلرینه دونمشلردر. قاستل حکومتی نزدنده

بولنان پاپا وكيلى اوراده دخى انكيزيسيونك تأسيسنى طلب ايچون اهالى يى تشويق ايلدى. فقرا اولان يهوديلر پاسقاليا اثناسنده صلب عيسايه مخطره اولمق ايچون خرستيان چوجقلرينى بوغازلايورلر ديه اتهام اولنديلر. زنكينلرى ايسه مسلك ابن رشده سالك ديه محكوم ايدلديلر. كندى كناه چيقاريجيسى اولان ودومونيكن پاپاسلرندن بولنان توركه مادا نام راهبك القاسيله قراليچه ايزابللا قاستلده دخى انكيزيسيونك تأسيسى ايچون بر امر اصدارينى پاپادن رجا ايلدى. ١٤٧٨ سنه‌سنده بو امر صادر اولوب ١٤٨١ سنه‌سنده دخى انكيزيسيون محكمه‌سى تأسيس ايدلدى. ايلك سنهٔ اجرا آتنده اندلسده ايكى بيك محكوم آتشه ياقلدى. بوندن ماعدا اولجه وفات ايتمش اولان جانيلردن دخى بيكلرجه نعشلر كميكلر مزارلرندن چيقاريلوب آتشه آتلدى. اون يدى بيك كيمسه يا حبس ابده ويا خود مالليرينك مصادره‌سنه محكوم اولديلر. بناءً عليه «قاچان قاچانه» بر دهشت جهانى بورودى. آرتق قاستل ولئون ولايتلرى

انکیزیسیوننك باشحاکمی صفتنی آلان تورکه‌ما
بو یکی مسلکنی شعشعه‌لاندیرمق ایچون خا
وخیالدن کچمیه‌جك اشکنجه‌لر ایجادینه باشلادی
امضاسز اوراق اتهامیه قبول اولنیور ایدی
مظنونلری متهملری کندی علیهلرنده شهاد
ایدنلر ایله مواجهه‌یه لزوم کورلمیورلر ایدی. چونـ
طاقتکداز اشکنجه‌لر ایله اقرار جرم ایتدیرمـ
دها قولای ایدی. بو اشکنجه‌لر مظلوملرك صد
سی ایشیدیله‌میه‌جك اولان مخزنلر درونندە اجر
اولنیور ایدی. کویا بر اثر مرحمت اولمق اوزر
بر اشکنجه تکرار ایدلمیوب فقط عدم کفایه‌سی
حکم اولنه‌رق ایرتسی صباحه قدر تأخیر ایدیلیو
ایدی. محکوملرك عائله‌لری دوچار سفالت اولیورل
ایدی. انکیزیسیون تاریخنی یازان فیلوراندیبورکـ
تورکه‌مادا وغونه‌سی اون سکز سنه ظرفنده اوا
بیك ایکی یوز یکرمی آدمی دیری دیری آتش
یاقمش و التی بیك سکز یوز التمش آدمك دخی
صورتلرینی ویا کمیکلرینی یاقوب بونلردن ماعدا
طقسان یدی بیك اوچیوز یکرمی بر آدمی دخی

مجازات شتایه دوچارایلمشلردر. بوظالم تورکه‌مادا
عبرانی لسانیله یازلمش اولان توراتلری نره‌ده
وارایسه بولدیروب یاقمش وسالامانقاده یهودیلك
افکاری اوزرینه مبنیدر دیه التی بیك جلد کتب
ادبیه‌یی دخی احراق ایلمشدر. بونلرایچنده‌ادبیات
شرقیه‌یه دائر پك چوق کتابلر وارایدی. کمال
استکراه ایله خبرآلیورزکه اوزمانلر پاپالق‌مقامی
اهالیدن انکیزیسیون مظالمنه دوچار اولمق ایسته‌ـ
میانلره عفونامه‌لر صاته‌رق کندیسنه جسیم بر
واردات تشکیل ایلمش ایدی. مع هذا بونجه
مظالم اصل مطلوب اولان نتیجه‌یی ینه انتاج ایده
مدی. یهودیلردن عربلردن خرستیانلغی قبول
ایدنلر پك آزایدی. بناءً علیه تورکه‌مادا یهودیلرك
اسپانیادن طرد واخراجنی طلب ایلدی. ١٤٩٢
سنهٔ میلادیه‌سی مارتنك اوتوزی تاریخیله بوطرد
واخراج امری امضا اولندی. وافتیز ایدلمامش
اولان یهودیلرزنکین اولسون فقیراولسون قادین
ارکك هانکی یاشده بولنورایسه بولنسون ماه
تموزدن اول اسپانیایی ترك ایله هجرت امرینی

آلدیلر. عودت ایده‌جك اولورلر ایسه اعد
اولنه‌جقلر ایدی. مامل‌كلرینی صاتوب فقط بد
یااسپانیول مالنه ویاخود پولیچه‌لرینه تحویلی ا
كوتوره بیله‌جكلر یعنی آلتون وكموش اوله‌ر
خارجه چیقاره‌میه‌جقلر ایدی. ایشته بویله مملكت
ندن وهلةً طرد اولندقلری ایچون مامل‌كلرینی
صاته‌مامشلر ایدی. زیرا چارشولر بازارلر صاتیل
اشیا ایله مالی اولدیغی حالده آلیجی یوق ایدی
زیرا ماه تموزدن صكره اسپانیوللر بواموالەبادهو
یه مالك اولمغه منتظر ایدیلر. موعود اولان زما
كلدكده یهودیلر قافله قافله یوللره دوكیلوب فریا
وفغانلرینی كوكلره چیقاردقلری حالده‌ده پاپاسل
بونلرعلیهنده اهالیٔ نصرانیه‌یی تشویق ایچون
علناً وعظلر ایدییورلر ایدی. غریبدركه بوتماشای
فاجع اسپانیوللری‌ده اغلاتیور ایدی. لكن تورك
مادا یهودیلره معاونتدن اسپانیوللری قطعیاً منع
ایلمش ایدی. مطرودلرك بعضلری ایتالیایه‌ودیكر
بعضلری آفریقایه طوغری كیتدیلر. ناپولی‌یه بحراً
كیتدكلرندن كمیلرده‌كی ازدحامدن پیدا اولان حمای

..ر كوتورديلر. بوخستهلك ناپولی شهرنده
..رمی بیك نفوسك هلاكنه سبب اولدی. حتی
..تهلك اورادن ايتاليانك سائر طرفلرينه وبر
..تدن ممالك عثمانيه و ديكر جهتدن انكلترهيه
..ر مستولی اولدی. ذاتاً دها سياحت بحريه
..سنده قادين اركك بيكلرجه يهودی وفات
..ئلرايدی. بووفياتك اك بيوك موجبی ايسه دكز
..ستنده صوسز قالملری ايدی.

اخطار ايدهلم كه :

— بعض ارباب قلممزك جملهٔ آثار
..ميهلرندن اولان « انكيزيسيون اسراری »
..ايهرك بوراده خلاصةالخلاصهسنی يازديغی
..ظالمك تفصيلات صحيحهسنی حاوی بولنمغله
..رئلرمزه مطالعهسنی توصيه ايلرز . شو
..خی اخطار اولنوركه ممالكمزده الحالة
..ذه اسپانيول لسانيله متكلم بولنان يهوديلر
..شته هپ بوطرد وتبعيد اثناسنده زير

جناح سلطنت سنیه‌یه التجا ایتمشلر وحسن قبول وحمایهٔ مشفقانه‌یه نائل اولمشلردر. فقط اسپانیاده انکیزیسیون مظالمی یالکز یهودیلری پریشان ایتمکله قالمامشدر. عربلر حقنده‌کی معاملات اعتسافیه‌یی دخی درایپه‌ر بروجه‌آتی حکایه ایلیور. دییورکه:

— اسپانیا یهودیلری علیهنده التزام اولنان اشبوتدابیر امحائیه کبی برتدبیردخی عربلر علیهنه اجرا اولنمغه باشلادی. ۱۵۰۲ سنهٔ میلادیه‌سی شباطنده سه‌ویلده براص نشر اولندی‌که حق تعالانك دشمنلری اولان عربلری قاستل اهالیسنك نظرشدتنه حواله ایدرك بونلردن هنوز خرستیانلق وافتیزینی قبول ایتمامش اولانلرینی نیسان اواخرندن اول م[illegible]ن چیقمغه مجبور ایلیور ایدی. یهودیلرکبی بونلردخی ما[illegible]ینی صاته‌بیله‌جکلر ایسه‌ده بدلنی آلتون وکموش اوله‌رق کوتوره میه‌جکلر ایدی. بوندن ماعدا عربلرك ممالك سائرهٔ اسلامیه‌یه هجرتلری دخی منع اولنوب

بوممنوعيته اطاعت ايتميانلر ايچون اولوم جزاسى
تعيين قلنمش ايدى. ايشته كور يليوركه بونلرك
حالى يهوديلردن بدترايدى. زيرا يهوديلر نره‌يه
ايسترلر ايسه كيتمكه مأذون ايديلر. اسپانيوللرك
اعتسافات وحشيه سى اودرجه‌ده ايدى كه خرستيا-
نلغى قبول ايتامك امرنده‌كى ثباتلرندن ناشى عربلرى
عموماً اعدام ايلمك كندى حكومتلرينك حقى
اولديغنى اعتقاد ايدرلر ايدى. كندى زمان قوت
وحكومتلرنده عربلرك خرستيانلره بخش ايلد-
كلرى مساعدات ايله بومعاملات ظلميه نه‌نانكورانه
برمعامله‌در؟ مظلوملرينه ويردكلرى وعدلرى
ايفايه مجبور اولدقلرينى بيله ظن ايتمزلر ايدى.
غرناطه شهرى عربلرك حقوق دينيه وسياسيه
سنه تعرض ايدلمامك شرطيله تسليم اولنمش ايكن
قاردينال قسيمه نسك تشويقيله بوشرطه رعايت اولنميوب
مسلمانلر سكز عصردنبرى ساكن اولدقلرى
مملكتدن طرد وتبعيد ايدلديلر. اندلسده مسلمانلق
خرستيانلق يهويلك كبى اوچ دينك برابرجه موجو-
ديتى مسلمانلغك فلسفه سى ديمك اولان مسلك ابن

رشدك ترقیسنی تسهیل ایلمش ایدی. وقتیله رومادە
قدمانك معبودلری اولان بتلرك جمعیلە بونلرك
هیچ بریسنە معتقدلری طرفندن اولکی قدر تعصبلە
اعتقاد ایدلمامکدن عبارت بولنان حال اندلسدە
دخی وقوعە کلمش ایدی. ابن رشدك کندیسی
بیلە اولا مسلمان بعدە خرستیان آندن صکرەدە
یهودی ونهایت دینسز اولمش دیە اتهام ایدلمش
ایدی. « دەتر یبوس امپوستوریبوس » نام کتاب
انکارك مؤلفی ابن رشد اولدیغی بیلە ظن ایدلمش
ایدی. قرون وسطی اثناسندە رفض والحادە دائر
ایکی کتاب شهرت آلمشدر. بریسی بو دەتریبوس
امپوستوریبوس» و دیکری « انجیل باقی » نام
کتابدر. دەتریبوس امپوستوریبوس ژربرت نام
پاپا ایلە قرال ایکنجی فرەدریق وابن رشددن
عبارت اولمق اوزرە اوچ ذاتە بشقە بشقە اسناد
ایدلمشدر. فقط دومینیکنلر بالخاصە ابن رشدك
خصمی اولدقلرندن آنك حقندەکی اسناداتی قبولە
حاضر ایدیلر. هلە ابن رشدك نان مقدسدن طولایی
نصرانیت علیهندەکی مؤاخذاتی بردرلو عفو ایدە.

میورلر ایدی. ابن رشدك مؤلفاتی اون اوچنجی عصرمیلاد مبادیسنده میشل سقوت ترجمه‌سیله اوروپایه منتشر اولمش ایسه‌ده آندن پك چوق زمان اول دخی کرك اوروپا وکرك آسیا آثار ادبیه‌سی حکیم مومی الیهك افکارومطالعاتیله طولمش ایدی. ژان ئه‌ریژنك بونلری نصل اقتباس ایلدیکنی کورمشزدر. عربلر دخی حکمیات ایله اشتغاله باشلادقلری زماندن بری افکارومطالعات مذکوره‌یی کمال رغبتله قبول ایتمشلردر. اوچ خلافت اسلامیه مرکزلرنده ابن رشدك افکاری جاری ایدی. انسانلرك ترقیات ذهنیه‌لرینك محصولات جدیده‌سندن اولمیوب حکیم ارسطویه اسناد اولنمش افکارومطالعاتدن بولنمسیله اك عالم آدملره قدر واصل اولمشلرایدی. بوفکرلری بو مطالعه‌لری روبرت‌غروستت وروژه باقون‌ودها صکره‌لری اسپینوزا کبی مؤلفلرك آثارنده‌ده بولیورز. بونلرك موجدی ابن رشد دکلدر. ابن رشد حکمیات مذکوره‌یی دها زیاده تصریحدن بشقه برشی یاپمامشدر. فقط اون اوچنجی عصر

میلاد یهودیلری نزدنده ارسطو بالکلیه اونوتیله‌رق
بونلر تماميله ابن رشده تخصیصاً اسناد اولنمشلردر.
خرستیانلق عالمنده انتشار قاعدهٔ حکمیه‌سنك طر-
فدارانی اوقدر چوق ایدی که ١٢٥٥ سنه‌سنده
پاپا دردنجی آلکساندر بوکامداخله‌یه مجبور اولدی.
آنك امریله بیوك آلبر «وحدت روحیه»
علیهنه کندی کتابنی یازدی. بونده روحك ماهیت
ومنشأ ندن بحثه کیریشه‌رك انسانك حیاتندن اول
برروح مقتبسك کندی هویت مخصوصه‌سنی تنویر
ایتمسی و موتندن صکره دخی بقاسی برخطای
مستکره اولدیغنی اثباته چالشدی. فقط ابن‌رشدك
اك بیوك دشمنی طوماس داکن اولدی. وحدت
روحیه وانکار خالق وخلقت امرنده‌کی رفض
والحادلری اصل بو ذات هدم وتخریب ایلدی.
آنك مظفریاتی یالکز دومینیکنلر طرفندن دکل
فلورانسه وپیزا صنایع نفیسه‌سی اربابی طرفندن‌ده
آلقشلاندی. طوماس خرستیانلرك برمسلماندن
اشنع اولان ابن رشدکبی برملحدك تلامیذ حکمتی
اولمسنی بردرلو هضم ایده‌میور ایدی. سن طوماسك

طریقداشی اولان بو شهرتلی دومینیکن کندی
رقیبلری اولان فرانسیسکنلرك ده ابن رشده میل
ایتملرندن ومشهور دانته نك ده بونلره محب بولنمسندن
طولایی حدت و غضبنه نهایت اولمیوب دانته یی
دخی تهلکه لی برمسلك حکمینك واضعی اولمقله اوزره
اتهام ایلدی. « بتون دینلر یا کلشدر. هرنه قدر
جمله سی انسانلر ایچون نافع اوله بیلور ایسه ده !»
قاعده سنك واضعی کندیسیدر دیه اعلان اولندی.
آثاری محو ایدلمك وبونلری مطالعه دن خرستیانلر
منع اولنمق ایچون ویانه قونسیلنده برقرار اعطا-
سنه بیله چالیشلدی. انکیزیسیونك اشکنجه لریله
دومینیکنلر بتون اوروپایی تترتدیلر. عصرك
دینجه مبالاتسزلغی کاملاً بوعرب فیلسوفنه اسناد
ایلیورلر ایدی. مع هذا ابن رشدك حالا مقتدر
طرفدارلری وارایدی. ایتالیانك شمال طرفلری
ایله پارسده فرانسیسکنلر آنك اساس حکمتنی
محافظه ایلدکلرندن بومباحثه لر ایله بتون نصرانیت
عالمی صارصیلیور ایدی.
بز دییورز که :

— دراپه‌رك‌شو تفصیلاتی اوقوندقدن صکره طرفمزدن ایضاحه حاجت بیله قالمقسزین حقیقت حال اکلاشیله بیلور ایسه‌ده بو تفصیلات ایچنده طرفمزدن‌ده ایضاحه محتاج بر ایکی نقطه واردر. آنك برنجیسی اسپانیاده عربلرك دوچارایدلمش بولندقلری اعتسافاتدرکه اوروپا ایچون ویاردوکبی مورخلرك و بزم بو طرفلر ایچون تاریخ اندلس کبی آثارك ویردکلری تفصیلات کافی ووافی اولمغله اوجهتدن سوزی اوزاتمغه لزوم کورمیورز . برنجه اصل شایان اهمیت اولان نقطه ابن‌رشدك حکمتنده‌کی تأثیر ایله آنك اسلام نظرنده صورت تلقیسیدر . بوتأثیرك نه‌دن‌عبارت اولدیغی‌ده دراپه‌رك تفصیلاتندن اکلاشیله

بیلیور . یعنی اوزمان بین النصارا افکار منوره اصحابی حضرت عیسی علی نبینا وعلیه السلام افندمزه اسناداولنان نصرانیت صحیحه نك نصل اصلنه بکزه یه میه جك درجه لرده دوچار تحریف ایدلدیکنه وعیسویت صحیحه نك دخی اسلامیتده داخل بولندیغنه واقف اوله رق نصرانیتی همان ترك درجه سنده کوشتمشلرده دومینیکنلرده وآنلرك محرکی اولان پاپالق طرفدارانده بوغیرت آنك اوزرینه حاصل اولمش . سوزك براز دها آچیغی شمدیکی اوروپانك احوال نصرانیه سی اوزمانلر پیدا اولمغه باشلامش . معلوم آ شمدیلرده اوروپاجه خرستیانللغك قوتی نه قدر آزالمشدر . اکر شمدی بر انکیزیسیون یاپلسه ایدی بیکلرجه اون

بیكلرجه دكل یوز بیكلرجه میلیونلرجه
رفض والحاد اربابك آتشلره یاقلمسی لازم
كلور ایدی . اما اودورلر بر دها عودت
ایتمامك اوزره اعماق ماضیه‌ده نسیاً منسیا
حكمنه كیتمشلردر . ابن رشده نه‌قدر
بطلان اسناد اولنیورایسه كافه‌سی خرستیا-
نلق وآنك‌ده دومینیكنلك نقطهٔ نظرندن
بطلاندر. یوقسه ایشته كوریلوب طوریبوركه
نصارادن سائر برچوقلری وحتی فرانسیسكن
پاپاسلری بیله مسلك ابن رشدی قبول
ایتمشلردر . اسلامه كلنجه : ابن رشدك
نه كندیسی نه‌مسلكی طرف اسلامدن دوچار
اعتساف اولمامشدر . كندیسی مرا كشده
كمال راحت وایمانجه قوت ایله عازم دار
آخرت اولوب آثاری‌ده بین‌الاسلام منتشر

اولمشدر. واقعا تهافتلرده كورلديكى وجهله
بعض نقطه‌لرجه امام غزالينك اعتراضاتنه
دوچار اولمش ايسه‌ده حمداً ثم شكرا
اسلامده مباحثه ومناظره ميدانى سربستدر.
بويولده‌كى مناظره يالكز ابن رشد حقنده
واقع دكلدريا. مسالك اسلاميه اربابى ميانده
دها نه‌قدر دقيق وعميق مباحثه‌لر جريان
ايتمشدر. حتى معتزله ايله ايديلن مباحثات
بوندن دها پك چوق شديد ومديددر.
بو ابن رشد مسئله‌سى دخى اثبات ايدركه
علومك نزاعى اسلامه قارشو اوله‌ميوب
علومه مخالف كيملر ايسه آنلره قارشودر.
بوبابى دخى رسيدهٔ حدختام ايتمك ايچون
درايه‌ر ديبوركه :

— ايشته اسپانيادن بتون اوروپايه منتشر

اولان مسلك ابن رشدك خلاصهٔ تاریخیه سی بودر.
ایکنجی فره‌دریق سایه‌سنده سجلیایه دخی منتشر
اولمش ایدی. بوحکمدار مسلك مذکوری تماماً
قبول ایتمش ایدی. « سجلیا مسائلی » نام کتابنده
کائناتك حدوث وقدمی وروحك ماهیتی حقنده
استیضاحاته گیریشه‌رك بوبابده اجوبهٔ شافیه‌یی
ینه ابن سابین نامنده برمسلماندن آلمش اولدیغنی
اعتراف ایلیور ایدی. لکن بوبابده پاپایه قارشو
آچدیغی مباحثه‌ده مغلوب اولدی . فقط مسلك
ابن رشد ایتالیای شمالیده برچوق وقت دها دوام
ایلدی . وندیکده او قدر مودا حکمنی آلمش
ایدی که کبار اهالی آندن بشقه مسلك فلسفه
طانیمزلر ایدی. نهایت کنیسا بر تدبیر قطعی اتخاذ
ایلدی. ۱۵۱۲ سنه‌سنده لاترانده مجتمع اولان
قونسیل بو مسلکی ترجیح ایدنلرك صراحةً
کفرینی حکم ایلدی. بوندن مقدم کوردیکمز
وجهله صوك واتیقان قونسیلی‌ده آنلره لعنت
اوقودی. اونوتمیه‌لم که بوقدر تدابیر زجریه‌دن

صكره دخی ابن رشد مسلك حكمتی الحالة هذه نوع بشرك قسم كليسی نزدنده مرغوب ومقبولدر.

بز دخی اشبو بشنجی بابی رسیدهٔ حسن ختام ايلمك ايچون يالكز شو سوزی تكرار ايده‌جكز. الحق يعلو ولا يعلی عليه.

﴿ بشنجی بابه طرفمزدن ذیل ﴾

علوم واسلام

بز بو بابك مواد مندرجه‌سنی بروجه آتی ترتیب ایتمکده‌یز :

بو بابی کشادك لزومی — ازلیت عالمه دائرمناظره — ابدیت عالمه دائر مناظره — فلاسفه‌نك « الله فاعل وصانع عالمدر » قوللرنده‌کی تلبیسلرینه دائر مناظره — فلاسفه‌نك عالم ایچون برصانع اثباتندن عجزلرینه دائرمناظره — فلاسفه‌نك معاد جسمانی یی انکارلرینه‌دائرمناظره — خاتمه.

اشبو مواد مندرجه‌یی بروجه آتی بسط و تمهیده بسمله‌کش ابتدار اولیورز.

درابه‌رك «نزاع علم و دین» تسمیه ایلدیکی کتابدن بورایه قدر ترجمه وانتقاد ایلمش اولدیغمز بش بابدن قارئین کرامزه تماماً وصراحةً معلوم اولمشدرکه معلم مومی الیه دین دنیلن شیئك علوم ایله توفیقی قابل اولمدیغنه قناعت ایدرك بوامتناعی دخی کوسترمك ایچون شوکتابی یازمشدر. بز ایسه مومی الیهك بوسوزی بلکه دین اسلامدن ماعدا ادیان حقنده صحیح اوله‌بیلور ایسه‌ده دین اسلامك علومه مخالفتی شویله طورسون علوم ریاضیه وطبیعیه وسائره‌دن استنتاج اولنه‌جق حکمت حقیقیه دین اسلامك دخی اساس متینه‌سنك اسی اولدیغنی

بداهةً كورديكمز جهتله ايشته بوكور-
ديكمزى كوسترمك ايچون دخى درايه‌رى
انتقاد ايلمكده‌يز. فقط كورديكمز شيلرى
كيمه كوسترمك عزمنده‌يز؟ درايه‌ره‌مى؟
اوروپايه‌مى؟ كاشكى كوستره‌بيلسه‌ك كاشكى
آنلر دخى حيقت پرستانه بر نظرله بوحكمتلرى
كوره‌بيلسه‌لر! بوحال بزم حقمزده‌ده آنلر
حقلرنده‌ده خيرلى اولورايدى. بزعليهمز-
ده‌كى افترالردن قورتيلوب هدايتمزك تحققيله
مستفيد اولور ايدك. آنلر دخى ضلالت
حاللرندن قورتيلوب مظهر هدايت اولمق
ايله مستفيد اولورلر ايدى. مع هذا بوده
ممكندر. كون اولوركه شويازديغمز سطرلر
آنلرك دخى منظورلرى اولور. فقط بز
شمديكى حالده كورديكمز حقايقى كندى

کنجلرمزه کوسترمك غیرتنده یز. اول
کنجلرمزه که سایهٔ معارفوایهٔ جناب خلا-
فتپناهیده علوم شتایی اکتساب ایلمکده درلر.
اشبو اکتسابات علمیه‌لرندن دولتمز ملتمز
کوزل کوزل خدمتلر بکله‌مکده درلر. دولتمزك
بکلدیکی خدمتلر او کنجلرك خدمات دنیویه-
لری اولوب نائل اولدقلری نعمتلرك ایفای شکر
ومحمدتی ایچون بو خدمتلردن کیرو قالمیه
جقلری حمیت و صداقتلری مقتضاسندن
اولدیغی کبی ملت اسلامیه‌جه کندیلرندن
امید وانتظار اولنان خدمت اکتساب
کرده‌لری اولان علوم شتانك اسلامیت
طرفندن نظرخصومتله کورلمسی شویله
طورسون بلکه امر وتشویق دخی ایدلمکده
بولندیغنی کوره‌رك اوروپا وآمریقا اها-

لیسنك علوم علیهنده خصومتلرندن طولایی کندی مذهبلر یله مجادله‌لری بزم ایچون واقع اوله‌میه‌جغنی آکلادقدن صکره علوم جدیده‌نك برقات دها تازه‌لیوب تزیین ایلدکلری حکمت وحقیقت قدیمه‌یی حکمیات اسلامیه‌یه بالتطبیق آنك رونق قدیمه ومسلمه‌سنی آرتدیرملرندن عبارتدر. غیرت دینیه وحمیت اسلامیه‌لرندن ایشته بو خدمت معنویه‌یی دخی بکلرز. هم ده عنایت ربانیه‌دن قطعیاً امید وارزکه بوانتظارمز دخی بوشه چیقمیه‌جقدر.

شمدی یه قدر سبق ایدن تفصیلاتدن کنج قارئلرمزك دخی البته معلوملری اولمشدرکه اسلامیت ایچنده پك بیوك حقایق بولندیغنی وحقایق مذکوره‌نك علوم شتایه

توافق ایلدیکنی درایه‌ردخی انکار ایده‌میور.
فقط علی الاطلاق « دین » دنیلن شیئك
علومه توافقنی بر درلو کوکلی ایسته‌مدیکندن
و دها طوغریسی اصل خدمت ایلدیکی
اغراضه بوتوافقی ملایم بولمدیغندن کاه
قرأن عظیم الشان حق سبحانه و تعالی
حضرتلری حقنده آنتروپومورفیزم قاعده‌
سی اوزرینه مؤسس بولندیغی حالده
بالآخره علمای اسلامیه‌نك علومه موافق
حقایق ایله حکمیات اسلامیه‌یی تزیین
ایلدکلرینی وکاه بوموفقیتده جمله‌یه تفوق
ایلمش اولان ابن رشدك دخی دین اسلام
طرفندن مقهور ایدیله‌رك بعدما ممالك اسلا
میه‌نك ظلمت جهل ایله طولدیغنی بیان
ایلمك کبی بیك درلو افترالر ایله اسلام

علیهنده‌کی عداوتی دخی میدانه قویمقده‌در.
یعنی دراپه‌ر هیچ بردینك اساسی علومه
مستنداولمق شویله طورسون هیچ بردینك
علومی تجویز ایده‌بیلمسی دخی ممکن اوله.
میه‌جغنی کنج متفننلره تازه فکرلی فیلسو.
فلره اثبات ایدرك انسانیت ومدنیت ایسه
آنجق علوم ایله مترقی ومستفیض اوله‌جغندن
بو ترقی وتفیضه مانع اولان دیندن روکردان
اولملری لزومنی اثباته چالشمقده‌در. بز دخی
محضا معلم مومی الیهك بوحقسز وزیانلی
صنیعه‌سنی کنجلرمزه کوستروب کرك
دراپه‌رك وکرك اوعقلده اولان سائر حکما.
نك تخیل ایلدکاری علومدن مقتبس وعلومه
موافق بردین معقولك محضا اسلامیتدن
عبارت اوله‌بیله‌جکنی کنجلرمزك نظر

حكمتلرنده اثبات غيرتيله چالشمقده يز.

دوشونه لم كه دين ايله علم آره سنده كى نقاط منازع فيها نه لردن عبارت اوله بيلور؟ علمك « ايكى نقطه آره سنده كى اقصر طريق خط مستقيمدر » سوزى منازع فيه اوله بيلورمى؟ دين دنيلن شى هندسه مكتبيميدر؟ كذلك « قدماى ارباب هيئت كرهٔ ارضك مركز عالم اولديغنى ظن ايدرك حسابلرينى اكا كوره يوروتمشلر ايسه ده متأخرين كرهٔ ارضدن برميليون درت يوز بيك كره بيوك اولان شمس طورر ايكن ارضك مركز اوله رق جملهٔ شمسيه يى تشكيل ايليان اجرامى جذب ايده ميه جكندن شمسى مركز اتخاذيله حسابلرينى اكا كوره يوروتمشلردر » سوزى منازع فيه اوله بيلورمى؟ دين دنيلن

شی قوزموغرافیا ویاخود هیئت مدرسه‌
سیمیدر؟ واقعا بعض ذواتك بعض حکمیات
باطله‌یی رد ایچون مسئله‌یی بومکتبلره بو
مدرسه‌لره قدر دوشوردکلری کورلمش
ایسه‌ده حکمتجه اباطل صریحه‌یی رد ایچون
علومجه حقایقدن عداولنمق مرتبه‌سنی بولمش
اولان مقرات قطعیه‌یی رده قالقشمقدن بز
بر فائده امید ایده‌مامکدن فضله جهت جهت
مضرتلر دخی کوریرز. نه حاجت؟ بر کره
اسلافمزك کیتدکلری یوله باقه‌جق اولورایسه‌ك
وقایهٔ دین ایچون علومك رد وانکارینی
سنت اوکوستن وامثالی کبی آباء کنیسائیه‌ده
بولورز. امام غزالی وابن رشد کبی حکما
وعلمای اسلامیه‌یی ایسه رد علومده دکل
بلکه حقایق علمیه ایله حقایق دینیه‌یی مقا‌

سه وتطبيق ومحـا كمه‌ده كوريرز. دينك
علومه وعلومك دينه ميـدان اوقويه‌بيله‌ـ
جكلرى نقاط ايسه اثبات واجب حدوث
ويا ازليت عالم فنا وياخود ابديت عالم ومبدأ
ومعـاد كبى نقطه‌لردن عبارت اوله‌بيلور .
واقعا درنجه دوشونيله‌جك اولورايسه بو
نقطه‌لرك علوم حكميه‌يه همان هيـچ‌ده تعلق
كوريله‌مز. چونكه بونلر نه علوم رياضيـه
ونه‌ده علوم طبيعيه‌دن‌دكلدرلر. بلكه‌حكماـ
نك دخى « مه‌تا فيزيق » تعبير ايتـدكلرى
وجهله ماوراء الطبيعه‌درلركه آنلر اوزرينه
بوروتيله‌جك مباحثاتده هيـچ بركيمسه‌نك
براهين رياضيه وطبيعيه كبى قطعى برهانى
اوله‌ميوب غايتى ادعالر هركسـك كندى
اعتقادلرندن عبـارت قالور. اوت ! بونلر

علومدن زياده دينه عائدنقطه‌لردر. چونکه
دين دنيان شى عيناً « بيلكى » دكلــدر
« اينانمق»در. بيلمك ايله اينانمق مسئله‌لرين
لســان حكمت دينيــه‌ده « علم وايمــان
دنيلمشدر. بالتتبع بيلنه بيله‌جك شــيلرك
كافه‌سى اوروپاليلرك « ســيانس» ديدكلرى
وبزم متفننــلرمزك « علوم وفنون » تعبير
ايلدكلرى حدود داخلنــده محدود اولوب
بونلرك اوته‌سى آرتق بيلنه‌بيله‌جك شيلردن
اولمدقلرينى فلاسفه دخى اعتراف ايلمكده
درلر. بيلنه‌بيله‌جك شيلر اولمدقدن صكره
اعتقاداولنه‌بيله‌جك‌شيلردن‌عداولنه‌جقلرى
دركاردر. نصل‌كه « الذين يؤمنون بالغيب
آيت كريمه‌سنك تفسيرنده مفسرين عظامك
دخى بيان بيوردقلرى وجهله ايمان دنيلر

ی غائبی قبول بالیقیندر. موجودومشاهد
ولان شی حقنده ایمان دکل علم واقع اولور.
بن ایمان ایدرم که صو جاری و آتش حاردر»
یمك عبثدر. زیرا بونلر مشاهداتدن وبناءً
لیه معلوماتدندر. « بن ایمان ایدرم که حق
بحانه وتعالی حضرتلری واردر. مکاندن
ماندن شریکدن نظیردن منزهدر» دنیلور
یسه ایشــته بوسوز صحیح اولور. چونکه
ونلر مرئیاتدن مشاهداتدن دکلدرلرکه علم
ادی بونلره لاحق اوله بیلســون . بونلر
حی الٓهی وتعلیم انبیا ایله ایناندیلور شیلر
ولدیغندن بونلر حقنده آنجق ایمان لاحق
وله بیلور. اولحوق ایمانه ده حکما وفلاسفه
شترك ایده مزلر. چونکه آنلرك استناد
یلدکاری علوم ریاضیه وطبیعیه وسائره ده

بونلرداخل دكلدرلر.

مع هـذا هر جهتی عين حقيقت وا
حقايقك تحقق محض معجزه وعين حكمـ
اولان ديانت جليلهٔ اسلاميه‌ده غيبه‌صورد
ايمان دخی اويله برحقيقت باهره اوزريـ
تأسيس ايدلمشدركه علوم وفنون ايله تنو
ايدن ذهنلردخی ذكراولنان امور غائبه‌يی
دوشونه دوشونه اسلاميتك ارائه ايلديکی
صورتلردن دها طوغريسنی ودها ملايمنی
بوله‌بيلمكدن عاجزقالورلر. ايشته بوحكمـ
مبنيدركه‌متكلمين كرام‌علمای‌اعلام‌وحكما
تيز افهام حضراتی كافهٔ علومی اسـلاميـ
دائره‌سی‌داخلنه آله‌رق‌ايمانه متفرع اموری
ذكراولنان‌علوم وفنونده تطبيقدن‌احترا
ايتامشلردر. مشاراليهم افنديلرمز حضر

نك فلاسفه ايله بويولده‌كى مباحثات ومنا-
لراتى كوريله‌جك اولسه كنديلريله فلاسفه
سانكه عين مكتبك شاكردلرى ايمشلرده
آره‌لرنده رفيقانه وشريكانه بر مناظره
جريان ايلمش ظن اولنور. بوندن مقدم
رايه‌رك نمونه‌سنى بزه كوستر ديكى وجهله
سنت اوكوستن و سائر آباء نصرانيه‌نك
مناظره‌لرى بزمكيلره قطعا قياس قبول
ايتمز.

اما بوراده « فلاسفه » ديديكمز شيئى
زنادقه ودهريون وملحدون كبىناملرله ياد
اولنان اشقيا درظن ايتماملى. آنلر برصورت
مطلقه‌ده ارباب انكاردندرلر. انكارايچون
برهانلرى صوريله‌جق اولسه برهان معقول
ايرادندن اظهار عجز ايدرلر. بلا برهان

وصورت مطلقه‌ده‌کی انکارلری کندیلرینه
ده قناعت بخش اولمز. انسانی حیوانات
عادیه منزله‌سنه ایندیرمك بیله بونلرك غایت
حکمتی اولمیوب حتی نباتات منزله‌سنه ایند
یرمکله دخی اکتفا ایده‌مزلر. طاش طو
پراق کبی مواد جامده منزله‌سنه قدر ایند
یرلر. بناءً علیه اشقیای مرقومه معنویات
جهتنه هیچ‌ده یناشه‌مزلر. آنلرایچون
عرض ناموس محبت ذوی القربی حب وطن
غیرت ملیه ودینیه واخوت بین البشر کبی
امور مقدسه عادتا صافدرونلق اثری عد
اولنور. بونلر « اشقیا » تعبیرینك حاوی
اوله بیلدیکی معانینك کافه‌سنه کوره حقیقة
اشقیادندرلر. قدما نزدنده بونلرك مقداری
یك آز ایدی. عادتا اوچ بش مختل الشعور

حریفلردن عبارت ایدی. مسالك باطلهٔ حکمیه‌لری جمهور حکما نزدنده قطعیاً مردود ایدی. ناسدن بونلره اویانلر دخی کندیلری کبی قلیل المقدار اولوب آنلر دخی هیئت مجموعهٔ بشریه نزدنده مستنفر و مستکره ایدیلر. شمدیلرده اوروپانك بعض یرلرنده مقدارلری برازچوغالمش ایسه‌ده مستنفریت و مستکرهیت قدیمه آنلر حقنده دخی واقعدر. هر حکومت طرفندن و ناموس وحیثیت صاحبی هرانسان کامل جانبندن دوچار مقهوریت اولورلر. ایشته بوحذله‌یی « فلاسفه » و « حکما » عنوانلرینه بحق اثبات لیاقت ایلمش بولنان ذوات محترمه‌دن آیرمق لازم کلورکه فلاسفه وحکمای مومی الیهمك کافه‌سی حقیقت پرست آدملر اولوب

كرك آره‌لرنده وكرك علمای اديان ايله وقوع
بولان مناظره‌لری ايسه بالاده تعدا اولنار
امور مقدسه‌يی عقول ناسه دها واضح وده
قطعی بر صورتده قبول ايتديرمك مقصد
صلاح جويانه‌سنه مبتنيدر. واقعا بونلر
ديانت نصرانيه‌يه همان هيچده تقرب ايده
مزلر. زيرا كنديلری علوم وفنون ميدانند
وبونلرك انواريله منور اولان ذهن وفكر
لريله مبارزه‌يه چيقمش قهرمانان حكمت
اولوب آباء نصرانيه ايسه معقولات علميه‌يی
اساسندن رد وكندی ظنلرينك لايخطيانه
حقايقدن عبارت بولندقلرينی ادعا ايلدكلرندن
حكما وفلاسفه‌نك بونلرله مناظره‌سی قانون
مناظره‌يه صيغه‌مز كه مناظره قابل اوله
بيلسون. اما علمای اسلاميه كلنجه علوم

شتی بونلرك دخی میادین بحث وجدالی
اولدیغندن فلاسفه ایله بوجهتدن آره‌لرنده
اتحاد نظر وارد . اوحالده‌ده مناظره اکا
مخصوص اولان قانون موجبنجه ممکندر.

ایمدی بز بوبابمزده شومناظره‌نك
نمونه‌سنی قارئلرمزه کوستره‌جکز. دین ایله
علومك اصل نقاط منازع فیهاسی بوبابمزك
سرنامه‌سنده تعیین ایلدیکمز شیلر اولدیغی
ایچون « علوم واسلام » عنوانی‌ده بو بابه
مناسب کورمشزدر. بو بابمزی درایه‌رك
بشنجی بابنه ذیل ایدیشمزك ده سبب
مخصوصی واردر. شویله‌که : بشنجی بابك
نهایتلرنده درایه‌رابن رشدك قیمت حکمتنی
علومه تمامیله موافق بولمق واوروپا حکمیات
جدیده‌سنه بیله اساس اولدیغنی کوسترمك

درجه‌لرینه واروب متعاقباً ابن رشدی
دخی اسلام طرفندن مقهور کوسترمشدر
کنج قارئلرمز بونی کورر کورمز « ناایشت
دین دکل‌، علوم ایله باریشه‌مز والسلام
دیمك اولیورکه ابن رشدك مسلك حکمتی
موافق اسلام اولمدیغی ایچون طرف اسلامدن
رد اولندیغی کبی نصرانیته‌ده موافق اولمدیغی
ایچون طرف نصارادن یعنی پاپالق طرفندن
دخی تحقیراً رد اولنمشدر » دیی ویره‌جکلر
در. حال بوکه بوحکمی ویری ویرمزد
اول ابن رشد ایله علمای اسلامدن کا
آره‌سنده وهانکی نقطه‌لراوزرنده نصل
مناظره وقوعه کلمشدر واونقطه‌لراوزرن
کیملرنه کبی سوزلر سویلمشدر ابن رشد
تخطئه‌ده اجماع وارمیدر؟ اجماع اولمدیغ

صورتده یالکز برذاتك حکمنی عمومیت
ومطلقیت صورتیله اسلامه عطف جائزمیدر؟
بورالرینی کوروب اکلامقسزین بویله بر
حکمی ویرمك کنجلرمزك ذکا وعرفانلر-
ینه جسبانمیدر؟ یا کنجلرمز بو تفصیلات
وایضاحاتی نره‌دن آله‌جقلر؟ اوروپا السنه
سیله یازلمش کتابلردن مقصوده ظفریاب
اوله‌میه‌جقلری بدیهی وآشکاردر. بونلر
میانده‌اك زیاده صاحب وقوف ظن اولنان
ارنست ره‌نان بیله ابن رشده اسناد وافترا
ایدیلن شیلری حقایق حکم رشدیه‌دن
تفریق ایده‌مامشدر. کنجلرمز بو بابده
محتاج اولدقلری شیلری شو میدان مناظره-
نك ایکی قهرمانی اولان امام غزالی ایله ابن
رشدك کندیلرندن آله‌جقلردر. اوت !

تهافتلرندن كه بوندن اول دخی كمال حس
منتداری ایله متشكراً اعتراف ایلدیكمز
وجهله استادمز خواجه موسی افندی
حضرتلری عربجه متكلم بولنان بو ایكی
حكیم ذوفنون ایله قارئلرمز آره‌سنده بروجه
آتی ترجمانلق ایده‌جكلردر :

درایه‌رك ابن رشد مسلك حكمتی
اولمق اوزره ایراد ایلدیكی شیلری كاملاً
كوردكدن صكره خواجه موسی افندی
حضرتلری بیور بیورلركه :

— تهافتدن اكلا شلدیغنه كوره ابن
رشدك مسلكی براسلامیت حكیمانه‌در. ابن
رشد بومسلكی كندیسی ایجاد ایتمش
اولمیوب اول كلنلرك اقوال حكیمانه‌سنه
بالاتباع مسلك مذكوری میدانه قویمشدر.

ابن رشد ارسطونك اسمنی یاد ومسلك حکمتندن بحث ایتمکده‌درواینديکی بحثلری ده ارسطویه اعتراض صورتیله دکل قبول صورتیله ایرادایلمکده‌در. ابن‌رشدحکمای حقیقیهٔ یهود ونصارادن‌دخی بحث‌ایدییور. حقیقت‌دنیلن شی‌تعددایده‌میوب واحددن عبارت‌بولنمق‌ضروری‌اولمغله‌نصرانیت‌ویهو دیتك حقایقندن باحث‌اولان‌حکمای‌نصارا ویهودی دخی رد ایتمیور. فلسفهٔ حقیقیه‌یی دین اسلامه وبالجمله ادیان صحیحه‌یه موافق کوریور. بونی‌ده یهودونصارا حکماسنك اقوالیله اثبات ایلیور. درایه‌رك کندیسنه اسناد ایلدیکی وجهله ابن رشد « هرجسم ذی‌حیات‌کندیسندن‌مقدم کلمش‌اولان‌دیکر برذی‌حیاتدن تولد ایدر. بوعالم مادی‌دخی

برذی حیاتدر. بناءً علیه بالطبع دیکر برذی
حیاتدن تولد ایلمشدرکه اوده اللهدر. هر
شیئك منبع وموردی اودر. هرشیئی محافظه
ایدن اودر. مشهوداتمزك کافه‌سی کندی
شکللرینی برقوتله محافظه ایدرلرکه اوقوت
دخی اللهدن کلور. اوقوت ابطال ایدلسه
اوجسملرك دخی محولرینی مقتضی اولور.
ایمدی الوهیت صورت دائمه‌ده طبیعیات
ایچنده حاضر و قیوم اولوب عالم طبیعتی
طوتار. یعنی نوعما روح کائناتدر » سوز-
لرینی عیناً سویله‌مامش ایسه‌ده بوسوزلرك
بعضلرینه حکماً قریب سوزلرسویلمشدر.
حتی « مخلوقاتك اولومی اصللرینه رجعتك
مقدمه‌سیدر » سوزنی‌ده عیناً دکل ایسه‌ده
حکمی بوکا یقین سوزلری سویلمشدر. فقط

هوای نسیمی ایچنده بالتدریج محواولان
صدا برمدت طنین انداز اولمقده دوام ایله
آندن صکره محواولور. آندن صکره صدانك
نه اولدیغنی نره یه کیتدیکنی کیمسه بیلەمز.
موجودات بوصدا کبی بربرر کیده جکلر.
الله هرشی مقامنه یالکز کندی باقی قاله-
جق » سوزلرینی ویاخود بومألده برشی
سویلدیکنه ویاسویلیه بیله جکنه دائر تهافتنده
براشارت یوقدر. بکا قالورسه ابن رشد بو
سوزی سویلەمز. چونکه ابن رشد عالمك
ابدیت وازلیتنه قائل اولدیغندن «موجودات
محواولوب الله هرشی مقامنه یالکز کندی
باقی قاله جق » سوزی آنك قائل اولدیغی
اساس ایله متناقضدر. ابن رشدك مسلك
حکمتی اصل امام غزالی ایله اولان منا-

طره‌لرندن اکلاشیلور. بو مناظراتك دراپه‌ر طرفندن قائمرلری قالدیریلان مباحثه تعلق ایدنلرینی ایشته بر وجه آتی اجمال ایدییورم:

ازلیت عالمه دائر مناظره

خواجه موسی افندی حضرتلری طرز افاده‌یی بو اثرك طور عمومیسنه توفیق ایتمك ایچون کرك امام غزالیدن وکرك ابن رشد-دن آلدیغی فقره‌لری بر محاوره صورتنه قویمشدر. هم ده نه کوزل بر ترتیبکه اولا امام غزالینك نقاط مطلوبه حقنده اقوال حکمایی نصل خلاصه وبیان ایلدیکنی کوستر-دکدن واو اقوال حکما علیهنه امام مشار الیهك نه یولده مدافعاتده بولندیغنی اتیان ایلدکدن صکره نهایت ابن رشدك دخی امام

غزالی یه نصل مقابله ایلدیکنی بیـان بیو-
ییورلرکه بو حالده نقـاط مذکوره یه دائر
هر کسـك افاده سی دیکلنمش واعتقـادی
اکلاشلمش اولیور. ایشته اول باول ازلیت
عالمه دائر فلاسفه نك سـوزلرینی جمع ایتمك
ایچون نوبت کلام امام غزالی یه ویریلیور.
امام مشارالیه حضرتلری دییورکه:

— بالجمله فلاسفه عندنده بو عالم قدیمدر
و بلا واسطه بر حادثك قدیمدن صدوری ممکن
دکلدر. فلاسفه بو سوزلرینی برچوق دلیللر
ایله اثبـاته قیام ایتمشـلردر. بز بوراده او
دلیللرك اوچنی ذکر وابطـال ایله اکتفا
ایده جکز. برنجی دلیللری شودر:

« برحادثك بلا واسطه قدیمدن صدوری
محالدر. زیرا فرض ایده لم که برقدیم واردر

وبو قديمدن ازل آزالده عالم صدور ايتمامشدر.
ايمدی عالمك ازلده اوقديمدن صدور ايتماـ
مسی نه ايچـونـدر؟ ازلده عالمك وجودينی
عدمنه ترجيح ايده جك برمرجح بولنميوب
عالم، امكان صرف اوزره قالديغی ايچوندر.
دكلمی؟ پك اعلا بوندن صكره عالم حادث
اولدقده مؤخراً عالمك اشبو حدوثی ايكی
صورتدن خالی اولهمز. يا برمرجح بولنور
وياخود بولنمز. اكرمرجح بولنمزايسه عالم
كمافی السابق امكان صرف اوزره قالور.
اكر بولنورايسه اومرجحی احداث ايدن
كيمدر؟ واومرجح نيچون مؤخراً حادث
اولدیده اولجه حادث اولمدی؟ اكر «بو
مرجحی ايجاد ايدن فلان شيدر» دنيلور
ايسه اوزمان شیٔ مذكوره نقل كلام اولنور.

مرجحك حدوثنده ایراد اولنان سؤال
دخی اوشیده باقی قالور. ایمدی احوال قدیم
بویله متشابه اولدقده یا آندن برشی صدور
ایتمز ویاخود علی الدوام صدور ایدر. بونك
توضیحی شویله درکه : بو عالم مادام که حادثدر
حادث اولدیغی زماندن دها اول نیچون حادث
اولمامشدر ؟ اولجه عالمك حادث اولمامسنی
حق تعالانك ایجاد واحداثدن عجزینه واو
حالده حدوثك استحالهسنه حمل ممكن
دكلدر. زیرا بو حمل قدیمك عجزدن قدرته
وعالمك ده استحالهدن امكانه انقلابنی مؤدی
اولور که بونلرك هر ایكیسی ده محالدر. بوكا
« عالمك حادث اولدیغی زماندن اول برغرض
یوق ایدی كه صكره او غرض موجود اولدی
ده غرضك موجودیتیله بو عالم دخی میدانه

كلدى » طرزنده برجواب ویریله‌مدیکی کبی
« عالمك برازدها اول حادث اولمامسی اولجه
آلتك فقدانه مبنی ایدی » طرزنده دخی
برجواب ویریله‌مز. بلکه بو بابده تخیـله
قریب اولان شویله برجواب ویرلمکدر:
« بوعالمك حادث اولدیغی زماندن اول جناب
حق عالمك وجودینی اراده ایتمدی‌ده آنك
ایچون عالمده اولجه حادث اولمدی » واقعا
بوسوز برازخیاله قریبدر. فقط بوندن‌ده
حق تعالی حضرتلرینك اراده‌سی حادث اولمق
لازم کلور. حال بوکه جناب حق محل حوا-
دث اولمدیغنـدن اراده نك حدوثی ذات
باریده محالدر. اراده نك آخر برمحلده حدوثی
ایسه حق تعالایی مرید قیلمز. یعنی فرض
ایده‌لم که مؤخراً عالمك حدوثنه تعلق ایدن

اراده حق تعالاده حادث اولمامش ده بشقه
بر محلده حادث اولمش. واقعا بو تقدیرجه
جناب حقك محل حوادث اولمسی لازم کلمز
ایسه ده او اراده کندیسنده بولنمدیغندن
واراده اولمینجه اکا مرید نامی ویریله میه‌
جکندن بو فرضه کوره ده جناب حقك
مؤخراً بو عالمك حدوثنی اراده ایتمش اولمسی
تحقق ایتمز. شمدی بز عالمك محل وزمان
حدوثنده کی نظریاتمزی ترك ایده‌لم ده اصل
حدوث عالمده کی اشکالی بیان ایده‌لم : عالم
نره دن حادث اولدی ؟ نیچون حادث اولد-
یغی زماندن دها اول حادث اولمدی ده
مؤخراً حادث اولدی ؟ اولجه آلت ویا
قدرت ویاخود طبیعت (یعنی عالمك مابه
الکمالی اولان قوت) یوق ایدی ده آنك

ایچونمی ؟ پك اعلا ! فقط شمدی سؤال
ایدرزکه : بونلر یعنی آلت و یا قدرت و یا
غرض ویاخودطبیعت اولجه نیچون موجود
اولمدی‌ده مؤخراً موجـود اولدی ؟ وبو
تبدل سـببیله عالم ده حادث اولدی ؟ بوکا
جواباً : « مؤخراً براراده حادث اولدیغی
ایچـون عالم بو اراده ایله سـاحهٔ ظهوره
کلدی » دنیله‌جك اولور ایسه بوده باطل
ومشـکلدر. زیرا اومؤخراً حادث اولان
اراده دیکر بر اراده‌یه محتاج اولور. اکر
ایکنجی اراده دخی اوچنجی‌یه واوچنجی
دردنجی‌یه وهـلم جرا الی غیرالنهـایه
اراده‌لر بربرینه توقف ایدرك کیدرایسـه
تسلسل لازم کلور. بوایسـه باطلدر واکر
کیتمز ایسـه اوحالده‌ده قدرتسز ویاخود

آلتسز یاخود غرضسز ویا طبیعتسز اوله‌رق حادثك قدیمدن ظهوری محال اولدیغنه دائر سویلنان سوز بعینه عودت ایدر. خلاصه عالم حادث اولدیغنه کوره هر نه درلو توجیه اولنورایسه اولنسون محال باش کوستررر. عالمك حدوثی محال اولنجه قدمی ثابت اولورکه مطلوب ده بودر »

ایشته امام غزالی فلاسفه‌نك برنجی دلیللرینی بوصورتده اجمال ایلدکدن‌صکره کندی مدافعه‌سنی‌دخی بروجه آتی سرد ایدییور. دییورکه :

— فلاسفه‌نك برنجی دلیللری ایشته بوخلاصه‌دن عبارت اولوب بونلرك قدم‌عالمه دائرسرد ایلدکلری ادله‌نك اك قوتلیسی‌ده بودر. بوایسه بروجه آتی ایکی وجه ایله

مجروحدر. وجه اول : ای فلاسفه سز « بو عالم حادثدر وحدوثیده ارادهٔ قدیمه ایله‌در. ارادهٔ قدیمه بوعالمك حادث اولدیغی وقتده عالمك وجودینه وحدوثنه تعلق ایتمش وبو تعلق سببیله عالمده میدانه کلمشدر. وجود باشلادیغی کونه قدر ایسه عالمك عدمی مستمر اولمشدر. آندن اول وجود عالم مراد الٰهی اولمدیغی یعنی ارادهٔ قدیمه‌نك حدوث عالمه تعلق ایتمدیکی ایچون عالم حادث اولمیوب آندن صکره ارادهٔ قدیمه حدوث عالمه تعلق ایدرك عالم دخی بوتعلق سببیله حادث اولمشدر » دیانلرك قوللرینی نیچون انکار ایدیورسکز؟ بونی اعتقاددن منع ایدن وبونی محال عدایتدیرن شی نه‌در؟ یعنی بو عالم حادثدر و بوحدوثیده ارادهٔ ازلیه

ايله‌در. فقط بو ارادهٔ ازليه عالمك ازل آزالده دكل بلكه حادث اولديغى وقتده حدوثنه تعلق ايتمشدر وبو تعلق سببيله‌ده عالم اووقت ميدانه كلمشدر. اماسز ديبورسكزكه « بو تقديرجه ارادهٔ حقك حادث اولمسى لازم كلور » خير! لازم كلمز. اول وقت لازم كلورايدى‌كه اراده‌ده واوارادەنك تعلقى‌ده عالمك حادث اولديغى وقتده موجود اولسه ايدى. حال بوكه بزاويله ديميورز. بز ارادەنك قديم اولوب يالكز تعلقنك حدوثنه قائل اوليورز. بوندن‌ده جناب حقك محل حوادث اولمسى واراده‌لرك الى غيرالنهايه تسلسل ايتمسى لازم كلمز. بوندن يالكز تعلقك حدوثى لازم كلوركه بوتعلق‌ده برامر اعتبارى اولديغندن هيچ

برمحالی مستلزم اولمز. وجه ثانی : ای
فلاسفه ! خصملر یکزك « قدم عالم محالدر
زیرا قدم عالم فلك ایچون نهایتسز دوراتی
اثباته مؤدیدر . حال بوکه دورات فلکك
سدسی ربعی نصفی واردر . چونکه فلك
شمسی برسنه‌ده فلك زحل‌ده اوتوزسنه‌ده
دور ایدییور. بوحالده دورهٔ زحل دورهٔ
شمسك ثلث عشری یعنی اوتوزده بری
ودورهٔ مشتری‌ده ایکی ثلثی اولیور. چونکه
مشتری اون ایکی سنه‌ده دورایدییور. صکره
دورات زحلك نهایتی اولمدیغی کبی دورات
شمسك‌ده نهایتی یوقدر. حالبوکه دورات
زحل دورات شمسك ثلث عشری ایدی.
بلکه‌ده شمسك شرقدن غربه اولان
دورات یومیه‌سنك نهایتی اولمدیغی کبی دورات

فلك ثوابتك‌ده نهـايتى يوقدر. حال بوكه
فلك ثوابت اوتوز التى بيك سنه‌ده بركره
دورايدييور. غيرمتناهى اولان شيلرك بويله
بربرندن زائد وناقص اولمسى ايسه محالدر»
ديه سـويلدكارى سوزى سزنيچون انكار
ايديبورسـكز؟ اكر بر قائل چيقوب ده
« بونك اسـتحاله‌سى بديهيدر » وياخود
« بودورات چفتميدر تكميدر؟ » وياخود
« هم چفت هم تكميدر؟» وياخود « چفت
ده دكل تك‌ده دكليدر؟ » ديه‌جك اولورسه
نه‌جواب ويررسـكز؟ اكر « هم چفتدر
هم‌ده تكـدر » ياخود « چفت‌ده دكلـدر
تك‌ده‌دكلدر» ديه‌جك اولورايسه‌كز بونك
بطلانى آشكاردر. اكر « چفتدر وچفت‌ده
برزياده‌سيله تك اولور » طرزنده جواب

ویره‌جك اولور ایسه‌كز بوحالده نهایتی اولمیان برشیئك واحدزیاده‌سیله تك اولمسی نصل ممكن اولور؟ واو واحد نره‌یه‌علاوه ایدیلور؟ واكر « تكدر تك‌ده برزیاده‌سیله چفت اولور » دیرایسه‌كز دمنكی سؤال عیناً وارد اولور.

ایشته حدوث وقدم عالم مسئله‌سنده فلاسفه‌یه مقابل امام غزالینك تهافتنده ایراد ایلدیكی مدافعه دخی شوندن عبارت اولوب ابن رشدایسه كندی تهافتنده امام غزالی‌یه جواباً دییوركه:

— غزالینك فلاسفه آغزندن نقل وحكایه ایلدیكی دلیل بردلیل جدلی اولوب براهین قطعیه مرتبه‌سنده دكلدر. زیرا بودلیلك مقدمه‌سي مقدمهٔ عامه‌در. یعني

عمومه قارشو سویلنان برسوزدر. حالبوکه
براهینـك مقدماتی امورحقیقیـهٔ متناسبه
اولمق لازمدر. بونك بیانی شودرکه «الممکن»
لفظی بالاشتراك ممکن اکثری وممکن اقلی
و ممکن تساوی یه اطلاق اولنور. [۱]
وبونلردهده مرجحه احتیاج علی السویه
اولمز. چونکه ممکن اکثرینك کندی کندینه
ترجح ایدرك ماهیتندن خارج برمرجعه
احتیاج اولمدیغی ظن اولنور. ممکن تساوی
ایسه بونك خلافنه‌در. برده امکاندن
بعضسی فاعلده وبعضسیده منفعلده اولور.
فاعلده اولان امکان امکان فعل اولوب

[۱] « ممکن » حقیقت وماهیتی نه وجودینی
نه ده عدمنی اقتضا ایتمیوب بونلردن هرایکیسنده‌ده
خارجدن برمرجحه محتاج اولان شیدر.

منفعلده اولان امکانده امکان قبولدر. حال بوکه بونلردهده مرجحه احتیاجك ظهوری علی السویه دکلدر. چونکه منفعلده کی امکا- نك خارجده بر مرجحه احتیاجی مشهوردر. نصلکه امور صناعیه‌ده بو احتیاج حساً دخی ادراك اولنور. واقعا امور طبیعیه‌نك اکثر یسنده‌ده خارجدن بر مؤثره بر مرجحه احتیاج بولندیغنده شك ایدیلور. چونکه امور طبیعیه‌نك مبدأ تغیری کندیلرندن اولدیغی ظن اولنور. بونك ایچوندرکه بز آنلردن بر چوغنده متحرکی محرك صانورز. هر متحرك ایچون بر محرك اولدیغی وطبیعیات میاننده کندی کندیسنه حرکت ایدر بر شی بولنمدیغی بلادلیل بیلمیز. چونکه بونلرك هپسی بیان و اثباته محتاجدر.

كذلك فاعلده كى امكانده بو يله‌در . تأثير
فاعلك قوه‌دن فعله چيقمسى ايچون خارجدن
برمرجحه محتاج اولمديغى ظن اولنور.
زيرا فاعلك عدم تأثيردن تأثيره انتقال
ايتمسى اكثريا برمغيره محتاج اولان تغييردن
عبارت دكل كبى كوريلور. كذلك برمغيره
محتاج اولان تغيردخى برقاچ قسمه آيريلور.
بونلرك بعضى جوهرده بعضى كيفيتده
بعضى مقدارده بعضى‌ده مكانده بولنور.
قديمده بوامكان وتغيركبى ايكى قسمه آير-
يلوركه بريسى قديم بالذات ديكرى دخى
قديم بالغيردر. تغيراتدن بعضى بعض قوم
عندنده قديمده بولنمق جائزدر . كراميه
عندنده ارادۀ حادثه‌نك جناب حقده وقدما
عندنده كون و فسادك ماده اوزرنده

[١] بولنمسی کبی . کذلك فاعلده ایکی قسمدرکه بریسی اراده ایله بریسی طبیعت ایله اجرای تأثیرایدر. فعل ممکنك بونلردن صدوری کیفیتنده دخی مساوات یوقدر. بونلرك هپسی مسائل کثیرهٔ عظیمه اولوب کندیلرندن آیری آیری بحث اولنمغه احتیاج واردر. مسئلهٔ واحده‌یی مسائل کثیره یرنده اتیان ایسه سفسطائیلره مخصوصدر. چونکه بومبادیدن بر یسنده غلط ایتمك موجوداتدن بحثده غلط عظیمه سببدر. امام غزالینك حکمایه قارشو ویردیکی جوابلره کلنجه : بوجوابلردن وجه اول

---

[١] ماده‌دن بر صورتك زوالنه « فساد » وآنك یرینه دیکر بر صورتك حصولنه‌ده « کون » دینور .

برسفسطهٔ محضدر. زیرا فاعل مختار اولدقده
یعنی بر فعلی اراده واختیار یله یاپدقده
مفعولك تأثری فاعلك تأثیرندن وكذلك
فاعلك تأثیر اوزرینه عزمندن مؤخر
اولمسی جائز اولدیغنه قائلیت غزالی‌یه ممكن
اولمدیغی ایچون فعلك ومفعولك ارادهٔ فاعلدن
تأخری جائز اولدیغنه قائل اولمشدر. واقعا
مفعولك ارادهٔ فاعلدن تأخری جائز ایسه‌ده
فاعلك اومفعولی ایجادندن وآنك اوزرنده
تأثیرندن وفاعل مریدك آنی ایجادده عزم
وقصدندن تأخری جائز دكلدر. بوحالده
حدوث عالمی ترجیح ایدن مرجحك
مؤخراً موجودیتنه دائر ایراد اولنان اشكال
اراده قدیم اولدیغی وحدوث عالم بو اراده‌
نك تعلقیله حادث بولندیغی صورتده‌ده

باقیدر. بناءً علیه غزالی یه ایکی شیئ
بریسنی تلقی بالقبول ایلمك واجبدر
عالم حادث اولدیغی تقدیرجه یا « فاعل
فعلی فاعلده خارجدن برتغیر ایجاب اید
دیه‌جك ویاخود «تغیراتدن بعضسی خارجد
برمغیره احتیاجسزاوله‌رق مغیرك بالذا
كندیسندن نشأت ایلر» طرفنه كیده‌جك
اگرشق‌اولی اختیارایدرایسه فاعل ایچو
خارجدن برمغیراولمق لازم كلور وا
شق‌ثانی‌یی قبول ایلرایسه قدیمك برنو
تغیرایله متغیر اولمسی اقتضا ایدر. حالبو
بونلرك ایكیسی ده عند الغزالی باطلد
وجه‌ثانی‌یه كلنجه : واقعا زمان واحد
ایكی طرفنده ادوار كثیره صاحبی اولا
ایكی‌حركت تصور اولنوروبعده زمانكد

كى طرفنده بوحركتلردن هر برى ايچون
حد محصور توهم ايديلورايسه غزالينك
اعتراضى وارددر. زيرا برجمله‌يى ديكر
مله يه نسبت ايلمك اوجمله‌لرك اجزالرينك
ه بربرينه نسبتنى ايجاب ايدر. مثلادورهٔ
حل اوتوز سنه دنيلن مدتده دورات
مسك ينه اومدت ظرفنده ثلث عشرى
لدقده بومطلوب حاصل اولور. زيرا
ورات شمسدن برجمله دورات زحلدن
جمله‌يه زمان محدودده نسبت اولندقده
ندن دورهٔ اولانك جزؤلرى ده دورهٔ
نيه‌نك جزؤلرينه نسبت اولمق لازم كلور.
ا شوايكى حركت بيننده ـ بالقوه اولد ـ
رى ايچون يعنى ايكيسنك ده مبدئى بولنمد ـ
ى جهتله ـ نسبت ممكن اولمز ايسه برنجيسنك

اجزاسنی ایکنجیسنك اجزاسنه نسبت لازم
کلمز. نصل که بونی فلاسفه دلیللریله اثبات
ایتمشلردر. ایمدی وقتا که قدما مثلا حرکت
شمسك مبدأ ونهایتی اولمدیغنی فرض ایتدیلر
وحرکت زحلك ده بویله اولدیغنه قائل
اولدیلر آرتق بوایکیسی آره سنده نسبت
آرامق ممکن اولمدی. بناءً علیه دورهٔ شمسا
نه دورهٔ زحل نه ده دورهٔ مشتری ونه ده
سائرلرینك دوره لری نسبت اولنه مزکه
بوندن هیسی ده نامتناهی اولدقلری حالده
بعضلرینك بعضلرندن زائد وناقص اولمسی
وکیمیسنك چفت وکیمیسنك تك بولنمسی
لازم کلسون. دورهٔ فلکدن هیچ بر دوره
یوقدرکه آندن اول دخی نهایتی اولمیان
دورات بولنمسون. بوقضیه عند الفلاسفه

صحیح ومعترف به برمسئله‌در. «حرکت
متقدمه حرکت متأخره‌نك وجوده کلمسنك
شرطی ایسه هرنه زمان حرکاتدن بریسی
اولنور ایسه آندن اول نهایتسز اسبابك‌ده
اولمسی لازمدر» ظن اولنمسون. چونکه
حکمادن هیچ برکیمسه کفرهٔ دهریه کبی
نهایتسز اسبابك وجودینه قائل دکلدر.
زیرا بوندن سببسز برمسببك ومحرکسز
برمتحرکك وجودی لازم کلور. بو ایسه
فلاسفهٔ حقیقیه عندنده باطلدر. بناءً علیه
برهان قاطع آنلری بوکائناتده حکمفرما
اولان برمحرك ازلی بولندیغنه و بومحرك
ازلینك موجودیتی ایچون نه ابتدا ونه‌ده
انتها اولمدیغنه وعالمك ده بو محرك ازلینك
وجودندن متأخراولمامسی واجب‌اولدیغنی

اعتقـاده مجبورایتمش وبوجهتـله اومحرا
ازلینك فعلی ایچون برمبدأ اولمامق قطعیه
حکمنی آلمشـدر. زیرا اکر آنك فعلنك
مبدئی اولور ایسه اوفعل واجب اولمیوب
درجهٔ امکانده قالور وبوحالده کندیسی د
مبدأ اول وعلت اولی اولمامق لازم کلور
امر بویله اولنجـه آنك افعالنـدن هیچ
بریسی دیکرینك وجودینه وارلغنه شرط
اولمامق ایجاب ایدر. چونکه افعالندن هیچ
برفعل یوقدرکه بالذات فاعل اولسـون
فاعل آنجق کندیسیدر. بعض فعلك بعض
فعلدن اول اولمسی ایسه بالذات دکل بالعر
ضدر . بونك ایچون حکما بالعرض نهایتی
اولمیان شیئك وجودینی جائز کوردیلرده
بالذات نهایتی اولمیان شیئك وجودینی جائز

رمدیلر. بلکه «ممکناتدن هر نوع ایچون
م امر ضروری اولوب مبدأ اول وازلینك
ودینه تابعـدر» دیدیلر. فقط بو حکم
كات متتـابعه ویا متصله مثللو شـیلرده
ى اولمیوب بلکه کندیلرندن مقدمك
خره سبب اولدیغی ظن اولنان شیلرده
یدر. انسان کی‌که آنی کندی کبی بر
ان تولید ایدر وبو انسان مولدك وجو-
ك اولی اولمیـان برفاعل ازلی یه قدر
ل وتناهیسی واجب اولور. اویله ایسه
نسانك دیکر انساندن واودیکرك‌ده بشقه
نساندن وهلم جرا کون وحصولی کون
رض اولوب کون بالذات دکلدر. (یعنی
انسـان مولد. تولید ایلدیکی انسـانك
ـطهٔ موجودیتی اولوب یوقسـه علت

مستقله‌سی دکلدر) الحاصل وجودینك
اولی اولمیان فاعلك بلاآلت یاپمش اولدیغی
فعللر ایچون انتها اولمدیغی کبی آلت ایله
یاپمش اولدیغی فعللرایچونده انتها یوقدر.
وقتا که متکلمین کرام حکمانك بویله
بالعرض اولان شیلری بالذات اعتقاد ایدر
اولدقلرینی ظن ایتدیلر بونك وجودینی
انکار ایله حکمانك قوللرینی حل ایتمش
اولمیوب کندی دلیللرینك ضروری وبدیهی
اولدیغنی توهم ایلمش اولدیلر. حال بوکه
بومسئله فلاسفه‌نك کلامندن بك قولای
اکلاشیلور. زیرا آنلرك رئیسلری اولان
ارسطو « اکر برحرکتك حرکتی اولسه
ایدی یعنی برحرکت دیکرحرکتی ایجاد
ایتسه ایدی هیچ برحرکت بولنمزایدی.

كذلك بر عنصر دیکر عنصری احداث
ایلسه ایدی هیچ عنصر بولنمز ایدی »
سوزینی تصریح ایتمشدر. زیرا بویله
نهایتی اولمیان شیلر مبدأ دکلدرلر. منتها
دخی دکلدرلر. بونك ایچون مکوناتدن
هیچ برشیئه « شو شی منقضی اولدی »
دنیله‌مز . چونکه هر منقضی اولدیغی ظن
اولنان شی بربشقه صورتده تجلی ایتمشدر.
بشقه برصورتده تجلی ایتمیان شی ایسه
منقضی دکلدر. بوحکم مبدأ و نهایتك بر
امر نسبی اولمسندن‌ده بللیدر. بونك ایچون
مستقبلده دورات فلکك نهایتی اولمیه‌جغنه
قائل اولان کیمسه‌یه مبدئی یعنی دورات
فلکك ابتداسی اولدیغنی‌ده انکار ایتمك
لازم کلشدر. زیرا مبدئی اولان شیئك

منتهاسی ده اولمق لازمدر. مادامکه دورات
مذکوره نك منتهاسی یوقدر اویله ایسه
مبدئی ده یوقدر . اول و آخر کلمه لرنده ده
سوز بویله در. اولی اولان برشیئك آخری
ده اولور. اولی اولمیان برشیئك آخری ده
اولمز. آخری اولمیان برشیئك اجزاسندن
برجزؤ حقیقت ونفس الامرده منقضی ده
اولمز. کذلك اوشیئك اجزاسندن هیچ
برجزؤك مبدئی ده بولنه مز. ایشته بونك
ایچوندرکه « فلان شی منقضی اولدی »
دنیله مز. الحاصل حکماعندنده عالمك قدمی
اعتقاد اولنوب بونك ده معناسی « فعل
الهینك اولی ده یوقدر آخری ده یوقدر »
مسئله سندن عبارتدر . یالکز متکلمین بو
معنایی اکلامیوب قدیمه « کندیسی ایچون

علت اولمیان‌شی » معناسنی ویردکلرندن‌او
معنایه مغایرتده بولنمامش اولمق ایچون‌قدم
عالمی‌ده انکار ایتمشلردر.

ایشته ابن رشدك امام غزالی یه مقا-
بله‌سی دخی بوراده ختـام بولدی . فقط
خاطردن چیقارمامليدرکه امام غزالی فلا-
سفه‌نك ازلیت عالمه دائر اولان دلیللرینك
بورایه قدر یالکز برنجیسی اوزرینه بنای
محاکمه ایلمش‌ایدی‌ده ابن رشدك مقابله-
سی دخی یالکز او برنجی دلیل اوزرینه
واقع اولمقده‌در. بعـدما امام غزالی فلا-
سـفه‌نك ایکنجی دلیللرینی دخی بالاجمال
آندن صکره کندی مدافعه‌سـنی‌ده ایراد
ایلیـه‌جکدر . ایمـدی امام مشـار الیه
دییورکه :

— فلاسفه‌نك ازلیت عالمه‌دائر اولان ایکنجی دلیللری دخی شودر :

« عالم حادث اولدیغی تقدیرجه جناب حقـك عالم اوزرینـه تقدمی حركت یدك حركت مفتاح اوزرینه و برشخصك كندی ظلی اوزر ینه تقدمی مثللو یاعلتك معلوله تقدمی نوعندن تقدم بالعلیه‌در و یاخود بر زمانده ظهـوره كلن بر حادثه‌نك آندن صـكره‌كی زمانده ظهوره كلن بر حادثه‌یه تقدمی نوعندن تقدم بالزماندر. اكر حق تعالانك عالم اوزرینـه تقدمی تقدم بالعلیه ایسـه تقدم بالعلیه‌ده متقدم ایله متأخرك زمانده مساوی اوللری لازم كلدیكندن یا ایكیسی‌ده حادث اولورویاخود ایكیسی‌ده قدیم اولور. مادامكه حق تعالانك شـانی

ازليتدر. بو حالده ايكيسنكده حادث اولمق احتمالى اولمديغى جهتله عالمكده ازلى اولديغى تعين ايدر. بونلرك بريسى ازلى ديكرى غير ازلى اولمق محالدر. چونكه بو تقديرجه بينلرنده كى تقدمك تقدم بالزمان اولمسى لازم كلور. بز ايسه آنى تقدم بالعليه فرض ايتمش ايدك. اكر حق تعالانك عالم اوزرينه تقدمى تقدم بالزمان اولمق لازم كلسه زمان دخى عالمدن اولديغى جهتله عالم وزمان معدوم ايكن حق تعالانك برزمان ايچنده بولنمسى واوحالده قبل الزمان برزمان اولمسى لازم كلور. قبل الزمان بر زمان اولمق اجتماع نقيضين اولديغندن بالبداهه محالدر. زمانك حدوثى محال اولنجه قدمى ثابت اولور وزمان قديم اولدقده حركتك ده قديم

اولمسی ایجاب ایدر. چونکه زمان مقدار حرکتدر. حرکت قدیم اولنجه متحرکك ده قدمی ثابت اولور. زیرا متحرکك حرکتیله زمان دوام ایدییور »

ایشته حکمانك ایکنجی دلیللرینی دخی بو صورتده اجمال ایلدکدن صکره امام غزالی مدافعه یه دخی شو وجهله باشلایه رق دییورکه :

— زمان حادث ومخلوقدر. کندیسندن اول اصلا زمان یوقدر. « الله تعالی عالم وزمان اوزرینه متقدمدر» قولمزدن مرادمز « عالم یوق ایکن الله تعالی وارایدی. صکره عالم دخی الله تعالی ایله واراولدی» دیمکدر. « عالم یوق ایکن الله تعالی وارایدی» قولمزدن مفهوم اولان شی ایسه ازلده ذات

بارينك وارلغيله برابر عالمك عدمنى اخبار
اولوب « صكره عالم دخى وجود بارىايله
برابر واراولدى » قولمزدن مستفاد اولان
شى دخى آنجق ذات بارى ايله عالمك وجود
ده اجتماع ايتدكلرينى اخباردر. حق
تعالانك عالم اوزرينه تقدمندن مقصودمز
دخى حق تعالى يالكز اولديغى حالده وجود
ايله تفرد ايتمش اولديغنى افادهدر . عالم
شخص واحدكبيدر. مثلا بز « عيسى يوق
ايكن الله وارايدى. صكره عيسى دخى وجود
بارى ايله برابر وارالدى » دير ايسهك بو
جمله عيسانك يوقلغيله برابر حق تعالانك
وارلغنى ومؤخراً وارلقده ايكيسنك ده
اجتماعنى افاده ايدر . اوچنجى برشى دها
فرض ايتمك ايجاب ايتمز. واقعا وهم

اوچنجی برشیئك دها فرضندن کندیسنی کیرو آله‌مز ایسه‌ده غلطات اوهامه التفات واعتبار یوقدر.

ایشته امام غزالینك ایکنجی دلیله مقابله‌سی دخی شوندن عبارتدرکه دقت ایدیله‌جك اولسه فلاسفه ایله آره‌لرنده او قدر بیوك برمسافه بولنمدیغی دخی کوریلور. ابن رشد ایسه بودقتی دها بشقه برصورتده ایدییور. دییورکه :

— غزالینك بوسوزی دخی مغالطه‌در. زیرا برهان قائم اولدی‌که بوعالمده ایکی وجود واردر. بریسی طبیعت حرکتده یعنی حرکتك کندیسنده‌درکه بو وجود زماندن اصلا آیرلمز. دیکری طبیعت وماهیت حرکتده دکلدرکه بو وجود دخی ازلی

اولوب زمان ایله توصیف اولنمز . طبیعت
حرکتده اولان وجود حس وعقل ایله
اکلاشیله بیلور برشیدر. اما طبیعت حرکتده
اولمیان وجود حساً معلوم اوله میوب مع
هذا « هر متحرکك بر محرکی وهر مفعولك
برفاعلی واردر. اسباب محرکه الی غیر النهایه
کیتمز. بهمه حال غیر متحرك برسببه منتهی
اولور» قضیه لرینی اعتراف ایدن عقلا نزدنده
بودرلو وجودك دخی موجودیتنه برهان
قائم اولدیغی کبی طبیعت حرکتده اولان
وجودك زماندن منفك اولمدیغنه وطبیعت
حرکتده اولمیان وجودده زمان لاحق
اولمیه جغنه دخی برهان قائم اولمشدر. امر
بویله اولنجه بو ایکی وجوددن برینك،
دیکرینه تقدمی یعنی زمان کندیسنه لاحق

اولمیان وجودك دائما زمانه مقارن بولنان
وجوده تقدمی بر تقــدم زمانی‌ده دکلدر
بر تقدم‌علی‌ده دکلدر. بونك ایچون موجود
غیرمتحركك موجود متحركه تقدمنی ایکی
موجود متحركدن بریسنك اخره تقدمنه
تشبیه ایدنلر خطا ایتمشلردر. زیرا متحرك
جنسندن اولان هرایکی موجود آره‌سنده
« شــونك برنجیسی ایکنجیسیله برابردر
ویاخود ایکنجیسندن زماناً متأخردر» دیه
تردید اولنمق صادق ایســه‌ده موجود غیر
متحرك ایله موجود متحرك آره‌ســنده بو
تردید صــادق دکلدر. واقعــا متأخرین
حکمای اسلامیه‌دن بعضلری تردید مذکو-
ری موجودغیرمتحرك ایله موجودمتحرك
آره‌سنده دخی معتبرطوتمق مسلکنه سلوك

ایتدیلر ایسه ده آنلرك بوسلوكلری مسلك
قدمایی لایقیله اكلامدقلری وبیلمدكلری
ایچوندر. بو حالده ذكر اولنان ایكی وجوددن
بریسنك دیكرینه تقدمی تقدم بالوجوددر. بو
تقدم بالوجود انواع تقدمدن برنوع اولوب
اوده متغیر اولمیان و كندیسنده زمان حكمنی
اجرا ایده میان بر وجودك زمان ایچنده
متغیر اولان دیكر بر وجوده تقدمندن عبارتدر.
بناءً علیه حكماجه « بوایكی وجود برابردر
ویاخود بونلردن بریسی آخره زماناً تقدم
ایتمشدر» سوزی صادق دكلدر. اویله ایسه
امام غزالینك حكمای مومی الیهم اغزندن
« عالم حادث اولدیغی تقدیرجه جناب حقك
عالم اوزرینه تقدمی یاتقدم بالعلیه در ویاخود
تقدم بالزماندر » دیه اسناد ایلدیكی سوز

دخی بر افترادر .

ابن رشدك امام غزالی یه مقابله‌سی
دخی بوراده ختام بولدی . دقت ایدیلور
ایسه کوریلورکه حکما ایله امام غزالینك
نقطهٔ مختلف فیهالری بربرینه نه‌قدر یقین
ایسه ابن رشدك امام غزالی یه مقابله‌سی
دخی‌اوقدر یقین برنقطه‌دندر. اماحکمانك
سوزلرینی متکلمینك ویاخودامام‌غزالینك
اکلامدقلرینه دائر ابن رشد طرفندن
بیان اولنان مطالعه‌ده نظر واردر. بز
اکلایه‌مامق جهتنه قناعت ایده‌میز. علم
وفهمده آنلردرجه‌سنده بولنان ذوات‌عالیه‌
نك بر مقصدی اکلایه‌مامالری نصل قابل
اولور؟ بز دیمك ایسترزکه حقایق شرعیه
نقطهٔ نظرندن دعوایی او وجهله تصویر

ایتمك واوصورتله مصور اولان دعوایی
رد ایلمك ایچون بویله یاپمشلردر. یعنی
ازلیت دعواسی اووجهله تصویر اولنورسه
حکمت اسلامیه نقطهٔ نظرندن نه صورتده
مقابله ایدیله‌جکنی کوسترمك ایچون بویله
یاپمشلردر. بوندن ده مقصدلری حقیقت
شرعیه‌یی محافظه درکه اوده قدم و بقا
ومخالفة للحوادث کبی شیلرك صفات اللهدن
اوللرندن طولایی بونلری اصل حق باریده
اثبات ایلمك لزومیدر. یوقسه دعوی ابن
رشدك تصویرایلدیکی کبی اولسه یعنی حکمای
حقیقیه‌نك اصل تصورلری اورته‌یه قونلسه
امام غزالی طرفندن مدافعه‌یه هیچ لزوم
کورلمز ایدی. اما اوحالده‌ده امام مشار
الیهك اشبو مدافعه‌لری وسیله‌سیله میدان

بحث ومناظره‌یه قونیلان دقایقه وقوف ووصولمزك یولی قپانمش اولورایدی. بعدما امام غزالی فلاسفه‌نك اوچنجی دلیللرینی‌ده بروجه‌آتی سرد ایدییور. دیورکه:

— حکمانك ازلیت عالمه‌دائر اوچنجی دلیللری دخی‌شودرکه:

« هر حادث بر ماده ایله مسبوقدر. زیرا هیچ برحادث ماده‌دن مستغنی‌دکلدر. بناءً علیه ماده حادث اولمیوب حادث اولان شی اوماده اوزرینه جاری اولان صورتلر وعرضلر وکیفیتلردر. بونك توضیحی شودرکه: هرحادث حدوثندن اول یا ممکن الوجود ویاممتنع الوجود ویاخود واجب الوجوددر. ممتنع الوجود اوله‌مز. زیرا ذاتنده ممتنع اولان برشی اصلا بولنه‌مز.

واجب الوجودده اولەمز. چونکه واجب الوجود اصلا فانی اولمز وهیچ بر وجهله تغیر قبـول ایتمز. بوحالده ثابت اولدیکه برحادث حدوثندن اول ممکن الوجوددر. ایمدی حادث قبل الحـدوث ممکن الوجود اولنجه «امکان» دنیلن وصفك قبل الحدوث آنك حقنده ثابت اولدیغی تحقق ایلر. حال بوکه اوحالده حادث هنوز موجود اولمد. یغندن بوامکان وصفنك محلی بالآخره او حادثی وجوده کتورەجـك اولان محـل اولمق لازم کلور. چونکه امکان بروصف اضافی ونسبی اولدیغی جهتله بنفسـه قائم اولەمیەجغندن نسبت اولنەجق برمحل اقتضا ایدوب اومحل ایسـه مادەدن بشقه برشی دکلـدر. حال بوکه او وصف امکان ایله

اتصاف ایدن ماده‌نك دیكر برماده‌سی دها
اوله‌میه‌جغندن ماده‌نك حادث اولمسی ممكن
كوریله‌مز. زیرا اكرماده حادث اولسه
ایدی قریباً بیان اولندیغی اوزره هرحادثك
امكانی دخی كندی وجودی اوزرینه
سابق اولمغله بوحالده ماده‌نك امكانی بنفسه
قائم اوله‌رق بشقه برشیئه مضاف اولمز
ایدی. حال بوكه امكان بروصف اضافی
اولمغله آنك بنفسه قائم اولمسی ممكن اوله‌مز.
ایمدی ماده‌نك حدوثی محال اولنجه قدمی
ثابت اولوركه مطلوب دخی بوایدی.

فلاسفه‌نك اوچنجی دلیلنك اجمالی دخی
بوراده تمام اولدی. امام غزالی بوكاده
مدافعةً دیبوركه :

— فلاسفه‌نك ذكرایتدكلری امكان

حکم عقله راجع اولور. برشی که عقل آنك
وجود وعدمنی جائز کورر بزا کا «ممکن»
تسمیه ایدرز وبرشی که عقل آنك وجودینی
تجویز ایده مز اکاده «ممتنع» دیرز وبر
شی که عقل آنك عدمنی جائز کوره مز اکاده
«واجب الوجود» عنوانی ویریرز. بونلر
برطاقم قضایای عقلیه اولوب برموجوده
محتاج دکلدرلر که حتی آنك وصفی اولسونلر.
یعنی امکان وامتناع ووجوب دنیلن شیلر
عوارض ذهنیه دن اولوب عوارض خارجیه‌
دن دکلدرلر که خارجده قائم اوله جق بر
محل اقتضا ایتسونلرده کندیلری ده او
موجودك وصفی اولسونلر. بو حالده
حادثك حدوثندن اول برماده اولوب او
حادثك امکانك قبل الحدوث اوماده ایله

قائم اولمسی لازم کلمزکه ماده‌نك قدمی ثابت اولسون .

امام غزالینك مدافعه‌سی دخی بوراده ختام بولدی. بوکاده ابن رشد بروجه آتی مقابله ایلیور :

— امکانك بر مادهٔ موجودی اقتضا ایتمسی برامر ضروریدر. زیرا معقولات صادقه نفسك خارجنده بر امر موجود اقتضا ایدر. چونکه صادق « خارجده اولدیغی اوزره نفسده‌ده موجود اولان شیدر » دیه تعریف اولنمشدر. بناءً علیه « فلان شی قبل الحدوث ممکندر » دیدیکمزده اوشیئك حدوثندن اول امکان وصفی ایله متصف اولان برشیئك خارجده موجود اولمسی لازم کلورکه اوده ماده‌در.

كويا بونى « اجتماع نقيضين ممتنعدر » كبى
قضيه‌لره قياس ايدوب چونكه بوراده امتناع
ايله متصف برموجود خارجى اولمق لازم
كلديكى كبى « عالم قبل الحدوث ممكندر »
قضيه‌سنده ده خارجده امكان ايله متصف
برشى موجود اولمق لازم كلمز ديه استدلال
ايلمك برسفسطهٔ محضدر. زيرا امتناع
دخى امكان كبى خارجده برموضوع اقتضا
ايدر. بوايسه بديهى و بيندر. چونكه « ممتنع »
دنيلن شى « ممكن » دنيلن شيئك ضدى
ومقابلى اولوب اضداد متقابله ايسه خارجده
موجود برموضع ومحل اقتضا ايدرلر. زيرا
ضدان محل واحدده جهت واحده‌دن
اجتماع ايده‌ميان ايكى شيئه دينور. بوحالده
امكان خارجده برموضع اقتضا ايتديكى كبى

بونی امتناع‌ده اقتضا ایدر. چونکه امتناع دنیلن شی برموضعی مقتضی اولان امکانك سلب وازاله‌سندن عبارتدر. ایمدی بونلرك هیسی حد ذاتنده بدیهی اولمغله غزالینك مغالطه‌لرینه اعتبار یوقدر.

ایشته عالمك ازلیتنه دائر فلاسفه وامام غزالی وابن رشد آره‌سنده‌کی مناظره بوراده تمام اولدی. ازلیت عالمدن بحثی متعاقب ابدیت عالم دخی ذهنه توارد ایتمامك ممکن دکلدر. بناءً علیه ازلیت مسئله‌سنی متعاقباً ابدیت مسئله‌سی حقنده‌کی مناظره‌نك دخی بروجه آتی اجمالنه لزوم کورلدی.

ابدیت عالمه دائر مناظره

حضرت امام غزالی اولا ابدیت عالم

مسئله‌سنی فلاسفه طرفندن بروجه آتی
تصویر ایدییور. دیورکه :

— فلاسفه ابدیت عالمی اثبات خصو-
صنده ازلیت عالم حقنده‌کی دلیللرندن بشقه
ایکی دلیله دها تمسك ایتدیلر. ازلیت عالمه
دائر اولان دلیللرینی بالاده ذکر وابطال
ایتدیکمز جهتله بوراده آنلرك تکرارندن
بالطبع صرف نظرله ابدیت عالمه متعلق اولان
دیکر ایکی دلیللرینی بروجه آتی ذکر وابطال
ایلیه‌جکز. برنجی دلیللری شودر:

« جالینوس دیدی‌که : مثلا شمس قابل
انعدام اولسه ایدی مدت مدیده‌دنبری آنده
ذبول یعنی تناقص وتغیر ظهور ایدرایدی.
حالبوکه بیکلرجه سنه‌دنبری اجرا اولنان رصدلر

آنك نه مقدارينه نه‌ده رونق وشعشعه‌سنه
اصلا خلل طاری اولمديغنه دلالت ايتمكده
در. مادام‌كه شمسده بوطول مدت ظرفنده
ذبول بولنمدی بوحال آنك اصلا فاسد
اولميه‌جغنه دلالت ايلدی. جالينوسك خلاصهٔ
دليلی شودركه : « مثلا اكر شمس فسادی
قبول ايدر اولسه ايدی طول مدتدنبری
آنده ذبول بولنمق ومشاهده اولنمق لازم
كلور ايدی. بو لزوم ايسه باطلدر » يعنی
شمدی‌يه قدر آنده ذبول بولنمامش ومشا-
هده اولنمامشدر. اويله ايسه ملزوم ده باطلدر.
يعنی شمسك فاسد اوله‌جغی ده محالدر »
بو دليلی امام غزالی بروجه آتی رد
ايليور :
— بو دليل ايكی وجهله باطلدر. وجه

اول : فلاسفه‌نك قياس استثنائیٔ شرطیٔ
متصل ديدكلری شوقياس بوراده مطلوبی
غيرمستلزم وغيرمنتجدر. زيرا « اكرشمس
فسادی قبول ايدراولسه ايدی» مقدمه‌-
سنده‌كی فسادی ياذبولك فسادی ايله تقييد
وياخودذبولدن بشقه برطريق فساداوله‌میه‌-
جغنی بيان ايتمليدركه « آنده ذبول بولنمق
ومشاهده اولنمق لازم كلورايدی» مقدمه‌-
سی‌ده طوغری اوله‌بيلسون . مع هذا
ذبولدن بشقه برشی ايله شمسك فاسداوله‌-
میه‌جغی ده‌مسلم دكلدر. چونكه ذبول‌وجوه
فسادك يالكز بريسيدر. بناءً عليه برشی
حال كمالنده ايكن بغتةً فاسداولی ويرمسی
هيچ ده بعيد دكلدر. وجه ثانی : تسليم
ايده‌لم كه جالينوسك قولی قيدمذكور ايله

تقييد اولنمش اولسون وذبولدن بشقه‌ده برطريق فساد بولنمسون. فقط جالينوس ذبولك شمسه عارض اولمديغنی نره‌دن بيلدی؟ اكر «رصدلردن بيلدم» ديه‌جك اولورايسه بومحالدر. زيرا رصدلرشمسك مقدارينی آنجق بالتقريب بيلديره‌بيلورلر. فلاسفه‌نك قوللرينه كوره شمس كرهٔ ارضك يوز يتمش مثلی [١] اولديغندن شمسدن مثلا طاغلرقدر اكسيلسه بيله عندالحس تبين ايده‌مز. بناءً عليه جائزكه شمدی‌يه

[١] شمديكی رصدلره كوره كرهٔ شمس كرهٔ ارضدن بر ميليون درت يوز بيك كره بيوك اولديغنی فرض ايتديرمكده‌درلر. راصدين جديده شمسك ذبولنه قائل اولوب حتی نه قدر بيك سنه صكره كاملاً يانمش اوله‌رق سونه‌جكی حقنده‌ده برطاقم حسابات فرضيه‌يه كيريشورلر.

قدرشمسدن مقادیرعظیمه نقصان اولسون
ده حس اونقصانی ادراك ایده مسون.
شونی بر مثال ایله ایضاح ایده لم : عند۔
الفلاسفه یاقوت ایله ذهب عناصردن مرکب
وقابل فساددر. ایمدی برپارچه یاقوت بر
محله وضع اولنسه ده اوراده یوزسنه طور۔
سه بومدت ظرفنده اویاقوته عارض اولان
نقصانی حس وادراك ایده میز. تاریخ رصد
دن بری شمسه عارض اولان نقصان دخی
شمسه نسبت نصل ایسه یوز سنه ظرفنده
مذکور یاقوته عارض اولان نقصان دخی
یاقوته نسبتله اویله در.

ینه فلاسفه نك ابدیت عالم حقنده کی
ایکنجی دلیللرینی دخی امام غزالی شووجهله
خلاصه وتصویر ایدیيور:

— فلاسفه دیدیلرکه: «بوعالم جواهر
واعراضدن مرکبدر. حال بوکه جواهر
عدمنی موجب بر سبب معقول یوقدر
زیرا عالم موجود اولدقدن صکره آنك
عدمه کیتمسی اولسه اولسه ارادهٔ قدیمه
ایله اولهبیلور. ارادهٔ قدیمه ایله عالمك عدمه
کیتمسی ایسه محالدر. زیرا جناب حق اولا
عالمك عدمنی اراده ایتمیوب بلکه وجودینی
اراده ایتمش ایکن مؤخراً آنك عدمنی
اراده ایدر ایسه کندیسنك برحالدن دیکر
برحاله تغیرایتمسی لازم کلور. بوایسه حق
بار یده محال اولدیغندن عالمك عدمی دخی
محالدر»

امام غزالی فلاسفهنك اشبوایکنجی
دلیللرینه دخی بروجه آتی مدافعهده

ولنیور :

— بن سزك بو دلیللریکزه اوزون اوزادی‌یه جواب ویرمکه قیام ایتمیه‌جکم. بونلره مختصراً برجواب ویره‌جکم. سز « ایجاد واعدام ارادهٔ قادرایله‌در» دیانلرك سوزلرینی نیچون انکار وردایدییورسکز؟ جناب حق برشیئك وجودینی اراده ایتدکده آنی ایجاد وبر شیئك عدمنی اراده ییوردقده آنی‌ده اعدام ایدر. جناب حقك کال‌اوزره قادراولمسنك معناسی‌دخی بودر. زیرا بووجهله ایجاد واعدام قدرتده کال جمله‌سندندر. سز « جناب حق مؤخراً عالمك عدمنی اراده ایدرایسه کندیسنك برحالدن دیکرحاله تغیرایتمسی لازم کلور» دییورسکز. خیر! لازم کلمز. چونکه بو

اراده ایله جناب حقك کندی دکل فعلی
یعنی ارادەسنك تعلق ایتدیکی شی تغیرایدر.
بوندن ده بر محال لازم کلمز . اکر سز
« فاعلدن بر فعلك صدوری لازمدر. عالم
معدوم اولدقده جناب حقدن صدورایدن
شی نەدر ؟ » دیرایسه‌کز بزده دیرزکه او
حالده آندن صدورایدن عدم متجدددر.
یعنی عالم معدوم اولدقده دکل ایکن حق
تعالی آنك عدمنی وجودینه ترجیح ایدرکه
بوده بر فعلدر.

فلاسفه‌ایله امام غزالی آره‌سنده‌ابدیت
عالمه دائر سبق ایدن شومناظره اوزرینه
ابن رشد دخی دییورکه :

— غزالینك جالینوس طرفندن نقل
وحکایه ایلدیکی دلیل واقعا غزالینك دیدیکی

كبی مجروحدر . فقط جالينوسك بو دليلی
بر دليل تحقيقی دكل بر دليل اقناعيدر.
معهذا غزالينك بودليله ايراد ايلديكی ايكی
وجه دخی مردوددر. شويله‌كه : اكرشمس
ذبولی قابل اولسه ايدی تاريخ رصددن
بری آندن تحلل ايدن اجزا دخی شمسك،
غايت بيوكلكندن ناشی عندالحس شمسه
بر نقصان ايراث ايتمامش اولسه بيله اجزای
مذكوره طرف شمسدن كوريله بيله‌جك
بعض اجرامك حدوثنه سبب اولورايدی.
چونكه شمسك ذبولی ديمك آندن برطاقم
اجزانك تحلل وانفصالی ديمك اولمغله
شمس قابل ذبول اولديغی تقديرجه آندن
تحلل ايدن اجزانك كافه‌سی حول شمسده
بربرينه التحاق واتصال ايدرك اوراده بر

جسم برکره دها تشکیل ایدر وبو سببله
عالمك یا اجزاسنده ویاخود کیفیاتنده بر
نوع تغیر حصوله کلور ایدی. حال بوکه
بونلرك بریسی واقع اولمدی. فلاسفه‌نك
ایکنجی دلیللرینه غزالینك ایراد ایلدیکی
جوابه کلنجه : بوده سفسطه‌در. زیرا
فلاسفه برفاعل بر شیئی افساد ایتدکده
یعنی صورت مخصوصه‌سنی ازاله ایلدکده
حین افسادده اوشیئك عدمنی انکار ایتمدیلر.
فقط فعل افسادك اوشیئك عدمنه تعلق
ایتدیکنه‌ده قائل اولمدیلر. بلکه آنلر «فعل
افساد شیٔ مذکورك بالفعل موجودیتدن
بالقوه موجودیته نقلنه تعلق ایدر وعدمك
وقوع وحدوثی‌ده بو تعلقه تابع اولور»
دیدیلر. بو حالده عدم دنیلن شی فاعله

ىبت اولنور ايسه‌ده برموجودده فاعلك
ثيرينى متعاقب عدمك وقوعه كلمسيله او
علك اوعدمى اولاً وبالذات ياپمش اولمسى
زم كلمز. زيرا فاعلك فعلى يعنى تأثيرى عدمه
ولاً وبالذات دكل بلكه ثانياً وبالعرض
لق ايدر وبوده مفعولى بروجوددن ديكر
جوده يعنى برصورتدن ديكرصورته نقل
له اولور وبو فعلى متعاقباً دخى عدم دنيلن
ى حصوله كلور. نارك هوايه انقلابى
ى كه نار هوايه منقلب اولدقده بو فعل
قلابى متعاقباً ناره عدم لاحق اولور.
لاسفه يه كوره وجود وعدمده دخى ايش
يله‌در. يعنى برماده‌دن برشيئك عدمى
يمك اوشيئه مخصوص اولان صورتك
ندن زوالى ديمك اولوب برشيئك وجودى

ديمك دخی زائل اولان صورتك يرينـه
دیکر برصورتك اومادهده حصولی دیمکدر.
ايمدی باری تعالانك فعلی اولاً وبالذات
حصوله وثانياً وبالعرض دخی عدم وزواله
تعلق ايدر. بوحالده امام غزالينك « عالم
معدوم اولدقده حق تعالادن صدورايدن
شی عدم متجدددر » دیمسی سفسطهدن
بشقه برشی دکلدر.،
ایشته ابن رشدك امام غزالی يه مقا
بلهسی دخی بورادە تمام اولدی. ترقيات
علميهنك بوكون پيدا ايلديكی نقطهٔ نظردن
بومناظرهيه باقيلورايسه کوریلورکه سوزی
بوقدر اوزاتمغه سبب اولان شی فلاسفهنك
انتخاب ایتمش اولديغی مثالك اويغونسزلغيدر
شمسده عقللره حيرت ويرەجك بر دوام

وجود اولديغندن بونى فنابولمز ظن ايتمشلر.
حال بوكه خلقتده‌كى قدرت الهيه‌يه نسبتله
شمس ايله ذره‌نك نه فرقى واردر؟ بوندن
مقدم تحشيه‌مزده دخى بيان ايلديكمز
وجهله شمديكى رصدلر شمسك ارضدن
يوز يتمش كره دكل برميليون درت يوز بيك
كره بيوك اولديغنى فرض ايتديريورلرده
اهل رصد بونك بيله فانى اولديغنى اعتراف
ايله حتى زمان فناسنى تعيين ايچون برطاقم
حسابلره بيله كيريشيورلر. «كل من عليها
فان ويبقى وجه ربك ذوالجلال والاكرام»
حقيقت ازليه وابديه‌سنه حقيقيون فلاسفه
متفقاً سرفرو بردهٔ قناعت اولمشلردر.
ابن رشدك مقابله‌سنده دخى بردرجه‌يه قدر
ايضاح اولنديغى اوزره امام غزالى ايله

فلاسفه آره‌سنده کی اصل نقطهٔ اختلاف
فنانك بزجه تعقل ایدیله‌بیله‌جکی صورتنده
دکلدر. فلاسفه دخی فنای عالمه قائلدرلر.
اختلاف یالکز کیفیتنده‌در. حالبوکه حدوث
و قدم بحثی اولجه نصل حل ایدلمش ایدیسه بقا
وفنا مسئله‌سنك حلی دخی تمامیله آنك
نظیریدر. نصل که خلقتده اصل تقدم ارادهٔ
الٰهیه‌ده اولوب خلقت دخی آنی تعقیب
ایلمش ایسه فناده تقدم دخی ارادهٔ الٰهیه یه
وابسته اولوب بعد الفنا ینه اراده باقیدر که
حکم آیت کریمه‌دن مقصود اولان وجه رب
ذوالجلال والاکرام دخی ایشته بو اراده
اولمق کرکدر. الحاصل اولجه دخی دیدیکمز
وجهله کائناتك بر فاعل قادر اراده‌سیله
یاپیلوب ینه آنك اراده‌سیله ییقیله‌جغنده

بين الفلاسفه والامام اتفاق بديهى و آشكاردر. بونلرك كيفيتى خصوصنده‌كى اختلاف ايسه مطالعين ايچون توسيع افكاره خدمت ايده جك مباحث نافعه‌دندر ديه تلقى ايدلمليدر. آره‌ده‌كى بو مخالفتى انظار قارئينده تصوير ايچون علوم رياضيه وطبيعيه‌نك اتفاقندن متولد اولان فن هيئتى اخطار ايدرز. قدمانك كرهٔ ارضى مركز عالم اتخاذندن عبارت بولنان مسلكى ايله متأخرينك كرهٔ شمسى مركز عالم اتخاذ ايتملرندن عبارت بولنان مسلكلرى آره‌سنده‌كى مخالفتى دوشونه‌جك اولورايسه‌ك امام غزالى ايله فلاسفه آره‌سنده‌كى مخالفتى جزء الذى لا يتجزا درجه‌سنده لاشى قبيلندن كوريرز. زيرا علم هيئتده متقدمين ايله متأخرين برى

برينه طبان طبانه ضددر. بريسى ارض
ثابت شمس متحول اولديغنه وديكرى شمس
ثابت وارض متحرك بولنديغنه قائلدرلر.
لكن احوال فلكيه‌يى ترصد امرنده بو
مخالفت عظيمه‌نك بر سوء تأثيرى كوريله‌
بيلمشميدر؟ كوريله‌بيلورمى؟ يالكز حسا-
باتك تحويلندن بشقه نه تأثيرى اوله‌بيلور؟
تاريخك ظلمات جهلنده مستغرق اوله‌جق
قدرقديم برزماندن چند عصراولنه دكين
علم هيئت اصول قديمه وجهله بالوضع ترقى
ايتديريله كلمشدر. قرق اللى عصردنبرى
اجرا ايديله كلن حساباتده متأخرين عادتا
هيچ بر ياكلشلق بوله‌مامشلردر. جزؤى
ياكلشلقلر ايسه متقدمينك قوللاندقلرى
آلتلر متأخرينك آلتلرينه نسبتله قبا صبا

شيلراوللرندن نشـأت ايتمشدر. يوقسه بر
خسوفى بركسوفى حساب ايلمكده متقدمين
دخى متأخرين قدر اصابت ايلمشلر و بين
الثوابته موجود اولان مسافات زاويه ويه يى
متقدمينك مساحه لرنده متأخرين طرفندن
ذره قدر ياكلشلق بولنه مديغى كبى كرك بزم
كرهٔ ارضمزك سنين شمسيه وقمريه سنى تشكيل
ايليان حركات محركيه وكرك سيارات سا-
ئره نك دوراتى حسابلرنده دخى هيچ بر
ياكلشلق بوله مامشـلردر. ديمك اوليوركه
اختلاف اصل مقصودده اولميوب اومقصو-
ده وصولك اصولنده در. بونسبت عينيـله
فلاسـفه ايله امام غزالى آره سـنده ده
واردر. لكن اولجه كندى طرفندن ده بيان
اولنـديغى وجهله او فلاسـفه دن مقصود

زندقه ودهریه کبی کفرهٔ معاندین دکل
فلاسفه حقیقیه‌در.

فلاسفه‌نك « الله صانع عالمدر »
قوللرنده‌کی تلبیسی

بورایه قدرسبق ایدن مناظراته دقت
بیورلمش ایسه کورلمش اکلاشلمشدرکه
بین الفلاسفه دهریلردن یعنی وجود باری‌یی
بالکلیه انکار ایدن کفرهٔ ضاله ومضله‌دن
ماعدا هیچ برفرقه حق تعالی حضرتلرینك
وارلغنی قدرتنی انکار ایتمك شویله طور-
سون خلقت کائناتی دخی اوسبحان متعاله
اسناد ایتمکدن کیروطورمدیلر. یالکز اثر
صنع الٓهی اولان بوخلقتك قدیم ویاحادث
اولمق ایله فانی ویاخود باقی اولمسی آره‌سنده

مناظراته کیرشدیلر. حتی قدم و بقا اثبات
اولندیغی حالده بیله بوندن کائناتك برصا-
نعدن مستغنی عد اولنه‌جغی خوفی بولنه‌مز.
چونکه مقدارلری پك آز اولان معاندین
منکریندن بشقه بین الفلاسفه بوادعا کیمسه
ده یوقدر. دهریونه کلنجه آنلره عالمك
حدوث وفناسی اثبات اولنسه بیله دعوای
باطللرندن رجوع ایتمزلر. آنلرك شانی مکابره
ومعانده‌در. قانون مناظره‌یه رعایتلری
اولمیوب آنلرك قانون مناظره‌سی صوفیزم
یعنی سفسطهٔ منطقیه‌در. مع هذا امام غزالی
اقوال فلاسفه‌ده بعض تلبیسلر کوردم ظننده
بولندیغندن نمونه‌سی بوندن مقدمکی مباحثده
کوریلن دقت موشکافانه‌سیله مشار الیهك
بوتلبیس حقنده دخی ایراد ایلدیکی تتبعاتی

بروجه آتی کورمکه و کوسترمکه لزوم کوردك . دیبورکه :

— دهریه‌دن بشقه فلاسفه اتفاق ایتدیلرکه الله تعالی صانع و فاعل عالمدر وبوعالم آنك فعلی وصنعیدر. معهذا فلاسفه عندنده بوعالمك فعل الٰهی وصنع سبحانی اولمسی بروجه آتی وجوه ثلثه ایله ممکن دکلدر. وجه اول : فاعلك مختار ومرید اولمسی لازمدر. الله تعالی ایسه آنلرجه مرید دکلدر. بلکه‌ده اصلا صفتی یوقدر. آندن هرنه‌که صدورایتمش ایسه حرارتك آتشدن ضیانك شمسدن صدووی کبی بلا اختیار ولا اراده صدور ایتمشدر. بونك توضیحی شو یله‌درکه : فاعل علم واختیار واراده ایله کندیسندن فعل صدور ایدن

شيدر. حال بوكه عندالفلاسفه بوعالمك
اللهدن صدوری معلولك علتندن صدوری
كبی اولوب شخصلره ظل و شمسه نور
نصل لازم كلمش ايسه اللهده عالم اويله
لازم كلمشدر . بوراسی معلوم اولدقده
ديرزكه : « سراج ضيايی وشخص دخی
كولكه‌يی يايار » ديان برآدم شبهه يوق كه
برمجازسويلمش وبومجازده حددن آشوری
توسع ايتمشدر. يعنی سببيتده سراج ايله
شمسی فاعله تشبيه ايدرك آنلره « فاعل »
نامنی ويرمشدر. چونكه برشی مجرد سببيت
ايله حقيقةً فاعل وصانع عنوانلرينی آله‌مز.
بلكه بالاختياروبالاراده كنديسندن برفعل
واقع وصادر اولور ايسه اوزمان فاعل
وصانع عنوانلرينی آلور. حتی بركيمسه

« دیوار فاعل دکلدر. طاش فاعل دکلدر. جماد
فاعل دکلدر. چونکه فعل حیوانه مخصوصدر»
دیرایسه انکار ورد اولنه‌مز. وبو آدم شو
قولنده کاذب اولمز. حالبوکه فلاسفه عندنده
طاشك و دیوارك دخی فعللری واردرکه اوده
ثقلتلریله مرکزه طوغری میل و آنی طلب
ایتملریدر. کذلك بونلرجه آتشك‌ده فعلی
واردرکه اوده تسخیندر. ایمدی مادامکه اشیای
مذکوره‌یه حقیقةً فاعل وصانع عنوانلرینی
ویرمك محالدر بوحالده حق تعالایه دخی
فاعل عالم وصانع عالم عنوانلرینی ویرمك
محال اولمق لازم کلور. اویله ایسه فلاسفه‌
نك « الله تعالی فاعل وصانع عالمدر » سوز
لری تلبیسدن بشقه برشی دکلدر. وجه ثانی:
الله قدیم اولوب فعل ایسه حادث اولدیغندن

وخلقت عالمده آنلرجه قدم بولندیغندن
آنلره کوره عالمك فعل الٓهی اولمسی باطلدر.
شویله که : فلاسفه اصولنجه فعل ایچون
احداث شرطدر. بناءً علیه آنلرجه برشی
احداث اولنمدقجه اکا فعل دنیلمز. حالبوکه
عندالفلاسفه عالمٓ قدیم اولدیغی جهتله آنی
احداث ممکن دکلدر. قدیمی احداث حاصلی
تحصیل اولوب بوده بالبداهه باطلدر.
احداث عالم باطل اولنجه عالمك فعل الٓهی
اولمسی ده باطل اولور. وجه ثالث: فلاسفه یه
کوره واحددن آنجق واحد صدور ایدر.
مبدأ اول ایسه آنلرجه من کل الوجوه
واحد اولوب عالم اشیای مختلفه دن مترکب
اولدیغندن آنلره کوره عالمك فعل الٓهی
اولمسی ممکن ومتصوردکلدر. ایمدی بوایکی

وجهله دخی ثابت اولدی که فلاسفه‌نك
« عالم فعل الٓهی وصنع سبحانیدر» دیمه‌لری
دخی تلبیسدن یعنی اعتقاد باطللرینی ستردن
بشقه برشی دکلدر.
ایشته امام غزالینك فلاسفه‌یه حکم
ایلدیکی تلبیسك وجوه ثلثه‌سی بوندن عبا-
تدر. ابن رشد کندی تهافتنده حضرت
امامك بو سوزلرینه دخی مقابله ایلیور.
دییورکه :
— وجه اوله جواب : غزالینك
« فاعلك مختار ومريد اولمسی لازمدر »
قولی نه حد ذاتنده معروف ونه‌ده فاعل
عالم حقنده معترف به دکلدر. مکرکه اوزرینه
برهان قائم اوله ویاخود شاهدك حکمنی
غائبه نقل صحیح اوله. زیرا بزاشیای مؤثره‌یی

ایکی صنف کورییورز. برنجی صنف یالکز براثر یاپیور. اوده بالذات حصوله کلیور. مثلا آتش آنجق حرارتی وبوزدخی آنجق برودتی یاپیور. فلاسفه دخی بونلره «بالطبع فاعل» نامنی ویرییورلر. ایکنجی صنف بر طاقم اشیادرکه بونلردخی بر وقت بر شیئی ودیکر وقت اوشیئك صدینی یاپیورلر. بونلر مرید ومختاراولوب اشیاده تأثیرلری آنجق علم واراده ورویت ایله حاصل اولور. فاعل عالم اولان حق سبحانه وتعالی حضرتلری بوکبی تأثیرلردن منزهدر. زیرا اراده و اختیار دنیلن شیلر انفعالات وتغیرات جملهسندن اولوب حق سبحانه وتعالی ایسه انفعال وتغیردن بریدر. کذلك حق تعالی فعل طبیعیدن دها زیاده منزهدر. زیرا بر

شیئك فعل طبیعیسی اوشـیئك جوهرنده یعنی ذاتنده بالضروره وبالاضطرار حاصل اولوب ضرورت واضطرارایسه حق باریده بالبداهه محالدر. برده فعل طبیعینك فاعلدن صدوری عن علمٍ یعنی بیله‌رك دکلدر. حال بوکه فعل حقـك کندیسندن صدوری عن علمٍ اولدیغی مبرهن ومثبتدر. خلاصه جناب حقك جهت فاعلیتی یعنی هر برشیئی نصل ونه ایله یاپدیغی کیمسه‌نك معلومی دکلدر. چونکه اراده‌سنك پیشکاه مشاهده مزده اولان شیلرده نظیری یوقدر. بوحالده فاعل لفظنك مفهوم ومعناسی «آنجق برشیئی اراده واختیارورویت ایله یاپاندر» دیمك وبوتعریفی فاعل شاهدوفاعل غائبه شامل قیلمق نصل اوله بیلور؟ فلاسفه بوتعریفك هرایکیسنده

مطرداً شمولنه قائل اولمدقلری ایچون
انفعالات قبیلندن بولنان اراده واختیار ایله
حاصل اولان فعلی فاعل اولدن یعنی حق
تعالادن نفی ایتمك کندیلرینه لازم کلمشدر.
بو ایسه بالطبع وبالنفس بین وبدیهیدر.
بناءً علیه فعل مذکوری اللهه اسناد ایدن
اصل تلبیسده بولنمشدر. فلاسفه ایسه
تلبیسده بولنامشدر. چونکه ملبس حقی
دکل غلطی قصدواراده ایدن کیمسه‌در.
حقده خطا ایدن کیمسه ملبس دکلدر.
معلومدرکه فلاسفه طلب حق صددنده‌درلر.
بناءً علیه ملبس اوله‌مزلر. « الله تعالی
ارادهٔ بشره بکزه‌مز براراده ایله مریددر»
دیان برکیمسه ایله « الله تعالی علم بشره
بکزه‌مز برعلم ایله عالمدر » دیان کیمسه

آره‌سنده اصلا فرق یوقدر. جناب حقك
تصل بیلدیکی ادرا كمزك فوقنـده اولدیغی
کبی تصل اراده ایلدیکی‌ده ادرا كمزك فو-
قنده‌در. وجه ثانی یه ویریله‌جـك جوابه
کلنجه : واقعا عالم بذاته قدیم وغیرمتحرك
اولمق اعتباریله موجود اولسه ایدی کند-
یسی ایچون فاعل بولنمامق لازم‌کلورایدی.
اما اکرحدوث دائمی ایچنده قدیم معناسنه
اوله‌رق موجود اولور ایسه یعنی حدوثك
نه ابتداسی نه‌ده انتهاسی بولنمزایسه عالم‌حق
تعالانك ایجـاد واحداث کرده‌سی اولمق
ایجاب ایدر. چونکه حدوث‌دائمی‌یی افاده
واعطا ایدن شی‌حدوث منقطعی‌افاده‌واعطا
ایدن شـیدن زیاده «محدث» و«موجد»
نامنه‌لایق‌ومناسبدر. بوجهتله‌عالمه«حدوث»

وصفنی ویرمك قدم وصفنی ویرمكدن دها
مناسب ایسه ده حكماعالمی «برشیدن بعدالعدم
برزمانده حادث» معناسندن حفظ وصیانت
ایچون آنی «قدیم» ایله تعبیرایتمشلردر. وجه
ثالثه كلنجه: «واحددن آنجق واحد صدور
ایدر» قاعده سی فلاسفه نك ملتزم ومسلمی اولور
ایسه واقعا بوكا جواب ویرمك پك مشكلدر.
فقط متأخرین فلاسفهٔ اسلامیه دن بشقه لری
بویله هیچ برقاعده سویله مامشلردر.

ابن رشدك امام غزالی یه مقابله سی
دخی بوراده تمام اولدی. بز بومسئله دن
اولسه اولسه بومناسبتله دخی توسیع افكاره
خدمت ایده جك سوزلر سویلنمشدر دیه
ممنون اوله بیلورز. یوقسه حضرت امام
غزالینك مبدأ كلامنده «دهریه دن بشقه

فلاسفه اتفاق ايتديلركه الله تعالى صانع
وفاعل عالمدر وبو عالم آنك اثر فعل وصنعيدر»
جمله‌لرينى كوردكدن صكره اثبات تلبيس
ايچون ايراد ايلديكى ايضاحاتى تعجبله تلقى
ايلرز. چونكه ايضاحات مذكوره‌نك هيچ
برجهتى فلاسفهٔ حقيقيه سوزلرى اوليوب
كاملاً دهريه سوزلريدر. حضرت امام بو
سوزلرى دهريه‌يه قارشو مدافعه اولمق
اوزره ايراد وبعده رد ايلمش اولسه‌لر
ايدى بجا كوريله‌بيلورايدى. اما بونلرى
اقوال فلاسفه‌در ديه رده قالقشمق بشقه‌
لرينك قصورلريله اوقصورلره هيچ تعلق
اولميانلرى مؤاخذه قلبيلندن عد اولنور.
فلاسفه آتشك قوهٔ تسخينيه‌سنه وبوزك
قوهٔ تبريديه‌سنه بر « فعل » وبونلرك او

قوتلر آثارینی ارائه ایتملرینـه « فاعلیت »
معناسنی و یرملری بزجه کورلمش ایشید-
لمش شیلردن دکلدر. بلکه دهریه‌نك شمدی
ماتریالیست دنیلن متجددلری بالآخره انکار
محضـه قدر وارمق ایچون جهـانده ماده
وقوتدن بشقه موجود تصور ایده‌مامکده
وخلق وتکوینی دخی ماده‌ده‌کی قوته اسناد
ایدی و یرمکده‌درلر . حکمای حقیقیـه‌یه
کلنجه بونلر حق تعالی یی فاعل وصانع کائنات
عد ایتمامك ایچون تلبیسه مراجعت شویله
طورسون حتی کائناتده ارادهٔ صحیحه ایله
فاعل اوله‌رق جناب حقدن بشقه‌سنی تصور
ایده‌مامك درجه‌سـنه قدرده وارییورلر.
تصورك بو درجه‌سنی افراطدن تفریطـه
انتقاله حمل ایتمامليدر . زیرا « اراده »

دنیلن شی بزده کوریلن ایستك ایسه او
اراده دخی مخلوق الٰهیدر. حق سبحانه
وتعالی حضرتلرینك کندی مخلوقیله اتصافی
مستبعددر. بوراسنی ابن رشد علم وسمع
وبصر کبی صفاتی تمثیلاً یك مدققانه برصو-
رتده اشارت ایلمشدر. حق تعالانك علمی
سمعی بصری بزده اولان علمه سمعه بصره
مقیس اوله‌میه‌جغی کبی آنده اولان اراده
دخی بزده اولان اراده‌یه مقیس اوله‌مز.
او برارادهٔ کلیه‌درکه بزم متکلمین کرام
حضراتنك آندن برجزؤی انسان ایچون
اثبات ایده بیلملری بیله نه درجه‌لرده
مشکلاتی بادی اولدیغی اصل بوراده تخطر
ایدلمیدر. بزم اراده‌مز ارادهٔ الٰهیه‌یه مقیس
اولمق لازم کلسه ایدی قدریه مذهبی صحیح

كورلمك ايجاب ايدرايدی. فقط بزده دخی
هرحالده مخلوق الٓهی اولمق اوزره برارادهٔ
جزؤیه اثبات اولنمشدرکه حتی جبریه مذهبی
تماميله صحتنی اثبـات ايده‌مسون ديه . ائمهٔ
اهل سنت درجـهٔ نزاکتی محتاج تفصيل
اولميان شوجبر مطلق وقدر مطلق آره‌سنی
بولمق ايچون بين الجبر والقدر طريق اوسطی
ترجيح ايله اصابت بيورمشلردر. يوقسه
فلاسفه خلقتی برصانع ازلی وابدی‌يه اسناد
ايله برابر بوعقيدهٔ سالمه‌لرينی تلبيسه نه‌دن
مجبور اولسـونلر؟ بو تلبيس بر خـوف
واحترازدن اقتضا ايتمليدر. آنلر ايسه شرايع
سماويه‌دن هيچ بريسـنه تابع اولمدقلری
حالده مجرد عقل وحكمتلرينی حسن استعمال
ايله بوحقايقه واصل اولمقده‌درلر. بوحالده

کندیلرینه تلبیس اسنادی حقیقةً براسناد
مالم یکن اولور. بونیده مسالك فلاسفه‌یه
وقوفی اولان هرکس بویله حکم ایدر. حق
سبحانه وتعالی حضرتلرنده‌کی فاعلیتی غیر
اختیاریدر دیه بیلمك ایچون فلاسفه‌نك
اراده واختیار دخی مخلوق اولدیغنی قبول
ایتمالری لازم کلور. آنلرایسه هرموجو-
دك مخلوق اولدیغنه بالاتفاق قائل اولمشلردر.
یالکز دهریه‌درکه بوبابده فلاسفه‌یه مخالفت
ایتمکده وفلاسفه دخی آنلره قارشو امام
غزالی وباخصوص ابن رشد کبی مدافعه
کوسترمکده‌درلر. اولجه‌دخی دیدیکمز وجهله
حضرت امامك اك بیوك قورقدیغی شی
عالمك برصانعدن استغناسی وسیله‌سیله انکار
واجبه قدر وارلمق مسئله‌سی اولوب

حقيقيون فلاسفه بوندن بعيد اولمقله برابر حضرت امام بو تهلكه‌يى بر وجهله نظر اهتمام اوكندن اوزاق طوته‌ميور. حتى اشاغيكى بابى دخى محضا بو فكر احتياط ايله كشاد ايليور.

فلاسفه‌نك عالم ايچون بر صانع اثباتندن عجزلرى

امام غزالى بو مسئله‌يى بر وجه آتى سرد ايده‌رك ديبوركه :

— ناس اوچ فرقه‌در. برنجيسى اهل حق ايكنجيسى دهريه واوچنجيسى دخى فلاسفه‌در. اهل حق عالمك حادث اولديغنى وهر حادث ايچون بر محدث لازم ولابد بولنديغنى بيلدكلرى ايچون « عالم حادثدر

وآنی احداث ایدنده اللهـدر » دیدیلر.
بنـاءً علیه صانع عالمه قائل اولمقده بونلرك
مذهبی معقولدر. دهریه ایسه « عالم اولدیغی
حال اوزره قدیمدر » دیوب عالم ایچون بر
صانع اثبات ایتمدکلری جهتله هرنه قدر بو
مذهبلر ینك بطلاننه دلیل دلالت ایدییور
ایسه ده آنلرك شـوسوزلری دخی قابل تفهم
برسوزدر. اما فلاسفه یه کلنجه بوبابده آنلر
برحال کشمکشـده قالمشلردر. زیرا آنلر
« عالم قدیمدر » دیدکدن صکره برده « عالم
ایچون برصانع واردر » دیمشـلردرکه بو
ایکی سوزك بر برینه متناقض اولدقلری درکار
اولمغله بومذهبلرینی ابطـاله حاجت بیـله
یوقدر. اما فلاسفه دیه جك كه : « بز عالم
ایچون بر صـانع واردر » دیدیکمزده او

صانعدن مقصد ترزی کبی چولحه کبی دورکر
کبی برفاعل مختار دکل بلکه بر علتدرکه بز
اکا « مبدأ اول » تسمیه ایتمشزدر . اوده
کندی وجودینه خارجدن برعلت اولمیوب
کندیسی غیرك وجودینه علت وسبب اولان
شیدر . کندیسنه « صانع عالم » تسمیه
ایدیشمزدخی شو تأویل ایله‌در. کندی
وجودینه خارجدن بر علت اولمیان علتك
ثبوتنه ایسه بروجه آتی برهان قائمدر:
عالمده موجود اولان اشیانك یاعلتی واردر
ویاخود یوقدر. اکرعلتی وارایسه اوعلته
نقل کلام ایدرز. اوعلتك‌ده یاعلتی واردر
ویاخود یوقدر. اکروارایسه اکادخی نقل
کلام اولنور وهلم جرا کیدر. ایمدی بو
سلسلهٔ علل یاالی غیرالنهایه تسلسل ایدر

ویابرعلته منتهی اولورکه آرتق آنك بردها علتی اولمز. سلسلهٔ عللك الی غیرالنهایه کیتمسی براهین عدیده ایله باطل اولدیغندن بو احتمال دخی باطل اولمغله احتمال ثانی یعنی سلسلهٔ عللك کندیسی ایچون بشقه برعلت اولمیان علته منتهی اولمسی تعین ایدرکه بز او علته مبدأ اول وصانع عالم تسمیه ایلرز. یوق اگر بوعالمك علتی اولمیوب عالم کندی کندیسنه موجود اولمش ایسه مبدأ اول ینه ظاهر وثابت اولور. زیرا بزم مبدأ اولدن مقصدمز بلاعلت موجود اولان شی اولوب بو ایسه شو تقدیرجه بالضروره ثابتدر. اوت مبدأ اول سموات اولهمز. چونکه سموات متعدد اولمغله توحیددلیلی آنی منع ایدر. بناءً علیه بونك بطلانی مبدأ

اول حقنده‌کی نظر واستدلال ایله معلوم
اولور. مبدأ اول سمای واحد ویاخود جسم
واحد ویاخود شمش دخی اوله‌مز. زیرا
بونلرك هپسی جسمدر. جسم ایسه صورت
وهیولادن مرکب اولوب مبدأ اول ایسه
مرکب اولمق جائزدکلدر. بوده نظر ثانی ایله
یعنی تسلسلك بطلاننی اثبات ایدن استدلال
ایله معلوم اولمقده‌در. چونکه بو صورتده
مبدأ اول غیره محتاج اوله‌جغندن اوحالده
اومحتاج الیه اولان شیئه نقل کلام اولنور
ویوقاریده اجرا ایدیلن دلیل بوراده دخی
عیناً اجرا اولنه‌رق مبدأ اولك جسم اوله‌
میه‌جغی ثابت اولور» الحاصل اصل مقصد
کندی وارلغی ایچون برعلته محتاج اولمیان
برموجودی اثبات اولوب بوده بروجه‌بالا

ثابتدر. اختلاف آنجق آنك صفاتنده‌در كه بزم مبدأ اول تســميه ايتديكمز شى دخى اودر »

امام غزالى شــومسروداتى فلاسفه‌يه اســناد ايلدكدن صكره جــوابه دخى آغاز ايدرك ديبوركه :

— فلاسفه‌نك بوسوزلرينه ايكى وجهله جواب ويريلور. وجه اول : اى فلاسفه سزك مذهبكزجه بوعالم قديم اولوب علتى اولمامق لازم كليور. واقعا سز « اجسام عالمك علتى اولمامق نظر ثانى ايله باطلدر » ديبور سكز اما سزك بوسوزيكزى ده بومسئله‌دن صكره توحيــد و نفى صفات مســئله‌لرنده ابطال ايده‌جكز. وجه ثانى : موجوداتك الى غيرالنهايه علتلرى اولمق صورتنى فرض

وتقديرده سزك ايچون هيچ برمانع يوقدر.
واقعا سز « الی غیرالنهایه علتلرك تسلسلی
محالدر » دييورسكز اما بو سوز سزجه
طوغری دكلدر. چونكه سز واسطه ايله
اولسون واسطه‌سز اولسون امورغيرمتنا-
هيه‌نك وقوعنی اعتراف ايلديكز. بناءً
عليه بونك ضرورةً باطل اولديغنی دعوايه
سزك ايچول يول يوقدر. اوت سزامور
غير متناهيه‌نك وقوعنی اعتراف ايتديكز.
زيرا سز اولی اولميان حوادثك وقوعنی
تجويزايدرك « سلسلهٔ كائناتك اولی يوقدر»
ديديكز . ايمدی سزجه نهايتسز شيلرك
موجوديتی جائزاولدقده الی غيرالنهايه او
شيلردن بعضسنك بعضسنه علت اولمسی نه‌دن
جائزاولمسون ؟ اكرسزحوادث ماضيه‌نك

الآن موجود اولمدیغنی زعم ایدرك « معدوم
نه تناهی ونه‌ده عدم تنـاهی ایله موصوف
اولمز » دیر ایسه‌کز بزده سزی بدنلرندن
افتراق ایدن یعنی موتك ورودیله بدنلرندن
آیریلوب کیـدن نفوس بشریه ایله الزام
ایدرز. چونکه سزجه بونفوس هم موجود
هم‌ده غیرمتناهیدر. زیرا سزه کوره اول
انسان اولمدیغی ومن الازل بدنلردن افتراق
ایدن نفوس دخی باقی قالدیغی جهتله نفوس
مفارقهٔ موجوده نامتناهیدر. ایمدی مادام‌که
بونلرك موجودیتلریله برابر عدم تناهیلرینه
قائل اولیورسکز سلسلهٔ کائناتك الی غیر
النهایه بربرینه علت اوللرینه قائل اولمکز
ایچون برمانع یوقدر. بوحالده ای فلاسفه
سزك عالم ایچون برصـانع اثباتندن عاجز

اولدیغکز شبهه‌دن عار یدر.

ایشته امام غزالینك مدافعه‌سی دخی بوراده ختام بولدی. ابن رشد بوایشك ایچنده‌کی تداخل واغلاقی دفع ایچون دییورکه :

— اثبات صانع مسئله‌سنده مذهب فلاسفه اهل حق و دهریه مذهبلرینك ایکیسندن دها زیاده واضح ومعقولدر. چونکه فاعل ایکی قسمدر. برنجیسی اول فاعلدرکه کندیسندن برمفعول صدور ایدر وبومفعولك تمامیٔ وجودی حاصل اولدقده آرتق فاعلندن مستغنی اولور. دورکرکبی‌که بر خانه‌یی بنا ایتدکده خانه‌نك وجودی دورکردن صادر اولوب دورکرك فعلی او خانه‌یه حین حصولنده تعلق ایدر وخانه

حاصل اولدقده حفظ و حمايه‌سی ايچون
دوركردن مستغنی اولور. ايكنجيسی اول
فاعلدركه كنديسندن برفعل صدور ايدر
واوفعل برمفعوله تعلق ايلركه اكر تعلق
ايتمامش اولسه اومفعول وجود پذيراولمز
واومفعول وجود پذير اولدقدن صكره‌ده
اوفاعلدن مستغنی اوله‌مز. بناءً عليه فاعلك
فعلی مفعولك وجودينه مساوی‌اولمق يعنی
اوفعلك عدمنه مفعولك عدمی ووجودينه
مفعولك وجودی لازم كلمك بونوع فاعله
مخصوصدر وفاعليتده بوفاعل‌اولكی‌فاعلدن
اشرف واعلادر. زيرا برنجی فاعل مفعو-
لنی يالكز ايجاد ايدرك حفظنی بشقه سنك
حمايه‌سنه ترك ايلديكی‌حالده بوايكنجی‌فاعل
كندی مفعولنی هم ايجاد هم ده حفظ

ایدییور. بو فاعل ایسه محرك اولدرکه بونك
حرکت نوعیه وبو حرکت واسطه‌سیله حصوله
کلن اشیا ایله جاری اولان حالی قریباً ذکر
اولندیغی وجهله‌در. یعنی محرك اول هم
حرکت نوعیه‌یی وبو حرکت واسطه‌سیله بر
طاقم اشیایی خلق وایجاد ایدر وهم ده
آنلری حفظ وحمایه ایلر. فلاسفه حرکتك
بهمه‌حال برفاعلك فعلی اولوب عالمك وجو-
دی ده آنجق حرکتله تمام اولدیغنی اعتقاد
ایلدکلرندن بونلر « حرکتك فاعلی کیم ایسه
عالمك ده فاعلی اودر. اکر بو فاعل کندیسنی
بر لحظه‌جق فعل تحریکدن کیرو آلسه بتون
عالم باطل اولور » دیدیلر. حتی شویله بر
قیاس ده یاپدیلر: عالم برشیدرکه وجودی
فعل آخره یعنی تحریکه تابعدر. هر فعل

ایچون ده بر فاعل لازمدر. بناءً علیه عالم ایچون ده بر فعل لازمدر. واقعا بونلر « قدیمك فعلی قدیم اولمق واجبدر » اعتقا- دنده بولندیلر ایسه‌ده بوندن مقصدلری « بوعالم کندی فعلنك نه اولی ونه‌ده آخری اولمیان بر فاعل ازلیدن صدور ایتمشدر » دیمکدر. یوقسه « عالم بذاته موجود وقدیم » دیمك دکلدر. نصل که عالمی زعملرنجه لم قبل الحدوث عدم ایله وصف ایدنلرك حسابلرینه اویله کلدی واویله ظن ایتدیلر.

ابن رشدك مقابله‌سی دخی بوراده تمام اولدی. بز توضیح مسئله ایچون عاجزانه شویله دیمك ایسته‌یورزکه : بوعالم کون وفساده کوردیکمز فاعللرك اثر فاعلیتی میدانه چیقه‌بیلمك ایچون مطلقا حرکت

مقتضيدر. بلاحركت برفعل وبناءً عليه او
فعلى وجوده كتورن برفاعل تصور اولنه مز.
حتى اجسام ثقيله نك مركز ارضه طوغرى
ميلاننى دخى بر فعل و بناءً عليه اجسام
مذكوره يى فاعل عد ايدنلرك اعتقادى بيله
بو اساسدن تباعد ايليه مز. زيرا او جسمك
مركزه طوغرى آثار ميلنى كوسترمسنه
موضوع فيهى اولان مكانك صلابت وثقلتى
مانعدر. اومانع برطرف اولسه او جسم
دخى مركزه طوغرى حركتيله او مستعد
اولديغى فاعليتى كوسترر ايدى. ايمدى
فاعليتك تحركدن عبارت اولديغنى نظر
ظاهر ايله كورنلر ظن ايتديلركه اوفعل او
حركت ايله طوغريدن طوغرى يه او
فاعلدن صادر اوليور. خير! بوحركت وفاعليتى

برما كنه تماشاسنه تطبيق ايده‌لم ده باقكز:
هركسك هر كون كورمكده اولديغى بر
مطبعه ماكنه‌سنه باقلديغى زمان دنيلوركه
شوسياه يووارلاقلر مركبى ازوب قالب
اوزرينه سوريورلر. شوتيمورديشلركاغدك
بر طرفندن چكوب آنى سلندر اوزرينه
تفريش ايليورلر. اوسلندر بوكاغدى قالب
اوزرينه تماس ايتديره‌رك قالبده‌كى حرفلر
كاغده منطبع اوليورلر. والحاصل فلان
آلت شوايشى وفلانجه پارجه بو ايشى
كوريورلر. اوت! فعل وفاعليت حركتدن
عبارت اولديغنه كوره بوسوز طوغريدر.
لكن برده اوماكنه‌نك مانه‌وه‌لاسنه ال
قويمش اولان چويريجى‌يى دوشونورايسه‌ك
اولكى حركتلرك فعللرك وفاعليتلرك حكمى

قالمز. دیمك اولیورکه بو ماکنه قاچ درلو
فاعللر واسطه‌سیله قاچ نوع ایش کوریبور
ایسه جمله‌سنك فاعل حقیقیسی او حرکتلری
ابداع ایلیان عمله‌در. مع هذا بوکبی مسائل
مهمه‌ده بوکبی توضیحات برر مثالدر. مثال
ایسه ممثل له حقنده فکر و نظری تنویر
ایده بیلور ایسه‌ده بو قیاس و تطبیق ایله اشتغال
ایدنلر مثال ایله ممثل له آره‌سنده‌کی نسبت
صحیحه‌یی دائما کوز اوکنده طوتمزلر ایسه
او مثال ایله واصل حقیقت اولمق شویله طور-
سون بالعکس حقیقتدن تباعد خوفی بیله
واردر. بوندن اول دخی تحشیه‌لرمزده بونی
اخطار ایتمش ایدك. شمدی مرامی برقات
دها توضیح ایلیورز. مثنوی معنوینك
جلد ثالثنده موسی و فرعون مناقشاتنده

« نیست مثل آن مثالست این سخن. قاصر
از معنیٔ نوحرف کهن » بیت شریفنك
شرحنده حضرت شارح اسماعیل انقره.
وینك اخطاربیوردقلری وجهله برشیئك
مثالی اوشیئك مثلی اولەمز. « ارسلان کبی
بر آدم کوردم » دنیلدیکی زمان کوردیکمز
آدم ایله شجاعت وقوتده ارسلان آره‌سنده
برمشابهت بولنورایسه‌ده بو آدم آرسلانك
وارسلان بو آدمك مثلی اولەمز. « مثل
نوره کمشکوة فیها مصباح » آیت کریمه‌سنده
میمك ثانك فتحیله مثال معناسنه اوله‌رق
ایراد بیوریلان مثلی میمك کسری وثانك
سکونیله اوقومق جائزاولەمیه‌جکی درکاردر.
نور خدا مشکاتده کی نورمصباحه تمثیل
اولنمقله نورمصباحك نورخدایه یالکز مثال

اولمسی لازم کلوب مثیل اولمسی لازم کلمز.
حق تعالانك نه ذاتنه نه صفاتنه بو عالم کون
و فساده هیچ برشی کسرمیم وسکون ثا
ایله مثل و مثیل اوله بیلمك حکمانك
بالاتفاق رد ایلدکلری برشی اولدیغی کبی
حضرت قرآنك دخی « لیس کمثله شیٔ »
برهانیله قطعیاً رد ایلدیکی شیدر. عاجزانه
اخطار ایلدیکمز شو دقیقه‌یه نه قدر اهمیت
ویریلور ایسه لایقدر. زیرا کفرهٔ دهریون
ومادیون حکمای حقیقیه و ائمهٔ دینیه‌دن
آیریلوب دوچار بطلان وحذلان اولدقلری
نقطه ایشته اصل بو نقطه‌در. ذات وصفات
الهیه ایچون عالم کون وفساددن ایراد
اولنان مثاللری کسرمیم وسکون ثا ایله مثل
ومثیل معناسنه آلدقلری ایچون « فاعل

شویله اولور فاعله شویله اولمق لازم کلور وهکذا وهکذا ..... » دیه دوچار خطا و ضلالت اولمشلردر. حفظنا الله ! ایمدی شو ایضاحات عاجزانه اوزرینه ابن رشدك امام غزالی‌یه مقابله‌سی بردها اوقونورایسه ابن رشدك « محرك اول » تعبیرایلدیکی فاعل حقیقینك معنای صحیحی واضحاً اکلاشیله‌رق ذهنلرده‌کی شکوك وشبهات کاملاً زائل اولور کیدر.

فلاسفه‌نك معاد جسمانی‌یی انکارلری

اولجــه دخی بالمناســبه ایراد ایلمش اولدیغمز وجهله ابو حامد امام غزالی حضرتلرینك اصل قورقدیغی شی خلقت عالمك قدم ویا حدوثی وبو حالده برفاعله احتیاج

وعدم احتیاج کبی مسـائلدن نهایت ومبدأ
ومعادی دخی انکاره بریول آچلمق قضیه‌
سیدر . ایشته بو خوف واحتراز ایله فلا‌
سفه یه حقیقتده قائل اولمدقلری شیلری دخی
اسناد ایدرك مدافعه یه لزوم کورمکده‌در.
اکا مقابل ابن رشدك ویردیکی ایضاحاتده
کورلمکده‌در که فلاسفه مبدئی منکر اولمدقلری
کبی معادی دخی منکر دکلدرلر. دهریه‌دن
ماعداسی که اصل حکمای حقیقیه‌نك عقایدی
اساسده ادیان سائره ایله برابراولوب یالکز
فروعك تفصیلاتنـده یعنی معتقـد اولان
شیئك وجه وکیفیتی امرنده آره‌لرنده منا‌
ظره واردر. مناظره‌نك او درلوسی دین
واحدك ائمه وعلماسی میاننده بیله واقعدر.
نصرانیتك بشنجی آلتنجی عصرینـه قدر

آباء كنيسائيه ميانندهكى إختلافات شديده
دراپه‌رطرفندن ابواب سابقه‌ده بيان ايدلمش
اولديغى كبى بزم متكلمين وائمـهٔ كرامزك
مناظراتى دخى معلومدر. بناءً عليه بورايه
قدر ترتيب اولنان مباحثدن صكره نوبت
بحث وكلام معاد جهتنه انتقال ايلديكندن
حضرت امام ايشـته آنىده بروجـه آتى
ايراد ايدييور. دييوركه :

— فلاسفه ارواحك ابدانه ردوارجا-
عيله حشر اجسادى وجسمانى اوله‌رق نار
جهنمى ونعيم جنانى وحورعين وسـائره
كبى انسانلره وعد اولنان نعم آخرتى انكار
ايدوب « بونلر عوام ناسه مرتبه ودرجه
جهتيـله جسمانيدن دها عالى اولان ثواب
وعقـاب روحانى يى تفهيم ايچون بطريق

التمثيل سويلنمش سوزلردر » ديديلر.
آنلرك بوسوزلرى بالجمله مسلمانلرك اعتقاد
لرينه مخالف اولمغله اولا كنديلرينك امور
آخرته دائر اعتقادلرينى تفهيم يولنده بر
مقدمه ايراد ايده‌رك بعده اوجمله‌دن اعتقاد
اسلامه مخالف اولان شيلرى بيان و آنلردن
اعراض ايليه‌لم. فلاسفه ديديلركه:

« نفس انسانى بعد الموت يا وصف
احاطه ايتمز برلذت ايچنده وياخود تعريف
قبول ايلمز برالم ايچنده بقاى سرمدى ايله
باقيدر. صكره بوالم بعضاً مخلد اولور وبعضاً
ده اولمز. بلكه طول مدت صكره منقضى
وزائل اولور. انسانلر مراتب و لذات
دنيويه‌ده لايعد و لايحصى تفاوتلر ايله
متفاوت اولدقلرى كبى درجات آلام ولذات

روحانیه ایله‌ده لایعد ولایحصی متخالف
ومتفـاوتدرلر. لذت سرمدیه نفوس کاملهٔ
زکیـه والم سرمدی دخی نفوس ناقصـهٔ
ملوثه اربابنه مخصوص اولوب الم منقضی
ایسه نفوس کاملهٔ ملوثه ایچوندر. بناءً علیه
سعادت مطلقه‌یه آنجق کمال وتزکیهٔ نفس
وطهـارت روح ایله نائل اولنور. عـلم
وکمالات وتزکیه دخی عمل ایله حاصل اولور.
علمه احتیـاجك وجهی شـودرکه : قوهٔ
شهوانیه‌نك لذتی اشتها اولنان شیئه نائلیتده
وقوهٔ بصریه‌نك لذتی‌ده صور جمیله‌یه نظر
ایلمکـده اولدیغی کبی قوهٔ عقلیـه‌نك غذا
ولذتی دخی معقولاتی ادراککده‌در. قوای
سائره دخی بویله‌در. نفسی معقولاته اطلا-
عدن منع ایدن شی‌ده بدن وحواس بدن

ایله شواغل نفسانیه وشهوات حیوانیه‌در.
بناءً علیه نفوس جاهله‌نك حتی لذائذ عقلیه
ونفسیه‌یی فوت ایله متألم اولمق ایسه‌ده بدن
واحوال بدن ایله اشتغال لذت عقلیه‌یی
فوت ایتدیکنی کندیسنه اونوتدیررده اویو-
شمش برعضو حرارت وبرودت المنی حس
ایده‌مدیکی کبی بونفوس جاهله دخی لذت
عقلیه‌دن محرومیت المنی حس ایده‌مز. لکن
بونفس حین مماته قدر بویله حال نقصانیده
قالور. یعنی اوزمانه قدر معقولاتدن هیچ
برشی اکتساب ایده‌مامش بولنور ایسه
عضو مذکوردن اویوشقلق زائل اولدقده
حرارت وبرودت المنی حس ایتدیکی کبی
بونفس دخی بدندن افتراق ایلدکده ایشته
اوزمان لذائذ عقلیه‌دن محرومیت المنی حس

ایدر. برخسته‌نك صفره‌سی غالب اولدقده وجودینه نافع اولان حلویات نفیسه‌یی اکلدن استکراه ایلدیکی وکندی حقنده اسباب حیاتك اتمی اولان اغذیه‌یه اشتها ومیل ایتمدیکی کبی بدن ایله مشغولیت وشهوات ایله انسیت ایله برابر معقولاتی ادراك ایدن نفس دخی او معقولات ایله حسب الطباع لایق اولدیغی مرتبه ودرجه‌ده تلذذ ایده میوب بك نقصان و بك دون مرتبه‌ده تلذذ ایلر. کذلك برمریضه لذیذ طعاملر عرض اولندقده دوچار اولدیغی مرض کندیسنی ادراك لذتدن منع ایتدیکی برزمانده مرضك زوالیله مریض بردنبره لذت عظیمه‌یی ادراك ایلدیکی ویاخود بر محبوبه‌یه مفتون اولان برعاشقك اویقویه

واردیغی ویا بایلدیغی برصرءده معشوقه‌سی
کلوب آنك باشنی قوجاغنه آلسه وبرمدت
قوجاغنده طوتسه عاشق بوندن بی‌خبر
اولدیغی ایچون اصلا لذتیاب اوله‌مدیغی
حالده او یاندقده بختیار باشنك آغوش
دلربادە بولندیغنی کورمسیله لذت وصالی
دفعةً ادراك ایلدیکی کبی علوم ایله تکمل
ایتمش اولان نفوس کامله دخی بدنلرینه
تعلقلری زماننده ذکراولنان علومدن
چندان لذتیاب اولمدقلری حالده موت
طبیعی ایله کسوهٔ بدندن تجرد ایلدکلرنده
لذات عظیمهٔ سرمدیه‌یی حس وادراك ایلرلر.
بو لذائذ عقلیهٔ روحانیه‌یه نسبتله لذائذ
صوریهٔ جسمانیه پك حقیر اولمغله انسانلره
اولذائذ روحانیه‌یی حقیله تفهیم وتعریف

ممکن اولەمز. آنجق بولذات حیات دنیاده انسانلرك مشاهده ایلدکلری برطاقم مثاللر ایله تمثیل اولنور. نصل که برصبی یه ویاخود برعنینه لذت جماعی تفهیم ایتمك ایسته‌دیکمزده لذت مذکوره یی صبی حقنده کندیسنجه الذ اشیا اولان لعب ایله عنین حقنده‌ده فوق‌العاده آجلق زماننده الذ اطعمه‌یی اکل ایله تمثیل ایدرز. حال بوکه بو تمثیل ایله کرك صبی کرك عنین لذت جماعی لایقیله اکلایه‌مزلر. چونکه بو لذت آنجق آنی تذوق ایله ادراك اولنور. ایشته لذائذ روحانیه دخی بونك کبی اولوب بیك درلو اشیا ایله تمثیل اولنسه ینه حقیله اکلا-شیله‌مز. بلکه بولذت دخی آنجق عالم روحانی یه بالانتقال بحق ادراك ایدیله‌بیلور.

لذت عقلیه‌نك لذت جسمانیه‌دن اشرف اولدیغنه ایکی شی دلالت ایدر. برنجیسی شودرکه : حال ملائکه حال سباع وحال خنازیردن اعلاواشرفدر. حال بوکه‌ملائکه ایچون جماع واکل کبی لذت‌حسیه یوقدر. آنلرایچون آنجق کمال وجماللرینه شعور و آنکله تذوق لذتی واردر. ایکنجیسی شودرکه : انسان دخی بعضاً لذت عقلیه‌یی لذت حسیه‌یه ترجیح ایدر. دشمننه غلبه ایده‌جکنی عقلی کسه‌رك کندیسنده بوکا براقتدار حس ایلر ایسه درحال مدار تعیش واسباب تزوجی تحصیلدن صرف‌نظر ایدرك اوغلبه لذتیله لذتیاب اولمه‌نك چاره‌سنه باقار. حتی بعضاً انسان‌شطرنج وطاوله او یونلرنده غلبه لذتیله کوندوز اقشامه

كيجه صباحه قدر يمكى ايچمكى ترك ايلرده
الم جوعى حس ايده مز اولور. كذلك انسان
مثلا معشوقه سى طرفندن مهم برايش ايله
مكلف ومشغول اولديغى برصره ده كنديسنه
برمنصب ويا رياست عرض اولندقده او
ايشى ترك ايدرك اقران و امثالنه اظهار
مفخرت ايچون اومنصب ورياستى استحصاله
بذل مقدرت ايلر. حتى بعض شجيعلر
قيامته قدر ابقاى نيك نام ايچون اولومى
كوزه آلديره رق برجم غفيره هجوم ايدركه
بونلرك هپسى لذت عقليه نك لذت حسيه دن
افضل اولديغنه دلالت ايدرلر. برده لذت
عقليهٔ اخرويه لذت دنيويهٔ حسيه دن افضل
اولمسه ايدى رسول اكرم صلى الله عليه
وسلم برحديث قدسيسنده « اعددت لعبادى

الصالحين مالاعين رأت ولا اذن سمعت
ولاخطر على قلب بشر » بيورمز ايدى.
بونك ايچوندركه جناب حق دخى قرأن
كريمنده « فلا تعلم نفس ما اخفى لهم من
قرة اعين » بيوردى. علم نافعه احتياجك
وجهى ذكراولنان شىاولوب علوم عقليهٔ
محضهده علم نافع جملهسندندر. علوم عقليه
اللهى و صفاتنى وملائكهسنى و كيفيتوجود
اشيايى بيلمك اولوب بوندن ماعداسىاكر
معرفة اللهه وسيلهايسه علم نافع ودكلايسه
صنايع قبيلندندر. عمل و عبادته احتياج
دخى تزكيهٔ نفس ايچوندر. چونكه نفس
بدن ايله مشغول اولديغى وقتده حقايق
اشيايىادراكدن محروم اولوب بومحروميت
ايسه نفسك بدنده انطباعى ايچون دكل

بلكه بدن ايله اشتغالى و شهوات بدنه
انهماكى ومقتضياتنه اشتياقى ايچوندر وبو
اشتغال وبوانهماك نفسك بررهيئت رديئه‌ـ
سى وبرر صفت قبيحه‌سى اولوب نفسك
طول مدت اتباع شهواتك مواظبتى ومحسو ـ
سات متلذذه ايله انسيته ملازمتى سببيله
نفسده تقرر وتمكن ايدرلر و بدنه موت
عارض اولدقده بوصفات قبيحه وهيئات
رديئه نفسده باقى قالوب نفسه ايكى وجهله
اذا وجفا ايتمكه باشلارلر. برنجيسى اونفسى
ملائكه يه اتصال وامور جميلهٔ الٓهيه يه اطلاع
لذت خاصه سندن منع ايدرلر. واقعا صفات
مذكوره نفسى موتدن اول دخى بو لذت
خاصه دن منع ايديورلر ايديسه‌ده نفس
اوزمان بدن ايله برابر بولنديغندن علايق

بدن ایله بالاشتغال بو ممنوعیت ومحرومیت
المنی حس ایده‌میور ایدی. شمدی ایسه
کندیسیله برابر بدن یوق‌که نفس آنك علا-
یقیله اشتغال ایتسون‌ده قبل‌الموت اولدیغی
کبی شمدی دخی الم مذکوری حس ایده-
مسون، ایکنجیسی نفس بو صفات قبیحه
ایله حین اتصافنده بدندن افتراق ایتدکده
دنیا و اسبابنه ولذائذ وشهواتنه حرص
ومیل کندیسنده باقی قالور. بولذاته وصوله
آلت ایسه بدن ایدی. حال بوکه نفس
آندن‌ده محروم قالمش اولدیغندن بعدالموت
بونفسك حالی تحت نکاحنده بولنان قادینه
فوق‌العاده محبتی و بر ریاست ومنصب ایله
مألوفیتی واولاد واموال کثیره‌یه‌ده نائلیتی
وبونلر ایله مفخرتی اولدیغی حالده زوجهٔ

محبوبه‌سی قتل اولنمش وکندیسی ریاستدن
عزل ایدلمش و دشمنلری طرفندن اولاد
وجواریسی اسـیر واموالی اخذ اولنمش
والحاصل ثروت وحشـمتی بالکلیه زائل
اولوب کندیسی ناقابل تعریف برالم محرو-
میت وبر قسـوت مغلوبیت ایچنده قالمش
آدمك حالنه بکزر . ایمدی بو آدم اولجه
حشـمت و نعمت ایچنـده پرورده ایکن
بونلردن بالکلیه محروم و اعداسنه مغلوب
اولدیغی ایچون نصل متألم و متأذی اولور
ایسه دنیاده شهوات نفسانیه ولذات جسمانیه
ایله عمر سورن برنفس دخی بدندن بعد-
الافتراق هم شهوات ولذات مذکوره‌دن
وهم ده آنلری تحصیله مدار اولان بدندن
محروم قالدیغی ایچون اویله‌جه متألم ومتأذی

اولور. مع هذا بوذ کرایتدیکمز شی مجرد
بر تمثیلدر. چونکه نفسك بو محرومیتی مذکور
آدمك محرومیتنـه‌ده مقیس دکلدر. زیرا
بو آدم هنوز حیاتده اولدیغندن ضایع ایلد-
یکی سعادتك برمثلنه دها نائل اولمق امید-
نده‌در. چونکه اقبال وادبار دنیا یکدیکرینی
تعاقب ایتمکده‌در. حال بوکه بدنك فقدانیله
نفسـك دنیایه متعلق هر امل و آرزوسی
منقطع اولمشـدر. دنیـاده ایکن بو صفات
ردیئه‌دن تخلص ایسه آنجق نفسك هوادن
امتناعی ولذت دنیـادن اعراض و تقوایه
جداً اقبالی ایله حاصلدر. تا که امور دنیادن
قطع علاقه ایدرك امور آخرت مناسباتنی
اسـتحکام ایلسون‌ده وفات ایتدیکی زمان
زنداندن تخلیص جان ایله بالجمله مطـالبنه

نائل اولان كيمسه كبى اولسون كه انسان
ايچـون موعود اولان جنت دخى بودر.
فقط ضرورت دنيويه انسانى دائما صفات
مذكوره يه جذب ايتديكى ايچون نفسك
آنلره اولان علاقه سنى تقليل ممكن ايسه ده
بونلرى نفسدن بالكليه سلب وازاله ممكن
دكلدر. بونك ايچوندركه جناب حق دخى
« وان منكم الا واردهـا كان على ربك
حتماً مقضيا » بيورمشـدر. اما انسـان
دنياده ايكن مهما امكن لذت حسيه يه اولان
ميل طبيعيسنى تقليل ايدر ايسـه عندالموت
مطلع اولديغى امورالٓهيـه ايله عظيم تلذذ
ايدرك لذت حسيه دن محروميتالمنى چندان
حس ايتمز وبومحروميت كنديسنده اوقدر
مشتد اولمز كه بو مقوله نفسك حالى دخى

کندی مملکتنده مهم برشیئه مالك اولمدیغی
حالده دیکر برمحله مهاجرتله اوراده منصب
عالی وملك متعالی یه نائل اولان کیمسه‌نك
حالنه بکزر. بو آدم مملکتندن حین خرو-
جنده افتراق اهل و عیـال وترك مملکت
المیله براز متألم اولورایسه‌ده هجرت ایتد-
یکی یرده نائل اولدیغی ملك و منصب ایله
بالابتهاج کندیسندن بوافتراق اهل وعیال
وبوترك دیارالمی بالکلیه زائل اولدیغی کبی
نفس زکیه صاحبی‌ده دنیادن آخرته حین
انتقالنده لذائذ جسمانیه‌دن بالکلیه محروم
قالدیغی جهتله برازمتأثر ومتألم اولورایسه‌ده
بدندن تجردینی متعاقب دنیاده ایکن خاطر
وخیالنه بیله کلمامش اولان لذات روحانیه‌یی
بالتذوق لذت حسیه‌دن افتراق المی آندن

بتون بتون زائل اولور کیدر. بو صفات
ردیئه‌یی سلبه‌ده شرعده وارداولدیغی اوزره
ماء فاتر یعنی ایلیق صو کبی هر ایکی طرف
مقابل بیننده حال وسطی اختیار ایله
حاصلدر. بناءً علیه نه امساك مالده مبالغه
ایدرك حرص وطمعی استحکام ایتملی ونه‌ده
انفاقده حدی تجاوز ایدوب مبذر اولملی.
کذلك نه‌هر شیدن امتناع ایدوب جبین اولملی
ونه‌ده هرشیئه انهماك ایله متهور بولنملی.
بلکه جود وشجاعتی طلب ایتملی که جود
بخل ایله تبذیر وشجاعت دخی جبین ایله
تهور آره‌سنده برحال وسطدر. الحاصل
انسان کافهٔ اخلاقنده ایشته بویله اولملیدر.
بوعلم اخلاق غایت اوزون برعلم اولوب
شریعت ایسه آنی تفصیلاً بیان ایتمشدر.

بنـاءً عليه تهذيب اخلاقه قانون شريعتـه
مراعاتدن بشقه بريول يوقدر. اويله ايسه
انسان هواى نفسـنه اتباع ايتاملى. اكر
هواى نفسنه اتباع ايدرايسه آنى كنديسنه
آله اتخاذ ايتمش اولور. بلكه شرعه اتباع
ايدوب آنى هرشـيئه تقديم ايتملى وآنجق
آنكله تهذيب اخلاق ايلملى. كيم كه كرك
علمده وكرك اخلاقده بوفضيلتدن آريلور
ايسه بلا شـك هالكدر. بونك ايچوندركه
جناب حق دخى « قد افلح من زكيها وقد
خاب من دسيها » بيورمشدر وكيم كه فضيلت
علميه ايله فضيلت عمليه بيننى جمع ايدرايسه
اوده عارف وعابددر. سـعيد مطلق دخى
آنجق اودر. فضيلت علميه‌سى اولوب ده
فضيلت عمليه‌سى اولميان كيمسه‌ده عالم فاسق

اولوب معذب اولەجقدر. شوقدرکه آنك
نفسی علم ایله تکمل ایتمش بولندیغندن عذابی
دوام ایتمیەجکدر. شویلەکه : عوارض بدنه
یعنی دنیاده مألوف اولدیغی لذات جسمانیەیه
میل و آرزوا کا عارض اولوب اسباب منجیه
یعنی اولذاته سبب وصلت اولان آلات بدنیه
دخی تجدد ایتمیەجکندن برچوق زمانلر
معذب اولدقدن صکره نهایت شرف علم
سایەسندە نجات بولەجقدر. فضیلت عملیه‌-
سی اولوبده فضیلت علمیەسی اولمیان
کیمسەیەکلنجه بوده عذابدن سلامت والمدن
نجات بولور ایسەده دنیاده ایکن علم ایله
تکمل ایتمامش اولدیغندن سعادت کامله دن
حظی یوقدر. الحاصل « من مات فقد
قامت قیامته » حدیث شریفی منطوقنجه

وفات ایدن آدمك قیامتی قوپمش اولوب
هر نفس بدندن بعدالافتراق فضیلت عملیه
وعلمیه‌سی نسبتنده مکافات اولنه‌جق و آنلر
دن محرومیتی درجه‌سنده دخی مجازات
ایدیله جکدرکه بوده برطاقم تحسراتدن
عبارت اولوب نفسك جهنمی دخی بوندن
عبارتدر. امور آخرته دائر شرعده وارد
اولان صورتلردن مقصود ایسه نعم و آلام
آخرتی تمثیلدر. یعنی افهام ناس بولذات
وبو عقوباتی ادراکدن عاجز اولدقلری
ایچون ناسك اکلایه‌بیله‌جکی شیلر ایله تمثیل
اولنمش وصکره‌ده نعم آخرتك ناسه وصف
اولنان شیلر فوقنده ایدوکی دخی ذکر
واخطار بیورلمشدر. ایشته حکمانك مذهبی
بوندن عبارتدر »

امام غزالینك مذهب حکمایی تصویر
واجمالی بوراده ختام بولدی. صورت حاله
دقت ایدیلور ایسه کوریلورکه بوراده
حضرت امام منکرین دهریه نك عقاید
واقوالنی حکمانك اعتقادلرینه وسوزلرینه
قاتیوب مقصودی طوغری تصویر ایتمشدر.
یعنی حکمانك برصورت مطلقه‌ده حشری
آخرتی وخیروشر عمللرك مکافاة وجزاسنی
قبول ایلدکلرینی کوستروب یالکز بونلرك
کیفیتلری خصوصنده حکمای مومی الیهمك
احکام طاهرهٔ شرعیه‌دن نه جهتله تباعد
ایلدکلرینی‌ده ایضاح ایچون دیمشدرکه :

— حکمانك احوال آخرته دائر ذکر
ایلدکلری شیلرك اکثریسی مخالف شرع
شریف دکلدر. زیرا بز دخی آخرتده بو

لذات حسیه‌دن دها عظیم ودها عالی انواع
لذات بولنه‌جغنی وبدندن بعدالمفارقه نفسك
باقی قاله‌جغنی انکار ایتمیز . شوقدرکه بز
« نفسك بدندن بعدالمفارقه بقاسنی شریعت
ایله بیلدك » دیرز. چونکه شریعت معادك
وقوعه کله‌جکنی خبر ویروب معاد ایسه
آنجق بقـای نفس ایله ممکن اوله بیلور .
بناءً علیه بز فلاسفه‌نك « نفسك بدندن
بعدالمفارقه بقاسی مجرد عقل ایله معلومدر»
دعوالرینی انکارایدرز. فلاسفه‌نك قرآنده
وصف اولندیغی اوزره حشر اجسادی
وجنتده لذات وجهنمده آلام جسمانیه‌یی
وجنت وجهنمك وجودلرینی انکارایتملری
ده شرعه مخالفدر. بناءً علیه بز بومسئله‌لرده
دخی فلاسفه‌نك اقوالنی ردوانکارایدرز.

زيرا سعادت روحانيه ايله سعادت جسمانيه‌نك كذلك شقاوت روحانيه ايله شقاوت جسمانيه‌نك بيننى جمعده بر مانع يوقدر. جناب حقك قرآنده « فلاتعلم نفس ما اخفى لهم من قرة اعين » وحديث قدسيده « اعدت لعبادى الصالحين مالاعين رأت الخ » قوللرى ايسه لذائذك كافه‌سنى بيلميانلر حقنده‌در. برده آخرتده لذائذ روحانيه‌نك بولنمسى لذائذ جسمانيه‌نك وجودينى نفيه دلالت ايتمز. چونكه بو ايكى امرك بيننى جمع ممكندر. بناءً عليه بونى على وفق الشرع تصديق ايتمك واجبدر. اكر « جناب حقك ذاتنه وصفاتنه دائر آيات متشابهات بطريق التمثيل شرف وارد اولدقلرى كبى امور آخرته متعلق آيتلر دخى بطريق التمثيل شرف وارد اولمشدر»

دنیلورایسه جوابنده دیرزکه بوایکیسنک
بینی مساوی طوتمق تحکمدر. بونلر ایکی
وجهله یکدیکرندن آیرلمشدر. وجه اول :
ذات الله و صفات الله دائر وارد اولان
آیات متشابهات استعاره‌ده عادت عرب
اوزره تأویله محتمل اولوب جنت وناری
وصفه واحوال آخرتی تفصیله دائر وارد
اولان آیات ایسه بویله دکلدر. بونلر بر
درجه‌یه بالغ اولمشدرکه آنلری تأویله احتمال
یوقدر. بناءً علیه بوبابده آنجق مصلحت
خلق ومنفعت ناس ایچون حقك نقیضنی
بالتخییل یعنی طوغری‌یه مناقض اولان
شیئی خیال ناسه بالالقا کلامی تلبیسه حمل
ایتمك احتمالی قالمشدرکه بوده منصب نبوتك
کندیسندن تقدس وتنزه ایده‌جکی شیلردندر.

وجه ثانی : مکانك جهتك صورتك يدوعين
کبی عضوك كذلك بر مکاندن دیکر مکانه
انتقـالك وبرشی اوزره اسـتقرارك حق
بار یده محـال اولديغنه ادلهٔ عقليه دلالت
ایتدیکی جهتله بونلرك حق تعالاده بولنمسنه
دائرشرفوارد اولان آیتلری تأویل ایلمك
واجب اولمشدر. اما وعد واخبار اولنان
امور آخرت قدرت الهيه‌ده محال اولمديغندن
آنلره دائر شرفورود ایدن نصوص قرآنيه
واحاديث نبويه‌يی ظاهرلری اوزره اجرا
وابقا واجبدر. اكر فلاسفه « ادلهٔ عقليه
صفات و احوال مذكوره‌نك حق بار یده
محال اولديغنـه دلالت ایتدیکی کبی حشر
اجسادك دخی محال اولديغنه دلالت ایتمشدر.
بناءً عليه حشر اجساده دائر اولان آیتلری ده

تأويل لازمدر » ديرلر ايسه بزده آنلردن
حشر اجسادك محال اولديغنه دلالت ايدن
ادلهٔ عقليه‌لريني اظهار ايتملريني طلب ايدرز.
فلاسفه‌نك بو مطلبی اثباتده ايكی مسلكلری
واردر . مسلك اول شودركه : ارواحك
ابدانه رجوعنی تقدير و فرض ايلمك اقسام
ثلثه‌دن خارج اولمز. برنجی قسم « انسان
بدندن عبـارتدر. بعض متكلمينك ذاهب
اولديغی كبی حيات دخی بر عرض اولوب
بدن ايله قائمدر. بالذات قائم وجسمده مدبر
نفسـك وجودی يوقدر. موتك معنـاسی
دخی حياتك انقطاعی ديمك اولوب انقطاع
حيات ايله‌ده هم حيات همده بدن معدوم
اولور. معادك معناسی ده حق تعالانك او
معدوم اولان بدن وحياتی اعاده ايتمسندن

عبارتدر » صورتنده‌در . ایکنجی قسم
« نفس موجود وبالذات قائمدر. بناءً علیه
نفس بعدالموت باقی اولوب زمان حشرده
بدن اوله رجوع ایده‌جك وبوده اجزای
بدنك بعینه جمعیله اوله‌جقدر» طرزنده‌در.
اوچنجی قسم ایسه « نفس بعد الموت باقی
قالوب حین حشرده بدن اول اولسون
بشقه‌سی اولسون بر بدنه ردوارجاع اولنه‌
جقدر. چونکه انسان ماده ایله دکل آنجق
نفس ایله انسان اولدیغندن ماده یه اعتبار
یوقدر » طرزنده‌در. ایمدی ارواحك
ابدانه رجوعنی تقدیر وفرض ایلمك اشبو
اقسام ثلثه‌دن بشقه بر صورت ایله ممکن
اولمیوب حال بوکه اقسام مذکوره نك
هپسی ده باطلدر . قسم اولك بطلانی

ظاهردر. زيرا بدن وحيات معدوم اولد-
قدنصكره بالفرض والتقدير بونلراحداث
وايجاد اولنسه‌لر بيله بواحداث و ايجاد
آنلرك عينلريني يعني تمامي تمامنه اولكي
هويتلريني تكرار اولميوب بلكه مثللريني
ايجاددر. اما « تراب بدن فاني اولمز. بناءً
عليه حيات اكا اعاده اولنور » دينورسه
بزده ديرزكه « هايدي فرض ايده‌لم كه
بدندن حاصل اولان ترابه حيات اعاده
اولنسون. فقط بوتقديرده برمدت كند-
يسندن حيات منقطع اولدقدن صكره تراب
بدن حي اوله‌رق عودت ايتمش اولور.
يوقسه معدوم اولان بدن حياتيله برابر
بعينه عودت ايتمش اولمز و بو جهتله اكا
معاد جسماني نامي دخي ويريله‌مز. چونكه

انسان ماده واجزای ترابیه‌سیله دکل بلکه
نفسیله انساندر. انسانك تغذیسی سببیله
اکثراجزاسی تبدل ایتدیکی حالده انسان
تبدل ایتمیوب اول عمرندن آخرعمرینه قدر
باقیدر. بناءً علیه روح ویاخود حیات معدوم
اولدقده بدندن حاصل اولان ترابه اعاده
اولنان روح وحیات اولکی روح وحیاتك
عینی اولمیوب بلکه مثلیدر. بونی برده
شویله ایضاح ایدهلم: جناب حق بدن
شجردن ویاخود بدن فرسدن ویا بدن
نباتدن حاصل اولمش بولنان ترابده برحیات
انسانی خلق و ایجاد بیوردقده بوخلق
وایجاد انسانك خلقت ابتدائیه‌سی اولدیغی
کبی بدن انساندن حاصل اولمش ترابده‌ده
بر حیات انسانی خلق وایجاد بیوردیغی

تقديرجــه بوايجاد دخی انســانك خلقت ابتدائيه‌سی اولور. اويله ايسه معاد دنيلن شی وجود ابتدائی ايله موجوددن واوده صفات حياته رجعت وانتقال ايليان ترابدن عبارت اولمغله معدوملك بعينه عودت ورجعتی عندالعقل محال قطعی حكمنی آلور. تكرار ايده‌لم كه انسان بدنيله انسان دكلدر. زيرا بعضاً بدن فرس انسانه غدا اولور وآندن ده نطفه خلق اولنور. بونطفه‌دن‌ده انسان حاصل اولور. حال بوكه بوكا « فرس انسانه منقلب اولدی » دنيله‌مز. چونكه فرس دخی صورتيله فرسدر. ماده‌سيله دكل. اوصورت فرس ايسه معدوم اولوب ماده‌دن بشــقه برشی قالمامشدر . ايمدی فرس ماده‌سيله دكل آنجق صورتيله فرس اولديغی كبی انسان

ده مادەسیله دکل آنجق نفسیله انسـاندر.
ایمدی شو بیانمزدن ثابت اولدیکه برنجی
قسمده تصویراولندیغی وجهله معادجسمانی
اومعنای ظاهریسیله باطلدر. ایکنجی قسمه
کلنجـه: بوده باطلدر. زیرا بدن میت
بالانحلال ترابه وصویه وبخـاره وهوایه
تحول ایدرك کائنـاتك هواسی و بخاری
و مائی ایله امتزاج ایلر. برحالده که آنی
بونلردن استخلاص غایت بعید اولور. اکر
قدرت الهیه‌یه اعتماداً بو استخلاص فرض
ایدیلور وجائز کوریلور ایســه بوحالده‌ده
شویله بر اشـکال باش کوسـترر: سز معاد
جسمانی‌یی زمان‌حشرده اجزای بدنك بعینه
جمعیله نفسك دخی او بدنه رد و ارجاعیله
تصویروتقدیر ایدییورسکز. زمان‌حشرده

جمع اولنه جق اجزا هانکی اجزادر ؟
اکر بواجزادن مقصد یالکز زمان موتده
بدنده موجود اولان اجزا ایسه الی ایاغی
برونی فلانی کسیك اولدیغی حالده وفات
ایدن کیمسه‌لرك ینه او یله کسیك اولدیغی
حالده اعاده اولنملری لازم کلور. بوایسه
مستقبحدر. باخصوص اهل جنت حقنده
بوحال اصلا لایق دکلدر. یوق اکر بو
اجزادن مقصد عمرك اولندن آخرینه قدر
بدندن انفکاك ایدن اجزا ایسه بواجزایی
اعاده ایکی وجهله محالدر. وجه اول :
بعض بلده‌لرده عادت جاریه حکمنده اولد-
یغی ودیکر بعضلرنده قحط وغلا زماننده
اکثریا وقوعه کلدیکی اوزره برانسان دیکر
انسانك لحمی ایله تغذی ایلدکده بونلرك

ایکیسنیده حشر متعذر اولور. زیرا مادهٔ واحده مأکولك بدنی اولدیغی کبی بالتغذی آکلك دخی بدنی اولدی. ایکی نفسی بدن واحده رد وارجاع ایسه ممکن اولەمز.
وجه ثانی : بوتقدیرجه جزؤ واحدهم بدنه هم قلبه هم ده آیاغه اعاده اولنمق لازم کلور. زیرا صناعت طبیه ایله ثابت اولدیغی اوزره اجزای عضویه‌نك بعضسی دیکر بعضسنك فضله ومادەسنی تغذی ایدر. مثلا جکر اجزا و مواد قلبیه‌یی تغذی ایدییور. سائر عضولرده بوحالده دوام ایلیور. بو حالده اعضانك جملەسنه ماده اولمش برطاقم اجزای معینه فرض ایدرز. ایمدی بواجزا هانکی عضوه اعاده اولنه‌جق. برده بو ایکنجی قسمدن شویله برمحال دها لازم

كليور. اكر بو ارض معمورەنك احوال
ظاهرەسنى بحق تأمل وتتبع ايدرايسەكز
كورر وبيلورسكزكه نهايتسز دورلردنبرى
بو ارض معموره مدفن اموات بنى آدم
اولمشدر. بناءً عليه كنديسنه دفن اولنان
موتالرترابه و بوتراب ده كنديسنده اجرا
ايديلن زراعت وسائره واسطەسيلەحبوبات
وفواكهه وبونلر دخى اغذيۀ حيوانات اولمق
صورتيله لحومه منقلب اولمش وبولحومده
انسانلر طرفندن اكل اولنەرق بدنلرينه
عودت ايلمشدر. اويله ايسه مواد مشهوده
وموجودەنك اكثريسى بدن انسان اولوب
ترابه وتراب دخى نباته ونباتده لحومه
ولحوم ده حيوانه و حيوان دخى انسانه
تحول ايتمكدەدر. ايش بومركزده اولنجه

باجمله اجزای بدن جمع اولنه‌رق نفسك
اکا اعاده اولنمسی نصل ممکن اولور ؟
اوچنجی قسمه گلنجه : بوده ایکی وجهله
محالدر. وجه اول : فلك قمرك آلت طر-
فنده یعنی بزم بوعالم دنیامزده کون وفسادی
قابل اولان موادعادتا متناهی ومحدوداولوب
بونلردن افتراق ایدن نفوس بشرایسه غیر
متناهیدر. بناءً علیه مواد مذکوره نفوس
بشره تکرار کفایت ایتمز. وجه ثانی: تراب
هپ او تراب حالنده ایکن نفس انسانی
اکا تعلق وآنده تدبیرایلیه‌مز. بلکه نطفه-
نك امتزاجنه مشابه برامتزاج ایله عناصرك
امتزاج ایتمسی لازمدر. هله اودون وتیمور
کبی شیلر بو تدبیری وبوتعلقی اصلا قبول
ایتمیه‌جکلرندن بدنی تیموروياخود اودوندن

تشكل ایتمش برانسانك اعاده اولنمسی ممكن
اولهمز. چونكه برشی آنجق اعضای بدنیه‌
سی لحمه عظامه اخلاطه منقسم اولدیغی وقت
انسان اولهبیلور. برده بدن ومزاج قبول
نفسه مستعد اولدقده مبادئ واهبه‌دن یعنی
فیاض مطلق طرفندن حدوث نفسه مستحق
اولور. یعنی بر بدن كندیسنه نفسك تعلقنی
قبوله مستعد اولدقده جانب فیاض ازلیدن
یكیدن برنفس احداث اولنوب او بدنه تعلق
ایدر. بناءً علیه معادك وقوعی تقدیرنده
بریسی نفس حادثه ودیكری نفس سابقه
اولمق اوزره بر بدنه ایكی نفسك توارد
وتعلق ایتمسی لازم كلور. بوایسه باطلدر.
اكر « نفس بر بدندن بعدالافتراق كندیسنی
قبوله مستعد اولان بر تدبیر ایله اشتغاله

رجوع ایده‌جکندن واو بدنده زمان حشرده
احداث اولنان بدندن عبارت بولنه‌جغندن
قبول نفسه مستعد اولان بو بدنك حدوثیله
یکیدن بر نفسك حدوثی لازم کلمز » دینور
ایسه بزده جواباً دیرزکه : بو عین تناسخ
دیمك اولوب تناسخك بطلاننه دلالت
ایدن دلائل و براهین بو مذهبك‌ده بطلاننه
دلالت ایلر.

البته دقت اولنمشدرکه حضرت امام
غزالی فلاسفه‌نك اوجله سرد ایلدکاری
ملاحظاته کندی طرفندن مدافعه‌یه باشلا-
مغی متعاقب بحث حشر جسمانی‌یه دائر اولان
آیات کریمه‌یی‌ده تأویله مجبوریت حاصل
اولمق ایچون اجسادك حشری امتناع عقلی
ایله ممتنع اولمسنی اثبات ایلمك لازم کله‌جکی

قضیه‌سنه واصل اولمغله حضرت امام فلا-
سفه‌نك بو بابده‌كی سوزلرینی‌ده جمعه لزوم
كورمش وایشته بولزوم اوزرینه بالاده‌كی
تفصیلاتی‌سردایلمشدر. تفصیلات‌مذكوره
اوزرینه اولان مدافعه‌سنی‌دخی بروجه آتی
ایراد ایلیور. دییوركه :

— بزار واحك ابدانه رجوع وعو-
دتلرینك اوچنجی قسمده تصویر اولندیغی
كبی واقع اوله‌جغنی اختیار وترجیح ایدرز.
یعنی « نفوس بذاتها قائم جواهردر وبو
نفوس بعدالموت باقی اولوب زمان‌حشرده
علی‌الاطلاق بدنلره ردوارجاع اولنه‌جقدر»
دیرز. زیرا نفوسك بذاتها قائم جواهر
اولملری وبعدالموت باقی قالملری شرعه
مخالف اولمیوب بلكه بوكا « فی‌سبیل الله

قتل اولنانلری اموات ظن ایتمیکز. بلکه
آنلر برحیات اولوب ر بلر ینـک عندنده
مرزوق اولیورلر » مألنده کی آیات قرآنیه
و ینه بو مأله قریب نجـه احادیث نبو یه
وارواحك صدقات وخیراتی وسؤال منکر
ونکیری تفهم و ادراکه متعلق شرفوارد
اولان اخبارسنیه دلالت ایتمشدر. برچوق
آیات دخی بعدالموت بعث ونشورك وحشر
اجسادك وقوعه کله‌جکنی صراحةً ناطقدر.
بوحشر اجسـاد ایسه نفسـك بر بدنه رد
وارجاعیله ممکندر. اما اوبدن ایستر بوبدن
اولسون ایستر دیکر بر بدنك مادهسـندن
تشکل ایتمش بولنسون وحتی ایستر ایسـه
یکیدن ایجـاد اولنـان برماده‌دن حصوله
کلسون. چونکه فلاسفه‌نك دخی اعتراف

ایتدکلری وجهله انسان آنجق نفسیله انساندر. بدنیله دکل. لذت وعقوبت ایسه نفسه عائد برکیفیتدر. اجزای بدن عمرك اولندن آخرینه قدر بالدفعات تبدل وتغیر ایلدیکی حالده نفس اصلا دکشمدیکندن بدنه اصلا اعتبار یوقدر. حشر جسمانی نفسك نصل اولور ایسه اولسون بر بدنه ردوارجاعیله ممکن اولنجه هر ممکن مقدور الٰهی اولدیغندن بوده مقدور الٰهیدر. اماسز ای فلاسفه « نفوس غیر متناهی اولوب مواد ایسه متناهی اولدیغندن موادموجوده نفوس بشره کفایت ایتمز. بناءً علیه حشر جسمانی ده ممکن اولهمز » دیمك ایستیورسکز. واقعا نفوس غیرمتناهیه اولور ایسه سزك بوسوزیکز طوغریدر. فقط نفوسك غیر

متناهی اولمسی محالدر. چونکه نفوسك عدم
تناهیسی قدم عالمه وعلی الدوام تعاقب
ادواره مبنی اولوب بز ایسه حدوث عالم
مسئله سنده آنی ابطال ایلمشزدر. قدم
عالمی اعتقاد ایتمیانلره کوره بدندن آیریلان
نفوس دخی محدود ومتناهی اولمغله مواد
موجوده دن اکثر دکلدر. اکثر اولدیغی
تسلیم اولنسه بیله الله تعالی یکیدن ماده
اختراعنه قادردر. بونی انکار ایسه الله
تعالانك احداث وایجاده قدرتی انکاردر.
برده سز بوصورتله حشرك وقوعنه تناسخ
نامنی ویره رك « تناسخك بطلاننه دلالت
ایلیان ادله وبراهین بونك دخی بطلاننه
دلالت ایدر » دیيورسکز. اسماده نزاع
یوقدر. شرعده واقع اولان برشیئی ولوکه

اوشى تناسخ اولسون تصديق واجبدر.
بز بو عالمده تناسخك وقوعنى انكار ايديورز.
يوقسه بعثى انكار ايتميورز. اما اكا تناسخ
تسميه اولنه‌جق ايمش. وارسون اولنسون.
برده سز « بر بدن ومزاج قبول نفسه مستعد
اولدقده مبادئ واهبه‌دن حدوث نفسه
مستحق اولور » ديورسكز. سزك بو
سوزيكز حدوث نفسك بالاراده دكل
بالطبع اولديغنه راجع اولوب بز ايسه
حدوث عالم مسئله‌سنده آنى دخى ابطال
ايلمشزدر. مع هذا بو سؤاله « عالمده
موجود برنفس بولنمز ايسه بدن ومزاج
ايشته او زمان مبادئ واهبه‌دن حدوث
نفسه مستحق اولور. اما اكر عالمده موجود
برنفس بولنور ايسه بدن و مزاج مبادئ

واهبه‌دن یکیدن بر نفسك حدوثنه مستحق اولمز » دیه برجواب دخی ویریلورکه بو جواب سزك مذهبکزه دخی موافقدر. « نه ایچون بونفوس موجوده قبل البعث والنشور ارحامده‌کی امزجه‌وابدان مستعده یه تعلق ایتمیورده حین حشرده بوعالمده‌کی امزجه وابدانه تعلق ایدییور؟ » دیه بر سؤال دخی ایراد اولنورایسه بوکاده شو یولده برجواب ویریلور: نفوس مفارقه‌نك بشقه درلو براستعداد اقتضا ایده‌جکی وبو استعدادك اسبابی ده آنجق حشرده تمام اوله‌جغی مأمولدرده آنك ایچون ! زیرا نفس کاملهٔ مفارقه‌نك بربدنه تعلقی ایچون شرط اولان استعداد ایله ابتداءً حادث اولان و برمدت تدبیر بدندن بالاستفاده

تکمل ایتمامش بولنان نفسك بربدنه تعلقی ایچون شرط اولان استعداد آره‌سنده فرق بولنمق هیچ‌ده بعید دکلدر. حق تعالی بو شروطی واسبابنی وبونلرك حضوروجود اوقاتنی هرکسدن دها زیاده‌بیلور. ایمدی تصویر اولندیغی وجهله معاد ممکن اولوب شرعده دخی وارد اولدیغندن آنی تصدیق واجب اولور.

حشر اجساده دائر اولان آیتلرك تأویلنی فلاسفه‌نك تحت مجبوریتده طوتملری ایچون امام غزالینك اولجه بونلره اسناد ایلمش اولدیغی ایکی‌مسلکدن بورایه قدر یالکز مسلك اول حقنده‌کی مناظرات سرد اولنمشدر. مسلك ثانی یه باشلامزدن اول شونی اخطاره لزوم کوریورزکه مبادیٔ

نصرانيتده سنت اوكوستن وسنت سير يل
كبي آباء كنيسائيه‌نك كريت ارضى رد ايچون
ايراد ايلمش اولدقلرى مدافعـات البته
قارئلرمزك خاطرلرنده بولنه‌جغندن بر آنلرك
نه‌قـدر جاهلانه وفنون عليهنـده خصمانه
اولدقلريني دوشونملى وبرده بوراده‌علماى
اسـلاميه‌نك حكما ايله يوروتدكلرى منا-
ظراتك برمناظرۀ صحيحۀ علميه‌يه نه‌درجه-
لرده موافق اولدقلريني نظر دقته آلملى‌ده
« نزاع علم ودين » دنيلديكى زمان منازعۀ
صحيحه‌نك اسلامدن ماعدا اديان ايله علوم
آره‌سنده ممكن اوله‌بيلوب حال بوكه اسلام
ايله علوم آره‌سنده نزاع دكل بلكه مسلك
واحده سـالك اولان ايكى عالمك مناظرۀ
صحيحۀ علميـه‌سى كبى بر مناظره موجود

اولديغنى اكا كوره حكم ايتملى . معادحقنده
دخى امام غزالينك اساساً حكمايه مخالفتى
اولميوب يالكز بعض جهات احترازيهٔ شر-
عيه يه مبنى فروعاً آنلرله مناظره ايتمكده
بولنديغنى اخطاره لزوم بيله يوقدر. زيرا
حضرت امام كنديسى اعتراف ايدييوركه
حشر ايچون نفوس بشريه يه برمتعلق اعتبار
اولنسونده او متعلق كرك شمديكى بدنلرك
عينى وكرك مثلى و ياخود بالكليه غيرى
اولسون. تقرب بركره بوصورتده حاصل
اولدقدن صكره منع مناظره اولنه جق نقطهٔ
ائتلاف كنديكنديسنه ميدانه چيقار.
بعدما حكمانك مسلك ثانيسنى امام غزالينك
نه صورتده بسط وتمهيد ايلديكنه نقل كلام
ايده لم . دييوركه :

— حشر اجسادك استحالەسنه دائر حكمانك سلوك ايتدكلرى ايكى مسلكك ايكنجيسى دخى بروجه آتيدر:

« بر حديدى يكيدن انسانك تلبس ايدەبيلەجكى ثوب منسوجه قلب ايتمك مقدور وممكن دكلدر. بلكه حديدى اوحاله كتورمك ايچون اجزاسنى كنديسنه عارض اولان بر طاقم اسباب واسطەسيله عناصره قلب ايتمك وبعده بوعناصرى ده جمع ايدرك اطوار خلقتده قطن صورتنه كتورنجەيه قدر دور ايتديرمك وآندن صكره قطنى ده ايپلك صورتنه وبعده اوايپلكى هيئت مخصوصه اوزره اولان نسج انتظام معلومنه قويمق لازمدر. بناءً عليه ترتيب مذكور اوزره شو اطوارده تحولسز تقلبسز اولەرق

حديدك پاموقدن معمول بر رو بایه قلبی
ممکندر دنیلور ایسه بوسوز محال عد
اولنور . بوراسی معلوم اولدقده دیرزکه
ای حشر اجساده قائل اولانلر! سزدییور
سکزکه زمان حشرده انسانك نفسی بربدنه
عودت ایده جك وبوصورتله انسان بعث
وحشر اولنه جق. اکر بوانسان محشورك
بدنی طاشدن ویاخود یاقوت وانجودن ویا
تراب خالصدن ایسه بدنی بونلردن بریسی
اولان شی انسان اولمز. چونکه برشی آنجق
عظام وعروق ولحوم واعصاب والیاف
واخلاطدن مرکب وشکل مخصوصی اوزره
متشکل اولمق صورتیله انسان اوله بیلور.
زیرا اجزای مفرده اجزای مرکبه یه تقدم
ایلر. بناءً علیه اعضا اولمدقجه بدن وعظام

ولحوم وعروق بولنمدقجه اعضا و اخلاط اربعه اولمدقجه شواغذيه‌دن متحصل مواد ومواد مذكوره اولمدقجه اخلاط اربعه وحيوا-نات ونباتات بولنمدقجه غذا وعناصر بولنمدقجه حيوانات ونباتات دخى حاصل اولمز. اويله ايسه بوذكر اولنان شيلر بولنمدقجه بدن انسان دخى بولنه‌مز. ايش بو مركزده ايكن «كن» خطابيله ترابك انسانه انقلابى نصل اوله بيلور؟»

امام غزالى اشبو مسلك ثانى يه دخى بروجه آتى جواب ويريور:

— بدن انسانك لحم وسائره‌دن تركب ايدرك انسان اوله بيلمسى ايچون بز شو بيان اولنان اطوارده ترقى و تقلب لابد ولازم اولديغنى تسليم ايلديكمز كبى برحديدك

ثوب منسوج اولەبیلمسی ایچون اطوار
مذکورەدە تقلب وترقینك لزومنی دخی
تسلیم ایدرز. زیرا بدیهیدرکە تراب تراب
اولدیغی حالدە بدن انسان اولەمدیغی کبی
حدید دخی حدید اولدیغی حالدە ثوب
منسوج اولەمز. لکن بز « بوترقیات
وتقلبات اطوارکثیرەدە اولدیغی کبی برآندە
دخی اولەبیلور » دیرز. مع هذا بزەیالکز
بعثك وقوعە کلەجکی بیلدیرلدی. اما بر
زمان طویلدەمی یوقسە برآندەمی بوراسی
بیان اولنمدی. بناءً علیه بوندە منازعە
یوقدر. بلکە منازعە ذکراولنان اطواردە
ترقی مجرد قدرت باری ایلەمی یوقسە اسبا-
بدن برسبب ایلەمی حاصل اولدیغی مسئلە-
سندەدر. عندمزدە بونك ایکیسی دەممکندر.

چونكه طبيعياتك مسئلهٔ اولاسنده اجرای
عاداته دائر كلام ايدلديكی اثناده ذكر
ايلديكمز وجهله وجودده يكديكرينی تعاقب
ايدن شيلرك بوامر تعاقبلری بطريق التلازم
اولميوب بلكه آنلرده خرق عادت جائزدر.
بناءً عليه وجودده يكديكرينی تعاقب ايدن
شيلر اسباب ظاهره سز دخی حاصل اوله
بيلورلر. فرض ايده‌لم كه بونلر آنجق اسباب
ظاهره ايله حاصل اولورلر. لكن سببك
سبب معلوم اولمسی شرط دكلدر. بلكه
خزائن مقدوراتده نيجه عجايب وغرائب
واردر كه بز آنلره مطلع اوله‌مامشزدر.
فقط مشهوداتدن بشقه بر وجود وسبب
اوله‌ميه‌جغنی ظن ايدنلر او عجايب وغرائبی
انكار ايدرلر. نصل كه بر طائفه سحر

وطلسماتی و معجزات و کراماتی‌ده انکار
ایدی ویریورلر. حال بوکه بونلر بزم مطلع
اوله‌مدیغمز بر طاقم اسباب غریبه ایله
ثابتدرلر. حتی مقناطیس ومقناطیسك
حدیدی جذب ایدیشنی بیلمیان بر انسانه
مقناطیسك بو خاصه‌سی حکایه اولندقده
درحال آنی انکار ایدرك « حدیدی جذب
ایتمك آنجق آنی ایپ کبی برشی ایله باغلایوب
چکمك صورتیله ممکن اوله‌بیلور » دیر.
چونکه عندالحس مشاهده اولنان جذب
بوندن عبارتدر. فقط صکره بو انسان فعل
جذبك قوهٔ مقناطیسیه ایله دخی حصوله
کلدیکنی مشاهده ایدنجه اکا تعجب ایدر
واو زمان عجایب قدرتی احاطه‌دن عاجز
وقاصر اولدیغنی اعتراف ایلر. ایشته بونك

كبی بعث ونشوری انكارايدن برملحده
قبرندن بعث اولنوب عجايب صنع الٰهی‌يی
كورنجه بوحاله تعجب وانكارسابقنه شديداً
ندامت ايدر. فقط حيفا كه بوندامت آرتق
كنديسنه فائده ويرمز. ايشته او زمان
« هذا الذی كنتم به تكذبون » خطاب
عزتيله توبيخ اولنور. بومسئله‌يی برده
شويله برتمثيل وايضاح ايده‌لم : برانسان
فرض ايدكزكه عاقل وذكی اولديغی حالده
نطفه‌نك مادهٔ انسان اولديغنی بيلميور.
ايمدی بوانسانه « اجزاسی متشابه ومتماثل
اولان يعنی ماهيت جهتيله يكديكرندن ذره
قدر فرقی اولميان شونطفه‌يی كوردكمی؟
نطفه‌نك ايشته بواجزای متشابهه‌سی رحم
مادرده لحم وشحم وعظام واعصاب وعروق

كبی بر طاقم اعضای متخالفه یه منقسم اوله رق
آندن مزاجده بر برینه مخالف یدی طبقه
دن مركب كوزو بر برلرینه مجاور اولدقلری
حالده رخاوت وصلابتده متفاوت لسان
و اسنان والحاصل فطرتده موجود دها
نیجه بدایع حصوله كلیور » دنیلسه شبهه
یوق كه بو آدمك شوسوزلری انكار ایتمسی
ملحدلرك بعثی انكارلرندن دها شدید اولور.
فقط بعده كیفیت خلقت انسانیه یی اوكر-
ندكده شوسوزلرك كافه سنی تصدیق وصنع
الٰهی یه تعجب ایدرك حیران قالور. ایشته
بونك كبی ملحدلرده قبرلرندن بعث اولنوب
قدرتده مركوز اولان عجایب و غرائب
كوردكلرنده حشرك شریعتده بیان بیو-
رلدیغی وجهله وقوعنی تصدیق ایدوب بو

حال غرابت اشتماله حیران اولوب بوندن طولایی
تعریفی ناقابل بر درجه‌ده خسرانده قالورلر.
اویله ایسه بعض انکار ایدن ملحدلر اسباب
وجودك حس ومشاهده اولنان شیلره
انحصاری قطعیاً معلوم اولمدیغنی بحق
تأمل وتفکر ایتملیدرلر. چونکه احیای
ابدان خصوصنده اومنکرلرك مشاهده ایتد-
کلری طریقدن بشقه برطریق دها بولنمق
بعید دکلدر. حتی بتون ذی روحلر فوت
اولوب زمان حشر دخی تقرب ایتدکده
نطفه‌یه مشابه بریاغمور نازل اوله‌جغی وبونك
اوزرینه حشر اجسادوقوعه کله‌جکی حقنده
ده* برخبر وارد اولمشدر. جائزکه بزم مطلع
اوله‌مدیغمز بویله برسبب دها اولسون ده
اجسادك انبعاثی ونفوس محشوره‌یی قبوله

اسـتعدادینی ایجاب ایلسون . بونی انکار
ایچون اسـتبعاد مجرددن بشـقه نه سـند
واردر ؟ خلاصه بروجه آتی اقسام ثلثه‌یی
وضعده عندالعقل بربعدیوقدر . قسم اول:
عالم یوق ایکن الله تعالانك موجود اولوب
بعده بو عالمی یاراتمش اولمسی . قسم ثانی :
جنـاب حقك ایلروده بر ایکنجی نظـام
جدید اوزره عالمی انشا وایجاد بیورمسی .
قسم ثالث : بوندن صکره دخی عالمی بالـکلیه
معدوم قلوب یالـکز کندیسنك باقی قالمسی .
چونکه ثواب وعقاب وجنت ونارك ابدیتنه
دائر نصوص شرعیه وارد اولمسه ایدی بو
اوچنجی قسم دخی ممکن ایدی . معاد جسمانی
ایکی مسئله اوزرینه مبتنیدر . آنلردن بریسی
عالمك حدوثی و بر حادثك قدیمدن جواز

حصـولی اولوب دیکری‌ده یا بلا اسـباب ویاخود اسباب غیرمعتاده ایله مسبباتی خلق و ایجاد مسئله‌سیدرکه بز آنلرك ایکیسنی‌ده موضحاً بیان ایلدك .

معاد بحثنده امام غزالینك کرك فلا-
سفه طرفندن وکرك کندی جانبندن ایراد ایلدیکی شیلر بوراده ختام بولدیلر. بوبابده ابن رشد دخی بروجه آتی مقابله‌ده بولنیور. دییورکه :

— نفس انسانی مباحثندن فارغ اولد-
قدن صکره امام غزالی فلاسـفه‌نك حشر اجسـادی انکار ایدر اولدقلرینی زعمـه باشلادی ایسـه‌ده حشراجساد مسـئله‌سی لااقل بیك سنه‌دنبری منتشراولدیغی وعلوم وفلسفه‌لری بزه انتقال ایدن فلاسـفه‌نك

مدتلری‌ده بیك سنه‌دن دها آز بولنمدیغی
حالده مذهبلرندن بحث اولنان بو فلاسفه‌دن
هیچ بریسنك حشراجسادی انکار ایدر
اولدقلری کورلمدی. زبوردن وبنی‌اسرائیله
منسوب اولان صحف کثیره‌دن تبین‌ایتدیکی
وانجیلده‌ده ثابت‌اولدیغی وعیسی‌علیه‌السلا
مدن دخی بالتواتر نقل اولندیغی وجهله
الك اول حشراجساده قائل اولانلر موسی
علیه‌السلامدن‌صکره‌کلن‌انبیای بنی‌اسرائیل
اولوب صابئیلر دخی بوکا قائل اولمشلردر.
ابومحمد حرم دیمشدرکه بو صابئیه شریعتی
اقدم شرایعدر. فلاسفه‌نك شرایعی تعظیم
و هرکسدن زیاده احکامنه رعایت ایتمش
اولدقلری کندی حال وشانلرندن بروجه
آتی تظاهر ایدر. شویله که: مجرد انسان

اولمق اعتباريله انسانك بقاى وجودينه
وسعادت خاصه يه بلوغ ووصولنه مداريكانه
وسبب مستقل اولان تدبير ناس وصلاح
معاش امرمهنى شرايعك هرشيدن زياده
حفظ وتعليم ايدر اولديغى عند الفلاسفه
معلومدر. زيرا آنلر بيلورلركه انسانك
فضائل اخلاقيه وفضائل نظريه وصنايع
عمليه يى تحصيلنده شرايعه تمسك ايتمسى
امرضروريدر. زيرا حيات انسان يالكز
دنياده صنايع عمليه ايله وهم دنياده وهم
آخرتده آنجق فضائل نظريه ايله وبوايكى
حياتده آنجق فضائل اخلاقيه ايله وفضائل
اخلاقيه دخى محضا معرفة الله ايله ومعرفة الله
ايسه مجرد عبادات وطاعات شرعيه يه تمسك
وامور آخرتى تذكر ومحرماتدن تجنب ايله ممكن

اوله بیلور . الحاصل آنلر بیلورلرکه عمله
متعلق اولان بالجمله احکام وشرایع مدنیتك
حصول ووجودنده لازم ولابد اولدیغی
و ضرورت حکمنی آلدیغی کبی اعتقاده
متعلق اولان احکام شرایع وازان جمله
سعادت وعقوبت آخرته قائل اولمق دخی
مدنیتك حصول وبقاسنده ضرورت و قطعیت
حکمنی آلمشدر. شرایعك هپسی ذات مبدئی
وافعالنده آز و چوق اختلاف ایدوب
معرفة اللهده ومعرفت صفات و افعالده
اتفاق ایتدکلری کبی معادك ده کیفیتنده آز
چوق اختلاف ایدوب فقط بعدالموت
وجود اخروی امرنده اتفاق ایتمشلردر .
بناءً علیه بالجمله شرایع سعادت آخرته ایصال
ایده جك افعالده یعنی بو مقوله افعالك

وجودنده اتفاق ایدوب شوقدرکه بوافعالی
تقدیر وتعیین خصوصنده اختلاف ایلمشلر
در. خلاصه فلاسفه قطعیاً بیلورلرکه شرایع
برطریق مشترك یعنی هرکسك اکلایه بیله‌
جکی براسلوب دلپسند ایله کافهٔ ناسی جانب
حکمتـه و طرف سعادته سـوق ایتدیکی
وبونکله برابر هم حکمانك مسلك مخصوصنه
تنبیه واشارت وهم ده طریقت مشترکه‌سنی
تعلیم وبیانه قصرعنایت بیوردیغی وفلسفه
ایسه یالکز تعلم حکمته لیاقت واهلیتی اولان
مسلك سعادتی تعلیم وتوضیح خصوصنـه
حصرهمت ایلدیکی ایچون شرایعه تمسـك
جمله‌یه واجبـدر. چونکه صنف خاصـك
وجودی وتحصیل سعادتی آنجق صنف عامه
مشارکت ایله تمام اوله‌بیله‌جکندن بوصنف

خاصك وجود وحیاتی وتحصیل سعادتی
ایچون تعلیم عمومی دیمك اولان شرایعك
لزومی ضرورت وقطعیت حکمنی آلمشدر.
تعلیم عمومینك بوصنف خاصه حال صباوت
وزمان طفولیتنده لزوم ووجوبنده کیمسه
نك شك وشبهه‌سی یوقدر. صنف مذکور
مسلك مخصوصنه نقل وترقی ایتدیکی زمان
ایسه ذهننی مشغول ایدن بعض نقاط شرعیه‌یی
استخفاف واستهزا ایتمیوب آنلری برحسن
تأویل ایله تأویل ایتمك وبوندن مقصود اولان
شیء صنف خاصی دکل عموم ناسی تعلیم اولد.
یغنی بیلمك واکر نقاط مذکوره‌ده شکنی
تصریح ویاخود آنلری انبیاء عظام حضرا.
تنك بیانلرینه مناقض ویوللرندن خارج
برتأویل ایله تأویل ایلر ایسه بالتکفیر منسوب

اولدیغی ملتده کفرك جزاسی نه‌ایسه او
جزا ایله مجازات کندیسنه واجب اولدیغنی
وبونکله برابر شرایع حقیقیه‌نك هپسی‌ده
حق ایسه‌ده زماننده بولنان شرایعك
افضلنی اختیار ایلمك وبو افضلك غیر افضلی
ناسخ اولدیغنی اعتقاد ایتمك صنف مذکور
ایچون لابد ولازمدر. فلاسفه‌نك شرایعی
هرکسدن زیاده تعظیم ایتدکلری و بروجه
معروض آنی قبول ایتمك کندیلرینه واجب
اولدیغنی بیلدکلری ایچوندرکه اسکندریه‌ده
تعلیم علوم وفنون ایله اشتغال ایدن حکما
کندیلرینه شریعت اسلامیه واصل اولدقده
درحال بالقبول اسلام اولدیلر. بنی اسرائیل
نزدنده موجود اولوب سلیمان علیه السلامه
نسبت اولنان کتابلردن ظاهر اولدیغی اوزره

بنی اسرائیلده دخی پك چوق حکما بولند-
یغنده شبهه یوقدر. دها طوغریسی ارباب
وحی اولان انبیا هپ حکیمدرلر. بونك
ایچوندرکه « هر نبی حکیمدر. هر حکیم نبی
دکلدر » قضیه‌سی اصدق قضایادندر. واقعا
هر حکیم نبی دکلدر. لکن « العلماء ورثة
الانبیاء » حدیثنه ما صدق اولان ذوات
آنجق حکمادر. هندسه کبی صنایع برهانیه-
نك مبادیسنده « مصادرات » و « اصول
موضوعه » اولدقده وحی وعقلدن اخذ
اولنان شرایعك مبادیسنده دخی بونلرك
بولنمسی اولویتله ثابتدر. وحی ایله اولان
هر شریعته عقل قاریشوب حتی ظاهری
عقله مغایر اولان جهتلرینی احسن صورتله
تأویل دخی ایتمش ایسه‌ده بوعالمده یالکز

عقل ایله برشریعت اوله‌بیله‌جکنی کیمسه
تسلیم ایتمامشدر. زیرا صرف عقل ایله
اولان شریعت هم عقل همده وحی ایله
اولان شریعتدن پك ناقصدر. بناءً علیه
بالجمله حکما « مبادئ عملیه‌نك یعنی اعماله
متعلق اولان شیلرك انبیایه تقلیداً اخذ
اولنمسی واجبدر » دیه اعتقاد ایتمشلردر.
چونکه عملك برهان وجودینه اعمال شر-
عیه‌دن حاصل اولان فضائلك وجودندن
بشقه بر یول یوقدر. یعنی فضائل مذکوره
او اعمالك واجب اولدیغنه برهان قویم اولوب
آندن بشقه برهان یوقدر. ایمدی بوندن تبین
ایتدی‌که بالجمله حکما شرایعده بو رأیی یعنی
انبیایه تقلید رأینی قبول ایتمشلر ومبادئ
ضروریه‌ده حکما نزدنده ممدوح ومقبول

اولان شیده عموم ناسی اعمال فاضله یه الك
زیاده تشویق و ترغیب ایلیان شیدر دیمشلردر.
تا که بو اعمال فاضله اوزره نشـأت ایلیانلر
آندن غیری اعمال اوزره نشأت ایلیانلردن
فضیلت جهتیله اتم اولسونلر. شریعتمزده
اولان صلات کبی که بزم بو صلاتمز جناب
حقك بیوردیغی وجهله شرایع سائره ده کی
صلاتلردن دهـا زیاده انسانی فحشـیات
ومنکراتدن نهی ومنع ایدر. بوده طهارت
واوقات واعداد و اوراد واذکار وسائره
کبی صلاتمزده شرط قلنان وفضائل اخلاقه
باشلیجه مدار اولان شیلر سببیله حاصلدر.
کذلك معاد حقنده بیـان اولنان اعتقـاد
دخی بو یله اولوب شرایع سـائره ده اکا
دائر اولان اعتقاددن دها زیاده انسانلری

اعمال صالحه‌یه سوق وتشویق ایلر. بونك
ایچوندرکه معادی امورجسمانیه ایله تمثیل
امور روحانیه ایله تمثیلدن افضلدر. نته‌کیم
جناب حق قرأن کریمنده « مثل الجنة التی
وعدالمتقون تجری من تحتها الانهار » بیور
دی ورسول اکرم‌ده برحدیث شریفنده
« فیها مالاعین رأت ولا اذن سمعت » وابن
عباس دخی « دنیاده نعم آخرتدن اسملردن
بشقه برشی یوقدر » دیدی. ایمدی بونلرك
هپسی‌ده اووجودك برنشئهٔ اخری اولوب
بووجوددن افضل اولدیغنه واوطورك بر
طور آخراولوب بوطوردن اعلا بولندیغنه
دلالت ایدر. صور جمادیه‌نك برطوردن
دیکرطوره منقلب اوله اوله نهایت هر برینك
برصورت مدرکه اولدیغنی ادراك واذعان

ایدن برعاقله بونشئهٔ اخرایی انکار ایتمك
لایق اوله‌مز. بونده شك ایدوب او نشئهٔ
اخرایی انکار ایدنلر شرایع وفضائلی ابطال
ایتمك ایسته‌ین اشقیادرکه آنلرده لذت حسیه
ایله تنعم وتذوقدن بشقه انسان ایچون هیچ
برغایت اولمدیغنی رأی واعتقاد ایدن زنا۔
دقه‌دندر. حال بوکه کرك اصحاب شریعتك
وکرك ارباب حکمتك جمله‌سی آنلری قتل
ایدر اولدقلرنده کیمسه شك وشبهه ایتمز.
غزالینك بوزنادقه‌یه مقابله ومدافعه‌ده
سویلدیکی سوزلربك کوزلدر. بونلره قارشو
شویله برمدافعه دها لازمدر: « نفس باقی
دکلدر. روزحشرده اعاده اولنه‌جق شیلر
ایسه بودنیاده‌کی روح وبدنك عینی دکل
مثلیدر. زیرا معدوم بعینه اعاده اولنه‌مز.

وبونك ایچون نفسك برعرض اولدیغنی سویلیان واعاده اولنه جق نفس وجسمك ده معدوم اولان نفس وجسمك عینی اوله جغنی اعتقاد ایلیان متكلمینك مذهبلری اوزره معاده قائل اولمق صحیح اولمز. چونكه بعد العدم موجود اولان شی واحد بالنوعدر. واحد بالعدد دكلدر.

حشر اجساد یعنی معاد مسئله سی حقنده ابن رشدك مقابله سی ده بوراده تمام اولدی. شو تفصیلاتی امعان ایله مطالعه بیورمش اولان قارئلرمز البته دوشونمشلردر كه حكما حشر اجسادی برصورت مطلقه اساسیه ده قبول ایلمش اولدقدن صكره طرفین میاننده سوزك بو درجه لره قدر اوزاتلمسنه حاجت دخی یوق ایدی .

باخصوص که امام غزالی بر عرض اولان
نفسه مابه القیـام اولەجق بر بدنك هر نه
صورتله اولورایسه اولسون قبولیله اکتفا
ایلدکدن صکره حکمایه دها زیاده اصرار
ایچون لزوم دخی قالماملیدر. فقط حکمانك
حشر مسئلەسنه جسمیتی ادخال ایتمك ایستەـ
ماملرینك بربشـقه سبب قویسی بولندیغی
کبی حضرت امام غزالی بربدن برجسـد
قبول ایتدیرمکی اصرارده دخی دیکر بعض
اسباب شرعیەیه استناد ایلمکدەدر. حکماـ
نك اسـتناد ایلدکلری سبب شـودرکه :
ادیان سماویەنك غیری ادیان قدیمەده امواتك
بو دنیادن مزاره کوتوردکلری اجسـادك
عینیله حشراولنەجقلری معتقد اولدیغی کبی
موسویت وعیسویته سالك اولان بعض اقوام

نزدنده‌ده بو اعتقاده پك شبیه اعتقادلر پیدا
اولدیغندن وحتی اسلامده بیله بعض افهام
ضعیفه اربابی امر بعثه همان عینیله بو معنایی
ویرمکه تقرب ایلدیکندن حکما فی الواقع
بر معاد بر آخرت و آنده حشر ونشر نفوس
قضیهٔ باهره سنی انکار ایده مامکله برابر
روحمزك ترك ایلدیکی قالبك عیننه عودتی
فرض وتقدیرده نقاط علمیه وفنیه‌جه بر
چوق محذورلر بوله‌رق مجرد او محاذیری
دفع ایچون حشرك روحانیتنی جسمانیتنه
ترجیحده بولنمشلردر. حضرت امام غزالی
حکمانك کوردکلری محذورلردن برچوغنی
آنلرك خلاصهٔ عقایدینی حکایه ایلدیکی
صره‌ده یازمش وبونلرك فناً نه قدر نازك
ومهم شیلر اولدقلرینه البته قارئلرمزدخی

دقت بیورمشدر . واقعا امام غزالی بو
محاذیری دفع ایچون برچوق ادله وبراهین
ایراد ایلمش ایسه ده بونلرك حکمایه سکوت
صحیحه الجا ایده بیله جکلرنده نظر واردر .
مثلا امام غزالی « وعد واخبار اولنان امور
آخرت قدرت الٰهیه ده محال اولمدیغندن »
دیه حشر جسمانی یه دائر اولان آیات کریمه نك
تأویلدن استغناسنی اثبات ایلدیکی حالده حکما
« قدرت الٰهیه مسئله سی بشقه وتحری
حکمت وحقیقت مسئله سی ینه بشقه در .
قدرت الٰهیه مسلم جهاندر . قدرتك تعلق
ایده میه جکی هیچ برشی اوله مز . اصل
مسئله بزم قدرت عقلیه مز مسئله سیدر .
درمیان اولنان برصورت قدرت عقلیه مزه
قریب اولمزایسه ایمان حقیقی ایله ایمانمز

ممكن اوله بيلورمی؟ » دیه جك اولورایسه‌لر حسن مقابله ایچون دها بشقه دلائل قویه یه احتیاج مس ایلر. مع هذا تکرار ایدرزکه امام غزالینك نفوس آخرت ایچون هر نصل اولورسه اولسون بر بدن موجودیتیله اکتفا ایتمسی حکمایی اصراردن دوشوره‌جك بر نقطهٔ ائتلاف اوله بیلمکده‌در. مثلا حکما « نارجهنم یاقیجی و اورایه القا اولنه‌جق اجساد بشر یانیجی اولدقلری حالده جهنمده مخلدیت نصل قابل اوله بیلور؟ اورایه آتیلان جسدلر یانارلر محو اولورلر کیدرلر. مخلدیتك امکانی ایچون یا او جسدلر بو جسدلردن ویاخود او نار بیلدیکمز ناردن بشقه درلو برشی اولمق لازم کلور » دیه بیلورلر. هله جسدلرك بو جسدلردن دها

بشقه درلو اوله بیله جکنی « کلما نضجت جلودهم بدلنا جلوداً غیرها » آیت کریمه سنی ایراد ایله اثبات دخی ایدرلر. زیرا آتشه آتیلان بر وجودك دریسی پیشوب یاندقدن صکره یرینه بر بشقه درینك بدل اولمسی بودنیاده کی اجساد ایچون تصور اولنور شیلردن دکلدر. بودنیاده کی اجسادمز دکل جهنمده حتی جنتده کی مخلدیت ایچون بیله مستعد دکلدر. اشبو جسد دنیویمز ینه تغذیات دنیویه ایله آنجق برزمان محدود ایچون دائم اوله بیلوب حیاتك دها زیاده سنه متحمل اوله میه جغی عندالاطبا متفق فیهدر. مکر که بعض مفسرین کرامك دیدکلری وجهله اغتذاء انحلال جهتندن جنتده کی اجساد بر توازن حاصل ایده لر ده مخلدیته

متحمل اوله‌لر. ایشته بو دخی ابدان واجساد
اخرویه‌نك ابدان واجساد دنیویه‌دن مطلقا
دها بشقه بر طبیعتده اولملرینی اقتضا ایتدیرر.
بو حاللر ایسه تماماً دکل ایسه‌ده ضمناً وقسماً
ینه بر تأویل صایله‌مزلرمی؟ والا حضرت
امام « نفوس مفارقه‌نك بشقه درلو بر
استعداد اقتضا ایده‌جکی و بو استعدادك
اسبابی ده آنجق حشرده تمام اوله‌جغی مأمو-
لدر » سوزینی وباخصوص « بو حشر اجساد
نفسك بر بدنه رد و ارجاعیله ممکندر. اما
او بدن ایستر بو بدن اول اولسون ایستر
دیکر بر بدنك ماده‌سندن تشکل ایتمش
بولنسون وایستر ایسه یکیدن ایجاد اولنان
بر ماده‌دن ظهوره کلسون » سوزلرینی نه
جسارتله سویلیه‌بیلور ایدی؟ حضرت امام

ابدان آخرتك ابدان دنیانك عینی اولمسی
ضروری کوریله‌میه‌جکنی بو وجهله قبول
ایلدکدن صکره حکما ایله آره‌لرنده همان
هیچ بر مخالفت قالمامش دیمك اولور. اما
بزم بو راده اجرا ایلدیکمز شو مقایسه‌یالکز
حکما وامام غزالی ایله ابن رشدك مناظره
لری آره‌سنده کی نقاط نظرك یکدیکرینه
قرابتنی کوسترمك ایچوندر. یوقسه بزم
کندی اعتقادمز بونلرك هیچ بریسنه
اشتراك جهتنده دکلدر. بزم کندی اعتقادمز
شودرکه: کافهٔ علومك یاردیمیله برابر بز
خلقت و نشأت اولامز اسرارینی بیله
عقلمزه تماميله صیغدیره‌میورز. نره‌ده
قالدی‌که نشأت اخرامز اسرارینی عقلمزه
صیغدیره بیله‌لم! بوایکی اوجك ایکیسی ده

حدود علومك خارجندهدر. سائر برچوق
مناسبتلر ايله شومسلك مخصوصمزى
قارئلرمزه خبر ويرمشزدركه حدود علوم
داخلنده بولنان شيلرى « بيلمك » انسان
ايچون ممكندر. حدودعلومك خارجندهكى
شيلرى بيلمك ممكن اولهميوب آنلره وحى
الٓهى وتعليم انبيا ايله « ايناڭمق » لازمدر.
حضرت الله ذوالجلال قرأن عظيم الشانده
نشأت اخرامزك نشأت اولامزدن دها
كوج اولمديغنى و خلقت اولايه قدرتنى
عقللردن حارج آثار ايله اثبات ايلمش بولنان
اول صانع حقيقينك خلقت اخرايه دخى
مقتدر بولنديغنى قرأن كريمك مواضع
متعددهسنده بيان بيورمش اولدقلرى كبى
بو بيانات ايله قناعت مؤمنانهده بولنهميوب

« من يحيي العظام وهي رميم » سؤالني ايراد
ايدنلره دخي « يحييها الذي انشأها اول مرة
وهو بكل خلقٍ عليم » جواب باصوابنيده
اعطا بيورمشلردر. مسئله علمه عائد اولميوب
ايمانه عائد اولديغنه كوره بزم ايچون شو
بيانات الٓهيه تأييد ايمانه كافيدر. بز بونك
خارجنده كي معانده يي هم جهل وهم مكا-
برهدن عبارت كوريرز. علممزك لاحق
اولمديغي برمسئله حقنده جهلاً مكابره يي ده
مسلكمزدن خارج طوتارز.

خاتمه

حدوث وقدم وفنا و بقاى عالم وبر
صانعه احتياج وياخود آندن استغنا ومبدأ
ومعاد وحشراجساد مسائل مهمه سنده

امام غزالی حکما حقنده ممکن اوله‌بیلن
اشتباهاتی کاملاً سرد ومقابله ومدافعه‌سنی
دخی ایراد ایلدکدن صکره کندی عندنده
بو نقاط نظردن فلاسفه‌نك تکفیری ممکن
اوله‌بیلوب اوله‌میه‌جغنه دخی نقل کلام ایله
دیورکه :

— اکر بر قائل چیقوب ده « سز
فلاسفه‌نك مذهبنی تفصیل ایلدیکز. عجبا
سز آنلرك کفرلرینه وبومذهبلرینی اعتقاد
ایدنلرك وجوب قتلنه جزماً حکم ویره‌بیلور
میسکز ؟ » دیرایسه بزده دیرزکه : اوچ
مسئله‌ده فلاسفه‌یی تکفیر ایتمك لازمدر.
برنجیسی قدم عالمه قائل اوللری و « جوا-
هرك هپسی قدیمدر » دیمه‌لری وایکنجیسی
انسانلردن صدورایدن حوادث جزؤیه‌یه

جناب حقك علمی محیط دکلدر سوزلری
و اوچنجیسی اجسادك بعث وحشرینی
انکار ایلملری قضیه‌لریدر. بواوچ مسئله
هیچ بروجهله اسلامه موافق وملایم کلمز.
بناءً علیه بو مسائلی اعتقاد ایدن کیمسه
بالخاصه حشراجساد حقنده‌کی خبرلرایچون
« انبیا بوسوزلری لمصلحةِ عوام ناسه تمثیل
طریقیله سویله‌مشلردر » دیه کذب انبیایی
اعتقاد ایدن کیمسه کبیدر. بو سوز کفر
صریح اولوب مسلمانلردن بر فرقه بو
اعتقادده بولنمامشدر. اما ذکراولنان اوچ
مسئله‌نك ماعداسنده وازجمله صفات الٰهیه‌ده
تصرفلری وآنده توحید اعتقاد ایتملری
کبی مسئله‌لرده فلاسفه‌نك مذهبی معتزله
مذهبنه قریبدر. کذلك فلاسفه‌نك تلازم

اسباب طبیعیه یه دائر اولان مذهبلری‌ده
معتزله‌نك « تولید » مسئله‌سنده صراحةً
ذکر ایتدکلری شیدر. الحاصل مسائل
ثلثهٔ مذکوره‌دن بشقه فلاسفه‌دن نقل
وحکایه ایلدیکمز شیلرك هر برینی اسلامدن
برفرقه نطق ایتمش وقبول ایلمشدر. بناءً
علیه فرق اسلامدن اهل بدعتی تکفیر
ایدنلر ذکر اولنان اصول ثلثه‌نك غیری
مسئله‌لرده فلاسفه‌یی تکفیر ایدرلر. فقط
بز صدددن چیقمیه‌لم دیه اهل بدعتی تکفیر
و آنلردن صدور ایدن شیلری تصحیح
و عدم تصحیح تفصیلاتنه قدر کیرشمکی
مناسب کورمدك. والله الموفق للصواب
ابن رشد دخی امام غزالی یه مقابلةً
دیبورکه :

— غزالی فلاسفه‌یی اوچ مسئله‌ده
تکفیر ایتدی. برنجیسی معاد مسئله‌سیدرکه
بز فلاسفه‌نك بومسئله‌یه دائر اولان رأیلرینی
یعنی بومسئله آنلرجه مسائل نظریه‌دن
اولدیغنی سویلدك . ایکنجیسی فلاسفه‌نك
« الله جزؤیاتی بیلمز » دیدکلری مسئله‌
درکه بز بو قولك ده اقوال فلاسفه‌دن اولمدیغنی
مبحث مخصوصنده سویلدك. اوچنجیسی
فلاسفه‌نك قدم عالمه قائل اولملری مسئله‌
سیدرکه بز آنلرك بو « قدم عالم » سوزندن
مقصدلری نه اولدیغنی و آنلرك بوسوزدن
قصد ایتدکلری معنی متکلمینك قصد ایتد-
کلری و آنك اوزرینه فلاسفه‌یی تکفیر ایلد-
کلری معنادن بشقه برشی اولدیغنی دخی
ایضاح ایتدك. امام غزالی تهافتنده « مسلما-

نلردن هیچ بر کیمسه حشر روحانی یه قائل
اولمدی » دیدی. حال بوکه بشقه اثرنده
دخی صوفیه نك حشر روحانی یه قائل اولد-
قلرینی سویلدی . دیمك اولدی که حشر
جسمانی یه قائل اولمیوب حشر روحانی یه
قائل اولانلر بالاجماع تکفیر اولنمدیلر .
بو حالده غزالینك فلاسفه یی حشر
روحانی یه قائل اولدقلری ایچون تکفیر
ایتمسی ومسلمانلردن هیچ بر فرقه نك حشر
روحانی یه قائل اولمدیغنی سویلمسی نصل
جائزاولور ؟ بوسوز کندیسی ایچون بر
تناقض دیمك دکلیدر؛ بوبحثه دائر اولان
سوزیمی بوراده کسمك وسویلدیکم سوز
لردن طولایی واقع اولان خطاوعصیانمدن
استغفار ایتمك طرفنی رأی والتزام ایتدم.

والله العظیم اکراهلیت ایله برابر طلب حق ضرورتی واهل اولمیان کیمسه‌نك بویله مسائل مغلقه‌یه جرأتی اولمسه ایدی بوبابده حرف واحدبیله تکلم ایتمزایدم. اومارم‌که جناب حق عذریمی قبول وخطالریمی فضل وکرمیله سترایلر. چونکه قصورلری عفو وخطالری سترایده‌جك آندن بشقه بررب دها یوقدر.

ابن رشدك خاتمه‌سی دخی شوندن عبارتدر. بز دخی عاجزانه دیرزکه: اکر مقصود فلاسفه‌یی تکفیردن عبارت ایسه بو مقصوده وصول یولنی بوقدر طولاشدیروب اوزاتمق نه‌لازم ایدی. فلاسفه انبیاء ذیشاندن هیچ بریسنه ایمانلرینی اقرار ایتمدیلرکه حتی تکفیرلرینه لزوم کورلسون. یالکز فلاسفهٔ

اسلامیه‌حسب الشرع خواجهٔ عالم صلی الله
تعالی علیه وسلم افندیمز حضرتلرینه ایمان
ایلدکلری کبی آنك کتوردیکی قرآن عظیم
الشان احکامنجه انبیا ورسل سالقه‌یه دخی
ایمان ایلدکلرندن فلسفه‌یی تشکیل ایدن
علومه شرع شریف ایله تطابقی درجه‌سنده
نظر حسن قبول حواله ایدرك مخالفت وقو-
عنده احترازی لوازم ایمانیه‌دن عدایدرلر.
حمداً ثم شکرا بورایه قدرویرلمش اولان
تفصیلاتدن بیله مرتبهٔ تحققه وارمش اولدیغی
وجهله علوم ریاضیه وطبیعیه کبی جدی
اولان دانش بشریعنی برطاقم اوهام وظنیات
عندیه‌دن ماعدا حقایق علمیه احکام قرآنیه‌یه
مغایر اولمق شویله طورسون بالعکس توصیهٔ
«وعلمنا» ایله توصیه وامر دخی ایدلدکلرندن

بين الاسلام فلاسفهٔ صحيحه وحقيقيه‌نك
وجودى قابلدر . ابن رشد بونلرك الك
اعلالرندن بريسى اولديغى كبى معتزله متصوفه
كراميه كبى فرق اسلاميه دخى برر فرقهٔ
فلسفيه عد اولنور. خوش على الاطلاق
فلسفه‌نك على الاطلاق اسلاميته عدم موافقتى
نقطه‌لرينى ايشته امام غزالى اوچدن عبارت
كوروب اويله كوسترمش وحال بوكه بو
اوچ نقطه‌ده دخى فلاسفه‌يه اصلا قصد
ايتمدكلرى بعض معنالرى اسناد ايتمدكجه
تكفيرك يولنى بوله‌مامشدر. مثلا « جواهرك
هپسى قديمدر » سوزندن فلاسفه‌نك مقصو
دى خلقت جواهر اولابده‌كى ارادهٔ ازليه‌يى
متعلقبدر. ديمك اولديغى حالده غزالى بو
سوزدن قصدلرى خالقدن استغنادر حكميله

آنلری تکفیره یوریمشدر. هله « حوادث جزؤیه‌یه جناب حقك علمی محیط دکلدر » سوزی حقیقیون فلاسفه‌یه افترای محضدر. آنلر بالعکس جبرکلی مسلکنه سالك اولد‌قلری ایچون تخطئه ایدلمیدرلر. علم الٰهینك عدم احاطه‌سنه ذاهب اولان دهریه ایسه حوادثك جزؤیسنه‌ده کلیسنه‌ده علم الٰهینك لاحق اولمدیغی ادعای باطلنده بولنورلر. آنلرجه عالمك خلقتی و بوخلقتده کی انتظام برتصادف نوعندن اولوب حرارت شمسك تراب راطبه اصابتی حالنده اوطوپراق درونندهکی تخملرك تنبت ایتمامسی قابل اوله‌مدیغی کبی بوعالمك تکونی دخی اویولده برایجاب واقتضای طبیعتدن عبارت بولنوب هیچ برکیمسه‌نك اثر صنعی ومحاط علمی

دكلدر. بوايسه يك قورى بردعوادن عبارت
اولوب اثباتى ايچون هيچ بر برهان اقامه
ايديله ميان لقلقيات عنديه دندر. هله حشر
جسمانى و روحانى امرنده انبياى ذيشانك
حشراجسادى تمثيل طريقيله سويلدكلرينى
درميانبدن تكذيب انبيايه انتقال ايتمك
امام غزالى ايچون موجب تأسف برتجاوزدر.
كرك آيات كريمه وكرك احاديث نبويه ده
طريق تمثيل بالكليه مسدودميدركه فلاسفه
نك بومسئله ده تمثيل ظننه دوشملرى تكذيبه
حمل ايدلمك درجه سنده مستبعدكورلسون.
« ان الله لايستحيي ان يضرب مثلاً ما
بعوضة فما فوقها » شهادت الهيه سى بو
مسئله ده فلاسفه نك امدادينه يتيشه جك
براهين قرأنيه دندر. بوراده دخى تكرار

ایدییورزکه شوایضاحاتی ویرمکدن مقصو-
دمز فلاسفه وامام غزالی وابن رشد آره-
سنده کی مناظره‌یی توضیح اولوب کندی
مسلکمزی بوصورتده سردواتیان دکلدر.
مسلك مخصوصمز علومك حدود مخصوصه
سی دائره‌سنده بیلنه‌بیله‌جك شیلری بیلمك
واوحدودك خارجنده اینانلمسی لازم کلن
شیلره ایمان ایتمك اولدیغنی خبر ویردك.
ابن رشد خاتمهٔ کلامنده و « اهل اولمیان
کیمسه‌نك بویله مسائل مغلقه‌یه جرأتی
اولمسه ایدی بوبابده حرف واحد بیله
تکلم ایتمزایدم » سوزیله حضرت امام غزالی
حقنده برکنایه‌ده بولنیور. حجة الاسلام
حضرتلری حقنده بویله برکنایه‌یی بزاصلا
تصویب ایده‌میز. حضرت امامك کندی

زماننده‌کی علومه علمی شامل ومحیط اولد. یعنی آثار کثیره‌سیله میدانده‌در. اولجه دخی برقاچ یرده اخطار ایتمش اولدیغمزوجهله ابوحامد حضرتلری عقاید فلاسفه‌یی غایت اینجه برالکدن اله‌مك وممکن اوله‌بیلن دقتی صرف ایلمك صورتیله شایستهٔ احتراز اوله‌بیله‌جك نقطه‌لری بوندن عبارت بولوب او وجهله کوسترمشدر. اما فلاسفه‌دن بر فرقه‌نك کلام و اعتقادینی دیکر فرقه‌نك کلام واعتقادینه قاریشدیرمق مسئله‌سنه کلنجه بوتخلیط مسائل یالکز امام غزالیده کورلمش شیلردن دکلدر. دها پك چوق بیوك آدملرده‌ده کورلمشدر. بونك سببی ایسه یونانیلر دنبری شرقیونه انتقال ایده کلن فلسفیاتی بیلماملری قضیه‌سی دکلدر.

بلکه او فلسفیاتك تاریخ تأسس وترقی
و انتقالاتی بزم شرقیون نزدنده منتظماً
وموضحاً مضبوط اولمامسیدر. مثلاارسطو
« مقانیق سه‌لست » یعنی میخانیقیت افلاك
مسئله‌سنده دوچار خطا اولمش دنیلورسه
بوسوز طوغری دکلدر. واقعا مسئله‌نك
بوکونکی صورتنه قیاساً ارسطومخطیدر.
اما کندی زمانه قیاساً مخطی اولمق شویله
طورسون بلکه خطایای قدیمه‌یی مصحح
اولدیغی محققدر. بو جهتلردن ابن رشد
سائر علمای شرقیه‌یه فائقدر. چونکه
اندلس رجالندن اولوب یهود و نصارادن
کتب قدیمهٔ یونانیه ولاتینه‌یه وقوف حاصل
ایدرك تاریخ علوم وفلسفه‌یی دهاطوغری
اوله‌رق اوکرنمشدر . علمای سائره ایسه

« فلسفه » دنیلدیکی زمان آنی مسلك واحد
دن عبارت ظن ایتمشلردر. شرایع موجو-
ده یه تابع اولمدیغی حالده علوم ایله اشتغال
ایدن ارباب کیاستك مبدأ کبی معاد کبی
مسائل حقنده سویلدکاری سوزلری هپ
مذهب واحد رجالنك اقوالیدر کبی تلقی
ایلمشلردر. بوایسه خطای فاحشدر. زیرا
فلسفه دنیلن شی مسالك عدیده یه منقسم
اولوب بونلر آره سنده کی اختلافات اوقدر
بیوکدرکه غزالی ایله فلاسفه آره سنده
موجود ینی بنا غزالینك کوستردیکی مباینتلر
مسالك فلاسفه مخالفتلرینه قیاساً هیچ
مرتبه سنده درلر. هم فلسفهٔ فلاسفه یی
شریعت احمدیه وحکمت اسلامیه درجه سنده
مکملدر دعواسنه کیم جرأت ایده بیلمشدر؟

البته فلاسفه‌نك حكمت اسلاميه‌يه قياساً بر
چوق نقصانلرى اوله‌جقدر. طرف حضرت
قرآندن وجانب نبى ذيشاندن اخبار بيورلد
يغى وجهله بز يعنى اسلام « آخرون سا-
بقون » اولمقله مشرفز. ورود جهتيله جمله‌دن
آخر وتكمل جهتيله جمله‌يه سابقز. حكمت
اسلاميه‌مز فلسفهٔ فلاسفه‌يه دكل آ شرايع
قديمه‌يه دخى فائقدر. اكمل كلدكده كامل
ساقط اولمق قواعد طبيعيه دن اولمسيله
حكمت وشر يعتمز شرايع سالفه‌يى ناسخ
اولديغى كبى حكمت سالفه‌يى دخى ناسخ اولمق
ضروريدر. آنلردن هانكى شيلر حكمت
وشريعتمزه موافق ايسه باقى ودكل ايسه
زائل ومنسوخدر. مع هذا تاريخ علوم
وفلسفه انتظام مطلوبى درجه‌سنده پيشگاه

تتبع وتدقيقه چكيلورايسه فلسفه‌دن اولسون شرايعدن اولسون متقدمينك تربيهٔ نوع بشر خصوصنده خدمات عظيمه‌سی مرتبهٔ تحققه واره‌رق حقيقت پرستانی كنديلرينه منتدار ايتمامك قابل دكلدر. دوشونمليدركه اشرف واكمل خلايق اولان نوع بشر نه خالقنی نه آنك مخلوقنی طانيميه‌رق بهميت عاديه منزله‌سنده خذلان ايچنده سركردان ايكن آنلرك فكر ونظرينی حجرشجر مقوله‌سی معابـد مظنونه ومخيله‌دن خالق كائنـات اولان حق سبحانه وتعالی جانب معنويسنه جلب واعلا ايليان فلاسفه اولمشلردر. آنلردن لقمان كبی بعضلرينك نبوت ويا ولايتلرنده بين العلما اختلاف اولديغی نظر دقت واهميته آلنمليدر. ارسطو كبی فلاطون كبی فيثاغور

كی حكمت الٓهیه‌نك رؤسای مذاهبی خالق
تعالی وتقدس حضرتلرینی تأملات حكمیه‌
لریله ایلك دوشونوب شاكردلرینه تعلیم
دخی ایلمشلردر. هم او زمانلركه ارض
فلسطینده جناب كلیم الله بونجه معجزات
باهره ایله بنی اسرائیلی طریق حقه بالارشاد
آنلرایسه آلتون بوزاغی یه طاپمق وآندن
صكره كلن انبیای بنی اسرائیله درلو اذالر جفالر
ایلمك ایله مشغول ایكن آق دكزك ممالك
شمالیه‌سنده فلاسفه تنزیه و تسبیح الٓهی
درسنی تعمیم ایتمكده بولنمشلر ایدی. بونجه
خدمات مهمه‌یه مقابل معلمین مشار الیهمدن
بیك بشیوز ایكی بیك سنه صكره كلن
وحكمت اسلامیه سایه‌سنده كوزلری وبینلری
تنور ایلیان مدققین اسلامیه بونلر حقنده

بوله بوله هم ده مقصودلری اولمیان معانی یی
اسنادایده ایده اوچ درت خطا بوله بیلمشلر
ایسه چوقمیدر؟ حکمای مشار الیهم شو
درسخانهٔ حکمت اسلامیه یه یتشمك نعمتنه
نائل اولسه لرایدی عجبا بوخطالرنده اصرار
ایدرلرمی ایدی؟ بزجناب مرتضانك (کرم الله
وجهه ورضی الله عنه) «من علمنی حرفاً فقد
صیرنی عبدا» حکمت جلیله سنه بالاتباع نوع
بشره حرف واحد دکل حروف بی عد تعلیم
ایلمش بولنان اوحقیقت پرستان حکمایه دائما
سروفر بردهٔ جیب شکران اولمغی ذمت قدر
شناسی یه مترتب بر بورج عدایلر.

عفا الله عن سیئاتنا و عن سیئاتهم
و اصلحنا الله آمین.

﴿ التنجی باب ﴾

﴿ طبیعت عالمه دائر نزاع ﴾

درایه‌ر اشبو التنجی ابك مباحثنی بر وجه آتی خلاصه ایلیور :

هیئت عالمه دائر توراتك و یردیکی خبرلر — ارضك دوز برسطح اولدیغی — جنت وجهنمك موقعلر ینك تعیینی — معلومات فنیه ایله ارضك کریتی — جسامت ارضك تعیینی — جملهٔ شمسیه‌ده ارضك موقعیله جملهٔ مذکوره‌نك اجرام سائره‌سیله مناسبتی — اوچ سیاحت عظیمه — قرستوف قولومب واسقوده غاما وماجلالان — دور ارض

سیاحت بحریه‌سی — بر درجه‌نك مساحه‌سی
وحرکت رقاص ایله کریت ارضك تعیینی —
قوپرنیقك کشفیاتی — تلسقوپك ایجادی —
غالیله‌نك انکیزیسیون محکمه‌سنه جلب واحضاری —
مومی الیهك محکومیتی — کنیسایه غلبه —
جمله شمسیه‌نك جسامتی مساحه‌یه سعی وغیرت —
زهره‌نك مروریله قطر شمسك تعیینی — کرهٔ
ارضك وآنك اوزرنده انسانك کوچکلکی —
هیئت عالمك بیوکلکی حقنده برفکر — ثوابته‌نك
اختلاف مناظری — کثرت عوالمی برونونك
اثبات ایدیشی — مومی الیهك انکیزیسیون
طرفندن اعدامی .

درایه‌ر مواد مذکوره‌نك بسط
وتمهیدینه مباشرتله دیبورکه :

— شمدی مسائل مهمهٔ فلسفیه‌نك اوچنجیسی
یعنی طبیعت عالم حقنده علم ایله دین آره‌سنده
ظهور ایدن نزاعدن معلومات ویره‌جکم .
اسرار طبیعتی انتفاده کیرشمکسزین یالکز
سطحیجه عطف اولنان برنظر بزه ظن ایتدیرکه

دنیامز بر دوز یردر . کوکلر دخی قبه کبی
ارضك اوزرینی اورتمکده وبرکرهٔ هوا اوست
طرفده بولنان صولری آلت طرفده بولنان
صولردن تفریق ایده‌رك شمس قمر وکواکب
سائره دخی شرقدن غربه طوغری ارض غیر
متحرکه‌نك اطرافنده آهسته آهسته حرکت
ایلمکده وکندی کوچکلکلریله ارضدن دها
اوفاق بررشیٔ ناچیزاولدقلرینی ارائه ایلمکده‌در.
انسانك اطرافنده بولنان مخلوقاتك هیچ بریسی
اهمیت وشرفجه انسانه مساوی کوریله‌مدیکندن
بوحاله نظرله هر شیئك استفادهٔ بشر ایچون
خلق اولندیغی یعنی کونشك کوندوزلری وآیك
دخی کیجه‌لری انسانی تنویر ایچون یاراتلدیغی
ظن ایتمکه مساعده ویرلدیکی اعتقاد اولنمشدر .
ادیان موجوده‌نك یکدیکریله مقایسه‌سی علمی بزه
کوستریورکه ترقیات ذهنیه‌مز ادوارندن
بعضلرنده طبیعت عالم حقنده‌کی فکر ومعلوماتمز
بوندن عبارت ایدی . واقعا مدنیتك مبادیٔ
صبح انشراقنده دنیانك هر طرفنده هر ملتك

اعتقادی بو ایدی . بو اعتقادلر علومه کوره
منقسم اولوب جغرافیایه عائد اولان جهتی کرهٔ
ارضك مرکز عالم اولمسندن عبارت بولندیغی
کبی علم احوال بشریه اعتقاد دخی خلقت
کائناتدن مقصد اصلی واساسی انسان اولمق حیثیتیله
انسان مقاصد خلقتك غایتیدر دیه کوستر یلوو
ایدی . بو فکرلر بو اعتقادلر اویله علی العمیا
ولا قیدانه برصورتله کلی و یرمش شیلر اولیوب
جناب حقك آره لق آره لق بشریته لطفاً عنایت
بیوردیغی الهامات اساسی اوزرینه مؤسس
بولنان عقاید کنیسائیه نك مبنای حکمتی دخی
بونلردن عبارت ایدی . هپ بو الهاماته بالابتنا
جملهٔ عقایده ضم وعلاوه اولنیور ایدی که «کوك»
دیدیکمز متبدل قبه اوزرنده «جنت» دنیلن
ابدیاً منور برسعادت دائمه محلی واردر . اوراسی
قرارکاه الهی اولوب ملائکه ومأمول ایدلدیکنه
کوره بعدالممات انسانلر دخی اوراده اجتماع
ایدرلر . کذلك یرك التنده دخی ابدیاً مظلم
وابدیاً جای عذاب الیم اولان بر یر بولنوب

بو دخی فنا انسانلرك قرارکاهیدر . ایشته
کور یلیورکه نظر مشاهده مزدن مستور اولان
معنویات عالمی شو کوزمز اوکنده کورونن
عالم صوری وظاهری ایچنده بولنیور دیه اعتقاد
اولنیورایدی . بنای عالمه دائر اولان بو اعتقادلر
اوزرینه برخیلی ادیانك اساسی وضع اولنمشدر .
بناءً علیه برچوق منافع مادیه دخی بو اعتقادلرك
محافظه سنه مربوط قالوب منافع مذکوره ایسه
عقاید مذکوره یی محافظه امرنده قتل نفوس
درجه سنده جنایاتی کوزه آلدیرتمش وارضك
سمانك تعیین موقعی مسئله سیله بین المخلوقات
انسانك جمله یه تفوقی مسئله سنه طوقونمق مسا ـ
عده سنی کیمسه یه ویردیرمامشدر . فقط بو یولده کی
افکار واعتقاداته اعتراض ایدلمسی قابل منع دکل
ایدی . انسان بومسئله یه دائر دوشونمك قدرتنی
پیدا ایدر ایتمز ارضك مسطح بر میدان اولدیغی
حقنده کی تأميناته اعتراضدن کیرو طوره مدیلر .
کیمسه شبهه ایده مزکه بو کون کوردیکمز کونش
دون کورمکده اولدیغمز کونشك عینیدر .

شمسك هر صباح افق شرقيه عودتى بزى
دوشونمكه اجبار ايدركه شمس كيجه دنيانك
اوته طرفنده مستور ايدى . بو ايسه جهت
مذكورەده ابدياً ظلماتك حكمفرما اولديغى
حقندەكى اعتقاد ايله ائتلاف ايليه‌مز . بناءً
عليه ارضك كريتى خيالى آزچوق وضوح ايله
انسانك ذهننه كلى ويرر . ارض سمت قدممزه
طوغرى الى غير النهايه اوزانوب كيده‌مز . زيرا
بديهيدركه كونش او جهتى ياروب كچه‌مز .
بر آلتنده بيوك بر چاتلاق وياخود دليك كبى
برشى بولنوب اورادن كچه‌ميه‌جكى محققاتدندر .
زيرا هركون افق شرقى اوزرنده بشقه بر
نقطه‌دن طلوع ايتمكده‌در . باخصوص كه اجرام
سائره دخى تحت الارض متخالف استقامتلر ايله
متحركدرلر . بناءً عليه سمت قدممزده دخى
سمت رأسمز كبى برفضا موجوديتنى قبول ايتمك
لازمدر . صكره‌دن اكلاشيلان بوحال ايله الهام
الهيدن اولمق اوزره كتب توراتيه‌يه يازيلان
خبرلرك بيننى تأليف ايده‌بيلمك ايچون قوزما

اندیقو پلوستك « طو پوغرافیای نصرانی » نام
اثرنده بیان ایلدیکی مسلك کبی بعض مسالك
ایجاد اولنمشدر . بز بونلردن اولجه بحث
ایلدك . قوزما فرض ایلیورایدی که دوز اولان
ارضك شمال طرفنده عظیم بر طاغ بولنوب
اقشام غروب زمانی کلدکده شمس آنك
آرقه طرفنده چکیلورده کیجه دخی بوصورتله
حاصل اولور . غایت اسکی بر زمانده خسوف
وکسوف قواعدی کشف اولنمش ایدی . خسوف
قمر کوسترییور ایدی که ارضك کولکه‌سی دائما
مدوردر . بونقطه‌دن کریت ارضی استنتاجه
قدر اولان مسافه بر خطوه‌دن عبارتدر . هر
وضعیتنده بر مدور کولکه براقان برجسم مطلقا
کری اولملیدر . بوکون جمله‌مزه بدیهی وآشکار
اولان اسباب سائره دخی بونتیجهٔ حکمی تقویه
ایلمشدرلر .

اهمیت علمیه‌دن عاری ایسه‌ده هیچ
اولمزایسه برلطیفه اولمق ایچون شوراجغه
علاوه ایلرزکه :

— ارضك كريتى اليوم عموم نوع بشر نزدنده محققات قطعيه‌دن اولمق اوزره قبول ايدلمش اولمقله برابر حالا بعض كيمسه‌لر بونك خلافنى ادعا ايتمكده‌درلر .

« بن نه‌يم ؟ » سرنامه‌لى اثرمك ١٠٠ نومرولى صحيفه‌سنده آرتق بداهت درجه‌سنه‌وارمش اولان برشيئى تكرار اثباته چالشمق لزومسزلغنى تعبير و تمثيل ايچون بويله برشيئى اثباته چالشمق كريت ارضى يكيدن اثباته چالشمق درجه‌سنده عبث اوله‌جغنى درميان ايدن برازوقت صكره انكلتره‌ده برشخص عجيبك وفاتى غزته‌لرده اوقومش ايدك كه بوشخص ارضك كريتنى بروجهله ذهننه صيغديره‌مامقده ايمش . بتون عمرينى بو حقيقتى رد و ابطال مساعيسيله امرار

ايلمش. كنديسى ارباب ثروت و حيثيتدن
اولوب يانندە هر كيم «كرۂ ارض» ديرايسە
حدتلنوب آنى شديداً تكدير ايلر ايمش.
تصادف غريبە باقملى كە شمدى شوسطرلرى
يازارايكن دخى مطبوعات عثمانيەمز صحايفندە
ارضك كريتى عليهندە بر بحث موجوددر.
اسماعيل فريد بك نامندە برذات ارضك
كريتى حقيقتنى رد ايلە مطبوعات عثمانيەيە
مقالەلر درج ايتديرمكدەدر. فقط بديهيدركە
نە انكلترەدەكى مراقلينك ونەدە ممالك
عثمانيەدەكى مدعينك اليوم بداهت درجەسنە
وارمش بولنان بو حقيقتى ردەچالشملرندن
هيچ برنتيجە منتظر دكلدر. سوزى ينە
درايەرە ترك ايديورز. ديوركە:

— مع هذا شكل ارض طاندقدن صكرە

دخی اجرام سائره اوزرنده کی تفوقنه خلل کتور . لمامشدر . ظاهر حالده اجرام سائره نك کافه سندن پك چوق زیاده بیوك کوروندیکندن آنی یالکز مرکز عالم اولمق اوزره تصور ایدلمکله قالمیوب تکمیل عالمك آنجق ارضدن عبارت اولدیغنی تخیله قدر وارلمق طبیعی ایدی . ارضه نسبتله اجرام سائره هیچ منزله سنده عد اولنیور ایدی . ارضك کریتی ثابت اولمسندن تولد ایلیان نتایج اکرچه افکار کنیساشیه یی زیاده سیله متأثر ایلمش ایدیسه ده ارضك مساحه سندن تولد ایده جك اولان نتایجه نسبتله قضیه نك بوجهتنده کی اهمیت پك آز ایدی . سطح ارضدن بر درجه لك مسافه یی مساحه ایلدکدن صکره تکمیل حجم ارضی اولچمك دخی قابل اوله جغنی اکلایه بیلمك ایچون هندسه نك یالکز مبادیسنی بیلمك کفایت ایلر . پك اسکی زمانلرده بوصورت مساحه یه موفقیت حاصل اولمش بولنمسی محتملدر . فقط مساحه نك نتیجه سی نسیان ایچنده غائب اولمشدر . سیه ن ایله اسکندریه آره سنده بومساحه یی اراتوستن

تکرار ایلدی . بو « سیه‌ن » مصره تابع بر مملکت اولوب مدار سرطانك آلتنده فرض اولنور ایدی . حال بوکه سیه‌ن ایله اسکندریه عینی نصف النهار آلتنده بولنمدقلرندن آره‌لرنده‌کی مسافه دخی « مساحه » دکل آنجق تخمین اولنمشدر . آندن ایکی عصر صکره پوزیدونیوس بویله بر عملیاتی اسکندریه ایله ردوس آره‌سنده تکرار ایلدی . قانو پوس نام کوکب ردوسدن باقلدیغی زمان تمام خط افق اوزرنده کورینه‌رك اسکندریه‌دن باقلدیغی زمان ایسه یدی بچق درجه یوکسلور ایدی . بودفعه دخی ایکی نقطه آره‌سنده‌کی مسافه آنجق تخمین ایدیلوب مساحه ایدیله‌مامشدر . زیرا ایکی نقطه‌نك آره‌سی دکزدر . نهایت خلیفه مأمونك بریسی بحر احمر کنارنده ودیکری مزوپوتامیانك کوفه نواحیسنده ایکی مساحه‌یه نصل موفق اولدیغنی حکایه ایلمش ایدك . اشبو ترصداتك نتیجه‌سی قطر ارضك یدیدن سکز بیك میله قدر جسامتی اولدیغنی کوسترمشدر . جسامت ارضك بویله تخمینی اوله‌رق

تعيينی كائنات ایچنده كرۀ ارضك حائز اولديغی اهميتی وقدر واعتبار و حيثيتی تقليله وحتی بالكليه بيله محوه ميل ايتمكله كنيسا ار بابنجه بو مساحه‌لرك بو حكملرك نتايج تأثيری بيوك اولدی . اوچنجی عصر ميلادی اواخری رجالندن واسكندريه مكتبی منسوبلرندن سيساملی آريستارقك تدقيقاتی بو حاله ياردیم ايلدی . شمسك وقمرك مسافه وجسامتلرينه دائر يازديغی كتابده بو مسئله‌نك حلی ايچون مراجعت ايلديكی اصولی تعريف ايدركه بو اصول ناتمام ايسه‌ده پك دقيقدر . موسی اليهدن بر خيلی عصر مقدم فيثاغور طرفندن بر اصول كتورلمش ايدی . بو اصوله كوره شمس عالمك مركزنده بولنه‌رق سيارات سائره بر محرك مستديره تبعيةً آنك اطرافنده دونمك لازم كليور ايدی . مراتب تقربلری دخی اولا عطارد بعده زهره ثالثاً ارض رابعاً مريخ خامساً مشتری وسادساً زحل اولمق اقتضا ايديور ايدی . بونلرك هر بری شمس اطرافنده سير وحركت ايتمكله برابر كندی محورلری

اوزرنده‌ده برر حرکت یومیه اجرا ایلیورلر د‌ه
تصور اولنیور ایدی . سیسه‌رونك قولنجه
نیسه‌تاس دقت ایتمش که کرهٔ ارض کندی محوری
اوزرنده دونیور دیه قبول ایدیله‌جك اولسه اجرام
سائره‌نك حیرتبخشا اولان سرعت سیر وحرکتلر -
ینك موجب اولدیغی مشکلاته محل قالمیه‌جقدر .
ظن اولنور که آریستارقك اسکندریه کتبخانه‌سنده
بولنان آثاری قیصر روم زماننده ایقاع ایدیلن
حریق اثناسنده ضایع اولمشلردر . مومی الیهك
آثارندن بزه واصل اولان اثر یگانه‌سی شمس
وقمرك جسامت وبعدلرینه دائر اولدیغنی خبر
ویردیکم اثر یدر . آریستارق مسلك فیثاغوری‌یی
قبول ایلمش ایدی . زیرا شمسك عقللره حیرت
ویرن بعدینی طانیدیغی کبی بو بعددن جسامتنك
دخی حیرتبخش عقول اوله‌جغنی استخراج ایلمش
ایدی . شمسك مرکز عالم اتخاذندن عبارت بولنان
بو اصول کرهٔ ارضك مرتبهٔ عظمتی تنزیل ایدرك
بعدما اکا التی سیاره‌نك بریسی اولمقدن عبارت
بولنان بر مرتبه تعیین ایلیور ایدی . فقط آر -

يستارقك علم هيئته ايتديكى خدمت بوندن عبارت دكلدر . زيرا ارضك حركتى اجرامك كوزه كورونن مواقعنى حس اولنه بيله جك قدر تبديل ايده مديكنه دقت ايدرك اجرام مذكوره نك بزه كونشدن دها پك چوق زياده اوزاق اولدقلرينى ده استدلال ايلمشدر . بناءً عليه لاپلاسك ديديكى كبى جهانك وسعت عظيمه سى حقنده بين القدما الك طوغرى برفكر پيدا ايدن آر يستارق اولمشدر. كورمشدركه مسافات اجرامه قياس ايديله جك اولور ايسه ارضك كائناته نسبتى برنقطه منزله سنه اينوب كذلك كورمشدركه سمت رأسمزده فضاى بى نهايه ايله اجرامدن بشقه برشى يوقدر . فقط مواقع سيارات حقنده آريستارقك افكارى قدما طرفندن قبول اولنمدى . بطلميوسك « سنتاقس » نام كتابنده بيان ايلديكى اصول عند العموم ترجيح اولندى . او زمانلر فزيق يعنى حكمت طبيعيه هنوز ترقى ايتمامش ايدى . بطلميوسك مسلك فيثاغوريه ايتديكى اعتراضلرك بريسى ده شو ايدى كه اكر ارض متحرك اولسه هواى نسيمى ايله اجسام خفيفه يى آرقه

طرفنه طوغری براقوب کندیسی کچر کیدر .
بناءً علیه بطلمیوس ارضی محرك سیاراتك مرکزینه
قویوب صره سیله قمر عطارد زهره شمس مریخ
مشتری وزحلی آنك اطرافنده دوندردی. ساتور-
نك محرکندن صکره اجرام ثابته فلککنك موجود
اولدیغنی حکم ایلدی . بریسی شرقدن غربه
ودیکری شمالدن جنوبه طوغری متوالی اولان
دیکر ایکی کرهٔ متبلرهٔ صلبه یه کلنجه یه قدر بونلر
یالکز اودوقسوس نام حکیمك خیالندن عبارت
اولوب بونلرایله بطلمیوس اصلا اشتغال ایتمدی.
ایشته کوریلیورکه بطلمیوسك اصولی ارضك
مرکز عالم اتخاذندن عبارت بر اصول ایدی .
عالم ایچنده اوته دنبرو حائز اولدیغی اهمیتی
ینه ارضه ترك ایدرك بناءً علیه نه خرستیان ونه ده
مسلمان پیشوایان دینك اعتراضلرینه اوغرا-
مدی. مومی الیهك شهرت عظیمه سی ومیخانیقیت
افلاك حقنده کی او بیوك کتابنده کوستردیکی
مهارت سایه سنده کندی مسلکی ایکنجی عصر
میلاددن اون بشنجی عصر میلاده قدر بیك درت

يوز سنه‌يه قريب دوام ايلدی. بومدت عظيمه‌نك
الك بيوك قسمی خرستيانلر نزدنده ماهيت
الٓهيه‌نك تعيينی كبی مسائل وحكومت كنيسائيه‌يه
نائليت كبی منازعات ايله اسراف ايدلدی . آباء
كنيسائيه‌نك حكملری وبتون حقايق علميه‌نك
توراتده مندرج اولدينی حقنده خلقك حسن
اعتماد واعتقادی تحريات فنيه اربابنی مأيوس
ايلديلر. بعضاً علم هيئته دائر برمسئله‌يه جزوئجه
اهميت ويريله‌جك اولور ايسه او مسئله سنت
اوكوستن وياخود لاقتانس كبی پاپاسلردن برينك
برسوزيله حل ايديلی ويره‌رك آثار فلكيه‌يی
تدقيقه لزوم بيله كورلمزايدی. علوم كنيسائيه‌نك
علوم عاديه‌يه رجحانی اوقدر بيوك ايدی كه
خرستيانلق بيك بش يوز سنه دوام ايلمش
اولدينی حالده خرستيانلر ميانده بر دانه‌جك
اولسون اهل هيئت يتشمامشدر. بو خصوصده
مسلمانلر دها ايی حركت ايلمشلردر. آنلرك
تدقيقات علميه ايله اشتغاله باشلاملری ٦٣٨ سنهٔ
ميلاديه‌سنده اسكندريه‌نك فتحيله يعنی حضرت

پیغمبرك وفاتندن التی سنه صکره بدأ ایدرك ایکی عصردن آز برزمان ظرفنده یونان قدیم حکماسنك کتابلریله انسیت پیدا ایلمشلر وآثارمذکورهنك قدرینی تقدیره موفق اولمشلردر. اولجه دیدیکمز وجهله مأمون خلیفه ایمپراطوراوچنجی میشل ایله عقد ایلدیکی معاهده اقتضاسنجه بطلمیوسك سنتاقسندن برنسخهیه نائل اولمش ایدی. بونسخهیی فی الحال عربجهیه ترجمه ایدرك ترجمهٔ مذکوره عرب منجملری ایچون دستور العمل حکمنی آلمش ایدی. بو اساسدن حرکت ایدرك برچوق مسائل مهمهیی حل ایلمشلر ایدی. قطر ارضی اولچمشلر ونجوم مرئیهنك قاتالوغنی یاپوب برنجی جسامتده بولنانلرینه اسملر دخی تسمیه ایلمشلر ایدی که الیوم یاپیلان کرهٔ سمالرده حالا بو اسملر محافظه ایدلمکدهدر. سنهٔ شمسیهنك مدتنی تعیین و انکسار ضیا اصولنی کشف ورقاصلی ساعتی ایجاد واجرام سماویه اضوائنك انتقالی مقیاسنی اکمال وشعاعات ضیائیهنك هوای نسیم ایچنده کی انحنالرینی تفهم وشمس وقمرك هنوز

افق تحتنده ایكن فوق الافق طلوع ایلمش كبی
كورونملرینك اسبابنی بیان وكرهٔ ارضك ثخننی
بالتخمین تخميناً اللی سكز بیك مترو قدراولدیغنی
اتیان ایلمشلر ایدی. الحاصل اقشام وصباحك
وآلاجه قرا كلقلرینك اسباب فزیقیه‌سنی واجرام
سماویه ضیالرینك صورت جریاننی تعیین ایدرك
اوروپاده ایلك رصدخانه‌یی بونلر بنا اتمشلر
وترصدات واقعه‌لرینك اك چوغنده اوقدر
اصابت كوسترمشلردركه یكی ریاضیونك اك
ماهرلری آنلرك حساباتنی قبول اتمشلردر .
لاپلاس « مسلك عالم » نام كتابنده باتانینك
محرك ارضده اولان خروج عن المركز تقلیلاتی
حقنده‌كی غیرقابل اعتراض براهینی ایراد ایلمكده
وابن یونسك دخی منطقة البروجك میلانی حقنده‌كی
مباحثیله زحل ومشترینك عدم تساویلری مسئله‌
سنه دائراولان مباحثنی نقل اتمكده‌در . عالمك
وطبیعت عالمك حل مسائلی امرنده مسلمان منجملر-
ینك ایتدكاری خدمتك یالكز بر قسمی همده
پك كوچك قسمی بونلردر. بومدت ظرفنده

خرستیانلغك مستغرق اولدیغی ظلمتا ویله برظلمت
کثیفه ودوچار اولدیغی جهالت اویله برجهالت
غلیظه ایدی که اشبو مسائل علمیه نصرانیتك
امورنده بیله اولمیور ایدی. بومدت ظرفنده
نصرانیتك اعتنا واهتمامی کلیسالرده تصاویره
ایدیله جك عبادات ایله اعزهٔ کنیسائیه نك فیوضاتنه وبونلر یدیله ظهوره کلن خوارق وکراماته
وخسته لر اوزرنده موفق اولدقلری معجز کارانه
تداویلره منحصر قالیور ایدی.

شوراجغه علاوه ایده لم که:

— واقعابالآخره وباخصوص سکسان
یوز سنه دنبری کنیسا اربابی دخی علوم
ریاضیه وطبیعیه ایله اشتغاله باشلایه رق
بونلر حقنده کی معلوماتلرینی پك زیاده
ایلرویه کوتورمشلر ایسه ده کرك تداوئ
امراض وکرك سائر خوارق پرستلك
یولنده کی غیرتلری دخی الدن براقه مامشلردر.

بیکلرجه سنه‌لردنبری اویولده تربیه‌ایلمکده
بولندقلری اهالینك الجاآتنه اتبـاع ایله
بوطریقی دخی توسیع ایلمکده‌درلر. بونك
برچوق نتـایجی اولوب آنلرك الك پارلا-
قلرندن بریسی ایسـه فرانسـه‌نك غرب
جهتنده یکرمی اوتوزسنه‌دنبری ییلدن ییله
اهمیتی آرتمقـده بولنان « لورد صویی »
نام منبعـدر. بو صویك اورایه مخصوص
اولان برتصویر مریم فیوضـاتیله آنادن
طوغمه کورلرك کوزلرینی آچدیغی وآنادن
طوغمه دیلسزلره‌ده قدرت کلام ویردیکی
و منزوللری مسـکینلری تداوی ایلدیکی
والحاصل خاطر وخیـاله کلن وکلمیان کافهٔ
امراضه فی‌الحال شـفا ویردیکی حوادثی
بتون اوروپا وآمریقایی طولدیرمش اولد-

يقندن سنوی اوچ درت یوز بیك زیارتجی
بورایه کلمکده وبوصورتله حاصل اولان
میلیونلرجه فرانق دخی رومایه کیتمکده‌در.
واقعا کیدنلر میاننده یوز بیکده بیك
نسبتنده اولسون اعمالرك کوزلری صاغرلرك
قولاقلری دیاسزلرك دیللری آچیلمقده
وسائر یضلر شفا بولمقده اولوب حال
بوکه اوروپانك دینسزطاقمی بوکبی احواله
امکان تصور ایده‌مدکلرندن بوخوارقك
حیله‌سنی کشف واثبات یولنده کتابلر
یازمقده‌درلر. کنیسا اربابی برزماندنبری
علوم ریاضیه وطبیعیه‌یه قویولمش اولمقله
برابر بونلرعلیهنده‌کی خصومتلری دخی
هنوز بر دوام اولوب علوم مذکوره‌نی
تحصیللری آنلرحقنده‌کی قبولکارانه حسن

اعتقادلرندن دكل بلكه كندى حكمت
كنيسائيه‌لرينى علوم مذكوره‌يه قارشو مدافعه
مقصد وغيرت نصرانيه‌سى اوزرينه‌در.
بوغيرتك آثارى آره‌لقده بركره يك تحف
برصورتده ميدانه چيقمقده‌در. انك صكره‌كى
تخلق دخى مشهور « ره‌وو ده دوموند »
نام مجموعه‌نك صاحبى موسيو برونتيه‌ر
طرفندن كچن سنه « علومك افلاسى »
سرنامه‌سيله مجموعهٔ مذكوره‌يه درج اولنان
مقاله‌در. بو آدم حدذاتنده غايت مقتدر بر
صاحب قلم اولوب بر آره‌لق رومايه كيده‌رك
حشمتلو پاپا حضرتلرينك حضورينه چيقمش
وزيارت سببيله عقايد نصرانيه‌سنى تجديد
ايلمش ايدى. يازديغى مقالهٔ مفصله‌ده
« علوم » دنيلن شيئك حقايق مطلوبه‌دن

بیکده برینی بیله اوکرتمکدن عاجز بولندیغنی
بیان ایله بونلره ایدیله جك رغبته فیوضات
کنیسائیه نك فدا ایدلمامسی لازم کله جکی
ادعاسنده بولنمشدر. بویله برادعایه بتون
اوروپا شاشمش و « قاتولیك کلیساسی
طوغریدن طوغری یه کندی نامنه سویلیه
مدیکی سوزلری بویله کلیسادن خارج ذواته
سویلتمك ایله برشی قازانه مز » دیه یوز
لرجه مقاله لر ایله ذکر اولنان ادعایه مقابله
اولنمش ایسه ده مطلوب یالکز بویله برادعایی
اورته یه قویمق اولدیغندن اکا قارشو ایدیلن
مقابله لر ارباب کنیسایی مأیوس ایلیه مامشدر.
بوندن صکره سوزی ینه درایه ره حواله
ایلیورز. دیورکه :

— نصرانیت عالمنك بوقیدسزلغی اون بشنجی

عصر میلادینك نهایتنه قدر دوام ایلدی . حتی
او زمان بیله علومه طوغری برجهد وغیرت
مقدمه‌سی کورلیور ایدی . علوم ایله اشتغاله
لزوم کوسترن اسباب تحریات علمیه مراقندن
بشقه شیلر ایدی . اورته‌ده بر رقابت تجاریه
مسئله‌سی بولنوب قریستوف قولومب وواسقوده
غاما وباخصوص فردیناند ماجلان کبی اوچ کمیجی
کریت ارضی قطعیاً مرتبهٔ تحققه ایصال ایده -
بیلدیلر . اوروپای غربی ملتلرندن آسیای شرقی
تجارتی ید انحصارلرینه آلمش اولانلر ایچون
بو تجارت اوته‌دنبری ثروت عظیمه اکتسابنه
مدار اوله کلمش ایدی . ازمنهٔ متوسطه‌ده بو
تجارتك انحصاری ایتالیای علیا النده بولنوب
مراسلات تجاریه ایکی یولدن اجرا اولنور ایدی .
بریسی شمال جهتندن بحر سیاه وبحر حزر یولی
اولوب آندن اوته طرف ایچون دخی کاروانلر وساطتنه
مراجعت ایدیلور ایدی . دیکری جنوب جهتندن
سوریه ومصر وبحر عرب لیمانلری طریقی ایدی .
شمال یولنك مرکز ابتدائیسی جنوه و جنوب

يولنك‌ده وندیك شهری ایدی. محاربات صلیبیه
اثناسنده وندیك کمیجیلری نقلیات عسکریه ایله
ذاتاً ثروت عظیمه قازانمشلر ایدی. وندیکلیلر مصر
وسوریه حکومات اسلامیه‌سیله حسن مناسبتلرینی
محافظه ایلدکلرندن اسکندریه و شامده برر
قونسلوس اقامه ایتملرینه مساعده اولنیوردی. گرچه
برطاقم مسائل سیاسیه بوممالکتلرده حادثات مهمه
ایقاعندن خالی دکل ایسه‌ده امور تجاریه ینه
رواجده بولنیور ایدی. فقط شمال طریقی یعنی
جنوه‌لیلرك طریق تجارتی ترك وتاتار اقوامنك
اورالری استیلاسیله قپانمش ایدی. بو حالده شرق
طرفنده جنوه تجارتی یالکز تدنی ایله قالمدی
بالکلیه محو اولمغه تقرب ایلدی. افق مرئینك
پیشگاه انظارده رسم ایلدیکی دائره وبو دائره‌نك
دکزه کومولورجه‌سنه تباعد مرئیسی وکمیلرك
انکینه طوغری آچلدقجه بالتدریج آچاله‌رق تکنه
ودیرکلرینك غیبوبتی کریت ارضی قبوله بحریونی
ذاتاً تقریب ایلمکده ایدی. فلاسفهٔ قدیمه ایله
عرب منجملرینك آثار قلمیه‌سی دخی بو فکری

بتون اوروپاده یاعقده ایدیسه‌ده فکر مذکور
پاپاس طاقمی طرفندن خصومتله تلقی ایدلمکده
ایدی . جنوه تجارتی محوه تقرب ایلدیکی زمان
بعض مشهور کمیجیلرینك عقلنه کلدی که اگر
دنیا یووارلاق ایسه کندی مملکتلری تجارتنی تکرار
جانلاندیرمق ینه ممکن اوله‌جقدر . زیرا سپته
بوغازندن چیقان برکمی اطلانتیق دکزینی اوکنه
قاته‌رق کیده کیده مطلقا هندستانه واصل اوله‌
جقدر . بوایسه تجارت ایچون برمنفعت عظیمه
حصوله کتوره‌جکدر . چونکه اجسام ثقیلهٔ
تجاریه‌یی سیاحت بریه مصارف کثیره‌سنه دوچار
اولمقسزین کمیلره یوکلتوب بحراً کوتورمك ممکن
اوله‌جقدر . بو فکرك طمعلاندیرمقده بولندیغی
کمیجیلرك بریسی‌ده قرستوف قولومب ایدی .
قرستوف قولومب کندیسی حکایه ایدیورکه
کندی نظر دقتنی بوجهته جلب ایدن شی ابن
رشدك تألیفاتی اولمشدر . فقط دوستلری
میاننده توسقانالی نامنده بر فلورانسه‌لی وار
ایمش که علم هیئتی تماميله تحصیل ایدرك کریت

ارض طرفداری اولدیغنی آچیقدن آچیغه بیان
ایلر ایمش . قرستوف قولومب جنوه‌ده پك آز
تشویقات کورمش . املنی موقع اجرایه قویمق
ایچون پرنسلرك معاونتنی برقاچ سنه استرحامده
بولنمش . لکن بو تشبثده مغایر دیانت اولان
شیلر اسپانیا پاپاسلری طرفندن درمیان اولنه‌رق
سالامانقاده عقد اولنان بر قونسیل تشبث مذ-
کورك علیهنه بر حکم ویرمشدر . قرستوف
قولومبك تشبثی خرستیانلغه مغایر اولدیغنی آباء
کنیسائیه آثاریله اثباته لزوم کورلمش ایدی .
سن قریسوستوم سنت اوکوستن سن ژه‌روم
سن غره‌غوار سن بازیل سنت آمبرواز کبی آباء
کنیسائیه‌نك آثارندن بعض سوزلره مراجعت
ایدلمش ایدی . حتی اعمال رسل وانجیل وتوراتلره
وارنجه‌یه قدر مراجعت ایدلمش ایدی . آخرالامر
قرالیچه ایزابل طرفندن نائل تشویق اوله‌رق
وپالوسده تجارت ثروتیله مشهور اولان پنزون
فامیلیاسندن بعضلری ده بو مقصده التحاق ایلد-
کلرندن ١٤٩٢ سنه‌سی اغستوسنك اوچنجی

کونی پالوس لیمانندن اوچ کوچك کمی ایله
قرستوف قولومب باد بانکشای عزیمت اولدی .
قرال فردیناند طرفندن تاتارستان قاآننه یازلمش
برمکتوب ایله بر خریطهٔ جغرافیه و برده کرهٔ
مسطحه یی حامل ایدی که بونلر توسقانللیده بولنان
برخریطه وکرهٔ مسطحه اوزرینه یاپلمشلر ایدی .
۱٤۹۲ تشرین اولنك اون برنجی کیجه سی نصف
اللیلدن براز اول کمیسنك باش طرفندن برضیا
کوروندی که ایچه اوزاق اولقله برابر بوضیا
متحرك ایدی . اوچ کمیدن بریسی ایکی ساعت
صکره برطوب آته رق قره یه وصولی اعلان
ایلدی . او صباح کونش طوغار ایکن قر-
ستوف قولوب یکی دنیایه آیاق باصدی . اوروپایه
عودتنده هر کس قانع اولدی که قرستوف
قولومبك واصل اولدیغی یر آسیا قطعه سیدر .
بوحالده شو سیاحت قرستوف قولومبك کریت ارض
اساسی اوزرینه مؤسس ومبتنی بولنان اصول
قوزموغرافیه سنی تصدیق ایتدیرمش اولدی .
قولومب واردیغی یرك آسیا اولدیغنه تمامیله

قانع اولوب مزاره دخی بواعتقـاد ایله کیتدی.
فقط بعدما آز وقت ظرفنـده اجرا ایدیلن بر
چوق سیاحتلر آمریقانك اطراف سواحلنی تعیین
ایلدیلر. بالبوآ نام قپودانك اجرا ایلدیکی سیا-
حتدن صکره جنوب دکزی دنیلن بحر اکبر
بولننجه حقیقت اکلاشیلوب توسقانللی وقولومبك
خطالری تحقق ایلدی. زیرا بونلر اعتقاد ایدییورلر
ایدی که غرب جهتندن اوروپا ایله آسیا ارهسنده کی
مسافه ایتالیا ایله کینه کورفزی آرهسنده کی مسا-
فه‌دن زیاده دکلدر. قرستوف قولومب ایسه بو
سیاحتی دفعاتله اجرا ایلمش ایدی. برنجی سیا-
حتنده براقشام اوزری آسور اطه‌لری میاننده
قوروو اطه‌سنك ایکی بچق درجه شرق طرفنده
بولنورایکن قولومب دقت ایلدی که پوصله‌سنك
ابره‌سی براز غرب طرفنـه طوغری منحرف
اولمقده‌در. کمیسی ایلرولەدکجه بوانحراف آرتمقده
اولوب حال بوکه اشـبو انحرافلری ایلك کورن
کندیسی ده دکل ایدی. فقط انحراف مذکورك
منقطع اولدیغی نقطـه‌یی ایلك بولان کنـدیسی

اولدی. عودتنده عینی عجیبه تکرار واقع اولدی
لكن بو دفعه بر صورت معكوسه‌ده واقع اولدی. غرب
طرفنه طوغری اولان انحراف آز آز آلا بالاده
بیان اولنان نصف نهار التنه کلدکده اوراده
ابره طوغریجه شمالی کوستردی. قولومب بوندن
استنتاج ایلدی که انحراف واقع اولمیان خط بر
خط ثابت جغرافی اولوب بوده نصف کرهٔ شرقیه
ایله نصف کرهٔ غربیه آره‌سنده برحددر. پاپا
التنجی علکساندر ۱۴۹۳ سنه‌سی مایسنده امضا
ایلدیکی بول (پاپالرك امر عمومیسی) ایله بعدما
بو خطك اسپانیول و پورتکیز ممالکی آره‌سنده ابدیاً
حد فاصل اولمسنی امر ایدرك بو بابده حکومتین
آره‌سنده اوته دنبری موجود اولان مناقشه‌یه
بو صورتله ختام ویردی. دها صکره‌لری کور-
رلدی که بو خط شرق طرفنه طوغری تبدیل مقام
ایدییور. ۱۶۶۲ سنه‌سنده لوندره دائرهٔ نصف
نهارینی تعیین ایدن خط بو خط ایدی. پاپانك بولی
موجبنجه پورتکز ممالکی بو خطك شرق طرفی
اولوب اوصره‌ده پورتکز حکومتی مصرلی بعض

یهودیلردن خبر آلدیکه آفریقا سواحلنی طولا۔
شمق و آنك منتهای جنوبنده واقع برونیطولا۔
شوب اوته طرفه کچمك ممکندر. واسقوده غامانك
قوماندا سی التنه ویریلن اوچ کمی ١٤٩٧ سنه‌سی
تموزینك طقوزنجی کونی یوله چیقوب سنهٔ مذکوره
تشرین ثانیسنك یکرمنجی کونی برونی طولاشه‌رق
١٤٩٨ سنه‌سی مایسنك اون طقوزنجی کونی‌ده
هندستان سواحلنده کائن قالیکوت لیمانـنه واصل
اولدیلر. پاپا طرفندن ویرلمش اولان بول مقتضا
سنجه شرقه طوغری وقوع بولان اشبو سیاحتده
کشف اولنان ممالك پورتکزلرك اولمق لازم کلد۔
یکندن هند تجارتی آنلرك اولدی. امید برونـنه
قدر واسقوده غامانك سیاحتی همان طوغریجه
جنوبه طوغری وقوع بولمش ایدی. اواثنـاده
کورلدیکه قطب یلدیزی کیتدکجه آلچالمقـده
اولوب خط استوایی کچدکدن صکره بالکلیه
کورلمز اولدی. ینه بو اثناده جنوب طرفندن بشقه
بر طاقم کواکب کورلـکه باشلادیکه بونلرك بر
طاقمی غایت کوزل ثوابت جمعیتلری تشکیل ایلیورلر

ایدی. بونلر نصف کرهٔ جنوبی کواکبی ایدیلر.
بو حاللرك هپسی‌ده کریت ارضی اثباته یاردیم
ایلیورلر ایدی.

شوراده درایه‌رك سوزینی برازکسه‌رك
طرفمزدن شو سوزی درمیانه لزوم کو-
ریورزکه :

— کشفیات جغرافیه تاریخنه دائراوله‌رق
پروفسور درایه‌رك بوراده اعطا ایلدیکی
تفصیلاته « نزاع علم ودین » دن عبارت
بولنان بر مسئلهٔ اساسیه‌ده لزوم کورلمیه
بیلور. حتی بوعدم لزوم خاطرمزه کلدیکی
زمان بوندن مقدم اسکندرکبیرك فتوحاتی
کبی برتاریخ عسکری یه لایق اولان تفصیلا-
تنی طی ایتمش اولمقلغمز دخی برلکده
خاطرمزه کله‌رك بوتفصیلاتی‌ده طی ایتمك
لازم کلوب کلمیه‌جکنی دوشونمش ایدك.

نه قدر اولسه هپ ترقیات علمیه یه عائد
خصوصاتدن اولمسیله برابر بالآخره کشفیات
مذکوره نك كنيسا اربابی طرفندن نصل
بر نظر خصومتله تلقی اولندیغنی موازنه یه
دخی مدار اوله جغی ایچون درایه رك بو
سوزلرینی قطع ایتمیه رك صره سیله ترجمه
ایلمه‌ك لزومنی تسليم ایلدك . ايمدی
قارئلرمزه اخطار ایلرز که : کشفیات
جغرافیه یه دائر بو تفصیلاتی اوقودقجه
کشفیات مذکوره نك هر بری غیرت نصرانیه
اربابنك جگرکاهنه خنجر صوقولمشجه سنه
تأثیرات معنویه یی موجب اولدیغنی دخی
دوشونه رك اووجهله اوقوملیدرلر. زیرا
بو کشفلر ایشته سمت قدممزده نه لر بولندیغنی
میدانه قویمق دیمکدر. سمت قدممز دخی

بزم اوزرنده بولندیغمز نصف کره کبی
بردنیا اولدیغی مرتبهٔ تحققه وارنجه ظلمت
ازلیه وابدیه ایله مظلم اولان جهنمك او
سمتده بولندیغی حقنده کی عقاید نصرانیه
نصل باقی قاله بیلور ؟ بناءً علیه غیرت فوق
العادهٔ نصرانیه اربابی اشبو کشفیات یولنده
آتیلان هر خطوه‌یی کندی عقایدقدیمه‌لری
علیهنده بر برهان تکذیب اوله‌رق تلقی
ایلدکجه حدتلرندن نه‌یاپه‌جقلرینی بیله‌میورلر
ایدی. اشبو التنجی بابك مبدئندن بری
درایه‌رك ترقیات علمیه‌یه دائر و یردیکی
خبرلرك اسلامه نه یولده تأثیر ایلدیکنی
ویاخود ایتمسی لازم کله‌جکنی دها ایلروده
سوز صره‌سی کلدیکی زمان ایراد ایده‌جکز.
شمدیکی حالده سلسلهٔ حکایه‌یی بوزمامق

ایچون ینه درایه‌ری سویلتمکده دوام ایده‌جکز . ایشته دیورکه :

— اشبو کشفیاتدن حصوله کلن نتایج طبیعیه پاپالق مقامنی بر موقع مشکله دوچار ایلمش ایدی . شمدی یه قدر توارث طریقیله کلن حکایات و پاپالق مقامنك منافعنی تأمین ایلیان سیاست دنیانك بر دوز میدان اولسندن بشقه هرهانکی برصورتی قبوله مساعد اوله‌میور ایدی . زیرا شکل ارضی توراتلر او وجهله خبر ویره‌شلر ایدی . دیکر طرفدن ایسه وقوعات ایله مرتبهٔ تحققه واصل اولان شیئی کلیاً انکارده مجال بولنه‌میور ایدی . منافع تجاریه جنوه‌ایلرك وونديكليلرك اللرندن چیقوب اسپانیوللرك و پورتكزلرك اللرینه کیرمش ایدی . بحر سفید اهمیت تجاریه‌سنی غیب ایدرك بو اهمیت اطلانتیقه انتقال ایلمش ایدی . اوروپانك حالی دکشمش ایدی . فقط اسپانیا دولتی کندی رقیبی اولان پورتوغالك اکتساب ایلدیکی منافعه بلا اعتراض رضا کوسترمه‌دی . فردیناند ماجلان نامنده بر آدمك

افاداتنه حوالهٔ سمع اعتبار ایلدی که بو آدم
الیوم آمریقا قطعه‌سی دنیلن قطعه‌نك بر طر
فندن بر بوغاز وسائر برکچید بولنوب ده غرب
طریقیله هندستانه وصول بولنه‌بیلسه پاپانك بولی
حکمنجه اسپانیانك دخی هندستان تجارتنه اشتراك
ایده‌بیله‌جکنی درمیان ایلیورایدی. ۱۵۱۹ سنهٔ
میلادیه‌سی اغستوسنك اونجی کونی ماجلان
قوماندا‌سیله سه ویلدن بش سفینه بو مقصد ایله
یوله چیقدی. ماجلان کمال جسارتله آمریقای
جنوبی یه طوغری یول ویردی که اوجهتدن بحر
اکبرجنوبی یه طوغری بر یول بوله‌بیله‌جکنی امید
ایلیور ایدی. خط استوا التنه کلدکلری زمان
روزکارك کلیاً انقطاعی سببیله تمام یتمش کون
غیرمتحرك برحالده قالمشلرایدی. کمیجیلر اصلا
روزکار اسمیه‌جك اولان بربلالی یره چاتوب
بورادن بر دها قورتیله‌میه‌جقلری وهمیله اطا۔
عتسزلکه باشلامشلرایسه‌ده نه‌لیمانلق نه فورطنه
نه‌ده معیتی خلقنك اطاعتسزلکی ماجلانك جسا۔
رتنی کسرایده‌مدی. برسنه‌دن زیاده سیر وسفر

واجرای تحریدن صکره الآن کندی نامیله یاد
اولنان بوغازی بولدی. رفقاسندن پیغافتی نام
ایتالیالینك حکایه‌سنه کوره اوزمانلرجنوب دکزی
دنیلن بحر محیط اکبرك هنوز کندیلرینه درجه‌
سی مجهول اولان مهالکیله اوغراشه‌رق عون
الٓهی یه نائل اولدیغندن طولایی ماجلان سو-
نجندن کوز یاشلری نثار ایلمشدر. دوچار قحط
اوله‌رق کمی آرمه‌سنده کی دری پارچه‌لرینی یمکه
وقوقش صولری ایچمکه مجبور اولدیغی واسقوربود
خسته‌لکندن و قحطدن طایفه‌لرینك اولمکده
بولندیغنی کوردیکی حالده کریت ارض حقنده کی
اعتقادینه خلل کتورمك شاننده اولمیان بوجسور
آدم متمادیاً شمال غربی یه طوغری کمیلرینه یول
ویره‌رك درت آی قدر برزمان ظرفنده قره
کورمکسزین کندی حسابنجه بحر محیط اکبر
اوزرنده اون ایکی بیك میل مسافه قطع ایلدی.
خط استوایی تکرار کچوب قطب یلدیزینی تکرار
کوردی. نهایت ماریان یاخود ایلده لارون
دنیلن اطه‌لره واصل اولدی که اوراده صوماتره

طرفلرندن کلمش بر طاقم سرسری یلره تصادف
ایدرك بر روایته کوره اوراده وحشیلر و دیکر
برروایته کوره ینه کندی آدملری طرفندن
قتل اولندی. اوزمان معاونی بولنان سباستیه‌ن
دلقانو قوماندایی اله آلوب امید برونه طوغری
یوله روان اولدی وبرسفالت‌عظماایچنده‌مذکور
برونی دونه‌رك دردنجی دفعه اوله‌رق خط‌استوایی
کچدکدن‌صکره ۱۵۲۲ سنه‌سی ایلولنك یدنجی
کونی یعنی اوچ سنه‌دن زیاده برسیاحتدن‌صکره
سه ویل قربنده کائن سن‌لوقه لیماننه راکب
اولدیغی سانتا ویقتواره سفینه‌سی تیموربراقدی.
بحریون تاریخنده الك اوزون‌سیاحت اولمق‌اوزره
مقید اولان سیاحت بحریه‌یی بو سفینهٔ مشهوره
اجرا ایتمشدر. ایلك دوارض سیاحتی بوکمی یه
میسر اولمشدر. سانتا ویقتواره کمیسی دائما
غرب طرفنه کیدرك مبدأ عزیمتی اولان لیمانه
عودت ایلمشدرکه بوحالده کنیسا اربابنك شکل
ارض‌حقنده او زمانه قدر مدافعه‌سنده اصرار
ایلدکلری عقیده‌یی کلیاً هدم وخراب ایلمشدر.

ماجلانك سياحتندن درت سنه صکره عالم
نصرانیتده قطر ارضك مساحه‌سی تشبثی ایلك
دفعه اوله‌رق کوزه آلدیرلدی. بو تشبث فرنل
نامنده برفرانسزده کورلدی‌که موی‌الیه پارسده
قطب یلدیزینك ارتفاعنی کوزلجه ترصد و تعیین
ایلدکدن‌صکره شماله طوغری یوری‌یه‌رك کوکب
مذکورك ارتفاعی تمام بردرجه آرتمش اولدیغی
برنقطه‌یه قدر واردی. بعده بوایکی‌نقطه آره‌
سنده‌کی مسافه‌یی راکب اولدیغی عربه‌نك بر
تکرلکنك اجرا ایلدیکی دورلر واسطه‌سیله اولچه‌رك
ارضك دائرهٔ محیطه‌سی تخمیناً یکرمی درت بیك
درت یوز سکسان ایتالیا میلی اولدیغنی استخراج
ایلدی. آندن صکره بر قاچ مملکتده یکیدن
یکی‌یه مساحه‌لر اجرا اولندی. هولانده‌ده سنه‌
للیوس وانکلتره‌ده نوروود وفرانسه‌ده پیقار
دخی بویولده مساحه‌لر اجرا ایلدیلر. پیقارك
پلانی یریوزنده ایکی نقطه میانی بر طاقم مثلثاته
بعدالتقسیم نصف نهار دائره‌سنك بردرجه‌لك
مقدارینی بو صورتله ممکن مرتبه طوغری

اولەرق اولچمك و بعده آنی سمادن تعیین ایدەجكی درجات عروضه تطبیق ایلمك ایدی. انتخاب ایلدیكی نقطەلر پارس جوارنده كائن مالوازن ایله آمیەن جوارنده كائن صوردون نقطەلری اولدی. ایكی نقطەنك عرض درجەلری آرەسندەكی فرق قاسیوپه جمعیت ثوابتەسنك α اشارتلی كوكبنك سمت رأسدن مقدار بعدیله تعیین اولندی. پیقارك بو تشبثنده شایان دقت ایكی شی واردركه بریسی ایلك دفعه اولمق اوزره بو تشبثده تلسقوب استعمال اولنمسی وایكنجیسی قریباً كورەجكمز وجهله بو تشبثك بالآخره نوتون طرفندن میدانه قونیلان جاذبۀ عمومیه مسئلەسنی دخی تأیید ایلەسیدر. او زمانلر دینامیق قواعدی آرتق میدان بداهته قویمش ایدی كه ارض كندی محوری اوزرنده بر حركت دوریه اجرا ایدرك بناءً علیه ارضك شكلی تام كره اولەمز. بلكه ایكی قطبلری باصیق اولەرق شبه كره شكلنده اولەبیلور. بوندن دخی استنتاج اولنیور ایدی كه بر درجەلك مسافه خط استواده قطبلردن زیاده اولور. فرانسه

علوم اقادمیاسی مختلف استقامتلره طوغری مسا-
حه‌لری اوزانه‌رق بوصورتله استحصال اولنه‌جق
نتایج اوزرینـه اوزمانه قدر موجود اولانلردن
دها منتظم بر فرانسـه خریطه‌سی تنظیمنی عزم
وجزم ایلدی. لکن بوایش اوزاندقچه اوزانه‌رق
دونکرقدن حدود جنوبیه‌یه قدر مطلوب اولان
مساحه‌لر ۱۷۱۸ سنه‌سندن اول اتمام ایدیله‌مدیلر.
اشبو مساحه‌لر اوزرینه برمناقشهٔ علمیه دها ظهور
ایلدی. بعضـلری بوندن شـکل ارضك قطبلری
سیوری بر شبه کره اولدیغنی و بعضلری ایسـه
قطبلری باصق برشبه کره بولندیغنی ادعایه باشلا-
دیلر. ایلك ادعایه کوره ارض بر لیمونه وایکنجی
یه کوره بر پورتقاله بکزدمك لازم کلیور ایدی.
بومسئله‌یی فصـل وحل ایچون فرانسـه حکومتی
بریسی خط اسـتوا التنده و دیکری قطب شماله
ممکن مرتبه یقین بر یرده نصف نهار دائره‌لری
مساحه‌سی ایچون ایکی هیئت علمیه مأمور ایلدی.
برنجیسی پهرو وایکنجیسی اسوجك لاپونیا ولایتنه
کیتدیلر. ایکیسی ده مشکلات عظیمه‌یه اوغرادیلر.

فقط لاپونیایه کیدنلردها اول ایشلرینی بتوروب پەرویه کیدنلرایسه طقوز سنه قدرچالشدیلر. بو صورتله حاصل اولان نتیجه اثبات ایلدی که قطبلر باصیقدرلر. اوزماندنبری بویولده وغایت مدققانه برصورتده تجربەلر تکرر وتکثر ایلمشلردر. باخصوص انکلیزلرك انکلتره وهندستانده وفرانسزلرك مترو اصولنی قبوللری اثناسنده اجرا ایتدکلری مساحەلرمشهوردرلر. فرانسزمساحەلرینه دەلامبر و مەشن مأمور اولەرق دونکرق ایله بارسلون آرەسندەاجرا اولنوب بعده بیوو آراغو طرفلرندن بومساحه مینورقه قربنده واقع فورمانتەرا اطەسنه قدرتمدیداولنمشدرکه بوحالده طقوز بچق درجەلك برمساحه اجرا ایدلمش دیمکدر. بویله طوغریدن طوغری یه مساحه اصولندن ماعدا شکل ارض طوللری مساوی و دنیانك مختلف عرض درجەلرنده کائن نقطەلرینەموضوع رقاصلرك اجرا ایلدکلری حرکات ایله دخی تعیین اولنه بیلمکدەدر. اشبو رقاصلرك حرکاتی دخی ارضك شبه کره اولدیغنی اثبات ایلر ایسەده

مساحه ایله بولنه‌بیلن مقداردن زیاده شکل ارضه
برباصیقلق تصور ایتدیرر. زیرا خط استوایه
تقرب ایتدکجه رقاصلرك حرکتی آزالمقده‌در.
بوندن استدلال اولنورکه خط استواده بولندیغی
زمان رقاص قطبده بولندیغی زماندن زیاده مرکز
ارضدن بعیددر. اعتماده الك زیاده شایان اولان
مساحه‌لره کوره نصف قطر ارض بروجه آتیدر:

٦٣٧٨٢٣٢	خط استواده نصف قطر ارض
٦٣٥٦٥٥٨	قطبده نصف قطر ارض
٢١٦٧٥	بو ایکی مقدار آره‌سنده‌کی فرق

اشبو مقادیر متره اولوب قطبلرك خط استوایه
نسبتله باصیقلغی شو یکرمی بر بیك بوقدر متره
نسبتنده دیمکدر.

شو بحثه علاوةً دیرزکه:

— بر دائره محیطندن بر مقداری یعنی
بر قاچ درجه‌لك قوس معلوم اولدقدن
صکره اکا قیاساً اودائره‌نك تمامنی تشکیل

ایده‌بیلمك علم هندسه‌نك تماميله قولايلا-
شديرمش اولديغى موفقيتلردندر. بر چو-
جغه ياريم سميت ويرلسه تام سميتك شكلنى
اوياريم سميتك دلالتيله ترسيم ايده‌بيله‌جكى
دركاردر. برازدها دقتليجه بر آدمه بر ربع
وحتى بر ثمن سميت ويرلسه آنك دلالتيله
دخى تام سميتك شكلنى بوله‌بيلور. فرا-
نسزلرك دونكرقدن فورمانته‌رايه قدر
اولچدكلرى قوس دائرهٔ ارضك همان عشرى
ديمك اولديغى حالده هندسه ياردميله بوندن
دورارضى استخراج ايده‌بيلمك اوقدر
طوغرى بر حسابدركه بونك طوغريلغنه
قناعت ايده‌مامك حقيقةً ممكن دكلدر ديه
تصوراولنمليدر. حال بوكه اوزمانلر شكل
ارضك اثباتنه ارباب علوم برطرفدن بو

وجهله همت وغیرت ایتمکده‌لر ایکن دیکر
طرفدن اعدای علوم دخی بوکشفلر علیهنه
نشر افکاردن کیرو طورمیورلر ایدی .
یالکز اوزمانلرمی یا ؟ زمانمزده دخی کریت
ارضك انکار وابطالنه غیرت اولندیغنی
بوندن اول بیان ایلمش ایدك . حال بوکه
الیوم بومسئله‌یی شو وجهله تصور ایتمك
لازم کلورکه : کرهٔ ارض اوزرنده دائراً
مادار بر سیاحتی ایلك دفعه اجرا ایدن
سانتاویقتواره سفینه‌سی اولدیغی حالده آندن
صکره یوزلرجه سیاحلر اشبو دور ارض
سیاحتنی اجرا ایلمش اولدقدن فضله الیوم
قطبلردن ماعدا بالجمله دکزلر اوزرنده
وابور سفائنی قومپانیه‌لری اوقدر منتظم
اوله‌رق سیر سفاین ایتدیرمکده‌درلرکه هر

كون هر ساعت ارض اوزرنده سياحت
دوريه اجرا ايديليورديمكدر. مثلا انكليز
لرك بر چوق واپور قومپانيه‌لرى بولنوب
بونلردن برطاقملرى انكلتره ايله هندستان
وژاپونيايه طوغرى شرقاً سير سفاين ايله
مشغول اولدقلرى حالده برطاقملرى دخى
آمريقايه طوغرى غرباً سير سفاين ايله
مشغول اوليورلر. آمريقانك اطلانتيق
دكزى ساحلندن بحر محيط اكبر ساحلنه
قدر ممتد اولان قسم بريسى اوزرنده بويلى
بوينه شمندوفرلر اجراى سير وسفر ايدرك
بحر محيط اكبر اوزرنده يعنى آمريقا ايله
ژاپونيا وچين آره‌سنده دخى بوملتلره منسوب
اولان قومپانيه‌لر سير وسفر ايليورلر.
اشبو وسائط نقليه اليوم دور دنيا سياحتى

اوقدر تسهيل وتسريع ايامشلردركه
مشهور رومانجی ژول ورنك سكسان كونده
دوردنيا سياحتنی ممكن كوسترمكده بولنان
روماننه بر رومانجی خيالی نظريله باقمق
شويله طورسون بو كونكی سرعت وسهولته
نسبتله او حكايه‌يی يك كوج وبطی برسياحت
اولمق اوزره تلقی ايلمك لازم كليور .
زيرا بو كون اللی بش كونده دور ارض
سياحتی تحت امكانده بولنيوركه بزم خيا-
لمزده يرطوتان سياحتلره نسبتله استانبولدن
بصره‌يه قدر برسياحت زماننه مساويدر .
ديمك اوليوركه بوكونكی كون ايچون كريت
ارضی ذهنه صيغديره‌مامق فعلاً ومادةً
بديهی وآشكار اولان برشيئی اكلايه‌مامقدر .
باخصوص كه بو دور ارض سياحتی شرقدن

غربه طوغری اجرا ایدنلر شمسك بر
دور مرئیسنك مماثلنی کندیلری‌ده اجرا
ایتمش اولدقلرندن مبدأ عزیمتلرینه عودت
ایلدکلری زمان اوکون اوراده مثلا جمعه
عد اولنیور ایسه کندی حسابیله پنجشنبه
عد اولنمق لازم کله‌جکنی وبالعکس سیاحتی
غربدن شرقه اجرا ایلمش ایسه اوکونك
کندی حسابنجه جمعه ایرتسی اولمق لازم
کلدیکنی کوریلیورکه بوعجیبه کریت ارضدن
ماعدا حرکت یومیه‌سنی دخی بداهت مرتبه
سنه واردیریور . یالکز قطبیندن ماعدا
الیوم سطح ارض جغرافیا علمنه او قدر
مکمل برصورتده معلوم اولمشدرکه خر-
یطه‌لر وبالخاصه دکز خریطه‌لری سطح
ارضك عادتا فطوغرافیا ایله آلنمش رسمی

حكمنه كيرمشلردر. بوخريطه‌لرداٸماارضك
كريتی اساسی اوزرينه ترسيم اولنورلر.
اوقدر طوغری ترسيم اولنورلركه بحار
عظيمه‌ده ايكی نقطه‌نك آره‌سی شوقدرميل
اوله‌رق كوسترلمسی‌اوزرينه ساعتده شو
قدرميل قطع ايليان برواپور مخالفت هوا
كبی برمانعهٔ ماديه‌يه تصادف ايتمز ايسه
اولجه تخمين ايديلن ساعتده محل مقصوده
واصل اوله‌بيلور. اكر خريطه‌لر كريت
ارض اساسی اوزرينه ترسيم ايدلميه‌جك
اولسه‌لر ايدی سطح ارضك انحناسی بو
طوغری يلغه‌مانع اولورايدی. بوكونكی كونده
تدقيقات جغرافيه ايله اشتغال ايدنلرشويله
طورسون اسفاربحريه كميجيلرندن دخی
هيچ برياسی بولنه‌مزكه ارضك كريتی

حقيقتنه قارشو سويلنه‌جك اولان سوزلره
قولاق ويره بيلسون. شمالدن جنوبه طوغرى
انحناى ارضك تشكيل ايتديكى نصف دائره‌يى
بوكميجيلر دائما كوررلر. زيرا قطبه يقين
محللرده سمت رأسلرينه يقين كوردكلرى
كوكب قطبى‌يى كنديلرى خط استوايه
طوغرى تقرب ايتدكجه درجه درجه افقه
تنزل ايديور كوردكلرى كبى تام خط استوا
اوزرنده بولندقلرى زمان كوكب مذكورى
دخى افق شمالى اوزرنده كوررلر. خط
مذكورى كچنجه كوكبى دخى افق التنه
افول ايتمش كوروب آندن صكره قطب
جنوبى اوزرنده‌كى كواكبى افق جنوبى
اوزرنده كورمكه باشلارلر. جنوبه طو-
غرى ايندكجه بوكوكبلر دخى يوكسلور.

قطب جنوبی‌یه کرکی کبی تقرب اولندقده کواکب مذکوره دخی سمت رأسه تقرب ایدر. کمیلرده متمادیاً رصد اجراسی قواعد بحریه مقتضیاتندن اولمغله بو صورتله کمیجیلر شمالدن جنوبه طوغری نصف دائره‌یی دائما اولچیورلر دیمکدر. شرقدن غربه ویاخود غربدن شرقه طوغری ممتد اولان نصف دائره‌لر بوندن دها بدیهی اوله‌رق متمادیاً اولچلمکده‌در. زیرا کمیلرده بوزلمقدن مصون ومتعدد قرونومترو ساعتلر واردر. برکمی مثلا ازمیر لیماننذن حرکت ایلدیکی زمان وقت ظهرده اون‌ایکی‌یی کوسترمك اوزره طول ساعتلرینی عیار ایلر. بعده غربه طوغری کیتدکجه ساعتلرك کیرو قالدیغنی مشاهده ایلر. سبته بوغازندن طیشاری‌یه

قه‌رق دائرهٔ ارضك بر بعنه مساوى
طه‌يه واردیغی زمان یعنی ازمیردن غربه
وغرى ٥٤٠٠ ميل تباعد ايلديكى وقت
عتلرى تمام التی ساعت كيروقالور. آندن
كره ينه بولنده دوام ايده‌جك اولسه
اعتلرك بالتدريج ينه ايلروله‌ديكنى كورر.
يله برصورتده‌كه تمام ازميرك سمت قدمنه
اردیغی زمان ساعتی ینه وقت ظهرده اون
كى يى ارائه ايتمك اوزره‌دوزلمش بولنور.
ورادن دخی غربه طوغرى سيروسفرنده
وام ايده‌جك اولسه اوچ ربع دائرهٔ ارضى
وريمش بولنديغى نقطه‌ده ساعتی ینه التی
ساعت كيروقالوب نهايت ازميره عودت
مواصلتنده تكرار دوزلمش بولور. ايشته
بودخی هم شو استقامتجه‌ده ارضك انحناسنى

وهم حركت يوميه‌سنی اثبات ایلر. انجناسه
اثباتی شو وجهله‌درکه مثلا تساویء لی
نهارموسمنده ازمیردن ٥٤٠٠ میل غر
جهتنده بولندیغی وقت کونش طوغارایکن
کندی ساعتی اون ایکی یی ارائه ایلرکه
عیارازمیرده‌وقت ظهرده یاپلمش اولدیغند
اوآنده ازمیرده ینه وقت ظهردیمکدر
کندی بولندیغی نقطه‌نك سمت رأسی
نسبتله ازمیرك سمت رأسی ارەسنده ایش
طقسنان درجه‌لك برزاویه آپ آشکاره کو
رلمکده‌در. بونك ایله خط استواده بولنا
کمسنك کوکب قطبی یی کورمسی آره‌سند
هیچ برفرق یوقدر. مع هذا قارئلرمز
نظردقت واهمیتلرینی اصل شو نقطه اوزرینه
جلب ایلرزکه شو مسئله حقنده بویولد

ۀ افکار ایلمك تلغرافلرك هنوز شمدیکی
تعمم ایتمامش اولدقلری زمانلره لایق
یله بیله جك برصورت مباحثه‌در. بوکون
ـانك همان هرطرفنه طوغری خطوط
افیه ممتد اولدیغندن بویولده‌کی تدقیقات
ون هیچ برکلفت قالمامشـدر. شمالدن
وبه طوغری درجات عروضی معین اولان
کتـلره برر تلغراف چکیـلوب کوکب
ی یی افقدن قاچ درجه یوکسلك کور-
ده بولندقلری سؤال ایدیله جك اولسه
نه‌جق جوابلر برسفینه‌نك آیلرجه مدت
روسفرله استنتاج ایده جکی نتیجۀ ترصدیه یه
افق چیقه جغی کبی شرقدن غربه طوغری
ول درجـه‌لری معین اولان مملکتـلره
ساعت قاچدر؟ » دیه باتلغراف صوریله جق

سـئواله آلنه‌جق جـوابلر دخی کذلك
سـفینه‌نك آیلرجـه مدت ظرفنده حا
ایده‌جکی نتیجه‌یه مساوی چیقار . ایشـ
ثابت اولیورکه شـوکریت ارض مسئله
الیوم بداهت قطعیه مرتبه‌سنی بولمشـد
بوکا مخالفت ایدنلرك بینلرنده‌کی آشـو
آجیمقدن بشقه الدن برشی کلمز . سوزی
درایه‌ره ترك ایدییورز . دییورکه :

— ایشته ارضك شکل وجسامتنه متعلق اولا
مناقشاتك نتیجه‌سی بوکا منجر اولدی . بومناقشه
دوام ایلدیکی مدت ظرفنده دیکر برمخالفت د
میدان آلدی‌که آنك مقتضیاتی بوندن‌دها بیو
ودها جدی ایدی . بو ایسـه شمسه وثوابت
سـائره‌یه قیاسـاً ارضك موقعنی تعیین ایلما
مسئله‌سی ایدی . پروسیالی قوپرنیق ۷ ۰ ٥
سنهٔ میلادیه‌سـنه طوغری « اجرام سماویه‌نك
حرکاتی » نام اثرینی اکمال ایلمش ایدی

لكى اثناسنده ايتاليايه كيدەرك زمانى تتبعات
ـەيه حصر ايلمش وروماده علوم رياضيه
يس اتمش ايدى . فيثاغور اصوليله بطلميوس
لى آرەسنده اجرا ايلديكى تتبعات عميقه
غور مسلكنى ترجيح ايتمكه كنديسنى مجبور
رك كتابنده دخى او مسلكى تقويه ايليەجك
ئل يازمش ايدى . فقط بو مسلك كليسا
ابنك مسلكنه مخالف دوشەجكنى و بناءً عليه
لق مقامنك شداتدى كندى عليهنه توجه
ەجكنى دوشونەرك حزم واحتياط التنده
وز سويلەمش ايدى . جرأت ايلديكى شى
ضى متحرك فرض ايدرك بوصورتله اجرام
كيەنك حركاتى اسبابى بت پرستلرك صورت
اتلرندن دها كوزل بر صورتده بيان ايده ـ
وب ايدەميەجكنى برتجربه مقصديله بوجرأتده
لنديغنى وبو ايسه كنديسنه مخصوص برجرأت
ليوب برفرض ومثال اولمق اوزره بشقەلرينه
خى ويرلمش اولان مساعدەدن استفاده ديمك
لەجغنى درميان ايتمش ايدى . حتى كتابك

مقدمه‌سی پاپا اوچنجی پوله بر تقدمه صور
یازلمش ایدی . بو نکله برابر شو جرأتك
بجندن قورقدیغی ایچون تمام اوتوز التی
مدت قوپرنیق بواثرینی طبع ونشرایده‌مامش
کندیسنك دخی فیثاغورکبی حرکت ایتمسی
مسلك هیئیسنی یالکز تدریسات شفاهیه ایله
ایلمسی دها مناسب اوله‌جغنی دوشونیوراید
نهایت آخر عمرنده یعنی ١٥٤٣ سنهٔ میلا
سنده قاردینال شومبرغك تشویق ورجا
کتابنی باصدیرمغه جرأت آلدی . کند
اولوم یتاغنه اوزانمش اولدیغی حالده کتا
برنسخه‌سنی یتشدیروب النه ویرمکه مو
اولدیلر . واقعا بیچاره‌نك اولجه ایتدیکی تخ
طوغری چیقدی . انکیزیسیون قوپرنیقی رفـ
والحاد ایله محکوم ایلدی . بوکا دائر یاز
اعلامده قوپرنیقك مسلك هیئیسی « احکام تو
تماميله مغایر اولان فیثاغورك یا کلش مسلکیـ
دیه تعبیر وتعریف اولندی . ارباب هیـ
ایسه بحق تأمین ایدرلرکه قوپرنیقك کتابی

ی تمامیله تبدیل وتحویل ایلدی . شمسك
کز عالم اولدیغنی اعتراض قابل اوله‌میه‌جق بر
رت معینه‌ده اثبات ایلدی . نجوم ثابته‌نك
افه‌لری خارج از عقل اوله‌جق درجه‌لرده
نوب ارضك ایسه فضا ایچنده بر نقطه‌دن
رت بولندیغنی کوستردی . جاذبه‌یی کونشه
ه واجرام سماویه‌یه نسبت ایلمکده قوپرنیق
اونه تقدم ایده‌رك فقط اجرامك محرکاری
ئره اولمسی احتمالنده دوچار خطا اولدی .
یخ سیاره‌سی اوزرنده اجرا اولنان ترصدات
نك متخالف قطرلری حقنده وقوع بولان
نیقات قوپرنیقك بوحکمنه یول آچمش ایدی .
نیسا هیئتی قوپرنیقك اصولی احکام توراته
ایر اولدیغنی اعلان ایتدیکی زمان مطلقا بو
ولك احکام نصرانیه اوزرنده موجب اوله‌جغی
نیراتی دوشوندیکی ایچون بوحکمی ویرمش
ی . ارض کائنات ایچنده حائز اولدیغی اهمیتدن
رید ایدیلوب‌ده اکا مساوی وحتی آندن دها
وك اجرام سماویه بولندیغی قبول ایدیله‌جك

اولور ایسه ارضك دیانت نظرنده حائز اولد
حقوقی انکار اولنه‌جق دیه تصور ایدلدی
کوکده کوریلن نجوم ثابته‌نك هر بری برشم
اولوبده هر برینك سیاره‌لری ونظرکاه اله
بزم کبی مسئول اهالیسی بولنه‌جق اولور ا
بزم احوال انسانیه‌مز نه‌یه منجر اوله‌جق
دوشونلدی. انسانیت او زلهٔ قدیمه مسئولیتنا
ابن اللهك فداسیله خلاص اوله‌بیلمش ایکن اجر
سائره‌نك سکنه‌سی بو نقطهٔ نظردن نه اولد
تخیل ایدلدی . عجبا آنلرده زله واقع اولمدیم
عجبا آنلره دخی برقورتاریجی کلمدیمی ؟ این
تخیلات بو درجه‌لره قدر واردیرلدی .
بز دیرزکه :
— اوزمانلر« استشراق » دنیلن ش
هنوز باشلامامش ایدی . یعنی الیو
« مستشرقین » دنیلن ارباب تدقیقك الس
شرقیه‌یی اوکرنوب محکوکات وکتب قد
اوزرنده اجرا ایلدکلری تدقیقاته اوزمان

هنوز ابتدار اولنمامش ایدی. حتی اوزمانلر
اوروپاده کتب مقدسه‌نك لاتینجه‌سندن
وشرق طرفنده رومجه‌سندن بشقه نسخه‌
لری بولنمیوب لاتینلر روملرك و روملر
لاتینلرك اللرنده بولنان نسخه‌لرایله کندی
نسخه‌لری آره‌سنده بیله اجرای مقایسه‌یه
مقتدر دکل ایدیلر. عرب خرستیانلری
اللرنده نسخ عربیه موجود ایدیسه‌ده
بونلره دخی نه لاتینلر نه روملر واقف
اوله‌میورلرایدی. ایلك دفعه اوله‌رق کتب
مقدسه‌یی مطبعه‌جیلغك موجدی اولان
کوتنبرغ طبع ایلمش اولدیغندن کتب
مقدسه‌نك نسخه‌لری دخی نادر ایدی.
کنیسالردن‌مناسترلردن وبرده بعض کباردن
ماعدا خلق النده بو نسخه‌لر منتشر دکل

ایدی. ولوکه منتشر اولسونلر اوروپاده « خلق » دنیلن آدملر لاتینجه بیلمدکلرندن کندیلرینه اوقونان لاتینجه شیلری اصلا اکلامقسزین دیکلرلرایدی. بروطرفلرده روملردخی الهنیقا لسانیله یازلمش اولان کتب مقدسه‌نك قرائتنی استماع ایلدکلری حالده معناسنی فهم ایتمزلر ایدی. هله کتب توراتیه نسخه‌لری یهودیلر النده‌دخی موجود اولوب بونلرك اك مقبولی عبرانی لسانیله محرراولانلری ایدیسه‌ده نصارا یهودیلکه اوقدر نظرحقارتله باقمقده ایدی‌که بونلرك اصل اهل تورات اولدقلری دخی خاطرلردن کچمیورایدی. نه‌دن صکره پروتستانلغك شیوعیله کتب نصرانیه و یهودیه هرلسانه ترجمه اولنمغه باشلادی. محضا بوسایه‌ده

خلق دخی مطبعه‌لرك اوجوز اوجوز چیقا-
دقلری کتابلره نائل اولغه باشلادی که
پروتستانلغك انتشارینه مدار اولمق ایچون
بر طاقم معاونت جمعیتلری اشبو ترجمه
وطبع مصارفنی درعهده ایلدکلرندن کتابلر
دخی اوزمانه قدر صاتیلان کتابلر بهاسنه
قیاس قبول ایده‌میه‌جك درجه‌لرده اوجوز
صاتیلیورلر ایدی. شو ایضاحات متقدمه‌یی
اعطادن مقصدمز شودرکه : ارباب کنیسانك
کویا حرف بحرف تطبیق واجرای احکامنی
درعهده ایلدیکی کتابلر حقنده الیوم موجود
بولنان اعتقادات تا کتب مذ کوره‌نك بو
صورتله انتشارندن صکره باش کوسترمشدر.
همده برچوق زمانلر صکره ! یعنی توراتلرك
و انجیللرك بتون لسانلره ترجمه اولنمسی

غیرتیله انجیلیونك بتون لسانلری اوکر-
نمکه مجبوریت کوردکاری زماندن صکره
باش کوسترمشدر. بوزمانلر ایشته دور
استشراقك حلولی زمانلری اولوب اوزمانه
قدرهمان منسیت کلیه درجه‌سنده اونوتلمش
غائب اولمش بولنان لسانلر بیله یکیدن احیا
درجه‌سنده تجدید ایدلمکه باشلانمشدر.
ایمدی مستشرقلرده بوصورتله پیدا اولان
قدرت اوزرینه کرك توراتلرك کرك
انجیللرك عریض وعمیق تدقیقات وتنقیداتنه
کیریشلدکده اوقدرعجیبه میدانه چیقمشدرکه
شمدی انسان کنیسا اربابنك حال وشانلری
بو انتقاداتدن تحقق ایلیان کتابلره و دها
غرّیبی آنلراوزرنده اجرا ایدیلن یاکلش
تفسیرات وتأویلاته بالاستناد حقایق قطعیهٔ

علميه يه مصرانه ومعندانه اعتراض ايده-
بيلمش اولملرينه بحق استغراب ايلر. بو
انتقاداتك نتيجه‌سنى بز اهل اسلامه ايلك
دفعه اولمق اوزره خبرويرن ذات مرحوم
ومغفور له رحمة الله هنديدر. آندن صكره
اسلامدن سائر اهل تدقيق دخى انتقادات
مذكوره ايله اشتغال ايله‌مشدرلر. لكن
هر حالده بو تدقيقات وانتقادات رأساً
بزم طرفمزدن اجرا اولنميوب ينه اوروپا
وآمريقا ارباب تدقيقنك دلالتلرينه اتباع
اولنمشدر. والحاصل نتيجهٔ تدقيقاتده كو-
رلمشدركه اصل حضرت موسايه منسوب
اولان اصل تورات صحيح عد اولنمق لازم
كلن كتابدن اليوم اثر بيله قالميوب شمديكى
حالده تورات دنيلن شى عصراً بعد عصرٍ

اولسخهٔ اصلیه‌دن تحریفات کلیه ایله اقتباس
ایدلمش و بر زمانك شرح و تفسیرلری مؤخراً
نسخهٔ اصلیه‌یه قاتلمش و بر بابنك شیوهٔ
افاده‌سی دیکرینه بکزه‌مز والحاصل اویله
کلیت وقطعیت اوزره اعتماده شایان کورلمز
شیلردن عبارتدر. حتی بونلر بیله نسخهٔ
عبرانیه‌سی نسخهٔ یونانیه‌سندن و بونلر نسخهٔ
لاتینیه‌سندن فرقلی شیلر اولوب بو فرقلر ایسه
ترجمه‌دن ترجمه‌یه وقوعه کلن خطالر نتیجه‌
سیدر. بالآخره لاتین و یونان لسانلرندن
ماعدا لسانلره ترجمه ایدیلن نسخه‌لرده‌خی
بری برندن فرقلی اولدقلری کبی یالکز بر
لسانه ترجمه اولنان نسخه‌نك برقاچ زمانده
طبع ایدلنلری‌ده بر برندن متفاوتدر. دیمك
ایسترزکه کنیسا اربابی کشفیات هیئیه

وجغرافیه‌یی احکام توراته مخالف کوردکلری
زمان باری توارت دیدکلری شی‌یدمزده‌کی
محفوظیتیله بحق مفتخر اولدیغمز قرآن کریم
کبی اصلنه مطابقت قطعیه‌سی ذره قدر شبهه
کوتوره‌میه‌جك بر کتاب اولسه ایدی ذکر
اولنان کنیسـا اربابی عناد واصرارلرنده
معـذور کوریله‌بیلورلر ایدی. فقط الده
بویله برقوت بولنمدیغی حالده بومعذوریت
دخی کندیلری ایچون طوغری کوریله‌مامك
طبیعیدر. بونلری اصـل دلکیر ایدن شی
کشفیات هیئیه وجغرافیه‌نك کندی حقایق
دینیه‌لرینـه دکل محضا مقاصـد واغراض
دنیویه‌لرینه مغایر بولندیغی حقنده درایه‌رك
ویردیکی حکمـلر پك طوغریدرلر. زیرا
هرنصل براستدلال ایله اولورایسه اولسون

جهنمی یرك التنــده وجنتی كوكده‌در دیه
توراتدن اســتدلال ایلیان ارباب كنیســا
بكنديكلری آدمی جنت ایله مبجل و بكنمد۔
كلری جهنم ایله معذب ایتمك حق وصلا۔
حیتی نه‌توراتلردن ونه‌ده انجیللردن هیـچ
برصورت استدلال ایله استدلال‌ایده‌مامش
بولندقلری حالده كندی‌حق ووظیفه‌لری
داخلنه ادخال ایلمشــلر ایدی۔ یرك آلتی
اولمدیغی و سمانك ایســه اجرام فلكیه‌نك
سیاحتلری محلی ایدوكی كشــفیات جدیده
ایله مرتبــهٔ تحققــه وارد یریلنجه آنلرك
ادعالری وجهله كرهٔ ارض كندی حقوق
برشرفندن تجرید‌ایدلمش‌اولمیوب بلكه ارباب
كنیسا ادعا ایلدكلری نابمحل برصلاحیتدن
تجرید ایدلمش اوله‌جقلردر۔ ایشته مجرد بو

خوف وتلاشه مبتنيدركه بيچاره قوپرنيق
وفاتندن صكره دخی رفض والحاده نسبتله
محكوم ايدلمشدر. خوش محكوم اولان يالكز
قوپرنيقـدن ده عبارت دكلـدرآ! ارباب
كنيسا حقايق علميه يه قارشو مصرانه جنكدن
معندانه مجادله‌دن هيـچ بر وقت خالی قالمـ
مشدر. ترقيات علميه‌يی منع ايچون هيـچ
بر فرصتدن استفاده‌سنی غائب ايلمامشدر.
دراپه‌رك كتابنك مباديسندن بورايه قدر
بو حقيقتی اثبات ايليه‌جك بيك حال كورلد
يكی كبی دها بر اول قدری دخی كتـابنك
بوندن صكره‌سـنده كوريله كيده‌جكـدر.
بز نوبت كلامی ينـه دراپه‌ره براقيورز.
ديبوركه :

— ١٦٠٨ سنه‌سنده هولاندالی ليپرشه‌ی

کشف ایلدی که عدسی الشکل ایکی جام بر
وضعیت مخصوصه ایله وضع وترتیب اولنه‌رق
شعاع نظر بو ایکی جامدن امرار ایتمك صورتیله
اشیای بعیده‌یه باقیله‌جق اولور ایسه اشیای مذ-
کوره دها بیوك و بناءً علیه دها یقین کور-
لمکده‌در . بوکشف اوزرینه تلسقوب دخی
بولنمش اولدی . بوندن بر سنه صکره علوم
و بالخاصه ریاضیات حقنده یازدیغی آثار ایله
مشهور اولان فلورانسه‌لی غالیله تفصیلاتنی
بیلمکسزین یالکز بوکیفیت عجیبه‌یی خبر آله‌رق
اویولده بر آلت یاپوب قوللاندی. آلت مذکو-
ره‌یی پیدر پی اکمال ایله اشیای بعیده‌نك قطرینی
اوتوز دفعه بیولته‌بیله‌جك بر درجه‌یه قدر وار-
دیردی . ایشته بو آلت ایله قمری ترصده
باشلادیغی زمان کوردی که ارض کبی قمرده دخی
طاغلر وادیلر اووالر بولنوب بوطاغلر وادیلره
واووالره کولکه صالمقده‌در. قدما دیمشلرایدی که
سمانك شمال جهتنده کائن والیوم التی کوکبدن
متشکل اولان پله یاد جمعیت ثوابته‌سنك من القدیم

یدی کوکبی وارایدیسه‌ده بونلرك بریسی برصورت عجیبه‌ده غائب اولمشدر. غالیله تلسقوپنی بوجمعیت طرفنه تحویل ایلدکده یك نظرده کورورکه جمعیت مذکوره‌داخلنده‌یدی دکل‌قرق‌قدر کوکب واردر. بعدما دوربیننی هانکی طرفه چویردی ایسه چپلاق کوز ایله کورمك قابل اولمیان برچوق اجرام کورمشدر. ١٦١٠ سنهٔ میلادیه‌سی کانون ثانیسنك یدنجی کیجه‌سی مشتری سیاره‌سنك جوارنده اوچ کوچك یلدز کورمش ایدی. برقاچ کون صکره بونلرك برده دردنجیسنی کوردی. براز صکره تحقق ایلدی‌که بونلر برر محرك مخصوصه تبعاً سیارهٔ مذکوره اطرافنده دونمکده‌درلر. آرتق بونلك اوزرینه کمال ممنونیتله حکم ایلدی‌که بونلر قوپرنیق مسلك هیئیسنك کوچك بر تمثال مادیسیدرلر. بوکشف اعلان اولندیغی زمان بتون جهانك نظر حیرتنی جلب ایلدی. ارباب کنیسا دخی بوکشفك نتیجه‌سی نره‌یه منجر اوله‌جغنی یعنی کائناتك نه مقصد اوزرینه خلق بیورلمش اولدیغی حقنده کندیلری طرفندن عالمه ایناندیرمغه چالیشیلان

مقاصدك زير وزبر اوله‌جغنی درحال کشفده تأخر ایتمدی . کوزه کورونمیان میلیارلرجه اجرام سماویه‌نك خلقتنده مجرد کیجه‌یی تنویردن بشقه برحکمت ربانیه اولدیغی محققاتدندر .

بورایه شو حقیقتی علاوه ایتمکه لزوم کورمکده‌یزکه :

— درایه‌رکونشك کوندوزلری و آی واجرام سائره‌نك کیجه‌لری دنیایی تنویر ایچون یاراتلدیغی حقنده‌کی اخبار توراتیه‌یه پك بیوك بر اهمیت ویریبور . زیرا بو بویولده‌کی اخبار توراتیه ارضك مرکز عالم اولدیغی حقنده‌کی مسلك هیئی‌یی تقویه ایلدکدن ماعدا اجرام سماویه‌نك محضا بودنیا خاطری ایچون یاراتلمش اوله‌جغنی ده کوستریبورکه حقایق هیئیه‌یه نظراً بودنیا درون فضاده بر نقطه اولوب حتی شمس

طرفندن مجلوب برسيارهٔ صغيره ايكن بتون
كائناتك بودنيا ايچون ياراتلمش اولمسنى
لايق بوله ميور. بوفكر و نظر ماديون حكمانك
اك بيوك سرمايهٔ اعتراضيـدر . بونلردن
بعضلريله سبق ايدن مناظرا تمزده بواعتراضى
اسـلاميته دخى تطبيق ايلدكلرى كورلمش
ايشيدلمشدر. واقعـا بوكا يقين احكام بزم
قرأن كريممزده دخى موجـود ايسـهده
صورت موجوديت بزم ماديونه « شمس
وقمرى بزم دنيامزك فنارى اولمق اوزره
ياراتلمش اعتقادينى حقايق فنيه ايله توفيق
ايده مزسكز » ديمك جرأتنى ويرديره ميه‌
جك برصورتدر. قرأن كريمده يالكز بو
دكل بلوطلرك بزه ياغمور ياغديرمق وحيوا
ناتدن طيبلرى سوتلرندن اتلرندن ينيلوب

ایچلمك و آغاجلر بزه میوه یتشدیرمك والحاصل کافهٔ طبایع بزه خدمت ایتمك ایچون یاراتلدقلری حقنده دخی آیات جلیله واردر. اما بونلر حقیقتی کوره‌جك کوزی حقیقتی ایشیده‌جك قولاغی حقیقتی دوشو- نه‌جك بینی اولانلر ایچوندر. کیم بیلمزکه آریلر بالی بزم ایچون یاپیوب کندی تغذی وتذوقلری ایچون یاپیورلر ؟ کیم بیلمزکه صیغیرلر قویونلر کچیلر بزم قصاب دکانلرینی تزیین ومطبخلرمزی تجهیز ایتمك ایچون چفتلشمیوب کندی نسللرینی ادامه ایچون چفتلشیورلر؟ حق سبحانه وتعالی حضر- تلرینك حقمزده‌کی بونجه نعم لاتحصاسنی تذکار ایله بزه منت قویمسی وبزی مجبور شکران ایتمسی بو خلایقدن ایتدیکمز استفاده

نقطهٔ نظرندندر. بشریت مادیه‌جه مجبول
اولدیغمز عجز تام اشرف عواطف الهیه
اولان عقل ایله برقدرت تامه‌یه تحول
ایلمش ده بتون کائناتدن استفاده ایلیورز.
عناصری بیله کندیمزه خدمتکار ایتمشز.
دکزلر بزه الك اهون طرق مراسله اولمش.
صولرما کنه‌لریمزی چویرییورلر. روزکار
کمیلرمزی سوق ایدییور. حتی شمدی یه
قدر بزدن نهان ودائرهٔ وقوفمزدن خارج
بولنان قوهٔ الکتریقیه‌یی بیله امرمزه
مطیع برخدمتکار ایدنمشز. کتب صحیحهٔ
الهیه انسانلرك مرتبهٔ اذعاننه کوره بیان
احکام ایلر. دنیله‌بیلورکه انزال کتب زماننده
قوهٔ الکتریقیه بین البشر معروف اولسه
ایدی « بزسزك ایچون سیالهٔ الکتریقیه‌یی

دخی خلق ایلدك. تاكه بر آنده چار اقطار
دنیا ایله مخابره ایده سکز و ترامو ایلریکزی
وسائر بر چوق ما کنه لریکزی بو قوتله
تحریك ایلیه سکز » مألنده کی احکام دخی
امثال سائره سی میاننه ادخال اولنور ایدی.
تکرار ایدرزکه کتب سماویه نك بو یولده کی
امتنانلری احسان کردهٔ الٓهی اولان عقلمز
دلالتیله خلایقدن جهت استفاده مزی
بالاخطار بزه او صانع اعظمی بیلدیرمك
سودیرمك و آثار قدرت صناعیه سندن
طولایی شکر ایتدیرمك ایچوندر. ادیانه
خصومتی کویا مدنیتلرینی تزیین ایلیه جك
اولان ماتریالیستلرك بو یولده کی اعتراضلری
مجرد برلاف پردازلقدن عبارت بولندیغنی
اکلامق ایچون دقت ایتملیدرکه بونلر کتب

سماويه‌دن ديللرينه طولايه‌جقلرى شيلرى
آرادقلرى زمان بوله‌بيلدكلرى نقطه‌لرى
شرح وتفسير ايليه‌جك آيات سائره آرامزلر
يا اشبو آيات سائره‌نك موجوديتنى بيله‌جك
قدر كتب سماويه‌يه وقوف ومعلوماتلرى
اولمديغى ايچون آره‌مزلر وياخود ارباب
وقوف ومعلوماتدن ايسه‌لرغرضاً آره‌مزلر.
بوخصوصده وهله قرأن عظيم الشانه زبان
درازلق ايدنلرك حاللرى پك تحفدر. خلا-
يقك كافه‌سى نوع بشرك انتفاع وتمتعنه
خدمت ايلدكلرى حقنده‌كى آيات كريمه‌يه
نصب نظر تعرض ايلدكلرى حالده ياكور-
مزلر وياخود كوسترمزلركه آيات سائرۀ
قرأنيه بو مقاصدى مفسردر. مثلا اجرام
سماويه‌نك كاه آسمانى تزيين ايلدكلرى وكاه

تنویر جهان ایچون خدمت ایتدکلری
بیان بیورلدقدن صکره دیکر آیات کریمه‌ده
بونلرك کافه‌سی بحر بی پایان فلکده سابح
اولدقلری‌ده بیان بیوریلور. بو بیانه دخی
« بونلر فلك دکزنده یوزمکدن بشقه برشی
ایچون یاراتلمامشدر » دیه اعتراض اولنه
بیلورمی؟ اعتراض بو درجه‌لره قدر وارـ
دیریله‌جق اولورایسه بسبتون زوزکلك
حکمنی آلور. کذلك محصولات عضویهٔ
حیوانیه و نباتیه نفعمز ایچون یاراتلدیغی
بیان بیورلدقدن صکره یرده کزن دوابدن
وسماده اوچان طیوردن هیچ بریسی بوقدرکه
بزم کبی امت عد اولنمسون حکمنده بولنان
آیات مفسرهٔ سائره دخی یا بونلرك نظر
حکمتلرینی جلب ایتمز ویاخود ایتدکلری

حالده آنلر طرفندن جملهٔ مناظره یه قاتلمز.
الحاصل مخلوقات الٰهیه هر بر نقطهٔ نظردن بر
بشقه درلو تنبیه فکر حکمت ایلمکده اولوب
اما بو حاله مقابل اهل کتابدن بعض فرقه‌لر
کتب سماویه‌نك لسان حکمتنی اکلامیه‌رق
حکمت الٰهیه ایله توفیق قبول ایده‌میه‌جك
معنالر ویرمکده وباخصوص او یا کلش معنا-
لری کندی اغراض ومنافع مخصوصه‌لرینه
خدمتکار ایلمکده ایسه‌لر بوندن طولایی
حکمت الٰهیه دکل محضا اوخطالرك اصحابی
مؤاخذه ایدلملك لازم کلور. درایه‌رك کتب
سماویه نامله‌رینه ترتیب ایلدیکی اعتراضدن
قرآن کریمك دخی حصه‌مند اوله‌جغی ظننه
طوغری برذهاب امکاننه مقابل شو
اخطاری ایتمك بزم ایچون لازم ایدی.

ایتدك. بوندن صکره سوزی ینه درابه‌ره ترك ایلیورز. دییورکه :

— او زمانلر قوپرنیقك مسلکنه اعتراض ایدیله‌رك دینلمش ایدی‌که : عطارد وزهره سیاره‌لری اکر فی‌الواقع کونش اطرافنده ومحرك ارضك داخلنده بولنان برر محرك اوزرندن سیر وحرکت ایلیورلر ایسه صفحات قمر کبی بونلرده دخی هلالدن باشلایه‌رق محاقه قدر صفحه‌لر کورلمك لازم کلوب هله او قدر جسیم و پارلاق کوریلن زهره اوزرنده بوصفحاتك مطلقا مشاهده اولنمسی لازم کاور ایدی . بو اعتراضك قوت ومتانتنی قوپرنیق دخی تصدیق ایدرك جواب ویرمکه قالقشمش ایسه‌ده بیهوده یره دوچار زحمت اولمش ایدی . غالیله ایسه کندی تلسقوپنی سیارهٔ مذکوره‌یه تطبیق ایلدکده فی‌الحقیقه صفحات مذکوره‌نك موجودیتنی کورمشدر . قوپرنیقدن مقدم سیاره‌لرك ضیاسی کندی ضیالری‌در دیه علی‌العموم اعتقاد اولنیور ایدی . فقط زهره‌نك صفحاتی اثبات ایلمشدرکه سیاره‌لر آنجق شمسدن

منتقل ضيا ايله لمعان اولمقده‌درلر . ارسطو ظن
ايدييور ايدی‌كه اجرام سماويه ايله ارضك فرقی
اجرام سماويه‌نك غير قابل تغير اولمسيدر . غاليله
قمر ايچنده دخی ارضك طاغلری كبی طاغلر واديلر
بولنديغنی وشمسك درونده لكه‌لر بولنوب كرهٔ
مذكوره متعظمانه برسكون واستراحتده دكل
بلكه او دخی كندی محوری اوزرنده دائر
اولديغنی اثبات ايلينجه ارسطونك بوظنی دخی
مندرس اولدی. يكيدن يكی‌يه كوريلن كواكب
ذاتاً بونلرك عدم تغيرلری حقنده‌كی فكره‌قارشو
شبهات جديه حاصل ايلمشلر ايدی . كرك بو
كشفيات وكرك سائر برچوق امثال مشعشه‌سی
قوپرنيق مسلكنك صحتنی تأييد ايليه‌رك ارباب
كنيسا مياننده بيوك برتلاشی موجب اولدی .
جهالتله مشتهر اولان عادی پاپاسلر بو حقايقه
ساده‌جه « يالاندر » ديرلر و بونكله اكتفا
ايدرلر ايدی .

فرصتی فوت ايتميه‌رك شوراجقده
اخطار ايده‌لم كه :

— تکمیل ازمنهٔ متوسطه ظرفنده
وحتی قرون جدیده‌نك اوائلنده بیله
اوروپاده پاپاس طاقمنك الك بیوك قسمی
جهالتله مشتهر ایدیلر . علوم عالیه‌یه وحتی
پیشوالری اولدقلری نصرانیتك حقایق
حکمتنه وقوف شویله طورسون نصفی
قدرینك عادی اوقومق ویازمق اقتدارندن
بیله محروم بولندقلری وکنیسالرده اوقومغه
مأمور اولدقلری دعالری آغزدن ازبرله‌یوب
درون کنیساده کوزلری اوکنده کتاب
آچارلر ایسه‌ده صحیفه‌لرینه باقمغه حاجت
قالمقسزین ازبردن اوقودقلری تواریخده
مندرجدر . اما بوحال کوچك رتبه‌ده بولنان
پاپاسلره مخصوص ظن اولنمسون . بوجهالت
اکثریا بیوك رتبه‌ده کی پاپاسلرده کوریلور

ایدی. زیرا پاپاسلق مسلکنده بیوك رتبه‌لری احراز ایده‌بیلمك ایچون اصیلزادکاندن اولمق لازم کلور ایدی. بارون قونت دوق کبی اصیلزادکانك «ئه‌نه» لری یعنی ایلك اوغللری پدرلری مقامنـه نامزد ووارث اولوب «قاده» لری یعنی کوچك اوغللری بوحق وراثتـدن محروم بولنمغله یاخدمت عسکریه‌یه کیررلر ویاخود پاپاسـلق طریقنه سلوك ایدرلرایدی. اوزمانلرایسـه اوروپا اصیلزادکانی علوم عالیه‌یی دکل آعادی اوقو-یوب یازمغی بیله استحقار واسـتهزا ایدرك ارککك شـانی وارککه یاقیشق آلان شی آتدن سلاحدن زرهدن عبارتدر اعتقـاد وادعاسنده بولنورلرایدی. حتی اهل صلیب اردولری بردفعه‌سـنده قسطنطینیه‌یی فتح

ایتدکدن صکره اوروپالی جنکاورلر کندی قلیج قایشلرینه دوات ویاخود طومار ایدلمش کاغدلر طاقه‌رق روملرك سلاحلری بونلردن عبارت اولمق اوزره استهزا ایدرلر ایدی. معارف بشریه‌دن نصیبلری بوندن عبارت بولنان اوروپا اصیلزادکانندن مأموریت روحانیه‌یه نائل اولانلر اصالتلری حسبیله درحال بیوك رتبه‌لره کچرلر ایدیسه‌ده ینه اصالتلری حسبیله جهالت تامه بونلرك شعاری اولدیغندن ایشته حال وشانلری بالاده بیان اولنان جهلای رهابین طاقمنی اصل بونلر تشکیل ایدرلر ایدی. بونلردن آرشه‌وه‌قلق وقاردینااللق مراتبی کبی رتب کنیسائیه‌نك الك بالالرینه واصل اولانلری پك چوقدر. پاپالق مقامنه بیله واصل اولا-

لری مرویدر. مع هذا پاپاسلر میاننده بر
طاقملری دخی معارفه پك زیاده اهمیت
ویره‌رك بوندن اول دخی بیان اولندیغی
وجهله تمامیٔ حسن قبول نیتنه مبنی اولمسه
بیله هیچ اولمزایسه علومه قارشو اولسون
بحق مجادله ایده‌بیلمك ایچون تعلم وتفنن
ایلمشلردر. ایشته نوبت کلامی ینه دراپه‌ره
براقیورز. دییورکه :

— بعضلری ایسه اشباح ارضیه ایچون
تلسقوپلره مراجعت لزومنه قناعت ایدرلرایسه‌ده
اجرام سماویه‌یه کلنجه فکرلرینی دکشدیررلر
ایدی. برطاقمی دخی دیرلر ایدی که بو اختراع
ارسطونك « برقو یونك ایچنه کیریلوب آنك
دیبندن باقیله‌جق اولورایسه کوندوزلری دخی
اجرام سماویه‌یی کورمك قابلدر » دیه قویمش
اولدیغی اساس اوزرینه مبتنی برتطبیقدن عبارتدر.
مع هذا جمله‌سی عندنده غالیا برساخته‌کار برملحد

برمنکر الوهیت برکافر غلیظ اولمق اوزره اتها
ایدلمشدر. بونك اوزرینه غالیله کندنی مدافعه
ایچون آبه قاستللی نام راهب معتبره برعریضه
تقدیم ایلدی. بوعریضه‌ده دییورایدی‌که توراته
انجیللر نوع بشره علوم ریاضیه وطبیعیه کتابی
اولمق‌اوزره عنایت بیورلمامشلردر. بلکه حکمت
اخلاقیه‌یه دلالت‌ایتمك اوزره انزال بیورلمشلردر
فقط بو عریضه‌سی بیچاره غالیله‌نك ایشنی ده
زیاده صاربه صاردیردی. مقدس عد اولنان
انکیزیسیونك‌حضورینه احضارایدلدی. «توراته
طبان طبانه مخالف اولمق اوزره ارض کونشك
اطرافنده دونیور ادعاسنده بولندی» دیه اتهام
ایدلدی. اکر بورفض والحاددن توبه واستغفار
ایتمیه‌جك اولورایسه پرانغه‌یه آتیله‌جغی کندیسنه
بیلدیرلدی. بعدما قوپرنیقك مسلك هیئیسنی
مدافعه ایتمیه‌جکی واکا دائر کتاب نشر ایتمیه‌جکی
تعهد ایتدیرلدی. غالیله بو تکلیفلره رضا کو
ستردی. زیرا بیلیورایدی‌که حقیقت دنیلن‌شیئی
اثبات ایچون فداکاران قانته احتیاج یوقدر.

نك اوزرینه هیئت کنیسا اون التی سنه قدر
احت وحضورایچنده زمان کچوردی . فقط آندن
کره غالیله « اصول عالم » حقنده کی کتابنك
نرینی کوزه آلدیردی . بوکتاب قوپرنیقك
سلکنی واضحاً شرح واثبات ایلیور ایدی .
کرار انکیزیسیون حضورینه کتورلدی . یکیدن
فض والحاد ایله اتهام ایدیلوب دیزاوستی چوکه
ك واللرینی تورات اوزرینه قویه‌رق ارضك
ونش اطرافنده سیر وحرکتی ادعاسنه کندی
انیله لعنت اوقومغه محکوم ایدلدی . عصرینك اك
شهورعالمی واك معتبر آدمی اولان غالیله ایچون
رچکلکنه قناعت ایلدیکی برشیئی اولوم قورقو-
یله بویله‌جه انکار واوشیئه لعنت ایتمك نه
یب برتماشا ایدی . بعده آنی حبسخانه‌یه کتو-
وب عمرینك صوك اون سنه‌سی ظرفنده درلو
شکنجه‌لره دوچارایلدیلر . اولدیکی زمان قبرستان
ی مظهر تقدیس اولمش بر یره دفننه جواز
وسترمدیلر . بویله جبر وشدت اوزرینه مبتنی
ولنان بر مسلك علمینك یاکلشلغی بشقه درلو

اثباته حاجت وارميدر ؟ اوزمانلر انكيز يسيوند
محافظه ايلديكى فكرلر بتون نوع بشر ايچو
خندهٔ استغرابى موجب اولمش ايدى. زمانك ال
بيوك رياضيوننـدن بولنان برذات اشبو غاليل
مسئله‌سنى ياد ايدرك ديبوركه : منازع فيه‌اولا
شومسئله نوع بشر ايچون منفعت عظيمه‌يى حائز
بر مسئله‌در . هم‌ده محضا كره‌مزك كائنات
ايچنده‌كى موقعندن طولايى منفعت عظيمه‌يى
موجبدر. اكر ارض مركز عالم اولوب اجرا
سائره آنك اطرافنده دوران ايتمكده بولنسا
انسان كنديسنى الك بيوك بر مرتبه‌يه شمديد
واصل اولمش ديه حكم ايدر. فقط ارض اطراف
شمسده دونر برسياره‌دن بشقه برشى اولماد
اوزره تصور ايديلورايسه اوزمان انسان افلاك
او وسعت حيرت افزاسنه قارشو حيران اولو
قالور. او يله بر وسعت كه اكامقابل بزم كره‌جكمز
دكل آ عالم شمسى بيله او وسعته نسبتله برنقطه
حكمنده قالور.

بز ديرزكه :

— اشبو ترقيات علميه‌يى حكمت اسلا

يه‌نك نه نظرله تلقی ايليه‌جكنی بز دها
يلروده صره‌سی كلديكی زمان سويليه‌جكز.
فقط بو راده درايه‌رك اسمنی تصريح ايتمكسزن
ن يالكز « زمانك اك بيوك رياضيونندن
ولنان » ديه توصيف ايلديكی ذاته سويلتديكی
سوزی حكمت اسلاميه‌نك بر جهتنه پك
موافق بولديغمزدن بوكا دائر برقاچ سوز
سويله‌مك ايستدك . پروفسور درايه‌رك
كلاتشنه كوره ارباب كنيسا تشريفات
اجرام سماويه‌جه ارضك مرتبه‌سنی پك
زياده بيولتمكه پك بيوك اهميت ويرييورلر.
اكر حق تعالی حضرتلرينك اثر صنع ربانيسی
اولان عوالمك اك بيوكی اك بالاسی بو دنيا
اولمق لازم كلورايسه حاشا ثم حاشا صنع
ربانيده بر بيوك نقصان بولنمق لازم كليور.

اونقصان ایسه اهل دنیانك وحتی بالذات
دنیانك كندیسنك دخی فانی اولمسندن
عبارتدر. عالم تجربه وتربیه اولان بودنیاده
حیات بشرك فانی اولمسی بوندن صكره‌كی
عوالمده برحیات جاوید ایله تقابل ایدرده
فنای دنیا وبقای آخرتله توازن حاصل ایلر.
بوحال حكمت اسلامیه‌نك براقتضای معقول
ومقبولیدر. حتی دنیایه بواسم ایله تسمیه
اولنمق عوالم سائره‌نك ادناسی اولدیغنی
بیان ایچون ایدوكی دخی كتب تصوفه
درج اولنمشدر. عالم آخرتده دارالصفای
صالحین اولان جنات عالیاتك اشبو وسعت
دنیویه ایله قیاس بیله قبول ایده‌میه‌جك
اولان وسعتی حقنده‌كی احادیث شریفه
وتمثیلات كبار دخی شوایچنده بولندیغمز عالم

ـمور ينك عوالم اخرايه نسبتله بك كوچك
.عالم ناچيز اولديغنى كوسترر . بوكا دائر
ثنوىٔ شريفده اوقدر ابيات لطيفه واردركه
راده ايراد و تذكارى موجب تفصيل
ولمقله برابر ذاتاً قارئين اسلاميه مزك يك
چوقلرى نزدنده معلوم دخى اولمسيله تكرار
ءلامنى زائد كورمكده يز . هانيا ديمك
سترزكه كنيسا اربابنك كشفيات هيئيه يه
رشو كوستردكلرى خصومت شديددن
مقصد دنيانك اعتبارينى غائب ايتديرمامك
ـسه حقايق شناسان اهل اسلام نزدنده
عالم سفلينك ذاتاً براهميت عظيمه سى
قدر . كنجلرمز ميانندە فكر حكمته سالك
لانلر دوشونمليدرلركه همان كافهٔ مقايسات
لميه ده اسلاميت اديان سائره يه بكزهمديكى

واديان سـائره حقايق علميه‌دن قورقمقـد
معذور اولسه‌لر بيله اسلاميتك بو حقايقدن
ذره قدر خوف واندیشـه‌سی اولمديغی کبی
ايشته بو مسئله‌ده بو مقايسه‌ده دخی حکمت
اسلاميه اديان سائره‌يه بكزه‌ميوب آنلردن
بالكليه بشقه ونظريات علميه‌يه دها قريب
ومتوافقدر . سـوزده يـنـه دراپه‌ر دوام
ايديور . دييوركه :

— قوپرنيق مسئله‌سنك غلبه‌سی تلسقوپك
ايجادی زماندن بدأ ايلدی . تلسقوپ ايجادندن
برازصكره اوروپاده هيچ براهل هيئت قالمدی كه
شمسك مركز عالم اولسی لزومنی آنك مقتضياتندن
اولان حركت محوريه ومحركيه‌سيله برابر قبول
وتصـديق ايتمسون . اكر بو بابده يكی بر برهان
قطعی لازم ايديسه آنیده برادلينك نجوم ثابته‌نك
حركات مرئيه‌سی حقنده کی کشفنده بولديلر
بو حركت ظاهريه قسـماً ضيانك تبـديل موقع

ایتمسندن وقسماً دخی ارضك حركتنه تابع بولنمسندن نشأت ایلمکده‌در. برادللینك بوکشفنده کی اهمیت تساوی لیل ونهار نقطه‌لرینك اسباب تأخرینی کشفده کی اهمیته مساویدر. رومرك ضیانك حرکت مترقیه‌سی حقنده کی کشفی اگرچه فونتل طرفندن خطایه حمل ایدیلوب قاسینی طرفندن دخی بالکلیه ردایدلمش ایسه‌ده نهایت ینه عموماً قبول اولنمشدر. حالبوکه بوکشف بالآخره مسلك شمس ابعادینك و دها طوغریسی ارضدن کونشه قدر اولان بعدك مساحه‌سنه مدار اولمشدر. قوپرنیق زماننده بومسافه بش میلیون میلدن زیاده دکلدر دیه فرض اولنیور وبرچوق ذوات بوتخمینی بیله مبالغه‌یه حمل ایلیورایدی. حال بوکه تیشو براهه‌نك ترصدات متتابعه‌سنه کوره کپلر بولدی که بومقدار حقیقتك مادوننده‌در. کپلر امیال مذکوره‌نك مقدارینی لا اقل اون بش میلیونه واردیردی. حال بوکه ١٦٧٠ سنهٔ میلادیه‌سنده قاسینی بو مقداری دخی حقیقتدن بعید بولوب امیالك عددینی سکسان بش میلیونه قدر ابلاغ ایلدی. ١٧٦٩

سنهٔ میلادیه‌سی حزیرانك اوچنجی کونی زهره
سیاره‌سنك شمس اوکندن مروراید‌ه‌جکی اولدن
بالحساب اعلان اولنوب شو ارض ایله شمس
آره‌سنده‌کی مسافه‌نك مساحه‌سی مسئله‌سنجه بو
مرورك اهمیتی دخی تقدیر اولنمش ایدی. بو بابده
بالجمله حکومتلرك معاونتلری اهل ترصدك امدادینه
یتشدی. اوروپاده اللی محلده شو مرورك ترصدی
ایچون موقعلر تهیئه ایدلدیکی کبی آسیاده التی
وآمریقاده دخی اون یدی محل ترصد تهیئه
ایدلدی. قپودان قوق دخی اومشهور سیاحتنی بو
مقصدایله اجرا ایلمشدر. اوکون کونش بلوطسز
بر افقدن یوکسلدی و بتون کون کوك یوزی
براق برحالده بولندی . قوق موقع ترصدنده
زهره‌نك شمس اوکندن مروری صباحك الا-
فرانغه ساعت طقوز بچغندن اقشامك الافرانغه
ساعت اوچ بچغنه قدر التی ساعت دوام ایلدی.
هرنوع ترصدات دخی راحت راحت اجرا اولندی.
فقط متخالف استاسیونلرده اجرا ایدیلن ترصدات
نتایجی اوزرینه مباحثه‌یه کیریشلدکده نتایج

مذكوره‌نك آرزو اولنديغى قدر متوافق چيقمد-
قلرى وارضدن شمسه قدر اولان بعدك سكسان
سكز ميليوندن يوز طقوز ميليونه قدر مقادير
مختلفه كوستردیكى كورلدى. بناءً عليه رياضئ
مشهور آنكه ١٨٢٢ و ١٨٢٤ سنه‌لرنده بو
حساباتى تكرار تدقيق ايليه‌رك شو نتيجه‌يه واصل
اولوب ديدى كه : كونشك اختلاف منظر افقيسى
يعنى برانسان كوزى شمسده بولنوب ده اورادن
ارضه باقلمق اوزره ارضك نصف قطرينى احاطه
ايده‌جك زاويهٔ رؤيت سكز ثانيه وثانيه‌نك بيكده
بش يوز يتمش التى قسمنه مساوى برزاويه اولوب
بو ايسه ارضدن شمسه قدر اولان مسافه‌يى
٩٥٢٧٤٠٠٠ ميل اولمق اوزره تعيين ايتديرر.
آندن صكره ترصدات واقعه هانسن طرفندن اله
آلنوب اوايسه بعد مذكورى ٩١٦٥٩٠٠٠
ميل اولمق اوزره تعيين ايلدى. براز دها صكره
لووريه بومسافه‌يى ٩١٧٥٩٠٠٠ ميل اوله‌رق
تعيين ايدوب ئه‌رى ايله ستون بر بشقه يولدن
مسافهٔ مذكوره‌يى ٩١٤٠٠٠٠٠ ميل اولمق

اوزره حساب ایلدیلر. بالاخره یالکز اوله‌رق اجرا
ایلدیکی عملیات نتیجه‌سنده ۹۱۷۳۰۰۰۰ رقمنی
بولدی. والحاصل فوقولدایله فیزو ۹۱٤۰۰۰۰۰
رقمنده قرار قیلدیلر. فقط بو نتیجه‌یی وه‌نوسك
شمس اوکندن مروری ترصداتنه بنا ایتمدیلر.
بشقه بر یوله سالك اولدیلر. تجارب فزیقیه ایله
ضیای شمسك سرعتنی تعیین ایتمشلرایدی. ایشته
۱۸۷٤ سنه‌سنده بردها زهره شمسك اوکندن
مرور ایدنجه‌یه قدر ارضدن شمسه اولان مسافه
طقسان ایکی میلیون میلدن برازنقصانجه ایدوکنه
قرار ویرلمش ایدی. بومسافه برکره طانندقدن
صکره جملهٔ شمسیه‌نك جسامتی پك سهولتله
تعیین اولنور. بو بابده برفکر مخصوص ویرمك
ایچون معلوم و معروف اولان سیاره‌لرك الك
اوزاغی بولنان بنتونك شمسه مسافه‌سی بین الارض
والشمس موجود اولان مسافه‌نك اوتوز مثلی
اولدیغنی اخطارایلمك کفایت ایدر.

اخطار ایده‌لم که :

— ارضدن شمسه قدراولان مسافه‌نك

المساحه تعيين مقدارنده كى اختلافات اويله
شونك بونك كندى خيالندن سويله‌يى
ويردكلرى سوزلر آره‌سنده كى اختلافاته
بكزه‌تيله بيلمك خيال و خاطردن بيله كچه‌مز.
بو سوزلرك هر بريسى بالرياضه اجرا ايدلمش
براولچى يه و بالرياضه يوروتلمش برحسابه
مستنددر. امادنيله‌جك كه بو حالده رياضيون
ميانده اختلاف اولماملى ايدى. زيرا ايكى
كره ايكينك درت ايده‌جكى بتون رياضيون
نزدنده بلا اختلاف مسلم اولديغى كبى هندسه
وحساب اوزرينه مبتنى بولنان بو مسئله‌ده
دخى رياضيونك متفق اولملرى لازم كلور
ايدى. بو سوزلر تماميله طوغريدرلر. فقط
بيلملى ودوشونمليدركه بو مسئله‌ده منشأ
اختلاف علوم رياضيه‌نك قواعدى دكلدر.

بلکه او قواعدك محل تطبیقاتی اتخاذ ایدیله جك
اولان مقادیر اساسیه‌در. بو بابده بر مثال
اوله‌رق ایراد ایده‌لم که بر درهمه مساوی
اولان بر ثقلت مادةً «ثقلت» اوله‌جغی کبی
درهمك بیك جزؤنده برجزؤینه مساوی
اولان ثقلت دخی مادةً موجود بر ثقلتدر.
فقط موجود اولان میزانلر ایله درهمك
بیکده برینی طارته‌بیلمك تام درهمی طارتمق
قدر قولای اوله‌بیلورمی؟ تام درهمی طارتد
یغکز زمان «بونده نه اکسیك نه زیاده
یوقدر. تام درهمدر» دیه‌بیلور ایسه کزده
درهمك بیکده برینی طارتدیغکز زمان بو
سوزی سویلیه‌بیلورمیسکز؟ اوقدر قلیل
بر ثقلتی طوس طوغری طارته‌بیله‌جك
ترازو نه قدر حساس اوللیدر؟ ایمدی

رضدن شمسك اختلاف منظر زاویه‌سی
نیلدیکی زمان بوزاویه‌نك نه‌قدر کوچك بر
زاویه اولدیغنی شویله‌جه دیل ایله سویلمك
قولای کوریله بیلور ایسه‌ده آنی فعلاً
مادةً رسم ایتمك بیله نه مشکل ایشلردن
اولدیغنی دوشونملیدر. اماشووجهله دوشو
نملیدرکه بر دائره اوچ یوز التمش قسمه
بالتقسیم هر قسمی تشکیل ایدن قوسه بر
« درجه » دنیلمشدر. بودرجه‌نك تقوسی
اوقدر آزدرکه کوز ایله فرق اولنمق محال
دنیله‌مسه بیله پك مشکل اولدیغنه شبهه ایدلما-
ملیدر. برقاچ متروقطرنده غایت منتظم بر
خلقه یاپلسه‌ده آنك اوچ یوزالتمش قسمندن
برقسمی کسیلوب نظر تقدیر یکزه عرض
ایدلسه بونده کی تقوسی پك بیوك مشکلات

ايله تعيين ايده بيلورسكز. بو قطعهٔ دائره يى
عادتا مستقيم ظن ايلرسكز. حال بوكه اشبو
برتك درجه التمش جزؤه تقسيم اولنه جق
وآنك هر بريسنه دقيقه دنيله جكده بعده
او دقيقه لرك هر برى دخى التمشه تقسيم
اولنوب آنكده هرجزؤ ينه «ثانيه» دنيله
جك. بو حالده بر ثانيه درجه نك ۳۶۰۰
جزؤندن برجزؤى اوله جق. ايمدى «سكز
بچق ثانيه لك برزاويه» ديمك آنك قاعده
سنه بردرجه نك ۳۶۰۰ جزؤندن سكز بچغنه
مساوى برقوس رسم ايديله بيله جك اولان
زاويه ديمك اولوركه بونى بويله سويلمك
يك قولاى اولديغى حالده قلم ايله رسم ايده
بيلمك بيله مشكلات عظيمه دن عد اولنور.
زيرا قياس ايديله جك اولور ايسه بو ايش

درهمك بيكده برينى دكل بش اون بيكده برينى
طارتمغه چالشق قبيلندن عد اولنور. بوكا
ضميمةً شو دخى دوشونلمليدركه زاويهٔ
مذكوره حساب واحد ايله دخى حساب
اولنمامشدر. ايكى حسابك مجموعيدر. ديمك
اوليوركه بهرى دورت ثانيه وبربربعدن ايكى
زاويه ترصد ايدلمشدرده آنلرك مجموعى
شمسك اختلاف منظر زاويه‌سى اولمق
اوزره حكم ايدلمشدر. بونى اولچه بيلمك
ايچون آلات هندسيه عقللره حيرت ويره‌
جك درجه‌لرده اينجلتيلوب تصحيح واكمال
اولنمشدر. فقط بونكله برابر كرك راصدلرك
قوللاندقلرى آلتلر آره‌سنده كى ذره قدر
تفاوتلر وكرك آلتلرك حين استعماللرنده
كنديلرى طرفندن ايديلن ذره قدر خطالر

حسابك يكوننده شو بيوك بيوك اختلافاتى
موجب اولمشدر. كوچك خطانك بو يله
بيوك نتيجه‌لر كوسترمسنه مثال اوله‌رق
اسلحهٔ مكملهٔ جديده ايله آتيلان نشانلرى
اخطار ايلرز. مثلا ماوزر كبى ايكى بيك
مترودن نشان اوران بر تفنك آتلديغى زمان
نشانجى بر نقطه قدر خط مطلوب مستقيمدن
انحراف ايده‌جك اولسه بو انحرافك پيدا
ايده‌جكى زاويه نشانكاهده بر قاچ مترو
آچيلور. سالف الذكر سكز بچق ثانيه‌لك
زاويه‌يى اولچملك اثناسنده دخى الك كوچك
بر خطا بويله بيوك بيوك نتايجى انتاج ايلر.
بزم كبى اشبو علوم عاليه‌نك نتايج مستحصله‌
سنه‌يك كوچ عقل ايرديره بيله‌جك اولانلره
طريق اسلم بو مساحات و حساباته كيريشن

اعاظم ارباب اقتدارك نتيجهٔ موفقياتنه امنيت
ايلمكدر. بو عجزمز ايله برابر آنلره امنيت
ايده ميه جك اولور ايسه‌ك كولنج اولمزمى يز؟
اوت آنلر دخى لايخطى دكلدرلر. سهو
وخطادن مصون اوله‌مزلر . ذاتاً آنلر
ايشته بر بريله مناظر ومناقشه‌درلر. كوستر-
دكلرى نتايجدن بر متوسط نتيجة النتايج
چيقارمق بزم ايچون كافى ووافى عد اولنور.
نوبت كلامى ينه درايه‌ره ترك ايدييورز.
تدقيقات فلكيه‌نك دها نه درجه‌لره قدر
وارديرلديغنى اوزون اوزادى يه حكايه
ايليور. فضا ايچنده هر برى قدرت كاملهٔ
الهيه‌نك برر برهان باهرى اولان اجرامك
عقللرى ير مكدن اظهار عجز ايده جك قدر آرتان
جسامتلرى ينه نسبتله كرهٔ ارضمزك بر نقطهٔ

موهومه مثابه‌سنده قاله‌جغنی کوزلجه اکلا-
تمق ایستیور. وارسون اکلاتسون. اما
بوندن ارباب کنیسا فنا حالده بیزار اولیورلر
ایمش. بزه نه؟ بز دوشونورزکه مخلوقاتنه
حد ونهایت اولمیان اول خالق اعظم جلت
عظمته حضرتلرینک قدرت وقوتی هر
حالده مخلوقاتی محیطدر. مخلوقاتک نه قدر
بیودیکنی کوررایسه‌ك آندن قدرت الٰهیه‌نك
دخی اونسبتده بیودیکنه انتقال ایلرزده
حق تعالی حضرتلرینك جبروت وکبریاسنه
مقابل اکا کوره واله وحیران قالورز.
ایشته دیورکه:

— بورقملر کائنات ایچنده هرنه وارایسه‌هپ
انسان ایچون خلق ایدلمش بولندیغی حقنده‌کی
حکمی اهمیت لایقه‌سنه ارجاع ایلیه‌بیلور. شمسدن
باقلدیغی زمان ارض همانده کوزه کوریلمیه‌جك

برلاشى يعنى جوه آتلمش برذرۀ غباردن عبارت
بولنوب ينه اوشمسك اضوائى ايله اضائه ايديلور.
بوحالده ارضك كوچكلكى نسبتنى قارئمز تصور
ايتمك ايسترايسه شو صحيفه يى كوزلرندن برقاچ قدم
مسافه يه قدر تبعيد ايلسون. بعده آنك نقطه لرندن
بريسنه باقسون ودوشونسون كه ايشته اونقطه
كونشدن باقلديغى زمان كوريلن جسم ارضدن
يوزلرجه دها بيوكدر . ايمدى كورمك قابل
اولميان بوذره نك اهميتى نه دن عبارت اوله بيلور ؟
كائنات ايچنده آنى بالكليه حذف ايتسه لر بيله
هيئت كائناتده برتبدل كورلمز. يا بوكوچوجك
غبار يغنتيسى اوزرنده بيكلرجه ميليون مقدارى
متحشد بولنان انسانلرك نه اهميتى واردر؟ بيكلرجه
ميليونى كلمش كچمش اولديغى حالده بلكه برميليون
قدرى شعورلرندن براثر براقه بيله جكلردر.
انسان وآنك صفا وكدرلرى نه در؟

نزديرزكه :

— پروفسور دراپه رك تصور قارئين

پیشکاهنده دنیایی و آنك اوزرنده‌کی انسا-
نلری بوقدر کوچلتمکدن مقصدی کتب
توراتیه‌دن بالاستدلال ارباب کنیسانك
بتون کائنات بودنیا ایچون وبودنیا دخی
انسان ایچون یاراتلدیغی حقنده مصرانه
تقویه ایلدکلری اساسی هدم وتخریب ایچون
اوله‌جغی محتاج تکرار دکلدر. مسئله‌نك بو
نقطه‌سی حقنده نظریهٔ اسلامیه‌نك نه‌دن
عبارت بولندیغی یعنی خلایق انسان ایچون
یاراتلمشدر دیمکدن مقصد انسانك بونلردن
بر بر رجهت استفاده‌سنی کوسترمك اولوب
بونکله برابر نظر اسلامده بودنیا اکمل
واشرف خلایق اولمدیغی وعوالم اخرانك
بودنیادن بیوك ومکمل و باخصوص بقا
کبی خصائل ایله هم‌ده اشرف ایدوکنی

بيان ايلمش ايدك . بورآده مقصدمز ايسه
درايه‌رك برچوق يرلرده صورت ودرجه‌-
سنی كوسترمكده بولنديغی مهارت ابلهفريبا-
نه‌سندن بريسی دخی بوراده كورلديكنی
اخطار ايلمكدر. اجرام سماويه‌يه نسبتله
دنيايی كوچلتدكجه دنيانك اهميتی دخی
اونسبتده كوچوله‌جكنه قائمق اذكيانی
قارئين ايچون بيله برصافدرونلغه حمل
اولنه‌بيلور. يا بونلری شويله برسفسطه
ايله قانديردم ظننده بولنمق درايه‌ر كبی بر
آدم ايچون نه‌يه حمل اولنمق ايجاب ايدر؟
اوت كرهٔ ارضمز اجرام سائره‌دن بعضلرينه
نسبتله برذره حكمنده قالور. اوكره اوزرنده
انسان دخی كره‌نك ذره‌سی حكمنی آلور.
حال بوكه اوذره‌نك ذره‌سنه اوچنجی درجه

دە بر جزؤ صغیر اولمق اوزره عنایت بیورلمش
اولان دماغه صانع تعالی و تقدس حضرتلری
اویله بر قوت وقدرت و یرمشدرکه او
کائنات غیر محدوده یی آن واحدده جولان
واحاطه ایلر. شیلر کوچلدکجه اهمیتلری
آزاله جغی ظننه حقایق علمیه معترضدر.
شیلر بیودکجه اهمیتلری آرته جغی کبی کو-
چلدکجه دخی اهمیتلری آرتار. انسانه نسبتله بر
ذباب ارضه نسبتله انسان وشمسه نسبتله
ارض کبیدر. حال بوکه قدرت خالقانه نقطهٔ
نظرندن بر ذبابك بر شمسدن نه فرقی واردر؟
اشبو مخلوقاتدن بزم اخذایده جکمز معنی بر
وله و حیرتدن عبارت دکلیدر؟ معانیٔ خلایقك
نتیجهٔ مؤداسی بو وله و حیرتدن بشقه هیچ
برشی اوله مز. زیرا خلایق مذکوره یه

اعطف نظر حكمت ايديلوب ده نتيجه ده بو
وله وحيرته واصل اولميان انسان بر نوع
باقار كور حكمنده قالوب باقديغى شيئى كور-
مامش واك خفيفى اولمق اوزره كورديكى
شيئى اكلامامش اولور. اوت خلقت نقطهٔ
نظرندن برذباب ايله برشمسك فرقلرى
يوقدر. ايكيسنكده نتيجهٔ مآلى صاحب
فكر ونظره موجب حيرت اولمقدر. زيرا
برذباب تدقيق ايدلديكى زمان آنده برطاقم
اعضا وجوارح كوريلوركه آنلرك دخى
دروننده قناتات وانبوبات ومفاصل بولنه‌رق
بونلرك درونندن دخى درلو مايعات جريان
ايلمكده‌در. لكن شمس اللهك اكبر مخلوقاتى
اولميوب آندن دها بيوكلرى بولنه‌رق درجهٔ
جسامتلرى قابليت مساحه‌دن خارج اولديغى

کبی ذباب دخی اللّٰهك اصغر مخلوقاتی دکلدر.
میقروبلر کبی آنلرك دها کوچکلری وار
درکه بونلرك ده کوچکلکلری درجه‌سی
قابلیت مساحه‌نك فوقنده‌در. حقیقت شو
درکه قدرت الٰهیه‌یه نه مبدأ نه منتها جهتندن
حدود تعیین اولنه‌من. بو حکمت اسلامیه
پیش نظر اهمیتده بولنه‌رق درایه‌رك شـو
فقره‌لرینی اوقوملیدرکه ذهن شاشمسون.
اسلامیت ایله ادیان سائره‌نك فوق عظیمنی
کوسترن نقاط صغیره ودقیقه دخی ایشـته
بونلردر. بعدما سـوزی ینه درایه‌ر سو-
یلیور. دیورکه :

— قوپرنیق مسلك هیئیسی میدانه چیقدیغی
زمان آنك علیهنده ایراد اولنان براهینك بریسی
دخی دانیمارقه‌لی منجم شهیر تیشو براهه‌نك ایراد

ایلمش اولدیغی برهاندر. بو برهان مقدمافیثاغورك مركزیت شمس مسلكی علیهنه آر یستارقك ایراد ایلمش اولدیغی برهان كبیدر. برهان مذكور اكر ارض شمسك اطرافنده دونیور ایسه نجوم ثابته نك مواقع مرئیه سنجه تبدلات كورلمسی لزومندن عبارتدر. دنیانك بعضاً كندی محركنك محور كبیرینه مساوی برمسافه قدر سمانك بعض جهتنه یاقلاشوب بعض جهتندن تباعد ایلر. یعنی برزمان بولندیغی نقطه دن التی آی صكره اومحور كبیر قدر اوزاق دوشر. بو حالده ثوابته نك وضعیتلرنده بر تبدل كورلمك لازمدر. برزمان بربرینه دها یقین وبرزمان بربرندن دها اوزاق كورنملری ایجاب ایلر. بوبابده علم هیئت اصطلاحنجه شویله تعبیر ایدهلم كه نجوم ثابته نك برراختلاف منظر سنویسی اولمق مقتضی كوریلور. بر كوكبك اختلاف منظری دیمك ایكی خطك تشكیل ایلدیكی بر زاویه در كه خطین مذكورندن بریسی كوكب مذكوردن شمسه ودیكری كوكب مذكوردن ارضه طو- غری ممتددر.

اخطار ایده‌لم که :

— بوراده درایه‌رك اختلاف منظری تعریف ایدیشی کیفیت مذکوره حقنـده بشقه‌لری طرفندن ایدیلن تعریفاته توافق ایتمیور. بو بیه‌نك قاموس علومنده وسائر برچوق کتب علمیـه‌ده تعریف اولندیغی اوزره اختلاف منظر زاویه‌سی ایکی خطدن تشکل ایلرکه بریسی جرم مطلوب سماویدن مرکز ارضه و دیکری راصدك کوزینـه طوغری ممتددر . ارضك شمسدن بعدی حقنده بوندن مقدم بیان ایلدیکمز وجهله اسماعیل فرید بك طرفندن ایدیلن اعتراضه رصدخانهٔ عامره مدیری صالح زکی بك افندی برادرمزك صباح غزته‌سی واسطه‌سیله یازدیغی مقابلاتده اختلاف منظر او قدر

واضح برصورتده تعریف ایدلمشدرکه آنی
بوراده قارئلرمزه دخی اخطاره لزوم کور
مکده یز. باب سرعسکریده کی حریق قله‌سندن
قز قله‌سنه باقلدیغی زمان آنی اسکدار اسکله‌
سی مقابلنده کوریرز. بعده غلطه قله‌سندن
باقه‌جق اولسه‌ق قز قله‌سنی حرم اسکله‌سی
استقامتنده مشاهده ایلرز. ایمدی قز
قله‌سندن بریسی باب سرعسکریده کی و دیکری
بك اوغلنده کی یانغین قله‌لرینه طوغری
تمدید ایدیله‌جك ایکی خطك رسم ایلیه‌
جکلری زاویه‌لر ایشته قزقله‌سنك اختلاف
منظر زاویه‌لریدر. اجرام سماویه‌دن بریسیله
آره‌مزده کی اختلاف منظر زاویه‌سنه کلنجه:
بونك ایچون دخی منجم مشهور لالاندك
تعیین ایلمش اولدیغی قمر اختلاف منظر

زاویه‌لرینی اخطارایلرز که بوزاویه‌لرلالاند
برلینده بولنه‌رق بررفیقنی امید برونه
کوندروب عینی زمانده قمرك دائرهٔ نصف
نهاردن مروری اثناسنده تعیین ایلدکاری
ایکی خط رؤیتدن تشکل ایلمشدر. بوحالده
دنیله‌بیلورکه اوکیجه قمردن امید برونه
وینه قمردن برلینه طوغری چکلمش اولان
ایکی خط آره‌سنده متشکل زاویه ایشته
قمرك اختلاف منظر زاویه‌سیدر. اجرام
سماویه بزدن نه قدر بعید ایسه آنلرك
اختلاف منظر زاویه‌لری دخی اوقدر کو-
چیلور. ثوابته‌دن بعضلرینك بزه غیرقابل
مساحه اوله‌جق قدراوزاق بولندقلرینی
حکم ایتدیرن شی دخی اشبو اختلاف منظر
زاویه‌لرینك همان هیچه مساوی دنیله‌جك

درجه‌ده‌كی آزلقلر يدر. بو كيفيتی اشاغی يه
طوغری دراپه‌ر دخی درميان ايده‌جكدر.
بناءً عليه نوبت كلامی ينه كنديسنه براقيورز.
ديیوركه :

— اوزمانلر ارض ايله شمس آره‌سنده‌كی
مسافه خصوصنده زياده‌سيله ياكيليورلر ايدی.
شمدی اولديغی كبی اوزمان دخی بومسافه‌نك طقسان
ميليون ميلدن ياخود اوتوزيدی ميليون فرسخدن
زياده اولديغی معلوم اولسه ايدی بوبرهانك اهميتی
آرتارايدی. تيشو براهه‌يه جواب ويرلدی‌كه
مادامكه برجسم تباعد ايلدكجه آنك اختلاف منظر
زاويه‌سی كوچوليور بر ثابته بزدن اوقدر بعيد
بولنه‌بيلوركه اختلاف منظر زاويه‌سی دخی همان
فرق اوانه‌میه‌جق قدركوچيلور. بوجواب حقيقة
طوغری بولندی. ثوابته‌نك اختلاف منظرزاويه
لرينك طانمسی زاويه اولچمكه مخصوص اولان
آلات هندسيه‌نك اكمالنه متوقف ايدی.

اخطار ایده‌لم که :

قدما زاویه اولچمك ایچون ربع دائره ویاخود نصف دائره کبی منقله‌لر استعمال ایدرلرایدی. بومنقله‌لر نه قدر کوچك اولورلرایسه مرکزلرنده برلشه‌جك اولان خطوط مستقیمه‌نك بربرینه تقربلری او قدر آرته‌جغندن بونلرایله اجرا اولنه‌جق زاویه مساحه‌لرینك یاکلشی دخی اوقدر چوق اولمق طبیعی ایدی. بوکا قارشو برچاره اولمق اوزره منقله‌لری بیولتورلر ایدی. نصف قطری بش اون مترو اولمق درجه‌سنده عظیم وجسیم منقله‌لر انشا ایدلمش بولندقلری دخی تاریخ علوم طرفندن خبر ویرلمکده در. بوقدر جسیم اولان منقله‌لرك محیطلری اوزرنده زاویه‌لراونسبتده آچیله

جقلرندن کوچك منقله‌لرایله دوچار اولد-
قلری خطالر براز تصحیح ایدیله‌بیلمش
اولور ایدیسه‌ده ایشك اهمیت عظیمه‌سنه
نظراً تصحیحك بودرجه‌سی دخی بالطبع
کفایت ایلیه‌مزایدی. بوندن‌مقدم برفقره‌
مزده دخی ایضاح ایلمش‌اولدیغمزوجهله
بوایش بردرهمك برقاچ بیك جزؤندن بر
جزؤینی طارته بیلمك درجه‌سنده نازك
اولدیغندن اوثقالتی طارته‌بیلمك ایچون نه
قدردقیق وحساس برترازو لازم ایسه بر
زاویه‌نك درجه ودقیقه‌لرینی دکل‌ایسه‌ده
ثانیه‌لرینی وآنك اعشارینی اولچه‌بیلمك
ایچون او نسبتده دقیق وحساس آلتلره
احتیاج وارایدی. ایشته دراپه‌زك « ثوابته
نك اختلاف منظر زاویه‌لرینك طانمسی

زاو يه اولچمكه مخصوص اولان آلات هندسيه‌نك اكمالنه متوقف ايدى» ديديكى زمان مراد ايلديكى مكمليت بومكمليتدر. حقيقت آلات مذكوره بعضلرى متعدد دوربينلر ايله مجهز ودوربين جاملرينك سموتى قيللرايله معين اولمق درجه‌سنده او قدرتكميل وا تمام ايدلمشدركه برزاويه‌نك ثانيه‌لرينى دخى بونلر ايله فرق ايتمك تحت امكانه كيرمشدر. اما بو سوزك حكمنى ذهنلره لايقى وجهله قبول ايتديره بيلمليدر. زيرا بوسوز يالكز حكماً وخيالاً دكل مادةً وفعلاً دخى قبلى فرق يارمقدر. سوزده ينه دابه‌ردوام ايديور. ديوركه:

سمانك نصف كرهٔ جنوبيه‌سنده كائن سانتور جمعيت ثوابته‌سنك α حرف يونانيسيله مسمى بولنان پارلاق وكوزل كوكبى بين الثوابته بزه

اك يقين اولمق اوزره متصوراولوب هاندرسون
ومانقله آر نام منجملرطرفندن ١٨٣٢ و١٨٣٣
سنه‌لرنده اميدبرونده رصد ايدلمشدر. بورصددن
استنتاج اولنديغنه كوره كوكب مذكور بزه
كونشك بعدندن ايكى يوز اوتوز بيك دفعه دها
اوزاقدر. اكرقطرشمس محرك ارض قدربيوك
اولسه يعنى قطرينك طولى يوز سكسان ميليون
ميل درجه‌سنده بولنسه بوحالده سانتوردن كو-
رلديكى زمان فضا ايچنده برنقطه كبى كوريلور
ايدى. قربنده بولنان بررفيقيله برابر بوكوكب
سكسان برسنه ظرفنده كندى مركزى اولان
شمس اطرافنده بردور اجرا ايدر بوايسه‌دوشو
نديرركه رفيقيله برابر بوكوكبك مجموعى حجم
شمسدن كوچكدر. سينيا نام جمعيت ثوابته‌نك
التمش برنجى كوكبى التنجى مرتبه‌ده‌كى كواكبدن
بريسيدر. بهسل نام منجم ١٨٣٨ سنه‌سنده
بونك اختلاف منظرزاويه‌سنى بولمشدر. بوزاويه
برثانيه‌نك تخميناً ثلثنه مساويدر. بناءً عليه كوكب
مذكورك ارضدن بعدى بعد شمسدن بش يوز

بيك دفعه‌دن دها زياده اولمق لازم كلور. آنك دخى بررفيقى بولنوب كندى مركزلرى اولان شمس اطرافنده بش يوز يكرمى سنه‌ده بردور ايدرلر. حال بوكه بونلرك مجموع ثقلتلرى بزم شمسك ثلثنه مساويدر. ظن ايتمك لازم كليوركه نصف كره شماليمزك الك پارلاق يلديزى اولان سيرييوس سانتوره‌دەكى α دن التى دفعه زياده بربعد ايله ارضدن بعيددر. محتمل اولان قطرى اون ايكى ميليون ميل اولوب ضياسى دخى شمسدن ايكى يوز دفعه دها زياده‌در. فقط تلسقوب ايله دخى باقلديغى زمان كوز ايله فرق اولنه‌بيله‌جك قدر قطرى بولنميوب كوزلرى قماشديره‌جق قدر مضى برذره كبى كورينور. ديمك اوليوركه كواكب يالكز جسامت ظاهريه ومرئيه‌لرنجه بر بريندن فرقلى اولمق ايله قاليوب جسامت حقيقيه‌لرنجه دخى بربريندن فرقليدرلر. «سپكتروسقوپ» دنيلن و اجرام سماويه‌نك ضيالرينى بالتحليل متركب اولدقلرى الواندن اجرام مذكوره‌نك موادطبيعيهٔ متشكله‌لرينى كشفه خدمت ايليان آلتك دخى

کوستردیکی وجهله اجرام سماویه تشکلات طبیعیه‌.
لرنجه دخی بربرندن فرقلیدرلر. بو آلت اجرامك
بزه ایصال ایتدکلری اشعهٔ ضیائیه‌نك قابلیت
انکسارلری خصوصنده‌کی تبدلات ایله اجرام
مذکوره‌نك حیاتلرینی دخی بزه کشف ایدییور.
هرنه قدر ثوابته‌نك بزه الك یقینی بیله عظیم بر
بعدده بولنیورایسه‌ده بومسافه فضای غیرمحدود
درونده طوغری آتیله بیله‌جك خطواتك یالکز
برنجیسیدر. دیکر بعض کواکب واردرکه ضیالری
بزه واصل اوله‌بیلمك ایچون بیکلرجه واحتمال که
میلیونلرجه سنه‌لر مرور ایلمشدر. بزم اصول
شمسیمزك حدودی بیله تلسقوپلرمزك قدرتی
خارجنده ایکن شموس سائره جمله‌لری حقنده
نه‌دیه بیلورز؟ فضای غیر متناهی ایچنده دنیالر
جهانلر توز دانه‌لری کبی سرپلمشلردر. آلات
رصدیه اولمینجه کوزایله کورونملری قابل اوله‌میان
میلیارلرجه اجرام عظیمهٔ سماویه‌نك کنیسا اربابی
طرفندن کندیلرینه اسناد اولنان وظیفه‌دن یعنی
یریوزنده انسانی تنویرایلمکدن بشقه وظیفه‌لری

یوقیدر؟ آنلرك حیرتفزای عقول اولان جسامتلری
کوستره‌یورمی‌که اجرام مذکوره مراکز قوا
اولدقلری کبی هم ده مراکز حرکات اوله‌رق
دیکر جمل شمسیه یه مرکز اوله‌جق شـموسدرلر؟
بو حقایقك هنوز تمامیله تحقق ایتامش اولدیغی وبر
طاقم ظنوندن عبارت بولندیغی بر زمانده جیور
دانو برونو نامنده برایتالیالی فضا ایله عوالمك
عدم تناهیسنه دائر برکتاب یازمشدر. بو ذات
قوپرنیقك وفاتندن بش سنه‌صکره طوغمشدر.
کندیسی «قونوه‌رساسیون دومرقریدی ده‌ساندر»
نام کتابك دخی مؤلفیدرکه بوکتاب قوپرنیق
مسلك هیئیسنی مدافعه ایلر. کذلك «قوز اونیق
ده توت شوز» یعنی هرشیئك سبب یکانه‌سی نام
کتابك دخی مؤلفیدر. آثار مذکوره‌یه «اقسپو-
لزیون‌ده لایت تریبومفانت» نام اثری دخی علاوه
ایتملیدرکه ۱۵۸٤ سنه‌سنده یازلمشدر. آتیده
کله‌جك منجملرك استفاده‌سی ایچون ۱۵۷۲ سنه-
سنده قاسیوپه جمعیت ثوابته‌سی ایچنده بردنبره
ظهور ایدی و یره‌رك ضیاسنی اجرام سائره‌یه

تفوق ایده‌جك درجه‌لرده آرتدیرمش بولنان
کوکب جدید حقنده اجرا ایدیلن ترصداتك
کافه‌سنی تحریر وجمع ایلمش ایدی . بوکوکب
جدیدی کوندوز دخی آپ آشکاره وتماميله کور
ملك ممکن ایدی. زهره‌نك اك پارلاق زماننده‌کی
پارلاقلغی درجه‌سنه بردنبره واصل اولمش ایدی.
سنهٔ مذکوره مارتی طرفنده برنجی درجه‌ده‌کی
کواکب کبی کورونوب ضیاسنك رنکی برقاچ دفعه
تبدل ایلدکدن صکره نهایت ١٥٧٤ سنه‌سی
مارتنده بالکلیه غائب اولمشدر. ١٦٠٤ سنه‌-
سنده یعنی راصد مشهور کپلر زماننده سرپانتر
جمعیت ثوابته‌سی ایچنده بردنبره ظهور ایدی
ویرن کوکب دخی اولا زهره‌دن دها پارلاق
اوله‌رق برقاچ آی کورندکدن وضیاسنك رنکی
دخی ارغوانیدن صاری‌یه وصاریدن قرمزی‌یه
تحول ایتدکدن صکره منطفی اولمشدر.

اخطار ایده‌لم که :

— بتون بوتفصیلاتی ایراد ایتمکدن

درایه‌رك مقصدی احوال جویه حقنده
قارئینك معلوماتنی بالتوسیع وسعت وعظمتی
عقللرمزدن خارج اولان بواحواله کنیسا
اربابنك اسناد ایلمش اولدقلری وظائفك
طوغری اوله‌میه‌جغنی اکلاتمقدر. واقعا
شو صحیفه‌لر اوزرنده سوز براز اوزانیور کبی
کورونیور ایسه‌ده بیلملیدرکه درایه‌رك
ویردیکی بو معلومات مباحث سائره حقنده‌کی
تفصیلات بیهوده‌سنه مقیس دکلدر. بوراده
سوزی عادتا خلاصة الخلاصه اوله‌رق سو-
یلیور. زیرا قامیل فلامار یون کبی اصل
ارباب صلاحیت بو کیفیات عجیبه وغریبه
حقنده اوقدر تفصیلاته کیریشمکده‌درلرکه
یصدق قدر جلدلر طولدیررلر. اشبو احوال
علویه حقنده قارئلرك برفکر مخصوص پیدا

ایتملری شو جهتدن دخی لازمدرکه درایه‌ر معلوماتی ویردکجه ظنون کنیسایی اونسبتده تبعید ایلدیکی حالده حقایق اسلامیه‌یه دخی اونسبتده تقرب ایلمکده‌در. زیرا عوالم علویه‌نك عقول بشردن خارج اولان اشبو وسعتی حکمت اسلامیه پیشوالرینك دائما نظر حکمت وحیرتلرینی جلب ایده کلمش اولوب ازجمله پیر روشن ضمیر جلال الدین رومی حضرتلری :

اخترانند از ورای اختران
کاحتراق ونحس نبود اندران
سایران در آسمانهای دکر
غیر این هفت آسمان مشتهر
راسخان درتاب انوار خدا
نی بهم پیوسته نی ازهم جدا

ابيات شريفه‌سنى ايراد بيورمشلردر.
فوق السموات ديكر سمالر تصورى كوسترركه
حكمت اسلاميه اربابى بو مسئله‌يى درايه‌ردن
دها زياده توسيع ايتمكده‌درلر. زيرا
درايه‌رك بحث ايتمكده اولديغى وسعتلر
هرحالده مادةً موجود اولان شيلر اولوب
جناب پيرك قصد ايلديكى وسعتلر ايسه
او عوالم ماديه‌نك ماوراسى اولان عوالم
معنويه‌در. بو تصور متصوفانه‌ده حضرت
پير يالكزده دكلدر. آندن مقدم حضرت
حكيم سنايى « آسمانهاست در ولايت جان *
كارفرماى آسمان جهان » بيتيله بو معنايه
اشارت بيورديغى كبى جناب پيردن صكره
دخى لسان حكمت اسلاميه بو معناده پك
چوق حقيقتلر سويلمشدر. بو اخطاردن

مقصدمز درابه‌رك تفصیلاتی ارباب کنیسائیه‌یی
او رکوته‌بیلسه بیله حکمت اسلامیه اربابنی
اصلااور کوته‌میه‌جکنی بردها کوسترمکدر.
سوزی ینه کندیسنه براقیورز. دییورکه:
— حکیم شهیر برونو اولا پاپاسلق‌مسلکنه
ادخال ایدلمش ایدی. دومینیکنلر نزدینه
کیرمش‌ایدی. مبحث الوهیت‌حقنده کنیسانك
اکلامقسزین ایمان ایدلمسنی امر ایلدیکی برطاقم
اسرار وخفایایه‌عقل‌ایردیره‌میه‌رك بونلرعلیهنده‌کی
ملاحظاتنی دخی ستر ایده‌مدیکندن نظامات
کنیسائیه‌نك تعیین ایلدیکی‌جزالره دخی دوچار
اولمش‌ایدی. بونك اوزرینه کاه اسویچره‌یه
کاه فرانسه‌یه کاه انکلتره‌یه کاه آلمانیایه التجایه
مجبور اولدی ایسه‌ده انکیزیسیونك پنچه‌سی هر
یرده کندیسنی تعقیب ایلدیکندن بیچاره نهایت
ینه ایتالیایه عودت ایلمش ووندیکده توقیف
اولنه‌رق التی سنه مدت پلومب حبسخانه‌.
سنده کتابسز، کاغدسز رفیقسز اوله‌رق حبس

ایدلمشدر . انكلتره‌ده بولندیغی مدت عوالمك
كثرت بی نهایه‌سی حقنده قونفرانسلر یاپه‌رق
ایراد مقال ایلدیكی كبی الك مهم آثارینی دخی
ایتالیان لسانیله یازمش‌ایدی . كندی علیهنده
ذاتاً موجود بولنان شدت نظر یه‌یی، كندینه
ظلم ایدنلرك اعتسافات واكاذیبی علیهنده‌كی
سوزلریله وهر طرفده دیندارانه ریاكارلق
آلتنده مستور كوردیكی اعتقادسزلقدن شكایت
وكندیسی عقاید صحیحهٔ دینیه علیهنده بولنمیوب
بلكه ریاكارانه برصورتده مؤمن كورینانلرك
یعنی نه اخلاقیاته نه مسائل ایمانیه‌یه توفیق قبول
ایتمیان بر تعصبك علیهنده بولندیغنی اعلان ایله
برقات دها شدتلندیرمش ایدی . « اقشام
مصاحباتی » نام كتابنده حكیم مومی الیه شو
نقطه اوزرنده اصرار ایدرك كوسترمش‌ایدی‌كه
كتب مقدسه تعلیم فنونه مخصوص درس كتابلری
دكلدر. بلكه حكمت دینیه واخلاقیه كتابلری
اولوب فزیق وهیئته عائد مسائلده بونلرصاحب
حكم عد اولنه‌مزلر . باخصوص تشكل ارضه

اثر ویردیکی خبرلری یعنی ارضك بر دوز
ووا اولەرق برطاقم ستونلر اوزرنده موضوع
ولندیغنه وآنك اوزرنده برکوك موضوع
ولوب آنك دە کندی مافوقندەکی عالم ایچون
وزرنده کز یلەجك برنوع دوشەمه ایدوکنه
اثر ویردیکی خبرلری رد ایتملی یز . بالعکس
وشونملی که کائنات حدسز نهایتسز اولوب برطاقم
جرام مضیئه ایله مملودر. حتی برطاقم ده اجرام
غیر مضیئه ایله مملو اولوب بونلرك برطاقمی ایسه
برنوع اهالی طرفندن مسکوندرلر . ارضك
اطرافنده اجرام سماویه دن بشقه برشی یوقدر.
ایشته برونو یی شو یولدەکی مطالعات شو نتیجه یه
ایصال ایلمش ایدی که ابن رشدك ملاحظاتی
صحیحه الك قریب اولان ملاحظاتدر . یعنی جهانی
احیا واناره ایدن برعقل اول برعقل کل بولنوب
شو آثارمشهوده آنك اثر ایجاد واحیاسیدر .
هر شیئی مقامنده طوتان قوت او قوتدر . بو
قوت بولنمیەجق اولسه هرشی فنا پذیر اولمق
محققدر . ایشته بوعقل کل بوعقل اول بو قدرت

عظیمه بوقوت محضه من‌الازل الی‌الابد موجود
اولوب هرشی آنك حکمنه رام اولمغله « الله »
نام جلیلیله تبجیل‌اولنان معبود مطلق دخی‌اودر.
آنك اثر قدرتی یالکز ذوات حیات اولاز
مخلوقاتده دکل‌جامداتده دخی‌کور یلور. جامداتك
بیله کافه‌سی او قدرت الٓهیه ایله بالتعضو قبول
حیاته دائما حاضر بولنور . ایمدی حقیقت‌حالده
موجوداولان ووجود کندیسندن عبارت‌بولنان
آنجق مؤثر حقیقی یعنی اللهدر .

بورایه دخی علاوه ایتملی یزکه :

— کتب سماویه‌نك تدریس فنون کتا-
بلری اولمدقلری حقنده برونو لسانندن
درایه‌رك ایراد ایلدیکی سوزلر پك طوغر-
یدرلر . نوع بشر مفردات علمیه‌یی کتب
سماویه‌دن اوکرنمکه مجبور وبوکا منحصر
اولمق لازم کلورایسه هیچ برشی‌اوکرنه‌ما
مش اوله‌جغنه شبهه ایتاملیدر . مع هذا

کتب سماویه یالکز حکمت دینیه واخلاقیه یی
حاوی بولنمقله ده قاله مز وقالمامليدر. واقعا
کتب سماویه دن « اناجیل » عنوانی التنده
مجتمع بولنانلری اخلاقیاتدن بشقه برشیئی
حاوی دکل ایسه لرده اربابی نزدنده کلفهٔ
تفصیلدن آزاده بولندیغی وجهله انجیللرده
« دین » و « شریعت » دنیلن برصورت
کلیه نك یالکز برجزؤیی ومثلا بر کتاب
عمومینك یالکز بر بابی تشکیل ایدرلر.
بزجه مشهور اولدیغی اوزره دین و ملت
ایکیسی برشی اولدیغی کبی عمومیت اوزره
ایدیله جك برمباحثه ده تحقق ایلرکه دین
حقیقی ومدنیت حقیقیه دخی برشی دیمکدر.
بونلرك ایکیسی دخی نوع بشری دنیا وعقباده
مسعود ایده جك طریق یکانه در. « دنیاده »

دنیلمکدن مادیات و« عقباده » دنیلمکـدر
دخی معنویات مقصوددر. کرك دین کرك
مدنیت نوع بشرك سعادت مادیه ومعنویه
سنی تأمین نقطه‌ســنده متحددرلر. حکمت
اخلاقیه جهتی ایشته معنویات قسمی اولوب
حکمت مادیه جهتی دخی کافهٔ علوم وصنایعه
وارنجه‌یه قدرشمول واحاطه‌سنی کوسترن
برشیدر. یالکز انجیللردن ماعدا انسانیتك
مبادیسندن خاتم الانبیا افندمز حضرتلرینه
کلنجه‌یه قدر اربابی طرفارندن سماویتلری
معتقد بولنان کتابلرك کافه‌سی ذکر اولنان
جهت معنویه کبی جهت ودها طوغریسی
جهـات مادیه‌یی ده حاویدرلر. خرافات
یونانیــه وکلدانیــه و ایرانیــه و هندیه‌یه
وارنجه‌یه قدرهپ بویله‌در. یعنی بوحکمتلرك

اساسی خلقت عالم وانتشار بنی آدمدن بدأ
ایله الوهیت وبشریت آره‌سنده‌کی مناسبت
معنویه‌یی تعیین ایچون معرفت کائناته عائد
خصوصاته دخی نوع بشرک نظر دقتی جلب
اولنه کلمشدر. بونکله برابر مسلمدرکه بوکتاب
بلرك علومه عائد مندرجاتی امر تدرس وتعلمك
آنلره منحصر قالمسنی استلزام ایلیه‌جك
وسعتده اوله‌مز. فقط بونکله برابر ینه
مسلمدرکه بونلرده علومه تعلق درکار اولان
نقطه‌لر حقنده‌کی بیانات حقایق علمیه‌دن
بعید اولمامق دخی لازم کلور. برسوز افکار
علمیه‌دن برفکر اوزرینه مبتنی بولندیغی
زمان او علمك حقایقنه موافق اوله‌رق
مبتنی بولنملیدرکه حتی اوسوزه دخی «عامی»
دنیله‌بیلسون. والا بو صفت ایله توصیف

ایدیله بیلمك اهمیتندن تعری وتجرد ایلر.
بونقطهٔ نظردن مقایسه ومحاکمه‌یه کیرلدیکی
زمان تحقق ایلرکه الیوم قرآن کریمـدن
ماعدا «کتاب الهی» اطلاقنه شایان هیچ
برکتاب یوقدر. هرمسئله‌ده میدانه چیقان
محرفیت مسئله‌سی بو مسئله‌ده دخی میدانه
چیقار. یعنی بزجه دخی سماویتلری معتقد بولنان
انجیل وتورات کبی کتب سماویه‌نك صورت
اصلیه‌لری دخی حقایق علمیه‌یه موافق دکل
ایدیلر دیه بردعواده بولنمغـه اصلا حدمز
وحقمز اوله‌مز. ذاتاً بونلرك صورت اصلیه
لرینی کورمدك تدقیق ایتمدك که هرنه صورتله
اولور ایسـه اولسون برحکم ویره‌بیله‌لم.
صورت اصلیهٔ حقیقیه‌لرینك بالطبع مکملیتلر
ینی اعتقـاده احکام قرآنیـه ایله مجبورز.

فقط بومثللو مباحث عاليه‌یی حسن تلقی
وتفهم انسانلرك علمدن نصیبلریله متناسب
اولمق طبیعیدر. انسان ایسه بیلمدیکی اکلا-
مدیغی شیلری کندی خیالندن اویدورمق
ایله مجبولدر. بناءً علیه مستشرقین کرامدن
پك چوقلرینك ظن ایلدکلری وجهله
کتب توراتیه‌ده خلقت عالم کبی مسائل
غامضه‌یه دائر سرد ایدیلن قطعی سوزلر بر
زمانلر انسانلرك کندی توهماتندن عبارت
اولوب تفسیر وشرح یوللو یازلمشلر ایکن
برزمان صکره متنه قاریشدیریلوب او کتابلره
مال ایدلمش اولمق پك محتملدر. زیرا علومك
تاریخ ترقیاتیله تطبیق ایدیله‌جك اولور ایسه
کوریلور که بوسوزلر علومك اوزمانلرده
واصل اولمش بولندیغی مرتبهٔ ترقی‌یه وبو

مرتبه‌نك میسر قیلدیغی حقایقه بیله موافق دکلدر. قرأن عظیم الشانده حقایق علمیه ایله توفیق قبول ایده‌میه‌جك هیچ برفکر هیچ برسوز بولنمدیغی حالده نزد اسلامده بیله حقایق مذکوره‌یه مقابل برطاقم خیا-للرك ایشه قارشمش اولدیغی کورلیورمی؟ برکت ویرسونکه کتاب کریمك برنقطه‌سی بیله تحریف ایدیله‌میه‌رك صحت ابتدائیه‌سی محافظه ایدلمشدر. برکت ویرسونکه بو خرافات و خیالاتك اسلام میانـنه نره‌لردن کلوب کیردکاری آپ آشکاره کورلمکده‌در. بونلر بزه نصارا ویهود طرفندن کلمشدرلر. حتی کیمسـلرك کتوردکاری بیله معلومدر. کتورنلر دخی نصارا ویهوددن کرك ازدل وجان و کرك بعض مقاصد خصوصیه‌یه مبنی

قبول اسلام ایلمش اولان ذواتدر. ایشك
بو جهتندەکی غرابت اوقدر تحفدرکه اسلا-
میتی بالکز خیالات وخرافات مذکورەیە
ابنا ئمش بولنانلرك ظنلرندن عبارت عد
ایامك لازم کلسه بوخصوصدە ظنیات
نصرانیه ویهودیه ایله همان هیچ فرق قالمز.
اوزمان درایەرك بوبابدە دیزوب صایدیغی
اعتراضاتك کافەسی اسلام حقندەدە واقع
اولمق اقتضا ایدر. هم دە اویله بروقوعکه
مدافعەسی دخی مرتبۀ امتناعه وارر. لکن
خیالات و خرافات مذکورەنك حقایق
اسلامیەیە بالکلیه بعید اولدقلری بدیهیات
قطعیەدندر. برقاچ صحیفه اول درایەر کندی-
یسی دییورایدی که مسلمانلر انتقال حضرت
نبیدن بش التی سنه صکره یعنی اسکندریەنك

فتحندن بدأ ايله علوم رياضيه وطبيعيه ايله
اشتغاله باشلامشلردر. اكر قرأن كريم يهود
ونصارادن بالتوارث اوزمانلر جهانی طو-
لديرمش بولنان اساطيری تماميله قبول
وتصديق ايلمش اولوبده آنلردن بشقه
تدقيقاته مانع بولنسه ايدی اهل اسلام او
اشتغالات علميه يه جسارت آله بيلورمی
ايدی؟ بو حركت مخالف قرأن كورلزمی
ايدی؟ حضرت عمر كبی شديدالبطش بر
خليفه بويله بر اشتغاله مساعده كوسترمی
ايدی؟ درايه رك بوندن اول كنديسی حكايه
ايلديكی وجهله آباء كنيسائيه نك يونانيلردن
بری منتقل اوله كلن علوم رياضيه وطبيعيه يی
امحا خصوصنده كوستردكاری شدت غليظه يه
مشابه بر شدتی ائمهٔ اسلام رحمة الله عليهم

اجمعين افنديلرمز حضراتی دخی كوستر-
مزلرمی ایدی؟ بو حاللرك هيچ بريسی اسلا-
مده واقع اولميوب ده بالعكس مسلمانلرك
علم وحكمت چين كبی ديار كفرده دخی اولسه
اهل اسلامك اموال ضايعه‌سندن اولمق
صورتيله اخذ واستردادينه كنديلرينی كر-
چكدن مأمور ومجبور كورمك درجه‌لرنده
چالشمش اولورلر وبو مساعيلری دخی
قوری براشتغالدن عبارت اولميوب اشتغا-
لات مثمره‌دن اولديغنی يونانيلردن آلدقلری
هرعلمی كليت درجه‌سنده توسيع وبعضلر-
ينی يكيدن تأسيس ايتمش اولملرينی ارائه
ايله اثباتده بولنورلر ايسه بوكا نه معنی
ويريلور؟ نه معنی ويريله‌جكنی بيان خصو-
صنده تفصيلاته احتياج يوقدر . حقيقت

حال شودركه قرآن كريمده رطب و يابس
هيچ برامرك خارجده قالمامسى درجه سنده
بر متمميت و مكمليت ايله مجتمع بولنسان
احكام شريفه نك كافه سى حكم و حقايق
علميه اوزرينه مبتنى بولنديغندن بومبنالرى
ارائه وايضاح ايليان علملر اهل اسلامه
يبانجى كوزوكامشلردرده آنك ايچون اهل
اسلام دخى ميادين علوم وفنونه كندى
سمند افكارلرينك اجالەسنه صالح برر ير
اولمق نظريله باقه رق بواشتغالاته كيرشمشلر
در. حكمت تاريخيه نقطهٔ نظرندن پيدا
ايلديكمز شو نقطه يه جديجه برصورتده
اعتراض اصلا ممكناتدن اولميوب ممتنعات
قطعيه دندر. بو بابده سويلنه بيله جك شيئك
الك قوتليسى هيئت عالمه دائر كتب توراتيه ده

مندرج بولنان اقوالدن بعضلرينك قرآن
كريمه دخى كچمش بولنمسى نظر ضعيفندن
عبارت قالور. حال بوكه استادمكرم ومحترمز
موسى كاظم افندى حضرتلرينك اوقيانوس
حكمت قرآنيه ديمك اولان علم تفسيرده‌كى
تعمقاتى نتيجه‌سنده اله كچورديكى درر
حقيقتدن بزشاكردانه دخى امرنثارندن
حصهٔ عاجزانه‌مزه اصابت ايده‌بيلان مقدا-
ريله عرض واخطار ايلرزكه كتب توراتيه‌دن
او يولده‌كى اخبارك قرآن كريمده دخى
ايرادى قصص نوعندندر. قصص مذكوره
دائما عائد ومتعلق اولدقلرى قومه خطاب
وآنلرك كندى محفوظاتنى ياد و تذكار
نوعندندر. واقعا « شريعة من قبلنا
شريعته لنا ان اقتص ولم ينكر » يعنى « بزدن

اولکیلرك شریعتلری اکر قرأن کریمده
حکایه بیوریلوبده انکار دخی ایدلمزایسه
اوشریعت بزم ایچون دخی شریعتدر »
اصل فقهیسی مسلم ایسهده بونده‌کی حکم
مخصوص « شریعت » لفظنه باقه‌رق بداهةً
کورلمکده‌در . بورادە مقصود اولان شی
شریعت یعنی احکام یعنی‌قانوندر. اخبار
دکل. اخبار ایسه همان هر یرده « اذ »
و « اذا » ایله مصدراولمسندن‌دخی بداهةً
مستبان ومستفاد اوله‌جغی اوزره محضا
ملتین آره‌سنده‌کی مناسبتی یاد و تذکار ایله
اهل کتابی حقایق قرأنیه امرنده دخی
الزام واقناع مقصدیله ایراددن عبارتدر.
بونلرك انکاراولنمامسندن بزجه دخی او
صورتله معتقد اولملری لازم کلمز . بوعدم

زوم دخی اوقدر بدیهی و آشکاردرکه قرأن
کریمده اخبار مذکوره‌دن بعضلری منقول
بولنمقله برابر آنلره علماً وفناً طبان طبانه
معارض وعلمه وفنه تماميله موافق اوله‌رق
آيات جليلهٔ سائره دخی ايراد بيورلمشدر.
عزيز وعليم اولان جناب صانع مطلقك
شمسه بر مستقر تقدير ايدرك شمسك او
مستقرده جريان دوران ايتمسی وقمره دخی
صفحهٔ اولاسنه مدار رجوع اوله‌جق
منازل تقدير بيورمسی واجرام سماويه‌نك
عمومنه عائد اولمق اوزره جمله‌سنك اوقيا-
نوس فلكده سباحت ايدر شيلر اولمسی وبر
معنای فنيسنه كوره سمانك دخاندن (اثير)
عبارت بولنمسی وعالمك التی كونده ياراتلد-
يغی اخبار بيورلديغی زمان او كونلرك هر بری

بزم صايديغمزسنه‌لرك بيكلرجه‌سنه مساوى بولنمسى كبى يوزلرجه آيات كريمه دها ايراد بيورلمشدركه اكر اولكى قصص بزجه كافى اولمق لازم كلسه بونلرك منزل اولماسى ايجاب ايدرايدى. حال بوكه اولكيلر قصص وبونلر طوغريدن طوغرى يه بزه بيان الهيدرلر. ايشته اساس علوم اوزرينه مبتنى بولنان بوودها بونك كبى بر چوق احكام قرأنيه دلالت ايتمسيله اهل اسلام علوم ايله اشتغالى فريضه‌دن اولمق اوزره تلقى ايلمشدر. علمايه اوقدر اوصاف مدحيه لايق كورلمشدركه بر مؤلفك قلمندن آقان مركب قطراتى بر شهيدك يارەسندن آقان خون مبارك شهادتى قطراتى ايله مقايسه ايدلمشدر. ديمك اوليوركه « جهاد » دنيلديكى زمان

يالكز معناى عسكريسيله دكل معناى علميسيله
دخى اهل اسلام آنى كنديته وظيفه ايدنمشدر.
حتى طوغريدن طوغرى يه علوم اسلاميه
تعلقى بولنان علم ايله اشتغال ايدنلره بو
كلمه‌دن مقتبس اوله‌رق «مجتهد» عنوان جليلى
ويرلمشدر. اسلامك علوم ايله مبادئ
اشتغالى بوصورتده اولديغى كبى بواشتغالك
منتهالرى دخى نه مرتبه‌يه واصل اولمش
بولنديغنى پروفسوز درايه‌ر يوقارووده‌كى
سوزينك نهايتنده كنديسى سويليورايدى.
« ايشته برونوينى شويولده‌كى مطالعات شو
نتيجه‌يه ايصال ايلمش ايدى‌كه ابن رشدك
ملاحظاتى صحت وحقيقته الك قريب اولان
ملاحظاتدر...... » ديه سوزه باشلايه‌رق
مسلك ابن رشدك خلاصة الخلاصه‌سى اولمق

اوزره بش اون سطر یازمشدر. اما سریعا
اخطارنده تأخر ایتمیه‌لم که درایه‌رك ولوكه
برونویه اسناداً اولسون مسلك ابن رشددر
دیه یازدیغی اوسطرلری تمامی تمامنه اویله‌در
دیه قبول ایتمك قارئین اسلامیه‌مز ایچون
موجب خطا اولور. اوروپالیلر ابن رشده
کندی مسلك مخصوصی خارجنده وحتی
بر چوق جهتلردن اومسلك مخصوصه
مخالف شیلر دخی قاتمشلردر. بوسببه مبنیدركه
امام غزالی ایله ابن رشد آره‌سنده‌كی مناظره‌یی
ایكیسنك دخی تهافتلرندن بالخلاصه برباب
مستقل تشكیل ایدرك بوندن اولكی بشنجی
بابه ذیل وعلاوه ایلمش ایدك . شمدی
بوراده دیه‌جكمز سوز شودركه ابن رشدك
مسلك حكمتی مبانیٔ علومه مغایر اولمدیغی

ايشـته درایه‌ر و برونو اعتراف ایلیورلر.
یالکز بونلر دکل آ؟ ره‌نان وقوزن وقونت
والحاصل شوپنهوئر وبوخنره وارنجـه‌یه
قدرطبیعیوندن‌مادیوندن حقیقیونه منکرونه
وارنجه‌یه‌قدر جمله‌سی ده‌بواعترافده‌بولنیورلر.
ابن رشدك حکمتی ایسه حکمت اسـلامیه
اولدیغی نزد اسلامده انکارایدلمیوب یالکز
ایکی نقطه‌ده غزالی اومسلکی تخطئه ایلمش
بولندیغی حالده ابن‌رشد تهافتنده آنلره‌دخی
جواب ویرمش وقلباً ووجداناً ایمان‌حقیقی
صاحبی برمسـلمان اولدیغنی اثباته موفق
اولمشدر. بوایکی نقطه‌یی‌دخی بوندن اولکی
باب خامسـه علاوه‌مزده شرح وایضـاح
ایلمشزدر. ایمدی‌استنتاج ایده‌لم که علوملك
یکیدن یکی یه میدانه قویمش بولندیغی حقا

يقدن كنيسا اربابى كندى حكمتلرينك اندراسنى كوره‌رك نه‌قدر تلاش ايلمك لازم ايسه ايتمكده مختار وحتى معذوردرلر. اسلام ايسه اس الاساسى علوم رياضيه وطبيعيه اوزرينه مبتنى بولنان حقايق نه‌قدر منكشف اولور ايسه كندى حكمتى اوقدر قوت بوله‌جغندن هيچ بر تلاش وانديشه‌يه دوچار اولمق شويله طورسون بالعكس اطمئنانى تزييد وتقويه ايلر. بعدما كلامى ينه درايه‌ره ترك ايدييورز. دييوركه:

— ايمدى برونويه بر مؤلف حكيم نقطهٔ نظرندن ابن رشد ايله سپينوزه آره‌سنده واسطه ديه باقيله‌بيلور. سپينوزه ادعا ايدييور ايدى كه عالم ايله الوهيت حكم واحده‌ده‌در. حادثاتك كافه‌سى لايتغير برقانونه تابع اوله‌رق منع وازاله‌سى غيرقابل برمقتضاى مبرم صورتنده تجلى ايدر.

ى تعالى دخى كائناتى طولديرمش اولان قدرتيله
ومت غير قابل ولايتغير برصورتده آثار قدرت
سترر . حكومت كنيسائيه نك طلبى اوزره ينه
رنو ونديكدن رومايه نقل اولنه رق انكيزيسيون
سخانه سنه آتيلدى . او يله عادى بر رفض
الحاد ايله ده دكل . دين عليهنه طوغرى يه بكزه من
يلر يازوب باخصوص كثرت عوالمى تعليمه
الشمسندن طولايى رفض والحادك اشنعيله اتهام
لنمش ايدى . بوكثرت عوالم مسلكى دخى
توراتلره مخالف ووحى الهى يه مستند بولنان
ن حقه مغاير و باخصوص زلهٔ آدمدن نوع
نره انتقال ايدن حصهٔ مسئوليتك رفع وعفوى
ماس خرستيانيه سنه مضر » ديه توصيف اولنمش
دى . ايكى سنه حبسدن صكره اتهامنه قرار
ر يله رك آفاروزلى اولديغى حالده حاكملرك
ضور ينه كتور يلوب او زمانه قدر سو يله ديكى
يلرى كيرو يه آلمسى يعنى كنديسنى تكذيب
يلمسى تكليف اولندى ايسه ده برونو قبول
تمدى . بناءً عليه « قانى آقيتلمقسزين ممكن

مرتبه موافق مرحمت اوله‌جق بر صورتد
جزالاندیرلسی » قیدیله جلادلره تسلیم اولندی
بوقید دائما آتشه یاقیله‌جق اولان محکوملر حقند
استعمال اولنور برقید ایدی . برونو ایس
بوحاکملر کندی وجودینی محو ایده‌بیلسه‌لر دخ
مسلك حکمتنی محو ایده‌میه‌جکلرینی و بو مسلك
حکمتك انسانلر میاننده یشایه‌جغنی بیلدیکندن
حاکملره ینه دیدیکه « سز علیهمده بو حکم
ویردیککز زمان بنم آنی استماعم حالنده‌کی
خوفمدن زیاده قورققده بولندیغکز محتملدر »
جیوردانو برونو میلادك ١٦٠٠ سنه‌سی
شباطنك اون التنجی کونی رومادە احراق بالنار
ایدلمشدر .

یالکز شونی دیمك کفایت ایدرکه :

— بویله برحال اسلامیت عالمنده اصلا
وقوعه کلمامشدر . ینه درایه‌ر سویلیور :

افکار حکمیه سندن طولایی کاه برطرفك وکاه
طرف آخرك التزامیله بویولده عواقب شدیده‌یه

ـچار اولمش بولنان لايعد ولايحصى مغدور
ك چكدكلرى اذالرى جفالرى بلا فتور تخطر
لك ممكندر . فقط بو آدملرك كافه‌سنده صولك
يقه‌لرنده برامید وار ايدى . اوده بو حياتدن
بـات اخرايه هر نه قدر مدهش بر طريقدن
يورلر ايسه‌ده هر حالده بو انتقال بر يأسدن
سو نجه واعتسافات بشريه‌دن مرحمت الـٰهيه‌يه
تقال دیمك اولديغنه قطعياً اينانمق اميدى ايدى .
وادئ هولنا كده‌كى سياحتى اثناسـنده او
ندور ايمان ايديور ايدى كه كوزه كورونمز بر
ى آنى يديور غايت دوست بر دليل اكا دلالت
يليور و بو اعتسافاتك آلامنه مقابل اكا تسلليلر
یريبور . وا اسفا كه برونو يه كلنجه ايش
ويله دكلدر. برونوده بويله براميد دخى يوق
يدى . اغـورنده فداى جان ايلديكى مسـلك
حكمتى نتيجه‌سنده بو اميد دخى مفقود ايدى .
كنديسنى بو يله بالكليه يالكز بولان بو آدمك
بر قراكلق اوطه‌ده حاكملرى قارشوسنده التزام
ايلديكى متانتده بيوكلك يوقيدر اوراده نه مدعى

عمـومی وار نه شهود نه آووقات . یالکز
« محکمهٔ مقدسه » دیه توصیف اولنان هیئت حا
اعضاسی وارکه اطرافنده بر ظلمت مدهشه ایچند
قوشوشوب کز ینیورلر . آنلرك آیاقلری التند
بر مخزن ایچده‌دهـنـه عذاب مؤکاللری وتعـذیب
ادواتی وار . جهان ایچنده عوالم کثیره وا
دیدیکی ایچون آدمجکزك رفض والحادینه حکم
ایدلمش . بو خطـاسنی اعتراف ایتمسی تکلیف
اولنیور . او دییورکه طوغری اولمق اوزرز
ایناندیغم شیئی انکارایده‌مم . احتمال که او شیئك
طوغریلغنه حاکملری ده قناعت ایدییورلر . بویله
مردانه بر متـانت ولایتغیر برثبـات وایناندیغو
شیدن ذره قدر آیرلمامق درجه‌سنده برارتباط
برونو طرفنـده کورلدکدن صکره برده آندن
اون بش عصر مقدم کاهن کبیر قایفاك قواصلری
صالوننده اوجاق باشنده خروس اوتدیکی زمان
خرستوسك پطرسه باقدیغنه دائر لوقا انجیلنـك
یکرمی ایکنجی بابنـك ٦١ نومرولی آیتنه بر
نظراتملی ده ایکی حالك آره‌سنده‌کی فرقی دوشونملی .

هذا حکومت کنیسائیه‌نك برونو حقنده
یردیکی حکم ینه او پطرس دنیلن طاش
زرینه بنا ایدلمش بولنان کنیسا نامنه‌ویرلمشدر .
بز دیرزکه :
— درایه‌رك بوسوزی غایت مهم بر
سوزدر. خرستیانلق ایله مسلمانلق آره‌سنده
اهمیتی قابل تعیین و تعریف اوله‌میه‌جق
درجه‌لرده اجراسی لازم اولان برمقایسه
نك میزانی دخی بوسوزدر. بز بو مقایسهٔ
مهمه‌یی « بشائر صدق نبوت محمدیه » نام
اثرمزك « مؤمنیت » بابنده شرح وتفصیل
ایلمشزدر. انجیللرده اصحاب عیسانك بر
شب صعوبت ومشکلاتده اونبی ذیشانی
انکاردرجه‌لرینه قدرحکایه ایدیلن ثباتسز-
لقلری متانتسزلکلریله برده احد وخندق
کبی معارکده اصحاب رسول‌اللهك فدای

سر وجان درجه‌لرنده‌کی متانتلر ینك مق...
یسه‌سی هرزمان لازم اولدیغی کبی ایشـ...
شو نزاع علم ودین مسئله‌سنك بو نقطه‌سند...
دخی زیاده‌سیله لازمدر. معلم درایه‌ر اشبو...
التنجی بابنی دخی شو سوزایله رهین ختام...
ایدرك دییورکه :

— کنیسانك بوجنایت جسیمه‌سنك قصاصی اولمق‌اوزره احتمال‌که‌روماده سن‌پیه‌ر کلیساسنك اورته‌سنده برونونك هیکلی اعلا اولنه‌جغی‌کون دخی یاقلاشمقده‌در .

بزدیرزکه :

— بز بو بابده پروفسـور درایه‌رك تخمیننه اشترا کدن‌زیاده حکیم‌مسترقارلایلك تخمیننه اشتراك ایتمکده‌یز . فاضل حکمت پرور برادرمز محمود اسعد افندی حضرتلری قارلایلك اسـلامیت حقنده‌کی مطالعاتنی

شريعت اسلاميه » عنوانيله اخيراً نشرينه
رفق اولدقلرى اثر نفيسده ترجمه وايراد
لدكدن ماعـدا هر برى بردرس حكمت
لملاقنه شـايان اولان بر چوق مقـالات
نصوصـه ايله دخى مبحثى توسيع وشرح
ايضاح بيورمشلردر. اثر مذكورك مطا-
مه‌سندن حاصل اولان فكرايله كوكلمز تخمين
يتمك ايستركه سن پيه‌ركى معابد جسـيمه
ايچنه منابر خطبـانك وضع اولنه‌جغى كون
قلاشمقده بولنسون. بو تخمين پروفسور
رايه‌رك تخمينى قدر حالى محـاله تعليق‌عد
ولنه‌مز. زيرا برونوكبى حكماقدرشناسان
نوع بشر نزدنده اهميتلرينى آرتديره آرتديره
نه مرتبه‌يه واردير‌ه‌بيله‌جكلر ايديسه بوكون
واردير‌مشلردر. درايه‌ر ابن رشدك سپينو-

زايه انتقالنه برونونك وساطت ايامن
اولدیغنی نه کوزل سویلیورایدی. ابن رشد
سپینوزایه تبلیغ و نقل دیمك حکمت
حکمت اسلامیه‌یی اوروپایه نقل ایله مس
ویدر. مادامکه برونو دخی کرك بیله‌ر
کرك بیلمیه‌رك اورو پاده حکمت اسلام
نادیلرندندر بر زمان کلوب‌ده سن پیه
معبدی درونده کندی هیکلنی کورمکدن
زیاده ندا ایلدیکی حکمتك منبر خطابتن
کورمکدن روحی البته دها زیاده شا
اولور .

درایه‌رك سوزلری آره‌سنده اقتضا
ایلدکجه بعض ایضاحات واخطاراتده بولنمش
ایدك. شمدی معلم موسی الیهك التنجی بابی
رسیدهٔ ختام اولمسی اوزرینه بومسئله‌نك

عموميتی حقنده دخی برقاچ سوز سویلیه‌-
جکز :

درایه‌رك سوزلرینی بلانقصان تمامیله
ترجمه ایلمش بولندیغمزدن صورت افاده‌سنه
دقت اولنور ایسه اکلاشیلورکه کنیسا اربابی
معارف بشریه‌یه دائر کتب توراتیه‌ده هرنه
کورمشلر ایسه انسان ایچون ممکن اوله‌بیله‌-
جك علم بوندن عبارتدر وعلمك بودرجه‌-
سی ده کافیدر ظننه دوشه‌رك آنلر ایله توفیق
قبول ایده‌میه‌جك اولان هانکی حقیقت باش
کوستره‌جك اولور ایسه همان باشنی ازوب
محوایتمکه یوریمشلردر. ملاحظات مسرو-
ده‌مز میاننده دخی دیمش اولدیغمز وجهله
اللرنده‌کی توراتلر نسخ اصلیه وحقیقیه
اولسه‌لر ایدی بویله برغیرتده بلکه معذور

کوریله بیلورلرایدی. اما ینه هیچ بر وجهله
اصابت ایتمش اوله مزلرایدی. زیرا کتاب
حقیقیٔ الٓهینك تأویل وتفسیرینی حق تعالی
حضرتلرندن بشقه کیمسه‌نك بیله‌میه‌جکی
محقق اولمقله برابر علمده مرتبهٔ رسوخه
وارمش اولانلر او کتاب کریمك منزل
من عندالله اولدیغنه اصلا شبهه ایده‌میه‌
جکلرندن تفسیر وتأویلی لازم کلن یرلرنده
علملرینك یتدیکی وعقللرینك ایردیکی
قدرینی بالاجرا بالکلیه عقللرینك ایرمدیکی
متشابهاتی دخی «متشابهات» صنفنه آییره‌رق
آنلر حقنده تأویلات بیهوده‌دن اجتناب
ایدرلر. بو قاعده نصارا نزدنده دخی موجود
اولسه ایدی علومه قارشو هیچ ده بو مشکل
نزاعه قیام ایتمزلر ایدی. هله اللرنده‌کی

نسخه‌لر نسخ صحیحه اولمدقلری ایچون
آثارك ظاهری اولان حکملرینی محافظه‌ده
بودرجه‌لره قدر شدت کوسترمش اوللری
حقیقةً استغراب اولنه‌جق مواددندر. بو
مسئله‌نك حکمت اسلامیه‌یه تطبیقنه کلنجه:
قرآن عظیم الشان توراتدن بعض شیلری
ناقل اولمقله برابر حقایق علمیه‌یی تدقیق
وتفحصدن اسلامی منع ایتمك شویله طور
سون اویوله سوق واجباربیله ایتمکده‌در.
یر یوزنده کزه‌رك عواقب اولینی کورمك
واوللینك بزلردن دها قوی اولدقلرینی
مشاهده ایلملك حقنده‌کی آیات کریمه‌نك
جغرافیا وتاریخ ایله اشتغالی امرایتمسندن
بدأ ایله آریلرك برشفالی معجون یاپدقلرینه
نظرحکمتمزی جلب ایله طبابت وارضك

خزائن كونا كونى حاوى اولديغنى اخبار
وتيمورك قوت وقدرتى حائز اولەرق خلق
ايدلديكنى اشارت ايله طبقات الارض
ومعدنيات والحاصل اجرام سماويەنك
دكزدە كميلر يوزديكى كبى سمادە يوزدكارينى
بيان ايله علم هيئت بزلره توصيه بيورلمقده
در. يالكز بو علملرەدە مخصوص دكل آ
سيورى سينكلردن دوەلره قدر مثللرضربى
وخلقتلرى حقندە نظر حكمتمزك جلبى ايله
تاريخ طبيعى دخى توصيه اولنديغى كبى معارف
بشريەنك هرجهتىدە بويله برر صورتدە
توصيه اولنمقدەدر. هله « بيلنلر بيلميانلره
مساوى اولورمى؟ » حكمندەكى آيت جليله
كبى آيات ايله علومك علوقدر وسمو قيمتى
بيان ايدلمشدركه بو قدر حقايقه مقابل

لنان ملت اسلامیه‌نك علومه بیانجی وبا
صوص دشمن اولوب قالمسی ممکنـاتدن
کلدر. ایشـته بوسـببه مبنی ظهورلرینی
نعـاقب اهل اسـلام علوم ایله وعلومك
طبیقاتی دیمك اولان صنایع ایله اشـتغاله
اشـلایوب کشـفیات علمیه‌نك کافه‌سـنده
روپالیلره تقـدم ایلمش اولدقلری کبی
کشـفیات جغرافیـه‌ده دخی آنلره تقـدم
یلمشلردر. فاس واندلس عربلری کمیجیلکی
ك ایلرویه کوتورمشـلردر. آنلر زمانـه
ندر قدمای ملاحان قره‌دن بك‌ده آیریله-
مزلر وقره‌یی کوزلرندن غائب ایدرك بیوك
انکینلره طوغری اوزون اوزادی‌یه اوزا-
یه‌مزلر ایکن سـموت کواکبـدن طرق
بحریه‌یی بولوب انکینلره طوغری آچلمق

جسارتی الك اول مسلمانلرده کورلمشد
« المغرورين » دنیلن واوقدر مهار
وجسارت بحریه‌لرندن طولایی غرور
بیله حقلی کوریلن مسلمان کمیجیلر
اطلانتیق دکزلرنده جنوباً وغرباً وشمالا
اوقدر جولانلر اجرا ایلمشلردرکه بونلر
آمریقا سواحلنه قدر واردقلری حقند
بیله روایتلر موجوددر. اسلامیت بومساعی
علمیه‌نك هیچ بریسنه مانع اولمق شویل
طورسون بونلرك کافه‌سنی امر ایتمشدر.
کشفیات علمیه‌سندن طولایی هیچ برمسلما
نك برونونك حالنه قونلدیغی یوقدر. یالکز
مذاهب معنویه‌لرندن طولایی ایکی اوچ
کشینك دوچار تعذیر ایدلمش اولدقلری
تواریخ اسلامیه‌ده مندرج ایسه‌ده بونلر

ائل علميه و فنيه‌دن طولايى دكل افكار
وفيه‌لرندن طولايى دوچار تعذير اولمشلر.
. بو تعذير دخى انكيزيسيون احوالى كبى
ليوب حتى بر باقمه او بيچاره‌لر دخى اغراض
خصيه‌يه فدا اولمشلردر. زيرا اسلامك
بئت عموميه‌سى بونلرى تخطئه شويله طور.
ون بالعكس بونلرك ولايتلرينه قائل اوله‌رق
برلرى اوزرنده تربه‌لر انشا ايدلمش و آنلرك
هادتلرندن صكره دخى مسلك تصوفلرى
ملاً وعلناً ومادةً دوام ايتمشدر. بناءً
عليه نزاع علم دينك بوجهتى اولسه اولسه
صرف خرستيانلغه عائد بر جهت اولوب
اسلاميت بوجهتدن بالكليه خارج وبناءً عليه
اعتراضاتك بودرلوسندن تماميله مصوندر.

﴿ یدنجی باب ﴾

« ارضك عمری حقنده‌کی اختلافات »

درایه‌ر بو بابك محتویاتنی بر وجه آتی خلاصه ایلیور :

توراتك روایتی — ارض یالکز التی بیك سنه‌دنبری موجود اولوب التی کونده خلق ایدلدیکی — انسان انبیادن مقتبس حساب شئون — توراتك روایات مختلفه‌سندن اعداد سنینجه ظهوره کلن مشکلات — طوفان حکایه‌سی — ارضك بنی بشر طرفندن یکیدن مسکونیتی — بابل قله‌سی — اختلاف السنه — لسان ابتدائی —

مشتری ثابته سی قطبلر ینك باصقلغی حقنده قاسینینك
کشفی — ارض قطبلر ینك باصقلغی حقنده نوتونك
کشفی — بو ایکی کشفدن شو باصقلقلرك برسبب
میخانیقیدن نشأت ایلدکلر ینك اکلاشلمسی —
علم طبقات الارضك صخور منضده یی کشف ایله
نوتون وقاسینینك حکملر ینی تأیید ایتمسی —
بوحالده غایت مدید ادوار ژه ئولوژیقیه قبولنه
لزوم کورونمسی — خلقت مسلکنك ترکیله تکامل
مسلکنك قبولی — انسانك قدمنه دائر کشفیات —
زمانك وفضانك مقیاسلر ینك عدم تناهیسی —
عمر دنیایه عائد اولان مباحثه نك نه قدر اعتدال
ایله یوروتلدیکی —

درایه ر مندرجات مذکوره یی بروجه
آتی تفصیل وایضاح ایلیور :

— کائناتك جهات سائره سنه نسبتله ارضك
موقع مخصوصی برمنازعهٔ شدیده ومدیده نتیجه ـ
سنده تعیین اولندی . کنیسا هیئتی بو بابده

غلبه‌یی کندی نظریه‌سنه قازاندیرمق ایچون
اولومه وارنجه‌یه قدر هرکونه وسائطی اجرا
ایلدی ایسه‌ده بونلر هپ بیهوده چیقدیلر .
قوپرنیق مسلکنك حقیقتنده‌کی بداهت غیرقابل
مقاومت ایدی . نهایت‌الامر شمسك مرکزعالم
اولوب آنك حرکاتنی تنظیم‌ایلدیکی وارض ایسه
شمسك اطرافنده دونر سیاره‌لردن همده اك
کوچکلرندن بریسی اولدیغی صورت قطعیه‌ده
قبول اولنمش ایدی . کرهٔ ارضك عمری
مسئله‌سی میدانه چیقوب‌ده او بابده‌کی منازعاتك
ظهورندن خبردار اولدیغی زمان کنیسا اولکی
معامله‌سندن دها احتیاطکارانه برطور آلدی .
زیرا کندیسنه انتقال ایدن روایات متسلسله بر
دفعه دها تهلکه‌یه قونیلیور دیمك ایدیسه‌ده بو
یوزدن اوقدر تهلکه‌لی برصورتده دوچارمهاجمه
اولمدیغنی اعتقاد ایلیور ایدی . عالم ایچنده
ارضك تقدم وتفوقنی قالدیرمق کنیساجه اساس
وحي مندرس ایلمك نظریله تلقی ایدلدیکی حالده
خلقتك تاریخ وقوعنه دائر مباحثه‌یه کیرشمك

بر درجه‌یه قدر تجویز اولنه‌بیلیور ایدی .
فقط براز صکره بو درجه تجاوز ایدلدی .
بومسئله دخی مرکزیت عالم مسئله‌سندن دها
آز تهلکه‌لی اولمدی . منشأ خلقت عالم حقنده
« تیمه » نام اثرنده « سن و بن تخطر ایتملی‌یزکه
بز انساندن بشقه برشی دکلز . اساطیر اولینك
بزه ویردیکی خبرلری حسن تلقی ایده‌رك دها
زیاده‌سنی مراق ایتمامك بزه لایقدر » دیان
افلاطونك مطالعه‌سنه طرفکیرلك ایتمك ممکن
دکل ایدی . سنت اوکوستندنبری مسائل علمیه
وفنیه‌نك کافه‌سنده توراتلر حجت قاطعه اتخاذ
اولنمق یولنی طوتوب ارباب کنیسا بو بابده
توراتلردن اویله برطاقم نتایج استنتاج ایلمشلر
ایدی‌که بونلر ترقیات علمیه شهراهی اوزرنده
غیر قابل اقتحام موانع تشکیل ایلیورلر ایدی .

اخطار ایده‌لم که :

— اشبو یدنجی بابك مدخلی اولمق
اوزره بو مسئله‌یه دائر درایه‌رك سویله‌

دیکی شو سوزلر بوندن اولکی بابلرده
سویله‌دیکی سوزلره قیاساً غایت معتدل
کوریلورلر . زیرا بوندن اولکی بابلرده
صراحت لازمه‌سیله اثبات ایلمش ایدی‌که
سنت اوکوستن و آنك غیرت خرستیانیه‌سنه
اشتراك ایلیان سائر آباء کنیسائیه شهراه
ترقی اوزرنده ولوکه غیر قابل اقتحام
اولسون موانع ایقاعیله قالمامشلر ایدی .
علوم ایچون اویله برترقی یولی هیچ یوق
ایدی . چونکه علوم دخی صورت کلیه‌ده
محو ایدلمش اولدیغندن وجودی قالمامش
ایدی‌که یولی تصور اولنه‌بیلسون . پرو-
فسور جنابلری بومقدمه‌یی سرد ایله اصل
مقصودی اولان مقایسه‌یه بوندن صکره
مباشرت ایلیور . دییورکه :

ـــ توراتلرك بومسئله حقنده حاوی اولدقلری معلوماتدن يالكز برقاچ دانه‌سنی اخطار ايده‌ جكز كه بونلرك صورت وكيفيتنه نظراً ايش پك قولای اكلاشيله‌بيلور. مثلا ديیوركه: امر خلقت التی كون دوام ايده‌رك يدنجی كونی دخی خالق تعالى حضرتلرينك استراحتی تشكيل ايلمشدر . بوندن دخی استدلال اولنمش ايدی كه حق تعالى حضرتلرينك هر بركونی بيك سنه‌يه مساوی اولديغندن حيات عالم التی بيك سنه دوام ايده‌جك وبو التی بيك سنه هپ متاعب والام ايله كچوب آندن صكره‌كی بيك سنه ظرفنده استراحت ممكن اوله‌جقدر . شو حاله نظراً على العموم قبول اولنيور ايدی كه حضرت عيسی تولد ايلديكی زمان دنيانك عمری درت بيك سنه‌لك ايدی . فقط تقويم خصو- صنده اوروپا او قدر تقيدسزلك كوسترییور ايدی كه ميلاد عيسادن ٥٢٧ سنه مرور ايد- نجه‌يه قدر هنوز مبدأ تقويمی تعيين ايتمامش ايدی . ديونيسيوس اغزيكوئوس ياخود كوچك

دەنیس نامندە بر روماڵی پاپاسدرکە تقویم
جدیدی تأسیس ایدەرك حالا بتون اوروپا
او تقویمی استعمال ایلمکدەدر .

بز دییورزکە :

— امر خلقتك التی کوندە ختام بولمش
اولدیغی قول شریف قرأنە موافقدر. فقط
بونك معناسی اخبار توراتیەدن یهودو نصا-
رایە و بر آرەلق بعض مفسرین کرامە دخی
انتقال ایتمش اولان معنایە موافق دکلدر. هلە
یدنجی کونك استراحت کونی اولدیغی وبو
کوندە حق تعالی حضرتلرینك دیکلندیکی
مسئلەسی حکم قرأنە مغایردر. چونکە بویلە
برظن حق سبحانە وتعالانك « قیوم »
صفتیلە توافق ایدەمز . سورۂ بقرەدە
آیة الکرسیدە « الله لااله الاهو. الحی القیوم
لا تأخذە سنة و لانوم » حجت قرأنیەسی

بو استراحت ظنّنی کلیاً ابطال ایلمشدر.
کندیسنی نوم وسنه اخذ ایتمك شاننــدن
اولمیان برقادر قیومی استراحته محتاج ایده جك
تعبك اخذینی تصور ایتمك حکمت قرأنیه
ایله توفیق قبول ایده بیله جـك ظنلردن
اوله مز. امر خلقتك التی کونده وقوعی
حقنده کی اخبار توراتیه نك قرأن کریمده کی
« فی ستة ایام » قول شریفنی معنای حقیقی
وعلمیسی ایله تفسیر ایده میه جکی شونکله
مرتبهٔ وضوحه چیقارکه توراتده برنجی
کونده حق تعالانك کوکلری ویری وضیایی
یاراتوب بعده ضیایی ظلمتدن بالتفریق
ضیایه « کوندوز » وظلمته « کیجه » تسمیه
ایلدیکی و ایکنجی کونده فلکی یاراتوب
یوقاروده کی صولری آشاغیده کی صولردن

آیردیغی واوچنجی کونی اشاغیده‌کی صولری
بر یره جمع ایله « دکز » تسمیه ایلدیکی حکایه
ایدلدکدن صکره تا دردنجی کون شمسی
قمری و کواکب سائره‌یی یاراتدیغی بیان
اولنیور. شمسك خلقتندن اولکی اوچ
کونه « کون » اطلاقنه نصل یول بولندیغی
وشمس وقمر ونجوم سائره خلق اولنمزدن
اوچ کون اول یعنی دها ایلك کونی ضیا
و ظلمتك خلقی دیمك نه دیمك اوله‌جغی
دوشونیلور دوشونلمز بویله مناسبتسز
شیلرك حقایق محضه‌یی جامع و مخبر اولان
قرأن عظیم الشانی تفسیره مدار اوله‌میه‌جغی
حقیقتی کندی کندیسنه میدانه چیقار.
بعض مفسرین کرامزك اخبار توراتیه
ماهیتنده‌کی بو مناسبتسزلکه وقوف پیدا

تمكسزين اوراده كى آلتى كون ايله قرأن
كريمده كى « فى ستة ايام » قول شريفنى
معناى واحدده آلەرق اوصورتده تفسير
ايتمش اولملرى اهل اسلامى مطلقا اوتفسيرى
قبوله مجبور ايدەمز . كلام الهى تفسير
انحصارى شخص واحده ويرلمامشدر .
« راسخون فى العلم » اولان ذوات كرامك
هر برى علومدن فنوندن كنديلرينه ميسر
اولان مقداره كوره آيات قرأنيەيى تفسير
وتأويل ايدرلر . وقتيله مفسر حكيم حضرت
رازى قرأن كريمده كى « فى ستة ايام » قول
شريفيله توراتده كى آلتى كون آرەسنده ظن
اولنان التباسى رفع ايچون پك كوزل تدقيقات
علميەده بولنمش اولديغى كبى متأخرين
علمامزدن بغدادلى آلوسى زاده دخى

تفسیر شریفنده بومسئلهٔ علمیه‌یی رازید
دها کوزل بسط وتمهید ایلمشدر. بوعبـ
عاجز ایسه هردولت ایچون بر تاریـ
خصوصی یازه‌رق بر تاریخ عمومی حالنـ
قویمش اولدیغم «کائنات» نام اثره «خلقت
عالم وانتشار بنی آدم» امرنده قرأن ایله
اقوال حکمانك مقایسه‌سی یولنده قلمه
آلدیغم برمقدمه‌ده وقوف ومعلوماتمك کفا-
یت ایده بیلدیکی درجه‌لرده اما بوندن بر
ربع عصر مقدمکی وقوف ومعلوماتمك مسا
عده‌سی مرتبه‌سنده بومسئله‌یی تأویل ایلمش
ایدم. بوقدر کلفتلره‌ده نه حاجت؟ «فی ستة
ایام» ده‌کی ایامی قرأن عظیم الشان ینه
کندیسی تفسیر ایلیه‌رك «ان یوماً عند ربکم
کالف سنة مما تعدون» آیت کریمه‌سیله ایامك

تنای قرأتیسنی توسیع بیورمشدر. درایه‌رك
ازدها صکره سویلدیکی سوزلره نظراً
بمز نزدنده سنه دنیلن شیئك بزم صایدیغمز
سنه‌لرك بیکی کبی اولدیغی بالآخره نصارایه
دخی انتقال ایلدیکی مستبان اولیور ایسه‌ده
کرك یهودلك کرك نصارانك کلام حقیقیٔ
الهیه‌یی دائما یا کلش اکلامش بولنملرینه
ضمیمةً بونی‌ده یا کلش اکلامش بولندقلری
کندی کندیسنه میدانه چیقیور. باقسه‌کز آ
درایه‌رنه‌دییور! امر خلقتك التی کون دوام
ایتمش اولدیغی حقنده‌کی روایت توراتیه ایله
برکونك دخی بیك سنه‌یه مساوی اولدیغی
حقنده‌کی حکمدن حیات عالمك التی بیك
سنه دوام ایده‌جکی استدلال اولنمش . بو
استدلال ایچون بز هیچ برقرینه هیچ بر

اشارت كورەميورز. بركونك برسنه
مساوى اولمسندن خلقتك عادى كونلر ايله
التى كون سورميوب آلتى بيك سنه سور
مش اولديغى استدلال ايدلسه ايدى بونى
معقول بوله بيلور ايدك . فقط التى كونده
ياپيلان برايش ينه التى كون دوام ايده بيله‌
جك ظن اولنوب ده بوندەكى بداهتك بطلا-
ننه مقابل اوكونلرك هرينى بيكرسنه عد
ايدرك حيات عالمك دوامنى التى بيك سنه‌يه
قصر ايتمك ايچون اكثر برمدار استدلال بر
اشارت برقرينه بوله بيلورلرايسه بزەده
كوسترملرينى رجا ايدرز. حال بوكه ربمز
عندنده بركون بيك سنه اولمقلەده مقصور
دكلدر. زيرا آيت كريمه « الف سنة » دكل
« كالف سنة » در. يعنى بركون بيك سنه

« كبى » در. لسان عربك اسماء اعدادينك
غايه‌سى « الف » اولديغندن اوغايهٔ اسماء
عدد كبى اولمق كثرت عظيمه‌دن كنايه‌در.
بزم كبى قوللرده بومك عندالله نه قدر بيوك
برزمان اولديغى حقنده برفكر مخصوص
پيداسى ايچون بويله بيورلمشدر. حتى
معناى لغويسنجه دخى يومده زمانجه برحد
يوقدر. زمانك برقسم غيرمحدودينه دخى بو
كلمه اطلاق اولنه‌بيلور. بوراده شوايضاحاتى
ويرمكدن مقصدمز درايه‌رك خلقت شش
روزه‌يى تمسخر درجه‌سنده استهزالرينه بزم
« فى ستة ايام » مزك مصونيتى حقنده كنج
متفننلرمزك نظر دقت وحكمتلرينى جلب
ايلمكدر. ايشـك بوندن صكره‌سى ايچون
كلامى ينه درايه‌ره ترك ايديورز. ديوركه:

— مقدملری شئون اعصارك تورنحی ایچون مستعمل اولان اصول « پاتر یاقلرك » انبیانك عمرلری اوزرینه یوروتیلن حسابلردن عبارت ایدی . حال بوكه بو بابده‌كی اعدادك آره‌لرینی تألیف ایده‌بیلمك مشكلات عظیمه‌یی موجب اولدی . حق انتقاداتدن مصون اولان او زمانلرده اعتقاد اولندیغی وجهله حضرت موسی كندیسنه اسناد اولنان كتابلرك مؤثر صحیحیدر دیه قبول اولنسه بیله مشار الیهك كندی ولادتندن پك چوق مقدم وقوعه كلمش اولان احوالی یازمسی كیفیتی اوزرنده لزومی قدر تأمل ایدیله‌میور ایدی . ایلك اسفار خمسه‌یی كافهٔ تفصیلاتیله من قبل الرحمن وحی اولنمش بركتابدر دیه تلقی ایلمك عادتا ممكن دكل ایدی . زیرا حق تعالی بو كتابك بروجه صحت محافظه‌سی اسبابنی استحضار اتمامش ایدی . اشبو كتابلردن اسلافه انتقال ایدن برچوق روایتلر یكدیكریله متناقض كورـ یلیورلر ایدی . از جمله سامارینن لسانیله محرر اولان متنی خلقت عالم ایله طوفان آره‌سنده

بیك اوچ یوز یدی سنه مرور ایلدیکنی ونسخهٔ
عبرانیه بیك التی یوز اللی التی سنه کچدیکنی
وسبتانتلرك ترجمه ایلدیکی نسخه بومدتك ایکی
بیك ایکی یوز التمش اوچ سنه اولدیغنی خبر
ویریور ایدی . ینه بونسخه خلقتدن حضرت
ابراهیمه قدر اولان زمانی نسخهٔ عبرانیه‌دن
بیك بش یوز سنه دها زیاده خبر ویریور
ایدی . حال بوکه طوفانك خلقت عالمدن تخمیناً
ایکی بیك سنه صکره وقوعه کلدیکی وحضرت
عیسانك دخی طوفاندن ایکی بیك سنه صکره
طوغدیغی عموماً قبول اولنیور ایدی . بومسئله‌یی
تتبع ایدن علما تصدیق ایدییورلر ایدی که حضرت
مسیحك بعثتی تاریخنی تعیین ایلیان روایات مختلفه
یوز اوتوز ایکی‌یه بالغ اولمقده‌در . اختلافاتك
بو قدر چوقلغندن‌ده استدلال ایلیورلر ایدی که
توراتلرك بیان ایلدکلری تاریخلری قبول ایچون
عالمی اجباره محل یوقدر . زیرا بو خبرلرك
محافظهٔ صحتی طرف باریدن تأمین ایدلمامش اولد-
یغی بدیهی وآشکار اولدیغی کبی ذکر اولنان

اخبار متخالفه‌دن هانکیسی طوغری اولمق لازم کله‌جکی‌ده بشقه‌جه بیان اولنمامشدر . بو بابده الك معتبر اصحاب افکار بیله خطادن سالم دکل ایدی . ازجمله سبتانتلرك ترجمه ایلدکلری تورات نسخه‌سنده ماتوسالمك طوفاندن صکره‌یه قدر یشاتلمسی کبی .

بز دیپورزکه :

— بو فقره‌ده توراتلرك تحریرینی حضرت موسایه اسناد ایتمك ماده‌سی‌دراپه‌ر طرفندن مشکوك کبی کوستریلیور . بونك سببنی آثار سائره‌مزده توضیح وتفصیل ایلمش ایدك . آنلری اوقومش بولنانلر تخطرایدرلرکه الیوم مستشرقلرك الك اسکی نسخ عبرانیه‌یی تدقیق ایدرك بونلرك بر شیوهٔ افاده ایله یازلمامش اولدقلرینه و بر قاچ قلم محصولی اولمق اوزره یازلمش بولندـ

رينه دقت ايدييورلرده آنك ايچون
راتلرك حضرت موسى طرفندن تأليف
لنديغى حقنده يهود وباخصوص نصارانك
عتقاديني رد ايليورلر. بزم شواثرده كى
قصدمزه كوره مسئله نك بوجهتى بام بشقه
مسئله‌در. بزم بوراده كى بحث نقطهٔ
ظرندن بو مسئله‌يى تلقيمز شو صورتده
وله‌جقدركه بزجه توراتك صورت اصليه
صحيحه‌سى دخى حضرت موسانك اثرتأليفى
ولماملق لازم كلور. حسب الاسلاميه ايمان
يله مكلف اولديغمز قرآن عظيم الشانك
بزه ويرديكى خبر صحيحه كوره تورات شريف
كتب منزله دندر. كتب منزله نك انزالى حق
سبحانه وتعالى قبلنه عطف اولنور. كتب
منزله اثر صنع بشر دكلدر. بركيمسه طر-

فندن تأليفی دكل آ تقليـدی تنظيری د
ممكن اوله‌مز. بو صورتله حضرت موس
نازل اولمش بولنان كتاب شريفك اورته
وجودی قالمامشـدر. ابو الفدا كبی بالطب
اخبار يهوديه‌دن اقتباس معلومات ايلمش
بولنان عرب مورخلرينك صراحةً يازدقل
ينه كوره بلايای اسارت اثناسنده تورا
شريفه نسـخه‌لری بابليلر طرفنـدن مح
ايدلمشـلردر. ثانيا شـوقدس شريفك د
هيكلك ده يهوديلكه متعلق هرشـيئك د
تخريب واحاسنه قيام ايدلديكی زمان نسخ
توراتيه دخی امحا ايدلمشـلردر. بالآخر
ايران طرفنـده حكومتجه تبـدل وقوع
كله‌رك كيانيان موقع اقتداره كچمك حسبيله
يهوديلر اسارتدن عفو واطلاق اولندقلری

ن حضرت عزیر کندی ازبرنده قاله‌
مش اولدیغی درجه‌ده توراتی کاتبلره
وت واملا ایدرك یازدیرمشدر. عرب
بخلرینك بو روایتلری یهودیلر ایچنده
شرو بناءً علیه جمله‌سنك معلومی اولدیغی
لده روایات مذکوره‌یه یهودیلر طرفندن
تراض ایدلمامشدر. فقط بالآخره تورات
ه بزه انتقال ایدن نسخه‌لر عجبا حضرت
زیرك تلاوت واملاسنه اولسون موا-
میدرلر؟ بوکا بیله امنیت تامه ایله اینانه‌میز.
ونکه کرك درایه‌رك بوراده مختصراً وکرك
حمة الله هندی مغفورك اظهار الحقده
فصلاً وموضحاً خبرویردیکی اختلافات
نون هپ نسخهٔ عزیریه اوزرنده وقوعه
لش اولمق اولی بالطر یقدر. حقیقت حال

بوندن عبارت اولدیغی ایچوندرکه درایا
یوقاروکی فقره سندهکی استهزالری اشاغی
فقرهده دها زیاده آرتدیرییور. دییورکه

— ظن اولنیور ایدیکه طوفاندن مقدم
اولان انسانلر نزدنده بر ییل یالکز اوچ یو
آلتمش کوندن عبارت ایدی . بعض مدققین بر
دائرهنك اوچ یوزآلتمش درجهیه تقسیمی اصول قد
یمهسنك دخی بوندن قالمش اولدیغنی تصدیق ایدییورلر
کنیسا اربابی دییورلر ایدیکه طوفان زمانند
حرکت شمسه خلل کلهرك سنهلر بش کون والتی
ساعت اوزامشدر. بو وقعهٔ عجیبهنك سنین خلقتك
١٦٥٦ سنده تشرین ثانی آینك ایکنجی کونی
وقوعه کلمش اولدیغی حقندهکی ظن اك مقبول
اولان ظن ایدی. فقط دوقتور ویستون بونی بر
قات دها تدقیق ایدرك ماه مذکورك اون سکزنده
وقوعه کلدیکنی صورت قطعیهده حکم ایلمشدر.
مدققیندن بعضلری دخی طوفاندن مقدم قوس
قزحك اصلا وقوعه کلمامش اولدیغنی دوشونیورلر.

كر بعضلرينه كوره قوس قزح يالكز طوفان
انده براشارت اولوب برمعنايه دلالت ايلمشدر.
لك اعتقاد اولنديغنه كوره طوفانه قدر انسانلر
كز نباتات ايله تغذى ايدرلر ايكن سفينهٔ نوحدن
مدقدن صكره حيوانات لحومنى اكل ايلمك
اعده سنه نائل اولمشلردر. ظن اولنه بيلوركه
فانك وقوعى سطح ارضك شكل و صورت
پوغرافيسنى حس اولنه جق درجه لرده تبديل
مشدر. زيرا حضرت نوح طوفاندن اولكى
ومات جغرافيه سنه استناد ايدرك يريوزينى اوچ
اغلنه تقسيم ايلمشدر. بوتقسيمده اوروپايى يافثه
آسيايى سامه وآفريقايى دخى حامه ويرمشدر.
زمان نوح آمريقا ايچون اصلا قيد ايتمامشدر.
يرا آمريقا هنوز طانمامش ايدى. بو اوچ
ابس كنديلرينه تخصيص اولنان ممالكك دهشت
ماى قلوب ناظرين اولان تنهالغندن وطوفانك
اقديغى عظيم وجسيم كول و بطاقلقلردن ودرو
ن هنوز كيمسه نك كچمديكى اورمانلردن اصلا
نعت كورمكسزين كچوب كنديلرينه تخصيص

اولنان يرلره كيتمشلر واوچ قطعهٔ عالم اوزر
يرلشمكه باشلامشلردر. يتمش سنه ظرفنده ها
آسيائيه يوزلرجه نفوسه وارمش ايدى. مزا
تاميا اوواسنده يرلشه‌رك بزه مجهول قالان برسبب
طولايى برقله بناسنه باشلامشلر ايدى كه تورا
قولنجه تپه‌سى كوكلره يتيشه‌جك ايدى. اوزه
بزه خبر ويرديكنه كوره بوايش قرق‌سنه دو
ايتدى . هنوز اتمام ايده‌مامش اولدقلرى
زمانده ايدى كه برصورت معجزكارانه‌ده لسانلر
اختلاف عارض اوله‌رق اورادن عالمك هرطر
طوغرى طاغلمشلر كيتمشلردر. سنت آمبروو
بزه اثبات ايتمكه غيرت ايليوركه لسانلرك بوتغير
فعل بشر اثرى اوله‌مز. اور يژن ايسه بو ت
السنه ملائكه‌نك بيله ايشى اوله‌ميه‌جغنه قناع
كوستر ييور.

بز ديورزكه :

— اشبوطوفان نوح مسئله‌سى علو
ايله دين آره‌سنده تشكل ايليان نقاط مناز

ك اوقدر مهملرندن اودرجه‌لرده
كلرندن بريني تشكيل ايدركه درايه‌رك
طه اوزرنده تخمين ايديله‌ميه‌جك درجه
. شدت كوستره‌مامش اولديغي بيله حكم
ور. « تورات » ناميله موجود بولنان
ابلرده طوفانك كيفيتنه دائر ويريلن
بلات علماى اسلامدن برفرقه‌يي بيله
ئه ايليه‌رك حقيقت امرده توراتك بو
راتنه اشتراك ايتميان قرأن كريمك علومه
يا مخالف اولميان آيات جليله‌سني مطلقا
بت توراتيه‌يه موافق دوشه‌جك برصو-
ه تفسير وتأويله بذل مقدرت ايلمش
دقلري بيله كوريلور. دقت اولنور ايسه
مشاهده قيلنوركه علماى مومى اليهم
طوفان مسئله‌سنده قرأن كريمك روايات

توراتیه ایله موافق اوله‌مامسی صانکه
نقیصه اوله‌رق تلقی ایدیله‌جکی احتمالند
قورقلمش ده بوتفسیر وتأویله اکا کور
اهمیت ویرلمشدر. بز درایه‌رك شو صحیفه
لرینی ایلك اوقودیغمز زمان طوفان مسئله
سنده احکام قرأنیه‌نك روایات توراتیه
موافق اولمدیغنی بالتخطر قیود ملاحظات
میانـنه ادخال ایلمش ایدك. ترجمه وتحریرد
نوبت بومسئله‌یه کلنجه بوکا دائر اولان معلو
ماتمزی توسیعه لزوم کوردك. بعض حفاظ
کرامه بالمراجعه حضرت نوحه دائر آیات
کریمه‌یی جمعه باشلادیغمزکبی بونلرك احکا
مندن برمنوال محرر بعض علمای اسلامك
طوفانده‌کی عمومیتی وبتون نوع بشرده‌ن
مغروقیتی نه وجهله استدلال ایلمش اولد

قلری امرنده دخی علم و فضیلتلرینه اعتمادمز
برکمال اولان بعض علمای کرامزه مراجعت
ایلمش ایدك. بو صره ده برذات معارف سمات
طرفندن بزه اخبار و تبشیر بیورلدی که
اسبق قونیه مرکز متصرفی اولوب مدققین
علمادن بولنان احمد رشدی افندی شو
مسئلهٔ طوفانك حلنه دائر بر رساله قلمه
آله رق کتبخانهٔ ابو الضیا جزؤلری میاننده
طبع ونشر اولنمشدر. مسارعةً بو رساله یی
دخی ایدندك. الحق مطلوبه موافق برصو-
رتده تنظیم ایدلمش اولدیغنی کوره رك ممنون
ومتشکر قالدق. صاحب رساله بو حلده نه
کوزل برطریق اتخاذ ایتمش ! اولا مسئلهٔ
طوفانه دائر توراتده نه قدر سوز وارایسه
عیناً نقل ایلمش. ثانیاً ینه بو مسئله یه دائر

قرأن كريمده نه‌قدر آيت وار ايسه جمع ايلمش. ثالثاً حل مسئله‌يه دائر كندى طر-فندن بعض مقايسات وتدقيقاته كيرشمش. اول باول روايات توراتيه‌نك ايراداولنمسى كرچكدن بجادر. زيرا تورات بومسئله‌يى اويله برصورتده تصوير ايلمشكه صولر بتون كرهٔ ارضى احاطه ايدرك اك يوكسك طاغلرك دخى اوزرينه چيقوب بوحالده اهل سفينه‌دن ماعدا بتون انسانلرك وحيوا-نلرك هلاك اولدقلرينى كوسترمش. حال بوكه طبيعيون حكما بتون دكزلرده وير آلتلرنده وكرهٔ نسيم ايچنده موجوديتى تخمين ايديلن صولرى جمع ايله ارض اوزرنده صودن برقشرخامس ياپيله‌جق اولسه بوقشرك قالينلغى آنجق درت بش

متزو اوله بیله جکندن اویله اك یوکسك
طاغلری اورته بیله جك قدر بر قشر پیداسنه
موجود صولرك كفایت ایده میه جکی ادعاسیله
شدتلی براعتراضه قیام ایلدکلری کبی برقاچ
کافر معنده غضباً بتون اهل زمینی هلاك
ایتمك دخی موافق حکمت اوله میه جغنی بیان
وباخصوص چین کبی جهانك بعض یرلرنده
وقوع طوفانك مجهولاتدن اولدیغنی ده
درمیان ایلمشلردر. بوراده بزدخی فاضل
مشارالیه احمد رشدی افندینك اثرینه
بالاقتفا اولا روایت توراتیه یی درمیان
ایده جك ایسه‌ك ده بیهوده اطنابدن احترازاً
مکرراتی براقوب نوعما خلاصه اوله رق
ایراد ایده جکز. بونلرك اصلی ایسه تکوین
المخلوقات سفرینك التنجی ویدنجی وسکز-

نجی فصللرنده بولندیغنـدن مراق ایدنلر
تورات ترجمه‌لرینه مراجعت ایلیه‌بیلورلر.
ایشته خلاصهٔ توراتیه‌من بروجه آتیدر :

« واولدی که یریوزنده چوق آدم اولمغه باشلا.
دقجه و آنلره قزلر .طوغدقجه اللهـك اولادی
آدملرك (مؤمن وصالح ذواتك) قزلری کوزل
اولدقلرینی کوروب جمله‌دن اختیـار ایتـدکلرینی
کندیلرینـه عورتلکه آلدیلر. و رب دیدی‌که :
بنم روحم دائمـا آدم آره‌سنده تحاصن ایتمیـه‌که
لحمدروآنك مدت ایامی یوزیکرمی ییل‌اوله‌جقدر.
اول کونلرده یرده جبـارلر وار ایدی . بونلر
قدیمدن نامدار ایدیلر و رب کوردی‌که انسـانك
شرتی یرده چوقـدر و قلبی افکارلرینـك جمله
قصوری هرکون بدتر اولمقـده‌در ورب آدمی
یرده یاپدیغنه پشیمان اولدی وقلبنده الم چکدی.
دیدی‌که خلق ایتدیکم‌آدمی یریوزندن محوایده‌یم.
انساندن بهایمه حشراته هوا قوشنه وارنجه‌یه‌دك.
اما نوح ربك قاتنده عنـایت بولدی . صـادق

عصرنده كامل ایدی. اوچ اوغل تولید ایلدی.
ی وحامی ویافتی. الله نوحه دیدی که جمله بشرك
وكی اوكمه كلدی. زیرا آنلردن یر ظلم ایله
ولمشدر . ایشته بن آنلری زمین ایله برابر هلاك
ـه جكم. كندیكه بر سفینه واو سفینه ده اوطه لر یاپ
آنی ایچرودن وطشره دن زیفتله. طولی اوچ یوز
عرضی اللی وبویی اوتوز برزراع اولسون. اوچ
بقه یه منقسم بولنسون. بن یراوزرینه بر صوطوفانی
تورہ جكم. یرده هرنه وار ایسه هلاك اوله.
باسنكله عهدمی مقرر ایده یم. سفینه یه كیره جكسك
ولادك وعورتك واوغللرینك عورتلری وجمیع
حیوانلردن برر چفتی سفینه ایچنده سنكله حیاتده
ناله لر وهر ینیله جكدن یانته دوشیر. تا كه هم
سكا هم آنلره ییه جك اوله والله نیجه كه امر ایتدی
یسه نوح بویله ایلدی. نوح التی یوز یاشنده
یكن اول صوطوفانی یر یوزنده اولدی. نوح
اوغللری وعورتی واوغللرینك عورتلری وحیوا
نات چفتلری سفینه یه كیردیلر. یدی كون صكره

طوغان صولری یر اوزرینه آقار اولدیلر. عظ
لجه‌نك جمله پکارلری چاتلادی وکوکك پنجره‌لری
آچلدیلر. ویر اوزرنده قرق کون وقرق کیجه
یاغمور اولدی. سفینه صولرك یوزنده یوزرایدی.
صولر یر اوزرینه زیاده سیله غلبه ایتدکله بتوز
کوکك التنده جمله یوجه طاغلر اورتلدیلر ویر
یوزنده دپره‌نن قوش بهیمه و حشراته وارنجه یه
قدر بالجمله حیوانات انسان ایله برابر هلاك اولدیلر.
هرکیمك برونده حیات نفسی وار ایسه هلاك
اولدی. یالکز نوح وآنکله برابر سفینه ده اولانلر
قالدیلر وصولر یر اوزرینه یوز اللی کون غلبه ایلدیلر.
پس الله نوحی وبیله سنجه سفینه ده اولانلری
خاطرینه کتوردی. یر اوزرینه بریل کچوردی.
اوزمان صولر دیکدی ولجه‌نك پکارلری وکوکك
پنجره‌لری قپاندی وکوکك یاغموری منع اولندی.
صولر یردن کیروچکیلوب واره‌رق دونه‌رك یوز
اللی کوندن صکره صولر ایندیلر. یدنجی آیده
آرارات طاغلرینك اوزرنده سفینه قرار ایتدی
.... »

ایشته تورات طوفانی بو وجهله وقوعه
کتورتوب یرلر قوریدقدن صکره اهل
سفینه‌یی قره‌یه چیقارتیور وآنلرك ذبح
ایتدیکی قربانلرك عند الله نصل مقبول
اولدیغنی ده « ورب آنلرك طیب رایحه‌سنی
قوقولادی وقلبندن دیدی که من بعد آدم
ایچون یره لعنت ایتمیه‌جکم. زیرا آدم قلبنك
فکری اوغلانلغندن یارامزدر ومن بعد
ایتدیکم کبی آرتق یرك جمله حیوانی
اورمیه‌جغم. شمدن کیرو یرك ایامی طور-
دقجه اکین وبیچین صوغوق وصیجاق ویاز
وقیش وکون وکیجه اکسیك اولمیه‌لر »
کلماتیله بالاخبار مبحث مذکوره خاتمه
چکیور. بوندن صکره احمد رشدی افندی
حضرت نوح وآنك طوفانه دائر قرآن

كريمده نه‌قدر آيات جليله وارايسه جمله‌سنى جمع ايليور. بزدخى آنلرى بروجه آتى نقل وقارئلرمزجه تزييد استفاده ايچون تفسير مواكبه مستنداً ترجمهٔ مآللرينى دخى علاوه ايده‌جكز.

سورهٔ اعرافدن: نوح عليه‌السلام قصه‌سنه متدائر آيات جليله:

لقد ارسلنا نوحاً الى‌قومه فقال ياقوم اعبدوا الله مالكم من آله غيره انى اخاف عليكم عذاب يوم عظيم. قال‌الملاء من قومه انا لنريك فى ضلال مبين. قال ياقوم ليس بى ضلالة ولكنى رسول من رب‌العالمين. ابلغكم رسالات ربى وانصح لكم واعلم من‌الله مالا تعلمون. اوعجبتم ان جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم‌لينذركم ولتتقوا ولعلكم ترحمون. فكذبوه فانجيناه والذين معه فى‌الفلك واغرقنا الذين كذبوا باياتنا انهم كانوا قوماً عمين.

ترجمهٔ معانئ شریفه‌سی :

تحقیق بز نوحی قومنه ارسال ایلدك . دیدی که
ای قومم اللهه عبادت ایدکز آندن غیری عبادته
لایق کیمسه یوقدر . قیامتده سزك ایچون
عذابدن خوف ایدرم . قومنك بیوکلری اکا
دیدیلرکه تحقیق بز سنی آشکاره ضلالتده کور -
ییورز . نوح دیدی که ای قومم بکا ضلالت
یوقدر . بن آنجق رب العالمین طرفندن رسولم .
سزه ربمك رسالت واوامرینی تبلیغ ایدییورم
وسزه نصیحت ویرییورم . سزك بیلمدیککز
شیلری طرف ربانیدن تعلیم ایله بن بیلیورم .
ربکز طرفندن ینه سزك جنسکزدن برآدمه
وحی وذکر کلدیکنه تعجبمی ایدییورسکز ؟
او وحی سزی انذار ایتمك وکفر ومعاصیدن
صاقندیرمق ایچوندر . تاکه رحمت اولنه‌سکز .
ایمدی قوم نوحی تکذیب ایتدیلر . بز نوحه
وآنکله برابر سفینه‌ده اولانلره نجات ویردك .
وآیتلرمزی تکذیب ایدنلری غرق ایلدك .
زیرا آنلر کور بر قوم اولدیلر .

احمد رشدی افندی کندی محاکمات
ومقایساتنده انظار دقت واهمیته توصیه
ایدیورکه توراتده حضرت نوحك کندی
قومنی بویله نصیحتلر ایله طریق حقه
دعوت ایلدیکنه وقومندن کافر اولانلرك
نصیحت ودعوتی قبول ایتمدکلرینه دائر
اشارت یوقدر . تورات اولو اورته بر
غضب الٰهی ایله بتون نوع بشرك هلاکنه
یوروندیکنی کوسترمکده‌در . مسئله‌نك
بوجهتنده تورات ایله قرأن آره‌سنده
توافق اولمدیغی کبی آپ آشکاره کوریلیورکه
مغروقین مسئله‌سنده دخی توافق یوقدر .
زیرا قرأن کریمده آیات الٰهیه‌یی تکذیب
ایدنلرك قورقدقلری تصریح بیوریلیور .
بو دقتلر بر وجه آتی آیات سائره حقنده
دخی لازمدر .

سورهٔ یونسدن : نوح علیه السلامه
دائر آیات جلیله :

واتل علیهم نباء نوح اذقال لقومه ان کان کبر
علیکم مقامی وتذکیری بآیات الله فعلی الله توکلت
فاجمعوا امرکم وشرکاءکم ثم لایکن امرکم علیکم
غمة ثم اقضوا الی ولاتنظرون. فان تولیتم فما سئلتکم
من اجر ان اجری الا علی الله وامرت ان اکون
من المسلمین . فکذبوه فنجیناه ومن معه فی الفلك
وجعلناهم خلائف واغرقنا الذین کذبوا بآیاتنا
فانظر کیف کان عاقبة المنذرین .

مآل شریفنك ترجمه‌سی :

یا محمد اهل مکه‌یه نوحك خبرینی اوقو .
او وقت که نوح کندی قومنه دیدی که ای قومم
اگر بنم آره‌کزده اقامتم وسزی آیات اللهك
تذکیرینه دعوتم سزه آغر کلدی ایسه بن اللهه
توکل ایلدم . ایمدی امرکزی جمع وتحکیم
وشریکلریکزله برابر قصدیه اتفاق ایدکز
وهلا که قصدیکز کیزلی اولمیوب آشکاره

اولسون . بلا امهال ایستەدیککزی اجرا ایدك .
اکر اعراض ایدر ایسەکز بن سزدن بر اجرت
ایستەمدم . بنم اجرتم آنجق الله تعالی اوزر -
ینەدر . بن مسلملردن اولمقلغم ایچون طرف
باریدن امر اولندم . قومی آنی تکذیب ایتدیلر .
بز اکا وآنکلە برابر کمیدە اولانلرە نجات
ویردك وآنلری هالکلرە خلیفەلر قیلدق
وآیتلرمزی تکذیب ایدنلری غرق ایلدك .
باق کە پیغمبر طرفندن انذار اولنانلرك عاقبتلری
نصل اولدی .

سورۀ هوددن : نوح علیه السلام
قصەسنە متدائر آیات کریمه :

ولقد ارسلنا نوحاً الی قومه انی لکم نذیر
مبین . ان لا تعبدوا الا الله انی اخاف علیکم
عذاب یوم الیم . فقال الملاء الذین کفروا من قومه
ما نریك الا بشراً مثلنا وما نریك اتبعك الا الذین هم
اراذلنا بادی الرأی وما نری لکم علینا من فضل
بل نظنکم کاذبین . قال یاقوم ارأیتم ان کنت

بينة من ربى وآتينى رحمة من عنده فعميت
عليكم انلزمكموها وانتم لها كارهون . ويا قوم
لا اسئلكم عليه مالاً ان اجرى الا على الله وما
انا بطارد الذين آمنوا انهم ملاقوا ربهم ولكنى
اريكم قوماً تجهلون . ويا قوم من ينصرنى من الله
ان طردتهم افلا تذكرون . ولا اقول لكم عندى
خزائن الله ولا اعلم الغيب ولا اقول انى ملك ولا
اقول للذين تزدرى اعينكم لن يوءتيهم الله خيراً
الله اعلم بما فى انفسهم انى اذاً لمن الظالمين . قالوا
يانوح قدجادلتنا فاكثرت جدالنا فأتنا بما تعدنا
ان كنت من الصادقين . قال انما يأتيكم به الله
انشاء وما انتم بمعجزين . ولاينفعكم نصحى ان
اردت ان انصح لكم ان كان الله يريد ان يغويكم
هو ربكم واليه ترجعون . ام يقولون افتريه قل ان
افتريته فعلى اجرامى وانا برىء مما تجرمون .
واوحى الى نوح انه لن يؤمن من قومك الا من
قد آمن فلا تبتئس بما كانوا يفعلون واصنع الفلك
باعيننا ووحينا ولاتخاطبنى فى الذين ظلموا انهم مغرقون .
ويصنع الفلك وكلما مر عليه ملاء من قومه سخروا

منه قال ان تسخروا منا فانا تسخر منكم كما تسخرون.
فسوف تعلمون من يأتيه عذاب يخزيه ويحل عليه
عذاب مقيم . حتى اذا جاء امرنا وفار التنور قلنا
احمل فيها من كل زوجين اثنين واهلك الا من سبق
عليه القول ومن آمن وما آمن معه الا قليل .
قال اركبوا فيها بسم الله مجريها ومرسيها ان ربى
لغفور رحيم . وهى تجرى بهم فى موج كالجبال
ونادى نوح ابنه وكان فى معزل يا بنى اركب
معنا ولاتكن مع الكافرين . قال سآوى الى
جبل يعصمنى من الماء قال لا عاصم اليوم من امر الله
الا من رحم وحال بينهما الموج فكان من المغرقين .
وقيل يا ارض ابلعى ماءك و يا سماء اقلعى وغيض
الماء وقضى الامر واستوت على الجودى وقيل بعداً
للقوم الظالمين . ونادا نوح ربه فقال رب ان
ابنى من اهلى وان وعدك الحق وانت احكم الحاكمين.
قال يانوح انه ليس من اهلك انه عمل غير صالح
فلا تسئلن ماليس لك به علم انى اعظك ان تكون
من الجاهلين. قال رب انى اعوذ بك ان اسئلك
ماليس لى به علم والا تغفرلى وترحمنى اكن

من الخاسرين . قيل يا نوح اهبط بسلام منا وبركات عليك وعلى امم ممن معك وامم سنمتعهم ثم يمسهم منا عذاب اليم . تلك من انباء الغيب نوحيها اليك ما كنت تعلمها انت ولا قومك من قبل هذا فاصبر ان العاقبة للمتقين .

احمد رشدی افندی سورهٔ هوددن اشبو آیتلری « من المغرقین » کلمه‌سنه قدر نقل ایلمشلر ایدی . بز آندن صکره‌کی آلتی آیت‌ده نقل ایلدك . تا که سورهٔ مذکوره‌دن بو مبحث تماميله نقل ایدلمش اوله. قصهٔ نوح ووقعهٔ طوفان بو آیتلرده بیان بیورلدیغی قدر تفصیلات ایله قرآن کریمك سور سائره‌سنده تفصیل بیورلمامشدر . ترجمهٔ مآل شریفی بروجه آتیدر :

تحقیق بز نوحی قومنه ارسال ایلدك . بن

سزك ايچون نذير ومبينم ديه . اللهدن بشقه سنه
عبادت ايتميكز يوم اليم اولان قيامت عذابندن
سزك ايچون قورقارم ديه . نوح قومندن كفر
ايدنلرك رؤساسى ديديلركه بز سنى كنديمز كبى
بر بشردن بشقه برشى كورميورز و بزم بى تأمل
وتفكر اراذلمز اولانلردن ماعدا سكا كيمسه نك
تابع اولديغنى كورميورز و بزم اوزرمزه سزك
برفضل ورجحانكزى كورميورز . بلكه بز سزى
كاذبلردن ظن ايديورز . نوح ديديكه اى
قومم بن ربم طرفندن بينه وحجت اوزره اولسه م
ور بمك عندندن بكا نبوت ورحمت كلسه وسز
بونلرى كورمسه كز آنلرى استكراه ايدر اولد-
يغكز حالده بز سزى اقناع والزام ايده بيلور-
مى يز ؟ واى قومم بن سزدن رسالتم ايچون
مال ايستمه م . بنم اجرتم آنجق الله تعالى اوزر-
ينه در . بن ايمان ايدنلرى طرد ايدجى دكلم .
آنلر ربلرينه ملاقات ايدجيلردر . ولكن بن
سزى جاهل برقوم كوريورم واى بنم قومم اكر
بن او ايمان ايدنلرى طرد ايتسه م عذاب اللهدن

بكا كيم ياردم ايدر؟ بونى دوشونميورميسكز ؟
بن سزه اللهك خزينه‌لرى بنم عندمده‌در ديميورم
وبن غيبى بيلورم ديميورم. بن بر ملكم ديميورم
كوزلريكزك خور وحقير كوردكلرى آدملر
ايچون ديميورم كه الله آنلره خير ويرميه‌جكدر
آنلرك نفسلرنده نه اولديغنى الله هر كسدن زياده
بيلور . بن آنلرك اسلامنى حكم ايتمز ايسه‌م
ظالمردن اولورم . قوم ديديلركه اى نوح بزم
ايله مجادله ايتدك وجدالى چوغالتدك اكر صا -
دقلردن ايسه‌ك وعد ايلديككك عذابى بزه كتور.
نوح ديدى كه الله مراد ايدر ايسه او عذابى
آنجق سزه الله كتورر . سز آنى عاجز
براقيجى دكلسكز . اكر الله سزى اغوا ايتمكى
مراد ايدر ايسه بن سزه نصيحت ويرمك
ايسته‌سه‌م بيله نصيحتم سزه فائده ويرمز . او
سزك ربكزدر سز اكا راجعسكز . نوح
اللهه افترا ايتديمى ديورلر ؟ سن ديكه اكر
بن اللهه افترا ايتدم ايسه كناهى بنم اوزريمه‌در .
حال بوكه سزك بكا افترا ايتديككز جرمدن بن

برییم . نوحه وحی اولندیکه حقیقةً ایمان
ایتمش اولانلردن ماعدا آرتق قومکدن کیمسه
ایمان ایتمیه‌جك . ایمدی ایشلەمش اولدقلری
ایشدن طولایی محزون اولمه . کوزمز ایله وحیمز
ایله سفینه‌یی یاپ . ظلم ایدنلر ایچون بکا دعا
ایتمه . آنلر غرقه محکومدرلر . کمی‌یی تصنیع
ایدر ایکن هر نه زمان قومنك رؤساسی مرور
ایلدیلر ایسه آندن طولایی تمسخر ایلدیلر . نوح
دیدیکه سز بزم ایله تمسخر ایدییور ایسه‌کز
بزده سزك تمسخرکز کبی تمسخر ایدرز . یقینده
اوکرنورسکزکه رسوایلق عذابی کیمه کلور
وآخرتده عذاب دائمی کیمه واقع اولور .
نهایت امرمز کلوبده تنور ارضدن صوفورانته
باشلادقده نوحه دیدككه هرجفتدن ایکی‌یی واهل
بیتکی کمی‌یه بیندیر فقط مغروقیت حکمی کندی
اوزرلرینه واقع اولانلری بیندیرمه . سکا ایمان
ایدنلری بیندیر آنجق نوحه ایمان ایدنلر آز
کیمسه‌لر ایدی . نوح بو اهل سفینه‌یه دیدیکه
سفینه‌یه بینکز . آنك یوریمسی وطورمسی اللهك

اسميله‌در . تحقيق ربم غفور رحيمدر . او
سفينه طاغلركبي طالغه‌لر آره‌سنده آنلري كوتوردي
نوح اوغلي كنعانه ندا ايلدي . كنعان آيري بر
محلده ايدي . نوح ديدي كي اوغلجغم كل بزم
يله برابر بين . كافرلرايله برابر اوله . كنعان
ديدي كه طاغه صغينورم او بني صودن محافظه
ايدر . نوح ديدي كه بوكون امر الٓهيدن
قورتاريجي يوقدرمكر الله مرحمت ايده . طالغه
بونلر آره‌سنه حيلولت ايده‌رك كنعان دخي
مغروقلردن اولدي . طرف باريدن دنيلدي كه
اي ارض صويكي يوط اي سما صويكي كس
صوكسيلدي . امر الٓهي يريني بولدي . سفينه
جبل جودي اوزرنده قرار ايتدي . وديلدي كه
قوم ظالمينه بعداولسون . نوح ربنه ندا ايله ديدي كه
اي ربم اوغلم كنعان اهل بيتمدن ايدي وتحقيق
سنك وعدك حقدر سن احكم الحاكمينسك .
حق تعالى ديدي كه اي نوح تحقيق او كنعان سنك
اهل بيتكدن دكلدر . زيرا او غير صالح عمل‌ه‌در .
معلومك اوليان شيئي بندن سؤال ايتمه‌سني جاهللردن

اولمقدن وقايه ايدرم . نوح ديدى كه ربم علم
اولميان شيئى سؤالدن طولايى مرحمتكه صيغينورم
اكر بكا مرحمت ومغفرت بيورمزايسه‌ك خاسر
يندن اولورم . دينلدى كه اى نوح بزدن
سلامتله كميدن چيق. سكا وسنكله برابر اولان
امتلره بركات واردر . وآنلردن امتلر كله‌جكدر كه
آنلرى متاعلانديره‌جغز. بعده كفرلرى حسبيله
آنلرى طرفمزدن عذاب اليم مس ايده‌جكدر .
بو اخبار غيبدندر . سن وقومك بوندن اول
آنى بيلمديككز حالده بز آنى سكا وحى ايليورز
صبر ايت تحقيق خير عاقبت متقيلر ايچوندر .

دقت بيورمليدر كه اشبو آيات جليلهٔ
متسلسله‌نك مجموع احكام شريفه‌سنده
حكايهٔ توراتيه‌يه مشابهت يوقدر . نه
طوفانك عموميتنى ونه‌ده عموم نوع بشرك
مغروقيتنى ظن ابتديره‌جك اشارت بيله
يوقدر. كله‌جك آيات جليله دخى بويله‌در.

سورهٔ حجدن : قوم نوح وعاد وثمود حقلرنده شرفنزول بیوریلان آیات جلیله‌دن :

وان یکذبوك فقد کذبت قبلهم قوم نوح وعاد وثمود وقوم ابراهیم وقوم لوط واصحاب مدین وکذب موسی فامليت للکافرین ثم اخذتهم فکیف کان نکیر .

خلاصهٔ مآل شریفی شودرکه :

یا محمد اگر قومك سنی تکذیب ایدییور ایسه بین‌الانبیا تکذیب اولنان یالکز سن دکلسك . مقدملری نوح وعاد وثمود قوملریله قوم ابراهیم وقوم لوط واصحاب مدین دخی بویله پیغمبرلرینی تکذیب ایتمشلر ایدی . موسی دخی تکذیب ولنمشدر. بن کافرینه مهلت‌ویردم. بعده آنلری مؤاخذه ایتدم . ایمدی بنی انکار ایدنلر نیجه اولدیلر کور .

بوراده اخطار ایتملی یزکه : کرك اشبو

نوح وطوفان نوح قصه‌سی وکرك سا
بونجه انبیا وامم قصه‌لری سلسله‌ٔ رسالن
وایمـان خصوصنده عرب جاهله‌نك نظر
حکمتلرینی جلب ایله برابر سورهٔ هودك
نهایتلرنده « وکل نقص علیك من انباء الرسل
مانثبت به فؤادك وجاءك فی هـذه الحق
وموعظة وذکری للمؤمنین » آیت کر
یمه‌سنده دخی تصریح بیـورلدیغی وجهله
محضا کفارك اذالرینـه جفالرینه قارشو
مبارك قلب محمدی‌یی تطمین ایلمك مقصد
وحکمت الـهیه‌سنه مبتنیدر . بوقسه اخبار
اولین بونلردن عبـارت اولوب بونلردن
ماعدا وقایع تاریخیه بولنمامق وقیود تاریخیه
نظر قبوله آلنمـامق کبی مقـاصد حکمت
اسلامیه‌ده یوقدر .

سورهٔ انبیادن : نوح علیه‌السلامه
ئر آیات کریمه :

ونوحاً اذنادی من قبل فاستجبناله فنجیناه
هله من کرب العظیم. ونصرناه من القوم الذین
.بوا بآیاتنا انهم کانوا قوماً سوء فاغرقناهم
نعین .

مآل شریفی :

: نوحی دخی یاد ایله که دها اول کندی قومنك
اسندن بزه دعا ایده‌رك بز دعاسنی قبول
لدك. آنی واهلنی کرب عظیمدن قورتاردق .
اتمزی تکذیب ایدن قومی اوزرینه نوحه
سرت ویردك . او قوم بد طینت کفره‌دن
بارت اولمغله جمله‌سنی غرق ایتدك .

سورهٔ شعرادن : قوم نوح علیه ـ
لسلامه متدائر آیات جلیله :

. كذبت قوم نوح المرسلین. اذقال لهم اخوهم نوح
لاتتقون . انی لکم رسول امین . فاتقوا الله

واطيعون. وما اسئلكم عليه من اجران اجر
الا على رب العالمين . فاتقوا الله واطيعون
قالوا انؤمن لك واتبعك الارذلون. قال وما علم
بما كانو يعملون . ان حسابهم الا على ربى
تشعرون . وما انا بطارد المؤمنين . ان انا ا
نذير مبين . قالوا لان لم تنتة يا نوح لتكون
من المرجومين . قال رب ان قومى كذبون
فافتح بينى وبينهم فتحاً ونجنى ومن معى من المؤمنين
فانجيناه ومن معه فى الفلك المشحون . ثم اغرق
بعد الباقين .

ترجمهٔ مآل شريفى :

قوم نوح كندى پيغمبرلرينى تكذيب ايتديلر.
قرنداشلرى نوح آنلره اللهدن اتقا ايتمزميسكز
بن سزلك ايچون پيغمبر امينم. اللهدن اتقا وبكا
اطاعت ايدكز. بن سزدن اجرت ايستهميورم.
اجرتم آنجق رب العالمين اوزرينهدر. اللهدن
اتقا وبكا اطاعت ايدكز ديديكى زمان قومى اكا
ديديلركه بز سكا ايمانمى ايدرز؟ سكا تابع اولانلر

. نوح دیدی که آنلرك عملرینه علمم
یلمزمیسکزکه آنلرك حسابی آنجق ربمه
بن مؤمنلری طرد ایدیجی دکلم . بن
ایندن بشقه برشی دکلم. قومی دیدیلرکه
. بودعوای نبوته نهایت ویرمزایسه‌ك
مرجوملردن اولورسك. نوح دیدی که
مم بنی تکذیب ایلدی. آنلرایله بنم آره‌می
ومؤمنیندن بنم ایله برابراولانلره نجات
یدی بزاکا و آنکله برابر سفینه‌یه
نجات ویردك . بعده قومندن باقیلرینی
اندك .

شته بوراده دخی تصریح بیو-
وکه مغروق اولانلرمؤمنلردن ماعدا
م نوحدرلر .

ارهٔ قمردن : قوم نوح علیه‌السلامه
ت جلیله :

ت قبلهم قوم نوح فکذبوا عبدنا وقالوا
ازدجر. فدعاربه انی‌مغلوب فانتصر.

ففتحنا ابواب السماء بماء منهمر . و فجرنا
عيوناً فالتقى الماء على امر قد قدر . و
ذات الواح ودسر . تجري باعيننا جزاءً
كفر . ولقد تركناها آيةً فهل من مدكر
كان عذابي ونذر .

خلاصۀ ترجمه‌سی :

آنلردن اول نوح قومی دخی بزم
تكذيب ايتديلر . مجنوندر ديوب انواع
تبليغ رسالتدن زجر ومنع ايلديلر . نو
تعالايه بن مغلوبم بكا نصرت ويرديه دع
ايلدی كوك قپولرينی دوكوليجی صولر
ويردن قايناقلر قاينا توب تقدير اولنان امر
صولری بربرينه ملاقی قيلدق . نوحی تخته
وچويلر ايله ياپلمش اولان سفينه‌يه بيند
انكار اولنان ذاتك جزاسی اوله‌رق او
نظرلطفمزله يوزديردك . بعده آنی
اولمق اوزره جبل جودی اوزرنده ترك
بوندن عبرت آلان وارمی ؟ تفكر ايت كه
وعذابم نصلدر ؟

رهٔ فرقاندن : قوم نوح عليه السلامه

جليله :

نوح لما كذبوا الرسل اغرقناهم
للناس آية واعتدنا للظالمين عذاباً اليما.

صهٔ معناى شريفى :

قومى دخى پيغمبرلرى تكذيب ايتدكلرى
رى غرق ايتدك وناس ايچون آنلرىده
رت قيلدق واوظالملر ايچون آخرتده دخى
م آماده ايلدك .

رهٔ عنكبوتدن : قوم نوح عليه السلام

نر فوارد آيات كريمه :

ارسلنا نوحاً الى قومه فلبث فيهم الف
سين عاماً فاخذهم الطوفان وهم ظالمون.
واصحاب السفينة وجعلناها آيةً للعالمين.

جمهٔ مآل شريفى :

حى كندى قومنه ارسال ايلمش ايدك .
نده بيك سنه دن اللي سنه اكسيك

اولەرق اقامت ایلدی. او قوم ظالملر
ایچون آنلری طوفان اخذ ایتدی.
واصحاب سفینەیە نجات ویردك وآنلری
شایات عبرت برآیت قیلدق.

نهایت سورۀ نوح عیناً :

انا ارسلنا نوحاً الی قومه ان انذر
قبلك ان یأتیهم عذاب الیم. قال یا قوم
نذیر مبین . ان اعبدوا الله واتقوه و
یغفرلکم من ذنوبکم و یؤخرکم الی اج
ان اجل الله اذاجاء لایؤخرلوکنتم تعلم
رب انی دعوت قومی لیلاً ونهاراً فلم
دعائی الافرارا . وانی کلما دعوتهم لتغفرلهم
اصابعهم فی آذانهم و استغشوا ثیابهم
واستکبروا استکبارا . ثم انی دعوتهم
ثم انی اعلنت لهم و اسررت لهم اسرارا
استغفروا ربکم انه کان غفارا . یرسل
علیکم مدرارا . و یمددکم باموال وبنین
لکم جنات ویجعل لکم انهارا . مالکم لا
لله وقارا . وقدخلقکم اطوارا . الم تروا

سبع سموات طباقا . وجعل القمر
. وجعل الشمس سراجا . والله انبتكم
نباتا . ثم يعيدكم فيها ويخرجكم
والله جعل لكم الارض بساطا .
منها سبلاً فجاجا . قال نوح رب
ني واتبعوا من لم يزده ماله وولده
ر . ومكروا مكراً كبارا . وقالوا
هتكم ولاتذرن وداً ولاسواعاً ولا
يعوق ونسرا . وقد ضلوا كثيراً
الظالمين الا ضلالا . مما خطيئاتهم اغرقوا
اراً فلم يجدوا لهم من دون الله انصارا .
رب لا تذر على الارض من الكافرين
نك ان تذرهم يضلوا عبادك ولايلدوا
كفارا . رب اغفرلى ولوالدى ولمن
مؤمناً وللمؤمنين والمؤمنات ولاتذد
لاتبارا .

جليلينك ترجمه‌سى :

بز نوحى قومنه ارسال ايلدك .
كلمزدن اول قومكى انذار ايتمكلك

ایچون دیه . نوح قومنه دیدی که
سزك ایچون نذیر ومبین بر پیغمبرم
عبادت وآندن اتقا و بکا اطاعت
ایچون . تا که کناهلریکزی سزه با
برمدت معینه‌یه قدر سزی تأخیر وا
اکر بیلمش اوله ایدیکز تحقیق الله
ایتدیکی مدت کلدیکی زمان کیممه تأخیر
نوح دیدی که ربم بن کیجه کوندو
دعوت ایلدم. بنم دعوتم آنلرده فرار
برشیئی موجب اولمدی . هر نه زما
آنلری مغفرت ایتمکلکك ایچون کندیلرین
ایتدم ایسه پرمقلرینی قولاقلرینه طیقدی
لریله باشلرینی اورتدیلر . شدت است
تکبر واصرار ایلدیلر . آندن صکر
یلرینی آشکار ایمانه دعوت ایلدم . بعد
توحیدی آنلره اعلان وصورت خصـ
برر برر داخی سرار ایتدم . آنلره
ر بکزه استغفار ایدکز تحقیق ربکز ز
مغفرت ایدیجیدر . او الله سزه سماد

، اموال واولاد ايله سزه امداد ايده
لر بوستانلر ويره وسزك ايچون نهرلر
. اى قوم سزه نه اولدى كه اللهك
اعتقاد وآنك احسانى اميد ايتمزسكز؟
و سزى طور طور ياراتدى ، سموات
نك نصل ياراتديغنى كورمزميسكز ؟
ه قمرى نور وشمسى سراج قيلديغنى
سكز ؟ الله سزك ايچون ارضدن انبات
ى . بعده سزى ينه او ارضه اعاده
و ينه او ارضدن اخراج ايليه جكدر .
ايچون ارضى بسط ايلدى . تا كه آنك
. يوللر آچوب سير وسلوك ايده سكز ديه.
ى كى ربم قومم بكا عصيان ايتديلر .
يچون مالى واوغلى آنجق موجب خسار
آدمه تابع اولديلر . شدت مكر ايله مكر
يلديلر . او مكارلر قومه ديديلركه
ى ترك ايتميكز باخصوص ود وسواع
و يعوق ونسر نام بتلر يكزى ترك
ايشته بو اسلوب ايله چوق كيمسه لرى

آزديرديلر . يارب بوظالملرك انجق
آرتدير . بوخطالرى سببيله آنلر غرق او
بعده ناره ادخال اولنه جقلردر . اعدا
بشقه ناصر بولمديلر . نوح ديدى كه ربم ك
ارض اوزرنده بر ديار براقمه . اكر
ايسه‌ك عباديكى اضلال ايدرلر وآنلر كفر
فاجرلردن بشقه اولاد توليد ايتمزلر .
ووالديمى ومؤمن اولدقلرى حالده بيتمه
وسائر مؤمن ومؤمناتى مغفرت ايله وظالميز
دخى آنجق محو وتباهى آرتدير .

ايشته قرأن كريمده قصهٔ نوح و
طوفانه دائر موجود اولان آيات كر
كافه‌سى بونلردن عبارت اولوب بو م
دائر كتاب اللهده بونلردن بشقه ه
آيت هيچ براشارت يوقدر . بو
درجه‌لرده توسيعمز يالكز درايه‌ر ا
يالكز نصارا ايچون دكلدر . اصل

لامیه‌مز ایچوندر. زیرا مسئلهٔ طوفانه
الده موجود اولان عهد عتیق کتابلر
کی معلومات اهل اسلام میاننه دخی نفوذ
ك پك چوق کیمسه‌لر نزدنده اوقدر قوت
ندرکه بونلر کویا آیات جلیله ایله بزه
غ اولنمشلر کبی برحکم آلمشلردر. یعنی
ث سائره حقنده یاپمش اولدیغمز کبی
ده دخی « طوفانك عمومیتنه وطوفان
بتیله اهل سفینه‌دن ماعدا بتون نوع
ك هلاك اولدیغنه دائر قرأن کریمده
حت دکل آ ایما واشارت بیله یوقدر.
ئله‌دن طولایی ارباب علومك نصرانیته
ه ایلدکلری اعتراضات شدیده‌دن قرأن
وآنك اوزرینه مبتنی بولنان حکمت
یه بالکلیه منزه و بریدر » یولنده بر

تعریف ایله اکتفا ایلسه‌ایدك بو تعریف
قارئین کرامه مطلقـا قناعت بخش اوله
ایدی . احتمال که اعتراضـاته بیله دو.
اولور ایدك . حتی بوقاروکی مسرودا
اوزرینه دخی بعض خاطرلره بعض مفسر
کرامك ذهابی خطور ایتمك محتملدر. ز
اولجه دخی دیمش اولدیغمز وجهله اوو
اخبار قرآنیه‌یی روایات توراتیه ایله تو
ایلملك لزوم تحتنده کورلدیکندن « الار
و « الکافرون » کلمه‌لرنده‌کی حرف تعریفلر
جنس معناسـنه حمل ایدرك ارضدن بت
دنیایی و کفاردن دخی بتون نوع بشر
مراد ایله تفسـیرلرینی اکا کوره یورو
مفسرلر واردر . حال بوکه بوراده حر
تعریفلر عهدذهنی‌ده دکل آندن دها قو

لق اوزره عهد خارجی معناسنه اولدقلری
ی ذاتاً مبحوث عنه اولان کفرهٔ قوم
ح و آنلرك مسکنی بولنان ارض حقنده
وز سو یلندیکی بدیهیات قطعیه دندر.
ناً عقل و حکمت دخی بونی اقتضا ایتمزمی؟
زمانلر یر یوزنده ساکن انسانلرك هیئت
میه سی قوم نوحدن عبارت بولنمدیغنه
یخ شاهددر. قرآن کریم ایسه یالکز
ضرت نوحی انکارلری و تبلیغاتنه عصیا
ی حسبیله قومنك ظلمهٔ کفاری غرق
لندیغنی تصریح ایتمکده در. سورهٔ هودك
اون یدنجی « و ما کان ربك » آیت
یمه سی موجبنجه اهالیسی صالح اولان
ریه یی حق تعالانك ظلماً هلاك ایتماسی
الت الهیه سی شاننده بولنمسنه نظراً

يالکز قوم نوحك کفـاری قباحتیله بتو
دنیا ومافیهـانك هلاککنی تجویزه اشـ
عدالت الٰهیه دخی مخالفت ایلر.

اولادنوحك بابلده برقله بناسنه تشبث
ایلدکلری وفقط لسانلرینه اختلاف عارض
اولدیغی ایچون بوتشـبثدن واز کچدکلری
حقنده‌کی روایات توراتیه دخی قرأن کر
طرفندن نقل ایدلمامشـدر. بوبابده دخ
صراحت شـویله طورسون اشارت بیل
یوقـدر . قرأن کریمـك بر قاچ یرند
« اختلاف السنه » سـوزی وار ایسـه‌د
بالکلیه بشـقه بر مسئله ایچون اسـتعمال
اولنمشدر. ارباب توغل نزدنده کافهٔ تفصیلدر
آزاده اولدیغی وجهله امم سالفه بر پیغمبرل
حقیتنه اینـانمق ووجود وقدرت باری

ـعت ایلمـك ایچون پیغمبرلرندن مهم
مهم جدی غیر جدی برچوق معجزه‌لر
ـلر یعنی علامتلر ایسترلر ایدی. معجزهٔ
ره اولمق امرنده یالکز کندی نزولی
ی ووافی اولان قرأن کریمده نوع بشرك
ر حکمتی باری تعالانك وجود وقدرتی
یتنـه دعوت و جلب ایچـون مخلوقات
ـیـه‌سی اوزرنده تجلی ایلیـان اثر صنع
ـانیسی اخطار وتوصیه اولنمق طریق اسلمی
ختیار بیورلمشدرکه ذاتاً حکمای جدیده‌نك
ما اسلمنی بوله‌مدقلری طریق دخی شو
ونکی کونده بیله ینه بوطریقدر. صحایف
نشته‌ده درایه‌رك وسعت فضا و جسامت
جرام حقنده‌کی مسروداتی هپ بوحکمته
بنی اولوب قارئلرینه « برکره شو آثاردن

عظمت واجلالی استدلال اولنه بیلهجـ
اولان برالله ذوالجلالی تأمل وتفکر اید
ده برده حکمت کنیسائیه‌نك اوذات اجـ
واعلایه اسناد ایلدیکی شیلری تذکر وملاحـ
ایلیکز . آره‌لرنده بر مناسبت بوله بیلو
میسکز ؟ » دیملك ایچون بو تفصیلا
کیرشمشدر. بویله انظار حکمتی اعاظ
مخلوقات الهیه جهتنه دعوت وجلب ایلملـ
اون اوچ عصراول قرآن کریمده کورلمشر
براسلوبدر. حقیقت الده بولنان کتب سماوی
مطالعه ایدیلور ایسه کوریلورکه بواسلوب
آنارده همان یوقدر. حق سبحانه وتعالی
حضرتلرینه اسناد ایلدکاری احوال اول
قادر قیوم ازلی و ابدی یی عادتا انسانلر
آره‌سنده کزینور وصلاح نوع بشری بر

اعط پژمرده حال صورتنده وعظ وتوصیه
ایدر بر کیمسه منزله‌سنه ایندیرمکده‌در.
الخاصه کتب توراتیه‌نك بویولده‌کی مندرجاتی
حکمت قرأنیه ایله پیراسته اولان فکرلره
ك عجیب وغریب کلور. ایشته بو اسلوب
اسلم اوزره قرأن کریم نوع بشرك نظر
حکمتنی هر بری بر آیت باهره اولان آثار
صنع الٓهی‌یه جلب ایلدیکی صره‌ده « سزك
السنه و الوانکزك اختلافی دخی آیات
الٓهیه‌دن بر ر آیتدرلر » یولنده ایراد حکمت
بیورلمشدر. حقیقت! ناطقیت دنیاده شی
طبیعت بشریه ایچون مساوی بولندیغی
حالده او ناطقیتك عموم نوع بشرده برصو-
رت متحده اوزره تجلی ایتمامسی یعنی
هرقوم لسان واحد ایله تکلم ایتمیوب هر

قومك برر بشقه لسان ايله تكلم ايتم
حيرت افزا وحكمت بخشاى عقول اوله
آثار صنع الهيدن دكليدر؟ نه خوشدر
ايچلرندن بريسى دخى درايه‌ر اولمق اوز
حكماى جديده علومك دلالت ايلدي
حقايق علوم وحكمت كنيسائيه‌نك ظنو
موافق بوله‌ميه‌رق « بويله شيلر اوله‌مز
بونلر عقل ايله توفيق قبول ايده‌مز» سوز
لرينى هنوز بوكونلرده سويلمكده بولندقلر
حالده قرأن عظيم الشان بوسوزلرى اور
اوچ عصر مقدم سويله‌مشدر. هم ده امى
وجاهل برقوم ايچنده‌كه بونلرى حقايقدن
بشقه شيلر ايله قاندرمق مطلوب اولسه
ايدى كنديلرينه علم وعقله مخالف نه‌لر
سويلنوب بيچاره‌لردها نه‌كبى عجايب وغرائبه

نديريلورلرايدى؟ ذاتاً دخى ظن وخياله
بال برقوم دكلمى ايديلر ؟ خيال اوزرينه
ابتنى نيجه ظنون باطله ذاتاً دخى ذهنلرينه
رلشمش قالمش دكلمىايدى؟ حالبوكه قرأن
كريم « هدى للمتقين » اولديغى ايچون بو
قوم امى وجاهلىحقايق ايله ارشاد وتربيه
تمشـدر. باخصوص بوميانده اصل شـو
كيفيت مهمه جالب نظر دقت و حكمتدركه
« لعلكم تذكرون » و « لعلكم تعقلون »
و« لعلكم تفكرون » كبى بيك آيت كريمه
ايله اخطار بيورلديغىاوزره حقايق قرأنيه
نك اوقوم امى و جاهل طرفنـدن اكلا-
شلمسى تعقل وتفكرايدلمسىمطلوب الهى
اولديغندن و ناسـه عقلنك ايرهجكى قدر
سوز سويلمك حقيقتى ايسه حقايق سائره

کبی ازلی وابدی اولدیغندن او قدر مقام
عالیـه و حقایق دقیقـه‌نك او قومه تفهیم
ایدیله بیلمش اولمسی ایشته بر معجزۀ کبرادر
قرأن کریم حقایق مذکوره‌یی اویله بر لسان
اعجاز ایله سویلمشدرکه شمسك بر مستقرده
استقرار و آنك اوزرنده جریانی ویرلرنده
طوریپورلرظن اولنـان طاغلرك حرکت
یومیه‌یه تبعاً سیار بلوطلر کبی سیرانی وسمت
رأسمزده من القدیم سموات اولمق اوزره
تعبیر ایدیلان طبقاتك « سبع طرائق » یعنی
محرك سـیارات اولان یدی یول اولمسی
وارض و سـمواته دابه‌لر بث و ارضـك
قطبلری باصق اولمسی کبی کشفیات اخیره‌دن
عد اولنان یوزلرجه حقایق علمیه دها او
زمان اویله برلسان ایله سـو یلنمش‌که بو

برلر اوزمانك اهلنه قناعت بخش اوله بيلد
ى كبى بوزمانك اهلنـهده حيرت بخش
لمقده درلر . ايشته قرأن كريمك احكام
ريفه‌سى قيـامته قدر باقى اولمق « وانا له
حافظون » حكم شريفى يرينى بولمق آنجق
يله اولور. يعنى بوكونكى كونده دخى قرأن
كريم عموم نوع بشره منزل همده معارف
جديده ومدنيت مكمله ايله تزيين ذات وصفات
يلمش بولنـان نوع بشره لايق بركتاب
لهى اولديغنى بو صورتله يالكز مؤمنلرك
كل كافرلرك بيله نظر انصـافلرنده مرتبهٔ
تحققه ايصال ايلر.

شو مسئله مهمه اوزرنده كلامى براز
تطويل ايلمش ايسه‌كده بيهوده يره صحيفه‌لرى
طولديرمامش اولديغمزى قارئين كرامزك

تسلیم بیورەجقلرینی مروت قدرشناسیلرندن امید ایلرز. ایشتە سوزی ینە درایەرە ترك ایدییورزکە ینە براقدیغی یردن باشلایور. دییورکە :

— آباء کنیسائیە نزدندە قلهٔ بابلدە تغییر السنە مسئلەسی نوع بشرك ایلك لسانی حقندە برطاقم ظنیات غریبەیە یول آچمشدر. بونلردن بعضسی دوشونمشلردرکە حضرت آدمك لسانی یالکز اسملردن متشکل اولوب بونلر دخی هر بری هجای واحددن عبارت ایدیلردە بالآخرە لسانلرە عارض اولان تغیرمتعدد هجالرك لسان نوع بشرە کیرمش اولمسندن نشأت ایلمشدر. فقط بوارباب تدقیق احتمال اونوتمش اولملیدرلرکە توراتدە حق تعالی ایلە حضرت آدم و بیلان ایلە حضرت حوا آرەسندە جریانی خبر ویریلن محاورەلردە برکلامی تشکیل ایدن افعال وادواتك کافەسی موجوددر. مدققین کنیسا هرحالدە نوع بشرك ایلك لسانی عبرانی اولدیغندە اتفاق

الامشلر ایدی. انبیایه دائر ایدیلن مباحث هپ فکرایله توافق ایلیور ایدی.

بز دیرز که :

— درایه‌رك بو انتقادی قوتلی وبا خصوص حقلی دکلدر. اما یالکز بزم حکمت قرأنیه‌مز حسبیله « وعلم الادم اسماء کلها » نقطهٔ نظرندن دکل. زیرا تعلیم اسمادن مراد برلسان تعلیمی اولمدیغی مرتبهٔ بداهتده‌در. حضرت آدم ذاتاً استعداد ناطقیتله خلق بیورلمش اولدیغندن کندیسنه یکیدن تعلیم لسان عادتا حاصلی تحصیل عداولنور. تعلیم اسمادن مقصود الٰهی او اسمانك مسمالرینی حضرت آدمه اوکرتمك دیمك اوله‌جغی بابهیات طبیعیه‌دندر. بو بولده‌کی تعلیم ربانی یالکز حضرت آدمه‌می مخصوصدر ؟ یالکز

نوع بشرەمی ؟ کندی مساعیسی کند
موجودیتنی محافظەیە کفایت ایلمك اوزر
خلق بیورلمش اولان خلایقك کافەسی بر
صورتلە بویولدە بر تعلیم ربانی یە مظهردرلر
یمورطەدن چیقار چیقماز صودە یوزمکە
باشلایان اوردك وقازجیوجیولرینە بو صنعت
سباحتی تعلیم ایدن کیمدر ؟ بو نقطەدن
آلکزدە برچوق حیوانلرك حیرت افزای
عقول عقلا اولان عملیات مهمەلرینە
وارنجەیە قدر هر بری بر صورتلە مظهر
تعلیم ربانی اولدقلرینی کوستررلر. قرآن
کریمدە « وما کنا عن الخلق غافلین » آیت
کریمەسنك دلالت ایلدیکی حکمت دخی
بودر. یعنی صنع و خلقت ربانیە حقایق
الجاآتندن اول صانع اعظم جلت قدرتە

ﻈﻤﺘﻪ حضرتلری غافل اولمیوب هر مخلوقنه
ﺯﻡ معیشتنی کندیسی تعلیم ایلمشدر که
ﺑﻴﻌﻴﻮن فلاسفه حیواناتده کی بو اثر تعلیمی
انسته قت آنیمال » ایله تعبیر ایلمشلردر.
حس حیوانی استعداد حیوانی میل حیوانی
ﯼ برمعنایه دلالت ایدر برتعبیردر. شو
ﺴﺌﻠﻪده درایه رك انتقادینی طوغری وحقلی
ﻟﻪ مدیغمزك سببی ایسه فیلولوژی یعنی تتبعات
ﺴﺎﻧﻴﻪ اربابنك وصوله تقرب ایلدکاری
ﻀ حقایقدر. بونلر عالمده هر شیئك تتمی
ﻗﺎﻋﺪﮤ تکامله تابع اولدیغی کبی لسانلرك
ﺷﻜﻠﻰ دخی بوقاعده یه تابع اولدیغنی حکم
ایتمشلردر. واقعا جزؤی برتأمل ایله کو-
ریلورکه بوکونکی حوایج وترقیات مدنیه-
مزك الجاسیله استعمال ایتدیکمز السنه حوا-

یجلك بو قدر آرتمدیغی وبناءً علیه ترقیاتك
بو درجه‌لرده توسع ایتمدیکی زمانلر لسانڭ
قیاس بیله قبول ایده‌مز. بیتوتت تابسر
و مع التذوق اکل وشرب حوایجندن
وارسته اولان اولین نوع بشر البته بوکونکی
قدر وسعت لسانه مالك دکل ایدیلر.
« بوکونکی قدر وسعت لسان !...... »
دیبورز. دقت بیورلملیدرکه بو لساندن
مقصود لسان عادیدر. اکر علوم لسانه
انتقال ایده‌جك اولور ایسه‌ك هر فنك
بیکلرجه اصطلاحات مخصوصه‌سی باشلی
باشنه بر لسان تشکیل ایدرلر. علوم
وصنایعده مترقی بر ملتك لسانی الیوم
سکسان یوز بیك کلمه تشکیل ایتمکده‌در.
حالبوکه عادی لسانجه انسان بیلك قدر کلمه

پك كوزل تكلم ايده بيلور. يدى سكز
يز كلمه ايله مكملاً يازمغـه‌ده مقتدردر.
اصلى ايللك آدملرك لسانلرى پك محدود
اولديغى بوكونكى كونده متفق فيه اولديغى
ى طبيعت دخى بو حقيقتى بزه كوستر
مكده‌در. زيرا باديه پيماى وحشت اولان
اقوامدن كافه‌سنك لسانلرى حقنده اجرا
ايديلن تدقيقات كوستريوركه بونلر آنجق
ايكى يوز كلمه‌دن متشكل شيلر اولوب آنلر
دخى اربابنك حافظه‌لرنده تماميله يرطوتمامش
اولمقلرندن سريع التبدلدرلر. مثلا برمدقق
يكرمى سنه اول برقبيله‌يه اوغرايوب لسانى
تدقيق ايلمش ايسه يكرمى سنه صكره ينه
او قبيله‌يه اوغرادقده لسانجه ايچه فرق
بوليور. سنه‌لر آرتدقچه بو فرق دخى او قدر

آرتیورکه ایکی سلاله صکره لسان بالکل
دکیشیور. شو صورت ابتدائیه‌سنده بولنان
لسانلرك تشکلی کیفیتنه کلنجه بو بابده بز.
مسلمانلق وعثمانلیلق عالمنده ایلك صاحب
تتبع اولمق اوزره تمیز ایتمکده بولنان ولد
چلبی حضرتلرینك ترك لسانی حقنده اجرا
ایلمکده بولندقلری تدقیقات وتتبعات دخی
دلالت ایلیورکه انسانلرك مبادئ تکلملری
هپ هجای واحددن متشکل الفاظ ایله
وقوعه کلمشدر. مدقق مشارالیه بو مبحثی
حقیقةً تدقیقات موشکافانه ایله توسیع
ییوریورلر. حال بوکه دیکر جهتدن چین
وژاپونیا و بر درجه‌یه قدر سانسقریت
لسانلری ده بو نتیجهٔ تدقیقاتی تأیید ایدیورلر.
زیرا کندی موجودیتلریله کوستریورلرکه

را كثريتله عن اصل هجاى واحدن
بارت اولوب بونلرك بعضـلرى حركهٔ
توحه ايله « ب » ومكسوره ايله « ب »
ضمومه ايله « ب » صورتنده‌دركه بونلر
نظ بشرك الك قيصه‌سى وبنـاءً عليه الك
تدائيسيدر. بوندن‌صكره اوبر تك هجا
تدريج بيومشلردر. مثلا حركه درجه‌
ندن حرف مد درجه‌سنه واروب « به
، بو » اولدقلرى كبى ينه هجاى واحد
ولمق‌اوزره ايكى‌حرف برلشه‌رك فتحه ايله
بر » وكسره ايله « بر » وضمه ايله « بر »
ولدقلرى كبى حرف مد ايله « بار به‌ر بير
ور » دخى اولمشـلردر. حتى ينه هجاى
واحد تشـكيل ايتمك اوزره اوچ حرف
برلشـوب فتحه ايله « برق » كسره ايله

« برق » ضمه ایله « برق » اولدقلری
بونلر دخی حرف مد ایله « بارق بەر
بیرق بورق » صورتنی آلمشلردر. السنه‌نك
کلماتی هجای واحددن متعدد هجالره حین
ترقیده هر هجانك ینه آیری آیری بر
معانیٔ اصلیه‌یه دلالتی محافظه ایدیله‌رك
بناءً علیه « لی — چانق — تو » صورتنده
آره‌لری فصل ایدلدیکی کبی آندن صکره‌کی
تکاملنده ایش معانیٔ اصلیه‌یی مراد اتمامك
مرتبه‌سنی‌ده بولنجه متعدد هجالردن کلمهٔ
واحده تشکلی دورینه کیرلمش عد اولنمشدر.
ادوات جهتی‌ده بویله‌در. تصریف افعال
جهتی‌ده بویله‌در. کلمات اصلیه‌یه بر صوت
علاوه‌سیله معنای اصلیلرك توسیع وتکثیر
ایدلدکلری قاعده‌سی تا لسان عربك دور

ظیاتنه قدر کله‌رك کتب صرفیه ونحویه
یه کیرمشدر. ایشته بو تدقیقات فیلولوژیه یه
لمرآ کنیسا اربابنك السنهٔ ابتدائیه‌ده
اتك هجای واحددن عبارت بولندقلری
دقنده‌کی ظنلری دراپه‌رك یاپمق ایسته‌دیکی
ی شایستهٔ استهزا عد اولنه‌مز. حق تعالی
یله حضرت آدم و ییلان وشیطان ایله
حضرت حوا آره‌سنده سبق ایدن محاوراتك
وراتده نقلنه کلنجه: دراپه‌رك بو بابده‌کی
ستهزاسی بالکلیه نابجادر. تورات یازلدیغی
زمان بنی اسرائیل لساننك تکاملی تکمیل
درجه‌سنه وارمش اولدیغندن ابتداده بو
محاوراتك هجای واحددن مرکب اسملر
ایله اجرا ایدلدیکنی کوسترملك ایچون ینه
او یولده یازلمسی لزومی تصور وتخیله‌ده

صیغه‌مز. حتی توراتدن یکرمی اوتوز عص
صکره قرأن عظیم الشـان ینه بو یولده ؤ
سـوزلری لسان عرب‌ك شـیوهٔ طبیعیه‌سو
مقتضاسنجه نقل ایلمشـدر. اما حضرت
آدم لسانك عبرانی لسـانی اولمسی حقند
کنیسا اربابنك ظنلر ینه فیلولوژینك مقدماتن
واقف اولانلردن هیچ بر کیمسه اشتراك
ایده‌مز. تدقیقات فیلولوژیه حقیقةً امالا
لسنه عداولنه بیله جك لسان اول هانکیسی
اولدیغنی تعییندن هنوز بعیددر. حضرت
موسانك یازدیغی عبرانی لسانی بیله عبرانینك
هانکی نوعی اولدیغی کسـدیریله مامکده‌در.
زیرا الیوم مثلا « ترك لسـانی » دنیلدیکی
زمان آمو نهرندن آدریاتیق کورفزینه قدر
بو لسانك برچوق انواعی اولوب بعضلری

ريله . ويلشمكده ترجمانه محتاج اوله‌جق
جه‌لرده يكديكرينك يبانجيسى اولديغى
خود « يونان لسانى» دنيلديكى زمان اوچ
ك سنه‌لك برقدمه مالكيتندن طولايى بر
انك يونانجه‌سى ديكر زمانك يونانجه‌سنه
درجه‌لرده يبانجى دوشديكى كبى بوحال
عبرانى» لسانى حقنده ده واقعدر. حضرت
راهيمك اورفه‌دن كتورديكى كلدانى
سانى سوريه ومصر طرفلرنده عصرلر
وره‌رك بعده تيه صحراسنده موسويلر
سانى اولمش وآندن صكره حضرت عيسى
مانده طوغرى رنكدن رنكه كيره‌رك
هايت برظن وتخمينه كوره انجيل شريفك
صل لسانى عد اولنان « ساماريتن »
صورتنى آلمشدر. صورت كشت وكذارى

وترجمهٔ حالی بوقدرجق برتعریفدن استدلال
ایدیلن عبرانی لسانڭ دیکر طرفدن عرب
لسانیله دخی اوزقرنداش اولدیغی وهرحالده
کذرکاهی اولان یرلرده وکچوردیکی سنه‌لرده
نیجه فرعلر شعبه‌لر تشکیل ایلمش بولندیغی
حالده تورات اصلی و حقیقیسنڭ بونلردن
هانکیسنه نسبت ایدیله‌بیله‌جکی ارباب تدقیق
نزدنده کسدیریله‌مز ایسه آرتق لسان
عبرانی بی حضرت آدمه قدر واردیرمق
خصوصنده‌کی تخمیناتڭ درجه‌سی شایستهٔ
ملاحظه قالور. کنیسا اربابنی بوظنه دوچار
ایدن شی بنی اسرائیلڭ جدی حضرت
ابراهیم عد اولنمسی وآنڭ دخی کلدانی
ملتندن بولنمسی وکلدانیه‌نڭ بابله یقین اولوب
بابلڭ دخی معهود قله مسئله‌سندن طولانی

د نوحه محل انتشار عد ایدلمسی قضیه
ی عد اولنیور ایسه‌ده قضایای مذکوره
حضرت آدمك دكل آ حضرت نوحك بیله
لسان عبرانی ایله تكلم ایلمش بولندیغی
المه مدار اوله‌مز. بو حكملر اولسه اولسه
فرضیات قبیلندن اوله‌بیلوب ایش فرضیاته
قدن صكره دخی حضرت آدمدن قطع
(زیرا احوال قبل الطوفانه قدر بو
اندهكی اطلاعات تاریخیه‌یی ایصاله هنوز
كان تصور ایدیله‌مامشدر.) فقط حضرت
حك تركجه تكلم ایلمش بولندیغی فرض
نك دها قولایدر. زیرا «ترك» نامنك
ردی یافثك یا اوغلی ویاخود حفیدی
لان برذاته قدر واردیرلمقده اولوب
بابده اجرا ایدیلن تدقیقات لسانیه‌یی

عبد عاجزدخی بر صورت جـ ـیه‌ده حـ
تحقیقدن کچورەرك ترك لسـانـك منشـ
فی‌الواقع حضرت نوحه زیاده‌سیله تقر
ایدلدیکنی کورمش وبو یولده استحصا
ایده‌بیلدیکم بعض نتایجی معلم ماقس مولا
حنابلرینه دخی سویلمش ایدم‌ده بر فرضـ
اولمق درجه‌سنده اولسون قوتی تصدیق
ایلمشلرایدی. ترك لسانی حضرت نوحـ
قدر ایصال خصوصنده‌کی وسائط استدلالیه
نظراً عبرانی لسانی دکل آ آنك دخی اصلی
اولان کلدانی لسـانی بیله حضرت نوحـ
ایصـال خصوصنده‌کی وسائط استدلالیا
حقیقةً دها بعیـد قالمقده‌در. مع هذا بو
مباحثـده حقیقت قطعیـه‌یه هنوز وصول
میسر اولمیوب السنهٔ آریه حقنده مستشرقلر

بقاتی ایشته‌هپ بومقصده متوجه اولان
ـاعیدن بولنمغله بوحقیقت بوندن بویله
راوله بیله جکدر. نوبت کلامی ینه درایه‌ره
؛ ایلیورز. دییورکه :

— یونانی اولان آباء کنیساثیه‌نك حسابلرینه
ره انتشار اولاد نوح اثناسنده یتمش ایکی ملت
کل ایلمش ایدی. سنت اوکوستن دخی بوحکمه
راك ایلمکده‌در. فقط کورونیورکه بوحسابده
ی بعض مشکلات بولنمشدر. زیرا عالم مدقق
قفورد « تاریخ مقدس ایله تاریخ غیرمقدس
ه‌سنده‌کی مناسبات » نام اثر نفیسنده بو
سئله‌دن عریض وعمیق بحثله اثبات ایلیورکه
صورتده یتمش ایکی ملت تشکلی صحیح ایسه بونلرك
برنده ارکك قادین چوجق اوله‌رق نهایت
رمی برر و یکری ایکیشر نفوس بولنمق لازم
ور.

بزدیرزکه :

— وولتر دخی بومسئله ایله اشتغال

ایتمشدر. بوبابده اتخاذ ایدیلن اساسی ا
نلره بر ر مدت عمر تخمین ایده‌رك اوم
عمر ظرفنده هرقادینك قاچر دفعه تو
ایده‌بیله‌جکلرینی قیاسدن عبارتدر. بوتخ
وبوقیاس اوزرینه یوروتیله‌جك حسابلر
طوغری‌یه یقینلغنی کندی اربابی دخی ا
ایده‌مزلر. واقعا کنج اوله‌رق وفات ایدن
هیچ طوغورمیه‌جق اولانلره فلانله
دخی برریای چیقاررلرایسه‌ده بو احتیاط
دخی حسابك خطاسنی آزالتمغه بیوجك
یاردیم ایده‌مزلر. بوحالده بز دوقتور ش
قفوردك حسابنی طوغری اوله‌رق قبو
تقرب ایده‌میه‌جکمز کبی کنیسا اربابنك
دیدکلری «یتمش ایکی ملت» سوزینه دخ
بوکون ویریله‌بیله‌جك اولان اهمیتك بیکد

...سنی بیله ویرمکه تقرب ایده‌میز. انتشار
...لاد نوح اثناسنده چارچابوق یتمش ایکی
...ن تشکل ایتمش اولدیغنی فرض ایتمکه
...ملترك کرك احوال جغرافیه‌سی وکرك
...ملتلرك مرتبهٔ مدنیه‌سی مانع اولور. بو
...لری الیوم عجم کرد عرب ترك ملتلری
...ه وصورتنده تلقی ایتمك ایچون بونلرك
...کیل ایلدکلری جمعیات مدنیه‌دن بعض
...ارقاملی ایدی‌ده آنلردن استشهاد اولنملی
...ی. حالبوکه آنلردن پك چوق صکره
...کل ایتمش وزمانلرینه کوره ترقیات
...نیه‌نك مرتبهٔ غایه‌سنه واصل اولمش
...نان فرس قدیم وبابل وآثورکبی ملتلرك
...اقدقلری آثاردن استدلال وقیاس ایدیله‌
...لك اولورایسه اولادنوحك زمان انتشارنده

جمعیت و مدنیتلری لاشی قبیلندن عد اید
لازم کلور. بو جمعیتـلره بر « ملت » د
بیلمك شویله طورسون بر « عشـیر
دیمك بیله کوچلشـور. کذلك مدنیتلر
دخی « مدنیت » عداولنمق شویله طورس
« بداوت » عد اولنقده بیله مشکلات
رینور. بزدرایه‌رك برنده اولسه ایدك د
ایله علم آره‌سـنده کی نزاعی بو فرضیـا
ووهمیات جهتلرینه قدر واردیرمز اید
مقصود اولان شی ارکان کنیسائیه‌نك توها
وظنیاتنی حقایق علمیه‌دن اولمق اوزره صا
بیلملری یولنی آرتق قپامق اولدیغنه کور
سـائرمباحث مهمه کافی کورلملی ایدی.
ایسه ایشته ینه سوزی کندیسنه براقیور
جناب معلم دییورکه :

ـــ انبیانك مدت عمرلری اوزرینه بنا ایدیلن
اباتك بر مهم نقطه‌سی بو ذوات محترمه‌نك
ی مدت حیاتلرینی حساب ایلمك جهتنده‌در.
میت اوزره فرض ایدیلیور ایدی که طوفاندن
م تساوئ لیل ونهار دائمی اولوب طبیعت
ده شمدیکی کبی تغیرات یوق ایدی. وقوع
فاندن صکره ایسه عمر بشریاری یاری‌یه تناقص
ی. حضرت داود زماننده یتمش سنه‌دن
ده زیاده دکل ایدی که شمدی دخی اویله‌در.
دن ماعدا دنیلیور ایدی که تغیرات مواسم طوفانك
وعی اثناسنده محور ارضك تبدیل استقامت
مسندن نشأت ایلیوب حین طوفانده بتون یر
زینی صو باصمش اولمسی دخی شرائط صحیهٔ
ریه‌یی بالاخلال قانك غلیاننه و الیاف وجو
ه‌نك ضعفنه سببیت کوسترمشدر. متقدمین
یانك فوق العاده طول عمر ایله معمر اولمرندن
شکل مشکلاتی برطرف ایتمك اوزره مدققین
نیسائیه‌دن بعضلری اخطار ایلدیلر که توراتك
بر ویردیکی سنه‌لر شمسی اولمیوب قمری اوله

بیلورلر. بو حساب انبیانك عمرلرینی برحد م
ارجاع ایده بیلور ایسه ده دیکر جهتدن بوندن
فنا براشکال تولد ایلر. زیرا سنین مذکور
بو وجهله قمری اولملری لازم کلور ایسه بوذ
محترمه دن بر طاقملری هنوز بش یاخود
یاشلرنده ایکن اولاد یتشدیرمش اولملری ا
ایلر.

بز دییورزکه:

— بو وجهله سنه حسابلری تأویل
توراتیه میاننده اك زیاده موجب مشکلا
اولان شیلردندر. اصل مشکلات د
« سنه » دنیلدیکی زمان بوکاتعیین اولنه
مقدار اوقات حقنده در. بو مشکلاتك ی
و نصارایه اصابت ایدن مقداری یوزلرجه
قرآن کریمده ایسه قصص موجوده ایچ
یالکز بردانه سی واردرکه اوده حضرت نو
کندی قومنه طقوز یوز اللی سنه ملاب

لمش بولنمسی قضه‌سیدر. بو یولده خبر
ریلن سنه‌لرك بزجه معروف اولان سنه
دن اولندیغی ینه دلالت قرأنیه ایله
رمزده ثابتدر. زیرا یوم دنیلن شیئلك
لدالله بزم صایدیغمز سنه‌لرك بیکی کبی
لدیغی حقنده‌کی آیت کریمه‌دن استدلال
رزکه بو یولده‌کی اسماء اوقاتك بزجه
روف اولان معنالرندن بشقه معنالری
صوددر. خوش سنین قمریه حسابی
ضرت نوحك طقوز یوز اللی سنه‌لك
رینه تطبیق ایده‌جك اولورایسه‌ك سکسان
ه‌لك قدر برعمر بولورزکه عمر طبیعی یه
بتله هیچده فوق العاده دکلدر. حضرت
حك فلان یاشنده ایکن اولادی تولد
لدیکنه دائر قرأن کریمده هیچ براشارت

بولنمدیغندن بزم بویولده کی تأویلمزدرا
دیدیکی کبی دها بیوك بر مشكل تولیدی
سبب اولمز. بزجه سلطان یکانه حجت
قرأن کریم اولوب آندن ماعدا اقو
صحت قطعیه‌سی مطلوب ومقصود د
دکلدر. ذاتاً قرأن کریمده بر « تار
اولمق رنك وصورتی ده یوقدرکه تکذ
ممکن اوله‌بیلسون. بو رنك بو صو
توراتلرده تماماً واردر. او حالده تو
تکذیب اولنورایسه آنك تاریخلك شانه
بر نقیصه ایراث ایدلمش اولور وقرأن ک
بوندن ده مصون ومنزه قالور. ینه درا
سوزنده دوام ایله دییورکه :

— توراتك علوم مقدسه‌سی آباء کیسه
طرفندن تفسیراولنمق صورتیله خصوصات آت
مبیندرلر : اولا زمان خلقت بالنسبه پك

ب میلاد عیسادن آنجق درت بش بیك سنه
.قدمدر. ثانیاً امر خلقت بهری یکرمی دردر
عتدن عبارت اولمق اوزره التی کونده ختام
شدر. ثالثاً طوفان بر صورت عمومیه ده وقوعه
ب طوفاندن صکره یشایان حیوانات سفینهٔ
نده بولنوب قورتلمش اولان حیواناتك نسلیدر.
عاً حضرت آدم بر معصومیت مکمله حالنده
تیلوب فقط کندیسندن صادر اولان زله نك
ۀ مجازاتی اولادینه ده انتقال ایلمشدر. اشبو
ت نقطه ایله بونلردن ماعدا سائر برچوق
ه لرمیاننده بالخاصه ایکی نقطه واردر که آنلر
نده ارکان کنیسا صورت مخصوصه ده اصراره
دیلرینی مجبور کورمشلردر. بوایکی نقطه نك
ی خلقت عالمك میلاد عیسایه نسبتله برمنوال
ر درت بش بیك سنه دن عبارت اوله جق
یقینلغیدر. زیرا حضرت آدمك هبوطیله
سرت مسیحك (اعتقاد نصارایه کوره) نوع
ری مسئولیت زله دن خلاصی آره سنده کی زمان
در اوزون اوله جق اولورایسه اولاد آدمك

قسم اعظمنی بومسئولیت التنده اوقدر مدید
مدت اهمال ایلدیکندن وکندی مرحمتنی حضر
عیسادن صکره کلن انسانلره حصر ایتدیکند
طولایی (حاشا) حق تعالی حضرتلرینه ایدیله‌جک
اعتراضی دفع ایلمک دخی او نسبتده مشکل
اوله‌جقدر.

تصریحاً علاوه ایده‌لم که :

— درایه‌رك بوسوزنده‌کی قوتی اکلا
یه‌بیلمك ایچون یالکز نصرانیته مخصوص
اولان شومسئله‌یی درخاطرایلمك اقتضا
ایدرکه قرأن کریمده حضرت آدمك ذلّ
سندن صکره استغفارایلدیکی واستغفاری
عندالله قبول وکندیسی عفو بیورلدیغی
صراحةً خبر ویرلمکده ایسه‌ده نصارانك
توراتلردن استدلالی بو یله دکلدر. خوش
توراتلر بو نقطه‌ده اخبار قرأنیه‌یه کلیاً

طعياً مخالف دكل ايسه‌لرده لسان توراتك
وف اولان قرابتندن طولایی نصارایه
واخبار قرأنیه‌یه مخالف براستدلاله‌ده
كان كوسترمشدر. ايدى نصارا ديرلركه :
ضرت آدمك جنت العدندن بالاخراج
ى زمينه تنزيلی بوذله‌نك مجازات مقتضيه
سيدر. حتی بو ذله‌نك مسؤليتی كندی
لادينه‌ده منتقلدر. او يله برصورتده‌كه
ضرت آدمدن حضرت مسيحه قدر انسان
يله نه قدر نفوس بو دنيايه كلمش ايسه
له‌سی مسئولدر. زيرا نوع بشری بو
سئوليتدن قورتارمق فيضی مسيح ابن
هه مخصوصدر. ابن الله نوع بشری بو
سئوليتدن قورتارمق ايچون قربان اولمشدر.
عقيده خرستيانلغك عقايد اساسيه‌سندن

اولوب خرستيانلق كنيسانسنك اع
ايسه آنك عليهنده كى اعتراضاتنك ال
ومدهشلرينى بو نقطه اوزرينه بنا ايلمشلر
ديمشلردركه : نوع بشرده فى الحقيقه
برمسئوليتى توهم اساساً طوغرى اوله
زيرا بر پدرك حركاتندن اولاد وانسا
مسئول اولمسى هيچ برذهنه صيغه من.
نفس يالكز كندى احوالندن مسئول اول
(قرأن كريمده لها ما كسبت وعل
ما اكتسبت قول شريفيله وضع اولنه
اساس) ولوسلم نوع بشرك ذلهٔ آدم
مسئوليتى توهم ايديله بيلسون. بو مسئو
جناب حقه قارشو برمسئوليت اولمق لا
كلديكى حالده آنك عفوى ايچون برقر
حق تعالى نه دن احتياج كورسو

ـوص‌که بو قربانك ابن الله اولدیغی
اد ایدیلن مسیح اولمسی نه‌دن لازم
ن؟ زیرا اومسیحه ابن الله صفتی
ب عین آله صفتی‌ده ویرلمشدر. بو
ایش شویله برصورت محببه آلیور:
ن کندی تبعه‌سنده برقباحت کورمش.
حتی عفوایده‌بیلمك کندینه مخصوص
لاحیت برقدرت ایکن عفوایده‌میوب
ر برفدا کارلق مقابلنده صاتون آلنمق
کلمش (زیرا نصارا دیرلرکه حضرت
کندینی فدا بهاسنه نوع بشری تکرار
ن آلمش. یعنی قورتارمشدر) بوفدا
، ایسه کندی اوغلی واوغلی ینه
دن عبارت بولنمق حسبیله کندی
ی فدا دیمك اولمش. تکراره حاجت

يوقدركه بوملاحظات بوانتقادات بزم
نلر طرفندن اعتراض يوللوسويلنور س
دكلدر. ينه نصارانك كندى بين
وقوعبولمش ودوام ايتمكده بولنمش ا
مجادله‌يى نقل ايدييورز. ارباب مجاد
صورتى نصرانيتك عقل ايرميان س
غريبه‌سندن عد ايدرك نهايت دييور
ذله‌ء آدمدن نوع بشره انتقال ايدن مسئ
رفع ايچون حق تعالى فى الواقع بويله برق
بويله برفدايه احتياج كوريور ايدي
بارى اوفدايى قربانى ممكن مرتبه تيز
ندرملى ايدى. هبوط آدمدن ميلاد مس
قدر دورت بش بيك سنه‌لك زمان كچور
ميليارلرجه نفوسى بومسئوليت آلتنده
ايتمكده نه‌معنى مقصود ايدى؟ ايشته‌درايه

اشارت ایلدیکی قضیه بو قضیه‌در. یعنی کنیسا
اربابی هبوط ایله میلاد آره‌سنده‌کی سنه‌لر
چوغالدقجه اعتراضك شدتی آرته‌جغنی کو-
ره‌رك تأویلات واقعه‌لرینی دخی اومدتی امکان
مساعد اولدیغی قدر قیصالتمق جهتنده یوروتمك
مجبوریتی التنده بولندقلرینی کوسترمکده‌در.
بو ایضاحاتی طولاییسندن بر اعتراض اوله‌رق
ایراد ایتمدك. ذاتاً « مدافعه » لرمزده بو
بحث مبسوطدر. درایه‌رك سوزی اکلا-
شیله‌بیلمك ایچون سویلدك. ایشته سوزده
ینه اودوام ایدییور. دییورکه :

ـــ کنیسا اربابنك پك زیاده التزام ایلد-
کلری ایکی نقطهٔ مهمه‌نك ایکنجیسی ایسه حضرت
آدمك مکمل ومعصوم اوله‌رق یاراتلمش بولنمسی
نقطه‌سیدر. زیرا ذله حسبیله مشارالیهك هبوطنه
وبالآخره بعثت مسیح ایله نوع بشری تخلیصه

احتیاج حاصل اولمق ایچون بونقطه‌نك وجودی ضروری کورونمش ایدی . بناءً علیه کنیسا اربابی امر خلقتی پك اسکی کوسترمکه دلالت ایده‌جك شیلری رده کندیلرینی مجبور کوردکلری کبی انسانك تکامل قاعده‌سنه اتباعی یعنی پك اوزون برزمان ظرفنده برمرتبهٔ عادیه‌دن مراتب علیایه صعودی حقنده علمای اسلامیه‌نك تأسیس ایلدکلری قاعده‌یی ده رده کندیلرینی مجبور کوریورلر ایدی .

مقصدی تصریح ایچون دیه‌لم که :

— امر خلقتك التی کونده اتمامنه دائر اولان روایات توراتیه‌یی عینی عینه اخذ ونقل ایلیان بعض علمادن ماعدا محققین اهل اسلام اشبو التی کونك هر بری یکرمی دردر ساعتدن عبارت کونلردن اولمسی ظننی فی الحقیقه قبول ایده‌مامشلردر. بوراده درایه‌رك خبر و یردیکی تکامل

انونی ایکی صـورتده وضع ایتمشـلردر.
ونك برنجیسی انسانك نطفه حالندن حال
لادته قـدر مضغه و علقـه کبی مراتبی
کچمسـنه نظراً بر تکاملدرکه کرك خلقت
شریه‌جـه وکرك موالید سـائره‌جه امر
کوینده بومراتب بدیهیـات طبیعیه‌دندر.
یکنجیسی ایسه « فی ستة ایام » قول شریفنك
دلالت ایلدیکی تکاملدر. بوایامك هر بری
زم صایدیغمز سـنه‌لرك بیکی کبی اولدیغی
حقنده‌کی احکام قرأنیه‌یی بوندن اول بیان
وایضـاح ایلمش ایدك . « کالف سـنة »
قولنده‌کی کاف تشبیه عندالله بر کونك یالکز
بیك سنه‌یه منحصر اوله‌میه‌جغنه دلالتنی‌ده
خبرویرمش ایدك. مفسر حکیم امام فخرالدین
رازی بوکاف تشبیهه اسـتناداً بهر یومك

شو بيك سنه‌دن زياده اولمسى واللى ..
سنه‌يه قدر وارمسى حقنده كنديندن مق
اولان علمانك رأيلرينى دخى تفسير
درج ايلمكده‌در. بو حالده ديمكدركه اه
اسلام ايام ستهٔ مذكوره‌نك يكرمى در
ساعتدن عبارت برر يوم عادى اولد
ظننى قبوله تقرب ايده‌ميورلر. ذاتاً
كونلرك هر برى بيك سنه كبى اولدي
قرآن عظيمده دخى تصريح بيورلمقده ايك
اكاده مخالف دوشه‌جك برظنده نص
بولنه‌بيلورلر؟ «كبى» اداتنك مساعده‌س
اوزرينه فكرلرينى اللى بيك سنه درج
سنده توسيع ايدن علمايه البته برقرينه‌ل
وحتى قرائن عديده‌نك دلالت ايده‌جك
دركاردر. قرينه‌سز اوله‌رق «يوم» لفظ

سعتی و یرمك عبث اولورکه ایشلری
جلری تحری حقیقتدن عبارت اولان
مای اسلامه عبث ایله اشتغالی اسناد
مك حقیقةً عبثدر. بونلره دلالت ایدن
ائن ینه درایه‌رك ایلرو یه طوغری اشتغال
هجکی قرا ئنك عینی اولدقلری بدیهیاتدن
نوب فقط طبیعیاته عائد بولنان او کیفیتلر
قنده کی وقوف ومعلوماتلری شمدیکی
حه‌ده اوله‌مامق حسبیله « یوم » لفظنی
ی بیك سنه‌یه قدر توسیع ایده‌بیلوب ده
ندن دها ایلرو یه کچه‌مامش اوللری
طبع معـ ذور کوریله‌جك احوالدندر.
لرو یه طوغری درایه‌رك طبیعیاتدن وقوع
له‌جق استشهاداتی حقیقةً محیر عقولدر.
همیتی شمدیدن قارئلرمزه خبر و یر یشمز

ایسه مباحث مذکوره‌یی اکا کوره اهمیت لایقه‌سیله تلقی ایتمك ایچون دها شمدیدن متنبه بولنملری مقصدیله‌در. دییورکه:

— شمدی‌یه‌قدر درمیان ایلدیکمز بوشلقلریله تناقضلریله «علوم مقدسه» دنیلن شیلرك نصل ذهنمزه اطمئنان بخش اوله‌میه‌جق شیلر اولد. یعنی حکم ایده‌بیلورز. بو حالده‌ده دوقتور شوقفوردك اشبوعلوم مقدسه مباحثنی بربرینه توفیق ایده‌بیلمك ایچون نیجه مساعئ بیهوده‌دن صکره نهایت ویره‌بیلدیکی قراره بز دخی التحاق ایلیه‌بیلورزکه قرار مذکور «نصرانیت کنیسا. سنك ایلك عصرلرنده‌کی آباء محققین صلاح حال ایله متصف آدملر عد اولنه‌بیلورلر ایسه‌ده معلومات محیطه صاحبی آدملر عد اولنه‌مزلر» صورتندن عبارتدر. خلقت عالمه دائر کتب مقدسه‌ده و یریلن معلومات ارضك تشکیل وتنظیمی طوغریدن طوغری‌یه ید خلقت الٰهی‌یه معطوف اولدیغنی کوستررر. بو امر خلقتده

اسباب ثانیه‌نك توسطی صورتی رد ایلر . علومك
بوبابده‌کی اخباری ایسه ایتالیالی قاسینی نام هیئینك
رصد دور بینی ایجادندن صکره حصوله کلمشدر .
اون دردنجی لوئی نام فرانسز قرالی پارس رصدخا-
نه‌سنی مومی الیه قاسینینك اداره‌سنه تفویض
ایلمش ایدی . او زمانلر کشف اولنمشدرکه
مشتری سیاره‌سی تام شکل کریده اولمیوب
قطبلری باصق اولمق حسبیله شبه شکل کریده‌در.
قواعد میخانیقیه ایسه بوحالك مبادیده سیارهٔ
مذکوره‌نك متمیع بر جوهردن متشکل اوله‌رق
کندی محوری اوزرنده دوراندن اقتضا ایده-
جکنی اثبات ایلمشدر . بو حرکت دوریه نه
قدر سرعتلی اولور ایسه قطبلرك باصقلغیله خط
استوانك شیشکینلکی دخی او نسبتده چوق
اوله‌جنی طبیعیات امور دندر. یالکز اشبو ملاحظات
میخانیقیه‌یه ابتناءً نوتون کرهٔ ارضك دخی
قطبلرینك باصقلغنی حساب ایلمش ایدی .
تساویٔ لیل ونهارك تدریجاً تأخری دخی بویله
خط استوانك شیشکینلکندن نشأت ایدوب

بو حركتك‌ده يكرمی بش بيك سكز يوز التمش سكز سنه‌ده بر دائره حاصل ايده‌جكنی برادله‌ی حساب ايلمشدر . بوندن‌اول دخی بيان واخطار ايلمش ايدكه خط استوا آلتنده نصف قطر ارض قطبلر آلتنده‌كی نصف قطر ارضدن قرق اوچ كيلومترو دها زياده‌در . قطبلرك شو باصقلقلرندن ايكی كيفيت ظاهر اولور . برنجيسی بر زمان ارضك يموشاق بر مايه‌دن تشكل ايتمسی وايكنجيسی قواعد ميخانيقيه‌يه اتباعاً يعنی اسباب ثانيه تأثيريله شكلنی بولمش اولملری قضيه‌لريدر .

بزدخی ديرزكه :

— قرأن عظيم الشانده بعض آيات كريمه‌نك اثنای نزول كتاب اللهده اكلا-شيله‌بيله‌جك بر صورتده اولمدقلری حالده شمديلرده وقوعه كلان كشفيات علميه ثمره‌سيله اكلاشيله‌بيلمكده اولمسی بوندن

خی دیمش واخطار ایلمش اولدیغمز
یله محضا کتاب کریمك احکامی قیامته
ه باقی اوله‌جغنی هرعصرده راسخون
علم اولانلره کوسترمك حکمت ربانیه
ه مبتنی بولنمليدر. زیرا قرآن کریم یالکز
ن نزولنده‌کی انسانلره مخصوص اولوب ده
نمزکی اوزماندن بیکلرجه سنه صکره‌کی
انلر نظرنده آرتق حکمی کچمش عد اولنمق
م کلسه‌ایدی محتویات جلیله‌سنك یالکز
ازمانك قابلیتنه کوره اولوب آندن ایلرویه
ه‌مامسی ایجاب ایدرایدی. اوزمان احتوا
لدیکی حقایقك آنجق شمدیکی کشفیات ایله
کلاشیله بیلمکده اولمسنه نظراً دقیقه شنا
ان اهل اذعان نظرنده کندی کندیسنه
حقق ایدرکه قرآن کریم بوکونکی افکار

وانظـار حكمت ايچون دخی منزل اول
بو حيثيت بوندن صكره دخی الی ماشاء
دوام ايده كيده جكدر. زيرا تفاسير شر
موجـودهيه مراجعت ايديلور ايســه
ديلوركه « اولم يروا الی الارض انا ننقص
من اطرافها » آيت كريمه‌سی حقنده اج
ايديلن تفسـيراتك كافـه‌سی عقول ارب
علومه قناعت بخش اوله جق صورتده دكلد
« وقيل » قيديله شو اطراف ارضدن نقص
دائر ايراد اولنان ملاحظاتك كافه‌سی اقوا
ضعيفه‌دن اولدقلری مرتبـهٔ بداهتده‌در
مسئلهٔ مذكوره حقنده بو كونكی وقوف
ومعلوماته كوره دنيله بيلوركه آيت كريـ
مذكوره همان متشابهات مرتبه‌سنده قالمشدر
اما اليوم ايشته قطبينك باصقلغی مسئله‌سی

ت كريمه ايچون تفسيرتامدر. بوكا دائر
علمای كرام ايله سبق‌ايدن مذا كره‌
. قطبلرك ايكی اولمسنه نظراً طرفك
تثنيه اولمسی لزومی وارد خاطرلری
ش‌ايسه‌ده دقايق علميه‌يه نظراً طرفك
اولمسندن زياده جمع اولمسی مناسبدر.
ا باصقلق يالكز قطب نقطه‌لرنده‌اولميوب
ل استوايه طوغری تدريجيدر. يعنی خط
استواده نصف قطر ارضك قرق بش
ومترودن عبارت بولنان فضله‌سی قطبلره
وغری بالتدريج تناقص ايتمك اوزره
ط استواجه برفضله وارضك اطراف
ره‌سی ايچون برنقصاندر. شويله‌كه بو
رق اوچ كيلومترويی خط استوادن قطبه
ر ممتد اولان طقسان درجه‌يه بالتقسيم

خط مذكوردن بهردرجه تباعد ايدلد
درت يوزيتمش سكز رمترو برتناقص كورلد
دخى بركيفيت ميخانيقيه اقتضاسى اولا
بوحالك جملهٔ ايجابات طبيعيه‌سندندر. او
ايسه « ننقصها » خبرالٓهيسنك محل وقوع
« من طرفيها » اولمق دقايق فنيه ايله توفيق
قبول ايده‌ميوب « من اطرافهـا » اولمز
تمامى تمامنه موافق دوشر. بوحالده‌ده بلطف
وعنايته تعالى تحقق ايلركه قرآن كريم
علمك بومنازعه‌سندن دخى برى ومصوندر
سوزده ينه درايه‌ردوام ايديور. ديوركه
— اسباب ثانيه‌نك نفوذى يالكز شكل ارضك
خارجنده بو شبه كريت بيچمنده كورلمكله دخى
قالميور . آنك طبقات داخليه‌سى تنظيماتنده‌ده
كوريليور . از جمله برطاقم طبقـات متحجره
منجمده مشاهده اولنيوركه عمقلرى يعنى قالينلقلرى

مترولر ايله اولچيليور . حالبوكه بونلرك
لر ايچنده‌كى مواد ترابيه‌نك يواش يواش
كونتيسندن تحجر ايله حصوله كلمش اولدقلرى
اعتراض دكلدر . ذكر اولنان مواد
يه ايسه ارضك اسكى طبقاتندن مياه جاريه
برابر آقوب نقل اولندقلرى محققاتدندر .
كوزلرمز اوكنده دخى حالا وقوعه كلكده
نان بوكيفيت كوستريبوركه بونلرك حصولى
چوق زمانلره محتاجدر . زيرا بر عصر
فنده آنجق برقاچ سانتيمترو قالينلق پيدا
ه‌بيلورلر . او حالده بونلرك برقاچ بيك
يلومترو قالينلق پيدا ايده‌بيلملرى ايچون نه قدر
مانه محتاج اوله‌جقلرى ملاحظه‌يه شايان‌در .
صرسواحلنك احوالى ايكى بيك سنه‌دن متجاوز
رزماندنبرى معلومدر. اوزماندن بو زمانه قدر
يل نهرينك صولريله كلوب نيل منصبنده دكزه
جوكن مواد ترابيه ايچه حس اولنه‌بيله‌جك قدر
وقره‌يى دكزه طوغرى چيقارمشدر. فقط ترقينك
بودرجه‌سنه نه اهميت ويريله‌بيلور؟ دوشو.

نمليدركه تكميل مصرسفلا هپ بوصورتده‌دكزك طولديرلمسيله حصوله كلمشدر. ميسيسيپي نهرى منصبنده آمريقا ساحلى دخى اوچ عصردنبرى معلومدر. او مدت ظرفنده مكسيقو كورفزى ايچنه طوغرى ارض هان‌ده حس اولنه‌ميه‌جق قدر ايلروليه‌بيلمشدر. بوكا مقابل بر زمان نهر مذكورك منصبى شمدى سن‌لوئى دنيلن يرده اولديغى آثار ژه‌ئولوژيه‌سيله منفهمدر. بونقطه ايسه شمديكى منصبه اوچ يوز فرسخ بعيددر. مصرده امريقاده بتون ممالك دنياده ساحللر دكزى پرمق پرمق طولديرمق‌صورتيله حصوله كلمشدر. بويله بر ايشك محتاج اولديغى زمان شمدى يه قدر بو يولده ياپلمش اولان ايشك مقداريله برلكده دوشونيله‌جك اولور ايسه طبيعتك بوعمليات ايچون نه قدر زمان صرف اولنمش اولديغى تعقل ايديله‌بيلور. حال بوكه بر طاقم كوللرك طولمش و برطاقم طبقاتده مواد ترابيه ايله مخلوط اولان مواد نباتيه سونكر طاشى طبقه‌لرى تشكيل ايتمش وطاغلرك طوپرا.

لری صو یولمش و دکز کنارلرنده طالغه‌لرك ضربانیله قیالراویولمش وهوانك رطوبتی‌وحامض قاربونك تأثیریله عظیم طاش کتله‌لری یووارلاق برشکل پیدا ایتمش اوللرینه نظر ایدیلوب ده نه قدر زمانلر ظرفنده بوحاله کیرمش اولدقلری دوشونیله‌جك اولور ایسه حسابك نتیجه‌سی ینه یوقارودە بیان اولنان نتیجه‌یه چیقار . اصل مبدأ کلاممزده انظاردقتی جلب ایلدیکمز طبقات منجمدهٔ متحجره ایسه مطلقا عن اصل همان افقی بروضعیتده بولنان اووالر اوزرینه چوکمش اوتورمش مواد ترابیه‌درلر. بونلرك برچوغی بعض حرکات تدریجیه ایله متخالف میللر پیدا ایدرك هرشکلده زاویه‌لر حاصل ایتمشلردر. بو تحولات عظیمه‌نك اسبابنی نصل تأویل ایدرایسه‌ك ایده‌لم بونلرك حصوله کلملری ایچون حدوحسابك خارجنده سنه‌لر کچمش اولدیغنی تخمین ایلمك لازمدر. انکلتره‌ده غال ممالکنده کمور معدنی قویولرینك عمقی درت بیك متره‌یه‌قدروارمشدر. یکی اسقوچیاده ایسه بو عمقلر درت بیك طقوز

یوز مترویی بولمشدر. طبقات مذکوره انیوم دکز التنده بولندقلرندن کوریلورکه بونلر دکز طرفندن تدریجی استیلا اولنمشلردر. بحرك بو استیلاسی اوقدر آغر واو درجه‌لرده متمادی بر صورتده وقوع بولمشدرکه بعض طبقاتده کمور حالنه کیرمش اولان آغاجلری هنوز کوکلری اوزرنده قائم کورمکده‌یز. حال بوکه بوعجیبه بر بری اوزرینه یتمش دفعه وقوعه کلمش وبو صورتده حصوله کلن طبقات فحمیه بیك بش یوز مترو ثخن پیدا ایلمشدر. بو آغاجلردن هر برینك یاشی قالینلقلریله تخمین اولنه‌بیلور. بعضلرینك قالینلغی برمترو اوتوزسانتیمترو قطرنده‌در. بونلرك اطرافنده طو پراغك بوغمه‌سیله اغاجلر بالتدریج غائب اولدقجه برنوع بیاض کیل قالبلری حصوله کلیور ایمش. سیدنه‌ی واپور کموری معدننده بوصورتله بریسی باتدقجه آنك اوزرنده دیکری پیدا اولمش وقاتمر قاتمر بربری اوزرینه یرلشمش اللی طقوز اورمانك کمور کسیلمش اولدقلری کورلمشدر.

نردرزکه :

— برحکیم مسلم بو یولده کی کشفیات

ه‌یی « سبحان من تحیر فی صنعه العقول »

ه‌لریله تلقی ایدر . بو یولده کی حقایقك

انه چیقمسندن اولسه اولسه جهنم

التنده اولدیغی وتعبیر آخرله یرك آلتی

هنم بو اندیغی حکم قطعیسیله میدانه چیقمش

الانلر قورقه بیلورلر . احکام جلیله‌سنه

باع ایله دنیا و آخرتده فوز و نجات بولد

مز قرآن کریمده جهنم موقعنك بو صورتده

مینه دائر هیچ بر صراحت اولمدیغندن

ك التی بو یولده کی طبقات معدنیه‌دن

تشکل اولدیغنی کورملك حکمت اسلامیه

ربانی اصلا اورکوتمز . تصویر قیامت

امرنده « اذا زلزلت الارض زلزالها » یی

متعاقباً « واخرجت الارض اثقالها » .
شريفنى علوم نقطـهٔ نظرندن تلقى ايل
براهل تفسير ايچون بو اثقالى معادن ار
اولمق اوزره تلقى يه نه مانع واردر؟ ارض
طبقاتنده كى معادن حقنده اسـلامك نق
حكمتى سـائر آيات قرأنيه ايله دخى جل
بيورلمشدر. حتى بو ثروت معدنيه نك م
فعندن ده خبرويريله رك جلب بيورلمشدر
دها عجيب وغريبى بوعنايات سبحانيه نك د
سمادن انزالى صـورتيله طبقـات ارضـ
يرلشـديرلدكلرى بيله بيلديرلمشدر. « ا
انزلنا الحديد فيه بأس شديد » آيت كريمه سى
بوبابده اك پارلاق مثاللردن بريدر. بر ذره يى
بيله بوش يره ياراتمق شان حكمت نشانندن
اوليان جنـاب قادر قيومك اوقوجه قشر

ی حکمتسز یاراتمش اولسی دعوی
له بیلورمی؟ اهل اسلام قدرت وحکمت
ه‌نك بیوکلکنی استدلال ایچون یالکز
طحنده سماسنده بولنانلری تتبع ایله
وب بطن ارضده‌کی مخلوقات الٰهیه‌یی تتبع
دخی اشتغال اهل اسلامك وظائف
یه‌سی میانه‌داخلدر. ینه سوزی درایه‌ره
قیورز. دیبورکه:

— واسع قره‌لرك اورته‌سنده‌کی یوکسك
غلرك تپه‌لرنده کوریلن دکز مخلوقاتی بوجکلری
باب کنیسا طرفندن طوفانك وقوعنه وعمومیتنه
ك یوکسك طاغلری بیله ستر ایلدیکنه دلیل
رهان مادی نظریله تلقی اولنمش ایدی. فقط
نلرك تدقیقاتندن دها مکمل اولان تتبعات
ئولوژیه طبقات ارضده دکز صویی تشکلاتنك
اتلی صو تشکلاتیله طبق برکتاب یاپراقلری ینك
بری اوزرنده‌کی موضوعیتی کبی طبقه‌لر تشکیل

ایلەدیکنی کوستردیکی زمان ایش بداهت درج
سنی آلمش واکلاشلمشدرکه بویله برحال طوفانا
مقتضیاتندن اولەمیوب ارضدن عینی قطعه کند
اطرافنك احوال طوپوغرافیەسنك تبدلاتند
طـولایی بعضـاً قوپ قوری قره و بعضـاً آچ
وطوزلی صولر ایله مستور دکز و بعضاً دخ
طاتلی صولرایله مشغول کول حالنی آلمشدر. کذلك
مرتبهٔ بداهتی بولمشـدرکه بو یولده کی تبـدلاتك
وقوعی یوزلرجه میلیون سنەلرك ایشیدر. دنیانك
اسـکیلکنی اثبات ایلیان بو احواله « مستحاثه »
دنیلن و طبقـات عمیقەدن ظهور ایلیان اسـکی
کمیکلر مسـئلەسی دخی منضم اولمقدەدر . ادوار
نسبیهٔ تشکلیه طانمش اولدیغندن الك اسکیلرندن
الك یکیلرینـه قدر مخلوقات حیوانیه ونباتیـەنك
تشـکل و تعضـولری تدریجی اولدقلری اثبـات
اولنمشـدر . یعنی الیوم موجود اولانلر بر وقت
شـکل ارضی طولدیرمش اولان انواع غیرمعدو
دەنك کثرتلرینـه نسـبتله پك آز اولوب الیوم
موجـود اولان برنوع مخلوق وجـوده کلنجەیه

آندن اول موجوداولانلرك برنوعى اورته‌دن
مشدر. واقعا تشكلات ژه‌ئولوژيه هرتشكل
ورينك استعدادمخصوصنى برنوع حيوانه‌نسبت
به‌رك ادوار مذكوره‌يه « ناعمه‌لر دورى »
زاحفه‌لر دورى » و « تديه‌لردورى » دنيله‌
مكده ايسه‌ده اشبودورلردن برينك ديكرينه
تقالى دفعى يعنى دفعهٔ واحده‌ده وآن واحدده
نوع بوليوب بو نوع حيواناتك هر برى كندى
وروندن مقدم نامى منسوب اليه عد اولنه‌جق
رمستولى ومتغلب دكل ايكن اوتغلب واستيلا
حصولندن صكره اونامى آلمش وكيم بيلور
ه‌قدر زمان بو تغلب دوام ايلدكدن صكره ينه
دريجى اوله‌رق تنزله باشلايوب اينه اينه كند.
سندن صكره‌كى دورحلول ايلديكى حالده دخى
كندى وارلغنى برخيلى زمان دهامحافظه ايتمشدر.
هيچ برطرفده هيچ برنوع مخلوقك دفعى‌اوله‌رق
ظهورينه داڭر اثركورلميور. هرطرفده هر نوع
مخلوقك تشكلنجه بر تدريج آثارى مشاهده
اولنيور. بوراده دخى بر طاقم مدتلرى مديد

ادوار قبولنه مجبور اوليورز. تاريخك اط
يته بيلديكى زمانلردنبرى بر مخلوقك ترقى
تدنيسنى كوستره‌بيله‌جك هيچ بر مقدمهٔ اد
علامتى مشاهده اولنميور. حال بوكه بزم ا
تاريخيمزدن اول بومثللو لايعد ولايحصى ادوا
طبقات ارضده كوريورز. تاريخك اطلاعى يتد
زماندنبرى مخلوقاتده بر تبدل وتحول كوريله‌ما
اولمسنه بالابتنا بعضلرى تكامل قاعده‌س
بالتدريج تشكيل اولندقلرينى انكار ايدرك ك
اليوم موجود وكرك عرقلرى منقطع اولا
مخلوقاتك كافه‌سى بر اراده ايله دفعةً ياراتلم
اولدقلرى ظننى تحكيم ايلمشلر ايسه‌ده مخلوقاتك
بعضلرى بعضلرينه سبب تشكل اولمسى بونلر
بلا اسباب دفعةً ياراتلمش بولنملرندن زيا
موافق عقل وحكمتدر. نوع بشرك انواع مخا
قاتده تبدل كورمامش اولمسى درميان ايتد
نه‌يه يارار؟ يكيدن بر وجودك دفعةً تشكل ايد
ويرديكنى دخى كورمامشدر. ارادهٔ واحده ا
دفعةً تكوين مخلوقات قدرت الٰهيه‌يى دها بيو

ك ايچون ايسه مبادئ تعضو وتشكلدن
قدر هر نوعك تشكلنه كنديسندن اولكى
خدمت ايتمش اولمسى اويله بر تسلسل
ايدركه بو سلسلهنك خلقهلرينك بر برينه
لى يالكز امر خلقتك بر قانون لايتغيره
ل اولديغنى كوسترمك ايلهده قالميوب حتى
جه سنهدنبرى بوقانون وقاعدهده ذرهجه
لدا اولمامش اولديغنىده كوسترر. بورايه
رد ايلديكمز خصوصات خلقت دنيانك
كى حقنده بزه بر فكر مخصوص ويرهجك
درلر . بو بابده علم طبقات الارض اربابى
ر حقايق جمع ايلمشلردركه برچوق جلدلر
ايدهبيلورلر . طبقات ارضده بر برى
ينه منطبق بولنان قيالر طبقهلرى هپ بو
ددندرلر . بو طبقاتك برنجيلرينك قالينلغنى
يتلرينك ميلنى و بو ميللرى ايجاب ايليان
شديدهيى تدقيق ايلمشلر . طاتلى صولردن
ى ايليان طبقات ايله آجى وطوزلى دكز
ندن تشكل ايليان طبقاتك بر برينه قار-

يشمقسزين اوست اوسته بر طوتدقلر ينه باق
بعض قطعات ارضيه‌نك طوپراغى صو
بشقه يرلره انتقالندن طولايى اورالرك ا
طوپوغرافيه‌سى دكشديكنى و بوتحولات اثن
بعض قره‌لرك آلچالوب بعضلرينك يوكسله
وسواحل بحرك دائما دكشديكنى و بنا
بر زمان دكز ايچنده بولنديغى علائم ظاهره
كور يلن يرغنتيلرك شمدى قره‌لر ايچنده بول
هپ نظر مطالعه‌دن كچوروب ادوار متتا
حيوانات ونباتاتى بقيهٔ آثارندن حيات
شيئك مبادئ خلقتندن شمدى يه قدر نه ص
كچورمش اولديغنى ملاحظه ايلمشلردر .
كور معدنلرى طبقاتنده بونلرك مواد نب
تشكل ايلمش اولدقلرى كوريله‌رك يالكز
نسيمى ايچنده دكل بلكه كائناتك استعد
بيله دائما تجددلر وقوعه كلديكنى اكلامشلر
يعنى بعض زمانلره كوره حرارت ارض
آرتوب اكسلديكنى و بر زمان ايچون قا
جسيمهٔ ارض صيجاق ايسه بر زمان ا

شمدیکی قطبین کبی) منجمد حالنده بولند-
رینی دوشونمشلردر . علم طبقات الارض ار-
بندن بر فرقه‌سی اسباب مهمه‌یه بالاستناد ظن
ایلیورلرکه کرهٔ ارض وقتیله ارکین و بلکه‌ده
از حالنده بولنوب ابعاد فضاده میلیونلرجه‌سنه
مولاندن‌صکره حرارتی‌شمدیکی درجهٔ اعتدالی
ولمشدر . تتبعات هیئیه دخی بو ظنه پك بیوك
وت ویرمکده‌در . باخصوص جملهٔ شمسیه‌مزی
تشکیل ایلیان سیارات حقنده‌کی تتبعات بالخاصه
بوظنی تأیید ایلیور . بو تأیید ایسه ارضك
ثقلتی بالنسبه آز اولسندن و مرکزینه طوغری
تقرب ایدلدکجه حرارت داخلیه‌سنك آرتمسندن
اویانار طاغلرك دخی آتش مرکزی‌یه دلالت
ایتمسندن نشأت ایلمکده‌در . بو دخی اثبات ایلیورکه
شو یولده تحولات وقوعه کلمك ایچون میلیارلرجه‌سنه
مرور ایتمش اوللیدر . فقط قوپرنیق اصولیله
فکرلرده حاصل اولان تیقظات اوزرینه بز یالکز
کرهٔ ارضی یالکز آنك منشئنی یالکز آنك تار-
یخنی تتبع ایله اکتفا ایده‌میز . کرهٔ مذکوره‌نك

منسوب اولدیغی جمله‌یی تشکیل ایدن اجرام سائره
ایله برلکده تتبعه مجبورز . حال بوکه یالکز او
جملهٔ شمسیه‌یی تتبع ایله‌ده اکتفا ایده‌میز . بلکه
آنکده منسوب اولدیغی عائله‌نك کافهٔ افرادینی
یعنی بالجمله اجرام سماویه‌یی برلکده تتبع ایتمك
مجبوریتی التنده بولنورز . مادامکه اجرام سماویه
آره‌سنده‌کی ابعاد محیرةالعقولی ملاحظه‌یه آرتق
آلشدق بونلرك حیاتنی تشکیل ایلیان سنین لاتعد
ولاتحصایی دوشونمکه دخی استعداد پیدا
ایلمشزدر . اجرامدن بعضلری بزه او قدر
اوزاقدرکه آنلرك ضیاسی امر انتقالده‌کی سرعت
محیره‌لریله برابر بزه قدر واصل اوله‌بیلمك ایچون
بیکلرجه سنه‌لر مروری لازم کلور . بوحالده
بونلرك ملیونلرجه سنه‌لردنبری موجودیتلری‌ده
ایجاب ایدر . همان هیچ براستثنا اولمامق شرطیله
علم طبقات الارض اربابی عمر ارضك غایت اوزون
اولدیغنی قبولده متفق اولوب ممکن مرتبه بو عمرك
مقدارینی تعیینه دخی غیرت ایلمکده‌درلر . بو
تعیینده بعضلری حسابات هیئیه‌یی وبعضلری ایسه

قواعد فزیقیه‌یی اساس طوتمقده‌درلر . بو صورتله
حکم ایدییورلرکه محرك ارضده حصوله کلن
تبضیت صوك دور اجتماع ایله زمانمز آره‌سنده
یکی یوز قرق بیك سنه مرور ایلمش اولمسنی
قتضا ایتدیرر. لکن ادوار ژه‌ئولوژیه‌نك عقللره
حیرت ویرن امتدادلری قابل اعتراض اولمامقله
برابر بو یولده ایدیلن حسابلر قطعی اولمیوب هر
حالده فرضیاتدن عبارت کورلیورلر. مع هذا
تدقیقات مذکوره‌یه فنون نقطهٔ نظرندن باقیلنجه
آپ آشکاره تحقق ایلیورکه دنیانك عمری حقنده
حضرت موسانك کتب توراتیه‌یه درج ایلدیکی
خبرلره بعدما اینانمقده دوام ایدیلوب کیدیله‌میه‌
جکدر. معلومات مذکوره ایله دلائل فنیه‌میانی
تألیف ایچون پك چوق تأویلاته قالقیشلمش
ایسه‌ده موفقیت حاصل اوله‌مامشدر. حضرت
موسانك تعیین ایلدیکی سنه‌لرپك آزاولوب بوندن
ماعدا مخلوقاتدن اولا فلانجه شیلرك وبعده دیکر
فلانلرك یاراتلدقلری حقنده کوستردیکی صره
وترتیب دخی یاکلشدر. باخصوص بو خلقته

يداللهك مداخله‌سى عادتا بر انسان النك مداخله
درجه‌سنده اولوب واقعا اومؤلف مقدسك (
حضرت موسانك) شو يولده كى افاداتى اوزمـ
ده علومك درجهٔ موجوده‌سيله مساوى ايسه
ارضك كوچكلكنه و كائناتك بيوكلكنه د
شمدى بزده موجود اولان معلومات ايله اه
متناسب دكلدر.

شورايه علاوه ايده‌لم كه :

— درايه‌رك بورايه قدرسرد ايلديـ
شيلر حقنده اصل حكمت اسلاميه نقـ
نظرندن سويليه‌جكمز سوزلرى آنك ا
كلامنه قدرتأخير ايتمكه مجبور ايسه‌كده شـ
سطرلر ايچنده كوريلن برايكى نقطه حقنـ
سويلنملك لازم كلن شيلرك اوحكمت اسا
ميه‌يه تعلقى اولميوب يالكز مسئلهٔ تورا
متعلق اولملريله بورادهٔ ايرادينه احتيـا

لك . خلقت عالمه ودنيانك عمرينه دائر
رتده ويريلن خبرلر ايله استدلالات
ك كوستر ديكي نتايج آره سنده كي مخالفتي
ايچون تأويل يولنده صرف ايديلن
ساعيدن بر فائده حاصل اوله مامسنك
بو مسائلده روايات توراتيه نك مؤكديتي
عيتيدر. يالكز بر يرده بر سوزدن
ت بر مخالفت اولسه آني تأويل ايچون
، صورت بولنه بيلور. فقط تورات هر
زني ديكر برچوق سوزلر ايله اوقدر
أكيد ايلمش وبو جمله افاداتده اودرجه
ه قطعيت كوسترمشدر كه تأويلك بو
جه سنه حقيقةً امكان تصور اولنه مز.
ه « تأويل » دنيلديكي زمان بوني اويله
ي برشي ظن ايتماмليدر. تأويل ايچون

قرائن قويه لازمدر. بوقرينه‌لردخ
قسمه منقسم اولورلر . برنجيسى
اولنمق لازم كلن آيتك الفاظنى م
حقيقيه‌سنه حمل ايتمكه مانع قرائند
قرائن موجود اولميوب‌ده معناى حق
مراد ايتمكه هيچ برمانع تصور اولنم
تأويله يعنى معناى تبديله امكان ت
اولنه‌بيلورمى ؟ قرائنك ايكنجيسى
تأويلى لازم كلن آيتده ويريله‌جك ا
معنانك موافقتنه‌دلالت ايليه‌جك قرا
بوقرائن موجود اولمديغى صورتده ا
ياپيله‌جق اوايشه تأويل دنيله‌بيلمكدن
تغيير وتحريف ديمك لازم كلوب بو
اولكى اشكالى آرتديرر دفع ايده‌م
نقطهٔ نظردن فى‌الحقيقه‌توراتك كوسة

لر اوقدر آزدركه طبقات معدنيه‌نك
للى كبى ادوارجسيمه شويله طورسون
يت بشريه ادوار ترقيسنك مرورى
عادتا اطلاعات تاريخيه‌مز دورى
فلنده‌كى تبدلاته بيله اومدتلرك كفايت
ميه‌جكى كوريلور . مصرده هندده
ائر بعض محللرده اليوم خراب حالنده
طاقم آثار نفيسهٔ معماريه كوريورزكه
ج درت بيك سنه‌لك آثاردر. عادتا
نلرك مبادئ انشاسى ظلمت مجهوليت
ريخيه‌يه قدر وارمقده‌در. بونلر ايسه
ريتك حال عجز اشتمال ابتدائيسى ايله
يله‌بيله‌جك شيلر اولميوب ترقيات مدنيه‌ده
رجات عاليه‌يه واصل اولمش ملتلرك موفق
وله‌بيله‌جكلرى نفايس آثاردندرلر. دها

وقتیله ارسطو ایشته بوکبی آثاره باقه
مدنیتك کندی زماننده‌ن اول برقاچ د
کماله ایروب ینه دوچار انحطاط او
بولندیغنی حکم ایلمشدر. اولا فلان وثا
فلان شیلرك خلقتی حقنده‌کی خبرل
مناسبتسزلکنه دائر درایه‌رك ایتدیکی اشار
دخی محتاج ایضاحدر . ایشته موج
اولان توراتلر امر تکوینی شو صورتده ترتیـ
ایدییورلر . برنجی کون : کوك وارضا
خلقتی وضیانك ظلمتدن بالتفریق برینه
« کوندوز » ودیکرینه « کیجه » تسمیه‌سو
ایکنجی کون : سمای دنیانك خلقتیله
صولرینك کوك صولرندن تفریقی . اوچنجی
کون : یر صولرینك کافه‌سی بر یرده جم
اولنه‌رق « دکز » تسمیه‌سیله قره‌لرك اشجا

ونباتات ايله تزيينى. دردنجى كون : شمس
وقمر وكواكبك خلقتى وشمسك ارضى
اضائه يه وكونلرك وآيلرك وسنه لرك تعدادينه
توسط ايتمكه وقمرك دخى كيجه لره رياست
ايلمكه تخصيصى. بشنجى كون : بالقلرك
وقوشلرك خلقتى. التنجى كون : آدمك
خلقتى. يدنجى كون : استراحت الٰهيه.
شمدى ارباب علوم شو ترتيبه برنظر ايدرك
شمسك وسائر اجرام سماويه نك خلقتندن
درت كون اول ضيانك خلق ايدلمش اولمسنى
وكذا اجرامك خلقتندن درت كون اول
كيجه وكوندوزلرك فرق ايدلمش بولنمسنى
بردرلو حقايق علميه ايله توفيق ايده مدكارى
كبى خلقت شمسدن مقصد ارضى ضيالانديرـ
مق وخلقت قمردن مقصد كيجه لره رياست

ایلمك اولمسنده ده بر حکمت کافیه بوله مامقده
ومحاق حالنده کیجه لرك رئیسسز قاله جغنه
دائر مستهزیانه مطالعه لر ایراد ایلمکده
بولنمشلردر. باخصوص که هر کون بونلرك
هر بری یاپلدیغنه کوزل اولدقلرینك طرف
خالقدن کوریلوب تصدیق ایدلمسی عادی
بر صنعتکارك بر ایش ایشله مه سنه تمامیله
مطابق بر یولده تصور ایدلمش اولمسیله حکما
صانع مطلق حضرتلرینك امر تصنیعی صانعین
عادیه نك تصنیعلرینه بکزه مامك لازم کله-
جکنی وفی الواقع بکزه مدیکنی آثار مصنو-
عه سندن بالاستدلال « تورات حق تعالایی
بر کوربوز عمله ایدرك تصنیع کائناتده او
وجهله چالشدیرمش وحتی هفته نهایتنده
یورولتوب دیکلندیرمك ایچون دخی بر

بایدوس کونی تعیین ایلمش» دیه مؤاخذاته
کیرشمشلردرکه ایشته دراپه‌رك « ید اللهك
مداخله‌سی عادتا برانسان النك مداخله‌سی
درجه‌سنده‌در» دیمسی دخی بوحاله اشارتدر.
فقره‌نك ختـامنده دراپه‌رك شـو یولده‌کی
افاداتی علومك اوزمانده موجـود اولان
درجه‌سـیله متناسب کوسـترمسی هیـچ ده
طوغری دکلدر. اوزمانلر وسعت فضـا
حقنده کلدانیلرك معلوماتی تصویرات تورا.
تیه‌دن پك چوق زیاده واسـع وطوغری
ایدی. دراپه‌ر کنـدیسی دخی سـویلیور
ایدی‌که یونانیلر آسیا سـفرینه کیتدکلری
زمان کلدانیلرك بیکلرجه سنه‌لك حسابات
هیئیه‌سنی بولوب یونانسـتانه ارسطویه کو.
ندرمشلردر. ثوابتك قاتالوغلرینی یاپمق وسنهٔ

شمسیه‌یی تعیین ایلمك درجه‌سنده علم هیئتی
ترقی ایتدیرن برخلقك فسحت فضایی
طانیمامسی قابل اوله‌بیلورمی؟ بو خلق او
خلقدرکه بنی اسرائیل دخی آنلردن
چیقمشدر. نه حاجت دردنجی کون یاراتلد
یعنی توراتده بیان اولنان شمسك آیلری
کونلری سنه‌لری تعیین وتعداده توسط
ایده‌جکی بیان اولنمغله ایشته علم هیئتك
بربیوك جهتی خبر و یرلش دیمکدر. بویله
بر روایت و لوکه مرکزیت عالمك ارضه
اسنادیله اولسون محضا بر یوم شمسی وبر
ماه یعنی برج شمسی و برسنهٔ شمسیه نه
دیمك اولدیغنی بیلمك اوزرینه مبتنی اوله‌
بیلور. ایشته روایات توراتیه‌نك تأویل
قبول ایده‌بیله‌جك شیلردن اولمامسی بویله

مؤكد و متسلسل برطاقم شيلرك حقايق علميه ايله توفيق ايديله‌مامسندن نشأت ايليوب اليوم اوروپا وآمريقاده انكار نصرانيتله كنديلرينه « دينسز » عنوانى ويرنلرك چوغالمسى دخى محضا احكام توراتيه‌نك بويله احكام علميه‌يه طبان طبانه مخالف اولمسندن ناشيدر. حريفلر « بو كتاب اكر كتاب الٰهى ايسه حاوىٔ حقايق اولمسى لازم كلورايدى. مادام‌كه حقايقى محتوى دكلدر كتاب الٰهى عد اولنه‌مز. نوع بشر دخى بونك حقيقتنه ايناتمق مجبوريتى آلتنه كيره‌مز » ديورلر. ينه درايه‌ر سوزده دوام ايدييور. ديوركه:

— كشفيات جديدهٔ ژه‌ئولوژيه ميانده بردانه‌سى واردركه صورت مخصوصه‌ده جالب

نظر دقتدر. بونلردخی برطاقم انسان کمیکلرینك وانسان الیله یاپلمش بر طاقم اشیانك یرالتندن ظهوریدر. ژه ئولوژی یعنی طبقات الارض نقطهٔ نظرندن بونلر پك یکی شیلرایسه ده انسانیتمزك تاریخی نقطهٔ نظرندن پك اسکیدرلر. مستحاثه حالنده بر طاقم انسان کمیکلری ویونمه چاقماق طاشندن برطاقم آلات وادوات وبونلرك جلالی چقماق طاشندن ویاخود پرنجدن معمول انواعی درین مغاره لرك زمینی آلتنه کوملمش برحالده بولنمقده درلر. بو آلات وادوات انسانلرك هنوز وحشت حالنده یالکز آوجیلق وبالقجیلق ایله کچندکلری زمانلرده کی تاریخ معیشتلرینی خبر ویرمکده درلر. تدقیقات اخیرهٔ علمیه بزه ظن ایتدیرییورلرکه انسانك معیشت ابتدائیه سنی کوسترن اشبو آثار حیوانات ثدیه ظهور ایلدیکی دوره قدر وارمقده در. بونلر جنوب طرفنك فیللری وکرکدان ودکز آیغرلری زمانلریله همزماندرلر. طبقهٔ ثدیه نهایتلرنده هنوز مجهول اولان اسبابدن طولایی نصف کرهٔ شمالیه نك حرارتی زیاده سیله تنزل ایده رك اولجه ممالك حاره یه مخصوص اوله جق

درجه‌لرده صیجاق ایکن ممالك منجمده‌یه مخصوص
برودت درجه‌سنه ایتمشدر . آره‌دن پك اوزون
برزمان کچدکدن صکره قسم مذکورك حرارتی
تکرار یوکسلوب چوغاله‌رق برودت زماننده یری
اورتن جمودیه‌لرار یمشدر . ینه برچوق زماندن
صکره تکرار حرارت تنزله باشلامش ایسه‌ده
اولکی قدر ایتمامشدر . ایلك تناقص حرارت
دور رابعی تعیین ایده‌رك اشبو دور رابع ایچنده
کرهٔ ارضك حرارتی بالتدریج شمدیکی کوردیکمز
مرتبه‌یی بولمشدر . الیوم کورمکده اولدیغمز
طبقات متحجره بیکلرجه عصرك محصولی اولوب
دور رابعده مغاره‌لر آییسی ومغاره‌لر آرسلانی
وصو آیغری وکرکدان وفیل محمودیلر حاصل
اولمشلردر . باخصوص بو محمودی فیللر پك
چوق اولوب شمال طرفلرینك هواسیله حسن
امتزاج ایدرلر ایدی . یواش یواش « رەن »
نوعندن کییکلر وآتلر وصیغیرلر دخی پیدا اولمغه
باشلایوب محمودی فیللرك مأکولاتنه اشتراك
ایدر اولدیلر . کرك بوصکره‌کی مخلوقاتك تغلبی

وكرك حرارت هوانك بالتدريج تغيرى محموديلرك غيبو بتنه سبب اولمشدر . ره نلر دخى اوروپاى وسطى يى ترك ايده رك بونلرك شماله طوغرى چكلملرى بر منوال محرر دور رابعك تشكلنى اشارت ايلمشدر . بر يوزنده آدمك ظهورندنبرى خارج از دائرهٔ حساب عصرلر كچمش اولديغى ده ايشته بوصورتله استدلال اولنمقده در .

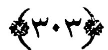
بر خاطره قبيلندن اوله رق ديه لم كه :

— بر يوزنده مبادئ ظهور بشر بو قدر اسكى اولوب آنك اوزرندن غير قابل تعداد سنه لر كچمش اولور ايسه اوزمانلر هر برى موجب تعجب اوله جق درجه لرده طول عمر ايله معمر بولنان فيل محموديلر وسائره لر ايله معاصر اولان انسانلرك عمرلرى دخى شمديكى انسانلرك عمرلرندن دها زياده اولمق احتمالنى تخطر لازم كلمزمى؟ مثلا حضرت نوحه تعيين

ان طقوز يوز اللى سنه لك عمر كبى كه وقوع
ون دخى البته تورا تلرك تعيين ايلدكلرى
دن دها بك اسكى بر حادثه اولديغندن
ضرت نوحك قدمنى ده شومبادئ ظهور
ه بشره قدر وارديره بيلورز. بو تخطردن
مودمز حقايق فنيه يه قارشو اعتراض
صيان دكلدر. اما درايه رك دخى اعترافى
هله بو حقايق هنوز « قطعى » اولميوب
كمانك فرضياتندن عبارت بولنديغنه
ره قرأن كريمده حضرت نوح ايچون
ين بيوريلان طقوز يوز اللى سنه لك عمر
قنده ايتمش اولديغمز تأويلك قوتنى محافظه
له برابر درايه رك بوراده اشارت ايلديكى
دم انتشار بشره نظراً بوندن صكره ميسر
وله جق كشفيات علميه نك بو آيت كريمه يى

بزدن ایی تأویله توسط ایده بیله جکلر
حقنده کی امیدمزی دخی کتم ایده میز.
منازعات شدیده و مدیده ایچنده بز
مطلوب اولان یالکز قرأن کریمدر. احکا
منك برچوغنی تفسیره کشفیات جدیدهٔ علم
یاردیم ایلمش اولدیغی کبی شو عمر نو
مثللو برطاقم احوالی توضیح و بسط و تمهید
دخی بوندن صکره کی کشفیاتك خدمت ایده
میه جکلرینی نه ایله حکم ایده بیلورز؟
سوزده ینه درایه ردوام ایدیور. دیورکه:

— « نه ئولیتیق » دنیلن احجار جدیده دورا
ژه ئولوژیسی ایچنده باسق قوم قدیمنك اقرباسی
عد اولنه بیله جك بر قوم اقدم بولندیغی درجهٔ
کافیه ده اثبات ارلنمشدر. او عصرده انکلتره
اطه لری سطح بحردن ارتفاعجه بوکون اسقاندیناو
شبه جزیره سنك کوسترمکده اولدیغی تبدلاتی

بیور ایدی. یعنی اسقوچیا طرفی کیتدکجه
وب اصل انکلتره جهتی آلچالیورایدی. او
اوروپانك وسطنده غایت قبا ووحشی
جیلق ایله متعیش بر خلق بولنوب بونلر اسکیمو
به متفق ایدیلر. اسقوچیا کوللرینك اطه‌لری
ه فیل کمیکلرینك یاننده السان کمیکلری دخی
ور. بو حال بزی او یله بر دوره قدر کوتو
رکه اودورده اوروپانك پك بیوك برقسمی
برایله مستور اولوب جودیه‌لر اقطارقطبیه‌دن
یه طوغری اوزانمقده ویوکسك طاغلردن
وشان بوزقطعه‌لری اووالره طوغری ایمکده
یلر. بودهشت عظیمه ایچنده حدسز حسابسز
اع حیوانات محو وغائب اوله‌رق نوع بشر ایسه
ایه‌بیلمشدر.

علاوه ایده‌لم که :

— بوراده پروفسوردراپه‌ر تاریخك
لمانیدیغی اسکی آدملردن دها اسکی آدملر
ولندیغنی اثباتنه بذل مجهود ایلمکده‌در که

بالخاصه بروجه آتی ایراد ایده جکی علا
بونی عادتا حقیقت قطعیه مرتبه سنه وارد
مقده در. انسانلره بودرجه لرده قدم اثر
اگرچه هجوم ایلدیکی هیئت کنیسائیا
پك زیاده خوف و تلاشه دوشوره ج
بر کیفیت ایسه ده بوحال حکمت قرآنیا
ذره قدر بیله ایراث فتور ایده مز. برحا
مسلم دوشونورکه کتاب کریمك انسان او
اولمق اوزره خلقتنی اخبار بیوردیغی حضرت
آدم دخی مخلوق اول اولمیوب بر «خلیفه»
در. بوکلمه «خلف» جوهرندن مأخوذ
اولمغله وجوهر مذکور بر «سلف» مقابلی
بولنمغله حضرت آدمك سلفی اسلافی بولنمق
دخی لازم کلیور. مفسرین عظام حضراتی
بو اسلافك «جان» تسمیه اولنان برقوم

ولديغنى خبر ويرييورلر. متصوفين كرام
ضراتى ايسه حضرت آدمدن اول بش
دم دها خبر ويره‌رك ابوالبشر بونلرك
نتيجيسى اولديغنه قدر ايصال اشارت
يور ييورلر. بونلر ايسه هپ انسانك
سكيلكنى هم ده پك زياده اسكيلكنى
وشونديره‌جك احوالدن اولوب تصورات
ملاحظاتى بوقدر واسع اولان حكيم مسلمك
حكما طرفندن حكايه ايديلن شو احوال
عجيبه وغريبه‌دن متدهش اولميه‌جغى بديهى
آشكاردر. ينه درايه‌رسو بيليور. دييوركه:

— ايلك حال وحشتى ايچنده ميوه‌لر وكوكلر
مديه واستريديه كبى قابوقلى بوجكلر ايله تعيش
يليان انسان مدنيت مستقبله‌سى تخم استعدادينى
مه حائزايدى. آتشى طانيور وآنى نصل حصر ايله
كتوره بيله‌جكنى بيليور ايدى. درين مغاره‌لر

ایچنده غایت اسکی اشجار چوروتیلری آره‌سنده
بر طاقم آلات وادوات ظهور ایدییورکه بونلر
ترقیات مدنیه‌نك کچوردیکی ادواره دلالت ایدر
بر تقویم حکمنی آلیورلر. شمدیکی سطح ارضه اك
یقین یرلرده پرنجدن معمول ادوات بولنوب آنلردن
براز دها اشاغیده و درینده کمیکدن و بوینوزدن
یاپلمش آلات بولنیور. دها اشاغیده و دها
درینده مجلا چاقماق طاشندن وآنلردن دها درینده
قبا بر صورتده یونلمش طاشلردن آلات وادوات
ظهور ایلیور. بو طبقه‌لرك هیئت مجموعه‌سی ده
قرق اللی بیك سنه‌دن آز بر مدت موجودیت
تصور ایتدیره‌میورلر. فرانسه‌ده وممالك سائره‌ده
کشف اولنان مغاره‌لر کوستریورلرکه طاش
دورنده استعمال اولنان ادوات بالطه و بچاق
ومزراق واوق و برشیئی قازییوب دوزلتمکه
مخصوص راسپا وچکیچ ایدیلر. یونمه طاشدن
مجلا طاش دورینه انتقال دخی پك تدریجی بر
صورتده وقوعه کلمشدر. بو دور کوپکاری
خدمت بشریه‌یه آلشدیرمق دوریله همزمان

ب بوده انسانلرك آوجيلقده‌كى ترقيسنه دلالت
. يالكز دورمذكور بيكارجه‌سنه‌يى حاويدر.
مان اوقلر يايلرك دخى ايجاد ايدلمنى اشارت
ب بوده حركات بشريه‌نك تدافعيدن تعرضى‌يه
النى كوسترر. اوقلره يلك دخى طاقلمش
سى فكر ايجادك ترقيسنه دال اولوب كوچك
واناتك بوينوزلرى وكميكلرى كوستركه
زمانلر نوع بشر هرنوع حيواناتى وحتى
شلرى بيله صيد وشكار ايليه‌بيليور ايمش .
الرده كميكدن معمول برطاقم ايصلق دودوكلرى
ى ظهور ايديور . بوده صيد وشكارى
انلرك مجتمعاً وهيچ اولمز ايسه كوپكلر يله
لكده اجرا ايلمكده بولنديغنه دلالت ايليور .
ونكه بودودكلر اوزاقدن خبرلشمك ايچوندرلر .
قاق طاشندن معمول راسپا آلتلرى حيوانات
يلر ينى قازييوب تميزله‌يه‌رك تلبسه صالح برحاله
يمق ايچون استعمال ايدلدكلرى كبى بونلر
نده قبا برصورتده ياپلمش اولان دليكلى
كنه‌لر دخى صنعت بشريه‌نك اشبو در يلرى

دیکمك درجه‌سنده ترقیسنی کوستریورلر
کبت کیده بو یا اعمال واستعمالنه مخصوص آلتلر
دخی بولنه‌رق انسانلرك تزین ایچون وجودلرینی
تلوین ایلدکلری اکلاشیلیور . هله برطاقم
کردنلکلر بیله‌زکار فلانلر بولنیورکه‌بونلر دخی
انسانك تزینه میل وانهما کی یك طبیعی اولدیغنی
حکم ایتدیرییورلر . قوماندانلره مخصوص
اشارت دکنکلری ایسه آرتق بشریتك برجمعیت
مدنیه صورتنی آلدیغنه دلالت ایدییور . هله
بو ایلك آدملر نزدنده صنایع نفیسه ذوقنك‌ده
تولدی زیاده‌سیله اهمیته شایاندر . فیل‌دیشندن
وکمیکدن لوحه‌لر اوزرینه قبا صبا چیزدکلری
رسملر بزه ؤاصل‌اولمشلردر . کندی‌معاصرلری
اولان‌حیواناتك‌هیاکل مجسمه‌سنی‌بیله‌یاپمشلردر .
ظرافتدن خالی اولمیان بو آثار قبل‌التاریخیه‌ده
محمودی فیللر ورەن کییکلری‌محار باتی رسملری
کورلمکده‌در . بو یولده بررسم بولنمشدرکه بر
انسانك بر بالغی حربه ایله اوردیغنی کوستررر .
دیکر بریسی دخی برصید وشکار ارائه ایدوب

انلرچیلاق وبرر جرید ایله مسلحدرلر .
ستعمالی وخیالاتنك ترسیمی امرنده
نات انسان فریددر . مخلوقات بحریه
ن عبارت اولان یرلرده طاشدن معمول
دخی ظهور ایدییور . بونلر برنج دور
، اولوب بونسکله برابرشورالرنده بورا
ش ایله یانقلق آثاری کوستر ییورلر .
کثر یا دکز قییلرنده بولنیورلر ایسه‌ده
احلدن اللی میل اوزاقلرده‌ده بولنیورلر .
کوستر ییورکه بونلر ثدییهٔ جسیمه‌دن عد
حیواناتدن مقدم اولوب فقط خانکی اولان
ثدیه‌لردن مؤخردرلر . مع هذا بونلر
وز بیك سنه‌لکه قدر قدم ادعا اولنیور .
رده یر آلتنده طاشدن وآغاجدن
اوزرینه بنا ایدیلوب آغاج طاللریله
ن برطاقم مساکن بشریه بولندی‌که
بنالرطاش دورنده باشلانوب برنج دورینه
دوام ایلمشلردر برنج دورنده انسانك
ایله دخی اشتغالنه دلالت ایدن آثارچوغا

لقـدهدر . یربوزنده مدنیت بشریه‌نك کچو
ادوار یکدیکرینـه دفعةً منتقـل اولی و
ظن ایدلامملیدر. الیوم آمریقانك اقوام وح
کندی طاش دورلرندن هنوز چیقمقده‌در
چـوق یرلرد. بونلرك چاقماق طاشـندن
تمرنلی اوقلرقوللاندقلری کورلمشدر. هنوز
کوندرکه مدنی انسانلر بونلره تیموری اسلحهٔ
وآتی طانتدیرمشلردر. هرحالده علومك
انسانلرك یر یوزنده برچوق یوز بیکلرجه
دنبری متعیش اولدیغنی اثبـات ایدییور.
ایتملیدرکه کشـفیاتك بودرجـه‌سی هنوز
وبالنسبه کوچك برقطعـهٔ ارضیه اوزرنده
اولمشدر. نوع بشرك برنجی مسـکنی عد
لایق اولان یرلرده هنوز کشفیات میسر
مشدر. ایشته کوریبورزکه توراتك خبرو
التی بیك سنه‌دن بك چوق اوزاقلره قدر
ایلدك . بوزلرك اوروپایه سوك هجومی ا
ایکی یوز اللی بیك سنه‌دن آز برزمان تعیین
مشکل اولوب انسانك ظهوری ایسه بوا‌سا

ر فقط يالكز اوكيفيت عجيبه قارشوسنده
ر برده غايت آغر ومتتابع و دائمى بر
ساط يولنده برحال حيوانيت مقابلنده
ورز. كورونيوركه ابتداده انسانك
كلات وموانع وسفالت ايله‌در. بوايسه
ابتداده نوع بشر ايچون حكم ايلد.
عوديت ايله توفيق قبول ايده‌مز. هله
ع بشرك حيات جاويد ايله مسعوداً
يچون ياراتلديغنى حكم ايلدكدن صكره
يه سببيله اومكمليتدن بو سفالته نقل
ولمسى هيچ‌ده اكلاشيله‌بيله‌جك شيلردن

شفيات هيئه‌نك ميدانه قويديغى
كنيسا اربابنك اقوالنه موافق‌دوشما
سببيله كندى عليهلرينه توجه ايدن
دفع ايچون ذكراولنان كشفيات
اربابنى استيصاله قدر واردقلرى
ينه عينى نتايج تكذيبيه‌يى كوسترن

کشفیات ژه ئولوژیه آرتق کنیسا
کیف مایشاء اجرای احکام ایده میه
ازمنهٔ حاضره یه تصادفندن ناشی
او فلاکتلردن مصون قالدقلرینی پر
درایه ر اشبو یدنجی بابه خاتمه اتخاذ
باب مذکوری قاپایور. بوندن صکره
مبحثك عمومیتی حقنده حکمت اس
نقطهٔ نظرندن سویلنه جك سوزلری سو
نوبتی بزه کلیور. ایمدی دییورزکه
— بابك ابتداسندن انتهاسنـ
خلقت عالم وانتشار بنی آدمك کرك
وکیفیتی وکرك زمان ومدتی حقنده در
توراتلره اسناد ایلدکلری اخبارك
بر یسی طوغریدن طوغری یه وه
دکل آ طولا یسندن واشارةً اولسون

موجود اولمدقلرینی یوقاروده هر
علاوةً درمیان ایلمش ایدك. بو
ضك یانکز التی بیك سنه‌دنبری
یتی وبهری یکرمی دردرساعتدن
ی ظرفنده مخلوقیتی وطوفانك عمو-
ولی سفینه‌دن بشقه‌بتونذی روحلرك
نی و قلهٔ بابل انشاسی مناسبتیله
شرك تغیری وایلك لسان بشرکبی
اولوب بونلرك هیچ بریسی قرأنده
وشویله طورسون بوروایاته ایللك
ات ایدن قرأن کریم ایدوکنی یرلی
یان ایتدیکمزکبی کرك ارضك وکرك
سائره‌نك قطبلرنده‌کی باصقلقلره
یه دائرقاسینی ونوتونکبی هیئیونك
قرأن کریمه مغایراولمیوب بالعکس

موافق اولدیغنی بیلدیرمش ایدك.
الارض علماسنك تشكلات ارضیه‌در
مزك خلقتنده‌كی اسكیلكی استدلال
ایسه حكمت قرأنیه‌جه عادتاً امور
عداولنه‌جق درجه‌لرده ساده اولو
ریوزینك وكرك یرالتنك محتویات
وتحقیقه منسوبلرینی مأمور ایلیا
كریمك حقایق مذكوره‌یه وجوه
دخی اخطار ایتمش ایدك. بوراده بز
مدار اشتغال یالكز برنقطه قالمقده
دخی قرأن كریمده «كن فیكون
شریفنده‌كی فاء تعقیبیه‌دن بعض
كرامك امر خلقت «كن» ارادهٔ
تعقیباً وقوع بولدیغنه ذاهب اولمش
قضیه‌سیدر. بوقضیه حقنده علمای

برمناظرهٔ جديه وقوعه كلمشدر.
ا رايه‌رك دخى ديمش اولديغى وجهله
ـتون ملتلرك بالجمله طبيعيون حكماسى
بالاتفاق قبول وعلوم طبيعيه‌يه اساس
يدلمش اولان « تكامل » قاعدهٔ قويه‌
كماى اسلام طرفندن وضع ايدلمش
ه اولوب بو قاعده اول باول امر
ه تدريجى اقتضا ايتديره‌جكى كبى
ات الهيه‌دن بعضلرينك ديكر بعضلرينى
سبب اولدقلرى قاعده‌سنى قبوله دخى
مجبوريت ايلمكده‌دركه ايشته‌درايه‌رك
ـباب ثانيه » ديديكى وكنيسا اربابنك
وتصديقه تقرب بيله ايده‌مديكنى
ديكى شى دخى بودر. علماى اسلامدن
ـمى بواسباب ثانيه وتدريج خلقت

مسـئله‌سنی « کن فیکون » قول شر
معنای ظاهر یسـیله توفیق ایده‌مد
بین المفسرین مناظره دخی ایشته بو
آچلمشدر. دیمك اولیورکه او منا
نتیجه‌سنی کورمك بزم ایچون بو
مهمه و دقیقه حقنده محتاج اولدیغمز
حاصل ایتمه‌نك مدار یکانه‌سـیدر.
محترمز موسی کاظم افندی حضرتلر
مسئله‌یی بوندن اوچ سنه قدر مقدم
شریفهٔ بقره‌نك ۱۱۷ نجی آیت کری
تفسیری اثناسنده شرح وایضاح بیو
واوزمان بودرس دفاتر مخصوصه‌سنه
قید ایدلمش بولندیغنـدن بوراده او
اصل مسئله‌یه عائد اولان قسمنی نقل
حقیقت مطلوبه‌یه وصولی تأمین ایده

ت كريمهٔ مذكوره نك متن شريفى
بديع السموات والارض فاذا قضى امراً
ما يقول له كن فيكون » در. هر مسئله‌ده
لديغى كبى بو مسئله‌ده دخى مفسر حكيم الك
لروده بولنديغى حالده سائر شهرهٔ مفسرين
مى منازعهٔ واقعه‌لرينى بو آيت كريمه
زرنده يوروتمشلردركه سائر آيات قرآنيه‌ده
لنان « كن فيكون » لرك تفسيرلرى دخى
ندن عبارت اولمق طبيعيدر.
ايمدى آيت مذكوره حقنده برچوق
سائل ترتيب اولنه‌رق آنلرك اوچنجيسى
كذر كن فيكونك حكم شريفنى تفسيره
ئددر. علمادن برقسمى بوقول شريفى
قيقتى اوزرينه حمل ايدوب حق تعالى
ضرتلرينك برشيئى ايجادوتكوين ايتمسى

بالکز «کن» خطابنه متوقف بولدیغ
ذاهب اولمشلر ایسه‌ده جمهور علمانك رأ
تحریراً فاضل رازی دیمشدرکه: بوذها
وجوه عدیده ایله فاسددر. اولا «کن
کلمه‌سی اعراض سیاله‌دن اولمسی ولفظ
معناً امر مستقبله دخولی واجب اولا
«اذا» یرنده بولنمسی جهتیله بدیهیدرکه
شریفهٔ مذکوره قدیم اولمیوب حادثد
حادث اولان برشی ایسه تکوین حواد
موقوف علیه اوله‌مز. چونکه بو کلمه حاد
اولدیغی حالده هر حادث حین حدوثنده ماد
بوکا متوقفدر بو دخی حوادثدن بولندی
جهتله دیکر بر «کن» کلمه‌سنه توقف ایتم
لازم کاور. ایمدی ایکنجی «کن» د
حادث اولدیغندن بر اوچنجی یه واوده

دردنجی‌یه وهلم جرا ایلرویه کیدر ایسه
تسلسل وکیرویه دونرایسه دور لازم کلورکه
بونلرك ایکیسی‌ده باطلدر. ایمدی حوادثدن
بولنان «کن» کلمه‌سنك تکوین مخلوقاته
واسطه اوله‌میه‌جغی ثابت اولور. ثانیاحق
تعالانك بر مخلوقنه «کن» دیه خطاب
ایتمسی یا اومخلوقك حال عدمنده و یاخود
حال وجودنده ممکن‌اوله‌بیلور. احتمال‌اوله
کوره ذاتاً وار اولان برشیئه وار اولمسنی
امرایتمش‌اوله‌جغندن حاصلی تحصیل لازم
کلوب باطلدر. احتمال ثانی‌یه کوره هنوز
یاراتلمامش اولان بر شیئی مخاطب اتخاذ
ایلمش بولنمسی لازم کلوب بوده سفهدرکه
اول حکیم بی‌مدانینك بوندن منزهیتی بی
اشتباهدر. ثالثاً برشیئك یاپلمسی‌ده یاپلما-

مسی ده ارادهٔ سبحانیه یه نسبة مساوی
اولدیغی مسلمدر. یعنی حق تعالی حضرتلری
برشیئی دیلرایسه یاپار. دیلرایسه یاپمز
بوحالده جناب حق «کن» کلمه سنی استعمال
ایتمکسزین برشیئی ایجاد وتکوینه یامقتدر
اولور یا اولمز. اکر مقتدر اولور ایسه
تکوینک «کن» خطابنه متوقف ومنوط
اولمدیغی ثابت اولور. اکرمقتدر اولمز
ایسه جناب حقک عجزی لازم کلورکه
بونک دخی قطعیاً بطلانی مسلم ارباب ایماندر.
زیرا بوتقدیرجه ارادهٔ سبحانیه یه قارشو
فعل وترك فعلك مساواتنده معنی قالمز.
رابعاً اکر بوکلمه نك امرتکوینده تأثیری
اولسه ایدی بزه نسبتله دخی بوتأثیرك بر
قسمی مشاهده اولنورایدی. آنجق بالضروره

رزكه برشيئى يابمق ايستديكمز حالده
ولمه‌يى بيك كره تكلم ايتسه‌ك قطعياً
ى اوله‌مز. خامسا بولفظ كاف ونوندن
كبدر. ايمدى ديرزكه تكوينده تأثيرى
اق لازم كلن شى يا بوحرفلرك ايكيسى
عيدر ياخود يالكز بريسيدر. احتمال
باطلدر. چونكه ايكيسى مجموعنك
ن واحدده موجوديتى محتمل اوله‌مزكه
ر دخى بونده بولنه‌بيلسون. شونك
ونكه حرف اول تكلم اولنديغى آنده
رف ثانى هنوز موجود اولمديغى كبى حرف
تكلم اوئنديغى زمان دخى حرف اول
موجوديتدن ساقطدر. ايكيسندن بريسى ده
ثر اوله‌مز. زيرا فرضمز آنجق مجموعنك
ثر اولمسنده‌در. جزؤ ايسه بديهيدركه

كلك عينى دكلدر. ايشته شو وجوه مذكو
ايله «كن» كلمه‌سنك تكوين مخلوقاته وا
اوله‌میه‌جغى ثابت اولديغنـدن ائمۀ اصو
ديندن ابو منصور ماتريدى وا كا تابع اولا
محققين علمـا «كن فيكون» قول شريفن
ظـاهرندن صرف ايدرك تكوين مخلوقا
خصوصنده سرعت ايجاددن مجاز قيلمشل
دركه تقرير مجاز دخى شويله‌در: امر وامر
امتثال ومأمور بهك احواللرينك بر برينه
تلاحق وتقارنندن برهيئت اخذ اولنوب
حفظ اولندقدن صكره قدرت وتأثير ومخلو
قلك احواللرينك دخى برى برينه تقارن
وتلاحقندن برهيئت اخذ اولندى. هيئت
ثانيه هيئت اولايه سرعتده تشبيه اولنوب
آنك جنسى اولمسى ادعا اولنـدى. بعده

شبيه والادعا هيئت اولايه موضوع
لان الفاظ هيئت ثانيه ده استعمال اولنوب
تعارهٔ تبعيهٔ تمثيليه اولدی. يعنی طرف
يدن صدورايدن امرشريف مأموربهه
الك سرعتنی اقتضا ايتديكی كبی خلق
يجادی مراد اولنان شيئه دخی قدرت
مدانيه نك سريعاً تأثيری اولمغله تأثير
رت امره تشبيه اولنوب امره موضوع
لان صيغهٔ تأثيرقدرتده استعمال اولنمشدر.
اً عليه « كن فيكون » قول شريفنك
ناسی « الله برشيئك وارلغنی مراد ايتدكده
كاقدرت الٓهيه سنی تعلق ايتديروب بلامهلة
شی واراولور » ديمكدر.

بورايه قدر نقل ايتديكمز ايضاحات
سيريه كوستريبورکه امرتكوين حق تعالانك

بالآخره يورولوب يدنجى كونى استرا
احتياجنى موجب اوله جق صورتده بال
چالشمسيله وجوده كلمش اولمديغى كبى يالـ
بر «كن» امريله دخى وجوده كلمامش
بوامردن مقصود آنجق امر تكوينك ار
الٓهيه ايله وقوعبولمش اولديغنى كوسترمكد
بو ايسه شمديكى ماديون حكمانك بر
اولان مسلككلرينى رد ايچون بزى ارشادد
زيرا آنلر امر تكوينك بر مريدك اراده
وقوعه كلميوب تصادفى اوله رق وقوع
كلديكى دعواى هذيان مآلنده بولنورل
ديكر آيات كريمه ايسه امر تدريجى صراح
كوستررلر . مثلا نطفهٔ آدم نيجه مرزو
خلاصه سى اوله رق حصوله كلوب ده ر
نسايه وصولدن صكره مضغه وعلقه وعظا

لحوم دورلرینی کچدیکی آیات عدیده ایله
سریح بیوریلوب « وآتیناه من کل شیٔ
ببا » آیت کریمه‌سنده اشارت بیورلدیغی
جهله هرشیئه برسبب اتیانی دخی امر
وینده کی ترتیب وتدریجی مرتبهٔ بداهته
صال ایلر. بوحالده محتاج ایضاح یالکز
نقطه قالورکه اودخی ارادهٔ الٰهیه‌نك
رفصدوریله امر تکوینك وقوعی آره -
نده‌کی سرعتدر. اصل مطلوب دخی بودر.
یرا درایه‌ر اومباحث دورا دوری اصل
نقطه اوزرینه بنا ایلمشدر. دها وقتیله
کمت اسلامیه اربابی بونقطه‌یی‌ده نظر
قتامدن اوزاق طوتمامشلردر. ایشته ینه
لاده‌کی تفسیری متعاقباً جناب رازینك
مسئله حقنده جمع ایلدیکی اقوال علمای

اسلامی استادمز دفتر درسه بر وجه آ
قید ایتدیرمشلردر :

فلاسفه طرفندن « مکوناتك حصو
بالتدریج اولدیغی فناً ثابتدر. حال بوکه
آیت کریمه بوثبوتك خلافنی کوستر یبور
بوصورتده حکم آیتك واقعه مطابق اولم
مسی لازم کلیور » دیه بر اعتراض ایرا
اولنور ایسه بوکا ایکی وجهله جواب
ویریلور. برنجی وجه شودرکه : حق تعالی
بوقول شریف ایله و بونك امثالیله بتور
کائناتك بر آنده حادث اولدیغنی اخبار
بیورمیور. بلکه اشیادن برشیئی آن واحدده
خلق وایجاد ایتمك ایسترایسه بوقول شریف
ایله درحال ایجاده مقتدر اولدیغنی کوستر.
بیورکه « انما امره اذا اراد شیئاً ان یقول له

فيكون» قول شريفى دخى بونى موضحدر.
ك واقعه مطابق اولديغى ايسه عيناً
هده اولنمقده‌در. چونكه صانع تعالانك
شيئى برسببه ربط ايلديكى بالاده اتيان
وان «وآتيناه من كل شيءٍ سببا» دن
دا حكمت اسلاميه اربابى نظرنده دها
اشارات ايله اوقدر قوتلى اوله‌رق
ق ايلمشدركه «اذا اراد الله شيئاً هيأ اسبابه»
مى بتون اهل اسلام نظرنده بردستور
ى حكمى آلمشدر. مع هذا قدرت الٓهيه
سبابى خلقه مجبوريتدن منزهيت درجه‌
ده وارمقده‌در. يعنى حق تعالانك هر
ى برسببه ربط ايتمسى قطعياً واجباتدن
يوب بو ربط قضيه‌سى علماى اسلام
نده عادياتدن عد اولنمشدر. «عاديات»

دیدیکمزشی « عادت » دیمك اولوب « سنت
دخی بو حکمده‌در. اما بو عادت وسن
الٰهیه اوقدر محکمدرکه بو محکمیت دخ
« ولن تجد لسنة الله تبدیلا » قول شریفند
کلور . نتیجهٔ مرام طبیعیون حکمان
الوهیتنه قدر قائل اولدقلری قانون طبیع
ایشته بو آیات کریمه‌ده کوردیکمز سن
الٰهیه اولوب آنده تبدل اصلا کوریلمز
مع هذا حق سبحانه و تعالی حضرتلری
سنت الٰهیه‌سنه اتباع مجبوریتندن دخی منز
اولوب کمال قدرت الٰهیه‌سیله برشیئك ایجادین
مراد ایلرایسه آنك تکوننی امر ایدر و او
شی دخی تکون ایلراولدیغنی نظر حکمتمزه
بو آیت کریمه ایله سوق بیورمشدر. فلا
سفه‌یه ویریله‌جك جوابك ایکنجیسی

ودركه : تسليم ايده‌لم كه حق‌تعالى بو
ل شريفده هرمكونك كتم عدمدن بلا
هلة صحراى وجوده اخراج ايديله‌جكنى
بر ويرييور. بوخبرك مكوناتك تدريجى
لمسنه منافات ومخالفتى يوقدر. زيرا مسلم
باب عقولدركه برشيئك حصولى استعداد
ليه واوسطيه‌سنه نسبتله تدريجى ايسه‌ده
ستعداد اخيره‌سنه نسبتله دفعيدر. مثلا
طفه‌نك صورت انسانيه‌يه تحولى بيكلرجه
ستعدادك توارد وتعاقبنه وابسته بولند.
فندن توارد استعداد حسبيله نطفه‌نك
نسان اولمسى تدريجيدر. فقط استعداد
خيرك حصولندن اول اومادهٔ انسانيه
انسان » نامنى آله‌ميوب بلكه بونامى آليشى
ك صكره‌كى استعدادك حصولنى متعاقبدر.

بواسطه‌داد اخیرایسه زمان واحدده‌حا
اولدیغندن انسانك دخی زمان واحد
حصوله کلمش اوله‌جغی درکاردر. بونقط
نظردن آیت کریمه‌نك معناسی « الله
شیئك حصولنی مراد ایدوب وجودینه
سبب اولان استعداد اخیری دخی احسان
بیورر ایسه اوشی درعقب وجود بولور
دیمکدر. یوقسه « برشیئك وجود بولمغ
استعدادی حاصل اولمقسزین الله آنك
وجودینی مراد ایدر واوشی‌دخی موجود
اولور » دیمك دکلدر. کرچه اعتقادمزجه
الله بلاسبب هرشیئی ایجاده قدرمقتدردر.
فقط بوعالم « عالم اسباب » اولوب صانع
تعالی حضرتلری هرشیئك وجودینی بر
سببه ربط ایلمکی کندیسنه سنت ایلمش

لديغندن و سنت الهیه‌ده تبدل کورمك
كن اوله‌میه‌جغنـدن بديهى و آشـكاردركه
أن كريمده برشيئك دفعى اوله‌رق حصو-
ه دلالت ايدن الفاظ شريفه اسـتعدادك
خى حصوليله مقيددر.

ايشته علماى اسلام رحمهم الله إفند-
رمز حضراتى بومسـئلهٔ دقيقه ونازكه‌يى
وجهله حل بيورمشلردر. كتاب الهينك
حكامى ظاهرده دخى واقعه مطابق اولمق
صـول دينمزجـه ضرور ياتدندر. احكام
كتاب اللهى اصل تفسيره ياردیم ايده‌جك
نى دخى حقـايق ظاهره دكليـدر؟ علوم
طبيعيه‌نك تأييديله اليوم نظرلرمزده بداهت
كسب ايديورکه كل يوم حتى كل سـاعة
مجدد اوزره دوام ايلمكده بولنان خلقت

وتكوين على العموم قاعدهٔ تدريجه تابعدر
مواليد حيوانيه ونباتيه‌دن هيچ بريسى
آن واحدده تكوين بيورلميورلر. مع هذا
برمؤمن مسلمه « حق تعالى بونلرى آن
واحدده تكوينه مقتدر دكلميدر؟ » سؤالى
ايراد ايديله‌جك اولسه « بلى مقتدردر »
جوابنى ويرر. اوت مقتدردر اما تدريج
اوزره تكوينى سنت اتخاذ ايلمشدر. كذلك
ميدان بداهتده كوريليوركه هرنه‌شى خلق
وتكوين اولنور ايسه اكا تخصيص اولنان
اسباب توسطيله خلق اولنيور. حيوانات
بربريله تقرب ايتمينجه توليد ايده‌ميورلر.
نباتات زرع ويا غرس ايدلمينجه ميوه
ويره‌ميورلر. كذلك برمؤمنه صورلسه‌كه
« حق تعالى بونلرى بلاسبب ولا وسيله

.انه‌مزمی؟» جواب ویررکه « بلی بلاسبب
.. یاراتمغه مقتدردر. فقط سنت الهیه‌سی
. سباب و وسائل ایله یاراتمق جهتنده
.جلیدر»

ایمدی دستور حکمت اسلامیه بوندن
رت اولدقدن صکره درایه‌ر سائربالجمله
کما ایله برابر دنیا ومافیهانك اسکیلکنی
قدر چوغالتورلر ایسه چوغالتسونلر
اشیادن بعضلرینك دیکربعضلرینه وسیلهٔ
کون اولدقلری بحثنی نه‌قدرتوسیع ایدرلر
سه‌ایتسونلراهل‌اسلامك بونلردن برکونه
ندیشه‌سی اولمق شویله طورسون نظر
حکمتلرنده قدرت الهیه‌یی کندی اذعان
یده‌بیلدکلری درجه‌نك پك چوق فوقنده
یولتمش اوله‌جغی ایچون ایمانلرینی تقویه

وحق تعالایه اولان محبتلرینی تزییده خدمت
ایده جکنی مع التشکر بیان ایله نزد خجی شو
باب سابعه خاتمه چکرز .

—•⊱❦⊰•—

⟪ سکزنجی باب ⟫

—

(حقیقت کبرا حقنده نزاع)

درایه‌ر اشبو سکزنجی بابلک محتویاتنی
بروجه آتی خلاصه ایدییور :

انسانك کندی کندیسنه واصل حقیقت
اولمسی ایچون هیچ بر واسطه‌یه مالك اولمدیغنی
حکمت عتیقه‌نك اعلان ایتمسی — ایلك خرستیانلر
میاننده اعتقادجه تباین وتخالفك شدتلنمسی —
قونسیللر قراریله بو تخالفه چاره بولنمق ایچون
ایدیلن مساعینك ثمره‌سز قالمسی — بومسئله‌ده
کرامات ایله برده « اوردالی » دنیلن اِتّهر بهٔ

غربيه‌نك برهان اتخاذ اولنمسی — پاپالق مقامنا
اصول اعتراف ایله برده انکیزیسیونه مراجعه
— افکار وعقاید متخالفه‌نك قلع وقمعی ایچون
اعتسافات مدهشه ایقاع ایلمسی — ژوستینیه‌نك
پاندقتلرینك کشفنده‌کی تأثیرات وبراهین‌مسئله‌سی
اوزرینه حقوق کنیسائیه‌نك توسع وتزایدی —
براهینك دها زیاده فنی اولمغه باشلامسی —
پروتستانلغك افکار شخصیه حقوقنی ادعا ایتمسی
— حقیقت کبرانك آنجق کنیسای دینده اولدیغی
قاتولیك مذهبنك اعلان ایلمسی — اندقس قو
میسیوننك تشکیلیله تعاطیٔ معلومات وسائطی
تقصیروسنت بارته‌له‌می کبی تدابیرایله تباین وتخالف
افکاری ازاله‌یه غیرت ایلمسی — اسفار خمسهٔ
توراتیه‌نك حقیقت عظما عداولنمسی امرنده درجهٔ
صحتنك پروتستانلرنزدنده تدقیقی — بوکتابلرك
ساخته‌لکنی اثبات ایده‌جك استعدادلری —
فنون نظرنده حقیقت کبرانك طبیعیاتدن بشقه بر
طرفده کوریله‌میه‌جکی — پروتستانلرجه حقیقت
کبرانك کتب مقدسه‌ده و قاتولیکلرجه پاپانك
لایخطیلکی ایچنده موجودیتی .

درایەر مندرجات مذکورەیی بسط
رك دییورکه :
— حقیقت نەدر؟ تاریخك اك عظمتلی بر
نەسندە روما حاکملرندن بریسنك آغزندن
ه موجب مراق برسؤال صادراولمش ایدی.
ماکمك حضورندە قائم اولان الٓهی برذات بو
اله جواب ویرمدی. مکرکه آنك بوسکوتی
سؤالك جوابی عد اولنەبیلسون.
اخطار ایدەلم که :
— درایەرك « الٓهی ذات » دیدیکی
ضرت عیسی علی نبینا وعلیه السلامدر.
نارت ایلدیکی محاکمه دخی اول نبی ذیشانك
مداسی اولان یهود طرفندن کوستریلن
وم ومجبوریت اوزرینه قدس شریفدەکی
وما حاکمی حضورندە سبق ایلمش اولان
محاکمهٔ مشهورەدر. درایەر سوزندە دوام
یدییور. دییورکه :

— بو سؤالك بووجهله بيهوده يره ا
ايدلمش اولسى شوعما كه‌ده ايلك دفعه او
وقوعه كلديكى كبى بووقوع صوك دفعه‌كى و
ده دكلدر. حال بوكه بو سؤاله شمدى يه
هنوز هيچ بركيمسه جواب ويرمامشدر. يونا
قديمده علومك مبادئ انتشارنده ديانت قد
مليه كونشك ظهورينه مقابل زائل اولان سي
كبى زائل اولمغه باشلاديغى وقت اوممكتك دين
وملاحظه‌كار اولان آدملرى دوچار يأس وف
اولمشلر ايدى. آناقساغور بر وجع درون ا
« هيچ برشى بيلميورز. هيچ برشيئى بيله
احتمالمز يوقدر. كرچك اوله‌رق هيچ بر
يوقدر. حواسمز بزى آلداتيورلر. عقل وذكا
ضعيف وعمرمز قصيردر » ديه باغيريور ايدى
قسه‌نوفان ايسه بزه اوكرتيوركه انسان سو
سويلديكى زمان طوغرى يى سويليوب سويله‌مديكن
بيلمك قطعياً محالدر. پارمنيد بيان ايديبوركه
حقيقت قطعيه‌يه وصول ايچون انسانه كندى
خلقتى مانعدر. آمپه‌دوقل تأمين ايدييوركه حقيقـ

ـه شيئی اولچمك ايچون الده هيچ برميزان
يغندن مسائل حكمتدن هيچ بريسی صورت
ـه ده اعتماده شايان كوريله مز. دهموقريت
ـ ديوركه حقيقته مالك اولسه‌ق بيله اوحقيقته
لدانه مالك اوله‌ميز. پيرون هرمسئله حقنده‌كی
لرمزی تعطيل وتعويق لزومندن بحث ايدر
، آنك شاكردانی ديرلر ايدی كه «بز هيچ
حكمی تصديق ايتميز» اوت حتی هيچ برحكمی
ـديق ايتميه‌جكمزدن عبارت بولنان بوحكمی
تصديق ايتميز. ئه‌پيكور كندی شاكردانه
ـه ايديبورايدی كه حقيقت دنيلن شی عقل ايله
ن اولنه‌مز. آرسه‌زيلاس فكروذكا طريقيله
كلن معلوماتی ده حواس واسطه‌سيله اكتساب
ـان معلوماتی ده رد و انكار ايده‌رك علناً
راف ايديبور ايدی كه كنديسی هيچ برشی
يور وحتی كندی جهل خصوصيسنی دخی
يور. يونان فيلسوفلرينك واردقلری نتيجهٔ
ميه شو ايدی كه حواسك مشاهداتنده بيله
اقض وتخالف بولنديغنه كوره طوغری يی

یا کلشدن تفریقه چالیشمقدن بیله واز کچملید
عقل بشرك نقصانی اودرجه لرده‌در که حقیقه
فلسفیه دنیلن شی اصلا یوقدر.
اخطار ایدرزکه :
— مسالك حکمتدن بریسی د
لا ادریه مسلکی‌اولوب درایه‌رك اسامیس
ایراد ایده‌رك خلاصهٔ گفتارلرینی
و یردیکی فلاسفه بوسوزلر ایله هپ
لا ادریلك خلاصهٔ حکمتنی کوسترمش
اولیورلر. واقعابوحکمته برصورت قطعیه‌د
اعتراض اولنه‌مز. اما آنلرك بوحکمت
عمومیت و قطعیت و یرملری ده تصدیق
ایدیله‌مز. امام غزالی رحمة الله علیه حضر
تلرینك « المنقذمن الضلال » نام‌اثر نفیسلر
نده انسانك حقیقت قطعیه‌یه وصولدن
عجزینه واحساسك انسانی تغلیطنه وسائره‌یه

ا يك كوزل محاكات سرد اولنمشدر.
نى وسعيد افندى برادرلرمز بو اثرى
دا نمزه ترجمه يه ده همت بيورمشلردر.
حالده حقيقت قطعيه يه وصول انسان
ان ممكن اولميوب نوع بشرك جهل
سنى ازاله يه احتمال يوقدر ديه تتبعدن
لدن بالكليه چكيله جك دكلز آ؟ انسانك
ن هر شيئى بيلورم » ديمسى نصل يا كلش
ه « بن هيچ برشى بيلمم » ديمسى ده
قدر يا كلشدر. زيرا هيچ برشى بيلمد
نى بيليور ايسه ايشته بودخى برعلمدر.
نى آنى ده بيلميور ايسه هيچ برشى بيلمديكنى
لدامسى مجهولى اولان شى اوزرينه حكم
رمك ديمك اولوب بوده باطلدر. هله
ويولده كى سوزلر منطقك صرف مغالطه

و سفسطه قسمنه آیردیغی شیلردرکه بو
اوزرینه برحکم قطعی بناسنده جد
مطلوبه بولنه‌مز. انسان بیله‌بیلدیکی شیلر
اقتداری درجه‌سنده بیلور بیله‌مدیکی شیلر
دخی عجزی درجه‌سنده بیله‌مز. اما بوند
نه قطعیاً عالم ونه‌ده قطعیاً جاهل اولمسی
اولنه‌مز. هر مسئله‌ده اولدیغی کبی بو مسئله
دخی هم افراط هم تفریط مردود اولو
هر امورده اولدیغی کبی بو امرده دخی
وحقیقت وسطه‌در. شوراجقده
اخطاری سرد و ایراده حقیقةً لزو
واردر. زیرا درایه‌ر یوقاروکی فقره
تخمنی اکدیکی مغالطاته ایلرویه طوغری
طال بوداق صالدیره‌جقدر. شمدیدن متیقظ
اولملی که ایلروده غفلتدن توقی یه حاضرلا

ن بولنملى. ينه سوزده درايه‌ر دوام
يور. ديورکه :

— اينانه بيلمك محتملدرکه بتون شبهاتى
اله بتون السنهٔ اعتراضى صوصديره‌بيلمك
ن‌طوغريدن‌طوغرى‌يه طرف التهيدن‌اظهار
ه‌جق حقيقت درجهٔ كافيه‌ده وضوح وقوتى
زاوله‌بيلسون. فقط ديكرلرندن دها آز بدبين
انديش‌اولان برفيلسوف يونانى برخصوصيت
ايله شونى نظردقته عرض ايلمش‌ايدى‌كه :
ايكيسى طرف التهيدن وقوع بولمش بيانات
رينه تأسس ايلمش اولمق‌اعتقادنده بولنلان
وط كندى آره‌لرنده برى برينه مخالف‌ومغاير
لان ايكى دينك برآره‌ده بولنمسى هيچ اولمز
ـه اثبات ايدركه نه بريسى كرچكدر نه‌ده
كرى . حال بوكه كوزه كوريلن ماديانه دائر
مائلده انسانك النده بو واسطهٔ تصديق دخى
در. حضرت عيسانك بعثتندن مقدم اوچ
ر ظرفنده مسالك فلاسفه‌نك حال وشانى بر
ينه قارشو مخالفت ومخاصمه‌دن عبارت اولديغى

كي حضرت عيسانك بعثتندن صكره دخى
عصرمدت دين دنيلن شيئك مذاهبي آره‌سن
حال‌وشان دخى بربرينه قارشو مخالفت‌ومخاصه
عبارت ايدى. پوواتيه دسپوطى سنت‌هيللر
اذنيق قونسيلنك انعقادى زماننه طوغرى
وقتده شومشهور سوزى ينه بونقطهٔ نظر
سويليوب ديمش ايدى‌كه : « انسانلر بيننده او
« ظنون وافكارده‌كى مخالفتك عينى ايمانه مت
« خصوصاتده دخى بولنمسى شايان اسف اوله
« قدرتهلكه‌يى دخى موجب بركيفيتدر. ء
« بشرده‌كى تنوع قدر مذهب اولمسى ي
« اول مقدار منابع خطا وكفر ديمكدر.
« كندى كيفمزجه اعتقادلر وايمانلر تشك
« ايدييورز. واو مواد مهمه‌يى ينه كند
« كيفمزجه شرح وتفصيل ايليورز. دينك اسر
« غيرمرئيه‌سنى تفسيرايچون هرسنه وحتى
« كون يكى اصوللر ايجادايدرك هر ايجادده د
« آندن اولكى ايجادلرمزدن پشيمان اوليورز
« متبدل اولان شيلرى منع ايدوب منع ايتديكـ

يلره لعنتلر اوقويورز . كنـديمزده اولان
قادلر بشقه‌لرينك بزه تلقين ايلدكلرى عقايد
لوب بالآخره آنلرى محكـوم ايدييورز .
ندى عقايدمزى اطرافمزده اولانلره تلقين
دكدن صكره آنلرك ده بالآخره محكوم
له‌جقلرى دركاردر. بو يله بر برمزى كسر
هدم ايدنجه جمله‌مزك خراب ومحواوله‌جغمز
شكاردر.

بز دييورزكه :

— سنت هيللردن نقل ايلديكى شـو
ةٔ معقده اوزرينـه درايه‌ر نصرانيت
سـاسى تاريخنه عطف نظرله برطـاقم
بداته كيريشـه‌جكدر . فقط آندن اول
اده بزم ايچون سويليه‌جك برقاچ سوزلر
ردر. خوش ايلروده توراتلر حقنده كى
يقاتى درايه‌رتفصيله كيرشديكى زماندخى
سوزلرمزى سويليه‌بيلور ايديسـه‌كده

بوراده « طوغريدن طوغرى يه طر
آلهيدن اظهار اولنه‌جق حقيقت.......
و « هر ايكيسى طرف آلهيدن وقوع بولمش
بيانات اوزرينه مؤسس اعتقاد.......
سوزلر يله قالديرمش اولديغى قاعرلر
اوزرينه سويليه‌جكمز شيلرى بوراد
سويله‌مكى ترجيح ايلدك . بزم بوصورتد
ترجمه ايتديكمز سوزلرك فرانسزجه‌سى
évèlation diretcte faite par Dieu.
و eligion révélée اولوب بوندن مقد
بريرده دها بيان وايضاح ايلمش بولنديغمز
وجهله « ره‌وه‌لاسيون » كلمه‌سى كويا « اثر
وحى » و « انزال من عندالله » معنالرنده
مستعمل ايسه‌ده قاتوليكلرك وحتى بالعموم
نصارانك بوكلمه‌دن قصد ايلدكلرى معنى

ن کریمده مقصود اولان ومتکلمین کرام
لرندن بسط و تمهید ایدیلن معنالره
مز. نصارا نزدنده مقصود اولان
ایه کوره رهوهلاسیون سمت سمادن
اره ومادةً سسلر سوزلر امرلر کلمکدن
ود صورت بشره متمثل ملائکه طو.
یدن طوغری یه معاشر نوع بشره
رك امرلر نهیلر اعطا ایلمکدن عبارتدر.
زده تورات ترجمهلری وارایسه قصهٔ
رت ابراهیم وقصهٔ حضرت موسی وقصهٔ
موئل نبی وقصهٔ حضرت داود وسائرهیی
ویکزده باقکز. رهوهلاسیونلر نهیولده
لدیغنه دقت ایدکز. مثلا بر نبینك خدمتنه
ین اولنان برچوجق کیجه یاریسی کندی
سمیله چاغرلدیغنی ایشیتیور. افندیسی

چاغرمش ظنیله آنك اوطهسنه کید
ایسهده افندیسنی اویقوده بولیور.
طرفندن چاغرلدیغی اکلاشیلیور. بو
اوچ دفعه واقع اولدقدن صکره افند
اولان نبی بونك بره‌وه‌لاسیون مقدم
اوله‌جغنی اکلایه‌رق چوجغه تعلیم و
ایلیورکه بر دها چاغریله‌جق اولورایس
«اویاندم ربم امرکزه منتظرم» دیسو
چوجق دخی اویله یاپیور. ایشته ره‌و
سیونلرك بوصورتده اولمسی علومه منتس
اولان فلاسفهٔ عتیقه‌یی‌ده جدیده‌ی
دوچارحیرت ایلیه‌رك بوکبی شیلرك ع
احتمالی دعواسیله قیاملرینه سبب اولمشد
فی‌الواقع بویله طوغریدن طوغری
مداخلات سماویه امورجزؤیه وحسیه

. قاتیله‌رق اوقدر قصص عجیبه‌یه میدان
لمشدرکه بونلری حقایق علمیه‌ایله دکل
حظات منطقیه ایله بیله توفیقـه احتمال
مشدر. رب العالمین اولان حق سبحانه
سالی حضرتلری بنی اسرائیل اساطیری
نده امور جزئیهٔ سیاسیه وبلدیه‌یه قدر
شا ثم حاشا مأمور ومسئول ایمش دیه
ل وتصویره قدر کیدلمشدره وحی ربانی‌یه
صورتده معنی ویریله‌جك اولور ایسـه
یسی دخی وحی اوزرینه مبتنی اولدقلری
لده متخالف ومتباین ومتضاد ومتناقض
انان ایکی دینك ایکیسی ده باطل اوله‌جغی
کم ایلمك بلاشبهه طوغری اولور. لکن
جلیل وحیـه حکمت اسـلامیه نقطهٔ
لرندن باقلدیغی زمان منزل من عنـدالله

اولمق اوزره ایکی دین تصور اولنه مز که
آره لرنده کی تضاد و تباینه نظراً ایکیسنك
بطلانی توهم اولنه بیلسون. دین الٰهی
ابراهیم حنیف اولمق اساسی بونی مس
مدر. « لانفرق بین احد من رسله »
اساس اوزرینه مبنیدر. « مصدقاً لما
یدیهم » رمزی بو رمزدر. « والذین یؤمن
بما انزل الیك وما انزل من قبلك » سر
بوسردر. لکن بو رالری آوروپا و آمریقا
نه رجال دینیه سنه نه ده رجال علمیه سنه
مکشوف اولمدیغندن و آنلرك هر صنفی بش
برجهتی طوتوب کیتمش اولدقلرندن آره
شو منازعه لر مناقشه لر وقوعه کلمشدر
منازعات مذکوره دن حکمت اسلامیه
مصونیتنه دائر بورایه قدر ویردیکمز ایضا

. ایله ذهنلرینی اعداد وتهیئه ایلمش
ن قارئلرمزك اویله اولوراولمز مغالطات
. تغلیط ذهن ایتمیه جکلری بزجه
ر. ایشته سوزی ینه درایه‌ره ترك
رز. براقدیردیغمز یردن دوام ایدرك
رکه :

- سنت هیللرك بوسوزلری سوزدن عبارت
دلره اوعصرلره دائر اولان تاریخ کنیسایی
. یلمش اولانلر ایچون دسپوط مومی الیهك
ماتی شمهٔ مبالغه‌دن عاری کورونور. صدر
ربتده‌کی اخوت وشفقت متقابله طاوسادقدن صکره
لرباشلامشدر. مورخین کنیسا تأمین ایدییور
ه همان ایکنجی عصر نصرانیتده عقل ایله ایمان
وحکمت ایله دین و ظرافت ایله دیندارلق
ننده جنك وجدال باشلامشدر. بونلر آره -
ه‌کی مباحثاتی تسکین وبرحکومت دینیه تأسیس
ه نقیقت کبرا تعیین ایچون برطاقم مجالس عقد

اولنه‌رق بونلر كيت كيده قونسيل صورتنى د
آلمشلردر .

اخطار ايده‌لم كه :

— بشـقه يرلرده دخى خبرويرم
اولديغمز وجهـله « قونسـيل » ديه ا
مجـالس رهابينه اطـلاق اولنوركه ام
نصرانيـه‌جه قرارلاشـديريله‌جق برا
ايچون برچـوق يرلردن دعوت اولنـ
پاپاسـلردن مركب اولور . پارلامنتولر
اولديغى كبى بونلرده دخى ايشه اكثريت آ
ايله قرار ويررلر. فقط هيـچ بر قونسـ
كورلمامشدركه زمانك ايمپراطورى وياخو
پاپاسى طرفندن تصديق ايتديرلملك ايسته‌نيلد
ياكلش برشيئك خطاسنى حكم ايلسون
خرسـتيانلغى نصرانيت صحيحه‌دن آييرو
اليوم درايه‌ركبى بتون ارباب علومك اعترا

ـيفنه دوچار ايليـان مقررات هپ بو
ـنسيلرك ايشيدر. ينه دراپەر سو يليور
ـوركه :

— بومجلسلر بادئ امرده بررهيئت استشاـ
ـدن عبارت ايديلر . فقط دردنجى عصرده
ـستيانلق شرق ايمپراطورلغنك كرسئ حكمرانيسنه
ـر صعود ايتديكى زمان اشبو مجلسلرك نتايج
ـراتى حكومت ايمپراطوريه‌نك آمال سياسيه سيله
ـت بوله‌رق خرستيانلرجه مجبورى القبول برر
ـكم صورتى آلمشلردر. بتون دنيانك كنيسالرى
ـرفندن مبعوث پاپاسلردن متشكل قونسيللر عادتا
ـمديكى پارلامنتولره بكزه‌يوب باخصوص بونلر
ـبراطورلرك امريله اجتماع ايدرلر ايدى. ايمپراـ
ـورلر بالذات بونلره رياستله اختلافاتى برطرف
ـليه‌رك برنوع پاپالق ايدرلرايدى. مورخ موشايم
ـظاردقته وضع ايليوركه جاهل اولانلرى كنيساجه
ـراتب عاليه‌يه وصولدن منع ايتمكه لزوم قالمامش
ـيدى. علوم وفنونك كافه‌سنى زهد وتقوايه مغاير
ـورمكدن عبارت بولنان غيرت مخصوصه كوندن

کونه آرتیور ایدی. مشهور ازنیق قونسیلی قر
معهودی امضا ایدنلرك جهالتلرینی و بطلا
فکرلرینی کوسترهجك احواله نمونه اولمشدر.
اخطار ایدرزکه:

— بوقونسیل حضرت عیسانك حا
ثم حاشا ابن‌الله وعین الله اولدیغی قرار
امضا ایدن قونسیلدر. ینه دراپه‌رسویلیور
دییورکه:

— هرنه‌قدر بوقونسیلك دنیا یوزنده تأثی
نفوذی پك بیوك اولمش ایسه‌ده موشایم تأمی
ایدییورکه بوقونسیلك حقیقةً هانکی محلده ون
وقت اجتماعه دعوت اولندیغی و اوراده تا
اعضا طوپلاندیغی وریاست ایدن دسپوطك اسمی
نه ایدوکی حقنده راویلر اتفاق ایده‌مدیکی کبی مجلس
مذکورك مقرراتی مبین وشایان اعتماد هیچ بر
کاغدهیچ بروثیقه اله کچمامش والیوم الده بویله
براثر موجود بولنمامشدر.

ایضاح ایدرزکه :
— اشبو موشایم لوبه‌ق قصبه‌سنده
۱٦ سنه‌سنده تولد ایدرك ۱۷۵۵ سنه
.. وفاتی وقوع بولمش برفاضل آلماندرکه
ل اختصاصی تئولوژی یعنی علم دیانت
درانیه‌یه موقوف اولوب فقط تاریخ
می یه انتسابی دخی بوندن اشاغی دکلدر.
شهرت شایعه‌سی خرستیانلغك وضع
سیسیله ترقیاتی تاریخنی بحق انتقاد
تندن حصوله کلمشدر. کندیسی پروتستان
لکنه سالك اولوب عهدعتیق و جدیدك
رحی بولنده لاتینجه نه‌قدر اثر یازلمش
سه جمله‌سنی تدقیق ایلدکدن فضله زمانه
رالسنهٔ جدیده اوزره یازیلان کافهٔ کتب
نیه وتاریخیه‌یی دخی کاملاً حدهٔ تدقیقدن

ـ . مشـدر. قاتوليك كليسـاسى كند
بو ـيـ ه موافق اولميان ارباب عر
واذمانى « كنيسانك اعداسى» ديه‌جف ا
رد ايدى ويرمكه آلشمش ايسـه‌ده مور
موشـايم غايت متدين وصاحب عرفان
پروتسـتان اولوب اوچ ربع عصرلق ع
مديدنى هپ حقـايق نصرانيه‌يى تدقيه
حصر ايلمش اولديغندن مومى اليهى نصر
نيتك اعداسندن عد ايتمكه امكان يوقدر
ايمدى بوقدر مهم برمدقق منتقـد ازني
قونسيلنك نه‌زمان ونه‌ده مكان وقوعى وعد
اعضاسى ورئيسنك عنوانى ومقررات قطعي
سى حقنده راويلرك متفق اولمدقلرينى والد
بروثيقهٔ جديه بولنمديغنى اثبات ايدر ايسـ
نصرانيت اخيره‌نك مبنـاسى ديمك اولان

قونسیل مسئله‌سی دخی برشکدن عبارت
. لزمی؟ بو مشکوکیتك ایسه اناجیل موجو-
ـیه وحتی توراتلره قدر وارمقده بولندیغی
مدافعه » نام اثرلرمزده بسط وتمهیـد
یدلمش اولدیغی کبی مسئلهٔ مذکوره‌نك بو
ـهتی بوراده درایه‌ردخی تمهیدایده‌جکدر.
ـوزینك آره‌سی کسلمکسزین دییورکه :

— اوزمان نصرانیت کنیساسنك حالی الیوم
ا ره‌پو بلیق فه‌ده راتیف » یعنی جماهیر متحده
دنبلن صورتی آلمش ایدی. قونسیللرك آرزو
ایلهکلری شیلر اکثریت آرا ایله رأی اولنمق
لازم کلوب بوایسه برچوق انتریقه‌لره خدعه‌لره
میدان آچارایدی. ایمپراطور دائره‌سنه منسوب
اولان قادینلرك نفوذی وسائر اصحاب نفوذك
جبرلری شدتلری هپ کندی تأثیرات مخصوصه‌-
لرینی کوسترر ایدی. اذنیق قونسیلنك کندی
ایشلرینه باشلامسنی متعاقباً بی‌طرف بولنان هرکس

نزدنده مرتبهٔ بداهته وارمش ایدی که خصوصات
دينيه ده حقيقت كبرايى بو مجلس بوله ميه جقدر.
زيرا اعضانك اكثريتى يالكز كنديلرينى ممتاز
كوره رك اقليت طرفنك هيچ برحقى صلاحيتى
اوله ميه جغى عزم جبارانه سنده بولنيور ايدى .
وجودى اولميان برطاقم كليسالرك وياخود بعض
كليسالر طرفندن مبعوث اولدقلرى ادعاسنده
بولنان اعضانك فى الحقيقه موجود ومبعوث اولوب
اولمدقلرينى اول باول تدقيق ايتمك لازم كله جكنى
درميان ايليان عقول سليمه اربابى كمال استحقار
ايله سكوت بى قيدانه دن بشقه جواب آله مديلر.
بوسببه مبنيدركه اذنيق قونسيلندن صكره آنك
مقرراتى قبول عمومى يه مظهر اوله ميوب بناءً
عليه قونسيل قونسيل اوزرينه عقد ايدلمش وآنلرك
مقررات متناقضه سى عالم نصرانيتى شاشقينه چويره
رك كنيسالر نه لره اينانوب نه لره ايناناميه جقلرينى
تعيينندن عاجز قالمشدر. يالكز دردنجى عصر
ميلاديده آريانيزم مسلك نصرانيسنى رد ايچون
اون اوچ قونسيل وتصديق ايچون دخى اون بش

ـسيل و نيم قبول ايچون اون يدى قونسـيل كه
أ يكون قرق بش قونسـيل عقد اولنمشـدر.
يسه طبيعى ايدى. زيرا اقليتده بولنانلرا كثر.
.ه بولنـانلرك كنـديلرى عليهنده اسـتعمال
ـكارى سلاحك عينيله مقابله مجبوريتنده بولنيور
ى كه اوسلاح دخى قونسيل عقدندن عبارتدر.
بز ديرزكه :

— درايه رك بوراده اكثريت واقليت
ەلرندن مقصودى اولان معنى غالبا كرك
ونسيللرده طوپلانان اعضانك وكرك او
مانه قدر نصرانيتى قبول ايتمش بولنـان
وسك عددلرينه كوره اولميوب حائزاولد
لرى مواقع اقباله كوره اولمليدر . زيرا
ذنيق قونسـيلى ايچون جمع ايديلن اي
يك بوقدر پاپاسـلرك ربعى بيله ربوبيت
ـسـيحى قبول ايدهميوب فقط ايمپراطور

قسطنطينك آرزوسی بوندن عبارت بولنم
حسبيله او آرزو يه خدمت ايدنلر عدد
اقليتده بولندقلری حالده قوتجه برا كثري
درجه‌سنده تأثيرنفوذ ايلمشلردر. مدانه
لرمزی يازار ايكن نتيجۀ تحقيقاتمز
بونی بويله كوستروب ينه بويله يازمش ايدك
حتی درايه‌ر دخی ايكنجی بابنده ايمپراطو
قسطنطينك مداخلاتی واوچنجی بابند
حكومت ايمپراطوريه‌نك نسطوريوس وطرفد
رانی عليهنده‌كی اعتسافاتنی يازديغی صره‌د
اكثريت واغلبيتك ربوبيت مسيح عقيده‌سنه
قائل اولمدقلرينی تأييد ايليه‌جك برصورتده
يازمش ايدی. بورالری نظر دقتده طوتيله‌رق
شمديكی مسروداتی اكا كوره اوقوتمليدر.
ديبورکه :

— يوقاروده اسمنى ايراد ايلديكمز بى طرف
سا مؤلفى (يعنى موشايم) شو سوزلرى ده
يوركه : « دردنجى عصرده عظيم و جسيم
نصرانيت ايچون موجب فلاكت اولمغه صالح
يكى خطاى فاحش قبول اولنمشدر. برنجيسى
كنيسانك منافعنى استحصال ايچون يالان سويله
مك وانسانلرى آلداتمق جائز اولديغنك حكم
ايدلمسيدر. ايكنجيسى دخى كليسا نظرنجه رفض
والحادى ارتكاب ايدنلر بوجنايتلرى كنديلرينه
برصورت مناسبه ده اخبار وتائب ومستغفر
اولملرى اخطار ايدلدكدن صكره اومرتكبلر
رفض والحادده اصرار ايده جك اولورلرايسه
قوانين ملكيه مجازاتى كبى مجازات ايله يعنى
تعذيبات جسمانيه ايله جزالانديرلملرينه قرار
ويرلمسيدر » اوزمانلر حقيقت مطلوبه يى اثبات
ون مراجعت ايدلمكده بولنان برهانلرك نه
شيلر اولديغنى اليوم دوشونديكمز زمان وله
حيرت درجه لرينه وارمقدن تعجبمزى منع
ميز. عقايده عائد برمسئله اكر لزومى قدر

مارتیرلرك تحمللریله ویاخود کرامت نوعندن بعض
خوارق ایله ویا شیطانلرك و شیطان طوتمش اولانلر
اعترافیله مدافعه ایدلمش اولورایسه اومسئله نك
صحتی تحقق ایلمش عد اولنور ایدی . سند
آمبروازك آریه نلر علیهنده کی مناقشاتی اثناسند
مراجعت ایلدیکی براهین هپ بوقبیلدندر. جن
طوتمش شیطان تسخیر ایلمش اولمق روایتیا
میدانه بر طاقم آدملر کتورمش ایدی که بعض
مارتیرلرك کمیکلرینه طوقونور طوقونمز « اقانی
ثلثه یه دائر اذنیق قونسیلنك ویردیکی قرارطوغریدر
دیه آوازلری چیقدیغی قدر حایقیرمشلر ایدی.
حال بوکه اوزمان آریه نلر بومسخورلرك هیچ د
شیطان طوتمش آدملر اولمدقلرینی و پاره قوتیل
الده ایدلدکلرینی اعلان ایلمشلر ایدی. حتی اوزمانه
قدر « اوردالی » تجربه لری دخی میدانه چیقمش
ایدی. آندن صکره التی عصر مدت ظرفنده اثبات
معصومیت ایچون حجت و برهان یکانه هپ بو
اوردالی تجربه سندن عبارت قالمش ایدی. صوغوق
صو ودوئللو و آتش وچارمیخ دخی اثبات معصو

ت ایچون اوردالی یه التحاق ایدن شـواهد
لەسندن عد اولنمشلردر.

شو نقاطی ایضاحه لزوم واردرکه :

— « مارتیر » دیه نصرانیتی قبـول
لمش اولدقدن صکره جایدیرلمق ایچـون
دیلن تعذیبـاته قاتلانەرق او یولده ترك
تیـات ایدوب ده ینه دینـدن دونمامش
ولانلره دیرلر . عقیدهٔ نصرانیەنك بو یله
ارتیرلرایله اثبات اولنمسی شوجهتدندرکه:
نافع کنیسـائیەیی مدافعه ایدن ارباب قلم
اکرحقایق کنیسـائیه حقیقت محضەدن
بارت اولمسەلرایدی مارتیرلر اوحقیقتدن
ونمـامك ایچـون فدای جان ایدرلرمی
یدی ؟ » دیه یازارلر. حال بوکه اوروپاجه
سقاوت وجرائم سـیاسیه ایلروليوب ده

آنارشیستلر فلانلر توره دکدن صکر
کندیلری حقنده وقوع بولان تنکیلاته ا
درجه‌لرده صبر ومتانتله تحمل ایلمشلردر
آنلردخی جانلرینی فدا ایدرك تشبثان
ملعنتکارانه‌لرندن دونمامشلردر. نصرانیت
کنیساسنه قارشو یازی یازان ارباب قلم دخی
بواشقیانك شو صبروتحمللری آنلرك مارتیر
لرنده‌کی صبروتحملدن هیچ‌ده ناقص اولمد
یغنی بالمقابله یازمشلردر . کرامت نوعندن
بعض خوارق ایله إثبات حقیقت مسئله‌سنه
کلنجه : قاتولیك کلیساسی بو مسئله‌یه
اوقدر اهمیت ویررکه حال وزمانی الآن
کهنه وسحرهٔ مصریه مقابلنده حضرت
موسی وهارونك وارض فلسطینده انبیا
بنی اسرائیلك اظهار معجزات ایلدکلری

. ن وحال اولدیغنی آکدیرر . یکرمی
وزسنه مقدم فرانسه‌نك جهت جنوبیه‌
..ه کائن « لورد » قصبه‌سی جوارنده بر
. منبعی حقنده روایت اولنان خوارق
یولده اولدقلری کبی بومنبعه استانبولده
ی کوی طرفلرنده پیدا ایدیلن برشعبه
ننده حکایه اولنان خوارق دخی بو
ل‌ه‌دردلر . روایته کوره آب مذکوره
اجعت ایدن کورلرك کوزی دیلسزلرك
لی صاغرلرك قولاقلری آچلمقده کوتو‌
ملر آیاغه قالقمقده وتامتورملره‌وارنجه‌یه
درشفا بولمقده ایمشلر. بویولده‌کی روایاته
ز رویاده اینانه‌بیله‌جك برعاقل متفنن بولنه‌
یه‌جغندن روایات مذکوره هر زمان هر
ساحب قلم طرفندن مع التزییف رد

اولنمشلردر. هله استانبولده لورد شه
سی خادملریله «استانبول» غزته‌سی آره‌سنـ
بو بابده وقوعه كلن مناقشه يك غر
ایدی. اوزمانلرمذ كورغزته بارون‌هانه
نامنده برانكليزك تحت اداره‌سنده بولنو
لورد غيرتكارانی آنادن طوغمه براعمانلـ
كوزلری آچلديغنی حريفك شخصنی ار
ايده‌رك اثباته چالشمشلر ايدی‌ده بارو
هانله‌ی بو آدمك قاسم پاشا وياخودخاصكو
طرفلری اهاليسندن اولديغنی وبرسنه او
كالنجه‌يه قدر كور اولمديغنی وآندن صكر
كورلكنی روايته باشلايوب نهايت لور
صويی شفاسيله كوزلری آچلديغنی !.....
. وبومسئله‌ده هرشفادن هرخاصيتدن زياد
اقچه ايله اطمـاعك حسن تأثيری كورلمك

ـمی بولندیغی میدانه قویمش ایدی. بزم
ون بویولده کی روایتلرله حیله‌لرله خدعه‌
له اوغراشمغه مسئله‌نك هیچ بر دکری
قدر. هر صاحب فکر نظرنده بالطبع
لمدرکه دعوی ایله برهان آره‌سنده بر
سبت بولنمیدر. « الحال کوندوزدر »
یلدیکی زمان برهان اوله‌رق دخی « ایشته
نش طوغمش و جهان تنور ایتمش
ملیدر » بو برهان ایله اودعوی آره‌سنده
اسبت ظاهردر. زیرا طلوع شمس ایله
لمك تنوری کوندوزك حلولنی مستلزمدر.
ضا بر آدم کیجه یاریسنده « شمدی کو-
وزدر » دیسه وبرهان اوله‌رق دخی النی
رکی قورلانمش اولان برمانغاله صوقسه
لی او آتشده یانمدیغی صدق مدعاسنه برهان

اتخاذ ايلسه بونك نه اهميتی اولورکه مثلا
ايچنده النك يانمامسی كوندوزك حلو
مستلزم دكلدر. فرض ايدهلم كه برلوردصو
حقيقةً يتمش ايكی دردن دوا اولسون
بوندن برمسلك حكمتك برمذهبك حقيتی
مناسبتله نه جهتدن نه كيفيتله ثابت اوله بيلور؟
تعالی اوصودن بشقه دها برچوق اشيای مخلو
سنه درلو خاصيتلر ويرمش. بعضلری مسهل
بعضلری قابض بعضلری انتی سپتيق بعضلری
مضاد حما اولدقلری كوروليور. براجزاخانه
بيك درلو اجزا وار. هر برينك ده بر بشقه خاصي
وار. فرضا دينسز ايمانسز مذهبسز بولناز
براجزاجی براجزا بولسه و آنكله سرطان
معدهيی دفع ايده بيلسه « ايشته بو علاجك
شو تأثيريله غيرقابل تداوی اولان سرطان
مندفع اولدی. شو برهان ايله ادعا ايدرم

ءزدخی قبوله مجبورسکزکه حقیقت محضه
ءدینسزلکمدن ایمانسزلغمدن عبارتدر »
ء.ه دعواسنی اثبات ایتمش اولیورمی؟
ءستانده « جوکی » دنیلن برهمنی عزلت
ینلری اویله برطاقم خوارق یاپیورلرکه
للره حیرت ویریور. بوخوارقه باقوب ده
منی اولمغه مجبورمی اوله جغز؟ نه حاجت
لرخوارق ایله دینك حقیتی ادعاویاخود
بات ایدلمك لازم کلسه قاتولیکلردن اول
مسلمانلر بویولده ایلروللی ایدك. برسعدی
یخی اوچ آیلق برچوجغك قونداغنی
اقلری آلتنه آلوب اوستنه چیقه رق تپنیور.
بدوی شیخی یوزاوستی یره یاتمش ویوز
جه سی برآره یه کله رك وجودلرندن بر
الدیرم تشکیل ایتمش اولان انسانلرك
وزرندن آت سوریتور. بررفاعی جام ییور

وجودينه شيش صوقوب چيقارديغى حا
يرى بيله بللى اولميور. تونسده طرابلس
برعيساوى درويشى محيرعقول اوله‌جق
خوارق خصوصنده برهندستان جوكيسند
هيچ ده اشاغى قالميور. بونكله برابر بوذوات
هيچ بريسى، شو خوارقى برهان اتخاذ ايدر
عالمى كندى طريقلرينه دخول ايچون اقناع
اجباره وارميورلر. بر استاد محترم طرفندن
بزه خبر و تأمين ايدلديكنه كوره حجة
الاسلام امام غزالى حضرتلرى « كوزمك
اوكنده برآدم برطاغدن هوالانوب ديكر
طاغه قدر اوچسه‌ده صكره‌ده بش كره‌بش
يالكز يكرمى ايده‌جكنى ادعا ايلسه شو
خارقه‌سى بنم نظرمده اودعواسنى اثبات
ايده‌مز» ديمش. بناءً عليه قاتوليك كليسا

رث الك بيوك حجت الك قوتلى برهان اتخاذ
ا.يكى شوخوارق مسئله‌سى ينه كندى
.هنده الك زياده تأثير كوسترن خصوصا.
ندر. شيطانلرك وياجين وشيطان طوتمش
ملرك بياناتى ايسه بوخوارق مسئله‌سندن
ءالمحفدر. واقعا كنيسانك غائبدن استخبا.
تنده همان دائما مخبرلرى آبداللردن اولور.
رد صويى خبر ويرن قزدخى بلاهتله
شهور برصافدرون ايمش. ينه بونك كبى
آلمانياده برقز دخى ازميرده افس خرابه.
سنده برمناستر خرابه‌سنك قبر حضرت مريم
ولديغنى خبر ويرمش وبوخبر اوزرينه او
.وقعك اهميتى آرته‌رق بر قاچ سنه‌دنبرى
رچوق زائرلر موقع مذكورى زيارته
كيتمكه باشلامشدر. درايه‌ركبى ارباب فكر

وقلم ايسه براهين حقيقتك اصل بودرلو
كولمكده درلركه اذنيق قونسيلنك مقررا
سذ آمبروازك صورت اثباتى ايشته
قبيلندندر . اوردالى مسئله سنه كلنجه اين
شاقا ولطيفه درجه سنى كچر . بو مسئله
انسانك بردنبره توكلرى اورپرى و ير
« اوردالى » دنيلن شى عاذتا برحكم اله
برتجربهٔ الهيه اولمق اوزره تلقى ايديلو
ايدى . بوراده هر منطق هر فلسفه دوچا
بهت وحيرت اولور . باقكز نصل : بر آدمك
رفض الحادى كفرى خبرويرلديكى زمان
ذمتده اصل اولان برائت اولمق قاعده
معقوله سنجه او آدم حقنده خبر و يريلن
جنايتك اثباتى لزومى نزد حاكمده تخطر
اولنمزدن اول مظنونك اثبات برائتى لزومى

اولنور ایدی. « شو آدمك شو جنایتی
اب ایلدیکی شو براهین ایله ثابتدر »
کیدلیوب او مظنونه « سنك حقکده
ایت خبر و یریلیور آنی یاپمامش اولد
اثبات ایت » دنیلور ایدی. بو مشکلك
قه درلو ازاله سی قابل اوله مدیغندن
وز مان ده دیو » دیه اوردالی تجربه سنه
اجعت اولنور ایدی. بونك ایچون مثلا
قدر بر تیمور قب قرمزی قیزدیریلوب
نونك وجودینه تماس ایتدیریلور ایدی
خود فیقیر فیقیر قاینار بر قزغان صویك
ینه مظنونك قولی صوقیلور ایدی. اگر
ظنون بو اشکنجه یه تحمل ایدرده یاندیغنی
کار ایلیه بیلور و « حرارتی حس ایتمیورم »
رایسه برائتی تحقق ایتمش اولور ایدی والا

مجرميتى ثابت اولمش بولنه جغندن «وقرا
تيموروياخود اوقاينارصوايله اعدام اوا
ايدى. قارئين عثمانيه مز شو سوزلرى
اينانه مامق طورينى طاقنورلر ايسه
اصابت ايتمش اولورلر. بونلر انسان اوغلا
اينانه بيله جكلرى وحتى تصور وتخيللرنه
كچوره بيله جكلرى شيلر ميدرلر؟ فقط
اولسونلركه بو سوزلرمز يك ساده
صورتده حكايهٔ حقيقتدن بشقه برشى دكلدر
تواريخ مفصلهيه نه حاجت آنسيقلوپد
طرزنده يازلمش فرانسز قاموسلرنده بو حاللر
دائر ويريلان خبرلر دخى كنديلرى ايچون
كافيدر. ايمدى شو ايضاحاتدن صكره متفنن
اولان كنج مسلمانلرمز كمال حكمت واهميتله
دوشونمليدرلركه اوروپاده «دينسزلك»

.ن شی ایلروله‌مشـدر اما « دینلیلك »
.ن شیئك شـوطرزدن عبارت بولنمسی
.رینه ایلروله‌مشـدر. اکردین حقیقی
.ولدیغنی دوشونوب‌ده اکا مقابل انکلیز-
.یونلرك اوردالیلرك و سنت آمبروازك
.اجعت ایلدیکی برهـان کبی براهینـك
.نزلتده قاله‌جقلرینی انسـان دوشـونور
.مه اورو یاده کی تجددات فکریه‌نك دین
نیقیدن تباعد دیمك دکل بلکه برطـاقم
ایب وغرائب مدعیـاتدن بالتباعد دین
قیقی یه طوغری تقرب دیمك اولدیغنده
به‌قالمز. یاریم عصرظرفنده یوزمیلیوندن
یاده نفوسك بلا اکراه ولااجبـار قبول
تمش اولدیغی دین اسلامده هیـچ برعصرده
یچ بریرده هیـچ برحکومت ویاحکمدار

نزدنده بوکبی احوال عجیبه و غریبه
وقوعه کلدیکنی اثبات شویله طور
روایت ایتمکی بیله عادتا تنزل عد ایدر
هذا من فضل ربنا . ینه سوزده درا
دوام ایدییور . دییورکه :

— بونلر برهان دنیلن شیئك ماهیت طبیعیه
بیلامامکدن عبارت نه عجیب برجهالتدر . مثلا برمظن
تجربه ایچون صو یه آتوب ده صویك اوسته
طوره بیله جکمی یوقسه دیبه باطه جقمی دیه منتظ
اولمق ! بر قزغین تیمورك اوجاغ احراقنه تحم
ایده بیله جکمی ایده میه جکمی دیه بکله مك ! بعض
بویله برتجربه ده کندینه وکیل و قائممقام اتخاذ
ایلدیکی بشقه بر آدمك سباع وحشیه پنجهسه
آتیله رق غلبه ایدوب ایده میه جکنه باقمق
قوللر ینی حاج واری آچه رق آز چوق غیر قابل
تحمل برمدت ظرفنده قملدانمقسزین اوحالده طو
ره بیلوب طوره میه جغنی تجربه ایتمك ! ایشـ
اوزمانلر حقیقت کبرایه وصول واو صورتله بر

، مجرمیت ویامعصومیتنی حکم ایچون براهین
ـه بونلردن عبارت ایدی. بو حال اوزرینه
و انلر بتون اوروپانك برچوق خوارق کاذبه
ملولمش بولنمسنه تعجب ایدیله بیلورمی ؟ بوکبی
ـلك البته واصل اوله جغی نتیجه برکون چیقه
ل. بو یولده کی براهین عجیبه وغریبه ایله
ـ اثبات ایدیله کلن مذهب او براهینك ده
ـم لایق اولدقلری حرمتسزلکه دوچار
ی. اون اوچنجی عصر میلادی یه تقرب
یکمز زمان اعتقادسزلغك اوروپاجه هرطرفه
ذیری یایلدیغنی کورییورز. هم ده اعتقادسزلق
ول ینه کنیسا ومناسترلرارباب میاننده ظهور
رك اهالی یه دخی آنلردن انتشار ایلمشدر.
نجیل ازلی » نام کتابی ینه کنیسا اربابی
شدر. قاتاریستلر وودوالر آلبیژوالر کبی
فکرلر اصحابی دخی بو یولده کی کتابلرك
لتیله اهالی میاننده ظهوره کلمشدر. بونلر
کز شو نقطه اوزرنده متحد اوله رق دیرلر
ی که عمومیت اوزره قبول ایدیلان خرستیانلق

مذهبي ظنون وخطايا اوزرینـه مبنی برمذ
اولوب خرستیانلق عالمنده پاپا بولنان ذاتك غ
ایتدیکی غالبیت وحاکمیت برصورت معتسفا
غیر مشروعدر. روما دسپوطی دیمك او
پاپالرك بتون دنیا اوزرنده یکانه فرمان
برحکمدار اولملری ادعاسی وکندی حکو
روحانیه وجسمانیه سندن بشقه یریوزنده
حکومت بولنمدیغی دعواسی نوع بشرك حقو
انسانیه ومدنیه سنی انکار وتحقیر ایده جك
کستاخلقدر.

نقاط آتیه یی ایضاحه لزوم کوریبورز
— « ئه وانژیل ئه ترنل » یعنی « انجـ
ازلی » مسئله سی کنیسا تاریخنك الك مه
بابلرندن برینی اشغال ایدن اعاظم مها
خرستیانیه دندر. اون ایکنجی عصر میلادی
آخرینه قدر اوروپاجه کنیسا اربابك
احوالی اوقدر بوزولمش وبونلر اودرج

..ديـا پرست وسـفاهت پروراولمش
..كه مشاهير رهباندن بر يسنك ديديكى
. شناس وحقيقت پرست اولانلرك بلا
. قبول ايلديكى وجهله غرب كليسانك
. ى اولان روما شهرينه « صودوم »
. كليسانك مركزى اولان قسطنطينو-
. شهرينه دخى « غومور » نامى ويرلمش
. معلومدركه بو صـودوم وغومور
. قوم لوطك ايكى شـهر ينك نامى
. اهاليسنك رذائل فواحش پرستيسنه
. اولەرق حق تعالى حضرتلرى بوايكى
. اهاليسـيله برابر يباب ومحو ايتمش
. حضرت لوط واولادينى قورتار-
. حضرت عيسى على نبينا وعليه السلام
. نك منزل من عندالله اولان شريعت

صحیحه‌سی چند سنه‌ده بر عقد ا
قونسیللرك مقررات معهوده سیله تبدیل
ایدیله بسبتون بام بشقه برصورته کیرد
صکره اوصورت دخی فرق خرسـ
میاننده دوچار اختلاف اولمش ایدی
درجه‌لرده که دومینیکن وفرانسیسکن
ناملرله پیدا اولان طرق رهبانیه ا
بربرینی تخطئه وحتی تکفیر و تلعینـه
وارمقده ایدیلر . دین دنیلن شی
عبارت اوله‌جغنه ونه‌کبی شیلره نه‌صو
اینانیله‌جغنه دائر کیمسه‌ده بر فکر مؤ
بولنه‌میوب هرکس شاشیرمش قالمش
قرون وسطانك الك مهم استعدادی بو
عبارت بولندیغی جهتله هانکی تاریخ ع
آچلسه بوحال موضحاً تمهید ایدلمش کور

قاتولیـك مورخلرندن اولوب اخیراً
ایدن وغیرت خرسـتیانیه‌سی مسـلم
اولان سزارقانتودنجی احوال مذکو-
مع التأسف اعتراف ایله موضحاً تصویر
ـدر. ایمدی حال بوصـورتی بولمسی
رینـه اون اوچنجی عصر میـلادیده
بیلی ازلی » نامیله برکتاب تورەمشدرکه
تـابك نره‌ده نه زمان وکیمـك قلمیله
ینی بیلنه‌مدیکی حالده حاصل ایتدیکی
ات هیچ برشیئه بکزه‌مامشدر. واقعا
ك زمان ومحل تألیفیله مؤلفی حقنـده
وق روایتلر ایدلمشـدرکه بیبلیوغرافی
رتنده یازیله‌جق برمقاله ایچون تفصیلات
کوره برزمین انتقاد تشکیل ایده‌بیلور
ه‌ده بزم بوراده‌کی نقطهٔ نظرمزه کوره

بحثك بو جهتنده هيچ بر اهميت يوقد
بزجه اصل جاى اهميت كتاب مذكور
حكمت دينيه‌جه حاوى اولديغى مسلكد
كتاب مذكورك اساسى حقيقت دينيه‌نك
حادث اولميوب قديم اولمسى مسئله‌سيدر
حتى «ازلى» صفتى دخى بوندن طولا
ويرلمشدر . بونده مدنيت كبى دين دخ
انسانك خلقتيله برابر باشلاديغى و فقط مدنيـ
كبى دينده دخى تكمل برطاقم درجاند
كچه‌رك وقوعه كلديكى كوستريلوب درجا
مذكوره‌نك قصواسى دين مسيح اولـ
لازم كلور و شريعت مسيحيه اساساً فى الحقيقة
بو مكمليتى حائز بولنور ايكن اوزمانه كو
يدى سكز عصر دنبرى خرستيانلغه عارض
اولان تغيرات نصرانيت صحيحه‌يى او مكمليتـ

م براقدقدن ماعدا انسانيت ومدنيت
ه اصلا شايسته كوريله ميه جك بردركه يه
برلديكى اثبات اولنمشدر. نهايت نصرانيت
ده نك نه دن عبارت اوله جغى وكنيساجه
واساسى براصلاحك نه يولده حصوله
ريله بيله جكى بسط وتمهيد ايدلمكله ايشته
اصل بوكتابك دلالتى اوزرينه دركه
اوچنجى عصرى تعقيب ايدن بر قاج
طرفنده اوروپا افكار وانظار عموميه.
ه پيدا اولان تيقظ اوزرينه پروتستا.
ب وضع وتأسيسنه قدر يوللر آچلمشدر.
بركتابك اورته يه چيقمسى اوزرينه
سا اربابنك دوچار اولمش بولندقلرى
ن بوراده محتاج ايضاحيدر ؟ پاپالق
ى طرفندن كتاب مذكورك درحال

محکوم ایدلدیکی و نسـخه‌سی کیمك ا
بولنورایسه صاحبنك مؤاخذات شدید
دوچاراولدیغی بزخبرویرمکسزین قارئلر
طرفنـدن اکلاشیله جق بر شی دکلید
کنیسـانك اسـاس تنسیقی عقلك قو
امکاننـدن خارج بولنـدیغی حالده تد
ممانعتکارانه‌نك فائده‌سی اولسه اولسه
طبیعیـه‌نك براز زمان ایچـون تأخیر
عبارت اوله‌بیلوب فقط حقك مطلقاو
تعـالی ایده‌جکی محققـات قطعیـه‌دند
قاتاریستلر وودوالر آلبیژوالر کبی مسا
مخصوصه اربابنـه کلنجه : بونلر مقـ
عمومیلری اوتوزه قرقه واران بر طـ
طرق مخصوصه اربابی ایدیلرکه بعضـلر
منسوب اولدقلری ایالته وبعضلری طریقلر

...ـسى اولان ذاته نسبتله آنلرك اسملريله
...ميه اولنورلر ايدى. طرق مذكوره
... برنجى واون ايكنجى واون اوچنجى
...رلر طرفنده پيدا اولمشلر ايدى پيدا-
...ـه سبب ده ينه بوعصرلرده احـوال
...سائيه ونصرانيه نك بوزولمسى قضيه سى
...ى. ارباب كنيسا طرفندن عادتا آچيقدن
...آغه اباحه ايديلن فواحش واعتسـافاتى
...صلهٔ قبوللر ينـه بردرلو صيغديره ميان
...ص اخلاق فاضله صاحبى پاپاسلر و فيلسوفلر
... كندى قونو قومشولرندن باشلايه رق
... كن اولدقلرى قصبه واكا متجاور قرايه
...ر فضـائل انسـانيه يى تعريف وتوصيه
... رك اخلاق عموميه يى محـافظه يه غيرت
...ا ـلرى صورتيله بومسـالك خصوصيه

(دراپه‌ر) — ٤٦

تشکل وتوسع وتأید ایلمشلر ایدی . حال
بوکه اخلاقك همان عمومیته قریب برصو-
رتده بوزولمسی اوزرینه بونلرك بو وجهله
فضیلتلرینی محافظه ایده بیلملری تجویز
اولنه‌جق احوالدنمیدر ؟ بونلردن بعض
پك کوچکلری پاپالق مقامنك قوۀ قاهره-
سیله بالسهوله محوایدیلی ویرمشلردر.
فقط آلبیژوالر ایله وودوالر کبی بیوك
وقوی اولانلری اویله قولای قولای محو
ایدیله‌مامشلردر. مثلا آلبیژوالر علیهنه پاپا
اوچنجی اینوسان براهل صلیب اردوسی
سوقنه مجبوراوله‌رق نیجه‌خونریزانه وخون
آشامانه محارباتدن صکره بیچاره‌لر مغلوب
ایدیله‌بیلمشلردرکه بونلری قسماً مغلوب
ایده‌بیلن مونفور دوقه‌سی سیمون کنیسا

تاریخنده قهرمانلر درجه‌سنه چیقارلمشدر.
وودوالری دخی مشهور فرانسز قرالی
فرانسوا مغلوب وپریشان ایلمش ایدی.
روایته کوره فرانسوایه صورمشلر که:
«وودوالری محووتباهه سبب نه ایدی؟»
جواب ویرمش که: «اخلاقجه فضیلتلری
جمله‌یی سوء اخلاقلرندن طولایی محجوب
براقه‌جق درجه‌ده ایدی‌ده آنك ایچون!»
فی‌الحقیقه اشبو مسالك مخصوصه اربابنده
وبالخاصه وودوالرده کذب زنا سرقت حیله
فلان کبی فواحشی ارتکاب شویله‌طورسون
خاطره بیله کتورمك بولنمدیغی وبونلرك
هر بری انسان ایچون زینت لایقه اولان
حسن اخلاق ایله متخلق بولندیغی تاریخلك
شهادت ابدیه‌سنه نائل اولمشدر. درایه‌ر

کندی سوزلرینی تاریخ عمومینك بو تفصیلا
تنه واقف اولان قارئلره خطاب ایلدیگی
ایچون ایضاحاتك بو درجه سنه لزوم
کورمامشدر. اما بو ایضاحات تاریخیه بز
قارئلرمزك جمله سنه معلوم اولهمامق محتمل
بولندیغندن شو یولده ویردیکمز تفصیلات
بیهوده تکثیر سواده حمل اولنهمیه جغنی امید
ایلرز. ینه درایهر سوزنده دوام ایدرك
دیبورکه :

— مغایر دیانت عد اولنان بو احوالی (یعنی
انجیل ازلی یه رغبت وطرق ومسالك خصوصیه
تشکیلنه جسارت کبی شیلری) منع ایچون حکومت
پاپائیه ایکی چاره تشکیل ایلدی. بونك برنجیسی
اعتراف شفاهی وایکنجیسی انکیزیسیون ایدی.
اعتراف شفاهی احوالدن خبر آلمق وانکیزیسیون
ایسه خبر آلنان شیلری قلع وقمع ایلمك ایچون
ایدی.

ایضاح ایتملی یز که :

— انکیزیسیونك نه اولدیغی همان
موماً معلوم اولوب درایه‌ر دخی اکادائر
مض ایضاحات ویره‌جکدر. اعتراف شفاهی
یسه محتاج ایضاحدر. بو تعبیر بزجه «گناه
چیقارتمق» دنیلن شیدر. اساسی صافدل
ردیندار برسنه اوچ آی ویاخود بر آی کبی
رمدت ظرفنده هرنه گناه ایشله‌مش ایسه
آنی منسوب اولدیغی پاپاسك حضورنده
عتراف ایتمسندن وپاپاس طرفندن دخی بر
ها او یولده کی منهیاتی اجرا ایتمامسی
یچون تنبیهات مرشدانه ایله برابر کفارت
نوب اوله‌رق صدقه ویرمسنی و یاخود
رهیزطوتمسنی تنبیه ایلمکدن عبارت ایدی.
کن ایش بوصورت ساده‌دن عبارت قالمدی.

اعتراف مجبوريتی بر ادمك يالكز كنـ
كناهلرينی سـو يله‌مسنه مخصوص قالمـ
شـونك بونك اسرار وخفـاياسنی‌ده
ويرمسنه قدر تعمم ايلدی. حتی انسـ
بيننده جبلی اولان برطـاقم معارضه و
صمه‌يه دخی بو اعتراف مسئله‌سی وسـ
رواج اوله‌رق پك چوق كيمسه‌لر كوردكا
بيلدكلری شيلری دكل افترا يوللواويد
دقلری يالانلری‌ده اثنای اعترافده سويلد
خصملرندن بو وجهله انتقامه باشـلادي
ايشته اعتراف شـفاهينك آچديغی بو
اوزرينه انكيزيسيون دخی اجرا آتنه‌رو
ويردی‌كه درايه‌رآنی‌ده بروجه آتی
ايليور :
— انكيزيسيونك برصورت عموميه‌ده و
سی مجـازات شـديده ايله اختلافات مذهـ

ـه مق ورفض والحاد دنيلن شيئى اك مدهش
ـد ايله احاطه ايلمك ايدى . بوحال بالطبع
ا والحاد دنيلن شيئك نه‌دن عبارت اولديغنى
لاشديروب حكم ايتمك صلاحيتنى ده انكيزيسيونه
ـش ايدى. ايمدى حقيقت كبرا بومحكمه‌نك
. ديمك ايدى. بومحكمه كه شهرلرده كويلرده
ـرده مغاره‌لرده زير زمينلرده اورمانلرده
ـرده كيزلى اولان ارباب رفض والحادى
ـه چيقاروب بالمحا كمه جزالرينى تعيينه توكيل
ـن ايدى. بومأموريت مدهشه‌سنى اوقدر
ق درون ايله ايفا ايلمشدركه ١٤٨١ سنهٔ
يه‌سندن ١٨٠٨ سنهٔ ميلاديه‌سنه قدر اوچ
رق بيك كشى يى محكوم ايدوب بونك ايكى
بكه قريب برمقدارى احراق بالنار ايديلنلردر.
ـهٔ مذكوره‌نك بدايت تأسسنده خلق بو
ـاف عليهنه پروتستو ايچون هيچ برواسطه
لديغندن انكيزيسيون حكم واجرا ايلديكى
ملرى همان هيچ براصول محاكمه‌يه توفيق
ب مظنون اصيلزادكاندن اولسون طرق كنيسا.

شیه او بابنـدن ویا تارك دنیا قسـمندن ویاخود
صنوف اهالیدن بولنسـون همان اتهـام ایدلدیکی
کون اعدام دخی ایدیلورایدی. ملاحظه صاحبی
آدملر هانکی طرفه توجیه نظر ایتسـه‌لر هرطرفی
انکیزیسیونك مفتشلریله مملو کوررلرایدی. هرکیم
کندی کندینه برفکر حکمتله اشـتغال ایده‌جك
اولسـه خیالی اوکنده انکیز یسیونك زنجیرلریله
باغلاندیغنی کورمك لازم کاورایدی. بوهیئتك
اجرا آتی اوقدر مدهش ایدیکه پاغلیاریچی نام
مؤلفك « بوکون خالص خرستیان اولمق و برده
کندی یتاغی ایچنده اولمك همان هیـچ کیمسـه‌یه
میسراوله‌میه‌جق » دیه سویلدیکی سوز بیکلرجه
کیمسه‌نك ورد زبانی دیمك ایدی. اون اوچنجی
عصرمیلادی ظرفنـده انکیز یسـیون فرانسه‌نك
جهت جنوبیه‌سنده بولنان طرق ومسالك مخصوصه
اربابنی کاملاً محوه موفق اولدی. مؤخراً اسپانیه ده
وایتالیاده پروتسـتانلغك مبادئ ظهوری دخی
بی‌قیدانه اعتسافات وشدائد ایله منع ایده‌بیلدی.
حتی شـدائدینی یالکز مذهب منازعاتنه ده حصر

ـتیمه‌رك سیاسیاته قدر تعمیم ایلدی. اللی سنه
ـدت آراغونده انکیزیسیون رئیس عمومیلکی
یده‌رك ۱۳۹۹ سنهٔ میلادیه‌سنده وفات ایلیان
یقولا ئه‌یمریق « دیرکتوریوم انکیز یتورروم »
امیله تعلیمات قلقلی یازدیغی اثری کندی معاملات
ظالمانه وبی رحمانه‌سنك یادکار ابدیسی اولمق اوزره
خلافه اهدا ایلدی. نصرانیت ایچون اك بیوك
رذل وعیب اولان بوانکیزیسیون انسانیت ومدنیت
ایچون دخی برشین اولوب اجرای حکم ایلدیکی
مملکتلره کوره صورت وکیفیتی تحول وتنوع
ایتمشدر. اوللری هر ولایتك دسپوطی امرینه
تابع برر انکیزیسیون محکمه‌سی بولنه‌رق بونلرك
هر بری کندی کیفنه واو مملکتك استعدادینه
کوره اجرای اعتساف ایدرلرایکن مؤخراً روما
انکیزیسیونی تابع اولدیغی پاپالق قوتیله اشبو ولایات
انکیزیسیونلر ینك کافه‌سنی کندی حکم وکیفنه
رام ایلمشدر وآرتق روما اصولی روما احکامی
هرطرفده جریانه باشلامشدر. ۱۲۱۵ سنه‌سنده
لاتران نام محلده عقد اولنان دردنجی قونسیلده

ویریلن قرار موجبنجه اعتراف شفاهینك
ایچون تحت مجبوریته ادخالی اصولی انکیزیس
توکلری اوریرته جك برصورتده دهشتلندیرمش
بو حال انکیز یسیونه هر آنده هر یرده حا
وناظر اوله‌رق هرشیئی بیلمك درجه‌سنده برقو
ویرمشدر. هیچ برکیمسه کندی خانه‌سی ایچ
بیله انکیز یسیونك وقوفندن مستور و محفو
صایپله‌مزایدی، اعترافه مأمور اولان پاپاسلر
آدمك خدمتکارلرندن حتی زوجه‌سندن بیله
کیزلی اسرارینی خبرآله‌بیلورلرایدی. برکره
التنه کیرن آدم محکمه حضورینه جلب اولند
زمان رفض ایله متهم اولدیغی کندیسنه ساده
اخبار اولنوب بو اتهام کیملر طرفندن ایدلدیکی
ویرلمزایدی. استنطاق ایچون دخی و یدا و
وطمرق و آشق اشکنجه‌لری دنیلن شیلر ک
اولوب او بیچاره حقیقت حالده جداً معصوم د
اولسه بو اشکنجه‌لردن قورتلمق ایچون
اختیار ایده‌رك حقنده کی اتهاماتی اعتراف
ایدی .

خبر ویره‌لم که :

— روما و آراغون وپارس موزه‌لری
بر چوق موزه‌لرده انکیز یسیونك
.مال ایلدیکی اشکنجه آلتلرندن متشکل
قسیونلر بولندیغی کبی بعض انکیزیسیونه
موص موزه صالونلرنده انکیز یسیونك
ولده اشکنجه‌لر اجرا ایلدیکی تصاویر
مه ایله دخی تشهیر اولنمقده‌در. بوندن
ن سکزسنه مقدم بونوع تصاویر مجسمه
ـه ایچه مکمل برطاقم استانبوله کلمش
سیمده کی بلدیه باغچه‌سنده موزه یوللو
لیم اولنه‌رق تشهیراولنمش ایدی. بونلری
ردکجه انسانك ایچی اور پرمامسی قابل
اله‌مز. قوانین عدلیه واقعا عقلاً وشرعاً
ـاسی اعدام اولان مجرمینی جهانك هر

طرفنده اعدام ایدرایسه‌ده بومجرملر ایچون هر یرده اعدامك اسرع و اسهلی اختیار ایدیلورکه انسانیت ومدنیت شاننه شایسته اولان صورت دخی بودر. انکیزیسیونده ایسه مقصد اساسی محکومك چارچابوق اولدیرلمسی دکل ایدی. اولومك ممکن مرتبه کج کلمسی مطلوب اولوب اومدت ظرفنده بیچاره محکوم نه‌قدر عذاب الیمه دوچار ایدلمك ممکن ایسه صواب و ثواب عد اولنورایدی. حکایه‌ده ینه درایه‌ر دوام ایدیور. دیورکه:

— بوقدرصلاحیت مدهشه‌سیله برابرانجامکار انکیزیسیون ینه موفقیتسزلکله نهایت بولدی. زیرا آنك رفض و الحاد دیدیکی افکار حکمت اربابی انکیزیسیونه آچیقدن آچیغه میدان اوقو. یه‌میه‌جغی اکلانجه فکر حکمتلرینی تماميله کیزله‌دیلر.

لك عموميتنـده دخی عقاید کنیسـائیه‌یه عدم
اد وکنیسانك حقایقدن عدایتدیکی شیلره قارشو
شتباه حکمفرما اولیورایدی. بو اشتباه بتون
رو باده تعمم ایلمش ایدی . روحك بقـاسی
جود باری کبی اك نازك اك مهم اعتقادلربیله
قیله‌رق فقط قضا وقدر نه ایسه یرینی بوله‌جغی
تقادی باش کوسترمش ایدی. بك چوق کیمسه.
ی بو اعتقادلره اصل دوچارایدن شی‌ده پاپاس
قنك شـدائدی وجبری ایدی. آنلر مانعیتـده
.ت کوستردکجه خلق دخی آنلرك جبرایتدکلری
تقـاده مخالفتده ثبـات ایلیور ایدی . وودوا
یقی ار بابی نصرانیتـك صـافیت ابتدائیـه‌سی
براطور قسـطنطین زماننده‌نبری اخلال و تغییر
لندیغنی هرکسه سویله‌یورلر ایدی. کرك بونلر
کرك طرق سـائره اربابی پاپاق مقـامنك عفو
ساعده‌سنی صاتون آلدقدن صکره آرتق صدقه
برهیز وسائرعبادتلره لزوم قالمیه‌جغی حقنده‌کی
عت پاپائیه‌یی اشـکارا استهزا ایلیورلر ایدی.
ض معتبرانك وفاتلرندن صکره کنیسا اربابنك

انلر حقنده کی دعالرینك ویاخود لعنتلرینك هیچ
برتأثیری اولەمیەجغنی دخی اشبو صنوف ارباب
اذعان هرکسه تأمین ایده‌رك برادمك لیاقتی جنته
ویاخود جهنمه ایسه ادعیهٔ مذکوره‌نك تبدیل
مکانه مقتدر اولەمیەجقلرینی بیان ایلیورلرایدی.
واقعا علوم ومعارفك تدین واعتقاده مضر اوله‌
جغی فکری همان عمومیت پیدا ایلمش ایسه‌ده
مسلمانلرك علوم ومعارفیله انلر اوزرینه مبنی
بولنان ادبیاتی اسپانیا قطعه‌سنده عموماً منتشر
اولوب قطعهٔ مذکوره خارجنده دخی هرصنف
اهالی بیننده رهبتکارلر طرفدارلر بولقده ایدی.
اوزمانلر اوروپا ایچنده پیدا اولان طرق ومسالك
مخصوصه حکمیاتی میاننده اشبو ادبیات اسلامیه
نفوذینك برخیلی آثارینی کورمکده‌یز. اوزمانلر
« اسپری‌لیبر» دنیلن والیوم « لیبر پانسور» نامیله
یاد اولنوب معنویاتدن هیچ بر شیئه اینانمیانلرك
اسلافی بولنان افکارمنوره اربابی کائناتك یدقدرت
الٓهیه ایله مصنوعیتندن ماعدا بالخاصه نوع
بشرك برنفحهٔ الٓهیه اولوب بعدالممات والحشریه

حق تعالی حضرتلرینه رجوع ایده جکلرینی وعقل
ورروحك حق تعالایه نسبتی روح اعظم وعقل کل
اولمسی حسبیله جزؤك کله نسبتی کبی صایه‌جغنی
دوشونیورلرایدی که بونلر حکمت اسلامیه‌نك هر
برفکر منوره پك ملایم ومقبول کله‌جك صورتلر-
یدر. اشبو اسپری لیبر اربابندن برچوق کیمسه‌لر
مجرد شو یولده‌کی اعتقادلرندن طولایی آتشه یاقلمغه
محکوم ایدلدکاری حالده حقیقت پرست اولدقلرینه
قناعت کامله‌لری یوزلرنده‌کی بشاشتدن نمایان اوله‌رق
کمال صبر ومتانتله اومدهش جزایه تحمل ایلمشلردر.
بو آدملرك اخلاقی غایت درست ویاك اولدیغی حالده
غیرت کنیسائیه اربابی بونلر علیهنه مدهش برافترا
ترتیب ایلیه‌رك « بونلر کیجه‌لری کیزلی اجتماعلر
یاپه‌رق قادین ارکك هرکس اورایه چپلاق کیدرلر
واو وجهله مشتهیات حیوانیه‌لرینه قویولورلر »
دیرلرایدی. حال بوکه عینیله بویله برافترا نصرا-
نیتك مبادیسنده رومانك شیق وکبار قسمی طرفندن
خرستیانلره‌ده ایدلمکده ایدی.

ایضاح ایدهلم که :

— ادبیات اسلامیه نك اسپانیه
انتشارندن صکره اوروپایه دخی نفو
باشلامش اولمسی قرون وسطیده آور
تاریخی ایچون غایت مهم برمسئله اولمشد
بونفوذ شمدیلرده اوروپا ادبیاتنك بر
بوطرفلره نفوذ ایلمکده بولنمسنه قیا
ایدیله‌مز. واقعا مدنیت وانسانیت ودیا
نقطهٔ نظرلرندن هیچ برقیمتی اولمدقد
فضله دکرسزلکی قیمتسزلکی بدیهی وآشکا
اولان بعض اقسام ادبیه برطاقم کنج مترجم
طرفندن ترجمه ویاخود تقلید یوللو اسا تز
کچورلمکده ایسه‌ده بروطرفده حکم
واسعه وصافیهٔ اسلامیه ذاتاً اخلاق عمومیا
مزی اویله برمتانتله تقویه ایلمشدرکه ا

ـيات مشـكوكه‌نك ميليونده برمسلمانى
ـآتغليط ايده‌بيله‌جكنه احتمال ويريله‌مز.
ى بويولده‌كى اشـتغالات قلميه اربابنك
ديلرى بيله اورويا‌ده اوقسم ادبيات ايله
تغال ايدنلره اصلا قياس اولنه‌ميه‌جق
جه‌لرده حكمت اسـلاميه احساسى ايله
حسس واخـلاق فاضـلهٔ شرق ايله
خلقـدرلر . اوزمانلر اورويا‌ده ايسـه
ذلاق عموميه دنيلن شى شريعت صحيحهٔ
بسويه ايله برابر تغير ايده ايده هيـچ بر
قلك تحسين ايده‌ميه‌جكى برصورت قبيحه‌يى
ولمش اولديغندن اكا مقابل حكمت اسلا ـ
يه‌نك التزام ايلديكى اخلاق فاضله‌يى كورنلر
كلايانلر درحال مفتونى اولورلر قالورلر
يدى . غيرت كنيسـائيه اربابى شوحالى

کورنجه بوکاده بر چارهٔ عجیب ده شو
وبولمشلردر . اوچاره ایسه اوروپا
عمومیه‌سنه قارشو اسلامیت علیهنده
وغریب افترالر ترتیبندن عبارتدر. بوافة
نه کبی شیلر اولدیغنی بوراده تمامیله با
شوصحیفه‌لر کافی دکلدر . بونلر بیوك
جلدلر تشکیل ایده بیله‌جك ترهاتدرلر
ماهیتلری مسلمانلغك حاشا ثم حـ
طوغریدن طوغری یه بر بت پرسـ
وحاشا لله رسول الله صلی الله علیه
افندمز حضرتلرینك آلتوندن ومر
هیاکلی بولنوب آنلره پرستش ایدلدیکـ
ومسلمانلرك خرستیانلری یوب خرسـ
قانی ایچمکی فرض اتخاذ ایلدکلرندن
بوکبی یوزلرجه بیکلرجه کیـازه‌لرك

ركه فرانسه كبار منصفه‌سندن قونت
ى جنابلرى «اسلام» سرلوحه‌سيله
نشر ايلمش بولنديغى برجلد نفيسده
هم كمال نفرتله تعداد وهم ده كمال
ايله رد و جرح ايلمشدر . فقط
ـفاكه اوزمانلر بو اكاذيب رذيله
كت كويليلرينك اكلايه‌بيله‌جكلرى
انلر ايله نظم ايديله‌رك «تروبادور»
آياق‌شعراسى واسطه‌لريله يوزلرجه
ت كويدن كويه اوقوتيلوب بوجهتله
ذهنلرينه يرلشديرلمشدركه تازمانمزه
اوروپا افكار عموميه‌سنجه حقايق
ميه‌نك بر صورتده معكوسه‌ده تلقى
ـنك اصل سببى دخى بودر . فقط
رك ديديكى وجهله اوقدر شدائديله

برابر انکیزیسـیون نصل انجامکار ء
موفقیتله نتیجه پذیر اولمش ایسه‌مومی
قونت دەقاستری و آمریقالی مستر قارلا
وفرانسز ایپاسنت لووازون کبی برچو
ذوات منصفه‌نك حقایق اسلامیه‌یی اورو
و آمریقاده‌نشره واسلام‌علیهنده‌کی اکاذیب
رذیلانه‌یی رده‌ویوزلرجه مستشرقلرك‌اا
وعلوم وادبیات اسلامیه‌دن بحثه باشلامش
اوللری سـایه‌سنده مفتریات مذکوره‌نك
دخی حکمی قالمیه‌جغی و آنلرده پروفسو
درایه‌ر کبی خرسـتیانلغی انتقـاد ایدنلر
نهایتسز برسرمایه اوله‌جغی الطاف‌آلیه‌دن
مأمولدر .

بوفقره‌مزده ایشـلك شوجهتی
شـایان ایضاحدرکه : اسپری لیبر ار

ﺔ ايديلن افترالره سبب بونلرك كندى
ﻨده اختيار ارككلره «بابا» وقادينلره
ه» وكنج قادينلره «همشيره» واركلره
ر» وچوجقلره« اولاد » تعبير ايدرك
ﺔ اونظرله باقمقده اوللرى قضيه سيدر.
ا بو« پدر » و « برادر » و«همشيره»
لرى طرق رهبانيه مياننده دخى جارى
ﺴﻪده آنلرك آره لرندهكى مناسبت
املهٔ صحيحه هيچ ده بابا وقرنداش
شيره معامله سى اولمديغى لسان تاريخ
معترفدر . بونلرك ساكن اولدقلرى
استرلرك فواحش رذيله سى اورويانك
لر فنجه مثل سائر حكمنه كيرمش اولوب
، بوندن اول بالمناسبه ذكر ايتمش او ـ
مز وجهله راهب وراهبه طاقمنك

بو يولده کی رذالتلرينه نهايت ويرملك ايچو
پاپالق مقامندن اوامر شديده دخی صادر
اولمش ايســه‌ده عموميت كسب ايلمش
اولان سيئات ميانده اوامر مذكوره‌نك
يالكز الفاظی مراد شيلر حكمنده قاله‌جقلری
بديهی و آشكاردر . حال بويله اولنجه‌ليبر
اسپريلرك آلبيژوالرك وودوالرك وسـائر
برچوق طرق ومسالك مخصوصه اربابنك
شريعت صحيحهٔ عيســويه‌يه رونق پرداز
اولان حكمت اسلاميه انعكاساتيله صلاح
حاللرينه اينانه بيلمك كنيسا اربابی ايچون
قابل اوله‌بيلورمی كه ايتـدكلری افترالردن
اوتانه بيلسونلر ؟ سوزده ينه درايه‌ردوام
ايدييور . دييوركه :

— اشبو طرق ومسالك مخصوصه‌نك اكثر
يسنده ابن رشد مسلك حكمتنك تأثيراتی بديهی

ـيان ايدى. اسلامك بو حكمتى كنيسانك الك
ـك رفض والحاد عد ايلديكى بر نتيجه‌يى ارائه
ـيورايدى‌كه اوده انسانك بوعالمده دين حقيقى
ه بالتدين بعدالوفات رجوع الى‌الله نعمتنه نائليتى
ـثله‌سى ايدى. وجود ايله روح آره‌سنده نه
اسبت وارايسه الوهيت ايله طبيعت آره‌سنده
خى اويله برمناسبت اولمسى و عالمده عقل كل
عقل‌اول يالكز واحد غيرمشترك اولوب انسانك
دوال ماديه ومعنويه‌سنده حكمى جارى اولان
خى آندن عبارت بولنمسى هپ بو ابن رشد
سلكنك ارائه ايلديكى حقايق اولوب هپ بونلر
ـنيسانقطهٔ نظرندن رفض‌والحاد ديه‌تلقى‌اولنورلر
بدى . ايمدى پروتستانلغك مبادئ ظهورنده
ن رشد حكمتى طرفدارى اولان ايتاليانلر
نكيزيسيون حضورينه جلب اولنوب ده
ساس اعتقادلرى سؤال اولنديغى زمان حقايق
ـنيسائيه ايله حقايق حكميه آره‌سنده پك
يوك بر فرق اولديغنى و حكمت نظرنده صحيح
ولان برچوق‌شيلرك كنيسا نظرنده صحيح اولهـ

میه‌جغنی اکلاتمغه چالشمشلرایسه‌ده اونحرا
پاپالغی نفوذیله لاتران قونسیلی طرفندن محکو
شدیده‌یه دوچار اولمشلردر.

اخطار ایتملی یزکه :

— طبیعیون حکمانك طبیعت
ثم حاشا الله حکمی ویردکاری وبناءً
وجود واجبی انکار ایلدکاری یك
دیللرده دوران ایلمش ایسه‌ده بو
برنلردن ده سن پیه‌ر و زمانمزده قا
فلاماریون کبی الك بیوك طبیعیون حکما
مسلك حکمتلرینه نظراً مردوددر. قدم
یونانیه‌دن بعض فلاسفه نزدنده بو
ظن واقع اولمش ایسه آنکله طبیعیو
معاصره مسالکنی مؤاخذه ده حق تص
اولنه‌مز. طبیعیون خالق تعالی وتقد

. تلرینی انکار ایتمك شویله طورسون
.ت دنیلن شیئی آنك قانون خلقتی
اوزره قبول ایلیه‌رك وجود واجبنك
م موجودیت صحیحه‌سنی دخی طبیعتده
. آثار خلقتنده آرارلر . هله برناردن
.ن پیه‌ره دیودان لاناتور »سرنامه‌سیله
.. ایچون برمکمل جلد یازمش اولدیغی
لاماریون دخی بویولده برچوق مباحث
شدر . معلم درایه‌رك مسلك ابن رشده
ا سوزلر اولمق اوزره بیان ایلدیکی شیلر
ـمت اسلامیه‌نك « ماتری فی خلق الرحمن
. تفاوت » و« ولن تجد لسنت الله تبدیلا»
آیات کریمه اوزرینه مبتنی بولنوب بوندن
ـمود دخی خلقت الهیـه‌نك بعض ادیان
ندە توهم ایدیلی ویردیکی وجهله شویله‌جه

کلیشی کوزل برطرزده وقوعه کلدیکه
وحرکات اجرام وتکاملی اجسام کبی مح
عقول اولان اسرار وانتظاماتك هپ قدرر
وحکمت الهیه آثاری بولندیغنی کوسترمکدر
حکمت کنیسائیه ایسه بو حقایقی چوقدر
اونوتمش و حقایق الهیه یه بدل اوهام
وخیالات بشریه یی حقیقت کبرا اولق اوزره
بالتلقی آنلری عالمده قبول ایتدیرمك ایچون
انکیزیسیون جبر و اعتسافی اله آلمش
بولندیغندن طرق ومسالك مخصوصه اربابنك
ایشته بویله حکمت اسلامیه یه تعلق اولان
حقایقی قبول ایتملرینی اعدام ایله شایسته
مجازات جرائمدن اوله رق تلقی ایلمشدر.
سوزده ینه درایه ردوام ایدییور. دییورکه.

— مع هذا اعتراف شفاهی وانکیزیسیونه

نماً انهما كات رفضيه ينه دوام ايلمش وبر
غيقت صحيحه اولمق اوزره دنيلوركه پروتستا
ـك تقرب ظهور ينه طوغرى اوروپانك هر
رشه‌سنده قلبلرى خرستيانلق عليهنده خصومت
له مملو برچوق آدملر مختفياً يشامقده بولنمشدر.
نيسا ايچون پك تهلكه‌لى اولان بوآدملر ميانندە
ميونماتيوس كبى مشائيلر وبودن ورابله وموننى
ى فيلسوفلروعاقللر واونجى له‌ئون وبمبووبرونو
ى ايتاليانلردخى موجودايدى. اونبرنجى واون
كنجى عصر ميلاديده‌اوردالى وخوارق‌ايله حقيقت
براى‌اثبات موده‌لرى حكمدن دوشمكه باشلادى.
يولده‌كى تجاربك خيال‌محضدن عبارت اوله‌جغنى
سپانياده‌كى عرب واسپانيول حكماسنك نشر
يلدكلرى حقايق هركسه قبول ايتديرييورايدى.
قتيله روما ايمپراطورلرندن ژوستينيه‌نك آمالنى
ام محلده « پاندقت » ناميله جمع ايتديرمش اولديغى
حكام عدليه مجموعهٔ جسيمه‌سنك ١١٣٠ سنهٔ
يلاديه‌سنده كشف اولنوب پيشكاه تتبعه آلنمسى
مورجنائيه‌ده برهان دنيلن شيئك نه‌دن عبارت

اوله‌بیله‌جکلری ومسائل فلسفیه‌ده ایسه بر
نه‌نظرله باقیله‌بیله‌جکلری حقنـده افکار ع
تنویره خدمت ایلدی. بوکشفك تاریخی
انکلیزمورخی هاللام براز شـبهه‌لر بیان ا
ایسه‌ده آنك شبهه‌لری ینه ایشه یارادی.
هاللامك قبولنه‌کوره یالنکز فلورانسه‌ده‌لور
کتبخانه‌سنده‌محفوظ اولان نسخهٔ مشهوره یا
دنیلن واللی کتـابدن عبارت بولنـان اوز
مشهوره‌نك نسخهٔ یکانه‌سی اولوب اصل مط
اولان خدمتی‌ایسه ینه بونسخه‌کورمکه باشلا
بوندن یکرمی‌سنه‌صکره دخی غراتیه‌ن نام ر
پاپالرطرفندن‌ویریلن حکملری وقونسیللرطرف
تنظیم اولنان مضبطه‌لری وآباء کنیسائیه ایله
کنیسائیه منتهیلرینك بیـاناتنی برمهم جلدده
ایدرك «دقره‌توم» تسمیه ایتدی که‌حقوق
ئیه دنیلن شیئه دائراك اسکی اثربودر. بر
صکره دخی طقوزنجی غره‌غوار نام پاپا ی
یولده‌کی احکامی حاوی بش‌جلد دستورنز
ایدرك سکزنجی بونیفاچ بونلره برده آنك

اعلاوه ایتدیردی. بوندن صکره قلهمانتین
ری اثرمذ کورك یدنجی جلدینی تشکیل ایدوب
١ سنهٔ میلادیه‌سنده اون اوچنجی غره‌غوار
ـدن دخی « قورپوس ژورس قانونیچی »
برکتاب دها اعلان اولندی. خوارق ایله
مدعا عادت غریبه‌سی ترك اولنوب ده بر
ی محاکماته تابع اولان تحقیقات عدلیه‌نك
ن آلمسی پروتستانلغك ظهورینی تعجیل ایلیان
حکمنه کیرمشدر. قانتور بوری باش
طی سنت آنسه‌لمك « کوردوس‌هومو » نام
ه بیان ایلدیکی وجهله انسانلرك اعتقاد
ی تکلیف اولنان شیلری علی العمیا قبول
ی طلب واجبار ایدیله‌مامکه باشلادی. باپالق
ك مستنطق قاجه‌تان پروتستانلغك واضعی
ن لوتره « ایمان ایتملیسك که قرسنوسـك
یکی یالکز بر طـامله قان نوع بشری زلهٔ
مسؤلیتندن تخلیصه کافی ایدی. چارمیخده
یکی بقیهٔ خون مظلومی ایسه برخزینه
کیل ایدرك خلقه صاتیله‌جق اندولوژانس

معافيتلر ينك اورادن چيقارلمسى ايچو
مقامنه ترك اولندى » ديديكى زمان ج
اومعندلوترك وجدانى بوقدر مدهش
قارشو غليانه كلهرك بوادعا لهنده بيك
كرامات اظهار اولنسه ينه قبول ايده
حس ايلدى. اندولوژانس صاتمق تجر
سى كندى سفاهتلرينه صرف ايچون اقچه
كوردكجه باش دسپوطلرطرفندن مراجع
صورتيله باشلامش ايدى. كوچك پاپا
راهبلر بوتجارتدن منع اولندقلرندن آنل
طاقم اعزۀ كنيسائيهنك كميكلرينى آلايلر
ديرهرك تشفى ويا تبرك ايچون بون
ايدنلردن پاره آلورلر ايدى. نهايت پاپا
اندولوژانسلر تجارتندن پك چوق كار ايد
كورنجه دسپوطلرى باش دسپوطلرى بون
ايدرك تجارت مذكورهيى كندى يد انحص
آلديلر. بونك ايچون اقتضا ايدن يرلرده
تشكيل ايلديلركه شوحال منتظم وصورتده
برديلنجيلك وجوده كتوردى. بوآ

. بربرله رقابت ایچون کندی صاتدقلری
انسلرك سماده حضرت مریم ایله دیکر
مناسبتلری دها صحیح اولدیغندن بحث
یدی. حتی حکایه ایدرلرکه لوترك پاپالق
صل ایلك حدت وغضبنه سبب دخی محضا
ژانس فروختی خصوصنده رقابت تجاریه
ر. زیرا رومادە سن پیەر کلیساسنك
ایچون پاپا اونجی‌لەئون زماننده اقچه‌یه
شدید کوروندکده دومینیکن طریقنه
اولان راهبلرك صاتدقلری اندولوژانسلرك
یرلی اولدیغنی اعلان ایتدیروب لوتر ایسه
ن طریقنه منسوب وبناءً علیه دومینیکنلر
ب اولدیغندن تفوق وغالبیتك آنلرده
یزمش ایدی‌ده آنك ایچون پاپالق مقامنك
قارشو غوغایه قیام ایلمش ایدی. ایمدی
نلغنك سبب تأسیسی ایشته بواندولوژانس
سئله‌سی اولمشدر. فقط برسببدن زیاده
اله مقامنده تلقی اولنه‌بیلور. زیرا سبب
رازصکره ظهور ایلمشدر. اوسبب ایسه

« توراتلرك مرعيتی كنيسا سايه‌سنده‌ميدر يو
كنيسانك قوتی توراتلرسايه‌سنده‌ميدر؟ بومسئا
حقيقت كبرا هانكی جهتده‌در ؟ » مسئله‌سـ
عبارت ايدی. بواختلافك تفصيلاتی هركسه‌معا
اولديغی ايچون بوراده تكرارينه حاجت يوقد
بوندن طولايی ظهوره كلن محاربه‌لر واومحاربه‌لر
دوكولن قانلر دخی جمله‌يه معلومدر. لوترك ويتامه
باش كليساسی قپولرينه طقسان بش ماده‌يی حاو
لوحه‌لر ياپشديره‌رق بو جنايتندن طولايی محا
ايچون رومايه جلب اولنمسی واوزمان پاپابولنا
ذاتك ويرديكی حكمی آندن دها عالم اولان ديكر
بر پاپايه استيناف ايتمسی ورافضيدر ديه محكو
اوله‌رق آنك اوزرينه لوترك بر عمومی قونسي
مراجعت ايلمسی وپورغاتوار واعتراف شفا
وعفوكناه كبی مسائله عائد منازعات ضمننده‌اصا
مطلوب اولان شی هركسك كندی اعتقادند
سربست اولمسی قضيه‌سی ايدوكی هپ معلوم‌اولد
كبی ١٥٢٠ سنه‌سنده لوترك نصل آفاروز نامه
يكی و بوحكمی حاوی اولان اعلامی موی اليه

ن یاقدیغی و پاپالق مقـامنك حقوقندن باحث
لری بیـله آتشه نصل آتدیغی وبوجرأ تیـله
نیا پرنسلرندن برچوقلرینی اتفاقنه نصل جلب
یکی و وورم نام محلده المانیـا ایمپراطـورلنی
ی حضوزینه چیقه‌رق ادعالرندن واز کچمسی
بغنی قبول ایتمیوب وارتبورغ حصارینه نصل
ن ایلدیکی و بواثناده کندی مسلك جدیدینك
ن منتشراولمقده بولندیغی وزیوه‌نغلی ر یاستیله
ن پروتسـتانلغك اسـویچره‌ده نصل ظهوره
یکی والمان واسویچره پروتستانلری اره‌سنه
فت دوشدیکی کبی اسویچره پروتسـتانلرینك
ن زیوه‌نغل وقالوه‌ن طرفدارلغیله ایکی‌یه نصل
سم اولدیغی ومار بورغ قونفرانسیله سپیرواوغو.
ورغ مجلسلرینك بوتخالف افکاری منعدن نصل
جز قالدقلری والحاصـل المان پروتسـتانلغنك
لقالده‌ده نصل تبشـكل ایدوب لوتر یه‌نلر ایله
ینیستلر اره‌سـنده‌کی منازعه‌لرك جبر مافات
ون رومایی نه کبی امیدلره دوشوردیکی دخی
ه‌نك معلومیدر.

یاری لطیفه یاری جدی برطورا
دیرزکه :

— برکت ویرسونکه قوجه پروفسور
شووقوعاتی یالکز شویلهجه بر اخطارایل
سوزی قیصه کسمشدر. اکراسکندرکبیرك
تاریخ فتوحاتی کبی بونیده براز ایضاح
لزوم کورسه ایدی شو پروتستانلق محارباتنه
فرانسهنك دخی نصل اشتراك ایدهرك
« ئهدی دهنانت » مساعدهٔ مشهورهسنك
فرانسه قرالی طرفندن نصل و یریلوب
بالآخره نصل استرداد اولندیغی مسئلهسنه
وارنجهیه قدر صحیفهلر طولدیرر ایدی.
بونلرك جملهسی تاریخ بیلنلره معلوم اولمسی
بوبابده ویرهجکی تفصیلاته هیچده مانع اولمز
ایدی. نصلکه اسکندرکبیرك تاریخ فتوحاتی

نی جمله یه معلوم اولدیغی حالده بو معلومیت
لرطولوسی تفصیلات اعطاسنه مانع اولما.
مدر. پروفسور جنابلرینك ایضاح
مدیکی شیلری طرفمزدن ایضاح ایلمك
قعا معتادمز اولمقله برابر مسائل مذکوره
قیقةً اوقدر معروفدرکه مکاتب جدیده.
ده تاریخ عمومی تدرس ایدن شاکردانك
ه‌سی بونلری اوکرنمکده‌درلر. مع هذا
ه ایضاحات احتیاجنده بولنان قارئلرمزی
کائنات » سرنامهٔ عمومیسی التنده اوروپا
لتلرینك هر بری ایچون یازمش اولدیغمز
ریخلرك ایتالیاو فرانسه واسویچره والمانیا
انکلتره یه مخصوص جلدلرینه ارجاع ایلرزکه
حتیاج کوردکلری ایضاحاتی او جلدلرده
لورلر . نوبت کلامی ینه درایه‌ره ترك

ایلیورز. دییورکه :

— لکن پاپا اونجی لئون اکلامقده
ایتمامش ایدی‌که لوتر وزیوه‌نغل وقالوه
پاپاسلرك دلالتیله آچیلان‌شومجادله آرتق ا
ژانس صاتوب پاره قازانان پاپاسلرك
تجاریه‌لرندن عبارت اولمق درجه‌سنی کچمش
بناءً علیه پاپالق مقامی بومبادیٔ تیقظات فکر
محوایچون برصورت جدیه‌ده تشمیرساق ا
لزوم کورمش‌ایدی. ایشته بوغیرتله سنین
ظرفنده دنیایی هرج ومرج ایدن‌محارباتی‌ت
ایلمشدرکه بومحارباتك اوروپاده براقدیغی
وعداوتلری نه ترانت قونسیلی اون سکز
دوام ایدن اجتماعاتی نتایجنده نه‌ده وستفالی
هده‌سی‌احکام مهمه‌سنده منع‌وازاله‌ایده‌مامش
هنوزانکیزیسیون‌بولنمیان‌مملکتلرده انکیز
تأسیسی ایچون ایدیلن غیرتلرك موجب او
فجایعی هیچ برکیمسه توکلری اورپرمکسز
اوقویه‌مز. هله ۱۵۷۲ سنه‌سنده وقرعه
سن بارته‌له‌می قتل‌عامی اوروپانك‌قاتولیك‌قسم

روتستان قسمنی ده چیلدیره سی یه برغضبله ایکر-
دیرمش ایدی. زیرا بتون جهانك ملل متمدنه
وغیرمتمدنه سی تاریخنده بوقدر خائنانه برظلم
واعتسافدن اثر یوقدر.

اخطارایده لم که :

— اشبو سن بارته له می قتل عامی دخی
کائناتمزك فرانسه وایتالیایه مخصوص اولان
جلدلرنده برتفصیل یازلمشدر. حکایه ده ینه
دراپه ردوام ایدییور. دییورکه :

— کندی دشمنلرینی قتل عاملروکیزلی قتللر
وداخلی محاربه لر ایله محو وازاله ایچون پاپالق
مقامنك مساعیٔ مأیوسانه سی دخی نتیجه سزقالدی.
ترانت قونسیلنك ده فائده سی کورلدی. تاریخك
روایتنه کوره کنیسا ارباینك مساویسنی تصحیح
ووظائفنی تعیین واخلاقنی اصلاح وانضباطنی تأمین
ایچون تشکیل ایدلمش اولدیغی حالده پاپالق مقامنك
انتریقه لریله بوقونسیلك اغلب اعضاسی ایتالیالیلردن
انتخاب ایدلمش وآنلردخی منحصراً پاپانك آمالنه

خدمت ایلمش ایدی. بونجه غیرتلرك نتـ
نتیجه‌سی یالکز توراتلرك انسان ایچون ر
اولمغه کفایتنی بتون پروتستان کنیسالرینك ق
ایتمسنه منجر اولدی. پاپالق مقامنك حقوقنه د
اولان حکایات وروایات متسلسله‌ردن ترك اوله
کتاب السماوی اوقومق اکلامق حقوقی اکا
ایدنلرك عمومنه تعمیم ایدلدی. بوصورتله حقیـ
کبرایه واصل اولندیغی اعتقاد ایدلدی. تور
ویریلن حاکمیت یالکز دینیاته واخلاقیاته منحصر
قالمیوب آنی حکمته وفنونه دخی تطبیق ایتیور
ایدی. بومسئله‌ده بعضلری وقتیله ئه‌پیفانك ایلر
کیتمسی قدر ایلرولیه‌رك توراتلرك علم معدنـ
قدرکافهٔ علومی برصورت کافیه‌ده احاطه ایلدیکـ
قناعت ایتدیلر. پروتستانلر دخی حقایق علمیه‌ی
یالکز توراته موافق اولانلرینه مساعد کورونیور
ایدی. بونلر میاننده برچوق آدملر وارایدی
دین وتدین دنیلن شی علوم وفنون دنیلن شیلرد
تبری وتعری ایدلدکجه تکمل ایلیه‌من ادعاسنده
بولنوب بوادعا ایله اطمئنان حاصل ایلیورلیدی

. ترتولليەن وسنت اوكوستن طرفندن ايلرو
. لوب پاپالق مقامی ایچون اودرجەلردە منافع
. ض تأمين ايلمش اولان وبتون علوم ممكنۀ
. نك توراتلردە موجوديتندن عبارت بولنان
. ن عقيدە كمال شدت و غيرتلە ينە محافظە
. ە ايدلدى. لوتر ومەلانقتون كبى پروتستان
. سى دخى حكمت دنيلن شيئى نصرانيت كنيسا
. طرد ودفع ايلمك لزومندە متفق ايديلر.
. ارسطونك حكمتى تتبع بى فائدە اولديغى
. ايلە « حكمت يونانيە حقيق بر شيطاندر.
. ە برمفتريدر. برظلمت صحيحەدر. براعجوبۀ
. در. برقورقنچ بلادر. بركاذب عموميدر. بر
. طۀ محضەدر. حكمتسز برحكمتدر. بونك
. اولان ارسطو دخى اوچ دفعە نفرت
. شايستەدر » ديمش ايدى. ارسطونك
. ن مشائيەسى شاكردانى چكركەلر!.....
. ل قوردلرى!... قوربغەلر!... بيتلر!...
. متهزا وتحقير ايدرلرايدى. بوحكملرعينيلە
. طرفندن دخى ويريلور ايدى كە بالنسبە

قالوەن دیکر پروتستان رؤساسنك اهونی ايد
علوم وفنون شو پروتستانلق تجدداتنه منتد
قالەجنی صورتده هیچ برایولکنی کورمامشدر.
دیرز که :
— کتاب الٓهیده برطاقم علوم وصن
یعك بردرجۀ کافیەده موجودیتنی اعتقا
وادعا ایلمك حقندەکی مطالعاتمزی بوند
اول سرد ایتمش و « رطب و یابس هرش
کتاب الٓهیده موجوددر » حکمی نەد
عبارت بولندیغنی شرح وبیان ایلمش
ایدك . بوراده مسئلەنك شو جهتنی تکرا
ایلمکی زوائددن عد ایلرز . مع هذادرایەر
شو فقرەسندەکی اهمیت فوق العادەیی قیدسـ
لق ایله سکوت ایلەده کچەمیز . باخصوص
علوم و فنونك پروتستانلق اصلاحات وتجد
تنەده منتدار قاله بیلەجك برعنایتنی کورمش

الدقلرینه دائر سویلدیکی سوز بزجه غایت
مدر . هیچ خاطرمزدن چیقه‌مز که
افعه‌لرمزی یازدیغمز زمان پروتستان
باب معارفنك الك مهملرندن برذات بزم
ه برصورت مخصوصه‌ده ملاقات ایده‌رك
بو مدافعه‌لرده سویلدیکمز سوزلرك کافه‌سی
یخ کنیسایه موافق اولدیغنی تصدیق ایله
ابر فقط مدافعات مذکوره‌نك یالکز
نولیکلکه قارشو محق اولدیغنی و پروتستانلغه
رشو ایسه بالکلیه لزومسز ایدوکنی وچونکه
ع بشری بو اعتسافات الیمهٔ کنیسائیه‌دن
ورتاروب فکر نوع بشره حقوق وصلا-
یت طبیعیه‌سنی پروتستانلق ویردیکنی
بونجه علوم ومعارف وصنایعك ترقیاتی ده
وسایه‌ده حصوله کلدیکنی فلانی دورودراز

اکلاتمش ایدی‌ده بونلره مقابل دخی
قزدن بر مدافعهٔ شدیده کورنجه حیر
قالمش ایدی. ایشته بوراده درایه‌رك خلا
وجهله سویلدیکی سوزلردن اوزما
مدافعه‌ده نه قدر حقلی اولدیغمز ت
ایدییور. حق تعالی عمرینی اوزون ایتسو
هنوز برحیات بولندیغی وعثمانلیجه‌مزی
اعلا بیلوب شویولده محاکمات حکمیه‌یه‌ك
مراقلی اولدیغی جهتله شمدی بوسطرلر
مطلقا اوقویه‌جق واوزمانکی محاوره‌مز
تخطر ایلیه‌جکدر. درایه‌رك بوراده‌کی اعتر
فاتندن اولا لوترك آچدیغی مجادله حقیق
عشقیله اولمیوب اندولوژانس اخذ واعط
سنده‌کی خرص وطمعله اولدیغی وثانیا او
سکز یکرمی سنه دوام ایدن پروتستان قونسیللر

...كز اون سنه دوام ايليان پروتستانلق
...بەلرى واوروپا تاريخ مدنيسنه برعيب
... ابدى اولان سن بارتەلەمى وسائره
... عاملرى والحاصل بونجه مشكلات ومصا-
... نتيجەسنده حاصل ايديلن شى يالكز
...ين مقامنك اغتصاب ايلديكى تسلطدن
...وپانك برقسم اهاليسنى قورتارمقدن
...رت قالديغى وثالثا پروتستانلغك دخى
...ق قونسيلى مقرراتنى ابقا ايلديكى ورابعا
... تستانلغك دەعلوم وحكمته اظهارعدوان
...يكى وخامسا ترقيات علميه وصناعيەنك
... تستانلغك دە لطف و معاونته منتدار
...ينى ايشته توضح وتحقق ايليور. بوحالده
...جة النتايج نەيه منجر اوليور؟ بلطفه
...ضله تعالى علوم ومعارف وصنايع بشريه-

نك آنجق حكمت اسلاميه يه منتدار قالديغ
منجر اوليور. علماى اسلام رحمة الله عليهم
اجمعين افنديلرمز حضراتى كه الحق ورثة
الانبيادرلر الحق انبياى بنى اسرائيل كبيدرلر
كلام الهينك احكام دقيقه سنى بالتأمل ميدانه
قويه رق علوم شتانك يالكز روحى كتاب
الهيده موجود اولوب بوندن حكمت ربانيه
ايسه علوم مذكوره نك تتبعيله اهل اسلامك
مأموريتنى بيـان ايلمك ايدوكنى انظـار
حكمت اسلاميه عرض ايتمشلر وبوسـايه ده
اهل اسـلام معارف بشريه يه اودرجه لرده
خدمت ايدرك هر برينى اوقدر ترقى ايتدير.
مشلردركه بوحال تاريخ اسلام ايچون ابدى
بر شرف حاصـل ايلمشـدر. نه شرف كه
درايه ركبى اديانه اعلان عدوان ايدن بر

ونی انکار ایده میه‌رك مباحثنی شورادن
ن طولاشدیروب شورایه بورایه
اتدقجه هپ حکمت اسلامیه‌نك برطاقم
ومسالك مخصوصه‌دن اوروپایه نفوذی
سنه دخی یناشدیره‌رق اعصار عدیده
ده‌اوروپا عالم نصرانیتنجه بکنیله بیله‌جك
دار نور حکمت کورنمش ایسه آنك‌ده
ات اسلامیتدن مقتبس اولدیغنی و حیفا که
ده ظلام خرستیانیه‌نك محوه یوریدیکنی
قدن قلمنی بردرلو منع ایده‌مامشدر.
متفنن مسلمانلرمز بو حقیقت نقطه‌لری
ورنده کوزلرینی درت آچه‌رق اوروپا
سزلکنی تقلید ایله فکرلرینی غریق لجهٔ
ات ایده جکلرینه حکمت اسلامیه‌یی
بع ایمانده مرتبهٔ تحقیق و تکمله وار.

ملیدرلرکه بو صورتله اسلامك آب رویی واوروپا کفر وانکارینك مغبوط ومحسودی اولمليدرلر. بحمد الله تعالی جمله سنك طمار لرنده جریان ایدن مسلمانلق خون مبارکنك مقتضیاتندن امیدمز دخی بودر. وبو امیدمز جداً پرکالدر. ایشته نوبت کلامی ینه درایپره ویریورز. دییورکه :

— خرستیانلق تاریخنك اك فنا کونلری اول کونلردرکه آنلر طرفنده خرستیانلق یکانه حکمت وعلم صاحبی اولان اوریژه نی اسکندریه ده مشغول اولدیغی خدمت تعلیمدن چکیله رك سه زاره ده کوشه کزین عزلت اولمغه مجبور ایلمك صورتیله علومدن وحکمتدن آیرلمشدر. بوکا مقابل خرستیان ارباب معارفنك اعصار متعاقبه ده نوع بشر ایچون علوم کافیه اولمق اوزره کتب مقدسه نك (کندی تعبیرلرنجه) ایلیکنی قایماغنی خلاصه ایده جکز دیه صرف ایلدکلری مساعی بالکلیه فائده سز

لشدر. كويا بوصورتده هرشيئك حقيقتنى بيانه
فى برعلم تشكيل ايده‌جكلر ايديسه‌ده بووجهله
الى محاله تعليق ايتمشلردر. دردنجى عصر ميلاديدن
ون التنجى عصر ميلادى يه قدر تاريخك بومسئله‌يه
ائد اولان صحيفه‌لرى بومساعيده‌كى بيهوده‌لكى
وسترمكه كافيدر. بوجهالت عصرلرى كندى
للمتنى آنجق برمنوال محرر شدائد كنيسائيه ايله
حافظه ايده‌بيلمشلر ايدى. واقعا آره‌لقده بركره
يوك فره‌دريق واونجى آلفونس كبى بيوك آدملر
لمرك كندى بيوكلكلرينه لايق بر نقطهٔ عاليهٔ
ظردن مدنيت بشريه ايچون علومك قدروقيمتنى
عنى اومدنيتك ترقياتنه نه كوزل خدمت ايده‌بيله‌
جكنى اكلامشلردر. فقط نه چاره كه مسائل
دينيه‌ده كنيسانك جرم و جنايت عد ايلديكى
خصوصات ايچون جزاى اعدام دوام ايليور ايدى.
قالوه‌ن جنوه‌ده سروه‌تى ياقديرديغى زمان اعتسا
فك حالا بر دوام اولديغى جهان نظرنده ثابت
اولمش ايدى. بوفيلسوف سروه‌تك كندى افكار
حكميه‌سندن بشقه هيچ برجنايتى يوق ايدى. بو

آدم دوشونيورايدى كه شريعت عيسويه نك
اصليه سى اذنيق قونسيلندن اول بيله بوزولمش
روح القدسك بتون كائناتى احساس ايلديكو
احساسك ايسه روحك وجودانسانى احساسنه
ديكى واو روح انسانه حقدن كلديكى كبى بر
اولوب ينه حقه رجوع ايده جكى سروه نك
عقائدندن بولنوب بو جنايتندن طولايى خف
برآتش اوزرنده يواش يواش پشوريلورجه
احراق ايدلمشدر. قالوه نك شوپروتستان او
فه سيله تولوزده ١٦٢٩ سنه سنده تأليف كر
سى اولان بر كتابدن طولايى وانينى نام ذا
انكيزيسيون حكميله ياقيلمه سندن عبارت بول
قاتوليك اوتودافه سى آره سنده برفرق وارميد
ديرزكه :

— وانينى ايتاليان حكماسندن ايدى
يازديغى كتاب « طبيعت حقنده محاوره
ناميله معنون ايدى. بوكتابده صفحات
طبيعتدن نه كبى حقايق استدلال اولنه بيل

ـنی شرح ایلیورایدی. اوزمانلرایسـه
ـسانك دوشوندیکندن بشقه‌درلودوشو
ـن آتش ایله موجب اعـدام جنـایاتدن
ـالغله احراق بالنـار ایدلدی‌که اوتودافه
ـلك دخی مسائل ایمانیه‌دن طولایی احراق
ـار ایدلمك دیمکدر. فقط انکیزیسـیون
ـیـون بو یولده‌کی حرکات آرتق موجب
ـتغراب اولماق لازم کلدیکی و پروتستا
ـلك ایسـه کویا نوع بشری بو یولده‌کی
ـتسافات الیمه‌دن قورتارمق اساسی اوزرینه
ـناسی مأمول بولندیغی حالده قالوه‌ن کبی
پروتسـتانلق واضعنك سروه‌ت کبی بر
ـکیمی عینیله انکیزیسیونه لایق برصورتده
ـدام ایتدیرمسی آزمعنیدارمیدر؟ هم دقت
ـدلملیدرکه پروتسـتانلق هنوز ظهورینی

متعاقباً اعتسافك بو يولده نمونه‌لريني ک...
مشدر. يا عجبا پروتستانلق دخی پاپالق...
نيجه عصرلر ظرفنده تزييد قوت ايل...
اولسه ايدی اعتسافده انکيزيسيونلرد...
کچميه‌جکمی ايدی؟ سروه‌تك اساس ح...
ده جالب نظر دقتدر. چونکه درايه‌رل...
رشددن اوروپايه انتقالنی خبر ويرديك...
نبذهٔ حکمت اسلاميه‌در. سوزده ينه‌د...
دوام ايدييور. دييورکه:

— صنعت طبعك ايجادندن واو واسط...
کتابلرك تکثرندن صکره بوحال پاپالق م...
ايچون اويله برتهلکه‌دها وجوده کتورمش اولد...
آرتق انکيزيسيونك وسائط ممانعتکارانه‌سی
کفايت ايده‌ميور ايدی. بونك ايچون ٥٩...
سنهٔ ميلاديه‌سنده پاپا دردنجی پول « اند...
اقسپورغاتوريوس » دنيلن مجلسی تشکيل ايل...
بومجلسك وظيفه‌سی طبع ونشر اولنه‌جق ک...

ـه وحكميه‌يى بالمعاينـه قابل تصحيح اولان
ـى خطالرينى تصحيح وقابل اوله‌مز ايسـه
ـه منع ايتمكله برابر بشقه يرلرده بشقه‌مطبعه
ـه طبع ايديلن آثارك حسن اعتقاد صـاحبى
ا قاتوليكلر طرفنـدن اوقونوب اوقونمامسى
و كله‌جكنى قرارلاشـديرمق ايدى . بعض
وئات مهمـه ايچون بو مجلس بالذات پاپانك
ان آلتنده اجتماع ايدرك على العاده اجتماعاتى
ـ رئيسى بولنان قاردينالك حضورنده وقوعه
ويدى. بومجلسك وظيفه‌سى انكيز يسـيوندن
هواسع ايدى. زيرا يالـكزمسـائل اعتقاديه
هشتغال ايتميوب اخلاق وآداب عموميه‌يه قدر
ئه‌سنى توسيع ايليورايدى. مباديسنده يالـكز
ن حسن اعتقاد صـاحبى قاتوليكلره ممنوع
لازم كلن كتابلرى تعيين وظيفه‌سيله‌موظف
ـه بالاخره مطالعه‌سـنه مساعده ايدلميـان
ـرك كافه‌سى ممنوع عد اولنمق لازم كلدى.
ديرز كه :
— درايه‌رك بوفقره‌ده بحث ايلديكى

اندقس اقسـپورغاتوريوس مجلسى برنو
سانسور يعنى انجمن تفتيش ومعاينه اولوب
پروفسور جنابلرى بونك حقنده انكيزيسيو
وسائره قدر لسان شدتله مؤاخذه ايتميور
ايشلك بوجهتى دقت واهميته شاياندر. ده
ايلرويه طوغرى كوريله جكى وجهله يالكز
علوم وفنونه عائد آثارى ده كتب مضره دن
عد ايلديكنى مناسب بولميه رق هرحالده
مجلس مذكورى قارئلرينك نظر خصو
متلرينه توصيه ايدرجه سنه يازميور. بونك
سببنى اكلايه بيلمك ايچون اوروپاده كرك
لسان كرك قلم ايله خلقه سوز سويله مك
ووصايا اجرا ايلمك صلاحيتنك تماماً
سربستيسى ايله برده قانون دائره سنده
محدوداً سربستيسى مسئله سنك مدققيـ

حقوق و واضعین قوانین عندلرنده
ـاً دوچار اختلاف اولمش بولنمسی
یدر. «سربستی مطبوعات» دنیلدیکی
بوسوز کنج وغیر واقف قولاقلره
کورونور ایسه‌ده میلیونجه نفوسی
ـعت مدنیه حالنده یشـامقده بولنان
بشرك سـعادت وسلامت حقیقیه‌سی
ـی تأمل ایله آوغراشان دماغلر بوسوزی
قیدسزلق ایله تلقی ایده‌میوب بالعکس
ـیوك براهمیت واعتنا ایله تلقی ایدرلر.
ـبستی» کلمه‌سی لسان ایله پك قولای
ه‌نی ویرربر کلمه ایسه‌ده بونك حکمنده‌کی
لی واهمیتی دوشوندکجه آنك هرحرفی
نطه‌سی انسـانك دیلی اوزرنده قنطار
ار آغرلاشـمغه باشـلار. کندیسنی

بو سربستی یه نائل فرض ایتمکه جرأت آله
آدم هر عقلنه کلن شیئی سویله یه بیله جکمی
او حالده دیمك اوله جق که هرنه یی بکنیر
ایسه بکندیکنی و هرنه یی بکنمیور ایسه
بکنمدیکنی سویله یه جك یازه جق. یا آنك
بکنمدیکی شیلر اوخلقك عمومیت اوزره
بکندیکی شیلردن و آنك بکندیکی شیلر
اوخلقك عمومیت اوزره بکنمدیکی شیلرد
اولور ایسه ینه سویله یه بیله جکمی؟ مثلا
آدم سرقتی بکنمش ده سارقلرك مجازات
قانونیه یه دوچار اولمالری لزومندن بحث
ایده جك یاخود بین البشر ژاندارمه دنیلن
صنفك موجودیتنی بکنمیه جك ده قوهٔ ضا
بطه نك لزومسزلغنی سویلیه جك. فرض
ایده لم که بو یولده کی معکوساتی آنك دماغی
فی الحقیقه خوش کوره بیلسون. فقط معکو

ت مذكوره دماغ عمومی يه خوش كله‌
جكندن او معكوس پرست سـو يله‌ملك
يته‌مكده كنديني محق دخی كورسه عموميت
ك سويله‌مامسنی ايـته‌مكده كنديني محق
ره‌رك آنی منع ايدر . دوشـو نمليدركه
بهانك هانكی نقطه‌سـنده ايكی آدم هم‌ده
كنز ايكی آدم بر يرده بولنسه‌لر آره‌لرنده‌كی
اسبت ايچون بالطبع برحـد تعين ايدر.
حدی ايكيسـندن هيچ بريسی تجاوز
ده‌مز. تجـاوز ايده‌جك اولورلر ايسـه
ابرلكی اخلال ايدرك آره‌لرنده‌كی صلحی
نكه تحويل ايدرلر. بونی دوشـونوب‌ده
ده ميليونلرجـه آدمك بريرده تعيشنی
وشـونملی. بونلر آره‌سـنده برحد دكل
بكلرجه حدود واردر. حدود مذكوره

تجاوز ایدیله جك اولورایسه صلح وا
وآسایش و آرامش مختل اوله رق ا
وجنك حالی واقع اولور. عقللرینه
شیئك اوكنی آردینی صاغنی صولنی دو
تمیانلر « هركس یازه جغنی یازسون سو
جكنی سویلسون ده بكنمان قبول ایتس
بكنمیان ایتمسون. حدود دخی برقانوز
تحدید ایدلسون ده آنی تجاوزایدنلراوقا
موجبنجه جزا ایدلسون » دیرلر. با
نظرده نه قدرطبیعی كوریله بیله جك برسو
دكلمی؟ حتی بوسوزك مسلماتدن اوله
تلقی ایدلدیكی یرلرده كوریورز. او
لرده نه كبی احوال مشاهده اولنمقده بو
یغنه نظر حكمتله باقیله جق اولورسه
سوزك حكمی تسلیم ایدلمش بولنمسد

ت ايدلديكنی‌ده بو ميدانده مشـاهده
ز. مثلا فرانسه‌يی پيشـكاه تأمله كتو-
كه اوراسی قوميت واحده‌يه منسوب
ـان واحد ايله متكلم برملتك مملكتی
.ايكی حالده هر بر يمز افكارمزی ميدانه
بمقده مختارز ادعاسيله تشـتت افكاری
دیره آرتديره‌يكرمی اوتوز فرقهٔ مخاصمه‌يه
.مش وبونلرك هر بری ديكرلرينك قانته
صامشـجه‌سنه يبانجيسی دشمنی اولوب
شدر. بومقدماتی سردواتياندن مقصدمز
م مملكتمزكبی ذاتاً يكرمی قـدر قوميت
سان ايله منقسم وبرچوق امراض ماديه
عنويه ايله متشتت بولنـان محللر ايچون
و اندقس اصولنك حكمةً لازم وسياسةً
بد ولاجرم اوله‌جغی حقنده كی حسيات

صميمه‌مزى درميان ايتمكدن عبارت دكلد
بلكه هر كسك كندى ظنون واوهام
حقايق محضه‌دن عبارت اولمق اوزره يور
تمه‌سنده‌كى مضرات ماديه‌يى اورته‌يه قويه‌ر
درايه‌رك بواندقس تشكيلاتى حقنده پاپالر
مقامنى مؤاخذات شديده‌يه لايق كورم
مسنده‌كى سبب وحكمتى اكلاتمقدر. بالاخر
پروتستانلر عقايد دينيه‌يه دائر هر كسك
كندى افكارينى نشر ايتمسنه مساعده‌ويرملرى
سببيله اليوم پروتستانلق سكسان قدر مذاهب
متخالفه‌يه منقسم اولمشدركه بونلردن هر
برينك ديكرينى تخطئه وتجهيلى همان همان درايه‌ر
خرستيانلغى تخطئه ومؤاخذه‌سى درجه‌سنده
شديددر. آمريقاده هانكى قصبه‌يه كيرلسه
نسبتندن چوق كليسالر كوريلور. مثلا تكميل

ن موجوده‌سنی بش کلیسایه طولدور.
ممکن اولان بعض قصبه‌لرده سکسان یوز
با بولنورکه بوسبب کثرت محضا مذا
ه‌کی کثرتدن عبارتدر. بین المذاهب
دثات دینیه بعضاً حد معروفی او قدر
ارکه پولیسك مانعیت مادیه‌سی اولمسه
بی یومروق یومروغه باستونه باستونه
رلر. پولیسك ممانعت مادیه‌سیله برابر
بویولده کی دوکوشلر نادراتدن دکلدرلر.
ن درایه‌ر دخی بالطبع ممنون اوله‌مز.
بوکه بوکا مقابل قاتولیك مذهبی اربابی
نده شمدی‌یه قدر جدیجه بر انقسام
رلمامشدر. دنیانك نره‌سنده قاتولیك
ایسه جمله‌سی قانون واحده تابعدر.
ردنجی پولك ١٥٥٩ سنه‌سنده تأسیس

ایلدیکی اندقس دخی بوکونکی کو
باقی ودائمدر. جهانك هرطرفنده قاتو
اعداسی هر سنه بیکلرجه کتابلر یاز
کندی طرفدارلرینی چوغالتدقجه جو
ینه اکرچه بواندقس مانع اولهمامش ا
قاتولیکلك داخلنده قالان یوزلرجه
نفوسك قانون واحدحکمی التندهدوا
نتیجهٔ عظیمهسنی حاصل ایدهبیلمش
بوده اویله غفلتله استخفاف ایله
اولنهجق جزؤیاتدن دکلدر. الحاصل
بواثرده درمیان ایلدیکمز ملاحظات ق
مزك استفادهٔ صحیحهلرندن ماعدا هی
آرزو واملهٔ هیچ بر غرض وعوضه
بولنمدیغی جهتله شوتفتیش کتب مسئله
اوزمانلر قاتولیکلر ایچون بکنلمیهجک

ہتی کورەمدیکمزی کمال جدیتله بیـان
.رز . بوبابده درایەرك استعمال ایلدیکی
تدال لسـانه نظراً آنك دخی بوفکرده
لندیغنه شبهه ایدەمیز . ایشته بومسئلەنك
بەـنی دەتحریردەدوام ایدییور. دییورکه :
ــ هرخصوصده بربرینك رقیبی بولنان ایکی
یسا یعنی پروتستان وقاتولیك کنیسالری یالکز
نقطـه اوزرنده متحد ایدیلرکه او نقطـه دخی
نکام نورانیه ایلەمتوافق اولمیان ترقیات علمیەنك
بیچ بریسنه مساعده ویرمامك نقطەسی ایدی.
ولیـك مذهبی هر قوتك بر مرکزده اجتماعی
ەسیله اندقسك ویردیکی قرارلرك مرعیتنی کندی
کمی جاری اولان یرلرده محـافظەیه مقتـدر
لەبیلورایدی. پروتستان مذهبی ایسه اوروپانك
ل مختلفەسی میاننده برچوق متخالف ومتخاصم
قەلره منقسم اولمسـیله بویله منتظم بر موفقیته
ئل اولەمیورایدی. فقط پروتستانلردخی بریولنی
لدیلر. کنـدی خصملری طرفنـدن کندیلری

عليهنه يازيلان كتابلرى « اوديوم ته ئولوژ
تعبير اولنان عدوات ايمانيه‌يه حواله ايلدلر
ديمك ايدى كه « هر كيمك ايمانى صحيح ايسه
مضرهٔ مذكوره‌يى نظر عداوتله تلقى ايلسون
ديرزكه :

— ايشته پروتستانلق خلقى قانو
تسلطاتندن قورتارمق اساسى اوز
مبتنى اولديغى وعد ايدلديكى حالده او
« سربستئ مطبوعات » تعبيراولنان او
مضره‌يه قارشو بوتدبيرى بولمشدر. بزد
درايه‌ركبى بوتدبيرك فناالغنى يالكز ع
رياضيه وطبيعيه وسائره‌يى حقايق دين
مغايرعديله منع ايتمسنده بولورز. يوق
اصل حقيقت دينيه دنيلن شيئى بين ال
اخلاق وآداب عموميه‌يى كنديلرينه م
تعرض وحتى سرمايهٔ استهزا ايليانچا

ـده بو يولده كى تدابير زجريه‌يى هر
ـوس پروركبى بزدخى تصويب ايلرز.
آتيه‌ده معلم درايه‌ر نصرانيتك
ـندن برى علوم ايله خلاصهٔ منازعاتى
ـا كوزدن كچيرييوركه بونى‌ده آندن
كيريشه‌جكى برمسئلهٔ مهمه‌يه مقدمه
ايليور. ديپوركه :
- ابواب سابقه‌ده كورمش اولديغمز
ـه دين ايله علوم آره‌سنده‌كى نزاع دها
ـانلغك تأسيسيله برابر پيدا اولمش ايدى.
ـ بعدعصر بونزاعك پيدا ايتديكى صورتلر
ـلاً تتبع ايديله‌بيلورلر. نزاع مذكورك
ـ همان هرفرصتده كنديني كوسترر. بونى
ـريه مكتب وكتبخانه‌سنك هدمنده كور-
ـكبى ئه ويژه‌ن و يقلف عليهنده وقوعه
ـ دلانده‌ده كوروز. اون اوچنجى عصرده
ـوالحاد ايله اتهام اولنانلرك خلقت عالمه‌دائر

اخبار توراتیه‌یی کمال استحقار ایله رد ایتملرند
کورورز. فقط اصل قوپرنیق وکپلر وغا
زمانلرنده علومك کنیسا طرفندن او زمانه ر
دوچار ایدلدیکی تضییقاتی سیلکوب آتدیغی ر
کورورز که اوزمان کنیسانك قوت وشدتی ا
درجه‌سندن دوشمش اولدیغی کبی رؤسا و
آمدانی دخی بیهوده یره سعی وغیرت و ع
واصرار ایلمکده بولندقلرینی کوربیورلر اید
اوللری ایچه فائده‌سنی کوردکلری شدائد وا
فاتك آرتق قابل استعمال اولمدیغنی اکلامشلراید
شورادە بورادە بعضاً بر فیلسوفی یاقمق کن
پولتیقه‌لری ایچون منفعتدن زیاده مضرتی مو
اولدیغنی کورلمش ایدی. نوتونك لایموت او
کتابی میدانه چیقدیغی زمان دها غالیله مجادلات
تماميله مغلوب اولمش بولنان کنیسا آرتق برمقاو
شدیده ابرازینه حاجت کورمدی. نوتوندن زما
قدر علومك کنیسادن تباعدی آرتدقجه آرتد
کنیسا کرهٔ ارضك مرکز عالم اولدیغنی و
وقمروکواکب سائره ارضه تا بولندیغن

ب طوررایکن بو میدان مجادله‌ده علم هیئته
ب اولدی. کنیسا برطوفانك عمومیت اوزره
ی غرق ایلدیکنی واهل سفینه‌دن ماعدا ارض
نده انساندن حیواندن هیچ بر ذی حیات
غنی حکم ایتمش ایکن علم طبقات ارض بونك
اولدیغنی اثبات ایلدی. کنیسا ایلك انسانك
ملیت تامه ایله بوندن آلتی بیك سنه اول
اولندیغنی قبول ایلدیکی حالده آنتروپولوژی
اثبات ایلدی که ادوار ژه‌ئولوژیه‌ده انسان
ود اولوب احوال ابتدائیه‌سی ده وحشتدن
ت ایدی. خیرصاحبی برچوق آدملر برنیت
ه ایله تورات وکشفیات علمیه آره‌سنی تألیفه
یدیلر ایسه‌ده برنتیجه حاصل ایده‌مدیلر. آره‌
کی مخالفت اویله بردرجه‌یه واصل اولمش
که ایکی طرفدن بریسنك مطلقا اورته‌دن
سی لازم کلیورایدی.

دیرزکه :

— درایه‌ر بوندن صکره توراتك درجهٔ
مسئلهٔ مهمه‌سنی تدقیقه کیریشه‌جکندن

وفقط بوراده دين ايله علوم آره‌سنـ
ائتلاف حصولنه چاليشلمسى مسئله‌سى
مسائل مهمه‌دن بولنديغندن اكا دائر
سوز سويله‌مكه مجبورز . درايه‌رك
ايله علوم آره‌سنده بر ائتلاف حصـ
كتورمكه چاليشانلرك بر نتيجه حاصـ
ايده‌مامش اولدقلرينى بيان ايتمسى قار
كرامزه بزم دخى بويله بر غيرتده بولنديغمـ
مطلقا اخطار ايلمشدر . فقط شو ا
مبدئندن بورايه قدر نه يولده اداره‌ٔ او
ايلمش بولنديغمزه لايق وجهله دقت ايد
ايسه كورلمشدركه بز بو مسئله‌ده دين
علوم آره‌سنده حصول ائتلافه چالشميور
بويله بر سعى ايچون اولا بينهماده اختلا
ونزاع بولنمق لازم كلوب بز ايسه دين

آره سنده مخالفت و نزاع كوره میورز كه
برطرف ایده‌رك تألیف بینه چالشمق
نی حس ایده‌لم . اما بزجه « دین »
یكی زمان او كلمه ایله مقصود اولان شی
مدر. یوزیرده اخطار وتكرارایلمش
یغمز وجهله بشقه بردینك علوم ایله
ودعلومك بشقه بردین ایله منازعه‌سی
ایسه اوبشقه مسئله‌در . بز حمداً ثم
ا مسلمان اولدیغمزدن بزه « دین »
یكی زمان بز آندن مسلمانلغی اكلارز.
لام » دیدیكمز زمان دخی اول باول
یه‌جغمزشی كتاب الهی یعنی قرأندر.
درایه‌ر دخی بواعتبار ایله مباحثه
یور. لاقردیسنی هپ سماویتی ادعااولنان
بلر اوزرینه بنا ایلیور . اوكتابلرك

نصل اکلاشلمش اولملری مسئله‌سنه چ
اهمیت ویرمیور. قاتولیك مذهبی ط
کتب سماویه‌نك صورت تفهمنه
ویرییور ایسه‌ده بونك سببی کتب سماو
اوقویوب اکلامق وتأویل وتفسیر
حقی قاتولیك کنیساسنك کندیسنه
ایلمسی قضیه‌سیدر . حقیقت حال آر
ایسه شوبولنور وشبهه قالمزکه انسا
سوء تفهمندن طولایی کتب سماویه‌یه نق
ترتب ایده‌مز. اوتدرایه‌رق قریباً توراتا
سماویتلرنده‌کی صحتی انتقاده کیریشه‌جك
بونده حقی ده واردر . فقط او صحتك وق
وعدم وقوعندن قطع نظر بر کتابی
تفهمدن طولایی اوکتاب مسئول اوله
یالکز سوء تفهم ایدنلر مسئول اولور

ـمدی‌یه قدر درایه‌رك مؤاخذه ایلدیکی
واددن برچوغنی کوردك که مجرد سوء
همدن طولایی مؤاخذات مذکوره واقع
لمشدر. بوقسه توراتلر دخی بونقطه‌لرجه
ر مؤاخذاته لایق دکللردر. بز کندی
ـسلمانلغمز وقرأنیلکمز نقطهٔ نظرندن
چوق دفعه‌لر دیمش اولدیغمز کبی بردها
کرار ایدرزکه کلام الٓهی حقایق ازلیه
ابدیه‌یی حاوی اولدیغندن ازل آزاله دائر
ولان بعض مباحثنی بوکونکی علم وافکارمز
له اکلایه میه‌جغمز کبی ابده طوغری
منهٔ آتیه‌یه عائد بعض احکامنی دخی
ه‌ز بحق اکلایه‌مامقلغمز ممکناتدندر .
کن قاتولیك کنیساسنك ادعا ایلدیکی
تخطیلك اسلامده هیچ بر کیمسه‌نك

خاطرینه بیله کلمامش اولدیغندن کلام آلهینك
معناسی مطلقا بزم اکلادیغمز وجهله درن
آندن بشقه درلو دکلدر واوله‌مز دعواسنه
اسلامدن کیمسه جرأت ایده‌مامشدر
علمای اسلام رحمة الله علیهم اجمعین افندیلرم
حضراتی آیات قرآنیه‌نك محکماتی متشا
بهاتی منسوخنی غیر منسوخنی قسم قسم
آییره‌رق عقللرینك ایره‌بیلدیکی قدر احکامی
تفسیر وشرح ایله برابر هر مطلب نازکده
« العلم عندالله » و « والله اعلم بالصواب »
ملاذ وملجألرینه التجا ایلمشلردر . لحم
خنزیرك حکمت ممنوعیتی وقطیینك باصقلی
کبی بر چوق شیلر بوندن اول تمامیله
اکلاشیله‌مامش اولدقلری حالده کشفیات
اخیرهٔ علمیه ایله اکلاشلمش اولدقلری

، بر چوق شیلرك دخی كشفیات علمیهٔ
یه ایله اكلاشیله بیله‌جكلری احتمالنی
مسه انكار ایده‌مز. درایه‌رك شواثرینك
ستردیكی لزوم اوزرینه تعمیق اولنان
قیقاتدن مستبان اولیوركه الیوم علوم
ه دین آره‌سنده نقاط منازع فیهایی تشكیل
یان موادden بعضلرینك بزم كتب
سیریه‌مزه كیرمش اولملرینه‌ده ینه توراتلر
خصوص آنلرك سوء تفهملری سبب
لمشدر . ازجمله طوفانك عمومیتی واهل
ینه‌دن ماعدا عموم ذوات حیاتك مغروقیتی
سائلی كبی نقطه‌لر كه بونلره دائر قرآن
یمده صراحت شویله طورسون ایما
شارت بیله بولنمدیغی حالده توارثات
رائیلیه صورتیله بزه قدر انتقال ایتمشدر.

و قتيله اخبار صحيحه و صافية قرأنيه ايله تو
اسرائيليه آره سنده كى فرقه يحق دقت ايد
اولسه ايدى بو كون درايه‌ر كبى يوزل
اهل تدقيقك اعتراض ايتدكارى شي
بوندن عصرلرجه اول مدققين مسلمه
اعتراض ايده‌جكلرى دركار ايدى . ز
بوندن بيك اوچ يوز سنه مقدم قرأن كريم ا
سلفدن شايستهٔ قبول اولانلرى جمع و شا
قبول اولميانلرى سكوتيله رد ايلمشد
ايشته درايه‌رك توراتلر حقنده بروجه
يوروته‌جكى تدقيقات انتقاديه دار
مدار نجاتمز اولان قرأن كريمك بو صور
دخى ،كمليت و مقبوليتنى مبين و مثبت بو
قارئين اسلامك انتقادات مذكوره
نظر حكمتله اوقوملرنده تأيدات اعتقاديه

ون بك بيوك منافع واردر. درايه ر
ورکه :

— بوقدر منازعاته سبب يالكز تورات اوله يغنه
مرانيتك ايكنجى عصرندن برى علوم وفنونجه
حقيقت كبرا اولمق اوزره تلقى ايديله كلديكنه
ه شو توراتك اكا اسناد اولنان سماويلكنك
جهٔ صحتنى تدقيق ايده جكمى يز؟ بين البشر او قدر
برموقعده كورونمسى واو درجه لرده اهميت
ب ايلمسى اوزرينه كتاب مذكور بويله بر
يقده بولنمق هيرتنه كنديسى ميدان اوقومليدر.

ديرزكه :

— اكا شبهه يوق. بركتابى برشخص
ضيله اولا آنك فكرى آنك روحى
دى سماويتنه قانع اولمليدركه بوقناعت
ى اوقويانلره ده انتقال ايده بيلسون كتاب
اوى بوجديتى بوقوتى حائز اولور ايسه

معلم درایه‌رك دیدیکی کبی کندی حق
هر نوع تدقیقـه کندیسی میدان اوقور
بوذاتاً بویله‌در . حتی کتاب سماویده بو
مخصوص برتعبیرده واردر . اوتعبیر ایسه
« تحدی » کلمه‌سیدر . قرأن کریم کندی
سماویتنی انکار ایدنلره تحدی ایدرك یعنی
میدان اوقویه‌رق اکر آنك سماویتنده
شبهه‌لری وار ایسـه بر آیتنی تنظیر وتقلید
ایله میدانه قویملرینی تکلیف ایلیور . حتی
بوتکلیف اویله قوری وبوش بر تکلیف
حکمنده‌ده قالمامشـدر . بوتنظیر و تقلیده
چالیشانلر بولنمشدر . هم‌ده اعدای محمد
میاننده‌ن بوادعا ایله آدملر ظهور ایلمشدر
فقط موفق اوله‌مـدقلرینی کندیلری د
کوره‌رك اعتراف مغلوبیت ایلمشـلردر

ـبيه‌مبنيدركه‌قرأن كريم تحدي يي اشخاص
حده‌يه‌دخي حصر ايتميه‌رك كندي سماويتني
ول ايتميانلرك برچوغي بر آرايه كلوب تنظير
لريني ده تكليف ايتمشـدر . اعدا بوكا
مي موفق اوله‌مامشلردر. فقط كمال اهميت
جديتله دوشونمليدركه تحدينك بوصورتي
أنلك يالكز فصاحت وبلاغتنه مخصوصدر.
حكام جليله سنده‌كي سلامت اوزمان ايچون
خي متمسكلرينه برات نجات دنياوآخرت
لمش ايدي يا؟ فقط بومزيت بوكون دخي
ئ اولديغي كبي الى قيام الســاعه بقاسي ده
وعود من عندالله‌در . علمــاي كرامكه
ندالله ورثة الانبيادرلر بوتحدي يي حسب
وراثه بوكون دخي ميدانه قويه بيلورلر.
ني واحكام جهتنده‌كه ايشته دراپه‌رك بتون

غیرتکاران نصارایی عاجز براقمش اولا
شوائریی من غیر حد انتقادمز علما
اعلاملك پایه‌بیله‌جکلری اوتحدیدن ربد
برشمهٔ عاجزانه‌در . بوکونکی کونده دخی
قرآن دیرکه: بنم برحکممی علوم موجوده
وعلوم موجوده‌نك بر حکمنی بنم احکام
مغایر کورن میدانه چیقسون . اما علو
موجوده » دیدیکمز زمان شونك بوتون
اوهام وخیالاتی قصد ایده‌میه‌جکم
آشکاردر . علم علی الاعلا ریاضیات اولو
آندن صکره حقیقت علوم طبیعیه‌یه انتقال
ایده‌جکنه کوره تحدئ قرآن دخی بومجرادن
جریان ایدر . تاریخ بیله علوم قطعیه‌دن دکلدر
دونه قدر طوغری ظن اولنان برچوق
روایات تاریخیه‌نك خطاسی بوکون ثابت

ر بولنديغي بوكون هنوز طوغريدر
بتلقى اولنان روايانك بر چوغى يارين
صحيح اولنه‌جغى احتمالنى كيمسه انكار
من. ايشته بويولدن قرأن كريم بوكونكى
لده هرتدقيقه ميدان اوقومقده‌در. هله
پەرك بروجه آتى تورات حقنده اجرا
جكى تدقيقـات قرأن كريمـك نظر
يسنده اوقدر خفيف قالوركه برمسلمان
لق بوقدر خفيف وسـاده شـيلر ايله
تعالى تنزل ايتمز ايسه تكبرينه حمل اولنه‌مز.
كنز دراپەر تدقيقاتى نصل يوروتيور.
وركه :

— خرستيانلغك ايلك زمانلرنده آباء كنيسا
نك الك بنامليرندن برچوغى توراتك ايلك اسفار
ـه‌سى حقيقةً كيمه عائد اولديغنى بيلمكده‌يك
ى تردد وشـبهاته دوچارايديلر. شـوانرده

کنديمه تعيين ايتمش اولديغم دائره‌دن خار
تفصيلاته کيريشه‌ميه‌جکمدن بو ارباب شبهه و ترد
اثبات مدعا ضمننده ايراد ايلدکاری دلائلی مفص
نقل ايده‌ميه‌جکم. زمانمزده بو ماده‌يه دائر
چوق يازمشلردر. بن تدين وحسن اعتقا
مشهور اولان پريدونك « عهد عتيق وجد
توحدی » نام اثرينه قارئلريمی ارجاع ا
بو اثر عصر اخيرك اك زياده رغبت بولمش وا
قازانمش آثارندن بريسيدر. قارئلرمز قول
نام دسپوطك ينه بو ماده حقنده دها يکی و
واضح افاداتنه دخی مراجعت ايده‌بيلورلر. فق
آتيه بو مسئله حقنده قارئلرمزه برفکر ويره‌بيلو
اخطار ايدرز :
— درايه‌رك اسملرينی ذکر ايلديکم
شو ايکی آدم اعدای کنيسائيه‌دن اولميو
« کنيسا دوست » آدملردن اولديغنه دق
ايتمليدر. فقرهٔ آتيه‌سنی دخی شو وجه
بسط ايليور. دييورکه :

ـ اسفار خمسه‌نك املای الٓهی ایله حضرت
 طرفندن یازلمش اولدیغی قبول ایدلمشدر.
رتله تورات حق تعالی حضرتلری طرفندن
 بهره ایدلمش بر عنایت عظما اوله‌رق تلقی
یکندن جهانده هرکسك کرك علوم مادیه
ك احکام اخلاقیه خصوصنده توراته اتباعلری
ریت تحتنده کورلمشدر. لکن بومجبوریتی
عوی صورتنده اورته‌یه سورن کیمدر؟
ب مذکورك کندیسی دکلدر. هیچ بر طر-
، دییورکه آنی موسی یازمشدر. هیچ بر
نده خبر و یرمیورکه آنی حق تعالی املا
ی) ایتمشدر.
دیرزکه:
— بوراده «املا» کلمه‌سنی استعمالمزه
ب درایه‌رك Dicté کلمه‌سنی قوللانمسیدر.
له یازیله‌جق شیئی بر آدمه سویلیوب یازدیرمق
ك اولدیغندن بو معنایه استعمال ایلدیکمز
ملا» کلمه‌سنی ایراد ایلدك. اکر کنیسانك

ادعاسی توراتك فی الحقیقه املای الهی
حضرت موسی طرفندن یازلدیغنه ق
واریبورایسه بزادهانك بو درجه سنی تدقی
ومناظره قابلیتنك فوقنده وخارجنـ
کوررز . بدیع السموات والارض اولا
اول سبحان ذوالجلالك بویله سرکاتبنه
اوامر ونواهیسنی یازدیران برحاکم صورتنـ
انزال کتاب ایلمسی بزجه اصول دینـ
خارجنده در . بویله بر شیئی عقلی اولا
هیچ بر کیمسه یه قبول ایتدیرمك ممکن اولا
اوله میه جغی جهتله کنیسانك بلا استثنا بتو
ادعالرینی طویدن رد ایچون یالکز بو نقـ
کافیدر . ایشته مسئله نك بو درجه لره قد
واران اهمیت فوق العاده سنه مبنی درایدی
یوقارودهکی فقره سنك صوکلرینه داملا

ـسنك يانته بين المعترضتين «وحى» كلمه سنى ده
..وه ايلدك . زيرا اصول دينده كتاب
.وينك انزالى وحى طريقيله اولديغى
ـستيانلق كنيساسنجه دخى مردود اولميوب
ـربونى rèvèlation كلمه سيله تعبير ايدرلركه
ــاى اصليسى مستور اولان برشيئك
رتوسنى قالديرمق كشف ايتمك ميدانه
ـقارمق ديمكدر. فقط آنلر بوره وه لاسيونى
ضرت عيسانك ترجمهٔ حالى ديمك اولان
يللر ايله بعض حواريلرك شورايه بورايه
زدقلرى مكتوبلر حقنده واقع عدايدرلر.
ى اسرائيلك كتابلرى حقنه كلنجه آنلرك
.وه لاسيون ايله مى يوقسه طريق آخر
له مى يازلديغى مسئله سنى مغلق براقوب
قط بوندن اول دخى ايضاح ايتمش اولديغمز

وجهله اوطه سنده اويويان برچوجغى صد
آسمانينك اوياندير مش وآنكله مكالمه ايلمش
اولمسنى عيناً وقطعياً اوصورتده وقو
بولمش اولمق اوزره تلقى ايلرلر . قرآ
عظيم الشان اشبو « كليم » صفت جليله سن
يالكز حضرت موسى عليه السلام حقند
حكم ايدرك فقط طورده حق سبحانه وتعا
حضرتلريله نبى كليمى آره سنده تعاطى
اولنان كلماتك توراتدن عبارت بولنديغن
حكم ايتديره جك هيچ بر آيت كريمه بولنميور
بالعكس او مكالمه نك بشقه وحضرت موسا
تورات نامنده بر كتابك انزالى دخى بشقه
بر كيفيت اولديغنى حكم ايتديره جك آيت
كثيرهٔ صريحه واردر . حتى درايه رك دها
اولكى برفقره ده تفصيلندن اجتناب ايلديكم

إل آباء كنيسائيه ميانندهمكالمهصورتنده
ضرت موسايه شرف نازل اولان كلامك
دهقالوغ » ديدكارى اون كلام اولديغنه
زبك قوتلى سوزلردخى واردر. توراتك
ـديسى دخى بوانزالك حضرت موسى
رفندن بنى اسرائيلك عجله پرستشلرينه
نباً يركره كسر ايدلدكدن صكره بردها
النى خبرويرديكى الواحدن عبارت بولند.
ى خبرويرر . اشبوطورمكالمهٔ الهيه سنك
ناى حقيقى به حمل اولنه ميه جغى ينه بوكا
لد برچوق مسائل ايله حكم اولنور .
يد الله فوق ايديهم » آيت كريمه سنك
يرنده مفسرين عظام افنديلرمز حضراتنك
صيلى بيورمش اولدقلرى وجهله حق
بحانه وتعالى حضرتلرينه ال و آياق اسنادى

قابل اولەمیەرق بناءً علیه بو یولدەکی آیا
کریمەمتشابهاتدن عداولنمق لازم کلمش اولە
کبی «کلام الٰهی» حقندە متکلمین عظا
افندیلرمز حضراتی طرفندن تطویل ایدیلە
مباحث دخی بو مکالمۀ طوریەنك صور
عادیەسی فوقندە برمعنای عالیسی اولمق لزوم
اصول دینه واقف اولانلرە حس وحکم ا
یرر. هله درایەر طرفندن خبرویرلدیکی وز
توراتك حضرت موسی طرفندن یازلدیغ
ویاخود طریق وحی ایله یازدیرلدیغنه د
توراتدە برقید بولنمامسی قطعیاً صحیح اید
ایشلك رنکی بتون بتون دکیشور. زیر
اصول دینده حجت یکانه یالکز کتا
الٰهی اولوب آنك خارجندە ولوکه آ
تفسیرصورتندە اولسون سویلەنن سوز

ن کلامندن بشقه بر شی دکلدرلر.
ـان تفهم و تفسیرده خطا ایلر ایسه
مسئولیتی کتاب الهی یه راجع اوله.
نی‌ده محققـات قطعیه‌دندر. بوقاروده
ح ایسه » قیدینه سبب واردر . عهد
تشکیل ایلیان فرق قدر کتابی برقاچ
وهله اسفار خمسه‌یی یدی سکز دفعه
ن باشه اوقومش ایسه‌لکده بویله برقید
ب بولنمدیغی خاطرمزده قالمامشدر.
، ایچون بوقیدا احترازی‌یه لزوم کورمش
. اما درایه‌ر حقیقـةً متعمق بر محقق
یغندن شـو سوزینه اعتمادمز برکالدر.
الده دیرزکه المزده بولنان توراتلر منزل
عنـدالله و یاخود مکتوب من طرف
الله اولدقـلرینی ادعا ایتدکلری حالده

بوصفتی آنلره ویرمك کیمك صلا
داخلنده‌در؟ شو بله برسوزی سویایه
اولور ایسه‌ك احکام شریفهٔ قرأنیه
تناقض ایتمش اولمیز. زیرا سوزمزشم
اللرمزده بولنان نسخ توراتیه یه مخصوص
قرأن کریمده جناب کلیمه انزالی خبرصا
کوردیکمز تورات شریفك المزده او
نسخه‌لردن بشقه برکتاب صحیح اولد
الیوم حقایق قطعیه مرتبه‌سنی بولمش
ایشته بوحقیقتی بروجه آتی درایه‌ردخی
ویریبور. دیبورکه :

— خرستیانلغك ایکنجی عصرندن
توراتك سماویتنی انسانلره بهمه‌حال قبول ایتدیر
تشبث ایدلمامشدر. بو ادعاده بولنانلر نصار
اهل علم وفیلسوف قسمیده دکلدرلر. بودعو
ایلرو یه سورنلر آباء کنیسائیه اولوب بونل

ـاتی اثباته کافیدرکه کندیلری عمیقاً عالم
ـاً منقد دکل ایدیلر. اوزماندنبری هرعصرده
ـیدن خرستیاندن برچوق بیوك آدملر کله‌رك
ـنلر حقنده بویله بر ادعایی رد ایتمشلردر.
ـ ایچون ینه بوکتابلرك کندیلرندن استشهاداته
ـی اولمشلردر. کتب مذکوره‌نك کندیلری
ـتربیورلرکه بونلر بربرینك غیری ایکی مؤلفك
ـرلر. بومؤلفلر دخی « ئه‌لوهیست » و « یه‌هو
ـت » کلمه‌لریله بربرندن تفریق اولنورلر. حتی
ـیندن هوبفلد دییورکه یه‌هوویست نقـل
ـاتی ئه‌لوهیست نقل وروایتندن بالکلیه آیری
ـقل برروایت ثانیه‌در. بوایکی مؤلفك مراجعت
ـکلری ایکی منبع ومرجع دخی برچوق جهتلرـ
ـمتناقضدرلر. بوندن ماعدا امنیت کامله حصوله
ـنك درجه‌لرده تحقیق و تدقیق ایدلمشدرکه
ـرخمسه‌نك حضرت موسایه مسنداولمسی بونلرك
ـبازیسیله یازلمش اولان نسخهٔ عبرانیه‌لرنده
ـا مصرح اولمدیغی کبی ینه عبرانی لسانیله
ـوع اولان نسخه‌لرنده دخی مصرح دکلدر.

حتى سبتانتلر طرفندن ترجمه ایدلمش اولان تور
دخی « موسانك كتابی » نامیله ترجمه ایدلد
كبی وولغانده دخی بویله بر اشارت اولمیوب
عنوان یالكز تراجم جدیده واخیره‌ده ویرلمش
— ایضاح ایتملی یز كه :
— توراتك یتمش قدر مترجم طرفند
اسكی یونان لسانه ایدیلان ترجمه‌سی «سبتانر
كلمه‌سیله تعبیر اولنمقده‌در كه « بشائر صد
نبوت محمدیه » نام اثرمزده بو ترجمه
كیفیاتی اوزون اوزادی یه بحث و حكا
ایدلمشدر. توراتك لاتینجه‌یه اولان ترج
سنه دخی « وولغات » تعبیر اولنور. خ
ستیانلغك ایلك عصرلرنده توراتك لاتینجه
دخی ترجمه‌لری وار ایمش ایسه‌ده بو
طوغری اولمدقدن فضله ایچلرنده برجه
قاتمه‌لر دخی وار ایمش. ٣٨٥ سنه

٤ سنه‌سنه قدر کذارن ایدن سنه‌لرك
بسنده سن ژه‌روم کرك عهدعتیقك یعنی
اتك وکرك عهد جدیدك یعنی انجیلك
خ اصلیهٔ عبرانیه‌سندن یکی ترجمه‌لرینی
ش . انجیللرك نسخ اصلیهٔ عبرانیه‌سندن
ث ایتمك غریبدریا ؟ چونکه آنلری سن
رومدن بشقه کیمسه نه ایشتمش نه
رمش. نه ایسه ایشته توراتك بوصورتله
ن ژه‌روم طرفندن لاتینجه‌یه ایدیلن
جمه‌سنه‌دخی « وولغات » دیرلرکه قاتولیك
نیساسی طرفندن نسخهٔ صحیحه اولمق
وزره رسماً طانمش برترجمه‌در. اون
لتنجی عصر میلادیده پروتستانلق انتشاره
شلادیغی زمان پروتستان مدققلری اشبو
ولغاتده دخی عبرانی جمله‌لربحق لاتینجه‌یه

ترجمه اولنه مدقدن ماعدا برچوق ده خطا
حاوی اولدیغی ایچون ردینه قرار ویره.
ایسه ده ترانت قونسیلی ١٥٦٤ سنه
مایسنك یکرمی یدنجی اجتماعنده تور
نسخهٔ اصلیهٔ عبرانیه سنی تتبعه مسا
اولنه بیلور ایسه ده!...... فقط نصرا
کنیساسنجه مبنای ایمان بنه او وولغاتا
عبارت اولمق اوزره دوام ایتمسنه
منازعه ده توراتدن دلائل و براهین ایراد
لازم کلور ایسه وولغاتدن اخذ وایراد
ایجاب ایده جکنه قرار ویرمشدر. غریب
دکلمی؟ ایشته نصرانیت صحیحه یی بوزو
صکره کی خرستیانلق حالنه قویان هپ
بولده کی قرارلردر. بر شیئك اصلنی د
ایدوب اصلنه بکزه مدیکی ادعا اولنا

ـسنى اصله ترجيحاً قبول اولسه اولسه
ـتيانلقده بولنـه بيلن غرابتلردندر.
ـزك آره‌سنى كسـمكسزين ينه درايه‌ر
ايدييور. دييوركه:
- لزومى درجه‌سنده بديهى و آشكاردركه
ـخمسه‌نك كافه‌سنى حضرت موسايه اسناد
ـمادةً امكان يوقدر. زيرا حضرت موسانك
ـاده بوكتابده حكايه اولنمقـده‌در. ينه بو
لرده بديهى وآشكاردركه اسفار مذكوره
ـك وفاتندن برقاچ عصر صكره يازلمشدر.
ـه بوكتابده اويله برطاقم احوالدن بحث اولنوركه
ـآنجق يهوديلر ميانده حكومت قراليه تشكل
ـى زمان وقوعه كلمشلردر. هله هيچ بر كيمسه
ـبلرك وحى الـهى اثرى اولديغنى ادعايه جسارت
ـز. زيرا بونلرده طوب طولى اولان تناقضلر
ـى واقع خبرلر وادب و اخلاقه مغاير شيلر
ـه آلمانياده وانكلتره‌ده بر چوق متـدين
ـن اعتقاد صاحبى عالملر طرفندن ميدانه قو-

نلمشلردركه بويله برادعاجسارتنه تحقيقات مد
مانع اولورلر. بوعالملرك قبول ايده بيلدكل
كوره اسفارخمسه دن تكوين المخلوقات سه
حكايهٔ تمثيليه دن عبارتدر. سفرالخروجك م
ايسه تاريخ صحيح ايله توفيق قبول ايده
قدرطوغرى دكلدر. الحاصل بونلر اسفارخ
كافه سى حضرت موسايه عائد اوليوب اكا ا
بيله طوغرى اوله ميه جغنه قانع و بو ق
متفقدرلر. فى الحقيقه اسفارمذكوره اوقدر
وتناقضات ايله مالامالدركه بونلر كتب جدي
بريسنده بولنسه لرايدى ذره قدرنائل رغبت
ماملرينى استلزام ايلرايدى. محققيندن هكسنا
« اسفارخمسه نك خالصيت وصحتى حقنده مطا
نام اثرنده دييوركه : « مندرجاتى واسع
« وذاتاً اده ساخته بولنان بر كتابك تـ
« ايله مالامال اولمسى منعى قابل اوله ميه جق
« تدندر. اسفار خمسه ده اكر ساخته ئيه
« حقنده دخى بوحالك واقع اولمسى ضـ
« بونك تاريخه وقوانينه عائداولان قسمى

یعنی بر چوق سنه‌لر ظرفنده برچوق محررلر
طرفندن تشکیل وتصنیع اولنمشلردر. ایشته
اوقدرتناقضاتك سببی بودرکه کتاب مذکوری
طبع ایده‌جك اولان مصحح نه‌قدرماهراولور
ایسه اولسون تناقضات مذکوره‌یی اصلاح
ایده‌بیلمسنه امکان متصور دکلدر »
اخطار ایدرزکه :
— عندالاسلام عهد عتیقی اك مکمل
تدقیق ایدن رحمة الله هندی مرحومدرکه
« اظهارالحق » نام اثرشریفی مباحث سائره‌
سندن ماعدا بالخاصه بوتنقیدات توراتیه‌سندن
طولایی غایت مهمدر. « بشائر صدق
نبوت محمدیه » نام اثرمزده تحریر مشار
الیهك اشبو انتقاداتنی خلاصه‌سنی برچوق‌ده
کندی تدقیقاتمز ایله برابر درج ایلمشزدر.
تتمه ینه درایه‌ردوام ایدییور. دییورکه :

— هنکستنبرغك شو ملاحظاتنه علاوةً
دخی دیرزکه : کتب عهدعتیق میاننده حضر
عزیره نسبت اولنان کتابك ایکنجی بابنك ..
دردنجی آیتنده بیان اولندیغی وجهله مشار..
دیکر بش ذاتك معاونتیله کتب توراتیه‌یی ق..
کونده یازدیرمشدر . حضرت عزیر دیور..
یهودیلرك بابلده اسارتلری اثناسنده عبرانیلر
کتب عتیقهٔ مقدسه‌سی کاملاً احراق ایدلمش
ایدی. بونی دیدکدن صکره نسخ جدیده‌نك ..
تشکیل اولندقلرینی‌ده خبر ویرییور. دنیانك
ابتداسندن بری نه‌لروقوعه کلمش ایسه هب..
کندیسی خبر ویردیکنی سویلیور. کنیسا ار..
حضرت عزیره منسوب اولان بوکتابك سا..
اولدیغی جوابنی ویره‌بیلور. فقط اوجوابه مق..
دنیلورکه « حضرت عزیره منسوب اولان کتا..
ساخته‌لکی کافهٔ تنقیدات جدیده‌یه مقاومت اید..
بیله‌جك برجدیت وقوت ایله اثبات اولنمشدر
خرستیانلغك مبادیسنده یعنی ذلهٔ حضرت آدم..
هنوز خرستیانلغك مبناسی نظریله تلقی اولنمد..

نسه‌لم طرفندن بالآخره قطعیاً تعیین ایدلدیکی
دهله خرستیانلغك نوع بشری اوذله‌مسؤلیتندن
رتارمق مقصد الٓهیسیله کلدیکنه هنوز قناعت
لمدیکی زمانلرده آباء کنیسائیه اسفار خمسه‌نك
ضرت عزیر طرفندن املا ایدلدیکنی عموماً
ل ایدرلرایدی. سن ژه روم بیله « اکر اسفار
سه‌نك محرری حضرت موسی اولوب حضرت
یرك بالآخره آنلری ینه کتاب موسی مو-
نجه تکرار یازدیرمش اولدیغنی سویلمك ایستر
ه‌کز بو سوز یکزه مخالفت ایتم » دیمشدر.
کندریه‌لی قله‌مان دخی دیمشدرکه « بابل
ارتی اثناسنده عبرانیلرك کتب مقدسه‌سی
یب ایدلدیکی زمان حضرت عزیر وحی الٓهی
آنلری تکرار یازدیرمشدر » ایره‌نه دخی
یله بوسوزلری سویله‌مکده‌در.

ز دیرزکه :

— یوقاروکی کلامنك صوکلرنده ایراد
دیکی اوچ اسم تاریخ وفاتلری صره‌سنجه

بزی بو مسئله‌ده پك كوزل ارشاد ا
اسكندریه‌لی سن قله‌مان ۲۱۷ سنهٔ میلا
سنده وفات ایتمش و آنك سویلدیکی سو
تكرار ایدن سنت ایره‌نه دخی ۲۰۲ س
میلادیه‌سنده اعدام اولنمشدر . د
اولیورکه اوتاریخه قدر اسفار خمسه
حضرت عزیر طرفندن تكرار یازدیرلد
مسئله‌سی بین النصارا منازع فیه دكل‌ایم
بو مسئله‌یی براز تعدیل ایله یعنی اس
خمسه‌نك محرری حضرت موسی اول
وحضرت عزیرك دخی ینه كتاب مو
موجبنجه یازدیردیغی تعدیلی ایله قبول‌ا
سن ژه‌روم ایسه ۴۲۰ سنهٔ میلادیه‌س
وفات ایلمشدر. دیمك اولیوركه اس
مذكوره‌نك حضرت موسی‌به صحت اسنا

...عه‌سی او زمانلر باشلامشدر. وولغاتی
... ایدن‌ذات دخی ایشته بوسن ژه‌رومدر.
...مایسه یوقاروکی سوزیله نسخ عزیریه‌یی
... ایتمش اولان ژه‌رومك سوزنی‌ده
... ایتمیه‌رك آندن اول نسخ عبرانیه‌یی
... زاوقومغه بالمساعده اصل تورات اولمق
...یره دخی ژه‌رومك ترجمه‌سنی قبول
...مدر. اوترجمه‌یی که آنك صاغلام اولمد...
...مده پروتستان مدققلری اثبات ایلمشلردر.
...اف اولنسون بر بوحاللر دوشونلسون
... قرآن کریمك درجهٔ محفوظیتی درپیش
...نسون‌ده نزاع علم ودین میداننده حضرت
...نك موقع عال العالی اکا کوره ملاحظه
...رلسون. محفوظیت قرآن مسئله‌سی دخی
...شائر صدق نبوت محمدیه » نام اثرمزده

موضحاً بسـط و تمهيـد قلنمشلر
دراپه‌ر دییورکه :

— تکوین‌المخلوقات سفرینك برنجیدن
بابنه قدر ابوابی برطاقم علومه تعلق حسبیله
بابلرك کافه‌سندن دها مهم اولوب کورونه
بونلرده مندرج اولان فقرات کتاب مد
تحریرندن مقدم موجود اولان معتقداتك
ومنجندن حصوله کلمشدر. فقط ابواب مد
متعمق ومحقق اولان بر منتقد ماهرك نظر
بعض کیفیات وخصوصات عرض ایلرکه
دخی ابواب‌مذکوره‌نك عربستان‌شبه جزیر
صحاریسنده دکل نهرفرات سواحلنده یازلد
ارائه ایلر. اولا بونلر ایچنده بر چوق تعا
کلدانیه موجوددر. ثانیا بر مصرلی هیچ
زمان دیه‌منکه آق‌دکز دنیانك غرب‌طرفنده
بونی آنجق برآثوری سو یلیه‌بیلور. بو
تعریف اولنان مناظرطبیعیه واحوال‌طوبو
هپ آثورقطعه‌سنه عائداولوب‌مصره‌بکره
بونلر برطاقم روایات متوارثه‌درلرکه من

رلرينك كتبخانه‌لرينى تشكيل ايدن واليوم
، واقعه‌ده كشف ايدلمكده بولنان طوغله‌لر
ه مطبوع كونه يفورم خطوطى ميانده
نه انتظار اولنمق شايسته‌در. تأمين اولنديغنه
خطوط مذكوره‌ده طوفانه دائر برروايت
اولنمشدر بيله . روايات سائره‌نك دخى
تده كشف اولنه بيله جكلرى قوياً مأمولدر.
احضرت عزير خلقت عالم و سائره‌يه دائر
روايات‌نى شومنابع ومئاخذ آثوريه‌دن اقتباس
ر. آدمك بالچقدن و حوانك دخى آدمك
ه كميكندن خلق اولندقلرى وحوانك حيه
ن اغفال ايدلديكى روايات قديمه‌سى هپ بو
ه اقتباس ايدلمشلردر.
شوراجقده اخطار ايتملى يزكه :
— حضرت حوا حضرت آدمك بر
غه كميكندن خلق اولنديغنه وحتى
ن طولانى انسانك صول طرفنده
رغه كميكى اكسيك ايدوكنه دائر

کتب اسرائیلیه دن کتب اسلامیه یه دخی
ایلمش بولانان روایته متعلق قرآن
برصراحت کوره مدك . هم ده همان
ایدرجه سنه تحری ایلدیکمز حالده بو
آیت صریحه بوله مدیغمز کبی معنی
بعض قارئین کتاب اللهه صوردیغمز
دخی اویله بر آیت صریحه خبر آله
حضرت آدمه بر زوجه ویرلدیکنه
اخبار قرآنیه چوق اولوب «انت وزو
جمله عطفیه سنه پك چوق یرلرده تص
ایدلدیکی حالده بوکا دائر اولان ر
توراتیه یی تصریح ایدر بر آیت وا
بوله مدق . انسانك صول طرفی قا
کمیکلرندن بر یسنك نقصان اولدیغی
سنه کلنجه علم تشریحك مدخلی

ـتهئولوژی » یعنی علم احوال عظـاءه
ـب اولانلر هانیا بر انسـان قدیدینی
ـنایله تتبع ایدنلر بداهةً ومادةً کوررلر
ـرلرکه انسانك صول طرفنده برقابورغه
قی ناقص اولمیوب ایکی طرفك کمیکلری
ون عددجه مسـاویدرلر. قرأن کریمك
ـبارالولیندن هانکیلرینی نقل وهانکیلرینی
ـ ایدرك هانکیـلرینی تعـدیل وتصحیح
ـهانکیلرینی دخی سکوت ایله اهمال بیورمقده
ـلسنه پك اعتنا واهتمام ایله دقت ایتملیدر.
ـبرا برعاقل واصول دینـه بحق واقف
ـلان برعالم شو احوال عمومیه‌یی نظر انتقاد
ـمحاکمه‌سـنده خلاصه ایلدیکی زمان شـو
ـقیقت کبرایه پك قولای واصل اولورکه
مسـلمانلرجه معتقد اولدیغی اوزره حق

سبحانه و تعالانك حضرت آدمی تعا
مسئله‌سی مبدأ حقایق اولوب آندن صَ
ایشلك ایچنه قاتلمش اولان برچوق رو
غیر مؤسسه ایسه انسانلرك كندی معـ
كندی مجعولی اولوب بونلرده بولنه بیله‌
سخافتدن حقیقت اولیه‌نك تغیری لازم
برحقیقت یوز روایت سخیفه‌نك ایچ
بولنسه آنلرك عدم صحتلرینه قاپیله‌رق ج
سیله برابر او حقیقتی دخی انكار ایدی و ی
درایه‌رك دیدیكی كبی متعمق و محقق اولا
بر منتقد ماهره یاقشمز. مقصود اصلی حقیقه
وصول اولدیغنه كوره بوخصوصده پك
صبرلی وغیرتلی و اهتماملی اولمق منتقدك
بیوك شایدر. سوزی ینه درایه‌ره تر
ایدیورز. دیبورکه :

. ایشته بعض حیواناتك اسامیسی وكرو-
آتشین قلیچلری وطوفان و سفینهٔ نوح
ـح زمینی قوروتان روزكار و بابل قله‌سی
ماده اختلاف السنه وسائره‌یه دائر اولان
ن قدیمه دخی هپ بوصورتده سفرتکوینه
ش اولوب حضرت عزیر اصل یهودیلر
ـه آنجق سفرمذكورك اون برنجی بابندن
له كیرشمشدر. بعدما تاریخ عمومی یه عائد
ا احوالدن صرف لسان ایدرك یالكز سام
ـدك تاریخیله اشتغال ایلمشدر.

اخطار ایتملی یزكه :

— درایه‌رك یوقاروكی فقره‌ده تعداد
كی مسائلدن بعض حیوانات عجیبه اسا-
ی و آتشین قلیچلی كروبیلر وبابل قله‌سی
راده اختلاف السنه ماده‌لری دخی
ن كریمده مذكـور ومصرح اولمیوب
اسلامیه‌یه بونلرهپ كتب اسرائیلیه‌دن

انتقال ايلمشلردر. مفسرين كرام ر
عليهم اجمعين افنديلرمز حضراتى بو
وروايتده بلاشبهه نيات خالصه يه تابع ا
معلومات بشريه يى توسيع ايچون
كيتمشلردر. اماروايات مذكوره نك
قطعيه سى اصلا ادعا اولنه ميوب باخصو
دين ايله علوم آره سنده منازع فيها
نقاطك برچوغنى دخى بونلر تشكيل ا
كورلديكى حالده مفسرين حاضره ومس
نك بو نقطه لر اوزرنده اهميت حا
كوره ادارهٔ افكار واقلام ايليه جكلر
آشكاردر. سوزده ينه درايه ردوام ايد
ديوركه:

— دوق دارژيل « انسان قديم » نام ك
بومسئله حقنده غايت رنكين برروش افاد
ديوركه: « سام بن نوح فاميلياسنك

.. یالکز اسملر کور ییورز. اسملردن بشقه
. برشی کورمیورز. صاحب اثر (یعنی
..رت عزیر) بوندن بشقه برشی یاپمیور
..دن یعنی اوزمانلر دنیا اوزرنده موجود
..ن میلیونلرجه فامیلیالر میاننده یالکز بر
.. فامیلیانك سلسلهٔ توارثنی اخباردن بشقه
.. یاپمق ادعاسنده ده بولنمیور. انك ایچون
..اتك بو بابلرنده برچوق ذواتك توارث
..بعه سندن بشقه برشی کورمیورز. حال بوکه
.. ارثك دخی بلا نقصان وطوغریجه حکایه
..بار ایدلمش اولمسندن امنیتمز قطعیمیدر؟
..وات قاراکلق بر پرده نك اوکندن متتابعاً
..رلرکه او پرده نك آرقه سنده نه لر کیزلی
..یغنه دائر بزه هیچ برشی سویلنمیور.
.. هذا بعض کره اوپرده نك براز قالقار کبی
..یغنی کوره رك آنك آرقه سنده پك قدیم
..نلردنبری دوام ایده کلن بعض احوالی خیال
.. کور ییورایسه ك ده احوال مذکوره نك
..رت صحیحه سنی کوره میورز. یالکز تصور

« ایدییورزکه بو پرده‌نك آرقه‌سنده بر
« احوال حیاتیه تحرك ایتمکده‌در. برطاقم
« دخی ایشیدییورز. فقط یالکز میاه
« صدالری کبی که اوزاقدن اوزاغه‌بزه قدر
« اولدقلری حالده حقایقی بر صورت واض
« مستبان اوله‌میور »

اخطارایدرزکه :

— قونت دارژیلك بسط ا
اولدیغی اسامی‌قادین ارکك بیك قدرا
اولوب بونلردن قرآن کریمده یالکز ابر
و اسحق و اسماعیل و یعقوب و یو
و موسی و هارون وعزیر کبی سکز
دانه‌سی مذکور اوله‌رق باقیسی مهملد
اسامیٔ مذکوره‌نك بیلنمسنده حك
دینیه نقطهٔ نظرندن بر منفعت اولسه
کتاب قدیمده تصریح بیوریلورلر

ه بر منفعت واهميتك بولنمديغى ايشته
ت دارژيل و درايه‌ر كبى منتقـدلرك
دادلريله دخى تأييد ايليور. «كتاب الٓهى»
دان حكمت بيانه شايسته اولان بر كتاب
رائه‌نك تاريخ توارثى اولمق اهميتنـدن
ا بالاتر بولنمق ضرور ياتدندر. بونلر او
ه عادى وساده شيلردركه انتقادات مهمه
ننده بونلرك قاله آلنمسنى تنزل عدايلمك
ى مهام ايله مشتغل اولانلر ايچون استكثار
ه مامليدر. ينه درايه‌رديوركه:

— هو يفلد ايله برابر بن دخى اينـانورم كه
ورخمسه‌نك منابع ومئاخذ مختلفه‌دن بالاقتباس
رب اولنمش بولنمسى حقيقتنك كشفى عهدعتيقك
ا طوغريسى بتون علم دين ايله تاريخ دينك
ت تاريخيه‌سنى تعيين نقطهٔ نظرندن غايت مهم
نا بر كشفدر. باخصوص انتقادات ادبيه

ساحه‌سنده میسراولان الك جدی و'ك ك
كشف دخی بوعد اولنه‌بیلور. فرقهٔ محافظه
ایسه دیسون بو كشف الیوم عموم انسـ
میدان اشتغالنه كیرمش و بر دها دنیاده ب
بر منتقـد قالنجه‌یه قدر بو میداندن چیقمیـ
دركار بولنمشدر. الیوم عمومه شامل اولان
علمیه انوار یله منور هیچ برقارء بولنه‌مز
مسئله‌ده حقیقته وصول ایچون بی‌طرفانه ب
ایله تدقیق ومعاینه‌یه كیرشسون‌ده اسفار
حقنـده‌كی احكام عتیقـه‌نك نفوذندن كـ
قورتارمسون.

اخطار ایدرزكه:

— كتب مذكوره‌نك احكامی ق
قرأن ایله منفسخ اولدیغنـدن قارئین ا
میه‌نك اسفار خمسه مسئله‌سنه بودرجه
قدراهمیت و یرلمكده بولنمسنه تعجب ا
جكلری دركار ایسه‌ده بو بحث علو
خرستیانلق ایله مجادلاتی میدانند‌ه حقـ

م اولان مسائلدندر. آنی درایه‌رك
ن آتیه‌سی‌ده کوستره‌جکدر. دییورکه:

- شوسوزلرمز اوزرینه تورات غیرتکارانی
م اولورلر. دیرلرکه: « اونه؟ بوکتابلری
کلیه ترك ایتمکمی لازم کله‌جك؟ اعتراف
نه‌جقمی که زلهٔ آدم مسئله‌سی بر روایت
یه‌دن عبارتدر؟ اکر او یله ایسه خرستیا-
ك اك مقدس اس الاساسی اولان تخلیص
ع بشر مسئله‌سنی‌ده ترك ورد وانکار ایتمك
زم کلور » بو مسئله اوزرنده کمال جدیتله
ونمکلکمز ایجاب ایدر. ایلك زمانلرنده
انیت هرکس طرفندن قبول اولنه‌رق جهانی
ایدرجه‌سنه انتشار ایلدیکی صره‌ده بو اس
بك آزطانیمقده ایدی. بوندن‌مقدم ترتوللیه‌نی
دك که « مدایح نصرانیه » سنده بوکیفیتدن
بیله لزوم کورمامشدر. زلهٔ آدم و تخلیص
ع بشر مسئله‌سنك خرستیانلقده اساس ایمان
ایدلسی « نیوستیق » ارباب رفض والحادی

آره‌سنده تولدایلمشدر. اسکندریه‌مکـ
نصرانیه‌سی بومسئله‌یی قبول ایتمامشدر. آباء ک
بومسئله‌یی برنجی درجه‌ده‌کی مسائل دینیه
اصلا قاتمامشلردر. بونك الیوم حائزاولدیـ
واهمیت آنجق سنت آنسه‌لم زماننده (مو
انکلتره‌ده قانتور بری دسپوطی اولوب ۹
سنه‌سنده وفات ایلمشدر) حاصل اولمشدر. م
یهودی عالمی فیلون زلهٔ آدم مسئله‌سنك بر
اولدیغنی سـویلیور. اوریژه‌ن دخی بوکا م
نظریله‌باقیور. الیوم پروتستان‌مذاهبندن‌بعض
بومسئله‌یه یاری حقیقت ویاری مجازمعناسی ویر
برابر مسئلهٔ ایمانیه نقطهٔ نظرندن اوقدر ا
اولمدیغی اعتقـادنده بولنیورلرکه بوندن طـو
غیرت نصرانیـه ار بابی نزدنده بلـکه‌ده شـ
مؤاخذه کوریلورلر. بونلرحضرت حوایی اغ
ایدن‌حیه‌دن مقصودشیطان اوله‌بیله‌جکنی درم
ایدییورلرکه یالکز مسئله‌نك بوقدرجق برنجـ
بیله شواس‌الاساس ایمانك رنکنی دکشدیر
درکار دکلیدر ؟

اخطار ایدرزکه :

— قرأن عظیم الشانده حضرت آدم
ـابی زله‌یه سوقایدن آنجق شیطان
ـنی « فازلهما شیطان » صورت صریحه‌ده
موضح و مصرحدر. بعده مفسرین
ـلام افندیلرمز حضراتی توراتلرده بو
ـلك یلان طرفندن ایقاع ایدلدیکی
احتی کوره‌رك شیطانك حیه صورتنده
ـرت حوایه تقرب ایلدیکی طرزنده
ـیر بیورمشلردر. شمدی یه قدر بیك
ـه سویلندیکی و بوراده درایه‌رطرفندن
ـرار اشارت ایدلدیکی اوزره شمدیکی
ـستیانلغك اس الاساسی زلهٔ آدمدن عموم
ـوع بشر مسؤل ومتهم ایکن حضرت مسیحك
ـات وفداسیله نوع بشرك او مسؤلیتدن

قورتارلدیغی مبناسی اوزرینه مؤ
بولندیغندن بو مسئله خرستیانلغك
ویردیکی اهمیتدن تجرید ایدیله‌جك او
ایسه خرستیانلق تا اساسندن صارصله
اولور. بو مسئله‌نك حکمت اسلامیه نق
نظرندن صورت تلقیسنه کلنجه: بو ق
دخی قصص سائره کبی برقصه‌در. قصه
صورت ظاهره‌سنه نظراً نقطه‌سی نقطه
معنای حقیقیسنه حمل اولنمسی دخی مفسر
کرام حضراتندن پك چوقلری نزدن
ملتزم دکلدر. هله حضرت آدمك حضر
حوا ایله برابر بو زله‌دن طولایی استغف
ایده‌رك استغفارلری نزد الهیده مقبو
اولدیغی آیات صریحهٔ قرآنیه ایله خبرویرلمش
و بناءً علیه بوندن نوع بشره هیچ برمسؤلیه

تهمت انتقـال ایتمیوب حضرت مسیح
ح اللهك بویولده قربان ایدلمش اولمسی
رف قرآندن تصدیق اولنمق شویله طور-
ون بالعکس رد ایدلمشدر. زله نك ماهیتنه
نجه مفسرین کرامدن برچوقلری بونك
نای مجازیسنه قائل اولدقلری کبی متصوفین
رام افندیلرمز حضراتی بونقطه اوزرنده
تفقدرلر. زیرا قرآن کریمده حضرت آدم
حوانك ممنوعیتی یالکز « هذا الشجرة »
یه بر آغاجـه تقربه مخصـوص اولوب او
آغاجك ماهیتی معین اولمدیغی کبی بغدای
وانجر والما ویا سائر بر آغاج اولمسی حقنده
ده اقوال مفسرینده اختلاف واردر. بر
شی مختلف فیـه اولدقدن صـکره اقوال
متخالفـه نك هر بری طوغری اولمقـده

ویا اولامقده عینی احتمالی حائزدرلر. حال
بوکه متصوفین کرام حضراتی حضرت آدم
وحوانك وقوع زله‌دن اولکی حاللری .
صفوت معصومانه‌دن عبارت اولوب زله‌نك
ایسه میوۀ خشکوار زوجیتدن تذوقلریله
او صفوت معصـومانه‌دن خروج دیمك
اولدیغنه ذاهب اولمشـلردرکه الده بولنان
توراتلرك اخبـاری دخی بوذهابی تأییـد
ایلمکده‌در. زیرا بعدالزله حضرت آدمك
وحوانك کنـدی چپلاقلقلرندن خبردار
اوله‌رق یاپراقلرایله تستره لزوم کوردکلری
ده بیلدیریلیور. اما وانجیر و بغدای کبی
میوه‌لردن اکل ایتمکده انسـانی کنـدی
چپلاقلغندن خبردار ایده‌جك بر قوت .
خاصیت بولنه‌بیلورمی؟ یالکز شـو تأمل

ملاحظه كفايت ايلركه بوقصه مجازه
محمولدر. ايلك صفوت معصومانه صبيانك
جوليت ونسوانيتلرندن خبردار اولميهرق
بناءً عليه تستره دخی لزوم حس ايتمدكلری
زمانك معصوميتنه مشابه اولوب تستر
لزومنك حسی دخی زمان بلوغلرينه
مخصوص احوالدن اولديغی كبيدر. حتی
بو حكمت خفيهٔ الٓهيهده انسانلر ايچون
نصل برتربيهنك مقصود اولديغی بيله
جزؤی تأمل ايله كوريلوب اكلاشلمقدهدر.
اوايسه زوج وزوجهنك بربرينه محرميت
تامهسی وامر تقربك مباح اولمسی ايله برابر
بوكيفيتك شايستهٔ ستر واخفا بر كيفيت
اولمسنی « والله اعلم بالصواب » تعليمندن
عبارتدر. هرحالده بومسئلهنك خرستيانلر

نزدنده حائز اولدیغی اهمیتك یوز بیکده بریسی نزد اسلامده موجود دکلدر. بنا درایه‌رسوزده دوام ایدییور. دییورکه :

— خرستیانلق کنیساسنك بوکتابلری مدافعه وظیفه‌سی کبی بربارکرانی استحماله کندیسنی مجبور کورمسی وبو صورتله کتب مذکوره‌نك حاوی اولدقلری تناقضات وسهویات مسئولیتنه اشتراك ایلمش بولنمسی شایان تأسفدر. بووظیفه اولسه اولسه یهودیلره عائداوله‌بیلورایدی. زیراروایات مذکوره آنلرنزدنده‌وجود بولمش وخرستیانلغه‌ده بونلری آنلرنقل ایلمشدر. بوندن زیاده شایسنهٔ تأسفدرکه برتنقیدسطحی یه بیله ذره‌قدرمقاومتی ممکن اوله‌میان اسفار خمسه علوم حقیقیه‌نك میزان ومحکی دیه قبول ایدلمش اولسون. باخصوص بو کتابلرك ماهیتلری نه‌دن عبارت اولدقلرینی بزه کوستروب اوکرتنلر خرستیانلغك دشمنلری‌ده دکلدرلر. بالعکس ینه رجال کنیسائیه‌دن متدین ومعتقد آدملراولوب اکثریسی مراتب کنیسائیه‌نك الك یوکسکلرینه صعود ایلمشلردر.

اخطار ايدرزكه :

— درايه‌رك بوسوزی كنيسا هيئتنك عادت مرعيه‌سنه مقابل بر جواب مقدر .رکۀ اوعادت دخی كندی عليهنده هركيم رمؤاخذه‌يه كيريشه‌جك اولورايسه كنيساـ ك « اوبزم دشمنمزدر. دشمن طرفندن تصديق وتحسين سوزلری بكلنه‌مزيا ؟ » دنيلمكده بولنمسندن عبارتدر. ينه درايه‌ر كلامده دوام ايديور. ديورکه :

— برطرفدن پروتستانلر توراتلری حقيقت كبرا اولمق اوزره تلقيده اصرار ايلدكلری اثناده ديكرطرفده قاتوليكلر پاپانك لايخطيلكنی اعلان اسبابنی تهيئه ايله مشغول ايديلر. كنيساغير تكارانی جواباً ديه‌بيلورلركه بولايخطيلك يالكز دينه عائد معنويات حقنده‌در. فقط بونك حدودينی هانكی خط ايله تحديد ايده‌جكلر؟ « اومنی سيانس » يعنی « علم كل » يالكز برنوع مسائله حصر ايديله‌مز.

لايخطيلك ديمك دخى تمامى تمامنه اومنى سـ باس
ديمكدر. اوت « ايتاليان خرستيانلغى » دنيلما
لازم كلن خرسـتيانلغك مبانئ اسـاسيه سى قبو
ايدلمك ايجاب ايلر ايسه لايخطى بر پاپا قبول ايتم
اواساسك مقتضيات منطقيه سـندن اولور. بويا
بر مسـئله نك عقل وحكمته كليـاً مغايرتندن دخ
بحثه حاجت قالمز. يالكز پاپالق مقـامنك تاريخى
بيلمك يعنى بومقـامه كلن ذواتك ترجمهٔ حاللرينى
اوقومق كافيـدر . تاريخ مذكـور حكومات
دنيويه نك دوچاراوله بيله جكى خطيئاتك مثاللرينى
وتراجم احوال مذكوره بشريتك دخى مستعداوله
بيلديكى معايب وجناياتك انواعنى ارائه يه كافيدر.
لايخطيلك قانوننك رسماً اعلانى علوم و حكمتله
منور اولان قاتوليكلرك عموميتـله قبولنه قطعا
مظهراوله بيلمسى محتملاتدن دكل ايدى. عقل سليمه
بوقدر مغـاير وعند العقـلا بودرجه لرده مستنفر
اولان برمسئله نك لايق اوله جنى وجهله بو لايخطيلك
مسئله سى دخى مدهش مخالفتلره دوچار اولدى.
پك چوق ذوات حكم ايتمشلردركه اكر برطرف

نچون لایخطیلك احتمالی تخطر ایدیله بیلور ایسه
وطرف دخی اولسه اولسه عمومی بر قونسیل
وله بیلور. حال بوکه عمومی قونسیللر دخی کند
لکلرنجه متفق اوله مامشلردر. باخصوص برطاقم
ذوات اخطار ایتمشلردرکه بعض کره قونسیللر
پاپالری دخی تخطئه ومؤاخذه ایدرك عزللرینه
قدر رأی ویرمشلردرده پاپالرك هر درلو نفوذی
بونلره مقاومت ایده مامشلردر. پروتستانلرك
« لایخطیلك کنیسانك هیئت عمومیه سنده در دیه
ایتدیککز دعوی هانکی براهین ایله ثابتدر؟ »
سؤالنی قاتولیکلره صورملری حقسز دکلدر.
باخصوص که نصرانیت کنیساسنك حقیقت وعمو-
میت صورتیله یالکز برقونسیلده اولسون اجتماع
ایلمش بولنمسی ثابت ومحقق دکلدر. هم حقیقت
دنیلن شیئك اکثریت آرا ایله بولنه بیله جکی واقلیت
آراده بولنه میه جغی نه دندر؟ قاچ دفعه واقع
اولمشدرکه یالکز برتك آدم بتون انسانلره قارشو
حق وحقیقت کندیسنده اولدیغنی اثبات ایده-
بیلمشدر. کشفیات جسیمه ومهمه نك کافه سی هپ

بونقطه‌یی میدان وضوحه قویمقده‌درلر.

دیرزکه :

— اشبو لایخطیلك مسئله‌سی تازمانمزه قدر قاتولیك مبانیٔ ایمانیه واعتقادیه‌سنه ادخال ایدیلمامش اولدیغی حالده عن ١٨٤٦ الی ١٨٧٨ پاپالق ایتمش اولان متوفی طقوزنجی پی مبانیٔ اعتقادیه‌یه یکیدن بعض شیلر علاوه‌سنه موفق اولدیغی صره‌ده بوکا دخی موفق اولمشدر. بو مسئله زمانمزه عائد وقوعاتدن اولدیغی جهتله بونك لهنده علیهنده یازلمش اولان بر چوق شیلری اوقومشزدر. اسکی زمانلرده اولسه ایدی بو مسئله‌نك علیهنده بولنانلر اعتراضات واقعه‌لرینی او قدر سربست اوله‌رق یازه‌میوب هر معترضك فکری کندی قیود خصو.

سیه‌سنده محفوظ قالور وچوق زمانلر صکره
آنجق میدانه چیقه‌بیلور ایدیسه‌ده اشبو
اون طقوزنجی عصر میلادینك ثلث اخیری
اثناسنده بتون اوروپا وآمریقا ارباب قلمی
مطالعات مخصوصه‌سنی اعلانده مختار بولند-
قلری جهتله هرکس دوشوندیکی شیلری
یازمشدر. حتی مسئله یالکز قاتولیك عالمنه
منحصر دخی قالمامشدر. یالکز پروتستانلر
قاتولیکلکه اعتراضاً بو مسئله‌یه اشتراك
ایتمکله دخی قالمیوب دینلی دینسز ارباب فکر
وحکمتك عادتا کافه‌سی اشتراك ایلمشلردر.
بومناظرهٔ عمومیه میاننده ارباب فکر
وحکمتك وحتی پروتستانلرك دکل آ قاتو-
لیکلرك بیله اذعان صاحبی اولانلری انسان
اوغلندن بریسی ولوکه پاپالق مقامنده

بولنسون سهو وخطادن سالميت ادعا
قيام ايده جك اولور ايسه كنديسنه بشريتك
فوقنده بر موقع تعيين ايتمش اوله حق
يازمشلردر . او زمانلر عثمانلى محررلرى
ايچنده تميز ايلمش بولنان بر ذات « انبيا
كرامدن بيله زله‌لر صدورى هر دين ومذهب
نزدنده مسلم ايكن بشريت عاديه درجه‌سنده
بولنان بر آدمك سهو وخطادن مصونيت
ادعاسنده بولنمسى پك غريبدر » طرزنده
بيان مطالعه ايلمش ايدى. اوزمان شو
سوزى پك بكنمش اولديغمز ايچون
حافظه‌مزده قالمش. فقط طقوزنجى پينك
بو دعواسنى برقونسيله قبول وتصديق
ايتديرمسى اصلا دوچار مشكلات اولمامشدر
زيرا بومسئله اوته‌دنبرى پاپالق مقامنه

مح نظری اولوب اوزمانلر ایسه پاپالق
می هم حکومت روحانیه وهم ده حکومت
سمانیه‌یی جامع ایدی. یعنی ایتالیا دولتی
ز روماولایتیله آنك اطرافنده بولنه‌رق
ق حکومت جسمانیه‌سنه تابع بولنان
جاقلری ضبط و ایتالیا اتحادینه الحاق
یامش ایدی . حکومت جسمانیه دیمك
انا برقراللق برایمپراطورلق ایدی. بناءً
ه اوحکومته تابع بولنان یرلرده هیچ
باس تصور اولنه‌مزایدی‌که پاپانك بویله
سلنه مخالفت ایده‌بیلسون. بوندن‌ماعدا
انسه‌ده دخی‌اوچنجی ناپولیونك تشکیل
ر اولدیغی‌حکومت ایمپراطوریه موجود
ی. بوایمپراطورلغك مستغنیٔ تفصیل
کار اولان صورت و کیفیت تشکلی

قاتوليك مذهبنه و بناءً عليه پاپالق مقا
زيادەسيله تعلق وارتباطى مستلزم اوليو
ايدى. بونك ايچون طقوزنجى پى برزمانه
برى فرانسز كنيسالرنده منحل اولا
مناصب روحانيەيى هپ شو لايخطيله
مبناى اعتقادينى قبوله تقرب ايدن ذو
توجيه ايتديريور ايدى. اسپانيا و آلما
و آوستريا توجيهات روحانيەسىده بويله
نفوذ التنده وقوعه كليور ايدى. الحاص
بومسئلهٔ مهمەنك مذاكرەسى ايچون عا
اولنان قونسيله دعوت ايديلن اعضا
كافەسى ذاتاً مقاصد دنيويەلرندن طولا
بولايخطيلكه موافقت ايلمش بولنان ذوا
انتخاب اولنديلر. او حالده پاپا جنا
نائل امل اولمقده مشكلات چكمه

شوقدرکه قونسیلده بوکا دائر ویریلان حکم
پاپالق مقامی ایچون منفعتدن زیاده مضرتی
موجب اولدی. زیرا پاپاسلق وراهبلك
صفتنی حائز بولنانلرك بیله بر چوغی بو
قراری نفرتله تلقی ایدەرك خلقك ایسه
بیکده بری بیله قرار مذکوری تحسین
ایدەمیوب کمال نفرتله تلقی ایلدیلرکه اوزمانه
قدر پاپانك حکومت جسمانیەسندن چندان
مشتکی اولمیان قاتولیکلر اسباب کثیرۀ
سائرەیه علاوةً بو مسئلەنك دخی کوستردیکی
سببیت اوزرینه ایتالیانك التحاق وتوحد
فرقەسیله برلشدیلر و تمام فرانسه و آلمانیا
محاربەسی نتیجەسنده فرانسەده حکومت
ایمپراطوریەنك تبدلی مسئلەسی میدانه
چیقار چیقماز پاپانك حکومت جسمانیەسنه

تابع اولان یرلر اهالیسی ایتالیا قرالی
ویقتور آمانوئلی دعوت ایدرك ذمام اداره
لرینی آنك النه تسلیم ایلدیلر . ذاتاً پاپالق
مقامی بو بولده کی ادعالر ایله بتون قاتولیکلرك
نفرتنی جلب ایلمش بولندیغندن صوك
سنه‌لرنده کندی حکومت جسمانیه‌سنی
قوهٔ عسکریه‌سیله محافظه‌دن‌ده عاجز قاله‌رق
فرانسه‌دن برقول اردو جلب ایتدیرمش
وحکومت جسمانیه‌سنی اوواسطه ایله محافظه
ایتدیرمکده بولنمش ایدی‌ده نهایت
فرانسز قول اردوسی دخی کیرویه آلندیغی
زمان پاپالق حکومت جسمانیه‌سی محافظه‌سز
قالمش ایدی . ایشته بو نقطه نظراً پاپالق
مقامی شو لایخطیلك موفقیتندن طولایی
مادةً متضرر اولوب معنی وروحانی اولان

ـهته کلنجه بونده‌کی قازانجینك دخی یوز
ولدیره‌جك بر قازانج عد اولنه‌بیله‌جکنی
ـیچ بر عاقل تسلیم ایده‌مز. زیرا کنیسا
بابندن بیله یالکز مقاصد مادیه ودنیویه
ـالبلری بوقراری تصـویب ایده‌بیلوب
ـقه‌لری حالا تصویب و استحسان ایده‌
دکلری کبی قاتولیك مذهبنه سالك اولان
ـلاقك بیکده طقوز یوز طقسان طقوزی
لایخطیلك مسئله‌سنی قاتولیکلکك الك ییکی
لی عد ایلمکده‌درلر . حقیقتك اکثریت
ـا ایله بولنه‌بیلوب بولنه‌میه‌جغی مسئله‌سنه
ـنجه امور دینیـه‌نك اویله پارلامنتولرده
ی طوپلامق صورتیله تقریری حکمت
ـزمیه‌یه کلیاً مغایردر . شمدیلرده بعض
باب مفرطه اربابی « اجماع امت » سو-

زنی بعض مغالطات وسفسطیاتده دیللر
طولامشلر ایســه‌ده آنك حقیقت وماه
بیلمیه‌رك بطلان اوزرینــه دعوالرینی
ایلمکده‌درلر. اسلامده « کانبیاء بنی اسـ
ئیل » و « ورثة العلما » عنوانلر یله
ایدلمش وقرآن کریم طرفندن دخی ام
« هل یستوین » ایله بالتمیز « والراسخ
فی العلم » تقـدیر الهیســنه مظهر اول
بولنان علمای کرام میانـنده اعصار او
اســلامیه‌ده برطــاقم مجتهدون راســخ
کلمشلردرکه آنلر کتاب اللهدن سنن‌سنیه
اجماعدن قیاساتدن ممکن ومیسر اوله
اجتهادلری ثمراتیله احکام لازمه‌یی
ایلمشلردر. بوقدرت علمیه ونیات صا
وســالمه‌لریله برابر هیــچ بریسی لایخط

راسنده ولميوب ائمهٔ اربعه حضراتی كبی
ونلرجه نفوس اسلاميه طرفندن مقتدا به
ام اولمق مقبوليت جهان بهاسنه مظهر.
ی ايسه مجرد خلقك اختيار وقبولی
زتيله وقوعه كلمشدر . اتباع ايلديكی
مت اساسيه بوندن عبارت بولنان
سلمانه فلان يرده مقيم بر ذاتك يكانه
دای جهان اولمسی وهرنه ديه جك
ورسه قبول ايديلوب اتباع قلنمسی تحت
ور يتده بولنه جغی سويلنه جك اولسه
سلمان بويله برشيئی ممكن دكل ذهننه
نديره ميه رق بونی اكر طاتسز بر لطيفه يه
ايتميوب ده جديتنه اينانه جق اولور ايسه
يله برسوزی سويليانك مطلقا نقصانیٔ
لنه قائل اوله جغی شبهه سزدر . اعتقاد

دنیلن شیئك برطرفدن اجباراولنمسی یم
برکیمسه‌یه « سن مطلقا شـویله دوشون
جکسـك » دینلمسی برمسـلمانك عقا
صیغدیریله‌بیله‌جك مواددن اولمیوب مسلما
اعتقاد ایده‌جکی شیلری حسن قبول ا
ایله اعتقاد ایلر . ذاتاً اعتقادیاتده حسـ
قبول تامه مظهر اولمیه‌جق برشی بولنمز
اعتقادنده تردد ایدلسون. هرحالده‌قاتولیك
مذهبنك شـو مسئله‌سی کندی اربابی
درجـه‌لرده دوچار حیرت ایلمش ایسه
بونك برمسلمانده موجب اوله‌جغی حیر
آنك برقاچ‌بیك مثلنه بالغ اوله‌جغی‌د کار
در . ایمدی هر مؤمن مسلم کندی مبانی
اعتقادیه‌سـیله برده ادیان سائره‌نك مبانی
اعتقادیه‌سنی‌شو یولده‌مقایسه‌ایده‌رك‌مسلما

لديغى ايچون حق تعالى حضرتلرينه حمد
ناسنى تزييد ايلر ايسه حقيقة قدرشناسلق
سترمش اولور . دراپەر اشبو سكزنجى
ن دخى شو وجهله رسيدۀ حد ختام
ەرك ديبورکه :

— اشبو لايخطيلك مسئلەسى كبى مسائلى علم
حكمت بريوله افراغ ايدەمز . دينياتده حقيقت
ا نرەده اولديغنى تعيين ايله اشتغال ايلميەمز .
قت كبرا توراتلردەميدر پاپا جنابلرندەميدر
سه قونسيللرك الندەميدر علم وحكمت بونى
م ايتمز . هركس حقنده كنديسى تسليم ايتمش
ديغى كبى كندى حقنده دخى شوحق وصلا-
ك تسليم اولنمسنى ايستركه علوم دخى كنديسنه
موص اولان حقيقت كبرايى كنديسى بولوب
ن ايلسون . تاريخك دائرۀ وقوفى خارجنده
لان رواياته اعتبار ايتمز وقونسيللرده وير يلن
ثريت آرايه اسناد اهميت ايلمز و بر آدمك
طيلك دعواسنده بولنمسندن طولايى تنقيدومحا

كمه‌سنی زمانه‌و ازمنه‌نك عقل و اذعاننه حواله‌دن بن
برشی دیمزایسه بوكا تعجب ایتماملیدر. زیرا علو
یالكز بشقه‌لری حقنده دكل كندی كشفیاتی حقند
دخی بودرجه‌لرده بی‌طرفدر. انجذابات عموم
قانونی كبی كشفیات مهمه‌نك آثار ظاهره و طبیعیه
توافق ایتمدیكی كوستریلور ایسه علوم اصلا عنا
ایتمیوب دها طوغری اولدیغی اثبات ایدیلن شیٔ
قبول ایدر. آنك كوردیكی كتاب انجق كتاب
طبیعتدركه صحایفی هركسه مكشوفدر. كندی
احكامنی نشر ایچون قوهٔ جبریه‌یه انكیزیسیونلر
فلانلره احتیاجی یوقدر. اغراض و مقاصد دنیو
آنك یاننه بیله یناشه‌مز. غیرت تعصب نه‌د
بیلمز. یر یوزیله اشتغالی یر یوزنده كوریلر
آثار قدرتك حسن و مكملیتندن و كوك یوزیل
اشتغالی دخی آنی تزیین ایلیان شموس و عو
بی‌نهایه‌دن عبارتدر.

بزدخی بوبابی شو سوزلر ایله رسیده
حد ختام ایدرك دیرزكه:

— بزجه حقیقت كبرا توراتدن

ارتدر دیه اصـلا حکم اولنه‌مز. تورات
قنده بوکون بزم کندی حکممزدرا په‌رك
بر ویردیکی وجهله مستشرقلرك نظریاتی
میله قبولدن عبـارت اولوب بزدن اول
لاملك توراتی نصل تلقی ایلدکلرینی کوستر-
ك ایچون دخی محرفیت تورات و انجیل
مئله‌سنی بعدالاخطار ابوالفدانك تاریخندن
رهٔ آتیه‌یی نقل ایدرزکه یدی سکز یوز
سنه‌لك برفقرهٔ تاریخیه‌نك درجـهٔ اهمیتی
ساج تفصیل دکلدر. ایشـته ابوالفدا
یورکه:

« یهودك کتابی توراتدر. تورات اسفار
خمسه‌نك مجموعندن عبارتدر. خلاصه‌سی
حضرت موسـایه نازل اولان الواحـه
مشابهدر. توراتده جنت، جهنم، قیامت،

« حشر ، نشر ذکر اولنمامشدر . آنده ذ
« اولنان مکافات ، مجازات هپ دنیوید
« عبادته ، طاعته بدل اعدایه غالب ک
« جکلری ، چوق زمان عمر سوره جکل
« وسعت رزقه نائل اوله جقلری و عدوتد
« اولنمقده و معصیته مقابل ده اعدایه مغلو
« اوله جقلری ، قوراق ، ظلمت ، غا
« موت ، امراض وسائره مثللو آفات ارض
« و سماویه یه معروض بولنه جقلری خ
« ویرلمکده در . توراتده ذم دنیا ، زهد
« تقوی ذکر اولنمدیغی کبی بر صلات معلوم
« بر عبادت معقوله دخی ذکر اولنمامشد
« تورات هپ بطالتلری ، لعبیات ، لهوی
« کبی سفاهتلری امر ایدر . تورات بر چو
« غریبه لری ده اخبار ایلر . ازجمله

حضرت يعقوبك اوغلى « روبيل »
پدرينك جاريه‌سنه زنا ايتمش ! پدرى ده
بوچيركين ايشه واقف اولمش ! كذلك
نبى مشاراليهك جاريه‌سندن اولمه اوغلا-
نلرى پدرلرينك قادينلريله زنا ايدرلر
ايمش ! يوسف بوايشدن خبرداراولمش!
بعده كيدوب باباسنه سويله‌مش ! كذالك
حضرت يعقوبك اوغلى يهودا نبوتى
زماننده كويا بلميه‌رك اوغلنك قاريسنه
زنا ايتمش ! ، اجرت زنا اوله‌رق ده
من بوره‌يه بر اوغلاق ويره‌جكنى وعد
ايلمش! وعمامه‌سيله مهرينى رهن مقامنده
اكا ويرمش ! بعده اوغلاقى كوندرمش
ايسه‌ده من بوره آندن حامله اولمش اولد-
يغندن بحثله نه رهنى تسليم ايتمش نه‌ده

« اوغلاغى قبول ايلمش ! بونك اوز
« يهودا غضب ايدوب مز بوره‌نك اح
« بالنار ايدلمسنى امر ايتمش ! فقط صوكره‌د
« آنك فى‌الحقيقه كنـدى كلينى اولديغ
« اكلاينجه مز بوره‌يى عفو ايلمش ! ايش
« تورات بونلر كبى نيجه غرائبى متضمندر
« بز آنلرك هيسنى ذكردن استحيا و اعراض
« ايلدك »

بزجه حقيقت كبرى انجق قرآن عظ
الشاندر . قرآن عظيم الشـان بزه كافيدر
زيرا علوم اولين و آخرينك پرنسيپلرينى
حاويدر . حتى درايه‌رك درميـان ايلديك
علوم پرنسيپى دخى اوميانده داخلدر . حق
سبحانه وتعالى حضرتلرى علوم مذكور
ايله اشتغالى كتاب كريمنده بزه امر ايتمشدر

اشتغال شخص واحدك يد انحصارنده
ر. زيرا « وفوق كل ذى علم عليم »
ى جاريدر. مقصد ونيتى خير وسلامته
وف اولمق شرطيله اشتغالات علميه سنده
ل حقيقت اولانلر شويله طورسون
جارخطا اولانلر بيله مأجوردر. بو كتاب
م نازل اولديغى كوندن بوكونه قدر هر
كى قومك عروة الوثقيسى اولمش ايسه
سنك علومدن امتناعى دكل علوم ايله
اشتغالى مستلزم اولوب كندى زماننده
، هر علمك درجه سى نه ايسه آنى برقاچ
، اعلادن ماعدا بعض علوم جديده نك
فنه دخى يوللر آچمشدر. نه قرآندن ونه ده
كله اجتهاد واجراى احكامدن طولايى
ج برقوم انكيزيسيون اعتسافاتنه تقرب

ایده بیله‌جك دكل آ میلیونده بر قسـ
مساوی طوتیله بیله‌جك اعتسافه دو
اولمامشدر. مسلمان اولوب ده طوغر
طوغری یه قرآنه تابع اولان اقوام دكل
مسـلمان اولمدقلری حالده ذمت شریـ
شریفه‌ده بولنان قوملربیله قرآن نامنه او
بر اعتسـافی هیچ بر یرده هیچ بر وقـ
كورمامشلردر. ایشـته تاریخ میداندهـ
برمثلی وارایسه كوسترملیدر. قرون اسلام
ظرفنده ممالك اسلامیه‌ده سفك دماء وقو
كلمش ایسه یاهلاكو وتیمورلنك كبی باربارلر
ویاخود بعض طوائف ملوك كبی توره دیلر
شدائد وحشـیانه‌سی اثری اوله‌رق وقوع
كلمشدر. شریعت شریفه ایسه آنلری تصدیـ
شـویله طورسون دنیاجه منعنـه قیـ

..ديكى قدر غيرتله بواحوالك مجـازات
ارو يه‌سنى دخى كندى صحـايف حقيقت
ـننده اوارباب وحشته ارائه‌دن بر آن خالى
امشـدر. الحمدلله على الاسـلام. كفانا
ـاب الله .

نزاع علم ودين

محرری

نویورق دارالمعارفی معلملرندن

ژ. و. درایپر

~~~~~~

اسلام وعلوم

محرری

احمد مدحت

عارف نظارت جلیله‌سنك رخصتیله

جمان حقیقت ﴾ مطبعه‌سنده طبع اولنمشدر

درسعادت

١٣١٨
~~~~~~

ایدیله جك ترجمه‌لردن دخی ممهداً کوریل
اکلاشیله جقدرکه درایه‌رك کیتدکجه اه
مندرجاتنی آرتدیردیغی ابوابك الك مـ
بوبابدر. بوبابده پروفسور جنابلری کائنـ
کرك خلقتی وکرك تصرف وحکومتی برخ
دیلشایدن مستغنی اولدیغی تخیلاتنـ
یونانی فلاسفه‌نك او وهم وخیالی اوزره
بنالی افکاری ایلیه جکدر. آنك سوزلر
ترجمه‌یه باشلامزدن اول شو خطا
دیمیانیدن مقصودمز اشبو طقوزنجی بـ
مؤلفك ترجمه سندکی اهمیته لایق وبا
سبب اولمق اوزره قارئلرمزك دهاشمدن
احتیاطلی طوراملرینی تنبیه ایلمکدر. و
بتوفیقه تعالی وتقدس بدر الانه والك هرامـ
فلسفه‌سینه مقابل ایراد ایلیه جکمز ملاحظـ

ەدن عندالقارئين تحقق ايدەجكی وجهلە
كمت اسلاميەمز بوبابك حاوی اولدیغی
تراضاتدن مهاجماتدن دخی بالكليه
موندر. بواعتراض ومهاجمات دخی محضا
رستيانلق كنيساسنك الوهيت وربانيت
نندە بدعت محضە نوعندن اولەرق
شكيل ايلديكی عقيدەلر عليهنە ترتيب
لنمش شيلردر. انجق بر لطيفۀ مخصوصە
بلق اوزرە خبر ويرەجكزكە خالقدن
ستغنا اس باطلی اوزرينە مبتنی بولنان
هام وتخيلاتی اشبو طقوزنجی بابندە
مين اشتغال اتخاذ ايلمش اولان
وفسور دراپەرك كنديسی بو حكمت
طلەيی حقيقەً قبول ايتمش اولانلردن
كلدر. كتابك دهاايلروسنە طوغری

ايراد ايليه جكى مسائلدن قطع نظر كتابنك
مبدئندن بورايه قدر كرك نصرانيتك
اوائلنده كى صافيت و حقيته و كرك
اسلاميتك واجب تعالى وتقدس حقنده
اعتقاد وايماننده كوريلن خالصيت ونزاهته
دائر سويلمش اولديغى سوزلر وكنيسانك
بو صفوت وخالصيت و نزاهت وحقيتدن
بالآخره تباعد ايلمش اولمسندن طولايى
ياغديرديغى سرزنشلر كوسترمشدركه
درايه رك كندى مسلك حكمتى وجود واجب
قائليت وقناعتدن هيچ ده بعيد دكلدر. يالكز
صفات الهيه يه خرستيانلغك علاوةً اسناد
ايتمش اولديغى برچوق شيلره معارضدر
بو حالده كنديسى اوروپانك سائر يوزلرجه
وحتى بيكلرجه آله شناسان حكماسى كبى

میله موحد ومنزه برذاتدر . فقط صفات
یه‌یه ضمیمهً وحقیقت ایجابه مغایرةً
یسانك اسناد ایلدیکی شیلرایله محضا
دی منافع و اعراض دنیویه‌سنی تأمینه
لشوب فی‌الواقع اسنادات مذکوره
زرینه بالاستناد نوع بشرك باشنده
بلا اولوب بیکلرجه سنه دوام دخی
مش بولنمسیله مسالك متنوعهٔ حکمت
لکلرینك کافه‌سی مجرد کنیسایی آرتق
ب‌ایتمش اولدیغی قوتك تکراراستردادی
تمالندن دخی محروم ومأیوس ایتمك
ون آنك تصور ایتدیکی ربوبیتی
کاره قدر واردقلرینی درایه‌ر بو مهم
ده سکوت ایله کچشدیره‌میه‌رك شو
احثی سرد ایتمشدر . یوقسه صورت

قطعيه‌ده منكر يعنى كائناتى ياراتان وكائنا
تصرف وحكومت ايدن برقدرت بى نهايه‌
وجودينه مباين اوله‌رق حكمادن عادتا هي
بركيمسه كورلميوب مسئله يالكز اوقدر
بى نهايه‌نك تعريف وتصويرنده‌كى اختا
فدن عبارت قالمشدر . اوت اختلا
يالكز بوتعيين تعريفده‌در. نعسل‌كه اتفا
دخى كنيسانك تعريف ايلديكى ربوبيتا
قطعياً غيرقابل قبول اولمسى نقطه‌سنده‌د
مباحث آتيه بومواد مهمه‌يى مكملاً تم
وايضاح ايليه‌جكدر. ايشته درايه‌ر بوتم
وايضاحه بالمباشره ديوركه :

— بودنياده تصرف وحكومت قضيه‌سـ
ايكى درلو تأويلى واردر . بريسى على‌الدو
وعلى‌الاستمرار حق تعالانك تصرف وحكو
عالم ايله مشغول اولمسى وديكرى دخى قانونك تأ

تغیرندن عبارت بولنمیدر . پاپاس طاقمی دائما
نجی صورته میل ایده‌جکلردر . زیرا آنلرك
لیفه‌سی عبادت ودعا ایدیجی انسانلر ایله
رف و اجرا ایله‌یجی حق تعالی آره‌سنده
ساطتدن عبارتدر . آنلرك نزد الٓهیده
وذلری نه قدرچوق فرض اولنور وحق تعالانك
را آنی قبل الوقوع آنلره معلوم اوله‌بیله‌جکی
قنده‌کی ظن واعتقاد نه قدر قوت بولور ایسه
لق نظرنده‌کی اهمیت ونفوذلری دخی اوقدر
تار. رومای قدیمده (یعنی رومانك بت‌پرستلك
مانده) پاپاسلق مقامنده بولنانلرك الك بیوك
ی بالخاصه احوال مستقبله‌یی هاتفلردن استخبار
انسانلره اخبار ایتملری جهتنده ایدی . هاتفدن
اعدا ذبح اولنان قربانلرك احشاسنی معاینه‌دن
طیورك طیراندن دخی معنالر چیقاروب کویا
عبودك انسانلر حقنده‌کی غضبلرینی تسکین
الطفلرینی تأمین ایچون خلقه قربانلر ذبح ایتدیرمك
خی مساعیٔ واقعه‌لرینك اساسی ایدی . رومای
جدیدده (یعنی رومانك خرستیانلق زماننده)

ارباب کنیسا بو دعوالری بو وظیفه‌لری ده
ایلرویه کوتوردیلر . کندی توسطلریله حق
تعالانك انسانلر حقنده‌کی معاملات مقدره‌سنی
تبدیله قدر مقتدر اولمق دعواسنه چیقمشدیلر .
نوع بشری تهدید ایدن قضالری بلالری دفع
ایتمك ونوع بشری مسعود ایده‌جکندن طولایی
آرزو اولنان الطاف الهیه‌یی جلب وجمع ایلمك
اقتدارینی‌ده ادعا ایتدیلر . بو ادعالرینی اثبات
ایچون خوارق اجراسنه قالقشدیلر . یعنی
طبیعتك لایتغیر اولان ترتیب وانتظامنی تغییر
وتعدیل ایده‌بیلمك جسارتی بیله کوزه آلدیلر .
بناءً علیه جهانده تصرف وحکومت امرنده
احکامی بغیر تغیر جاری اولان قانونك اك بیوك
دشمنی پاپاسلر اولمق بیهوده دکلدر . اشبو
تصرف وحکومت قانونیه مسلك حکمتی پاپاسلرك
رفعتنی تنزیل واهمیتنی تقلیل ایدییور کبی کورولو
یوردی آنك ایچون ! آنلرك ادعاسنه کوره
انسانلرك رجالرندن نیازلرندن تقدیرات ازلیه‌سنی
تغییر ایتامك درجه‌سنده متأثر اولمامق شان

بيته مغاير ايمش . تقدير ازلی‌يی محافظه‌ده
ستمر اوله‌جق ربوبيت عادتا بارد وتحسس
أثردن بعيد قالور ايمش . بناءً عليه پاپاس
اقمی تقدير ربانينك قابل تغيير اوله‌ميه‌جغی
ضا وقدرك حكمی هرحالده يرينی بوله‌جغی
يده‌سندن پك زياده قورقمقده‌درلر .

بزديرزكه :

— يالكز شو برنجی فقره برتأمل
صوص وبردقت لايقه ايله اوقنور ايسه
وطقوزنجی بابك بتون موادمندرجه‌سی
قنده‌شمديدن برفكر اجمالی حاصل ايدلمش
لور . قارئلرمزك نظر دقتنی اول باول
قره‌نك صوك سطرلری اوزرينه دعوت
يلرز . تقدير الٰهينك بهمه حال يرينی
وله‌جغی عقيده‌سندن قورقيليور ايمش .
كنيسا اربابنه اجرای توسط ميدانی

قالميه‌جق‌ده آنك ايچون ! اسلام ايـ
قضـا وقدره ايمانى مبانئ ايمانيه ميـا
ادخال ايتمكله ايشته بوحكمته قارشوكنيد
عليهنه وقوع بوله‌جق تعرضاتدن اسلام
مصون قاله‌جغى برامر محققدر . ايلرو
طوغرى براز تمهيداته كيرشديكمز زما
بوراده « تصرف الـهى » تعبير اولنانشـ
ايله « قانون » تعبير اولنانشى آره‌سنده
مناسبت دخى كوريله‌جك وحكمت اسلا
نظرنده بونك ايكيسى برديمك اولديـ
اكلاشيله‌رق اسلاميتك بوجهتدن دخـ
علويتى كنديسنه ميدانه چيقه‌جقدر
زيرا درايه‌رر بورايه قدر « قانون » كلمه‌سـ
ياپ يالكز ايراد ايليور . آنى « طبيعت
وياخود « ماده‌وقوت » كبى شيلر ايله هنو

.وتعيين ايتميورز. بوقانونك ماهيتنى تعيين
ر يكى زمان آنكله شمدى بوراده قلمندن
، سورديكى «قضا» و «قدر» كلمه‌لرى
آسنده‌كى نسبتى تدقيق ايده جكز وحكمت
ا. لاميه‌مز اصطلاحاتنده كرك طبيعته
ۆرك بشقه برشيئه اضافةً بر «سنة» كلمه‌سى
ئوب بوايسه «ولن تجد لسنة الله تبديلا»
ي «سنت الٓهيه‌ده اصلاً وابداً تبديل
ٕمزسك» حكميله تفسير اولنديغندن
اړده درايه‌رك او «قانون» كلمه‌سنه تعليق
سديكى «حكمى وتأثيرى لايتغير» جمله‌ٔ
صيفيه‌سنك عادتا عينى كورلديكندن
نقطه‌لر اوزرنده اجرا اوله جق مقايساتك
. شدتلى منكر ومعترضلرى دخى سكوته
. ورايده جكنى شمديدن صورت قطعيه‌ده

امیدایلرز . بسط ایده‌جکمز شیلری بو
تمهیددن‌اول بوصورتده اخباردن‌مقصد
ایسه بوندن اول درج ایتمش اولدیغمز
اخطارلک‌حکمنی تأیید وتقویه‌دن عبارتدر
یعنی درابه‌رك اشبوطقوزنجی بابی‌و
واجبدن استغنا مسئله‌سی‌کبی اهم ابو
ایکن‌حکمت اسلامیه‌نك متانتنه قارئلر
بواهمیتك هیچ منزله‌سنه اینمسندن
لطیف اولمق اوزره حکمت اسلامیه
برشمه‌سنه‌تعلق‌ایله‌ینه آنی اونسبتده‌تقویه
مدار اوله‌جغنی شمدیدن قارئلرمزه
ستروب مندرجات آتیه حقنده‌اکا کوره
نظر دقتلرینی آچملری ایچون بوخبرجه
ویرمکده‌یز . اما رومانك کرك بت‌پرستلك
وکرك‌خرستیانلق زمانلرنده‌دین‌اولولرینه

قلری طورەکلنجه بویله برشیئك مماثلنی
ایتده آرامق بالکلیه بیهوده اولەجغی
تفصیل دکلدر . خرستیاناقده
رژه » وادیان قدیمهٔ سائرەده دیکر
لرایله یاد اولنان هیئت کنیسائیه کبی
تی اسلامیتده آرامق حقیقةً وبالوجوه
ادەدر. اسلامده نه برشخص ونەده بر
قوللر ایله حق تعالی وتقدس حضر
آرەسنده توسطه و تقدیرات ازلیه
یەیی تغییر وتعدیل زعمیله اجرای نفوذه
شمق غرابتنه دوچار اولمامشدر .
کرام حضراتی اجتهادات علمیەلریله
کام دینی تدوین بیوردقاری کبی علمای
لام حضراتی دخی احکام شریفهٔ مذکورەیی
امته تبلیغ ایدەکلشلر ایسەده بوخدمتلر

هیچ بر غرض و منفعت دنیویه یه ی
اولمیوب مجرد الله رضاسی ایچون ایفا اول
وحالادخی او نیت خالصه ایله ایفا اولنم
بولنمش اولان خدمات مبارکه‌دن اولدقلر
هیچ بر مسلمان شبهه ایتمامشدر. قیا
ایدیله‌جك اولور ایسه نصرانیت عالمن
هیئت کنیسا صنوف سائره‌دن پك چو
زیاده رفاه ایچنده بولنه‌رق هله بالخا
قاتولیکلك عالمنده ارباب کنیسانك روا
اسراف و سفاهت مرتبه‌لرینی بولدی
تاریخك اك مهم بابلرینی تشکیل ایامش
ایکن اسلامده علمای اعلام حضرات
صنوف سائره‌دن زیاده التزام قناعت
سفاهت و اسراف شویله طورسو
رفاهیتلریله دخی کندیلرینی مؤاخذه

کان براقامشلردر. مذاهب اربعه‌نك
نه‌ی حق اولوب عمل خصوصنده بونلردن
له‌دکلرینه اتباع امرنده امت دائماسربست
دیغی کبی اعتقاد خصوصنه کلنجه بونده
وم اهل ایمانك مذهبی اهل سنت
الجماعت اولمغله هرکس ایمانی کندی
ندیسنه محافظه ایتمك اسلامك اساسی
باشدر. بناءً علیه کناهلرندن توبه
استغفار خصوصنده هرکس غفور رحیم
لان حق سبحانه وتعالی حضرتلرینه عقلی
ردیکی و دیلی دوندیکی وجهله عرض
اجاتده مختار بولنمشدر. بناءً علیه قضا
قدر حق وفائده وضررك هپ طرف الهیدن
دیکی محقق اولمسی اعتقادندن کندینی
ضرر کوره‌جك هیچ بر هیئت هیچ

بر شخص اسلامده کورلمش اولمدیغندن بوکبی احواله اعتراض یوللو مؤاخذاته کیریشن حکمانك تعرضاتی دین اسلامه اصلا تماس ایدەمز . شو ایضاحات اوزرینه سوزی ینه درایەره ترك ایدییورز . دییورکه :

ــ حال بوکه اجرام سماویەنك حرکات منتظمەسی هر زمان اصحاب ملاحظەدن اولان عقلایی درین درین دوشوندیرمکدن کیرو قالمامشدر . شمسك طلوع وغروبی واکا تبعاً کوندوزلر ضیاسنك تزاید وتناقصی وقمرك صفحاتی ومواسمك تعاقبی و سیاراتك دور وحرکتی وبونلره بکزەین دها بیکارجه آیات وعجایب شو کائناتده بر انتظام متسلسل بولندیغنی بزه کوسترمزده یانەیی کوسترر ؟ احتمال که انسانیت ومدنیتك مبادیسنده احوال طبیعیەنك انتظام جریاننه دقت ایلیەمیان فهم قاصر صاحبی

سانلر کسوف شمس وخسوف قمر کبی سکرك
اقع اولان احوالدن طولایی شاشرمش قالمش
ولسونلر . فقط کسوفلرك خسوفلرك دخی بر
نتظامه تابع اولەرق وقوعلرندن اول زمان
قوعلری حساب ایدلکه باشلادقدن صکره
خصوصدەکی اعتقاد دخی یوز درجه قوتله
صحح وتأید ایلمشدر . بو یولدەکی کشفیات
یئیه شوقاعدۀ اساسیه اوزرینه مبتنیدرکه :
وانین طبیعیه اوزرنده هیچ بر کیمسەنك مدا ـ
خلەسی هیچ برزمان تأثیر کوسترمش اولمدیغی
بی هیچ برزمان دخی تأثیر کوسترمیەجکدر .
سلك طبیعی‌یه سالك اولان فیلسوف تصدیق
یدرکه عالمده ظهور ایدن حالاتك کافەسی
کندیلرندن اول موجود اولان بعض احوالك
تیجۀ تأثیراتی اولدقلری کبی کندیلرندن صکره
وقوعه کلەجك برچوق حالاته دخی کندیلری
سبب وقوع اولورلر . « قانون » و « تصادف »
دینلن شیلر مقتضیات میخانیقیەدن برراقتضانك
مختلف اسملرندن عبارتدر .

اخطار ایتملی یزکه :

— بورادده درایه‌رك بحثی تکـونات
فلکیه‌یه قدر اوزاقلاندیرمسنه سبب ارباب
کنیسانك افلاکی حاشا قرارگاه الـهی اولمق
اوزره تصور وتصویر ایتملری قضیه‌سیدر
تکونات علـویه‌نك برقانون لایتغیره تابع
اولدیغنی اثبات ایلرایسه تکونات سفلیه‌نك ده
برقانون لایتغیره تبعیتدن منقطع اولمدقلرینی
واوله‌میه‌جقلرینی اثبـات ایلمك دها
قولایلاشه‌جغی ایچون بو طریقی التزام
ایلمشـدر . حتی نصرانیتدن اول اجرام
سماویه‌ده الوهیت وربوبیت تخیل ایدن
مذاهب باطله‌یی دخی بوضمنده رد ایده
ویرمش اولمق ایچون مومی الیهك شو التزامنده
منده برمناسبت زائده دخی کوریله بیلور. فقط

ـهقدرة الله مسئله‌سی اولدیغی وبتون بو
ـ ناتك عادت وسنت الٓهیه آثارندن عبارت
ـب آنلرڭده لایتغیر اوللری مسئله‌سی
ـدیغی حالده اجرام سماویه‌یه قـدر
ـد فکر و ایصـال خیـال ایلمـك
ـضوریاتدنمیدر ؟ قدرت صـانعیه نقطـهٔ
ـه‌ندن برجرم سماوی، برشمس ایله بر
ـهٔ ارضیه‌نك نه‌قدر فرقی واردر؟ اعظم
ـالم قدرت الٓهیه‌یی مبین نصل برآیت
ـه اصغر اصاغر دخی ینه او قدرت الٓهیه‌یی
ـن اویله برآیت دکلمیـدر؟ فقط درایه‌ر
ـه، بو آثار عظمایی انظـار اهمیته توصیه
ـه‌رك بحثنده دوام ایلیور. دییورکه :

ــ قوپرنیقك وفاتندن تخمیناً اللی سنه صکره
ـرتمبرغ اهالیسندن اولوب قوپرنیقك مرکز

عالم شمس اولمسندن عبارت بولنان مـ
هیئیسنی قبول ایلیان کپلر تمامیله امنیت
ایلمش ایدی که سیاراتك شمس اطرافنـ
حرکاتنده یکدیکریله برمناسبت وتعلق بو
بونلرك دوروحرکتلری برکره طانندقدن
نجوم سائره نكده حرکاتنی استدلاله یول
جقدر. بواعتقاد تام ایله کپلر سیاراتك ابـ
ایله حرکتلرینی وهربرینك محرکارینك شکا
وبومحرکلری بردفعه دورایچون محتاج اولد
مدتلری تتبعه کیرشمش ایدی. التزام ایلد
اصول تیشو براهه‌نك تتبعاتی کبی معر
و معلوم اولان ترصداتی فرضیات حسابیـ
کاه برینه وکاه دیکرینه تطبیق ایده ایده‌تکو
ووقوعات ایله توفیق قبول ایتمدکاری کورل
آنلری برربرر آتمقدن عبارت ایدی. براثر
« چیلدیرمغه یاقلاشمق درجه‌سنده ترد
وحساب ایله اشتغال ایلدم » دیدیکی وجه
عقلاره صیغمامق درجه‌سنده صرف ایلد
مساعی سایه‌سنده آخرالامر حسن نتیجه‌یه وا

ر. چونکه ۱۶۰۹ سنه‌سنده « مریخ
سنك حركاتی » نام اثرینی نشر ایتمشدر.
رازصوکره سیاراتك محركلری بردائره
ب قطع ناقص اولدقلرینی وشمسك بوقطع
ك دائما ایکی نقطهٔ احتراقندن بریسنده
یعنی وسیاره ایله شمس آره‌سنده‌کی شعاعلر
سافه‌لری قطع ایچون صرف ایلدیکی زمان
متناسب ایدوکنی کشف ایلدی. بوکشفیاتی
کپلرك برنجی و ایکنجی قانونلری دنیلن
ری تشکیل ایتدیلر. سکز سنه صکره
جی قانونی دخی کشف ایله مختیار اولدی‌که
سیاراتك شمسه اولان بعد متوسطلریله
دور و حرکتلری آره‌سنده‌کی نسبت
یدر. بونی « بردور ایچون صرف اولنان
ك مربعی محور کبیرك مربعیله متناسبدر»
تعبیر ایلدی. قوپرنیقك اصول هیئیه‌سنه
(۱۶۱۸) سنه‌سنده نشر اولنان بر
ده موی‌الیهك بوکشفنی اعلان ایده‌رك
زی سیاره‌سی ایچون طوغری اولان

حکملر سیارهٔ مذکورەنك قمرلری ایچون د
طوغری اولدیغنی کوسترییور ایدی . بون
استنتاج اولندی‌که جملهٔ شمسیه‌یی تشکیل ایل
اجرام کبیرەنك حرکاتی اوزرنده حکملر
جاری اولان قانونلر اجرام مذکورەنك اتبا
اوزرنده‌ده اجرای حکم ایدرلر. کپلرك اك
کشفیاتی وکشفیات مذکورەنك مرکز عالم شم
اولدیغنی اثباتی اوزرینه نوع بشرك افکار
شو قانون لایتغیر حقنده پیدا اولان اویانق
قاتولیك کنیساسنه فنا کورنمامك قابل د
ایدی. بناءً علیه « اندەقس » مجلسی قوپرنیق
اصول هیئتی‌ده کپلرك آندن بالاقتباس یازدی
کتابی‌ده احکام توراته مغایردر دیه محکو
ایلدی. ایشته بومناسبت اوزرینه‌در که ک
مجلس مذکوره تقدیم ایتدیکی اعتراضنامه‌د
« قوپرنیقك ارضك شمس اطرافنده‌کی حرکا
دائر اولان اصولی سکسان سنه‌دن بری ظهو
ایلمشدر. شمدی‌یه قدر آنی منع ایتمامش ایدیکمز
بوکون اصول مذکورەنك طوغریلغی حقنده

طافم براهين جديده ايراد اولنيور. اويله
هين كه اوزمانك كنيسا حاكملرينه معلوم
ن ايدى. شمدى سز براهين مذكوره‌يى
انه كوسترمكه مانع اوليورسكز » ديمشدر.

اخطار ايدەلم كه:

— اشبو طقوزنجى بابك موضوعنه
راً علم هيئت تاريخندن مقتبس اولان
ر تفصيلاته هيچ‌ده لزوم كورلميه‌بيلور.
ى درايه‌رك اساس مقصدى وجود صانعه
تقادن عبارت اولمسنه كوره بوتفصيلات
نك مقصدى عليهنه برهان اوله‌رق دخى ايراد
احتجاج ايديله‌جكدر. امااوجله‌دخى ديمش
لديغمزوجهله درايه‌رك بويله‌يوكسكلردن
ورانمسى عوالم علويه‌نك كنيسا اربابى
ظرنده قرارگاه الٓهى اولمق اوزره تصور
اختيار اولنديغى ايچوندر. معابده‌كى

تصويراتده برطاقم اهل سما وسم اولنو
آياقلرى يردن كسيلمش اوله رق طيران حا
كوستريلورلر. بعض تصويرلر دخى باو
ايچنده ارائه اولنورلر. بويولده كى تصو
مندرجات كتبيه دن مقتبس اولدقلرى د
محتاج اخطار دكلدر. بو احكام اقتضاسن
نصارانك كوزلرى دائما سمت سمايه متو
اولديغندن درايه رو آنك غيرتده مشار
اولان حكمادخى بو نظرياتك كندى مقصو
لرى اولان نتايج ايله بركونه مناسبتى اولمديغ
واوله ميه جغنى اثبات ايچون بحثى بورال
دوكرلر. بناءً عليه تفصيلات مذكوردن
بوراده حقيقةً لزومى اولمديغى حالده ي
ترجمه لرى يورغونلغنه قاتلانه جغمز كي
قارئلرمز دخى قرائتلرى يورغونلغنه قاتلا

رلر . زیرا بوتفصیلات زائده‌یی طی
جلك اولسه‌ق کوبا انبات حقیقت ایچون
لابد ولاجرم ایمشلرده حقیقتك ثابت
مامسی ایچون بالالتزام طی ایلمشرکبی
میدان آچیله‌بیلور . بزایسه درایه‌رك
ه‌لرنده نه اوقیورایسه‌ك تمامیله ترجمه‌
کندیمزه وظیفه ایدنمشزدر . ایشته
ینك آره‌سنی کسمکسزین دیپورکه :
— کپلرك معاصریندن هیچ بریسی هوالره
اولان قانونه ایناممشلرایدی . بونلر آنجق
لك اصول هیئتی نشراولندقدن صکره عموماً
اولندیلر . کرچکدرکه اوزمانلر کپلرك
لرینك اهمیتی اصول فلسفه نقطهٔ نظرندن
ره قدر واره‌جغنی کیمسه اکلایه‌مامشدر .
یسی بیله بوقانونلردن بالآخره نه‌لرچیقاریله‌
کشف وتخمین ایده‌مامشدر . دوچار
یغی خطالر دخی بوکشف وتخمیندن نه‌قدر

اوزاق اولدیغنی کوسترمکده‌در . ازجمله
فرض ایدرایدی که سیاره‌لرك هر بری برخ
ذکائیه مقری اولوب بش سیارهٔ کبیره محرکار
هندسه‌نك بش اشکال منتظمه‌سی آره‌سـ
برتعلق واردر . مریخك محرکنی الك اول دا
اولمق اوزره تلقی ایتمش ایکن مزعج وما
برسعی واهتمامدن صکره آنك قطع ناقص شکل
اولدیغنه یقین حاصل ایتمشدر . مکونات علویه
خلل پذیر اولمیه‌جقلری حقنده‌کی عقیدهٔ قد
سوقیله ظن ایتمش ایدی که شکل دائره ارسطو
حکمی وجهله مکملیته دلالت ایده‌جکندن بت
حرکات علویه دخی دائره‌وی اولمق ضروریه
بوخطایه دوچار اولدیغندن طولایی بالآخره
زیاده متألم اوله‌رق بوعقیدهٔ قدیمه کندی عمرینـ
برقسمنی هبا ایلمش بولنمسنه تأسفلر ایتم
وقدیمدن بروحرمت ایدیله کلمکده بولنان عقیـ
مذکوره‌یی بوزمق درجه‌سنده فکرنده‌کی قدر
حکمتی اورته‌یه قویمشدر . برچوق مهم شیلر
کپلر نوتونه تقدم ایتمشدر . ثقلت حقنده ایلـ

كار واضحه‌يى ويرن اودر . ديمشدركه :
اجسامك كافۀ ذرات متشكله‌سى ذرات سائره
رفندن تحريك ايدلمدكلرى مدت حال وقوفده
لنورلر. سقوط ايدن برطاشك ارضى جذب
نسندن زياده ارض اوطاشى جذب ايدر. زيرا
سامك بربرينى جذب ايتمسى كندى حجملرينك
سامتيله متناسبدر. ارض قمره شمديكى مسافه‌سنك
ى درت قسمنده برقسمى قدر تقرب ايده‌جك
قمر ايسه اومسافه‌نك اللى اوچ قسمنده برقسمى
ر ياقلاشه‌جقدر . جذر ومدك سببى جاذبۀ
ردر . قمرك حركاتنده‌كى انتظامى اخلال ايدن
ى دخى سيارات سائره‌نك آنى جذب ايتمسى
نيه‌سيدر »

بز دخى ديرزكه :

— معلم درايه‌رك شوفقره‌سنده قارئلر-
نك معلوملرى اولمق لازم كلن برقاچ شى
ايدى. ... برنجيسى كشف ايتديكى
... بالاخره ... چيقاريله جغنى كيلرك

تخمین ایده‌مامسی قضیه‌سیدر. بو مسئله مشکار
حکمت الٓهیه‌دن الڭ کوچك برلمعه‌جق ایلا
قلبنده محبت الٓهیه نوری اویانانلری کرکی کبی
تجیع برصورتده متأثر ایتمك لازم کلور،
اوت! کپلر وحقایق هیئیه‌یی کشف ایدن
سائر اعاظم ارباب رصد کندی کشفیات
هیئیه‌لرندن بالآخره نه‌لر چیقاریله‌جغی
بیلمیورلر، یعنی او کشفیات مهمه‌یی برطاقم
منکرلرك باطل دعوالری تمشیته‌مدار اتخاذ
ایلملك تزویراتنه دوشه‌جکلرینی تخمین بیله
ایتمیورلرایدی. آنلرعوالم علویه‌ده مجرد آثار
قدرت صمدانیه‌یی تتبع مقصد عالیسیله
بوتتبعات وتدقیقاته قوبوله‌رق تظلم طرزنده
یازدقلری وجهله بعضاً چیلدیرمق درجه‌
لرینه تقرب ایدییورلروا کثریادماغ یورغو

ناغنددن باييلوب كيده‌يورلر ايدى . كپلرك
مجرد آثار صنع الٰهى‌يى تتبع غيرتنده بولنه‌
بانى معلم درايه‌رك شو صورت مخصوصه‌ده
ترتيب ايتمش اولديغى سوزلر بيله ستر ايده‌
يورلر. كپلر، سياره‌لرك هر بريسى برخاصهٔ
ذكائيه مقرى اولديغنى فرض ايدييور ايمش!..
«فرض» دكل، بويله اعتقاد ايدييور ايدى .
فقط درايه‌رك «خاصهٔ ذكائيه» ديه‌ برومه‌دن
برصورتده تعبير ايتديكى برشيئك بزجه‌سى
«فيض الٰهى» در. كائناتى طولديران اجرام
آره‌سنده‌ برمفاوضهٔ متقابله بولنمق من القديم
معتقددر . يالكز كپلر ايلك دفعه اولمق
اوزره‌ بويله براعتقاده دوشمامشدر . حتى
جرمدن جرمه انتقالى اعتقاد اولنان بو فيض
الكنز اجرامك ماهيت ماديه‌لرينه تعلق ايله

قالميوب آنلرك سكنه سنه دخی تعلق پيدا ايد
ديه اعتقاد اولنور ايدی. بالخاصه سياراتك
اجتماعی، قرانی، عودتی وسائره سی كبی احو
موقعيه لرندن اشرف سكان ارض اولا
انسانلرك متأثر اوله جقلری اعتقادند
«علم نجوم» دينلن كشف مستقبل علم
تكون وتشكل ايتمش ايدی كه مؤخراً ميدا
ثبوتده تحقق ايليان حقايق هيئيه اوزرينه
بو علم اسكی اهميتنی غائب ايده رك طبيعيو
وماديون وحقيقيون كبی فلاسفه نزدنده ناد
علوم ميته مياننه آتلمش ايسه ده بالكليه اعتب
رينی بنه غائب ايتمامشدر «آسترولوژی
ناميله حالا اوروپاده برچوق كيمسه لر بونكا
اشتغال ايدرلر كه احوال فلكيه نك اودرلو
نسندن انسانلر حقنده وقوعه كله بيله جك

ات بالكليه بر محرميت خصوصيه
ەسندە قلمقله برابر برچوق سالنامەلردە
ەديقسيون دوتان» سرنامەسى التندە
ە قوراقلق وياخود ياشلق اولەجغى
لەلر وبيوك فورطنەلر وقوعه كلەجكى
خود كليەجكى طرزندە اخبارقبل الوقوع
دن ويريلن خبرلرهپ اوعلمك بقية
بدرلر. بوعقيدەلر خطا ايمشلردە كيلر
طاى صكرەدن اكلايوب تصحيح
اد ايتمش ايمش. بحمده تعالى حكمت
ميه اربابى بويله برتصحيح فكرايچون
ى بكلەمامشلردر. كيلردن بيك سنه
« لايعلم الغيب الا الله » طغراى غراى
قنى «كل منجم كذاب » برات حقيقت
ى تزيين ايتمشدر. كيلرك بوقدرتدقيقات

هيئيه ايله اشتغال ايتمسيله برابر بالا
اوحقايقك نه باطل دعوالرى ترويجه م
اولەجغنى بيلمامسى مدقق مشاراليه اث
شين دكل شاندر. الوهيت حقيقيه وقا
و آنى حسن اعتقادايله قبول خصوصنده
يالكز ده دكلدر. يونانك رومانك و آنلر
اول مصرك كلدانك فرسك هندك ب
حكماسى آله شناس اولدقلرى اثرلر
مستدل اولوب فكرانكار آنجق متأخر
حكمادن بك آز كيمسەلرى اضلال ايد
بيامشدر. بواضلال دخى اطمئنان بال
اولمقدن بعيد اولوب مجرد كنيسا عل
بغض ايلەجبرنفس ايدەرك التزام وارتك
ايدلمش برفضيحەدر. ادنا برملاحظه
بوفضاحتك درجەسى تعيين اولنەبيلو

ر دوشونیلورکه کنیسا اربابی کندیلرینی
العبد والرب بر واسطه عد ایدییور
ه و « بزم یریوزنده باغلادیغمزی کوك
نده حق تعالی دخی باغلاروچوزدیکمزی
وزر » ادعاسنه دوشیورلر ایسه حاشا
کلا بوندن شان الوهیته نقیصه اصابت
ه بیلورمی ؟ جداً حقیقت پرست اولان
حکیم بویله برحالدن طولایی لسان
ؤاخذه‌یی‌اومدعیلر علیهنه حواله ایدر .
ان عالیسی منزهیت قطعیه‌دن عبارت
لنان ذات اجل واعلایه زبان درازلقدن
تانور . بو حال سعدینك کلستانده کی
رشدومریدان حکایه‌سنه بکزر . مریدلر
یخك مرتبهٔ کرامتنی درجهٔ افراطه
اردیرییورلرایمش . شیخ بوادعاده بولنمد

قجه بوافراطك مسؤليتى بالطبع اومدا
مريدلرده قالور. پرەيه طاريلوب يورغا
ياتمق نوعندن معدود اولان بو غض
حكماى جديدەدن بيله يك آزينى اضلا
ايده بيلمشدر . وولتر « قانون طبيعى » سند
وبوفون « تاريخ طبيعى » سنده وديدەر
ودالامبر بر چوق مقالات و انتقادار
حكميه‌سنده واسمنى تصريح ايتميان برحك
« انتەرپرتاسيون دولاناتور » يعنى « تفسير
طبيعت » نام اثرنده وباخصوص مور
مشهور ماتن فرانسه تاريخنك اون التنجى
جلدنده فلسفه و فلاسفه حقنده كيرشمش
اولديغى محاكمات وانتقاداتده وبرناردز
دوسن پيەر « ديودان لاناتور » يعنى
« طبيعت ايچنده الله » نام اثر نفيسنده هپ

له حقیقی یی طانیمشلر و اول واجب الوجودك
وجودیت ازلیه و ابدیه سنی ایمان و اکا
ـسناد اولنان بر طاقم اوهام وخیالاتی
فع ایله وظیفهٔ تنزیهی ایفا ایتمشلردر .
ـنلر دخی هپ قوپرنیقلر کپلرلر نوتونلر
ی کشافلردن استدلال حکمت ایتمشلردر .
ـسمنی تخطر ایده مدیکمز براهل تشریح
تشریح ایله بالاشتغال آنك دلالت ایلدیکی
حکمته واقف اولان منکر اوله مز» دیمش .
علوم طبیعیه و ریاضیه تدقیقاتنده تحقق
وفق اولانلرك هیچ بریسی طریق انکاره
آیاق آتمایوب بتون تدقیقات و تتبعاتی
اری تعالی وتقدس حضرتلرینك تنزیهی
نقطهٔ نظرندن یوروتمش اولدقلری اثرلرینی
تتبع ایله علانیت میدانینه چیقار . درایه رك

بوسوزنده دها شمديدن جالب سمع دقت
اولمق لازم كلن برفقره دخی كيلرك «اجسا
مك كافهٔ ذرات متشكله‌سی ذرات سائر
طرفندن تحريك ايدلمدكجه حال وقوفده
قالورلر» سوزيدر. اوت اجسامده اصل
اولان وقوفدر. تحرك ايچون برمحركه
محتاجدر. قريباً كوره‌جكز كه دراپه‌ر
ايشته بومحركه استغنا كوسترمكه چالشاز
ضال ومضللرك ترويج افكارينه خدمت
ايچون بو طقوزنجی بابی كشاد ايتمشدر.
فقط موفق اوله‌ميه‌جقدر. اجسامك بر
ذره‌سی ديكری طرفندن تحريك ايدلمدكجه
قمل‌دانه‌مامق حكمت طبيعيه‌جه مثبت ومحقق
بركيفيتدر. يا او ديكر ذره كندی كنديسنه‌می
قمدانه‌جق؟ اوده بشقه برذره وهلم جرا

برذره دیکر برذره طرفندن تحریکه محتاج
اولدقلری کبی ایلك ذره دخی بر محرکه احتیاج
کوستره جك که اودخی صانع تعالی وتقدس
حضرتلریدر. بو ایضاحاتدن صکره نوبت
کلامی ینه معلم درایه‌ره ترك ایدییورز .
دییورکه :

— علم هیئتك تاریخ ترقیاتی ایچون اوچ
بیوك دور تعیین ایتمك قولایدر. برنجیسی اجرام
سماویه‌نك یالکز حرکات ظاهره ومرئیه‌لرینك
ترصد ایدلدیکی دوردر . ایکنجیسی اجرام
مذکوره‌نك حرکات حقیقیه‌لرینك و بالخاصه
سیاراتده کوریلن حرکاتك ترصد ایدلدیکی دور
اولوب بوده قوپرنیق وکپلر دورلریدر. اوچنجیسی
ایسه حرکات مذکوره‌نك تابع اولدقلری قوانین
طبیعیه‌نك کشف اولندقلری دور اولوب بو ایسه
نوتون دوریدر. بونلردن دور ثانیدن دور ثالثه
صعود ایتمك ایچون ماکنه علمنك دینامیق

قسمنك تكملاتنه احتياج وار ایدی. بوفن ایـ
آرشیمد واسکندریه مکتبی زمانلرندن بری
ترك واهال اولنمش ایدی. اوروپای نصرانیده
١٤٥٢ سنه‌سنده تولد ایلیان « لئونار ده
ونسی » یه گلنجه‌یه قدر ماکنه علمنده ید
طولی پیدا ایلمش هیچ بر آدم یوق ایدی .
بوعلمك یکیدن تولدینی بعضیلرینك زعم ایتدکلری
کبی لورد باقونه دکل موی الیه لئوناردهٔ ونسی یه
نسبت ایتملیدر . باقون علوم ریاضیه‌یی بیلمز
ایدی . اما بونکله قالیوب حتی حکمت طبیعیه‌یه
عائدمواده ریاضیاتك تطبیقی غیرتی بیله استحقار
ایلر ایدی . برطاقم براهین واهیه‌یه بالاستناد
قوپرنیقك اصول هیئتنی‌ده برطور تنفر ایله
رد ایدر ایدی . غالیله تلسقوپلر ایله کشفیات
عظیمه‌سنه موفق اولقده ایکن باقون اوکبی
آلتلارك تتبعات علمیه‌ده برایشه‌یارایه بیله‌جکلرینه
شبهه کوستررایدی. بناءً علیه قوانین میخانیقیه
نك کشفنی باقونه اسناد ایلمك تاریخ بیلمامك
دیمکدر . آنك خیالات فلسفیه‌سندن هیچ

رزمان ذره قدر بيله مادةً استفاده اولنمامشدر .
وفلسفياتى كيمسه استعمال ايتمامشدر . حتى
نكايزقارئلرندن بشقه همان كيمسه باقونك اسمنى
بيله بيلمز . ايلروده لئوناردهونسيدن دها زياده
تفصيلات ايله بحث ايده جكم . هنوز طبع ايدلمامش
يونان آثارندن ايكى جلدى ميلانده وبر اوچنجى
جلدى پارسده اولوب آنى اورايه ناپوليون
بوناپارت كوتورمشدر . تخميناً يتمش سنه لك
بر فاصله دن صكره لئونار دهونسى يه ستهون
نامنده هولاندالى بر مهندس خير الخلف اولمشدر كه
توازن قانونلرينه دائر اولان كتابى ١٥٨٦ سنه‌
سنده طبع ونشر اولنمشدر . آندن التى سنه صكره
دخى غاليله نك ميخانيق كتابى نشر ايدلمشدر .
« موتيليته قانونلرى » ناميله مشهور اولان ماكنه
قواعد اساسيه سى ايشته بو ايتاليان سايه سنده ميدانه
چيقمشدر . بو قانونلرك تأسسندن حصوله
كلن تفرعات پك مهمدرلر . ظن ايدلمش ايدى كه
اجرام سماويه نك حركتلرى كبى بر حركت متماديه
مطلقا ولاينقطع كنديسنه برقوتك صرف وتطبيقى

ایله ممکن اوله‌بیلور. فقط غالیله‌نك برنجی قانونی دییور ایدی‌که: برجسم اجنبی طرفندن جذب وجر ایدلمیان هرجسم یاغیرمتحرك بولنور ویاخود مستقیم بر صورتده حرکت ایدر. افلاکك متمدمات احوالنی اکلایه‌بیلمك ایچون بوقاعده‌یی کوزل اکلامق لازم کلور. بر یوزنده کوریلن حرکتلر برنهایته منتهی اولدقلرندن بز بوندن وقوف و سکون اجسامك شرائط طبیعیه‌سندن اولدیغنی استنتاجه مستعد اولورز. ایدی اجسامك حرکتدن‌ده سکوندن‌ده بی‌قید اولدقلری وبونلر هانکی حالده بولنورلر ایسه یکی برقوت آنلری اوحالدن چیقارنجه‌یه قدر الی غیرالنهایه اوحالده قاله‌جقلرینی اوکرندیکمز زمان بیوك بر ترقی ایتمش اولدق. یر یوزینه عائد اولان اجسامك حرکاتنده بوقوت هوانك تماسیله بر دلکدن یعنی سورتوشمکدن عبارتدر. هوانك مقاومتی و بو دلك وتماس موجود اولمیه‌جق اولسه یر یوزنده دخی حرکتلرك ابدی اوللری لازم کلور. برفضای خالیده متحرك اولان اجسام سماویه حقنده واقع اولدیغی کبی.

بز دخی دیرز که :

— بوقدر تفصیلاتدن صکره درایه‌رك
سوزی ایصال ایده‌جکی نتیجه ایشته شو
صوك کلمه‌لردن اکلاشلمغه باشلایه‌جغی
وجهله اجرام سماویه‌نك غیر قابل انکار
اولان حرکاتنی برقوهٔ تحریکیه‌یه احتیاجدن
قورتارمق نتیجه‌سی اوله‌جقدر . واقعا
شو کتابك ابتداسندن بورایه قدر برچوق
مباحث متنوعه ایله فکرلرینی اعدادایلمش
اولان قارئلرمز ایچون بومثللو مباحث
انکاریه‌یی حکمت اسلامیه‌لرینه خلل
کتورمکسزین اوقیوب ماهیت باطله‌لرینی
نظر حکمتلرنده محاکمه ایده‌بیله‌جکلری
خصوصنده امینمز برکمال ایسه‌ده کویا
کائناتك برخالقدن استغناسنی اثبات درجه‌

سنده مهم اولان شویله بر بحثی ایلك
دفعه اولەرق تلقی ایدنلر ایچون کندی
احتیاطلرندن اول بزم بعض مقدمات
سردیله فکر ونظرلرینی تهیئه ایتمکلکمزه
هرحالده لزوم کورمکدەیز . بر بحثی
بیلەرك تلقی ایلمکده بیوك فائده واردر .
دشمنك حال وشانی بیلنمکسزین هجومنه
مقاومت ویاخود اکا هجوم ایتمك ایله
بردە حال وشانی بیلینەك مقاومت ویا هجوم
آرەسندەکی فرق آشکاردر .

ایمدی معلوم اولەکه نصارانك ربوبیت
والوهیته مجرد کندی نقطهٔ نظرلرندن
اسناد ایلدکلری نجه صفتلر حکملر اوزرینه
الوهیتی حاشا کندی قوهٔ اجرائیەلرندن
عبارت کوسترمك درجەلرینه وارملریله

سرار خالقته احوال كائناته وحكومت جهانه
لومك درجهٔ ترقیسی نسبتنده وقوف پیدا
بلمش بولنان حقیقت پرستان حكما
الوهیت دینیلن شی كنیسانك تعریفی كبی
ولمق محال عقلی ایله محالدر . اویولده كی
برآله بت پرستلك زمانك معبودلری
درجه‌سنده بیله مستقل ومقتدر صاییله‌مز
اوبرآله دكل هیئت كنیسائیه‌نك آرزولرینی
اجرا ایله مكلف برخدمتكاركبی كورونیور.
حال بوكه عالم طبیعتده ایدیلن تدقیقاتك
نتایج حكمیه‌سی — تفهیم مرام ایچون
اصطلاحات اسلامیه قوللانیورز — جناب
رب العالمینك علی كل شئ قدر ولایسئل
عما یفعل اولوب « ماتری فی خلق الرحمن
من تفاوت » استفهام انكاریسنه « ولن تجد

لسنةالله تبديلاً حقيقتيله مقابله يه لايق وا-
دات بشريه نك كافه سندن منزه بر ذات اج
واعلى اولمسى لابد ولاجرمدر) ديه كنيسانك
تصوير ايتديكى الوهيتى رد وانكاره بحو
مجبور اولمشلردر . آنجق مباحثمزك ده
ايلرولرنده دها زياده تفصيل ايديله جكى
وجهله حكماى مشارالیهمك الك چوغى
كنيسانك تصويرايتديكى ربوبيتى طانيمامقله
برابر جناب واجب الوجودى انكار
وكائناتك برخالقدن برمتصرفدن استغنا
سنى ادعا شويله طورسون بالعكس بوكا
اولان احتياجى علم و معرفت بشريه
شانه شايسته اوله جق بر صورتده
تعيين ايده رك شو قدركه بعضلرى او خالقت
وتصرفك « ناتور » يعنى طبيعتك و بعضلرى

ا ه قوت ومادەنك خواصندن اولديغى
ﺋە دوشمك كبى بالنسبه جزؤى خطالره
ﺟﺎر اولمشلردر . بونلرك شو خطاى
ؤيلرى ايسه پك زياده سهل الاثباتدر.
آرابەيى چكن باركير اولديغنى كورەرك
ۀ محركه باركيردن عبارت اولديغى ظن
ەنك خطاسى نەقدر جزؤى واوخطايى
بات نەقدر قولاى ايسه بوده اويلەدر .
ركيره اوقوتك نرەدن كلديكنى تحرى يه
ريشوب ده مورددن مورده انتقال ايده
يده نهايت اصل قوت اول قوى ذوالكبريانك
قوتى اولديغنى بولمق اهل تتبع و تحقيق
ايچون هيچ ده مشكلاتدن دكلدر. حكمانك
قسم كليسى واجب الوجود حقنده شو اعتقاد
محققانەده ايكن يالكز برقسم قليل كنيسايه

اولان خصومت منتقمانه‌لرینی غیرت افراد
قاپدیره‌رق اسنادات کنیسائیه‌یی جرح
وابطال ایده‌جکز دیرایکن کلیت وقطعیه
درجه‌سنده انکار صرفه قدر یوللر آره‌مشلر
درکه گویا اثبات مدعایه مدار اولمق ایچون
دخی خالقته‌کی قدمه یا کلش معنالر ویرمك
وفطرت وطبیعتی علوم وفنون نظرنده
حائز اولدیغی استعداددن زیاده بیولتمك وهر
دعواده تأویلات مبالغه کارانه‌یه وارمق
کبی طفره فروشلقلره وسوزك دها طوغریسی
شارلاتانلقلره‌ده گیرشمشلردر. درایه‌رکبی
متفنن برحکیمك بویله « نزاع علم ودین »
کبی جدی ومهم براثرده بوشرزمهٔ قلیله‌نك
شو اوهام وخیالاتنی هیچ‌ده بحثه قاتمامسی
یك‌ده لایق ایدیسه‌ده اوده کندیسنی براز

غيرت افراطه قاپديرمشدر . « هر كياهى كه
از زمين رويد. وحده لاشريك له كويد »
اساس حكمتى كافۀ متفنين حكما نزدنده
مسلم اولوب زمينده آسمانده مكونات ومخلو-
قاتك الك كوچكندن الك بيوكنه وارنجه‌يه
قدر هر نوعى وهر نوعك هر فردى وهر فردك
هر جزؤى وجوب صانعه و وجود واجبه
شهادت قطعيه‌ده بولندقلرى كبى بين المكونات
حركات اجسام بويله برشهادت واضحه تشكيل
ايلمكده‌دركه منكرينك اصل بللرينى‌ده
ايشته بوشهادت قيرمقده‌در. آنك ايچون
منكرلر اولانجه قوتيله بوشهادت عليهنه هجوم
ايتمكده‌درلر . لكن نه عاجزانه ومسكينانه
بر هجوم كه بالمغلوبيه رجعت قهقريه‌لريله
ميدان مبارزه‌يى بالكليه غائب ايتمكده‌درلر.

سیاره‌لرك کانون شمسدن صچرامش
برذره اولدقلری ونجوم سائره‌نك هربری
بر شمس اوله‌رق آنلر دخی نیجه سیارات
واقماره مرکز اولمش بولندقلری واجرام
سماویه‌نك بربرینی جذب واوصورتله فضاده
توازن حاصل ایتدکاری علومك درجهٔ
حاضرهٔ ترقیسنه وعقل بشرك آز چوق
قبولنه موافق بر صورتده تأویل ایدیله
بیلدکاری حالده‌شو حرکاتك قوهٔ تحریکیه‌سی
قدرة اللهدن بشقه کیم اوله بیله‌جکنی بردرلو
تأویل ایده‌مامشلر وایشته بونقطه اوزرنده
بر انکار صرفی کوزه آلدیره‌رق دعوی
بلا دلیل صاحبی اولان مدعیلر منزله‌سنده
قالمشلردر. اکر قارئلرمز دراپه‌رك بوقاروکی
سوزلرینی تکرار تخطر ایدرلرایسه منکرینك

وحال عجز وفتورلرینی مرتبهٔ بداهتده
کوررلر . یر یوزندهکی حرکاتك بر نهایته
واصل اوللری هوانك مقاومتندن و برده
اجسام متحرکهنك دیکر بعض جسملرهدلك
تماسندن نشأت ایدر ایمش . طوغری !
ساعت رقاصی کبی ــ فقط ماکنهسز و کندی
کندیسنه ــ صاللانان جسم صاللاندقجه
هوایی یارمغه مجبور اولمسه و مربوط اولدیغی
دیکرجسمه تماس ایتمسه الی نهایه صاللانور
کیدر ایمش . بوده طوغری ! حکمت
طبیعیه بونلری بویله اثبات ایدر . فقط
فضادهکی اجسامك حرکاتی بویله دکل
ایمش . آنلر صرف بوشلقدن عبارت برفضا
ایچنده بلا مانع ولا مزاحم سیر وحرکت
ایدرلر ایمشده هرنهدن طولایی ایسه

بركره باشلامش اولدقلری حركتده الى نها
دوام ایده جكلر ایمش . ایشته بوراد
نظر واردر . فضانك اجرام متحر
ایچون مانعسز مزاحمسز اولدیغی نصل اد
اولنه بیلورکه اجرامك بربرینی جذب
ایتدكلری ینه كندیلری طرفندن اعتراف
ایدیلیور . واقعا بلا مانع ولا مزاح
حركت ایدن برجسمك محركی بر خط
مستقیم اولور . طوپ ویاتفنك آغزندر
چیقان بر مرمی جاذبۀ ارض مزاحمندر
وارسته اولسه خط مستقیم اوزره كیدر
ایدی . هیچ مركز ارضه میلانندن متولد
اولان قوسی رسم ایتمز ایدی . اما اجرا
سماویه دن هیچ بریسی حركت مستقیمه ایله
متحرك دكلدرلر . مركزده برقازیغه باغلی

لان خرمن بارکیرلری کبی برحرکت
مریه ایله متحرکدرلر . حتی مربوط
لدقاری قازیق برده دکل ایکیدر . زیرا
سنك محرکی دائره دکل قطع ناقصدر .
کی قازیغه کوشك اولەرق باغلانان بر
بك نقطهٔ انکسارینه تبعیتاله کزن ومحرکنی
لع ناقص اولەرق رسم ایدن برقورشون
منك حرکت قسریەسی نەایسه سیاراتك
رکتیده اودر . بویله مربوطاً مقیداً
بروحرکت ایدن اجسامه « برفضای خالی
بنده حرکت ایدییورلر » دینیلەبیلورمی ؟
رکت کائناتك برمحرکدن استغناسنی ادعا
کی برهان ایله باطلدر . برنجیسی اول
نی دیدیکمز وجهله ایلك حرکتی ویرمك
بچون لازم کلن قوته احتیاج اولمسی

وایکنجیسی حرکات سیاراتك قسر
بولنمسیدر. مادامکه بو حرکات بعض اجرا
دیکر بعضلرینی سوروکله‌مسی طرزن
بر حرکت قسریه‌در اوحالده ایلك تحری
هانکی جسمدن کلدیکنی بولوب آن
حرکتی اوزرنده تأمل وتتبع لازمدر
بوایسه انجذابات عمومیه قانونلرینك کشف
ایدلمش اولدقلری شوزمانده دخی هنو
میسر اولمامش برموفقیتدر . برهون
آیواده هر برینك صاپلری طرفندن هون
تشکیل ایدن دکنکه منجذب ومربو
اولدیغنی کوریورز . اکر بو هونک
آصلمش اولدیغی نقطه‌یی کورمسه‌ك آیوا
بر برینی طوتیورلر دیرز . اما ینه
انجذاب قانونلرینك یاردمیله دوشونیرز

لرك عمومنی طوتان مرکز انجذاب
سیدر؟ نه تحفدرکه پروفسور دراپه‌ر
سامك حرکتدن‌ده سکوننددن‌ده بی‌قید
دقلرینی اعترافدن صکره بونلر هانکی
ده بولنیورلر ایسه یکی برقوت آنلری
حالدن چیقارنجه‌یه قدر هپ اوحالده
جقلرینی‌ده قولایجه درمیان ایدی
ریبور . بوسوزی طوغری اولمق ایچون
یکی قوته احتیاج کورمالی ایدی .
تیاج کوریبور ایسه شمدیکی حرکت
ون دخی عن اصل برقوته احتیاج
لندیغنی انکار ایتمامالی ایدی . « عن
ل » دیدیکمز اوقوت ایشته حصول
لی وازلیسنده‌بر « یکی قوت » ایدی .
تق بوقدر متناقض سوزلرله واجبدن

استغنا ادعاسنه قالقشمق حقيقةً بلا دليل
دعوی صاحبی اولمق دیمکدر . نوبه
کلامی ینه درایه‌ره ویریورز . سوزینی
آره‌سی کسیلمکسزین دییورکه :

— درجهٔ تضییقلری نه قدر اولور ایسه
اولسون قواعد متعدده‌نك هر بری نتیجه
حاصله‌یی مشترکاً استحصال ایدرلر. فقط بونلر
نتیجه اوزرنده‌کی کیفیت تأثیرلری ینه یکان یکان
مستقلدر. هربرینك نتیجهٔ حاصله اوزرنده‌کی
تأثیری یکان یکان تصور اولندیغی زمان کو
دیکرقوتلر هیچ یوق ایمشلرده یالکز اوتأثیری
تصور اولنان قوت یکانه وار ایمش کبی تصور
اولنور. مثلا برمرمی برطوپك آغزندن فرلا
دیغی زمان کندی ثقلتنه متناسب برزمان ظرفده
اومرمی یره دوشر. طوپك آغزندن غایت‌شدتله
دفع وانداخت ایدلدکده اکر برآنده بیکلرجه
قدم مسافه‌یه وارمش ایسه ینه اوآن ظرفنده
او دانه اوزرنده ثقلتك تأثیری کویا طوپك

زندن بلا دفع ولا انداخت دوشی ویردیکی
نکی تأثیرك عینیدر. ایشته ثابت اولیورکه
رت ونه‌ده تأثیری تغیر ایتمیور. یالکز هر
لك تأثیراتی بربرینه مزج اولنه‌رق نتیجه‌یی
ا کوره حاصل ایلیورلر. اون یدنجی عصر
دك نصف اخیرنده بوره‌للی وهوغ وهوکن
حکیملرك آثاری تفهیم ایلمش ایدی که
ره‌ری اولان حرکتلرغالیله قانونلریله تعریف
یله‌بیلورلر. مشتری سیاره‌سنك قمرلرنده اولان
کاتدن بحث ایلدیکی صره‌ده بوره‌للی بر قوهٔ
المرکزیه‌نك برحرکت دائره‌ویه‌یی نصل تشکیل
ه‌بیله‌جکنی کوسترمش ایدی. هوغ دخی بر
نبهٔ مرکزیه تأثیریله بر حرکت مستقیمه‌نك
ل انحنا پیدا ایلیه‌جکنی میدانه قویمش ایدی.
۱٦ سنه‌سی مهم بر تاریخدر. یالکز تاریخ
م نقطهٔ نظرندن دکل حتی فکروذکای بشرینك
یاتی تاریخنجه دخی مهم برسنه‌در. زیرا بر
دها بولنمیان ولایموتلق صفتنی حائزاولان
ون آثاری بو ییلده نشر اولنمشدر. نوتون

« هر جسم بربرینی جذب ایدر. بر قوت ایل
اوجسملرك جمنه مبسوطاً و آره‌لرنده‌کی مساف
مربعاتنه‌ده معکوساً متناسبدر » قانونیله
ستردی‌که بتون اجرام سماویه‌نك حرکاتنه ع
ایردیرمك ممکندر. بوقانونه نظراً کیلرك محا
اجرامك دائره اولمیوب قطع ناقص اولدقلر
و بونلرك حرکاتی مرکزدن بعدلریله اجر
حرکاته‌صرف ایلدکاری زمانلرله متناسب بول
قلری کشفیاتنك‌ده دها اول بولنه‌بیلمسی مم
اولدیغنی نوتون اثبات ایلدی. نوتونك معاصرلر
حرکات دائرویه‌یی حل ایلمش اولدقلرینی کو
مش ایدك . اما بو موفقیت منفرد بر موفقی
ایدی. نوتون ایسه مسئله‌نك عمومیتی حقنده
قانون‌وضع ایلدی‌که دائره قطع ناقص‌قطع مکا
والحاصل هرنوع منحنیاته تابع اولان حرکاتل
حل تعریف و تعیيننه خدمت ایلمکده‌در
اسکندریه مکتب مشهورینك ارباب ریاضیا
اثبات ایلمشلرایدی‌که یوقارودن اشاغی‌یه‌دوش
برجسمك استقامت سقوطی دائما مرکز ارض

جهـدر. نوتون ایسه بر کره‌نك اجزای
شکله‌سنك کافه‌سی کویا مرکزده مجتمع ایمشلر
ن برتأثیر موجود ومحقق اولدیغنی کوستره‌رك
کندریه ریاضیلرینك دیدکلری شی ضروریات
بعیه‌دن اولدیغنی میدانه قویدی . سقوط
سامی تعیین ایلیان بوقوهٔ مرکزیه‌یه « جذب »
سمیه وتعبیر اولندی. او زمانه قدر کپلردن
عدا هیچ برکیمسه بوقوتك تأثیری نفوذی
ه‌ده منتهی اولدیغنی بیلمك مراقنه دوشمامش
ی. نوتون بو نفوذی قمره قدر بسط ایتمك
ن اولدیغی اعتقادیله آنی اطراف ارضده
دی محوری اوزرنده تحریك ایدن قوت‌دخی
قوت اوله‌جغنی دوشوندی . مسافاتك مربعی
ونیله قمرده‌کی بو حرکتك حصولنه جاذبهٔ
ضك کافی اولوب اولمدیغنی حساب ایتمك قولا-
شدی. ارضك او زمانه قدر معلوم اولان
لتی نظرموازنه‌یه آله‌رق نوتون بولدی‌که قمرك
وطی دقیقه‌ده اون اوچ قدمدن زیاده اولمیوب
کرانجذاب متقابل قانونی صحیح ایسه بوسقوطك

دقيقه‌ده اون بش قدم نسبتنده اولمسی لا
كله‌جكدر. فقط ١٦٦٩ سنه‌سنده پيقارارضد
بردرجه‌لك مسافه‌يی او زمانه قدر بشقه‌لرينـ
ايتدكلری مسافه‌دن دها طوغری اولچمشـ
ايدی . بونی بوندن اول دخی درميان ايلمشـ
ايدك. بو يكی مساحه ارضك جسامتی حقند
اولدن موجود اولان تخميناتی دكيشديرديكی كـ
بالطبع قمرك مسافه‌سنی‌ده دكشديرمش ايدی
١٦٧٩ سنه‌سنده لوندره جمعيت قراليه‌سند
وقوع بولان برمباحثه نتيجه‌سنده نوتون بوحا
اوكرنه‌رك پيقارك استحصال ايلديكی نتيجه كند
نظر حكمتی آچقله خانه‌سنه عودت ايلديكی زما
اولجه ياپمش اولديغی حساباتك حالا محفوظ بولنا
اوراقنی چيقاروب يكيدن حسابه كيرشدی
روايت اولنديغنه كوره بو حسابده ايلروله‌دكجـ
هيجانی آرتمقده ايمش . حتی اوراده حاضـ
بولنان بر دوستنه دخی رجا ايده‌رك حساباتی
اكمال خصوصنده آنك‌ده معاونتنی طلب ايلدی
نهايت بكله‌ديكی نسبت تعيين اولندی . بولندیكـ

ی کندی محرکی دائره‌سنده ضبط و حول
ضده دورانه اجبار ایدن قوت واقعا ارضك
ۀ جاذبه‌سندن عبارتدر. وقتیله کپلرك ذکای
رق العاده‌سی‌ده قارتك قاریشق حکمتلرینی
تدن دوشورمش اولدیغی کبی بونلر نوتونك
ۀ مرکزیه‌سی مقابلنده بالکلیه محو اولوب
تمشلردر. ایمدی نصل که قمر ارضك قوۀ
ذبۀ مرکزیه‌سیله حول ارضده دوران ایلیور
یه ارض وسیارات سائره دخی محضا شمسك
ۀ جاذبۀ مرکزیه‌سیله ینه عینی قانونه تابع
له‌رق حول شمسده دوران ایتمکده‌درلر.
هذا سیارات مذکوره‌نك قوای جاذبۀ
کزیه‌لرینك دخی یکدیکری اوزرنده اجرای
یر ایلدکاری‌ده محققدر. بونلرك هر برینك
سامتلری بعدلری معلوم اولنجه اجرا ایلدکلری
تأثیراتك مقادیری دخی حساب اولنه‌بیلور.
نوندن صکره کلن ارباب علم هیئت بوقاعده‌یی
عکس ایده‌رك سیارات مذکوره‌نك یکدیکری
زرنده‌کی نفوذلرینی معلوم فرضیله او نفوذدن

اوتأثیراتی حاصل ایلیان اجرامك جملرینی ومس
فه‌لرینی حساب ایتمشلردر . ایشته بووجهاه‌درکه
قاعدةً حائز اولمسی لازم کلن موقعدن‌اورانوس
سیاره‌سنك منحرف کورنمسی بتون سیاره
سنك‌ده کشفنه یول آچمشدر . نوتونك اصل
هنری مقانیق قانونلرینی اجرام سماویه‌یه تطبیق
ایتمسندن و قوانین فنیه دنیلن شیلرك ترصدات
وتتبعات ایله حساب نتایجنده تولد ایده‌بیله
جکلرینی اثبات ایلمسندن عبارتدر.

بز دیرزکه :

— هندسه وحسابك مولودی اولان
میخانیق فننك نتایج حاصله‌سی بولنان اشبو
کشفیاتك تمامیله موافق حقیقت اولدقلرینی
تسلیمه فنون آشنا اولان هرکس مجبوردر
بونلراوحقایق باهره‌دندرلرکه‌ردوانکارلری
جهالتدن بشقه هیچ برشیدن ایلروکله‌مز
بر قاعده‌یی بر عکس اوله‌رق تطبیقات

اجراسیله یوقلامق ومبسوطنده بولنان
نتیجه‌لری معکوسنده‌ده بولمق دخی علوم
ریاضیه شانندن اولدیغنی کیم بیلمز . بر
حسابك طوغری اولوب اولمدیغنی بولمق
ایچون « میزان » نامیله برحساب دها
یاپارلر وآنك نتیجه‌سی ایلك حسابك
نتیجه‌سیله توافق ایدنجه ایکیسنك
بردن طوغری اولدیغنی حکم ایدرلر .
اویله‌یا ایکنجی حساب ایلك حسابك میزانی
اولدیغی کبی ایلك حساب دخی ایکنجی
حسابك میزانی‌اولور. بناءً علیه استحصال
ایدلمش بولنان میخانیق حساباتی نتایجنك
طوغریلغنی اثبات امرنده میزان مادی
مقامنه قائم اولان شی نبتون سیاره‌سنك
کشفی اولمق حقیقةً پك پارلاق موفقیات

فنيه‌دندر . زيرا سيارهٔ مذكوره سائر
برطاقم اجرام كبي نضا ايچنده‌اولا كوريله‌رك
سيروحركتي حساب ايديله‌رك كشف اولنما
مشدر . كنديسى اول كشف اولنور
صكره‌دن كورلمشدر. يعنى هنوز كورلمديكى
حالده بالحساب كشف اولنه‌رق بعدالكشف
الك قوتلى تلسقوپلر ايله كورلمشدر . زيرا
بزدن اوقدر اوزاق وبناءً عليه حجم
مرئيسى اوقدر كوچوكدركه چپلاق كوز
ايله دكل آ اولور اولمز رصد دوربينلريله
دخى كوريله‌مز. زهره‌يه مريخه اصلامقيس
دكلدر. باقكز بوسياره نصل كشف اولنمش:
درايه‌رك تعريف ايلديكى قانونلر وقاعده‌لر
ايله هر سياره‌نك بعدى سرعتى جسامتى
فلانى حساب وتخمين اولنديغى كبى يكديكرينه

ـبتله اشـغال ایلدکاری مواقعك دخی
لحساب یقین طریقی بولنمش ایسـه‌ده بو
تسابلرایله تحقیقاته کیریشلدکده اورانوس
یاره‌سنك موقعی نابجا کورنمشدر. اورانوس
تقنده اجرا ایدیلن حسـابلر طوغری
ولمق ایچون یاآنك شـو بولندیغی محلده
ولمیوب بشـقه بریرده بولنمسی ویاخـود
نندیسندن دها اوزاقده بربشقه سـیاره
ها بولنه‌رق آنك تأثیرات جاذبه‌سـنك
قتضاسنجه اورانوسـك اومحلده بولنمقده
ولسی لزومی دوشونلمش . حتی آندن
ها اوزاقده بولنمق لازم کلن سـیاره‌نك
تسـامتی بعدی وهانکی جهت وطرفده
ولنمسی‌لزومی بیله بالحساب تخمین اولنه‌رق
لآخره الك قوتلی تلسقوپلر اوجهته توجیه

اولنـدقده و آرانلدقده فی الواقع اوراده
اویله برسـیاره‌نك بولنـدیغنی کورلمش .
اما بوحقـایق ننیـه‌نك صحت ومقبولیت
تامه‌سـیله برابر انکار واجبه دلالتـلری
نه‌دن لازم کلسـون ؟ دراپه‌ر دییورکه
نوتون بتـون اجرام سماویه‌نك حرکاتنـه
عقل ایردیرمك ممکن اولدیغنی کوسترمش.
پك طوغری . فقط انکار صـانع احتمالنه
عقل ایردیرمك ممکن اولدیغنی ده کوستر-
مشمی ؟ مثلا بر ماکنه کورییورسکز که
شو حرکت منحنیه بوحرکت مسـتقیمه‌یی
ایجاب ایتدیرییور . شـو چرخ بو تیور
قولی یوروتیور. شو سطح افقی بو آلتلرك
ترفیعی ایله یوکسه‌لیور ، والحاصل ماکنه‌ده‌کی
بیك درلو حرکاتك نه صـورتله حصـوله
کلدیکنی کوروب بونلره پك اعـلا عقل

ایردیبورسکز. لکن « ایشته بوحرکتلره عقل ایردیردك . بوندن دخی استنتاج ایده‌رزکه‌بوماکنه هب بووجهله اجزاسنك بربرینی تحریکی ایله دونیور. بونك برقوهٔ محرکه‌یه احتیاجی یوقدر » وحتی منکرینك یاپدقلری کبی انکارده بردرجه دهاایلرویه کیده‌رك «بوماکنه‌یی برپاپان‌ده‌یوقدر. بوآلتلر کندی کندیلرینه تصنع ایتمشلردر » دیه‌بیلورمیسکز؟ هم اوماکنه‌یی سزك تماميله کوروب طانیمش اولمکزه مقابل ارباب رصد سماماکنه‌سنی هنوزتمامیله کوروب طانیمامشلردرده. علم هیئتك تاریخ ترقیسندن بالاقتباس درایه‌رك هر بابده وبابلرك فقرا- تندن پارچه پارچه ویرمش اولدیغی معلوماتی خاطرکزده جمع ایله دوشونور ایسه‌کز کوررسکزکه کشفیات هیئه‌دن همان هیچ

بريسى مستقل دخى دكلدرلر. اسكندريه مكتبى زماندن وحتى آنك دها اولندن برى بونلر قدماى راصدين طرفلرندن كورلمش وحساب ايدلمش شيلر اولوب متأخرين ايسه اوكشفياتى تحكيم ومبتنى اولدقلرى قوانين طبيعيه‌يى ارائه‌يه همت بيورمشلردر. اونوتمديكزيا؟ چندصحيفه اول درايه‌ر هيئتك ادوار ترقيسنى اوچدن عبارت كوسترديكى صيره‌ده برنجيسى اجرام سماويه‌نك يالكز حركات ظاهره ومرئيه‌لرينك ترصدايدلديكى دور اولديغنى سويليور ايدى. بوقدما دوريدر. ايكنجيسنده حركات حقيقيه‌لرى ترصدايدلمش. فقط دور سابق ترصداتنك حسابجه خطاسى اثبات اولنه‌مامش. يالكز نقطهٔ نظر تصحيحندن عبارت برموفقيت عظيمه! اوت بو بيله برموفقيت عظيمه.

چونکه ایکی بیك سنه‌لك براملك محصولی.
امااونوتماملی. فرق یالکز جملهٔ سیاره‌مزك
مرکزی ارض اولمسیله شمس اولمسندن
عبارتدر. حساباتك هرایکی درلوسی دخی
طوغری. شوقدرکه درابه‌ر و سائره‌نك
« کشفیات جدیده ! ..... کشفیات
جدیده!.... » دیه انکارواجب دعوالرینه
قدر اباطیلی ترویج خصوصنده برونمزه
صوقمقدن برفرصتی فوت ایتمیه‌جکلری
کشفیات جدیده نتیجه‌سنده کرهٔ قمری ارضه
وارضی دخی شمسه حبل انجذاب ایله باغلا-
مق نتیجه‌سنی کوستردکلری حالده شمسك
هانکی رابطه ایله نره‌یه باغلی اولدقلرینی هنوز
کوستره مامشلردر. شمس سیاره‌لری
سیاره‌لر شمسی جذب ایله برانجذاب متقابل

كورييور ايسهكده تكميل جملهٔ شمسيه‌مز
انجذابات متقابله‌سيله برابر يوقاروكى فقره
ديديكمز آيوا هونكى كبى اوجى نره‌يه باغ
اولديغنى كوستره‌مامشلردر. اوت هيئيو
شمس دخى كندى تبعه‌سيله برابر برسيا
اولوب بشقه بر شمس طرفندن منجذ
اولديغى ظننى اورته‌يه قوييورلر. فكرلر
خليالرى برشمس الشمسوسه طوغر
صالديورلر. اوشمس الشموس نه‌در؟ كي
ونوتون قانونلريله اودخى كشف اولنمشميد
هيهات! ......اوت اوت! علم هيئتك ترقيا
نسبيه‌سنه خدمت ايدن بو اعاظم غيرتورا
عموم نوعيت بشريه برحس قدرشناسى ا
منتداردر. لكن ايش هنوز بيتامشدر
هنوز جالب انظار حيرت اولان مجهولر

نسبتله خزینهٔ عرفانمزده‌کی معلوملر دوه‌ده قولاق منزله‌سنده‌درلر. معلوماتك بو درجهٔ ناقصه‌سنی انکار واجب کبی معظمات دعاویده دلیل ایرادندن هم قورقه‌لی هم اوتانملیدر. ایشته نوبت کلامی ینه درایه‌ره ترك ایدییورز. دییورکه :

— کپلر بولمش اولدیغی اوچ قانونی نشر واعلان ایلدیکی زمان بادئ امرده بونلر کنیسا طرفندن محکوم ورد ایدلدیلر. اما کنیسا بونلری باکلشدر دیه تلقی ایتدیکی ایچون دکل! بلکه برطرفدن قوپرنیقك اصول هیئیه‌سیله توافق ایلدیکی ودیکر طرفدن دخی کائناتك تصرف وحکومتنده قدرت الٓهیه‌یه بدل برقانون حکمنی اقامه ایده‌جکی ایچون محکوم ورد ایلدی. کنیسا نظرنده جهان اویله برساحه‌درکه آنك اوزرنده قدرت الٓهیه هیچ برعادته سنته قاعده‌یه قانونه تابع اولمقسزین اجرای حکم ایدر. بناءً علیه

قدرت الٓهیه‌نك تجلیاتی بر قانون وقاعده‌یه تابع اولمق جبروت ربانیه شاننه مغایر اوله‌جقدر دیه تلقی ایلدی. کنیسانك خلق اوزرنده‌کی نفوذی ایسه دعا وعبادتله قانون طبیعت احکامنی دکشدیره‌بیله‌جکی وحتی ارادهٔ الٓهیه‌یی تعدیله مقتدر اوله‌جغی حقنده بین الاهالی قبول ایدلمش اولان عقیده‌نك محافظهٔ قوتیله متناسب ایدی. قویروقلی یلدیزلرك نوع بشر اوزرنده موجب اوله‌جقلری نحوستلری تبعید ایلمك کنیسانك ید اقتدارنده‌در دیه ظن اولنیور ایدی. برقسم انسانلره کونشلی ودیکر بر قسمنه یاغمورلی هوا لازم ایسه هر قسمه ایسته‌دیکی هوایی و یرمك پاپاس طاقمنك قدرتی داخلنده کوروڭیور ایدی. قانون طبیعتك احکامنی دکشدیروب کندی ایسته‌دکلری یولده خوارق اظهار ایده‌بیله‌جکلرینی ارباب اعتقاد ممکناتدن وحتی قولای ایشلردن عد ایدییورلر ایدی. مثلا بعض سیاراتی سیر وحرکتلرندن منع وایسته‌دکلری قدر توقیف ایده‌بیلورلر دیه اینانورلر ایدی.

اخطار ایده‌لم که :

— ایشته‌حکمایی انکار واجبه قدر اجبار ایدن حاللر بو حاللردر. بو نقطهٔ نظردن ارباب کنیسانك عبادت ودعا قوتیله حاصل ایده‌جکلری ادعاسنده بولندقلری قدرته دائر درایه‌رك سویلدیکی برقاچ سوز اصلا کافی دکلدر. ممکن مرتبه کفایت درجه‌سنده حائز قوت اوله‌رق برسوز سویلنمك لازم کلورایسه دیرزکه کنیسا کندیسنی حضرت عیسانك وکیلی عد ایتمکله ونبی مشارالیه حضرتلرینك‌ده الوهیتنی حکم ایلمکله عادتا کندیسنی یریوزنده علی کل شیٔ قدیر اولان جناب حقك وکیلی عدایدر. خطاونسیان بشریت عادیه‌نك شانی اولدیغی بیانیله کنیسا ایسه‌بشریت فوقنده‌برقدرت روحانیه‌یی

حائز اولدیغندن خطادن مصونیت ادعاسنده‌
ده بولنورلر. یالکز هر ایسته‌یکنی یاپدرمق
مثلا خرما آغاجندن کستانه وکستانه
آغاجندن خرما حاصل ایتدیرمك ایچون
امر ایتدیرمکی هر نصلسه مغایر ادب بوله‌رق
«عبادت ونیاز ودعا» ایله اجرا ایتدیره
بیلمك تواضعنی کوستر ایدی. کنیسا
نزدنده ولایتلری حکم اولنمش اولان
ذواتك مقداری بیکلرله تعداد اولنور
بونلرك هر برینه برچوق خوارق اسناد
ایدیلور. بو حسابجه میلیونلره واران
خوارق قانون طبیعتده لایتغیر براتحاد
آرامغی کولنج اوله‌جق داعیه‌لر منزله‌سنه
ایندیرر. «عادة الله» و «سنة الله» و «فطرة الله»
دینلن وهانکی لفظ ایله تعبیر اولنور ایسه

لنسون مقتضای ذات و ارادهٔ ازلیه
تقدیرازلی مبنالری دیمك اولان شیلر
نیسا نظرنده بوقدر. عظمت وجبروت
لهیه بوصورتده تحریف ایدلمش اولورایسه
ودعوالری رد وانکار ایامك موحدلر
نزهلر مسبحلر ایچون بردین قطعی بر
ظیفهٔ قطعیه اولور. ایمدی کنج متفننلرمز
ومتفنن وذکی اولاد واخوانمز اوروپاجه
ارباب علوم و فنونك انکار واجبه قدر
واردقلرینی برنظرقاصرایله کورەرك کندی
دین حقلرینك تسبیح وتنزیه وتوحیدینی
امر ایلدیکی جناب ذوالجلالی خفیف
مشربانه برقیدسزلق ایله تلقی یه یلتنه جك
اولورلر ایسه پك یازیق ایتمش اولورلر.
تحصیل ایلدکلری علوم ایله شو انکار

آره‌سنده توافق دخی بولنمیوب تناقض
بولنور. چونکه اکتساب ایلدکلری معا-
رف کنیسانك نتیجه تحریفات ایله حقیقت
ازلیه‌سندن چیقارمش اولدیغی ربوبیتی
تحریفات مذکوره‌دن تجرید و تنزیه ایدنجه
بقیهٔ صانعیت و ربوبیت اویله بر صورت
حقیقیه‌ده پیشگاه اهل ایمانده تجلی ایدرکه
ایشته قرآنك ایمانه دعوت ایلدیکی الوهیت
دخی بوندن بشقه هیچ برشی دکلدر. متانت
کوسترملی صبر ایتملی تتبع و تحقیق و تعمیق
ایلملی‌ده حقایق اسلامیه‌یی نتایج باهرهٔ علوم
ایله بالمقایسه والتطبیق پیدا ایدیله‌جك فکری
عقیده‌یی ایمانی اکا کوره تقویه و تحکیمه
چالشملی. بحثك مابعدی بوبابده برچوق
نقاط ایضاحیه‌یی حاویدر. نقاط مذکوره‌یه

انتقـال ایچـون نوبت کلامی ینه درایه‌ره ویره‌لم. سوزنده دوام ایله دییورکه :

ـــ نوتون زماندن اولکی عصرده « پرو- تستانلغك ظهوری » دنیلن دینی وسیاسی برتبدل مهم وقوعه کلمش ایدی. بوتبدل هرنه‌قدر فکر بشرك حقوقنی تأمین ایتامش ایسه‌ده دین نامنه موجود اولان قیود مانعه‌یی کوشلتمش ایدی. پروتستانلغك منتشر اولدیغی یرلرده نوتونك آثارینی محکوم ایده‌جك کیمسه بولنمیوب یکی مذهبك پاپاسلری بومسائل ایله پك آز اشتغال ایلمکده ایدیلر. پروتستانلرك انظاراهمیتی یالکز دشمنلرینك یعنی قاتولیـك مذهبنك حرکاتنـه منصوب ومنحصر ایدی. برازصکره بوجهتدن امین وراحت اولدقلری زمان پروتستانلق تجددات فکریه‌سی دخی برطاقم انقساماته دوچاراولدی. اویله بر صـورتده‌که بوانقسـاماتدن پیدا اولان فرقه‌لر دخی بر بریله رقابت وخصـومته حصر اشتغال ایلدیلر. لوتر یه‌نلر وقالونیستلر وئه‌پیسقو

پالر وپره‌سبتیه‌ر یه‌نلر یکدیکری علیهنده نوتون قانونلرندن زیاده استفاده ایده‌جك مسائل بولمقده ایدیلر .

اخطار ایده‌رزکه :

— مبادئ ظهورلرنده وحتی ظهور-لرندن برچوق زمان صکره‌لره‌قدر پروتستا-نلرك دخی علومه کوسترمش اولدقلری خصومتی بوندن اول‌ینه درایه‌ر یازمقده ایکن شمدی بوراده نوتونك آثارینی منع ایلمدکلری وآنلره‌یك آز اشتغال‌ایتدکلری حقنده‌کی سوزلری‌ایلرویه سورمسی جناب معلم‌ایچون تحف برغیرت صایلمزمی؟ برقاچ یرده‌اخطار ایتمش‌اولدیغمز وجهله درایه‌ر اصل‌خصومتی قاتولیکلره حصر ایلدیکندن پروتستانلق ایچون‌دائما سوزك یموشاقلرینی آرامقده ویازمقده‌در. الك طوغریسی

مطلوب ایسه دیرزکه بالآخره پروتستانلق
دخی واقعا تعرضدن زیاده تدافع ایچون
قلیجه ال صونوب ده سنه‌لرجه دوام ایلیان
محابات دینیه ایله اوروپانك برچوق ولایتلری
آل قانلره بویاندیغی ونصرانیتده دین ایچون
جنك اولمیوب یالکز وعظ ونصیحت ایله
نصرانیتك انتشار ایتدیکنه دائر جلدلری
طولدیران روایاتك ماهیت صحیحه‌سی بو
محاربات ایله دخی میدانه چیقدیغی اثناده پرو-
تستانلق علومی حمایةً دکل عادتا اهمالاً نزاع
علم ودینه اشتراك ایچون وقت بوله‌مامشدر.
بوقسه حقیقت حالده علومك میدانه قوید-
یغی اوکرچك شیلری اوزمانلر دکل آ حتی
بوزمانلربیله پروتستانلرك برقبول دینی ایله
جداً قبول ایتمش اولدقلرینه قولای قولای

اینانه‌میز. هرهانکی قوم نه‌نام‌ایله اولورسه
اولسون الیوم الده بولنان کتب عهدعتیق
وعهدجدیدك سماویتلرینی اعتقاد ایده‌جك
اولورایسه حقایق علمیه‌ایله باریشه‌بیلمك
اوقوم ایچون قابل اوله‌مز. یااوکتابلری
اهمال ایتملی ویاخود حقایق علمیه‌نك آنلرده‌کی
محتویاتی تخریبلرینه قارشو کوز یومه‌لی‌که
دراپه‌رك شوقوجه جلده درجهٔ شدتنی
کوستردیکی علم‌ودین منازعه‌سنی برپاموق
ایپلکی ایله اولسون برنقطهٔ مصالحه‌یه
باغلامق ممکن اوله‌بیله. ایشته بواهمالی
دراپه‌ك کندیسی بیله اعتراف ایدییور.
دییورکه :

— اشبو مذهب غوغالرینك پیدا ایتمش
اولدقلری کورولتیلر پاطرتیلر سایه‌سنده‌درکه
نوتونك او کشفیات صحیحه‌سی احکامنك نره‌لره

قدر وارەجقنه پروتستانلرجه دخی دقت اولنه‌
میه‌رق ولزومی درجه‌سنده تفتیش ایدیله‌میه‌رك
طرف طرف قوی ومحکم بر صورتده یرلشوب
تأسس ایتمشدر. حال بوکه بو کشفیاتك اهمیتی
ذکراولنان مذاهب اربابنك سبب جنك وجدال
اتخاذ ایلدکلری عقیده‌لردن دها زیاده بیوك
ایدی. زیرا کشفیات مذکوره یالکز کپلرك
قانونلرینی وشمسك مرکزعالم اولدیغی حقنده‌کی
حقایقی تصویب و تأیید ایتمکله قالمیوب پاپاسلر
هرنه دیرلرایسه دیسونلرشمسك بهمه‌حال مرکز
عالم اولمسندن فضله مطلقا مرکز عالم شمس
اولمسی لازم کله‌جکنی و بوندن بشقه حقیقت
بولنه‌میه‌جغنی‌ده تأیید ایلیور ایدی . حتی بو
مرکزیتك براقتضای ریاضی نتیجه‌سی اولدیغنی‌ده
کوستروب بوندن بشقه برشیئه ریاضةً احتمال
ویریله‌میه‌جکنی‌ده اورته‌یه قویپورایدی. ایمدی
بو احوالك معنای حقیقیسی نه‌در ؟ شودرکه
جملهٔ شمسیه‌نك حرکاتی برخالقیت وربوبیتك
مداخله‌سیله هیچ بروقتده مختل اولمش دکلدر.

زیرا جملهٔ مذکوره بر قانون لایتغیره تابع اولوب او قانون لایتغیر دخی مقتضیات ریاضیه‌دن بر اقتضادر .

دیرزکه !

— ایشته پروفسور جنابلری یوقارودن بری برچوق صحیفه‌لری طولدیران سوزلری برساقز چیکنرکبی چیکنه‌یه چیکنه‌یه دوداقلری آراسنده یواش یواش شیشرمکده بولندیغی ساقزینی نهایت « پیت! » دیه پیتلاتدی. هم ده نه‌قدر تحف برصورتده؟ شمس مرکز عالم اولور ایسه جملهٔ شمسیه‌نك حرکاتی برربوبیتك مداخله‌سیله مختل اولمز ایمش. عجبا مرکز عالم ارض اولور ایسه مختل اولور می ایمش ؟ ایکی بیك سنه‌دن متجاوز براوزون زمان ظرفنده جملهٔ سیاره‌مزك مرکزی ارض اولدیغی اعتقاد

ایدیله‌کلورایکن جمله‌ٔ شمسیه‌مزك حرکاتی
دکشمش‌ده مرکزعالم شمس اولدیغی اعتقاد
ایدلدکدن صکره‌می دکشمامش؟ مرکزیت
شمس برقانون لایتغیره تابع اولوب قانون
لایتغیر دخی مقتضیات ریاضیه‌دن براقتضا
ایمش‌ده مرکزیت ارض هیچ بر قانون
لایتغیره تابع واوقانون مقتضیات ریاضیه‌دن
براقتضا دکلمی ایمش؟ جانم واجب تعالادن
استغنا مسئله‌سی کبی صوك درجه‌لره قدر
مهم ومعتنا برمسئله‌ده تاریخ ترقیات هیئیه‌
دن صحیفه‌لر طولیسی نقلیاتدن صکره اثبات
مدعا ضمننده سویلنه‌جك سوزلر بوقدر
خفیفانه‌می اوللیدرلر؟ هله شوصوك سوزك
ماهیت فنیه‌سنی براز تحری‌یه کیریشنلرك
حیرتلری آرتدقجه آرتمامق قابل دکلدر.

مادامکه جملهٔ شمسیه‌نك حرکاتی لایتغیر
برقانونه تابع ایمش برالوهیتك برربوبیتك
تصرف وتحکمنه لزوم یوق ایمش ده براقتضای
ریاضیدن عبارت ایمش! عجباشو« اقتضای
ریاضی »سوزنی کرك دراپه‌ر وکرك سائر
استعمال ایدنلر آنده برمعنای واضح
بوله‌رقمی استعمال ایدییورلر؟ چونکه
بوسوزی ایشیدنلر بونده برمعنای واضح
بوله‌مزلر. علوم ریاضیه بیاملدکلری ایچون دکل.
علوم ریاضیه‌یی بیلمیانلر بوسوزدن دکل آ
بوندن‌دها پك‌چوق واضح سوزلردن بیله
برشی اکلایه‌مزلر. علومه دشمن اولانلرده
دکل، زیرا اعدای علوم نه اکلادقلری ونه‌ده
اکلامدقلری سوزلری قوری قوری‌یه
برتهور متعصبانه ایله‌ابطاله ورد ایلمکدن

چکنمزلر. بوسوزی اصل علوم ریاضیه اربابی
اکلایه‌مزلر. زیرا «نه‌سه‌سیته‌ماته‌ماتیق» دیه
تعبیر ایدیلن وطرفمزدن «اقتضای ریاضی»
دیه ترجمه اولنان شیده بر «موجب»
بر «مسبب» معناسی قصد ایدلمشدر. هم ده
مسبب حقیقی تعالی وتقدس حضرتلری
مقامنه اقامه ایچون قصد ایدلمشدر. حال
بوکه احکام ریاضیه‌ده بوموجبلك بومسببلك
یوقدر. بلکه بر ایجاب وبر اقتضانك کیفیت
وحکمتی واردر. مثلا ایکی کره ایکینك درت
ایتمسی کیفیتنك مسبب وموجبی اولان شی
علوم ریاضیه دکلدر. ایکی کره ایکینك درت
ایتمسی برحقیقت ازلیه‌درکه کیم بیلور نه‌قدر
بیك سنه صکره علوم ریاضیه بالتشکل
بوحقیقتی کوره‌رك بونك نصل بر مسبب

وحكمته مبنى اولديغىده ميدانه قويمشدر.
سوزك دها آچيغى احكام رياضيه خالق
ومتصرف كائنات اولهمز. بلكه خالق
ومتصرف كائناتك خلقت وتصرفندهكى
حكمتى كوسترر برقانون اولور. درايهر
وامثالى كندى قارشولرنده صفات ذاتيه
وثبوتيهٔ حقيقيه ايله متصرف برخالق كورمدكلرى وكنديلرينه خالق ومتصرف ديه
كوستريلن شيئك عهد عتيق وجديدده
صفات ذاتيه وثبوتيهسى تصوير اولنان بر
بنى اسرائيل ربندن عبارت بولنديغى واو
رب كندى كنديسنى « رب اسرائيل » ديه
توصيف ايدهرك اسرائيلدن بشقه ملتلر
آنك قولى اولمامق حيثيتيله آنلرك باشلرينى
سيوف اسرائيله كسدرمكده قلاغوزلق

ایتدیکی وبوکبی احوالده ایسه فی‌الحقیقه
خلقت کائناتی و آنك تصرفنی انوارعلومدن
مستنیراولان فکرلره قبول ایتدیره‌جك
ازلی وابدی براراده وقدرت ولایتغیر بر
تصرف برحکومت کوریله‌مدیکی وکوریله
میه‌جکی سبیلرندن طولایی جمله‌ٔ شمسیه‌نك
حرکات منتظمه‌سی کبی معظمات احوالی
اوصفتلرده‌کی برربه‌چوق کورمك وکائناتی
اویله بر ربدن مستغنی کوسترمك بوافندیلر
ایچون پك قولای اوله‌بیلور. بنی‌اسرائیل
صیق صیق عهده وفاسزلق کوستردکجه‌رب
اسرائیلك نه‌قدر مأیوسانه غضبلاندیغی
وصکره تجدید مصالحه‌یه ینه‌رضا کوستردیکی
وحتی کندی طرفندن کمال امنیتله انتخاب
ایدیلن رؤسا وپیشوا یانك‌ده کندی امر

ورضاسنه مخالف حركتلرندن طولايي
نصل محزون قالديغي حقنده اليوم الده بولنان
نسخ توراتيه‌نك حاوى اولدقلرى حكايات
محرفه‌يى حقايق علميه ايله توفيقه احتمال
كوريله‌بيلورمى كه كائناتك خالق ومتصرفى
حى وقيوم اولان حضرت ذوالجلال
والاكرام آندن عبارتدر ده آندن بشقه برشى
دكلدر ديه قناعت حاصل اوله بيلسون؟ الوهيت
وربوبيتى برده قرآن كريمك تعيين بيورديغى
نقطهٔ نظردن تأمل ايتملى وصفات ذاتيه
وثبوتيهٔ الهيه‌نك مجموع احكامى اوواجب
الوجود حقنده نصل برفكر سالم حاصل
ايتديكنى كوروب دوشونملى وازجمله
« فطرة الله التى فطر الناس عليها لاتبديل
لخلق الله » نقطهٔ نظرينه جان كوزينى تطبيق

ایلملی ده حقیقت واضحه‌یی اومنظره‌دن
کورملی. بوندن مقدم « سنة الله » و « عادة الله »
و « فطرة الله » تعبیرات جلیله‌سنك الیوم ارباب
علوم نزدنده‌کی « ناتور » و « فورس ئه‌ماتیه‌ر »
تعبیرلرینك بعد التصفیه صحیح اوله‌بیلن
اقسام معانیسنی حاوی اولدقلرینی عرض
ایتمش ایدك. بونی حضرت قرآن بوکبی آیات
کریمه‌ده بالکلیه مرتبهٔ بداهته قویمقده‌در
وبوکلمه‌یی دیکر جهتده‌کی « خلق » کلمه‌سی ده
تفسیر بیوریور. خلاصهٔ حکم شریفی
« اوفطرت که اوخلقت که حق تعالی مخلوقاتنی
آنك اوزرینه یاراتمشدر اوخلقت الهیه‌ده
اصلا تبدیل تغییر یوقدر » صورتنده‌در.
ایمدی قدرت الهیه بووجهله اراده اولندیغی
حالده آرتق مجامیع خرافیه‌ده شویله دینلمش

بویله حکایه اولنمش دیه دعوایی انکار
واجبه قدر واردرمق عالم وعاقل اولان
بر آدمك کاری دکلدر. کتب سالفده خالق
ومتصرف کائنات جلت عظمته حضرتلرینی
باباس اویونجاغی مرتبه سنه ایندیرملك نصل
بر تفریط ایسه آنك فطرت وخلقت ایچون
قویدیغی قانونی عین ربوبیتدر ظنیله واجب
ومقتضی وتعبیر آخرله لابدولاجرم اولان
وجود باری یی انکاره قدروارمق دخی
اکا متناسب برافراطدر. «اقتضای ریاضی»
دنیلن شیئه برازدها یوقارودهدرایه‌ك کنده-
یسی دخی «قانون» تعبیر ایلیور ایدی.
بر قانونك حکمنده‌کی قوت مسلمدر.
باخصوص که قانون الهینك! ایشته اصل الله
کتابی اولدیغنه علوملك دخی قناعتدن بشقه

دیه‌جکی اوله‌میان وعکسنی اثبات ایچـون
ایراد برهانه‌احتمال کوریله‌میان قرآن کریم
دخی بوقانون الٓهینك لایتغیراولدیغنی انظار
حکمت و عبرتمزه وضع ایدیـیـور. علوم
وفنـون‌ایله بوحقیقتی برقات دهـا وضوح
میداننده کوره‌ك قبول‌فنی ایله قبول ایتمك
مقتضای عقل وعلم اوله‌جغنی آشکار ایکن
اوقانونك کندی کندیسنه تقنن ایتدیکنی
بالتخیل مقننی انکاره قالقشمق نه بیوك
مناسبتسزلکدر. بونه‌یه بکزر بیلورمیسکز؟
برحکمدارك فرمانی کندی کندیسنه تصدر
ایتمش خلیاسیله اصل حکمدارك موجو-
دیتنی انکاره‌بکزر. بویولده‌کی‌سوزلریهود
ونصارایه قارشوبلکه سویلنه‌بیلورلر. حتی
سویلنملیدرلرده. فقط اسلامه قارشواصلا

سویلنه‌مزلر. زیرا اسلامك تسبیح وتنزیه
وتوحید ایله ایمان ایلدیکی رب العالمین الده کی
توراتلرده انجیللرده تصویر اولنان رب یهود
ونصارادن عادتا بالکلیه فرقلی برشیدر.
علوم ومعارفك درایه‌ر وامثالی طرفندن
جلدلر طولیسی تفصیلات ایله تقدیر وتبشیر
ایدیلن ترقیاتی هپ اوقرآن کریمك انظار
حیرتمزی طرف سبحانیسنه دعوت وجاب
ایلدیکی وحده لاشریك لهك عظمت قدرتنی
تأمل وتفکر خصوصنده بز اهل اسلام ایچون
شرح وتفسیر خدمتنی کوره‌جك معلومات
نافعه دیمکدرلر. ایشته درایه‌ر بویولده کی
تفصیلاتك برچوغنی دها ایراده کیریشیور
دییورکه:

— برنجی هرشلك ترصدات تلسقوبیه‌سی

کندیسنه کوسترمشدرکه سماده بر چوق چفته
کوکبلردخی واردر . بونلر یالکز بزه نسبتله
عینی خط اوزرنده بولندقلری ایچون بویله
تسمیه اولنمش دکلدرلر. بلکه حکمت‌طبیعیه‌جه
دخی بونلربربرینه مربوطدرلر. بری دیکرینك
اطرافنده دونر. بونلرحقنده‌کی ترصداته‌ایکنجی
هرشل دخی دوام ایلدی . دب اکبرده روجه
ζ حرفیله اشارت اولنان چفته کوکبك قطع
ناقص شکانده‌کی محرکی ساواری طرفندن تعیین
اولنوب مدت دورانی اللی سکز وبرربع سنه
اولدیغی کوستردی . اکلیلده ینه روجه σ
حرفیله اشارت اولنان دیکر برچفته کوکبك
محرکی دخی هیند طرفندن تعیین اولنوب مدتی
٧٣٦ سنه اولمق‌اوزره حساب ایدلدی . بوایکی
شمسك برمحرك قطع ناقص داخلنده‌کی حرکتی
بزی طانیمغه مجبور ایدرکه ثقلت وانجذاب قانونی
بزم‌جملهٔ شمسیه‌مزك اوته طرفنده دخی‌احکامنی
اجرا ایتمکده‌در . تلسقوبلر هانکی‌عسافه‌یه قدر
کوره‌بیلمکده ایسه اومسافه‌لرك کافه‌سنده قانون

مذكوری مرعی كورمكده‌يز. بوسببه مبنيدركه
دالنبرغ آنسيقلوپدی مقدمه‌سنده «بتون كائنات
خلقت واحده‌دن عبارتدر. هپسی عينی حقيقتدن
عبارتدر» ديمشدر.

همان اخطار ايده‌رز كه:

— ايشته دالنبرغ دخی ولوكه منغ
تعمد اولسون «لاتبديل لخلق الله» سرينه
واقف اولمشدر. استاد محترمز مكرمتلو
موسی كاظم افندی حضرتلری شوراجقده
برارشاده عنايتله بيورمشلردركه: عند
المتكلمين اجسامك متماثل اولمسی د
ايشته بوديمكدر. سمت رأسمزده بزه
يقين اولان قمر خلقت نقطهٔ نظرندن
ايسه وهانكی قوانينه تابع اوليور ايسه
بتون كبی الك بعيد سياره وياخود ديز
الك بعيد شمسلر دخی قمره متماثل

اولنورلر . كذلك ير يوزنده اك مكمل
حيوانده حيات نه ايسه اك غير مكمل
حيوانده دخی حيات اودر . بويالكز
شمدی بويله دكل من الازل بويله‌در .
« سنته‌الله التی قدحلت من قبله ولن تجد
لسنة الله تبديلا » سوزده ينه درايه‌ر
دوام ايدييور . دييوركه :

— ايمدی بونلردن جملهٔ شمسيه و جهان
مكوكب شوحيات وموجوديت عالمنه الله طرفندن
سوق اولنه‌رق كلدكلرينی وجناب حقك ارادهٔ
ذاتيه‌سی بونلره برقانون طرح ايدوب ده اوقانون
اوزرينه بونلر كندی حركتلرينی تنظيم ايلديـ
كلرينی‌ئی استنتاج ايتملی يز ؟

ديرزكه :

— معلم درايه‌ر بوسؤالنه قارئلری
طرفندن انكارايله برجواب ويرلمسنه منتظر

ایسه‌ده بز بویله بر جوابدن صوڭ صمدانی یه
صغینورز. بالعکس بز کندیسندن صورا-
رزکه: یانه یی استنتاج ایتملی یز؟ بونلرك عالم
کون و مکانه کندی کندیلرینه قوشه قوشه
کلوب اورقص آسمانیلرینی دخی کندی
کندیلرینه اجرایه باشلادقلرینی‌می استنتاج
ایتملی یز؟ نعوذ بالله تعالی من ظلمة البغی
والعناد! ایشته اصل بغی وعناد بودر. همده
مرتکبلری آجیمقدن زیاده نفرته لایق
اوله‌بیله‌جك بغی وعناد بودر. بوقدر علومی
تحصیله صرف اولنان امکلر واره واره
نهایت بویله احمقجه‌سنه بر انکاره وارمق ایچون
اوله‌جق ایسه او زحمتلره نه‌دن کیرملی ایدی؟
اك جاهل بر آدمك شو یولده بر انکاری
باری کوزی قپالی بر انکار اوله‌جغی جهتله

بلكه‌ده شايستهٔ مرحمت كوريله‌بيلورايدی.
دراپه‌رك تكليف ايلديكی انكارايسه كويا
كوزی آچيق برانكار اوله‌جق. بتوفيقه
تعالی بوابلهانه ودهاطوغريسی ابلهفريبانه
سوزلره قارشو فن دائره‌سنده سويليه‌جك
سوزلرمز چوقدر. قريباً صيره‌لری
كلدكجه سويليه‌جكز. فقط بوراده اصل
مناسبت دوشديكی جهتله اولا برازجغنی
سويله‌مش اولديغمز برسوزی تكراردن
چكنميه‌جكزكه: اكرنوتونلركپلركبی غاليله‌لر
فلانلراوكوزل كشفيات هيئيه‌لرينك انجامكار
برصنف انسانلری بويله ابلهانه برصورتده
دوچاركفر ايده‌جكلرينی بيلسه‌لر ايدی
اوموفقيتلرندن طولايی بيك پشيمان اولورلر
ايدی. خدمات علميه‌لريله شان انسانيت

مراتبنك الك‌بالالرینه صعود ایتمش اولان
بوذوات کرامك ترجمۀ حاللری اصلا مجهول
دکلدر. معیشت خصوصیه‌لرینه اخلاق
وعادتلرینه وارنجه‌یه قدرهرحاللری ضبط
وتحریراولنمشلردر. ایمدی کمال افتخارایله
دیرزکه بونلرك هیچ بریسی منکر خدا
دکل ایدی. بویله برومه‌دن برانکار مطلق
هیچ بریسنك خاطرندن کچمز ایدی.
بونلر هرکشفه موفق اولدقجه صنع
وقدرت الٓهیه‌نك برسرینه دها واقف
اولدق دیه سونجلرندن سجدۀ شکرانه
قاپانمق درجه‌لرینه کلورلر ایدی. عاملرینی
توسیع وتعمیق ایتدکجه کبریای ذوالجلاله
حیرتاریتی اونسبتده آرتدیررلر ایدی.
اوت بونلر پاپاس طاقمنك تصویر ایتدکلری

ربوبيت ايله آثارندن بالذات استدلال
ايتدكلرى صانع كائنات آره‌سنده بربيوك
عدم مشابهت بولورايديسه‌ده بومشاهده‌لرى
كنديلرينى انكار الوهيته دكل تنزيه وتسبيح
الوهيته سوق ايدر ايدى . نوتونلرك
كپلرلرك فلانلرك كندى عصرلرينه كوره
مقابللرى اسلامده‌ده كورلمشدر. فارابيلر
على قوشجيلر اولغ بكلر ابن‌سينالر ايشته
بزم تيشو براهه‌لريمز نوتونلرمز فلانلر-
مزدرلر. بونلردن بعضيلرينك زيجلرى
وعادتا جمله‌سنك حسابات فلكيه‌لرى حالا
اوروپاجه ايادىٔ مقبوليتده تداول ايتدكلرى
معلومدر. اونوتمامليدركه درانه‌رك كنديسى
دخى اسلامك علم هيئته ايتديكى خدماتى
بوندن اولكى بابلرده اوزون اوزادى يه

هم ده مع التقدير والتحسين يازمش ايدی .
يالكز اسلامك دكل اسلامدن مقدم يونانيلرك
كلدانيلرك الك اسكی زمانلره قدر واران
كشفيات هيئيه سنی ده حكايه ايتمش ايدی.
ايمدی كمال اهميت وحكمتله دوشونمليدركه
اسلامده ترقيات هيئيه حكمای اسلاميه
ايچون سمت انكاره طوغری يول دكل آ
چيغر بيله آچامش وبالعكس حكمای
مشار اليهم توسيع معلومات ايلدكجه ايمانلرينك
قوتی آرتمشدر. يالكز اسلامده دكل
يونان وكلدان بت پرستان اهل هيئتی ميانده
بيله تدقيقات فلكيه كيمسه يی انكار صانعه
سوق ايتمامشدر. بوبابده نصرانيت عالميله
اسلاميت عالمی آراسنده اجرا اولنه جق
مقايسه نه قدر عجيب اولور! اوروپا اهاليسی

عموماً جاهل وعادتا نیم وحشی اولدقلری
برزمانده شارلمان کبی جبابره‌نك قدرت
سیوفیله برخرستیانلق توره‌مش «قله‌رژه»
دینلن برهیئت رهبانیه النده بودین انواع
اعتسافات جاهلانه‌یه وسیله وواسطه اولمش
صکره عربلرك ثمرهٔ تعلیمی اوله‌رق ینه او
اوروپاده برصبح صادق معارف انفلاقیله
تنور ایدن کوزلر بوجهالتك ماهیت صحیحه‌
سنی تقدیر ایده‌رك عقللرینی باشلرینه
طوپلامغه قالقشمشلر علوم وعقوله اویمایان
شیلری انکار ایتمشلر شبهه یوق که پك‌ده
اصابت ایلمشلر. نفیك نفیندن بر اثبات
چیقه‌جغی کبی جهل وخطانك انکارندن
دخی علم وصحت چیقار. بوکا مقابل باقکز عالم
اسلامیتده نه اولمش: طاشدن قومدن بشقه

جالب نظر برماهیت جغرافیه‌سی اولمیان
چولده وجهالت و امیتدن بشقه عنوانی
بولنمیان برملت نزدنده برمشکات حقیقت
اویانمش . آنك انواری بریاندن اسکندریه
وسوریه ودیکر طرفدن مزاپوتامیا
وایران کبی من القدیم علومه منسوبیت
وعلومده ترقی ومسابقت ایله مشهور بولنان
یرلره سرایت ایتمکله باشلامش. بویرلرده‌کی
علما وعقلا « هاه! ایشته آرادیغمز
بوایدی. » دیه اونوری ازدل‌جان حسن
تلقی ایده‌رك روشنیٔ چشم عرفانلرینی توفیر
ایتمشلر. « قلیچ قوتیله!.... » می؟ عفو ایدر-
سکز. اوافترالرك اویالانلرك موده‌سی
چوقدن کچمشدر. نفوس موجوده‌سی ایکی
ایله اوچ میلیون آره‌سنده آنجق تخمین

ایدیله بیلن ملت نجیبهٔ عربك یوزلرجه
میلیون اقوامه قلیچ قوتیله غالب وصاحب
اوله میه جقلرینی فکر بشر دوشونمش
بولمشدر. بو انتشارك یالکز حقیقت قوتیله
میسر اولدیغنی بوکون تاریخ تصدیق ایتمشدر.
نور اسلامی قبول ایدن اقوام آنکله اوقدر
قوتلی برصورتده تنور ایلدیلرکه عقاید
قدیمه لرینی بالکلیه اونوتدیلر. بوراسی
حقیقةً پك زیاده جالب نظر برکیفیتدرکه
خرستیانلق نه یونانیلره نه لاتینلره بت
پرستلکی اصلا اونوتدیرەمدی : هرمسلر
ژوپیترلر اولاد وعیاللریله برابر حالا آنلر
میاننده یاشامقده درلر . بتون افکار
شاعرانه لری بتون احتساسات صنعتکارانه.
لری هپ اومخیلات قدیمه نك تحکم وتهکمی

التنده درلر. نیچون؟ یاخرستیانلق دراپه رك
ابواب سابقه ده کندیسنك دخی اثبات
ایتدیکی وجهله بت پرستلك درجه سنده بیله
علوم وعقوله مطابق دکلدرده آنك ایچون.
یالکز دراپه ر دکل بتون اوروپا محررلری
بو حقیقتی بویله جه یازمقده درلر. هله دراپه رك
بو تفصیلات ایله طولدیردیغی بابلر ایشته
بو جلدك حالا صاغ المز ایله طوتمقده
بولندیغیمز یاپراقلری ایچنده درلر. اوزاقده
دکل! تکرار آچوب اوقومق برحمله ده
ممکندر. اسلامده ایسه آنك حقیتی عقاید
باطلهٔ قدیمه ایله قیاس بیله قبول ایده مدیکندن
عربك لاتلری هبللری وعجمك یزدانلری
اهرمنلری یونانك زوسلری هرمسلری
عرب نزدنده نسیا منسیا حکمنه کیردیلر

هب بو مصر وسوریه واناطولی ومزاپوتامیا
وکردستان وایران وترکستان اقوام
مستسلمه‌سندن ظهور ایدن یوزلرجه
بیکلرجه نوتونلر باقونلر ده قارتلر سپینوزالر
قانتلر ره‌نانلر فلانلر مکتسبات علمیه‌ده
نه درجه‌لره قدر ایلرولدیلر ایسه حقایق
اسلامیه‌یی اوقدر واسع بوله‌رق ایمانلرینی
قوتلندیردکجه قوتلندیردیلر . درایه‌ر
وامثالنك اخبارلرینه وفی الواقع تاریخك دخی
تصدیقنه کوره اوچ درت یوزسنه‌دن بری
اوروپاده علم ایله دین جنك ایدیبور ایمش . عالم
اسلامیده ایسه بیك اوچ یوزسنه‌دن بری
بویله بر جنك هیچ برزمان وقوعه کلمامشدر .
بوکون دخی یوقدر . بیك یوزسنه‌دن بری
دین وعلم نوع بشرك تزینات مادیه ومعنویه

سنه‌ال برلكيله چالشه كلمشلردر. بوكوندخی
اویله‌جه ال برلكيله چالشمقده‌درلر.
ایمدی شو حقيقت واضحه‌یه واقف بولنان
بر مسلمان درایه‌رك برچوق تفصيلات
نتیجه‌سنده «ای ایمدی بوتفصیلاتدن جمله‌ٔ
شمسیه وجهان مكوكب‌شوحيات وموجو-
دیت‌عالمنه الله طرفندن سوق اولنه‌رق
كلدكلرینی وجناب حقك ارادهٔ ذاتیه‌سی
بونلره برقانون طرح ایدوب‌ده اوقانون
اوزرینه بونلر كندی حركتلرینی تنظیم
ایلدكلرینی‌می استنتاج ایتملی‌یز؟» سوزلرینی
كوردیكی زمان حیرتنی نصل تسكين ایده-
جكنی بیله‌مز. بوحیرتله برتأمل ایتدكده
درایه‌ر وامثالنك شو یولده‌كی ادعالرینی
نه‌یه بكزه‌تور بیلورمیسكز؟ مثلا عمری

بركونجكزدن عبارت بولنان زبابك آيده بر
قورولور برساعتك وياخود آقارصوايله
ايشلر بردكرمانك قارشوسنده بولنه رق تأملات
حكيمانه يه كيرشمسنه بكزه تور. آنك عمرى
دكل آ اجداد و آبادن منتقل خيالى بيله
بوساعتك بودكرمانك اصلنه قدر وارمغه
كافى اوله ميه جغندن دوشنه طاشنه نهايت
بوساعتك بودكرمانك من الازل بويله ايشله يه
كلدكلرى كبى الى الابد دخى بويله ايشليه
كيده جكنى حكم ايدى ويرر. بزم پروفسور
درايه ر هانيا برقانوندن بحث ايديورايدى.
اوقانونك حكمى حقايق علميه يه مستند
بولنيورايدى. قوانين ميخانيقيه يى ايلرويه
سوريورايدى. اجسامده اصل اولان
بطائتدر حكمى دخى بوقانونك احكامندن

دكلميدر؟ برفضاى خالى ايچنده وقوعه كان
حركت ايچون دوام تصور اولنسه بيله
برحركت قسريه ايچون حالاده تحرك ايدييور
ديه دوشونمكه او قانون مانع اولمزمى؟ دها
شوبابك ايچنده يقين صحيفه لرده اجزاى
فرديه بربرينى تحريك ايتمينجه برجسمك
تحرك ايده مديكنى سويله يور ايدى.
قومشولرينى تحريك ايده جك اولان ايلك
جزؤفردلر اوحركتلرى كنديلرندنمى
طوغورييورلر؟ يوقسه خارجدن برقوهٔ
تحريكيه اثرى اوله رق اولا كنديلرى بالتحرك
متعاقباً ديكرينى مى تحريك ايدييورلر ؟
اجرام فلكيه بربرينى جذب ايده رك
و سوروكله يه رك دوندكلرى حالده ايلك
حركت قامچيسنى اوران ال هانكيسيدر؟

سیاره‌لری شمس جذب ایتدیکی حالده
شمسلری کیملر جذب ایدییورلر؟ بزم
شمسمز ایله شموس سائره آره‌سنده کی
انجذاب معلوم اولوب بو انجذاب عمومینك
نقطهٔ استنادی نره‌سیدر؟ ایشته بونلرك هپسی
بر صانع تعالی و تقدس حضرتلرینك وجوب
وجودینه دلالت ایتدکلری حالده استنتاج
معکوس قیلنسدن اولمق اوزره درایه‌رك
بونلری انکار واجبه برهان اتخاذ ایدی
ویرمسی حقیقةً حیرت افزای عقولدر.
نه غریبدر که کائناتدن بیلدیکمز برجزؤ
وکائنات ایسه برکل اولوب جزؤی بیلمك
ایله کلی انکار قابل اولمدیغی حالده بو امر
محال کوزه آلدیریلیور. شو راجقده آرقدا-
شارمزدن بریسنك درمیان ایلدیکی

بر حقیقت لطیفه‌یی حکایه ایله بو بحثه ختام
ویریرز. دیدی که: ترقیات مدنیه عالمی اولان
اوروپا وامریقاده انسانلره بر خدمت
حسنه‌سی سبق ایدنلری انسانلرك یادشکرا۔
نده تأیید ایچون هیکللر علامتلر رکز
ایدییورلر. نه کوزل قدرشناسلق! نه اعلا
شکران! حال بوکه جناب واجب الوجود محیر
عقول اولان شو کائناتی یاراتمق کبی بر بیوکلك
اثری کوسترمش ایکن آنك حس شکرانده
یادینی تأیید ایده‌جك اولان ایمانی تخریب
ایله حضرت کرد کاری اونوتدیرمغه
چالیشیورلر! نه قدرناشناسلق! نه کفران!..
ایشته سوزی ینه درایه‌ره ترك ایدییورز
دییورکه:

— یوقسه بو احوالك کافه‌سی بر خلقت

آلهیه آثاری اولمیوب بر قانون مقتضیاتندن اولدیغنه‌می ایناناجغز ؟

دیرزکه :

— «خلقت الهیه» دینلن شی ایله «قانون مقتضیاتی» دینلن شی آره‌سنده‌کی فرق نه اولدیغنی تصریح ایلمش اولسه‌ایدی بز دخی دیه‌جکلرمزی دها صریح اوله‌رق دیه‌بیلور ایدك. خلقت الهیه‌دن مقصدی «خلقت نورانیه» ایسه آنك برچوق جهتلرینی علوم قبول ایتمدیکی قدر وحتی آندن زیاده اوله‌رق حکمت اسلامیه دخی قبول ایده‌مز. شمس وقمرك واجرام سائره‌نك خلقتندن اول ضیا و ظلمتك کوندوز و کیجه‌نك یاراتلمش اولمسی روایتی کبی شیلری عقل قبول ایتمزکه حکمت اسلامیه دخی قبول

ايلسون. اسلامك حقايقنه واقف اولان
هيچ برمسلمان بويولده‌كی معكوسات ايله
حكمت دينيه‌سنی تغيير ايتمز. اما خلقت
الٓهيه‌دن مقصد بورايه قدربيك‌دفعه اخطار
ايلديكمز خلقت منتظمهٔ حقيقيه‌ايسه بونك
ايله‌او «قانون مقتضياتی» دينلن شی آره‌سنده
برتخالف وتفاوت كوريله‌مز كه هانكيسنی
ترجيح لازم كله‌جكنی دوشونمك دخی قابل
اوله‌بيلسون. زيراايلكز «قانون» دينلديكی
زمان بونك «عقل» و«حكمت» و«قدرت»
ايله مرادف اولمسی لازم كلوب حال بوكه
بونلربالطبع وبای حال برمضاف اوله‌رق
بر مضاف اليهه نسبتلری لابد ولاجرمدر.
اوحالده‌ده بونلره «حكمت الٓهيه» و«قدرت
الٓهيه» ديمك ضرورت حكمنی آلور؛

چونكه بونلر اوقدر عالى شيلردركه ايشته درايه روامثالى بونلرك صانعيت وخالقيتلرينه بيله قائل اوليور. بوحالده بونلرى ازليت وابديت شانندن اولان اول قادر قيومدن ماعدا هيچ برطرفه نسبت ممكن اولهمز. آنلرك « قانون » ديدكلرى شيئه بزم برده مضاف اليه تعليقيله « قانون الٓهى » تعبيرمز آره سنده يالكز برفرق واردركه اوده سبب ايله مسبب آره سنده كى فرقدر. درايه ر وامثالى يالكز سببى نظر حكمته آلوب مسببى اهمال ايديورلر. مثلا اخلاط فدانه كراز آشيلانور ايسه اخلاطك محصولى كرازه انتقال ايده جكى مسئله سنده يالكز سبب اولان آشى يى تصور ايله اكتفا ايدوب اصل مسبب اولان استعداد خدادادى تصوره

لزوم کورمیورلر. بوایسه ناقصدر. زیرا اوکراز آشیسنی مثلاجوز فدانـنه آشیلامش اولسه‌ق عدم موفقیت محققدر. آنلرك سببی آلوب مسببی اهمال ایتملری یالکنز قانونی وشریعتی آلوب شارع ومقننی اهمال دیمکدر.

پروفسورك اشاغیکی سوزلری بومسائل مهمه‌یی توضیحه مدار اوله جقلردر. دییور که:

— ایشته جملهٔ شمسیه‌نك بعض خصوصیاتی که لاپلاس آنلره دقت ایلمشدر: سیارات ایله پیکارینك کافه‌سی خارجیت عن المرکزیه‌سی اوقدر آز برر محرك داخلنده دونرلرکه بونلره همان همان برر «دائره» اطلاقی ممکندر. سیاراتك کافه‌سی عینی استقامته طوغری وهمان همان عینی پلان اوزرنده حرکت ایدرلر. پیکلر دخی کندی حرکتلرنده ینه تابع اولدقلری سیاره‌لرك استقامتلرینه تابع اولورلر. شمسك سیاره‌لرك پیکلرك

کندی محورلری اوزرنده کی حرکتلری دخی
حرکت محرکیه‌لری استقامتنه تابع اولوب پلانلری
دخی بر برندن پك آز فرقلیدر. بوقدر توافق
وانتظامك بر تصادف نتیجه‌سی اوله‌بیلمسی
محالدر. بدیهی وآشکار دکلیدرکه بو اجرام
آره‌سنده بررابطهٔ مشترکه بولنسون؟ واضح
وعیان دکلیدرکه بونلر حد ذاتنده یك وجود
اولان برقسمك اجزاسی اولسون؟

بزدیرز که:

— اوت علومك درجهٔ حاضرهٔ
ترقیسندن استنتاج اولنان شی بودر. فقط
بویله اولمقله نه‌لازم کلور؟ بوعقللره حیرت
ویرن قانون انتظامك واضعنی کورکورینه
انکارمی یوقسه کمال حیرتله تصدیقمی؟
اکر بوخلقتی تصادفه حمل ایدنلر وارایسه
آنلره قارشو بویله براعتراضی سرد ایتسونلر.
بز اهل اسلام ایسه جملهٔ شمسیه کبی اعاظم

مخلوقات الٓهیه دکل آ برمیقروبك خلقتی
بیله تصادفی اولمیوب علم ازلیٔ الٓهیده داخل
اولدیغنه ایمان ایدرز. بوسوزلر بزجه
مردود اولهمیه جقلری کبی دراپهرك
اشاغیکی سوزلرنده علومه تعلق ایدن
جهتلری ده مردوداولهمز. ایشته دیبورکه:

— اما جملهٔ شمسیهنك ترکب ایلدیکی عنصر
آندن مقدم « نه بولوز » حالنده موجود
اولهرق ینه کندی محوری اوزرنده دوراید یبور
دیه قبول ایلیهجك اولورایسهك لاپلاسك اصرار
ایتدیکی خصوصاتك کافهسی تسلسلات میخانیقیه
کبی بالاقتضا بربریله تسلسل ایدرلر. بوندن فضله
او حالده سیارهلرك وآنلرك قمرلرینك وحتی
شهابلرك حقیقت تشکللری دخی اکلاشلمش
اولور. اوزمان اکلارزکه اوزاقدهکی سیارهلر
ایله آنلرك قمرلری نیچون یقینده کیلردن زیاده
بیوکدرلر؟ اوزمان عقل ایردیریرزکه نیچون

بیوك سیاره‌لر کوچکلردن دها چابوق دونوب
ونه‌دن طولانی بیوك و بعیدلرك قمرلری دها
چوقدرده کوچك وقریبلرك قمرلری دها آز
و یاخود هیچ یوقدر. سیاره‌لرك وآنلرده‌کی
قمرلرك کندی محرکلری اوزرنده‌کی دور وحر-
کتلری مدتی تماميله اکلارز وزحلك خلقه‌سندن
سیاره‌لرك وقمرلرك کیفیت تشکللرینی استدلال
ایدرز. الحاصل لاپلاسك رأینی قبول ایدرایسه‌ك
شمسك احوال فزيقیه‌سنی بالتفهم ارض ایله
قمرك نه‌کبی تبدلات ژه‌ئولوژیقیه‌یه اوغرایه‌رق
شمدیکی درجهٔ تشکلی بولدقلرینه دائر طبقات
الارضك و بردیکی خبرلری دخی بحق تفهم
ایده‌بیلورز.

دیرزکه:

— بو ایضاحاتك کافه‌سی علومك
شمدیکی درجه‌سیله متناسب اولوب بونلری
بویله‌جه قبول ایتمکده اسلام ایچون هیچ
برمانع یوقدر. زیرابونلرهپ قدرة اللهك

تفسیری دیمك اولوب بونلراوزرنده اجالهٔ
افکار ایدن ارباب حکمت اللهك قوت
وقدرتنده کی بیوکلکی البته بو اسراره
واقف اولمیان جهلادن ایی تقدیر ایدرلر.
بو فقره‌ده جملهٔ شمسیه‌مزك ترکب ایلدیکی
عنصر قبل الترکب « نه‌بلوس » حالنده
بولندیغی مسئله‌سنی اکلایه‌میه‌جق اولانلره
اخطار ایده‌رزکه سماده فرنکلرك
« نه‌بولوز » و بزم بعض ارباب فنمزك
« سحاب پاره » تعبیر ایتمش اولدقلری
بر طاقم بیاض لکه‌لر وازدرکه آنلرك
اك بیوکی « صمان یولی » دینلن کهکشاندر.
صانعی انکاره قدر کوزه آلدیران
مغرورین حکماهنوز صانعك بیکلرجه
آثار صنعنه برماهیت بیله تعیین ایده‌مامش

اولدقلری كبی بو نه بولوزلرك ماهیتلرینی دخی
هنوز قطعیاً تعیین ایده مامشلردر. بونلره
دائر اولان رأیلر ایچنده الك منتشری
شموس بی نهایه‌نك بریسندن صچرامش
عظیم بر كتلهٔ غازیه‌دن عبارت اولملری
قضیه‌سیدر. بونلر اوغاز حالنده ومحورلری
اوزرنده بیكلرجه یوز بیكلرجه واحتمال كه
میلیونلرجه سنه دونه‌رك تكاثف وتبرد
وانجماد ایله برر كوكب اوله‌جقلر ایمش.
جملهٔ شمسیه‌مز دخی عن اصل شمسدن
صچرامش بویله بر غاز كتله‌سی اولوب الك اول
نه بولوز حالنده كیم بیلور قاچ میلیون سنه
محوری اوزرنده دوندكدن صكره اولا
خلقه خلقه آیریلوب بعده بو خلقه‌لرك هر
برندن بررسیاره وبعض كسوراتندن دخی

اوسیاره‌لر اطرافنده برقمر وجوده کلمش ایمش. حتی زحل سیاره‌سنك اطرافنده بولنان خلقه‌هنوز منقطع اوله‌رق قمرلره منقلب اولمامش ایسه‌ده برزمان اودخی لقمه لقمه آیریلوب قمرلر تشکیل ایده‌جك ایمش. «آستروئید» دینلن وهوای نسیمی ایچنده مروریله شهابلر حصوله کتورن احجار سماویه دخی ایشته بوتشکلات اثناسنده جوفضاده پراکنده پریشان اوچوشان نه بولوزدن منجمد اجسام اولدیغنی درایه ربوفقره‌سنده اشراب ایدییور ایسه‌ده احجار مذکوره عوالم علویه‌ده بین الاجرام وقوعه کلن مصادمه‌تدن متحصل انقاض اولدقلری حقنده‌ده برروایت واردر. بوایضاحاتی ویرمکدن مقصودمز قارئلرمزه شونی اخطار

ایتمکدرکه بونلر فرضیات علمیه‌دن عبا-
رتدرلر. هنوز ظن درجه‌سنده‌درلر. حقایق
ریاضیه کبی قطعیاً تحقق ایتمامشلردر. یارین
بشقه بر ظنك بونلر یرینه قائم اولمسی محال
دکلدر. آرتق دوشونملیدر که وقوفك
بو درجه سیله انکار صانعه قدر وارمق
نه بیوك کستاخلقدر! مباحثك ایلروسی
بو غرابتی برقات دها وضوح و بداهتله کوستر-
مکده‌در. ایشته دراپه‌ر سوزنده دوام
ایدییور. دییورکه:

— جملهٔ شمسیه‌نك بویولده‌کی مخصوصاتنه‌دائر
لاپلاسك صایدیغی شیلر میانندهٔ ایکی استثنا واردر.
بونلر اورانوس ایله نبتوندرلر. کتلهٔ غازیه‌نك
مسئله‌سی برکره قبول ایدیلور ایسه آندن صکره
هرشی متسلسلا حل اولنور کیدر. لکن بونلره
قارشو جدی براعتراض موجود دکلیدر؟ بو حاللر

جناب قادرقیومی کندی آثارصنعندن آییروب
تبعیده میل ایتمك صایلمازمی؟ اولاتدقیق ایدهلم که
بویله برغاز کتلهسی موجود اولدیغنه دائر براهین
وارمیدر یوقمیدر. اشبو نه بولوز فرضیهسی اولا
برنجی هرشلك کشفیات رصدیهسی اوزرینه ابتنا
ایتمکدهدر. جوسمانك شوراسنده بوراسنده
صولغون ضیالی برطاقم لکهلر واردرکه آنلردن
پك آزی چپلاق کوزایله کورینهبیلورلر. الکچو-
قلری غایت قوتلی تلسقوبلر ایله باقلمغه محتاج
اولوب آنلرله معاینه اولندقده بونلرك برچوق
کواکب مجتمعهدن عبارت بولندقلری اکلاشیلور
لکن اوریون جماعت کوکبیهسنده اولان بیوك
نهبولوز کبی بعضلری شمدی یه قدر الك اعلی رصدلرله
دخی حل اولنه مامشلردر. نهبولوز فرضیه سنی
قبوله مستعد اولمیانلر بوحال بزم تلسقوبلرمزك عدم
مکملیتندن نشأت ایلدیکی جوابنی ویردیلر. اشبو
آلات رصدیهنك ایکی درلو خدمتی واردر. بریسی
اشعهٔ ضیائیهنك جامعیتی وظیفهسی اولوب بوایسه
عدسهلرینك قطرینه تابعدر. ایکنجیسی متوجه

اولدقلری اجسامك كندی صفحه‌لرنده ترسمی
وظیفه‌سی اولوب بودخی جاملرك سطحلری تماميله
مجلا وشكل معقریتلرینك تماميله منتظم اولمسنه
وابسته‌در. برنجی شرطی بیوك دوربینلر حائز
اوله‌بیلور. فقط ایكنجیسنی دخی جامع اوللری
كوجدر. كرك اعماللرنده‌كی قصوردن كرك بوجاملرك
كندی ثقلتلری كندیلرینی اسنه‌توب آكیلمه‌لرینه
یاردم ایتمسندن طولایی كوجدر. بركت ویرسون كه
مسئله‌یی حل ایچون بشقه‌واسطه‌لره ده مراجعت
قابلدر. بوكتابك مؤلفی (یعنی موسیو درابه‌رك
كندیسی) ١٨٤٦ تاریخنده كشف ایتمش
ایدی كه برجسم صلبی مضیئك انكسار ضیاسنده حصوله
كلن خطوط ملونه متمادی اولوب خطوط مضیه ومظلمه
یوقدر. آندن مقدم فرونهوفر كوسترمش ایدی كه
مضی حالنده بولنان غازك اضواء منكسره‌سی
بویله متمادی اولمیوب غیر متمادیدر. بوقاعده
برنه بولوزك نشر ایتدیكی ضیالر مضی برغازدنمی یوقسه
كواكب وشموس كبی اجرام صلبیهٔ ماضیه‌دنمی
كلدیكنی تعیینه مدار اوله‌بیلمكده‌در. اوضیالرك

انكسارينك متحصل الوان متمادی دكل ایسه بوضیا
كرچكدنك برنه بولوزدن یعنی برغاز كتله سندن
كلیور. اكر متمادی ایسه بركواكب قوللقسیوننندن
وارداولیور. ١٨٦٤ سنۀ میلادیه سنده موسیو
هوكن بوتجربه‌یی دراغون جماعت كواكبنده بولنان
نه‌بولوزه تطبیق ایتدی. ثابت اولدی كه بونه‌بولوز
برغاز كتله سندن عبارتدر. آندن صكره اجرا
اولنان دیكر تتبعات دخی اثبات ایتدیلر كه تجربه اولنان
التمش نه‌بولوزدن اون طقوزی غاز كتله‌سی و باقیسی
كواكب قوللقسیونیدر. ایمدی كائناتده مضی حالنده
غایت جسیم موادغازیه كتله‌لری بولندیغنك تجارب
فزیقیه ایله اثبات ایدلمش اوله‌جغی قبول اولنه‌بیلور
دیمك اولوركه دوپلاسك فرضیه‌سی متین براساس
اوزرینه مستنددر. بوكتله‌لرك اطرافه شعشعه
نثار اوللری تبردلرینی منعی قابل اولمیه‌جق احوال
صیره‌سنه قویار. اوحالده تكاثفلری وبرمحوراوزر.
نده دورانلری دخی ضرورت حكمنی آلور.
بویله اولنجه ینه اوپلانك اوزرنده زحلك
حلقه‌سی كبی حلقه‌لر تشكل ایتمك ایجاب ایدوب

بونلردن‌دخی بالآخره سیاره‌لر وقمرلر وجوده کلمك‌لزومی نشأت ایدرکه مرکزلرنده برشمس بولنمق اوزره جمله‌سی بررکوکب اوله‌رق‌عینی طرفلره طوغری دونه‌جکلری درکاردر. ایشته قواعدطبیعیه‌تأثیریله‌عظیم‌برموادمتخالفه‌ییغنندن برجملهٔ منتظمه چیقدی. غاز حالنده بولنان موادك تبردندن دنیالر حصوله کلدی.

اخطارایدرزکه:

— ماهیت صحیحه‌لری حقنده هنوز بر فکر تام وصحیح موجود اولمیان نه‌بو-لوزلری بررغاز ییغنی‌صورتنده اثبات‌ایچون ترتیب ایلدیکی‌مقدمات خیالیه‌اوزرینه‌برده بوغازلری تکاثف وانجماده اوغراته‌رق اومیانده زحلك خلقه‌لر تشکیل ایتمسی وبعده اوخلقه‌لری لقمه‌لقمه طوغرایوب آندن‌یکی کوکبلر تولیدایتدیرمسی موسیو

درایه‌ره دکل ژولوه‌رنه لایق کوریله‌بیله‌جك
خیالاتدن اولدقلرینه قارئلرمز البته‌دقت
بیورمشلردر. مع‌هذا بوسوزدن مقصدمز
قوجه ژولوه‌رنی استخفاف دکلدر. قره
سیاحت ویرك دیبنه‌سیاحت وهوادهسیاحت
ودهابیلمم نره‌لرده سیاحت حقنده‌اومتفنن
رومانجینك تشکیل ایتدیکی خیالات فنیه
البته‌پروفسور درایه‌رك بوراده بسط وتمهید
ایتدیکی خیالات فنیه‌دن دهاپك چوق زیاده
جدیدر. پك اومارزکه درایه‌ر بوکندی
محصول خیالنی ژولوه‌رنه عرض ایتسه‌ایدی
«یکی بردنیانك صورت تشکلی» نامیله
بررومان یازمق ایچون خیالك بوصورتنی
پك ناقص بولوب قبولنه تنزل کوسترمزایدی
هله اومتفنن رومانجی‌یه بوخیالاتی اساس

اتخاذایله بونلره استناداً وجود باری‌یه
اثبات استغنا ایلیه‌جکنی چیتلاتسه ایدی
بلا شبهه ژولوه‌رن قهقهه‌لرله کولر ایدی.
اوت! فکر انکارینی ترویج ایچون استناد
ایده‌جکی بواساسك چوروکلکنی درایه‌رك
کندیسی دخی بیلدیکی ایچون باقکز سوزك
آلت طرفنی نه‌قدر محترزانه یوروتیور.
دییورکه:
— اکر جملهٔ شمسیه‌نك تشکلی دخی بویله
ایسه اکر سیاره‌لر عالمنك حکایهٔ خلقتی دخی بویولده
ایسه ذهنمزده قانون فکرینی برقات دها بیولته‌رك
طانیمق لازم کلورکه خلقتك اصل قوهٔ خالقه‌سی
بوقانون اولدیغی کبی جهان ایچنده بربری اوزرینه
ییغلمش اولان لایعد ولایحصی جمل کوکبیه‌نك
محافظ ومتصرفی دخی هپ بوقانوندر.
صورارزکه:
— نصل افندم؟ بکندیکزمی؟ عوالم

علویه‌یی خیالاً نه کوزل تصنیع ایتدی ده آنك صانع وحافظی اولمق اوزره دخی «قانون» کلمه‌سنی نه کوزل بولی ویردی. شبهه یوق که قارئلر بوقانونی ایشیدنجه آنك ماهیتنده نه‌کبی برحکم واوحکمده نه قدر اهمیت اولدیغنی اصلا دوشونمیه‌رك قبول ایدی ویره‌جکلردر امیدنده بولنیور . بویله برامیدده بولنمسه ایدی یوقاروده سویله‌مش اولدیغی برسوزی بوراده دخی شووجهله تکرار ایتمز ایدی :

ـــ فقط حالا سؤال اولنه‌جق که: بوراده عمیماً منکرانه برحال یوقمیدر؟ جناب‌حق کندی اثر صنعی اولان دنیادن اخراج ایتمش اولمیورمی؟

بزدوستمزی تأمین ایده‌رز که :

ـــ علومه بحق واقف اولان هیچ برکیمسه بوسؤالی صورمیه جقدر، زیرا

واقفين علوم قطعياً بيلورلركه حق سبحانه
وتعالى اثر صنع وقدرتى اولان كائناتك
باريسى واقيسى اولمق صفت جليله سنى
دراپه‌ر وامثالنك قبول وتصديقيله جائز
دكلدر. بوصفت اول واجب الوجودك ازلى
وابدى اولان صفات ذاتيه وثبوتيه‌سى
ميانده داخلدر. اويله برسؤالى پروفسور
جنابلرينه ايراد ايده جكلرينه شويله
براعتراض سرديله آنى جوابه دعوت ايدرلر
ديرلركه: ولوكه زحلك اطرافنده‌كى خلقه
ميليونلرجه سنه صكره لقمه‌لقمه اوله‌رق
قمرلر تشكيل ايده‌جك اولسون ولوكه
نه بولوزلر تبرد ايده‌ايده آنلرك بربيوك قسمى
مركزده برشمس وبقيه‌سى آنك اطرافنده
برخلقه حالنه كيره‌جكى زحله باقه‌رق

تخیل ایدلسون ده آندن دخی میلیارلرجه
تیرلیونلرجه سنه‌صکره بر رجملهٔ شمسیه
حصوله کله بیله‌جکی خیال خامنه یول آچه
بیلسون بوخیاللر اثبات ایده‌ایده نه‌یی اثبات
ایده بیله جکلر؟ اجرام سماویه‌نك دفعةً
حصوله کلیوب بویله بر رغاز حالندن تبرد
ایده‌ایده بزم عقلمزله حساب ایده‌میه‌جکمز
قدر اوزون مدتلر ظرفنده حصوله کله‌
بیلدیکنی اثبات ایده‌جکلر دکلمی؟ عجبا بوندن
انکارصانع نه‌وجهله استدلال اولنه‌بیلور؟
بووجه استدلالك بزه مکملاً ایضاحنی
رجا ایدرز. حق‌تعالی حضرتلرینك قانون
خلقتی مقتضاسنجه برپورتقال بش‌التی آیده
حاصل اولدیغی حالده برشمسك بش التی
میلیارسنه ظرفنده حصوله کلسی استعظامی

ایدیله‌جك؟ یوقسه استصغارمی؟ هرایکی
التزامده دخی شان صانعیته نه‌سبب
وحکمتلردن طولایی نقیصه کله‌جك؟ اکر
مقصود توراتلرده برنجی‌کون فلانلر
ایکنجی کون فلانلر یاراتلدیغی وبوکونلرك
بریسنده دخی اجرام سماویه‌نك خلق
اولندیغی حقنده‌کی خبره اعتراض ایسه
اواعتراض ایله انکار واجبه‌قدر کیدیله‌رك
بتون واقفین علومك هدف تعجبی اولمقدن
ایسه کتب توراتیه‌یی تحریف ایدنلره
وبعدالتحریف دخی موجوداولان عباره‌یه
یاکلش معنی ویرنلره توجیه اعتراض دها
طوغری اولمزمی؟ قرآن کریمده برنجیدن
التنجی کونه قدر نه‌لرك خلق اولندیغی تصریح
قلنمقسزین جهانك التی کونده یاراتلدیغی

خبر ویریلیور اما بوکونلرك بزم بیلدیکمز
کونلردن اولمدیغی دخی « ان یوما عند ربك
کالف سنة مما تعدون » نظم کریمیله ارشـاد
بیوریلیور . بر بشقه یرده دخی دیمش اولدیغمز
وجهله « بیك سنه » معنای حصری یه معطوف
دکلدر . مقصـود اوبرکـون اوزو نلغنده
مبالغه در « کائنات » نام تاریخ عمومیمزك مقد-
مه سنده « خلقت عالم و انتشار بنی آدم » سرنامهٔ
عمومیسی التنده بو مسئله‌یی یکرمی بش سنه
مقدم مبسوطاً ممهداً حل ایتمشزدر . بناءً علیه
بزجه جمل شمسیه‌نك خلقتی معلم درایه‌رك
خیـالی کبی اولور ایسـه بوندن شـان
صانعیته خلل کلمك شویله طورسون اوشانك
برقات دها بیوسی لازم کلور . پروفسور
جنابلری وجود باری‌یه استغنا کوستریلور

ایسه بوندن هیچ برفنالق حاصل اوله میه‌جغنی دخی تأمین غیرتنه دوشه‌رك دیورکه:

— آچیق برسما اوزرنده بربلوط تشکل ایتدیکنی اکثریا مشاهده ایدرز. بادیٔ امرده کورینور کورونمز برکوچك سیسلی برنقطه‌دن عبارت ایکن اوبخار بیغنجغی حجمنی آرتدرمغه باشلار. کیتدکجه بیویه‌رك ظلمتی کوکك بربیوك قسمنی اورتر. وعجیب وغریب شکللر کوستر. ضیای شمسدن اقتباس انوارایله رنکدن رنکه کیرر. بعده روزکار آنی آلوب کوتورر. بالتدریج اوبلوط کوزدن غائب اولور. سمای صاف ایچنده ایزی بیله قالمز. حال بوکه بوبلوطك متشکل اولدیغی حبیبات مائیه‌نك هوای نسیمینك متضمن اولدیغی ابخره‌نك تکاثفیله حصوله کلدیکی معلوممزدر. مذکور بلوطك کاه مظلم وکاه ملوناً مستنیر اولمسی اسبابنی دخی حکمت طبیعیه‌نك اوپتیق قسمندن اقتباس ایتدیکمز براهین ایله تفسیر ایدیورز. مقانیق قواعدیله دخی اوبلوطك روزکارلر طرفندن نصل سورولوب کوتورلدیکنی

وكيميا قواعديله نهايتنه وجهله كوزدن غائب
اولديغنى تعريف وتفهيم ايليه بيليورز. حالبوكه
بوايشلره جناب صانعى قاريشديرمق خاطرمزه
بيله كلميور. تحولات مذكوره‌يى قوانين طبيعيه‌يه
اسناد ايله اكتفا ايدييورز . اوتحولاتده جناب
صانعك النى كورمكدن تردد ده بولنيورز .
حالبوكه بتون كائنات بويله بربلوطدن بشقه برشى
دكلدر. فقط دنيالردن كونشلردن متشكل بربلوط!
او بلوط بزه نه قدر بيوك كورينورايسه كورونسون
تطرق خلل ونقصاندن مصون اولان ذكاى ازلى
وابدى نظرنده ينه متموج برسيسدن بشقه برشى
دكلدر . اكر فضاده برچوق دنيالر وار ايسه
وقت ايچنده دخى برچوق عالملر واردر. بلوط
بلوطى تعقيب ايتديكى كبى جمل كوكبيه دخى
بربرينى تعقيب ايدرلر. بزم نظرمزده كائنات
لايعد ولايحصى جمل متقدمه‌نك خلف حاضرى
اولوب ينه لايعد ولايحصى جمل شمسيه آنى تعقيب
ايده‌جكلردر. اثرلرك ومؤثرلرك بووجهله تعا-
قبنك نه مبدئى واردر نه منتهاسى.

دیرزکه :

— معلم دراپه‌رك بلوطلره‌دائر بو تفصیلاتی دخی تفصیلات متقدمه‌یه ضم ایتمسی کویا یکی بر برهان عداولنه بیلورمی؟ واضعی حق سبحانه وتعالی اولمق اوزره بتون تکوناتك برقانون لایتغیره تابع اولدیغنی بیك یرده تکرار ایتدك. فقط بوفقره‌ده دراپه‌رك «تطرق خلل ونقصاندن مصون اولان ذکای ازلی وابدی» دیه‌ترجمه ایتدیکمز بر «انتلیژانس ئه‌ترنه‌ل ئه‌انفینی» تعبیر ایتدیکی شی وار. اونه‌در؟ انکار واجب ایچون طبیعیونك مادیونك قوللاندقلری بویولده‌کی تعبیراتك قوانین فیزیقیه وکیمیویه‌یه تطبیقی مستبعداتدندر. «ذکا» و«روح» تعبیراتی طبیعیاتدن دکل فوق الطبیعیاتدندر. تکونات

طبيعيه ايشته بو فوق الطبيعياتك سوقنه تابعدر.
بزجه دراپه رك دخی بو ذكای ازلی وابدی يی
قاله آلمسی واجب تعالى وتقدس حضرتلرينی
اعترافدن بشقه هيچ برشی دكلدر. «فانقذوا
لاتنفذوا الا بسلطان» سرقرآنيسی ايشته
بونده ده متجليدر. ظرفادن بريسنه برمنكر
« بن اللهی انكار ايدرم » ديمش. ظريف
دخی« سوزه اللهی اقرارايله باشلادقدن
صكره انكاريكز عبث قالمزمی؟ » جوابنی
ويرمش. بوعينيله« بن بورجمی انكارايدرم »
ديمك دكليدر؟ « بورجمی » ديدكدن صكره
آرتق انكارك فائده سی اولورمی؟ تطرق
خلل ونقصاندن مصونيتی تسليم اولنان بر
ذكای ازلی وابدی ايله قدرت وقوتنه نهايت
اولميان وازليت وابديت كندی مخصوصاتندن

بولنان ذات اجل واعلا آره سنده
يالكز حروف وكلمه جهتيله فرق اولوب
مفهوم جهتيله ايكيسى بردر . بزم ايچون
دخى بوقدرى كافيدر. اوت! دنيالردنيالرى
جمله‌لر جمله‌لرى تعقيب ايده بيلورلر. بوبر-
تسلسلدركه مبدأ ومنتهاسى اولميه بيلور. چونكه
صانعيت وفعاليت ربانيه‌نكده مبدأ ومنتهاسى
يوقدر . ابن رشدك تهافتندن بالاقتباس
بوكتابه علاوه ايتديكمز باب مستقل بونى
واضحاً اثبات ايتمشدر. درايورك مبدأ ومنتها-
سنى كوره مديكى خلقت براثردر. آنك خالق
ومؤثرى اوخلقت واثردن مقدم اولمق
لزوم عقلى ايله لازم وبداهت منطقيه ايله
بديهيدر. ايمدى نوبت كلامى ينه كنديسنه
ويره‌لم ده دهاديه‌جكلرينى ديسون:

ـــ تكونات مه‌ته‌ژه ئورولوژیه‌نك سیس
ودومانلرك تشكلی كبی اهمیتی آز اولانلرینك سبب
وحكمتلرینی تعیینده قوانین فزیقیه‌دن استمداد
ایلیور ایسه‌ك ینه حقیقت حالده دها واسع برمقیا-
سده بلوطلر ودها بیوك زمانلر ظرفنده متحصل
سیسلر دیمك اولان عالملر تكونی خصوصنده دخی
ینه اوقانونلردن استمداد ایده‌جك دكلمی یز ؟
مادی وطبیعی اولان شیلر فوق الماده وفوق الطبیعه
اولان شیلر آره‌سنده برحد فاصل تعیینی بزه‌می
عائددر؟ بیوك وكوچك وثابت وغیر ثابت یالكز
بزه وبزم كوروشمزه كوره‌در؟ اكر بز اوریونك
بیوك نه بولوزی ایچنده بولنسه ایدك كوزومز
اوكنده نه‌قدر مناظر عظیمه وعالیه متجلی اوله‌جق
ایدی! علولنمش برسیس دیمك اولان اوكتله‌ء
غازیه‌نك تكاثف ایده‌ایده قوجه برعالمه منقلب
اولمسی بزه برصانعك وجودوعملنه لایق كورو-
نورایدی. بورادن میلیونلرجه فرسخلرك تقدیری
قابل اوله‌میان برمسافه‌دن یعنی كونشلرك برقغلجم كبی
كوروندكاری بعدلردن بونه بولوز الك خفیف بر

سحاب پاره‌دن دها حکمسز کورو. نورغالیله اوریون جماعت کوکبیه‌سنی کشف ایلدیکی زمان بونه بولوزی بحثه بیله شایان بولامشدرا کرغالیله بونی تعریف ایتمش اولسه ایدی اوزمانك الك شدتلی پاپاسلری بیله مذکورنه بولوزك بوقدر حکمسزلکنه نظراً سس چیقارمزلرایدی . بوقدر کوچوك برشیئك طوغریدن طوغری‌یه صانع تعالی‌یه اسناد ایدلامسنی کنیسا اجتهاداتنه مغایر صایمزلر ایدی . بونه بولوزه عائداولان مسئله‌ده نتیجه‌مز بوکامنجر اولورایسه یااونه بولوزده ساکن اولان برصاحب ذکانك بزم حقمزده‌کی نتیجهٔ ملاحظه‌سی نه اوله‌بیلور ؟ مذکور نه بولوز فضا ایچنده بزم جملهٔ شمسیه‌مزك اشغال ایتدیکی محلدن بر میلیون دفعه‌دن زیاده‌دها بیوك بریراشغال ایدییور. آندن اوزاقلغمزه کوره اورادن بزم جملهٔ شمسیه‌مز هیچ بیله کوروله‌مز . ایشته بزدخی فضا ایچنده غائب اولمش حکمسز برنقطه‌یز . ایمدی بزم موردمزك وخلقتمزك ومحافظه‌مزك بر باری‌یه طوغریدن طوغری‌یه اسنادی اونه بولوزده‌کی صاحب ذکانك خاطرندن بیله کچرمی؟

دیرزکه :

— بز شو فقره یی ترجمه ایدر ایکن تبسملرمزی بردرلومنع ایده میور ایدك . فنون آشنا اولان قارئلرمزك دخی درایه رك بوسوزلرینی کولمکسزین اوقویه مامش بولندقلرینی قویاً ظن ایلرز. پروفسور جنابلری ظن ایتمك ایسته یورلرکه .... خیر کندیلری متفنن اولدقلری ایچون بویله برظنده بولنه مزلر. دها طوغریسی فنون آشنا اولمیان بعض عجزهٔ قارئینه ظن ایتد- یرمك ایسته یورلرکه مخلوقاتك پك کچوك واهمیتسزلری صانع تعالی وتقدس حضرتلرینك طوغریدن طوغری یه قدرت صانعیه لرینه محتاج دکلدرلر. «قانون» دیدکلری وفقط ماهیت خالقیه سنی اثبات ایتمدکلری وایده میه-

جكلری شی بونلری خلق ایده بیلور.
احتمال که اوروپاده نیجه سنه‌لردن بری انكار
قطعی ایچنده پرورشیاب اولمش بولنان
اذهان قاصره اربابی بوكبی سوزلره قانه
بیلسونلر. آنلر ایچون دخی قطعیاً اطمئنانی
ممكناتدن عد ایده‌میزیا ! فقط ذراته وارنجه‌یه
قدر تكمیل كائنات اوزرنده هردم متجلی
اولان آثار صنع الٓهی‌یی دائما حیرت عابدانه
ایله بالتلقی اویولده پرورشیاب اولمش بولنان
ذهنلری بومصالره یاناشدیره بیلمك قابل
عد اولنورمی؟ برسینك كوزی نصل
یاراتلمش اولدیغنی بزه كوستردیكی ایچون
ترقیات علمیه‌یه منتدارز. فقط نصل
یاراتلدیغنی كوسترن علوم بونك یاراتیجیسز
یاراتلدیغنی ادعا ایتمیور. كندی كندینه خلق

اولندیغنی اثباته قالقشمیور. بو معنای حکما لق نامنه حقیقةً بدلالق ایدن برقاچ کشی اوعلومه اسناد ایتمك ایستهیورلر. فقط اسنادو واقعی اثبات ایدهمیورلر. مسئلهیالکز کندی زعم خودسرانهلرندن عبارت قالیور. شو اخطارات مهمهیی نظر حکمتدن اصلا بعید طوتمهیهجق اولان قارئلرمز بالطبع مواد آتیهیی دخی بو نظرله قرائت ایدرلر. ایشته درایهر سوزندهدوام ایله دییورکه :

— جملهٔ شمسیهدن دها کوچك برشیئه اینهلم. جملهٔ شمسیهنك آنجق برجزؤی اولان کندی کرهٔ ارضمزه تنزیل نظر ایلیهلم. بدایت خلقتدن بری ارضمز بیوك تبدلاته دوچار اولمشدر. بونیدهر بوبیتك مداخلات غیرمنقطعه‌سنهمی عطف ایدهلم. یوقسه لایتغیر برقانون تأثیراتنهمی؟ طبیعتك مناظری کوزمزاك اوکنده دائماتبدل ایتمکدهدر. ادوار ژهئولوژیهده بوتبدل

دها زياده‌در. فقط تبدلات مذكوره‌يه رياست
ايدن قانونلر الك جزؤى برتغيره بيله دوچار اولما‌
مشلردر. مصادمات وتقلبات عظيمه ميانده
اوقانونلر لايتبدل برحالده دوام ايدرلر. بوكونكى
حال اويله برزنجيرك برخلقه‌سى ديمكدركه ماضى‌يه
ومستقبله طوغرى آنك امثالى خلقه‌لرك بربرينه
تعلق وارطباطيله اوزانور كيدر. براهين ژه‌ئولوژيه
وهيئيه ايله ثابتدركه ارضك وقمرينك حرارتى
برماضىٔ بعيدده بوكونكيدن پك چوق زياده
ايدى قيصه مدتلر ظرفنده تقدير اولنه‌ميه‌جق قدر آز
وفقط باهر وآشكار برتبرد ايله ارض وقمر بعد الا‌
عصار تبرد ايلدى بونلرك حرارتى اطرافه صاچدقلرى
ضيالر ايله برلكده ضايع اولمقده‌در. بيوك كوچك
هرهانكى برجسمك بووجهله تبردى دائميدر.
بونلر بر صدمه ايله وهلةً حاصل اولمزلر. بلكه
برقانون رياضى عمليله تدريجاً حصوله كاورلر.
يريوزنده حصوله كلن تبدلات كبى تكوناته نوتون
ودولونغ وپه‌تيتك معادلاتى هرنقدر قابل تطبيق
دكل ايسه‌لر بيله ينه بوتبردلر برقانون رياضينك

تأثيريله حصوله كلورلر بوتأثير وعمل عموميده هرنقدر
قسمى اولان تبدلر ايله ادوارجموديه وموقت تجدد
حرارت دورلرى دخى داخل ايسه‌لرده بونده
بربأس يوقدر. ذكر اولنان تبدللرك ارضك تسويهٔ
طوپوغرافيه‌سنده‌كى تبدل ايله وياخود تشعشع
شمسك موقوتيتيله وقوعه كلمش اولمسنده‌ده بأس
يوقدر. موقوت برشمس حرارت ارضك دائمى
اولان تنزلنه برسكتهٔ موقته ادخالندن بشقه
برشى ياپماز. حركات سياراتده اولان سكته‌لر
جاذبه خاصهٔ عموميه‌سنى تصديق ايدرلر آنى ابطال
ايتمزلر. ايمدى كرهٔ ارضك حرارتنك متماديا
تناقصى كندى استعداد طبيعيسنده حد حسابه
صيغماز تعديل وتبدللرى استلزام ايتمش بولنمق
لازم كلور. ارضك حجمى دخى برتقبض ايله
كوچلمش وكونلر قيصالمش وقشر ارض قاطيلا.
شمش وبوقشرك اك متانتسز يرلرنده چاتلاقلر پاتلاقلر
پيدا اولمش بولنمق ايجاب ايدر. دكزك ثقلت
اضافيه‌سى دخى آرتمش وحجمى كوچلمش وهواى
نسيميمنك تشكلى بالخاصه حاوى اولديغى ابخرهٔ

مائیه جه وحامض قاربونجه دکشمش وبارومترونك
تضییقاتی ده آزالمش اولمق لازم کلور :

اخطار ایده رزکه :

— بوفقره ده دراپه رك « شونده بأس
یوقدر بونده ده بأس یوقدر. فلانجه فرضیه
قبول اولنور ایسه آندن طولایی شوحالك
شویله تبدل ایتمسی لازم کله جکی کبی بوحالك
دخی بویله تبدل ایلمسی ایجاب ایلر......»
طرزنده خبر ویردیکی تبدلاتی اکر برقاچ
بیك سنه لك زمانلر ظرفنده کوریله بیلمك
شویله طورسون جزؤ بجه حس اولنه
بیله جك شیلردن ظن ایدرایسه کز عظیم
برخطایه دوچار اولورسکز. بوندن مقدمکی
بابلرده ینه دراپه رك کندیسی سویله یور
ایدی که کلدانیلردن یونانیلره انتقال ایتمش

وزمانمزه نسبتله درت بيك سنه‌لك قدر
برقدمه مالك اولمش بولنان حسابات فلكيه
بودرت بيك سنه ظرفنده كونلرك برثالثه
قدربيله اوزانوب قيصالمامش اولدقلرينى
اثبات ايدرلر. ذاتاً سنهٔ شمسيه‌نك اوچيوز
التمش بوقدركونه وبركونك يكرمى اوچ
ساعت والاى شوقدر دقيقه وبرساعتك
التمش دقيقه وبر دقيقه‌نك التمش ثانيه وبر
ثانيه‌نك التمش ثالثه يه منقسم اولسى كبى
حسابات تاكلدانيلر زماننده‌ن قالمه شيلر اولوب
درايه‌رك عيوقلره چيقارديغى كشفيات
وترقيات هيئيه بونلرك يرينه هنوز دها
ايى برشى قويه‌مامشدريا! فقط اوزمانلر
ايديلن حسابات هيئيه‌نك بوزمانلرده آلات
مكمله ايله ايديلن ترصدات نتيجه سندن

جزؤیجـه برفرقی بیـله بولنه مدیغنی ینه
کندیسی سـویله‌یور ایدی. شـومعلومات
عتیقه‌دخی یالکز تتبعات هیئیه‌یه مخصوص
اولوب آندن‌بشقه تتبعات ژه‌ئولوژیه کبی
فرضیات جدیده حقنده الده بوقدر دخی
معـلومات بولنمدیغندن اوتبدلاتك درت
بیك‌سنه ظرفنده نه‌قدرحس اولنه‌بیله‌جکنی
قیاس ایچـون الده‌هیچ برمقیاس یوقدر.
ژه‌ئولوژی فنی ایسـه اکامخصوص اولان
ادوارك کوستردکلری تبدلات میلیونلرجه
سـنه‌لر ظرفنده حصـوله کلدکلرینی ظن
ایتدیرییورلر. اما یالکز «ظن» ایتدیریورلر.
یوقسه بوحسابلر حسابات هیئیه‌کبی قطعی
اولمقدن ابعدبعدایله‌بعیددرلر. شواخطاردن
مقصدمز درایه‌رك اکلاتمـق ایسـته‌دیکی

وجهله تبدلات مذكوره نك « باهر و آشكار »
اولمدقلرى اوزرينه انظار دقتى جلبـدر .
بونلر هپ فرضيات علميه دن عبارتدرلركه
طبقات ارضده كوريلن معدنياتك ووابور
كمورينـه تحول ايتمش اولان اورمانلرك
ومستحاثه حالنده بولنان حيوانلرك تكونلرى
ايچـون نه كبى احـوال فزيقيه يه احتياج
اولديغنى دوشونمكدن اسـتدلال اولنمش
تخمينلردر . بوخصـوصده اقـوال حكما
متفق بيله دكلدر . دراپه رك كنديسى دخى
ديبوركه نوتون ودولونغ وپه تينك معادلاتى
بونلره مخالفدر . بزم دخى دهااولجه ديمش
اولديغمز وجهله بونلر قطعياً صحيح اولسه لر
بيله هپ قدرت ربانيه يى بيولته جك براهيندن
عداولنوب يوقسه او قدرت باهره نك انكارينه

سنداتخاذ ایدیله‌مزلر. سوزده‌ینه درایه‌ر دوام‌ایدییور. دییورکه!

— کرك بونلر وکرك بونلردن بشقه درمیان اولنه‌جك اولان سائر تبدللر بیله وقوعات آتیه‌دن یعنی بر آن ایچنده وقوعه کلی‌ویره‌جك شیلردن اولمیوب بونلرك وقوعلری نتیجه‌سز دخی قاله‌مزلر. بالعکس بونلر تدریجی وقوعه کله‌رك برطاقم تبدلات سائره‌یه دخی کندیلری سبب اولورلر. زیرا بونلری حاصل ایدن سبب اصلی واساسی یعنی ارضك تقلل حرارتی مسئله‌سی دخی برقانون ریاضی ایله تنظیم اولنمش ایدی. فقط منعی قابل اوله‌میان بوتبدلاته یالکز جانسز اجسام مطیع ومنقاداولمقله قالمیوب آنلرله برابر اجسام ذی حیات دخی بوتبدلاته دوچار اوله کلمشلر. اجسام حیوانیه ویانباتیه‌دن بریسی ایچنده یشادیغی یر تبدل ایتدکجه هلاك اولمز. اویرده برتبدل حاصل اولنجه او عضو حیوانی ونباتی یاخراب اولور یاتبدل ایدر. اکراویره عارض اولان تبدل

بردن بره عارض اولسه ایدی بوعضو حیوانی ونباتینك تخریبی دخی محتمل اولورایدی. تبدل اكر تدریجی اولور ایسه مذكورعضولرك تعدیل ویاتبدللری دخی ممكن كوریلور ایدی .

شوراجقده اخطارایدهلم كه:

— ایشتهدراپهرك بویلهابتداده« ممكن اولور ایدی »و« محتمل كوریلور ایدی » دیه باشلادیغی شیلری بالآخره محقق عدایدهرك آنلری‌ده انكار واجب كبی مهم دعوالرده برهان اولهرق قوللانمسنی كندینه مخصوص اوستهلقلردندر. بوقدر چوروك شیلری بووجهله صاغلاتمق حقیقةً براوسته لقدریا؟ باقكز او ممكنلردن ومحتمللردن صكرهفقرهٔ آتیه‌ده نصل لسان قوللانیلور:

— تعاقب اعصارك نتیجه سنده ذی حیات اولیان اجسامك تعدیلات وتبدلات مهمه‌یه دوچار اولدقلری مادام كه اثبات اولنمش!.....

ودرجهٔ تحققه واردیرلمشدر !... مادامکه بوکون قشرارض ودکزوهوای نسیمی اول نه ایدیسه لر اویله دکلدرلر!... مادامکه قره لرك ودکزلرك سطحلری دکشمشدرمادامکه کره مزك یوزنده اجسام ذی حیاتك ساکن اولدقلری یرلر بوقدر تبدلاته اوغرامشدر بونلردن بالاقتضا نشأت ایدرکه طبیعت عضویه ده دخی بوتخریباتك کافه سندن کچمش وبونلرك مستلزم اولدقلری بتون تبدلاته دوچاراولمش بولنسون. بوبابده نظر دقته چارپه‌جق نه قدر مبذول براهین واردر. بردهااخطار ایده‌لم که مادام بوصدماته سبب اولان قوت برقانون ریاضی یه تابع اولیور اوسببلرك اثرلری دخی اویله برقانون ریاضی یه تابع اولمق ضروریدر.

دیرزکه:

— ژه ئولوژی یعنی طبقات الارض فنی بزه یر یوزنده واقعا برطاقم تبدلات ظهوره کلدیکنی ارضك طبقاتندن حفراولنه بیلن معدن اوجاقلری کبی بعض دلیکلرده کی مشا-

هدات ايله كوستروب ظن ايتديريور .
واقعا بوحفرياتده« مستحاثه » دينلن بعض
حيوانات قديمه كميكلرى ظهور ايدييوركه
بوكون اوحيوانلر كرهٔارضمزك سطحنده
يوقدرلر. آنجق بومشاهدات ارضك
جسامتنه نظراً اوقدر آزوجزؤى شيلردركه
بونلردن استدلال اولنان احكام اويله
حقايق رياضيه درجه‌سنده قطعيت پيداسى
شويله طورسون حقايق فزيقيه درجه‌سنده
صحت بيله ادعا ايتديره‌مزلر. بونلرك كافه‌سى
اوتتبعلر اجرا ايدنلرى نزدنده بيله ظنياتدن
عبارت قالوب بوظنلرك ايسه بعضيلرى
بعضيلرينه متناقض ومتخالف اولدقلرى
اربابنه معلومدر. امابونلرك ماهيت صحيحه
لرينى بووجهله اورته‌يه قويشمز اهميتلرينى

انكار مقصدينه مبتنیظن اولنمسون. بويله
برمقصد كشفيات علميه‌نك قدرلرينى
تقديردن عاجزبولنان جهلايه ياقيشور
مقاصد غيرتكارانه‌دندر. بالعكس بويولده‌كى
تتبعات غايت‌مهم شيلردر. چونكه حق
سبحانه وتعالى حضرتلرينك قانون‌خلقتى
وحكمت صانعيه‌سنى نظرمزده‌شرح وتفسير
ايده‌جك شيلر اولوب بويولده‌كى تتبعات
ايلرويه كوتورلدكجه حكمت اسلاميه‌نك
برمهم‌جهتى دخى حل ايدلمش اولور.
زيرا« وماخلقت‌الجن والانس‌الاليعبدن »
آيت كريمه‌سنك صوڭ كلمه‌سنى بالجمله‌مفسرلر
«ليعرفون » كلمه‌سيله‌تفسيرايدرلر. حق‌تعالى‌يى
بيلمك آنك آثارصنعنى بيلمك‌ايله متناسب
اوله‌جغندن آثارصنع الهى‌يى نه‌قدرمكمل

بيلورايسه‌ك ذات اجل واعلاسى حقنده دخى عرفانمز اوقدر آرتار. سوزده‌ينه‌ درايه‌ ردوام ايدييور دييوركه :

— بوملاحظات بزى قبوله اجبار ايدييوركه دنيانك ترقئ تعضوتدريجيسى برقانون لايتغيره تابع اولمش واصلا برخالق مختارك غيرمطرد ونتيجه‌سز برعمل خودسرانه‌سى حكمنده اولمامشدر. بوملاحظات بزى اينانمغه مستعد ايليوركه بواشكال بربرينه‌متناسخ اولوب برخلقت آنيه محصولى دكلدر.

بزده ديرزكه

— مخلوقاتك برخلقت آنيه محصولى اولديغنى بزده دعوى ايدن يوقدر. تعضو تدريجينك برقانون لايتغيره «تابع» اولديغى بزجه دخى مقبولدر ومحضا بويله برقانون لايتغيره تابع اولمسى بعضيلرينك يابدقلرى كبى خلقتى برتصادفه حمل ايتمكه مانع اولوب

وجودباری دخی اصل ایشته بوقانون لایتغیر-
دن استدلال اولنمقده‌در . چونکه باری
تعالی وتقدس حضرتلری ایشته اوقانون
خلقتك واضعیدر. درایه‌ر دییورکه :

— « خلقت » کلمه‌سی مخلوقاتك بردن‌بره
ظهور ایدی ویرمش اولملری فکرلرینی اشراب
ایدییور . « انتقال » کلمه‌سی ایسه اولدن تهیهٔ
اسباب ایله تدریجی برظهوری کوستریور.

بزدیرزکه:

— خلقتده بردنبره ظهوره دائر
بین المخلوقات هیچ برمثال کوره‌میورز .
مخلوقاتك کافه‌سی تدریجی اوله‌رق حصوله
کلدیکنی کوریورز. جناب بارینك براسم
شریفی دخی « رب » اولمسی مخلوقاتی بویله
تدریج ایله وجوده کتوروب محافظه
بیورمقده اولمسندندر. اکر بومسئلهٔ عظیمه

اینه اینه کلمه لرك اشراب ایده جکلری فکرلره
قدر اینه جك ایدیسه صحایف سابقه ده علم
هیئتك تاریخ ترقیسندن اقتباساته قدر مسائل
جسیمه و بعیده ایله اوغراشمغه نه حاجت
وار ایدی؟ دیبورکه :

—« تکامل » دینلن قاعدهٔ عظیمه بزم ذهنمزه
بویله کورونیور. هر مخلوق عضوینك سلسلهٔ
وقوعات ایچنده تعیین اولنمش برموقعی واردر.
بونلر منفرد و کیفی شیلر اولمیوب وقوعنی منع قابل
اولمیان حادثاتدندرلر. هرعضو بوکنیش و منتظم
هیئت مخلوقات ایچنده کندیسنه صره و مرتبه
تعیین ایتمشدر. او مخلوقات که ماضیده بربرینی تعقیباً
طوغمشلر و حال حاضری تشکیل ایتدکلری کبی
احوال مستقبله یی دخی حاضرلامشلردر. بوتدریج
عظیمك هر نقطه سنده دائمی و معین بر اثبات
و منتظم و محقق بر تکامل واردر. فقط بوکنیش
انتقالاتك میاننده آنلر اوزرنده حاکم اولان
قانونلر لایتغیر برحالده قالوب انتقالات مذکوره

هپ اوقانونلر موجبنجه میدان وقوعه کلمشلردر صنف حیواناتدن هرهانکی بریسنی تدقیق ایده جك اولسه ق آنك صورت تعضوینی انتقال قانونه موافق بولیورز. خلقت قانونه دکل. عضو مذکور غیر مکمل برصورتده تعضوه باشلایور. بوتعضو دیکر برطاقم اجسامك میاننده وقوعه کلیورکه آنلرك وقتی همان کچمش ویاخود بالکلیه کچمك اوزره بولنمشدر. انواع حیوانات درجات ایله تشکل وتکامل ایده رك مرتبهٔ کمالنی بولیورلر وبعده برچوق عصرلردن صکره انحطاطه یوزطوتوب نهایت بالکلیه غائب اولیورلر .

بوخیالات ژه ئولوژیه یه قریباً درایه رك نه قدر قوت ویره جکنی کورمزدن اول بو دیدیکی شیلره موضح وقطعی برمثال ایرادندن بیله عاجز قالدیغی کویا مثال اولمق اوزره بروجه آتی سویله جکی سوزلردن اکلاشیله جغنی اخطار ایده لم ده سلسلهٔ کلامنی

كسمكسزين سويله‌مه‌سنه ميـدان براقه‌لم.
ايشته ديبوركه :

— مثلا ممه‌لى حيـوانلر هر نقدر طبقـات الارضـك «ترسيه‌ر» يعنى ارض ثالث و« پوسـت ترسيه‌ر» دينلن ارضه ثالث اخير ادوارينه عائد مخلوقاتدن ايسه‌لرده بونلرادوار مذكوره‌ده وهله برصـورت غير منتظره‌ده ظهور ايدى ويرميورلر. برممه‌لى حيوانى اودورلردن پك اوزاق بردورده يعنى ارض ثانيده غيرمكمل برشكلده بوليـورزكه بر يوزنده مـوقعنى اله كچورمـكه چاليشيورلر ديمكدر. نهايت اوموقعى اله‌كچورمكه دهـاعالى ودهاآهنكلى برشـكل آله‌رق واصل اوليورلر. دورثانيده طبايع حيواناتى تعيين ايدن زاحفه‌لر دخى بويله ديرلر. سيروحركت حالنده ايكن اطرافمزده‌كى مناظر بحرائيه‌نك نظرلرمزدن غائب اوله‌رق يكيدن يكى‌يه مناظرظهوريله پيشگاه نظرمزده بيودكلرينى ومتعاقباً آنلر دخى غائب اوله‌رق براوچنجى منـاظره ميدان آچدقلرينى كورديكمزكبى زاحفه‌لرك خطوط مرتسمهٔ غير

معینه‌لری دخی اولا خفیفجه کورونوب کیتدکجه
آزاله‌رق نهایت کوزلرمزدن غیبوبت ایتدکلرینی
کوریبورز. بونلر ایچریسنده هیچ برشی برصد-
مه‌کبی وهاتهٔ حاصل اولمیور. بونلر بربری ایچنده
غیرمحسوس درکاته تبعیهٔ اینه‌اینه غائب اولوب
کیدیبورلر. بشقه درلو نصل اوله بیلور ایدی؟
صیجاق قانلی حیوانلر اول زمانلرده اولدیغی کبی
حامض قاربونی اوقدرچوق حائز بر هوای نسیمی
ایچنده یشایه‌مزلر ایدی. فقط دها صکره‌لری
بوحامض مضر تأثیر شمس التنده آغاجلرك
یاپراقلری طرفندن مص ایدلدیکی واو قاربون
یره کومولەرك اوقیژەن میدان آلدیغی جهتله
حیوانات مذکوره‌یه یشامغی ممکن قیلمشدر.
هوای نسیمی بوتعدیله دوچار اولدیغی صیره‌ده
دکز دخی بویولده برتعدیله اوغرامقده ایدی
اودخی کندی حامض قاربوننك بربیوك قسمندن
تجرد ایده‌رك صولری ایچنده معلق بولنان مادهٔ
کلیسه‌سنی‌ده یواش یواش مواد صلبیه صورتنده
کندی قعرینه ایندیریبور ایدی . ایچنه

صوقیلان هرقسم قاربون ایچون اوقسمه مساوی خمیت کلس دخی دکزدن تجرد ایدییور ایدی. اشعهٔ شمس کل یوم کندی تأثیرنی ایقاع ایدییور ایدی. فقط بوایشی بتورمك ایچون میریادلرجه عصرلر مرور ایتمك لازم کلدی .

قارئلرمزك نظر حیرتلرینه عرض ایده رزکه:

— فقره نك صونده کی « میریاد » کلمه سنی میلیون ویاخود میلیار ظن ایتمیه جککز آشکاردر. بوکلمه ترلیون قادرلیون وکنتلیون دخی دکلدر. هانیاشوعلم حسابده یکرمی برخانه ایله یازدیغکز کنتلیون یوقمی؟ اوبیله دکلدر! بوبرکلمه درکه علم حسابك خانه لرینی تعیین ایده میه جکی قدر خارج از دائرهٔ تصور مقادیره دلالت ایدر . زمان اولچیسنك الك کوچك قسمی اولان

ثالثه‌لردن یوزقات دها کوچك برزمان فرض ایتسه‌کزده برقاچ میریاد سنه‌یی بونکله ضرب ایده‌جك اولسه‌کز حاصل ضربکز ینه بو میریاد درجه‌سنه وارەمز . ایشته هوای نسیمینك ومیاه اوقیانوسك حاوی اولدقلری حامض قاربون فضله سندن تعری وتخلصی ایچون بویله تعدادی علم حسابك حوصله‌سندن خارج برمقدار عصرلر کچمش اولمق لازم کلیور. شوراجقده «عجباژه‌ئولو- ژیون بوتخمینلری نصل برتحلیله نصل بر تجربه‌یه استناداً یوروتمشلردر! »دیه‌دوشو- نمزمیسکز؟ بونی برلحظه‌جك دوشونمه‌کز بزه‌کافیدر. زیرا اوزمان بویولده‌کی ترهاته اینانمقدن ایسه توراتلرده‌کی اسرائیلیاته اینانمغی دها آزبلاهته محتاج کوره‌رك

البته ترجیح ایدرسکز. بتون کائناتك لسان حال ایله وارلغنه شهادت ایدوب طورمقده بولندیغی واجب تعالی وتقدس حضرتلرینی انکار غیرت کستاخانه‌سنی درایه‌رکبی بر فاضلك دخی بو درجه‌لره واردیرمش اولمسنه جداً بیان تأسف ایدرز. بو سوزی سویله دکدن صکره باقکز دهانه‌لر دییور:

— هوای نسیمینك بو صورتله تصفیه‌سی پك آغر میسر اولدی وقانلری صوغوق اولان مخلوقات عضویه‌نك صیجاق قانلی مخلوقاته تحولی دخی اونسبتده آغر وقوعه کلدی. فقط بو بتون تبدلات فزیقیه برقانون حکمی التنده تکون ایتدیلر وانتقالات وتبدلات عضویه کیفی وآنی وقوعاتدن اولمدیلر. بونلر او محللرده اولجه وقوعه کلن تبدلاتك منهی غیرقابل نتایجی اولمق اوزره ینه‌او تبدلات سابقه کبی قانونك برحکمی برمقتضاسی اوله‌رق واقع اولدیلر.

اخطار ايده‌لم كه:

— درايه‌ر بورايه بر حاشيه علاوه ايده‌رك بومسئله‌يه دائردها زياده تفصيلات آرزو ايدنلرى ١٨٥٦ سنه‌سنده نشرايتمش اولديغى «مبحث فزيولوژئ انسانى» نام كتابنك ايكنجى بابنك بر وايكى ويدى نومرولو فصللرينه ارجاع ايليور. كوكلمز آرزو ايدر ايدى كه اوفيزيولوژئ بشرى مباحثندن برازجق برشيئى بوراده دخى ايراد ايتمش اولسون. فقط ايراد ايتميور. بوراده خلقت بشره دائر هيچ برشى سويله‌ميور. بوندن برايكى فقره مقدم «خيالات ژه‌ئولوژيه» تعبير ايتديكمز شيلره نه يولده مثاللر ايراد ايده‌جكى حقنده قارئلرمزك نظر دقتلرينى دعوت ايتمش

ایدك . صوك ایکی فقره‌سنده اومثاللری
ایراد ایتدی . بونلرده نوع بشرك خلقتنه
دائر کلمهٔ واحده کورولمدی . حال بوکه
هوا ودکزدن آسید قاربونیقلرك تجردی
ایچون میریادلرجه سنه‌لك خیالاتدن مثاللر
ایراد ایده جکنه او میریادلره قیاساً دها
دونکی وقوعاتدن دیمك اولان خلقت
بشردن مثال ایراد ایتمش اولسه ایدی
قارئلرك فهمنه دها یقین برحقیقتدن بحث
ایتمش اولمزمی ایدی ؟ درایه‌رك بویولده
حرکت ایتمامسنك حکمتی پك باهردر .
نوع بشرك خلقتندن بحث ایتمش اولسه
ایدی افکارقارئینی میریادلر ایچنده بوغامز
ایدی. زیرا ارضك الیوم آیاقلرمز التنده
قالان طبقاتی ایچنده واپورکموری کبی بزدن

اولکی طبقه‌نك اورمانلری وفیل محمودی
کبی اوطبقه حیوانلرینك مستحاثه‌لری
کوریله بیلمش ایسه ده انسان مستحاثه‌سی
عد اولنه بیله‌جك برکمیك پارچه‌سی بیله
کوریله‌مامشدر . بوحال ژه‌ئولوژی اربابی
نزدنده دخی درایه‌رك خیالات ژه‌ئولوژیه‌سی
کبی ظنون وفرضیاتی تملندن صارصمشدر .
زیرا التی بیك سنه‌لکه قدر تخمین اولنان بعض
انسان کمیکلری درین مغاره‌لرده واوچ درت
بیك سنه‌لك اولدقلرینه شبهه ایدیله‌میان بعض
مومیالر مصرده ظهور ایده‌رك او آدملر
ایله بوکونکی آدملر آره‌سنده هیچ بر
فرق بولنه‌مدیغی کبی طبقهٔ حاضره‌مزك الك
آزدن الك چوغنه قدر اعماقنده « مقدمهٔ
تشکلات بشریه » عد اولنه بیله جك هیچ

برعضو ذی حیات دخی کوریله مامشدر .
ارضك بو اعماقندن طبقهٔ حاضره مزه قدر
کذار ایدن سنه‌لری الك آز تخمین ایدنلر
یوز بیك اولمق اوزره خبر ویروب ارباب
تخمین میاننده بو حسابی میلیونه قدر
واردیرانلر دخی نادر دکلدر . بویله یوز
بیکلرجه سنه ظرفنده انسانك تعضوات
ابتدائیه‌سی عد اولنه بیله‌جك هیچ برکونه
تشکلات متقدمه اثری کورولمکسزین طبقهٔ
حاضره ده بردن بره نوع بشرك هم د
شمدیکی مکملیت خلقیه سیله ظهور ایدی
ویرمش اولمسی ارباب علمی حقیقة دوچار
بهت وحیرت ایتمکده در . بو حقیقتی
درمیاندن مقصدمز تتبعات علمیه‌یی حکمدر
دوشورمك اولمیوب فقط بو تتبعاتك نتیجا

قطعیه‌دن هنوز پك بعید اولدیغنی اکلاتمقدره
یوقسه برقاچ یرده تکرار ایتمش اولدیغمز
کبی درایه‌رك تکراراتنه قیاساً چوق
کورولمکسزین بردها تکرار ایدرزکه بو
تتبعات برنتیجهٔ قطعیه‌یه واصل اولدقدن
صکره دخی او نتیجه انکار واجبه دکل
بالعکس معرفت واجبه خدمت ایده‌جکدر.
نوبت کلامی ینه درایه‌ره براقیورز .
دییورکه :

— ایمدی دنیا بر قانون ایله‌می تصرف
اولنیور یوقسه احوالك جریان طبیعیسنی
برصورت عنفیه‌ده تعطیل ایده‌جك مداخلات
آلهیه ایله‌می؟ بوزمینده‌کی نظریه‌مزی اکمال ایچون
نظرلرمزی برباقمه کوره الك اهمیتسز ودیکر
بر باقمه کوره الك اهمیتلی اولان شو حاله چویره‌لم که:
نوع بشر کندی ادوار تاریخیه‌سنده برجهت
معینه‌یه طوغری ترقی علاماتی کوستریورمی ؟

ملتلرك حيات مدنيه سى بر نظام غير معينك
قونترولى التنده بولنديغنه دائر براهين وارميدر؟
كرك جمعيات بشريه وكرك شخص واحدده
هيچدن هيچ برشى چيقه ميه جغنى وبشكه هرشى
آندن اولكى برموجوديتك اثر تكاملى اولديغنى
استنتاج ايتملى ميز؟ اكر بركيمسه ئه وولوسيون
يعنى اشكال حيوانيه نك تكملات متتابعه سى
مسلكنه ميال ايسه بومسلك ير يوزنده آثار
حياتك ظهوره باشلامسندن تازمانمزه قدر غير
منقطع برسلسلهٔ تكامل تشكيل ايتديكى وجهله
دوشونسون كه بالذات كنديسى دخى برچوق
تعديلات وتبدلاتدن كچمشدر . مدت حمل اولان
طقوز ماه ظرفنده كندى شكل حياتى مايعه
منسوب ايدى . بومدت ظرفنده متتابعاً برقاچ
شكله كيرمشدركه بونلر يكديكرينه مناسبتلريله
برابر بر برندن ينه فرقليدرلر . طوغديغى
دقيقه ده كندى شكل حياتى هوايه انتساب كسب
ايتدى . هواى نسيمدن تنفسه باشلايه رق برطاقم
يكى غذالر ايله اغتذا ايدر اولدى . حال بوكه

هنوز نه‌كوره بيليور ايدى نه ايشيته‌بيليور ايدى
نه‌ده طانيه بيليور ايدى. حياته مخصوص اولان
وجدانى بالتدريج قازاندى . آندن صكره عالم
خارجى يى كوردى . بر زمان صكره برتحول
اغذيه يه اتباع ايدن اعضا يعنى ديشلر ميدانه
چيقديلر . بوحالده طفوليت وصباوتى كچه‌رك
وهر برنده شكل جسميسنه هركون تبدلمركلدرك
آنلرك تكملى كبى ملكات ذكائيه‌سى دخى تكمل
ايتدى . بوتحولات تدريجيه‌نك برقسم عضوينه
عائد اولان جهتلرنجه اون بش ياشنده كندى
استعداد معنويسى دخى دكشدى . آنى برطاقم
يكى فكرلر ويكى احتساسلر ياقه لادى . بو
احتساساتى توليد ايدن سبب بوراده قالسون .
زيرا ايشته برجراحك مهارتى اوسببى ازاله
ايده بيليور. حال بوكه انبساط وتبدل بونقطه‌ده
منتهى اولمز . حيات وكمال عضوى درجه سنه
وصول بولمشدر . آندن صكره انحطاط كلور.
بو اسف انكيز دورى تصوير ايتمك فائده‌سزدر.
بودور وجودك وذهنك ضعفى دوريدر . بر

عصرظرفنده ارضی مسکون ایدن بتون انسانلر بردن بره ازاله ایدلمامش اولسه‌لر بیله بتون بوتبدلدن مرور ایتمش اوله جقلرینی سویله‌مك مبالغه‌یه حمل اولنه‌مز . ایمدی برحالدن دیکر حاله اشبو انتقالاتمزك هر برنده برمداخلهٔ الٓهیه وارمیدر؟ یوقسه یر یوزینه کلمش اولان لایعد ولایحصی میریادلرجه انسانلر قانونك حکم لایتغیری التنده‌می کلوب کچمشلردر ؟

دیرزکه :

— انسانلرك هر بریسی توراتده خلقت آدم حقنده ویریلن خبر موجبنجه اولا چاموردن برهیکل صورتنده یاپیلوب بعده ایچی دلینه‌رك روح نفخ اولندیغی صورتده یاراتلمش اولدیغنی ادعا ایدن وار ایسه درایه‌رك بوصاف دلانه سوزلری اکا جواب اوله بیلور . بزکه مسلمانز بزجه حضرت آدمك خلقتی بیله تمامی تمامنه توراتلرده‌کی

اخبارکبی دکلدر. حضرت آدمك طوپراقدن
خلق اولنمسی دیمك مایهٔ خلقتك طوپراقدن
آلنمش اولمسی دیمکدر. طوپراقدن نه مقدار
مایه آلندیغی بیلنمك لازم کلور ایسه تحلیلی
قولایدر . الیوم بعض یرلرده امواتی
یاقمایورلرمی؟ کول حالنده نه قدر مادهٔ ترابیه
حاصل اولور ایسه ایشته مایهٔ ترابی اوقدردر.
بو قیاس «تراب» نقطهٔ نظرندندر. اکر «من
سلالةٍ من طین» و «من صلصال من حمأ مسنون»
نقطه سنجه ایسه اجسام حیوانیه نك حائز
اولدیغی مواد مایعه وغازیه دخی مایهٔ ترابی یه
ادخال ایدلمش اولور. نوع بشرك تناسلی مسئلهٔ
تکاملیه سنه کلنجه درایه رك بتون بو سوزلری
ولقد خلقنا الانسان من سلالةٍ من طین ثم جعلناه
نطفة فی قرار مکین ثم خلقنا النطفة علقة فخلقنا

العلقة مضغة فخلقنا المضغة عظاماً فكسونا
العظام لحماً ثم انشأناه خلقاً آخر فتبارك الله
احسن الخالقين » آیت کریمه‌سنك تفسیر
فیسی مقامنه قائم اولورلر. ایشته کوریلیورکه
دها رحم مادرده حالدن حاله کیریشیمزی
دراپه‌رك انکار ایتدیرمکه چالشدیغی حضرت
حکیم ازلی وابدی بونی بزه کلام قدیمنده خبر
ویریبور . بودخی اثبات ایدییورکه بزم
دینمز علوم ایله اشتغالی منع ایتمیور. دینمزك
علوم ایله هیچ منازعه‌سی یوقدر. بالعکس
مصالحه‌سی حتی اتفاقی واردر. تتبعات علمیه
نه قدر ایلرویه کوتوریلور ایسه بزم حقایق
دینیه‌مز دخی اوقدر توضح ایدر. بو حقیقت
عظما نظر دقت اوکنده بولندقجه قارئلرمز
دراپه‌رك انتقاداتنی اکا کوره اوقویه‌رق

حتی مستقید دخی اولورلر . ایشته نوبت
کلام ینه کندیسنه انتقال ایدییور .
دییور که :

— فقط افراد اشخاص جمعیتلرك ملتلرك
اجزای متشکلهسندن عبارتدرلر . بوحالده جسم
واحدی تشکیل ایدن اجزا ایله اوجسم آرهسنده
نه نسبت وار ایسه برملتی تشکیل ایدن افراد ایله
اوملت آرهسنده دخی عینی اونسبت واردر .
بو اجزا اوکل ایچنده کندی وظیفهلرینی ایفا
ایدرلر . اجزانك تموتیله وجود دخی منعدم اولور .
شخص واحد کبی برملت دخی کندیسی خبردار
اولمقسزین طوغار وکندیسی ایستهمکسزین
وفات ایدر . هم ده موته قارشو اوغراشهرق
وفات ایدر . حیات ملل حیات افراددن فرقلی
دکلدر . یالکز شوجهتدن بر استثنا واردرکه
حیات ملل دها اوزون مدت دوام ایدر .
فقط اودخی کندیسی ایچون مقدر اولان بر
عاقبتدن قورتیلهمز . جهت تاریخیهدن تتبع

ایدیلور ایسه کوریلورکه هر ملتك چوجقلغی
کنجلکی بابایکیدلکی واختیارلغی واردر . اما
حیاتك جریان طبیعیسنی سکته‌دار ایده‌جك بر
حادثه حیلولت ایتمامك شرطیله .

— بوراجقده برملاحظهٔ مهمه واردرکه
آنی اخطار ایتمکسزین کچه‌میز. درابه رك
شمدی‌یه قدر بلکه ده قارئلردن برقسمنه
اوصانج ویرمش اولان ولولهٔ مکرره سنه
کوره حیات کندی احکامی لایتبدل ولایتغیر
اولان برقانونه تابع اوله‌جق ایدی .
اوقانونك احکامنه کیمسه ممانعت ایده‌میه‌جك
ایدی ! انکار واجبه قدر وارمسی دخی
محضا کویا ارادات سبحانیه‌نك بویله سکته‌لر
ایقاع ایده‌جکی وهمندن طولایی ایدی .
اکر بو دعواسنده کندیسنی محق وصادق
کوریبور ایدیسه اوجریان طبیعی‌یی سکته‌دار

ایده‌جك برحادثه حیلولت ایتمامسی شرطنی
درمیان ایتملیمی ایدی ؟ هم بوراده‌کی
سکته دارلق تخریب جهتنـدن دکلدر .
تخریبك منعی جهتندندر . یعنی برملت دخی
ادوار حیاتیه سـنی کچدکدن صکره هلاك
اولمق مقتضای قانون ایکن بعض اسباب مانعه
حیلولتیله هلاك اولمیه‌جغی مسئله‌سیدر .
فی الحقیقه برملت حقایق الٓهیه دن منبعث
برتعلیم ربانی موجبنجه یشار ایسـه هلاك
اولمز . بوکا مثال اوله‌رق اسلامك حالندن
دها پارلاق هیچ برشی بولنه‌مز . اسلامك
قیامته قدر باقی اوله جغنك محققیتی ایشته
بومعنایه کوره‌در . نزولی اوزرندن بیك
اوچ یوزسنه مرور ایتدیکی حالده شرقدن
غربه شمالدن جنـوبه طوغری یوزلرجه

میلیون اسلام النده‌کی کتاب کریمدن بر کلمه
دکشـمامش اولمسـی بر معجزهٔ مادیه
وحقیقیه در . هـله بوندن صکره هیچ
دکشمیه‌جکی دهازیاده محققدر. امت محمد او
حکمت ازلیه‌وابدیه‌یه‌اتباع ایتدکجه قیامته‌قدر
محافظهٔ اسلامدن‌امیندر. اسلامك بوامنیتی
درایه‌ر وامثالی اولان پرستشکاران‌علومك
بقای علومدن امینتلرینك عینیدر . علوم
ایچون برفانیلك نصل ونه‌قدرتوهم ایدیله
بیلور ایسه اسـلام ایچون دخی برفانیلك
آنجـق اوقدر توهم ایدیله بیـلور . بزم
نظرمزده بونك‌ایکیسی بردر. یالکز انکار
واجب کبی علوم ایچون دخی برشین برعیب
اولان کستاخلقلره صاپان ارباب ضلالتك
توهماتندن ماعدا حقایق علمیه واسلامیه

هپ واجب تعالی وتقدس حضرتلرینه انظار
حیرت عابدانه مزی استجلابده متحددرلر.
سوزده ینه درایه ر دوام ایدییور.
دییورکه :

— هر کسك صفحات عمری ایچنده صفحات
مذکوره مکمل اولدقجه مشترك ومتقابل برطاقم
استعدادلرواردر. حادثاتك یکنسقلغی اوحادثه‌لره
مظهر ومصدر اولان اشخاصك عینی قانونلره
تابع اولدقلرینی کوستره جکندن بوندن استنتاج
ایدیله بیلورکه هانلرك وحتی بتون انسانیتك حیاتی
اویله برتصادفك ویاخود کیفی بر اراده‌نك
محصولی اولمدیغی کبی فوق الطبیعیه برمداخله‌نك ده
محصولی اولمیوب بلکه برتسلسلك نتیجهٔ محصولیدرکه
آنك ایچنده هر وقعه‌نك کندیسندن اولکی وقعه‌ده
کندی محققیتنی اثبات ایتمش واودخی کندیسندن
صکره‌کی وقعه‌نك محققیتنی تحت تأمینه آلمشدر.
فقط بونتیجه ستویسیزم مسلك حکمتنك اس
الاساسی ایدی. حکمای یونانیه‌نك اومسلکی که

بوندن مقدم دخی دیمش اولدیغمز وجهله فلاکت دقیقه‌لرنده نیجه دفعه‌لر بونجه مشاهیر یونانیه‌نك دکل رومانك اك بیوك حکماسنك ورجال دولتنك وجنراللرینك وحتی ایمپراطورلرینك دخی صادق قلاغوزی وقوت الظهری اولمشدر . بو اوله برمسلکدرکه وقوعاتك جریانی امرنده تصادفك تأثیرینی اصلا قبول ایده میوب بلکه وقوعات مذکوره‌یی نتیجهٔ تحققلرینه طوغری بر اقتضای مخصوص سوق ایدییور دیه قبول ایلر ایدی . بو برمسلکدرکه انسانی متانت وثباته عفت وفضیلته سوق ایدر وانسانیت نامنك معنای عمومیسی لهنده شهادت ایلر . ستویسیزم مسلکنك تخریبی جهان ایچون برفلاکت اولدیغی حقنده مون تسکیو طرفندن سویلنمش اولان برسوزه احتمال که اشتراك ایدرز . زیرا بیوك آدملری وانسانیتکار ووطن پرورلری حصوله کتورن بوحکمت اولمشدر .

اخطار ایدرزکه :

— ستوپسیزم مسلکی برچوق فلسفیات
باطله‌نك یونانستانده دین ایمان اخلاق
ادب عرض ناموس براقمامش اولدقلری
بر زمانده انسانیتك شان مکارم نشانه
لایق اولان اعتقاد وفضیلتی التزام ایچون
حکیم مشهور زه‌نون طرفندن تأسیس
ایدلمش ایدی. بت پرستلك عالمنده ظهور
ایتمش اولدیغی حالده بو مذهب اربابنك
قضا وقدره ایمانلری اوقدر محکم ایدی‌که
« خیره وشره من الله تعالی » اساس محکمندن
اولوم دهشتیله دخی آیرلمزلر ایدی. هرکیمه
نه سعادت ویاخود نه فلاکت کلور ایسه
جزای عملنی بولمش دیمك اوله‌جغی نقطه‌
سنده دخی ثبات ومتانتلری « ومن یعمل
مثقال ذرةٍ خیراً یره و من مثقال ذرةٍ

شراً يره » حقيقت ازليه‌سنه تماميله موافق
ايدی. بونلرايچون هركسه قارشو اعتراف
ايده‌ميه‌جكلری عمللر كاملاً منهی وممنوع
اولوب هم ده بو ممنوعيت اويله لفظـدن
عبارت دكل برمبنای ايمان اولمق اوزره جانده
محروز قنـاعتلردن ايدی. برسـتويسيه‌نی
كندی احكام مذهبيه‌سی خلافنده ذره قدر
حركته اقناع قابل دكل ايدی. بونلرهرشی
مشيت الهيه‌يه تابع بولنديغی اعتقادقطعيسنده
« لاقوت الا بالله » حقيقت قديمه‌سنه صا-
رلمشـار ايدی . انكار واجب هوالرنده
اوچان برمعلم درايه‌ر شومبحثده ستويسيه-
نلری قاله بيله آلمامه‌لی ايديسـه‌ده نصلسه
ينـه قاله كتورمش . اما بوكا شـاشمقده
استعجال ايتامليدر. انكارواجب ديرايكن

مبادئ نصرانیتده‌کی آباء کنیسائیه‌نك آله
پرستلکنی بیله قبول ایده‌جکی قریباً
کوریله‌جك وصراحةً اکلاشیله‌جقدرکه
بوشدتلی آدمك شدائدی نه‌باری تعالی حضر-
تلرینك ونه‌ده وجودباری‌یه موافق حکمت
اوله‌رق ایمان ایدنلرك علیهنده اولمیوب
بالکز قاتولیك کنیساسنك علیهنده‌در. او
کنیسا علیهنده‌کی حدتله اعتراضاتی تعمیم
ایتمسنه براثرغضب نظریله باقه‌رق بوندن
زیاده براهمیت ویرماملیدر. ایشته بوحقایقی
آچیقدن آچیغه اعترافه‌کیریشه‌رك دییورکه:

— لاتین خرستیانلغی کندی صورت پاپائیه‌سی
التنده جهانك برقانون لایتغیر موجبنجه اداره
اولنمسی مسلکنك تمامی تمامنه مناقضیدر.
خرستیاناق کنیساسنك بوشعبه‌سنك تاریخی کرامت
نوعندن برطاقم خوارق عادات وظهورات

فوق الطبیعیه ضبطنامه سی حکمنده در . او ضبطنامه ده برعزیزك دعاسی اجرام سماویه یی دور وحرکتندن منع ایتدیکی واحوال طبیعیه یی جریانندن آلیقویدیغی طرزنده حادثات کوریلور . حتی کلیسالره تعلیق اولنان رسملرك بیله معجزه لر یاپدقلری حکایه اولنور . ذوات عزیزه نك کیملکلری وآنلره متعلق اشیانك بیله! بو اشیانك اسناد اولندقلری ذواته کرچکدن عائدیتلری بیله محقق اولمیوب مجرد ایقاع خوارق یولنده رؤیت ایدلدیکی روایت اولنان تأثیرلری برهان مقامنده اتیان اولنمقده در . ذاتاً غیر معقول اولان برشیئك برهانی ینه آنك کبی غیر معقول اولان دیکر شیلر ایچنده آرایوب کوسترمك عجیب وغریب برمنطق دکلمیدر ؟

دیرزکه :

— بو کبی افعالدن طولایی « لایسئل عما یفعل » اولان ذات اجل و اعلایه نه مسئولیت تولد ایدرکه پروفسور درایپر

بونلره کوسه‌رك وجود واجبی انکاره‌قدر
وارییورایدی؟ انتقاداتنی یالکز بویولده‌کی
شیلره حصر ایتسه ایدی قاتولیك اولمد-
قلری حالده خداپرست اولان میلیونلرجه
ارباب علوم واصحاب عقول وایمانی کندی
مقابله‌سنه دعوت ایتمامش اولور ایدی.
حقیقت قاتولیك کنیساسنك خوارق ابتلاسی
اوقدرایلرووده‌درکه برمقدارسنه‌دن بری
فرانسه‌ده لورد آیازمه‌سی صولرینك کورلره
رؤیت وصاغرلره سمع و دیلسزلره لسان
ومفلوجلره حرکت ویرمك نوعندن ظهوره
کلن خارقه‌لرینی جهانه اعلان ایتمشلر
و حدسز وحسابسز ساده‌دلاندن سنوی
بیکلرجه زواری مذکور آیازمه‌یه دعوت
وجلب ایتمکده بولنمشلردر. آنادن طوغمه

بعض کورلره عملیـات جراحیه اجراسـیله
رؤیت ویرلمك ایچون جراحلرك نه درجه‌
لرده تدابیر احتیـاطیه یه مجبور اولدقلرینی
بیلنلر آنادن طوغمه کور ایکن لورد حو-
ضلرینه کیروب چیقمق برکاتیله کوزلری
آچلدیغی حقنده‌کی روایتلره مسترحمانه بر
طورایله کولرلر. زیرا اوزمانه قدر ظلمت
ایچنده یشایان کوزلرك ضیای شمسه تحمللری
عدیم الاحتمال اولوب حتی حس رؤیت قوت
بولنجه یه قدر اوزاغی یقینی کورمکه والوانی
فرق ایتمکه بیله مقتـدر اوله‌مزلر . نره‌ده
قالدی که پاپاس طاقمنك اعلانی وجهله ضیای
شمسی کمال حیرتله تجیلاً سـجده یه قپانه-
بیلسونلر ! کذلك آنادن طوغمه دیلسزلرك
(هایدی نقیر وقطمیر فنه تطبیق ایده‌رك

« قولاغی » دیمیه‌لرده) دیلی دخی آچلمش اولسون. سویله‌یه‌جکی لسانی اوکرنمکسزین بردن بره حمد وثنای الٰهی یه مسارعت ایده‌جکلرینی کیمه ایناندیره‌بیلورز؟ ایکنجی یاشنه قدر اولانجه دقتنی لسان تحصیلنه حصر ایدن چوجقلر بوقدر دقتدن صکره آنجق تك توك کلمه‌لری تلفظ ایده‌بیلدکلری حالده هنوز لسانی آچیلان برآدم نه سویله‌مکه مقتدر اوله‌بیلور ؟ مقصود خلاف طبیعت احوال ایسه بزده بعض طرق علیه اربابنك آتشه ال صوقمسی وجام یمه‌سی وشیش وقلیچ ایله وجودلرینی اورمسی وچوجق چیکنه‌مسی وقزغین فرونه کیرمسی وحتی اسب سوار اولدقلری حالده انسانلرك اوزرندن آت سورمسی کبی حاللر عجبا

قاتوليك راهبلری طرفندن اجرا ایدیله
بیلسه‌لر ایدی ساده دلان نصارایه بونلری
نه قدر بهالی صاتارلر ایدی. حال بوکه بزده
بونلر هیچ برکیمسه‌یی واله وحیران ایتمزلر.
«خواص تأثیرندن عبارتدر» دینلمکله
اکتفا اولنوب بو سوزك مفهوم حقیقیسی
پك ده آرانمز بیله. بوکبی خارقه‌لر محقق
دخی اولسه‌لر بونلر ایله حقایق حکمیهٔ
دینیه وعلمیه آره‌سنده بیوك برمسافه
واردر. امام غزالی‌یه مسند برسوز بوراده
دخی خاطرمزه کلدی. برآدم آنك کوزی
اوکنده برطاغدن دیکرطاغه قدر اوچمش
اولسه‌بیله بوآدم کندیسنه بش کره دردك
یکرمیدن اکسیك ویا زیاده ایده‌جکی حقنده
برسوز سویلر ایسه اینانه میه جغنی بیان

ايلمش . وجود بارى يه وآنك قدرت
كامله‌سنه ايناغق ايچون كائناتك خلقت
وتصرفى امرنده وضع ايتديكى قانون
لايتغيردن بيوك معجزه اولورمى كه لورد
صوينك شفاسى صورتنده‌كى خوارقه
افتقار حاصل اولسون؟ اوت! تكرار
ايده‌رزكه بوقانون لايتغيرى درايه‌رجنابلرى
انكار واجبه برهان اوله‌رق ايراد ايتمكه
چالشديغى حالده بز بيكلرجه محققينه اتباعاً
اوقانون محير العقولى اثبات واجب امرنده
برهان اعظم اتخاذ ايدرز . فقط درايه‌ر
مسئله‌يى بودرجهٔ عاليه‌دن بك آشاغى‌يه
ايندير مشدر . بتون شندتلرينى قاتوليك
كنيساسى عليهنه حصر ايتدكدن صكره
باقكز دها نه‌لر ديبور .

ـــ جهالتك اك عميق اولديغى عصرلرده دخى ذكى برخرستيان بيله بو معجزكارانه مداخله‌لره پك آز اينانمش اولمليدر . طبيعتك جريان دائميسى ايچنده اوقدر محير عقول بر بيوكلك واردركه حيرت ورقتمزى موجب اولمغه كافيدر . بزم حيات شخصيه مزده كى وقوعاتك تعاقبى اويله برصورتده كوريلوركه بوتعاقبك قومشومز اولان ديكر برشخصده مختل بولنمش اولمسى خصوصنده بالطبع شبهه لى طورانورز . كنديسنده جريان ايدن احوال طبيعيه‌نك اصلا تبدل ايتامش اولديغنى ذكى برآدم پك اعلا بيلور . كنديسى هيچ برمعجزه‌يه ماوقع عليه اولمامشدر . عمرينك هر وقعه سنى آندن اول ديكر بر وقعه نك كوستردیكى سببيته عطف ايدر . بووقعه‌لردن بريسنه ديكرينك سبب وبريسى ديكرينك مقتضاسى اولديغنى كورور وكندى قومشوسى حقنده قانون طبيعت خارجنده برحال اولديغنى بالذات قومشوسى سويله‌سه بيله يا آنك ياكلمش وياخود كنديني ياكلتمغه چالشمقده بولنمش

اولديغنه اينانمقدن كنديني منع ايده‌مز . اولدن دخی كورلمش اوله‌جغی وجهله قاتوليكلكك مداخلهٔ معجزات مسلكی پروتستانلغك ظهوری زماننده بيوك برصدمه‌يه اوغرادی . اوزمانكه قضا وقدر وارادهٔ الٰهيه مسلكی اك بيوك پروتستان علماسی طرفندن سرد ايديلوب ده پروتستانلغه كيرن اك بيوك كنيسالرطرفندن ده قبول اولنيور ايدی . قالدين‌عادتا ستويسيه‌نلره لايق برمتانت ايله «بزمن الازل وحتی‌حق‌تعالی ارضك تملنی قويمزدن اول انتخاب اولنمشز . بزم كندی فضلمزدن طولايی دكل بلكه بو انتخاب كندی ارادهٔ الٰهيه‌سی جملهٔ مقتضياتنه كيرمش‌اولديغی‌ايچون» دييور ايدی . بوسوزی بويله سويلر ايكن قالدين شو قاعده اوزرينه بنای فكر ايدييور ايدی كه : «حق‌تعالی بتون ازل آزالده وقايعك مجرای وقوعنی تنظيم ايتمشدر» ينه بو اساس‌اوزرينه‌دركه عصرلردن صكره يازيليديه‌نلر ووالانتينيه‌نلر مسلكلری ظهوره كلمشدر . بونلر خرستيانلغك ايكنجی

عصری مذاهبندندر . بونلرك اساسی نیوستیقلردن آلنه‌رق خرستیانلق اوزرینه حکم تثلیثی حك ایتمکه فکرلری سوق ایتمشدر . بومسلکلر التزام ایدرلر ایدی که انسانلرك بتون عمللری بر اقتضانك محصولیدرلر . ایمان بیله برعطیهٔ ازلیه در . بناءً علیه هرکس عملی نه اولور ایسه اولسون نائل نجات اوللیدر .

بونك « السعید سعید فی بطن امه والشقی شقی فی بطن امه » — اساسی اوزرینه مبتنی بر مذهب جبریه اولدیغنی اخطار ایدی ویره رك ینه میدان کلامی دراپه‌ره ترك ایده‌لم .

دیبورکه :

— سنت اوکوستنك « ده دونو پرسه وه‌رانسیا » نام اثرنده بسط ایلدیکی افکاردن بووجهله تمهید اولنور . بو افکاره کوره — تعالی کندی ارادهٔ مخصوصه‌سیله بعض کیمسه‌لری

کندی قانوننک مأمن ومحفظی اولمغه ودائما اعمال خیریه‌یه موفقیته تهیئه ایتمش وبوصورتله‌ده سعادت ابدیه‌یه نامزد قیلمش اولور . بوکا مقابل دیکر بر طاقملری دخی من الازل فنالغه تخصیص قلنمشلردر . سوبلا پساریه‌نلر دیدیلرکه زلهٔ حضرت آدم بر ارادهٔ الٓهیه مقتضاسیدر . سوپرالپساریه‌نلر ایسه بوزله ازل آزالده وقوع بولان ارادهٔ الٓهیه مقتضاسندن اولوب ابولبشر وزوجه‌سی شو بولده‌کی حرکتلرنده سربست ومختار اولمدقلری اعتقادینه قدر واردیلر . سنت اوکوستنک دخی سید خلق اولنانلرك سید وشقی خلق اولنانلرك شقی قوپدیغی حقنده‌کی سوزی بومسلکلره راجعدر . دیرزکه :

— مبادیسنده درایه‌رك خارج ازعقول العباده قدر واردیردیغی مسائلدن بالاستدلال ترویجنه چالشدیغی مسئلهٔ انکار دونه طولاشه بو وجهله برنتیجهٔ اقراره قدر

واره جقنی امید ایتمز ایدیکز یا ؟ ابواب سالفه ده علومه اولان عداوتلرندن طولایی او قدر مؤاخذه ایتدیکی آباء کنیسائیه نك مسلك ایمانلرینی درایه رك شمدی بوصورتده تصویر ایتمسی حقیقةً شایستهٔ حیرتدر . ایشته کوریلیورکه معلم جنابلری یالکز قاتولیك کنیساسنه طارغیندر. بناءً علیه اوطارغینلق ایله سویله دیکی سوزلرك جدیتنی ظن ایدوب ده آندن طولایی اعتقاد سلیمی ذره قدر اخلال ایتمك حقیقةً پك یازقدر . سوزی ینه کندینه ترك ایده لم . دییورکه :

ـــ فقط کرچکمیدرکه حق تعالی ازل آزالده بزی سعادت ابدیه یه نامزد قیلسون ده ارضك تملنی قویمزدن اول کندی انتخاب کرده لرینی عزابدن تخلیص ایتمك درجه لرنده ممتاز ایلسون

وبوكا مقابل كرچكميدركه بالذات ارتكاب معاصى
ايتمامش اولان بعض كيمسه لرى دخى ارادهٔ
ازليه سيله مستعد عقوبت قيلسون ؟ ١٥٩٠
سنهٔ ميلاديه سنده لامبه تك مقاله لرنده دنيليور
ايدى كه « حق تعالى ازل آزالده بعض كيمسه لرى
حياته وبعضلرينى مماته تخصيص ايتمشدر » ١٦١٧
سنهٔ ميلاديه سنده دخى دور مجلس رهابينى
بو بيانى تصديق ايتدى . بو رأيده اولميانلرى
اوقدر مؤاخذه ايلدى كه بعضلرى ممالك اجنبيه يه
التجايه مجبور اولديلر . انكلتره كنيساسنك مسائل
ايمانيه قانوننك اون يدنجى ماده سنده دخى بو مسئله
تصويب اولنمشدر . هيچ برمسئلهٔ مخالفه اولمامشدركه
پروتستانلرى قاتوليكلرك مؤاخذه سنه دوچار
ايتسون . الا يالكز عالمك بو وجهله برقانون
لايتغير طرفندن ادارهسى مادهسنك پروتستانلر
طرفندن قبول ايدلمش اولمسى دوچار مؤاخذه
اولمشدر . اوروپانك پروتستانلغه كيرمش اولان
بتون ممالكنده آرتق خوارق ومعجزات مسئله سنه
نهايت ويرلمشدر . اما صورت معجزكارانه ده

تداوی امراض مسئله‌سنك محویله برابر كنیسالر ایچون بیوك برمنبع ثروت دخی محو اولمشدر . پروتستانلغك ظهورینه عفو وغفران صاتشنك سبب اولدیغی معلومدر . حال بوكه بوعفووغفران اساساً محرمات وممنوعاتی ارتكابه نام الٰهی یه اوله‌رق مساعده ویرمكدن عبارت ایدی . پاپاسه برمقدار اقچه اعطاسیله بومساعده صاتون آلنور ایدی . حكمت نقطهٔ نظرندن پروتستانلق دیمك هر ایشه حق‌تعالی نامنه ایدیلن مداخله‌یه قارشو بر پروتستو دیمكدر . امابو پروتستوهر پروتستان كنیساسی نزدنده مرتبهٔ تكمله وارمامشدر . جهانك برقانون‌لایتغیرموجبنجه اداره اولندیغی حقنده‌كی براهین علمیه بوكنیسالرك برچوغی طرفندن اعتمادسزاقله قبول اولنمشدر . احتمال‌كه برازده حدتله ! وقت وزمان وقوعاتك شهادتنی قوتلندیردكجه بوحدتلردخی یواش یواش كچرلر . ایمدی سیسه‌رون ایله برابرشو نتیجه‌یی استنتاج ایتمیه‌جكمی یز كه : « ازمنه واشیایی لایتغیر برقانون ازلی احاطه ایدر »

دیرزکه :

— پروفسوردراپه‌ر ایشته طقوزنجی بابنی بتوردی . بزم دخی بوبابی بتورمك ایچون سویله‌یه‌جکمز سوز یلك آزدر . شوندن‌عبارتدرکه : دراپه‌ر اعتقاد جهتیله سیسه‌رون‌کبی روما وژونون‌کبی یونان بت پرستلرینه مخالف بولنمدیغنی اعتراف ایدییور . ایراد ایلدیکی مسائل علمیه‌نك همان‌هیچ بریسی‌بزم‌حکمت‌اسلامیه‌مزه مغایر اولمدیغنی دخی بزم‌انتقاداتمزده‌کورونیور. پروتستانلره‌نه‌قدرموافق‌اولدیغنی‌دهاشمدیجك سویله دی . بوحالده علومك ده ادیانك ده مقتضای قدیمنه مخالفت یالکز قاتولیك کنیساسنده قالیور. آنك ده‌کندینی‌قورتار-مق ایچون ویره‌جکی جواب وایده‌جکی

مقابله‌ده مختاریتی مسلمدر. فقط قاتولیك
کنیساسنه بویولده مؤاخذه‌لر ایدیلیوردیه
بز جناب قادر وقیومك وجوب وجودی
حقنـده‌کی ایمانمزه ذره قدر خلل ایراث
ایده‌میز. هذا من فضل ربنا وعلیه التکلان!

اوننجی باب

(لاتین خرستیانلغی یاخود قاتولیکلك)

— مدنیت جدیده یه نسبتی —

درایه‌ر بوبابنده بحث ایده‌جکی شیلری بروجه آتی خلاصه ایدییور :

لاتین خرستیانلغی بیك سنه دن زیاده اوروپاده انسانلرك افکارینه قلاغوزلق ایتدی — بونك نتایجندن مسئولدر — بو نتیجه پروتستانلغك ظهوری اثناسنده رومادە کورلدیکی کبی معیشت مدنیه وبیتیه جهتیله اوروپانك بلاد سائره سنده دخی مشاهده اولندی — اوروپا ملتلری بری جسمانی ودیکری روحانی ایکی درلو حکومتك ثقلتی التنده ازیلەیلر — بونلر جهاله

مستغرق وظنون باطله یه وسفالته دوچار اولدیلر
ــ قاتولیکلکك عجزینك تعریفی ــ پاپالغك
تاریخ سیاسیسی ــ متحدین روحانیه ــ بر
حکومت مستقله صورتنه تحول ایدن قاردینالر
مکتبیله روماهیئت رهبانیه سنك اعمالی ــ آغر
ویرکولر طرح وتحصیلی ایچون نمایشلر ــ
قاتولیکلك التنده اوروپا ترقیسنك اولدن مرتب
بر پلانه تابع اولمیوب ظهورات نوعندن اولمسی ــ
قاتولیکلك پولتیقه سی تأثیرینك نتیجهٔ عمومیه سی
مدنیت جدیده یه مضر اولدیغی .

اشبو خلاصه لری بسط وتمهیده معلم
درایه ر بروجه آتی مبادرت ایلیور :

ــ دردنجی عصر میلادیدن اون التنجی عصر
میلادی یه قدر اوروپاده احوال عمومیه نك
جریانندن لاتین خرستیانلغی یعنی قاتولیکلك
مسئولدر . بو احواله قارشو کندیسنه ترتب
ایدن وظیفه یی نه یولده ایفا ایتمش اولدیغنی بروجه
آتی تدقیق ایده جکز . قاتولیك مذهبی بتون
کائناته شاملدر دیه ادعا اولندیغندن بو ادعا

بتون دنیایه قارشو او کنیسانك وظیفه‌سنی نصل ایفا ایتدیکنی صورمق ایچون دخی بزه حق ویرر ایسه‌ده بز بوراده تدقیقاتمزی یالکز اوروپایه حصر ایده‌جکز . اکر تدقیقاتمزی بتون دنیایه تعمیم ایتمش اولسه ایدك خرستیانلغك آسیا قطعه‌سنده‌کی قدیم وبیوك ادیانه قارشو نه قدر عاجز قالدیغی میدانه چیقه‌رق بو دخی بزه پك زیاده فائده بخشا برزمین تتبع حصوله کتورمش اولور وهر نه قدر روما کنیساسی طرفندن انکار ورد اولنیور ایسه‌ده خرستیانلغك یالکز روما امپراطورلغی طرفندن یولی آچلمش اولان یرلره قدر منتشر اوله‌رق اوروما حدودینك خارجنه چیقه‌مدیغی حقیقتی دخی میدان ثبوته وضع ایلر ایدی .

دیرزکه :

— روما ایمپراطورلغی طرفندن آچلمش اولان یولك ضربات سیوف ایله آچلدیغنی اخطاره حاجت وارمیدر ؟

روما كنيساسنك بو حقيقت تاريخيه‌يى
انكار ايتمسى آسيانك قديم وبيوك دينلرينه
قارشو دوچار اولديغى عجزى كوسترمك
ايچوندكلدر محضا اويوللرك ضرب شمشير
ايله آچلمش اولمسى حقيقتى ستر ايچوندر.
زيرا بوكنيسانك دعواسنه كوره خرستيانلق
وعظ ونصيحت فيوضاتندن بشقه هيچ
برقوتله تأسيس ايدلمامشدر. سوزك آره‌سنى
كسمكسزين ينه درابه‌ر دوام ايدييور :
— هيچ شبهه يوقدركه پروتستانلق تجدداتى
وقوعه كلديكى زمان پك چوق كيمسه لر وار
ايدى كه اوروپا خلقنك احوال معيشتنجه پيدا
اولان صورت جديده‌يى صورت سابقه وعتيقه‌سيله
مقايسه ايدييورلر ايدى. اخلاق واحوال معنويه
دكشمامش ايدى . فكرلر ترقى ايتمامش ايدى .
ترقيات مدنيه هنوز يول آلمامش ايدى . فقط

بلدهٔ ازلیه وابدیه دنیلن رومانك شعشعه‌سی
سونمش ایدی. ایمپراطور اوکوستك اوکوندیکی
مرمر قاپلی سوقاقلر کوزدن نهان اولمش ایدی.
معبدلر ییقلمش طاش ستونلر قیرلمش وعظیم
وجسیم صو بندلرینك متسلسل واوزون کمرلری
ماتم حالنه کیرمش ایدی . قدیم قاپیتول محله‌سی
آرتق «کچیلر تپه‌سی» وجهانه تعمیم ایدیلن
فرمانلرك محل صدوری اولان «فوروم» آرتق
«اینکلر میدانی» تسمیه اولنیور ایدی .
قیاصره‌نك سرایی عظیم طوپراق کومه‌لری التنه
کومولوب بوتپه‌لر چیچکلی دیکنلر بتورمکده
ایدیلر . ایمپراطورقاره قالله‌نك مشهورحماملری
اویوکسك ومزین قپولریله باغچه‌لریله صهریجلریله
برابر صو کمرلرینك تخریبندن طولایی معطل
برحاله کیرمشلر ایدی . ستونلرله کمرلرله قبه‌لرله
متشکل ومتزین اولان بو ابنیهٔ واسعه وعالیه
خراباتی اوزرنده صارماشقلر کوکلشوب جمله‌سنی
تحت تصرفلرینه آلمشلر ایدی . الحالة هذه اك
عظیم وجسیم خرابه‌لرندن اولان وقسم موجودی

جسامت اصلیه‌سنك ثلثنه مساوی بولنان «قولیزه»
اثر عالیسی دخی بو حال خرابی‌یه کیرمش ایدی .
وقتیله سکسان بیك ارباب تماشایی استیعاب ایده‌جك
قدر جسیم اولان بو تماشا کاه ازمنهٔ متوسطه‌ده
بر قلعه‌یه و براز صکره آرتق مسکینلنمش اولان
روما رجالی طرفندن یاپدیریلان قوناقلر ایچون
طاش اوجاغی حالنه تحویل ایدلمش ایدی .
پاپالره کلنجه بعضلری اوراده ایپلك فابریقه‌لری
و بعضلری کهرجله تصفیه خانه‌سی تأسیس ایدیورلر
ایدی . حتی اوعتیق وعالی کمرلر کوزلرینی دکان
حالنه قویوب اصنافه ایجار ایتمکی دوشوننلر دخی
بولنمشدر . بو ابنیهٔ عالیه نك جسیم طاشلرینی
بربرینه ربط ایچون قوللانلمش اولان تیمورلری
چالوب صاتدقلرندن زمان مروریله چاتلایان
دیوارلر بریاندن ییقلمغه باشلامشلر ایدی . بو
موقع عالی خرابه‌سی اوزرنده پیدا اولان نباتات
حقنده الیوم قوجه‌مان بر بوتانیق کتابی یاپلمشدر .
« لافلور دوقولیزه » یعنی « قولیزا چیچکلری »
تسمیه اولنان بو کتابده درت یوز یکرمی نوع

نباتات مقيد در . بر زمانك قلاسيق آثار معماريه سندن اولان بوخرابه ده جسيم ستونلر تپه لری وديوارلرك رطوبتلرندن ناشی آرتق سيلنمش اولان اوبه لری آره سندن بلندسرولر افلاكه سر چكمشلردر . بونباتات بيله غمناك برتحوله دوچار اوليورلر . وقتيله روما ايمپراطورلرينه اكليل ظفر يابلمق ايچون مغروس اولان دفنه لر يرنده مانطارلر وديكنلر ظهور ايتمشلردر .

اخطار ايده رزكه :

— درايه رك بوتفصيلاتی ويرمكدن مقصدی بت پرستلك زماننده روماشهری نه قدرمعمورايكن خرستيانلغك استيلاسندن صكره نصل بر خرابه دوچار اولمش اولديغنی كوسترمكدر . فقط بوتخريبات يالكز مادی شيلردندر . بزم نظرمزده بونك اول قدر اهميتی يوقدر. زيرا بزجه

اصل اهمیت تخریبات معنویه‌ده‌درکه اودخی
خرستیانلغك ظهورندن اول یونان ولاتین
بت پرستلری نزدنده زیاده‌سیله ترقی ایتمش
اولان علوم ریاضیه وطبیعیه وحکمیه‌نك
ظهور نصرانیتدن صکره دوچار اولمش
بولندیغی تخریب مدهشدر . بوکا دائر
درایه‌رك ابواب سابقه‌ده ویرمش اولدیغی
خبرلر اهمال ونسیانه لایق شیلر دکلدر .
ینه سوزی درایه‌ره براقه‌لم ده سلسله‌سنی
بوزمقسزین دوام ایتسون . دییورکه :

— بووقوعاتدن پاپالرك مسؤل اوله‌میه‌جقلری
حقنده بر اعتراض سردی محتملدر . احتمال
تخطر ایدیلورکه یوز قرق سنه دن آز بر زمان
ظرفنده روما شهری آلاریسلر وژنسه ریسلر
وریسیمرلر وویتیژسلر وتوتیلالر طرفلرندن
متتابعاً ضبط اولنوب بومناسبتله ابنیهٔ عالیه‌سی

مدافعه ايچون استحكام اتخاذ ايدلمشلر وصو
كمرلرى ايسه روما صحرالرينى هرج ومرج ايليان
ويتيژسلر طرفندن تخريب اولنوب قياصره نك
سرايى دخى توتيلالر الى ايله تخريب اولنمشدر .
اوت احتمال تخطر ايديلوركه بوندن صكره دخى
لومباردلرك استيلاسى بليه سى وقوعه كلوب
آنلردن صكره دخى روبرت كيسفارد ومعيتنده كى
نورماندلرك فلامينيه ن قپوسندن آنتونين قولونه
ولاتراندن قاپيتوله قدر رومايى احراق بالنار
ايتمه لرى فلاكتى كورلمش وبوشهر آندن صكره دخى
بوربونلر طرفندن تضييق وتخريب ايديلوب
يوزلرجه دفعه دخى تيبه ر نهرى طرفندن استيلا
وحركات ارضيه طرفندن هدم اولنمشدر .
بونقطه لرده شبهه يوقدر . لكن ماكياوه لك
« فلورانسا تاريخى » نام اثرنده ديديكى شيئى
دخى تخطر ايده لم . كورورزكه بو باربارلر
استيلالرينك همان كافه سى پاپالره معطوف شيلردر .
او پاپالركه كاه شو وكاه بوسببلردن طولايى
ذكر اولنان عشاير وحشيه يى كندى امدادلرينه

دعوت وجلب ایدرلرایدی . رومایی تخریب ایدن
نه غوتلر نه واندالللر نه نورماندلر نه ده عربلر
دکلدرلر . رومایی تخریب ایدنلر پاپالر وآنلرك
یکنلریدرلر . بونلردرکه اوقلاسیق آثار نفیسهٔ
معماریه‌نك طاشلریله کرچ اوجاقلری یاپوب کرچ
یاقمشلردر . آنلردرکه کندیلرینه قوناقلر یاپمق
ایچون ابنیهٔ مذکوره‌یی طاش اوجاقلری اتخاذ ایتمشلر
ومعابد قدیمه‌یی صویوب آنلرك اسباب تزییناتی
ایله کلیسالری تزیین ایتمشلردر . بت پرستلر
معبدلرینی صویه‌رق کلیسالر تزیین اولنسون !
پاپالری اصل بونکله مسئول ایتملیدر . قورنتیه‌ن
طرز معماریسی اوزره یونلمش عظیم ستونلر
اوزرینه اعزهٔ کنیسائیه رسملری حك ایتدیلر .
اعلی مصر دیکیلی طاشلری اوزرینه خطوط جدیده
حك ایتدیره‌رك بونلرك آنتیقه‌لغی قیمتنی برباد
ایلدیلر . سن پیه‌ر کنیساسنی یاپمق ایچون ایمپراطور
سه‌وه‌رك « سپتیزونیوم » نی ییقدیلر « پانته‌ئون »
معبدینك قبه‌سنده‌کی پرنچلر حواریلر مزارلرینه
ستونلر اعمالی یولنده صرف اولندیلر . ویته‌ریك

بیوك چاكی قاپیتولك اوزرندن برچوق پاپالرك
وفاتی‌اعلان ایتدكجه آثارنفیسهٔ قدیمه تخریباتنك
وروما اهالیسنی استیلا ایدن اخلاقسزلغك دوام
ایتمكده بولندیغنه دلالت ایلیور ایدی . پاپالر
روماسنك قدیم رومایه هیچ برحرمتی اولمیوب
بالعكس كین وعداوتی كوستریور ایدی .
پاپالر كاه بیزانس ایمپراطورلرینك امری التنه
كیریبورلروكاه كاه فرانقلرك ونسائرجهانكیرلرك
قائمقاملری صفتنی طاقینورلر ایدی . اوروپا
ملل وحكوماتنك احوالی نه قدرتبدلاته اوغرایور
ایسه پاپالرك حال وحكومتلری دخی او قدر
تبدلاته دوچار اولیورلر ایدی . آنلرك دستور
ونظریات سیاسیه‌لری وحتی ادعالری بیله
دكیشیور ایدی . یالكز برنقطه وار ایدی كه
آنده تخالف یوق ایدی . اودخی دیگر قطعیاً
مساعده‌سزلك نقطه‌سی ایدی . روما حكومت
دینیه‌سی اوروپاده احوال دینیه‌نك مركزی
اولمق طورینی طاقندیغندن كندی قونترولندن
خارج برمذهب بولنه بیلمسنه متمادیاً ومستمراً

احتمال ویره‌میور ایدی . حال بوکه کندیسی
کرك سیاسةً کرك دیانةً کمیکلرینه قدر
چورومش ایدی . روما کبارینك کفروانکاردن
عبارت بولنان حاللرینی ئه‌رازم ایله لوته‌ر اولا
کمال حیرتله ایشتمشلر وبعده استکراهلرندن
ایچلری تتره‌یه‌رك رأی العین دخی کورمشلردر .
دیرزکه :

— رومانك فواحش احوالنی بحقٍ
تعریف ایچون جلدلرطولدورمق ایستر .
نصل که طولدورلمشدرده ! اما بز بوراده
اوتفصیلاته کیریشه‌میز . یالکز درایه‌رك
ویردیکی خبرلرله اکتفایه مجبورز. اودخی
لزومی قدرشیلر سویله‌میور ایسه‌ده سویله
دیکی قدرینی برموستره اتخاذ ایدر ایسه‌ك
باقیسی حقنده دخی برفکر پیدا ایتمش
اولورز . ایشته درایه‌ر ینه سوزنده دوام
ایدییور . دییورکه :

— بووقوعاتك برمقدارینی کتابندن اقتباس
ایتمکده بولندیغم مورخ رانق اوصرکز نصرانیتك
انسانه طورغونلق ویرن اخلاقسزلغنی برصورت
مدهشه ده تصویر ایتمکده در . پاپالرك همان
کافه‌سی اومقامه انتخاب اولندقلری زمانلرده
یاشلی آدملر ایدیلر . بناءً علیه عصای حکومت
متمادیاً الدن اله کچیور ایدی . هر پاپالق انتخابی
اولدن مروزینه انتظار اولنان برتبدل ایدی که
منافعندن استفاده یه حاضرلانیلیور ایدی . هر
کسك اوج اعلای اقباله واره بیله جکی بویله
برمؤسسه ده رقیبلرك رقابتی دائما حاضروآماده
ایدی . پروتستانلغك ظهوری اثناسنده روما
اهالیسنك مقداری سکسان بیك نفوسه تنزل
ایتمش ایدیسه ده بونلرك برچوغی مأموریت
رسمیه یه واصل وآنك شان وشرفنه نائل اولمش
بولندقلری کبی بونلردن دها بیوك برمقداری
دخی اومقاملره کندیلرینی نامزد طوته رق
فرصت بکلیورلر ایدی . پاپالق صندالیسنی اشغال
ایده جك اولان بختیار بومأموریتلر کیملرك ید

اشغالنده ایسه آنلردن نزع اولنه رق فرصت
انتظارنده بولنانلره توديع ايتمك مجبوريتنده
ایدی . بومقامات رسميه نك برچوغی دخی مجرد
دكرلی بهالر ایله اقبال وشان هوسكارلرینه
صاتلمق ایچون ایجاد اولنمشلر ایدی . بومقاملره
هوس ایدنلرك بی طرفلقلری ولیاقتلری آرانمیوب
یالکز منسوب اولدیغی فرقه نك منافع مخصوصه سنه
نه خدمت ایتدیکی ویاخود ایده بیله جکی آرانور
ایدی . اما اصل آرانیلان شی اومقام ایچون
بشقه طالبلردن نه قدر زیاده پاره ویره جکی
قضیه سی ایدی . آمریقالی قارئلرك هر بری
بو حالی پك اعلی اكلایه بیلورلر . هر رئیس
حكومتك انتخابنده بوكا مماثل شیلر كورورلر .
قونقلاو هیئتی طرفندن پاپا انتخابی برقونوانسیون
هیئتی طرفندن بر آمریقا حكومات متحده سی
رئیسی انتخاب اولنمسنه كركی كبی بكزر . بر
آوجی صید ایلدیكی آودن بعض قرنتیلری قوپوپلره
ویردیكی كبی بویله برحالده صیدی الهكچورنلرك
حصهٔ استفاده لری دخی مأموریتلر اوله جغندن

کرك پاپالق وکرك آمریقا ریاست حکومتی
مقامنه بریسی انتخاب اولندیغی زمان بوحصهٔ
منافعك توزیعی دخی ضرورياتدندر .
دیرزکه :

— نزاع علم ودین مسئله سنه تعلق
اولمیوب صرف مسائل سیاسیه‌دن ایسه‌ده
شو آمریقا ریاست حکومتی یاقه‌لامق
مسئله‌سنك برقسم خفایاسنه‌اولسون درایه‌رك
بوسوزیله واقف اولوشمز پك لطیفدر .
«اوزاقدن طاولك سسی‌قبا کلور» دیرلر.
ظن‌اولنیور ایدی‌که بوکبی ریاستلر انتخابنده
فرانسه ده کورولن انتریقه‌لر آمریقاده
کورولمزلر . اوراده هرشی کلرنك دیه
توهم اولنیور ایدی. سیاسیات مللە مراقی
اولانلر شوقدرجق بر اخطار اوزرینه
اکرمراقی آرتدیروب ده آمریقا احوال

داخلیه‌سنی دخی تتبع ایده‌جك اولورلر ایسه شایان استفاده پك چوق غرابتلر بوله‌جقلرینی اكلادق . سوزده ینه درایه ر دوام ایدییور . دییورکه :

— ویلیام دومالمسبوری دییورکه : کندی زماننده روما ارکانی بتون مقدساتی بر اخذ واعطا ایچون متاع اتخاذ ایدرلر ایدی . ویلیام دوما لمسبوریدن صکره بو احوالدن هیچ برشی دکشمامشدر . کنیسا بر پاره فابریقه‌سی اولمش ایدی . ایتالیا الکاسندن مبالغ جسیمه اخذ وتحصیل اولنیور ایدی . اوروپانك هرممالکنده دخی وسائل کونا کون ایله اهالی‌یه بیوك ویرکولر صدقه‌لر طرح اولنیور ایدی . بووسیله‌لرك الك منفوری عفو وغفران یعنی کناهه کیرمك صلاحیتنك صاتلمسی ایدی . اوزمان ایتالیاده بیلنن دین اهالی‌یی صویمق صنعتندن عبارت ایدی . بیك سنه‌دن متجاوز برزماندن بری پاپالرروما شهری ایچنده قرال ایدیلر . واقعا بوشهر پاپالرك سبب

اولمدقلری برچوق فلاکتلره دخی دوچار اولمش ایدیسه‌ده بوفلاکتلردن طولایی پاپالر شوجهتدن مسؤلدرلرکه رومانك احوال مادیه ومعنویه‌سنی اصلاح ایچون هیچ برکونه تدابیرجدیه‌وشدیده‌یه ابتدار ایتمامشلردر . ترقیات دینیه ومذهبیه‌جه روما جهانه نمونه اولمغه لایق ایکن بالعکس جهانك عیبی اولمش ایدی . پروتستانلغك ظهوری زمانه‌قدر بوحال کیتدکجه بدتر اوله‌رق اووقتلرده حقیقةً دیندار اولان هیچ بریبانجی ازدل وجان متألم اولمقسزین رومایی زیارت ایده‌میورایدی . کندی ادعالریله توفیق قبول ایده‌مدیکی ایچون علومی بالکلیه طرد ومحو ایتمش اولان پاپالق مقامی صوك وقتلرده صنایع نفیسه‌یی برازتشویق ایله اشتغاله باشلامش ایدی . فقط موزیقه ایله رسم برملتك حیات مدنیه‌سی ایچنده زینتدن عبارتدرلر . اما بونلر مدارقوت اولمدقلرندن ضعف موجودی ستر ایده‌مزلر . خلقك نه ترقیات مادیه‌سنی ونه ده رفاه حالنی تأمین ایلیه‌مزلر . دوشونمکه مقتدر اولانلر نزدنده

پروتستانلغك ظهوری اثناسنده روما بتون قوت حیاتیه‌سنی غائب ایتمش ایدی . آرتق جهانك حاکمی وترقینك سائقی دکل ایدی . اسکی رومانك حیات بخش اولان دستورلری یرینه دائما مماتی مشعر اولان دستورلری اقامه ایتمش ایدی . اورته‌ده موزیقه ایله رسم ایچنده دینك یالکز خیالی کورولیور ایدی . حالا لحدلری ایچنده آیاقده کوردیکمز قاپوسن راهبلرینك مانتولرینه برونمش اولان مومیادن عبارت نعشلریله اللرنده صولغون چیچکلری طوتملری بزه نصل کورونمکده ایسه دین دخی اویله کورونمکده ایدی . کوزلرمزی رومادن برده اوروپانك سائر طرفلرینه تحویل ایده لم . تابع اولدیغی دین اوروپا ایچون نه حاصل ایتمش اولدیغنی آراشدیره لم . آغاجك نه اولدیغنی میوه‌سندن اکلایه لم . رفاه مادی نقطهٔ نظرندن احوال ملل خلقك عدد نفوسنده‌کی تبدله کوره‌در . حکومتلرك مقدار نفوسی امرنده شکل حکومتك تأثیری پك آزدر . اصل احوال مدنیه‌لرینك تأثیری واردر .

بومسئله ایله اشتغال ایدن مؤلفلر طرفندن بر صورت اطمئنان بخشاده اثبات اولنمشدرکه اهالینك مقدارنده‌کی تبدلات اوخلقك قدرت تولیدیه‌سی ایله حیاتك مقاومتی میزانه تابعدر. « قدرت تولیدیه » دیمکدن انسانی تکثیر تناسله سوق ایدن میل طبیعی اکلاشیلور . بو ایسه بردرجه یه قدر اقلیمه تابعدر . فقط مادامکه اوروپانك احواله اقلیمیه‌سی دردنجی عصردن اون التنجی عصره قدرحس اولنور درجه‌ده دکشمامشدر قبول ایده بیلورزکه بتون بومدت ظرفنده بوقدرت تولیدیه دخی هپ برحالده محافظه اولنمشدر. « حیاتك مقاومتی » تعبیرندن دخی حیات بشری دوچار اشکال ایدن ذخیره‌جه کفایتسزلك والبسه ومساکنجه نقصان کبی شیلر اکلاشیلور . معلومدرکه مقاومت هیچ منزله‌سنه اینجه قدرت تولیدیه یکرمی بش‌سنه ظرفنده برخلقی ایکی مثلی تزیید وتکثیر ایده بیلور . مقاومتلر کندیلرینی ایکی درلو حس ایتدیررلر. برنجیسی مادیدر . زیرا عمروسطینك

مدتی آزالتوب تولداتك دخی مقدارینی تقلیل ایدر . ایکنجیسی معنویدر . چونکه اخلاق فاضله‌نك وباخصوص بردین حقك حکم سوردیکی یرلرده هرشیئه انتظام ویردیکی کبی ازدواج دخی انسانك برفاملیا بارینه تحمل ایده بیله‌جکی درجه‌یه وصولنه قدر تأخیر اولنور . ایشته برزماندن بری برمدت معینه ظرفنده ازدواجات ایله فیئات واسعار آره‌سنده بولنمش وکورلمش اولان نسبت بونقطه‌ده در . برخلقك تزاید نفوسی ساکن اولدیغی مملکتده ارزاقك بوللغی نسبتنده در وقدرت تولیدیه‌نك حکمی دخی شویله درکه محصولات مملکت وآنلرك فئیاتی اوزرنه اجرای تأثیردن خالی قالماز . بو حالده بالطبع استنتاج اولنورکه ارزاق کفایتسزلکی ایله اشخاص طوغارلر ایسه ده برمدت قلیله‌ٔ حیاتدن صکره هلاکه نامزد بولنورلر . بعض مملکتلرده مقدار اهالینك تبدلاتنجه برهان اولمق اوزره ژوستونیه‌نك محاربه‌لرینی متعاقب ایتالیاده نفوسك پك زیاده

آزالمش اولمسی مسئله سی ارائه ایدیله بیلور .
منازعات دینیه‌دن‌صکره آفریقای شمالی اهالیسنك
غیبوبتی ده بوجمله دندر . باخصوص اورالره
حکومت اسلامیه‌نك ورودندن صکره یکیدن
چارچابوق اهالی پیدا اولمش بولنمسی بومثاللرك
الك پارلاقلرندندر. دره بکلری اداره‌سی زماننده
اوروپا اهالیسی آرتمشدر. اووقتلرده اراضینك
قیمتی حاصل ایده بیلدیکی افراده کوره ایدی .
آندن‌صکره محاربات صلیبیه اوروپا اهالیسنی ینه
آزالتدی. کرك اردولرك وفیاتی وکرك قدرت
تولیدیه‌یه مالك آدملرك ندرتی بوکا سبب اولدی.
آمریقا قطعه‌سنده دخی بونك کبی تبدلات وقوعه
کلدی. مکسیقو اهالیسی پك آز برزمان ظرفنده
اسپانیوللرك زعمم طمعکاریلری سیئه‌سیله ایکی
میلیون آزالدی . پهروده دخی عین حال واقع
اولدی. نورماندلرك استیلاسی زماننده انکلتره‌نك
نفوسی تخمیناً ایکی‌میلیوندن عبارت ایدی . بو
استیلا اوزرندن بش عصر مرور ایلدکدن‌صکره
نفوس مذکوره آنجق ایکی قات اوله بیلمش ایدی .

بو ترقیسزلكك سببنی پاپاسلری تأهلدن منع ایدن پاپالغه حمل ایتمك ممكندر. قدرت مشروعهٔ تولیدیه‌نك بوندن متأثر اولدیغی شبهه‌سزدر. حال بوكه سربست اولان قدرت تولیدیه بویله متأثر اولدی . بو مسئله‌یی تتبع ایدن بیلوركه عالمه قارشو بكارلق التزام ایدنلر كندی احوال خصوصیه‌لرنجه اك زیاده انتظامسز اولورلر . بكارلر ملجئی اولان مناسترلری لغو ایتمكه انكلیز ملت وحكومتی مجبور ایدن شی دخی بو فكردر. او زمانلر علناً سویله‌نیور ایدی كه انكلتره‌ده یوز بیك قادین پاپاسلر طرفندن اغفال اولنمقده‌در. بنم « آمریقا محاربات داخلیه سی تاریخی » نام اثرمده بو بابده بعض مطالعات سرد اولنمشدر كه بورایه دخی نقلنه مساعده طلب ایدرم .

دیرز كه :

— درایه‌رك بو یولده‌كی ملاحظاتنه علاوهٔ افكار ایده‌جك جهت بوله‌مایشمزك سببی بو تفصیلاتك نزاع علم ودین مسئله‌سنه

تعلق ایده‌جك جهتلری كوروله‌مامسندن عبارتدر . مندرجات مذكوره حد ذاتنده نافع شیلردن اولدقلری ایچون طی ایتمكه دخی كوكل رضا كوسترمامكده‌در . آنك ایچون درایه‌ری سوزنده سربست براقیورز. ایشته آمریقانك محاربات داخلیه‌سی تاریخندن اقتباس ایده‌جكی ملاحظاتی ده سرد ایدییور . دییوركه :

— نفوس اهالینك تزاید ایتمیه‌رك برحال وقوفده قالمسی نه معنایه دلالت ایدر ؟ شبهه یوق كه ارزاق والبسه تداركنده‌كی مشكلاته دلالت‌ایدركه طارمسكنلره‌صیقیشه‌رق وجودجه نظافته عدم‌رعایت وحتی صیجاغك وصوغوغك ومیازملرك وحفظ صحته عدم رعایتك وفقدان اطبانك وصورت معجزكارانه‌ده امكان تداوی‌یه دائر سویله‌نن یالانلرك تجربیاتنه منضم اولنجه تكاثر نفوسه مانع اولورلر . بوله اوزون

اوزادی یه رفاهسزلق واضطرابات کونا کون
البته تلفاتك کثرتنی مستلزم اولور . مقدارنفوسك
حال وقوفده بولنمسنك برمعناسی ده تولداتك
آزلغی دیمکدر . بو ایسه اصل تأهل زمانلری
فحش ایله اخلاقسزلق ایله کچورلمسندن نشأت
ایدر . دونه قدر ایچنه دخول ممکن اوله میان
چوللردن ظن ایدیله جك بر یرده یشایان
آمریقالی ایچون معیشت حالیه ومستقبله‌نك بو
صورت کریهه‌سی موجب تعجبدر . اول آمریقالی
ایچون که خالی برچول اوله‌رق کیرمش اولدیغی
مملکتلر بالآخره غلبه‌لك برخلقه وطن اولمش
ورسماً اجرا اولنان تحریر نفوسلردن تبین
ایلدیکنه کوره هر یکرمی بش سنه ظرفنده
نفوس موجوده برمثلی قدر آرتمقده بولنمشدر .
او آمریقالی کندی کندینه صورارکه انسانلری
اداره ایدن قوهٔ حاکمه نصل برقوت اوللیدرکه
محاربه وطاعون وقحط وغلا کبی قوای مخربه‌نك
هپسی بر یره کلسه یاپه میه جقلری تخریبات
کندیلکندن حصوله کلیور ؟ بوضایعات بنی

بشرك طوغريدن طوغرى يه منافع ماديه سنه متعلق اولديغى دوشونلدكجه تأثيرى آرتار . حال بوكه احوال عالم نه قدر دكشمشدر . پاپالق نفوذى التنده كى زماننده موجود اولان نفوسك اون مثلى اليوم انكلتره ده يشامقده در . هر ده هركون اوغل ويرن قووالركبى دنيانك هر طرفنه مهاجرلر كوندرديكى حالده! ازمنهٔ ماضيه يه حرمتله ارجاع نظر ايتمك ايسته ينلر بويله برحال اوزرنده متعمقانه دوشونمليدر .

ديرزكه :

— اوروپانك پروتستانلق ظهورندن اولكى نفوسيله آندن صكره كى نفوسى آره سنده درايه رك خبرويرديكى شو نسبتلره علاوهٔ ملاحظه ايده بيمك ايچون المزده ايستاتستيق تاريخى معلوماتى يوقدر . آنجق بوتزايد وتناقص نفوس مسئله سى حقنده بعض فرانسز ارباب فكر ونظرينك

یازمش اولدقلری شیلردن خاطرمزده
قاله بیلن درجه ده بزدخی برقاچ سوز
سویله مك ایسترز . واقعا آوروپاده
وآمریقاده پروتستان مذهبنه سالك اولان
یرلرده نفوسك تزایدنده کی شدته نسبتله
قاتولیکلرك ساکن اولدقلری یرلرده نفوسك
تناقصی آره سنده نسبت بوله میورلر. آلمانیا
وانکلتره متحدین آمریقا نفوسی همان ده
درابه رك دیدیکی قدر سرعتله تزاید ایتدیکی
حالده ایتالیا واسپانیا وبره زیلیا نفوسی عادتا
وقوف حالنده دوام ایدییور. بز درابه رکبی
پروتستانلغك دوستی وقاتولیکلکك دشمنی
اولدیغمز ایچون بوکا اهمیت ویرمیورز .
بز سالك اولدیغی مذهبك توصیه ایتدیکی
اخلاق فاضله یه رعایتکارلق نقطهٔ نظرندن

دخی بو ایشده بر اهمیت بولیورز. قباحت
یالکز قاتولیکلکده اولسه ایدی فرانسه‌نك
نفوسی پك زیاده آرتمـلی ایدی . واقعا
فرانسه اهالیسنك بر بیوك قسمی قاتولیك
ایسه‌ده بومنسوبیت عادتا لفظی برشی اولوب
حقیقتده کنیسانك اوامر ونواهیسنه هیچ ده
رعایت اولنمامقده بولندیغی کنیسا اربابنك
اعترافلریله دخی تبین ایتمشدر. فرانسه‌نك
بر بیـوك قسم اهالیسی ایسه نه قاتولیکلکه
نه پروتستانلغه هیچ برشیئه معتقد اولمدیغی
حالده شوصوك اوتوزسنه ظرفنده نفوسی
همان ده تزاید ایتمیوب برحال وقوفده قالمشدر.
اوراده ارکك ایله قادین بیننـده مناسبت
غیرمشروعه چوغالدقجه چوغالمقده بولنوب
بو حال ازدواجاتی وبنـاءً علیـه تولداتی

آزالتدیغی کبی . متأهل بولنان فامیلیالردخی
برونهایت ایکیدن زیاده اولادتولید ایتمامك
ایچون وسائط طبیه یه مراجعتدن خالی
قالمامقله ایشته بوندن طولایی فرانسه نك
نفوسی آرتمامقده بولندیغنی کندی مدققلری
میدانه قویمقده درلر . میدان کلامی ینه
درایه ره آچیق براقیورز. سوزنده دوام ایله
دییورکه :

ــــ عموم اوروپا نفوسنده کوریلن بوتبدلات
نفوس مذکوره نك اراضی اوزرینه تقسیمنجه
بعض تأثیرات کوسترمشدز . روما ایمپراطورلغی
داخلنده خرستیانلغك تأسسندن صکره نفوسجه
الك بیوك غلبه لك اوروپانك شمال طرفلرنده
کورلمش ایدی . آندن صکره صنایعك ترقیسی
بونفوس غلبه لکنی اوروپانك غرب طرفنه جلب
ایتدی . شمدی برازده بیك سنه ظرفنده
اوروپا نفوسنی بویله حال وقوفده براقان شیئی

براز دها اطرافلیجه مطالعه ایده لم . قطعهٔ مذکوره نك همان هرطرفی صیق اورمانلر ایله اورتلمش ایدی . منحط اراضیده ونهرلر ساحللرنده اوزاقدن اوزاغه بعض قصبه لر ومناسترلر کورولیور ایدی . سواحل انهارده غایت واسع بطاقلقلر مدهش میازملر نشر ایده رك اطراف بعیده یه قدر اولوم ایچون یوللر آچیورلر ایدی . پارسده ولوندره ده خانه لر آغاج وطوپراق ایله یاپیلوب اوزرلری صمان وقامش ایله اورتولیور ایدی . هیچ پنجره لری یوق ایدی . دستره نك ماکنه یه تطبیقنه قدر بو خانه لرك پك آزینك دوشمه لری تخته دن ایدی . خانه لره کلیم فرشی مجهولاتدن اولوب کلیمه بدل طوپراق اوزرینه صمان سریلیور ایدی . خانه لرك باجه لری دخی یوق ایدی . آتش دومانی طاوانك اورته سنه آچیلان بر دلیکدن چیقمق لازم کلیور ایدی . دیمك اولیورکه اهالی کندی مسکنلری ایچنده بر طاقم مهلکاته مقابل ایدیلر . اسالهٔ چرکاب ایچون هیچ بر تدبیره باشلانمامش ایدی .

حیوانات ونباتات قرنتیلری وچوروتیلری
یالکز قپولردن طیشاری یه آتیلی ویروب معابرده
کومه‌لر تپه‌لر تشکیل ایدییورلر ایدی . ارککلر
قادینلر چوجقلر هپ بر اوطه‌ده بیتوتت ایده‌رك
اکثریا حیوانات اهلیه دخی بو اوطه‌لرده بارینه
برلمقده ایدیلر . فامیلیالرك بومزج ومرجیسی
ایچنده لوازم آداب واخلاقه دخی مغایر نیجه
احوال آپ آشکاره ایدی . یطاق دنیلن شی
عادتا بر چوال صماندن عبارت اولوب یپاغی
طولدیرلمش دیکر بر کوچك چوال دخی یصدق
اتخاذ اولنیور ایدی. نظافت شخصیه مجهولاتدن
ایدی. حکومتك بیوك مأمورلری وحتی قانتور
بری دسپوطی کبی کبارذوات کهله ایچنده
مستغرق ایدیلر . انکلتره قرالنك بیوك خصمی
اولان طوماس به‌که‌تك کهله‌لری صحایف تواریخده
حکایه اولنمقده در . وجودك شو مردارلغنی
اورتمك ایچون عطریات استعمالی سوء استعمال
درجه‌سنده افراطه واردیرلمش ایدی. عادی
اصناف حیوان دریلری تلبس ایدرلر ایدی .

طایانقلی برلباس اما متعفن ! اصناف طاقمی اکر
هفته ده برکره تازه ات یبه بیلور ایسه حالی
وقتی یولنده عد اولنور ایدی . سوقاقلرده نه
لغم نه قالدیرم نه‌ده فنار یوق ایدی . غروب
شمسدن صکره هاوروزلر لکنلر هپ سوقاقلره
وبعضاً کچ قالمش لچیجیلرك باشنه دوکیلورلر
ایدی . بو بیچاره‌لر ذاتاً طارسوقاقلرده اللرنده
فنارلر اولدیغی حالده بیله یول بولوب یورومکده
زحمت چکرلر ایدی . بالاخره ایکنجی پی نامیله
پاپالق مقامنه کلمش اولان ئه‌نه آس سیلویوس بر
بی طرف ومقتدر مؤلف اولوب ۱۴۳۰ سنه سنده
انکلتره‌یه سیاحت ویردیکی زمان مملکتی نه حالده
بولدیغنی طوغریجه تصویر ایتمشدر . روایتنه
کوره کویلیلرك خانه‌لری طاشدن فقط خرجسز
اوله رق یاپیلور واوزرلری چیم ایله اورتولور
ایمش . قوروتلمش بر اوکوزدریسی قپو مقامنده
استعمال اولنور ایمش . خلقك ذخیره‌سی نحود
کبی قباحبه‌لردن وحتی آغاج قابوقلرندن تشکل ایدر
ایمش . بعض یرلرده اکمك نه اولدیغی بیلنمز

ایمش. الحاصل مساکن قامش وچاموردن واهل
رفاه خانه‌لری چیتدن وآتش یاقمق ایچون لازم
اولان اوجاق طوپراغك اورته سندن عبارت
اولوب دومان چیقمق ایچون باجه اولدیغی بیلنمز
ومادی مردارلق معنوی مردارلقدن فرق
ایدلمیوب بیتلرك هلاکنه چاره بولنمز ورویایه
بدل وجوده حصیردن بشقه صاریله جق برشی
بوله‌مز اولان بیچاره کویلیلر مهلك خسته‌لکلره
دوچار اولدقجه اعزهٔ کنیسائیه‌نك یادکارلرندن
بشقه شفا ایچون مراجعتگاه دخی کوره‌مزلر
ایمش. حال بویله ایکن نفوسك تزاید ایده‌میه‌رك
برحال وقوفده قالمسنك بشقه درلو اسبابی
آرانورمی ؟

دیرزکه :

— بو احوال عجیبه ایچون پاپا ایکنجی
پی طرفندن اولنق اوزره درایه‌رك تعیین
ایتدیکی ۱٤۳۰ سنهٔ میلادیه‌سی جالب
نظر دقت اولملیدر . بوکونکی تاریخدن

درت یوز یتمش سنه اولکی حال ! ویاردو
کبی اسـلامیتك اوروپایه ایتمش اولدیغی
خدمتی بی طرفانه وقدرشناسانه برصورتده
یازان مؤلفلره صورار ایسه‌کز بیك سنه‌لك
برحکومت روحانیه وجسمانیه مدت طویله‌سی
ظرفنده اوروپایی ایشته بوحاله قدر آنجق
ترقی ایتدیره بیلمش اولان خرستیانلقدن
صکره شمدی شعشعهٔ شانی کوزلر قماشدیران
ترقی یولـنی آنلره کوسـترن هیچ ده
پروتستانلق اولمدیغنی وبالعکس مسلمانلق
اولدیغنی اکلارسـکز . اسپانیا قطعه‌سی
اوزرنده یرلشن عربلرك آثار معماریه‌سی
الیوم الحمراء ابنیهٔ نفیسه‌سی کبی بقیهٔ آثاردن
دخی اسـتدلال اولنیور . بونلرك طرح
ایتدکلری شهرلرك قصبه‌لرك معموریتلری

بو تاریخلرده صحیفه‌لر بابلر طولدیرییور . عربلر پیره نه طاغلریله محدود ومحصور قالمیوب فرانسه‌نك نصف جنوبیسنه‌طوغری یوریمشلر ومایورقا ومینورقا وسیچلیا وقورسیقا کبی جزایر بحرسفیدی‌ده استیلا ایتمشلردر . جنك وقتنده انتظامات عسکریه‌لری کبی صلح وقتنده صنایع مترقیه‌لرینك ثمراتیله تجارت منتظمه‌لری دخی هپ اوروپالیلرك نظر حیرتلرینی جلب ایدرلر ایدی . عربلره الك یقین اولان اوروپالیلر کسوه‌لرینی وحتی صقاللرینی بیقلرینی عربلره تقلید ایتدکلری کبی معیشت بیتیه‌لرینی ده تقلید ایدرلر ایدی . صلح زماننده اوروپانك کبار زادکانی امرای اندلسیه نزدینه کله‌رك آداب عرب اوزره

تربیه اولنورلر ایدی. بالآخره هم عربجه‌یه هم لاتینجه‌یه واقف اولان یهودیلر ترجمانلغیله عربك علوم ومعارفی دخی اوروپایه کیرمك یولنی بولمشدر. ینه دراپه‌ر دییورکه:

— ایمدی ۱۰۳۰ قحطنده انسان اتی پشیریلوب صاتلمش اولمسی موجب تعجب اولورمی؟ کذلك ۱۲۵۸ قحطنده لونده‌ده اون بش بیك آدمك آچلقدن هلاك اولمسنه شاشیلورمی؟ بعض طاعون استیلالرنده برحیات اولانلرك وفات ایدنلری دفن ایتمکه کفایت ایلیه مامالری عجیب کورینورمی؟ ۱۳٤۸ سنه‌سنده شرقدن کلمش اولان طاعون تجارت طریقنه تابع اوله‌رق کلمش وبتون اوروپایه کیرمش ایدی‌ده فرانسه اهالیسنك اوچده بریسی هلاك اولمش ایدی. ایشته کویلیلر ایله شهرلیلر فقرای اهالیسنك حالی بویله ایدی. حال بوکه کبارزادکانك حالی‌ده بوندن پك چوق زیاده ایی دکل ایدی. ویلیام دوما لمسبوری

کندی زماننده انکلیزلرك بو زوقلقلرندن بحث
ایده رك دیـیورکه : « آنلر نزدنده اوبورلق
وشهوت پرستلك میدان آله رق اصیلزادکان اصلا
کلیسالره کلمزلر ایدی. صباح دعاسنی ولیتوریالری
یاتاق اوطه لرنده وحتی یاتاقلری ایچنـده ایکن
بر پاپاسه اوقوتدیررلر ایدی که پاپاسـلردخی بو
دعالری یاریم یامه لاق اوقویه رق کبـار افندیلر
ایسه هیـچ دیکله مزلر ایدی . ضعفای اهالی بو
کبـار النـده زبون ومقهور ایدیلر . فقرانك
اللرنده آووجلرنده نه وار ایسه زنکینلر طرفندن
غصب وضبط اولنور ایدی . چالشدیرلمق ایچون
بیچـاره لر اوزاق یرلره نقـل اولنوب قزلری
فحشخانه لره آتیلور وعادتا جاریه اوله رق صاتیلور
ایدی . کیجه کوندوز سرخوش اولمق بونلر
ایچون عمومی حال اولوب صحتـك دشمنی اولان
بو سـفاهت عیاشانه کنـدیلرنده ذهن وفکر
براقمز ایدی .

اخطار ایده لم که :

— بو سرخوشلق ویلیام دومالمسبوری زماننده بری اوروپاده همانده تنزل ایتمامش اوللیدر . انکلتره کبارینك بو یولده کی قاعدهٔ حفظ صحته نه درجه لره قدر رعایت ایتدکلری حقنده معلومات آله مامقده ایسه‌ك ده کبارك غیری اهالینك عشرته ابتلاسی حقنده معلومات عجیبه آلمقده یز. انکلتره ده سرخوشلق قانوناً ممنوعدر . فقط قانونك «سرخوش» دیه تعیین ایتدیکی آدملر آیاق اوزرنده طوره میوب ییقیلانلر اولدیغندن سرخوشلر یره ییقلمدقجه پولیس آنلری سرخوشلره مخصوص حبسخانه یه قالدیره مز. بو ممنوعیتله برابر انکلتره خلقنك نصفندن زیاده‌سی سرخوش اولدیغنی حکم ایتمك مبالغه یه حمل ایدیله مز . میلیونلرجه

بحریون عموماً مبتلای عشرت اولدقلری
کبی لوندره ومانجستر ولیورپول مثللو بیوك
شهرلرده قادین ارکك یوز بیکلرجه
سرخوشلر اطبایه حیرت ویره جك بر
حالده درلر. بونلرك ایچدکلری قوتلی اسپرتولر
بیچاره لرده نه معده براقور نه جکر. آنك ایچون
وفیاتك یوزده سکسانی ورمدندر. آلمانیالی
طبیب قوخ ورمه قارشو دوا بولدیغی ظننه
دوشمش اولدیغی زمان لوندره نك «پونچ»
نام مزاح غزته سی اسپرتویی بر شخص
صورتنده ترسیم ایده رك آلتنه «بن صاغ
اولدقجه بردکل بیك قوخ جهد ایتسه تبعهٔ
متورمه می المدن آله مزلر» یوللو برعباره
یازمش ایدی . فرانسه دخی سرخوشلق
خصوصنده انکلتره دن اشاغی قالمدیغی صوك

استاتستيقلر خبر ويرمشلردر . فرانسه‌نك بعض يرلرنده ميخانه‌لر اوقدر چوق اولديغنى كوسترمشلردركه كوچك بيوك عموم نفوسدن هر يكرمى نفوسه برميخانه اصابت ايدر ايمش . ممالك سائره ده عشرته انهماكك درجه‌سنه دائر معلوماتمز يوق دنيله جك قدر آز ايسه‌ده هر ملت ومملكت اطباسنك كندى منسوب اولديغى مملكت داخلنده عشرتك تخريباتندن شكايتده بولنديغى امر محققدر. سوزده ينه درايه‌ر دوام ايدييور. دييور كه :

— دره بكلرينك شاتولرى اشقيا ملجئى ايديلر . ساقسون مورخلرى اركك قادين اهالئ متجاوره‌نك بو شاتولره نصل نقل اولنه رق كنديلرندن ايسته دكلرى فديۀ حياتى ويرنجه يه قدر آتش ايله واللرندن وياخود آياقلرندن

آصمق ایله وباشلرینه دوکوملی ایپلر باغلایوب
صیقمق ایله وسائر درلو واسطه‌لر ایله نصل
اشکنجه ایدلدکلرینی حکایه ایلیورلر . اوروپا
دولتلرینك هر بری نزدنده الك وارداتلی
مأموریتلرده پاپاسلر بولنور ایدی . هر یرده
بریسی اومحلك پرنسنه تابع اوله‌رق برحکومت
ملیه‌دن‌ماعدا بریسی‌دخی پاپا طرفندن‌کوندریلن
پاپاسه تابع یبانجی برحکومت دها بولنور ایدی
وبالطبع پاپا طرفندن کوندریلن آدمك نفوذی
مملکتك اصل کندی پرنسنك نفوذندن زیاده
اولور ایدی . زیرا بو آدم بتون‌قطعه‌یه فرمان
فرما اولان برمقامدن کلیور . اومقام بتون
قطعه‌نك قوتنی کندی ید استقلالنده جمع ایتمش
بولنیور . حکومت محلیه‌نك نفوذی قوتدن
دوشه‌جکی بدیهیدر . زیرا اوحکومت ینه
رومانك برصورت استادانه‌ده افسادی سببیله
کندینه متجاور اولان‌دیکر پرنسلرك‌حکومتلریله
دائما بوزوشق بولنور. جمله‌سنك دشمن‌عمومیسی
اولان رومایه قارشو هیچ بروقت اوروپا

حکمدارانی اتفاق ایده مدیلر . هر نه زمان بر
مسئله چیقار ایسه روما بوحکومتلری برر برر
یاقه‌لایوب مقهور ایلر ایدی . پاپانك بوماتلره
وسیلهٔ مداخله‌سی کویا آنلرك منافع مادیه
ومعنویه‌سنی تأمین ایتمك ایدی. اما سبب حقیقی
اوممالکتلرك واردات کلیه‌سنه ال قویوب اردولر
تشکیل ایده‌جك قدرچوق اولان پاپاس وراهب
کروهنی اوممالکتلر خلقنه بسیلتمك قضیه‌سی ایدی.
مملکتك اصل کندی پرنسنه ویریلن ویرکونك
دائما ایکی ویا اوچ قاتی پاپایه وآنك طرفندن
کوندریلن مأمورین روحانیه‌یه ویریلور ایدی .
پاپا دردنجی اینوسان انکلتره‌ده موجود اولان
ایتالیان پاپاسلرینه اوچ یوز ایتالیان راهبی دها
غلاوه ایده‌رك بونلره دخی معاشلر تعیینی وهنوز
کوچك برجوجق اولان کندی یکننه لنقولن
باش کلیساسنده برواعظلق صندالیسی اعطاسنی
تکلیف ایلدیکی زمان حساب اولندی که انکلتره‌دن
اصل انکلیز قرالنه ویریلن ویرکونك تمام اوچ
مثلی پاپایه وایتالیان پاپاسلرینه ویرلمکده در .

برطرفدن کلیسانک بیوك مأمورلری وارداتی اك چوق اولان مأموریتلری یاقه لادقلری کبی دیکر طرفدن قضالرده کوچك پاپاسلر دخی اسیرلرینك دیکرلرندن چوقلغیله افتخار ایدرلر ایدی . بونلردن بعضلرینك یکرمی بیك قدر اسیره مالك اولدقلری مقیددر .

اخطار ایدرزکه :

— حال بوکه رهنان کبی بعض اك معتبر خرستیان حکمای محررینی نوع بشره آنجق خرستیانلغك حریت ویردیکنی وبتون افراد بشریه یی بر برینه مساوی قیلدیغنی یازمقده دوام ایدرلر . ینه درایه ردیبورکه :

— بوقضا پاپاسلرندن ده بشقه اوله رق بر چوق دیلنجی پاپاسلر دخی کویدن کویه اودن اوه کزه رك فقرای اهالینك النده قاله بیلمش اولان مقدارك برازینی ده دیلنورلر ایدی . بونلردن ده بشقه اوله رق کویا عابد ودیندار

نامیله برچوق عاطللر کندی حکومت ملیه‌لرندن
زیاده پاپا حکومت اجنبیه‌سنه میل ومحبتله ینه
خلقك صرتندن کچینورلر ایدی . کوچك قطعه ده‌کی
طوپراقلرك بیوك قطعه ده‌کی طوپراقلره التحاقلری
ضروری اولدیغی کبی فقرای اهالی اللرنده‌کی
ثروت جزؤیه‌نك پاپاسلر اللرنده‌کی ثروت کلیه‌یه
متمادیاً التحاقیله فقر وضرورت آرتار وخلقك
ضرورتی آرتدقجه فساد اخلاقی ده چوغالور
ایدی . مناسترلرخارجنده نشر معارف ایچون
هیچ برشی یاپلمز ایدی . روحانی صنفندن ماعدا
برکیمسه‌یه معرفت تعلیم اولنمسنه کنیسا قطعیاً
ممانعت ایلر ایدی . « جهالت دیندارلغك
والده‌سیدر » سوزی دستور العمل ایدی .
دیرزکه :

— بو احوال اسف اشتمال اوروپا
تاریخنك زبدهٔ حقایقی اولدیغنی تسلیمه
هرکس مجبوردر . درایه‌ر برازده بت
پرست رومانك احوالنه عطف نظرله

دییورکه :

— بت پرست روما ایسه جسیم کوپریلر واعلا شوسه لر ایله ولایات والویهٔ بعیده نك مراسلهٔ سریعه سنی تأمین ایتمش ایدی . طرق ومعابری انشا وتعمیر ومحافظه ایتمك روماالایلرینك ایلك وظیفه سی ایدی . پاپالر اداره سنه کچن روماایسه بومثللو اسباب عمرانه لزوم کورمدیکندن بونلر حکومات محلیه نك همتنه حواله اولنه رق آنلر دخی بالطبع اهمال ایتمکله اوروپاجه برسنه نك اك بیوك قسمنده یوللر سوکولمز کچلمز برحالده قالمش ایدیلر . نقلیات غایت آغر اوکوز آرابه لریله اجرا اولندیغندن کونده آنجق اوچ درت میل قطع اولنه بیلور ایدی . قایق یوزدیرمك ممکن اولمیان نهرلر سواحلنده بارکیرلر وقاطرلر استخدام اولنوب بو ایسه او زمانك تجارت جزؤیه سنك یکانه واسطهٔ مراسله سی ایدی . اردولر حرکت ایتدکلری زمان کوریلن مشکلات غیرقابل اقتحام ایدی . محاربات صلیبیه مبادیسنده بوحال ثابت اولمشدر . یوللرك بوحالی کیجه لرده

دهازياده تهلكه‌يي موجب اولور ايدى . حيدوددن
خالى هيچ بر اورمان اولمديغندن برر ايكيشر
آدمك سياحتى قابل دكل ايدى . جهل عمومى
ظنون باطله‌يي آرتديرديغندن بتون اوروپا
اينانلمسى موجب تعييب اوله‌جق خوارق ايله
مملو ايدى . يولده كوريلن يولجيلرك برچوغى
برصورت معجزكارانه‌ده دردينه دوا بولمق ايچون
اعزۀ كنيسائيه مقاماتنه كيدن زواردن عبارت
ايدى . طبيبلرى ومداوت طبيه‌يى خلقك نظرندن
دوشورمك كنيسانك منفعتنه توافق ايتمكله واعظلر
هپ او يولده وعظ ايدرلر ايدى . بو پاره لى
طولانديريجيلغك جزاسنى ترقيات زمانيه بر
صورت لايقه‌ده ويردى . زيرا اليوم اوروپاده
اومثللو مقامات همان قالمدى . يرندن قلدانه‌ميه‌جق
قدرخسته اولانلر ايچون پاپاسلر كلوب دعا ايدرلر
ايدى . امراض مستوليه‌يه قارشو كنيسالرده
ايديلن دعالر كافى كورلديكندن تحفظات صحيه‌يه
لزوم دخى كورلمز ايدى . ايسته‌نلديكى زمان ياغمور
ياغديرمغه كونش طوغديرمغه وخسوف وكسوفك

وقویروقلی ییلدیزلرك نحوست برجیه‌سنی ازاله‌یه
کافی عد اولنان ادعیهٔ کنیسائیه امراض وبائیه‌نك
دفعنه دخی کافی کورینوز ایدی . اما ۱۶۸۲
سنه‌سنده هالله‌ی ذوزنبی طوغدیغی زمان خلقده
اوقدر بیوك بر وهم پیدا اولدی که بالذات
پاپانك مداخله‌سی لازم کلدی . آنك قوتیله
بوفلاکت سمادن طرد ودفع ایدلدی ! . . . . . .
اوچنجی قالیقستك بد دعالرندن اورکه‌رك اونجم
عظیم دفع اولدی کیتدی‌ده تمام یتمش بش سنه
مدت کره‌مزه طوغری تقربه جسارت بوله‌مدی !
. . . . . . بوتشفیهٔ معنویه‌نك درجه‌سنی وفیاتك
نسبتیله موازنه ایتملیدر . برروایته کوره اوزمانلر
ییلده یکرمی نفوسك بریسی ودیکر برروایته کوره
یکرمی اوچ نفوسك بریسی وفات ایده‌رك شمدی
ایسه وفیات آنجق قرقده بر نسبتنده در .
اوروپانك اخلاق معنویه‌سی نه صورتده اولدیغنی
اکلامق ایچون آمریقا کشفی اثناسنده قرستوف
قولومبك آرقداشلرینك آوروپایه کتوردکلری
فرنکی علتنك درجهٔ سرایتنه دقت ایتملیدر .

بوخسته‌لك عقللره دهشت ویره‌جك برسرعتله
هرطرفه یاییلمش ایدی . بومعیوب خسته‌لکه
یول اوزرنده دیله‌نـلردن بدأ ایله پاپا اوننجی
لئونه قدر هرصنف خلقدن پك چوق کیمسه‌لر
طوتلدیلر . بوحاله سـبب مذکور خسته‌لکك
هوای نسیمی‌یه سرایتله هرکسك انی تنفس ایله
تسمم ایتمسی اولدیغنـه قدر تأویللر آرادیلر .
حقیقتده ایسه بوحال سفاهت فحش پرستانه‌نك
نتیجه‌سی ایدی . حکومت روحانیـه خلقی بو
سـفاهتدن قورتارمق ایچـون هیچ بر تدبـیر
دوشونمیـور ایدی . تداوی امراض امرنده
قوللانیلان اشیای معززه دن بعضلری پك عجیب
وغریبدر . برچوق کنیسالرده اثنای صلیبده
حضرت عیسانك مبارك باشنه قونلدیغی مروی
اولان دیکنلی اکلیل محفوظدر دیه ادعا اولنیور
ایدی . وجود مشارالیهی یان طرفندن جریحه‌دار
ایتدیکی روایت اولنان مزراقدر دیه تمام اون
برمقامده بر مزراق کوستریلیور ایدی . اصلنده
بو مزراقـلر بر اولمق لازم کلور ایکن بونلرك

اون بری دخی عینی مزراق اوله میوب اون
دانه‌سی مطلقا ساخته اوله‌جغنی درمیان ایدنلر
کفر ایتمش دیه تلقی اولنورلرایدی . محاربات صلیبیه
اثناسنده تامپلیه راهبلری اهل صلیبه برطاقم
کوچك شیشه‌لرصاتیق صورتیله پك چوق پاره‌لر
قازانوب بو شیشه لرده حضرت مریمك سوتی
موجود اولدیغی ادعا اولنور ایدی . برچوق
مؤسسات نصرانیه‌ده بوشیشه‌لرعابدانه‌وتعظیمکارانه
بر اهمیتله حفظ اولنور ایدی . فقط بو خدعه
کارلرك هیچ بریسی قدس شریفده‌کی برمناسترك
خدعه‌سی درجه‌سنه واره مزکه اومناسترده
زواره روح القدسك بر پارمغی کوستریلور ایدی .
بومثللو عجائب وغرائبه مدنیت جدیده اربابی
سکوت مخصوصلریله نهایت ویردیلر . وقتیله
بیکلرجه صافدلانی حاللندیرمش اولان بو اشیا
بوکون هیچ بر اهمیته لایق کورولمیوب برعمومی
موزه‌یه بیله قونیله مزلر .

دیرزکه :

— درایه‌رك شوصوك حكمی بزجه مسلمدكلدر. «ره‌لیق» تعبیر اولنان وبوندن مقدم دخی سوز صیره‌سی كله‌رك ماهیتی طرفمزدن اوزون اوزادی‌یه ایضاح ایدیلن بو اشیای معززه‌نك اهمیتدن دوشمسی پروتستانلر ایله برده افكار منوره اصحابنه مخصوصدر . حتی بونلرك بیله هنوز شو یولده‌كی ظنون باطله‌یی ازدل وجان ترك ایتمش اولدقلرینه قولای قولای اینانه‌میز. قاتولیكلرك حالا علی العموم اشبو طبابت روحانیه‌یه اینانده‌قلری امرنده‌لوردصوینك شهادتی اصلا رد اولنه‌میه‌جق شهادتلردندر. هرنرده‌ده شفالی برره‌لیق ویاخود آیازمه وار ایسه‌سنوی بیكلرجه خسته‌لر بوكونكی كونده دخی كیتمكده‌درلر . اما بونلرك

جمله‌سنی یالکز قاتولیکلردن ظن ایتمه‌یکز.
« بلکه ! ..... » یوقمی ! هانیا شو ادات
تردد ؟ ایشته او « بلکه » پروتستانلردن
وحتی انظار وافکار منوره اربابندن بر
چوقلرینی دخی اورالره صالدیرمقده در .
انسان‌هر اوقودیغی‌شیئی اسامی وتواریخی
ایله بالله یه میور اما قوهٔ حافظه‌مزه شو
جهتدن امینتمز واردرکه بومثللو مقاماتده
کوردکلری معجزکارانه اثرلره حیرتله
پروتستانلقدن قاتولیکلکه تبدیل مذهب
ایدلدیکنه دائر برقاچ وقعه اوقومشزدر.
کرك جلب منفعت وکرك دفع مضرت
احتیاج وغیرتی یك چوق افکار منوره
اربابنه بو« بلکه » یی‌سویلتمش واوصورت
متردددانه ده اومقاملره مراجعتله شاید

برفائده کوره مامشلر ایسه استهزالرینه یول آچوب فقط راست کله برفائده کورمشلر ایسه اعتقادسزلقلرنده کی قوته کرکی کبی فتور کتورمشدر. امیل زولانك «لورد» سرنامه‌لی جلدینی وقتیله برغیرت انتقاد اوزرینه کرکی کبی مفصل اوله‌رق خلاصه ایدوب پارچه پارچه ترجمان حقیقتده درج ایتدیرمش ایدك. بونی اوقویه‌یانلرك خاطرلرنده قاله بیله‌جکی وهنوز اوقومیانلرك فرانسزجه‌سندن اوقویه بیله‌جکلری وجهله امیل زولا بوکتابده لوردصولرینه قطعاً وقاطبةً اعتقادی اولمیانلردن بدأ ایله تمامیله معتقد اولانلره قدر بر طاقم طبقات اعتقادات تصویر ایدییورکه بونلر اشبوظنون باطله‌نك تماماً غائب اولمدقلرینه دائر بوراده سویله‌

دیکمز سوزلری تأیید ایدییورلر . خیر اویله‌ده دکل! بزم شو سویله‌دیکمز سوزلر ذاتاً. امیـل زولانك بو جلدندن اقتبـاس ایدلمش نتایج محصولیدرلر. ایشته ینه‌ درایه‌ر دییورکه :

ــ کنیسانك بتون اوروپایی تحت وصایتنه نصل آلمش اولمسنی وبویله برموفقیته اوکنیسانك نه قدر غیر مستحق وغیرقابل بولنمسنی ذهنمزده نصل تعیین ایده بیله‌جکز ؟ شبهه یوق که بتون جهـانك چوبانی وسن پیه‌رك وکیلی اولان پاپا کندی اداره‌سنده بولنان انسـان سوریلرینك سعادت حالنه حصر اشتغال ایتمش اولسه ایدی شو سرد ایلدیکمز نتایج حصوله کلمز ایدی . بونك تأویلی کوج بولنه‌جق شیلردن دکلدر. برجنایات ومعیوبات تاریخی ایچنده مندمجدر. بناءً علیه فقرۀ آتیه‌ده قاتولیك محررلرندن آلنان برمسئله‌یی ممکن مرتبه حرفی حرفنه ترجمه‌صورتیله قارئلرمه

عرض ایده جکم : «خرستیانلغك ایلك زمانلرنده هر کنیسا عمومی کنیسانك مقررات مهمه سنه مطابق اولوب اولمدیغی دوشونمکسزین کندی ایشلرینی بر استقلال تام ایله یوروتور وکندی اخلاق قدیمه وانضباط دائمیسنی بالمحافظه عمومی کنیسانك منافع عمومیه سنه طوقونمیان هرمسئله یی تسویه ایدر ایدی . طقوزنجی عصر میلادك ابتداسنه قدر روما کنیساسنك شو اصول اساسیهٔ اداریه سنده هیچ بر تبدل وقوعه کلمدی . فقط ٨٤٥ سنهٔ میلادیه سنده پاپا ایزیدورك امرلری غول ممالککك غرب طرفنده ترتیب اولنمش ایدی . بونلر ساخته برطاقم اوراق ایدیلرکه کویا ایلك پاپالر طرفندن ویرلمش اوامر اولمق وکویا ایلك سینود مجلسلرینك مقرراتی اوزرینه مبتنی بولنمق ادعاسیله نیجه اوامری حاوی ایدیلر . بونلر رومادهکی پاپانك نفوذینی کرکی کبی آرتدیردیلر وکنیسانك اصول اداره سنی ده تبدیله سبب اولدیلر . اوزمانه قدر هر کنیسا کندی اداره سنده مستقل ایکن بعدما روما کنیساسنه برحکمرانلق طرزینی

ویردیلر. هرطرفده‌کی کنیسالرك پاپاسلری روما-
ده‌کی پاپانك والیلری متصرفلری اولمق حکمنی
آلوب امور کنیسائیه‌یه متعلق احوالده جمله‌سی
آنك امر وفرمانی آلتنه کیردیلر . نهایت
هیلده‌برانك بتون اوروپایی یکپاره بردولت
حالنده‌طرح وتنظیمی ایله اودولته پاپایی حکمدار
نصب ایتمك تخیلاتنه‌قدر یول آچدیلر . بو بیوك
پلانك مرتبی اصل پاپا یدنجی غرغواردر . اکر بو
ایشده سینود یعنی روحانی مجلسلری استخدام
ایتسه خیال مذکوره دها قولای حقیقت رنکی
ویره بیله‌جکنی اکلایوب بوکاده مجالس مذکوره‌یی
اجتماعه دعوت حقنی یالکز پاپایه‌حصر ایتمکدن
ایشه باشلادی . آندن صکره آنسه‌لم دولوق
دخی برازینی ایزیدورك تصنیعاتندن وبرازینی
دخی هنوز پك یکی اولان ساخته‌لردن اقتباس
صورتیله یکی بر کنیسا قانونی یاپدی. اما رومانك
سائر کنیسالره رجحانی اثبات ایچون یالکز بویله
قانونلر تصنیعی قابل اولمیوب برازده تاریخی
بوزمق لازم کلور ایدی . کنیسا طرفندن آفاروز-

لانمش اولان قراللر احوالنی بو تاریخه قاته رق کویا اثبات ایتدیلرکه بوقراللرشو آفاروزحالنده بیله پاپالق مقامنه اطاعت ایتمشلردر. پاپالرك محررات حاکمانه‌سنه انجیللر درجه‌سنده اهمیت ویردیلر. نهایت قاتولیك عقائدی میاننه اویله برحکم صوقدیلرکه بوحکمه نظراً روماده‌سپوطی خرستیانلغك ابتداسندن بری بتون کنائس نصرانیه‌نك بالاستقلال حکمرانلغنی ایتمش اولدیغنه ایناتمق لازم کلدی.

دیرزکه:

— قاتولیك کنیساسنك بیك بشیوز سنه‌لك تاریخنی نه قدرخلاصه وجهله اولور ایسه اولسون بویله برقاچ صحیفه‌یه صیغدیرمق دکزی برقدحه صیغدیرمق قبیلندن اولور. کتبخانهٔ عاجزیده بر«تاریخ عمومیٔ کنیسا» واردرکه التمش درت جلد اولمق اوزره بوندن یوز اللی سنه قدر اول طبع

اولنمشدر . قاتولیك كنیساسنك بتون
بوتحولات وتبدلاتی هم ده موفقیات مسعوده
وبختیارانه دن اولمق اوزره حكایه ایدلمشدر.
برازكنیشجه خیال وبعیدجه تمنی اولورسه ده
بو اثری ترجمه ایتمليدركه قارئلرمز غرائب
تحولات تاریخیه دیمك نه دیمك اولدیغنی
اوترجمه ده كورسونلر . ایزیدور طرفندن
اورته یه قونیلان اوراقك صحت قطعیه سنه
عالمك نصل قاندیرلدیغنی او اثردن اوقو-
سونلر . لكن بحثك بو جهتلری بزم
زمینمزك خارجنده در . بز درایه رك بو
كتابنه یالكز « نزاع علم ودین » نقطهٔ
نظرندن اهمیت ویریيورز . بو یولده كی
تفصیلات نه علمه عائددرسوزك طوغریسی
نه ده دینه . بونك ایچریسنده برنزاع وار

ایسه ده او نزاع کنیسا ایله ترقیات مدنیه
آره سنده برنزاعدر . بوتفصیلاتی طی
ایده جك اولسه‌ق درایه‌رك اثرینی سقطلامش
اولدیغمزه حمل ایدیلوردیه نقله مجبوریت
کوریورز. ایشته ینه سوزنده دوام ایدیور.
دیورکه :

ــــ سکزنجی عصرده رومادە تصنیع ایدیلن
دیکر برحیله بعض نتایج وخیمه‌یی استلزام ایلدی.
کویا ایمپراطورقسطنطین جذام علتندن برصورت
معجزکارانه‌ده قورتلدیغنه وپاپا سیلوسترطرفندن
وافتیز اولندیغنه هدیهٔ شکرانه اولمق اوزره
ایتالیا ایله اوروپای غربی ولایتلرینی پاپایه بخش
وتملیك ایتدیکنه ونشانهٔ تملیك اولمق‌اوزره‌دخی
پاپانك بیندیکی آتك دیزکیننی طوتوب چکدیکنه
دائر برروایت تصنیع اولندی . بومصال فرانسه
قراللری علیهنده بر تهدید اوله رق وجودە
کتورلمش ایدی . آنلره اکلاتمق ایسته نیلیور

ایدیکه بوممالکدن فرانسه قراللری پاپالق مقامنه
نه مقدار اراضی وقف ایدییورلر ایسه املاك
مذکوره‌یی اصل صاحبنه اعاده ایتمش اولیورلر.
حقیقت حالده ایسه فرانسه قراللری بیله پاپالرك
تبعه‌سی ورعیه‌سیدرلر! ..... بویولده‌کی احکامك
اك قوتلیسی اون برنجی عصر میلادك اواسطنده
غراتیه‌ن طرفندن ویریلن برحکمنامه در . بو
برمجمع اکاذیب ایدی. بونك حکمنه‌کوره بتون
دنیا ایتالیان پاپاسلرینك مالکانه‌سی اولمق لازم
کایور ایدی. بوقانونه‌کوره انسانلردن بعضلرینك
نائل سلامت وسعادت اولملری اکرقوهٔ جبریه
استعمالنه متوقف کوریلور ایسه آنك‌ده استعمالی
ایجاب ایدییور ایدی . ایشته رفض والحاد ایله
اتهام اولنانلرك اشکنجه‌لرله اولومه محکوم ایدلمسی
واموال واملاکنك مصادره اولنمسی وساده‌جه
آفاروزلانانلرك بیله اولدیرلمسی هپ بو قانون
احکامندن اولوب پاپانك ابن الله مقامنده قائم
عد اولنمسنه قدر بوقانونك حکمی وارییورایدی.
بتون ادارهٔ روحانیه‌نك برمرکزده طوپلانمسندن

عبارت بولنان بو اصول جدیده یرلشدکجه آندن
اولکی عصرلرده جمله‌یی دوچار حیرت ونفرت
ایده جك دیکر برطاقم احکام عادتا طبیعیاتدن
اولمق اوزره یوروتلمکه باشلادی. عموم نصرانیت
کنیسای واحددن عبارت عد اولنوب اوده
پاپانك ملکیدر دینلدی . پاپا کافهٔ قوانین
بشریه‌نك فوقنده کوریلوب هرحرکتنده لایسئل
اولدیغنه ایناندی . بشقه برکیمسه‌نك برکات
کنیسائیه‌یی اخچه ایله صاتملری کناه کبیر اولدیغی
حالده یالکز پاپانك صاتمسی عباد اللهه برمرحمت
برعنایت صایلدی . هرکیم اکا اطاعت ایتمزایسه
اعدامه مستحق اولوب خرستیانلق وافتیزی کیمك
اوزرنده واقع ایسه بتون عمرنده او وافتیزی
محافظه ایتمسی مجبوریت تحتنه آلندی . زیرا
وافتیز برکره واقع اولدقدن صکره بردها ازاله
ایدیله مز دیه طانندی . اون ایکنجی عصر
میلادك اواسطنه قدر روما دسپوطلری « سن
پیه‌رك وکیلی » عنوانی حائز ایکن اوچنجی اینو-
سان نام پاپادن صکره « حضرت عیسانك وکیلی »
عنوانی آلدیلر .

دیرزکه :

— خرستیانلق وافتیزی کیمك اوزرنده واقع اولور ایسه بتون عمرنده او وافتیزی محافظه ایتمسی مجبوریتندن مورخ ویاردونك بر فقره سی خاطرمزه کلدی . اندلس تاریخ نفیسنده خبر ویرلدیکنه کوره اسپانیاده کی عربلر صوك مغلوبیتلری اثناسنده دینلرینه عرضلرینه جانلرینهماللرینه تعرض ایدلمیه جکنی غالبلرینك یمینی ایله تحت تأمینه آلمشلر ایکن قاتولیك پاپاسلری برجم غفیر ایچنه صالدیردقلری آدمه «وافتیز! .... عنایت! ....» دیه حایقیرتەرق پاپاس دخی اوقونمش صویه برسوپورکه باطیرر وبونلرك عمومنی بردن وافتیزلر ایمش . اهالیٔ مسلمه

بو فضولی حرکتك علیهنه قیام ایدنجه « وافتیز برکره واقع اولدی . بردها ازاله ایدیله‌مز » دیه بونلر علیهنده خرستیانجه‌سنه معامله ایدیلور ایمش . او معامله ایسه وافتیزدن صکره پاپالق مقامنه عصیان ایدنلر حقنده‌کی اشکنجه واعدام معامله‌سی اولدیغی آرتق محتاج ایضاح کورولمز . اسپانیوللرك حکومت جسمانیه‌سی ایسه ینه اسلامك دیننه تعرض ایتمیور صاییلور ایمش . زیرا او خلق وافتیزی برکره قبول ایتدکدن صکره آرتق مسلمان صایلمایورکه اولجه ویریلن تأمیندن استفاده آرایه بیلسون . سوزده ینه درایه‌ر دوام ایدیپور . دییورکه :

ــــ فقط پاپالر جلب وجمع نقود امرنده دخی از ایش کورمدیلر . هیلده براندن بری کاه

کلیسالری تفتیش وکاه خصوصی مأموریتلرینی اجرا ایتمك وفقط هرحالده چوق پاره ایله عودت ایلهمك اوزره برچوق مأمورلر تعیین اولندی وپاپالرده یالکز قانون یاپمق دکل بعض موجودلرینی مرعیتدن اسقاط ایتمك صلاحیتی دخی بولندیغندن عفو وغفران صاتشنه رواج ویرمك ایچون یکیدن یکی یه چاره لردوشونلدی. بعض مناسترلر محکومیت عادیه دن تمیز ایچون روما مقامنه ویرکوویرمك شرطیله بعض امتیاز قازانه بیلدیلر . پاپا بتون جهانك دسپوطی اولمش صایلدیغندن سائر دسپوطلقلرك هر برنده برطاقم حاکملر منصوب ایدی که بونلر طوغریدن طوغری یه پاپایه تابع اولوب هرنوع دعاوی یی کندی محکمه لرینه جلب ایده بیلورلر ایدی. پاپا ایله دیکر دسپوطلر آره سنده کی مناسبت عینیله برحکمدار مستقل ایله کندی والیلری آره سنده کی مناسبت ایدی . بونلر پاپانك امری اولدقچه تبدیل اولنه میوب هرتبدلده بردسپوطلق مقامی منحل اولدقچه او مقام ینه طوغریدن طوغری یه پاپایه عودت ایتمش

اولور ایدی. دسپوطلرك رومایه دعوت وجلبی
عفو وغفران تجارتنه فرصت آچه جنی ایچون مدار
تشوق اولور ایدی. هرسنه دسپوطلرك محکمه سنه
بیکلرجه دعاوی کلوب بونلرك رسومندن متشکل
خزینه لردخی رومایه کیدر ایدی. مدعی ومدعی
علیه حاکم حضورنده منازعه ایدرلر ایکن قازا.
نیله جق اولان دعوانك منافعی بونلرك کندیلرینه
عائد اوله مامق اوزره کندی آدملرندن بریسی
اومنفعته مستحق تعیین اولنور ایدی. بودعوالرك
بعضیلری رومادە رؤیت اولنمق لازم کلور ایسه
اوراده سنه لرجه سوروکلنوب یا وفات ایدر
ویاخود مملکته عودت ایلر ایسه پاپالق مرکز
حکومتنده کورمش اولدیغی فنالقلر حوادثی
کندی مملکتنده نشر ایلر ایدی. دعوالرك
بویله رومایه جلب اولنمسندن واوزون اوزادی یه
سورونجه ده قالمسندن الك زیاده ضرردیده
اولان مملکت آلمانیا اولدیغی کبی پروتستانلغك
حسن ترقیسنه الك زیاده مستعد اولان دخی
بالطبع آلمانیا ایدی. اون اوچنجی واون

دردنجی عصرلر ظرفنده پاپالرجهانك حكومت
عموميه‌سنی اله آلمق نتیجهٔ مقصدینه طوغری دیو
یورویشی کبی سرعتله ایلرولدیلر . اوللری کندی
آدملرینی منافع کنیسانیه ایچون واردقلری یرلره
پالکز توصیه ایدرلر ایکن شمدی بونی حکمنامه‌لر
ایله امر وحکم ایدر اولدیلر . آنلرك ایتالیان
اولان بندکاننه پك چوق منافع ومکافات لازم
کلوب بونلر ایسه واردقلری اجنبی مملکتلرده
اك منفعتلی وشانلی موقعی کندیلری اشغال ایتمکدن
بشقه هیچ برشی ایله قانع اوله مزلر ایدی .
برچوق مدعی ومدعی علیهلر روماده وفات ایدوب
بو حالده آنلرك میراثی اخذ وتحصیل ایچون
مملکتلرینه پاپا طرفندن مأمورلر کوندریلور
ومیراثلرینه ال قونیلور ایدی . الحاصل بیوك
کوچك پاپاسلرك کافه‌سی یالکز اموردینیه ده
دکل هرنوع اموردنیویه ده دخی پاپالرك امرینه
اطاعتدن قیل قدر آیرلمیه‌جقلری حقنده یمین
ویرمکسزین مأموریتلرینه تعیین اولنه میوب
هانکی مملکتده بریسی یرلی ودیکری پاپائی

ایکی حکومت وار ایسه مجرد بونظامدن طولایی
حکومت روحانیه‌نك قوتی آرتیور ایدی. بتون
قوتی روما مرکزنده جمعدن عبارت بولنان بو
غیرتله ولایتلرك هرنوع حقوقی بلا تردد آیاقلر
آلتنه آلندی . دیلنجی اردولری بو ایشه‌یاردیم
ایدییورلر ایدی . سینودلرك مترو پولیدلرك
وکوچك پاپاسلرك کافهٔ حقوقی ملی ومحلی اولان
روحانیلر الندن آلنوب هپ روما مرکزینه
حصر ایدلمش ایدیلر . ولایتلرده‌کی کنیسالر
نزدینه پاپالرطرفندن کوندریلن مفتشلرك مداخلاتی
بردرجه‌یه وارمش ایدی‌که اویرلرك دسپوطلری
مترهپولیدلری پاپاسلری‌نه یاپه‌جق اولسه‌لرمفتشك
مداخله سندن کوز آچه‌مدقلری جهتله ضبط
وربط اموری بالکلیه ترك‌ایتمشلر ایدی. مناستر-
لرده عزلت نشین اولان تارك دنیالرك خلق
نزدنده‌کی مقبولیتنی دخی دیلنجی صفتیله اطرافی
کشت وکذار ایدن ایتالیانلر غصب ایتمشلر ایدی.
زیرا بونلر یالکز دعا ایله اکتفا ایتمیوب عفو
وغفران دخی صاتارلر وفقط اویوزدن جمع

ایتدکلری پاره لری رومایه کوندررلر ایدی . پاپالرك اقچه یه اولان حرص وطمعی اوقدر ایلرویه کیتمش ایدی که رومایه متعلق آز چوق ایشی وبر دعواسی اولان بر پرنسدن بردسپوطدن ویاخود برشوالیه رئیسندن برهدیه طلب اولنور وبوهدیه ایسه دوقه آلتونی ایله طولدیرلمش بر آلتون قوپادن عبارت بولنور ایدی. «ژوبیله» عادتی دخی مجرد بوطمع ایله ایجاد اولنمش ایدی. ایضاح ایده رزکه :

— « ژوبیله » دنیلن عادت بنی اسرائیلك هر بش سنه ده بر محبوسلری واسرایی آزاد ایتمك وبورجلیلرك بورجلرینی عفو ایتدیرمك وهرکسه انعام وعنایت ایلمك کبی ایلیلکلری جامع اولان برنوع بایراملرندن آلنمش برعادت ایدی که اوکون پاپالر عفو وغفرانی وملکوت السمواتده الك کوزل مقاماتی کویا مجاناً

هر كسه بذل واحسان ايدرلر ايدى .
«مجاناً» اما بو بادهوالق يالكز عفو وغفران
بهاسى اولهرق معين بر پاره طلب ايدلمامكدن
عبارت اولوب يوقسه او ايام مخصوصه ده
پاپالره هديه ويرلمك لازم كلور ايدى .
بو هديه‌لر يالكز رومادە بولنان امرا وكباره
بر وظيفه بر بورج اولميوب جهانك هر
طرفنده‌كى كباره شامل بر وظيفه ايدى ،
زيرا پاپانك شو عنايت معنويه سى جهانك
هر طرفنه واصل اوله بيله‌جكى كبى جهانك
هر طرفدن كوندريلن هديه‌لرك دخى رومايه
واصل اولمسى لزومى طبيعى ايدى . فقط
بويله عالمك قاتنى امرجه سنه بتون قواى
نقديه‌يى رومايه طوپلامق يالكز بو آچ كوز-
ليلكك اثريدر ديه‌مى ظن ايدرسكز ؟

مسئله‌نك بوجهتنی دخی براز ایضاح ایتملی یز.
بوندن اول درایه‌ردخی براز کوسترمش
اولدیغی وجهله پاپالق مقامی انتخاب صورتیله
قازانیلور برمقام اولدیغندن وهر دفعه‌سندن
هیچ اولمز ایسه اوتوز قرق نفر صاحب
نفوذ رقیبلر بو انتخابده رقابت شدیده یه
کیرشدکلرندن دها پاپالق مقامنه کچه بیلمك
ایچون بیله بونلره پك چوق پاره لازم
ایدی . آندن صکره ایسه طرفدارانی
اطماع ایله محافظه قضیه سی دخی پاره یه
محتاج اولوب فقط روماده فحش وسفاهت
واسراف اوقدر ایلرویه کیتمش ایدی که
طرفدارانك اقناعی اویله اولور اولمز مبالغ
جسیمه ایله ممکن اوله‌مز ایدی . بومصارفك
کافه‌سندن صکره‌ده روماده واتیقان وسن

پیه‌رکی ابنیهٔ عالیه حدسز حسابسز پاره‌لر ایله یاپیله بیله‌جك شیلر اولوب حتی قارد. ینالرك هر برینك قوناغی کرك بنا وانشاجه وکرك ادارهٔ دائمه‌سنجه بر قرال سراینه مساوی عد اولنور ایدی . بناءً علیه پاپالر جهانی صویدقلری حالده ینه پاره‌سز بولنیورلر ایدی . ایشته ایشك بو جهت غریبه‌سنی دخی دراپه‌ر بروجه آتی خبر ویرییور :

— واردات بولمق غیرتیله دردنجی سیقست بلا لزوم بیوك بیوك مجلسلر وقومیسیونلر تشکیل ایده‌رك بونلرده کی اعضالق صندالیلرینی اوچر دردر یوزدوقه آلتونه صاتمش ایدی. سکزنجی اینوسان پاپالغه مخصوص اولان تاجی مهم بر دینه مقابل رهن ایدوب بتون قاتولیکلری او بورجی اوده‌یه‌رك قورتارمغه مجبور ایتمش ایدی.

اوننجی لئون ایچـون « اوچ پاپانك ایرادلرینی اسراف ایتمشدر » دنیلیور ایدی . واقعا کند- یسندن اول کان پاپانك بریکدیردیکی پاره لری وکندی النه کچن مبالغی کاملاً صرف ایتدکدن ماعدا کندیسندن صکره پاپا اولان ذاتك وارداتی ترهـین ایدهرك برچوق دخی استقراضلر عقد وصرف ایتمش ایدی. موجود اولان مأموریتلر ذاتاً تحمل درجه‌سـنك خارجنه چیقمش ایکن یکیدن دخی ایکی بیك بش یوز مأموریت تأسیس وفروخت ایتمش ایدی. بو مأموریتلری صاتون آلانلر پاره‌لرینی پك منفعتلی برصورتده یاترمش اولورلر ایدی. زیرا بو مأموریتلر قاتولیك مملکتلرنده اهالیدن پاره قوپارمق ایچـون نه قدر صلاحیت ویره بیلورلر ایسه اکا کوره یوزده اون ایکی‌یه قدر فائض کتوره بیلیورلر ایدی. بناءً علیه اوروپاده نقداً سرمایه‌سی اولانلر ایچون پاره‌لرینی رومادە بو صورتده یاترمقدن کارلی هیسچ بر آلش ویریش یوق ایدی . جهانك وارداتی جمع ایدن اومعزز شهردن پاره چکمك ایچون شو یول بولندقدن

ماعدا کنیسا املاکنی استرهان ایله اقچه اقراض ایتمك یولی دخی بولنمش ایدی. هرنه قدر کنیسا نظرنده فائض وصراحه ممنوع ایدیسه ده آز زمان صکره رومادهپاپالق نامنه عظیم بر بانقه جیلق معامله سیده پیدا اولدی. پاپالغه منسوب اولان بو بانقه جیلق برچوق امتیازات ایله ممتاز ایدی. آندن ماعدا امورصرافیه شدتلی تفتیشلر آلتنده بولندیریلیور ایدی. او بانقه لردن اوروپانك هرطرفنده کی دسپوطلره پسقپوسلره وسائر مأمورین روحانیه یه اقچه لر اقراض اولنیور ایدی که آنلرك بو صورتله رومایه مدیون ایدلمسی مربوطیت ومحکومیتلرینی ده قوتلندیریلیور ایدی. بونلر اگر فائضلری منتظماً ویرمیه جك اولورلر ایسه آفاروز حاضر ایدی. آفاروز اوقدر مبذول ایدی که ۱۳۲۷ سنه سنده ایدیلن بر حسابه کوره اوروپانك نصفی آفاروز آلتنده بولنیور ایدی. دسپوطلر پاپا طرفندن کوندریلن مفتشلری ممنون ایده مدکلری ایچون آفاروز ایدلدکلری کبی دیکر پاپاسلر وباخصوص پاپاس اولمیانلر عفو وغفرانی ایسته نلدیکی قدر

پاره مقابلنده صاتون آلمقده تردد ایتدكاری
ایچون آفاروزه دوچار اولورلر ایدی .
الحاصل بتون دنیانك واردات كنیسائیه‌سی
رومایه آقیور ایدی كه سوء اخلاق ومرابحه جیلق
وخش وسفاهت ایله بومملكت طولمق شانندن
اولمیان برمغاره حكمنی آلمش ایدی .
دیرزكه :
— آفاروزه دوچار اولمق دیمك
بتون دنیا ایله مناسبتی كسوب برحبس
ونفرین عمومی یه دوچار اولمق دیمك
اولدیغنی شمدی یه قدر برچوق یرلرده
اخطار ایتمش بولندیغمزدن بوراده تكرارینه
لزوم كوره میورز . یالكز شو قدرجق
بر شی سویلیه لم كه آفاروز ایدیلن آدم
زوجه‌سی وچوجقلری واقربا وتعلقاتی
نظرنده بیله ملعونیت درجه‌سنده برنفرته

دوچار اوله‌رق بونلر بیله کندیسندن قاچارلر وسلامنی دخی قبول ایتمزلر ایدی. سوزده ینه درایه‌ر دوام ایدییور . دییورکه :

— ۱۰٦٦ سنه‌ٔ میلادیه‌سندن یعنی بتون حکم وقوتی رومادهمرکزلندیرمکه باشلادقلرندن بری پاپالرطوغریدن طوغری‌یه رومااداره‌سنده بولنان یرلرده‌کی شعبه‌لرینك اموریله اشتغاله وقت بوله‌میورلر ایدی . زیرا ولایات بعیده واجنبیه ایله اشتغال دخی زیاده پاره کتوریبور ایدی . آلواروپه لایونام دسپوط یازییورکه : « روما طرفندن کوندرلمش اولان بر مفتشك حضورینه نه زمان کیردم ایسه برطاقم خدمتکارلرك آلتون بیغینلرینی صایمقده اولدقلرینی کوردم » پاپالق مقامنك نفوذینی براز دها یایه بیله‌جك اولان فرصتلرك هیچ بریسی فوت ایدلمیور ایدی. بعض طالبلرینه فروخت اولنان امتیازات اویله برصورتده ویریلیور ایدی که امتیازك اودرجه‌سی کافی کورلمه‌میه‌رك دها زیاده‌سنه محتاج اولسون ده

مبایعه‌سنه مجبوریت کورسوندیه . دسپوطلر
کندی معیتلرنده بولنان دیکر پاپاسلر علیهنه
ممتازیت صاتون آلمغه مجبور اولدقلری کبی اودیکر
پاپاسلر دخی دسپوطلر علیهنه ممتازیت صاتون
آلمغه لزوم ومجبوریت کوریبورلر ایدی . هله
کرك دسپوطلرك وکرك سائر پاپاسلرومناسترلرك
روما طرفندن کوندریلن مفتشلر تسلطندن بر
پارچه‌قورتلمق ایچون امتیاز صاتون آلمغه احتیاجلری
پك بیوك ایدی. بر آره‌لق حکومت پاپائیه ایکی متین
ستون اوزرینه مبنی اولدی . بونك بریسی
قاردینااللر مجلسی ودیکری دخی « کوری »
دنیلن هیئت کنیسائیه ایدی. ۱۰۵۹ سنه‌سندن
بری پاپالرك حق انتخابی قاردینااللر النده ایدی .
آندن اولی بو انتخاب رومادە بولنان بالعموم
پاپاسلردن ماعدا محاکم رؤساسی ودولت امراسی
ومعتبران اهالی دخی امر انتخابده صلاحیتدار
ایدیلر. بوصلاحیتی قاردینااللرمجلسنه حصر ایدن
پاپا ایکنجی نیقولا اولدی. آنك قویدیغی قاعده‌یه
کوره قاردینااللرمجلسنك ثلثان اعضاسی یکی پاپایی

انتخاب ایدوب آنك تصدیقی حقی ایسه آلمانیا
ایمپراطورینه عائد اولمق لازم کلدی . فقط
بوندن طولایی قاردینااللر ایله پاپالر آره سنده کی
منازعه تمام ایکی عصردوام ایتدی . قاردینااللر
پاپالرك ممالك اجنبیه یه قارشو برحکمدار مستقل
اولملرینی بالطبع قبول ایدییورلر ایدیسه ده هر
انتخابده بعض شرائط وضع ایده ایده بوحکمدار
مستقلك کندیلری نزدنده استقلالنی آزالتیورلر
وآنك قوتنه بالتدریج اشتراك ایلیورلر ایدی .
یکی پاپا عقیب انتخابده وتقدیسندن اولجه بعض
شرائطه رعایت ایده جکی ایچون یمین ویرمکه
مجبور ایدلدی . بو شرائط کلیسانك واردات
عمومیه سندن برقسمی قاردینااللره عائداولمق وبونلر
هیچ بروسیله ایله رومادن تبعیدایدلمامك وسنه ده
ایکی دفعه بالاجتماع پاپانك ویردیکی یمینه رعایت
ایدوب ایتمدیکنی یوقلامق کبی شیلر ایدی . پاپانك
یمینی طوتمدیغی نوادردن دکلدر . برطرفدن
قاردینااللرحدندن زیاده ادعالرده بولنورودیکر
طرفدن پاپالر لزومندن آزویرمکه غیرت ایلر

ایدی . قاردینااللرهم پرنسانه سفاهتلرله یشایوب هم ده پاره بریکدیرمك ایسترلر ایدی. بونلردن بریسنی خبر ویررلرکه کندی ذاتنده بش یوز مأموریتی جمع ایتمش ایدی . بتون فرانسه نك وارداتی بونلرك مصارفنه کفایت ایده میه جکی اووقت تخمین اولنوب یازلمشدر . پاپالق مقامی ایچون بونلر آره سنده کی رقابتدن طولایی بعضاً اومقامك سنه لرجه مدت منحل قالدیغی ده واقعدر . بوکا نظراً انسانك دیه جکی کلیورکه حضرت عیسانك وکیلی اولدیغی حالده دخی کنیسانك یشایه بیلوب یشایه میه جغی تجربه اولنیور ایدی . اون برنجی عصرك نهایتنده روما کنیساسی « قور » عنوانی آلدی که حکمدارلر مقامنه ویریان عنوان اولدیغی معلومدر . پاپانك «چوبان» عنوانه مقابل روما اهالیسی دخی قویون سوریسی مثابه سنده قالمق لازم کلور ایکن بوشهرك اهالیسی کاملاً کلیسا مأمورلرندن مقاولات محررلرندن دعوی وکیللرندن وصاتیلان امتیازاته مقابل پاره تحصیلدارلرندن وعفو وغفران تاجرلرندن متشکل

قالمش ایدی . بونلرك خارجنده رومادە کوریلن انسانلر ایسه قپوقپوطولاشوب سورونن مستد-عیلردن عبارت ایدی . اکر بونلرده دکل ایسه ولایتلرنجه برمأموریت استحصالی ایچون رومایه کلمش اولانلر ایدی . کوری دنیلن هیئت کنیسادە یوزلرجه مأمورین اشبو ارباب مراجعتـه کفایت ایده میور ایدی . اما بونلرك ترقیلرینی تأمین ایدن اصل غیرتلری پاپانك خزینه-سنی زنکینلندیرمك ایچون ارباب مراجعتـدن ممکن اولدیغی قدردها چوق پاره چکمکه معطوف ایدی . دین دنیلن شیئك اثر صحیحی روما درونـنده غائب اولوب اوراده هرکس امور سیاسیه وصرافیه وسائره ایله مشغول اولدقلری حالده اموردینیه ایله اشتغال ایدن یوق ایدی . مسائل روحانیه دن اصلا بحث ایدلیوب کاغداوزرنده برقلم یوروتمك مطلقا براجرت مقابلنده وقوعه کلور ایدی . هرهانکی بر استدعا ایچون مراجعت ایدنلر اکرموفق اولمق ایسترلر ایسه قپوجیدن پاپایه قدر هرمراتب اربابنی اقچه قوتیله قازانملی

ایدیلر . ابواب استدعا فقرایه مسدود ایدی .
رومانك بوحالنی اوکره نوب اورادن ولایتلره
کیدنلردخی اوکرندکلری سیئاتی ولایتلرجه
تطبیق واجرایه چالیشورلر ایدی . بر آره‌لق
پاپالق مقامنك رومادن آوینیونه نقل ایدلمسی
دخی بوسیئاتی تعدیل ایده‌مدی . یالکز ایتالیان
فامیلیالری پاپانك رومادە بولندیغی زمانکی قدر
قولایلقله کسب ثروت ایده‌مدکلرینه تأسف
ایلیورلر ایدی . زیرا ایتالیانلر پاپالق مقامنی
کندیلرینه مخصوص بر یمکلك دیه اعتقاد ایده‌رك
پاپا رومادە بولندقجه طوغریدن طوغری یه
حضرت عیسانك حکومتنه تابع ومنتخب من
طرف الله برملت اولدقلرینی ظن ایلیورلر ایدی .
دیرزکه :

ـــ ١٣٠٥ سنهٔ میلادیه سنده پاپا انتخاب
اولنان بشنجی فلامان فرانسه قرالی فلیب
لوبه‌ل ایله سیاسةً متفق اولوب کنیسا

احوالنجه بعض اصلاحات دخی تصور ایتدیکندن انتخابندن چند سنه صکره یعنی ۱۳۰۹ سنهٔ میلادیه سنده پاپالق مقامی رومادن قالدیروب فرانسه‌ده کائن آوینیون شهرینه نقل ایتمش ایدی . واقعا بوذاتك « قله‌مانتین » دیه‌کندی نامنه نسبت ایدیلن بعض نظاماتی بولنوب ۱۳۱۰ سنه سنده جمع ایتدیکی مجلس عمومینك دخی قبولیله مأمورین روحانیه‌نك برچوق فضله امتیازاتنی تعدیل ایتمش وازجمله تامپلیه طریقی اربابنك حد معروفی کچن آزغینلقلرینه بعض حدود چکمش ایسه ده دراپه‌رك دیدیکی کبی بو اصلاحات دخی کنیسا مساویسنی تمیزله‌یه‌مامشدر . آوینیون شهرینك پاپالق مقامی اولمسی ۱۳۷۷ سنه سنه قدر دوام ایدوب

قله‌ماندن بشقه برقاچ پاپا دها اوراده صندالی
نشین حکومت اولمشلر وتاریخ مذکوردن
صکره پاپالر ینه رومایه کلمشلردر . آنجق
پاپالق مقامی اوراده بولندیغی صیره‌ده یعنی
۱۳٤۸ سنه‌سنده پاپا التنجی قله‌مان بوشهری
پرووانس خاندان حکومتندن صاتون آلمش
اولدیغی ایچـون بلدهٔ مذکوره تا ۱۷۹۱
سنه‌سنه قدر پاپانك مالی اولمش قالمش وتاریخ
مذکورده فرانسه‌نك تنسیقات عمومیه سی
مناسبتیله ینه فرانسه یه الحاق اولنمشدر ،
درایه‌رسوزنده دوام ایدییور ، دییورکه :

ـــ اون التنجی عصرك نهایتنده یکی برعالم
کشف اولندی که پاپالق مقامنه پك چوق واردات
کتوره‌جکی درکار ایدی . بو ایسه « پورغاتوار »
عالمی ایدی . پورغاتواره محکوم اولانلری کندی
غفرانه مظهر ایده‌رك اورادن چیقاروب جنته

قویمق اقتداری پاپا ایچون تسلیم اولندی . بو مسئله اویله خدعه‌یه ریایه قاپدیرلمایوب آچیقدن آچیغه اورته‌یه سورلدی .

دیرزکه:

— پورغاتوارك نه‌اولدیغی بوندن مقدم دخی اکلاتلمش ایدیسه‌ك‌ده بوراده ظهور ایدن مناسبت اوزرینـــه ایشی شو وجهله ایضاح ایده‌لم‌كه : عند النصارا جنت بالطبع بختیارانه وجهنم دخی هلاك ابدی‌یه محکوم اولان مجرمینـــه مخصوص اولوب بونك ایکیسی آره‌سنده برعالم دها معین ایسه‌ده فرانسزجه اسمندن دخی معلوم اوله‌جغی وجهله بوراسی برعذاب مقابلنده کنهکارلرك کنـــاهلرندن تطهر ایده‌جکلری یردر . واقعا پاپالر دنیا یوزنده هرکنهکارك جرم

وکناهنی عفو ایده بیلدکلری حالده دنیاده
بو عفوه نائل اوله مقسزین آخرته انتقال
ایتمش وکناهلری حسبیله بالطبع یورغاتواره
کیرمش اولانلری نه‌دن عفو ایده‌مسون ؟
ایشته دراپه‌رك بو مسئله خدعه‌یه ریایه
قاپدیرلمقسزین آچیقدن آچیغه اورته‌یه
سورلدیکنی بیان ایتمسی دخی دنیاده
عفو کناهه قدرتی تسلیم اولنان پاپایه آخرتجه
عفو کناهك اولویتله مسلم اوله‌جغی قضیه‌-
سیدر . ینه دراپه‌ر سویله‌یور. دییورکه :

— هله انکیزیسیون پاپانك قوتنی آرتق غیر قابل مقاومت بر درجه‌یه کتوردی . هر اعتراضك جزاسی آتشده یاقلمق صورتیله اولوم اولدی . موقع فعل و اجرایه چیقمیوب حتی قاله بیله آلنمقسزین یالکز خاطردن کچن بر اطاعتسزلك بیله بوجزایی مستلزم بر جنایت عد اولندی . زمان کچدکچه

انكيزيسيونك اشكنجه لرى آرتيور ايدى . جزؤى بر اشتباه اوزرينه دخى اشكنجه‌لر اجرا اولنيور ايدى . متهم كندى دعواجيسى كيم اولديغنى بيلميور ايدى . بر آووقات جلبنه ده مأذون دكل ايدى . انكيزيسيونك حكملرى غيرقابل استيناف ايدى . مرحمت جهتنه اصلا ميل ايتماملرى انكيزيسيون مأمورلرينه امر اولنديغندن اشكنجه لرده اصلا تخفيف وقوع بولميور ايدى . بر طاقم بى كناه فاميليالر بر متهمدن طولايى اولانجه ماللرى مصادره اولنه‌رق فقره دوچار ايديليورلر ايدى . بو صورتله مصادره اولنان اموالك نصفى پاپايه ونصف ديكرى انكيزيسيون مأمورلرينه عائد اولوب اوچنجى اينوسان« مجرملرك اولادينه جانلرندن بشقه‌شى براقلماملى وبوده محضا بر اثر مرحمت عد اولنملى» ديور ايدى . اوچنجى نيقولا كبى پاپالر بو بيچاره لرك امواليله كندى اقرباسنى زنكينلنديرديكى كبى انكيزيسيون محكمه‌سى اركانى دخى عموماً بويله ياپيورلر ايدى .

اخطار ایدرز که :

— بوندن اول دخی یازدیغمز وجهله برصاحب همتك ترجمه ایتمش اولدیغی انکیزیسیون تاریخی کتبخانهٔ عثمانیمزه کیرمش اولدقدن صکره بو محکمهٔ منحوسه حقنده بوکبی آثارده تفصیل کلامه هیچ لزوم قالمز. درایه‌ر دییورکه :

— پاپالق مقامنه مالکیت ایچون فرانسزلر ایله ایتالیانلر آره‌سنده ظهوره کلن نزاع اون دردنجی عصرك شیزمنی یعنی پاپالق مقامنه قارشو اعتزالی موجب اولدی . قرق‌سنه قدر برزمان کچدی‌که بومدت ظرفنده بریسی ایتالیانلرك ودیکری فرانسزلرك نفوذیله ایکی پاپا بردن انتخاب اولنوب بونلربر برینه آفاروزلر یاغدیررلر ایدی . کوری هیئت روحانیه‌سی دخی بالطبع بویله ایکی‌یه منقسم اولمش ایدی . آرتق هیچ برکیمسه بو ایکی کنیسانك تقدیساتندن امین

اولەمیوب پاپالرك هرایکیسی اصل پاپا کندیسی اولدیغی ودیکری ساخته ایدوکی دعواسنده بولندقجه بونلرك تقدیساتنك‌ده ساخته‌لکی درکار ایدی . بو حاله برنهایت ویرلمك ایچون بر قونسیل یعنی مجلس عمومی عقد اولندی . بومجلسه برنوع پارلامنتوطوری ویره‌رك پاپالری قوهٔ اجرائیه مقامنده بولندیرمق آرزو اولندی ایسه‌ده نیجه عصرلردن بری یرلشمش قالمش الان غرضلر انتریقه‌لر بویله بر تنسیق ایله فدا اولنه‌ماز ایدی . نهایت غلبه ینه کوری هیئت کنیسائیه‌سنده قالدی . منافع کنیسائیه‌دن اصلا حصه‌دار اولمامش بولنان آلمانلر اصلاحات کنیسائیه‌یه الك زیاده طرفدار ایدیلر . آنجق کنیسانك سیئاتی آرتدقجه آرتمقده اولدیغنی کوروب نهایت بویله عمومی مجلسلرله اصلاحات مطلوبه‌یه دسترس اولەمیه‌جقلرینی اکلادیلر . هولاندالی ارباب قلمدن ئه‌رازم‌که اون بشنجی عصرك وولتری عد اولنه بیلور ایدی بر اثرنده « اکر حضرت عیسی بالذات کلوب‌ده کندی امتی

کنیسانك پنچهٔ ظلمندن قورتارمیه‌جق اولور ایسه
اوروپایی وحشیلرك استیلاسی بوحالدن دها زیاده
قابل تجویز عد اولنه‌جقدر» دییور ایدی . ایش
بودرجه‌یی بولدیغی زمانلرده قاردینا للق سرپوشی
بیله اقچه مقابلنده صاتیلور اولدی . هله
اونبجی لئون زماننده بو سرپوشلر مزایده‌یه
دخی قونولیورلر ایدی . کنیسانك محافظهٔ قوتی
لاتین لساننك لسان رسمی اتخاذینه منوط
کوروندی. بوحالده روما اهالیسی بالطبع اورو-
پانك اهالیٔ سائره‌سنه تقدم وتفوق ایتدی .
اکر پاپالر یالکز کندی منفعتلرینه متعلق اموره
حصر اوقات ایتمیوب ده برازده انسانیتك ترقیاتنی
التزام ایتمش اولسه ایدیلر بتون ملتلری بردن
شهراه ترقی‌یه سوق ایده بیلورلر ایدی . زیرا
بونلرك مأمورلری ایرلاندادن بوهمیایه واسقو-
جیادن ایتالیایه قدر بتون ولایتلری لاینقطع
کشت وکذار ایتدکلرندن پاپا طرفندن التزام
اولنان فکر ترقی‌یی بتون اوروپالیلره تلقین ایده
بیلورلر ایدی . رومانك لسان رسمیسی اولان

لاتینجه اوروپانك هرطرفنده تحصیل ایدلدیكندن
پاپا ایله مأمورلرینك بویولده‌كی اوامر وتشویقاتی
اوروپانك هرطرفنده اكلاشیله بیلور ایدی .
یونان وعبرانی لسانه رومانك خصومت كوستر-
مسی بیهوده اولدیغی بدیهیدر . روما اوروپا
ولایتلرینك قابا صابا اولان لسانلری بالتدریج
یازلمغه باشلایه‌رق بونلردن بر رمنتظم لسان چیقمق
احتمالاتنه‌ده خصومت كوستردی . پارسده بر
علوم دینیه مكتبی كشاد ایدلدیكی زمان لسان عبرانی
ویونانینك دخی تدریسی آرزو اولنمش ایدی‌ده
« اكر بولسانلرك تدریسنه مساعده ایدیله‌جك
اولور ایسه صكره قاتولیك دینی‌نه اولور ؟» دیه
فریادلر ایدلمش ایدی . لاتین لسانك انتشاری
پاپالق مقامنك مدار قوتی اولوب بولسانك انتشاردن
انقطاعی ایسه پاپالق حكومتنی بركوچك امارت
منزله‌سنه تنزیلك موجبی ایدی . ذاتاً بالآخره
پاپالق مقامنك كسر نفوذینه الك زیاده یاردیم
ایدن شی دخی فی الحقیقه اوروپاده السنهٔ جدیده‌نك
تشكلی قضیه‌سی اولمشدر . زیرا السنهٔ جدیده‌دن

هانكيسی قلمه كلكه باشلامش ايسه اوقلم واو لسان ايله يازيلان شيلرهپ كنيسا عليهنده نفرته متعلق اولدقلری كورلمشدر .

ديرزكه :

— بوحال شمدی دخی اوروپانك عادتا هر طرفنده كورلمكده در . هانكی كنج محرر ايلك النه قلم آلور ايسه مطلقا كنيسا عليهنده تحريك خامه ايدر . هم يالكز قاتوليك عالمنه مخصوص اولميوب پروتستانلق عالمی دخی بوحالده در . اوت! پروتستانلق عالمی دخی بوحالده در . پروتستانلغی حمايه غيرتی درايه رك هر بابنده كورلمكده بولنديغی حالده يايه بيلديكی شی ممكن مرتبه پروتستانلغی قاتوليكلكدن آيرمق اولوب يوقسه آنك ثناسنه او بيله جسارت آله

مامقده‌در. شو اخطاردن مقصدمز اوروپا
لسانلرینی اوکرنوب کتابلرینی ترجمه یه
غیرت کوسترن کنجلرمزك نظر دقتلرینی
آچمقدر. آنلرهر اوقودقلری اثری دیانت
علیهنــده بولدقلری ایچون بوحال ارباب
قلمك دأب مخصوصیدر اعتقادینه دوشه جك
اولورلر ایسه هم کندیلرینه هم ده قارئلرینه
یازیق ایتمش اولورلر . اوروپا ارباب قلمی
ایچون بوغـیرت معذور کوریلور . زیرا
آنلرك دین نامنــه کورمدکلری اعتساف
وچکمدکلری اذیت قالمامشدر. بزده ایسه
پیشوایان دین ومذهبمزدن بویولده ذره
قدرشکایته حقمز اولمق شویله طورسون
انوار علوم ومعارف ایله فکر ونظرمزك
تنــویری دائما دینمز وحکمت دینیــه مز

سایه‌سنده میسر اولمشدر . بناءً علیـه بز
مسلمان ارباب قلمی اوروپا علوم جدیده‌ـ
سنك هرجهتندن اقتباس واستفاده ایتملی یز
اما فلسفیات ایله اشتغال ایدنلرك اعتقاد ـ
سزلق مشربنه موافق اولان مؤلفاتنـه
قارشو پك بیوك براحتیاط حالنده بولنملی یز .
اویولده‌كی آثار اوروپا قارئلری نزدنده
مقبول اوله بیلمكده ایسه‌ده بزجه دائما
مردود اوله‌جغنه اصلا شبهه ایتاملیدر .
برکره عوام ناسك تزلزل‌شانندن اولمیـان
متانت اعتقادیه‌سنه قارشو بو یولده‌كی آثار
بالكلیه تأثیرسز قالور واكر بركونه تأثیری
ملحوظ ایسه اوده اربابنك منفوریتندن
عبارت كوریلور . ثانیا حكمت اسلامیه‌یه
واقف اولانلر نزدنده بو یولده‌كی اثرلر رد

وابطالی اسهل امورعد اولنه‌جق شیلردن کوریلور . اویله یا ! اوروپالیلرك کنیسا حقنده یازدقلری بو کبی شیلری بزده علمای دینه اسنادك هیچ بر احتمالی کوریله‌مز . بو بر اخطار خالصانه درکه دین ودولتلرینه حسن خدمت غیرتیله متحسس بولنان کنجلرمزك بونی حسن قبول ایده‌جکلری حقنده‌کی امیدمز بر کالدر . درایه‌ر ینه‌سوزنده دوام ایدییور . دیبورکه :

— اوروپاده لاتینجه‌دن ماعدا السنهٔ اقوام یازلمامقده ایکن بونلرك یازلمغه باشلامه سندن فضله السنهٔ مذکوره داخلنده ادبیاتك دخی میدانه چیقمغه یوزطوتمسی نصرانیت پاپائیه‌نك انحطاطی یولنی آچمشدر . قاتولیك تحکمی دوام ایتدکجه یکی ادبیات تولد ایده مامش ایدی .

کنیسانك عظیم بر هیئت متحده حالنده بولنمسی
لسانجه وادبیاتجه دخی برلکی مستلزم اولیور
ایدی . لاتینجه کبی عمومی بر لسان کندی
قوت وقدرتی تحکیمه چالشدقجه هیئت کنیسائیه
دخی بولسان یاردمیله عائله لرك احوال خصو-
صیه سنه قدر تفتیشاتده برقوت بولیور ایدی .
بالآخره ملتلر بیننده مناسبات دیپلوماتیقیه دخی
پیدا اولمغه باشلانجه پاپالق مقامنك عموم ملتلر
اوزرنده کی نفوذ سیاسیسنه دخی انحطاط عارض
اولدی . روما تحکمنك کچمش کونلرنده یعنی
بت پرستلك زمانلرنده روما دولتی الایلرینك
ولایتلرده اقامتی بونلرك انضباط وفعالیتلری
جهتندن بریتون وغولوا وجرمن کبی هنوز حال
بداوتده بولنان ملتلر مثال آله رق اگرچه تحت
مغلوبیتده آلنان اهالینك اصلاح احوالی بو هیئات
عسکریه نك وظیفه سی دکل ایسه ده اهالیٔ مذکوره
بومثالدن ترقیات مدنیه جه هرحالده استفاده
ایدییورلر ایدی . روما خرستیانلق مرکزی
اولدقدن صکره ولایتلرده کی مواقع عسکریه

یرلرینه مناسترلر قائم اولمش ایدی . شهرلرده
روما عساکری قشلالرینه بدل دخی بیوك کلیسالر
پیدا اولمش ایدی . بونلردخی اهالی‌یه برمثال
ویرمشلر ایسه‌ده اومثال یالکز لاتین ادبیات
کنیسائیه‌سی مثالندن عبارت قالیور ایدی .
واقعا مبادیده بومثال فائده‌سزده اولمدی .
فاميليالرك تأسیسی وقوانین ملکیه نك تعیینی
واوروپا حکومات جدیده‌سنك تشکلی خصوصنده
پاپالق‌مقامنك شومساعیٔ ابتدائیه‌سنی مدح ایدرز.
لکن هیچ بروقتده اونوتماملی‌که بومساعی جداً
خلقك ترقیٔ مدنیتی‌مقصد خیریله وقوع بولمیوب
بلکه اصل کنیسانك تحکمنی تأسیس مقصدیله
وقوعه کلمشدر. یوقسه اهالینك رفاه وسعادت
مادیه‌سنی تأمین ایچون هیچ بر پلان‌قونولمامشدر.
ترقیات ذهنیه لرینه اصلا خدمت ایدلمامشدر .
بالعکس آنلری حال جهالتده طوتمق جهتی التزام
اولنمشدر. عصرلرکچدکجه کویلیلر رعی ایتدکاری
قویون سوریسندن دها فرقلی برحاله کیرمیورلر
ایدی . جهالته دکل آ قحطه سفالته قارشو بیله

تدابیر اتخاذ اولنیور ایدی . طاعون کبی صالغین
خسته لکاره بیله دعا ایله مقاومت ایدلکه
چالشیلیور ایدی . بناءً علیه بیك سنه ظرفنده
اوروپانك نفوسی برمثلی دها تزاید ایلمدیکی کبی
ترقیات ذهنیه‌سی ده بویله بر نسبت کوستره‌
مامشدر . قاتولیك مذهبنك نفوذینی تدقیق
صیره سنده کندی منفعتی ایله اهالی منفعتی
ایچون بوکنیسانك نه‌لر یاپدیغنی کوزلجه تفریق
ایتملی‌یز . مناسترلردن وآنلرك چمنستان وباغچه
واورمان وچشمه وصوبجرالری کبی تزییناتندن
بحث ایتدکجه بودبدبه ودارائك بطاقلقلر ایچنده
صتمه‌لرله هلاك اولان کویلیلری دکل بلکه
باپاسلری وآنلرك شاهنلری وآو کوپکلری
وطالقاووقلری ایچون اولدیغنی دوشونملی یز .
مرکزی ایتالیاده اولان اصول حکومتك حالی
بو ایدی . او روما دخی بالطبع بو یولده کی
منافعنی محافظه ایلر ایدی . کنیسا وسرای
صورتنده روماده انشا اولنان او آثار عظیمهٔ
معماریه‌نك نه‌قدر تزیینات نفیسه ایله تزیین

ایدلمش اولدقلرینی حالا حیرتله تماشا ایدرز .
بورالرده اجرا اولنان مراسم روحانیه‌نك دبدبه
وداراتی دخی تخطر ایلرز . اوجسیم قبه‌لری
طولدیران بیکلرجه قندیلی وموم ضیالری پنجره‌-
لردن خارجه طاشمقده وجاملرك دخی الوان
وتصاویر کونا کون ایله مرتسم ومنقوش اولد-
قلرینی کوسترمکده ایدیلر . مغنیلرك آوازی دخی
اوقبه‌لری طولدیروب بعده اطرافه منتشر اولمقده
ایدی . بومراسمی اجرا ایدن ارکان روحانیه‌نك
مزین البسه وسرپوشلری اوراده زانو بزمین
عبودیت اولان ارباب تماشا واستماعك کوزلرینی
قماشدیرمقده ایدی . ایمدی بودبدبه ودارات
عباد صحیحهٔ نصرانیه‌نك مسعودیتی ایچونمی ایدی
یوقسه یالکز رومانك شان وشرفی وورومایه
صاحب اولانلرك فائده ونفعی ایچونمی ؟ واقعا
طاقت وقدرت بشریه ایچون دخی برحدواردر.
اوحدك ایلروسنده اك منتظم قانونلر اك ممدوح
غیرتلر دخی دوچارعجز اولورلر . خلقك بداوتدن
قورتاریلوب مدنیته ادخالی برکونده میسر اوله

بیله‌جك شیلردن دكلدر . بو طوغریدر اما
قدرت كنیسائیه بوكا قیاس اولنه‌ماز . كندیسنی
عجز بشریتله موصوف كورمك كنیسانك شانندن
دكل ایدی . آنك ادعاسنه كوره قدرت الٓهیه
كندی النده ایدی . پاپا یر یوزنده او قدرته
لایق بر قائممقام دكلمی ایدی ؟ هرحكمنده لایخطی
اوله‌رق اقتضا ایدر ایسه آثار معجزكارانه كوستر-
مكه دخی قدرتی تسلیم اولنمیورمی ایدی ؟ بیك
سنه مدت ظرفنده اوروپا افكاری اوزرنده
ایسته‌دیكی كبی اجرای حكومت ایتدی . آنك
امر ونهینه حكمدارلر دخی مخالفت ایده‌میوب
نه ایستر ایسه یاپیور ایدی . نم بو بابده خلاصه
ایتدیكم احوال اون التنجی عصر ظرفنده پرو-
تستانلق غیرتنه دوشنلر طرفندن دخی پیشكاه
تدقیق وتتبعه قونیلوب حكم اولندی كه بو
كیدشله خرستیانلق فلاح بولمیه‌جق ، نصرانیتك
ایلك ساده لك حالنه رجوعی لابد ولاجرم
كوریله‌جكدر . بو حكم اویله علی العجله ویرلمش
حكملردن دكل ایدی . علومه آزچوق واقف

اولانلرك كافه سی بوفكرده اولدیغی كبی پاپاس
طاقمنك برچوغی ده بوفكره مشترك ایدیلر . دها
ازمنهٔ متوسطه ده زاهدفراتریسه لی آب آشكاره
دیمش ایدی كه بررروما ایمپراطورینك كنیسایه
ویرمش اولدیغی امتیازدین صحیحك محوینی موجب
اولمشدر . بناءً علیه برلوترك اعلا ایتدیكی آواز
حقیقتی بتون اوروپای شمالی آلقشلادی .
حضرت مریم نامنه واعزهٔ كنیسائیه نامارینه
ایدیلن دعالره وآثارمعجزكارانه یه وفوق الطبیعه
تداویلره وعفووغفران اخذ واعطاسنه والحاصل
خرستیانلغه ادخال ایدیلن بالجمله بدعتلره قارشو
پروتستو ایدلدی . حكم اولندی كه قاتولیكلك
مسعودیت بشریه ایچون وضع ایدلمش برشی ایسه
اووضع صحیح دكلدر . كندی موضوع لهندن
تباعد ایتمشدر . پاپدیغی شیلر ایتدیكی ادعالره
مطابق اولمیوب بوصورتله بیك سنه دن بری
تحت محكومیتنده بولندردیغی ملتلر آندن اولكی
حاللرندن بش بدتر برحاله دوچار اولمشلردر .
دیرزكه :

ـــ درایه‌ر اشبو اوننجی بابنه دخی بوراده خاتمه چکیور . بتون بوتفصیلاتك نزاع علم ودینه طوغریدن طوغری‌یه تعلقی اولمدیغی ایچون بوکا بزم سوز قاتمقلغمز هیچ‌ده ایجاب ایتمز ایکن بعض یرلره برقاچ کوچك ایضاحات علاوه ایدیشمز کافی وفضله‌در بیله . بناءً علیه دها بشقه سویله‌یه‌جك سوزمز اولمدیغندن باب مذکوره بوراده بز دخی ختام ویرییورز .

اون برنجی باب

(علومك مدنيت جديده ايله مناسبتی)

اشبو اون برنجی بابك مندرجاتنی معلم درایه‌ر بروجه آتی خلاصه ایدییور :

علومك نفوذ عمومیسی حقنده آمریقا تاریخندن مقتبس مثال — علومك اوروپایه ادخالی — علومك اسپانیا عربلرندن ایتالیای شمالی‌یه مروری — اوزمان پاپالرك آوینیونده بولنمسیله انتشارعلومك بوفرصتدن استفاده‌سی — مطبعه جیلغك ایجادی وسیاحات بحریه‌نك

وقوعی وپروتستانلغك انتشاری ــ ایتالیاده جمعیات علمیه نك تأسیسی ــ علومك ذکایه نفوذی ــ علومك اوروپاده اشتغالات ذهنیه‌یی تحویل ایتمسی ــ لونده‌ده‌کی شرکت علمیه ایله امثالندن آلنه‌جق مثال ــ علومك نفوذ اقونومیه سی ــ بونك اون دردنجی عصردن بری فزیق ومقانیق دائره‌سنده میسر اولان برچوق اختراعات ایله اثباتی ــ اختراعات مذکوره‌نك صحت‌عمومیه ومعیشت بیتیه وصنایع حربیه وصلحیه اوزرینه تأثیری ــ «انسانیت ایچون علم نه یاپمشدر ؟» سؤالنه جواب .

درایه‌رموادمذکوره‌یی بسط وتمهیده کیریشه‌رك دییورکه :

ــ اوروپانك پروتستانلق انتشاری زماننده‌کی حالی روما خرستیانلغنك امور مدنیه‌جه نه یاپه بیلدیکنی بزه کوستردی . آمریقانك احوال معاصره سی دخی بو بابده علومك نه یاپه بیله جکنی کوسترمکده در .

اون یدنجی عصر میلادیسی ظرفنده اطلس
دکزینك آمریقا سواحلی اوزرنده سکرك
سربلمش برمقدار اوروپالی اهالی کورولدی .
« ترنه‌و » اراضیسنك بالقجیلغی منافعی ایله مجلوب
اولان برمقدار فرانسزلرك «سن لوره‌ن» نهرینك
شمال طرفنده کوچك برمستعمره‌لری وار ایدی .
الیوم حکومات متوسطه مواقعنده دخی بر
مقدار انکلیز وهولانده‌ز واسوچلیلر « یکی
انکلتره » تسمیه ایتدکلری سواحلده ساکن
ایدیلر . « قارولین » لرده‌ده برمقدارفرانسز
پروتستانلری بولنیورلر ایدی . کویا دائمی بر
کنجلك ویرمك خاصه‌سنه مالك اولان بر آب
حیات منبعی وار ایمش شهرتی دخی بر مقدار
اسپانیوللری « فلورید » طرفلرینه جلب ایتمش
ایدی . بونلرك تشکیل ایتدکلری کوچوجك
کویلرك اوبر طرفنده مجهولة الاحوال برقطعهٔ
واسعه بولنوب آنك اوزرنده بر طاقم یرلی
وحشیلر جولان ایلیورلر ایدی که مکسیقا
کورفزندن سن لوران نهرینه قدر بونلرك مقدار

عمومیسی یوزسکسان بیك نفوسدن زیاده تخمین اولنه مز ایدی .

اخطار ایده لم که :

— انکلیزلر آمریقا قطعه سنك کشفندن مقدمکی احوالندن بحث ایتدکجه یرلیلرك مقدارنفوسنی آز کوسترمکی التزام ایدرلر . انکلیزلردن ماعدا آمریقاده یرلشمش اولان اوروپالیلر دخی احتمال سببنی بیلدکلری حالده ینه آنلرك تاریخی بو یولده کی تحریفلرینه اشتراك ایلرلر . یرلی اهالی یی بو وجهله آز کوسترمه نك سببی کندی مغدورتیغ اعتسافاتی اولانلرك مقدارینی آزالتمق وبویوزدن مترتب اولان مسئولیت معنویه یی ده کوچولتمکدر . همان هرمورخك لسان مؤاخذه سنه دوشدیکی

وبالخاصه بوندن یکرمی بش سنه مقدم
آلکساندر اسکەر نامنده برکنج آلمان
فیلسوفی طرفندن پك واضح بر صورتده
بسط واثبات قلندیغی وجهله الیوم آمریقاده
اصل یرلی اهالینك عادتا بالکلیه محواولمش
بولنمسی اوراده اوروپا مدنیتنك الك پارلاق
آثارندندر . مکسیقا کورفزندن سن لورەن
نهرینه قدر موجود اولان اهالینك یوز
سکسان بیکدن عبارت بولندیغی نه ایله
اثبات ایدەجکی معلم درایەردن صورولسه
احتجاجه صالح هیچ بردلیل کوسترەمز .
حال بوکه علم آثار عتیقه اربابی مکسیقاده
بر مدنیت قدیمه آثارینی بولوب میدانه
چیقارەرق یالکز اوراده مصرك هیەرو
غلیفلرینه مشابه بریازی ایجادینه قدر ترقی

ایتمش اولان اهالینك مقـدارینی دراپه‌رك بتون آمریقـای شمالی یه تعمیم ایتـدیکی نفوسدن سکز اون‌قات زیاده تخمین ایدرلر. شو اخطـاردن مقصدمز بعض مدعالری اثبات غیرتیله دراپه‌رك بعض حقایق تاریخیه خارجنه دخی چیقمقده اولدیغنی اکلاته رق قارئلرمزك اویانق بولنملرینه لزوم کوستر- مکدر. دراپه‌ر سوزنده دوام ایله دییورکه:

— بو یرلی اهالیدن اوروپالیلر خبر آلمشلر ایدی که اهالیدن خالی اولان بوکنیش یرلرده غایت بیـوك کوللر و « میسیسیپی » تسـمیه ایتـدکلری برده بیوك نهر واردر . بعضلری دیرلر ایدی‌که بونهر ویرژینی الکاسندن کچوب آتلانتیق دکزینه دوکولیور وبعضلری فلوریتدن کچییور وبرطاقمی دخی بحر محیط اکبره منصب اولیور اعتقادنده بولنورلر ایدی . حتی بعض کیمسه‌لر بو نهرك مکسیقا کورفزینـه طاباندیغی

ظننده بولنورلر ایدی . اوروپادن بحر محیط
اطلاسی ایله آیرلمش اولان بو یرده شومهاجرلر
جهاندن غائب اولمش صاییلورلر ایدی . زیرا
آطلس دکزینك نه بیوك فورطنه‌لی بر دکز اولدیغی
معلوم اولوب اوزمان بونی آیقـیریلامق ایچون
برقاچ آی کمی ایله کیتمك لازم کلور ایدی .
حال بویله ایکن شـو اون طقوزنجی عصرك
نهایتندن اول بوکوچوجك خلقك اولاد وانسالی
دنیانك بیوك دولتلرندن بریسی اولمق درجه‌سنه
وارمشلردر . بونلر برهیئت حکومات متحده
تشکیل ایتمشـلردرکه اطلس ایله اکبر دکزلری
آره‌سنده جایکیردر . بر میلیون عسـکر ایله
یرلی دشمنلرینی مقهور ایتمشلر ودکزلر اوزرنده
الك چوغی بیوك چاپلی بش بیك طوپی حامل اولمق
اوزره یدی یوز کمی‌یه قریب بردونتما وجوده
کتورمشلردر. بونلرك طونیلاتو استیعابی یاریم
میلیونه قریبدر . حیات ملیه‌لرینی محافظه ایچون
بش سنه ظرفنـده درت میلیارطولاردن زیاده
مصرف ایدوب معین مدتلری ظرفنـده اجرا

اولنان تحریر نفوس كوسترمشدركه هر یكرمی
بش سنه ده نفوس موجوده لری ایكی قات
آرتمشدر. بوقیاس ایله شو اون طقوزنجی عصرك
صوكنده نفوسك یوز میلیونه واره جغی تخمین
اولنه بیلور .

اخطار ایدرزكه :

— درایه رك بوصوك تخمینی طوغری
چیقمامشدر . آمریقا نفوسنك آرتمسی
بالكز تناسل طریقیله وقوع بولمیوب
اوروپانك هرطرفندن یوزلرجه سنه دن
بری اورایه آققده بولنان نفوس مهاجره-
نك بوغلبه لكی آرتدردیغی دخی ارباب
وقوفه مجهول دكلدر . شو یولده كی ایضا-
حاتمزك نزاع علم ودین نقطهٔ نظرنجه هیچ
براهمیتی یوق ایسه ده بوصحیفه لری بلااخطار
یازی ویره جك اولور ایسه ك تصدیقمزه

حمل اولنور اعتقادیله شو اخطاراتی اعطایه لزوم کوریيورز . ينه درایه ر دییورکه :

— مستغرق صمت وسکون اولان بوقطعه برساحهٔ فعالیته تحول ایتمشدر . هرطرفی انسان وماکنه کورولتیلری طولدیرییور . وقتیله حدسز اورمانلر حالنده بولنان یرلرده شمدی یوزلرجه شهر وقصبه کوروليور . تجارت پاموق وتوتون وانواع حبوباتدن متشکل ذخائر کبی محصولات ایله رواجلاندیریلیور . معدنلر ایناملیه‌جق مقادیرجسیمه‌ده آلتون وتیمور وکمور حاصل ایلیور . صاییه حسابه صیغماز کنیسالر دار المعارفلر مکتبلر بوفعالیت مادیه‌یی آرتدیران نفوذ معنویه‌یه شهادت ایدییورلر . اوراده موجود اولان شمندوفرلرك مجموعی عموم اوروپا قطعه‌ سنده‌کی شمندوفرلر مجموعنی کچیور . ۱۸۷۳ سنه‌سنده عموم اوروپا شمندوفرلرینك مجموع طولی یوز ایکی بیك کیلومترو ایکن آمریقانك شمندوفرلری یوز اون اوچ بیك کیلو مترویه بالغ ایدی . بونلرك بریسی قوجه قطعه‌یی بر

باشدن برباشه آیقیریلایوب ایکی بحری برلشدیر-
مکده در . فقط دقتمزه شایسته اولان شی
یالکز بونتایج مادیه‌دن‌عبارت دکلدر . معنوی
واجتماعی اولان دیکر نتایج بوندن زیاده لایق
انظاردقتدر. زیرا درت‌میلیون اسرای زنجیه
نائل نعمت آزاد اولمشلردر .

دیرزکه :

— اسرای‌زنجیه‌نك آزادی بوعصرك
ربع اخیری ایچنـده وقوعه کلمش بروقعهٔ
خـیریه در. بوندن طولایی آمریقالیـلره
آفرین دیمامك هیچ بر انسانیت پرستك
شانی دکلدر. لکن بو اسرایی اورایه‌کوتو-
رنلر وعصرلرجه مدت بهـایمدن یك ده
فرقلری‌اولمقسزین اعمال‌شاقه‌ده‌قوللانانلر
وحتی حکومات شمالیه‌دن بعضلری بونلرك
آزادینی طلب ایتـدکلری حالده بوطلبـه

موافقت ایتمیه‌رك سلاحه صاریلانلر وسنه‌
لرجه مدت بو اغورده جنك ایدنلر کیملر
ایدی؟ دیه سؤال ایدیلور ایسه عجبا جناب
معلم نه جواب ویرر ؟ ینه سوزنده دوام
ایدییور . دییورکه :

— محاکم عدلیه اکر برجهته میل ایده‌جك
ایسه مطلقا فقرا جهتنه میل ایدییور ایدی .
قوانین مملکتك طوغریدن طوغری یه نظر اهمیتی
نصب ایتدیکی شی او فقرانی فقر وضرورتدن
قورتاروب حال ونصیبلرینی اصلاح ایتمك جهتی
ایدی .

دیرزکه :

— درایه‌رك بو یولده‌کی مدافعه‌سی ماهر
بر آووقاته یاقیشه‌میه‌جق مدافعه‌لردندر.
بر جهته میل ایده جك اولان قوانین
ونظامات زنکینلرجهتنه میل ایلدیکی زمان

نه قدر معیوب اولور ایسه فقیرلر جهتنه میل ایلدیکی زمان دخی او قدر مغلوب اولور. او قانونلردن انتظار ایدیلن شی هیچ بر طرفه میل ایتمامکدر . ینه سوزنده دوام ایدییور . دییورکه :

— هنر و معرفتك یولی کافهٔ موانع و مزاحمدن آزاده براقلمشدر . ذکاوت وسعی وغیرت ایچون هرشی ممکن اولمشدر. حکومتك برنجی درجه ده کی مأموریتلری اکثریا الك کوچك فامیلیالردن یتیشن ذوات طرفندن مشغول ایدلمشدر. معمور بر یرده وزنکین بر خلق ایچنده دائما وقوعه کلدیکی وجهله مراتب اجتماعیه جه مساوات اکر ممکن اولمامش ایسه مراتب ملکیه جه بو مساوات دائما محافظه ایدلمشدر .

دیرزکه :

— بو خصوصده آمریقانك دنیاده یکانه برهیئت اولمدیغی اثباته محتاج دکلدر.

عالمده هر یر انکلتره وهر موقع خاصه آلایلری ضابطلکی دکلدرکه اورایه وصول ایچون هم اصیلزاده اولمقدن وهم ده موقع مذکوری اشغاله مساعد ثروت مادیه یه نائل بولنمقدن بشقه چاره اولماسون .

دییورکه :

— احتمال جواب ویریلورکه آمریقانك بو معموریت مادیه‌سی کندینه مخصوص وامثالسز بعض احوالدن طولاییدر . یعنی اوراده ایلك اشغال ایده جك اولانلرك ملکی اولمغه حاضر ومهیا الکالر بولنمسندن وبوطوپراقلره وبونلرك حاوی اولدقلری خزینه‌لره مالکیت ایچون جسارت وفعالیتدن بشقه برشیئه لزوم اولمامسندن طولاییدر .

دیرزکه :

— یالکز بونلردن طولایی دکل . دها پك چوق اسبابدن طولایی . ازجمله اوروپادن

اورايه هجرت ايدنلرك برمقداري حقيقهٔ
افكاروانظارمنوره اربابندن وباقيسى دخى
اوروپاده كچينه ميان فقرا كروهندن عبارت
اولوب اولكيلر بونلرىحسن سوقه نه قدر
قابل ايسه‌لر ايكنجيلر دخى آنلره اونسبتده
حسن امتثال مجبوريتنده بولنملرى كبى بر
طاقم اسبابدن طولايى كه آنلرى بوراده
تفصيل ايتمك نزاع علم ودينـدن عبارت
بولنان مسئلهٔ اصليه يه موافق دوشمز ،
درايه‌ر ايسه بوكاشويولده جواب ويرييور.
ديبوركه :

ـــ فقـط هنوز باكر اولان تنهـا يرلردن
يورويوب كچن واورمانلرك ونهرلرك وطاغلرك
وچوللرك ممانعتـدن اوركميـوب مسـاعئ
جسـورانه لرينى دائما ايلرويه سـورن آدملرك
بعض قواعد اساسيه ايله روحلانديرلمش اولملرى ده

لازم كلمزمی ؟ آمریقای شمالیده استحصال اولنان نتایج ایله برده اسپانیوللرك مكسیقا وپهروده استحصال ایتدكلری نتایجی مقایسه ایدهلم: بونلر كیردكاری یرلرده (مكسیقاده دیمك اولهجق) برمدنیت قدیمه بولوب محو ایتمشلر ایدی كه بو مدنیت قدیمه بعض جهتلرجه اسپانیوللرك مدنیت قدیمهلرینه فائق ایدی . زیرا باروت وتیمور استعمالی اوزرینه مبتنی اولمیوب نه آت ونه اوكوز ونهده صابانلری بولنمدیغی حالده چفتجیلك اساسی اوزرینه مبتنی برمدنیت ایدی . اسپانیوللر آچلمش برطوپراق بولمشلر ایدی . اوكلرنده هیچ برمانع یوق ایدی . یرلیلره متعلق نه وار ایسه تخریب ومحو ایتمشلر ایدی . بو بیچارهلردن میلیونلرجه نفوس آنلرك مظالمیله محو اولمشلردر. عصرلرجه زماندن بری صلح ومعموریت ایچنده وكندی مزاجلرینه موافق قوانین آلتنده یشایه كلمش اولان ملتلر فترت بلیهسنه دوچار اولمشلر ایدی. اوراده اسپانیوللردخی بالآخره برطاقم ظنون باطلهٔ معیوبهیه دوچار اولهرق املاك

واموالك بر بيوك قسمى روما كليساسنك يد اغتصابنه كچمشدر .

ديرزكه :

— اكلاشلدى يا ؟ بو آدمك دردى روما كنيساسيدر . بونده‌كى حقنى بيك دفعه تصديق ايتديكمزكبى بيك دفعه دها تصديق ايدرز . فقط بوفقره سنده دخى بعض نقاطى اخطارسزلجه‌ميز. اسپانيوللرك محو ايتديكى يرليلرى ميليونلرله تخمين ايدييور. شمال آمريقانلرينك محوايتدكلرى يرليلرى ايسه يوزسكسان بيك دنيه تخمين ايدييورايدى. هله بزمسلمانلر اسپانيوللرك مكسيقا مدنيتنى تقدير ايده‌ميه‌رك محو ايتمش بولنملرينه هيچ شاشمايز. كندى مملكتلرينى التى يدى يوزسنه‌لك مساعئ علميه وصنا.

عيه ايله جهانك اك كزيده بر معموره سی
حالنه قويمش بولنان عربلرك فضائل مدنيه سنی
تقدير ايده ميوب محو ايدن اسپانيوللر تا
مكسيقاده كی مدنيت هيه روغليفيه يی می تقدير
ايده جكلر ايدی؟ آنلرك چكدكلری بلای
تدنی وخرابی ارتكاب ايتدكلری جناياتك
جزای سزاسيدر . سوزده ينه درايه ر
دوام ايدييور . دييوركه :

— بن بو مثالی آمريقا تاريخندن انتخاب
ايدوب آلدم . اوروپا تاريخنك بويولده تدارك
ايده بيله جكی امثال سائره يه ترجيح ايتدم . زيرا
هرمانعتدن آزاده اولان بر خلقك فعاليتنی بو
مثال دها ايی كوسترر . علومك ترقيات مدنيه يه
صورت تأثير وآنك نتايجنی مقايسه يه كيرشمزدن
اول علومك اوروپايه نصل كيرديكنی مختصراً
حكايه ايده جكم . اهل صليب برقاچ سنه مدت
رومايه برچوق پاره لر ياغدير مقله قالميوب پاپالرك

نفوذ وقوتی تهلکه‌لی بردرجه‌یه قدرده وار
دیرمشلر ایدی. بریسی روحانی ودیکری جسمانی
اولمق اوزره او زمان اوروپایی اداره ایتمکده
بولنان ایکی درلو حکومتدن برنجیسی یعنی
حکومت روحانیه اصل حاکم اوله‌رق دیکری
یعنی حکومت جسمانیه آنك محکومی اولمش ایدی.
هرطرفدن هر نوع وسائل ایله پاره دینیلن شی
یالکز ایتالیایه آقیور ایدی. هر مملکتك کندی
حکومت محلیه وجسمانیه‌سنك وارداتی پك آزالمش
ایدی. ١٣٠٠ سنهٔ میلادیه سنده فرانسه
قرالی فیلیپ لوبل کندی الکاسنك بو وجهله
صویولمسنی منع ایتمك ایستدی. مساعدهٔ مخصوصه
اولمدقجه ملکندن خارجه آلتون وکموش اخراجنی
تحت ممنوعیته آلوب کنیسایه متعلق املاکك دخی
ویرکو ویرمسنی امر ایتدی. بو حرکت
پاپالق مقامنك منافعنه طوقنه‌رق قرال افاروز
ایدلدی. اودخی پاپا اولان سکزنجی بونیفاچی
اعتقادسزلق ودینسزلك ایله اتهام ایدوب برمجلس
عمومیٔ رهابین طرفندن محاکمه‌سنی طلب ایتدی.

بعض امین آدملرینی ایتالیایه کوندروب پاپایی آنانی سراینده یاقه‌لادیلر. اوقدر معامله‌ٔ شدیده ایله‌که برقاچ کون ظرفنده پاپا وفات ایتدی. یرینه قائم اولان اون برنجی بونیفاچ دخی مسموماً اکا پیرو اولدی. فرانسه قرالی پاپالق مقامنك آرتق برقاچ فامیلیایه منحصر قالوب بتون اوروپانك بونلر طرفندن صویولمسنه وروماده فرانسه نفوذینك پامال ایدلمسنه میدان قالمامق ایچون بومقامك اصلاحنه قرار ویردی. قاردینالّلر ایله اویوشه‌رق برفرانسز آرشه‌وه‌قنی بشنجی قله‌مانس نامیله پاپالق مقامنه انتخاب ایتدیردی. برازصکره‌ده پاپالق مقامی فرانسه‌ده کائن آوینیون شهرینه نقل اولنه‌رق نصرانیت عالمنك مرکزعمومیسی اولمق صفتی رومادن نزع اولندی.

اخطار ایدرزکه:

— بو ایضاحات باب سابقده پاپالق مقامنك آوینیونه نقل ایدلمسنك اسبابی

موضحدر . سوزك آره سنی کسمکسزین
درایه ر دیبورکه :

— پاپالق مقامنك تکرار رومایه انتقالی
ایچون یتمش سنه کچمك لازم کلدی . بومقامك
ایتالیا شبه جزیره سندن غیبوبتی اوراده بونجه
عصرلردن بری پیدا اولمش بولنان پاپالق
نفوذینی آزالتمش ایدی . پاپالر ایتالیادن
غیبوبت ایدر ایتمز اوراده ترقیات ذهنیه
وتجاریه باش کوستردی . حال بوکه دیکر
بعض اسباب دخی بوتیقظه یاردیم ایتمش ایدیلر .
ازجمله محاربات صلیبیه نك نتایجی که نتایج مذکوره
بتون عالم نصرانیتده اولکی تعصبی کوشلتمش
ایدی . زیرا بونجه آثار معجزکارانه دن قطع
نظر ارض مقدسه ینه مسلمانلر الندە قالمش
ایدی . بو محاربه دن عودت ایدن بیکلرجه
خرستیان جنکاورلری اوراده بولدقلری دشمنی
عزیمتلرندن اول کنیسانك تعریف ایتدکلری
صورتده بولمدقلرینی وبالعکس غایت قهرمان
ونازك وعاذل بولدقلرینی اعتراف ایلیورلر ایدی .

دیرزکه :

— اهل صلیب بو محابه یه کیتمزدن اول احوال اسلامیه یی کنیسانك آنلره نه یولده اکلاتدیغنی فرانسز حق نویسان ارباب قلمندن قونت دوقاسترو « اسلام » سر نامه سیله کچن سنه نشر ایتدیکی بر اثر نفیسده میدانه قویمشدر. « ماحوم » یعنی کویا نام جلیل پیغمبرینك مسماسی آلتوندن کموشدن وانواع احجار ذی قیمتدن متشکل بر صنم اولوب مسلمانلق دیمك بوکا عرض پرستشدن عبارت اولدیغی ومسلمانلرك نصارا قانی ایچدیکی طرزنده بر طاقم عجایب وغرائب که الیوم اوقوبان مسلمانلری کولدوره جکنه مقابل اوروپا- لیلرك ارباب انصاف اولانلرینی بالطبع

زیاده‌سیله قیزدیرمقده‌در . محب وفاضل
وفاشعارم محمود اسعد افندی حضرتلری
بوکتابك محتویاتندن قارئین اسلامیه‌یی
خبردار بیوره‌جقلرینی وعد ایتمشلرایدی.
اوکریمك بووعدنده‌خلف ایتمیه‌جکی قطعیاً
مجزوم محبانه‌مدر . ینه درایه‌ر دییورکه:
— فرانسه‌نك جنوب طرفلرنده‌کی مملکتلرده
« رومانتیق ادبیات » دنیلن یعنی لاتینجه‌دن
ماعدا هرقومك لسانیله یازلمغه باشلایان ادبیات
ذوقی بالتدریج تعمم ایده‌رك «تروبادور» دنیلن
آیاق شعراسی بویولده ترتیب ایتدکلری اشعاری
شهروقصبه وکویلره کیدوب اوقویورلر ایدی .
بونلر دائما جنکه وعشقه دائرشعر سویله‌میوب
بعضاً پاپالرك اویله ایقاع اولنان اعتسافاتندن
وازجمله لانکه‌دوق قتل عامی کبی شیلردن وپاپاسلرك
اخرص شهوانیلرندن‌ده بحث ایدییورلر ایدی .
شوالیه‌لك فکر وغیرتی اسپانیاده‌کی عربلردن

کلمش اولوب بوفکر غیرتله برابر برزمان اوروپایه اونظامات جدیده وحسنه‌یی ویردیره‌جك اولان ناموس وغیرت عالیجنابانه احتساساتی‌ده یورکلره کیرمش ایدی .

اخطار ایده‌رزکه :

— یقین وقتـه قدر اوروپاجه همان هرکس شوالیه‌لك دنیلن شیئی اوروپاده طوغمش ظن ایدرلر ایدی . حتی اهـل صلیب قدس شریف طرفلرینـه کیده‌رك ایوبیلر ایله محاربه ایتدکلری زمان بالخاصه صلاح الدین ایوبینك اسرایه حرمت وتسلیم سلاح ایدن دشمنی قتلدن مجانبت وویردیکی وعدده وفا وصـداقت کبی آثار مردانه وقهرمانانه‌سنی پك بکنن شوالیه سینورلری آنی ده کندیلری کبی شوالیـه عد ایتمکه لایق بولمشلر ایدی . لکن بوخلیالرصوکره-

لری تصحیح ایدلدیلر . کرك اسپانیا
و آفریقاده‌کی عربلرك وکرك مصر وسوریه‌
ده‌کی اهل اسلامك عادتا جمله‌سنده علو
اخلاق قهرمانلق درجه‌سنده اولدیغی میدانه
چیقینجه شوالیه‌لك دنیلن شی اوروپاده
طوغمش اولمدیغنی وبلکه اسپانیا مسلمان
قهرمانلرینك طور مجاهدانه‌لرندن سرایتله
حصوله کلدیکنی ارباب تتبع میدانه قویدیلر .
عادتا « شوالیه » کلمه‌سنك معناسی دین
یولنده جهاد وجداله وقف حیات ایتمك
دیمك ایسه ده بو خدمتك درکار اولان
قدسیتنه مبنی مجاهدینه لایق اولان عفت
واستقامت وهرکونه رذائلدن مجانبت دخی
بو حکمده داخلدر . بر شوالیه ایچون
دیلدن والدن وبلدن صدور ایده بیله‌جك

شنایعك كافه سی اشد ممنوعیت ایله ممنوع
اولوب بو مثللو رذائل وشنایع اصلا عفو
ایدیله میه‌جك محرماتدندر . بو یولده کی
خصائل اوزمانلر کویلیدن پرنسلره وپاپاس
چراغندن پاپایه قدر هیچ کیمسه ده یوق
ایکن بونلر آره‌سنده شوالیه‌لکك کندی
کندیسنه تولد ایتمش اولمسی مستبعدات
صحیحه‌دندر . نصلکه مسلمانلری بویولده
ایلك تقلید ایدنلر واقعا کرکی کبی تقلیده
موفق اوله‌رق حال وشانلرنده آثار صلاح
کوسترمشلر ایسه ده چوق وقت کچمیوب
بونلر دخی اعتسافات وشنایع خصوصنده
سائرصنفلرله رقابته چیقمشلردر . اول
قدرکه برچوق طریقلره منقسم اولان شوا-
لیه‌لر من جهة پاپاسلرك صفت روحانیه‌سنه

بالاشتراك ومن جهةٍ اخری مکملاً مسلح اشقیا اردولری حالنه کیرەرك حتی بونلرك بعضارینی ازالەایچون اردولرسوقیله محارباته قدر لزوم کورولمشدر . ایشته درایەرك «شوالیەلك فکروغیرتی اسپانیا-دەکی عربلردن کلمش» دیه چند کلمه دن عبارت برجمله ایلهخبرویردیکی مسئله بوقدر واسع برمسئله درکه بحقٍ بسط وتمهیدی ایچون بابلر طولدورمق ایجاب ایدر . اما بزه تفصیلاتك او درجه سی لازم اولمدیغندن سوزی درایەره براقیورز . دییورکه :

— پاپالق مقامنك آوینیوندن رومایەعودتی ایتالیاشبه جزیرەسی اوزرنده اولکی نفوذینی اکا اعاده ایتمدی . مدت غیبوتی اوزرندن ایکی قوشاقدن زیاده زمان کچمش واوزمان ظرفنده

حاصل اولان ترقیات ذهنیه اولکی قوت کیفیه یه
ممانعت ایقاعنه باشلامش ایدی . پاپالق‌مقامنك
بو عودتی اولکی کبی بتون دنیانك صاحب
مستقلی اولمق ایچون دکل ایدی . بلکه کندی
دائره‌سی داخلنده « رفض شرقی » دنیلن عظیم
بر انقلابه اوغرامق ایچون ایدی .

اخطار ایدی ویره‌لم که :

— « رفض شرقی » دنیلن شی شرق
طرفنك روم اورتودوقس خرستیانلرینك
پاپالق‌مقامندن آیریلوب مرکزی استانبول
اولمق اوزره باشلی باشنه بر پطریقلك
تشکیل ایتملریدر . درابه‌ر دیبورکه :

— بو منازعاتدن اوچ پاپا حصوله کلدی .
اوچی دخی عموم خرستیانلر اوزرینه کندی
حکمنی یوروتمك داعیه‌سنده بولندیغندن اوچی ده
بربرینی آفاروزلایورلر ایدی . بو حالدن طولایی
اوروپاده عمومی بر حس نفرت پیدا اولدی .

هر طرفدن میدانه قونیلان اعتسافات معیوبه یه
بر نهایت ویرلمك عزمی میدانه چیقدی . بو
یولده‌کی اعتسافات رذیلانه میدانده ایکن پاپالق
مقامنه بر یوزنده وکالت‌الٓهیه مقامی‌نظریله باقمق
وکندیلرینی اجتهادلرنده لایخطی دیه طانیمق نصل
قابل اوله بیلور ایدی؟ پاپاس طاقمنك بیله افکار
منوره اربابی میاننده پیدا اولان عزم وجزم
برمجلس عمومیٔ رهابین دعوت ایده‌رك وبو
مجلس بر پارلامنتو صفتیله علی‌الدوام عقد اجتماع .
ایلیه‌رك آنك مقرراتنی موقع اجرایه قویمق‌حق
ووظیفه‌سنك‌دخی پاپایه احاله‌سندن‌عبارت‌ایدی .
اوروپانك طالعی یوق ایمش‌که بو عزم ونیت
ثمره‌سزقالدی . اکر بو امل حصوله کلمش‌اولسه
ایدی پروتستانلق‌ظهور وانتشاردن‌منع‌اولنه‌رق
وبالاخره پروتستانلق‌مذاهب مختلفه‌سی آره‌سنده
ده مخالفتلرومباینتلرظهورینه هیچ‌میدان‌قالمیه‌رق
حتی الیوم علم ایله دین آره‌سنده‌کی نزاع دخی
برطرف ایدلمش اولور ایدی . وا اسفاکه بو
مقصدله قونستانس وبال شهرلرنده اجتماع ایدن

مجلسلر ایتالیانلرك ربقهٔ تحکمنی اوروپانك بیونندن قالدیره مدیلر . بونتیجهٔ مسعوده یی استحصال ایده مدیلر .

دیرزکه :

— شو فقره نك برجهتی بزم ایچون غایت مهمدر. اوده تخیل ایدیلن پارلامنتو حصوله کلسه ایدی علم ایله دین آره سنده کی نزاعك دخی برطرف اوله جغی قضیه سیدر. ایشته بوراده درایه رطوغریدن طوغری یه وآچیقدن آچیغه اعتراف ایدییورکه شو قوجه کتابی طولدوران منازعه علوم ایله علی الاطلاق « دین » آره سنده دکلدر . بلکه علوم ایله « قاتولیکلك » آره سنده در. واقعا برچوق یرلرده کی محاکاتی بوحقیقتی ذاتاً میدانه قویمقده ایدی. اویله یا «علوم»

دنیلن شی اسکی زمانك بت پرستلکدن
عبارت بولنان ادیاننه وحتی نصرانیتك
ایلك اوچ یوز سنه ظرفنده کی صورتنه
وآندن صوکره پروتستانلغه وبزم بیك
یرده اثبات ایتمش اولدیغمز وجهله هیچ
برزمان اسلامیته مغایر ومنازع اولمز ایسه
قاله قاله مخالف ومنازع اولمق اوزره
یالکز برقاتولیکلك قالمق طبیعیدر . حتی
بومنازعه‌ده بیله اصل هجوم علوم طرفندن
کلیور. قاتولیکلك طرفندن کلیور. علومك
کشف ایتدیکی حقایقی قاتولیکلك کندی
منافع واغراضنه مغایر بولیورده انکار
ومنعنه قالقیشیور . بو حالده علوم برحق
مدافعه‌یه نائل اولیور. کندی کشفیاتنك
طوغریلغنی محافظه‌دن ماعدا هرقاتولیکلك

مساندینك یاکلشلغنی‌ده اثباته کیریشیور .
حتی بو غیرت ایله قاتولیکلرك تصویر
ایتدکلری الوهیتی بیله انکاره قدروارییور.
ایمدی کنج متفننلرمز کمال عقل وحکمت
ایله بومسئله‌یی پیشکاه تمییزه آلملیدرلر .
بر مذهبك علومه مخالفتی وار ایمش دیه
کندی حکمت اسلامیه‌لرینی معاذالله تعالی
رخنه دار ایتمکه علو جنابلری وحمیت
مقدسه‌لری اصلا رضا کوسترمامليدر .
سوزك آلت طرفنده ینه درایه‌ر دوام
ایدییور . دییورکه :

ـــ قاتولیکلك دوچار ضعف اولمغه باشلادی .
اوزمانه قدر بومذهبك ذهنار وفکرلر اوزرنده
اجرا ایتدیکی تضییقی هرکس سیلکوب آتمغه
باشلامش اولسنه متناسباً ذکای بشر دخی انبساطه
باشلامش ایدی . عربلر یاموق ایله ویاچاورا

ایله کاغد یاپمق صنعتنی ایجاد ایتمشلر ایدی . وندیکلیلر دخی چیندن مطبعه جیلق صنعتنی کتورمشلر ایدی . بو صنعتلرك برنجیسی ایکنجیسنك تطبیقاتی ایچون لازم ایدی . بو دقیقه‌دن بدأ ایله انسانلر میانده تعاطیٔ افکار باشلایوب بر دها اکا ممانعت قابل اوله مدی . او زمانه قدر نشر افکار امر اهمی قاتولیکلکك ید انحصارنده بولنمقده ایکن مطبعه جیلغك ایجادی بو انحصار علیهنه بر صدمهٔ شدیده یرینه کچدی . قاتولیکلکك نقطهٔ مرکزیه‌سندن یعنی رومادن اوامر مطلوبه بتون مملکتلرك پاپاسلرینه تبلیغ اولنیور ایدی . بو امرلری مخصوص تاتارلر کوتوریورلر ووارد قلری یرلرده اوامر مذکوره کنیسالرك کرسیلرندن خلقك اذهانی اوزرینه اینیورلر ایدی . ابو انحصار و آندن نشأت ایله‌ین نفوذ محیره مطبعه‌نك ایجادیله بر باد ایدلدی . کنیسالرده‌کی کرسیلر یرینه غزته‌لر قائم اولدی . لکن قاتولیکلك بو مجادله‌ده دخی کوجی یتدیکی قدر اوغراشمقسزین تسلیم مغلوبیت ایتمدی . یکی صنعتك

نفوذی نره‌لره قدر واره‌جغی اکلاشیلور اکلاشلمز بونك تطبیقاتی تحدید ایدلکه قیام اولندی . بالخاصه دین کتابلرینك طبع ونشری برتفتیش ومعاینه‌یه موقوف قلندی . ١٥٠١ سنه‌سنده پاپا التنجی آلکساندر طرفندن قاتولیك مذهبنه مخالف کتاب طبع ایدن مطبعه‌جیلر علیهنه عمومی برآفاروز نشر ایدلدی . ١٥١٥ سنه‌سنده لاترانده اجتماع ایدن رهابین مجلسی کنیسا طرفندن تصدیق اولنمقسزین دین کتابی نشر ایدنلر علیهنه بو آفاروزی تصدیق ایتدکدن ماعدا برده جزای نقدی ضم ایلدی . افکار حکمیه‌نك قاتولیکلکه هجومندن پك زیاده خوف اولنیور ایدی . لکن جهل عمومی‌یی محافظه عزمنده بولنانلرك بوغیرتی ثمره‌سز قالدی . بین البشر آثار ذکائیه‌نك طریق تعاطیسی تأمین اولنمش ایدی . دنیانك اطراف بعیده‌سنی مطبوعات موقوته بربرینه ربط ایلیورایدی . قرائت مطبوعات بر مشغولیت عمومیه صورتنی آلدی . بوندن اول ایسه کتاب مطالعه‌سی پك معدود و محدود انسانلره

مخصوص ایدی. کاغد ومطبعه جیلغك ایجادی کبی
بوصله نك ایجادی دخی مادی ومعنوی نتایج مهمه
انتاج ایلدی. هند تجارتی امرنده وندیکلیلر ایله
جنوالیلر آره سنده کی رقابت سببیله الك اول آمریقا
کشف اولنوب آندن صوکره واسقودوغامه آفر-
یقا قطعه سنك و ماجلالان کرهٔ ارضك اطرافنی
طولاشدی. ماجلالانك سیاحتی حقنده تخطر ایتملی
یزکه بوسیاحت نوع بشرك الك بیوك موفقیاتندن
معدوددر. زیرا قاتولیك مذهبی دنیایی دوم دوز
عدایده رك جنتی سماده وجهنمی یرآلتنده اولمق
اوزره اعلان ایدرایدی. اجتهاد وامرلری غیر
قابل اعتراض اولان آباء کنیسائیه ارضك کریتی
فرضیه سنه قارشو براهین دینیه اقامه ایتمشلرایدی.
ماجلالانك سیاحتی بومسئله یی قطعیاً حل ایتدی.
کنیسانك خطاسی میدانه چیقدی. حال بوکه بو
اوچ سیاحت مهمه نك نتایج عظیمه سی اوزمانه
قدرموجود اولان ظنیات جغرافیه نك بو وجهله
تصحیحندن ده عبارت قالمدی. قریستوف قولومب
وغاما وماجلالانك افکارومطالعاتی اوروپای غر-

بينك هرطرفنه منتشراولدى . اوزمانه قدرپاپالق
مقامنه اطاعت خلقك افكارينه يرلشمش اولوب
خلق كنديلرى ايچون دكل پاپالرايچون ياراتلمشلر
ديمك ايدى . بو قاعده‌نك الك بيوك تأثير ماديسى
محاربات صليبيه‌ده كورولمش ايدى . كنديلرى
ايچون هيچ بر فائده‌سى اوليه‌جغى دركار بولنان
بو محاربه‌ده يالكز پاپالق منافعى ايچون بيكلرجه
آدم هلاك اولمش ايدى . زيرا تجربه اثبات ايتمش
ايدى كه‌بوتشبثده يالكز پاپالرقاردينااللروسائرروما
رؤساى دينيه‌سيله برده ونديكلى كمى اصحابى متمتع
و مستفيد اولمشلردر . انجق مكسيقا و پەرونك
خزينه‌لرى هركيمده جرأت وجسارت وارايسه
آنلر آره‌سنده تقسيم اولنه‌جغى اكلاشيلنجه اوروپا
نك فعاليتى بردن بره دكشدى . قورتز وپيزاركبى
كشافلرك مناقبى هرطرفده كمال شوق ايله استماع
اولنوب اوهام خرستيانيه‌يه بدل تشبثات بحريه
هوسلرى ميدانه چيقدى . اوزمانه قدر هركس
كندى منسوب اولديغى دره‌بكى ايله برده كنيسا
نك پاپاسى ايچون چالشمقده ايكن بعدما انسانلر

کندی ثمرۂ سعی وغیرتلرندن کندیلری ده مستفید
اولمق لزومنی اکلادیلر. منافع شخصیه شواساس
اوزرینه مبتنیدرکه انسانلر اول باول کندی نفع
وسعادتلرینی دوشونه‌رك اوخصوصده تشبث ایده‌
جکلری مساعی یی کندیلری تعیین ایدرلر. بوقاعده
ایله طریق ترقیده هرکس ابنای جنسی ایله رقابته
چیقار. ذاتاً حیات دیمك صاحب حیاتك مستعد
اولدیغی فعالیت آثارینی کوسترمکدر. اوروپانك
نیجه عصرلردن بری آلشمش اولدیغی حال وقوف
ومسکنتدن چیقمسی اووقوف ومسکنتی ایجاب
ایتدیرن اصیلزادکان وکنیسا تحکماتندن کندینی
قورتارمسی دیمك ایدی. اون دردنجی و اون
بشنجی عصرلرطرفنده بومسکنتك آرتدقجه آرتان
تضییقاتی ذاتاً بومجادله کونك تقربنی کوستریور
ایدی. بوکون ۱۵۱۷ سنه‌سنده کلدی. منافع
شخصیه غیرتی معند برآلمان پاپاسنده تجسم ایتدی.
اوزمان بوغیرتك برغیرت دینیه صورتنده یعنی
پروتستانلغك ظهوری طرزنده میدانه چیقمسی
لازم ایدی. اك اول عفو وغفران اخذ واعطاسی

کبی اهمیتی آز اولان شیده چرخهلاشمغه باشلا-
ندی . اما براز صکره اصل هانکی فکر ایچون
اوغراشیلیورایسه اوفکرمیدانه چیقدی . مارتن
لوتر تشریفات کنیسائیهجه کندیسنك فوقنده
بولنانلرك فکر واعتقادلرینه اتباع مجبور یتنده
دوام ایتمك ایستهمدی. توراتلری کندی اکلا-
دیغی کبی شرح وتأویل حقنه مالك اولدیغنی اثبات
ایتدی. بادئ امرده روما بوپاپاسلوتری عادی
بر پاپاس واطاعتدن چیقمش مجادلهجی برآدم دیه
تلقی ایتدی. اکر یاقهسی انکیزیسیونك النه کچسه
ایدی درحال ایشی بتوریلور ایدی. فقط مجادله
اوزاندقچه کورولدیکه مارتن لوتر یالکز دکلدر.
آنك قدر جرأتلی بیکلرجه آدم آنك امدادینه
کلیورلرایدی. مومی الیه یازدقچه ووعظونصیحت
ایتدکجه آنك ایراد ایلدیکی برهانلری اوبیکلرجه
آدملردخیقلیچلری قوتیله تأیید ایلیورلرایدی.

اخطار ایدرزکه :

— بو یولدهکی تفصیلات شو کتابك

برچوق یرلرنده تکرر ایتمش اولدیغندن
بونلرك بوراده بردها تکرارینه لزوم اولمدیغی
درکار ایسه ده بو تفصیلات بیهوده یی طی
واخراج ایتمامکده بزم ایچون بر سبب
واردر . او سبب ایسه شو حقیقتی بردها
قارئلرمزه اخطار و تفهیم ایتمکدن عبارتدر که:
دراپه رك بو کتابنه « نزاع علم و دین » دیمك
عادتا بر یاکلش تسمیه در. بوکا « قاتولیکلك
علیهنه یکی بر هجوم » دیمه سی دها لایقدر .
زیرا مقصد اصلی واساسیسی بیکارجه سنه
ظرفنده پاپالق مقامنك بتون دنیایه شمول
پیدا ایتمش اولان وشمدیلرده مادیت
وفعلیت صورتندن چیقوب یالکز معنوی
بر صورتدن عبارت قالمش اولان تحکمنی
اوصورت معنویه سی داخلنده دخی تخریب

ایلمکدن عبارتدر . بزم حکمت اسلامیه مز
نقطهٔ نظرینه کلنجه پاپالق مقامیله بزم هیچ
بر آلیش ویریشمز یوقدر . فقط بز بو
نزاع وجدالدن شو وجهله استفاده آرارزکه:
علومك ترقیاتی غیرت عالیجنابانه سیله
متحسس اولان کنج متفننلرمز اوروپاده
متفننلر نزدنده دین دنیلن شیئه علی الاطلاق
بر خصومت کوسترلمسی بیکلرجه سنه‌لك
اسباب تاریخیه یه مستند اولدیغی حالده بزم
اسلامیتمز عالمنجه بو اسباب موجود اولمدیغی
کبی اسباب مذکوره‌نك ایجاب ایتدیکی
خصومت دخی موجود اولمامق اقتضا
ایده‌جکی بیلنملیدر . بو خصومت امرنده
اوروپا ارباب علومنی تقلیدمزدن بزم ایچون
نه مادی ونه ده معنوی هیچ بر منفعت

يوقدر . بالعكس مضرت واردر. شويله‌كه:
حمداً ثم شكرا بتون ممالك اسلاميه ده
مدارس شريفه مشتاقان علوم ايله مالامال
اولوب حقايق اسلاميه‌يی بو ذوات حميتسمات
كنديلری اوكرندكلری كبی بتون امت
محمده دخی لاينقطع تفهيم ايتدكلرندن بزده
بعض متفلسفلر علوم ايله دينی بر برينه
مخالف وبونلر آره‌سنده صلح قبول ايتمز
بر نزاع موجوددر ديه كوستره‌جك اولورلر
ايسه اسلامك سمع دقتی كنديلرينك لهنه
اصلا وقطعاً جلب ايده‌مزلر . امت محمد
بونلره «اويله ايسه سزدين حق نه اولديغنی
اوكرنه‌مامش اولديغكز كبی علم نه اولديغنی
دخی اكلايه‌مامشسكز» ديه آنلرك القاآتنی
قطعياً رد ايدرلر . بورديه‌لرنده بلاشبهه

حق دخی قازانورلر. اویله یا ؟ اوروپالیلر
نزدنده دین دنیلن شی بزده بو کلمه دن
مقصود اولان معنایه قطعیاً مطابق دکلدر.
حال بوکه آنلرك قوانین طبیعیه وریاضیه دن
واجب تعالی وتقدس حضرتلرینه قارشو
استغنا نتیجه سنی استنتاج ایچون سرد مقدمات
ایتملرندن عبارت بولنان شی دخی بزم
« علم » کلمه سندن مقصودمز اولان معنایه
موافق دوشمز . بزجه علم حقایق اشیایه
ممکن اولدیغی قدر وقوفدن عبارتدر. حقایق
اشیا بیلندیکی قدر حق دخی بیلنمك
طبیعیدر. حقایق اشیادن باطللر استنتاجنه
چالشمق ایسه فلسفه دکل تفلسفدر . بو
تفلسف دخی شمدیکی بعض اوروپالیلرك

كندی ایجادلری دكلدر . آنلرك اصطلا-
حنجه « صوفیزم » وبزم تعبیرمزجه
« سوفسطائیه‌نك سفسطه‌سی » دیه قدمای
یونانیه زماندن بری موجوددر. شوقدرکه
بوفرقه نه قدمانك بت پرستلك عقائدینه
ونه‌ده بزم عقائد اسلامیه‌مزه قارشو اصلا
بیویه‌مامش ودائما بر شرذمهٔ قلیله منزله-
سنده قالمش ایدی . یالکز خرستیانلغی
وآنك ده بالخاصه قاتولیك مذهبنی پك
ضعیف بولدیغی ایچون آنلره قارشو بیودکجه
بیومش وعادتا بتون اوروپا وآمریقا ارباب
علومنی استیلا ایتمك درجه‌سنه یاقلاشمشدر.
ایشته کلامی ینه دراپه‌ره ترك ایدییورز .
دییور که :

ــــ لوترعليهنده التزام اولنان شدائداوقدر ايلرويه كوتورلدى كه عادتا كولنج اولمق مرتبه‌سنه واردى. پدر ينك صلب صحيح اوغلى اولميوب بلكه والده‌سنى باشدن چيقارمش اولان برشيطا-نك صلبندن طوغديغنى وكندى وجدانه قارشو اون سنه مجاهده‌دن صكره دينسزلكه صاپديغنى وبقاى روحى انكارايده‌رك كتب سماويه‌يى تحقير ايتديكنى وكندى نشرايتمكده بولنديغى عقائده بيله ايناناديغنى وسن ژاقك كتابنه « ساخته‌در » ديديكنى نشر ايديبورلرايدى. حتى شوپروتستا-نلق دنيالن شى بيله لوترك كندى ايجادى اولميوب نجومك براقتضاسى ايدوكى حكم اولنيورايدى. رومانك بوخطالرى پروتستانلغك ظهورينى سريع الزوال برحادثه اولمق اوزره تلقيدن نشأت ايديور ايدى. چارچابوق اكلايه‌مدى كه بوحال ايكى عصر-دن برى يوماً فيوماً اوروپاده قوتنى آرتديرمقده بولنان برفكر نجاتك مقدمهٔ ظهوريدر. بونك ايچون بشقه برسبب اولمسه بيله اورته‌ده اوچ پاپا بولنوب بونلرك اوچنه دخى نوع بشرك اطاعت مجبوريتنده

بولنمسی انسانلری بردوشونجه‌یه واودوشونجه‌دن برنتیجه استنتاجنه‌سوق ایتمکه کافیدر. بوصورتله ظهوره کلن اوزون وقانلی محـاربات وستفالی معاهدهٔ صلحیه‌سـیله ختـام بولدی . اوزمان اکلاشلدی که اوروپانك شمال و وسط طرفلری پاپانك ربقهٔ معنویه‌سندن چیقمش وبعدما انسـان اولمق حیثیتیله کندی کندیلرینی دوشونمك حق وصلاحیتنی قازانمشدر. فقط بو حق وصلاحیت یالکز قاتولیکلکی صـارصمقله قالمدی . بوتجـدداتك الك مشـهور واضعلرندن بریسی اولان ئه‌رازم دیکر رفقاسندن آیرلدیغی کبی بویله بربرندن آیرلمق‌سیئه‌سی اوته کیلرنده دخی کورولدی .

اخطارایده‌لم که :

— « ئه‌رازم » دیدیکی آدم ١٤٦٧ سنهٔ میلادیه‌سنده هولاندانك روتردام شهرنده طوغمش برفیلسوفدر. یتمش سنه‌معمراوله‌رق ١٥٣٦ سنهٔ میلادیه‌سنده وفات ایتمشدر.

« لاتین وولتر » دیه عند المتأخرین شهرتنی
محافظه ایدن بو آدم هرشیئه اعتراض ایله
اوغراشورایدی. «قوللوق» یعنی «محاورات»
نامیله موجود اولان مقاله لرنده خرستیانلغك
یالکز قاتولیك مذهبنه دکل پروتستانلغی
وصفه چالشانلرك غیرت نصرانیه لرینه ده
شدتلی اعتراضلر مملودر. برده « ئه لوژ دو
لافولی » یعنی « دیوانه لکك مدحی» نامنده
براثری واردرکه بونده سرد ایتدیکی فلسفیات
دخی عقل بشرك ایی کوردیکی شیلرك کافه‌-
سنی فنا کوسترمك غیرت مضره سی اوزرینه
مبتنیدر. امابو مضرتلر خرستیانلغه کوره‌در.
بزه کوره بونلر مضرت دکل عین منفعت
عد اولنورلر. چونکه « پروتستانلغك
ظهوری !.......» دیه درایه‌رك مقدمهٔ

کتابندن بری هر فرصت دوشدکجه ودو-
شمدکجه برونمزه طیقمقده دقیقه فوت ایتمد-
یکی حادثه‌یی نوع بشر ایچون بر نجات صحیح
ظن ایدنلر وار ایسه اویله اولمدیغنی ایشته بو
ئه‌رازم وسائر اوکبی ارباب مخالفتك مجادله-
لری بزه اثبات ایده‌جکدر. بونلر کویا علومه
دشمن دکل ایمشلر کبی کوسترلمکه چالشلدیغی
حالده آنلرك دخی علومه دوست اولمدقلری
بو مجادله‌لردن اکلاشیله‌جقدر. ایشته دراپه‌ر
دخی بو احوالی ولوکه بالنسبه پك مختصر
اولسون حکایه ایدییور. دییورکه:

— کرك ئه‌رازم وکرك اوحالده بولنانلر چوق
کچمکسزین کورمشلر اکلامشلر ایدی که پروتستا-
نلغی وضع ایدنلر دخی علومك دشمنلریدرلر. بناءً علیه
بو آدملر غیرت دینیه‌یی درجهٔ افراطه واردیران او
واضعلره دخی اطاعت ایتمك ایسته‌مدیلر. کندی

ظهور وموفقيتلرینی منافع ذاتیه غیرتنك تعمیسا۔
یەسندە تأمین ایتمش اولان پروتستانلق واضعلری
دە بو قاعدەیە اتباع ایتدیلر. بو حالدە پروتستا۔
نلغك برطاقم فرق مستقلەیە انقسامی منع اولنەمدی.
آرتق بیوك دشمن عمومی اولان ایتالیان كنیسا۔
سندن خوف و احترازلری قالمدینی جهتلە بعدما
بربرینە قارشو جنكە قیام ایتدیلر. بونلر اوروپا۔
نك مختلف مملكتلرندە نوبت نوبت قوت وحكو۔
مت صاحبی اولدقلرندن هر بری نام وشانلرینی
انواع اعتساف ومظالم ایلە تلویث ایتدیلر. بیتمك
توكنمك بیلمەین بو اعتسافات پروتستانلق مذاهبی
اربابنە نهایت اكلاتدی كە كندی محتاج اولدقلری
سربستیی كندی رقیبلرینە دخی ویرمك ضرورت
حكمنی آلمشدر. ایشتە برعداوت متقابلەدن مسا۔
عدەكارلق مسلك متینی بو وجهلە ظهورە كلدی.
فقط هرمذهب اربابنە برموجودیت حق ومذهبنی
اجرا ایتمك صلاحیتی ویرلمسندن عبارت اولان بو
مساعدەكارلق دخی نسبی برشی اولوب پروتستا۔
نلق مذهبی بویلە انقسامدن انقسامە اوغرامقدە

دوام ایده جك اولورایسه فیلسوفینك هرعصرده
آرامقده اولدیغی نتیجه یه یعنی هر کسك کندی
فکر وعقیده سنده مختار اولمسی نتیجه سنه وصول
دخی میسراوله جقدر. زیرا مساعده کارلق برخو-
فه مبنی اولمدقجه باشقه لرینك افکارینی اکلامق
واوافکاره رعایت ایتمك دیمك اولوب بوده فیلسو-
فینك بریاوروسی دیمکدر. زیرا تاریخ بزه کو-
ستریبورکه فلسفه هرزمان برغیرت مفرطهٔ دینیه دن
متولد اولان تعصبی منع ایتمشدر.

دیرزکه:

— دراپه رك برغیرت آرزو کشانه ایله
منتظر اولدیغی نتیجه اوروپانك بعض طر-
فلرنده وبعض صنف خلق نزدنده حصوله
کلمشدر اما او نتیجه صلاح صحیح اربابنك
یوزینی کولدوره جك برشی اولمیوب بیچاره لری
بالکلیه آغلاته جق برشی اولدیغی دخی تحقق
ایتمشدر. بو حقیقتك اك پارلاق برصورتده

مشاهده اولندیغی بر پارسدر. اوراده مقدا-
ری یوز بیکلرجه تعداد اولنان بر صنف
خلق پروتستانلغك ده قاتولیکلکك ده اوته
طرفنه کچه‌رك دیندن بالکلیه خارجه چیقمشلر
و درایه‌رك تعریفی وجهله تعصبك هادمی
اولان تفلسف مرتبه‌سنه وارمشلردر. فقط
حاللری نه اولمش بیلیورسکزیا؟ کندیلرنده
یالکز دین قالمامش دکل! آنکله برابر عرض
وناموس دخی قالمامش. بنی نوعنه رحم
وشفقت دخی قالمامش. حتی کندی نفسلرینه
بیله مرحمت وغیرت صیانت قالمامش. زیرا
نوع بشردن هیچ بر فرقه‌نك مالنه جاننه
عرضنه رعایت اولمدیغی کبی کندی جانلرینه
بیله رعایتلری اولمیوب باشلری صیقیلور
صیقلمز اتلاف نفس ایله کندی جزای سزا-

لرینی تعیین ایدی ویرمك بواسافلك عادتی اولمش. معاذالله تعالی بونلر کویامر کنز مدنیت عالم عد اولنان نفس پارس شهرنده وحشت صحیحه وحقیقیه ایله توحش ایتمشلر. خیر! سادهجه بر توحش دکل! آندن بش بدتر بر حاله دوچار اولمشلر. زیرا وحشیلرده هیچ اولمزایسه ابوت وبنوت مناسبتی برقاچ آدمی برعائله خلقنی جمع وتوحیدایده بیلور. بونلرك اغلبیت عظیمه سی هانکی بابانك صلبندن ایند- کلرینی بیلمزلر. آنالری آنلری طوغورر طوغورمز پیچلره مخصوص اولان ملجألره آتدقلرندن برچوغی والده لرینی دخی بیلمزلر. هله برادر وهمشیره دنیلن شیئی هیچ طا- نیمزلر. عموجه طایی خاله تیزه یکن فلان بونلر نزدنده اسمی وارجسمی یوق شیلردر.

بلكه اواسملر بيله اونوتلمشلردر. آتلدقلرى ملجألرده بونلره ويريلن تربيه اهل فترت تربيه‌سندن عبارتدر. بويولده يتيشن آدملره « انسان » و « مدنى » ديه بيلمك نه قدر مشكلدر! قياس ايديله‌جك اولور ايسه قاتوليك مذهبنك بتون اعتسافاتيله برابر فرمان فرما اولديغى زمانلر بو اهل فترتك حالنه نسبتله مومله آرانه‌جق برزمان اولديغى تسليم اولنور. درايه‌ر ايشته بوحالك جهانده تعممنى آرزو ايدييور ايسه‌ده بو آرزويه ذره قدر عقلى باشنده اولان انسانلرك يوز بيكده بريسى اشتراك ايده‌مز. پروفسورجنابلرى سوزنده دوام ايدييور. دييوركه:

— پروتستانلغك اعتراف ايتديكى مقصد اساسى

خرستیانلغه صکره‌دن قاتلمش اولان اطوار بت پرستانه‌یی چیقاروب آتمق ایدی . ایمپراطور قسطنطین وآنك اخلافی طرفندن ادخال ایدلمش اولان اوصراسم بت پرستانه‌دن خرستیانلغی بالتدریج صافیت اصلیه‌سنه ارجاع ایتمك ایدی . بوغیرتله خرستیانلغك مراسم قدیمه‌سنی تکرارمیدانه قویدیجه حضرت مریمه تعبد واعزهٔ کنیسائیه‌دن استمداد کبی بدعتلری برر برر اخراج ایدیور ایدی . « ئه وانژه لیست » دنیلن پروتستانلر حضرت مریمك وظیفهٔ زوجیتی درعهده ایتدیکنه وزوجندن بردکل برقاچ چوجق طوغوردیغنه ایناتمشلر ایدی . معلوم آ؟ قاتولیك مذهبی حضرت مریمی یوسف نجارك زوجه‌سی عدایتمیوب سموا‌تك قرالیچه‌سی ورب العالمینك والده‌سی دیه قبول واعتقاد ایدیور ایدی . ادیانك آچدیغی یولدن اسلامك علومی دخی اوروپایه کیرمکه باشلادی . بوادبیات ایکی یولدن اوروپایه کیرمش ایدی . بری فرانسه‌نك جنوبی ودیکری سیچلیا طریقی ایدی . پاپالق مقامنك آوینیونه انتقالی وشرق

خرستیانلرینك رومادن افتراقی فرصتلریله علوم
مذکوره اتالیانك شمال طرفلرینه قدر یایلدی .
آرسطونك بالآخره ابن رشد طرفندن اکسا
ایدلمش الان حکمت اسلامیه خلعتنه برونمش
حکمت الٰهیه‌سی اوروپاده کرك گیزلی وکرك
آشکار برچوق طرفدار بولدی . برچوق آدملره
تصادف ایتدی که آنلرك افکاری او حکمتی قبول
ایده‌جك قدر تنور ایتمش ایدی . بونلر میاننده
لئونار ده‌ونسی « علوم خصوصنده تأملات وملا-
حظاتك یکانه اساس متینه‌سی تجربه وتتبعدر »
قاعدهٔ اساسیه‌سنی اعلان ایتدی . اثبات ایتدی که
بربرینی عموداً قطع ایدن ایکی قوتك نقطهٔ واحده
اوزرنده حاصل ایتدکلری تأثیر بو قوتلرك مقدارینه
متناسباً ترسیم اولنان مربعك وترینك عینیدر .
بوندن قوای مائله نسبتلرینه دخی انتقال قولای
ایدی . بونی ده برعصر صکره سته‌وه‌ن بولدی وبو
قاعده‌یی قوای میخانیکیه‌یه تطبیق ایتدی . ده
وه‌نسی مانه‌وه‌لایه مائلاً تطبیق اولنان قوتدن دلك
وتماس قانونی دخی کشف ایتدی که براز صکره -

آمونتون بو قانونی اثباته موفق اولدی. برسطح
مائلده اجسامك سقوطنی بوقانونه تطبیق ایتدی.
فیزیولوژی یه عائد برچوق مسائلی طوغری برصو-
رنده موقع بحثه چکوب شمدیکی طبقات ارضك
او زمان هنوز معلوم اولمیان استحاثه و تشکل
تدریجیٔ تطعات کبی بعض مسائلنی حل ایتدی.
ضیاء ارضك قرص قمره انعکاسنی سویله دی. حتی
حکاکلق ومعمارلق وهندسه یه عائد بعض انشا آت
جسیمه خصوصنده دخی بیوك برقابلیت کوستردی.
اوزمانلر علم هیئته کیمیایه تشریحه دائرنه لر بیلنمك
ممکن ایسه بو آدم جمله سنی بیلیورایدی. رساملقده
میکل آنژك رقیبی ایدی. حتی برمسابقه ده میکل
آنژه تفوقی بیاله حکم ایدلدکه یالاشدی. سانتا
مار یا دللا غراچیا نام دومینیکن مناسترنده یمك
صالونی دیوارنده کی بیوك رسم بتون جهانك
معلومیدر. زیرا آنك برچوق قوپیالری آلنوب
محکوکاتی ده کتابلره کیرمشدر.

دیرز که:

ــ حکمت اسلامیه نك حکمای السهیهٔ

یونانیه حکمتنی تزیین وا کمال ایلمه‌مش اولمسی
اوروپاجه وآمریقاجه پك آز کیمسه‌لره
معلوم اولوب فقط بونلرك شو بیلدکاری
حقیقتی کندی قارئلرینه تبلیغ خصوصنده‌کی
احتیاطلری حقیقةً شاشیله‌جق شیلردندر.
ازجمله دها یقین زمانلرده وفات ایتمش اولان
ارنست رەنان سوریه وبعض ممالك اسلامیه‌
ده سیاحتلر ایده‌رك البته بو حقیقته واقف
اولمش بولندیغی حالده اوروپانك نائل اولد-
یغی فیوض حکمیه سایهٔ اسلامیتده میسر
اولدیغنی ممکن دکل اعتراف ایتمیوب بالعکس
اسلامیتك علمیات وحکمیات ایله قابل توفیق
اوله‌میه‌جغی حقنده رساله یازمش وپترسبورغ
امامی عطاء الله افندی روس لسانیله بورسا-
له‌یی رد ایده‌رك محبهٔ محترمه‌م کلنار خانم یعنی

مادام دهله بهدف دخی اوردیه‌یی لسان عثمانی
یه نقل و ترجمه‌یه همت بیورمشـدر. عجبا
اوروپا حکمای اخیره‌سی بو حقیقت باهره‌یی
کندی قارئارندن کتمه نه‌کبی برملاحظه ایله
مجبوریت حس ایدییورلر؟ قاتولیك مذهبنه
عودت ایدرلر قورقوسیله اولمایه‌جغی بدیهی
و آشکاردر. بوحالده حکمت اسلامیه‌یه میل
ایده‌جکلری خوفی کندی کندیسنه میدانه
چیقـار. فقط ایرکیج اوروپانك بوحقیقتـه
واصل اوله‌جغی حقنده بزم امیدمز بر کمالدر.
شمدیکی حالده بزم نظردقتمز یالکنز معارف
پرور اولان کنج مسلمانلرمزه منعطفدر.
ایسـترز آنلر دوشـونسـونلرکه حکمتك
موردی « مدینة الحکما » عنوان مبجلیله
عندالاسـلام حسن تلقی اولنان آتینا یعنی

یونانستان اولوب آندن اقتباس اولنان اوفا-
جق برلمعهٔ حکمت الٓهیه‌یی مشکات محمدی
ایچنده برنور عالمگیر حالنه قویانلر بزم آبا
واجدادمز بولنان مسلمانلر اولوب بالآخره
اوروپایی دخی اوظلمت جهالت وبطلان
ایچنده تنویر ایدن شی شو آبا واجدادمزك
محصول مساعیسی ایکن گویا بزشیمدی حکمتی
اوروپادن آله‌جق ایمشز کبی کندی حکمت
صحیحه‌مزدن غفلتله برطاقم یکی ارباب ضلا-
لتك تفلسفاتنه قاپلمق بزم ایچون حقیقةً
کوچوکلکدر. نوبت کلام ینه درایه‌ره انتقال
ایدییور. دییورکه:

— ایتالیانك شمال طرفلرنده برکره کوزلجه
یرلشدکدن صکره علوم وفنون مذکور شبه
جزیره‌نك سائرطرفلرینه‌ده یایلدی. تشکل ایدن
جمعیات علمیه‌نك اعضاسی رغبتکاران علومك نه

قدر چوغالدیغنی کوسترر. اشبو جمعیات علمیه آندن اول غرناطه وقرطبه شهرلرنده مسلمان رغبتکاران علومنك تشکیل ایتمش اولدقلری جمعیتلر اصولنجه تشکل ایتمشلر ایدی. کویا عرب بلردن اوروپایه علومك نصل مرور ایتمش اولدیغنی کذرکاهی اوزرنده علامتلر رکز ایده‌رك تعیین ایله‌مك آرزو اولنمش کبی ١٣٤٥ تاریخنده فرانسه‌نك تولوز شهرنده‌کی آقادمیا تأسیس اولنمش ایدی که حالا باقیدر. فقط بو آقادمیا یالکز فرانسه‌نك جنوب طرفلرنده‌کی ادبیاته مخصوص اولوب «مزهر اویونلر آقادمیاسی» نامیله بنام اولمشدر. اصل علم آقادمیاسی ایسه «آقادمیا سقره‌توروم ناتورا» نامیله باسدستا پورتا طرفندن ناپولی شهرنده تأسیس اولنمش ایدی. تریبوشینك روایتنه کوره بو آقادمیا پاپالق طرفندن ویریلن امر ایله الغا اولنمشدر. رومادە دخی پرنس فره‌دریق سه‌سی طرفندن «لیسه‌ئن» نامیله برمکتب علوم تأسیس اولندی. بونك اتخاذ ایتدیکی علامت نه مقصده خادم اولدیغنی کوسترر. بو علامت بریبان کدیسنك

اوچ باشلی برسربری پارەلەمکدە اولدیغنی کوستررر
بررسم ایدی.

اخطار ایدرزکه:

— «سربر» قدیم بت پرستلر نزدندە
جهنم زبانیسی اولمق اوزرە تخیل ایدیلن اوچ
باشلی برکلب ایدی. اقانیم ثلثه عقیدەسی
اوزرینه مبتنی اولان قاتولیك مذهبنك همان
هرکسی جهنمه طیقمسندن کنایةً مذهب
مذکور اووقتلرك سربری عد اولنمشدر.
بیان کدیسی ایسەقراکلق ایچندە دخی حقا-
یق اشیایی کوروب طانوردیە مشهور اولد-
یغندن علوم ومعارف دخی آنکه تمثیل اولنه
رق بو حالدە مکتبك مقصدی قاتولیکلکك
ایقاع ایتدیکی ظلمت جهل ونادانی ایچند-
ینـه حقیقتی کورن علومك او اوچ باشلی

زبانی یی پارەلەمك اولدیغی اکلاشیلیورایدی.
ینه دراپەر دییورکه:

— ١٦٥٧ تاریخندە فلورانسەدە تشکل ایدن «دەل‌سیمانتو» آقادمیاسی اوقطعەنك حکمداری اولان دوقا سرایندە عقد اجتماع ایتمکدە ایدی. اون سنه دوام ایتدی. فقط عاقبت پاپاحکومتنك مصرانه امریله الغا اولندی. دوقانك بوخدمتنه مقابل قرنداشنه پاپاطرفندن قاردینااللق رتبەسی ویرلدی. بوآقادمیانك اعضاسی میانندە توریسه‌للی وقاسته‌للی کبی مشهورعالملروارایدی. بوآقادمیایه اعضا اولمق شرط اساسیسی بتون قیود دینیەدن آزادەلکله یالکز علومه خدمت غیرتندن عبارت ایدی. بوجمعیتلرارباب علومی اوزمانه قدردوچار اولدقلری پراکندەلکدن قورتاروب علومه بر سعی مشترك ایله چالشملرینی تأمین ایدییورایدی.
اخطار ایدرزکه:

— بوبابی شورایه قدرکتوردکدن صکره وباب ایچندە «علومك نفوذ ذکائیسی» دیه

بر بند مخصوص آچیور. آنی ده بسط و تمهیده یوربیه‌رك دییورکه :

ـــ علومك اوروپایه نه صورتده کیدر اولدیغی حقنده‌کی معلومات تاریخیه‌یی بورایه قدر خلاصه ایتدکدن صکره اوبحثی بوراده براقه‌رق بونك تأثیراتندن ونتایجندن بحث ایتمکه کیریشیورم . مدنیت جدیده‌یه علومك نفوذی ایکی صورتده کندیسنی کوستردی . اولا ذهنی وثانیا اقونومیقی اولمق صورتیله. بومسئله‌یی شوایکی نقطهٔ نظردن تتبع ایده‌جکز. ذهنی جهتندن علومك انتشاری اسکی اساطیرك اذهانده‌کی حکمنی محو ایتمك اولدی . کنیسا قرارلرندن هیچ بریسنی تدقیق ایتمکسزین قبول ایتمامك لزومی ذهنلره یرلشدی . ده‌ل سیانتو آقادمیاسنه قبولك شرطی ولوندره جمعیت قرالیهٔ علمیه‌سنك طرازوعلامتی علومك بوبابده پیدا ایلدیکی طورك اك ایی برهانیدرلر. جمعیات علمیه فزیق یعنی حکمت طبیعیه‌یه عائد اولان مسائلده توراتلرك روایتلرینی وپاپالق مقامنك خوارق عادات اوزرینه مبنی اولان برهانلرینی رد ایتدی . بر

مسئله‌یی اثبات ایده‌جك اولان برهانك طوغریدن
طوغری‌یه اومسئله‌یه تعلقی اولمیوب ده مسائل سا-
ئره‌یه تعلقی اولورایسه اومسئله ایچون او برهانك
مقبولیتی انکار اولندی وبرچوق سنه‌لردن بری
حکم سورمش اولان برمنطق عجیب بوصورتله رد
ایدلدی. حکمت طبیعیه‌یه عائد تکوناتك تدقیقنده
بتون فرضیاتك اوتکونه تطبیقی طریقی التزام
اولنوب اکرتکونات ایله فرضیات بربرینه طو-
غریدن طوغری‌یه تعلق کوسترلرایسه قبول وکو-
سترمزلرایسه ردایدلدی. بوصورت تتبعی قارئلرمزه
اکلاتمق ایچون برایکی مثال ایراد ایده‌لم. نوتون
جاذبهٔ ارضك تأثیری قمره قدرواردیغی وحتی قمری
تحریك ایدن شی دخی بوقوهٔ جاذبه‌دن عبارت
بولندیغی ظننه دوشه‌رك حساب ایتدی که قمر کندی
سیروحرکتنده دقیقه‌ده اون التی قدمدن زیاده
انحرافه میل ایتمیور. فقط سطح ارضه دوشن
اجسامك بردقیقه‌ده نه‌قدرمسافه قطع ایتدیکنی
حساب ایده‌رك وبوسرعت مسافه‌نك مربعنه معکو-
ساً متناسب اولدیغنی فرض ایده‌رك کوردی که

محركك قرده موضوع اولان برجسمی جاذبهٔ ارض
دقیقه‌ده اون بش قدم وبراز کسورنسبتنده جذب
ایدییور. بوحالده ایلك فرضیه‌سنی ترك ایتدی.
فقط براز صکره واقع اولدی که پیقار سطح ارضدن
بر درجه‌لك مسافه‌یی دها طوغری اوله‌رق اولچدی.
بومساحه کرهٔ ارضمزك جسامتی حقنده او زمانه
قدر موجود اولان فکرو معلوماتی تعدیل وتبدیل
ایتدی. اوحالده نصف قطر ارضه قیاس ایله مسا-
حه ایدیلن مسافهٔ قمر دخی دکشدی. نوتون اسکی
حسابی تکرار اله آلدی. بوندن اول دخی یازمش
اولدیغی وجهله بوحسابده نتیجه‌یه طوغری ایلروله-
دکجه تحسساتی اوقدر آرتدی که بو حسابك اکمالی
ایچون بر دوستنك معاونتنی رجایه مجبور اولدی.
نتیجهٔ حسابده دخی ایلك فرضیه سنك صحتی تحقق
ایلدی. بواصول تتبعی اکلاتمق ایچون ایکنجی
برمثال کفایت ایدر. بو مثال کیمیانك کیفیت
اشتعال واحتراق مسئله‌سندن اخذ اولنمشدر. بو
مسئله‌یی میدانه قویان ستال نام کیمیاکر ادعا
ایدییورایدی که غیرقابل احتراق برماده واردر.

بوكا ينه بومعنـايه اولمق اوزره « فلوژيستون »
تسميه ايدييورايدى. بوماده‌ده اجسام ايله امتزاج
خاصيتى بوليورايدى. شمدى « اوقسيدمه تاليق »
ديديكمز شى بوفلوژيستون ايله برلشنجه اورته‌يه
بر جسم معدنى چيقديغنى وبونلر بربرندن آيريلنجه
قسم معدنى پاصلانمق صورتيله ينه طوپراغه عودت
ايتديكنى كوستريبورايدى. ستالك فرضيه‌سنه
كوره اجسام معدنيه طوپراق ايله بوفلوژيستونك
امتزاجندن متشكل بر جسم مركب اولمق لازم
كليورايدى. لكن اون سكزنجى عصر ميلادى
ايچنده تجربيات فزيقيه ايچنه ترازودخى قاريشدى.
اوزمان كورولدى كه اكر ستالك فرضيه‌سى صحيح
اولمق لازم كلورايسه برجسم معدنينك كندى
پاصندن دها آغراولمسى اقتضا ايدر. زيرا آنك
ايچنده فلوژيستون دنيلن ديكر بر مادۀ منضمه
وارايمش. لكن برجسم معدنى اولا طارتيلوب
پاص حالنه تحويل اولنمش. صكره پاص دخى طار-
تلدقده آنك اصل جسم معدنيدن دها آغراولديغى
كورلمش. بوحالده حكم اولندى كه فلوژيست فر-

ضیهٔ کیمیویه‌سی باطلدر . بالآخره ینه بوتجربه‌ده دوام اولنه‌رق کورولدی که اوقسید یاخود کیرچ کندی حجمنك ثقلتی هوا ایچنده‌کی اجسامدن بریسیله امتزاجندن طولایی تزیید ایدیيور . بو تجربه علی‌العموم لاووازیه‌ره حمل اولنور . فقط برمعدنك بوصورتله تزاید ثقلتی ایلك اوروپالی مجربلر طرفندن طانمش اولمیوب بونی عربلر دخی طانیمشلرایدی . لاووازیه‌ربوکیفیتك اهمیت علمیه‌ سنی تقدیرده برنجیلکی احراز ایتدی وآنك همتیله بوحقیقت علم کیمیاده بیوك ترقیاته یول آچدی . فلوژیستیق قاعدهٔ کیمیویه‌سنك ترکی علومك نتایج تتبعاتده صحتی تبین ایتمه‌ین فرضیه‌لری نه‌قدر قولا یلقله بزه‌براقدیردیغنی کوسترر . بومسئله‌ده هیچ برکیمسه‌نك امرینه‌تحکمنه باقلمز . هرمسئله طبیعته استیناف ایله‌حکم اولنور . تحقق‌ایتمشدرکه علومك تجربه طریقیله ویردیکی حکملرداٸما طوغریدر .

دیرزکه :

— تحلیلی ممکن اولان مسائلده وبالخا‌

صه طبیعیات مسائلنده بویله‌در. لکن ایش
مه‌تافزیق یعنی ماورای طبیعت مسائلنه انتقال
ایدنجه کرکی کبی بشقه‌لاشور. تتبعات طبیعیه‌-
نك طوس طوغری اوملریله برابر مه‌تافزیقه
عائد بر مسئله‌نك اکریلکنی بوطوغریلق
ایله طوغرولتمق لازم کلنجه تطبیقات خطا-
سندن یك زیاده قورقیلور وقورقلمه‌لیدر.
بزده مسئله‌نك بوجهتنده‌کی نزاکت واهمیتی
اکلاتمق ایچون بر مثال ایرادایده‌لم. من القدیم
آله‌پرستان حکما واجب تعالی وتقدس حضر-
تلرینك قدرت وعظمتنی وبلاشریك وحدا-
نیتنی قوانین طبیعیه‌نك اصلا تغیر قبول ایتمز
اولان انتظامندن استدلال ایده‌کلمشلردر.
بزم حکمت اسلامیه‌مزك دخی بومسئله‌ده
اك بیوك استنادکاهی بوقانوندر. اویله‌یا کند-

يسنی كورمديكمز وماهيت ذاتيه‌سنه عقل
ايرديره‌مديكمز برصانعك قدرت وعظمتنی
آثار صنعنك تتبعندن بشقه نه ايله استدلال
ايده‌بيله‌جكز ؟ عقل ايچون اثبات واجب
امرنده الڭ بيوك مداراستدلال آنك آثار
صنعی اولمق لابد ولاجرم ايكن ايشته‌بوندن
اول مباحث مخصوصه‌سی ميانده پروفسور
درايه‌راثبات واجب امرنده مداراحتجاج
اولان اوحجت قاطعه‌يی عكس قضيه‌يی اثباته
برهان اتخاذينه چالشمقده ايدی. واقعا
موفق‌اوله‌مدی اما بويله‌برجرأتی‌اله آلديغی
كورولدی يا ؟ حقيقت حالده طوغريلغنه
اشتباه اولنه‌ميه‌جق برچوق براهين طبيعيه‌يی
دخی بو صورتده بالتحريف سوء استعمال
ايده‌بيله‌جكلری احتمالنه قارشو اصل ارباب

حكمتك دائما متيقظ طاورانملری لزومی
بديهی و آشكاردر. درايه ربو مسئله يی توسيعده
دوام ايدييور. دييوركه:

ـــ شمدی علومك دلالتنه تابع اولان قواعد
حكميه يی كنيسانك قواعديله تطبيق ايده رك كو-
رييورزكه قواعد حكميه آغزدن آغزه كلن
روايات غيرمؤسسه يی ردايتديكی حالده بوروايتلر
قواعدكنيسائيه يه اساس اوليورلر. قواعدحكميه
مشاهدات ايله حسابك مطابقتنه وتعقلات ايله
حقايق وقوعاتك موافقتنه لزوم كورديكی حالده
قواعدكنيسائيه برطاقم اسرار خفيه يه تمايل كو-
ستريیور. قواعدحكميه كندی احكامندن بعضلری
نتايج تتبعات ايله ابطال ايديلورايدلمز آنلری التزام
ايتميوب همان ردايتديكی حالده قواعد كنيسائيه
عقلك فوقنده وتأويلی غيرقابل اولان شيلری
علی العميا التزام ومحافظه ده اصرارايليور. بوحالده
شوايكی قاعده نك آره سی هركون آچلدقجه آچيليور.
بريسی طرفندن دائما اهمال وديكری طرفندن دائما

خصومت كورەليور . بى طرف اولانلر دخى كو-
ريبورلركه هرنقطه اوزرنده علوم كنيسانك بر
جهتنه صدمهٔ تخريب اوريور . علوم رياضيه يالكز
تحريات علميه يه دكل محاكمات عقليه يه ده واسطه
اوليور . دنيله بيلوركه ذهنك اشتغالاتنى عادتا
عمليات ميخانيقيه صورتنه تحويل ايتمشدر . زيرا
علوم رياضيه نك قياساتى انسانلرى بيهوده يره
اوزون اوزادى يه دوشونوب يورولمقدن دخى
قورتارمشدر . طوغرى دوشونمك عادتى هر
مسئله يه شمول پيدا ايده رك بناءً عليه ذكا و فرا-
ست عالمنده بيوك برتبدل وقوعه كتورمشدر .
آرتق اعجازكارانه برطاقم خوارقك ازمنهٔ متو-
سطه ده قياسات منطقيه ده كوستر ديكى تأثيراتك
هيچ برحكمى قالمامشدر . حتى يالكز صنعت تفكر
دكشمش اولمقله قالميوب فكرلرك مجاريسى دخى
تحول ايتمشدر . بونك دلائلنى بولمق ايچون جمعيات
علميه نك تتبعات پروغراملرينى ازمنهٔ متوسطه ده
جالب انظار اهميت اولمش بولنان مسائل ايله مقا-
يسه ايتمليدر . رياضياتك تطبيقاتى يالكز قواعد

علمیه‌نك تصحیحنه خدمت ایتمـدی . بوقاروده
دیمش اولدیغمز وجهله نوع بشری طریق کشفیاته
دخی سوق ایتدی . یالکز بونفعی بیاه‌روایات کنیسا۔
ئیه‌یه قیاس قبول ایده‌میه‌جك برخدمت اولدی .
امابوخدمتی ده کنیسانك علیهنده‌تأثیرات کوستر۔
دی . نبتون سیاره‌سنك کشفی بونتایجدن برمثالدر .
اسکندریه‌لی دییوفانتك علم ریاضیسی ایچنده علم
جبرك بعض تخمـلری کوریلور . بوریاضی میلادك
ایکنجی عصری ایچنده یاشامشدر . مقدما اقلیدبر
چوق قواعد هندسیه‌یی مصرمکتبندن اخذ ایله
کوزل برترتیب منطقی‌یه قویمش ایدی . آرشیمد
دخی سیرا کوسـده اك مهم معادلاتی یکی اصول
ایله حل ایتمکه چالشمش ایدی . اوزمانکی مساعئ
علمیه ایچنده علم جبردخی ایجاد اولنمقده‌تأخرایتمز
ایدی . اما مساعئ مذکوره‌نك اوقـوتله دوامی
شرطیله . هرحالده علم جبرك مقدمات تأسیسندن
طولایی اسلام علماسنه منتدارز . علوم ریاضیه‌دن
بوفنك اسـمی بیله حالا آنلرك قویدیغی اسمدر .
اسکندریه مکتبنك بوبابده‌واصل اوله بیلدیکی معلو۔

ماتایله برده هندستاندن آلدقلری معلوماتی مزج ایده‌رك بوعلمی تأسیس ایتمشلر ایدی. ایلك تأسیس برحال ابتدائیده ایدیسه‌ده ینه برچوق قواعدی حاوی ایدی. علم جبر عربلرك یاپدیغی صورتده اوله‌رق اون التنجی عصرك مبادیسنده ایتالیایه نقل اولندی. فقط ارباب علومك نظر دقتنی اوقدر آز جلب ایده‌بیلدی که دخولنك اوزرندن اوچ یوز سنه‌یه قریب برزمان کچدیکی حالده بوعلمه دائر هیچ برکتاب ترتیب اولندیغی کورولمدی. تا ١٤٩٦ سنه‌سنده پاقسیولی «آرته‌ماجیوره» یاخود «آل جبرا» نامیله یازدیغی کتابی نشر ایتدی. ١٥٠١ سنه‌سنده میلانلی قاردان اوچنجی درجه‌ده‌کی معلوماتك حلی ایچون براصول تکلیف ایلدی. سیپیو فرره‌ئو دخی ١٥١٨ سنه‌سنده برطاقم اکمالاتده موفق اوله‌رق تارته‌له‌آ ایله دییه‌ت دخی جبرك اتمامنه یاردیم ایتدیلر. آندن صکره بوعلم آلمانلرك النه کچدی. اوزمانلر اشارات جبریه هنوز مکمل دکل ایدی. ده‌قارتك نشر ایتدیکی هندسه‌ده منحنیاتك تعریف وحسابنه جبرك تطبیقی قواعدی

واردر. بوموفقیت علوم ریاضیه تاریخنده یکی بر
دور آچمشدر. آندن ایکی سنه اول غیرقابلیت
انقسامه دائر قاوالیه رینك کتابی ده میدانه چیقمش
ایدی. نهایت تمامی وتفاضله طوغری قواعد ریاضیه.
نك ترقی وتکملی دوام ایتدی. اشارات جبریه نك
عدم مکملیتی نوتونك تطبیقاتنی تصعیب ایدییور
ایدی. بومدت ظرفنده برنوویللینك درمیان ایتد.
یکی الك بیوك معادلاتك حلی سایه سنده لهبنیچك
حساباتی عموماً قبول اولنوب الك بیوك ریاضیلر
طرفندن دخی اکمال ایدیلیور ایدی. بتون برعصر
ظرفنده علوم ریاضیه برصورت خارق العاده ده
ترقی ایتدی. لکن بوترقی یالکز ایتالیا وآلمانیا
وانکلتره وفرانسه ده حصوله کلمکله قالمدی. ناپیه.
رك لغارتیمایی ایجاد ایتمسی صورتیله اسقوچیا دخی
حصهٔ خدمتنی ایفا ایتمش اولدی. بوایجادك درجهٔ
اهمیتنی بحق تعریف قابل دکلدر. درهشام قوله ژ
مکتبنده علوم ریاضیه معلمی اولان بریجك بو
لغارتیما کتابی حقنده « هیچ برکتاب بنده بونك
حاصل ایتدیکی ممنونیت حیرتکارانه یی حاصل ایتمه.

مشدر» دیه سویله‌دیکی سوزی حکمت طبیعیه
وعلم هیئتك متخصصین جدیده‌سی جملةً تصدیق
ایتمشلردر. کپلرك ناپیه‌ره اختصاص پیدا ایتدیکی
علمده عصرك الك بیوك آدمی نظریله باقسی بیهوده
دکلدر. ناپیه‌ر ١٦١٧ سنهٔ میلادیه‌سنده وفات
ایتدی. دنیله‌بیلورکه لغارتیمانك محاسبات هیئیه‌یی
قولایلاشدیرمه‌سی سایه‌سنده ارباب هیئتك عمری
برمثلی دها آرتمشدر. شوراده توقف ایده‌رك تخطر
ایتملی‌یم‌که بنم مقصدم علوم ریاضیه تاریخی یازمق
دکلدر. بلکه مقصدم علوم ریاضیه‌نك ترقیات
مدنیه‌یه ایتدیکی خدمتی آراشدیرمقدر. بوراده
« فصل اولیورکه قاتولیکلك کنیساسی بیك ایکی
یوز سنه فرمانفرما اولدیغی حالده هیچ برمهندس
یتشدیرمامشدر؟ » سؤالی وارد اولور. علوم
ریاضیه حقنده شوکا دقت ایتملیدرکه علوم مذکوره
هرکسك قدرتی خارجنده کوریله‌بیله‌جك لوازمه
محتاج دکلدر. علم هیئت رصدخانه‌لره وعلم کیمیا
لابوراتوارلره محتاج اولدقلری حالده علوم ریاضیه
یالکز برقاچ کتاب ایله برده استعداد شخصیدن

بشقه برشیئه محتاج دکلدر. آنك ایچون نه بیوك
مصارفه احتیاج واردر نه ده معاونلرك خدمتكار-
لرك یاردمنه. بناءً علیه مناسترلرده منزویانه عمر
کچورنلرك اشتغالنه علوم ریاضیه دن دها لایق
هیچ بر شی اوله من ایدی. بو حالده یوقاروکی
سؤاله کلیسا طرفندن « ریاضیاتك اوعملیات بیهو-
ده سنه نظر استحقار ایله باقدیغمز ایچون آنکله
اشتغال ایتمدك. بز افکارمزی دها نافع شیلره
توجیه ایلدك » جوابنی می ویره جکز. ذاتاً اوزه ب
بوجوابی ویرمشدر. فقط بوندن دهانافع شیلرمی؟
حقیقت مطلقه دن دهانافع هانکی شیلر بولنه بیلور؟
اسرار کنیسائیه وایقاع خوارق کبی شیلرمی دها
نافعدرلر؟ اشبو استیلای علومك ابتداسندن بری
حکومت کنیسائیه اکلامشدرکه بوعلومك افکار
خلقده اویاندیره جغی حقایق کنیسانك التزام
ایتدیکی حکمت دینیه ایله اصلا تألیف قبول ایده-
میه جکدر. بناءً علیه کنیسا علوم مذکوره علیهنده
مراجعت ایدیله بیله جك تدابیرك کافه سیله مجادله یه
قیام ایلمشدر. کنیسانك علوم تجربیه علیهنده کی

شدتی اودرجه‌لره وارمشدرکه شیمانتو آقادمیاسنی
الغا ایدرایسه بو محادله‌ده بیوك برمظفریته نائل
اوله‌جغنه ایناتمشـدر. مع هذا بوخصومت یالکز
قاتولیك ممالکنه مخصوص اولوب قالمدی. لوندره‌ده
جمعیت قرالیهٔ علمیه تأسیس اولندیغی زمان آنك
علیهنه دخی اویله برحکم شـدید صادر اولدی که
اکرقرال ایکنجی شارل بوجمعیتی آچیقدن آچیغه
حمایه ایتمامش اولسـه ایدی آنك دخی قاپانه‌جغی
درکارایدی. کنیسـا قرال مشارالیهی دخی دین
دشمنی وعلوم قدیمـهٔ مؤسسه خصمی دیه اتهـام
ایلدی. انسانیتك ترقیسی ایچون بوجمعیتك نه‌قدر
خدمتلر ایفا ایتمش اولدیغی آنك تاریخنه مراجعتله
اکلاشیله بیلور. ١٦٦٢ سنه‌سنده تأسیس اولنان
بوجمعیت بتون ترقیات علمیه‌دن حصه‌مندخدمت
اولوب نوتونك قواعدینی طبع ونشر ایدن وکشاف
هاللەیك سیاحتلرینه یاردیم ایله‌ین والقای دم تجر-
به‌لرینه میدان آچان وجولان دم حقنده هارووه‌یك
کشفیاتنی تصدیق ونشر ایدن هپ بوجمعیت اولدیغی
کبی آشی عملیاتنی ترویج ایدن دخی اودر. قرالیچه

قارولین بو آشی‌یی تجربه ایچون قتله محکوم اولان
التی کیمسه‌یی اطبایه تسلیم ایتمش و آنلر اوزرنده
اجرا ایدیلن تجربه‌نك کوستردیکی موفقیت اوزرینه
کندی چوجقلرینی ده آشیلاتمشدر. برادله‌ی نجوم
ثابته‌نك افولی حقنده‌کی کشفنی بو جمعیت سایه‌سنده
ایلرولتمش و دالامبرك روایتنه کوره علم هیئتك
تکملی دخی بو سایه‌ده میسر اولمشدر. میزان الهوا-
نك تکملی و قرونومترو ساعتلرینك اتمامی هپ
لوندره جمعیت قرالیهٔ علمیه‌سی سایه‌سنده میسر
اولدیغی کبی ۱۷۵۲ سنه‌سنده غره‌غوریه‌ن قالندریا-
سنك انکلتره‌یه ادخالی ده او سایه‌ده میسر اولمشدر.
حکومت کنیسائیه بو تقویمك قبولنه دخی شدیداً
معترض ایدی. پاپاسلرك القاسیله اهالی بو یکی
تقویمك قبولی حالنده عمرلرندن اون برکون غائب
ایده جکلری ظننه دوشه‌رك اعضای جمعیتدن
بعضلرینی سوقاقلرده کمال غضبیله تعقیب ایتمشلر ایدی.
او آره‌لق برادله‌ی وفات ایدی و یردیکندن بو
اولوم آنك یکی تقویمی التزام ایتمسنك جزای معنو-
یسی اولدیغندن بحثله ایش یاتشدیرلدی و ینه بو

تقویم جدید طرفداری اولان والسله‌ی نام بر
انکلیز جزویت پاپاسنك اسمی قاله آلنمایه‌رق خلقه
اونوتدیرلدی. بوانجمن عالینك علومه ایتدیکی
خدمتلرك كافه‌سنی تعدادایده‌جك اولسه‌م بومقصده
برچوق صحیفه‌لرحصرایتملی یم. مثلادولوندك رصد
دوربینی وعلم هیئت ترصداتنده اوقدرنتایج قطعیه
استحصالنی تأمین ایدن رامسده‌ن تقسیم ماكنه‌سی
وماصون ودیكسون طرفندن ارضك بردرجه‌لك
انحناسنك مساحه‌سی وزهره‌نك شمس اوكندن
مروری مناسبتیله قوق طرفندن اجرا اولنان سیا-
حات وینه مومی الیهك دورارض سیاحتی ودكزده
اجرا ایدیلن اوزون سیاحتلر اثناسنده بحریونی
هلاك ایدن اسقوربوت علتنك نباتی طعاملرایله منع
حصولی وقطب شمالی سیاحتی وماسكه‌لین وشه‌ها-
للیون وقاواندیچ تجربه‌لریله ثقلت ارضك تعیینی
وهرشه‌ل طرفندن اورانوس سیاره‌سنك كشفی
وقاواندیچ طرفندن صویك تحلیلی وپارس ایله‌لوندره
آره‌سنده طول درجه‌سی فرقنك تعیینی وایكی
هرشلك ترصدات هیئیه‌سی ویونغك تموجات

ضیائیه قاعده‌سی وشهرلرك هوا غازیله تنویری وحبسخانه‌لروسائرمساکن عمومیه‌نك ادخال هوا ایله تطهیری وثانیه‌لرکوسترن رقاصلرك طوللرینك تعیینی و رومه‌ك قطب شمالی سیا حتنه ایصالی وداوینك امنیت لامپالرینك ایجادی واورهستد ایله فارادایك ئه‌لکترومانیاتیق کشفیاتی وباداجك حساب ماکنه‌سی وهومبولد طرفندن کوستریلن لزوم اوزرینه برچوق مقناطیس رصدخانه‌لرینك تأسیسی کبی شیلرك تعداد وتذکاری بوصحایفك تکثرینه لزوم کوسترر. فقط شواثرك حدودی داخلنده محبوس اولدیغمدن بوجمعیت علمیه‌نك موفقیاتنك یالکز اسامیسنی درجه بیله امکان یوقدر. بوجمعیتك غیرتی دخی سیانتو آقادمیاسنك غیرتنك عینی اولوب ظنیات ووهمیاتك کافه‌سنی رفع ویالکز تدقیق وتجربه وحساب اوزرینه حصر اشتغال ایتمش ایدی.

دیرزکه:

— شمدی یه قدر بر چوق یرلرده اخطار ایتمش اولدیغمز وجهله بوراده دخی

بردها اخطاره مجبورزكه شو صحيفه‌لرى طو-
لدوران تفصيلاتك هيچ بريسى علم ايله دينك
نزاعنه عائد اولان بوكتابه كيره‌جك شيلر
دكل ايسه‌ده معلم درايه‌ر بونلرك كافه‌سنى شو
ميدان منازعه‌يه دوكوب ييغمق غيرتندن بر
درلو قورتيله‌ميور. بونلر بر تاريخ علوم ايچون
لازم كلن تفصيلاتى حاوى اولسه‌لر هيچ اولمز
ايسه اويوزدن قارئلرمزك مستفيد اوله-
جقلرينى دوشونوب متسلى اوله‌بيلورايدك.
حيفا كه يالكز بر تعداد اساميدن عبارت
اولان اشبو قيدلرده اوجهت منفعت دخى
يوقدر. بونلرك هر برينى طرفمزدن شرح
وايضاحه لزوم اولمسى قضيه‌سى خاطرمزدن
دخى مرور ايده‌مز. زيرا اصل اوزمان بو
صحيفه‌لر نزاع علم ودينه معركه اولمق صفتندن

بالكليه چيقارلر. وبر تاريخ علوم صورتنه
كيررلر ايدى. واقعا درايه‌ر ايشته بونلرك
جمله‌سى ثمرات علوم اولديغنى ودينك ايسه
بونلره مخالف بولنديغنى اكلاتمق ايسته‌يور
ايسه‌ده علوم ومعارفك محاصيل ترقيسى
اولان بوكبى شيلره دينك ممانعتى اوله‌ميه‌جغى
بديهى وآشكار بولنديغندن موسى اليهك بو
جهتدن كورديكى لزوم دخى بزجه واقع
اوله‌مز. فقط ايشك شوجهتى لطيفدركه قاتو-
ليك كنيساسى بو ايجادات واختراعاتك كافه-
سنه مخالفت ايتمش وحالا دخى مخالفتده بولنمش
ايكن بو كنيسايه منسوب اولان برچوق
ذوات روحانيه اليوم بو علملر ايله صنوف
سائره اربابى قدر اشتغال ايتمكده وبو علملر-
دن خصملرينك آلدقلرى قوتك غينى قوتله

لزومنه کوره آنلره مقابلەده بولنمقدەدرلر.
درایەرك بو یولده کی تفصیلات بیهودەسی
قارئلرمزك جانلرینی صیقمەسی محتمل ایسەده
آنك صحایف مرتبەسی مندرجاتندن خبر
ویرمك وظیفەمز اولدیغندن ترجمەده ینه
دوام ایدەجکز. ایشته ینه دوام ایدییورکه:

ـــ بوامورمعظمەیه کیریشوب بوموفقیات
عظیمەیه نائل اولان یالکزلوندره جمعیت قرالیهٔ
علمیەسیدرظن اولنمالی. اوروپانك بالجمله پایتختلر-
نده آقادمیالر دارالفنونلر علوم جمعیتلری وار
ایدی که کرك قدرت علمیه وکرك مسعودیت موفقانه
خصوصنده لوندره جمعیت علمیەسنه معادل ایدیلر.
دیرزکه :

ـــ ترقیات علوم تاریخنك بوجهتی اصل
شو وجهله ایضاحه محتاجدرکه اون التنجی
واون یدنجی وحتی اون سکزنجی عصرلر

ظرفنده علومه ایدیله جك خدمت ایکی قسمه
منقسم اولمق ضروری ایدی. برنجیسی علو-
مدن موجود اولان شیئی خلقه نشر ایتمك
وایکنجیسی علوم موجوده نك ترقی وتوسعنه
چالشمق صورتلریدر. بوحال صوك سنه‌سنه
واصل اولدیغمز شو اون طقوزنجی عصر
ایچون بیله واقعدر. زیرا بو عصرده دخی
علوم وفنون هنوز لایق اولدقلری درجه‌ده
خلقه نشر اولنه‌مامشلردر. معارفك الك
زیاده منتشر اولدیغی قطعه اوروپا قطعه‌سی
ایکن عمومیت حسابیله اوروپا نفوسنك واقعا
نصفی قدری اوقور یازار ایسه‌ده علوم ومعا-
رف دنیلن شی اوقویوب یازمقدن عبارت
بولنمدیغی بدیداردر. آلمانیا کبی بعض یرلرده
نفوس موجوده نك یوزده طقسان قدری

اوقوریازارایسه‌ده‌قرائت وکتابت بالواسطه
تکلم وتفهم دیمك اولوب بر آدمك اهل
معارف اولمسنه‌تکلم وتفهم‌کبی‌کتابت وقرا۔
ئت دخی اولسه‌اولسه یالکز برواسطه‌اوله۔
بیلورلر. علوم ایسه اووسائط ایله بشقه‌جه
استحصال اولنه‌جق برنعمتدر. اووو پانك
بویله یوزده طقسان نسبتنده نفوسی اوقور
یازاراولان یرلرنده‌بیله علومه منتسب اولا۔
نلردخی‌اون‌بیکده برنسبتی‌طوتدیره‌میوب
اونسبتده‌کی منتسبلرایسه یالکز کندیلرینه
ویرلمش‌اولان‌علومی اخذایتمش‌اولانلردر.
بناءً علیه علومك خلقه نشری صورتنده‌کی
خدمته احتیاج بوعصرده بیله باقی اولوب
هله‌بوندن‌برایکی‌واوچ‌عصرمقدم‌بواحتیاج
دها پك چوق زیاده ایدی. درایه‌رك خبر

ویردیکی دارالفنونلر و آقادمیالر وعلوم
جمعیتلری ایسه اصل بو خدمت نشریه خصو-
صنده پك بیوك خدمت ایتمکده ایدیلر .
علوم موجوده نك توسع و ترقیسنه خدمت
ایسه بوندن بالکلیه بشقه در. بو اوقدر عالی
بر خدمتدرکه آنی ایفا ایده بیلمك ایچون
یالکز خواهش وغیرت کفایت ایتمز. بونك
ایچون بر قدرت مخصوصه یه مالکیت لازمدر.
اوقدرت پاستور کبی ادیسون کبی بوعصرك
بیله نوادرندن معدود اولان پك آز کیمسه-
رده بولنه بیلور. زیرا بوقدرت یالکز علوم
موجوده یی اوکرنمکله حصوله کلمز. بلکه
علومك برچوق مباحثنی حین تحصیلده طو-
غریدر دیه اوکرنمش ایکن بالآخره آنلرك
اکلش اولدقلرینی فرق و تمییزدن ماعدا طو-

غريسى نصل اولمق لازم كله جكنى ده كشف
ايچون بذل مجهود ايتمكه احتياج كوسترر.
ايشته كشفيات واختراعات جديده بو نقطهٔ
نظردن موازنه ايديلور ايسه آنلرك درجهٔ
اهميتلرى اصل بووجهله تقديراولنه بيلور.
كشف واختراع اولنان شيلرك درايه رطر-
فندن يالكز تعيين اساميسى بزه اوصانج
ويريبورايدى. دكلمى؟ حال بوكه عندالنسبه
بونلر پك آز شيلردر. اوروپا وآمريقاده
درت يوزميلوندن متجاوزنفوس بشريه نك
خلاصهٔ علم وفهمى درت يوزسنه دن برى
چالشمق نتايجنده بو آثارموفقيتى اورته يه
قويه بيلمشدر. كشف واختراع دنيلن شيلر
ديل ايله سويلنديكى وقلم ايله يازلديغى قدر
قولاى اولسه لرايدى شو درت يوزسنه

ظرفنده مجموع مقادیری حساب و حصرك
دخی خارجنه چیقمش بولنملی ایدی. حکمت
اسلامیه بوترقیاتی « هل یستوین الذین
یعلمون والذین لایعلمون » نقطهٔ نظرندن
بووجهله بالتلقی آنلری حکومت کنیسائیه نك
یاپدیغی وجهله ردواستحقار دکل اربابنی
تبجیلاً حسن قبوله مسارعت ایدر. زیرا
سعادت مادیهٔ بشریه امرنده بوحکمت جلیله
« لیس للانسان الا ماسعی » قید قویسیله
مقیددر. بورادهمعلم درایه رعلوملك اقونومی
حقندهکی نفوذینه دائر بر محث مخصوص
دها کشاد ایدییور. دییورکه :

— طبیعتك علوم نقطهٔ نظرندن تتبعی نوع
بشرك ذهننی توسیع وفکرینی اعلا ایتمکله قالما.
مشدر. سعادت مادیهسنی استحصاله دخی خدمت
ایتمشدر. کشفیات علمیهیی احتیاجات بشریهیه

تطبیق فکرینی تولید ایتمشدر . قواعد علمیه‌نك طا-
نمه‌سی اوزرینه اختراعات مادیه یولی دخی آچلمشدر .
عصرمزك الك بیوك استعدادی بو نقطه‌ده كورو-
لمشدر. بو حالك حكومتلر نزدنده‌ده تأثیراتی مشا-
هده اولنمشدر. بوندن اول حكومتلر مجرد اغتنام
واخذ اسرا ایچون جنك ایدرلر ایدی. غالب اولا-
نلر بیكلرجه اهالی‌یی سوروب كوتوررلر وآنلری
اعمال شاقه‌ده قوللانورلر ایدی. زیرا انسانه یاپه-
جغی ایشلرده انجق ینه كندیسی كبی انسانلر یاردیم
ایلیه‌بیلور ایدی . فقط انسان یرینه برطاقم قوای
طبیعیه‌نك دها نافع بر صورتده استخدام ایدیله-
بیله‌جكی اكلاشلدقدن صكره حكومتلر بو پولتیقه‌یی
دكشدیردیلر . یكی براسیر ایدنمكه بدل یكی بر
ماكنه ایدنمك دها نافع اولدیغی اكلاشیلنجه صلحك
دخی جنكدن دها نافع اولدیغی تحقق ایتمشدر. بناءً
علیه آمریقا وروسیه كبی « اسیر » « سرف »
نامیله برچوق انسانلری اعمال شاقه‌ده قوللانان
حكومتلر احتساسات انسانیه‌دن ماعدا منافع اقونو-
میه‌یی دخی كوزه‌ته‌رك بونلری آزاد ایتمشلردر. ایمدی

بز بر عصرده یاشایورزکه آنك صفت ممتازه‌سی انسان وحیوان قوتی یرینه ماکنه‌لرقوتنی استعمال ایتمکدر. مقاصد دنیویه‌مزك استحصالی امرنده کنیسا کبی قوای فوق الطبیعیه‌یه مراجعته بدل قوای طبیعیه‌یه مراجعت ایدییورز. ایشته قاتو۔ لیکلکك اعلان حرب ایتدیکی مدنیت جدیده بو مدنیتدر. بوصورت حالی پاپالق مقامی انکار ایده‌رك ینه ازمنهٔ متوسطه‌ده مراجعت ایتمکده بولندیغی فوق البشریه و فوق الطبیعه قوتلره مراجعت غیرتنده‌در.

دیرزکه:

— درایه‌رك بوصوك سوزی پك طو۔ غری ویك اهمیتلیدر. فرانسه‌ده‌کی لورد صوبی کنیسانك بویولده‌کی غیرتلرینك الك مهم برمحل تطبیقیدر. هرسنه اورایه مراجعت ایدن یوزبیکلرجه نفوس بشریه امرتداویده طبابتك صلاحیتنی انکار ایده‌رك بوصویك

شفای معنویسندن استفاده غیرتیله اورایه
مراجعت ایدرلر. حال بوکه اطبا برایستا-
تستیق طوتمشلر. لورد صوینه مراجعت
ایدنلرك یکرمی بیکده بریسی نسبتنده بر
موفقیت تداویه کورمشلر. امااواثر موفقیتك
بر حیله وخدعه نتیجه‌سی اولوب اولمدیغنی
ینه ارباب ملاحظه‌نك دقتارینه حواله ایتمشلر.
بوکا مقابل برده خسته‌خانه‌لر قیودینه مرا-
جعت ایده‌رك کوستریورلرکه خسته‌خانه‌لره
کیرنلرك یوزده اللیدن زیاده‌سی شفایاب اولوب
چیقمقده‌در. بوحقیقت هرکسك نظر مشا-
هده‌سنده باهر و آشکارایکن قاتولیك غیر-
تکارانی مداوات طبیه علیهنده کی غیرتلرندن
ینه کیرو طورمامقده‌درلر. الك اطیفی شودرکه
بوسطرلری یازدیغمز کونلرظرفنده فیغارو

غزته‌سنده رومادن یازلمش برمکتوب اوقو-
مشزدر. حشمتلو پاپا حضرتلرینك صحتلرینه
دائر برمکتوب که صیق صیق مختل اولان بو
صحت پاپائیه کیجه‌نك بریسنده ینه جلب طبیبه
لزوم کوسترمش وآنك تداویسی ثمره‌سیله
ایرتسی کونی مشارالیهك عافیتی عودت ایده-
رك بعض مناسترلرده ظهوره کلن اعجازکارانه
خوارقه دائر تقدیم اولنان راپورلری دیکله-
مکه تحمل کوسترمشدر. دراپه‌رك شوسوز
ری ترجمه اولنور ایکن بومکتوبك تخطری
نسانده مطلقا بر تبسم حصوله کتوریور.
نسان دوشونیورکه لورد صوینك کرامات
نافیه‌سنه بتون قاتولیکلرك ایناممسی محضا
پاپا حضرتلرینك شهادت لایخطیانه‌سی سایه-
سنده میسر اوله بیلمش ایکن کندیلری تشفی

ایچون نه‌دن بوصویه مراجعت بیورمیورـ
لرده تداوی اطبایه مراجعت ایدییورلر؟..
لاقردیده ینه‌دزا په‌ردوام ایدییور. دییورکه:
— برمقدار کهربا قوتلیجه دلك ایدلدیکی
زمان اجسام خفیفه‌یی جذب ودفع ایتمك خاصه‌سنی
کوسترر. بوحقیقت میلاد عیسادن التی یوز سنه
مقدم کوزولمش وطانمش ایدی. فقط حضرت
عیسادن بیك آلتی یوز سنه صکره‌یه کلنجه‌یه‌قدر
بومسئله کوشهٔ اهماله آتلمش مسائل عادیه‌دن ایدی.
تتبعات علمیه‌یه بالتطبیق تجربه‌دن تجربه‌یه انتقال
ایده ایده ایشته بوخاصه دکزلر وقره‌لر آشوری
یرلردن بین البشر آن واحدده اجرای مخابره‌یه
واسطه اولمشدر. حکومتلرك امرونهیلرینی اطرافه
تبلیغ ایچون مسافه‌نك وزمانك حکمنی الغا ایده‌رك
قوای حکومتی تأیید وتحکیم ایتمشدر. اسکندریه
موزه‌سنده ریاضی هارون طرفندن میلاد عیسادن
برعصر قدر اول ایجاد ایدلمش برماکنه کورو-
لیورایدی. بوماکنه الیوم « ره‌آقسیون ماکنه‌-

سی » دیدیکمز ماکنه شکلنده اولوب بخارقوتیله دونیور ایدی. جهانده برمثلی دها تصور اولنه‌میه‌جق براختراع مهمك تخمنی حاوی اولان بو ماکنه‌یه ۱۷۰۰ سنه مدت ظرفنده یالکز برتحف اویونجاق نظریله باقلمش ایدی. کوروليورکه یکی واپور ماکنه‌لرینك ایجادنده تصادفك هیچ بر حکمی یوقدر. بوموفقیت دقت وتجربه‌سایه‌سنده میسر اولمشدر. اون یدنجی عصراوائلنده بخارك قوهٔ تحریکیه‌سندن استفاده‌یی برچوق ماکنه علماسی تجربه‌یه کیریشمشلر ایدی. آندن برسنه صکره واد نام اهل دقتك تجاربی نقطهٔ مطلوبهٔ کماله وصولی تأمین ایتدی. بناءً علیه بخار ماکنه‌لری مدنیتك الك قوتلی عمله‌سی اولدی. برچوق میلیون انسانك کوره‌جکی ایشی کورمکه باشلادی. آندن اول ماکنه قوهٔ محرکه‌سی مقامنده استخدام اولنان انسانلره بعدما ذکاوتلرینه انبساط ویره‌رك حقیقةً آدم اولمق یولی آچلدی. اوللری چرخ چویرمکدن بشقه برشیئه یارامیان مخلوقلر بالاخره اوقور یازار آدم اولدیلر. بخارك ایلك محل تطبیقی

طولومبالراولدی که آنلره یالکز قوتدن بشقه لزومی یوق ایدی. بعده بخارك قوهٔ تحریکیه سی پاموق اکیروب بز طوقومق کبی اینجه ایشلرده دخی نه قدر موفق اولدیغی کورولدی. بخار بتون دنیا ایچون البسه اعمال ایده رك برچوق ملتلر نزدنده صنایعجه بر تبدل کلی وقوعه کتوردی. کمیجیلك صنعتنه تطبیق ایدلدکده اولانهرلرو متعاقباً دکزلراوزرنده اوزمانه قدر استحصال ایدیله بیلمش اولان سرعتی درت مثلی آرتدیردی. اولجه اطلس دکزینی آیقیر- یلامق ایچون لااقل قرق کونه احتیاج وار ایکن الیوم سکز کوندن زیاده زمانه احتیاج یوقدر. مراسلات ونقلیات بریه خصوصنده بخارك کوستر- مش اولدیغی قدرت بوندن دها زیاده در. انسانلر اوللری بر کونده قطع ایده بیلدکلری مسافات بریه یی شمندوفرلر سایه سنده برساعتده قطع ایدر اولدیلر. لوقوموتیف یالکز فعالیت بشریه میدانی توسیع ایتمکله قالمدی. بلکه مسافات بریه یی قیصالتدقجه حیات بشری ده اوزالتدی. زراعت وصنایع محصولاتنی سرعت وسهولتله نقل ایده رك رفاه

بشری تأمین ایتدی. قرونومترساعتلرك ایجادی
بحار محیطه اوزرنده واپورلرله سیر وسیاحتی تحت
تأمینه آلدی. زیرا واپورلرك بولندقلری موقعی
تعیینه بیوك خدمت ایتدی. اسکندریه مکتبنده
علومك ترقیاتنه الك زیاده مانع اولان شی زمانی
طوغریجه اولچه بیله جك بر آلت ایله حرارت هوایی
طوغریجه اولچه بیله جك بر میزانك نقصانی قضیه سی
ایدی. بربرینك لازم وملزومی دیمك اولان قرو-
نومترو ایله ترمومترو بونقصانی اکمال ایتدیلر. واقعا
« قله پسیدر » دنیلن صو ساعتلری تجربه اولندیلر
ایسه ده بونلرده مطلوب وجهله طوغریلق کو-
ریله مدی. بونلردن اوزرنده منطقة البروج مرتسم
اولان بریسنك ایللك خرستیانلر طرفندن کسر
وتخریبی اوزرینه سن پولیقارب شو معنیدار ملا-
حظه یی سرد ایدییور. دییورکه: « بتون بو
عجایب شیطانیه ایچنده حق تعالا یه خصومتکار بر
صنعت کورونیور » قرونومترونك زمانلری
طوغریجه کوستره بیلمسی درجه سنده کی موفقیتی
آنجق ١٦٨٠ سنهٔ میلادیه سنده کورولدی.

نوتونك معاصری اولان هوق زمبره‌ك ومیزح رقاصی ایجادایله وآندن صکره دیکر بعض پارچه‌لر اختراعیله بوآلت اکمال اولندی. نهایت هاریسون وآرنولد بوساعتلری شمدیکی درجه‌ده اکماله موفق اولدیلر. غودفره‌ی طرفندن سقستانت آلتنك ایجادی دخی قرونومترولردن طریق استفاده‌یی تأمین ایتدی. زیرا کمی حرکتده ایکن بیله ارتفاع آلمغی بوآلت قولایلاندیردی.

ایضاحه لزوم واردرکه:

— بحارمحیطه‌ده کمینك موقعنی تعیینه قرونومتروساعتلرینك خدمت ایتمسی طول درجاتنی تعیینه مدار اولدقلری ایچوندر. کیجه‌لری قطب شمالیده تیمورقازیق ییلدیزینك وکوندوزلری وقت ظهرده شمسك افق مرئیدن ارتفاعلری اولچیله‌رك کمینك هانکی عرض درجه‌سنده بولندیغنی طوس طوغری تعیین ایتمك ممکن ایسه‌ده طول درجه‌سنی

تعيين ايتمك ايچون شمسدن برارتفاع آلنوب
ده او آنده ساعت قاچ اولديغى تعيين ايدلمكله
برابر كمينك حركت ايتديكى ليمانده دخى
او آنده ساعت قاچ اولديغى بيلمك لازم
كلور. زيرا حركت ليماننده او آنده ساعت
قاچ ايكن شو بولونيلان نقطه‌ده ساعتك
قاچ اولمسى آره‌سنده كى فرقدن او ليمانك
نه‌قدر ميل شرق و ياخود غرب طرفنده
بولنلديغى اكلاشيله‌جقدر. اخذ ارتفاع
خدمتى سقستانت واوقتانت آلتلرينك
صورت تسهيلنه كلنجه : واقعا من القديم
ربع دائره ايله اخذ ارتفاع يولى بولنمش
ايديسه‌ده متحرك بركميده استقامت ظل ايله
سمت شمسى تعيين همان‌ده ممكن اوله‌ميه‌
جغندن ايشته بو مشكلى سقستانت واوقتانت

آلتلرینــك ممكن قیلمسی حقیقةً كمیجیلك
صنعتنجه پك بیوك اهمیت وترقی‌یی مستلزم
اولدی. سوزده ینه درایه‌ردوام ایدییور.
دییورکه :
ـــ كمیجیلك صنعتنك بووجهله ترقی وتكملی
یر یوزنده اهالینك تقسیماتنجه دخی بربیوك تأثیری
ایجاب ایتدی. ممـالك بعیده‌یه مهاجرین‌سـوقیله
مستعمرات تأسیسی‌تشبثاتنه وسعت ویردی. لكن
نوع بشرك موادا‌جتماعیه‌سنده‌اصل نفوذی كورو-
لن‌شی‌تحریات علمیه‌دن حصوله‌كلن كشفیاتدن‌ده
عبـارت قالمدی. دیكر برطـاقم تأثیرات دهـا
كورولدی‌كه اسـباب اصلیه‌لری منفرداً ملاحظه
اولندقده هیـچ منزله‌سـنده قالور ایكن ترقیـات
بشریه‌یه منضم اولان معـاونتلری موجب تعجب
اوله‌جق قدربیودی. مثلاموجد ومخترعلره ویر-
یلن امتیـاز براتلری‌كه ایجاد ایتدكلری شیلردن
كندیلرینه درجهٔ معقوله‌ده برحصهٔ استفاده‌تأمین
ایدییورایدی. بونك نه‌بیوك نتایج حاصل‌اتدیكنی

اکلامق ایچون نتایج مذکوره‌دن بعضلرینه عطف
نظر کافیدر. ازجمله یچقی ماکنه‌لری اوزمانه قدر
بیوت ومساکنك طاشدن طوغله‌دن آلچیدن
وحتی طوپراقدن عبارت بولنان دوشه‌مه‌لرینی تخته
دوشه‌مه‌لره تبدیل ایتدی، کذلك پنجره جاملرینك
ایجادی اوزمانه قدر پنجره‌سزلکدن طولایی دواخل
بیوته یول بولوب کیره‌میان ضیاء شمسه جاملر ایله
مجهز پنجره‌لردن دخول امکانی کوستردی . بو
موفقیت اون التنجی عصرده میسر اولمشدر. زیرا
بر الماس اوجیله جاملری کسه‌بیلمك امکانی اوزمان
کشف ایدلمشدر. باجه انشاسنك ایجادی اوزمانه
قدر وحشیلرك اینلری کبی ایس قوقان دواخل بیوتی
تصفیه وتطهیر ایده‌رك صوغوق مملکتلر اهالیسنی
پارلاق براوجاغك منافعندن بلامزاحم مستفید
ایتمشدر. بوکبی اختراعات انسانلرك بیوت ومسا-
کننی حفظ صحته موافق بر یولده اصلاح ایدنجه
آرتق پاپاس طاقمنك اقناعاتنه رغماً صالغین خسته-
لقلر انسانلرك کناهلرینه مقابل برجزای آسمانیدر
اعتقادی قالقه‌رق بوخسته‌لقلر پیسلك ومردارلق

ایجاباتندن اولدیغنه وبوبلالردن خلاص ایچون فلانجه وفلانجه ذوات معززه‌نك مزارلرینه مراجعتك فائده‌سی اولمیوب بلکه نظافت وطهارته اعتنا کافی اوله‌جغنه اینانلدی. اون ایکنجی عصرده پارسك سوقاقلرینی قالدیرملامغه لزوم کورولمش ایدی که اوزمانه قدر پارس سوقاقلری بررآچیق کهریزدن بشقه برشی دکل ایدیلر. سوقاقلر قالدیرملانمغی متعاقب پارس ایچون امراض دائمه‌دن معدود اولان باصورایله حماء دائمه مندفع اولدیلر. بوحالده پارس اسپانیاده‌کی بلاد اسلامیه‌یه بکزه‌مش اولدی. اوبلاد اسلامیه‌یه که نظافت وطهارت بلدیه اوراره اوروپا بلادندن پك چوق مقدم داخل اولمشلردر.

دیرزکه:

— انسان بوسوزلری اوروپا کتابلرنده کوردکجه وبرده بالآخره ممالك اسلامیه‌نك تزیینات بلدیه خصوصنده اولاوقوف ومتعاقباً انحطاطه نصل یوزطوتمش اولدیغی

دوشوندجه حيرتنى منع ايده مامكده در .
ويا اردوكبى مورخلرك اندلس بلاد اسلاميه-
سنده كى معموريت وزينت بلديه حقنده
ويردكلرى معلومات بونلرى اويله برحالده
كوسترمكده دركه پارس كبى اوروپانك الك
معمور بلده لرى اليوم او درجه يه واروب
وارمامش اولديغى خصوصنده ارباب مطا-
لعه يى تردده دوچار ايدر . بو عمران وتزيين
بلاد فكرى مسلمانلرك ذهننه اسپانياده
طوغمش دكلدر . بو فكر مدنيتك اسلاميتله
برابر آفريقاى شمالى طريقيله تا سوريه
وبغداد طرفلرندن انتقال ايتديكنه شبهه
يوقدر . چونكه مصر وشام وحلب و بغداد
وسمرقند وسائره نك تزييناتى حقنده ولو
مخيلات نوعندن اولسون اشعار شعراده

والف ليله وليله حكايه‌سى كبى آثارده كورو-
لن شيلر دخى بو حقيقتى تأييد ايدرلر. ديمك
اوليوركه بزم ملل ونحل اسلاميه تاريخمزه
دخى بر ازمنهٔ متوسطه دورى آچيله‌رق
معارف پرورلك خصوصنده اسلاف كرامزك
اثرلرينه اقتفاده اهمال وقوعه كتورلديكى
زمانلر ظرفنده معارفك ثمرات بركزيده‌سندن
اولان بو معموريت وزينت دخى انحطاطه
يوز طوتمشدر. صنايعك ترقيسى علومه
موقوف اولديغى محققات قطعيه‌دن اولوب
علومك تدنى‌يه دوچار اولمسى صنايعك دخى
تدنيسنى استلزام ايتمشدر. بلطفه تعالى ياريم
عصر قدر برزماندن برى بزم ايچون دخى
« رەنەسانس » يعنى تجدد علوم دورى حلول
ايتمش ومعارف شتى ممالك اسلاميه‌ده طرف

طرف انتشاره یوزطوتمش اولدیغی کبی بالخاصه
پادشاه ترقی پروروشهریارعواطف کستر
شوکتلو پادشاهمز شهریار حکمت آثار افندمز
حضرتلرینك شوعصر مسعود خلافتپناه
هیلرنده ممالك عثمانیه مزجه معارف عمومیه نك
ترقیسی علومك صنایعه تطبیقی یوللرینی دخی
آچمغه باشلامش اولدیغندن یقین سنه لرظرفنده
تاریخ اسلامیتمزك مفخر قدیمی اولان عمران
وزینت بلاد وامصار تکرار ممالکمزی غبطه
فرمای انظار یارواغیار ایده جکدر. درایه ر
سوزنده دوام ایدییور. دییورکه :

ــ پارس شهری بوصورتله معموریت وزینتی
آرتدیرمغه باشلانجه بلدهٔ مذکوره درونده
طوموز سوریلری بسیلنمسی منع اولندی. بوایسه
سنت آنتووان ماناستری راهبلرینك منافعنه
طوقوندی. زیرا آنلرگویا عزیز موسی الهك

سوریلری اولاق نامیله سوری سوری طوموز یتشدیرمکدن مستفید اولورلر ایدی . بوسوریلرك کما فی السابق پارس سوقاقلرنده کزمه‌لرینه مساعده اولنمسی ادعاسیله حکومته مراجعت ایشدیلر . هیچ اولمزایسه جانورلرك بوغازلرینه بر چنغراق طاقلمسی شرطیله ینه مساعده ویرلدی . لوئی لوغرونك اوغلی فرانسه قرالی فلیپ آت ایله سوقاقده کیدرایکن بردیشی طوموزك آتی اورکوتمسیله آتدن دوشه‌رك وفات ایتمش ایدی . ینه اوصیره‌ده ایدی که حاوروز وله‌کن کبی مزخرفات قابلرینك پنجره‌لردن سوقاغه دوکولمسی منع اولندی . ۱۸۷۰ سنهٔ میلادیه‌سنده بالذات بن رومادە پاپالك حکومت جسمانیه‌سی اواخرنده رأی العین کوردم که روما سوقاقلرنده کومه کومه مزخرفاتدن توقی ایچون انسان کوزلرینی آیاق باصه‌جنی یردن آییرمامغه مجبوردر . اون یدنجی عصر ابتداسنه قدر برلینده سوقاقلری اصلاسوپورمزلر ایدی . آندن صکره برنظام یاپلدی که بونظام موجبنجه شهره پازار یرلرینه آرابه‌لریله کلن کویلیلرحین

عودتلرنده آرابه‌لرینه سوقاقلرك چاموریني طو-
لدوروب كوتورمكه مجبور اولدیلر. بلاد جسیمه‌ده
قالدیرم ایجادیني متعاقباً لغملر انشاسنه باشلانلدی،
مبادیسنده بونلرپك ناقص ایكن منفعتلري اكلا-
شیله‌رق یالكز شهرلر درونده دكل خصوصی
خانه‌لر درونده دخی لغملر اكمال ایدلمكه باشلاندی،
آندن صكره صیره سوقاقلري تنویره كلدی.
اولا سوقاقلره ناظر اولان خانه‌لرك برپنجره‌سنه بر
لامپه قویمق مجبوریتندن ایشه باشلاندی. متعاقباً
اسپانیاده مسلمانلرك قرطبه وغرناطه شهرلرنده
كمال موفقیتله وجوده كتورمش اولدقلري تنویر
اسواق اصولي تقلید ایدیله‌رك سوقاقلره فنارلر
ركز ایدلدی. نهایت امور بلدیه‌نك بوجهتني هوا
غازلري اتمام ایتمشدر. سوقاقلرك تنویریله برابر
كیجه بكجیلري دخی احداث اولندی كه بو دخی
پولیس تنسیقاتني وجوده كتوردی. اون التنجی
عصر ظرفنده ماكنه اختراعاتي و مانو فاقتورا
ترقیاتي معیشت بیتیه اوزرنده بیوك برنفوذ حاصل
ایتمش ایدی. خانه‌لر درونده دیوارلره واوجاقلر

اوزرینه آیینه‌لر وساعتلر قونولمغه باشلاندی . هر نه‌قدر بعض نواحیده مطبخلرك اوجاقلرنده حالا چیم وتزه‌ك یاقمق معتاد ایدیسه‌ده شهرلرده کمور استعمالی دخی میدانه چیقدی . یمك سفره‌لری دها منتظم برصورتده قورولمغه باشلادی . شمال اهالیسنك قابا ایچکیلرینه مقابل جنوب طرفلرینك اینجه شرابلرینه رغبت ایدلدی . یاز موسملری ایچون بوزخانه‌لر یاپلدی . یل دکرمانلرینه الك ماکنه‌لری دخی علاوه اولنه‌رق کپکندن آیریلان اونلر ایله بیاض وکوزل اکمکلر یاپلمغه باشلاندی . خلق احتیاجنی اکلادقجه مقدما درجهٔ کافیه‌ده اولمیان ذخائر چوغالدی . پرنج وپاتاتس وهندی وبالخصوص توتون تکثیر اولندی . ایتالیانلرك ایجاد ایتدکلری چتال‌لر تعمم ایده‌رك چپلاق پارمقلر ایله طعام ایتمك عادتی قالقدی . نوع بشرك اصول تغذیسی بالتدریج دکشدی . چیندن چای وعربستاندن قهوه وهنددن شکر کلوب اوروپاده استعمال اولنمقده بولنان اسپرتولی مشروباتك یرینی طوتمغه باشلادیلر . خانه‌لرك درونی صمان سرکیسندن

قورتیلوب شرق خالیلریله اورتولدیلر . اولکیدن
ایی یاتاقلر وروبالرپیدا ایدلدیلر . اوللری شهرلرده
صوایچون قویولرله طولومبالردن بشقه برشی یوق
ایکن صویوللری یاپیله‌رق طاتلی صولر اساله ایدلدیلر .
اوللری قورومدن عبارت بولنان طاوانلر نقوش ایله
تزیین ایدلدیلر . استحمام عادتی تعمم ایتدی . صیجاق
مملکتلردن کتوریلن کوزل چیچکلر خانه‌لر اطرا-
فنده باغچه‌لر طرحی مراقنی تولید ایتدی . کبار
اهالی ایچون سوقاقلرده اولاسدیه‌لر پیدا اولوب
بعده « قاروسا » دنیلن آرابه‌لرونهایت شمدیکی
فیطونلر ظهور ایتدی . زراعت ادواتی قابا صابا
برحالده ایکن آنلردخی اینجلدیلر . اوزمانه قدر
دیلنجی صفتنده کزن پاپاسلر خلقه فقر ومسکنتی
عندالله مقبول کبی برصورتده کوستررلرایکن بو
مبادیٔ ترقیات ایله اکلاشلدی که فقر ومسکنت
معارف بشریه‌یه مانع وبرچوق اخلاقسزلغه منشأ
اولوب تجارت طریقیله ثروتك تزایدی جنك
طریقیله ثروت آرامغه مرجحدر . زیرامونتسکیو-
نك تجارت ملتلری بر برینه تقریب ایتمکله برابر

افرادی بربرندن آییره جغنی وارباب تجارتك پك ده طوغری یلقله اخذواعطا ایده‌میه جکاری حقنده‌کی سوزی طوغری بیله اولسه جهانه یکپاره‌لك صورتی ویرمك یالکز تجارتله اوله‌جغی دها کر- چکدر. زیرا تجارتك محتاج اولدیغی وایسته دیکی شی صلح عمومیدر.

اخطار ایدرزکه:

— خرستیانلغك اساسی فقر وذلت وانواع اضطراباته قارشو تحمل وصبر نقطه- لری اوزرینه مبتنی بولندیغی آثار کنیسائیه‌نك عادتا کافه‌سنده کورولمکده‌در. وولترك غایت ظریفانه برصورتده دیمش اولدیغی وجهله رفاه وراحت وغنا ویسرت ارباب کنیساطر- فندن اوقدر تحقیر ایدلمشدرکه نجات معنوی یالکز فقرایه واضطرابکشلره حصر ایدیله‌رك عادتا بودنیاده حضور وراحت کورنلرك

اوته‌کی دنیاده نائل حضور وراحت اوله‌میه‌
جقلرینی حکمه قدر وارلمشدر. وولتر بو
اساسی ارباب کنیسانك کندی ثروت وساما-
نلرینی وکندی حضور وراحتلرینی دعوای
نصرانیلرینه موافق کورمامك مقصدی
اوزرینه بنا ایتمش ایسه‌ده بز ایشی بو جهتدن
تلقی ایتمیه‌جکز. بز شو نقطه اوزرینه انظار
حکمتی جلب ایده‌جکزکه حق تعالی حضر-
تلرینك قوللرینه لطفی یالکز فقر وضرورت
واضطراب وضجرتدن عبارت بولندیغنی
کنیسانك توهم ایتمسی طوغری اوله‌مز، واقعا
حق تعالی حضرتلری دیله‌دیکی قولنی زنکین
ودیله‌دیکی قولنی فقیر ایدر ایسه‌ده نائل نعمت
وثروت ایتدیکی قولنه بغض وعداوت ودوچار
فقر وضرورت ایلدیکی قولنه حصر مرحمت

ایتمسی حکمت وعدالت الٰهیه سندن مأمول دکلدر. بو مسئله ده « لیس للانسان الا ماسعی » نقطهٔ نظرندن حکمت اسلامیه مز بزه شو حقیقتی کوسترمکده درکه فقرای صابرین عندالله نصل مستحق مکافات ایسه اغنیای شاکرین دخی اویله جه مستحق مکافاتدر. ذاتاً حکمت اقونومیه دخی فقرای صابرین ایله اغنیای شاکرینی حکمده همان برلشدیرمك درجه سنه وارمزمی ؟ حقنه قانع ونصیبنه شاکر اولان برفقیر بوقناعت وشکرانی ایله معناً اویله برغنای قلبه نائل اولورکه آنك سعادتی پك چوق زنکینلره غبطه بخش اوله بیلور. بوکا مقابل اغنیای شاکرین ایسه شکرك معنای صحیحی وجهله الندهکی ثروتی ما وضع لهنده صرف ایده رك یعنی اوثروتی

برطاقم اسراف وسفاهت يولنده دكل محتاجين
ابنای نوعنه معاونت طريقنده قوللانه رق
ثروتك موجب اوله بيله جكی سفاهت معيوبه‌-
دن قورتيلوب معناً موجب فخر اولان بر
فقری اختيار ايتمش اولور. حقيقت خرستيا-
نلغك بومثللو محاكماتده افراطدن تفريطه
وتفريطدن افراطه آتلامه سی نه اغنيايی نه
فقرايی حاللرندن خشنود ايده ميوب هر ايكی
طرفك دخی دائما اعتراضاتنی دعوت ايلر.
دقته شايان موادندركه درايه رك يوقاروكی
تفصيلاتنده كوريلن ترقيات مدنيه نصرانيت
ايچون مجهولاتدن اولماق لازم كلديكی حالده
بيك ايكی يوزسنه لك برمدت طويله ظرفنده
اوروپا ملتلری بونلردن محروم براقلمش
اولسونلر. اوت بونلر نصرانيته مجهول اولما-

مق لازم کلن شیلردر. زیرا برطرفدن یونان
دیکر طرفدن رومامدنیتلری اوزرینه مؤسس
بولنمق حسبیله بوکبی لوازم عمراندن قاتولیك
کلیساسنك خبردار اولمسی ضروریاتدندر.
هله اهل اسلامك اوروپای جنوبی یی استیلا-
سیله کوستردیکی نمونه‌لر اوزرینه اول باول
کنیسانك بویولده خلقه دلالت ایتمسی بالکلیه
ضرورت حکمنی آلور. بوحالده دلالته بدل
ممانعت کوسترمسی ایسه ایشته بویله جهانك
برحس انتقام ایله سرزنشلرینی دعوت وجلب
ایده‌جکی بدیهی و آشکاردر. سوزده ینه
درایه‌ر دوام ایدییور. دییورکه:

— علومك تأثیرات حسنه‌سی کندیسنی کوستر-
مکه باشلادقدن صکره ملتلرك احوال اجتماعیه
و بیتیه‌لرنجه میسر اولمش بولنان اصلاحاتی یالکز
اخطار ایچون بویله برقاچ صحیفه‌یه دکل جلدلره

لزوم واردر . بونلرمیاننده بعض شیلر واردرکه
آنلری بالکلیه سکوت ایله کچشدیرمك اصلا قابل
دکلدر . اسپانیا حکومات اسلامیه سی بارسلون
لیمانی طریقیله اوروپایه طوغری برشهراه تجارت
کشاد ایده رك یهودیلر بوخصوصده کوزل خدمت
کورمشلر ایدی . حکومات مذکوره تجارتك
تسهیلی ایچون برطاقم یکی اصوللر ایجاد ویاخود
قبول ایده رك علوم وفنوندن بهره لری کبی اشبو
اصول تسهیلیه یی دخی اوروپانك ایچرولرینه طو-
غری نشره باشلامشلر ایدی . ازجمله اصول مضاعفه
تحتنده دفترطوتمق صنعتی ایتالیای شمالی یه عربلردن
کچدیکی کبی تجارتده سیغورطه اصولنی دخی ایتالیانلر
عربلردن اخذ ایلمشلر ایدی . بوسیغورطه اصولنه
حکومت کنیسائیه پك چوق اعتراض وممانعت
کوستردی ایسه ده منعنه موفق اوله مدی . کنیسا
ادعا ایدییور ایدی که یانغین ودکز قضالرینه قارشو
مدار امنیت آرامق حق تعالایه مخالفت اولوب هله
حیات بشری سیغورطه یه قویمق بالکلیه معصیتدر .
عربلر بانقه اصولنی دخی ایجاد ایده رك سرمایه لر

تشکیلنه کلی یاردیم ایتمشلرایکن قاتولیك کنیساسی بونی برنوع مرابحه جیلق عدیله منعنه قیام ایتمش ایدی . مقاولات محررلکی وظائفنی وپولیچه‌لر ورعایت ایدلمیان شرائط تجاریه‌یه‌قارشو پروتستو اصولی هپ‌عرب اقونومیستلرینك اختراع ایتدکلری وسائط تسهیلیه‌دن اولوب بونلرك هر برینه قاتو- لیك کنیساسی مخالفتدن کیرو طورمیور ایدی. هیچ مبالغه ایتمکسزین حکم ایدیله‌بیلورکه الیوم امور تجاریه‌ومالیه‌ده مرعی ومستعمل اولان اصول تسهیلیه‌نك کافه‌سی عرب بلرك ایجادیدر. آمریقانك کشفندن صکره اوروپا تجارت مرکزی اولمق اهمیتنی غائب ایلمش اولدیغنی بیان ایتمش ایدم. ایتالیانلردن ویهودیلردن یك چوق زنکین آدملر هولاندایه وانکلتره‌یه وفرانسه‌یه کله‌رك حرکات تجاریه‌لرینی دخی برابر کتورمشلرایدی. پاپانك آفاروزلرندن متأثر اولمیان یهودیلر، اقچه‌اقراضی صورتیله کلیتلی پاره‌لرقازانیورلر وقاتولیکلرایسه پاپاطرفندن ممنو- عیتلری حسبیله بو ایشده یهودیلره اصلا رقابت ایده‌میورلرایدی. نهایت پاپاایکنجی پی بوممنوعیتك

مضرتنی اکلایه‌رق رفعنه مجبور اولدی. اونجی
لئون دخی اقتصاد وادخار صندقلرینک کشادینه
مساعده ویردی. حتی بعدما بوصندقلرعلیهنه هر
کیم برشی سویله‌یه‌جك ویازه‌جق اولور ایسه
آفاروزلانه‌جغنی دخی اعلان ایتدی. حال بوکه
پروتستانلر رومانك تصویب ایتدیکی بو اسباب
تسهیلیه‌یی مجرد رومایه خصومةً نظراستکراه ایله
کورییورلرایدی. اوزمانه قدر طاعون وحرکت
ارض کنهکارلغه طالان انسانلری احوال سیئه‌لرندن
خبردار ایتمك ایچون طوغریدن طوغری‌یه دست
الهی ایله وقوعه کتوریلیور دیه اعتقاد اولنور
ایکن اذهانك تنوری سایه‌سنده طاعونه قارشو
قرانتنه اصولیله تحفظه باشلاندی. ۱۷۲۱ سنه‌
سنده له‌دی ماری وورله‌ی مونتا کواستانبولدن
چیچك آشیسنی اوروپایه کتوردیکی زمان حکومت
کنیسائیه طرفندن اوقدر ممانعته دوچاراولدی که
بونك انکلتره‌جه قبولی خاندان قرالینك حمایهٔ
مخصوصه‌سنه محتاج قالدی. ژانرنام طبیبك آشی‌یی
ادخاله چالیشدیغی زمان دخی عینیله بوممانعت ایقاع

ایدلدی. برعصر اول چیچك علتنك تجربیاتندن قورتلمش بریوزه نادراً تصادف اولنیورایدی. بوکون ایسه بوتجربیه دوچاراولمش یوزلرنوادردندر. آمر یقاده امرتولیدده کوچلك چکن قادینلره آنسته‌زیق یعنی مبطل حس دوالر تطبیقی اصولی کشف اولندیغی زمان حکومت کنیسائیه طرفندن بوکا دخی شدتله ممانعت ایدلدی. اما مضرات فیزیولوژیه‌سی نظردقته آلنه‌رق دکل بلکه توراتك تکوین المخلوقات سفرینك اوچنجی بابنك اون آلتنجی آیتندهٔ زلهٔ آدم مسئله‌سندن طولایی نوع نسوان شدتلی آغریلرله طوغورمغه محکوم اولدیغندن بحثله بوکا مخالفت چیقاردیه منع اولندی.

دیرزکه :

— دردی ویرن حضرت‌حق اولدیغی کبی درمانی ویرن دخی حق تعالی اولدیغی احکام حکمت اسلامیه‌دندر. بعض موالید نباتیه‌نك انسان ایچون شفا اولدیغی قرآن

کریمده اخبار بیورلمشدر. هله بوراده عند-
الاسلام علم ابدانك علم ادیاندن اول تحصیلی
توصیه بیورلمش اولمسنی مطلقا تخطر ایده-
جکز. بویولده کی تخطراته لزوم واحتیاجمز
دخی واردر. زیرا درایه‌رك بزجه حقیقةً
زوائددن کوریلن بو تفصیلاته کیریشممسی
احتیاجات انسانیه ولوازم مدنیه‌دن اولان
شو مفرداته قدر خرستیانلغك مزاحم وممانعت
کوسترمسی ایشته دینك علم ایله باریشه‌میه‌جغنی
اثباته مدار اتخاذ ایلدیکی شیلردن اولوب
بونلر ایسه دین حق طرفندن منع اولنمق
شویله طورسون بالعکس امر اولندیغنی کورن
ذکی ومتفنن مسلمانلرمز بواحوالدن بیوك
بیوك عبرتلر آله‌جقلردر. اوروپا وآمریقا
خلقی بیکلرجه سنه‌لك برمدت طویله طرفنده

خرستیانلق طرفندن بوقدر ممانعتلر کورملری اوزرینه کوسوب آنی انکاره قالقشمشلر دیه بز مسلمانلر دینمز طرفندن بو یولده هیچ بر ممانعت کورمدکدن فضله تشویقات دخی کورمش اولور وباخصوص ادوار ترقیمزك بدایعنه ایشته دراپه‌رکبی خصمای ادیانك بو وجهله شهادت ایتدیکنی کورمکده بولنور ایسه‌ك نه‌دن اوروپالیلری وآمریقالیلری تقلیداً دینمزه کوسکونلك کوسترەلم؟ بدایع اسلامیه حقنده دراپه‌رك بو شهادتی بزم ایچون حقیقةً پك بیوکدر. « الفضل لما شهدت به الاعداء » سوزینی دخی بوراده تخطر ایده‌جکز. ینه دراپه‌ر سویله‌یور. دییورکه:

— فکر ایجاد یالکز موادنافعه‌نك اختراعیله محدود قالمامشدر. خوشه کیده‌جك موادی ده اختراع ایتمشدر. ایتالیایه علومك دخولنی متعاقب

کبار خانه‌لرنده بر طاقم اوفاجق ماکنه‌لر چوغالمشدر که اوزمان بونلره «سحرماکنه‌لری» تسمیه اولنه‌رق ارباب تماشایی اکلندیررلر ایدی. «لانترن ماژیق» یعنی «خیال فناری» بونلردندر. پاپاسلرك فلسفهٔ تجربیه‌یی منع ایتملری بوش دکل ایدی. زیرا بو تجارب نتیجه‌سنده بر طاقم حقه‌بازلر کنیسانك «توماتورژ» لریله رقابته باشلادیلر. عمومی تماشا کاهلرده اوقدر هنرلر معرفتلر کوسترلمکه باشلاندی که کنیسالر داخلنده کوستریلن هنرلر معرفتلر بونلرك یاننده صاراروب صولدیلر. تماشا کاهلر حقه‌بازلری علو یوطیورلر ویانمش کمور آتشی اوزرنده یورویورلر و آتشده قیزارمش بر تیموری دیشلری آره‌سنده طوتیورلر و آغزلرندن سپت طولوسی یمورطه‌لر چیقاریبورلر وجانسز بیکلره لاقردی سویلتمك درجه‌سنده خوارق ایقاع ایدییورلر ایدی. مع مافیه فوق الطبیعه خوارقه خلقك حسن اعتقادی ینه پك کوجلکله ازاله ایدیله بیلدی. ١٦٠١ سنه‌سنده لیزبونده بر بارکیره بعض هنرلر اجراسنی تعلیم ایتمش اولان

آدمجکز شیطان طرفندن استیلا ایدلمشدر دیه آتشه یاقلدی. اوتاریخدن پك چوق صکره‌لره قدر قادین ارکك پك چوق کیمسه‌لر سحر بازلقله بالاتهام آتشه آتلمشلردر.

اخطار ایدرزکه :

— «توماتورژ» کله‌سی لغات یونانیه‌دن «ثاوما» کله‌سندن مأخوذدر. بوکله «معجزه» معناسنه‌در. کنیسالرده بعض پاپاسلر خلقی واله وحیران ایتمك ایچون کیمیا وحکمت طبیعیه‌نك بعض کشفیاتندن بالاستفاده خوارق اجرا ایدرلرایدی. مثلا برقولنی‌فوسفورلی بعض اجزا ایله طلا ایده‌رك قرا کلقجه بر کنیسا ایچنده نورایله منورایمش کبی خلقه کوسترلرایدی. کنیسانك بریسنده دخی مواقع مناسبه‌یه قونمش اولان مقناطیسلرك خطوط جاذبه‌لرینك تقاطع ایتدکلری بر

نقطـه یه اوفارق بر تیمور کولله فرلاتیله‌رق
او نقطه‌ده معلق قالدیغنی کوستررلرایدی . سن
غره‌غوار بو یولده‌کی خوارقده امثالنه تفوق
ایتمش اولدیغی ایچون «توماتورژ» دیه شهرت
بولمشدر. بو حالده توماتورژلرك هنر ومعر-
فتلرینه قات‌قات باصقین اولان خوارقی پنایر
یرلرنده وتیاترولرده وسائر عمومی تماشاگا-
هلرده عادی حقه‌بازلرك اجرا ایتملرینه کنیسا
صیقیلورایسـه البته معذورکوریلور. شـو
قدرکه زمانمزده هانیا اوچ درت یوزسنه‌دن
بری معارف وصنایع ترقی‌ایده‌ایده شمدیکی
کمالنی بولمش اولدیغی برزمانده دخی‌اورته‌ده
بویله بررقابت حکم‌سورمکده بولنمسی حقیقةً
جای استغرابدر. بورقابت ایسـه کنیسا ایله
حقه‌بازلر آره‌سنده دکل بلکه شویکی زمانك

یکی کنیساسی عدایتدیرلمکه چالیشیلان اسپر-
تیست و مدیوملر ایله ینه حقه بازلر آره سنده
بر رقابتدر. بوندن یکرمی بش سنه قدر اول
« قرق انبار » نام مجموعه مزه « مقناطیس
حیوانی » سرنامه سی التنده درج ایتمش اولد-
یغمز مقالات متتابعه یی اوقویانلر شمدی
بوراده استعمال ایتدیکمز « اسپرتیست »
و « مدیوم » کلمه لرینی تخطر ایدرلر. بونلر
بر طاقم آدملردرکه ارواح غائبه ایله مناسبت
ادعاسنده بولنوب کویا آنلر واسطه سیله بر
چوق خوارق اجرا ایدرلر. بو صنعتک
ترقیسی الیوم او درجه یه وارمشدرکه «ایپنو-
تیست » لر تنویم صناعی ایله بعض کیمسه لری
اویوتوب اویوزدن دخی بر چوق هنر و معر-
فتلر کوستررلر. لکن بونلر کندیلرینه بر

نوع روحانیت اسناد ایتمك دعواسنده موفق
اوله مامشلردر. زیرا اوته طرفده برطاقم
حقه بازلر دخی بونلرك یاپدقلری شیلرك
عیننی یاپدقلری حالده بو موفقیتلرك عادی
بر حقه بازلق هنرندن عبارت بولندیغنی اعتراف
ایله لزوم واقتضاسنه کوره حیله وخدعهٔ
هنرورانه لریتی ده میدانه قویمقده درلر.
بو حقه بازلردن بریسی موسیو قازنوفدرکه
برقاچ دفعه استانبوله کلوب آیلرجه مدت
عمومی تماشاکاهلرده اجرای هنر ایتدیکندن
بتون قارئلرمزك معلومی اولمشدر. بوذات
حقیقهً اوقدر بیوك هنرورردر که عقللر
خارجنده اجرا ایتدیکی معرفتلرك حیله سنه
هیچ کیمسه عقل ایزدیره مامشدر. اکر
بوندن بش التی عصر اول کلمش اولسه ایدی

سن غره غواره توماتورژلك ميدانسنده نه
يمان غلبه چالارايدى! فقط بوراده برتأمل
لازمدر. برشى نفس الامره مطابق برحقيقت
باهره اولورايسه اوحقيقت باهره‌يى اصحاب
عقوله قبول ايتديرمك ايچون ايقاع خوارق
برهان يكانه‌مى اولمليدر؟ دعوى ايله دليل
آره‌سنده مناسبت بولنمق ودليل دعوايه تماس
ايتمك ضروريات منطقيه‌دندر. ايشته بوراده
امام غزالى حضرتلرى حقنده روايت اولنان
شيئى بردها تخطر ايتمليدر. برطاغك تپه‌
سندن ديكر طاغك تپه‌سنه قدر اوچديغنى
كورديكى آدمك درت كره بش يكرميدن
اكسيك ويا زياده اوله‌جغى حقنده‌كى سوزينه
اينانه‌مامقده حقليدر. چونكه اودليل او
دعوايى اثبات ايتمز. قرأن عظيم الشانك

اعظم معجزات حقيقيه اولمسی یالکز فصاحت
و بلاغتنك بتون فصحا و بلغای عربی عاجز
براقمش اولمسندن ده عبارت دكلدر. حقایق
اولین و آخرینی جامع اولمسی اعجازیتنك الك
بیوك براهین باهره سندندر. معجزات صحیحه
نك دخی شرائط مقبولیتی و بو حالده اثبات
حق امرنده كی قوتنك مرتبه سی شام علمای
بنامندن حسین الجسر افندی حضرتلرینك
عربی « رسالهٔ حمیدیه » سنده و شهرمز
فاضل بنامندن اسماعیل افندی حضرتلرینك
ورساله یی ترجمه وشرحنده بسط و تمهید
ایلندیغی كبی بو ایكی خزینهٔ عظمادن بالاقتباس
وعاجز دخی « بشائر صدق نبوت محمدیه »
سنده بو كیفیتی شرح وایضاح ایتمشدر. حال
بوكه انبیای عظامك بقدرته تعالی اجرا بیور.

مش اولدقلری معجزات ایله توماتورژلرك یاپدقلری خوارق آره‌سنده قیاس بیله ممکنا- تدن دکلدر. بونلرده براصل براساس بولنسه ایدی حقه‌بازلرك آنلری تقلید ایده‌مملری وباخصوص بوهنرده آنلری کچه‌مملری لازم کلورایدی. علوم وصنایعك ترقیسی دورنده ایسه توماتورژلرك هنر ومعرفتلری کیروله‌دکجه کیرولیه‌رك حقه‌بازلرك هنرومعر- فتلری دخی ایلروله‌دکجه ایلروله‌مکده‌در. ینه درایه‌ر سویله‌یور. دییورکه :

— فکر ایجاد برکره میدان آلدقدن صکره طریق ترقیده پك چابوق قطع منازل باشلامشدر. برایجاد دیکرینه یول آچیورایدی وفوق الطبیعیات دخی اونسبتده زوال بولیورایدی. قوس قزحك نه اولدیغنی بیانه دومنیس باشلایوب نوتون اکمال ایتمشدر. بونلر کوسترمشلردرکه قوس قزح دست

سبحانیده بر آلت حرب اولمیوب بلکه صوذراتی اوزرینه خطوط ضیائیه‌نك اصابتندن عبارتدر. ده‌دومینس بر آرشه‌وه‌قلق رتبه‌سی وحتی قاردینا. للق مکافاتی امیدلریله رومایه جلب اولندی. بیوك اکرام واحترام ایله برقوناغه مسافر ایدلدی ایسه ده شدتلی برده نظارت التنه آلندی. متعاقباً روما کنیساسنی انکلتره پروتستانلغیله باریشدیره‌جقدر دیه اتهام اولنه‌رق سنت آنتز قلعه‌سنه حبس ایدلدی. اوراده‌ده وفات ایتدی. بعدوفاته تابوتی ایچنده موضوع اولدیغی حالده محکمهٔ کنیسائیه حضورینه کتورلدی، محکمه آنی رافضیلك ایله اتهام ایده‌رك احراقه محکوم ایتدی. ینه احراقه محکوم اولان برچوق کتابلرایله برابر آدمجکزك نعشی یاقلدی. فرانقلن شمشك ایله آلکتریق آره‌سنده‌کی مناسبتی میدانه قویدیغی زمان « ژوپیترك ییلدیرمی الندن آلندی » دینلمش. خرافات کنیسائیه‌یه بدل طبیعیاتده کوویلن اسرار صنع الٰهی ذهنلری استیلا ایتدی. عصراخیرده ایجاد اولنان تلسقوبلر کائناتك لایتناهیلکنی نوع بشرك

نظر عبرتنه آچدیلر. بعده میقروسقو بك ایجادی
اصغر اصاغری دخی انسانه کوستردی. بالونلر
انسانی بلوطلرك اوستنه چیقاردیلر. طالغیچ
ادواتی انسانی دکزلرك دیبنه ایندیردیلر. میزان
الحراره تبدلات هوائیه‌یی وترازونك اکمالی ثقلت
اجسامی طوس طوغری اولچدووردی. اوقسیژه‌ن
وایدروژه‌ن وسائر غازلرك کشفی وآلومینیوم
وقالسیوم وسائر معادنك تفریقی طوپراق و هوا
وصویك اجسام بسیطه‌دن اولمدقلرینی اثبات ایتدی.
زهره‌نك شمس اوکندن مروری فرصتیله مسافهٔ
شمسی اولچمك ایچون هر طرفه قومیسیونلر کو-
ندرلدی. ۱۶۸۲ سنه‌سندن ۱۷۵۹ سنه‌سنه
قدر شهراه ترقیده فکر بشرك نه‌قدر منزل آلمش
اولدیغی شوایکی تاریخده هالله‌ی قویروقلی یيلد.
یزینك طلوعنی افکار بشریه‌نك صورت تلقیسی
ایله کورولدی. ۱۶۸۲ سنه‌سنده طوغدیغی زمان
آنی برغضب الٓهی اثری اولمق اوزره تلقی ایتمشلر
ایدی. جنك وطاعون وقحط اشارتی ظن اولنمش
ایدی. پاپانك امریله بتون ممالك خرستیانیه‌ده‌کی

كنيسالرك چاكلرى متماديا چالديرلمش ايدى. بو
چاكلر صداسنه عابدلرك دعاسى دخى منضم اولنجه
اوجرم سماوى اوركوتيلوب قاچريله جق ظن
اولنمش ايدى. خسوف قمر وكسوف شمس زمانلر-
نده ايديلن كورولتيلر پاطرتيلر كبى بوده مثمر
اوله جغى اعتقاد ايدلمش ايدى. هالله‌ى ١٧٥٩
سنه‌سنده كورولديكى زمان نوتونك ارشاديله بو
جرمك كندى محركك معينى اوزرندن يوريديكى وشو
قدر زمانده بو حركتى بالاتمام عودت ايده جكى
حساب اولنوب آنك بردها ورودى ايچون ٧٧
سنه مرور ايتمك لازم كله جكندن اوزمانك آدملرى
آنى بردها كوره جك قدر يشايه ميه جقلرى اكلا-
شلدى. واقعا نوتوندن صكره نوع بشر اولدن
خبر ويرلديكى زمانده هالله‌يك عودتنى مشاهده
ايتدى.

ديرزكه:

— بوفقره ده قارئلرمزه اخطاره شايان ١
يالكز برنقطه واردر، اوده قوس قزحك

دست سبحانیده بر آلت حرب اولدیغی معتقد
بولنمسی قضیه سیدر. بو اعتقادی خرستیانلغه
عطف ایتمکده درایه رحقسزدر. آلت حرب
اولان شی قوس قزح دکل یلدیرمدر. بو
اعتقاد دخی خرستیانلق اعتقادی دکل یونان
ولاتین بت پرستلکی اعتقادیدر. براز اشاء
غیسنده کندیسنک دخی دیمش اولدیغی
وجهله رعد وبرقك ماهیت فزیقیه سی اکلا-
شلدیغی زمان « ژوپیترك یلدیرمی الندن
آلندی » دینلمسی « آنك سلاحی الندن
آلندی » مفهومنی کوسترمکده در. خرستیا-
نلغك قوس قزح حقنده کی اعتقادی توراتدن
منتقل براعتقاددر. تورات خبر ویریورکه
جناب حق قوس قزحی عقیب طوفانده حضرت
نوح ایله عقد ایتمش اولدیغی معاهده نك امضا-

سی اولمق اوزره یاراتوب بلوطلر ایچنه وضع ایتمشدر. بنـاءً علیه بنی اسرائیل هر نه زمان قوس قزح کورینور ایسه اومعاهده‌یی تخطر ایدرلر ایمش. حال بوکه فزیقك متهٔورولو- ژی‌یه ادنا بر تطبیقی طوفاندن دکل آ حضرت آدمدن بیله مقدم قوس قزحك مخلوق وموجود اولدیغنه شـبهه براقمز. نه زمان ضیای شمس هوای نسیمی ایچنده مغلق اولان صو ذراتنه اصابت ایتمکه باشلامش ایسه او زماندن بری قوس قزح مخلوق اولمق ایجـاب ایدر. بو قوسك هوا ایچنده معلق اولان ذرات میاهه ضیاء شمسك اصابت وانکساری وبناءً علیه ضیایی تشکیل ایدن الوان اساسیه‌نك ظهوریله متشکل اولدیغنی فراقلن اثبات ایتمکله پك ده او قدر مهم بر کشفده بولنمامشدر. اکر او زمانلر

حریق طولومبه‌لری ایجاد ایدلمش اولسه ایدی
بونلرك پوسکورتدیکی صولرده متمادیاً قوس
قزحلر تشکل ایتدیکنی هرکس عیان بیان
کوره بیلورایدی. شهرمزده ترقوس صو
قومپانیه‌سی سوقاقلری صولامغه باشلایه لیدن
بری سوقاقلردن کلوب کچنلر بو عجیبهٔ فزیقیه‌یی
دائما کورمکده درلر. صویوللرینه مربوط
اولان خرطوملردن چیقان صو بریانغین
طولومباسی بوریسندن چیقارجه‌سنه فشقیر
وب پوسکورتلمکده اولوب بعضاً بوریجی
بوریسنی صاللایه صاللایه صویی همان توز
حالنه کتوره‌رك بونك اوزرینه ضیای شمس
اصابت ایدنجه اوذرات میاه ایچنده الوان
قزحیه عیان بیان مشاهده اولنور. سوزده
ینه دراپه‌ر دوام ایدییور. دییورکه :

ـــ هر کیم قاتولیکلکك بیکلرجه سنه ظرفنده اوروپانك ترقیات ذهنیه‌سی ایچون نه‌یاپمش اولد‌یغنه مقابل برده علوملك اکانسبتله پك آز بر زمان ظرفنده بویولده نه‌قدر خدمت ایتدیکنی بی طرفانه مقایسه ایدرایسه بونلر آره‌سنده برضدیت کامله بولندیغنه قناعتدن کندیسنی کیرویه آله‌من.
حال بوکه علوملك خدمتلرینه دائر بو کتابده‌سویله‌دیکمز شیلر نه‌قدر ناقصدرلر؟ مکتبلرده تدریسات ایله حقایق علمیه‌نك نه‌قدر نشر ایدلدیکنه و پوسته‌لر واسطه‌سیله حوادث کونیه‌نك نه‌قدر اوزاقلره کوتوولدیکنه وهرنوع مراسلاتك نه‌قدر اوجوز اجرا اولندیغنه وغزته‌لرده‌کی اعلاناتك نه بیوك فوائدی کورلدیکنه دائر هیچ برشی‌سویله‌مدم.
خسته‌خانه‌لر تأسیسنه دائر برشی یازمدم که پارسده تأسیس اولنان معلولین عسکریه قشلاسی بونلرك برنجیسیدر. حبسخانه‌لرده‌کی مجرملرك احوال معیشتلرینی اصلاحدن ودارشفالرده‌کی مجانیندن وفقراخانه‌لرده‌کی مساکیندن دخی بحث ایتمدم.
قانالر حفرندن وصحت عمومیه ایچون اتخاذ اولنان

تدابیردن وتحریر نفوس وسائر ایستاتستیقلردن
وقلور استعمالیله چاشور تطهیری ومنسوجات
قطنیه کبی شیلردن اصلابحثه کیرشمدم. جراحلغك
وطبابتك ترقیسنی وکشفیات پسیقولوژیه وصنایع
نفیسه وترقیٔ زراعت وباخصوص کیمیوی کوبره لر
استعمالی کبی شیلری شرح وایضاح ایتمدم. معد.
نجیلك واکا متعلق صنایعدن هیچ برشی سویله.
مدم. تاریخ طبیعی قوللقسیونلرینی وآنتیقه لرله مملو
موزه خانه لری قاله بیله آلمدم. ابنیه انشا آتنده
معمارلغی تسهیل ایده جك بونجه آلات وادواتی
سکوت ایله کچشدیردم. شمندوفرلری تلغرافلری
ومطبعه ولیطوغرافیا جیلغی وسائره یی لایقاولدقلری
قدرمدح وثنا ایده مدم. اورانوس ونپتون ودیکر
یوز یتمش قدر سیاره لرك کشفنی ده لزومی قدرایضاح
ایده مدم. مسائل جغرافیه وهیئیه نك حلی ایچون
کوندریلن قومیسیونلری وطبقات الارضنك کشفی
ایچون مصارف کثیره ایله آچیلان قویولری اهمال
ایتدیکم کبی مانیاتیزم کشفیاتنی قاله آلمامقله وفوتو.
غرافیا ایجادینی خبر ویرمامکله ترقیات عصریه یه

قارشو حقسزلق ایتدم. طوپوغرافیا خریطه‌لری آلنمسی و آتشلی اسلحه‌نك اکمالی وزره‌لی کمیلر انشاسی وقادینلره معاونت ایچون دیکش ماکنه‌لرینك اعمالی والحاصل سرکیٔ عمومیلر کشادی کبی شیلری هپ بحثدن خارج براقدم.

دیرزکه:

— اکسیك براقدیغنه تأسف ایتدیکی بوشیلری ده ایشته بو صورتده اکمال ایتدی. بو بابده اختصار مطلوب اولسه ایدی جهان مدنیتك درت یوز سنه‌لك تاریخ مساعیسنی قوجاقلایوب اوکمزه آتی ویرمسی و «ایشته بونلرده نه کوره‌جك ایسه‌ڭز هپسی علومك محصولیدر. بوندن اول حکومت کنیسائیه بونلرك هپسنه ممانعت کوستریبورایدی» دیی ویرمسی کافی اولورایدی. بوراده خاطرلره برشی خطور ایده بیلور. دینلورکه: «شو

اختراعات نافعه‌یه بوندن اول تشبث ایدنلر
بولنوب‌ده حکومت کنیسائیه آنلری منعمی
ایتمش ایدی‌که شمدی ترقیات مذکوره ایچون
کنیسانك ممانعتندن برصورت سرزنشکارانه‌ـ
ده بحث اولنیور؟» بوکاجواب پك قولایدر.
دها نصرانیتك اوچنجی دردنجی عصرندن
بدأ ایله علوم ریاضیه وطبیعیه منع ومحوایدلمش
اولدیغی کبی آندن صکره دخی اهالینك اوقو‌ـ
مق یازمق اوکرنمسنه بیله ممانعت طریقی التزام
اولنمش بولنورایسه کنیسا بومسؤلیتدن
یاقه‌سنی قورتاره بیلورمی ؟ ایلك کشفیات
هیئیه وفزیقیه اربابنی قهروتدمیره قالقشمق
بونجه معارفك ایلك لمعاتنی‌ده سوندورمك
دیمك دکلیدر؟ اوروپا وآمریقانك پك قور‌ـ
قدیغی وجهله شمدی دخی حکومت کنیسائیه

اعادهٔ قدرت ایتمش اولسه برچوق بدایعه قارشویکیدن یکی یه کیم بیلور نه‌قدر ممانعتلر ایقاع ایلرایدی. اوروپاو آمریقابونی یقیندن کوروب بیلدکلری ایچون درابه‌رکبی‌دها بر چوقلری نزاع علم ودین کتابی کبی برچوق کتابلرله بو مجادله‌یی دائما تجدید ایله‌یه‌رك فرصت امکانتی قالدیرمغه چالشمقده‌درلر، ینه درابه‌ر دیورکه؛

— شونلرك یالکز اسامیسنی تعداد ایتدیکم حالده‌ده دفترتمام اولمامشدر. بوبدایع کوندن کونه آرتمقده‌در. ازمنهٔ متوسطه‌نك کرك علوم وکرك ادبیاتجه کوریلن خوابیده‌لك حالیله بوترقی آره‌سنده قیاس قابل دکلدر. معارفك انتشار انواری نوع بشره حدسز حسابسز منافع بخش ایتمشدر. روسیه‌ده سرفلرو آمریقاده درت میلیون اسرا قید اسارتدن قورتارلمشلردر. مقدملری مناستر قپولرنده آجلره برر لقمه اکمك توزیعنه بدل

شمدی دارالشفقه‌لر ودارالعجزه‌لر وفقرا خسته‌
خانه‌لری وبریرده فلاکت وقوعی اوزرینه کشاد
ایدیلن منتظم اعانه دفترلری مستحق شفقت ومعاونت
اولانلرك احوالنی ده منتظماً اصلاح ایتمشدر.
اطبا اوکرنمشدرکه طبابتك وظیفه‌سی خسته‌لك
وقوعندن صکره تداوی‌یه کیرشمزدن اول خسته
لکله وقوعنی ده منع ایتمکدر. اصول حکومت
خلق اوزرنده بحق حمایت پدرانه صورتنه تحول
ایتمشدر. نوع بشرك ترقیسی او قدر بیوکدرکه
شمدی یه‌قدر بو ترقیدن محروم اولان آسیا اقوامی
بیله حصهٔ انسانیه‌لرینی آلمقده‌درلر. اونوتمیه‌لم که
بتون ملتلرك وسائل علمیه‌یه بوصورتله توسلی
بالآخره یکی منسوبلرك اسکیلره غلبه‌سنی بیله
امید ایتدیره‌بیلور. شوقدرکه نصرانیتك انتشاری
اندن اولکی ملتلرك دینلرینی مدنیتلرینی هرشیلرینی
محو ایتمش اولمغه مقابل مدنیت علمیه‌نك انتشاری
آسیا ملتلرینك بوصورتله تخریبنی موجب اولمیه‌
جقدر. بلکه مسلمان ویهودی وبرهمنی وسائر
ادیان ارباب انوار معارفله بالتنور یکدیگری

عليهنده کی خصومتلرینی تعدیل ایله بر صلح و مسالمت متقابله حالنده یشایه جقلردر.

دیرزکه :

— بوراده سویله یه جك برقاچ سوزمز واردر ! نصرانیتك کندیسندن اولکی ملتلرك دینلرینی مدنیتلرینی هرشیلرینی محو ایتمش اولمسی اولسه اولسه اوروپای وسطی وشمالی حقنده طوغری اوله بیلور یوقسه ایتالیا و یونانستان کبی اوروپای جنوبی حقنده طوغری اولهمز . بوندن اول برچوق یرلرده درایه‌ر طرفندن دینلدیکی و طرفمزدن دخی شرح و ایضاح قلندیغی وجهله یونانك مدنیت قدیمه سنه رومانك دخی ترقیات مدنیه‌سنی منضم اولمش بولندیغی یرلرده نصرانیت ایلك توره‌دیکی

زمان تمام اوچ بچق عصرلق برمدت طویله
ظرفنده انتشارجهتندن همان هیچ برجدی
ترقی اثری کوسترەمامش ایدی. آندن صکره
ایمپراطور قسطنطین خرستیانلغی حمایهٔ سیفیه‌ـ
سی التنه آلدقده واقعا بت پرستلکك امحاسی
غیرتی دخی التزام اولنمش ایدیسه‌ده بو امحا
بت پرستلکی محوایدوب آنك یرینه خرستیا
نلغی اقامه ایتمك صورتنده التزام اولنمامش
ایدی. بلکه بت پرستلکك کافهٔ معتقدات
قدیمه‌سی بر بر زخرستیانلغه صوقولمق صو‌ـ
رتیله بالکزاسمی محو اولنوب معتقدات
ومراسم ایسه تجدیداً ابقا اولنمشلر ایدی.
بوکتابك اوائلنه طوغری مباحث کثیره‌ده
بوکیفیت بروجه مفردات تفصیل اولنمش
بولندیغی جهتله آنلری بوراده تکرار ایتمك

صورتیله درا پەرك تكررات مزعجەسنی تقلید
ایتمك ایستەمیز. اوروپای وسطی وشمالی یه
کلنجه یورالرده غولوا و فرانق وجرمن
وساقسون وسقاندیناو واسلاو کبی اساسلی
قومیتلره منقسم اولان یوزلرجه ملتلری
شارلمان وسائر اویولده غیرت خرستیانیه
صاحبی اولان ایمپراطورلر وقراللرك سیوف
قهروتدمیری واقعا محو ونابدید ایتمشدر.
«درو ویدیزم» دنیلن وهر یرده بر بشقه
درلوسی اجرای حکم ایدن دین قدیم الیوم
نسیاً منسیا حکمنه کیرمشدر. اما نصرانیت
اودینلرده کی فضائل وحشیانەیه مقابل بو
ملتلره نه درلو بر فضیات متمدنانه بخش
ایتمشدر دیه دوشونیلەجك اولور ایسه
ایشته اوزمان دراپەرك حکومت کنیسائیه

علیهنده طولدورمش اولدیغی صحیفه‌لره انظار اطلاعی عطف ایتمك لازم کلور. اوزمان کوریلورکه نصرانیت بونلره اسکی فضیلتلرینی آراتمیه‌جق برصورتده یکی برفضیلت ویرمامشدر. مملکتلرینی حکومت کنیسائیه ایچون برچفتلك وکندیلرینی چفتلك حیواناتی عد ایده‌رك بوحال اسف اشتمال برکابوس کبی تمام بیك ایکی یوزسنه اهالی مرقومه‌نك اوستنه چوکمش قالمشدر. بوفقره‌سنك صوکلرنده درایه‌رك مسلمان وبودی و برهمن اسملرینی بحثه قاتمسی پك زیاده جالب اهمیتدر. بومذهبلر برچوق سنه‌لردن بری نصرانیت ایله متقابل. بو لندقلری حالده شمدی‌یه قدر اودینه هیچ برمیل ورغبت کوسترمیوب فقط اودینك ممانعتنه رغماً ترقیلرینی تأمین

ایتمش اولان علوم وصنایعه پك بیوك رغبت
کوسترمکه باشلامشلردر. ملت اسلامیه‌یی
شمدیلك برطرفه براقه‌لم‌ده بودیلری بر-
همنیلری اله آله‌لم. هندده چینده ژاپونیاده
بومذاهب اربابی یوزسنه‌یه قریب برزماندن
بری علوم وصنایع جدیده‌یه آزدن باشلا-
یوب تزاید ایتمك صورتیله رغبت کوسترمشلر
وشمدیلرده ایشی اوقدر ایلرویه کوتور-
مشلردرکه اوروپالیلر درجه‌سنده علوم
وصنایعه واقف آدملری نوادردن دکلدر.
برچوق میسیونرلر کتابنده اوروپانك ترقیات
مدنیه‌سی نصرانیت سایه‌سنده میسر اولمشدر
دیه ادعا اولندیغی حالده برهمنیلرك بودیلرك
اشبو مکتسباتی اودعوالره قارشو مکمل بر
ردیهٔ ابطالیه حکمنی آلمشدر. بونلر کوستر-

مشــدرکه برملت تنصر ایتمدیکی حالده دخی
اوروپالیــلر قدر علوم وصنایع جــدیده‌یی
اکتســاب ایده‌بیلورلر. اســلامه کلنجه :
مدنیت جدیده‌یه مقابل آنك طوری بالکلیه
بشقه‌در. زیرا اسلام او مدنیت جدیده‌نك
بودیلرو برهمنیلرکبی بیــانجیسی دکلدر. او
مدنیت ذاتاً اسلامك کندی شعاریدر. ایشته
کندیسی باغره باغره سویلیوب طوریيورکه
اوروپایه سچلیا واسپانیا طریقیله مسلمانلردن
کچمشدر. غایتی مسلمانلر طوپی اوچ
درت یوز سنه‌دن بری خوابیدکانه براهالده
بولنوب شمدی ایسه برغیرت متجددانه‌یی
اله آلمش اولدقلرندن یقــین زمانده اوروپا
معلمــلرینی کچه‌جکلری حقنــده درایه‌رك
کوســتردیکی امیدی کندیلرینه مطمح نظر

اتخاذ ایلمشلردر. دراپه‌رك بوكشنی اون بش
یكرمی سنه كچمكسزین برحقیقت محضه اولدـ
یعنی كندیسنه اورته‌یه قویه‌جقدر. ینه
دراپه‌رسویله‌یور. دییوركه :

ـــ بوعظیم ترقیات ذهنیه‌یه میدان آچان شی
هركسك كندی سعادتنی دوشونمسی فكریدر.
بودوشونجه بعض كیمسه‌لرنزدنده زنكینلك ودیكر
بعضلری نزدنده شان وشرف مقاصدیله برلشور.
بوفكر آمریقاده اوروپادن زیاده میدان آلمش
ونتایج آثارینی برصورت مسعودانه‌ده كوسترـ
مشدر. زیرا آمریقا پاپالق نفوذندن كندیسنی
تماميله قورتارمشدر. اوروپایه كلنجه اوراده
كرك ثروت وسامان وكرك شان وشرف امیدیله
هركسك كندی حسابنه چالشمسی اساسنی فرانسز
ملتی تأسیس ایتمش اولدیغی حالده پاپالق تحكمندن
ینه تماميله قورتیله‌مامشدر. ادارهٔ سیاسیه جهتیله
فرانسه مستقل برملت ایسه‌ده ادارهٔ روحانیه
جهتیله حالا رومایه تابعدر. فرانسه‌نك ادبیاتی

لاينقطع حكومت كنيسانيه‌دن تباعد ايتمكده بولنمسی جدی برفائده‌یی منتج اولمز. زيرا ادبيات هرملتك كندی لسانيله محدوددر. اما علوم بويله بر محدوديت داخلنده محبوس اولميوب نوع بشر ايچون عموميدر. اوروپانك مساعئ جديده‌سی ادبيات جهتندن دكل علوم جهتندن مسعوديت بشريه‌يی تزييد ايتمشدر. بو تزايدك درجه‌سی اكلاعلنق ايچون كچن سنه آمريقاده ماساشوست قونغرهٔ طبيه‌سنده دوقتورژارويسك اورته‌يه قويديغی برنتيجهٔ تتبع پك مهمدر. پروتستانلغك ظهوری اثناسنده جنوا شهرنده عمر وسطی يكرمی برسنه واوچ ماهدن عبارت ايكن ١٨١٤ سنهٔ ميلاديه‌سندن ١٨٣٢ سنهٔ ميلاديه سنه قدرطوتيلان ايستاتستيقلر عمروسطينك قرق سنه وسكز ماهه وارديغنی كوسترمشلردر. اوچ عصرمقدم يوزده قاچ كشی قرق ياشنه‌قدريشايورلر ايديسه اليوم يوزده اول مقدار كشی يتمش ياشنه قدريشايورلر. ١٦٩٣ سنه‌سنده انكلتره‌ده برنوع استقراض يا پلمش ايدی. چوجقلقدن بدأ

ایله عمرك نهایتنه قدر کافهٔ تکالیف میریه دن آزاده لك امتیازی دفعهٔ برمبلغ مقابلنده فروخت اولنیورایدی. بوحساب اوزمانکی عمر وسطی اوزرینه یوروتلمش ایدی. بو آلش ویریش حکومت ایچون پك اییدی. زیرا عمر وسطینك آزلغی بدل معافیته مقابل حکومتی کارلی چیقارتیور ایدی. طقسان سنه صکره بو استقراض اصولی تکرار ایدلدی. اوزمان حکومت ضررلی چیقدی. زیرا نائل معافیت اولانلر ایدیلن حسابدن پك چوق زیاده یشایورلرایدی. ایستاتستیقلر کوستریورکه ایلك استقراض زماننده یالکز بیك نفوس یکرمی سکز یاشندن اشاغی اوله رق وفات ایتدکلری حالده ایکنجی استقراض زماننده بویله ایرکن وفات ایدنلرك مقداری یکرمی بش بیك یدی یوز التمش ایکی ارکك و التی بیك درت یوز اون التی قادین اولدیغی کورولدی. ایشته نوع بشر اوزرنده حکومت کنیسائیه نك تأثیراتیله علومك تأثیراتنی بو وجهله موازنه ایتدك. خیال ایله حقیقتك نه اولدیغنی کوردك. بونلرك بریسی ده جهالت دیانتك

والده‌سیدر» اساسی اوزرینه مبتنی اولدیغی حالده ذیکری «علم یر یوزنده انسانك مدارقوتیدر» اساسی اوزرینه ابتنا ایلمکده‌در.

دیرزکه:

— درایه‌ربورادهاون‌برنجی بابنه‌خاتمه چکیور. بزم شوخاتمه‌ده اوزون اوزادی‌یه سویله‌یه‌جك برشیئمز یوقدر. یالکز بوراده تکرار «هل یستوین الذین یعلمون والذین لایعلمون» آیت کریمه‌سنه و «من یؤتی الحکمة فقد اوتی خیراً کثیر» آیت کریمه‌سنی دخی ضم ایده‌رك برشاعر مسلمك «توانا بود آن‌که دانا بود» دیمش‌اولدیغنی درمیان ایله بزدخی ختم مقال ایدرز.